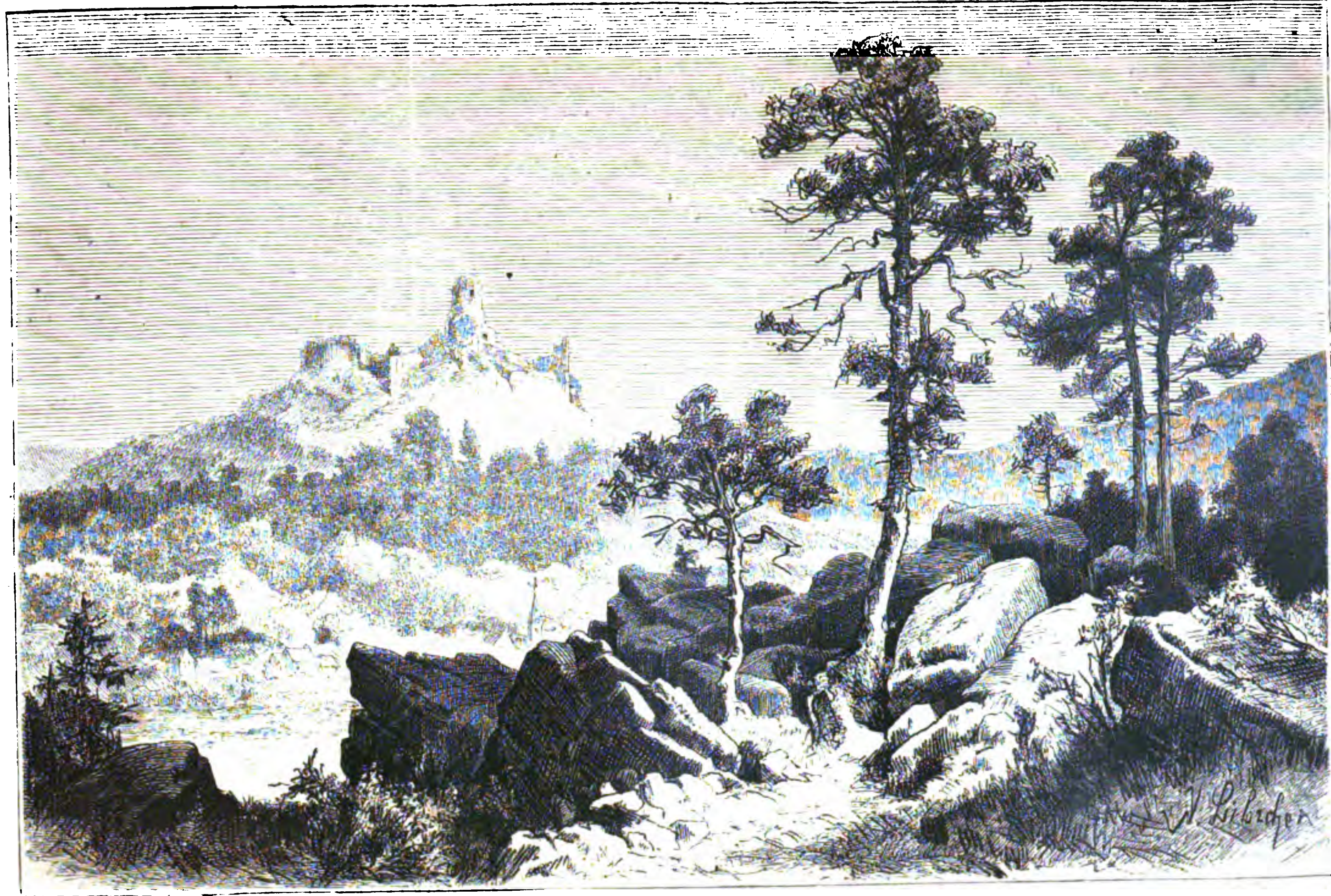

Hrad Lichnice v Čáslavsku. Dle skutečnosti kreslil Karel Liebscher.

v3

KVĚTY.

LISTY

PRO ZÁBAVU A POUČENÍ S ČASOVÝMI ROZHLEDY.

Redaktoři:

SVATOPLUK ČECH. DR. SERVÁC HELLER.

Vydavatel a nakladatel

VLADIMÍR ČECH.

SEŠIT ČERVENCOVÝ.

V PRAZE.

Tiskem dra. Edv. Grégra.

1879.

OBSAH.

Strana

V pralese. Obrázek ze života mexických Indiánů. Napsal Josef Štolba . . . 1
Na zříceninách karthaginských. Z cest Josefa Wünsche 20
Jakub Karlovič Grot. Životopisná črta. Podává prof. J. Šebor . . 34
Škretův poslední souboj. Skizza od J. Arbesa 38
Krištof Vilibald Gluck. Od dra. O. Hostinského 54
Z básní Bohdana Zaleského. Přeložil Rud. Pokorný. Čajky. Nekonečnost. Nevypěná 71
Turecký triumvirát r. 1876. Dle ruských pramenů podává Josef J. Toužímský 76
U hrobu Jana XXIII. Báseň od Otakara Mokrého 84
Král stepi. Román od Serváce B. Hellera. Díl druhý 87
V buřanu. Báseň od Fr. Paláta 103
Tajemství sošky. Novella, napsala Grazia Pieratoni-Mancini. Z italšt. přel. J. J. Benešovský-Veselý 106
Rozhledy v literatuře, umění a vědě 112
Vyobrazení: Hrad Lichnice v Čáslavsku. Jakub Karlovič Grot. Corneille, předčítající svou tragedii „Polyeucte“ v „hotelu de Rambouillet“ a Lafontaine, Boileau, Molière a Racine v hostinci. Honba na medvědy v Pyrenejích.

V pralese.

Obrázek ze života mexických Indiánů.

Napsal

Josef Štolba.

I.

Nikde a nikdy neovane dech rajského klidu a nelíčené poesie poutníka takou měrou, jako ve vesničkách mexických Indiánů, když po dlouhém putování nekonečnými pralesy vystoupí na nevelikou mýtinu mezi několik prostých chaloupek se stejně prostými obyvateli, z nichž většina nikdy za prales, domov jejich obklopující, nepřišla, kteří o vášních a bědách toho vzdělaného světa nemají ani tušení, žijíce v náruči přírody, o jejíž velkoleposti nelze z pouhého popisu učiniti si jasného pojmu, co pravé dítky přírody té.

„El Meson", na cestě z Alvarada k laguně Catemacské, jest místečko takové. Vystoupíš pojednou z pralesa, v němž po mnoho hodin takořka pohřben jsi byl, a na prostoru nevalně obsáhlém, ohraničeném s jedné strany mělkou sice, ale bystrou a na protějším břehu zase pralesem obrostlou říčkou, nalezneš roztroušeno nemnoho chatek, jež vypadají, jako by zároveň s pralesem byly vyrostly.

Chaloupky mexických Indiánů jsou velmi jednoduché. Čtyry sloupy, tvořící čtverec, prostor mezi nimi vyplněný více méně silnými, kolmo zaraženými pruty, a pruty ty pro- a přepletěny palmovým listím. Na tom stříška z téhož listí a někdy v chaloupce jedna nebo dvě příčné stěny, dělící ji na dvě — tři malé síně. V celé chatě nenalezneš jediného hřebíku — vše jest svázáno kořínky, o oknech není rozumí se památky, a jen čtyrhranný, nezahražený otvor budí v Evropanu podezření, že má bezpochyby „dvéře" celého „stavení" před sebou.

Zařízení chaloupek těch jest neméně jednoduché. V jednom koutku na dvou kozách několik prken, pokrytých rohožkou — postel; v koutku druhém několik kalabas, něco hliněných hrnků a nějaká hliněná mísa — souhrn to všeho nádobí a v třetím rohu obyčejně malý oltářík s hrůznou figurkou některého ubohého svatého, před níž hoří tu a tam malá lampička, a jejž posypává Indián denně čerstvým, žlutým kvítím*) — jediná ozdoba chaloupky.

A v prostých těch chaloupkách, obklopených palmami, bananami, obrovskými citrony, pomeranči a jiným tropickým stromovím, žije šťastně člověk, jehož celé bohatství záleží v několika kouscích drůbeže, v nějakém vepříku, a náleží-li již k zámožným, i v kousku kukuřicového pole, jež s namaháním urval pralesu.

El Meson čítá asi 200 obyvatelů vyhradně indiánských, vypadá však, jako tropické osady vůbec, v hodinách, kdy slunce stojí v zenithu své vlády, jako vymřelé. Jen časně z rána, kdy ti z obyvatelů, kteří nehledě ku koupání — vědí, že vody užívá se také k mytí, na břehu říčky oplakují si tváře, a pak večer, kdy čerstvější vánek osvěžuje čivy, tropickým parnem zemdlené, lze spatřiti mezi chatkami čilejší život, jenž každou sobotu a v předvečer zasvěceného svátku stává se téměř bujným.

Indiánky mexické mají ve zvyku, koupati se každou sobotu a před každým svátkem. Od rána do večera vidíš v den ten řeku oživenou mladými i starými Indiánkami, jež plny skotačivého rozmaru počínají si ve vodě jako rozpustilé děti, nic se neostýchajíce, hledí-li kdo na bujný jich rej čili nic.

Koupání mexické Indiánky děje se zvláštním způsobem. Majíc tenqueyi**) okolo boků, paňo***) přehozené přes prsa a nesouc na hlavě mísovitou kalabasu, naplněnou zvláštní, šťávnatě zelenou travinou, přichází Indiánka k říčce. Shodí paňo, odepne tenqueyi, uloží obé na břeh, opásá boky nějakým hadrem a vklouzne s mísou v ruce do řeky. Nyní nastane nejpřednější úloha. Travina, amole nazvaná, jež působí prý výborně na vzrůst vlasů, rozetře se na míse s vodou, a Indiánka vypere a proždímá v tekutině takto vyrobené co nejpečlivěji svůj vlas, načež jej pročeše, namaže, v copy splete a copy ty na hlavě připevní.

Nyní teprv počne pravé koupání, oživené skotačivými žerty mladých Indiánek, načež připne Indiánka zase tenqueyi a obléknе čerstvou košili — má-li ji totiž.

Říčka El-Mesonská byla v naznačené dni — vždy velice oživena. Děvčata srazila se tu obyčejně v jeden hlouček, a hlouček ten, když odbyl úpravu vlasů, počínal si tak rozpustile, že nejednou vzbudil nevoli opodál se koupajících starých Indiánek. Avšak což toho dbala mládež! Naopak tím bujněji sobě počínala, a tím častěji vytryskl paprślek vodní, dovednou některou rukou vyhnaný, mezi hochy na břehu shromážděné a s děvčaty laškující.

*) Patrně to památka z pohanských dob, kdy sypání květin náleželo k předním obětím praobyvatelů Mexika.

**) Tenqueye jest pestrá, as tři stopy široká látka, jíž otočí Indiánka dva neb třikráte okolo boků a pak na knoflík neb na háček zapne.

***) Paňo jest větší šátek, jímž obyčejně zahalí se hlava a prsa na příč tak, že konce vzadu pod rameny se svážou.

Byla parná sobota. Slunce počalo dloužiti stíny, jimiž kreslilo silhuetu pralesa na vyprahlou zemi, a v říčce bylo velice živo. Dívky byly již vesměs zapletly vlasy své, skotačily, tančily a zpívaly ve vodě až do unavení a pokřikovaly na hochy na břehu shromážděné.

Indiánky mexické mívají pěkné tělo, malé ruce a malé nohy, avšak zřídka kdy krásný obličej. I mezi koupajícími se děvčaty byla málo která, jež by nebyla mohla pyšniti se aspoň jednou z jmenovaných předností, avšak mimo jedinou nebylo lze nalézti mezi nimi obličeje opravdu hezkého. Indiánky zrají s desíti až dvanácti lety — koupající se dívky byly vesměs as v těchto letech, přes něž Indiánka již bývá pravidelně provdaná — avšak nejmladší z nich byla spolu nejkrásnější.

Byla to Lora, dcera Inchova.

Incha byl jedním z předních, z bohatších Indiánů ve vsi; náležel do řady těch, jimž říká se u nás honorace. Měl kousek pole, posázeného kukuřicí, cukrovou třtinou a tabákem, jejž musela žena vzdělávati; měl několik vepřů, něco drůbeže, pušku, kteráž náležela k největším jeho pokladům, a krávu, již obdržel, jak v obyčeji, od zetě, když byl před dvěma roky starší dceru Jesusitu provdal. Žil velmi příjemně. Každodenně vyšel sobě časně z rána na hon; když začalo slunce hřáti, vrátil se, aby pojedl čerstvých tortill*) a fijoles**), jež žena zatím byla připravila. Pak položil se do stínu a s dýmkou nebo s doutníkem, z vlastního tabáku stočeným v ústech, hleděl tak dlouho do oblak, až buď dostal zase hlad aneb až jej to omrzelo.

Lora žila život rajský. Pomáhala matce na poli, pomáhala jí na metatě***) rozetříti metlapilou†) kukuřici, uplácala z ní pak tortille a přistavila je v comale††) k ohni. Ano i drůbež a zvěř uměla Lora na rožni péci a počínala si při tom s takou obratností, že matka spolehnouti mohla na ni úplně.

Arci s takovými domácími pracemi byla Lora obyčejně brzy hotova. Pak vyskočila si obyčejně do lesa a bloudila houštinami, nalézajíc neobyčejné zalíbení na úchvatných květech, na překrásných ptácích, motýlech a broucích pralesa.

Ale ještě něco Lora ráda činila: ráda upravovala si vlasy před střípkem zrcádka, jejž otec jednou na honbě byl nalezl a domů přinesl. O jak byla Lora šťastna, když postavila se před střípek ten, copy okolo hlavy si otočila a úzkou pentličkou propletla, již byla jednou od matky dostala a kterouž chovala jako zlato. Jak záviděla družkám — ty byly skoro všechny zasnoubeny! — jen ona ještě ne, a přece měla již nejvyšší čas. Vždyť čítala bez mála plných jedenáct roků.

Indiáni mexičtí zaslibují se velmi záhy, a zaslíbením uvazuje se

*) Chléb to mexický: placičky z kukuřice.

**) Černé boby, jež vařené náležejí k denním lahůdkám Mexičanů.

***) Metate velký, čtyrhranný, na jedné straně dvěma vyššíma a na protější jednou nižší nožkou opatřený kámen, k jehož vyšší straně Indianka přiklekne a na jehož volně nakloněném povrchu pomocí metlapily kukuřici rozdrcuje.

†) Metlapile, válcovitý kámen, jímž kukuřice na metatě se rozdrcuje, aby připraviti se mohly tortille.

††) Comale hliněný pekáč k pečení tortill.

zaslíbenec v rozličné povinnosti vůči své nevěstě. Ku každé koupeli musí opatřiti jí amoli, k velkým svátkům koupiti fábor do vlasů, ob čas mýdlo, aby koupel posloužila milované nevěstě co nejvíce, a konečně libovonný olej k namazání vlasů. To všechno měla již většina družek jejích, jen ona musela pomáhati si s tou starou pentličkou, již od matky byla obdržela, jen ona musela vyprošovati kousek mýdla od otce, když s divokým kancem neb s jelenem spěchal do Alvarada neb do Verakruzu. na trh, a na vonný olej nebylo ani pomyšlení. Jen o amoli nemusela se nikdy starati. Po dlouhou dobu již nalézala jí každé soboty a před každým svátkem, jak se probudila, více nežli jí třeba měla, u lože svého svázanou v ohromný list některé bujné rostliny.

To bylo Loře velmi nápadné. Z počátku arci nepátrala, od koho amole pochází: byla ráda, že má obtížné hledání traviny té uspořené a nenapadlo jí pátrati po dárci. Ale ponenáhlu, když zvěděla od zasnoubených družek, že opatřování amole náleží k povinnostem zasnoubence, započal ji neznámý dárce zajímati. Pátrala po něm — chodila pozdě spát, vstávala časně, aby zahledla toho, kdo ji přináší — nadarmo. Nechť šla sebe později spat — amole nepřišla; avšak nechť vstala sebe časněji — amole byla již na svém místě. Přemýšlela, kdo z mladých mohl by dárcem býti. Bylo jich tu několik, ale ani o jednom nemohla říci to s jistotou větší nežli o druhém. Všichni chovali se k ní stejně přívětivě, všichni žertovali s ní a skotačili stejně. —

Bylo po koupeli. Lora vrátila se domů, usadila se před chatku a jala se škubati černého bažanta, jejž byl otec z honby přinesl, a kteréhož měla na rošti upéci. Byl překrásný večer. Slunce klonilo se zvolna k západu a vonný chlad, jenž vanouti počal z pralesa, jal se bojovati s parnými paprsky jeho o vládu.

Lora doškubala a rozhledla se kolkolem. Nikde živé duše, jen opodál viděla blížiti se starého Indiána. Byl oblečen svátečně a držel v ruce palmový list.

„Kampak jde asi Essetamaipu tak vyšňořen?“ tázala se Lora sama sebe, a zůstala ještě chvíli, aby se o tom přesvědčila. Avšak jak se podivila, když zpozorovala, že míří přímo do jejich chatky.

Ani si jí nevšimnuv, vešel Essetamaipu do chatky, kdež seděl Incha, zaměstnán řezáním sušených tabákových listů.

Mlčky vstal Incha a popošel mu vstříc. Následovalo obyčejné abrazzo*), pak vzájemné líbání rukou**), a konečně započal Essetamaipu vyptávati se, jak se compatridovi***) daří, jak jeho domu, rodině, kravám, vepřům, selatům, krocanům, slepicím. Pak položil Incha veškeré tyto otázky svému hosti, a když tento je zodpovídal, nastalo ticho. Incha přinesl dýmky, tabák a láhev pulque†), nabídl Essetamaipuovi, oba si zapálili, oba připili pulque, a seděli zase mlčky proti

---

*) Obejmutí to, jež záleží v tom, že dvě osoby přitisknou se vzájemně na prsa nejprv v pravo pak v levo.

**) Obyčejné to zdvořilosti, když dva Indiáni se sejdou.

***) Compatrido – krajan. Obyčejné oslovení mezi Indiány mexickými.

†) Pulque, silný nápoj, naší kořalce podobný, jenž dobývá se tím způsobem, že šťáva z rostliny Maguey dá se vykvasiti.

sobě. Host přestal mluviti, a Incha by se nebyl odvážil tak uraziti pohostinnost, aby otázal se ho, co přivedlo jej k němu.

Dlouho bylo ticho; husté kotouče dýmu valily se oběma mužům z úst, a mlčky hleděli oba, jak táhly se kotouče ty zvolna vzhůru a tratily se ve vzdušných stěnách chalupy.

Konečně chopil se Essetamaipu slova:

„Compatrido," pravil, „jen vznešené slunce kráčí cestou svého života samotno."

„Ano, jen slunce," souhlasil Incha, ani svalem v obličeji nepohnuv.

„Bylo by rouháním," pokračoval Essetamaipu po chvíli, „kdyby bídný člověk ve zpupnosti své tak se zapomněl, že by slunci rovnati se chtěl. Jestiť tak vznešené, že urážkou by to bylo pro ně."

„Ano, urážkou," souhlasil Incha.

Zase nastalo ticho.

„Compatrido," mluvil Essetamaipu po chvíli dále. „Pán osudu obdařil tě rodinou, z níž máš ještě jednu dceru doma."

„Ano," odvětil Incha. „Essetamaipu dbal o bídnou mou rodinu, jak pozoruji, jako přítel."

„Lora," pokračoval tento, „čítá již jedenáct roků."

„Ano, jedenáct roků."

„Jest to věk, kdy rodičům počínají velké starosti."

„Ano, compatrido, velké."

Zase nastalo ticho a nové kotouče kouře valily se ku stropu.

„Mně dopřál bůh syna," přerušil Essetamaipu mlčení.

„Syna, jenž hoden jest svého otce," odvětil Incha s nehybným obličejem.

„Kmen Catecomacchů nesmí vymříti."

„Nesmí."

„Compatrido, přál bych si zasnoubiti syna svého s dcerou tvou."

„Compatrido, přál bych si zasnoubiti dceru svou s tvým synem."

„Tedy ujednáno?"

„Ujednáno!"

Nastalo opětné mlčení. Oba mužové připili pulque a dýmali znova.

Po chvíli sáhl Essetamaipu do kapsy a vytáhl provázek, pevně stočený z několika pramínků lýka.

„Zde," pravil, „abyste mohli znamenat co syn Essetamaipuův daruje — dceři Inchově." *)

Incha přijal vážně provázek, vstal, vyňal jiný provázek z kabely, změřil oba, a podal pak svůj hosti.

„Ten jest pro syna Essetamaipuova."

Essetamaipu vzal a uschoval provázek.

Opětně bylo ticho. Po nějaké době vstal Essetamaipu.

„Musím odejíti, compatrido," pravil.

*) Takový provázek jest mexickému Indiánu, jemuž počtářství jest uměním nejobtížnějším, „hlavní knihou", do níž zaznamenává učiněné dárky pomocí uzlů jednoduchých neb dvojatých, dle toho, jakou cenu dar má.

Nastalo loučení, podobné přivítání — pak odešel.

Incha hleděl nehybně za ním a jen jakýsi neobyčejný lesk mdlých jeho očí prozrazoval vnitřní jeho spokojenost. Po chvíli obrátil se do vnitř a zavolal po dceři a ženě.

Obě ihned přiběhly.

„Incha zasnoubil Loru se synem Essetamaipuovým —“ pravil vážně. „Zde budou zaznamenávati se jeho dary.“ A ukázav provázek, Essetamaipuem přinešený, připevnil ho nad svým ložem.

Obě ženštiny přijaly oznámení to plny úcty a mlčky. Jen Loře přelétl blažený úsměv přes tvář. Konečně tedy byla také zosnoubena, konečně očekával ji každou sobotu a před každým svátkem buď fábor, buď vonící olej, buď kus mýdla — konečně tedy věděla, kdo byl ji překvapoval posud tak nezištně tou travinou, bez nížto koupel nebyla by ani možná!

Dlouho dnes nemohla usnouti. A když konečně usnula, zdálo se jí o samých fáborech a vonících olejích.

Matka usnula dnes také velmi spokojeně. Vždyť byla Lora zasnoubena s jedním z nejpřednějších synků celé vísky.

A otec? Seděl, dýmal, pil pulque a přemýšlel, kam půjde hledati zítra divokého kance, aby mohl zase na trh do Alvaráda nebo do Verakruzu.

II.

Druhého dne přišel Essetamaipuův syn, Izhuak, navštívit svou snoubenku. Vítala jej s úsměvem.

„Přinesl jsem ti fábor do vlasů,“ pravil podávaje jí červenou širokou pentli.

Lora přijala ji se zářícíma očima, sňala ihned svou starou, vyrudlou z vlasů a přistoupivši před střípek zrcadla, obvázala si fáborem hlavu.

Izhuak usmál se přívětivě. „Sluší ti výborně,“ pravil; „je až z Oajaky, z francouzského krámu a stála dva realy.*)

„Dva realy!“ divila se Lora.

Izhuak rozhledl se po světnici jako by něco hledal.

„Tamhle,“ upozornila jej Lora, ukazujíc na provázek, visící nad ložem otcovým.

Izhuak přistoupil vážně k němu, sňal ho se zdi, a učinil na hořejším konci dvojitý uzel. Pak natáhnuv ho pravil:

„Izhuakův otec volil provázek malý — jeho syn bude muset uzle vázati velmi hustě.“

Lora usmála se významně.

Izhuak pověsil provázek opětně nad lože Inchovo, a pozdraviv Loru odešel.

Lora běžela k matce.

„Podívej se,“ pyšnila se.

„Můj bože,“ divila se matka, se zalíbením na dceru hledíc, „inu — Essetamaipu je nejbohatší člověk z celé vsi.“

---

*) Real = 25 kr.

Mezi svými družkami vzbudila Lora velkou závist. Tak široký fábor neměla ani jedna z nich. —

Izhuak nedal se po několik dní viděti. Dny ty plynuly Loře náramně zdlouhavě. Nemohla se totiž dočkati soboty: nepochybovala, že přinese jí vonné mýdlo a vonný olej na vlasy.

V sobotu časně z rána probudila se a vyskočila kvapně z prostého svého lůžka. Málem by byla však šlápla do amole, svázané jako obyčejně ve veliký list.

„Aha,“ usmála se, „uvnitř bude to ostatní.“ A rozevřela list a prohrabala kvapně travinu — avšak nadarmo. Čelo se zakabonilo, a Lora popadla zlostně amoli a hodila ji do koutku.

Byla velmi mrzuta. Toho se nenadála, že v první již sobotu svého zasnoubení musí dočkati se takového sklamání.

Nevrle jala se připravovati tortille.

Pojednou zaslechla hlasitý zpěv. Zvědavě pohledla ven — jaké to překvapení! Izhuak blížil se s podlouhlou, mísovatou kalabasou, plnou amole, na hlavě a s malým balíčkem v ruce.

„Loro,“ volal z daleka, „nesu amoli, olej a mýdlo!“

Lora zanechala tortille.

„Jakže, amoli?“ divila se.

Již měla otázku na jazyku, či není-li to on, jenž opatřuje ji tak tajemným spůsobem travinou tou, ale jakés nejasné tušení pravilo jí, že bude lépe, nebude-li se tázati.

Přijala s blaženým úsměvem libě páchnoucí mýdlo a olej z rukou jeho, a nemohla s obou oči spustiti.

„Hehehe,“ usmíval se Izhuak, „divíš se, co? Není druhého,“ dodal pyšně, „jenž by mohl poskytnouti Loře to, co Essetamaipuův syn.“

„Jak to libě voní,“ divila se Lora u vytržení.

„To si myslím,“ odvětil Izhuak sebevědomě. „Vždyť stálo to čtyry realy. Jak pravím, nikdo jiný v celé vsi nemůže ti něco podobného opatřiti.“

A pyšně vstoupil Izhuak do chatky, sňal provázek se zdi a učinil těsně pod prvním uzlem dva uzly dvojaté.

Pak se obrátil k Loře. „Tři dvojité uzly v osmi dnech,“ pravil; „věru, Lora může mluviti o štěstí, že padlo na ni oko Essetamaipuova syna.“

A Izhuak, usmáv se přívětivě na Loru, pyšně opustil chatku.

Lora nemohla se dočkati koupele, aby již mohla použiti mýdla, jakéž posud jemné kůže její se nebylo dotklo, oleje, jehož posud skvělý vlas její nebyl poznal. Ale zvláštní věc! Tak zcela čistá ta její radost nebyla.

Jakýsi neurčitý, nelibý pocit kalil radost tu, aniž by byla Lora mohla říci, v čem nelibý pocit ten se zakládá. A pocit ten, ačkoliv jen chvílemi vystupoval, mohutněl stále víc a více tak sice, že zdálo se jí pojednou, jakoby dary snoubence jejího netěšily ji více tak, jako s počátku.

A nejen to. Nelibý ten pocit nutkal ji mimovolně k přemýšlení, a když oddala se svým myšlenkám, jednoduchým, jako ty chatky, jež viděla kolem sebe, tu slyšela stále vychloubavá slova svého snoubence, a viděla stále před sebou pyšný jeho a vypínavý vzhled. A čím více

slyšela a viděla v myšlenkách, tím nelibějším, tím určitějším stával se pocit onen, tak sice, že posléze musela sama sobě říci, že dárky Izhuakovy ji těší sice, ale to, co ji netěší, že jest způsob, jakým Izhuak dárky ty jí odevzdal.

A když tak počala pociťovati urážlivý způsob ten, tu mimovolně vzpomněla si, jak zcela jiným způsobem počínal sobě tajemný dárce amole. A sotva že ho vzpomněla, ozývala se tím prudčeji zvědavost poznati, kdo to as jest? A ze zvědavosti vyvinula se znenáhla touha, jež stávala se stále prudčí a prudčí. Dárek jeho byl arci prostý a laciný — nebylo třeba jíti k vůli němu do Verakruzu a vydávati realy; avšak byl takou pečlivostí sesbírán, byl tak opatrně vždy svázán v skvostný nějaký list divokého pralesa, a na vrchu nalézaly se někdy květy tak báječné krásy, že jich Lora, ačkoliv v pralese vyrostla, nebyla nikdy posud spatřila, a vůně tak omamující, že ani olej i mýdlo Izhuakovo dohromady neydaly vůně i jen podobné. A pak: jak zvláštním způsobem byl dar udílen! Pojednou byl zde — nikdo nevěděl odkud. Mimovolně napadl při tom Loře způsob, jakým Izhuak přinášel dary své. Lora porovnávala oba: Izhuaka i neznámého — a pojednou zdálo se jí, jakoby ji zasnoubení s nejpřednějším boháčem rodné její vísky více netěšilo.

Myšlenky tyto a jim podobné míhaly se Loře hlavou s počátku jen ob čas, později ale víc a více, až konečně činily ji skoro vážnou, tak vážnou, že počala se znenáhla diviti, jak mohly ji těšiti takové maličkosti jako fábor, olej a vonné mýdlo.

Přestala skotačiti ve společné koupeli, přestala stříkati vodu z koupele na svého snoubence, a s podivným pocitem pohledla vždy na šňůrku, jež visela nad lůžkem otcovým, a na níž uzlů valně přibývalo.

Avšak tento zvláštní, nikdy netušený stav duševní stával se Loře stále obtížnějším, až konečně zdál se jí téměř nesnesitelným. Byla nespokojena sama s sebou, byla nespokojena s Izhuakem, nespokojena s otcem, s matkou, s družkami, s celým světem.

Jednoho dne umínila si náhle, že musí poznati neznámého dárce amole a kdyby mělo to státi cokoliv. Byla to zkoušela dříve již několikráte, ale nikdy se jí to nezdařilo. Nyní si umínila, že musí dopracovati se konce.

Blížila se sobota — ta musela Loře dáti jistotu.

V pátek odpoledne odebrala se na půdu, již tvořila palmová stříška nad bambusovým stropem rodné její chatky, a ulehla, aby mohla v noci bdíti. Úmysl ten zdařil se jí nad očekávání. Po polednách v největším vedru ulehla Lora a slunce sklánělo se k západu, když probudilo ji náhle volání matčino.

Vstala a cítila, že nebude muset dnes po celou noc spáti.

Slunce ustoupilo měsíci, a jasněji a jasněji rozléval tento jemné své světlo kolkolem. Bylo jasno jako ve dne, a čarokrásný ten koutek světa, jenž nazývá se El Meson, poskytoval v stříbrném tom světle bledé luny obraz úchvatný. Leč což dbá podobných věcí Indián! Ve vísce spalo již vše, nic se nehýbalo — jen čerstvý zefír laškoval po temenech pralesa.

Avšak ne — nespalo vše. V jedné z těch prostých chatek ležela

na rohožce své mladá dívka a upírala nedočkavě oči své na otvor, jímž vcházelo se do chatky, a kterýž as na dvě stopy od země s výše, chráněn byl proti domácím zvířatům prknem na příč položeným.

Dlouho hleděla dívka nadarmo. Měsíc byl již světlo své, jímž maloval obrys vchodu na udupané podlaze, pošinul do protějšího směru, a očka Lořina počala zemdlívati — pojednou přelétl bleskorychle světlý ten obraz vchodu na podlaze jakýs stín.

V Loře zatajil se dech — zemdlenost byla zapomenuta, a oči její hleděly plny napnutí ku vchodu.

Uplynulo několik minut. Pojednou objevila se mezi dveřmi tmavá postava. Stanula — naslouchala patrně — pak vstoupila zvolna a blížila se z polehounka k loži Lořině. Lora ležela nepohnutě. Postava sehnula se u jejího lože, vztyčila se zase, naklonila se k ní, políbila její vlas a ubírala se jako duch z chaty zase ven. Ale sotva že byla u vchodu, vzchopila se Lora a brala se za ní.

V stínu palmové stěny stanula a opatrně hleděla ven.

Postava byla vystoupila a zůstala státi u chaloupky, zakrývajíc si oběma rukama obličej.

Světlo měsíce padalo na ni plnou měrou — s jakou netrpělivostí čekala tudíž Lora, kdy sejme ruce ty!

Konečně se tak stalo. Ruce sklesly, a v stříbrném svitu luny objevil se překvapenému zraku Lořinu obličej mladého Indiána.

„Zapoteato!“ zvolala dívka polohlasitě.

Cit, jenž zmocnil se Lory při pohledu tom, byl — sklamání. Nevrle vrátila se zpět k svému loži — avšak neusnula více.

„Není divu,“ pravila sama k sobě několikráte, „vždyť spala jsem po celé odpoledne.“

III.

Zapoteato byl jeden z nejchudších a nejnepatrnějších Indiánů celé vísky. Postavy byl nevysoké, ovšem ale silné a obratné, nehybná, žlutavá tvář nebyla ani hezká ani ošklivá, a přehustý, vzadu krátce ostříhaný, napřed do čela spadající, uhločerný vlas modravého kovového lesku pokrýval hlavu jeho jako aksamitová přilba. Neměl mimo starou matku, o niž dbal s láskou skutečně pohnutlivou, a mimo svou machetu*) nic: jeho jedinou zásobárnou a spižírnou byl prales. Sousedé mluvíce o něm, krčili vždy potupně rameny, a děvčata smála se mu a pokřikovala za ním úsměšně, když potkala jej v nuzných jeho hadrech, a v klobouku, jejž si sám byl z kukuřicové slámy upletl.

A tento Zapoteato byl tím tajemným dárcem, k vůli němuž nalámala sobě tolikráte hlavu, k vůli němuž probděla tolik nocí!

Hněvivě obracela se Lora na svém prostém lůžku brzy na tu brzy na onu stranu — Zapoteato jí nešel z mysli, a čím více na něj myslela, tím nevrlejší, tím hněvivější byla. Zcela přirozeno — takový bídák!

Nemohla se dočkati dne. A sotva že první paprsky vycházejícího slunce zaleskly se v korunách nejvyšších obrů pralesa, opustila Lora

*) Dlouhý nůž, bez něhož Mexičan obejíti se nemůže.

lůžko. Zavadila při tom o jakýs předmět — shýbla se: byl to obvyklý Zapoteatův dar.

Nevrle chopila se balíčku, vystoupila z chatky, a zahnuvši za zadní její stranu, hodila ho pohrdlivě na zem. Nárazem protrhl se veliký list, bodláky kaktusovými spjatý, a amole vyvalila se na všechny strany. Již obracela se Lora k odchodu — v tom zahledla mezi zelení skvíti se barvy jiné. Mimovolně přiblížila se, rozhrnula travinu a zdvihla veliký květ.

Plna udivení zahleděla se Lora na květ ten. Znala prales skrz na skrz, znala nekonečný počet přebohatých jeho květů, ale květu takového posud neviděla, vůně takové v nižádném posud nenalezla. Byl širší nežli dlaň, sestával z četných, podlouhlých lístků, jež v kalíšku jsouce žluté jako zlato, znenáhla přecházely v bílou, skvoucí barvu a protkány byly řídkými, jemnými žilkami červenavými, kteréž čím dále, tím četnější byly a ohnivější barvitosti nabývaly, až sbíhaly se na konci lístků tak hustě, že tvořily v konečkách těch takřka rudé korunky.

A široký ten kalich vyplněn byl bezpočetnými, jemnými, sněhobílými tyčinkami, jež třásly se při každém pohybu a vůni vydávaly omamující.

„Jak krásné — jak krásné!“ zvolala Lora mimovolně plna obdivu. V tom však napadl jí nepatrný dárce, a již již chtěla květ pohodit. Avšak ne — nemohla. Zahleděla se na něj znovu a zamyslila se na chvíli. Pojednou se vzmužila a nevrle hodila ho na rozházenou amoli. „Zapoteato,“ pravila krčíc rameny, „Zapoteato!“ A obrátivši se vrátila se do chatky.

Snažila se, aby květu toho, amole a Zapoteata zapomněla. Chvílemi se jí to zdařilo, avšak ne na dlouho. Zvláště ten krásný květ nešel jí z mysli — nejednou počala litovati, že ho pohodila, a chtěla si pro něj doskočiti. Ale vzpomněla při tom Zapoteata a — zůstala.

Jak obyčejně dostavil se i dnes Izhuak s amolí a s novým fáborem. Lora se líbezně usmála, když Izhuak fábor s velikou chvalořečí jí odevzdal a ihned k provázku spěchal, aby učinil na něm zase dvojatý uzel. Ale ačkoliv jásala nad dárkem tím, nešel jí jásot ten přece tak upřímně od srdce jako jindy. Proč dává jí Izhuak ty krásné své dárky takovým spůsobem, proč vynáší při tom stále tak sebe, proč praví jí každým slovem, každým pohledem, jaká jest to velká milost, že padla volba jeho na ni? Mimovolně vzpomněla onoho krásného květu, mimovolně skromnosti, s jakou Zapoteato po takou dobu chudičký svůj dárek přinášel bez nároků na dík, ano s úzkostí, aby poznán nebyl. Ubožák, věděl, jaký bídák jest, a netroufal si prozraditi se, aby se jí družky nesmály — ubožák! Mimovolně odběhla Lora, když byl Izhuak odešel, podívat se na pohozený květ. Byl již polo zvadlý, jako ta amole, neboť slunce pražilo nemilosrdně, a i vůni nevydával již tak jemnou.

Vzala ho, vrátila se do chatky, nalila vody do kalabasy a ponořila květ do vody. Pak šla spokojeně do obvyklé koupele.

Nalezla v říčce družek hojně — veselých, rozpustilých. Sama však nebyla stejně vesela. Nevěděla, proč nebylo jí dnes do smíchu.

Když vrátila se domů, byla první chůze její ku kalabase, do níž

vložila onen květ — nalezla ho k své radosti opět v plném lesku, v plné kráse.

Nemohla se pohledu na něj nabažiti; — usnula, myslíc na něj a probudivši se, běžela zase k němu. Ale o běda, květ byl tak svadlý, že sotva mohla ho poznati. Div že jí slzy nevstoupily do očí — jak litovala krásy té! —

Uplynulo několik dní. Lora vzpomínala krásného květu s litostí. Z litosti vyvinula se touha po novém květu, a pak začala Lora přemýšleti, přinese-li jí Zapoteato budoucí soboty zase květ takový.

Byl pátek. Loru netrpělo to v chatce — pudilo ji to neodolatelnou mocí do pralesa. Bylo krásné odpoledne; vše co učiniti měla, bylo hotovo — bez rozmyšlení dala se tedy Lora, jako činívala často, do pralesa.

Chvíli kráčela po „camino real", cestě to pocházející ještě z dob španělských; po nějaké době však zabočila na úzkou stezku, kterou během času zvěř sobě utvořila a jež místy širší, místy užší, poskytovala procházku úchvatnou. Nebetyčné, báječným ptactvem oživené stromy klenuly se nad ní v tak plnou klenbu, že jen málokterému z pronikavých paprsků tropického slunce mohlo se podařiti, nalézti mezi těmi bezpočetnými větvemi a listy cestu k ní; vzdušné kořínky splítaly se nad ní v tak bizarní síť, že zhusta musela Lora dbáti, aby nezapletla se v síť tu, a v tom všem skvěly se květy barev a tvarů úchvatných, obletované pestrými motýly, brouky a kolibříky. Se všech stran zněl jásavý zpěv svobodných obyvatelů pralesa, ve zpěv ten mísilo se houkání dravců a ržání zvěře — a Lora kráčela rájem tím jako ve snách. S květu na květ snášel se zrak její — nadarmo — květu takého, jaký přinesl jí Zapoteato, nespatřila.

Pojednou se zarazila. Bylať nohou zavadila o něco a když pohledla před sebe, spatřila u nohou svých hromádku amole na ohromném listu, v jakém byl dar Zapoteatův vždy zaobalen. Rozhledla se kolkolem — neviděla nikoho, vzhlédla vzhůru — ani tam nebyl nikdo.

Avšak, amole nepřišla sem náhodou. Byla patrně pečlivě sesbírána a opatrně položena na veliký ten list. Lora se zamyslila, ale ne na dlouho, neboť v tom ozval se nad ní šramot, jakoby větve se lámaly.

Aniž byla si téměř vědoma, že tak činí, skočila Lora za ohromný kmen, u jehož paty amole ležela, a skryla se v hustém listí bujné keřiny, jež se sousedy svými o život svůj statně zápasila.

Chvíli trval zvláštní ten šramot, a nadarmo hleděla Lora do výše; konečně objevily se dvě nohy a v tomtéž okamžiku svezl se bleskorychle Zapoteato se stromu, v ruce drže květ, jakýž byl před týdnem Loře daroval.

Avšak dlouho nehleděla Lora na květ ten. Zevnějšek Zapoteatův upoutal takou měrou její pozornost, že nezbylo jí na nic jiného času. Ubohý Zapoteato — jak vypadal! Vlasy byly rozcuchány, tvář do krve rozedrána, a holé nohy a ruce posety téměř ostrými ostny.

Zapoteato s pečlivostí nejdříve položil květ na amoli, pak setřel krev s obličeje a usadil se na zem. Počal vytahovati ostny z masa, nejprvé z rukou, na to z nohou; za každým ostnem vyskočila krůpěj krve.

Ubohý Zapoteato! Jak bylo ho Loře líto! S takou obětí tedy opatřoval květ, jejž Lora proto posud nebyla spatřila, poněvadž rostl bezpochyby jen na nejvyšších temenech stromů, kdež slunce mělo k němu ničím nerušený přístup a tudíž takého vývoje popřáti mu mohlo? Takovou práci a tolik bolestí stál ten dárek, tak tajemně, beze všech nároků na dík, beze všech uzlů na účtovném provázku podávaný? Lora cítila tak zvláštní pohnutí, že nutkalo ji to, aby vystoupila ze svého úkrytu, a aby mu poděkovala. Ale jakýsi zvláštní cit jí v tom bránil. Přináší dar svůj tak tajemně — nechce patrně, aby ona věděla, kdo je dárcem — snad by jej to bolelo, kdyby věděl, že je prozrazen.

Zapoteato byl vytáhl poslední osten z masa svého. Pak vybral z ostnů ty nejsilnější, sepjal jimi ohromný ten list, v němž amole byla sbalena, vložil balíček opatrně na hlavu a vrátil se do vsi.

Dlouho čekala Lora, nežli odvážila se ze svého úkrytu. Když myslela, že Zapoteato jest již hodně daleko, opustila úkryt svůj a kráčela zamyšlena zpět. Ta zkrvácená tvář Zapoteatova a jeho zbodané tělo nešly jí z mysli!

IV.

Druhého dne nalezla Lora při svém probuzení amole u svého lože. Roztrhla kvapně list, vyňala květ, vložila ho pečlivě do kalabasy s vodou, a nemohla se na něj dosti vynadívati. Však byl ale ještě větší nežli onen, kterýž byla dostala před týdnem. Pak vzala kalabasu a uschovala ji v koutku pod střechou jako drahý poklad.

Když slunce nad pralesem se objevilo, přišel Izhuak s usmívavou tváří.

„Loro,“ volal z daleka, „dnes obdržíš něco, co daleko široko nemá žádná z družek tvých, co může poskytnouti zase jen Essetamaipuův syn.“ A přiblíživ se, vyňal z papíru, jejž v ruce držel, světle modrý hedbávný fábor, složený v širokou mašli.

S potěšením pohledla Lora na mašli a vztáhla po ní ruku.

„Izhuakův otec přinesl ji z Verakruzu,“ vypravoval Izhuak. „Vyměnil ji ve francouzském krámě k naléhání svého syna za tygří kůži. Mnoho — mnoho dní cesty odsud na východ jest veliké město, vypravoval mu Francouz obchodník, proti němuž jest Verakruz nepatrným zrnkem prachu; tam žije mnoho, mnoho bohatých a mocných lidí, kteří celému světu poroučejí, jak se strojiti má, a odtamtud přímo pochází tato mašle. Víš kolik znamená? — Čtyry uzly.“ A Izhuakův syn pyšně přistoupil ku provázku a počal vázati horlivě dva dvojaté uzly.

Radost, jíž Lora z počátku z nevídaného dárku měla, počala náhle mizeti a zmizela úplně, když pohledla na svého snoubence, an s takou horlivostí „zapisuje“ své vydání. Mimovolně připadl jí zase Zapoteato na mysl s tou svou skromností, s tím sebezapíráním, se svou obětovností. Mlčky dala svému snoubenci odejíti, a mlčky položila stranou dárek jeho, jemuž matka dost vynadiviti se nemohla.

Essetamaipuův syn pyšně odešel ku koupelně děvčat. Nepochyboval, že Lora ozdobí se po dnešní koupeli převzácným jeho darem a těšil se již napřed — ne na to, jak Loře bude pěkně slušet, ale na to, jak

toužebně budou všechny dívky vzhlížeti k tomu, jenž je s to, poskytovati dárky takové, jak mluviti se bude v celé vsi o jeho štědrosti, a jak závistivě budou ohlížeti se po něm soudruhové.

Usedl na břeh a vesele hleděl na ten rej rozpustilých dívek, jež tančíce a zpívajíce ve vodě, pokřikovaly po něm a nejednou, smluvivše se, náhle stříkati po něm počaly, až voda s něho kapala.

Usmíval se; vždyť bylo to znamení, jak jest u děvčat oblíben.

Dlouho seděl Essetamaipuův syn na břehu a mnohé děvče opustilo vodu, činíc místo nové příchozí. Pojednou objevila se Lora, nesouc amoli na hlavě, a nepohlednuvši téměř na svého snoubence, počala se koupati. Nadarmo usilovala ostatní děvčata strhnouti ji ve svůj veselý kruh; mlčky postavila se stranou, rozetřela amoli, smáčela vlas, pročesala, upletla, a mlčky proplavala pak několikráte řeku. Na to vystoupila z vody, připnula sváteční tenqueiji okolo boků, a chystala se ozdobiti svůj vlas. S napnutím pozoroval ji nyní Izhuakův syn. Jak přiléhala pestrá tenqueye k štíhlému tílku, jak vinul se bohatý vlas okolo krásné hlavinky, poskytuje dosti místa k ozdobě, kterouž jí byl dnes přinesl. Nemohl se dočkati okamžiku, kdy připne Lora na místo to skvostnou tu mašli — již sáhla Lora mezi věci, kteréž byla s sebou přinesla, blažený úsměv rozhostil se na tváři jejího snoubence, ale v tom okamžiku již také zmizel — Lora vytáhla skvostný květ a připevnila ho tam, kde měla skvíti se mašle.

Snoubenec její hleděl na ni pln nelibého překvapení.

Děvčata, jež vždy na tento okamžik čekala s netrpělivostí, poněvadž objevil se skoro pokaždé nový dar nejbohatšího ženicha celé osady, spustila pojednou neborázný smích.

„Květ — pouhý květ,“ počalo ozývati se se všech stran, „Essetamaipuův syn stal se zahradníkem“ a veselý chechtot zněl tomuto v uších, jako zvuk sykotu jedovatého hada.

Vyskočil prudce a přistoupil k Loře, jež právě chtěla se bráti domů.

„Kdo dal Loře tento květ?“ tázal se hlasem, jímž prochvívalo jeho rozčilení.

„Nikdo — nalezla jsem ho v pralese,“ odvětila Lora chladně.

„Proč nevzala Lora dnešní můj skvostný dar?“ tázal se Essetamaipuův syn dále.

„Ten květ líbil se mi více,“ zněla její odpověď.

Snoubenec její se zamlčel. „Ví Lora,“ pravil po chvíli zvolna, „že tento květ náleží rostlině, jež vine se podél velkých stromů do ohromné výše a teprvé na temeni pralesa, tam kde oku nebes — slunci, hleděti může v tvář, v květ tento končí? — Dívčí ruka nedovede ho strhnouti s jeho výše a sám spadnouti nemůže — tisíce větví a vzdušných kořínků zachytilo by jej v sítě své.“

Lora neodpovídala.

„Essetamaipuův syn ví dosti,“ odvětil snoubenec její ostře a opustil ji kvapným krokem.

S jakousi tajnou radostí kráčela Lora k chatce svých rodičů; splatila mu tu jeho pýchu, tu jeho vypínavost spůsobem důkladným, a v prsou bylo jí tak volno, tak veselo.

Spokojeně rozhlížela se kolkolem. Pojednou se zarazila. Cestou

od pralesa blížil se Zapoteato. Na zádech nesl náklad dříví, a široký řemen, jenž náklad ten držel pohromadě, objímal, jak v obyčeji, čelo. Spatřiv Loru zarazil se. Ale pod řemenem zasvitly pojednou ty jindy tak mdlé oči a upřely se s nevýslovným výrazem nejprvé na květ, jenž zdobil Lořin vlas, a pak na její tvář. Nepochopitelný nepokoj zmocnil se pojednou Lory. Zmatena brala se domů. Na prahu stanula a obrátila se: Zapoteato stál jako přimrazen a hleděl za ní.

Úsměv přelétl její tvář — ale zmizel ihned zase: spatřilať spolu nedaleko státi svého snoubence, jenž opíraje se o vysokou palmu, upřeně díval se na ni a — na Zapoteata.

V.

Temný mrak zahaloval hladké jindy čelo Izhuakovo. Snoubenka opovrhla darem jeho, na kterém tak si zakládal a to k vůli květině! To mělo zajisté svou příčinu! Od koho dostala květ ten? Kdo byl s to květ tento jí dáti? Květ roste na nejvyšších temenech nejvyšších stromů pralesa, a jen nejsmělejší ruka, člověk nejobratnější, nejodvážnější dovede květ ten snésti se závratné výše. Nadarmo přemýšlel Izhuak, kdo by to mohl býti — nižádný ze soudruhů nebyl toho schopen.

Pojednou spatřil Zapoteata, jak hledí za Lorou, spatřil její úsměv, a v hlavě se mu náhle rozbřesklo. Celým tělem projelo to jako elektrická rána. Zapoteato snad? Bídák Zapoteato? — Musel nabyti jistoty.

Zapoteato, jenž jako ve snách byl došel svého bídného přístřeší, právě shodil svůj náklad pod vyčnívající stříšku a hleděl v zamyšlení před sebe, když pojednou ozval se vedle něho hlas Essetamaipuova syna.

„Zapoteato, tys chudák: chceš vydělati sobě real?“

Zapoteato trhnul sebou jako člověk, jenž náhle se uleknul.

„Chci,“ odvětil kvapně.

„Znáš skvostný ten květ,“ pokračoval Izhuak, upřeně na něj hledě, „jenž jako král všeho květu směle hledí do nebes a v nejvyšších jen korunách pralesa sídlí?“

„Znám,“ odvětil po chvíli zvolna, jako by uvažoval každou písmenu.

„Chci, abys mi takový květ opatřil,“ pravil nyní Izhuak kvapně.

Chvíli hleděl Zapoteato upřeně na Izhuaka, jako by v tváři jeho čísti chtěl. Již pohnuly se rty, aby propustily slůvko: „opatřím“ — avšak pojednou sevřely se křečovitě, a mdlým okem Zapoteatovým kmitl se blesk.

„Zapoteatův život,“ odvětil po několika okamžicích, „jest větší ceny nežli real — máť Zapoteato starou matku, jež bez pomoci jeho musila by bídně zahynouti.“

„Dám dva — tři — dám pět realů,“ zvolal Izhuak horlivě.

„A kdybys dal jich deset — Zapoteato nemůže — nesmí.“ A Zapoteato počal rovnati přinešené dříví, nedbaje více Izhuaka.

Se zaťatými zuby opustil jej Izhuak. „Selhalo,“ pravil sám k sobě, „avšak přisám můj svatý patron — Izhuak to vypátrá. Přilepí se ti na paty, až zví, čeho má třeba.“

Zamyšleně hleděl za ním Zapoteato, když jej opustil. Jak těžká byla hlava jeho! Události poslední hodiny připadaly mu jako sen.

Kráčel se svým nákladem z lesa a myslel právě na to, užívá-li Lora amole, kterouž on jí nosí či té, již obstarává snoubenec její, myslel právě na to, líbí-li se jí ten překrásný květ s tou omamující vůní, jejž byl v ní ukryl a k vůli němuž odvážil se svého života; v tom zahledl Loru jdoucí z koupele. Srdce počalo mu prudce tlouci — ale závrať se o něj pokoušela, když spatřil pojednou ve vlasech jejích překrásný ten květ. S vytřeštěným zrakem hleděl na Loru. Když pak na prahu rodné své chatky se obrátila a na něj se usmála, bylo ubohému hochu tak divně, jako posud nikdy. Hlava mu šla kolem — a on neviděl nic jiného nežli Lořin úsměv.

„Zapoteato," volala v tom na něj stará matka.

Zapoteato neslyšel.

„Zapoteato," opakovala matka hlasem silnějším.

Opět neslyšel.

Matka vstala a položila pravici na jeho rameno.

Ulekl se.

„Ode kdy leká se Zapoteato matky své?" tázala se stařena s jemnou výčitkou.

Zapoteato vzhledl k ní s vlhkým okem.

„Můj hoch je churav," pravila matka starostlivě. „Připravím mu lázeň."

A kvapně opustila starostlivá matka svého syna.

Pohnut hleděl za ní Zapoteato. Po chvíli vyvinul se z prsou těžký vzdech a mezi pysky proklouzlo sotva slyšitelno: „Ano — churav."

Uplynulo několik dní. Zapoteato zahledl několikrate Loru, ale netroufal si ani na ni pohlednouti; a i Lora vyhýbala se mu téměř úzkostlivě; bylať pozorovala, že Izhuak jest na všech stranách, a že oči jeho pronásledují každý její krok, každý pohyb, každý její pohled.

Bylo zase před sobotou. Loře se pojednou uvolnilo. Izhuak, jenž tak bedlivě pozoroval každé její hnutí, zmizel náhle, a přes všechno pátrání nemohla ho Lora nikde spatřiti. Zajisté, že odešel, aby ku blížící se sobotě opatřil opět nějaký dárek! Těšilo Loru, že odešel, ale netěšila ji příčina, za kterou byl zmizel. Poprvé po několika dnech rozhledla se zase kolkolem s tajnou nadějí, že spatří Zapoteata. Ale ani ten se neobjevoval.

Zapoteato, jenž matce posud starosti působil, poněvadž lázeň, již mu tehdá byla připravila, nic nespomohla, odebral se do lesa, aby, jak měl v obyčeji, nasbíral amoli pro Loru. Po nemalém namáhání — neboť bral jen tu nejčerstvější — sebral jí dostatečné množství a zaměřil zase k onomu kmeni, na jehož temeni rostl převzácný onen květ, jímž dárek svůj ozdoboval a kdež byl před týdnem pozoroval několik ještě poupat, kteréž dnes byly zajisté v rozkvětu. Složil nasbíranou travinu na veliký list a vystoupil na strom.

Byla to zajímavá sice, ale velice obtížná cesta, již konal nyní do výše. Strom, na němž se nalézal, byl z oněch velikánů, kteří berou životní sílu svou nejen hlavním kmenem ze země, ale jehož větve na všech stranách vzdušnými kořínky připoutány jsou k zemi a potravu svou přímo z ní si opatřují. A nejen to; kmen i větve obemknuty byly bezčetnými překrásnými cizopasníky, kteřížto obkličujíce jej od

paty k temeni, mezi sebou bojovali o život a společně opět tučnili ze šťáv, jež kmen a vzdušné kořínky, většinou v zemi již zapuštěné, opatřovaly větvím svým. Statečně vzdoroval jadrný kmen a vysílal v boj nové a nové síly. Avšak nejen že bylo příliš nepřátel — čím více síly vyvinoval, tím více mohutněli tito.

Pracně dral se Zapoteato vzhůru. Nejednou musela macheta raziti mu cestu přehustou sítí větví a vzdušných kořínků, nejednou musel zastaviti, aby utřel krev a vyňal ostny, jež některý ten kaktusovitý cizopasník vrazil mu úskočně do těla, a zděšeně prchali před ním pestří ptáci a ještěrky, jako blesky větvemi se míhající. Stále výš a výše stoupal neohrožený hoch, leč překážek stále přibývalo.

Kmen, jenž dělil se v nesčetná ramena, počal záhy slábnouti, a kdežto Zapoteato s počátku kráčel po něm jako po půdě pevné, vyšinuje se pracně od větve ku větvi, počalo se ponenáhlu pod ním vše houpati. Avšak to Zapoteatovi odvahy neodňalo — naopak zdálo se, jako by byl ve svém živlu. Chopil se obratně brzy větví, brzy vzdušných kořínků, pružné tělo jeho jako silou čarovnou stoupalo stále výš a výše, a svalnaté ruce nic nedbaly palčivé bolesti, již působil jim pichlavý povlak kmene a jeho větví.

Znenáhla řídlo listí, větve a vzdušné kořínky, paprsky palčivého slunce nalézaly přístup na nechráněnou hlavu Zapoteatovu, a kmen, nesoucí korunu, počal pod tíží těla jeho povážlivě kolísati.

Avšak což dbal toho Zapoteato! V lesku paprsků těch a skrze dosti hustý ještě závoj listí usmíval se na něj květ, květ to, za kterýž odhodlán byl i obětovati život. Opatrně, jako had, vinul se Zapoteato po kolísajícím kmeni ku koruně, každý sval konal svou povinnost, a oko jeho s vášnivou touhou lpělo na kýženém cíli — konečně dopracoval se temene, ruka vztáhla se po květu a jako blesk snesl se Zapoteato o několik stop dolů. Byl nejvyšší čas: sotva by jej byla udržela rozhoupaná koruna.

S květem v ruce zastavil se Zapoteato na okamžik, aby dechu popadl. S úsměvem pohledl na květ a s rozkoší přivoněl k němu. Pak vzav ho do úst vracel se opatrně dolů.

Za krátko octnul se se svou kořistí opět u své amole. Opatrně uložil na ni vzácný květ, setřel krev, jež z té neb oné pohmožděniny kapala, a jal se vybírati zase ostny, jež byl cestou nasbíral do kůže své. Dosti dlouho trvala práce ta, konečně byl hotov. Chopil se ovoce dnešní své práce, vyšinul je na hlavu a obrátil se k odchodu. Avšak jako přimrazen náhle stanul: na dva kroky před ním stála Lora.

„Lora!" vyjelo mu mimovolně z úst.

Hleděla na něj vlhkým okem, a v oku tom leželo něco, co zarážélo mu dech v prsou.

Žádný nebyl schopen slova. Po dlouhé chvíli teprv vynutil ze sebe Zapoteato třesoucím se hlasem:

„Lora zbloudila v lese?"

„Nezbloudila," odvětila tato tiše.

Zapoteato počal se chvěti, aniž věděl proč. Zahleděl se na ni jako u vytržení. „Nezbloudila" — opakoval tiše.

„Zapoteato krvácí," pravila Lora, a nežli se Zapoteato nadál,

sňala paňo s hlavy a stírala opatrně krev, kteráž sem tam z nohou jeho se drala.

Zapoteato nebyl s to učiniti jediný pohyb, aby zabránil počínání tomu. Hleděl se zatajeným dechem na spanilé to dítě, jež tak jemně stíralo krev pro ně prolitou, oči mu pojednou zvlhly a když posléz vzhlédla Lora k němu vzhůru, řkouc polo vyčítavě polo hněvivě: „Zapoteato musí býti budoucně opatrnější — Zapoteato má starou matku“ — skanula bohatá slza ze zvlhlých očí těch na vysoké čelo Lořino a zaběhla do hustých jejích obočí.

Zvolna zdvihla se Lora. Na čele leskla se stopa slzy té jako hvězda, oči byly sklopené a prsa zdvihala se prudce. Dlouho bylo ticho. Konečně povznesla Lora oči své zase k Zapoteatovi a pravila: „Lora nezbloudila; Lora tušila, že Zapoteato odešel do lesa k vůli ní, následovala ho, aby mu poděkovala.“

„A zač?“ tázal se Zapoteato tiše.

„Za amoli, již Lora nalézá za takovou již dobu každé soboty před prostým ložem svým —“

„Za amoli,“ opakoval Zapoteato překvapen.

„A za květ,“ pokračovala Lora vřele, „za květ, pro nějž nasadil Zapoteato, zapomenuv matky, svůj život — pro nějž prolil svou krev.“

Zapoteato neodpověděl — hleděl jen s překypujícím srdcem na Lořin obličej. I Lora se zamlčela. Po chvíli teprv pravila: „Proč nepřišel Zapoteato s amolí ve dne?“

„Proč?“ zvolal nyní náhle Zapoteato a hlas jeho zněl zoufale. „Jakž mohl odvážiti se Zapoteato, ten bídný, chudý, opovržený Zapoteato přinésti Loře travinu, již smí nositi jen snoubenec?“

„Kdo může říci,“ zvolala Lora prudce, „že Zapoteato jest bídný a opovržený? On jest jen chudý!“

A zase zamlčel se Zapoteato. Prsa jeho zdvihala se těžce a z očí zářilo neskonalé štěstí. Obličej jeho, jindy tak nehybný, byl jako vyměněn — blažený úsměv přeměnil jej tak, že Lora hleděla na něj v udivení. Po chvíli teprv pravil: „O proč není Zapoteato na místě Izhuakově!“

„O proč!“ opakovala Lora smutně.

Zapoteato pojednou se vztýčil. „To leží v rukou Lořiných,“ odvětil zajíkavě.

„Nikoliv,“ namítla Lora smutně, „ale Zapoteato jest tak chud, a Lora má tak pyšného otce!“

Zapoteato přistoupil k ní blíže. „A kdyby nebyl Zapoteato chud,“ tázal se chvějícím se hlasem, „kdyby měl Zapoteato tolik, aby mohl zaplatiti Izhuakovi všechny realy, jež byl na dárky Lořiny vydal, aby mohl zakoupiti dvě krávy — jednu pro Inchu, jednu pro hosti svatební, aby mohl koupiti pušku, jež poskytla by mu zvěře, aby mohl koupiti dostatek kukuřice na tortille — či mohl by Zapoteato pak předstoupiti před otce Inchu — a žádati, aby postavil jej na místo Izhuakovo?“

Lora naslouchala se stoupajícím rozčilením. „O jak by byla pak Lora šťastna!“ pravila hlasem roztouženým.

„Šťastna?“ opakoval Zapoteato, skláněje se k ní.

Upřeně zahleděly se oči do očí, hlava skláněla se ku hlavě, rámě

se vzepnula, a v stínu panenského pralesu sklesli sobě v náruč dvě čistá stvoření, jež neznajíce slova „láska“ a nejsouce si toho téměř ani vědoma, milovala se z plné duše.

Dlouhé to bylo objetí — konečně vyvinula se z něho jemně Lora.

„Lora musí domů,“ pravila.

„Zapoteato doprovodí Loru,“ odvětil tento. A shýbnuv se pro amoli s květem, jiš byl hned zpočátku uložil na zem, podal Loře ruku.

„Musíme jíti velmi těsně podle sebe,“ prohodil s blaženým úsměvem a položil ruku svou okolo jejího pasu.

Obrátili se k odchodu, avšak překvapeni stanuli náhle oba — tři kroky od nich stál, opřen o mohutný kmen, Izhuak.

Z očí mu sršely blesky, pysky byly zaťaty, hořejší část těla byla v před nakloněna a hlava skrčena jako u tigra, jenž právě chystá se ku skoku na vyhlídnutou kořist.

„Izhuak!“ zvolala Lora zděšeně.

„Izhuak!“ opakoval po ní Zapoteato hlasem vášnivým. Neočekávaný pohled na soka překvapil jej, avšak pýcha naplnila duši jeho, že sok ten byl svědkem, jak Lora dala jemu přednost před nejbohatším mladíkem v celém El Meson.

„Lora odejde domů,“ pravil Izhuak po několika okamžicích chvějícím se hlasem; „Izhuak a Zapoteato mají spolu co jednati, při čemž žena by byla zbytečna.“

„Lora nepůjde!“ zvolala dívka odhodlaně, a oči její opřely se úzkostlivě o zlověstnou tvář Izhuakovu. „Izhuak chce Zapoteatovi ublížiti!“

A Lora postavila se před tohoto, jako by jej chrániti chtěla tělem svým.

„Nuž, bude tedy Lora svědkem, jak Izhuak dovede trestati,“ zvolal Lořin snoubenec, popouštěje hněvu svému uzdu, a dlouhá, ostrá macheta zaleskla se v jeho pravici.

A sotva že domluvil, pojal Zapoteato Loru v silnou náruč svou, bleskorychle odnesl ji o několik kroků nazad, a již stál Izhuakovi tváří v tvář.

„Vítán jest Zapoteatovi okamžik,“ zvolal jásavě, „kdy může v boj se pustiti za Loru. Proti celému světu bude Zapoteato bojovati — holýma rukama proti oceli!“ dodal zvýšeným hlasem a hodil machetu svou za sebe.

„Zapoteato!“ vzkřikla Lora, všecka se třesouc — bylo pozdě.

K hrůzné ráně rozehnal se zuřivý Izhuak, avšak jediným skokem octnul se u něho Zapoteato, uhnuv se obratně ráně té, mocná pravice zachytila ruku Izhuakovu tak, že macheta z ní náhle vypadla a v nejbližším okamžiku mihlo se vzduchem tělo soupeřovo a dopadlo těžce k zemi. —

Jako zmámena viděla Lora, jak bleskorychle kleká Zapoteato přemoženému soku na prsa a jak tento v málomocném vzteku nadarmo namáhá se, aby vymknul se ze železných pěstí Zapoteatových, jehož obrovská síla, živena vědomím, že bojuje za Loru a že Lora na něj hledí, tiskla jej neodolatelně k zemi.

„Tak zničí Zapoteato každého, kdo odváží se stavěti se mezi něj a Loru!" volal vítěz, a ruce jeho třásly tělem přemoženého jako třtinou.

„Zapoteato nesmí mu ublížiti!" zvolala Lora úzkostlivě.

„Neublíží mu —" odpověděl Zapoteato, a vyskočiv a chopiv se machety Izhuakovy, mrštil jí hluboko do houštiny. „Izhuak nesmí zapomenouti," pravil pak, „že Zapoteato jest sice daleko široko nejchudší, avšak také daleko široko nejsilnější a nejobratnější syn svého kmene. Izhuak může nyní jíti."

S namáháním vstal tento a vrhnuv pln málomocného vzteku zuřivý pohled na svého přemožitele, zmizel za málo okamžiků v houšti.

Zapoteato zdvihl svůj nůž, vzal opatrně amoli na hlavu, a položiv ruku okolo pasu třesoucí se Lory a usmívaje se na ni blaženě, bral se s ní zvolna k domovu.

(Dokončení.)

Na zříceninách karthaginských.

Z cest

Josefa Wünsche.

I.

Ali Ben Hamdun je chlapík od hlavy až k patě. Vzdálenost obou těchto polů jeho lidského mikrokosmu obnáší skoro plné dva metry. Ali Ben Hamdun je Beduin, volný syn neujařmené matky Sahary.

Zde máte jeho fotografii.

Celé mohutné tělo oděno je v řasnatý bílý plášť vlněný. Obličej ostrý, výrazný. Pleť barvy olivové. Černé oči bodají jako žhavé paprsky sluneční. Ústa široká; pysky nabubřelé, vyhrnuté. Mezi nimi cení se bělostné zuby. Obličej holý bez vousů, jen pod nosem ukazuje se něco, co by vousem býti mělo. Na hlavě má jakousi pletenou čepičku, přes tu jde kapuce pláště, která pod bradou provázky se zavazuje. Přes kapuci kolem hlavy ovinut je široký turban z látky bavlněné a přes tento turban teprve naražen je klobouk lýkový. Takový beduinský klobouk je pravé monstrum klobouků. Výše jeho zápolí s babylonskou věží; střecha jeho tak je široká, že by se po ní mohlo tančit. Aby pak střecha již svou tíží se neprohnula, připevněn okraj její mnohými provázky ku klobouku samému. Plášť v půli sepjat je širokým pasem koženým. Za pasem pádný nůž, růžek na prach a váček na kulky. Dlouhá puška houpá se na levém rameni. Z pláště vyčnívají svalnaté, osmahlé ruce, item i nahé špinavé nohy do horkého písku se boří. — — Jak jsem pravil: Ali Ben Hamdun je chlapík od hlavy až k patě.

Avšak na pozadí jeho fotografie skoro docela byl bych zapomenul.

Pozadí tvoří celý majetek Aliho, dva vychrtlí hnědouši, kterými v Goletě chléb svůj vezdejší si vydělává.

Ukazuji směrem severním, k vesnici Sidibu-Saïd, ku pahorkům, po kterých rozkládala se někdy Karthagina.

Venti francchi! — odpovídá mi civilisovaný Beduin svými drobty vlaštiny.

Niente! — horlím.

Quindici! — slevuje.

Niente! zamítám. — Zkrátka; dostal jsem ho až na 8 franků. Že jiných koní nebylo právě po ruce, přijal jsem nabídnutí jeho.

Ben! — Smlouva byla uzavřena.

Tak opatřil jsem si koně u nádraží goletského, chtěje podívat se na zříceniny karthaginské.

Ben! Ben, Arfi! — brouká si Ali a na jednom hnědouši sedlo mi opravuje.

Já pak zatím před očima jeho nabíjím revolver. Ne proto, že bych snad již z předku pochyboval o jeho poctivosti, nýbrž za tou jediné příčinou, abych hned na počátku udělal mu nějakou radost. Vím,

že lidé ti pěkných zbraní velicí jsou milovníci a hlavně pak před revolvery, jejichž ďábelské konstrukci pořád jaksi nemohou porozuměti, úctu mají velmi chvalnou. Každý ten chlap aspoň do šesti umí počítat. On v pušce své má jen rány — dvě! V tom přece je logika tak jasná, že jí nejsprostší Beduin porozumí i bez Drobische.

Ali sedla již připevnil a koně mi přidržel, když jsem vstoupal. Sám pak na druhého se vyšvihl. Jedeme širokou ulicí goletskou. V pravo některé kavárny arabské, dále některá letní sídla se stinnými zahradami, pak mělký piščitý břeh. Tu přestává rozejetá cesta, nastává širá žlutavá písčina. Kopyta koňská do písku hluboko se boří, za námi mraky prachu se valí.

Koně beduinovi nejsou skutečně tak zlí, jak se vychrtlá ta stvoření na počátku zdála. Krok jejich není sice dlouhý, za to však dosti pohodlný. Jdou dosti ostře. Secvičeni jsou v tak zvaném pasu, který pro diletanta v umění jezdeckém je velice příjemný.

Goleta již daleko za námi. Po levé straně ve žlutém písku daleko stopujeme dvě rovnoběžné černé křivky, toť tuniská železnice. Po pravé straně pak nevysoký břeh a širá hladina zálivu tuniského.

Před námi arabská ves Dar-Duar. Nemálo tu dvorů. Každý ohražen šedou, hrubou zdí kamennou. Zeď pro případ potřeby i střílnami je opatřena. Na dvoře něco málo nářadí hospodářského a něco málo zásob pro dobytek. Do jednoho rohu dvora pak krčí se obydlí lidské, jakási bouda, zděná sice, ale bez oken. Kulovatá střecha z bláta je splácána. Ani človíčka není viděti. Jen smečka psů nás napadla a až za ves provází. Za vsí něco vyprahlých políček. Pole naskrze kaktusem jsou ohražena. Kaktus je při zemi tlustý jak silné stehno lidské a dřevnatý. Roste pak do výše 3 až 4 sáhů. Tvoří takto přirozené ploty tak husté a pevné, že ani nejbujnější býk jimi se neprodere. Vrchní částky listů kaktusových ovocem jenjen jsou posety. Jsou to žlutá, oražová až červená jablíčka formy a velikosti velkého vejce husího. V pevné kůži obaleno je maso velmi jemňounké a šťavnaté. Jablíčkům těm v Tunisu říkají Vlachové fichy d'India. Je jich ohromné množství a proto jsou velmi laciné. Za krejcar jich pojíst nebylo by ani lze.

Fichy d'India právě dozrávají. Tam u plotu stojí Arab a skřipcem na dlouhé žerdi připevněným nejzralejší uštěpuje.

Od Dar-Duaru jakýs úvoz táhne se k vyšinám sv. Ludvíka.

II.

Slunce připaluje strašně. Konečně dojíždíme vrcholku mohutného pahrbku, kolem jehož úbočí táhne se cesta kostrbatá.

Nahoře teprv ovívá a občerstvuje nás vonný vánek mořský. Dýcháme plným proudem. Hnědouši naši totéž činí bez pobízení.

Hamdun hledí si upocených koní. Mne okouzlila vyhlídka čarovným půvabem svým. K severu a k východu rozkládá se sluncem vyprahlá pahorkatina poloostrova, který jakoby koupal se ve vlnách modrojasných. Na severu širé moře, k východu širošírý chobot karthaginský. A za vodami jeho stříbrem se skvoucími opět pevnina, utěšená bydla,

úrodná půda a velebné horstvo v modrém jasu: strmý Hammam el Enf, Džebel-el-Resas a v dáli lepotvárný Zaghuan. K západu rozestřena úrodná nížina El Morsa s háji palmovými a olivovými. Jižněji na pokraji šedé Bahiry rozkládá se bílý Tunis. Velkolepý rozhled na mnoho mil kolem! —

Unavení zrakové vracejí se konečně z modravé dálky. Patřme na půdu, kde nohy naše spočinuly. Samé trosky tu a zříceniny, rum a prach. Prach posvátný! Posvátné to jeviště, na němž odehrávaly se přemnohé krvavé výstupy onoho dramatu nekonečného, jež lidé nazvali historií!

Kde nyní bědná poušť, tam druhdy rozbujněly se šumné vlny lidského života. Zde stávala hrdá Romy sokyně, zde zkvětla Karthagina. 700.000 obyvatelů žije tu pospolu. Zde pevná Byrsa, tamo níže bohaté tržiště s přístavy, dále nádherná Megara! Jaký život tu proudí po úzkých ulicích, po těsných náměstích! — Nadešel však osudný rok 146. Karthagina již třetí rok marně se brání dobývajícím Římanům, podmanitelům světa. Nepřítel před samými branami, v městě nesvornost a různice! Stíny černého osudu zahalily město. — —

Přišel Scipio. Sevřel město po souši i po moři. Hasdrubal marně se brání. Již proniká Scipio až na tržiště. Odtud vojsko jeho dále k Byrse cestu si klestí. Vraždí se strašlivě. O každý dům zvláště se bojuje. Římané po střechách postupují, dobývajíce jedné po druhé. Domy spalují a boří. Co z Karthaginců zachránilo se útěkem před meči římskými, to bídně hyne v plamenech a ssutinách svých vlastních domů.

Tak bojuje, tak vraždí se šest dní, šest dlouhých dní! Konečně dne sedmého přichází poselstvo z Byrsy a prosí, by Karthaginci směli se vzdáti a odejít. Scipio dovoluje. Tu vyšlo prý z Byrsy as 50.000 Karthaginců nedostatkem a bědami válečnými strýzněných.

Vůdce Hasdrubal však nevzdává se. S ostatním vojskem opevňuje se rychle na vrcholku Byrsy v rozsáhlém chrámu Aeskulapově. Tam brání se ještě dlouho. Když však posádka dále již nemůže se brániti, zradiv své z chrámu kradmo utíká a Scipiona o milost prosí. Posádka zrádného padoucha proklíná a sama chrám zapaluje si nad hlavami. Žena Hasdrubalova dvě své dítky na střeše chrámové vlastní rukou vraždí a tupíc muže zbabělce vrhá se do plamenů.

Sedmnáct dní hoří Karthagina. Hrůzný osud její živě na oči nám staví vrátkost a pomíjejícnost vší moci a slávy pozemské. Scipio zadumán v budoucí osudy vlastní své otčiny povzdechl prý tu hlasem prorockým:

Přijde jednou den, kdy sklesne svaté Ilion, sám Priamos a národ krále kopím zbrojeného. — —

Scipio píše senátu: Karthagina v moci naší, co dále?

Vše pobořeno, vše se zemí je srovnáno. Při obětech a modlitbách strašná kletba pronešena nad Karthaginou. Nikdo nesmí se tu usadit. Ochranné božství karthaginské slavně vyzváno, aby navždy opustilo prokletá místa tato:

Jsi-li bůh, jsi-li bohyně, v jejíž ochraně jest národ a obec karthaginská, žádám a vzývám a za odpuštění prosím, bys opustil národ

a obec karthaginskou, abys zanechal těchto míst, chrámů, božišť a města toho, abys pryč od nich odešel, strach a hrůzu a zapomenutí v mysl jim vštěpil . . .

Odchází strážný duch národa. Národ karthaginský zbaven velebné své metropole a pevného střediska národního života, rozprchl se po poušťích a po oasách severní Afriky. Těká po lesích se zvěří plachou a se lvem ve slujích skalních hledá odpočinku. Synové měst stávají se obyvateli divoké pouště, národ vzdělaný zpět upadá v život kočovnický.

Proto hyne. Žijouť národové jen vzdělaností svou.

III.

Avšak pobořená a opuštěná Karthagina neměla poustkou zůstati navždy.

Neuplynulo ještě ani čtvrt století a již v Římě na to se pomýšlí, aby území nedávno prokleté znovu se zalidnilo. Má se odpomoci chudině římské. Rubrius navrhuje, aby na zříceninách karthaginských založena byla osada římská. Los ustanovil C. Graccha, aby vše zařídil. Se 6 tisíci osadníků přepravil se Gracchus do Afriky a zde, nedbaje na dřívější prokletí, na zříceninách karthaginských založil římskou osadu Junonii, prvou osadu římskou mimo Italii. Při tom prý mnohá znamení věstila neštěstí. Ale Gracchus ničím nedal se zastrašiti a za 70 dní vše spořádal. Senát římský však — nejspíš proto, že Graccha se vším, co byl vykonal, ze srdce nenáviděl — osady té v ničem již nepodporoval, tak že jen leda bylo živořila.

Když Marius r. 88 do Afriky se utekl, po dlouhý čas skrýval se tu v bídné chatrči uprostřed zřícenin karthaginských. Padlý velikán útulku hledá u královny žebračky!

Později Julius Caesar Junonie se ujal, aby veterány své pozemky obdařil a tak sobě naklonil. Avšak i on brzy propadl černému losu svému a záměry jeho stínem se rozplynuly.

Teprve r. 44 Augustus nové 3 tisíce římských vysloužilců odeslal do Afriky. Těmi pak jakož i mnohými okolními kmeny osada rozšířena je ve znamenité město římské, jemuž staré jeho jméno Karthagina vráceno. Když pak Lepidus město zpustošil, r. 29 před Kr., noví osadníci tam odesláni.

Nová tato Karthagina zkvetla v krátkém čase. Nemohlo být ani jinak. Poloha překrásná, — podnebí zdravé a líbezné, — úroda v okolí veliká. K tomu pak družily se ještě i jiné věci. Karthaginy nebylo se již obávati. Stará nenávist a zášť ztrácela se. Na místě někdejších obav nadšené zpěvy Virgiliovy budily nyní úctu k místům těm, kde praotci Římanů u kněžny Didony tak srdečného dostalo se pohostinství. Proto znovu zřizována jsou mnohá znamenitá stavení staré Karthaginy jako chrám Aeskulapův, Jovišův, chrám a palác Didonin a j. Cisterny jsou opravovány a prokonsulové římští sídlo své měli na vyšinách někdejší Byrsy.

Avšak přílišná tato láska Římanů ku Karthagině byla láska právě opičí. Staré Karthagině více uškodila než prospěla. Tím, že nové ty budovy na místě starých se stavěly, stávalo se, že i tyto poslední zbytky města starého, jež doposud ssutiny kryly a před pohromou chránily,

z kořen jsou vyvráceny a pobořeny. Nalezeno tu hojně krásného staviva ze staré Karthaginy. Drahých památek těch však nikterak nebylo šetřeno. Jsou zdělány z nich budovy nové, římské. Tak chrám Aeskulapův vystavěn ve slohu korintském, chrám Jovišův pak v jonském.

Znovu zkvetla Karthagina římská. Ve městě samém řeč latinská měla vrch, jen venkov držel se pořád ještě punštiny.

Císař Septimius Severus — Afrikán rodem — daroval jí všecka práva, jež měla města italská. Za Maximina vybral ji sice Capellianus, místodržitel numidský; to však Karthagině hrubě ani neuškodilo, tak že již Herodian druhým po Římu městem ji jmenuje co do velikosti staveb, počtu obyvatelů a jich bohatství. Po celý ten čas byla Karthagina i jedním z předních sídel biskupských církve křesťanské.

Theodosius II. rozkázal r. 424 všem městům africkým, aby se opevnila. Karthagina užila tu zasypaných základů svých starých hradeb. I Byrse dostalo se nového opevnění. Ale všecko to nic neprospělo. Sotva den ubránila se tato pevnost nájezdům Vandalů vedených Genserichem. Tak stala se Karthagina r. 439 sídlem onoho národa, k němuž dříve staří Karthaginci daleko na sever zajížděli pro jantar.

Ale ani panství Vandalů nemělo tu dlouhého trvání. Již r. 534 Belisar dobyl Karthaginy pro východořímského císaře Justiniana a tomu na počest město Justinianou překřtil. Prokopius popisuje vítězství Belisarovo a seznamuje nás tak částečně i s místopisem města samého. Na vrcholu Byrsy stál palác krále Gelimera. V paláci tom dříve sídlíval římský prokonsul. Byla tu i vězení, kde druhdy v zajetí držán je sv. Saturnin a sv. Perpetua. Toho pak času Gelimer měl mnoho zajatých obchodníků cařihradských. Ti všichni v témže vězení teď úpěli. Avšak již Gelimer od Belisara je poražen. V noci pak žalářník vstoupil do vězení a svobodu nabízí nešťastníkům, přimluví-li se za něj u Belisara. Posud nevěří zajatci štěstí svému. Tu vyrazil žalářník okenici žaláře, srdce nešťastníků mocně zabušila a zaplesala svobodě vstříc. Rozmetány okovy, vyhlédají do čarovné noci. Vyhlédají na moře. Tam skví se záře měsíčná, a vítězoslavné loďstvo Belisarovo se blíží.

Víc než půl druhého století pak spravovali Karthaginu místodržitelé cařihradští, až na počátku 8. věku Hasan-ben-Miman, místodržitel egyptský, Karthaginy dobyl. Celé město z kořen opět vyvráceno. Obyvatelstvo, jež neuteklo se na lodě, od Muhamedánů rozsekáno. Karthagina po druhé zahlazena s povrchu zemského.

IV.

Dvakráte povznesla se Karthagina, dvakráte moc a sláva její v nivec se rozplynula.

Vstane z hrobu po třetí? Přijde snad kdy který národ, jenž dovede oceniti výhodnou polohu její a zachová se po příkladu Římanů?

Tak tážou se mnozí. Myslím však, že otázka ta je zbytečna. Jsem rozhodný nepřítel všech zeměpisných konstrukcí a konjektur, jež čím jsou důmyslnější a duchaplnější, tím jsou odvážnější a planější.

Avšak u Karthaginy nelze neviděti, že posud schází jí prvá a hlavní podmínka velkého města přímořského, totiž velký a bezpečný přístav

— přirozený. Toho Karthagina nikdy neměla. Přístav karthaginský byl pracné dílo rukou lidských. Nebyl veliký, avšak držán jen s největším napjetím sil lidských. Sešel, jakmile pracovitá ruka lidská umdlela. Ostatně i tolik je jisto, že kdyby tu byl příhodný přístav přirozený, Karthagina nikdy nebyla by přestala býti Karthaginou.

Karthagina zanikla. Místo ní nepatrná její společnice, bílý Tunis, stala se panovnicí těchto končin. Odtud na druhém konci jezera El Bahira znamenati je bílé její domy, paláce a minarety. El Bahira poskytovala lehkým lodicím pirátů tuniských vítané útočiště. Na sklonku 12. věku sice snaží se saracenský kníže jeden, aby Karthaginu znovu založil. Avšak výsledek velikého jeho přičinění byl pranepatrný: nová, turecká tato Karthagina nad několik bídných chalup nikdy se nepovznesla. Když — skoro celých sto let po tom — sv. Ludvík do Afriky se přepravil, aby Tunisu dobyl, přistál k nevysokému břehu mezi Goletou a Karthaginou. Zde však nebylo vody s dostatek. Vojsko jeho tedy šlo odtud několik honů dále na sever a rozložilo se v údolí, jež mělo dosti vody a dosti chladícího stínu. Údolí to je nynější El Mersa, kde Karthaginští mívali své zahrady a kde velmožové tuniští mají je posud. Zde dobyli Francouzové jen jediného hradu na výstupku skalním zdělaného. Více nebylo tu ničeho, čeho by dobyti se mohlo. Nyní na tomto místě stojí zase pevnůstka, Borč-Džedid, Nová věž nazvaná. Dříve, než ještě na pahrbku nynější Byrsy sv. Ludvíku na počest kaple je vystavena, nejmenovali Arabové věže té jinak než tvrzí Ludvíkovou.

Ještě jiná památka upomíná na sv. Ludvíka. Asi půl hodinky cesty od kaple jeho na východ rozkládá se na vysokém skalnatém břehu mořském arabská ves Sidi-Bu-Saïd. Ze strany mořské malebné je na ni podívání. U vsi pohřben jistý marabut, t. j. arabský svatý, jménem Bu-Saïd, Otec Štěstí. Jméno jeho přešlo na ves. U Arabů marabut ten ve veliké posud je vážnosti. Mají za to, že tento svatý není nikdo jiný než sv. Ludvík sám. Dokladem k tomu vypravují si historku, jak sv. Ludvík na konec svého života sám náboženství muhamedánské přijav, zde zemřel a pohřben jest.

Po výpravě sv. Ludvíka proti Tunisu Arabové nepomýšleli již na to, aby Karthaginu znovu vystavěli. Zříceniny karthaginské úplně spustly a osaměly. Jen tu a tam živá duše sem se odvážila. Avšak kdožkoli přicházel, nikdo neodcházel s prázdnem. Karthagina považována jako obecné skladiště krásných sloupů a drahocenného mramoru. Tak po celý 12. věk dále se pustošilo a loupilo, bořilo, odnášelo a odváželo. Souvěký dějepisec Edrisi horlí proti tomuto loupení a vypravuje spolu, že prý ve zříceninách karthaginských nalézaly se mramorové balvany, jež měly 36′ výše a přes 60 palců v průměru.

Mnohé paláce v Tunisu, v Goletě a v okolí vystaveny jsou z mramoru karthaginského. Ale ani na tom nebylo dost. I po moři přicházeli vzdálení národové a i ti z Karthaginy drahocenné stavivo odváželi. Tak na př. Pisané honosí se, že chrám jejich zbudován z mramoru karthaginského. Viděl jsem rozmetané zbytky staveb karthaginských a pozoroval i pestré mramory chrámu pisanského a jsem přesvědčen, že Pisané zajisté nechlubí se neprávem. Po Pisanech přicházeli i Janované a krásné sloupy karthaginských paláců a chrámů do nádní jejich lodí skládány

jako přítěž. Ještě za Karla V. bylo tu viděti mnohé velkolepé zříceniny mohutných staveb. V našem století však již Châteaubriand na Karthagině neviděl než srovnanou půdu nesčíslnými kousky pestrého mramoru posetou.

Nedlouho po tom, když Evropané zpustošení Karthaginy dokonali, počínají Evropané sami zase hledat stopy města, k jehož vyhlazení platně přispěli. Karthaginu stihl osud tím krutější, že ani ve hrobě nenalezla pokoje. Neb sotva krutý Mars dodal jí poslední ránu smrtící a sotva zlodějský Merkur poslední zbytek drahocenný zašantročil, jižjiž žene se slečna Minerva s celým sborem svých kněží a kostelníků, učenců a školometů všeho druhu, kteří o to zmučené tělo tahají se rukou nesvatou.

Nekonečnou řadu těchto učených a neučených rozprav a úvah, dissertací a disputací o starožitnostech karthaginských zahájil r. 1738 anglický cestovatel Shaw. Po něm následovalo hojně badatelů Angličanů, Francouzů ,i Vlachů, Holanďanů i Dánů. Mužové ti skoro všichni na místě samém studia konali. Učenci němečtí naproti tomu z učených komůrek svých ani nevylezli, za to však tím více a tím směleji o věcech karthaginských básnili, opírajíce se o náhledy a domněnky zhusta nepravdivé.

V době novější ve zříceninách karthaginských bádali hlavně Francouz M. Beulé a Angličan Nathan Davis. Davis pochází z ruského Polska a je původu israelského. V Tunisu mnoho Židů ku křesťanství již obrátil, začež mnohé bylo mu snášeti protivenství od fanatických Israelitů. I vládu tunisskou proti němu štvali. Upříti se nedá, že oba učenci předmětu svému mnoho píle věnovali. Kdyby pak vřelé chtění a pevná vůle dostačila tam, kde obmezené síly naše nás opouštějí, tu bychom dnes o staré Karthagině věděli zajisté více, než doposud víme. Davis po dvě leta žil ve vsi Kamartu, tedy skoro uprostřed zřícenin starožitné Karthaginy, v místech, kde dříve Megara stávala. Kopal tu na vrub vlády anglické. Hojné památky staré Karthaginy, jež nalezl, vesměs do londýnských museí jsou odvezeny. Mimo to pak i mnoho starých hrobek na Džebel-Khawi otevřel a proskoumal.

Beulé pak po dvakráte již z Paříže na Karthaginu se vypravil. Zde na mnohých místech, jako na Džebel Khawi, na pahrbku sv. Ludvíka a v přístavištích kopati dal. Práce ty podnikal ze svého. Nejsou ovšem tak rozsáhlé, jak by velkolepost předmětu vyžadovala. Neodkryl sice nových pohřebišť na Džebel Khawi a i přístaviště známa byla již před ním. Ale veliké zásluhy získal si tím, že změřil i přístavy i pohřebiště.

V.

Asi před 30 roky Ludvík Filip jmenovci svému v Tunisu kapli postavil v místech těch, kde sv. Ludvík ducha vypustil. Bey k tomu účelu vykázal vládě francouzské nejvyšší část holého pahrbku, na němž, jak se zdá, stávala Byrsa punské Karthaginy. Místo toto ohrazeno jest nyní vysokou pevnou zdí v podobě osmihranu. Ohrazeno tu prostoru as na 40 arů. Uprostřed na místě povýšeném vystavena kaple. Na oltáři stojí drahocenná socha sv. Ludvíka. Když ji sem dopravovali, pomáhali Arabové vůz do vrchu tlačit. — Ostatně v kapli nic není

zvláštního. Před ní k východu je neveliké pohřebiště francouzských vojínů a vchod vedlejší. Za ní ku západu je malý hájek a hlavní vchod, po jehož obou stranách při zdi rozkládají se budovy klášterní s pěkným sloupořadím do ohrady otevřeným. V jednom křídle tohoto sloupořadí upraveno je zvláštní museum starožitnin karthaginských. Jsou to skoro naskrze větší menší úlomky mramorových okras. Pocházejí však vesměs z pozdější doby římské.

Když dojeli jsme sem ku sv. Ludvíku, Hamdun uhnané koně jal se napájeti ze zdejších cisteren.

Cisterny na pahrbku sv. Ludvíka jsou výtečny. Nikde nedrží se voda tak čistá a čerstvá jako zde. Po celé léto voda pro dvůr beyův a pro konsuly denně zde se čerpá. Mnohé z cisteren těch pocházejí ještě z dob starých.

Já zatím hleděl odevzdati list, jímž mne francouzský velevyslanec představenému kláštera činil poručena. Při veliké nenávisti, již hlavně v Tunisu a snad i jinde v cizině Němci a Francouzové navzájem si projevují, lehce by se bylo mohlo státi, že by mne, za Němce mne majíce, k sv. Ludvíku vůbec ani nepustili. Neb o tom, že Němcem nejsem, ještě žádného Francouze jsem nepřesvědčil.

Procházeje se uvnitř ohrady po pohřebišti francouzském, ku velikému podivení svému pozoroval jsem beduina v bílý plášť zahaleného, an v knize bedlivě četl. Toť zajisté k víře až nepodobno, jak nevzdělaní Beduini na těchto posvátných místech v umění prospívají! — myslím sám při sobě. Brzy však jsem se přesvědčil, že bedlivý čtenář není Beduin, nýbrž jeden z mnichů francouzských, kteří z ohledů zdravotních užívají kroje zdejšího obyvatelstva.

Brzy po tom i samého p. převora jsem potkal a list mu dodal. Byl to asi čtyřicátník, vzrůstu dosti drobného, obličeje výrazného a velkých rezavých vousů. Přijal mne vlídně a na mnohé poměry naše se vyptával. I to hned z předu chtěl věděti, jsem-li katolík.

Bylo právě 19. srpna, den sv. Ludvíku zasvěcený. Na Karthagině byla, jak u nás říkáme, pouť. V kapli sv. Ludvíka čtly se slavné služby boží a honorace francouzské vždy více přibývalo. Na vysokém tarasu před vchodem chrámovým rozestavilo se několik hudebníků, kteří foukajíce do rozbitých nástrojů dechových strašnou dissonancí oslavit hleděli dnešní den. Byli to patrně Vlaši, neboť ku Kyrie hráli nějaký světoborný pochod a po pochodu zavířil hned štěbetavý valčík, který „otci“ Straussovi z oka jako by byl vypadl.

Co takovýmto způsobem slavnost v chrámě před se šla, prohlížel jsem si opodál základy jeho. Chrámek sv. Ludvíka stojí uprostřed ohrady klášterní na malém pahrbku. Z úbočí tohoto pahrbku je znamenati, že chrám není stavěn na pevné skále, nýbrž na jiném polou sesutém stavení. Staré stavby té na venek vystupuje několik mohutných kleneb polou zasypaných. Beulé pokládá je za zbytky paláce římského prokonsula a má za to, že tam, kde nyní stojí kaple sv. Ludvíka, stával dříve chrám Aeskulapův. Jádro pahrbku jest hlinitý pískovec barvy žluté. V tom velmi lehce se pracovalo a kopalo. Nad skalou utvořila se z pozdějších zřícenin nová až i 10′ vysoká vrstva. Vzduchem a vlhkem pevné částky její trouchniví a v prach se rozpadávají. V mrvě takto

se tvořící bují vonná traviska. Jednotlivá místa pak Arabové již i v políčka si vzdělávají. Pěstují boby a sejí jakýsi ječmen.

Léto však letos valně již bylo pokročilo. Sporé obilíčko dávno již sklizeno. Tráva vypálena vedrem slunečným. Celkem místa ta pohled poskytují dosti trudný. Rudožlutý pískovec kolem se šklebí, tu a tam kus zdi jak rozpadávající se mrtvola a všude kusy bílého mramoru rozeseté jak lidské kosti. Je tu viděti některé zbytky okrouhlých věží, trosky mnohých cisteren, domů soukromých a mnoho jiných zřícenin, o nichž nedá se říci, k čemu asi dříve sloužily. Vše to beze všeho odporu památky jsou Karthaginy římské. V tom i Beulé se shoduje. Ale jižně od sv. Ludvíka objevil zbytky veliké zdi nějaké. Tu má Beulé za starožitnou stavbu Karthaginy punské, za pověstnou ohradu Byrsy. Myslím však, že tu Beulé nemálo přehání. Jsou to skutečně zdi hrubší všech ostatních, ale práci římskou v nich člověk pozná na první pohled. Je to zdivo takového způsobu, které člověk v Římě vidí každým krokem.

Beulé ovšem tvrdí, že hradby ty sesazeny byly z ohromných balvanů tesaných. Balvany ty Beduini prý ukradli. Pak ovšem i po celé zdi nemělo by býti již ani stopy. Ale zeď ta zůstala a chválí Římany, mistry své.

Punské hradby pevnostní zdělány byly z tesaného kamene. Vynikaly výší i tloušťkou svou. Výšky měly 10°, v šířce přes 5°. Ve hradbách samých upravena byla patra. V nižším byly prý stáje pro 300 slonů. ve vyšším konírny pro 4000 koní a veliké zásobárny pro čas obležení. Nejvýše byla obydlí pro 20.000 vojska pěšího a 4000 jezdců. Tak velkolepé byly hradby karthaginské. Ne neprávem porovnávaly se s rozsáhlým a pevným ležením. Doposud známe jen dvě větší památky, o nichž beze vší pochyby se ví, žo pocházejí z dob punských. Je to veliké přístaviště karthaginské na jihu a Džebel Khawi, veliké pohřebiště karthaginské na severu poloostrova. O zříceninách, jež dosud nalezly se na pahrbku sv. Ludvíka, nemůže se tvrdit, že by z punské doby pocházely. Tím netvrdím nikterak, že by tu tak starých památek vůbec již ani nebylo. Naopak mám za to, že při bedlivém bádání najdou se zajisté mnohé základy velikých budov punských, o jejichž původu nebude pochybnosti. Ale bádání to bude vyžadovati značných obětí hmotných a píle veliké. S oběti tyto skrovné prostředky jednotlivého učence nikterak nejsou a nebudou. Volkou práci tu podstoupiti mohou jen vlády vědy podporující. Dosavadní kopání bylo příliš povrchní. a nedostatečné, byly to prvé pokusy vyvedené na zdař bůh. Práce ta však musí založiti se důkladně a soustavně. Památek tu zajisté hojně jest hluboko v zemi ukrytých. Vojsko Scipionovo ovšem punskou Karthaginu vyvrátilo. Avšak pobořeny-li jsou domy, základy jejich rozkopány zajisté nejsou; ty pokryty jsou zříceninami částí hořeních. Římané později pak zajisté také neměli proč základy ty bořit. Odstraňovali jen zříceniny a starý rum a stavěli; kde přišli na základy staré a dosti pevné, zajisté užili jich. Když pak i římská Karthagina rozkotána, zajisté ani tenkráte netknuli se punských základů hluboko pod zemí zasypaných. — —

Několik otrhaných a polonahých pastýřů beduinských pase tu po

pahrbku nečetné stádce vychrtlých koz a ovcí. Krok za krokem mne stopují. Patrně tomu se diví, jak zajímati mne mohou zříceniny, po kterých oni zde každý den se povalují. Mají též několik měděných penízků, které v zemi tu byli nalezli. Dal jsem jim několik charub na ně. Jsou to, pokud znáti lze, penízky římské.

VI.

Na místo, kde bývaly druhdy slavné přístavy karthaginské, naprosto nikdy se nezapomenulo. Při vyvrácení Karthaginy jen vrchní stavby přístavů jsou pobořeny. Spodní částky, základy samy i v časech pozdějších zůstaly bez porušení.

Divoký moře příboj šuměl nad nimi, ale neuškodil jim. Vrstvu písku usazoval za vrstvou, jakoby přikryti je chtěl před zvědavými zraky bořících kazisvětů. Tak zachovaly se základy přístavů karthaginských až na naše doby.

O přístavech karthaginských vždycky se vědělo. Byli ovšem též učenci, kteří je hledali všude, jen ne tam, kde jediné hledati měli, kde jediné nalézti je mohli.

Tak mnozí hledali ne u zálivu tunisského, nýbrž na severním břehu poloostrova karthaginského. A poněvadž hledali, našli je také. —

Všecky tyto křivé domněnky však pojednou v nivec se rozplynuly, když hlavně v době novější Dureau de la Malle, Camillo Borgia a Barth základy a rozměry skutečných přístavů jali se vyměřovati.

Přístavy karthaginské mají jako Karthagina sama svou historii.

O přístavech Karthaginy punské poučuje nás Appian, jenž zajisté čerpal z Polybia. Polybius pak, přítel Scipionův, byl svědkem pádu Karthaginy. Jest to autor zcela věrohodný.

Byly prý přístavy dva a jezdilo se z jednoho do druhého. Z moře přístup byl jen do prvého a sice zvláštním vchodem, který byl as 25 m. široký a železnými řetězy uzavříti se dal. Přístav prvý byl jen pro lodě kupecké zřízen. Uprostřed druhého byl ostrov. Na nábřeží tohoto ostrova, jakož i na protějším nábřeží přístavu zřízeny byly řady zvláštních kolen pro 220 lodí. Nad kolnami byla skladiště pro rozmanitou lodí úpravu. Před každou z těchto kolen vypínaly se 2 sloupy řádu jonského, tak že celý přístav kolem ostrova sloupořadí se podobal. Na ostrově stálo obydlí nejvyššího loďstva správce. Odtud vycházely rozmanité rozkazy a znamení. Ostrov značně byl povýšen, tak že admirál odtud vše mohl pozorovat, co na moři mimo přístav se dálo. Venku však, ani ve vedlejším přístavu kupeckém nikdo nevěděl, co ve vnitřním, válečném přístavu se strojí. Oba přístavy od sebe dělila dvojitá zeď. Válečný přístav slul též kothon, kterýmž slovem přístavy ne přirozené, nýbrž rukou lidskou zdělané se označovaly.

Obě tato veliká přístaviště i se vším příslušenstvím jako byly hradby, věže, arsenály a t. d. od Římanů jsou pobořena. Vše musilo být zničeno, co na někdejší Karthaginců moc námořní upomínalo.

A tak přístavy karthaginské svými vlastními troskami zůstaly zasypány tak dlouho, až zkvétající římská kolonie opět je vybrala. Římané přístaviště ta opět prohloubili a upravili; však jen tak dalece,

jak daleko sami jich potřebovali. Dřívější své výstavnosti a nádhery přístavy ty nikdy již nespatřily. Nábřeží sice znovu jsou upravena, ale nádherné kolny pro jednotlivé lodě stavěny nebyly.

V časech římských i na dřívější jméno „kothon“ úplně se zapomnělo. Přístav karthaginský slul nyní „mandracium“. Mandracium bývalo též východiště strašného loďstva Genserichova. Pak vidělo blížící se lodě Belisarovy a obyvatelé kartaginští vzbouřivše se proti vandalským utiskovatelům, sami odstranili železné řetězy, jež osvoboditelům přístavy uzavíraly. Justinian, který tak rád stavěl, i přístavy karthaginské opevnil. Mimo jiné stavby založil u moře a u přístavu také jakýs klášter a tak jej opevnil, že i přístav lze bylo jím hájiti.

Když r. 697 Arabové zdi karthaginské zbořili, i přístav od Římanů opravený z kořen je vyvrácen a zasypán, tak že v polovici 11. věku již byl bažinou. Pěknější stavivo i odtud odváželi Pisantští, Janovští a Španělé. Čeho pak cizinci zanechali, to odváželi Arabové a hlavně Goleta na větším díle vystavěna je ze zřícenin římského mandracia.

Časem přístaviště karthaginské pískem mořským úplně se zaneslo. Přístav válečný, jenž před vlnami mořskými více je chráněn, zevnější podobu svou lépe zachoval. Ale přístav kupecký s povrchu zemského skoro docela vymizel. Základy hradeb jeho hluboko pod zemí leží pochovány, a půda tu co rok se zvyšuje. A tak kde dříve houpaly se lodě tolika národů, tu nyní Arabové založili vinice a pěstují fíky a palmy. Jeden z těchto sadů sluje El Kram, zahrada fíková.

Pozemky ty náležejí nyní prvému ministru tunisskému Sidimu Mustafovi Khasnadaru, jenž při moři letohrádek dal si tu zbudovati. Opodál stojí letohrádek ministra námořnictví, generala Chaireddina. Pozemky rozmanitě jsou oploteny, příkopy jsou tu vykopány, cesty založeny, náspy navezeny.

Přes to přese všecko dostalo se Beulé-mu od obou majetníků hlavně přičiněním gener. konsula francouzského dovolení, že smí tu kopati. Beulé vykonal práci pro vědu velmi záslužnou, ne tím sice, že by přístaviště karthaginská byl odkryl, nýbrž tím, že rozsah jejich na jisto postavil a prostor změřil. Beulé v těchto místech více než třistakráte dal kopati a tu pak v hloubce 2—3 metrů přicházel na základy nábřeží římských i staršího zdiva punského. Kopání to byla práce ovšem velmi trudná. Bylo odstraňovati pronikající vodu a smrduté bahno. Teprve pak, když kalné vody se byly sedly, bylo lze spůsob stavby zdí těch rozeznati a rozměry jejich určiti.

Místo, kde v někdejším přístavu válečném ostrov se nalézal, posázeno je květinami a mladými mandlovníky. Nynější pahrbek je rozsahu mnohem většího než ostrov dříve býval. Byl ohražen dvěma zdmi ve spůsobu dvou kruhů souběžných. Zdi ty jsou půl osma metrů od sebe vzdáleny a každá z nich je asi metr tlustá. Nábřeží bylo tedy celkem asi půl deváta metru široké. Plochy pak zabíral celý ostrov necelý hektar. K severu ostrov s pevninou spojen byl zděnou hrází asi 10 metrů širokou. Hoření vrstvy zdí jsou vyvedeny, stavbou tak zvanou cementovou. Jsou tedy původu pozdějšího, římského. Níže však znamenati lze ohromné krychlové balvany tufové. To zbytby staveb punských. Celý přístav karthaginský vysekán byl do vysokého ložiska

pískovce hlinitého. Ostrov není nasypán, nýbrž jádro jeho tvoří pískovec, který kolem do kola byl jen sesekán. Mimo základy zdí nábřežních a mimo mnohé jiné balvany prací hrubou zdělané nižádných z dob punských nezachovalo se tu památek. Z dob římských nalezl Boulé více památek, hlavně několik sloupů z mramoru numidského a jiné ozdoby stavitelské, dále lampičky, střepiny nádob z pálené země, džbány na olej a na víno, přesky, bronzová držadla, velké jehly, mince a t. d.

Kolem ostrova táhl se přístav válečný. Byla to ohromná plocha kruhová, v jejímž středu ležel ostov. I tento druhý břeh přístavu lemován velikým nábřežím, ve kterém vystavěny jsou kůlny pro jednotlivé lodě. Proto z kruhové zdi hlavní vystupují menší zídky příční, vždy asi 6 metrů od sebe vzdálené. Beulé má za to, že jsou to základy někdejších kolen. Dvě třetiny celé této kruhové zdi kopáním byly ohledány. Ostatek zabírá zahrada palmová. Ta pak kopáním zničit se nesměla. Ale již tyto dvě třetiny kruhu úplně postačily, že změřiti se mohl celý prostor. V průměru má 325 metrů, což dá přes 8 hektarů plochy. Odečteme-li pak asi jeden hektar, který zaujal ostrov uprostřed, vidíme, že celý vnitřní neb válečný přístav karthaginský měl něco k 8 arům plochy.

Severní hranici prostoru tvoří nyní příkop, jenž uzavírá zahradu Khasnadarovu. Svah pozemku toho fíkovými stromy je vysázen. Odtud průměrem k jihu, právě kde silnice vede k letohrádku Chaireddinovu, býval vchod ze zevního, kupeckého přístavu do vnitřního kothonu.

I nábřežní zeď kupeckého přístavu vystihl Beulé na větší části a to asi 2 metry pod povrchem zemským. Ukázalo se, že přístav tento byl mnohem větší přístavu vnitřního. Délka jeho obnáší 456, šířka pak 325 metrů, obsahoval tedy asi 15 hektarů. Severní strana jeho mírně prohnuta. V jihovýchodním rohu nalézal se dlouhý a úzký vchod. Ten však nyní pískem vysoko je zanesen. Opodál na místě vyvýšeném postavili Arabové baterii děl, strážnici a prachárnu. Velkou část i kupeckého přístavu zaujímá zahrada a letohrádek Khasnadarův.

VII.

Zde žili Karthaginci, zde pracovali a lopotili se, zde radovali se mnohým podnikům zdařilým, zde truchlili v neštěstí. Zde také umírali. Po smrti však mrtvoly jejich odtud daleko na sever jsou vyváženy a na hoře Džebel-Khawi pohřbívány.

Karthagina byla město živých, Džebel-Khawi pak osada mrtvých.

Sedla rychle upni, Hamdune! Vydáme se na Džebel-Khawi, do posvátné nekropole dřevní Karthaginy!

Hamdun vše jak náleží zase upravil a za nedlouho byli jsme opět v sedle.

Sjíždíme po kamenité stráni pahrbku někdejší Byrsy. Poloostrov karthaginský má jen na východní části své značnější vyvýšeniny. Jedna jest vrch Sidi-Bu-Saïd s pahrbkem sv. Ludvíka. Druhá je Džebel-Khawi od Sidi-Bu-Saïd na sever.

Běřeme se směrem severním. Cestu sypkým žlutým pískem sami si razíme. V pravo zůstávají některé chaloupky arabské, odpočívající

ve stínu zeleném. Dále míříme ku pěkným domkům vsi Kamartu. Zde po delší dobu bydlel pan Davis, bádaje ve zříceninách karthaginských.

Asi za hodinu dorazili jsme k širým vyšinám Džebel-Khawi. Je to místečko utěšené. Odloučeno bývalo od hlučného kramaření a nudného štěbetání všedních lidí, jako by od celého světa opuštěno, zapomenuto. Ale plno je svaté velebnosti, plno čisté poesie.

V dáli, kamkoli pohledneme kolem, všude skví se modrojasná hladina mořská. Na sever širé moře s ostrůvky Zembrou a Zembrettou, na východě záliv tuniský, k jihu El Bahira, jejíž dálné břehy lemuje Tunis, k západu solné jezero Sebcha El Ruan a mezi ním a Bahirou táhne se úrodná nížina El Mersa. Pod nohama našima jako milá oasa uprostřed palčivé pouště leží Kamart se svými palmami a olivami.

Na severním a severozápadním svahu této vysočiny, na které stojíme, pochovávali staří Karthaginci těla svých nebožtíků. Pohřebiště toho ani z Karthaginy samé, ani z blízkých Megar viděti nebylo. Pochovávali je do jeskyň ve skále vytesaných. Na prvý pohled teď málo tu znamenati. A přece tisíce hrobů tu, přece miliony mrtvol tu uloženy. Posvátná to místa! Kráčíme po prachu lidských těl před dvěma tisíci let zetlelých. Po skále sporá prsť. Tu a tam rostou vysoké keře rozmarinové, tymianové a jiné vonné křovisko, pod nímž ježovec líně se protahuje. Ve hrobkách polou zbořených šakal přespává horký den.

Na povrchu hory Džebel-Khawi není skoro ani znáti, že tu tak rozsáhlé pohřebiště. Teprve při bedlivější pozornosti znamenáme tu i tam díru v zemi, při bedlivějším ohledání vidíme, že to úzký otvor nějakého sklepení. Sklepení je čtverhranné a do stěn jeho kolmo vysekány jsou dlouhé díry, tak veliké, že mrtvola ležmo do nich mohla se položiti. Celé sklepení během časů dešti a jinou nepohodou na větší části zemí se zaneslo, tak že do mnohých hrobů jen čtvermo lze se dostati. Za starých dob vchod bedlivě byl uzavřen, tak že již tehdáž málo kdo znal, kudy do té které hrobky se vcházelo. Avšak když Karthaginy je dobyto, i tyto hroby několikráte po sobě jsou vydrancovány. Lupiči hrobů věc značně si ulehčili. Jelikož nesnadno bylo hledati otvory nových vchodů z venčí, prosekávali si uvnitř cestu z jednoho hrobu do druhého. Tak zdá se nám nyní, jako by více hrobů jednou chodbou v jeden celek bývalo spojeno. To však je dílo teprve věků pozdějších.

Hroby ve skále zdělané nalézáme u mnohých národů semitských. U Karthaginců do hrobek skalních pochovávati kázal, jak zdá se, zákon. Všecky hrobky hory Džebel-Khawi jsou hrobky podzemní. Místo samo, jakož i složení půdy na Džebel Khawi takovémuto dolování bylo velice příznivo. Na povrchu je prsť z látek rostlinných metr i několik metrů zhloubí. Pod prstí leží ve směru vodorovném tenká vrstva tvrdé skály místy až na půl metru ztloušti. Pod touto pevnou skalní plotnou nachází se měkký vápenec, který lze takřka drobiti a který ku stavbě výtečné dává vápno hydraulické. Karthagincům hrobku strojícím bylo tedy jen pevnou hoření skalinu prosekati, další kopání ve měkkém vápně bylo pohodlné. K tomu pak i vápna, jehož hrob kopajíce dobyli, jako staviva velmi dobře se užilo.

Jakob Karlovič Grot. Kreslila a ryla Augusta Šlechtová.

Takových podzemních hrobek má Džebel-Khawi mnoho tisíc. Mnohé jsou rozměrů větších, jiné rozměrů skrovnějších. To však nejsou rozdíly podstatné. Celkem hrobka hrobce se podobá.

Beulé očistiti dal a vyměřil větší takovou hrobku. Do pevné skály proražen otvor asi jeden metr široký. Tímto otvorem vnikáme a sestupujeme pak po devíti stupních ve vápenci vytesaných. Tak přijdeme až ke dveřím dva metry vysokým. Na dveřích ničeho nepozorujeme, co by prozrazovalo, že se dvéře někdy zamykaly. Možno, že když hrobka se naplnila, dvéře se zazdily. Ale možno též, že se jen velikými deskami kamennými zahradily. Celý ostatní otvor jakož i schody zemí bedlivě se zasypaly. Vše pak travou a křovím zarostlo, tak že všecky stopy po vchodu do hrobky znenáhla vymizely.

Vtupme nyní do hrobky samé. Jest to jediná větší komora skoro 7 metrů zdélí, přes 3 metry zšíří a málo přes 2 metry zvýší. V každé ze stran podélných nalézají se 3 výstupky a v každém z nich viděti dva otvory hrobové na způsob táhlých pecí. Jsouť něco přes 2 metry dlouhé, tři čtvrti metru vysoké a půl metru široké. Mrtvoly kladly se sem podélmo a beze všech sarkofagů a rakví. I otvor každého jednotlivého hrobu maltou pečlivě je zadělán. Nad otvor připevnila se jemná bronzová plotnička s nápisem. Plotničky ty dávno sice jsou již ukradeny, ale posud ve stěně je viděti, že tam byly připevněny.

Podobně rozsápány zpravidla i kostry hlavně bohatých nebožtíků. Ve hrobech chudobných poměrně více zbytků se nalézá, jelikož hroby ty obsahem svým málo drahocenným lakotu lupičů méně dráždily.

Stěny hrobek omítkou jsou ozdobeny velmi jemnou, tvrdou a pěkně uhlazenou. Maleb však se posud nenalezlo.

Mimo postranní hroby měla hrobka také ještě 3 hroby v průčelí a po jednom po každé straně schodiště, tak že celkem pozorovati lze tu 17 hrobů.

Avšak hrobka tato je jedna z největších. Ovšem mají některé až i dvacet jeden hrob. Z pravidla však v jednotlivých hrobkách nalézáme mnohem méně hrobů. Ano ve mnohých nezřídka viděti jen hroby tři.

Mimo to pak jsou hrobky chudých také mnohem jednoduššeji zařízeny, bez omítky a bez schodiště. U mnohých místo dveří je jen jakási díra do země. Tou mrtvoly dolů se spouštěly.

Hrobky na Džebel-Khawi liší se od sebe tedy jen tím, že mnohé jsou rozsáhlejší a nádherněji upraveny než jiné. Mimo to však ráz celkový vždy je tentýž. Vchod do skály vytesaný, jeskyně podzemní jako společná hrobka a ve hrobce větší neb menší počet pecovitých otvorů, do kterých mrtvoly se kladly a zazdívaly.

Karthagina fenická asi po 7 věků sem pochovávala. Když pak Římany je vyvrácena, i hroby tyto pleněny jsou od vojska římského, jež i zde bohaté kořisti hledalo a zajisté také nalézalo. Tak Džebel-Khawi zpustošen zůstal a opuštěn, až Římané na troskách staré novou založili Karthaginu. Tu staré fenické obyvatelstvo, jež mezi okolními národy dosud žilo rozptýleno, vracelo se v místa, kde stávaly někdy krby předků. Obyvatelstvo toto podrželo řeč svou karthaginskou i mravy a obyčeje. Otrhané děti vrátká sídla stavěly si na zříceninách paláců, jež obývali druhdy šťastnější otcové. I staré hrobky rodinné

na Džebel-Khawi jsou vyhledány a fenické obyvatelstvo Karthaginy římské zase ku věčnému kladlo se tu odpočinku. To pak trvalo opět asi 7 věků. V době této mnohé hrobky na Džebel-Khawi jsou obnoveny, jak ukazují omítka a okrasy v římském vkusu vyvedené.

Džebel-Khawi však zůstal i tu výhradně jen pohřebiště obyvatelstva fenického, pohanského. Křesťanství, jež v čase tom v Africe utěšeně zkvétalo, do temných sklepení těch nevniklo, — štítiloť se jich. Ve hrobkách na Džebel-Khawi nenalézá se nic, co by na křesťanství upomínalo, ani dosti malé znamení, ani dosti malé slůvko. Džebel-Khawi zůstal pohřebištěm čistě pohanským. Hrobky na Džebel-Khawi podstatou svou liší se od hrobek křesťanských, od katakomb.

Když pak zase Arabové římské Karthaginy se zmocnili, hrobky její znovy jsou loupeny a pustošeny. V novějším čase Arabové tu vápna dobývají.

Přes to přese všecko před několika roky p. Davis přece ještě několik neporušených hrobek odkryl. Nalezeno v nich dosti starožitnin drahocenných, jež nebožtíkům do hrobů byly položeny. Zajímavé tyto památky fenické Karthaginy odvezeny jsou do museí londýnských. Tak aspoň zachráněny jsou před Araby a zachovány lidstvu ku poučení.

Beze vší pochyby však Džebel-Khawi ještě nejednu hrobku neporušenou chová ve skalném lůně svém. Přijde zajisté čas, kdy i z těch jedna po druhé bude odkryta a drahocenný obsah její proskoumán!

Na cestě z Tunisu do Cagliar sdělil mi p. Davis, že na podzim v bádáních svých po Karthagině pokračovati bude na účet vlády tunisské.

Kéž by z pokladů těch vědeckých, jež objeví ještě, nic nepřišlo do rukou nevzdělaných surovců!

Jakub Karlovič Grot.

Životopisná črta.

S podobiznou.

Jakub Karlovič Grot, nyní tajný rada a řádný člen Petrohradské akademie věd, proslulý spisovatel a učenec ruský, narodil se v Petrohradě 15. prosince r. 1812 v rodině úřadnické. Děd Jakuba Karloviče, luteránský pastor, rodem z Holštýna, přestěhoval se do Ruska za panování císařovny Alžběty Petrovny a stal se pastorem luteránské obce Vasiljevského Ostrova v Petrohradě, pro kterouž r. 1770 vystavěl kostel sv. Kateřiny v 1. linii řečeného ostrova. Pastor Grot byl výtečný řečník a vyznamenal se též co spisovatel dílem o svobodě vyznání v Rusku. Láska k ruskému národu a jazyku, kterouž vyznamenával se pastor Grot, ač byl Němec rodem, stala se dědičnou v jeho rodině, což se dosti často stává s Němci, žijícími v Rusku. — Otec Jakuba Karloviče zemřel r. 1816, zanechav vdovu s 3 syny a dcerou; počáteční, velmi starostlivé vychování dala dětem svým vysoce vzdělaná matka a sice čistě ruské,

ačkoliv i ona byla rodem Němkyně. — Další vychování Jakub Karlovič obdržel v carskoselském lyceum, kdež brzy vyznamenal se neobyčejným svým nadáním linguistickým a spisovatelským. V carskoselském lyceum tenkráte panoval zvláštní literární ruch, jenž udržoval se hlavně tradicí o Puškinu, kterýž, jak známo, též byl chovancem carského lycea a dokončil v něm své vychování teprvé před 9 lety. Nadaný a sečtěný v cizích literaturách (něm, franc. a latinské), mladý Grot vydával touto dobou psaný žurnál, v němž vycházely literární práce jeho spolužáků a hlavně jeho vlastní básně většinou humoristické. Ukončiv se skvělým výsledkem svá studia v lyceum, Jakub Karlovič pomýšlel oddati se diplomacii, k níž spůsobilým mezi jiným činila jej znalost několika cizích řečí. Avšak doporučením jednoho z professorů lycea, Jakub Karlovič byl přijat do státní služby, a sice za pomocníka státního sekretáře barona Korfa, kde setrval 6 let.

Kancelářská práce však nebyla po chuti mladému, nadanému muži, jehož vábila věda a literatura. J. K. užíval prázdné chvíle ku čtení výtečných děl cizích literatur a naučil se zatím angličině. Prvním větším literárním podnikem jeho byl veršovaný překlad Byronova Mazepy, jenž vyšel r. 1838 v „Sovremenniku", redigovaném tou dobou slavně známým ruským spisovatelem Pletněvým (později rektorem Petrohradské university). Překlad Mazepy byl přijat velmi příznivě, následkem čehož J. K. od té doby byl stálým spolupracovníkem „Sovremenniku" a utvrzen v myšlence, zanechati státní služby a zcela oddati se vědě a literatuře. Touto dobou J. K. studoval skandinavské jazyky, zvláště švédštinu a švédskou literaturu, a přeložil výtečně Tégnerovu Fritjofssagu (2. vydání r. 1874), cestoval po Finsku, psal pojednání o finské, švédské a staroskandinavské literatuře, jež vycházely v Zapiskach. Cesty po romantickém Finsku, známost s finskými a švédskými spisovateli a tichými, pracovitými Finy, vzbudily v mladém spisovateli zvláštní náklonnost v lásku, kteráž byla hlavně příčinou, že J. K. zanechal státní služby a přijal roku 1839 skromné místo školního inspektora ve Finsku, ač příbuzní i přátelé valně jej z toho zráželi. V krátké době J. K. získal si svou lidumilností a svědomitou příčinlivostí lásku Finů tou měrou, že již r. 1840 byl povolán jakožto řádný professor na Helsingforskou universitu na kathedru ruské historie a literatury. V tomto úřadě J. K. setrval 12 let, přednášky své měl ve švédské řeči a vydal hlavně pro své posluchače grammatiku ruského jazyka a dějiny ruského národa do Petra Velikého, a sice ve švédštině. Za svého pobytu v Helsingforsu J. K. účastnil se činně v ruské i švédské literatuře, hlavně velezdařilými překlady básníka Runeberga, pojednáními o švédské historii a literatuře, cestopisnými náčrtky z Finska a p. Kromě toho v této době J. K. začal zabývati se vědeckými pracemi o ruské literatuře a řeči, kteréž se záhy staly hlavním předmětem jeho studií. Nejlepší ruské časopisy této doby (Sovremennik, Otěčestvennyja zapiski, Moskovitanin, Sěvernoje Obozrěnje a j. v.) plnily se četnými jeho pracemi. R. 1852 nabídnuta byla J. K. kathedra ruské literatury v Petrohradském lyceum a zároveň místo vychovatele starších dvou synů nynějšího cara ruského, jenž tenkráte byl ještě korunním princem. Přijav toto čestné nabídnutí, J. K. přestěhoval se následujícího roku do Petrohradu. Úřad vycho-

vatele nebožtíka korunního prince ruského, Mikuláše Alexandroviče, a nynějšího k. prince, Alexandra Alexandroviče, J. K. zastával do plnoletí prvního z nich. Roku 1855 byl jmenován členem petrohradské akademie věd, jež tímto vyznamenáním pronesla svůj úsudek o jeho četných vědeckých pracech v oboru ruského jazyka a literatury jím uveřejněných. Roku 1859 svěřila mu akademie úplné, kritické vydání slavného, velikého básníka ruského Gabriela Děržavina v chronologickém pořádku. Plán ohromného vydání tohoto, předložen byl J. Karlovičem v akademii, která jej schválila. Pomocí příbuzných básníka a jiných osob J. K. podařilo se sebrati všechny papíry pozůstalé po Děržavinu a kromě toho ohromný počet rukopisných podrobností, týkajících se Děržavina. Sbíraje a pořádaje tento material, J. K. touž dobou samostatně studoval historii a literaturu doby děržavinské i v nejmenších podrobnostech, navštívil všechna nejvzdálenější místa, kde Děržavin působil, sbíral v archivech rozličných měst papíry, týkající se slavného básníka a potřebné k porozumění jeho děl a biografie. V roku 1864 vyšel první díl nádherného vydání básní Děržavina s poznámkami vydavatele, jež úplností, učeností a kritickým textem vzbudily opravdivý obdiv všech spisovatelů, kritiků a přátel ruské literatury; poslední a sice sedmý díl, obsahující prosaické spisy Děržavinovy, vydal v r. 1872. Mezi tím vycházelo též druhé laciné vydání spisů D. bez obrázků, jež krášlí v hojné míře vydání skvostné. Od této doby do nynějška J. K. pracuje na podrobné biografii Děržavina, kterouž důstojně bude ukončeno obrovské vydání, bez kteréhož nemůže obejíti se žádný historik doby Kateřiny II. Při této namáhavé práci J. K. hleděl si i jiného, obzvláště bádání v oboru ruského jazyka, a vydal r. 1873 svazek Filologických výzkumů (Filologičeskija razyskanija), jichž druhé vydání vyšlo v r. 1876 a sice již ve dvou svazcích. Mezi těmito zvláště důležité jest pojednání o ruském pravopisu. Dále od r. 1865, v kterém slavila se stoletá památka úmrtí Lomonosova, následovala celá řada podobných slavností, v nichž súčastnila se důstojně i petrohradská akademie věd, k čemuž velice přispěly slavnostní řeči J. Karloviče i spisy k těmto slavnostem uveřejněné. (Listy Karamzinem sepsané Dimitrijevu 1866, listy metropolity Eugenia ps. Děržavinu a jiným osobám 1867, nevydané spisy a listy Chemnicera r. 1870 a j. v.) Při vědeckých pracech svých J. K., jsa horlivým vlastencem, všímá si pilně všeho, co se týká současného života ruského zvláště v oboru literatury a školství, čehož důkazem jsou výtečné články jeho v rozličných ruských listech; vytkneme ku př. články uveřejněné jím r. 1871 v „Gołosu“ a „Petěrburgskich Vědomosťach“ na obranu klassického vychování mládeže. R. 1872 J. K. zvolen byl za člena „Ruské Historické Jednoty“, jejímž předsedou jest následník trůnu. Jednota svěřila J. K. Grotovi další uveřejňování papírů Kateřiny II. (dva svazky jich vydány byly nebož. Pekarským). Historická jednota sotva asi mohla zvoliti si k tomu osobu spůsobilejší, neb sotva asi kdo v Rusku zná lépe dobu kateřinskou z dokumentů ještě neuveřejněných, než J. K. Kromě toho vyžadovala ona práce také výtečné znalosti frančiny. Pět let J. K. pracoval v archivech a uveřejnil za tuto dobu dva svazky „Sbornika Istoričeskavo Obščestva“ a sice papíry Kateřiny II. od r. 1771 do r. 1774 a listy slavné carevny,

psané francouzsky mezi r. 1774—1796 Bedřichu Melicharu Grimmovi, známému francouzskému kritiku — encyclopedistu. Oba svazky opatřeny jsou poznámkami vydavatelovými. Po těchto dílech uveřejnil J. K. v rozličných ruských časopisech mnoho monografií, týkajících se Kateřiny II., a sice vše na základě dokumentů. Jakou důležitost a cenu mají tyto práce pro historika doby Kateřiny, o tom není ani třeba šířiti slov. Všechny vědecké práce (zmínili jsme se tuto jen o jeho větších dílech) J. K. Grota (Drevňaji; Novaja Rossija; Russkaja Starina; Zapiski Akademii Nauk) vyznamenávají se hlubokou a rozsáhlou učeností, svědomitostí, opatrností a kritičností, krásným, plynným a stručným slohem, a prodchnuty jsou vřelou láskou k vědě, zkrátka v pracech jeho poznáváme pravého učence a vzdělance.

Mnohá větší díla Grotova chovají se i v naší musejní knihovně, některé spisy své J. K. daroval též knihovně akademického spolku. Mnohým z Pražanů a Čechů vůbec jest známa i osobnost J. K., jenž na svých cestách, konaných v rozličných dobách po celé západní Evropě, dvakráte navštívil též Prahu. Za delšího pobytu svého v českých lázních J. K. naučil se též češtině. Jsa Rusem duší i tělem, p. Grot jest též upřímným Slovanem a zvláštním přítelem Čechů. Lásku k vědě a Slovanstvu vštípil i svým dvěma synům, z nichž starší (Mikuláš) je nyní professorem filosofie na Něžinském historicko-filol. ústavě, a mladší (Konstantin) připravuje se k professuře slovanské historie. První vědeckou cestu mladý Grot (Konstantin) kanal v Čechách a na Moravě a vrátiv se na Rus, vystoupil před rokem v několika článcích co vřelý, horlivý obrance Čechů oproti nepřátelskému nám horlení některých petrohradských novin.

Mnozí z Čechů, žijících na Rusi, nalezli v domě páně Grotově upřímné, pravé ruské pohostinství a účastenství, v rozmluvách pak s J. K., jeho manželkou a syny nejen ušlechtilou zábavu, nýbrž i poučení, neb J. K. náleží k lidem, již netajíce se ani nechlubíce se svými bohatými vědomostmi, ochotně sdílí je s jinými a rádi těží z vědomostí jiných, nehrajíce si při tom na vševědy. Není ani třeba zmiňovati se o tom, že J. K. pro svou učenost a veliké zásluhy jest v Rusku vůbec osobností vysoce váženou a každému vzdělanci známou. Bylo na čase seznámiti i naše širší obecenstvo s tímto šlechetným a o slovanskou vědu velezasloužilým mužem

Prof. J. Šebor.

Škretův poslední souboj.

Skizza od

J. Arbesa.

Kdo znal ještě východní, k Týnu obrácené průčelí starobylé staroměstské radnice pražské dříve, než ustoupila budově nové, kdo byl v životě svém jen jednou postál na několik okamžiků před tímto průčelím, aby viděl památnou pavláčku pod věží, z kteréž dne 21. června 1621 bělohorští mučenníci na popravní lešení vyváděni, zajisté — třeba jen mimochodem — povšimnul si také starého, úzkého domku na půlnoc od radnice, asi v těchže místech, kde nalézá se nyní městský archiv, známého pod jmenem Šmerhof.

V dějinách připomíná se sice Šmerhof zřídka kdy, za to tím častěji v historických románech a novellách českých jakožto více méně pověstná krčma, jedna z nejstarších v Praze, která přečkala neméně než čtyři sta roků.

Současná i historická pověst její arci vždy závisela na osobách, jež se v ní v tu neb onu dobu scházívaly. Za dob husitských navštěvován Šmerhof od lepších tříd obyvatelstva pražského; na sklonku patnáctého věku odbývány tu i tajné schůzky osob stavu rytířského a městského, jichž účelem bylo spiknutí proti životu krále Vladislava; leč na počátku druhé polovice věku šestnáctého, kdy dům ten náležel jednomu z předků slavného malíře Karla Škrety, byla to hospůdka již nepatrná a navštěvována od různých tříd obyvatelstva. Pověst její nebyla od té doby příliš chvalná; avšak přes to všecko scházívaly se tu déle než po celé století i osoby vynikající, hlavně umělci.

Byla to místnost příjemná, ale v celku nepatrná — dlouhá, klenutá světnice na levo od průjezdu, obyčejně, zvlášť za dob zimních, z jara a na podzim každodenně takměř přeplněná ... Jen v době letní a na počátku podzimku, kdy za panujícího ještě vedra ohnivé víno spíše rozpalovalo než by bylo vyprahlá hrdla chladilo, bývala návštěva Šmerhofu méně četná ...

Podobně bylo zde i pozdě na večer dne 2. září 1673. Byloť po celý den panovalo vedro takměř nesnesitelné a večor sešlo se v krčmě jen něco málo hostů, za to ale z tříd lepších. V pozadí krčmy obsazeny byly toliko dva stoly. Za jedním v koutě na pravo seděl asi padesátiletý muž neobyčejně vysoké, vlastně vyčouhlé postavy, silných svalů a s výrazem smělým, ba vyzývavým v snědé, drsné tváři. Byl poněkud přizrzlý a pod nosem měl malé, taktéž ryšavé knírky. Po pravé a levé straně přizrzlého čahouna sedělo asi deset mladších mužů různých, více méně charakteristických fysiognomií. Přizrzlý, vychrtlý kolohnát vedl při stole tom první slovo. Však nejen to — on také pilněji než kterýkoli jiný z veselých jeho kumpánů přihýbal si z velké cínové konvice, z kteréž společně pito a která musila býti skoro každých deset minut znovu naplňována.

Bezstarostné, bujné veselí panovalo u stolu toho již asi po tři hodiny. Společnost byla rozjařena; vtip stíhal vtip, říznosti jejich přibývalo, ba v brzku počínaly se již jednotlivé vtipy zvrhati v úsměšky a úšklebky.

Vtipy a úsměšky ty adresovány však jen zřídka kdy na některou osobu v zástolí samém; účel jejich byl patrně zcela jiný než pobaviti a rozveseliti soudruhy. Kdyby byl někdo, tehdejších společenských poměrů pražských neznalý, vtipům a jizlivým, úšklebným narážkám těm naslouchal, nebyl by snad ani desáté větě úplně porozuměl, ba nebyl by ani tušil, na koho vlastně jsou úsměšky ty namířeny, kdyby nebyl občas některý z popíjejících kumpánů pohledem nebo pohrdlivým mávnutím ruky dal na jevo, že společnost u protějšího stolu, v koutě na levo zdá se býti společnosti na pravo trnem v oku.

Oba tyto stoly byly sice jen asi osm kroků od sebe vzdáleny a hovor, vedený na hlas u jednoho stolu, musil býti zcela zřetelně slyšán u druhého; ale přes to vše počínala si společnost u stolu v levém koutě, jako by úsměšky pravičáků vůbec ani neslyšela.

Byla to společnost čtyř mužů, z nichž jeden, stařec již sedmdesátiletý, byl by upoutal pozornost i ve společnosti nejčetnější, neřku-li v kruhu tří mladších, solidních, fysiognomiemi nehrubě se lišících tichých, skromných mužů, z nichž ani jediný nebyl starší padesáti let, a každý choval se k starci kolegialně sice, ale přece s jakousi zvláštní přátelskou, skoro synovskou uctivostí. Stařec byl postavy prostřední, mužné a statné. Na první pohled poznal's, že to byl muž, kterýž byl druhdy slynul rovněž tak silou jako obratností. Rázovitá, poněkud k prsoum nachýlená hlava byla pokryta dlouhým, valně již prořídlým, skoro úplně již šedivým vlasem. Široká vráskami rozrytá tvář se sporými, prošedivělými vousky pod nosem a na bradě měla přísný, mračný, skoro odpuzující výraz, a jenom když promluvil a oko jeho zalesklo se skoro mladistvým ohněm a trpký úsměv, pohrávající si kolem širokých pouvadlých rtů, ustoupil úsměvu lahodnějšímu, nabyla tvář ta výrazu otcovské laskavosti a dobroty. Tento poslední výraz tváří starcovou arci vždy jen kmitnul, jako když paprsek podzimního slunce šlehne z charých mraků a ustoupil vždy ihned zase výrazu zádumčivě trpkému.

Tato druhá společnost meškala v krčmě teprv asi hodinu a bavila se spůsobem daleko umírněnějším nežli divoká, vínem již rozehřátá chasa u stolu na pravo, o kterouž se hrubě ani nestarala, ačkoliv každou chvíli některý z hulákajících kumpánů těch buď konvicí nebo pěstí na stůl udeřil nebo nějakou posměšnou, jizlivou a potupnou, zdánlivě jen jaksi mimochodem prohozenou poznámkou pozornost vzbuditi se snažil.

Posléze hulákající kumpáni u stolu na pravo poněkud se ztišili a ti, kdož z nich byli pozornější, zaslechli následující rozmluvu od protějšího stolu.

— — „Musím dodati, že po celou tu dobu, co meškal jsem mimo Čechy a Prahu, vždy s vděčností připomínal jsem si oněch dob, kdy dlel jsem, mistře, jakožto tvůj učeň u tebe,“ končil jeden ze soudruhů starcových, kterýž seděl za stolem přímo proti starci a zády ku stolu hlučících kumpánů, jakési vypravování a dodal na dotvrzení slov svých: „Přítel Schindler dosvědčí, že tomu tak ....“

„Přítel Klosse právě uvedl, co jsem chtěl připomenouti sám," ozval se muž, jehož svědectví se byl první právě dovolával. „My všickni zpomínali s vděčností, mistře, oněch dob, kdy jsi nám byl otcem i přítelem a mistrem zároveň . . ."

Stařec, kterýž byl po několik minut upíral zrak přímo před sebe na stůl, jakoby se hroužil v dávné zpomínky, poněkud se vztýčil a zasmušilá tvář jeho se na několik okamžiků vyjasnila.

„Děkuju ti, milý Bartoloměji," pravil zvučným srdečným hlasem, podávaje přes stůl pravici Klossovi a pohledna pak na pravo, kde po jeho boku seděl Schindler, dodal: „Také tobě, Jene, děkuju jako jsem byl již poděkoval příteli Pallingovi, když jsem se s ním dnes poprvé setkal."

„Toho jsme se, mistře, věru nenadáli, že sejdeme se všickni ještě jednou u téhož stolu, za kterýmž jsme byli před lety s tebou tak často sedávali," připomenul čtvrtý muž, sedící po levici starcově.

„Ale zároveň jest jisto, milý Pallingu," odpověděl na to stařec, obraceje se k tomuto, „že starý mistr nikdy více nezasedne ve společnosti tak milé, jako jest společnost jeho nejlepších tří přátel a žáků, kteří přes to vše, že jim nemohl poskytnouti více nežli pouhý návod v technice umění, přece s vděčností si připomínají . . . ."

Stařec se na chvíli odmlčel, načež pokračoval tónem přátelsky didaktickým:

„Musím vyznati, že jsem s potěšením i na vašich pozdějších pracích, jež jsem měl příležitost viděti, znamenal, kterak žádný z vás nezabředl ani v bezměrný idealismus a lichou manýrovanost eklektiků, aniž v opáčný směr bezohledných, mnohdy hnusnost budících naturalistů. Vybírati z nejvzácnějších uměleckých děl jen to, co zdá se nám býti nejdokonalejším a nejvzornějším a tvořiti z toho pravidla bez ohledu na to, zda-li jsou v souhlasu s přírodou, může býti po mém náhledu umění rovněž tak záhubným a vésti na scestí, jako když opovrhujíce všelikým idealismem, vyhledáváme slávu v pouhém otrockém napodobení přírody. První směr musí nutně vésti k prázdné, suchopárné a strojené idealnosti a na místo antické krásy a nehledaného, přirozeného citu nastoupí subjektivní a náboženská sentimentalnost a blouznivost; směr druhý pak, ačkoliv život a přirozenost nevylučuje, snadno se zvrhne v hnusnou trivialnost . . . Avšak, což platny theoretické výklady! Jsemť už stár a chvějící se ruka má nevládne více štětcem tak zručně jako dříve, kdy jím vládla rovněž tak obratně jako rapírem . . . . Věřte, přátelé! Mnohdy toho trpce želím, že hlásí se příroda již k svému právu. Jsem stařec již skoro sedmdesátiletý; pracoval jsem pilně, ale přece jsem neprovedl ani stý díl myšlenek, jež jsem uznal za vhodné vtěliti. Nyní už umění více prospěti nemohu, ba více ještě — nyní bych už cti stavu nebo cti umění českého ani rapírem nedovedl hájiti . . ."

Mistr umlkl a zadumal se . . .

Žáci a přátelé jeho setrvali chvíli v mlčení; slova mistrova byla je dojala . . . Rovněž tak utichl již před chvílí hluk u druhého stolu na pravo, kde byli tentokráte pozorněji než dříve naslouchali, co mluví

se u stolu na levo; avšak sotva že byl mistr umlkl, zazněl od sousedního stolu potupný smích.

Přizrzlý čahoun vztýčiv se v zástolí, zvedl cínovou konev do výše a zvolal:

„Výborně, signor Espadrone!“

Stařec u levého stolu, buď že si předcházejícího potupného smíchu nepovšimnul nebo že býval druhdy v krčmě té podobným provokaterským výjevům uvyklý, setrval v mlčení; avšak žák jeho Klosse prudce se obrátil ku stolu, od kteréhož byla zazněla slova „Výborně, signor Espadrone!“ a změřil rozjiskřeným zrakem celou společnost.

V odpověď na tento pohled zazněl divoký, sveřepý smích a několik hrdel volalo současně:

„Výborně, výborně! Slach-Swert je už otupělý. Signoru Espadronu vypadaly už zuby! . . .“

Teprv nyní povšimnul si stařec, že jest terčem vtipů bujné, vínem rozehřáté společnosti sousedního stolu. Z mračného oka jeho šlehl blesk hněvu; ale hned na to přeletl vráskovitou jeho tvář útrpný úsměv. Povstal pomalu a nahnuv se přes stůl k příteli Klosseovi pravil k němu polopřitlumeným, poněkud káravým hlasem:

„Mírni se, Bartoloměji!“

Slova ta úplně dostačila. Klosse obrátil se k mistru a tento usednuv, přitlumeným hlasem pokračoval:

„Jak víš, milý Bartoloměji, býval jsem za svého mládí podobně prudké povahy a nestrpěl ani nejnepatrnější urážky. Mnohý spor a svár rozřešil jsem ostřím kordu a nikdy jsem neustoupil, dokud nebyl původce sporu pokárán; leč nyní, když jsme se byli snad naposledy v životě sešli k přátelské rozmluvě, nestrpčujme si několik těch milých chvil zbytečným svárem. Ostatně, vždyť přec pozoruješ, že ousměšek platí pouze mně a nikoli umění českému . . . .“

„Mistr má pravdu,“ podotknul žák Schindler, muž to povahy mírné, skoro zženštilé.

„Avšak já nestrpím,“ vyrazil ze sebe Klosse, „abys byl mistře urážen. A přisám bůh! Zazní-li jen ještě jeden úsměšek od stolu chvástavého Nizozemčana a jeho přátel, vyrazím „Dlouhému Pierre-ovi“ kordem konvici z ruky.“

Přizrzlý čahoun, jemuž výhrůžka ta platila, stál posud v zástolí a právě si přihýbal z konve. Zaslechl však toliko svou přezdívku a sivý, pronikavý zrak jeho utkvěl bodavě na tváři starce u levého stolu, jakoby on byl výhrůžku tu pronesl a byl povinen zodpovídati se. Prudce udeřil konví na stůl, a zahouknul:

„Však bych ti, mistře černoparohatý, dokázal, seč jsem, kdybys nebyl — zbabělým . . .“

Zádumčivou tvář starcovu přeletl opět jen útrpný úsměv, ale pravice jeho mimovolně sáhla po rukojeti kordu a skoro křečovitě ji stiskla. Přes to vše neodpověděl; neboť od stolu na pravo zazněl pekelný hluk.

„Bravo, bravissimo, mistře Oktaviane Ondřeji!“ zvolal kdosi ze společníků Pierreových. „Toť řízný vtip! Pan Karel Škreta Šotnovský ze Závořic narodil se v domě „u černého“ recte „u modrého jelena“;

je tudíž z rodu plaché zvěře a není divu, že na stará svá kolena běřo tak rád do zaječích . . .“

Ohlušující smích byl odpovědí na tento výklad vtipu „Dlouhého Pierrea.“

Teprv po několika minutách utišil se hluk tak dalece, že bylo možno promluviti. První ujal se slova „Dlouhý Pierre“, kterýž uspokojen podařeným vtipem svým tvářil se býti nyní smířlivým, aby mohl později svým oušklebkům tím volněji uzdu popustiti.

„Utište se, přátelé!“ zvolal sedaje. „Nevyhledávejme sporu a hádek! Vždyť jsou to taktéž lidé našeho cechu — a jak víte, častokráte jsme s nimi popíjeli pod jednou střechou . . . Není-liž pravda, pane Karle Škreto?“

Starý mistr zvedl hlavu a mlčky upřel zrak svůj na mluvícího, kterýž nečekaje odpovědi pokračoval:

„Což pak se nepamatujete více na den 14. července 1656, když jsem byl přijat do bratrstva malířského na tomto Starém městě pražském? Což nepamatuješ se více na den, kde stal jsem se starším cechovním? Tenkráte jsme . . . Ale což! Zanechme sváru! Přisedněte k našemu stolu a popíjeme společně ke cti a slávě umění! . . .“

Škreta a jeho žáci nejevili valné chuti přisednouti ku stolu podnapilých přátel smírcových a ani jediný z nich neodpověděl. Za to došel návrh přizrzlého Nizozemčana souhlasu u jeho vlastních přátel.

„Přisedněte! Přisedněte!“ volali někteří.

„Nebo přisedneme my k vám!“ dodali jiní, vstávajíce od stolu.

„Přiražme stoly k sobě!“ velel Dlouhý Pierre a v několika okamžicích bylo přání jeho vyhověno. Přátelé jeho vstali od stolu, stůl přitažen ku stolu Škretových přátel a za nedlouho seděli zástupcové dvou na sebe nevražících směrů malířských proti sobě jako za stolem jediným.

Hluku a lomozu, jenž provázel tuto dislokaci, následovalo chvíli mlčení obou stran. Přátelé Škretovi a Škreta sám, ačkoli jim bylo toto vtírání se dávných odpůrců, kteří při každé příležitosti sváry vyhledávali, v nejvyšší míře nepříjemné, strpěli je přece jako lidé umírnění a smířliví.

Posléze ujal se slova opět Dlouhý Pierre.

„Dovolte, mistře Karle Škreto,“ pravil, obrácen k starému mistru a klada ironicky důraz na slovo „mistře“, „abych vás představil i oněm z mých přátel, kteří o vás posud málo slyšeli; dovolte, abych jim ve vaší přítomnosti pověděl v stručnosti, kým jste a vzácné umění vaše charakterisoval. Nemajíť mnozí z nich ani tušení, jak řídkým samorostlým talentem jest zakladatel české malířské školy . . .“

A nečekaje odpovědi pokračoval Nizozemčan ve svém výkladu, z části vážném, spravedlivém a věrném, z části však tendenčně přiostřeném, ironicky zkomoleném nebo úsměšně podceňujícím.

„Mistr Karel Škreta jest rodem Čech a Pražan. Zahořev již za útlého mládí láskou k umění, marně hledal ve své vlasti vhodných vzorů, dle kterýchž by se byl mohl vzdělati. Mistrů ani polomistrů zde nebylo. Vyjímaje několik řemeslnických břídilů nezplodila tato krásná, bohatá země česká žádného vynikajícího malíře a našemu mistru

budoucnosti nezbylo než poohlídnouti se v cizině ... Měl arci na výběr — mohl zvoliti mistry nizozemské, španělské nebo italské. Zda-li je porovnával, dříve nežli se rozhodl, nevím; ale on se rozhodl pro mistry italské a putoval jakožto nezkušený šest- neb sedmecitmaletý mladík do Italie, aby studováním a napodebením mistrů italských štětci svému dodal vhodné zručnosti. Navštívil Benátky, kde po tři leta studoval díla korifeů školy benátské, zejmena Barbariniho, Pavla Veronského, Tintoretta a jiných a napodoboval antické vzory řecké a římské. Na to se odebral do někdejšího sídla Carracciův, Bononie, kde žil nejvýtečnější žák školy té, Quido Reni, a obcuje zde důvěrně s Guercinem, studoval díla Caracciův, Domenichina a přede vším Quida Reniho. Ukončiv tyto studie odebral se do Florencie, kde studoval práce portrétisty Branziniho a později se zamiloval do děl Karla Dolceho, s kterýmž žil v důvěrném poměru. Avšak ani zde neměl stání. Vydalť se na cestu do Říma, kde ve svých studiích pokračoval, ale v zcela jiném směru, nežli v Bononii. V Bononii snažil se dle děl Caracciův napodobiti jednoduchost a velkolepost starších mistrů, kdežto v Římě, kde právě škola akademikův či eklektikův vedla tuhý zápas se školou naturalistů, snažil se napodobiti naturalisty v přirozeném koloritu a nejjemnějších podrobnostech přírody, ale přes to vše ku škole té výhradně se nepřidal, nýbrž naopak kloně se spíše ku škole idealisujících eklektiků obral si za vzor díla skvělého a jemného, u nás v Nizozemi by se řeklo, zženštilého Quida Reniho, jehož způsob malování, zejmena v rozdělování světla, barvitosti a pořádání roucha tak si osvojil, že mistra svého vskutku skvělým způsobem dovedl napodobiti. Avšak nedosti na tom. Tímto těkavým způsobem studií nabyl náš Škreta vzácné jiné vlastnosti, které by rozhodnuv se záhy pro jeden určitý směr, sotva byl nabyl — vzácné zručnosti, hbitosti a lehkosti v napodobování netoliko svých miláčků, nýbrž kterékoli školy italské vůbec; slovem náš mistr Škreta jest nyní nejznamenitějším napodobitelem, jakýmž se může české umění malířské vykázati."

Dlouhý Pierre umlkl. Výklad jeho, obzvláště pak kladení důrazu na napodobování a tendenční snaha tu umlčeti veškerou původnost Škretovu, přátele Škretovy, ba i Škretu samého v nemalé míře rozpalovaly; ale přes to vše zachovali se všickni tolerantně, ponechávajíce cizímu, byť i stranicky zkrouceném úsudku úplnou volnost.

„Dlouhý Pierre" patrně byl jist, že tento jeho výklad úplně dostačí k poškádlení nenáviděných odpůrců v umění a k rozdmychání sporu, kterého byl dříve se svými přátely ousměšnými poznámkami přes všechno úsilí nemohl rozdmychati; avšak vida nyní, že slova jeho zůstala zdánlivě skoro bez účinku, uznal za dobré pokračovati.

„Mistr Karel Škreta," vykládal „Dlouhý Pierre" dále, „patrně jest se svými vavříny úplně spokojen. Vrátiv se z Italie do své vlasti, kde bylo mezi tím již mnohé z jeho napodobených děl v známost vešlo a na značného napodobitele italských mistrů kruhy šlechtické a měšťanské upozornilo, těšil se jako málo který z krajanů, ba jako málo který z cizích původních umělců přízni milovníků umění. Objednáványť u něho práce skoro o překot; míval po celý svůj život plné ruce práce a pracoval — tolik musí se mu přiznati — s úžasnou rychlostí. Malby

historické, církevní, světské i portretní mnohdy takořka přes noc tvořeny a počet jich možno, pokud vím, směle páčiti na více než sto. Náš slavný mistr bohatl a slávy jeho přibývalo; leč tolik možno snad přece i o jeho přítomnosti říci, že po samostatnosti není u něho ani památky, že vydav se do světa, dlužil se u cizích mistrů, kde co mohl, slovem, že neopovrhl důstojným prostředkem pravých umělců šatiti se cizím peřím . . .“

Závěrečná, přímo urážející slova neminula se účinku na přátele a žáky Škretovy. Všickni tři vyskočili prudce a Klosse i Palling sáhli po rukojetích svých kordů, kdežto nejmírnější z nich, Schindler, výhrůžně vztáhl pravici k „Dlouhému Pierrovi“, kterýž ukončiv svůj jizlivý výklad hladil si samolibě bradu a vítězně, ba drze kolem sebe se rozhlížel. V tvářích přátel Pierrových zračila se skoro chlapecká radost a mnohý z nich ulevil si jizlivou nějakou poznámkou.

Jen Škreta zachoval tentokráte k nemalému podivení všech ostatních chladnokrevnost. Muž, kterýž byl druhdy každou, byť sebe nepatrnější urážku svého stavu bez rozmyšlení ostřím svého kordu vyrovnal, muž, kterýž býval druhdy rovněž tak obratným u zacházení kordem jak štětcem, což mu ani nejzarytější odpůrce popříti nemohl, zůstal tentokráte klidně seděti a vyzval toliko své přátele, aby zase usedli a ponechali Dlouhému Pierrovi volnost vysloviti bez obalu a bez nátlaku své mínění.

Nizozemčan byl tímto neočekávaným obratem překvapen. Očekávalť, že poslední jeho slova budou míti bouři v zápětí a ona zatím zůstala na hlavní osobu, na kterouž byla namířena, úplně bez účinku.

„Což pak jsem neřekl dosti?“ ozval se Dlouhý Pierre po malé pomlčce, když si byli přátelé Škretovi zase usedli. Či mám snad na každém díle mistra Škrety zvláštní provésti důkaz, dle kteréhó mistra je malováno? Ne bez příčiny vychvalujou, signore Espadrone, tvoji zbožňovatelé tvou zručnost a lehkost v trefném napodobení kterékoli školy italské; ale o původním pojmutí a takovém též provedení není v pracích tvých ani památky! . .“

„Důkaz toho!“ zahouknul nyní Klosse, nemoha svůj hněv zkrotiti.

Škreta pohlednuv káravě na Klossa, připomenul:

„Dovol, příteli, aby Ondřej Oktavian Pierre dříve domluvil.“

Dlouhý Pierre počal pak takto:

„I tento důkaz mohu podati a nebojím se, že znalce unavím suchopárným vypočítáváním děl mistra Škrety. Kdož medle z nás nezná Škretovy obrazy v maltezském chrámě na Malé Straně: Pannu Marii v oblacích a Jana Křtitele s maltezskými rytíři a neví, že jsou to malby v spůsobu Tiziana a Pavla Veronesského? Kdo z nás neviděl téhož Stětí svaté Barbory v témže chrámě a nepoznal na první pohled, že jest obraz ten malován dle Caraccia a Quida Reniho současně? Před nedávnem meškal jsem návštěvou v Litoměřicích a v hlavním chrámě viděl jsem na jednom z postranních oltářů obraz Umučení sv. Václava. Dlouho stál jsem před výbornou, skvělou prací tou; ale obraz je dle spůsobu Lanfrankova . . . . A kdož z nás neviděl řadu obrazů, vztahujících se k umučení Páně, jež byl mistr Škreta maloval pro jezovitský profesní dům na Malé Straně a nedosvědčí, že jsou malovány v spůsobu

Tiziana a Hanibala Caraccia, kteréhož posledního mistra vzal si mistr Škreta také za vzor při obraze „Svatý Tomáš z Villanovy" na jednom z postranních oltářů chrámu tomášského na Malé Straně? A čím medle možno doložiti původnost mistra Škrety při pohledu na jeho malby v chrámě Týnském? Návrat z Egypta jest malován dle Caraccia, Nanebevzetí Panny Marie na hlavním oltáři, jež pokládají přátelé mistrovi za jednu z nejzdařilejších prací jeho, malováno jest dle způsobu Lanfrankova a třetí „Pozdravení andělské", taktéž jakožto jedna z nejkrasších jeho maleb velebené, pracováno jest dle nesmrtelného Rafaela ... A což medle říci o Škretově obrazu „Křest Krista Pána" v chrámě svatoštěpánském? Zbožňovatelé Škretovi ujišťují, že je to nejlepší jeho práce; ba obraz ten požívá nejchvalnější pověsti i za hranicemi, zvlášť v Římě; ale přece není original, nýbrž dle miláčka Škretova — Quida Reniho malován ... V čemž tedy zakládá se zásluha mistra Karla Škrety jakožto zakladatele nové školy malířské — školy české, když i nejlepší práce jeho nejsou než pouhým napodobením mistrů rozličných škol cizích?"

„Bravo, bravissimo, Ondřeji Oktaviane!" zvolal na to jeden ze soudruhů Pierrevých. „Tentokráte jsi na signora Espadrona vyzrál — tentokráte jej osvědčený jeho jazyk z nastražených tebou tenat nevymotá — tentokráte musí opět sáhnouti k nejoblíbenějšímu svému prostředku — ku kordu, ku kterémuž sáhal vždy, kdykoli byl nucen hájiti nezasloužené slávy svého štětce!"

Pustý smích ostatních soudruhů Pierrových zazněl po těchto slovech krčmou a přátelé Škretovi byvše v nejvyšší míře tímto pohaněním mistra svého rozhořčeni, hotovili se k brannému útoku. Klosse vyskočiv, tasil kord, Palling následoval jeho příkladu a jenom Schindler zůstal seděti, ale pravice jeho pohrávala rukojetí kordu a výraz tváře jeho vydával svědectví, že i on jest jako druzí dva žáci Škretovi hotov ostřím kordu smýti potupení mistra svého. Jenom Škreta zachoval i po té ještě úplnou chladnokrevnost. Byltě Dlouhého Pierra vyslechl s napnutou pozorností, jakoby byl vykládal přednosti některého mistra, z kterýchž možno se něčemu novému přiučiti, a když Pierre skončil, vyčkal ještě, až utiší se poněkud pustý smích Pierrových přátel. Pak pokynul svým žákům a pravil vážně:

„Mírněte se, přátelé! Tentokráte nejde o rozřešení sporu osobního, nýbrž zásadního."

„Ale my těch urážek nestrpíme!" namítal Klosse. Ustoupiv na krok od stolu a zvednuv vytasený kord do výše, upřel hněvem rozjiskřený zrak svůj na Dlouhého Pierra, kterýž s vítězoslavným úsměvem seděl za stolem a samolibě ryšavou bradu si hladil.

„Jen tentokráte ještě se mírni, milý Bartoloměji!" naléhal mistr vážně s přízvukem káravým. „O mně byla řeč a na mně jest, brániti se. A nestrpíte-li vy urážek, které se vás netýkají, pak nestrpím já, abyste brali v ochranu mne, když se mohu obhájiti sám."

Klosse pohledl na mistra. Výrazná tvář mistrova, v kteréž se v okamžiku tom zračil skoro až přísný rozkaz, byla zřejmým důkazem, že nelze odporovati. Nevrle zarazil kord do pochvy a usedl. Palling,

kterýž byl taktéž tasil kord, ale v zástolí státi zůstal, učinil beze slova po jeho příkladu.

V krčmě nastalo neobyčejné ticho, jež po malé přestávce přerušil Škreta.

„Nechal jsem Ondřeje Oktaviana vymluviti,“ počal klidně a nevášnivě, „poněvadž mnohé, co byl uvedl, skutečně se zakládá na pravdě. Avšak jiné vyžaduje věcné rektifikace. Jste-li hotovi, vyslechnouti moji obranu rovněž tak klidně jako jsem já vyslechl jeho výtky a své obvinění, pokusím se o vyvrácení některých punktů . . .“

Neobyčejná tato umírněnost mistra jinak vždy prudkého a vášnivého některým imponovala, u jiných pak, kteří byli po slovech Pierrových přesvědčeni, že Škreta obranu svou vůbec ani provésti nemůže, dráždila zvědavost, jakým asi způsobem nesnadný úkol ten provede.

„Mluvte!“ zvolali první.

„Vymluvte se do syta!“ dodali druzí a jeden, kterýž svůj jazyk ani nyní ještě nemohl udržeti na uzdě, vzkřikl posměšně:

„Však vás i Ondřej Oktavian dovede klidně vyslechnouti, aby se vám pak mohl tím veseleji vysmáti.“

Škreta nedbaje ani tohoto úsměšku počal:

„Nechci následovati příkladu Ondřeje Oktaviana a tupiti dříve svého odpůrce, abych si další potupný výklad usnadnil. Ondřej Oktavian Pierre jest malíř dovedný; práce jeho pro šlechtu a sám dvůr Leopolda I. jsou důkazem, že požívá zasloužené pověsti, ba že zasloužil i vyznamenání, jakéhož se mu bylo dostalo volbou za staršího cechovního.“

„Děkuju za laskavé uznání mých předností!“ vpadl Dlouhý Pierre ousměšně Škretovi do řeči.

Škreta však nedbaje vyrušení pokračoval:

„Nechci tím nic více říci, nežli že jest Ondřej Oktavian jakožto obratný, zručný a dovedný malíř úplně oprávněn mluviti o kumštu malířském. Zná mnohé a může také o mnohém trefně souditi; ale vytýkati někomu, že v těch nebo oněch věcech řídil se dle vzorů cizích, jest svědectvím neznalosti rozvoje umění.“

„Oho!“ zaznělo z kruhu přívrženců Pierrových. „Důkaz toho! Důkaz!“

„Umění kteréhokoli národa,“ pokračoval Škreta, „vyvíjelo se znenáhla a každý z vynikajících umělců vstoupil v šlépěje některého nebo několika svých předchůdců. Ani umění italské v nejširším toho slova smyslu, mám-li na zřeteli stavitelství, sochařství a malbu, není samorostlé a jest původu byzantinského. Samostatnost umění italského počíná teprv třináctým věkem ve Florencii, kdy Cimabue nehybnosti byzantinských postav dodal jakési živosti. Teprv po celé řadě umělců, mezi nimiž jsou Giotto, Masaccio, Uccelo a Ghirlandajo, bylo možno, aby první pravý mistr italský, Leonardo da Vinci, položil nejen theoretický základ k pravidlům kumštu malířského, nýbrž i prakticky vážným, ba přísným rázem svých maleb vykázal florentinské škole malířské určitý směr.“

„Ale božský Rafael Sanzio, hlava školy římské a mistr mistrů přec nikoho nenapodobil,“ namítal kdosi z přívrženců Dlouhého Pierra.

„Kdo viděl Rafaelovu svatou Kateřinu,“ odpověděl Škreta, „musí

mi přiznati, že obraz ten liší se valně od Rafaelova spůsobu malování vůbec. Připomínáť školu florentinskou, obzvláště postavou a šatem. Patrně pochází obraz ten z doby, kdy Rafael vymykaje se ze slohu svého mistra Pietra Vanucciho z Perugie, domáhal se slohu samostatného. Rafaelova svatá Kateřina a první malby jeho vůbec jsou důkazem, že i mistr mistrů zahájil činnost svou napodobením a teprv později propracoval se k slohu samostatnému, k jemné lahodě a posud nikým nedostižené idealní kráse.“

„Za to však Tizian, hlava školy benátské, nikoho nenapodobil!“ namítl tentokráte sám Dlouhý Pierre.

„V pravdivém znázornění přirozené krásy bez idealního nádechu vynikající Tizian, jehož vřelý, kyprý a přece nikdy nepřirozený kolorit dostižen byl jen Pavlem Veronesem, arci nikoho nenapodobil; ale všechny jeho práce mají ráz zakladatele školy benátské, Bellina, kterýž klada méně váhu na idealnost, snažil se skvělostí barev a rázovitostí vyniknouti. I Tizian bez Bellina byl by sotva oním Tizianem, jehož díla, pravé to zázraky umění malířského, nemožno popsati aniž napodobiti, kterýmž možno se jen obdivovati.“

„Nyní, když už byl tři hlavní školy italské probral, má signor Espadrone arci snadnou práci,“ ozval se jeden z přívrženců Pierrových, kterýž zdál se býti slovy Škretovými poněkud přesvědčen; „zbýváť mu již jen škola lombardská a odvětví její, škola bologneská.“

„Pravdu díš,“ odpověděl Škreta. „Correggio jest vlastně jaksi přívržencem školy římské. Milostná idealnost jeho blíží se idealnosti školy té; ale zvláštní harmonie barev jeho jest charakteristickou známkou, kterouž se práce jeho liší od děl stoupenců Rafaelových. Ještě méně originelní jsou hlavní representanti odvětví školy Correggiovské, zakladatelé školy bologneské, bratří Caracciové, jinak eklektikové zvaní, kteří se snažili uvědomělým, systematickým nápodobením nejlepších vlastností mistrů všech škol umění k rozkvětu přivésti. Z eklektiků Michel Angelo Amerighi, rozmrzen formalismem, odvážil se k věčnému zdroji veškerého umění, k přírodě, kdežto poslední mistr školy té, Quido Reni, zachovav sloh milostný a jemný vynikl duchaplnou komposicí.“

„Bravo, bravissimo!“ ozval se nyní Dlouhý Pierre. „Byl bych, signore Espadrone, s výkladem tvým úplně spokojen, kdyby's jej nebyl sobě tak usnadnil. Probrav hlavní representanty všech italských škol opomenul's — zajisté ne bez úmyslu — uvésti nejpůvodnějšího a nejgenialnějšího z nich, Michel Angela Buonarottiho. Ten přece se nikde a od nikoho nedlužil, ten přec nikoho nenapodobil!“

„Pravda,“ odpověděl Škreta. „Michel Angelo jest vskutku nejpůvodnějším umělcem všech dob a zárodek prací jeho nutno výhradně hledati v mohutném jeho duchu. Pro něho nebylo žádné míry, žádného zděděného pravidla kromě duševního jeho názoru, podporovaného nejmocnější, nejplamennější, nejsmělejší obrazností. Ale že by byl i tento veleduch úplně prost veškerého napodobení i v době prvních svých počátků, nezakládá se na pravdě. V prvních jeho malbách jeví se stopy učitele jeho Domenica Ghirlandaja a první jeho práce sochařská, která zbudila pozornost, jest smělá mramorová kopie antického fauna.“

„Tím vším však jste, signore Espadrone, přece ještě málo dokázal,“ odpověděl se zatajenou zlostí Dlouhý Pierre, když byl Škreta domluvil. „Tím dokázal jste jen tolik, že znáte své miláčky, mistry italské, v jejichž vlasti jste byl tak dlouho prodlel a od nichž jste se byl tak mnohému přiučil, abyste tím své krajany ošálil. Nedivil bych se, kdybyste nyní popřel i původnosti škole nizozemské a obzvláště hlavnímu representantu jejímu Petru Pavlu Rubensovi. Jsemť jeho krajanem a již z osobního nepřátelství ke mně zachoval byste se stranicky.“

„Naopak, milý Ondřeji Oktaviane,“ odpověděl vlídně a mírně Škreta. „Mně nikdy nešlo o strannictví ani osobní, tím méně v umění. Přiznám ve všem i slavnému Rubensovi čest, ale tolik snad přece mohu říci, že učitelem jeho byl Tobiáš Verhaegt, malíř zaujatý pro allegorii, která i v Rubensových prvotinách hraje úlohu důležitou. Tak jest Rubensův obraz „Čtvero dílů světa“ malován ve vkusu Verhaegtově; seskupení jest ještě temné a mnohé podrobnosti figur jeví nedostatečné porozumění formě, ale barvitost, ačkoli začátečnická, jest přece skvělá a prozrazuje neobyčejný talent. Později když meškal Rubens v Římě, poutal jej hlavně Michel Angelo, jehož vliv jest na mnohých pozdějších obrazech Rubensových nepopíratelný.“

„Výborně, výborně!“ zvolal Dlouhý Pierre s nehrubě tajeným hněvem. „Jiného jsem od vás, úcty hodný signore Espadrone, neočekával. Věděl jsem, že na Rubensovi naleznete, co jste byl nalezl na jiných a že nenaleznete, co nalezli jiní — jen abyste zachránil svou reputaci jakožto znalec umění. Dokážu vám, že nejsem takový straník jako vy, dokáži vám, že přes to vše, že jsem krajanem nejslavnějšího representanta školy nizozemské, nezavírám očí svých před jeho vadami, slovem že jsem spravedlivější vás. Je-li viděti na prvotinách Rubensových vliv prvního učitele jeho, je-li na pozdějších pracích jeho pozorovati vliv gigantického Michel Angela, budiž mu to prominuto — byly to práce první doby — ale spravedlnost toho nutně žádá, abychom nezavíraly očí svých před hříchy zralého jeho věku. Což pak, signore Espadrone, nevíte, odkud si vydlužil Rubens svůj nejslavnější obraz „Snímání Krista s kříže?“ Což pak nevíte, nebo jako už bývá vaším chvalným zvykem, nechcete věděti, co ví celý svět, že obraz ten, umístěný v poboční lodi hlavního chrámu v Antverpách, jest malován dle vlašské rytiny?“

„Znám utrhačnou pověst tu velmi dobře,“ vece na to Škreta s nezměněným klidem; „ale že vy, Ondřeji Oktaviane, pověst tu o svém slavném krajanu opakujete na důkaz své nestrannosti, dokazuje, že jste buď obrazu Rubensova nebo rytiny oné nebo obou vůbec ani neviděl. Utrhačnou onu pověst — a o tom vám může podati každý český malíř dokladů — možno zredukovati na to, že Magdalena Rubensova stojí pod křížem podobně jako na vlašské rytině Petra Passera a Jeronyma Wirera. Ale přes to zůstane obraz Rubensův nejslavnějším jeho dílem, poněvadž se v něm zračí nejúplněji genius původce jeho. Je to komposice velkolepá a musí každému utkvíti v paměti, kdo ji byl třeba jen jednou spatřil. Na jediném obrazu tom možno prostudovati celého Rubense ve všech jeho podrobnostech; zde možno obdivovati se rovněž tak skvělosti barev jako mistrovství kresby, neboť tělo spasitelovo nalézá

Corneille, předčítající svou tragedii „Polyeucte“ v „hôtelu de Rambouillet.“

se v položení nejnesnažším a přece nehledaném, úplně přirozeném. Jediný obraz ten bude věčně hlásati slávu Rubensovu....“

„Tentokráte jsi uvízl v tenatech sám, Ondřeji Oktaviane!“ vzkřikl nyní škodolibě Klosse, kterýž byl rovněž tak jako ostatní s napnutou pozorností sledoval slova mistrova.

„Dlouhý Pierre“, vida se vskutku klidem, rozvahou a především spravedlivou nestranností Škretovou pokořena, hořel hněvem, ba z očí sršely mu blesky uražené pýchy; ale přece ještě se nevzdával naděje, že podaří se mu rány Škretovy aspoň seslabiti.

„A přece vše to pranic nedokazuje,“ počal po malé chvíli, v kteréž musil vyslechnouti i mnohou trpkou a ousměšnou poznámku od svých vlastních stoupenců. „Nemluvilť jsem zpočátku o cizích mistrech, ku kterýmž byl signor Espadrone tak obratně odbočil; mluvil jsem o něm, o jeho umění, o jeho, recte o české škole, a tomu všemu se zchytralý „Slach Swert“ zručně vyhnul. Proč nám medle neudal příčiny, proč on sám neřídil se dle připomenutých mistrů a napodobil i v nejpozdějším věku svém? Proč nesnažil se položiti původní základ k samostatné škole české, která by neměla se žádnou jinou školou pranic společného?“

Zraky všech přítomných utkvěly po tomto vskutku zručném obratu Pierrově zvědavě na Škretovi, kterýž seděl klidně za stolem, jako by byla řeč o něčem, co se jeho vůbec ani netýká. Každý byl dychtiv zvěděti, jak odpoví nyní starý mistr, kterýž byl i v pokročilém stáří svém osvědčil rovněž tak bystrou dialektiku, jakou slynul za svého mládí a ve věku mužném.

„Není sice mojí povinností,“ počal po chvíli Škreta, „zodpovídati se ze všeho, co jsem v životě svém vůbec konal a prvotní výklad váš, Ondřeji Oktaviane, v kterémž jste kladl na to důraz, že přede mnou tato krásná a bohatá země česká nezplodila žádných mistrů aniž polomistrů v umění, nýbrž nanejvýše nějaké břídily, nutí mne odpověděti i na vaše poslední otázky. Tvrzení vaše zakládá se na neznalosti dřevního života českého. Jste cizinec a nelze tudíž také od vás žádati, abyste se vyznal v kulturních a uměleckých dějinách země, v kteréž jste se byl usadil, v takové míře jako od domorodců; ale možná, že v průběhu let, jež v této zemi trávíte, slyšel jste snad přece již také aspoň někdy uváděti plnozvuká jmena mužů, kteří se byli o umění a vzdělanost českou zasloužili a z nichž někteří do nedávna působili, ovšem v cizině, ve vyhnanství. Rejsek a Beneš Lounský, Polirář, Dětřich a Radouš, Hollar a Zynperk, Melantrych, Veleslavín, Komenský, Pavel Skála ze Zhoře a jiní arci už dávno zde nepůsobí; avšak jejich zásluhou, jakož i zásluhou jich předchůdců bylo, že země koruny české těšily se v minulé době neobyčejnému rozkvětu, tak že mezi zeměmi střední Evropy zaujímaly v ohledu kulturním a uměleckém jedno z předních míst. Nejen obchod, řemesla a hospodářství polní, i umění všeho druhu byla se tak zdokonalila, že možno umělecká díla oné doby směle postaviti po bok nejlepším pracím vynikajících umělců jižní i západní Evropy; ba dokázáno jest, že mnohá umělecká díla česká předčila i nad nejproslavenější práce cizích umělců a že cizinci blahobyt a rozkvět umění Čechům záviděli.“

„A závidí snad posud?!“ vzkřikl věcným tímto líčením podrážděný Dlouhý Pierre úšklebným tónem.

„Bohužel — nezávidí,“ odpověděl poněkud truchlivým hlasem Škreta. „Závist minulého věku úplně dostačila k podkopání blahobytu prvních, sotva položených základů českého umění vůbec. Závist ciziny a domácí řevnivost rozdmychaly spory, z nichž vznikla dlouholetá krvavá válka, kteráž zasadila umění i vzdělanosti české smrtelnou ránu. Cizácká vojska zaplavila jako hejna kobylek žirné luhy české, všady hubíce, pálíce a drancujíce — a nejdražší poklady umělecké zavlečeny do ciziny. Země rakouské, Sasko, Bavorsko, ba i vzdálené Švedsko přechovávají perly umění našeho, jež si byla surová soldateska v Čechách hamižným spůsobem přivlastnila a do všech úhlů světa roznesla. Památky stavitelské a umělecké vůbec spustošeny a zmařeny a tak stalo se po utišení politických a náboženských bouří, když počal jsem se v mládeneckém věku svém zabývati malířstvím, že nebylo v krásné této zemi české skoro žádných ryze českých uměleckých vzorů více. Seznalť jsem tenkráte jen některá vzácnější díla, shotovená rukou cizích umělců, jež byl umění milovný císař Rudolf II. do Prahy povolal; leč po samorostlých pracích českých nebylo takměř ani památky. Ba více ještě; na pěstování umění v Čechách za tehdejší doby — před bitvou bělohorskou a krátce po ní — nebylo lze ani pomysliti. Tak vydal jsem se v šestém nebo sedmém roce po bitvě bělohorské s několika známými na uměleckou pouť do Italie, bych seznámiv se s uměním ciziny prospěl své vlasti ....“

„Aj, signor Espadrone dává náhle slovům svým podezřelý obrat vlastenecký! Patrně mu docházejí věcné důvody!“ vpadl Dlouhý Pierre Škretovi jizlivě do řeči, neboť střízlivé, upřímné a věcné vypravování Škretovo nezůstalo na přítomné bez účinku a mnozí z přívrženců žárlivého Nizozemčana počínali již různým spůsobem mimickým dávati na jevo, že Škreta mluví pravdu, což hněv ješitného Dlouhého Pierra vždy víc a více rozpalovalo.

Tentokráte však úsměšek Pierrův dotkl se i Škrety; neboť z chmurného oka mistrova šlehnul blesk hněvu a pravice, jako již jednou na počátku tohoto zvláštního souboje uměleckého, mimovolně uchopila rukojeť kordu; ale hned na to Škreta zase jevil dřívější chladnokrevnost. Pokračovalť:

„Úsměšek Ondřeje Oktaviana zasluhoval by podobně ousměšné odpovědi, o kterouž by arci nebyla nouze, kdybych chtěl poukázati k dobrodružnému světoběžnictví, které opustivši na vždy vlast, potuluje se světem, aby z cizích pokladů žilo a tylo; ale pominu i tento ouškleb ek Pierrův mlčením, jako jsem byl pominul již celou řadu jiných ousměšků. Jdeť mi o věc a nikoli o osobu, jinak bych nyní nemusil býti terčem vtipů a úsměšků muže, kterýž o sebezapření nemá snad ani ponětí. Vraceje se z umělecké pouti po Italii, na kteréž jsem se byl seznámil s nejlepšími plody mistrů vlašských a zároveň také nabyl potřebné zručnosti v technice, octnul jsem se na umělecké své dráze na rozcestí. Mohl jsem nyní na základě nabytých zkušeností počít pracovati úplně samostatně bez ohledu na epigony a potřeby českého umění vůbec nebo jsem musil zvoliti dráhu opáčnou: vzdáti se individuelních choutek a pracovati vzhledem k nutným potřebám celku. Kdybych byl při svém návratu do vlasti shledal umění malířské buď v rozkvětu nebo kdybych zde

byl nalezl řadu talentů uměleckých, které opravňovaly k naději v příští rozkvět umění, není pochybnosti, že bych se byl rozhodl pro dráhu první a trvám, že bych byl v úplně samostatném pěstování svého umění docílil pro svou osobu a jmeno své daleko rozhodnějšího úspěchu nežli se stalo rozhodnutím se pro dráhu druhou. Shledal jsem vlast svou spustošenu; většina nejlepších talentů uměleckých byla do všech úhlů světa rozprášena a umění samo nalézalo se v politování hodném úpadku. Kdo cítil ve vlasti mé povolání k umění, nenalezl zde žádných vzorů a musil putovati do ciziny. Velký počet nadaných učňů neměl však prostředků k podniknutí nákladných uměleckých cest; není tudíž divu, že jeden po druhém marně napínal své síly, že jeden talent po druhém zakrněl a umění vždy více hynulo. Nezbylo tudíž, než aby ti, kdož byli seznali výtečné vzory cizích mistrů, kdož si byli osvojili zručnost malovati po spůsobě té neb oné školy malířské, toho neb onoho jednotlivého mistra, pokusili se o provedení prací v různých těchto směrech a poskytli tak epigonům v zubožené vlasti možnost seznámiti se aspoň tímto spůsobem s přednostmi a různostmi cizích mistrů, aby pak později talentové rozhodně samostatní na základě tom dále pracovati a samostatnost svou k úplné platnosti přivésti mohli. Rozhodnuv se pro tuto druhou dráhu, arci jsem častěji pracoval dle vzorů toho neb onoho mistra, hlavně v části technické, kdežto ve všem ostatním snažil jsem se zachovati buď typ neb charakter český, nebylo-li to duchu malby na závadu. Měl jsem též pevný úmysl časem svým, až bych takto epigonům dráhu uměleckou, seč jsou mé síly, aspoň poněkud urovnal, věnovati se výhradně tvoření samostatnému; ale v tomto vzhledě jsem se zmýlil, k čemuž se také přiznávám. Život lidský zdál se mi býti dosti dlouhým k provedení úkolu, jejž jsem si byl vytknul; ale není tomu tak. Večer života mého přikvačil, aniž bych se toho byl nadál; život jednotlivcův připadá mi nyní jako kratinká doba několika týdnů, s kterouž musí býti i za nejpříznivějších poměrů v pravém slova smyslu skrbleno a když pak nyní posavádní činnost celého svého života přehlížím, pozoruju k hlubokému žalu svému, že jsem v urovnávání půdy epigonům neprovedl snad ani stý díl práce, které jest k tomu nevyhnutelně potřebí, k tvoření úplně samostatnému že mi takměř ani času nezbylo a že vše, co jsem v ohledu tom provedl, jest spíše jen jaksi zkrácením hlavního úkolu mého života, při kterémž zapomenuv na sebe sama, měl jsem na zřeteli celek a především budoucnost českého umění malířského.“

Škreta umlkl. Poslední věty svého líčení pronesl s přízvukem poněkud trpkým a s hlasem skoro bolestně rozechvěným. Upřímné, věrné a spravedlivé jeho líčení nezůstalo bez účinku ani na nejúhlavnější jeho odpůrce z kruhu stoupenců Pierrových; neboť když skončil, trvalo několik okamžiků v krčmě hrobové ticho, načež někteří z mírnějších odpůrců Škretových podávajíce starému mistru pravice, dávali tím na jevo, že byli slovy jeho přesvědčeni, kdežto ostatní buď útrpně, buď s jakousi výčitkou dívali se na Dlouhého Pierra, kterýž hoře hněvem, marně se snažil zatajiti svou rozhořčenost nad tak neočekávanou porážkou. Posléze vyrazil ze sebe stísněným hlasem:

„A přece zůstane signor Espadrone pouhým břídilem!“

Urážlivá slova ta však zbudila tentokráte odpor v kruhu vlastních jeho stoupenců.

„Důkaz toho, Ondřeji Oktaviane," zvolal jeden z nich, „jinak jsi břídilem sám."

„Důkaz toho, důkaz toho!" opakovali někteří jiní.

Dlouhý Pierre tváře se býti uraženým, nedal se dlouho vybízeti. Promluvilť takto:

„Signor Espadrone si obranu svou zručně upravil. Snaže se veškeré své konání vylíčiti jakožto diktované láskou k vlasti, opomenul zmíniti se o příčinách, pro které byl časem svým zamítl nabízenou mu učitelskou stolici recte úřad ředitelský na akademii Bononské, když byl úřad ten úmrtím Quida Reniho roku 1642 uprázdněn. Dle toho, co jsme byli právě slyšeli, nelze se arci jiného nadíti, nežli že signor Espadrone vezme i v tomto ohledu útočiště k osvědčené již vytáčce a že vyloží zamítnutí nabízeného mu čestného úřadu onoho svým ryzím vlastenectvím, svou touhou po vlasti a vůbec snahou, aby vlasti své prospěl. V pravdě však jest tomu zcela jinak. Signor Espadrone věda, že by úřadu onoho nezastal, rozhodl se učiniti ze svého uměleckého břídilství cnost a oděl je v háv vlastenecký, kterýmž svou nedostatečnost aspoň předpojatému světu zakryl; ale lidé nepředpojatí vědí zcela dobře, že vlastenectví signora Espadrona bylo a doposud ještě jest pouhou maskou jeho uměleckého břídilství ... A proto připíjím na vlasteneckou mysl a snahu signora Espadrona!"

Po těchto urážlivých slovech Dlouhý Pierre vstav zvedl konvici vína do výše. V krčmě nastal bezpříkladný hluk a lomoz. Všickni vstávali a skoro každý pronesl nějakou poznámku; ale uprostřed hluku nebylo lze postihnouti smysl ani jediné. Ve všech tvářích však se jevilo rozčilení, hněv a pobouření. Ba sám Škreta, kterýž byl až dosud úplnou chladnokrevnost zachoval, nemohl se více zdržeti; prudká jeho krev přihlásila se i nyní v pokročilém věku k svému právu. Povstal pomalu sice, ale hrozivě a upřev rozjiskřený zrak na drzého Nizozemčana váhal, jak se zdálo, několik okamžiků; ale pak náhle tasil kord a učinil, co chtěl přítel a žák jeho Klosse již zpočátku učiniti — vyrazil Dlouhému Pierrovi konvici z ruky.

Hluk a lomoz, který následoval, přehlušil rozlícená slova Dlouhého Pierreho — všickni tasili a každý byl přesvědčen, že slova Nizozemčanova nejsou než vyzváním k souboji. Nežli však Pierre vyzvání své opakoval, aby je aspoň někteří zaslechli, metnul mu Škrota rukavici do tváře ...

Teprv nyní hluk skoro rázem se utišil. Všickni pochopili vážnost okamžiku. Někteří z přívrženců Dlouhého Pierra snažili se tohoto utišiti, kdežto jiní a obzvláště přátelé Škretovi hleděli mistra svého přiměti ku smíření se ... Ale marně ...

„Vyrovnáme spor ostřím kordů!" byla poslední slova Škretova.

„Snad se nebudeš bíti s vetchým stařečkem, který už sotva kord udrží v ruce!" domlouvali někteří přátelé Dlouhému Pierrovi, ale tento odpověděl posledními slovy Škretovými:

„Vyrovnáme spor ostřím kordů!"

A tak se také stalo ...

Bez odkladu učiněny přípravy k souboji. Celá společnost odebrala se k návrhu přátel Škretových do nedalekého domu „u černého kohouta“, kterýž byl Škretův vlastní, a zde na dvoře při pochodních „vyrovnán spor ostřím kordů . . .“

Čepele kordů zaleskly se v rudé záři pochodní — souboj započal . . .

Statný, skoro athletický Nizozemčan, muž v plné mužné síle bil se s vetchým starcem . . .

Přátelé bojujících stáli v polokruhu mlčky očekávajíce výsledek nerovného boje a každý byl již napřed přesvědčen, kdo ze soupeřů podlehne — podlehnouti musí . . .

Několik okamžiků šermováno jaksi na zkoušku, jako by soupeři seznati chtěli vzájemně své umění šermířské, aniž by byl ten neb onen své stanovisko změnil. Kordy křižovaly se zpočátku jaksi matně, pak vždy živěji a ohnivěji. Nizozemčan dorážel na Škretu vždy prudčeji, až posléze Škreta o krok ucouvl . . . Couvnutí to bylo proň skoro osudným, neboť hned na to musil couvnouti o dva, o tři kroky; ale nepozbyv chladnokrevnosti vykročil hned na to pevnou nohou proti dorážejícímu soupeři a vyrazil mu jednou ranou kord z ruky.

„Výborně!“ zaznělo z polokruhu přátel soupeřů, kteří se domnívali, že je tím uražené cti zadost učiněno a souboj ukončen; ale Škreta ukázav špičkou kordu svého na kord na zemi ležící pravil:

„Zvedněte svůj kord, Ondřeji Oktaviane!“

Dlouhý Pierre uposlechl a boj obnoven.

Opět dorážel Nizozemčan prudce, vášnivě, divoce na Škretu, opět byl Škreta donucen couvnouti; ale hned na to rozkročiv se odrážel vytrvale rány Nizozemčanovy. Řinčící kordy skvěly se v záři pochodní jako plamenné; rány padaly tak rychle za sebou a byly tak pádny, že skoro po každé ráně od kordů se zajiskřilo. Asi tři minuty bojováno, aniž by byl některý ze soupeřů o krok ucouvl. Posléze byl donucen Dlouhý Pierre k prvnímu, zdánlivě jen libovolnému kroku na zad; ale hned na to couvl poznovu o krok a po několika dalších ranách couval znenáhla vždy dále a více se nezastavil. Škreta hnal couvajícího odpůrce svého před sebou. Hnal ho třikráte v kruhu po dvoře, aniž by mu byl popřál jen okamžik k výboji. Posléze vš... Pierre přece ještě jednou se zastavil a použil příznivého okamžiku toho k úskoku chtěje odpůrce svého přelstíti. Kord jeho zasáhl pravé rámě Škretovo, ale kord Škretův zabořil se v témže okamžiku v plná prsa Nizozemčana, kterýž sklesl.

Všickni, kteří byli souboji přítomni, shrnuli se kolem — Dlouhý Pierre byl raněn smrtelně a v několika okamžicích skonal . . .

Tak skončil poslední souboj signora Espadrona nebo-li Slach-Swerta, slavného Karla Škrety.

Nizozemčan Ondřej Oktavian Pierre pochován dne 4. září do obecné krypty v kostele svatohavelském . . . Avšak nežli minul rok, dokonal i slavný Karel Škreta, a byl právě den před osudným výročním dnem 1. září svého posledního souboje s velikou slávou pochován v témže chrámě svatohavelském, ale nikoli v obecné kryptě, nýbrž v kostele samém, v sklípku kaple Panny Marie před oltářem, na němž býval druhdy obraz madonny Neapolské.

Krištof Vilibald Gluck.

Od

Dra. O. Hostinského.

Nevím, zda-li večer 18. máje t. r. oslaven byl některým ústavem zpěvoherním tak, jak toho zasluhovala stoletá památka prvního provozování Gluckovy „Ifigenie na Tauridě".*) A přece jednalo se zde o něco více, než o pouhé jubileum jednotlivého klassického díla uměleckého; zde bylo svatou povinností všech přátel hudby dramatické, oslaviti dovršení oné velkolepé reformy, na jejíchžto výtěžcích spočívá celá naše nynější zpěvohra ve všech různých směrech svých, a nestalo-li se tak, dlužno nazvati to čirým nevděkem. Máť „Ifigenie na Tauridě" velký význam historický: jí Gluck uzavřel skvělou řadu velkých zpěvoher reformačních a právě v této poslední postavil se na nové stanovisko tak rozhodně a tak dokonale, že ji smíme nazvati nejmodernějším, nám nejbližším a nejpříbuznějším dílem jeho. Nezapomínejme, že z toho, co před Gluckem psáno pro jeviště zpěvoherní, nic nezachovalo tolik životní síly, aby dnes ještě se mohlo objevovati na našich divadlech, že starší opery, byť by i mistrů největších, jakými byli na př. Scarlatti, Haendel, Hasse, jen v úryvcích tu i tam se vyskytují na programech koncertních. Opery Gluckovy však, kdekoliv se objevují, účinkují vždy dojmy svěžími a hlubokými a každý přítel umění zajisté počítá mezi své nejkrásnější vzpomínky ony večery, které poprvé ho seznámily s „Orfeem", s „Armidou" nebo s některou obou „Ifigenií". Ostatně by Gluckovy opery, ani kdyby na dobro zmizely z repertoiru moderního, neztratily tím nic na své důležitosti pro nás: Přese všechny stopy stáří, kterých se arci nižádné umělecké dílo ubrániti nemůže, zůstanou v nejednom ohledu na vždy vzory pravého slohu dramatického, z nichž každý budoucí dramatický skladatel čerpati bude bohaté poučení a povzbuzení, jako každý básník čte a studuje Homera, byť by i nechtěl a nemohl psáti tak, jako Homer. Tak zůstanou Gluckovy skladby vždy alespoň prostředně pramenem oněch uměleckých požitků, jež obecenstvo hledati a nalézati bude v hudbě dramatické.

Avšak tím není ještě vyčerpán význam Gluckův a jeho činnosti skladatelské; nebylť on pouze prvním moderním dramatikem hudebním, nýbrž byl i prvním velkým skladatelem moderním vůbec. Když Gluck co dospělý muž a slavný již umělec započal svoje velké dílo reformační, byl Haydn, o 18 let mladší, teprvé na začátku umělecké dráhy své; a teprvé po smrti Gluckově nastala Haydnova nejskvělejší, nejzralejší

*) Také české divadlo památného dne toho si nepovšimnulo, ačkoliv právě Gluckovým operám, „Orfeovi", „Armidě" a „Ifigenii v Aulidě", děkovati musí za některé svých nejskvělejších a nejčestnějších úspěchů uměleckých, a ačkoliv u nás velmi rádo se poukazuje k tomu, že Gluck své mládí v Čechách strávil, zde prvního základu svého hudebního vzdělání nabyl a povždy Čechův sobě vzpomínal s láskou a — vděčností.

doba. Gluck je také pravým typem umělce moderního: vždyť jen jeho intelligence, sahající daleko za hranice hudebního řemesla, jeho uvědomělé, na určitých uměleckých názorech založené snažení, jeho samostatná, mužná povaha bojovnická učinily to možným, že po tuhém zápase konečně přece vítězně si dobyl onoho čelného postavení ve světě hudebním, které tak dlouho mu bylo upíráno se strany mnohých mužův ve věcech uměleckých tehdy na slovo braných. Podobných bojů a polemik, jaké podstoupil Gluck v Paříži, nebyl tichý, mírumilovný Haydn nikdy schopen, ač i on na vrcholi své dráhy se octnul teprvé tenkráte, když alespoň do jisté míry se postavil na vlastní nohy a přestal býti sluhou o kratochvíli pánů svých pečujícím. Také Gluck psal původně opery objednané a podroboval se obvyklým formám a obvyklému vkusu — skladby ty však pro nás existují toliko svými jmeny, co zajímavá dáta životopisná, ne co trvalé, cenné činy umělecké. Jakmile pak skladatel „Orfea“ přestal vykonávati přání obecenstva a virtuosů a za to počal uskutečňovati idealy své, nastala epocha v umění hudebním: skladatel stal se z ochotného sluhy přímo velitelem umělců výkonných a vůdcem obecenstva. Toť předním znakem nového směru, Gluckem zahájeného, že tvůrčí genius nesnižuje se již ku všeobecnému vkusu panujícímu, nýbrž že naopak vkus ten nutí, aby k němu se povznášel. Řevnivosti, soupeření a strannictví vždy bývalo a bude mezi umělci; ale tuhé zápasy mezi uměleckými principiemi jsou karakteristickou známkou doby novější. A zejmena hned Gluckův příklad je nad míru poučný proto, že nás přímo uvádí do oněch základních sporů hudby dramatické se týkajících, které i nyní ještě, po celém století, jsou na denním pořádku. Poznáme-li tedy historické postavení Gluckovo jak sluší a patří, nabudeme tím i klíče — ne snad k rozřešení a ukončení, ale ovšem k pochopení oněch sporů celým moderním světem hudebním zmítajících.

Nepředesílal bych stručné rozpravě o Gluckovi tyto všeobecné poznámky, které skoro již se podobají jakési omluvě, že vůbec o něm jednati chci, kdyby právě ono všeobecné nepovšimnutí si stoleté památky oné zpěvohry, jíž svou velkolepou uměleckou činnost dokonal a korunoval, nenasvědčovalo tomu, že Gluckův význam bohužel i v samotných kruzích dramatickému umění nejbližších se nedoceňuje.

Krištof Vilibald Gluck*) narodil se dne 2. července 1714 ve Weidenwangu blíže Neumarktu, mezi Norimberkem a Řeznem. Jeho otec, jenž kdysi býval též myslivcem prince Eugena Savoyského, odstěhoval se však již r. 1717, když tedy nejstarší jeho syn byl teprvé tři roky stár, do Čech a zůstal zde až do smrti své (1747); bylť polesným u hraběte Kounice v Nových Zámcích, později fořtmistrem u hraběte Kinského v České Kamenici, pak tímtéž u knížete Lobkovice v Železné hoře (Eisenberg) u Mostu a konečně u velkovévodkyně toskánské v Zá-

*) Jsou dva větší životopisy Gluckovy, které i tomuto náčrtku slouží za základ: Anton Schmid, „Christoph Willibald Ritter von Gluck, dessen Leben und tonkünstlerisches Wirken“, 1854. a A. B. Marx, „Gluck und die Oper“, 1862. Prvnímu rozhodně sluší dáti přednost; k bohatému Schmidem sebranému materialu životopisnému Marx velmi málo přičinil a jen tím poněkud předčí nad svého předchůdce, že obšírněji znazorňuje stav italské opery před Gluckem a všude četné příklady notové podává.

kupech. Tak strávil náš mistr celé mládí své ve vlasti naší. Ve školách vesnických položen také první základ jeho vzdělání hudebního, on naučil se zde zpívat a hrát na housle a na cello a když r. 1726 dán byl na jezovitské gymnasium v Chomůtově, vedle studií literních pěstoval též hru na klavír a na varhany. Tak stalo se, že Gluck v Praze, kdež od r. 1732 studoval filosofii, skrovnou podporu, kterou mu otec poskytovati mohl, doplňovati mohl výdělkem vlastním. Vyučoval zpěvu a hře na cello a hrál i zpíval v různých kostelích, zejmena ve chrámě Týnském pod řízením Bohuslava Černohorského, skladatele, varhaníka a učitele tehdy i za hranicemi velice váženého, u Křížovníků a u sv. Anežky. O prázdninách prý v okolí pražském improvisoval koncerty, za něž mu vděční vesničané někdy platili — vejci. Později ovšem mělo veřejné vystupování v různých městěch českých již mnohem utěšenější výsledky, tak že mohl mladík 22letý pomýšleti na dráhu uměleckou tím spíše, an se ho ujímal kníže Lobkovic, s jehož pomocí odebral se r. 1736 do Vídně za příčinou důkladnějšího vzdělání, zejmena theoretického. Avšak dlouho ve Vídni nepobyl; již po roce nabídl mu lombardský kníže Melzi, jenž se s Gluckem seznámil v paláci Lobkovickém, místo komorního hudebníka a vzal ho s sebou do Italie. Zde dokonal Gluck svoje studia u Giambattisty Sammartiniho v Miláně, proslulého to „otce slohu Haydnova“, jak jej později nazval krajan náš Mysliveček.

Po čtyrletých svědomitých přípravách odvážil se Gluck k prvnímu kroku na dráze skladatelské: napsal na libretto Metastasiovo „Artaserse“ operu, která r. 1741 měla v dvorním divadle milánském tak rozhodný úspěch, že se rázem stal komponistou velmi hledaným. Během čtyr let napsal pro Italii dalších sedm oper, „Demofoonte“, „Siface“ a „Fedra“ pro Milan, „Cleonice“ a „Ipermnestra“ pro Benátky, „Artamene“ pro Cremonu a „Il Rè Poro“ pro Turin.

Sláva Gluckova roznesla se až do Londýna, kamž r. 1745 byl povolán, aby pro divadlo Haymarketské složil operu. Cestoval s knížetem Ferdinandem Lobkovicem z Turina přes Paříž do Londýna, avšak docílil tam svou novinkou „La caduta dei Giganti“ jen mírný úspěch; dávala se toliko pětkráte. Mnohem více líbila se starší jeho skladba „Artamene“, méně zase „Piramo e Tisbe“, která však byla pouhé pasticcio t. j. směs nejoblíbenějších čísel různých oper, s nově podloženým, ovšem souvislým textem. Z Londýna, kdež pro něho zajisté důležité bylo osobní setkání se s Haendlem, jako před tím již v Paříži s Rameauem, odebral se přes Hamburg a Drážďany (v královském letohrádku Pilnickém dávala se Gluckova slavnostní hra „Le nozze d'Ercole e d'Ebe“ r. 1747) opět do Čech. Stalo se to však za příčinou smutnou: zemřelť roku toho Gluckův otec a skladatel náš jakožto nejstarší syn pořádal pozůstalost. Prodal tehdy hospodu v Johnsdorfu u Jiřetína (Georgenthal nedaleko Mostu), která otci jeho byla patřila.

Od roku 1748 byla Vídeň sídlem Gluckovým; opouštěl ji sice nezřídka, ale vždy se opět vracel a roku 1754 připoután k městu tomu ustanovením za operního kapelníka s 2000 zl. ročního platu, r. 1774 jmenován dvorním skladatelem. Umělecké poměry vídenské nebyly sice tehdy již tak skvělé, jako v minulých právě desítiletích, avšak ruch hudební živým účastenstvím císařského dvora přece udržován

na značné výši. Gluck uvedl se v novém kruhu operou „La Semiramide riconosciuta“, složenou na slova tehdejšího dvorního básníka císařského, slavného Metastasia. Provozování dne 14. května 1748 mělo úspěch nad míru skvělý. Roku následujícího nalezáme Glucka opět v Italii: bylť vyzván, aby pro římské divadlo Argentina složil novou zpěvohru — i učinil to a odebral se do Italie v přestrojení kapucínském, nemoha se dočkati vyhotovení potřebných k cestování dokumentů. Z opery „Telemaco“, která nejen v Římě, nýbrž i v Neapoli byla přijata s největší pochvalou, dostala se pak různá čísla do pozdějších skladeb Gluckových. Příčinou náhlého návratu do Vídně byla smrt otce Gluckovy milenky, Marianny Perginové; v září 1750 uzavřen sňatek, jemuž se byl zemřelý, bohatý to velkokupec a peněžník, co nejrozhodněji protivil. Brzo na to octnul se Gluck zase v Neapoli, kdež provedena jeho „La clemenza di Tito.“ Dále následuje řada oper a slavnostních her pro Vídeň — jako „Le Cinesi“, „La Danza“, „L'innocenza giustificata“, „Il Rè pastore“, „Tetide“, ballet „Don Giovanni“ — a pro Italii — „Il trionfo di Camillo“ a „Antigono“ pro Řím a „Il trionfo di Clelia“ pro Bolognu — komponovaných, jakož i několik francouzských operetek a různé skladby instrumentalní.

Celou dosavadní periodu života Gluckova až do roku 1762 mohli jsme odbýti tímto zcela stručným přehledem; nemáť žádný zvláštní význam v dějinách hudby dramatické, ač mistra našeho učinila slavným a váženým a dosti skvělých odměn hmotných i čestných vyznamenání mu poskytovala. Od r. 1754 psal se důsledně vždy „rytířem z Glucků“, byv od papeže poctěn rytířským řádem zlaté ostruhy.

Dotud psal Gluck úplně v obvyklém slohu vlašské opery; kdyby byl ve svém 47. roku — historie byla by svědomitě tvrdila, že „na vrcholi své slávy“ — zemřel, patřila by památka jeho dnes již dávné minulosti, divadla naše neměla by o celé činnosti umělecké, druhdy tak slavné, arci nejmenšího tušení, obecenstvo sotva by znalo jmeno Gluckovo a na nejvýš několik nejpovrchnějších dát životopisných o něm a žádného historika ani ve snu by nenapadlo, počítati ho mezi klassiky umění hudebního. Pohledněmež tedy na stav tehdejší hudby dramatické, abychom seznali onen proud umělecký, jenž před rokem 1762 unášel i umělce povolaného, aby mu pak mocnou rukou stavěl nepřekonatelné hráze a vykázal nový směr.

Opera vznikla ze snah duchem renaissance oživených, zjednati modernímu světu divadelní umění podobného rázu a významu, jakého bývala kdysi tragedie řecká. Nejednalo se o napodobení a obnovení her starověkých, nýbrž toliko o uznání a uskutečnění esthetických zásad v antickém dramatě platných. Dle zásad těch měla býti hudba úplně podřízena slovům — a skutečný výsledek oněch snah, soustředěných okolo r. 1600 ve Florencii kolem Bardiho, Cacciniho, Periho, Rinucciniho, zajisté zásadám těm neskonale více odpovídal, než celá ostatní tehdejší hudba, která, jak známo, zpěvu jednohlasého vůbec ani neznala. S touto středověkou kontrapunktickou hudbou církevní musíme onu první nám známou zpěvohru „Euridice“, jiež r. 1600 na slova Rinucciniho složil Jacopo Peri, porovnávati, chceme-li pochopiti nadšení, s nímž tato smělá reforma byla uvítána, chceme-li poznati a oceniti

velkolepý pokrok a obrat, který jejím objevením se spůsoben byl v oboru umění hudebního. Arci se nám bude zdáti nad míru bezvýraznou, jednotvárnou a nudnou, jakmile vedle ní postavíme opery pozdější, snad dokonce klassické skladby Gluckovy a Mozartovy. Avšak takové posuzování bylo by zjevnou křivdou.

První opera měla sice ráz recitativu; ale deklamace byla ještě šablonovitá, o jakémsi výrazu již v skladbě samotné, v rythmické a melodické úpravě její spočívajícím sotva lze mluviti. Avšak již poměrná správnost deklamace té byla neocenitelným pokrokem: činilať alespoň možným, aby zpěvák do ní pomocí přednesu svého vkládal jakýsi výraz, ana šetřila přirozeného přízvuku slov a nezakryta spletitou polyfonií kontrapunktickou, v jediném toliko hlase plasticky vystupovala, podporována jsouc prostým akkordickým průvodem instrumentalním. Průvod ten ovšem byl chudinký u porovnání i s tím, co ještě během 17. století v oboru tom dokázala Italie: ale již druhý skladatel dramatický, Claudio Monteverde († 1643) dovedl těžiti z průvodu instrumentalního, ano obohatil jej o nejeden prostředek výrazu a stal se tak otcem orkestru operního. On však i deklamaci recitativní valně zdokonalil, dovedl jí, kde toho bylo zapotřebí, dodati i rázu živějšího, vášnivějšího a věnoval péči zároveň oněm zárodkům samostatné, uzavřené melodie, které se již v první opeře, ač velmi nesměle, hlásily k životu, a z nichž se později vyvinula arie.

Patrně nemohlo býti ani jinak: umělecké prostředky hudby jednohlasé byly na začátku 17. století ještě příliš skrovné, než aby byly mohly sloužiti účelům výrazu dramatického. Čím více však se hudba sama, zpěv i hra na nástroje, zdokonalovala, tím více pomůcek výrazu a karakteristiky podávala skladatelům, tím dramatičtější stávala se i opera. Arci neděl se postup ten bez překážek; brzo povstal zvláště nebezpečný soupeř všech vážnějších snah hudebních i dramatických: virtuosství zpěváků. Všechno ustupovalo zpěvačkám a zpěvákům (většinou kleštěncům) a jejich skvělým výkonům. Recitativ, ačkoliv neustále se zdokonaloval a novými prostředky hudebními obohacoval, vždy více považován za věc vedlejší, podřízenou, kterou jen proto nebylo lze na dobro vyloučiti ze zpěvohry, poněvadž udržoval souvislost děje a tím teprvé arii poskytoval jaksi právo existence na jevišti. Arie, pro niž se během času vyvinula šablona téměř nedotknutelná, soustřeďovala v sobě veškerou pozornost, veškerý interes umělecký. Dokud se zpívaly recitativy, obecenstvo nenuceně se bavilo mezi sebou, teprvé když na konci recitativu zazněl ritornell, t. j. předehra arie, všechno utichlo a pobožně naslouchalo virtuosním výkonům svých miláčků, solistů. Byl to slovem vokalní koncert, jehož zevnější pestrou a lesklou úpravu scenickou ovšem ospravedlňoval děj dramatu. Obecenstvo vídělo a slyšelo především virtuosa zpěvu — herec, jenž měl představovati jednající osobu, stál v řadě druhé. Proto také snášelo hnusné zjevy kleštěnců v úlohách, které vyžadovaly vlastně plnou mužnost vzezření a hry, ba snášelo je i v úlohách ženských nebo naopak zase zpěvačky v úlohách mužských, bohatýrských. V Gluckově starší opeře „Le nozze d'Ercole e d'Ebe“ na př. psána byla úloha Herkula pro dámu. Také sbor a instrumentalní hudba byly v italské opeře na prosto podřízeny solistům: nejlepší to důkaz, že

stanovisko tehdejšího obecenstva, jemuž arci libretisté i skladatelé rádi bývali po vůli, nebylo průjevem ryzého vkusu hudebního, nýbrž spíše pouhé záliby v technické dokonalosti a zvukové lahodnosti zpěvu.

Toť jedna stránka italské opery před Gluckem — patrně její rub. Nesmíme však se domnívati, že byla hudba její na dobro prosta vší karakteristiky a výraznosti, že skladatelé a zpěváci ze zásady vybýbali se dojmům účinně dramatickým, že obecenstvo karakteristice a dramatičnosti bylo docela nepřístupno. Naopak — a to je líc italské opery — skvělá řada výtečných skladatelů, z nichž zde jmenuji toliko Cavalliho († 1676) a Alexandra Scarlattiho († 1725) jakožto nejčelnější representanty, úsilovně pracovala netoliko o zdokonalení hudební formy, ale i zvýšení dramatického výrazu zpěvu operního. Že snažení to neminulo se s úspěchem, pozná každý, kdo některou předgluckovskou arii nebo recitativ porovnává s prvními začátky opery. Mezi zpomenutou již jednotvárnou deklamací Periho „Euridice" a velkolepým pathosem, jejž nalezáme na př. v úryvcích z oper Haendlových ob čas v našich koncertech se objevujících, je taková propast netoliko co do čistě hudební, ale i co do dramatické stránky, že se tomu přímo obdivujeme, jak se jednohlasý zpěv mohl od nejprimitivnějších začátků svých k takové nádheře vyšinouti během sotva půl druhého století. Je to tvrzení mylné — ne zřídka ovšem tendenční — jakoby se byl historický vývin opery od původních dramatických idealů oněch florentinských reformatorů z r. 1600 vždy byl vzdaloval směrem k pouhé, absolutní hudbě a tím i všechny pozdější snahy, dodávati zpěvohře většího, rozhodnějšího rázu dramatického, jakožto marné počínání zpátečnické k prvotinám dávno překonaným se vracející, označil. Pravda jest spíše to, že před Gluckem i po něm zveleboval se vždy netoliko hudební, ale zároveň i dramatický živel opery, že každý vynikající skladatel, nechť tomu neb onomu živlu více prospěl, přece jenom cítil se býti pokračovatelem v díle Perim započatém. Theoretikové 17. a 18. století ani dost málo o tom nepochybovali, že opera je drama, které od mluveného tím se liší, že se zpívá; jen v tom byly náhledy různé, zdali zásadě té skutečný stav opery je přiměřený čili nic.

Pokrok dramatické stránky opery arci valně byl zdržován virtuosstvím, které záhy z jeviště italského učinilo neobmezeně ovládanou říši svou; avšak byl jen zdržován, nikdy na dobro utlumen. Také v operách před Gluckem psaných nalezá se leckterý moment v pravdě dramatický, ze slavných zpěváků oné doby nejeden vynikl úchvatným tlumočením právě takových míst, a obecenstvo zajisté výkony takovými bývalo vždy hluboce dojato. Ale byly to přece jen momenty jednotlivé, zvláštní efekty, které se spoře naskytovaly vedle efektů jiných, třeba dosti neuměleckých; učiniti je základem celé opery, domáhati se podobných dramatických dojmů v každé sceně, to již proto bylo tehdy takořka nemožné, poněvadž nemírné nároky virtuosního zpěvu toho nedovolovaly. Že ostatně nároky ty nikterak nesmíme stotožňovati s prospěchy čistě hudebními, je na bíle dni; vždyť i jim, ač ovšem menší měrou než dramatičnosti, překáží každé přílišné vzmáhání se virtuosství.

Taková asi byla italská opera, jíž i Gluck byl zasvětil svoje umění.

Slavný mistr sotva měl sám nějaké tušení o své budoucí úloze reformatorské, dokud ještě proudem časovým unášen v Italii slavil své triumfy. Vypravuje se, že v Londýně r. 1746 poprvé svou pozornost obrátil ku vzájemným službám, které si prokazují text a hudba v opeře. Musel totiž zakusiti, že v jeho uvedeném již pasticciu „Piramo e Tisbe" mnohá arie a scena, která na původním svém místě v opeře nikdy nezůstala bez úspěchu, obecenstvo zcela chladným zůstavila i soudil z toho právem, že sebe krásnější hudba na nepravém místě nemůže rozvinouti celou moc svou. Také je známo, že se Gluck mnohem méně kořil a podroboval zpěvákům než ostatní současní skladatelé. Avšak k plnému poznání nedostatků tehdejší opery a prostředků, jakými by se důkladná náprava mohla uskutečniti, dospěl teprvé ve Vídni, jak se zdá ne bez zásluhy císařského rady Raniera di Calzabigi, rodilého Livorňana. Byl to muž vzdělaný, sám básník a vřelý ctitel hudby dramatické; našel v Gluckovi přítele stejně smýšlejícího a spojil se s ním k uměleckému činu, jenž patří k nejskvělejším celého 18. století. Napsal drama*) „Orfeo ed Euridice", které provozováno bylo s hudbou Gluckovou poprvé dne 5. října r. 1762 ve dvorním divadle vídeňském a od něhož vlastně datuje se celá naše moderní zpěvohra.

Calzabigi sám vypravuje, že svého „Orfea" předčítal hraběti Durazzovi, řediteli císařských divadel, jenž si text ten vyžádal pro operu vídenskou. Calzabigi svolil toliko s tou podmínkou, když hudba bude skládána dle jeho (Calzabigiho) idealu. Hrabě Durazzo navrhnul prý k tomu Glucka, „jenž se ke všemu propůjčí." Calzabigi pak báseň svou předčítal Gluckovi, deklamoval některá místa vícekráte, udával odstíny, prosil, aby všechny koloratury, kadence, ritornelly, slovem všechno, co je nevkusné a přehnané, bylo vyloučeno, a Gluck souhlasil.

Vypravování to zdá se býti zcela věrohodné a neodnímá Gluckovi zásluhu vítězného provedení oněch všeobecných zásad, které beztoho také Calzabigi nevyslovil první. Můžeme tím vděčněji uznati první initiativu básníkovu, an i sám Gluck o zásluhu s ním skromně se dělil. Pravilť v dopisu do pařížského „Mercure de France" z r. 1772: „Musel bych si činiti ještě citelnější výčitky, kdybych vynalezení nového druhu italské opery, jehož směr schválen jest úspěchem, sobě sám přisvojovati chtěl. Je to pan di Calzabigi, jemuž patří nejpřednější zásluha u věci té." Že pouhá zdvořilost ze skladatele nemluví, nýbrž že si dobře jest toho vědom, jak závislým jest pravý dramatik hudební na básníkovi, dokazují další jeho zlatá slova: „Buďsi nadání skladatelovo sebe větší, vždy bude tvořiti jenom prostřední hudbu, pak-li v něm básník nevzbudí ono nadšení, bez něhož jsou výtvory všech umění slabé a mdlé."

O tom nelze tedy pochybovati, že podnět pocházel od Calzabigiho. To ovšem nikterak nevylučuje, že v Gluckovi podobné myšlenky o pravé

*) Název hudební drama, dramma per musica, není, jak na mnoze omylem se tvrdí, vynález Gluckův, jaksi z oposice proti tehdejší opeře. Naopak je pravidelný takořka officielní titul italské zpěvohry v 17. i 18. století: dramma (favola, tragedia) per musica nebo musicale a melodramma; jen velmi zřídka vyskytuje se „opera", což však má původně toliko význam jako naše „skladba" (opus). Francouzové pak bez výminky nazývali svoje zpěvohry: tragédie (neboť comédie) mise en musique a p. v.

úloze hudebního dramatu již po delší čas dozrávaly; ano muselo by se zdáti přímo nepochopitelným, jak básník mohl tak dokonale přetvořiti hudebníka osmačtyřicetiletého, kdyby se byli nesetkali duchové příbuzní. Vždyť od programu, jaký Gluckovi předložil Calzabigi při čtění „Orfea", jest obrovský krok k jeho skvělému provedení hudebnímu a tento obrovský krok arci navždy zůstane výhradní zásluhou Gluckovou.

Zkoumáme-li, v čem asi spočívá reformační význam Gluckova „Orfea", shledáme jej především ve dvojí věci. Zpěvák přestal býti na prvním místě virtuosem a stal se hercem, jenž úloze své musí podrobiti všechnu svoji ješitnost osobní — toť jedna stránka nového směru. Druhá pak nebyla ničím jiným, než provedení myšlenky svrchu již naznačené: Gluck učinil docílení oněch hlubokých dojmů, které dosavadní opera jen poskytovala v řídkých momentech opravdu dramatických, základním pravidlem celé skladby své, hleděl v každém okamžiku užíti hudby ne na úkor, nýbrž ve prospěch situace dramatické. Jinak neliší se hudba „Orfea" valně od ostatní tehdejší hudby italské — jen její shoda s dojmy, dramatem spůsobenými, dodává jí oné kouzelné moci, která i nyní ještě, po více než celém století, trvá neporušeně. Nehledě k činnějšímu do děje zasahování sboru a k přeměnění balletů ve významné pantomimy, při čemž ovšem libretistovi i skladateli tanuly na mysli tragedie řecké, a k bohatší, smělejší instrumentaci (užití posaun a harfy), neodchyloval se „Orfeus" v hudebních formách svých valně od vzorů italských. Avšak právě tím byl podán důkaz nezvratný, že hudba může zůstati krásná a lahodná, třeba by jednak zřekla se všech technických umělůstek a kudrlinek ve zpěvu, jednak zaso na sebe brala úlohu, zvýšovati a sesilovati dojmy z dramatických situací plynoucí. „Orfeus" dokázal tedy možnost reformy — její důslednější provedení stalo se teprvé zpěvohrami následujícími.

Stanovisko Gluckovo nejlépe charakterisují slova, jež sice pronesl v památné předmluvě k tištěné partituře „Alcesty" teprvé r. 1769, v nichž se však jeví celé esthetické vyznání víry jeho. Uvádím je hned na tomto místě: „Když jsem se odhodlal uvésti „Alcestu" v hudbu, bylo úmyslem mým, uvarovati se bedlivě všech oněch zlozvyků, jež v italské opery uvedla nemístná ješitnost zpěváků a přílišná povolnost skladatelů; zlozvyků to, jimiž jedna z nejkrásnějších a nejskvělejších her snížena na nejnudnější a nejsměšnější. Hleděl jsem tedy, abych hudbu navrátil pravému úkolu jejímu, t. j.: podporovati báseň, aby výraz citů a dojem situací byl sesílen, anižby děj se přerušoval nebo zbytečnými okrasami hyzdil. Myslil jsem, že hudba má býti pro báseň tím, čím živost barev a šťastné mísení světla a stínu jsou pro bezúhonnou a úpravnou kresbu, sloužíce toliko k oživení tvarů, anižby rysy jejich rušily. Střežil jsem se proto, abych nepřerušil herce v ohni dialogu a nenechal ho přečkati zdlouhavý ritornell nebo zastaviti se náhle uprostřed fráse na příznivé samohlásce, jen aby buď v dlouhé pasáži ohebnost hlasu svého osvědčil nebo vyčkal, až by mu orkestr poskytnul čas, oddechnouti si k fermatě. Také se mi zdálo, že nesmím zběžně odbýti druhou polovici arie, je-li právě tato snad nejvášnivější a nejdůležitější, jen aby se mohla slova arie dle pravidla čtyrykráte opakovati; rovněž tak nedovolil jsem si, zakončiti arii tam, kde nekončí

smysl, jen abych zpěvákovi zjednal příležitost, ukázati svou zručnost ve variování nějakého místa. Slovem, chtěl jsem vyhostiti všechny ony zlozvyky, proti nimž zdravý rozum lidský a pravý vkus již dlouho marně bojují." Skutečně všechny tyto myšlenky nezrodily se teprvé v hlavě Gluckově — ležely takořka ve vzduchu, všude se o nich mluvilo a psalo. Ale provésti je do opravdy, učiniti živým skutkem, co dosud bývalo jen mlhovitým zbožným přáním, t. j. pokročiti od kritiky k opravě, to podařilo se teprvé skladateli „Orfea".

Těchto několik vět z předmluvy k „Alcestě" zajisté postačí, abychom se přesvědčili, že všechno to, co Gluck žádal na zpěvohře a co sám také provésti se usiloval, bylo velmi moudré a rozumné — ale zároveň neubráníme se také myšlenky, že by leckterému modernímu skladateli velice prospělo, kdyby si předmluvu tu pilně pročetl a svědomitě ji uvážil.

„Orfeus" měl úspěch nad míru skvělý; ve Vídni dával se nesčíslněkráte a také v Italii o několik let později spůsobil neslýchanou sensaci, kdekoliv se objevil. Do Bologny přilákal prý během jedné saisony roku 177½ 20.000 cizinců, a vynesl divadlu 80.000 dukátů. Zpěvohru tu zná i obecenstvo české; r. 1864 přijalo ji v prozatímním divadle s nadšením, které zajisté jemu samému především sloužilo ke cti.

Že sloh, v němž skládán byl „Orfeus", nebyl následkem nějaké bezděčné změny v umělecké povaze Gluckově, nýbrž toliko z jeho reflexí, z jeho esthetických názorů o hudebním dramatě plynul, dokazuje řada pozdějších skladeb: kdekoliv nemohl ho text naplniti oním „enthusiasmem", o němž v dopise do „Merkure de France" jest řeč, zůstal Gluck docela při obvyklém směru italském, zejmena v různých příležitostních hrách pro dvorní slavnosti. O těch tedy pomlčím; nemají pro nás důležitosti.

Druhá zpěvohra, v níž Gluck uskutečňoval umělecké idealy své, „Alcesta", znamená rozhodný krok ku předu u porovnání s „Orfeem". Text byl opět od Calzabigiho, dle Euripidovy tragedie. Jeho látka jest apotheosa lásky manželské: Alcesta obětuje život, aby chotě svého Admeta zachránila od jisté smrti. Gluckovu skladbu karakterisuje především tragické pathos zpěvu, přiměřeně vážný a velkolepý ráz průvodu orkestrového a dramatická živost sborů. „Alcesta" patří k oněm zpěvohrám, které sice jen velmi zřídka se objevují na jevišti, avšak tím pilněji bývaly a dosud bývají studovány od skladatelů dramatických. Mozartův „Idomeneo" a „Don Juan" na př. z valné části spočívají na základech hudební tragiky, Gluckovou „Alcestou" položených.

První provozování druhého tohoto díla reformačního dne 16. prosince 1766 mělo opět skvělý úspěch; po dva roky byla „Alcesta" stále na repertoiru, avšak mezi hlasy nadšeně chválící mísil se již i leckterý výraz příkře kritisující, ba přímo odsuzující. Nejvíce žalováno na to, že celá opera (ačkoliv šťastně končí) prodchnuta je naveskrz duchem tragickým — takovému dojmu tehdejší obecenstvo operní nebylo zvyklé a uštěpačně nazývalo „Alcestu" — requiem. Za to psal Sonnenfels ve Vídeňském „Diarium" (1767): „Jsem v zemi zázraků. Vážná zpěvohra bez kleštěnců, hudba bez solfeggií, či jak bych to raději nazval, bez klokotání, vlašská báseň bez bombastu a pozlátko-

vého vtipu — tímto trojnásobným zázrakem otevřeno jest jeviště blíže hradu.“ Arci také počínaly „Alcestu“ stíhati již ony výtky, s kterými pak i další zpěvohry Gluckovy byly přivítány: „Alcesta“ je prý co pouhá do not uvedená deklamace příliš mnoho hudbou, a co hudební dílo umělecké zase příliš málo hudbou — tak soudil na př. Agricola v Berlíně. K výtkám podobným vrátíme se později.

Úspěch třetí z velkých zpěvoher Gluckových, „Paride ed Elena“ r. 1769 poprvé provozované, nebyl takový, jako při „Orfeu“ a při „Alcestě“. Hlavní vinu toho hledati dlužno v méně zajímavém librettu Calzabigiho. Závislost skladatele na básníkovi dotvrdil zde Gluck bezděky vlastním příkladem; sám sice opery této nemálo si vážil, avšak na jevišti se nemohla se udržeti. Má však pro nás důležitost celkovým rázem svým, jímž se od „Alcesty“ právě tak podstatně liší, jako od „Orfea“; je to důkaz, že pravý hudební dramatik nikdy netvoří podle všeobecné šablony, nýbrž povahu skladby své vždy přispůsobuje povaze textu, tak že každá zpěvohra má svůj zvláštní sloh, ráz docela individualní. I to jest znak doby nové, Gluckem zahájené a sice znak neposlední.

Ve vídeňském světě hudebním utvořily se dvě strany; jedna stála při Gluckovi a Calzabigim, druhá pak velebila skladatele Hasse (rodem Němce, ale hudebním slohem svým Vlacha) a libretistu Metastasia. Avšak zápasení stran těch bylo pouhou hříčkou naproti onomu vášnivému boji, jenž celou Paříž rozpoltil ve dva tábory, když Gluck přistoupil k druhé polovici svého velkého úkolu a jal se reformovati též zpěvohru francouzskou. Zdálo se mu totiž, že se pro deklamaci dramatickou jadrnější a ráznější franština mnohem lépe hodí než lahodnější zase vlaština a doufal také, že pro plné provedení svých zásad spíše získá obecenstvo pařížské, než kterékoliv jiné. Odhodlal se tedy, psáti operu francouzskou. Na štěstí našel opět libretistu, s nímž byl úplně spokojen; byl to úředník při francouzském vyslanectví ve Vídni, Bailly du Rollet, jenž Glucka již před lety v Římě byl seznal. Du Rollet napsal zpěvohru „Ifigenii v Aulidě“, k níž použil (s některými změnami) plánu a na mnoze i celých veršů tragedie Racinovy.

Když skladba byla hotova (1772), psal Du Rollet do Paříže jednomu z ředitelů „Akademie hudby“ (opery), a upozorniv ho na novou operu Gluckovu, žádal ho, aby se přičinil o její provedení. Odpověď nepřišla, ač list Du Rolletův uveřejněn byl v „Mercure de France“. Nyní chopil se i Gluck sám pera a zaslal redaktorovi tohoto časopisu dopis, jenž otištěn byl v únorovém sešitu r. 1773; Gluck v něm činí Francouzům, zvláště „proslulému panu Rousseauovi z Ženevy“ (ač tento platil za horlivého přívržence Vlachů) největší komplimenty a lituje velice, že mu popřáno nebylo, komponovati svou „Ifigenii“ v Paříži.

Konečně započalo vyjednávání mezi skladatelem a ředitelstvím; podmínky však, jež toto kladlo, nemohl Gluck nikterak přijmouti, tak že se obrátiti musel přímo ku své někdejší žákyni ve zpěvu, Marii Antoinettě, choti dauphina, pozdějšího krále Ludvíka XVI. Rozkaz, aby se „Ifigenie v Aulidě“ provedla, ihned byl dán a skladatel pozván, aby ji sám nastudoval. Pozdě v letě r. 1773 přibyl mistr náš do Paříže. Zde nalezl věci méně příznivé a méně příjemné, než si byl představoval. V pařížském hudebním světě příkře stály naproti sobě dvě strany:

činiti k výkonným silám větší nároky a dokázal, že není nemožno nárokům těm vyhověti, stal se tudíž reformatorem i zde.

Pařížská opera uzavřela s Gluckem smlouvu, dle níž za každou zpěvohru měl dostati 20.000 livrů honoráře, mimo to po třetí provozované opeře roční plat 1000 l., po čtvrté 1.500 l., po páté 2000 l. Skutečně již v srpnu r. 1774 objevila se nová skladba Gluckova na jevišti pařížském: byl to „Orfeus" ovšem valně přepracovaný. Hlavní změna týkala se titulní mužské úlohy. Původně psána byla pro altistu (kleštěnce Quadagniho); poněvadž však opera francouzská kleštěnců nesnesla, upravena pro hlas tenorový. Úspěch byl nad míru skvělý; sám Rousseau, druhdy horlivý přívrženec opery vlašské, stal se teď rozhodným stoupencem Gluckovým; od svého někdejšího tvrzení, že se franština pro zpěv nehodí tak jako vlaština, byl upustil již po uslyšení „Ifigenie v Aulidě", jejíž opakování pak ani jednou nevynechal.

Po provozování operety „L'Arbre enchanté" (v únoru 1775 ve Versailu) opustil Gluck Francii a navrátil se do Vídně. Přinesl s sebou z Paříže dva Quinaultovy texty, „Rolanda" a „Armidu", jichž komposice mu byla svěřena. Avšak když několik čísel „Rolanda" bylo již hotových, zvěděl, že jeho nepřátelé usilují o povolání do Paříže Picciniho, proslulého tehdy skladatele italského, jakožto protiváhy proti Gluckovi, a že ředitelstvem opery také Piccinimu odevzdán tentýž Quinaultův „Roland", ovšem Marmontelem upravený. Ihned spálil Gluck, co dosud z „Rolanda" byl složil, a v soukromém dopise (jehož beztaktní uveřejnění pak mnohou mysl proti němu pobouřilo) sdělil to Du Rolletovi: „Piccini měl by výhodnější postavení než já; neboť k jeho osobním zásluhám, které skutečně jsou velmi značné, přidružila by se i novost jeho zjevu, já však dal jsem Paříži již čtyry opery, nechť si dobré nebo špatné, vše jedno, jak to právě fantasie přináší, a ukázal mu tak cestu, jíž se prostě dále bráti může. Nemluvím zde ani o jeho protekcích. Jsem jist, že jakýsi politik mně známý třem čtvrtinám Paříže vystrojí obědy a večeře, aby pro něho získal stoupenců, a že Marmontel, jenž tak obratně umí vypravovati, celému království vykládati bude o jediných zásluhách Picciniho" . . . .

Pařížští přátelé Gluckovi ovšem méně respektu měli před Piccinim. Když zvěděli o jednání ředitelstva opery, řekli: tím lépe, budeme míti dvě novinky, jednoho „Rolanda" a jednoho „Rolandíčka" („Orlandino"). Vtip ten druhou stranu arci nemálo popudil.

Mezi tím byla v srpnu 1775 v Paříži propadla Gluckova opera „La Cythère assiégée"; věc ta sotva příliš zarmoutila skladatele, poněvadž se jednalo o skladbu starší, jak se zdá, již z r. 1759 pocházející. Navrátiv se roku následujícího do Paříže, konal Gluck přípravy ku provozování „Alcesty", ovšem také zvláště k tomu cíli přepracované. Úspěch nebyl příznivý, obecenstvo třetí jednání při prvním představení dne 23. dubna 1776 takořka odmítlo. Sklíčen prchal Gluck z divadla na ulici a potkal přítele: „Alcesta padla!" žaloval mu, dostal však za odpověď: „Padla, ale s nebe!" Následujícími představeními se však úspěch neustále lepšil — jako u všech oper Gluckových a jako vůbec u každého uměleckého díla poněkud nezvyklého, novějšího směru.

Karakteristické pro ruch, jenž „Alcestou" znovu povstal mezi

přáteli dramatické hudby, jsou brožurky: „La soirée perdue à l'Opéra“ a „Le souper des Enthousiastes“ tehdy anonymně vydané. Pisatelem první byl Abbé Arnaud, druhé pak učenec Laurent. „Ztracený večer v opeře“ předvádí nám přítele hudby Gluckovy, jenž po celé představení „Alcesty“ musí poslouchati kritisující poznámky nespokojených sousedů a hájiti Glucka proti nejrůznějším výtkám. „Smutná to hudba!“ — Ale vždyť je to tragedie. — „Nač tragedii zpívat?“ — Řekové také zpívali v tragedii. — „My však nejsme Řekové!“ — Je prý to opera bez arií a beze zpěvu (!), bez kadencí, bez baletů, tedy patrně opera nudná, špatná. I po „reminiscencích“ se slídilo; Gluck prý jisté místo opsal ze Sacchiniho „Olympie“ — obhájce Alcesty dokázal, že věc se má naopak, že „Alcesta“ psána před „Olympií“.

Také „Večeře enthusiastů“ jest oslavou Gluckovy „Alcesty“. Umění usilovný opat vsadil se s několika přáteli, jimž se opera ta nelíbila při prvním slyšení, že nabudou opačného o ní náhledu, pakli si ji ještě třikráte poslechnou. Stane-li se tak, musí oni subskribovati na poprsí Gluckovo, nestane-li se, nebude subskribovati ani opat sám. Opat vyhrál a při hostině, kterou po představení přátelům svým vystrojil, rozebírá se celá skladba Gluckova s opravdovým nadšením.

Samo sebou se rozumí, že odpůrci nového směru nezaháleli. Brzo vzplanul mezi „Gluckisty“ a „Piccinisty“ tak prudký boj, že celá Paříž byla ve vášnivém rozčilení bezpříkladném. Odehrávala se na poli uměleckém jakási předehra oné obrovské revoluce politické a socialní, která již za několik let měla otřásti Francií i celou Evropou. Proti Gluckovi povstali nyní dva spisovatelé, svého času velice vážení a na slovo braní: dramatický spisovatel a kritik La Harpe a novellista a romanopisec Marmontel.

La Harpe z počátku byl „Ifigenii v Aulidě“ chválil; o tři roky později však ji v „Journal de politique et de litérature“ posuzoval čím dále tím nepřízniněji a stavěl se vždy rozhodněji proti jejímu tvůrci, jehož „Alcesta“ se mu ovšem tím méně líbila. Na útok ten odpověděl jakýsi „Anonym z Vaugirardu“ v „Journal de Paris“ tak řízně a tak duchaplně, že čtenářstvo hledalo Anonyma mezi prvními spisovateli francouzskými. Nejvíce pomýšleno na Rousseaua a na Diderota; avšak „Anonym z Vaugirardu“ nebyl nikdo jiný, než jeden z vydavatelů „Journal de Paris“, J. B. A. Suard. La Harpe odpověděl a Anonym pokračoval ve svých dopisech, jichž uveřejnil pět, a dokonale zvítězil. La Harpe ovšem stále opakoval obecnou výtku, že se Gluckovi „nedostává melodie“, některé arie haněl, že jsou „slabé a sprosté“, „mrazivě zdlouhavé“, že se podobají jakési recitaci, po níž teprvé marně očekáváme melodii, jiné jsou prý nedůstojny osob a děje atd. Zejména duetto Agamemnona a Achillea zdálo se mu býti docela nemístným; jeť prý nedůstojno takových reků, aby oba zároveň mluvili, hádajíce se a lajíce sobě. Štěstí a neštěstí své, lásku a přátelství, naději a strach mohou dvě osoby současně vyjadřovati, jenom ne výhrůžky a urážky. Anonym trefně odpověděl, že právě spíše při hádce i dva důstojní lidé mluví zároveň, než při jiné příležitosti.

Nejpádnější zbraň proti Gluckovi pozdvihl Marmontel brožurkou „Essai sur les Révolutions de la Musique en France.“ Podává stručný

přehled vývinu francouzské hudby dramatické jakožto úvod ku kritice směru Gluckova, která měla býti přímo zničující. Všemožně zlehčuje jeho dosavádní úspěchy, vykládá nový sloh „Orfeem" zahájený jakožto následek neschopnosti ku tvoření melodickému, které prý jest pro Glucka „kyselým hroznem", horlí proti recitativům, v nichž jen „hřmot orkestru zakrývá chybnou barbarskou (celtique) modulaci", vytýká Gluckovi, že opovrhuje z dobrých příčin vlašskou hudbou a ctitelům svým opovržení to sděluje", a podává konečně asi následující résumé: Vynikající vlastnosti Gluckovy hudby jsou příkrá, surová harmonie, urvané, nesouvislé přechody v ariích, ze zkomolených, nestejných úryvků složených, atd. Nadání Gluckovi neupírá, uznává také vady italské i francouzské opery, jež Gluck odstranil a schvaluje to úplně: „Pravá zásluha Gluckova jest poznání, že ve francouzské opeře spočívá základ skvělé hry, kterému nic neschází, než hudba, která by hnutí duševní zobrazila, k čemuž, jak jeho chvalořečník praví, barvy našel v hudbě italské, jakož i pokus, sestaviti takovýto velkolepý obraz. Ale jest jeho malba krásně provedena, má krásný kolorit? Tomu opírají se milovníci lehké, pravidelné, melodické hudby."

Nezní nám všechno to, co se proti Gluckovi namítalo, poněkud známé? Nemluvilo a nepsalo se právě tak, ba nemluví a nepíše se namnoze po dnes, někdy i těmitéž slovy, jichž užívali La Harpe a Marmontel, proti Berliozovi, proti Lisztovi, proti Wagnerovi, vůbec proti všem „novotářům?" Jedna věc však je důležitá: Ani La Harpe, ani Marmontel neopírali se theoretické zásadě Gluckově, i oni žádali nejvyšší výraznost hudby, přirozenost deklamace, ale zdálo se jim, že karakteristika Gluckova již překročila hranice krásy hudební. Byl to boj proti spůsobu, jímž Gluck ideal svůj uskutečňoval, ne proti idealu samému. My arci se tomu jen smějeme, když čteme, že kdysi se Gluckovi vytýkala „nehudebnost" i v recitativech, i v ariích; víme, že se totéž vytýkalo i Mozartovi i Beethovenovi. Dnešního dne je takový úsudek již naprosto nemožný, poněvadž již i nejširší kruhy přivykly oněm novým formám hudebním, jimiž tito velmistři svého času obohacovali prostředky umělecké. Skladatel předbíhá dobu svou a ostatní svět za ním teprvé pokulhává, ovšem s nestejnou rychlostí. Tak stává se, že může býti hádka o tom, je-li něco hudebně krásné čili nic. Pojem ten stále se vyvinuje a rozšiřuje hranice své: staří Řekové byli by zajisté mši Palestrinovu, fugu Bachovu, arii Mozartovu a symfonii Beethovenovu nazvali tímtéž právem naprosto nehudební, jakým přívrženci nizozemské polyfonie zatracovali nový zpěv jednohlasý, jako Piccinisté odsuzovali opery Gluckovy, jako dosud brojí proti všemu, co je nové, nezvyklé.

Vraťme se k Marmontelovi. On sám vyřknul nad sebou ortel neodvolatelný. Píšeť doslovně: „Pro ty, kteří chtějí býti toliko dojati (v divadle), stál by Shakespeare nad Racinem a z téže příčiny dává se hudbě Gluckově výhradně přednost před hudbou italskou i staví se anglický tragik nade všechny naše (francouzské) tragiky. Ale tato nová škola vkusu nesetkala se v Paříži se souhlasem. Když se již německému skladateli prokazuje tak přílišná čest a on sám se nesmírně těší z lichocení jeho genialnosti, tož chci ho považovati za Shakespeara

hudby, a hned připojiti, že věru se neděje k jeho cti, když se z divadla vylučují Racinové italští."

Není to skvostné proroctví? Zajisté Marmontel ani ve snu netušil, jaký výklad slovům jeho dá budoucí zkušenost, ku které sám jakožto k nejvyšší instanci neustále se odvolával. Každé porovnání kulhá; ale upříti nelze, že konečně přece Shakespeare zvítězil nad Francouzi, Gluck nad Vlachy. Ostatně francouzští tragikové ještě nezmizeli na dobro z divadel, ani ne z divadel cizích: i u nás se dává na př. Racinova „Fedra" a nikoliv bez úspěchu. Kde však jsou ti „Racinové italští", Piccini, Sacchini a j. v.? Ani ve vlasti své nemohou se za našich dob objeviti na jevišti operním!

Odpovědi na Marmontelovu brožurku byly celkem slabé, jen Arnaudovy epigramy autora citelně ranily; za to tím skvěleji odražen nový útok La Harpův po prvním provozování „Armidy". Přípravy k opeře té byly důkladné; poučen zkušeností vymínil si Gluck dvouměsíční dobu ku studování, neobmezený počet zkoušek, jednoduché obsazení úloh a jinou operu, jakožto stálou reservu, aby nemusel předstoupiti s dílem nedosti připraveným. Dne 23. září 1777 provedla se „Armida" na starý, již v 17. století Lullym použitý text Quinaultův složená poprvé. Úspěch nebyl rozhodný, soud obecenstva a kritiky zněl velice nestejně.

Také „Armidu" zná české obecenstvo; mohu se tedy obmeziti několika vlastními slovy Gluckovými, jimiž význam díla toho a zejmena jeho poměr k „Alcestě" nejlépe je karakterisován. Nezapomeňme však, že to, co následuje, je vyňato z důvěrného onoho listu, Du Rolletovi psaného, o němž byla již učiněna zmínka: „Alcesta" je úplná tragedie, a zdá se mi, že jí k dokonalosti mnoho neschází. Nemůžete si představiti, jak mnohých odstínů a obratů hudba je schopna a jak různými cestami kráčeti může. „Armida" celkem je tak rozdílná od „Alcesty", že by se mohlo mysliti, že obě opery nejsou od téhož skladatele.... Arci bude obecenstvo potřebovati nejméně zrovna tolik času, aby porozumělo „Armidě", jako potřebovalo k pochopení „Alcesty". V „Armidě" panuje jakási jemnost, která v „Alcestě" se nenalezá: neboť podařilo se mi, nechati různé osoby mluviti tak, že ihned bude slyšeti, mluví-li Armida nebo jiná osoba. Musím končiti, sice mohl byste mysliti, že jsem blázen nebo šarlatan." Přece se však ku věci té vrací a praví: „Skoro musím se obávati, že budou „Armidu" porovnávati s „Alcestou" — dvě tak různá díla, jichž jedno až k slzám dojímá, druhé pak smyslům lahodí. Kdyby se to přece státi mělo, nevěděl bych si jiné rady, než prositi Pána Boha, aby dobrému městu Paříži navrátil zdravý rozum lidský."

La Harpova obšírná kritika „Armidy" opakovala a stupňovala všechny dosavadní výtky, mluvila o „surovém otřásání smyslů", o hudbě „omamující", nazývala úlohu Armidy „skoro od začátku až do konce pouhým jednotvárným a unavujícím křičením atd.", avšak přece musela doznati, že Gluckovy opery „jsou prvními, které se vymanily z chyb Vlachův i Francouzův." Gluck sám odpověděl La Harpovi způsobem kousavě ironickým: že prý překonán důvody jeho vzdává se mu na dobro a budoucně hodlá komponovati dle zásad La Harpových, jež ovšem

persifluje. Na přímé vyzvání Gluckovo odpověděl také Anonym z Vaugirardu, a sice v dopise na Glucka adressovaném a v „Journal de Paris“ uveřejněném. La Harpe replikoval i vyvinula se z toho polemika, která principielními spory esthetickými začala a do hádek skoro již slovíčkářských vybíhala, avšak přece jen opětným vítězstvím Anonymovým skončila. Jedno sofisma La Harpovo z této polemiky pocházející cituje se i nyní ještě nezřídka: „Jakmile připouštíme zpěv, musíme jej připustiti také co možná nejkrásnější.“ Tím mělo býti dokázáno, že v opeře má býti co možná nejvíce „krásného zpěvu“, t. j. toho, co Piccinisté tak nazývali. Anonym zcela dobře odpověděl, že by se pak muselo také na mluvené tragedii žádati, aby byla psána v samých umělých různotvárných slokách, které jen lyrice přísluší, dle zásady: „Jakmile připouštíme v dramatě verš, musíme jej připustiti co možná nejkrásnější.“ A skutečně nelze upříti, že mezi formou písně a arie s jedné a hudební deklamací s druhé strany jest podobný poměr, jako mezi slokou a obyčejným dramatickým veršem, nechť již antickým trimetrem, nebo francouzským alexandrinem nebo Shakespearovým blankversem.

Polemiky byly ostré a vášnivé, celkem však zachovávaly ton slušnosti. Ve společnosti arci mluvilo se mnohem bezohledněji i došlo k výstupům politování hodným a k trvalým roztržkám mezi nejlepšími přáteli. Vedle neslýchaných, vždy rostoucích zevnějších úspěchů Gluckových oper (až do ledna 1778 vynesly „Ifigenie v Aulidě“, „Orfeus“, „Alcesta“ a „Armida“ dohromady 801.000 livrů!) nejvíce byli Piccinisté podrážděni velkou poctou, která se Gluckovi stala dne 14. března 1778: postaveno totiž poprsí jeho, sochařem Houdonem shotovené, na rozkaz králův v opeře vedle poprsí Lullyho, Rameaua a Quinaulta a sice s krásným nápisem (heslem to Pythagoreův): „Musas praeposuit Sirenis“ t. j. Musám dal přednost před Sirenami. V lednu téhož roku dáván sice Picciniho „Roland“ s úspěchem nepopíratelným — ale úspěch ten později neosvědčil se býti tak trvalým, jako úspěchy oper Gluckových.

Vítězství Gluckovo dokonáno však teprvé korunou jeho zpěvoher: „Ifigenií na Tauridě“, která se poprvé provozovala dne 18. května r. 1779. Text napsal mladý nadaný básník Guillard dle plánu tragedie Guymonda de la Touche. Obsahem jest onen známý příběh sejmutí kletby s Oresta, jenž matku svou zavraždil, poznání se jeho se sestrou Ifigenií a návrat obou i s přítelem Orestovým, Pyladem do vlasti. Gluck skladbou tou překonal sebe sám. Ifigenie na Tauridě jest nejdokonalejší, poněvadž nejdramatičtější a zároveň i hudebně nejzajímavější dílo jeho, a jest proto také ze všech nejmodernější, nám nejbližší a nejpřístupnější. Pokud tehdejší stav hudby vůbec to dovoloval, uskutečnil v ní Gluck ideal svůj dokonale — více učiniti bylo před novým rozkvětem instrumentalní hudby, před Haydnem, Mozartem a Beethovenem naprosto nemožné. Gluck nebyl snad největším talentem hudebním své doby (ač se mu nezřídka přílišným podceňováním tohoto nadání křivdí), tím méně vyrovnal se právě jmenovaným třem nástupcům svým — avšak co do genialního těžení ze současné hudby pro zpěvohru dosud mu nebylo rovného: všichni pozdější velmistři dramatikové kráčeli již cestou Gluckem nalezenou a schůdnou učiněnou.

Jedna stránka „Ifigenie na Tauridě“ zasluhuje zvláštního povšimnutí. Přisuzuje-li se Gluckovi, a to nikterak bez práva, jakýsi rys povahy antické, tož zajisté právě tato jeho zpěvohra jest nejantičtější, netoliko ze všech ostatních jeho děl, nýbrž ze všech dramatických skladeb vůbec. Tak blízko příbuzným duchu hellenskému nebyl žádný jiný hudebník. Gluck dovršil onu periodu dějin hudby, která r. 1600 ve Florencii započala, a již nazvati můžeme renaissancí hudby. Jeho „Ifigenie na Tauridě“ jest nejvyšší bod tohoto vývinu. V jistém ohledu však Gluck periodu tu také ukončil. Po Gluckovi (vyjma několik nejbližších učňů a nápodobitelů) ztrácel antický život již onen půvab pro dramatiky hudební, jejž byl dosud tak mocně osvědčoval. Umění rozvíraly se nové světy: právě nejčelnější výtvory Mozartovy: „Figarova svatba“, „Don Juan“, „Kouzelná flétna“, Beethovenův „Fidelio“ a celá další řada mistrovských děl novějších čerpala své látky i dojmy umělecké zcela jinde, než v antice. Doufám, že těmito poznámkami dostatečně jest objasněn onen velký význam „Ifigenie na Tauridě“ pro dějiny hudby dramatické, kterého si vděčné potomstvo po uplynutí století tak skvěle — nepovšimnulo.

Zbývá mi, doložiti několik slov o dalším životě Gluckově. Po „Ifigenii na Tauridě“, jejíž úspěch byl hned při prvním provozování skvělejší, nežli všechny dřívější triumfy mistrovy, vzplanul sice boj literarní znova, následkem brožurky, Picciniho na úkor Glucka oslavující („Entretiens sur l'état actuel de l'Opéra de Paris“) — avšak namáhání bylo marné, „zkušenost“, ku které se nepřátelé Gluckovi stále odvolávali, čím dále tím zřetelněji mluvila a — soudila. Konečně mohl se i novému řediteli opery Bertonovi podařiti pokus jakéhosi smíření mezi Gluckem a Piccinim, kteří se při památné hostině přátelsky obejmuli.

Poslední operu Gluckovu „Écho et Narcisse“, v září r. 1779 provozovanou a nevalným úspěchem korunovanou, nelze počítati do řady mistrovských děl Gluckových. Pak navrátil se skladatel do Vídně, aby tam po tolikerém napínání sil a rozčilení mysli poslední léta svá klidně a pohodlně trávil. Třikráte byv raněn mrtvicí, zemřel dne 15. října 1787 a jest pochován na Matzleinsdorfském hřbitově u Vídně.

Jeho choť, jíž zanechal jmění asi 300.000 zlatých, zemřela r. 1800. Dětí neměl; přijal však neť Mariannu za dceru svou a miloval děvče to, celou povahou svou i vzácným nadáním hudebním nejkrásnější naděje budící, jako dítě vlastní. Marianna zemřela v 16. roce svém ve Vídni, právě když Gluck připravoval v Paříži první provozování „Alcesty“. Byla to nejkrutější rána, která slavného mistra kdy zasáhla.

* * *

Tento náčrtek můj nepřináší nový material životopisný; podává data, která snad i v nejširších kruzích jsou dosti známá. Má toliko za účel, aby v době památné obrátil pozornost k nestorovi celé naší hudby dramatické, a velký jeho význam historický znázornil — ovšem pokud pouhé stručné slovo může poučovati o věcech, jež by nám vlastně předvésti měl umělecký čin.

Gluck zvítězil. Všechny naše i sebe různější idealy o hudebním

dramatě jsou ovocem tohoto vítězství. Vyplnila se proroctví, která před stoletím zdála se býti přemrštěným blouzněním: opery, které sám kdysi psal ve slohu starém, zmizely beze stopy, jeho díla reformační však dosud jsou plného života schopny, pakli jen dokonale se předvádějí — a toho si žádají zpěvohry Gluckovy více, než kterékoliv jiné. Lecos v nich arci již zastaralo — což by bylo na světě věčného? Avšak právě to jest poučné stvrzení názorů Gluckových: jen zbytky starého slohu, zejmena v ariích, tedy všechno to, co účinkuje pouze konvencionelní formou svou, ustoupilo, jako moda ustupuje modě i v umění. Co však v jeho hudbě jest výrazného a dramatického, zachovalo svěžest původní, všechna deklamatorní místa v recitativech i v ariích neztratila úchvatnou působivost svou, jsou nám dosud vzory klassickými a zůstanou jimi.

Zpěvohra arci nesměla líně lpěti na stanovisku Gluckově, musela po celé století statně kráčeti v před a bude tak museti činiti i budoucně. Avšak tím nevzdaluje se od Glucka a jeho zásad, ba naopak právě jen smělým pokračováním na dráze jím zahájené přináší mu nejdůstojnější hold. Vždyť byl to on, jenž heslem svým učinil krásná slova v důvěrném dopise přátelském položená: „V umění dlužno na zřeteli míti jedině pokrok!“ A Gluck není toliko svým udatným bojem pro tento pokrok vznešeným příkladem všem těm, jimž podobné zápasení osudem jest uloženo, nýbrž jeho dokonalé vítězství stalo se i nevyčerpatelným zdrojem plné důvěry v budoucnost, která tuží a sílí bojovníka v každém protivenství.

Z básní Bohdana Zaleského.

Přeložil

Rud. Pokorný.

Čajky.

(Duma.)

Ura, ura, ura!
Oj, vy naše limany!
Ohněm kypí kurhany,
Čartomelik, Dura!
Ha, to naše radování
od Chortyče do Tavani
nechť se hromem rozletuje
na prahy a ostrovy:
Ať nám žije, hetmanuje
Konaševič Košový!

Či to luny zoře
do vln padá ze mraku:
Synope to v oblaku
plamenného moře!
Při pochodni starých hradů
střelou žene od západu
vichor, rvoucí popel z kouře,
čajky ve kraj nížový,
a náš jásot jako bouře:
   Žij nám Petr Košový!

Oj, jak z dýmu mračna
jasně záře prosvítá!
Leč ať v dýmu dokmitá
v dálce nedozračná:
pohulanka naše nová
výprava jak Bohdánkova
zahřmí písní Ukrajinou,
činy naše rozpoví:
slaven bude domovinou
   Konaševič Košový!

Krásné vezem dárky
bratřím v Nízu, na Donu,
lesklá děla ze zvonů,
zlaté janičárky!
Kinžaly a šavle bleskem
oslní svým čaroleskem,
kameny až obsypány
zasvitnou v den hodový:
oj, jak houknem po tom v stany:
   Žij nám Petr Košový!

Na myrhu a svíce
svaté Lavře pošlem v dar,
čeho zchvátil orlí spár:
zlaté půlměsíce,
aby pobitému lidu
slavnou pěla panichidu,
vítězně by dál nás vodil
v lásce boží na lovy,
by nám dlouho vojevodil
   Konaševič Košový!

Pod ostrovy šumně
letí čajka s hetmanem:
korouhvic tam pod stanem,
hetman sedí v dumě.
Písním našim utíká-li,

samoten že pluje v dáli,
otec náš-li ticho hledá?
Nohajsko až odpoví,
nechať křik náš vlny zvedá:
Žij nám Petr Košový!

Ale hetman jeví
jenom dumu na líci,
k srdci tiskne pravici
a kam plujem, neví.
Jakés plány v hlavě kuje,
nový boj-li připravuje?
Ura, bratři, nechať kyne,
hned se tanec obnoví:
z čajky na kůň, stepi syne!
Žij nám Petr Košový!

Ura, otče! v Síči
družina tě s radostí
chlebem, vínem pohostí:
vždyť již ucho líčí.
A náš jásot, radování
od Chortyče do Tavani
jako hrom se rozeduje
na prahy a ostrovy:
Ať nám žije, hetmanuje
Konaševič Košový!

Poznámka. Petr Konaševič byl třináctým hetmanem Sahajdačným čili Košovým obojí Ukrajiny a Koše záporožského po Daškievičí. Byl zajisté, nevyjímaje ani Boh. Chmielnického, nejslavnějším vůdcem polských Kozáků. Na malých čajkách doletěl až k Cařihradu, Trebizondu, Synopě, vypálil je a spustošil téměř celé asijské pobřeží turecké. Návrat z podobné výpravy jest předmětem této dumy. — Limany — zátoky. Jančárky — pušky. Bohdánkem přezván byl kníže Ružyňski, šestý hetman ukrajinský. — Svaté Lavře posvěcen byl kostel v Kijevě. — Tancem zvána vojna hlavně s Tatary, do níž šlechta dobrovolně chodila; pohulankou — hýření.

Nekonečnost.

(Psáno na moři Středozemním dne 9. října 1837.)

Ha, moře, nebe! V nebesích či v moři?
Jak svatyně ta boží, lepá, svěží!
Dvě hlubiny tu čisté bez pobřeží,
jak zornice dvě proti sobě hoří.
A loď, má loď jen sama tady třetí!
Ó kéž je možná duševním žít chlebem,
zde mezi mořem, mezi jasným nebem
svá léta snít, ach, sníti po staletí!
Ó což bych více v svět se nepohroužil
a po lidstvu se nikdy neroztoužil!

Duch svatý spočal kdysi nad vodami,
a proto nekonečnosť vlastí duší.
I duch můj dosud zaznívati tuší
zvěst, rajskou družku, svými hlubinami,
zvuk, ve srdcích jenž někdy ozývá se,
leč k člověčímu sluchu nedoletá:
neb ohlušeni různou bouří světa,
se stromu vědění vždy béřem zase.
Svých duší zlatem mrhajíce vlažně,
je vyměňujem cetkou lehkovážně.

Jak ticho všade! Miluji tu tiši!
Jak ptáček v zář má mysl pírka noří . . .
Zda vzletne výš a neutone v moři?
Ó archandělské hossiana slyší!
Kéž jen těch zvuků napojím se vírem:
a písním svým pak let pokořím děje,
že v čarovné se změní epopeje,
jimž věčnost půdou a bůh bohatýrem!
Což rouhač před ním ztichne jako pěna
a u pokoře padne na kolena.

Och, nekonečnost! Jaké city ve mně!
Však duši přece živel poutá cizí,
že ve bludišti motá se a mizí.
Má hříšná duše, žalářem tvým země!
Trp, doufej však, že puknou pouta těsná!
Tvým pánem přec jen znojný den, leč krátký,
a vznětem srdce žal a smutek sladký;
tvou písní povyk, budící tě ze sna!
Chceš vylkati se — schází tobě síla,
sám anděl tvůj tvé hoře k trůnu vsýlá.

Však nedlouho — a volen's, duchu, zase,
ach, proměněn a osvobozen ladně!

Div nejtajnější pochopíš pak snadně.
Tam před svou Spásou zjevíš v tichém jase
u přítomnosti světlých jeho sborů
své zemské činy, strádání a bědy,
své zásluhy a viny naposledy,
a jasnosť vezmeš v úděl za pokoru! ...
Ó věčnosti! Kdy vazba těla puká,
kdo ví, zda ráj či věčná najde muka?

Nevypěná.

Step, step zas bezbřežná mne obetáčí,
co mohyl na ní v nepřehledném šiku —
za vrstevníky odcházeje v pláči,
se sluncem svým se loučím z mohylníku.

Tak pusto kolem, němo tak a tmavo,
ach, všecky stezky v buřanu se tratí ...
Ó mladosti má! bujná kdysi trávo,
jak usycháš mi s vůní na souvrati!

Již objímají nebesa mne těsně,
již bílá chmýř mi květů na skráň padá.
Ach, k zaslíbené, lepší toužím vesně —
čas věštčích snů mi večer duše spřádá.

Ó čas ten nadšení víc nepřinese!
Však v svitu svého růžového jitra
já slavíkem přec v zeleném byl lese
a všecky tužby vypěl svého nitra.

Och, city lásky, bolesti a trudy,
žal prožitý a tuchy smutků luzných
tím lesem nesly zeleným se všudy,
oj, v znění sladkém, v melodiích různých.

Och, za poroby zrozen svého lidu,
jsem toužil písní jeho mírnit muka,
s ním trpěti — a trpím bez poklidu,
však v naději již tuhne moje ruka.

Svůj celý život o boji jsem sníval
a na Velkého čekal Atamana,
i chvěju stár se, jak jsem mlád se chvíval —
och, duma mojich dum — nevyzpívána!

Však dosavad ji cítím v prsou zníti!
V ten zvon svůj po Bojanu kdysi
jsem udeřiti toužíval och, v žití,
až Polska slavně k životu se vzkřísí.

Ó nevypěná, s bohem, na vždy s bohem!
Již znamení se kříže třpytí s hora —
můj Velký Hetman blíží se již s rohem,
leč neuvítá víc ho dlaň má chorá ...

Hle, zbytek bratří rychle k hrobu pádí —
nizoučko slunce, v mraku mizí mnohém:
nuž, připravte si housle, pěvci mladí!
Ó dumo dum mých nevypěná — s bohem!

Turecký triumvirát r. 1876.

Dle ruských pramenů podává

Jos. J. Toužimský.

V Cařihradě spůsobeno bylo Evropě v posledních letech nejedno překvapení, jež historie nedovedla nám vysvětliti. Všechny moci evropské vysílají sice na Bospor nejvybranější ze svých diplomatů, jejichž úkolem jest nejen zastupovati panovníky u dvora tureckého, ale zároveň starati se o tureckou politiku pomocí všelikých vládních činitelů a živlů, jako jsou sultán, vezír, ministři, valida, harem, kleštěnci a vůbec osoby, jež v sultánově paláci mají vliv na osudy říše osmanské. Přes to však byla překvapena evropská diplomacie nenadálými událostmi, jež otřásly říší osmanskou, nevědouc ani, kterak se k nim zachovati a jakou o nich zprávu podati svým vládám.

Dne 29. května 1876 ulehl ještě celý Cařihrad u vědomí, že pán všech pánů a stín boha na zemi jest Abdul Azis chan; v džamiích zpomínáno bylo ještě jména nepřemožitelného nástupce prorokova: dne 30. května dověděl se však Stambul a o 24 hodin později zvěděla celá Evropa, že na prestol Osmana, Urchana, Bajazida a Mohameda Dobyvatele dosedl Abdul Murad. Netušená tato změna, nastalá za jedinou noc, spůsobila evropským diplomatům nemalé rozpaky.

Svět dověděl se jen o hotových událostech, ne však o jich příčinách a dověděl se o nich spůsobem, jaký právě tureckým státníkům zdál se nejvýhodnějším hledě k evropskému veřejnému mínění. Skutečný průběh událostí zůstal veřejným tajemstvím, jež kolovalo a koluje dosud v kavárnách Stambulu, střediskách to politického ruchu a života. Dle toho, co Stambul si vypráví o překvapeních r. 1876, podáváme i toto líčení soudu čtenářstva.

Přese všechny bouřné výstupy softů, horšících se, že osmanská moc nedovedla vyhladiti povstání v Hercegovině, nepozorovalo se před osudnou nocí na 30. května v sultánově paláci nic nápadného. Někdy, když večerní slunce ztápělo se ve vlnách Bílého moře, odrazil skvostný dvorní kajk s černými africkými veslaři od břehu u Dolma Bagče a unášel prvního kleštěnce Hakima Safiho na večerní procházku; obyčejně stavěl se tu i onde a přibral jednu neb dvě cizí osoby, jež opět vystoupily, než se navrátil. Někdy objevil se Hakim Safi i v Galatě v domě některého peněžníka a setkával se tu náhodou s Midhadem pašou neb Husseinem Avni pašou.

První kleštěnec, Midhad a Hussein Avni našli a sblížili se jaksi přirozeným pudem. První kleštěnec jest nejdůležitější osobou serailu. Jest zasvěcen do všech spádů a tajností paláce, jest tam hlavním strůjcem všelikých pletich a úkladů a nalézaje se stále kolem sultána jest zároveň prvním jeho rádcem a důvěrníkem. Nejvíce ze všech vydán jest hněvu, nejvíce také výsluní milosti mocného svého pána. Na prvního kleštěnce padá vina, je-li sultán ve špatném rozmaru; trvá-li špatný rozmar dlouho, jest to pro něho zlým znamením; může se octnouti pojednou s vrcholu lesku a blahobytu v prachu ponížení, žaláři neb i v Bílém moři, aby stal se neškodným a nemohl zraditi tajnosti sarailu. Náhradou za vše jest mu milost sultánova; je-li však výsluní milosti té příliš řídké a nadejde-li konečně jednou, příliš hubené, jako bylo za posledních let panování Abdula Azise, lze si snadno vysvětliti nespokojenost osoby, jež zaujímá tak vysoké a vratké postavení, aniž je může zpeněžit.

Midhada pašu spřátelila dvě slova s prvním kleštěncem: „špatné časy." Midhad, jenž tolikráte držel otěže vlády v rukou a tolikráte byl na výši situace, ale vždy opět upadl v nemilost a byl poslán do některého vilajetu za reformátora, pokládán mimoděk za osobu, jež strůj co strůj dosíci chce nejvyšší moci v státu a moc tu si pojistit. Co státník dovedl Midhad jednat, strojit úklady, klamat; jedna okolnost však mu vadila: nebyl vojákem a neměl přívrženců ve vojenské straně.

K těm měl mu dopomoci Hussein Avni, Čerkes v Cařihradě vychovaný, jenž oblíben byl ve vojště i v lidu, jak pro svou nehoráznou postavu tak pro své smýšlení a chování. Byl pověstným svým urážením vyslanců evropských a svou zásadou, že Turecko musí rozdrtit vše, chce-li mít jednou pokoj od Evropy. Začátek chtěl učiniti se Srbskem a Rumunskem, jsa přesvědčen, že rázem zničí rostoucí moc zpupných těchto vasalů. Nenáviděl Franky, t. j. Evropany a chtěl, aby Turecko navrátilo se k dávné své moci janičarské. Chtěl opak toho co Midhad, jenž byl centralista a aspoň pro forma Evropy se neštítil; byl Staroturkem, kdežto Midhad náležel k Mladoturkům.

Dne 29. května byly stráže v Dolma Bagče značně sesíleny a sotva že poslední pablesk slunce zmizel se stříbrolesklých věžiček štíhlých minaretů, dostavil se k strážím Hussein Avni a obcházel tiše od jedné k druhé. Když sklonila se úplně noc nad městem Konstantinovým, přistál za nočního šera nepozorován skvostný zastřený kajk, z něhož vystoupili Midhad paša a osoba pečlivě zahalená. Uvítáni od Husseina Avniho a některých důstojníků vešli postranními dveřmi od přístavu do

Dolma Bagče. Z kajku vyneseny měšce zlaťáků a stříbrňáků, jež rozděleny důstojníkům a vojsku. Za nedlouho objevil se u vchodu tajné postranní chodby v zadním schodišti první kleštěnec a když přikvapili Midhad a Hussein Avni, oslovil je tiše: „V ložnici u haremu“. Na pokyn dostavil se hlouček vysokých hodností vojenských a mlčky ubírali se všichni po úzkých schodech do síně prvního kleštěnce a odtud do pořadí síní, jimiž se dostali až do ložnice sultánovy.

Bez ohledu na koran, jenž za nejtěžší provinění pokládá rušiti svatyni haremu, vnikli Midhad, Hussein Avni a důstojníci s tasenou zbraní do ložnice Abdula Azise, vyburcovali ho ze sna, vyrvali z náruče dívky a bez okolků vlekli komnatami do síně kleštěncovy. Napřed zacpal mu Hakim Safi ústa a zavázal oči, na to začala porada, jak s ním naložit. Návrhy byly ovšem již pohotově.

„Náhlá smrt jest nejjednodušší,“ soudil první kleštěnec a podával provaz na zadrhnutí hrdla. „Stambul bude zítra oplakávat smrt jednoho a radovati se z nastolení druhého sultána.“

Hussein Avni byl též pro smrt, poněvadž již posvátné kanunameh hlásá, že jest lepší poprava než vzbouření, nebyl však pro smrt před tolika svědky: „Nejlépe na moři v kajku.“

Jedině Midhad byl pro život k vůli Evropě, aby se nemyslelo, že Turecko vězí po krk v barbarství.

Abdul Azis byl pokryt kobercem, naložen na nosítka a donešen do téhož kajku, na němž dříve připlul Midhad.

Náležité rozkazy dány byly již z večera. V noci přicházeli jen velitelové stráží oznamovat, kterak rozkazy byly splněny a kteří přívrženci sesazeného sultána jsou zatčeni.

Neznámý zahalený muž přiveden byl do velkolepého trůnního sálu a důstojníci a pašové mu přisáhali věrnost. Byl to Murad, nejstarší syn Abdula Medžida, bratra odklizeného právě sultána. Chvěl se stále strachy. Svaly bledého dlouhého jeho obličeje stahovaly se křečovitě, kdykoliv se ozval sebe menší šum neb předstoupil některý paša s oznámením. Černé, šikmé jeho oči hleděly nepohnutě před se a po celý akt nastolení nevypravil ze sebe ani slova, leda když se tázal: „Čeho žádáte? Co mám učinit?“

Ačkoliv provedeno bylo vše v největším tichu, přece stal se v Dolma Bagče úplný převrat a bylo vše rub na rub. Kleštěnci, kteří střežili na chodbách dveře do síní haremu vedoucí, skryli se, zanechavše stříbrné klíče od dveří na místě, aby snad k vůli klíčům nikdo po nich se neshánёl. Podobně bylo i jinde. Vnitřní pud pobádal strážce, aby nebyli ničeho svědky. Harem, svatyně každého moslima, poklady a nádherné síně s bohatstvím ze všech dílů světa snešeným, o nichž osmanský lid báje si vypravuje, byly přístupny a vydány všem přítomným pašům, důstojníkům i vojákům.

Triumvirát turecký, Midhad, Hussein Avni a první kleštěnec dosáhli, k čemu se byli spojili. Nyní nastalo dělení.

* * *

K ránu, když přinesl Mehmed Rušdi paša zprávu, že Abdul Azis jest pod stráží v Kiosku na jednom z ostrovů bosporských, nastalo všeobecné hodování. Důstojníci, vojsko, stráže a súčastnění pašové byli skvěle častováni. I nový sultán Murad učil se od Midhada první opravě; dodávalť si odvahy šumivým šampaňským.

Midhadovi záleželo na tom, aby vypátral povahu, smýšlení i slabosti nového panovníka, jenž z vězení octnul se pojednou v omamujícím lesku na trůnu vládce všech věřících. Byl s ním patrně spokojen a poznával, že dosáhne od něho všeho.

„Naše dílo, pane, jest ukončeno; nyní jest řada na V. Velič.," pravil k němu.

„Neopouštěj mne, jednej se mnou, jednej za mne. Do hrobu nezapomenu, co jsi učinil pro mne. Rci mi, co mám činit a vše učiním." Tak mluvil nový sultán v první hodinu své vlády, tiskna ruku Midhadu pašovi a pohlížeje na něho vytřeštěným, slzami zaroseným okem.

„Především dlužno se V. V. rozhodnouti, co učinit s rozsáhlým haremem bývalého padišacha, z něhož by mohl dán býti podnět k nebezčnému revolučnímu hnutí," mluvil Midhad.

„Jak s ním naložit?"

„Nechť V. V. dá rozkaz, aby mu byl představen; vybere si nejpěknější z odalisek, starší ženy pošle za Abdulem Azisem a ony, kteréž nepoctí svou volbou — dá pomocníkům dnešní noci."

„Výborně," zvolal Murad, uchopiv Midhada pašu za ruku.

„V. V. ukončiti snad hodlá pro dnešek státní záležitosti a odpočinouti po tolikerém namáhání. Dám rozkazy, kteréž budou ihned vyplněny."

„Mám jíti sám do haremu?" otázal se skromně nový sultán Midhada paše.

„Nikoliv, V. V. Nebylo by to bez nebezpečí," mluvil po krátkém váhání Midhad. „Nařídím, aby všechny ženštiny předvedeny byly po jedné do této síně k V. V. Které vyznamenáte tím, že je oslovíte, ostanou zde v síni v pravo a budou dopraveny zpět do haremu. Ostatní budou odvedeny z paláce. Pokládám se za šťastna přáti V. V. šťastnou noc!"

Sultán vyprovodil Midhada, zmožen nezvyklým mu nápojem. Midhad zastavil se u dveří a shledal za chvíli, že Murad vrhl se do křesla a tvrdě usnul.

Na Midhada čekal již v odlehlé síni první kleštěnec. Radili se o náhradách a počali s cizími. „Němci Mehmedu Alimu deset tisíc zlatých medžidií", soudil Midhad. Kleštěnec byl však toho náhledu, že „méně než dvacet tisíc nemůže dostat." Na tom i ostalo. — „Murad bej jest bohatec." — „Reuf paša bohatec." — „Odškodníme je jinak." — „Osman bej jest zadlužen, pět tisíc medžidií stačí." Nyní však došla řada na Husseina Avni pašu. — „Jest bohat", pravil kleštěnec. „Vyšší hodnosti? Vezírství?" prohodil Midhad. — „Hussein Avni neb Midhad," rozumoval první kleštěnec. „Buď ho učiň od sebe závislým aneb ho znič." — Midhad pohledl naň nedůvěřivě, tázaje se: „A což ty?" — „Naše dílo není ještě skončeno, teprve vlastně počíná. Vyberu si odměnu sám," byla odpověď.

Když se rozešli, dal požádati Midhad Husseina Avniho, aby se k němu dostavil. Vykleštěný černý sluha přivedl statného starce s pověstnými v Cařihradě obrovskými bílými vousy.

„Drahý pašo," — počal Midhad příjemným hlasem — „nový náš pán počne hnedle přehlížeti harem. Chová mnoho krasavic a vy jste tak statečný. Sultán právě zdřímnul, co oddaný přítel dal bych vám milou radu"...

„Jíti do haremu a vybrati si odalisku!" zahřměl posměšně Hussein Avni.

„Uhodl jste," pravil Midhad zakrývaje svou nevoli, „považte však, že oddaná má rada není bez nebezpečí."

„A pouze jednu?" tázal se opět Hussein Avni.

„Vezměte jich deset, sultán to nepozná, an jich dosud neviděl," opravoval se rychle Midhad.

„Děkuji pěkně, já bez vaší rady vybral jsem si jich již třináct. S bohem, mějte se dobře!"

Midhad chodil chvíli rozčileně po síni; na Husseinu Avnim záleželo mu nejvíce a týž právě choval se k němu s takovým sebevědomím, jako by sám rozhodoval a byl pánem situace. Znepokojovalo ho to tím více, an přes jeho radu dal Hussein Avni o své ujmě téže noci uškrtit sesazeného sultána v kiosku, do kterého byl dopraven. Midhad nařídil sice, aby událost ta zachována byla v tajnosti, avšak konečně vyšlo přece na jevo, že Abdul Azis nežije. Zpráva dne 4. června vydaná, že „sesazený sultán v návalu šílenosti učinil svému životu násilný konec nůžkami", pokládána byla i od nejhorlivějších přátel Midhada za nejapnou výmluvu. Po chvíli dal Midhad rozkaz, aby zavolán byl k němu Reuf paša.

Štíhlý mladý muž vstoupil do síně a uctivě zdravil, dávaje dlaň pravé ruky k čelu, ústům a prsoum.

„Reufe pašo, vaše pomoc byla velmi vydatna. Získal jste si zásluhu o celé Osmanstvo." Reuf tiše přistoupil k Midhadovi a políbil jeho šat.

„Vím, že jste bohat a že vám nelze nabídnouti peněz." Reuf se uklonil.

„Jste však mlád a milujete krásu. Dopouštím se sice velké viny, ale abych vám dokázal svou vděčnost, radím vám a svoluji, byste si vybral z haremu padišacha nejkrásnější z odalisek, než nový náš pán procitne."

Otázav se ho ještě, má-li nabroušenou šavli pro případ, kdyby některý kleštěnec se objevil, poradil mu Midhad, kterým východem má odejíti.

Podobného nabídnutí dostalo se ještě Muradu bejovi a Mehmed Ruždi obdržel též svůj podíl z haremu. Ovšem ale nebyl Midhad jediný, který byl štědrým. Každý uchvátil co mohl, nejvíce Hakim Safi, jenž přes sto odalisek dopravil si do bezpečného úkrytu, aby pak znenáhla mohl sultána překvapovat a pojistit si tak dobrý jeho rozmar a milost.

Midhad dal k sobě povolat opět prvního kleštěnce. „Bylo by záhodno předvésti novému pánu harem," oslovil ho.

„Harem?" tázal se s úšklebkem Hakim Safi.

„Ovšem a zároveň můžeš nastoupit u nového pána svůj starý úřad.“

„Vždyť z celého harému zbylo jedva dvacet krasavic velmi pochybné krásy.“

„Jakže, toť padišacha nedůstojno!“

„Dle vašich rad a rozkazů“ ... prohodil uštěpačně první kleštěnec a dodal: „Zmatek dnešní noci vysvětlí vše.“

„Ty jsi naslouchal?“

„Každé slovo, jež se zde pronese, jest slyšeti v dolní síni těmito zde otvory ... Hussein Avni vám okazuje zuby a jest si vědom své oblíbenosti i moci. Odvislým od sebe ho neučiníte, svolíte-li však, postarám se o něho.“

Midhad rozmrzen na chvíli se odmlčel, pak se tázal: „A co chceš s Husseinem?“

„Toť má věc, pašo,“ byla odpověď.

„Nuže, buďsi. Vyvedeš-li však něco nezdárného, padá všechna odpovědnost na tebe. Nevím o ničem.“ Za chvíli tázal se: „A což skvosty harému, za něž ručíš svou hlavou?“

„Jsou zde.“

„Nuže, dej je sebrati, a srovnati. Abdul Azis zanechal množství dluhů. Mají cenu as ...“

„Tři miliony liber sterlingů,“ přerušil ho v řeči první kleštěnec. „I mně zůstal věru velmi mnoho dlužen.“

„Řekněme, že mají cenu dvou milionů liber,“ prohodil Midhad.

„Tři milionů, pravím dojista,“ dodal vážně Hakim Safi.

Midhad naň tázavě pohlédl nevěda, zdaž nepochopuje neb kam tím vlastně míří.

Oba rozešli se co dobří přátelé. Za několik dní rozplývaly se mnohé časopisy evropské chválou reformatorského ducha nového sultána a dokazovaly, že Abdul Murad Chan jest opravdovým spasitelem Turecka. Reformaci počal od hora a což dosud neslýcháno, zřeknuv se nádherného harému dle starých tradic mohamedánských, spokojil se pouze pěti ženami. Jiný důkaz jeho reformačního smýšlení, ovšem ještě lacinější byl, že po svém nastolení jel do mešity v hladkých bílých rukavičkách. Též kolovaly po všech novinách zprávy, že Midhad paša naléhá, aby skvosty harému v ceně tří milionů liber sterlingů prohlášeny byly za majetek státní a nikoliv za soukromé vlastnictví Abdula Azise neb sultánského dvoru. Ovšem dodávalo se, že tyto skvosty beze stopy prozatím zmizely, začež uvalovala se odpovědnost na Abdula Azise a Validu, jeho matku.

* * *

Hafis bej, syn chudého rybáře arménského, přijat byl co malý hošík do domu soucitného muftiho v Trebizondu, kterýž ho naučil čtení a psaní a poslal pak do vojenské školy do Cařihradu. Co sedmnáctiletý jinoch absolvoval školu s nejlepším úspěchem a byl vyznamenán od samého Abdula Azise, jenž ho povýšil na důstojníka a přijal mezi dvorní stráž. Po dvou letech vyslal sultán mladého důstojníka do Trebizondu a Erzerumu s komisí, kteráž na žádost evropských vyslanců —

ovšem bez naděje ve výsledek — měla snad již po desáté upokojit divoké Kurdy, kteří napadali, loupili a vraždili klidné arménské obyvatelstvo. Hafis shledal tam výjevy nevýslovné bídy a děsného násilí. Starší Arméni, aby získali v něm důraznějšího a upřímnějšího ochrance svých zájmů, vyjevili mu, že on sám svým původem jest Armén a křesťan a nikoliv mohamedán. Na otázky, kde jest jeho otec, kde jeho rodina, dáno mu za odpověď: „Nepochybně ve vesnici Chiritane, tam dlouho neobjevili se Kurdové a jsou tedy snad ještě na živu."

Mladý setník nalezl však jen ohořelé trosky svého rodiště. Jedině na břehu ušetřeny zůstaly tu a tam chaty rybáků, v nichžto některé rodiny se zachovaly před pleněním a vražděním Kurdů. — „Znali jste Alichana?" vyptával se jich Hafis. — „Znali, efendi." — „Jest někdo z rodiny té na živu?" — „Pouze dcera, Filareta." — „A kde se nalezá dívka ta?" — „Kurdové ji odvlékli."

Po mnohém namahavém hledání nalezl Hafis svou sestru. Aby neuvalil na sebe podezření nedůvěřivých mohamedánů, že jest v pokrevním příbuzenství s křesťankou, vybavil ji z rukou Kurdů co svou sestřenici a odvezl do Cařihradu. Na výšině nad Bosporem najal si domek, kdež vzdálen hluku městského s ní žil. Přátelství s mohamedánskými rodinami Hafis se vystříhal a s křesťanskými rodinami sestru svou seznámiti nesměl; takž rostla dívka v úplné odloučenosti a samotě. Pouze dvakráte týhodně docházel k ní arménský učitel a někdy z večera přivedl Hafis tajně arménského duchovního.

Vzdor odloučenosti Hafise neušlo však pozornosti slídičů dvorních haremů, že Filareta jest dívka neobyčejné krásy; ba první kleštěnec sultánův věděl také, že k Hafisovi dochází někdy arménský duchovní. Za málo měsíců měla nadejíti slavnost bajramu a dle dávného obyčeje má v den ten býti zasnoubena sultánu dívka neobyčejné krásy. Hakim Safi přemítal dlouho, kterak by obdařil nového sultána; konečně se rozhodl. Šlo mu při tom o mnohem více, chtěl dosíci rázem dvojího.

Deštivé noci na 14. června ozvalo se prudké klepání na dvéře domku Hafisova. Vyburcován ze sna, tázal se, kdo to. Dáno mu za odpověď, že posel s rozkazy od Husseina Avniho paše. Otevřel dům a k němu vstoupil voják s listem z ministeria války. Sotva však začal čísti, byl povalen, svázán a list mu odňat. Taktéž svázána jediná služka, stará černoška, kterouž z Trebizondu přivezl. Dívky zmocnilo se pět zakuklenců a odvleklo ji z domu. „Jsem křesťan," zašeptal jeden ze zakuklenců k Hafisovi, odnímaje mu list, „pomsti se za mne i za sebe!" „Komu?" ozval se Hafis. „Tiše, Husseinu Avnimu pašovi," zašeptal mu tento. Tím ukončen noční výjev, jenž netrval ani pět minut.

Dívka dovlečena byla k Bosporu a odtud dopravena v kajku k Dolma Bagče. Byla určena za dar sultánovi o slavnosti bajramu.

Téže noci odbývala se v Dolma Bagče ministerská rada. Hlavní slovo měli Hussein Avni a Midhad. Srazili se poprvé a již takovým spůsobem, že nebylo pochybnosti, že padnouti musí buď jeden neb druhý! Hussein Avni horlil pro utvrzení starých řádů, pro obnovení vojenství, aby každý mohamedán byl vojákem, pro politiku, aby Turecko jednalo jen k vůli sobě a s ohledem na sebe co mohamedánský stát a nikoliv k vůli Evropě a s ohledem na Evropu, kteráž i v přátelství

i v nepřátelství stejně jest soběcká; horlil i pro povznešení svatosti a nedotknutelnosti moci sultánovy. Midhad naproti tomu žádal za opravy vnitřní, kteréž získají Turecku sympatie a peníze, ba snad i allianci Evropy, jež jest sama v sobě nesvorna. Dokazoval velkou důležitost ústavy a sněmu tureckého, kteréž sultánovi nebudou mnoho překážet a na kteréž může svaliti svou těžkou odpovědnost.

Za jeho řeči vešel důstojník službu mající a odevzdal mu list. Midhad jej prohlédl a podal Husseinu Avnimu.

„Budiž potrestán," prohodil tento krátce. „Věc kvapí."

Murad zblednul a tázal se co to. Midhad mu však vysvětlil, že nehrozí žádné nebezpečí a že jedná se pouze o zatčení setníka dvorní stráže, Hafise, na něhož padá podezření, že jest vrstevníkem Jusufa Isedina, syna starého sultána.

Hussein Avni nevstávaje z místa, napsal rozkaz o zatčení setníka.

Když se rozcházel divan, očekával vrchní kleštěnec Midhada v postranní chodbě.

„O padišacha jsem se postaral. Obdrží perlu zemské krásy," oslovil ho. „Nyní však starám se tí o Husseina Avniho, přece jsi pozoroval, že nezbývá, než buď ty neb on."

„Co jsi učinil?" tázal se rychle Midhad.

„Zítra poznáš, nyní není času. Jest zapotřebí, abys podepsal rozkaz o propuštění Hafise."

„Toť zhola nemožné, vždyť právě byl zatčen," namítal Midhad.

„Vím, vždyť jest to moje osnova. Vyžaduje toho tak zájem tvůj."

Midhad mlčky podepsal připravený rozkaz, aby Hafis, jehož nevinnost se zjistila, byl propuštěn z vězení.

Než Hafis byl propuštěn, dověděl se ještě, že vezena byla kolem ve vozu Husseina Avniho paše, dívka, jeho sestra, jež hořce naříkala.

* * *

Dne 16. června byla Evropa překvapena novou zprávou z Cařihradu, jež hlásala: „Když ministři byli minulé noci shromážděni u Midhada paše, vstoupil do sálu nedávno z vězení propuštěný důstojník, zastřelil ministra války, Husseina Avniho pašu, těžce ranil ministra námořnictva Rašida pašu i adjutanta a sluhu Midhada paše." Později hlásal telegram, že vrah jest důstojník dvorní stráže, jmenem Hassan, rodilý Čerkes a že učinil tak ze msty, poněvadž byl od Husseina Avniho vězněn pro nějaké provinění. Konečně došla i zvěst, že vrah jmenuje se Hafis, že jest rodilý z Asie a že lpělo na něm i podezření tajného křesťanství. O týden později podána byla též obšírná zpráva o jeho popravě.

Propuštěn z vězení, obdržel Hafis svou zbraň a první jeho cesta byla k Husseinu Avnimu. Zde však mu oznámeno, že ministr války si vyjel a večer že dostaví se k radě do paláce Midhada paše. Když se octnul před palácem Midhadovým, byl již pozdní večer. Stráž a sluhové všude mu ustoupili, až dostal se před baldachýnové dvéře síně, kde se radila turecká státní rada. „Stůj efendi, nesmí se vcházeti," zvolal tu na něho strážník a bránil mu vchod zbraní. Hafis ťal strážníka do krku

a rozlícen vrazil do vnitř volaje: „Vrať mi sestru, vrahu." Rychlostí blesku vrhl se na Husseina Avniho, střelil do něho několikráte a zaryl mu šavli hluboko do těla. Střílel na všechny strany, než od sluhů byl povalen a svázán. Midhad použil nastalého zmatku a ujel rychle do Gyldizkiosku, aby oznámil sultánovi velké neštěstí a zároveň své šťastné zachránění.

U vchodu očekával ho vrchní kleštěnec. „Pozdravuji tě co nejmocnějšího vezíra," oslovil Midhada a pokleknuv dodal: „Jsi samovládcem, nepřítele vlasti dotknul se prst Alahův."

„Staneš se nejvyšším obřadníkem sultánova dvora," oznamoval mu Midhad.

„Vzal jsem si již odměnu," namítal vrchní kleštěnec. „Vzal jsem si klénoty haremu Abdul Azisova . . . ."

Z tureckého triumvirátu r. 1876 zmocnil se vlády Midhad paša, podporován zejmena od Anglie, kteráž jeho vládu a jeho sultána chtěla hájit i vysazením anglického vojska na břehy Bosporu, kdyby mohamedánský lid se jí vzpíral. Dne 1. srpna sesadil Midhad sultána Murada V. a posadil na trůn Osmanův Abdula Hamida. Brzo však došla řada i na něho. Úkladem téhož vrchního kleštěnce byl zatčen, vypovězen a vyvezen, aby nemohl znovu sesadit sultána a prohlásiti se sám s pomocí Anglie snad za samovládce věřících, jak v Stambulu o něm se tvrdí.

U hrobu Jana XXIII.

Rajskými dveřmi*) v podvečerní chvíli
jsem vkročil v kapli Baptisteria,
opodál s dómu štíhlé Campanily
zvučelo šerem Ave Maria!

Oltářní sochy kladly dlouhé stíny,
po mosaiky pestrém kamení,
měsíce paprsk mihotavý, siný
mešního roucha líbal třepení.

Můj krok se bořil v kámen vyvětralý,
náhrobních desek písmo rozrýval,
s ním ptáčat pískot, pozdní, rozespalý,
v ambitech kaple smutně dozníval.

Náhrobků mramor rozjasnil se v bělo,
jak sfingů řada v temné aleji;
tu o sarkofág zavadilo čelo,
na stěně poblíž rajských veřejí.

*) Tak nazval Michel Angelo proslulé kovové dvéře baptisteria ve Florencii.

Nad rakví křížem ruce septnala,
postava chmurná v kněžském ornátě,
se stropu clona baldachýnu vlála,
v ní klíče Petra, tkány v brokátě.

Pallium vlnou bedra ovívalo,
na ruce skvěl se prsten rybáře;
kaménků tisíc barevných si hrálo
na berle z plechu, žluté tiáře.

Brunatné čelo, chmurně rozesněno,
pod diadému sponou zářivou
snad vášní divou bylo skaboněno,
či temnou jenom bronzu olivou?

Ač oko v sloupu — z brvy mračné, husté,
blesk zloby šlehal, hněvný, kikatý
v noc kolem; líce oholené, pusté,
rty k proklínání z tuha sepjaty.

Mně zdálo se, že pod pokrývkou z kovu,
snů černých přízi kněz dál utkává,
mně zdálo se, že v sarkofágu krovu
se týčí vzhůru jeho postava.

Jan papež — — Cossa!*) démon hříchu, viny,
božího hněvu děsné rameno;
sen z Pathmu, oděn v Antikrista stíny,
před nímž se chvělo lidstvo zděšeno.

Meč nahý, který v středověké noci
o hlavu lidstva rozbil Hospodin,
že modlu sdělal v kněze pychu, moci,
před Baalem klekal podlý země syn!

Že pohřbil ducha vzlet a sílu paží,
jak Simson v klínu Delily,
že, slepý hudec, stával na zápraží,
když v síních zlatých bozi hýřili!

Postava hrůzná ku klenbě se pjala,
na netopýří, tmavé peruti,
však sotva vzletla, zase upadala,
jak Satan sražen s nebe klenutí.

---

*) Název mořského loupežníka, napotom papeže Jana XXIII.

a rozlícen vrazil do vnitř volaje: „Vrať mi sestru, vrahu.“ Rychlostí blesku vrhl se na Husseina Avniho, střelil do něho několikráte a zaryl mu šavli hluboko do těla. Střílel na všechny strany, než od sluhů byl povalen a svázán. Midhad použil nastalého zmatku a ujel rychle do Gyldizkiosku, aby oznámil sultánovi velké neštěstí a zároveň své šťastné zachránění.

U vchodu očekával ho vrchní kleštěnec. „Pozdravuji tě co nejmocnějšího vezíra,“ oslovil Midhada a pokleknuv dodal: „Jsi samovládcem, nepřítele vlasti dotknul se prst Alahův.“

„Staneš se nejvyšším obřadníkem sultánova dvora,“ oznamoval mu Midhad.

„Vzal jsem si již odměnu,“ namítal vrchní kleštěnec. „Vzal jsem si klénoty haremu Abdul Azisova ....“

Z tureckého triumvirátu r. 1876 zmocnil se vlády Midhad paša, podporován zejmena od Anglie, kteráž jeho vládu a jeho sultána chtěla hájit i vysazením anglického vojska na břehy Bosporu, kdyby mohamedánský lid se jí vzpíral. Dne 1. srpna sesadil Midhad sultána Murada V. a posadil na trůn Osmanův Abdula Hamida. Brzo však došla řada i na něho. Úkladem téhož vrchního kleštěnce byl zatčen, vypovězen a vyvezen, aby nemohl znovu sesadit sultána a prohlásiti se sám s pomocí Anglie snad za samovládce věřících, jak v Stambulu o něm se tvrdí.

U hrobu Jana XXIII.

Rajskými dveřmi *) v podvečerní chvíli
jsem vkročil v kapli Baptisteria,
opodál s dómu štíhlé Campanily
zvučelo šerem Ave Maria!

Oltářní sochy kladly dlouhé stíny,
po mosaiky pestrém kamení,
měsíce paprsk míhotavý, siný
mešního roucha líbal třepení.

Můj krok se bořil v kámen vyvětralý,
náhrobních desek písmo rozrýval,
s ním ptáčat pískot, pozdní, rozespalý,
v ambitech kaple smutně dozníval.

Náhrobků mramor rozjasnil se v bělo,
jak sfingů řada v temné aleji;
tu o sarkofág zavadilo čelo,
na stěně poblíž rajských veřejí.

*) Tak nazval Michel Angelo proslulé kovové dvéře baptisteria ve Florenci.

Nad rakví křížem ruce sepjala,
postava chmurná v kněžském ornátě,
se stropu clona baldachýnu vlála,
v ní klíče Petra, tkány v brokátě.

Pallium vlnou bedra ovívalo,
na ruce skvěl se prsten rybáře;
kamének tisíc barevných si hrálo
na berle z plechu, žluté tiáře.

Brunatné čelo, chmurně rozesněno,
pod diadému sponou zářivou
snad vášní divou bylo skaboněno,
či temnou jenom bronzu olivou?

Ač oko v sloupu — z brvy mračné, husté,
blesk zloby šlehal, hněvný, kikatý
v noc kolem; líce oholené, pusté,
rty k proklínání z tuha sepjaty.

Mně zdálo se, že pod pokrývkou z kovu,
snů černých přízi kněz dál utkává,
mně zdálo se, že v sarkofágu krovu
se týčí vzhůru jeho postava.

Jan papež — — Cossa!*) démon hříchu, viny,
božího hněvu děsné rameno;
sen z Pathmu, oděn v Antikrista stíny,
před nímž se chvělo lidstvo zděšeno.

Meč nahý, který v středověké noci
o hlavu lidstva rozbil Hospodin,
že modlu sdělal v kněze pychu, moci,
před Baalem klekal podlý země syn!

Že pohřbil ducha vzlet a sílu paží,
jak Simson v klínu Delily,
že, slepý hudec, stával na zápraží,
když v síních zlatých bozi hýřili!

Postava hrůzná ku klenbě se pjala,
na netopýří, tmavé peruti,
však sotva vzletla, zase upadala,
jak Satan sražen s nebe klenutí.

---

*) Název mořského loupežníka, napotom papeže Jana XXIII.

Mně dál se zdálo — do kaple že vchází
stín bledý Mistra z dálné Kostnice,
a zlaté zrní — jiskry kolem hází,
v nichž plála druhdy jeho hranice.

I mněl jsem tehdá, že mi ve sluch bije
divoký jekot vlny Bodanu —
posvátných žalmů teskná melodie —
— rákosu ševel v Rýna límanu.

A zatím jenom podál drkotala
tiara z plechu větru v záchvatě,
na rakvi klidně ruce křížem pjala
postava chmurná v kněžském ornátě.

Otakar Mokrý.

Král stepi.

Román

od

Serváce B. Hellera.

Díl druhý.

Na průplavu řeky Mojky v Petrohradě, nedaleko mostu, jemuž se říká „Koňušennyj most“, žila v letech šedesátých hraběnka Saburová, stařičká vdova po někdejším odborném přednostovi v ministerstvě války. Příbytek její byl sice útulný, ale co do prostoru obmezený: čtyři komnaty a předsíň — jaká to chudoba na hraběnku v sídelním městě ruském! Nábytek, kterýž ty čtyři nevelikė komnaty zdobil, vypravoval elegicky o své někdejší nádheře a připomínal svými těžkými řezbami, hedbávnými látkami a vůbec celým slohem na vkus, který panoval na počátku nynějšího století. Zlato na massivních ornamentech bylo již z větší části setřeno, a ohnivé druhdy barvy hedbávu vybledly jako upomínky na vzrušené doby prvního francouzského císařství. Pestré kvítí drahocenných druhdy koberců bylo již dávno odkvětlo a v záhybech těžkých záclon jevily se povážlivé trhliny. Ze všeho dýchalo ctihodné stáří, a na první pohled zdálo se, že nejsou ty komnaty ničím jiným, než částí jakéhosi rodinného musea.

Stará hraběnka žila tu svým upomínkám jako ve svatyni nenahraditelných památek. Bývala druhdy bohatá a měla velkolepou domácnost; její salón navštěvovali ministři a vůbec nejvyšší hodnostové říše. Její kráse dvořil se celý Petrohrad a sám car osvědčoval jí velkou pozornost — co všechno byla by stařičká dáma mohla vypravovat!... O úsměv s jejích rtů závodili lvové petrohradských salónů, o její přízeň ucházeli se státní úřadníci a důstojníci, kteří mocné přímluvy potřebovali, jejího úsudku dovolávali se spisovatelé a umělci, a kdykoliv se o nějakou pikantní dvorní historku nebo hladkou intriku jednalo, rokovali s ní důvěrně státníci a žurnalisté. Tak bývalo. Ale z toho všeho zbyly jen vybledlý, místy již spuchřelý nábytek a několik slabých nitek, jimiž se zimním palácem ještě ve spojení se držela.

Hraběnka schudla a přežila se. Celý svět kolem se změnil, ale ona nebyla již k změnám spůsobilá. Jevila se tudíž ve všem co zbytek z minulého století; mluvila jen rusky a libujíc si v patriarchálním obyčeji tykala každému na potkání, nechť si byl mladý nebo starý, nízký

nebo vznešený. Kterak se stalo, že schudla, nikdo již nevěděl a tázat se jí ovšem nikdo nesměl. Jen tolik bylo známo, že nastal v jejím domě úpadek pro zcela nepatrnou událost, pro náhodu, kteráž jen v dvorních kruzích takový může míti účinek!

Za onoho času, kdy její muž ještě byl řídícím duchem ministerstva války, odbývala se v zimním paláci večer před novým rokem vždy velkolepá dvorní maskaráda, kteráž v tom záležela, že se pořádal obrovský maškarní průvod nádvořím a všemi komnatami carského paláce. Téhož večera byl zimní palác bez vstupenky všemu lidu přístupen. Před maskarádou večeřel dvůr při oslňujícím osvětlení v divadle eremitáže, a tím časem valily se již tisíce lidu všemi portály do carského sídla. Mezi aksamitem, hedbávem a drahocennou sobolinou mačkaly se hrubé ovčí kožichy a útlé nožky v safianových střevíčkách přicházely do negalantního styku s neurvalými juchtovicemi. Když pak průvod obcházeti začal, byly již nádvoří, chodby a všechny sály i komnaty zimního paláce obecenstvem všeho druhu přeplněny, a nade všechon lid vynikala vysoká postava cara Mikuláše s třírohým kloboukem a klátivým chocholem.

Bylo pak od času Alexandra I. obyčejem, že první osoba, která do paláce vstoupila, a poslední, která z něho po maskarádě vycházela, své jméno, stav i bydliště udati musela, o čemž se druhého dne carovi zpráva podávala. Muž naší dámy, hrabě Saburov, nebyl nikdy na žádné maskarádě, nikdy v žádném divadle, chodil, i když byla společnost, v deset hodin spat a vstával vždy se slunce východem. Jednou přijela k novému roku do Petrohradu jeho sestra s osmnáctiletou dcerou a odborný přednosta musel slíbit, že je ke dvorní maskarádě doprovodí. Ale šel tam na své neštěstí. O jedenácté hodině byl následkem starého zvyku tak ospalý, že ho všechen šum nic nebavil a on jako zpitý kolem se rozhlížel hledaje, kde by poseděti a podřimnouti si mohl. V průchodních sálech velkého přízemí paláce nalézají se po stranách malé neosvětlené kabinety s pohodlnými lenoškami. Odborný přednosta vklouzl do jednoho takového kabinetu a vyzval své dámy, aby jen s proudem dále chodily a po skončené maskarádě, až na zpáteční cestě zase okolo půjdou, pro něho se zastavily. Dámy slíbily, ale nebyly s to slibu dostáti: sluhové spustili všude těžké záclony, kabinetů bylo mnoho a tlačenice bez konce. Sestra a neť odjely polo zoufalé domů, hrabě pak spal klidně dále a byl teprv ráno od leštičů parket nalezen a vyburcován. Byl tedy posledním, který z paláce odešel, ale on byl včera také prvním z těch, kteří do maskarády se dostavili, doufaje, že bude takto dříve hotov a svoboden. Minul rok. Všemohoucí ministr Arakčejev předložil carovi návrhy na udělení odměn. Odborný přednosta Saburov byl na prvním místě. Mikuláš potvrdil celý návrh, ale vyškrtl Saburova. Arakčejev osmělil se učiniti proti tomu námitku; ale car vpadl mu do řeči: „Což víte vy, ministři?! Tento úředník navštěvuje všechny maskarády, je tam poslední a první — to není žádný pracovník!“ Žádné výklady nic nespomohly — odborný přednosta zadal o propuštění. „Upadl v nemilost,“ rozkřiklo se městem; „vyšlo něco zlého na jevo, car sám se o tom přesvědčil“ a tak dále. A Saburov neznal přec jiné cesty, než z domu do kanceláře, tam byl vždycky prvním a posledním! Salón paní hraběnky osiřel, její pokusy o navrácení dřívější vážnosti spůsobily

zbytečný luxus a spolykaly ohromné sumy peněz, a takž asi dostavil se i hmotný úpadek, z něhož sestárlá dáma skoro jen čest a trochu nábytku si zachovati dovedla.

Nyní žila ve svém skromném bytě tiše, od celého světa odloučena. Však nikoliv — měla dosud spojení s velkým světem carské residence dolů i nahoru. S obecným světem udržoval ji ve styku synovec, Petr Michajlovič Razumovskij, důstojník u gardy, se svými přáteli, nahoru pak udržovala si sama přímé spojení. Každého dne o 4. hodině strhlo se na dvoře, do něhož okna hraběnčina bytu vedla, ohromné rachocení: mohutná archa na čtyrech kolech, s obrovským znakem na dveřích, s připřaženými čtyřmi koňmi, s jezdcem v popředí, kočím a lokajem v parádní livreji valila se těsnými vraty na ulici. Ptal-li se někdo, co ten předpotopní zjev znamená, odpověděla mu starší komorná, která až do odjezdu starobylého kočáru vždy na dvoře setrvala: „Stará paní jede do zimního paláce. Jezdí po celý rok, den co den, k ministrovi carského dvora na oběd; o jedenácté hodině v noci se vrací — vůz pojede k desáté opět za ní.“ A tak tomu i bylo. Každého večera o jedenácté rachotila archa s obrovským znakem opět do dvora, stará hraběnka vystoupila, nazvedla si sama vlečku a šla majestátně vzhůru po schodech. Lokaj nesl vždy za ní veliký kornout s „dvorním konfektem“, kterýž hraběnka pravidelně od dessertu uschovávala a druhý den ráno k čaji předkládala.

V kuchyni u staré hraběnky nikdy se nevařilo; vytápěli pouze dvakrát denně samovar a jídla pro Petra Michajloviče, komorné a služebnictvo dodával — ale nikoliv pravidelně — nedaleko bydlící „kuchmister“. Ve velkých ruských městech, jsou totiž „kuchmisterské“ závody, ve kterých se v každý čas dle lístku jísti aneb také jídlo domů objednávati může. V závodech „kuchmisterských“ nesmí se hostům nic jiného nalévati, než čistá pramenitá voda. Ale mimo to jsou i „kuchmistři“, kteří nemajíce veřejné místnosti, jen na objednávku do domů vaří, a od takového „kuchmistra“ nosilo se jídlo nahoru ke staré hraběnce. Ona sama se ho ovšem nikdy ani nedotekla; jí stačily ráno a v poledne dvě sklenice čaje s nějakým tím konfektem, a odpoledne obědvala vždy v zimním paláci.

Bylo to zvláštní zátiší v bytě hraběnky Saburové. Petr Michajlovič říkával, že slyší se všech stran šepotání věčnosti a že jest mu, jakoby sídlil v ptačím hnízdě u prostřed Petrohradu, kterýž v les se proměnil, v hnízdě měkkém, ale bez zobu. Byl to obraz vznešené chudoby, sešlá domácnost v přeludných obrysech nádhery, forma bez obsahu, zvětralá skořepina bez jádra. Na té hraběnka, nemajíc jiného, ještě lpěla. Povoz, v němž vyjížděla, náležel k rodinnému museu, ale koně vydržoval jí ministr, kterýž se takto odvděčoval za služby, jenž mu byla hraběnka v mládí prokázala. Jí děkoval prý za svou karriéru.

Takovým spůsobem žila hraběnka Saburová bez velkého vyrušení již mnoho let a jednotvárnost toho života stala se jí prodlením času nezbytným pořádkem. V době, do kteréž toto vypravování spadá, přijela jednou patrně mrzuta o půl dvanácté v noci domů. Poručík Petr Michajlovič ještě nespal a spěchal, aby tetu políbením ruky uvítal. „Nastává nám opět starost, milý Petře,“ pravila stará paní, když byla

komorná ji odstrojila a kornout s „dvorními konfekty“ na obvyklé místo odnesla. „Považ si jen, velký dvůr odjede už zejtra na Krym, do Livadie, a ministr byl teprv dnes překvapen zprávou, že musí císaře tam doprovodit. Zase jednou jsem tedy osiřela. Léto je už v plném žáru, je nejvyšší čas odstěhovati se na venek, a my nemáme tentokráte žádné dače.“ *)

„Ale tetinko,“ namítal poručík, „vždyť máte přece jako obyčejně k disposici ministrovu villu v Petrhofě?“

„Daču bychom ovšem měli,“ odpovídala starostlivě hraběnka, ale bez kuchaře, bez spižírny, bez sklepa, se studeným krbem — a na samostatné stravování tam nestačí naše důchody. Víš, jak se tam musí žíti a jak je tam všechno draho! A co si počneme zde, zejmena já?! Každý slušný řemeslník posílá již ženu a děti na daču, a já mám poprvé, co živa jsem, ztrávit léto v této kamenné výhni! Nikdy nereptala jsem proti opatřením dvora, ale tentokráte — bůh ví, kdyby ještě žil car Mikuláš, že by ministr nemusel do Livadie. Tolik bych u něho ješě zmohla!“

„Netrapte se tím, tetinko!“ utěšoval starou paní Petr Michajlovič. „Vždyť nebude snad tak zle. Budeme zejtra přemýšlet a nepochybuji, že najdeme pěkný venkovský útulek, do něhož byste se uchýliti mohla. A nyní prosím snažně, tetinko, ulehněte si a spěte klidně. Dobrou noc!“

Poručík políbil staré paní ruku a vzav svícen do ruky, odcházel. Avšak ve dveřích se obrátil, udeřil se zlehka do čela a vraceje se pravil: „Zapomněl jsem na něco, tetinko! Pod večer přijel komorník knížete Galicyna Rjabčika a zůstavil pro vás tento lístek.“

Hraběnka rozevřela psaníčko, nasadila si lorgnon a čtla; Petr pak postaviv svícen na stůl a opřev se levou rukou o lenoch protějšího křesla čekal, jaké novinky se dozví aneb jaký rozkaz asi obdrží. Hraběnka čtla pomalu a usmívajíc se, kývala spokojeně hlavou. To bylo tak dobré znamení, že se i sám poručík v příjemné předtuše usmíval.

„Měl's pravdu, Petře,“ promluvila hraběnka, snímajíc lorgnon a spouštějíc ruku s listem do klína, „měl's pravdu, že netřeba se pro ministrův odjezd oddávati přílišným starostem. Máme vyhráno! Zde píše mi stará moje družka, Anna Galicynová, která mne poslední dobou jaksi nápadně zanedbávala — ale to jí buďiž odpuštěno — že si bude ona i Lev Galicyn za štěstí a velkou čest pokládat, přijmu-li na celé léto jejich pohostinství v Carském Sele. Slyš dotyčné místo: „Vyslechli jsme s opravdovou radostí zprávu, že ministr s císařem odjede, a že bude tudíž naše milá, nedostižná hraběnka Alžběta zase jednou svobodna. Ten ministr je zlý sobec: nechce jí mimo sebe dopřáti nikomu! Používajíc tedy vítané okolnosti, že musí ten nepřející člověk na jih, spěchám — než by mne někdo jiný předešel — poprositi svou drahou, roztomilou hraběnku Alžbětu, aby také našemu domu svrchovanou čest prokázala a na léto — ale na celé léto — u nás hostem byla .... Celé levé křídlo naší villy je pro Tebe už zařízeno a také o Tvůj lid je s dostatek postaráno. Zejtra přijedu si pro odpověď a budu nad

*) Dača = letní sídlo.

míru šťastna, budu-li moci Lva oblažiti radostnou zprávou, že's naše pozvání s obvyklou laskavostí přijala." A tak dále. Co říkáš tomu pozvání?" tázala se stará paní, odkládajíc zase list i lorgnon.

„Že je velmi delikatní a srdečné, a že není možná ho odmítnouti," odpověděl poručík.

„Nu vidíš", na to zase hraběnka, „i já tak soudím a těší mne opravdu, že se mnou lidé dosud tak mluví, jakobych ještě byla tou, kterou jsem druhdy bývala."

„Ale jak pak by měli a směli s tebou jinak mluvit, tetinko?" tázal se s lichotným podivením Petr Michajlovič; „mluvit jen o stupeň chladněji, bylo by již urážkou, a té bych aspoň já na vás nikdy nedopustil. Ale nyní jsem přesvědčen, že budete klidně spáti a přeji vám znovu dobré noci!"

„Dobrou noc, Petře!" odpověděla hraběnka, podávajíc mu ruku k políbení; ale zejtra budeš muset vypomáhat při skládání věcí!"

„S největší radostí, tetinko, pokud mi služba dovolí," přisvědčil s poklonou poručík a odešel do své komnaty. Hraběnka pak zazvonila na mladší komornou, a ukládajíc list kněžny Galicynové do skříně prohodila s povztýčenou hlavou: „Naše aristokracie není přec ještě tak dekrepidní, pak myslí Dixon", a šla hrdě za komornou do ložnice.

* * *

Třetího dne stěhovala se hraběnka Saburová se svým nečetným služebnictvem na letohrádek knížete Galicyna do Carského Sela.

Carskoje Selo (po česku řeklo by se „Carská vesnice") je od Petrohradu jen 25 verst čili asi $3^1/_2$ míle vzdáleno, a železnice, která tam z Petrohradu vede, byla první železnou drahou v Rusku. Není-li car na Krymu, sídlí větší část léta v Carském Selu, kamž ho, jak samo se rozumí, i valná část šlechty a vůbec vznešené petrohradské společnosti následuje. Crský zámek v Carském Selu jest nejnádhernější letní sídlo ruského panovníka; jeho nitro chová v sobě nádheru a poklady, o kterýchž by se nová „tisíc a jedna noc" dala napsati. Jsou tu lazurové, jantarové a perleťové sály; malachitové, jaspisové, achatové a porfyrové sloupy; čínské, perské a turecké komnaty, kolonády, mramorové koupelny, mosaiky, nejskvostnější koberce, obrovské vásy z drahocenných nerostů, turecké kiosky, ba celé čínské vesnice, hollandské a švýcarské domky, triumfální oblouky, římské sloupy a bronzové pomníky, a mezi nimi růžové hájky, eremitáže, umělé trosky, římské hroby, jeskyně, vodopády a tak dále. Zámek sám je 700 stop dlouhý. Dříve byly podstavce a hlavice soch i sloupů, vásy a vůbec všechny ornamenty a ozdoby pozlaceny, a toto pozlacení samo stálo prý přes million rublů stříbra. Ale po několika letech začalo zlato neblahým působením povětrnosti opadávat. Podnikatelé oprav nabízeli císařovně Kateřině jen za oprýskané lístky zlata půl millionu rublů, ale Kateřina odpověděla prý: „Není mým obyčejem, abych staré šaty prodávala." Nyní jsou ovšem jen kupule chrámu a věž pozlaceny. Vnitřní úprava palácu, kaple a sálů jest nad míru luxuriosní. Stěny tak zvaného lazurového sálu jsou lazurovými plotnami obloženy a podlaha je celá

ze slonové kosti s perleťovými kvítky. Sál ten není sice příliš veliký, ale nemá snad sobě rovného; jantarový sál považuje se za pravý div světa; jeho stěny sestávají totiž ze samého jantaru, jejž byl Bedřich Velký Kateřině daroval. Žlutá, obláčkovitá a místy skvrnitá barva těchto stěn nedělá sice žádný obzvláštní dojem, ale kde na světě je asi sál tomu podobný? Ložnice Kateřiny II. má porculánové stěny a spočívá na zeleno-červených mramorových sloupech. — Zahrady, oranžerie a sklenníky carsko-selské náležejí zajisté mezi největší na světě a jsou téměř s báječnou péčí pěstovány.

Šedesátý stupeň severní šířky probíhá, jak známo, petrohradským okolím, a v tak blízkém sousedství věčného polárního ledu takové zahrady, sady a plody! Co svět stojí, nevykouzlila lidská ruka na tak vysokém severu takovou nádheru rostlinstva. Možným činí to ovšem jen mírné Baltické moře s teplou větví Golfského proudu, ale proto přece zůstává div divem. Na všech jiných mořích zeměkoule přestává ve stejné sevevní šířce už dávno všechno sadařství a květinářství. Na téže parallele, na kteréž v petrohradském okolí nesmírným úsilím a nákladem nádherné parky byly zřízeny, pasou v Sibíři Ošťakové a Tunguzi své soby v chudých mechovištích, projíždějí se Kamčadálové v saních se psy na ledu a sněhu, který nikdy netaje, a živoří v americkém Grónsku zakrsalí Eskymáci o tuku z ryb a tuleňů. Jaká to protiva mezi těmito kraji a Carským Selem při stejné zeměpisné poloze! Zde spojily sady, oranžerie a sklenníky plody a květenu nejrůznějších podnebí, a samo ovoce vlastní říše dozrává tu carovi v čas zcela neobvyklý. Zahradník dodává pro carskou tabuli jahody v době, kdy země kolem ještě pod sněhem mrzne, a on dodává jich na centy. Na počátku pak léta jedí se v Carském Selu hrozny a broskve, kteréž se i krymským vyrovnají. Tak velkolepě je zařízeno letní sídlo carovo a netřeba dokládat, že i velmožové ruští, kteří u dvora se drží, své letohrádky co možná k němu přispůsobují.

Villa knížete Galicyna nazývala se „Světlana". Hlavní část budovy jakož i pravé křídlo ponechala si rodina Galicynova, levé pak křídlo postoupila staré hraběnce Saburové. Toto křídlo obsahovalo v přízemí byty pro několik služebných a v nevysokém prvním poschodí tři velké komnaty s předsíní, balkónem a krytou terassou, kteréž se za pěkného počasí co jídelny mohlo používati. Na východní a jižní straně bylo levé křídlo letohrádku opodál obstoupeno vysokým košatým stromovím, tak že jen málo kdy několik slunečních paprsků hustým větvovím až do hraběnčiných komnat se prodralo. To bylo staré dámě obzvláště příjemno, poněvadž ji sluneční jas oslňoval a nervósní činil.

Za několik dní vpravila se hraběnka zcela do nové situace a cítila se záhy blaženou. Jediné, co jí scházelo, byla společnost veselého a přítulného synovce, poručíka Petra Michajloviče Razumovského, jemuž služba nedovolovala, aby se na delší čas z Petrohradu vzdálil. Nejvyšší ústupek, jehož se poručík domohl, bylo dovolení, že smí občas na den, na dva dni do Carského Sela dojíždět; jinak byl, byť i nikoliv na přímou službu, aspoň na město stále upoután. Avšak i za tento nedostatek měla stará hraběnka náhradu: skvělé úterní a čtvrteční večery u knížete Galicyna a mladé kněžny Lidie Odojevské, dcery Lva Galicyna, jejíž

choť co plukovník také jen ob občas na daču mohl dojíždět. Hlavní a obzvláště zábavné byly úterky ve „Světlaně“ u Galicynových.

Začátek schůze byl položen na 10 hodinu — dříve přijíti bylo by směšné bývalo; ale za to nesměl nikdo odejíti před slunce východem. Ježto pak slunce tou dobou teprv o desáté hodině zapadalo a o druhé již zase vycházelo, říkalo se vším právem, že společnost vždy celou noc pohromadě sedí. Před desátou uzavíraly se v komnatách prvního patra těžké okenice a rozžehovaly se vysoké pozlacené kandelábry. V prvním salóně hrála vybraná společnost billard, v druhém hrály se karty a v třetím přijímala kněžna Galicynová hosty, kteří se ovšem jí nejprv představovali. Kněžna, dáma to pokročilého již věku, ale proto přec ještě svěží, líbezná a rozmarná, připravovala sama čaj, kdežto se jinde hotový roznáší, a seděla při tom majestátně, jako na trůně, ve vysokém křesle před velikým stříbrným samovarem. Obtížné a nudné představování hostů hostům nebylo u kněžny ani v Petrohradě spůsobem a odpadalo zde docela; kdo jednou uveden byl, byl censé, a směl se všemi přítomnými, jako se známými obcovati. Obyčej ten je pohodlný. Hosté přicházejí s lehounkým pozdravem, jakoby byli společnost teprv před desíti minutami někde opustili, a odcházejí, aniž by se komu poroučeli.

Ve všech salónech bývalo vždy hlučno; jen v třetím, kdež se kolem kněžny nejvíce dámy soustřeďovaly a kamž pánové jen na čaj a krátký rozhovor docházeli, ovládal časem jakýsi parlamentární řád a ustával na chvíli všechen šum, že bylo ticho jako v kostele — když se totiž vypravovalo. Kněžna Galicynová milovala nad míru pikantní historky a anekdoty, a hosté znajíce tuto její libůstku, snažili se jí co nejvíce vyhověti. Tak bylo i dne 16. června. Kněžna Galicynová seděla od samovaru stranou odvrácena a opírajíc hlavu o pravou ruku, pozorovala s patrným potěšením pestré skupiny dam a pánů, kteréž právě tak šumně a rozmarně se bavily, že ona sama na chvíli opuštěna zůstala. V tom vykřikl někdo z pozadí, že všechno přehlušil: „Ejhle, náš nepřemožitelný! Venit, vidit, vicit!“ a v salóně nastalo ihned napjaté ticho.

Do salónu vstoupil vysoký hubený muž asi padesáti let, v upjatém černém fraku, s hvězdou na každé straně prsou. Každý lokaj ví, že se řádové hvězdy na levé straně nosí, a jsou-li dvě, že obě *tam* patří; ale to vcházejícímu hrdinovi patrně nevadilo. Byl to jakýsi pan Sibirjakov, státní rada a ředitel praesidiální kanceláře v ministerstvě komunikací s úřadní hodností generála. Považoval se za nejlepšího hráče na kulečníku, ale prohrával proto přece vždycky; považoval se také za neodolatelného miláčka dam, ačkoliv byl těmto jen na posměch — proto dostalo se mu přezdívky „nepřemožitelného“. Sibirjakov neohlížeje se na pravo ani na levo, šel hrdě vzpřímen přímo ke kněžně, aby se jí představil. Kněžna podávajíc mu ruku k políbení, podívala se maně na jeho prsa a dala se do smíchu. „Feodore Ivanoviči,“ pravila tisknouc krajkový šátek k ústům, „prosím vás, jaké to máte řády?. To na pravo zde měl by býti Stanislav druhé třídy, ale proč máte zavěšeny hvězdu i kříž zároveň?“

„Jest to věc zcela přirozená, milostivá kněžno,“ odpovídal Feodor Ivanovič se sladkým úsměvem; „nosím Stanislava v tomto spůsobě co

ze slonové kosti s perleťovými kvítky. Sál ten není sice příliš veliký, ale nemá snad sobě rovného; jantarový sál považuje se za pravý div světa; jeho stěny sestávají totiž ze samého jantaru, jejž byl Bedřich Velký Kateřině daroval. Žlutá, obláčkovitá a místy skvrnitá barva těchto stěn nedělá sice žádný obzvláštní dojem, ale kde na světě je asi sál tomu podobný? Ložnice Kateřiny II. má porculánové stěny a spočívá na zeleno-červených mramorových sloupech. — Zahrady, oranžerie a sklenníky carsko-selské náležejí zajisté mezi největší na světě a jsou téměř s báječnou péčí pěstovány.

Šedesátý stupeň severní šířky probíhá, jak známo, petrohradským okolím, a v tak blízkém sousedství věčného polárního ledu takové zahrady, sady a plody! Co svět stojí, nevykouzlila lidská ruka na tak vysokém severu takovou nádheru rostlinstva. Možným činí to ovšem jen mírné Baltické moře s teplou větví Golfského proudu, ale proto přece zůstává div divem. Na všech jiných mořích zeměkoule přestává ve stejné sevevní šířce už dávno všechno sadařství a květinářství. Na téže parallele, na kteréž v petrohradském okolí nesmírným úsilím a nákladem nádherné parky byly zřízeny, pasou v Sibíři Ošťakové a Tunguzi své soby v chudých mechovištích, projíždějí se Kamčadálové v saních se psy na ledu a sněhu, který nikdy netaje, a živoří v americkém Grónsku zakrsalí Eskymáci o tuku z ryb a tuleňů. Jaká to protiva mezi těmito kraji a Carským Selem při stejné zeměpisné poloze! Zde spojily sady, oranžerie a sklenníky plody a květenu nejrůznějších ponebí, a samo ovoce vlastní říše dozrává tu carovi v čas zcela neobvyklý. Zahradník dodává pro carskou tabuli jahody v době, kdy země kolem ještě pod sněhem mrzne, a on dodává jich na centy. Na počátku pak léta jedí se v Carském Selu hrozny a broskve, kteréž se i krymským vyrovnají. Tak velkolepě je zařízeno letní sídlo carovo a netřeba dokládat, že i velmožové ruští, kteří u dvora se drží, své letohrádky co možná k němu přispůsobují.

Villa knížete Galicyna nazývala se „Světlana". Hlavní část budovy jakož i pravé křídlo ponechala si rodina Galicynova, levé pak křídlo postoupila staré hraběnce Saburové. Toto křídlo obsahovalo v přízemí byty pro několik služebných a v nevysokém prvním poschodí tři velké komnaty s předsíní, balkónem a krytou terassou, kteréž se za pěkného počasí co jídelny mohlo používati. Na východní a jižní straně bylo levé křídlo letohrádku opodál obstoupeno vysokým košatým stromovím, tak že jen málo kdy několik slunečních paprsků hustým větvovím až do hraběnčiných komnat se prodralo. To bylo staré dámě obzvláště příjemno, poněvadž ji sluneční jas oslňoval a nervósní činil.

Za několik dní vpravila se hraběnka zcela do nové situace a cítila se záhy blaženou. Jediné, co jí scházelo, byla společnost veselého a přítulného synovce, poručíka Petra Michajloviče Razumovského, jemuž služba nedovolovala, aby se na delší čas z Petrohradu vzdálil. Nejvyšší ústupek, jehož se poručík domohl, bylo dovolení, že smí občas na den, na dva dni do Carského Sela dojíždět; jinak byl, byť i nikoliv na přímou službu, aspoň na město stále upoután. Avšak i za tento nedostatek měla stará hraběnka náhradu: skvělé úterní a čtvrteční večery u knížete Galicyna a mladé kněžny Lidie Odojevské, dcery Lva Galicyna, jejíž

choť co plukovník také jen ob občas na daču mohl dojíždět. Hlavní a obzvláště zábavné byly úterky ve „Světlaně“ u Galicynových.

Začátek schůze byl položen na 10 hodinu — dříve přijíti bylo by směšné bývalo; ale za to nesměl nikdo odejíti před slunce východem. Ježto pak slunce tou dobou teprv o desáté hodině zapadalo a o druhé již zase vycházelo, říkalo se vším právem, že společnost vždy celou noc pohromadě sedí. Před desátou uzavíraly se v komnatách prvního patra těžké okenice a rozžehovaly se vysoké pozlacené kandelábry. V prvním salóně hrála vybraná společnost billard, v druhém hrály se karty a v třetím přijímala kněžna Galicynová hosty, kteří se ovšem jí nejprv představovali. Kněžna, dáma to pokročilého již věku, ale proto přec ještě svěží, líbezná a rozmarná, připravovala sama čaj, kdežto se jinde hotový roznáší, a seděla při tom majestátně, jako na trůně, ve vysokém křesle před velikým stříbrným samovarem. Obtížné a nudné představování hostů hostům nebylo u kněžny ani v Petrohradě spůsobem a odpadalo zde docela; kdo jednou uveden byl, byl censé, a směl se všemi přítomnými, jako se známými obcovati. Obyčej ten je pohodlný. Hosté přicházejí s lehounkým pozdravem, jakoby byli společnost teprv před desíti minutami někde opustili, a odcházejí, aniž by se komu poroučeli.

Ve všech salónech bývalo vždy hlučno; jen v třetím, kdež se kolem kněžny nejvíce dámy soustřeďovaly a kamž pánové jen na čaj a krátký rozhovor docházeli, ovládal časem jakýsi parlamentární řád a ustával na chvíli všechen šum, že bylo ticho jako v kostele — když se totiž vypravovalo. Kněžna Galicynová milovala nad míru pikantní historky a anekdoty, a hosté znajíce tuto její libůstku, snažili se jí co nejvíce vyhověti. Tak bylo i dne 16. června. Kněžna Galicynová seděla od samovaru stranou odvrácena a opírajíc hlavu o pravou ruku, pozorovala s patrným potěšením pestré skupiny dam a pánů, kteréž právě tak šumně a rozmarně se bavily, že ona sama na chvíli opuštěna zůstala. V tom vykřikl někdo z pozadí, že všechno přehlušil: „Ejhle, náš nepřemožitelný! Venit, vidit, vicit!“ a v salóně nastalo ihned napjaté ticho.

Do salónu vstoupil vysoký hubený muž asi padesáti let, v upjatém černém fraku, s hvězdou na každé straně prsou. Každý lokaj ví, že se řádové hvězdy na levé straně nosí, a jsou-li dvě, že obě *tam* patří; ale to vcházejícímu hrdinovi patrně nevadilo. Byl to jakýsi pan Sibirjakov, státní rada a ředitel praesidiální kanceláře v ministerstvě komunikací s úřadní hodností generála. Považoval se za nejlepšího hráče na kulečníku, ale prohrával proto přece vždycky; považoval se také za neodolatelného miláčka dam, ačkoliv byl těmto jen na posměch — proto dostalo se mu přezdívky „nepřemožitelného“. Sibirjakov neohlížeje se na pravo ani na levo, šel hrdě vzpřímen přímo ke kněžně, aby se jí představil. Kněžna podávajíc mu ruku k políbení, podívala se maně na jeho prsa a dala se do smíchu. „Feodore Ivanoviči,“ pravila tisknouc krajkový šátek k ústům, „prosím vás, jaké to máte řády?. To na pravo zde měl by býti Stanislav druhé třídy, ale proč máte zavěšeny hvězdu i kříž zároveň?“

„Jest to věc zcela přirozená, milostivá kněžno,“ odpovídal Feodor Ivanovič se sladkým úsměvem; „nosím Stanislava v tomto spůsobě co

památku na jednu pro mne skoro osudnou událost. Za našich časů, to jest asi před dvacíti lety udílel se řád Stanislavský v druhé třídě s křížem a hvězdou zároveň; hvězda o sobě znamenala první třídu. I stávalo se tedy často, že majitelé Stanislava druhé třídy kříž doma nechávali a pak vypadali, jakoby měli třídu první. Když ten a onen, proč ty ne, Feodore? pomyslil jsem si a učinil nápodobně. Jednou seděl jsem tedy v lóži velkého divadla s hvězdou bez kříže; císař, který šikmo naproti v dvorní lóži seděl, zpozoroval to, a druhý den byla mi hvězda druhé třídy škrtnuta. Musel jsem dalších pět let v potu tváři pracovat, abych si ji opět zasloužil, a od té doby nosím hvězdu i kříž, ačkoliv už toho není potřebí."

„Ale pak," smála se opět kněžna, „patří kříž na krk a hvězda na levou stranu!"

Všechno kolem dalo se do hlučného smíchu, více ovšem, než zmatku v řádech na hrudi p. Sibirjakova, jeho svrchovaně komické a rozpačité figuře. Ale kněžna nechtíc ho vydati v šanc pichlavým vtipům a poznámkám rozveselené společnosti, rozhledla se významně kolem a pravila s příměskem vážnosti:

„Odbyl jste si křest ohněm, milý Feodore Ivanoviči, nasypte nyní na naše hlavy řeřavého uhlí: jsem věru velice žádostiva, jakou novinku jste nám dnes přinesl."

„Lituji velice, kněžno, že je vaše očekávání tentokráte sklamáno," odpovídal s dřevěnou poklonou Sibirjakov; „mimo malé dobrodružství na billardu, jehož jsem sám zažil, nedošla od té doby, co jsem naposledy v Petrohradě váš salón navštívil, mého sluchu ani jediná historka, která by za vypravování stála."

„Vypravujte to dobrodružství, to dobrodružství," volali unisono kolem pánové i dámy a Sibirjakov, postaviv se do posice, jakoby říšskému kancléři referoval, jal se vypravovati takto:

„Pánové, kteří se mnou kdy hráli, dosvědčí mi zajisté, že nejsem na billardu žádný nováček; beru-li tago do ruky, volají znalci kolem, že bude koncert, a shrnují se zvědavě ke kulečníku. Ale hra a výhra jsou věci dvojí, jak jsem se onehdy zase přesvědčil. Je tomu sotva čtrnácte dní. Přijel jsem v noci poštou do města a jeda ke druhé hodině kolem restaurace Dusaux-ovy, pocítil jsem zuřivý hlad. V restauraci bylo ještě světlo. Vešel jsem tedy a objednal si večeři. Jakýsi elegantní muž s řádovou stužkou v kabátě, hrál sám na billardu a tázal se mne, nemám-li chuť zahráti si jednu neb dvě partie. Avec plaisir, s největším potěšením, odpověděl jsem nemoha arci tušiti, že to byl hráč z řemesla, vlk nejhorší sorty. Maskoval zpočátku svou hru, dělal nejhrubší chyby, ale na konec přece vždycky vyhrával. Sebral jsem všechno svoje umění a hrál, že mne dozajista ještě nikdý nikdo tak hráti neviděl, ale on, jakoby měl okouzlené tago a očarované koule, posléz přece vždycky zase vyhrával. Než minula hodina, prohrál jsem všechny peníze, jež při sobě jsem měl a ještě jsem mu zůstal pět set rublů dlužen. „Pošlu sem zejtra ty peníze, pan Dusaux mi dá na ně kvitanci." „Dobrá," odpověděl hráč; „jmenuji se Petruškin." O poledních následujícího dne poslal jsem sluhu s penězi; ale Dusaux nepřijal jich a odevzdal sluhovi podepsanou již kvitanci. Přišel prý

nedávno člověk, který se co můj sluha představil, a zaplatil celý obnos. Lámal jsem si dlouho hlavu, kdoby ten galanthom asi byl, ale nadarmo. Teprv onehdy, než císař odejel, potkal jsem před sezením státní rady náhodou následníka trůnu. Zastavil mne, vyptával se na rozličné úřadní záležitosti a prohodil pak, propouštěje mne, s tajemným úsměvem: „Nehrajte nikdy po půl noci s neznámým člověkem!“ Co myslíte, pánové a dámy: kdo zaplatil za mne prohru?“

„Ten, kdo nedávno moje dluhy zaplatil!“ ozval se v pozadí mladý svěží hlas a do kruhu vstoupil s graciósní poklonou gardový poručík Petr Michajlovič Razumovskij. „Milostivá kněžno,“ pokračoval galantně ale vesele, „přijměte moje holdování, ač nezasluhuju-li důtky, že jsem tak buršikosním spůsobem vypravování generala Sibirjakova přerušil.“

„Zasluhujete každým spůsobem pokárání,“ odvětila stejným spůsobem kněžna; ale poněvadž jste nám vždy vítaným hostem a milým společníkem, ukládám vám pokutu co nejmírnější: vypravujte historii o svých zaplacených dluzích!“

Poručík se hluboce poklonil a opřev se levou rukou o křeslo, ve kterémž slečna Natalie Soltykova, jedna z prvních krasavic sídelního města, seděla, jal se zcela nenuceným tónem vypravovati asi takto:

„Původ a podstatu svých dluhů nepotřebuji zajisté před touto osvícenou společností ani vysvětlovat ani odůvodňovat — tato moje uniforma, na kterouž mám právo býti hrdým, vysvětluje všechno. Dovolím si tedy v tom ohledu, jen ještě na pamět uvésti slova jednoho z prvních německých básníků, kterýž praví:

Weiber, schulden, widersacher,
wird ein edler ritter niemals los.

A nyní k věci. Jednoho krásného dne na počátku minulého měsíce, slavného máje, kterýž se letos v Petrohradě sněhy a mrazy nad jiná léta vyznamenal, obdržel jsem rozkaz, abych se odebral večer na stráž do Petro-Pavlovské pevnosti. Kdo z přítomných pánů někdy poručíkem byl, ví zajisté, že taková noc na strážnici pramálo rozkoše přináší, a nepodiví se tedy nikterak, že jsem se na ni láhví šampaňského posilnil. Byl večer. Seděl jsem na Petro-Pavlovské pevnosti při svítilně ve své budce u starého otlučeného stolu a přebíral jsem se z dlouhé chvíle v listech svého denníku. Déšť s hrubými vločkami sněhu šlehal zuřivě do vetchého okna a vítr burácel nad boudou, jako by ji vší mocí chtěl rozmetat. Taková povětrnost rodí sentimentální myšlenky. Přehlednuv poslední stránku svého denníku, kdež zaznamenána byla radostná zpráva, že budu na podzim povýšen na štábního kapitána, vyňal jsem tužku a napsal jsem níže velkými literami elegický povzdech: „To všechno je pěkné — ale kdo zaplatí mé dluhy!“ Na to jsem se zamyslil přemítaje, jakby se rozumně k té otázce dalo odpovědět, ale odpověď mi nepřicházela žádná a já jsem usnul. Jak dlouho jsem spal, nevím; ale když jsem se probudil, dohořívala lojová svíčka ve svítilně a můj denník byl odtažen a obrácen. Patrno, že v něm někdo četl. Přitáhl jsem jej rychle ku svítilně, abych se podíval, zda-li v něm nějaká stopa po čtenáři nezůstala, a kdo popíše můj úžas, když jsem pod svou žalostnou otázkou četl tuto klassicky krátkou a pro mne věčně

památnou odpověď: „Já! Alexandr.“ — Císař dělal totiž oné noci s generálem Heydenem obchůzku a našed mne spícího, dal mi o tom zprávu oním nezapomenutelným podpisem. Dnes obdržel jsem nazpět všechny svoje směnky a nebude vám tudíž s podivením, že to prvé ze mne tak vybuchlo.“

Kněžna Galicynová podala Razumovskému ruku a pravila s úsměvem, kterýž jí opravdu rozkošně slušel: „Gratuluji, pane štábní kapitáne — jde o podruhé!

Než poručík něco odpovědět mohl, povstal zase generál Sibirjakov a odkašlávaje si, dával na jevo, že chce ještě něco vypravovat. To spozorovavše hosté kolem, začali ihned mezi sebou hlasitě rozmlouvat, že v salóně šum nastal, jaký lze slyšet jen v parlamentě, když byla nějaká pobuřující řeč skončena. Ale Sibirjakov nebyl člověk, jehož by něco takového dovedlo odradit; stál chvíli mlčky jako nad vlnami a když mu nepokoj už příliš dlouho trval, jal se vším možným spůsobem roztržitou a do sebe zabranou společnost na sebe upozorňovat a byl by se posléz přec ještě k slovu dostal, kdyby nebyl tím časem do salónu komorník vstoupil, po jehož objevení se kněžna Galicynová povstala a slovy: „Pánové a dámy! Prosím, abyste se odebrali se mnou do jídelny“ sezení rozpustila.

Celá společnost odebrala se do velkého sálu v střední části „Světlany“, a salóny pravého křídla rychle se vyprázdnily. Jen jedna dáma seděla ještě nepohnutě ve svém křesle v rohu třetího salónu, mezi květoucími kameliemi a nádherně vypěstovanými růžemi, jakoby byla toužebně čekala okamžiku, aby se na chvíli bez vyrušení svým myšlenkám mohla oddati. Byla to kněžna Lidie Odojevská, starší dcera knížete Lva Galicyna-Rjabčika a kněžny Anny, velitelky „Světlany“, dáma čtyřiadvaceti let, krásná brunetta bujného vzrůstu s neobyčejně bohatými kadeřemi, kteréž jí půl Petrohradu závidělo. Seděla a přečítala si patrně již po druhé list o několika hustě popsaných arších malého kabinetního formátu, jejž dříve uschovaný měla za ňadry, o kterých bych chtěl napsati nadšenou dithyrambu. Přečetla, spustila ruce do klínu a pozdechla si:

„Ubohá Adelaido, jak je mi tě líto! Ty's byla mojí nejmilejší družkou v dobách, kdy jsme ještě obě byly tak šťastny. V ten den pak, kdy jsi nás opustila, skončilo se také moje radostné mládí. Ty's byla polovinou mé duše, a s tebou prchla ode mne všechna poesie života!“

Přišel sluha, aby okna zotvíral a do salónů čerstvého vzduchu napustil. Když pak odešel, pokračovala kněžna Lidie ve své samomluvě:

„Jak nadějně rozevíral se svět před tebou, právě když jsi musela vymknouti se z jeho objetí. Měla jsem tehdá jisté tušení, že tě hrabě k ničemu dobrému neodváží. Že jsem tě od sebe pustila! Kdybych se byla povně o to zasadila, mohla jsi zůstat u mne a státi se perlou residence. Vracíš se ovšem, ale jak! Snad oprchala tvoje nedostižná krása, snad plouží se za tebou stín pochybné minulosti, snad svěsil křídla tvůj duch dřívo tak bystrý. Nebylo by divu! — — — Ale kdyby ani tomu všemu nebylo, kdo nahradí ti ztracená léta, kdo dobude ti nazpět místa, které jsi již ve společnosti měla? Kdo?! Já zpozdilá

Honba na medvědy v Pyrenejích. Kreslil Gustav Doré.

žena ještě se tážu. Můj to úkol, moje to svatá povinnost! Bude to ovšem při choulostivosti naší, předsudky prosáklé společnosti úloha nesnadná, ale při tvém drahém podpisu, kterýž zde vroucně líbám, slibuju ti, že se o ni zasadím celou svou silou a že ji provedu, jako že jsem tvá snad už jediná přítelkyně! Nevím proč, ale zdá se mi, že tě Petrohrad uvítá jedovatým sykotem; však neboj se: vyzvu pro tebe na souboj všechnu úzkoprsou podjatost, a musela by mne jen zlá moc zaskočit, abych neprovedla, co láska a přátelství mi velí. Cítím v sobě odvahu tragického reka — nuže, začněme ihned!"

Po těchto patheticky pronešených slovech kněžna povstala, uschovala opět list do záňadří a odešla za ostatními do jídelny.

Po skončené večeři vrátila se celá společnost zase do salónů k promenádě a hudební produkci, o kterouž se byli někteří přítomní umělci a dilettanti smluvili. Používajíc té příležitosti sezvala si kněžna Lidie do modrého kabinetu vedle prvního salónu malou společnost dam a pánů „na krátký rozhovor a zajímavou novinku". Byly to zejména dámy: stará kněžna Anna Galicynová, stará hraběnka Saburová, slečna Natalie Soltykova, dcera státního rady a senátora, princessa Sčěrbatova a hraběnka Zavalská; z pánů pak kníže Rumjancov, poručík Petr Razumovskij a ostsejský baron Lipke. Když se byly dámy kruhem rozsadily a pánové za nimi stojíce místa zaujali, postrčila kněžna Lidie své křeslo trochu do předu, usadila se a začala vypravovat:

„Vy všichni, pánové a dámy, pamatujete se zajisté ještě na krásnou a duchaplnou dívku, která před několika lety v domě mé laskavé, zde přítomné matky žila a pak se mnou do Paříže odejela."

„Myslíte-li, má drahá, na Adelaidu Campbellovu, pamatujeme se velmi dobře," vpadl jí do řeči kníže Rumjancov. „Říkali jsme jí na nemalé pohoršení ostatních dam „La Bellissima".

„Tím lépe, že se pamatujete," pokračovala Lidie; „ale prosím, abyste mne nevyrušovali. Víte snad také, že tuto Adelaidu Campbellovu již v nejútlejším mládí stihl osud velmi krutý: na její matce utkvělo v Jaltě podezření, že zavraždila ze žárlivosti anglického mimořádného vyslance, lorda Lyttona, což — jak se později ukázalo, nebylo pravda. Ale důvody podezření byly takové, že hrdelní soud uznal, aby matka do Sibíře poslána a tříletá dcera ve státním ústavě pro nalezence vychována byla. Dlužno vám totiž vědět, že byla matka, markýzka Campbellová, Angličanka a že se zpěčovala o své osobě z minulosti více doznati, než udával její průvodní list, ze kteréhož vysvítalo, že se narodila v Londýně a že byla, ačkoliv teprv asi 20 let čítala, vdovou po jakémsi knížeti Urzum-Tabunovi z Kavkazu. Malinké děvčátko mělo tedy, poněvadž se nikdo o ně nehlásil, do státního ústavu; ale tu ujal se ho starý přítel naší rodiny, hrabě Korsákov, dal ho v Moskvě pečlivě vychovat, a když Adelaida dorostla, poslal ji k nám do Petrohradu, kdež jste ji seznali. Později byli jsme, jak víte, v Paříži, a odtamtud odvezl si ji hrabě domů na Voroběnku, ale nikoliv co přijatou dceru, nýbrž co guvernantku ke svým již dorůstajícím dětem. Avšak na tom poměru nemělo zůstati. Starý Korsákov, však víte, jaký je to podivín, zamiloval se do ní a chtěl, aby se stala jeho ženou. Považuje ji pak dle svého despotického smýšlení za svůj bezvolný majetek, ohlásil

bez jejího vědomí a svolení přátelům a známým, že bude na Voroběnce v jeden a týž den dvojí svatba: jeho dcery, kontessy Zenaidy, s knížetem Tumeněvem a jeho sama s Adelaidou Campbellovou. Ale Zenaida nechtěla Tumeněva a Adelaida Korsákova. Proti násilí umíněného despoty postavila Adelaida intriku a zmařila jedním rázem sňatky oba — jak, bylo by obšírno vypravovat. Zkrátka a dobře, zamýšlené sňatky z násilí se rozbily a Adelaida, stížena plným hněvem starého Korsákova, poslána do vyhnanství. Týž osud stihl i mladého hraběte Alexandra."

„Ale, odpusťte kněžno," ozval se nedůvěřivě baron Lipke, „pokud vím, vzal si hrabě Korsákov skutečně Adelaidu Campbellovu za ženu."

„Ovšem," odpověděla kněžna Lidie, „ale matku, kteráž — dávno již z podezření očištěna — náhodou na Voroběnku přijela, aby dceru navštívila. Hrabě, aby své ohlášení odvolati nemusel, nabídl *jí* sňatek a schudlá markýzka obětovala se v naději, že dceři takto ještě nejspíše bude moci být prospěšna. Avšak kdo Korsákova zná, ví jistě, že bude ta oběť marná; než to náleží jinam. Moje přítelkyně (kněžna položila na to slovo obzvláštní důraz) Adelaida poslána tedy do vyhnanství a nyní poslechněte, co mi píše."

Kněžna Lidie rozevřela asi v polovici list, jejž v záňadří uschovaný měla, a začala čísti:

„......... Chtíc tedy z důvodů shora uvedených do rakouské Haliče se dostati a tam naši přítelkyni z Paříže, mladou hraběnku Wodzickou navštíviti, odtrhla jsem se ve Smolensku od hraběte Alexandra Korsákova a Rostislava Sologuba a vydala se sama na cestu směrem jihozápadním, k haličské hranici. Co společnici najala jsem si ve Smolensku jakousi starou paničku, chudou bezdětnou vdovu, kteráž mi na poště co nejlépe byla odporučena. Jmenovala se Zaklyňská. Tak cestovala jsem několik dní, užívajíc ovšem jen poštovských koní a povozů, bez překážky a nehody až do Kaměňce, nedaleko hranice. Zde opustila mne pojednou Zaklyňská, předstírajíc, že by jí další cesta jistě na zdraví uškodila a domlouvajíc mi, abych jen bez bázně samojediná dále jela, že budu za jednu silnou jízdu na rakouské půdě, kdež prý s největším bezpečím a pohodlím dále budu moci cestovat. Věříc, že tomu skutečně tak a vědouc mimo to, že od hranice na zámek Vodzických již vlastně ani není daleko, upokojila jsem se a najala v Kaměňci lehký vozík s třemi koňmi a starým vozkou, jehož klidná a uctivá tvář ve mně vzbudila úplnou důvěru. Záhy odpoledne měla jsem býti na haličské hranici.

Ale tu stalo se, co v Podolii velmi často se přihází: vozka neznal dobře cestu a byl opilec. A takž dorazili jsme teprv večer, za úplné již tmy a nevlídné povětrnosti k jakési zájezdní krčmě, kterouž byl vozka co svou pohraniční stanici poznamenal. Pravil, že zde nezbytně asi hodinu nebo dvě musí pokrmit. Mezi tím, co vozka s jakýmsi podomkem koně obstarával, přistoupila jsem k slabě osvětlenému oknu a podívala se dovnitř do krčmy. Byla to židovská krčma nejsprostšího druhu: polo rozbité, mastným papírem polepené okno, holé dřevěné, plísní a sazemi pokryté stěny, dvoje dvéře, na pravé straně stará jakási pohovka s vypelichanou medvědí kůží a před pohovkou malý stolek se schromenými nohami; na protější straně jizby dvě dřevěné lavice

s dvéma podlouhlými, nenatřenými stoly, v levém úhlu polorozvalená pec a vedle peci jakýsi nálevní stůl s několika barevnými lahvemi a špinavými sklenkami. Na stolku s pohovkou seděl právě starý polský žid, s dlouhým, rozcuchaným šedým vousem a ohavnými mastnými pejzy, kteréž mu s obou skrání jako tuční, lesklí červi, na tvář splývaly a ustavičně se houpaly. Žid, patrně krčmář, měl na sobě obvyklý dlouhý, ošumělý kaftan a na hlavě černou aksamitovou čepičku. Seděl při oharku lojové svíčky, prohlížel skrze velké zvětšovací sklo, jakéhož u nás staří páni ke čtení užívají, padesátirublovou bankovku, nejspíše falešnou, usmíval se příšerně a pokyvoval spokojeně hlavou. Pojímala mne ošklivost před tím brlohem, ale nebylo pomoci: musela jsem do vnitř, neboť začínalo poprchávat.

Když jsem dvéře otevřela, vyskočil žid jakoby postrašen a vpustil rychle bankovku i zvětšující sklo do šuplíku ve stole. Uviděv, že nepřišel žandarm, nýbrž že vchází do jizby dáma v moderním cestovním obleku, usmál se potutelně, sňal čapku a dělaje hluboké poklony, pravil:

„Bůh posílá chudému Šmulovi vzácné hosty! Čím mohu tě obsloužit, jasně velmožná paní?"

Odkládajíc na nejbližší stůl plášť a příruční vak, odpověděla jsem:

„Nezůstanu zde dlouho, dobrý starče; jen co se koně trochu nakrmí. Dovol, abych se tu ohřála, a dej, máš-li, sklenku pitného vína."

„Jak pak bych neměl," divil se s poklonami starý žid, „jak pak bych neměl dobrého vína, pro tak jasně velmožnou paní?! Mám prastaré uherské — dvě stě let leželo ve sklepě jednoho magnata."

Žid přinesl láhev jakéhosi kalného, temně zbarveného moku, postavil ji přede mne a vyzděděv, co nejspíše již dříve věděl, kam jedu a proč v jeho krčmě přes noc zůstati nechci, usedl zase ke svému stolku a vida, že nemám chuti s ním se bavit, obrátil se ke mně zády a vyňal opatrně, abych snad nepoznala, co v rukou má, ze stolku nějaké papíry a zvětšovací sklo a ponořil se do drobnohledného zkoumání. Nebylo ani nejmenší pochybnosti, že prohlíží opět padesátirublovou bankovku. Seděl chvíli tiše ani nehlesaje; ale pojednou zavrtěl sebou, zamlaskal vesele, jako na koně děláme, pošoupl čepici hluboko do týlu a zvolal polohlasem, jakoby s někým rozmlouval: „Aj aj, Lajbovic, jaký's ty kreslič! Ty's pravý umělec, to nedokáže po tobě nikdo. K nepoznání! Ani vlásek, ani puntík tu neschází!"

Pak se opět zamlčel a z šustění papíru poznala jsem, že vyjímá zase jinou falešnou bankovnu. Ale než tu prohlednouti si mohl, dolehl do krčmy dusot koňských kopyt a bylo slyšet, že venku nějaký jezdec slézá. Žid zastrčil kvapně všechno do šuplíku a obrátiv se zvědavě ke dveřím, pravil:

„Už nám bude veseleji, velmožná paní! Nemýlím-li se, dostaneme nového hosta. Můj hotel nemine nikdo, koho cesta kolem vede."

Sotva že to domluvil, vrazil hřmotně do dveří muž dosti slušného vzezření, ve vysokých jezdeckých botách, s navoskovanými kníry a s bičíkem v ruce. Odhodiv bičík na stůl a svlékaje rukavice, oslovil s vysoka krčmáře, který se v ustavičných poklonách prohýbal:

„Jak pak se máš, stará plesnivino? Dostanu-li pak nějakou zá-

kusku a sklenici vína, ale vína a nikoliv odvaru z brasilianského dřeva?“

„Všecko, nejjasnější pane!“ odpovídal pokorně židák. „Ale jak může tak vznešený, tak bohatý pán mluvit o brasiliánském dřevu?! Prosím pokorně, mám přinésti tokajské, burgundské nebo Cheres?“

„Přines co chceš,“ hřímal zase jezdec, „jen ať z toho nedostanu hryzení! — A pardón, jasná paní, ani jsem nezpozoroval, že nejsem s židem samoten,“ omlouval se pak, jakoby mne byl teprv zahledl a odložil klobouk.

Následovala krátká rozmluva, jaká se obyčejně děje, když se lidé cestou setkávají. Za chvíli přišel krčmář s lahví a nějakým mně naprosto neznámým pokrmem a postavil obé před hosta! Ten pak vedl stále svou, spílal jídlu i vínu, ale jedl a pil velmi statečně. Nutil se do jakéhosi kavalírského tónu, ale prozrazoval tím více sprosťáka. Vypiv asi třetí sklenku, odstrčil talíř i víno od sebe a spustil zase zhurta na žida, který ustavičně ho obskakoval:

„Snad nemyslíš, plesnivče, že jsem jen k vůli tvým lektvarům sem zajel? Máš-li pak nějaké dobré sedlo? Moje není k potřebě, ačkoliv jsem je teprv včera koupil.“

„Mám jedno anglické,“ odpověděl žid, „hned ti je, nejjasnější pane, přinesu.“

Odešel a vrátil se za malou chvíli se slíbeným sedlem. Nastalo prohlížení a krátké smlouvání, až se posléz o cenu dohodli. Jezdec vyňal padesátirublovou bankovku a podal ji židovi. Ten pak, jakoby ho bylo něco uštklo, trhl sebou, prohledl si padesátku a nakloniv se k jezdci, prohodil s lišáckým úsměvem: „Snad není také od Lajbovice?“

Jezdec ani tváří nepohnuv odvětil suše: „Ne, ta je od jiného!“

Krčmář zastrčil ji klidně do velkého portefeuillu, kterýž byl ze záňadří vytáhl a tvářil se, jakoby chtěl hostu něco dodávat. Ale ten učinil rukou znamení odmítavé a pravil: „Nech toho, starochu! Podrž si zbytek za uhoštění mne a napojení koně. Ostatně chci tě ještě o něco požádat: mám při sobě mnoho peněz a nevím, je-li cesta v noci dosti bezpečná; nechtěl bys mi je do pozejtří uschovat, než tudy zase pojedu?“

„S největší radostí, velmožný pane,“ odpověděl žid. „Šmul — chci říci Samuel je poctivý muž, byly by u něho lépe ukryty, než v nedobytné pokladně, ale myslím, že toho není potřebí, poněvadž je cesta až na nejbližší rakouskou stanici úplně bezpečna. Zná-li kůň cestu, jako že zná, můžeš se v sedle vyspati.“

„Když tedy myslíš, povleku se s nimi. Ale nikoliv — jistota je jistota; zde vezmi můj portefeuille, je v něm třicet tisíc rublů, můžeš si je přepočítat. A nyní pojď, přesedláme koně a podíváme se, jak tvoje sedlo přiléhá.“ Při těch slovech podal jezdec krčmářovi velkou koženou tobolku, s kterouž tento do vedlejší jizby odkvapil. Na to obrátil se jezdec ke mně a pravil, jak mohl, galantně:

„Kdybyste si chtěla, madame, jen malý kousek zajeti, doprovodil bych vás koňmo na dvě třetiny cesty. Není tu sice, jak jste slyšela, nebezpečno, ale dáma potřebuje vždy ochrany. Přijímáte můj návrh?“

„Děkuju vám, pane, za dobrou vůli," odpověděla jsem přesvědčena, že je to nějaký šibal; „mám špatné koně, opozdil byste se k vůli mně a já opozdila bych se zase následkem zajížďky. Důvěřuji v bezpečnost krajiny a děkuji ještě jednou za návrh."

„Jak se vám líbí; měl jsem jen za svou povinnost nabídnouti vám svou službu," prohodil lhostejně jezdec a ježto se žid právě byl vrátil, povstal, přál mi šťastnou cestu a odešel s krčmářem a sedlem do dvora.

Jakmile se byly dvéře za nimi zavřely, odemkla jsem rychle vak, vyňala z něho revolver a zastrčila jej rychle do záhybů šatu, kterýž jsem přes prsa položený a v bocích uvázaný měla. Měla jsem už jistotu, že jsem zapadla do revíru lupičů a s hrůzou, kteráž mne obcházela, pojila se odhodlanost, že se budu bránit na život a na smrt. Jakmile jsem z unikajícího dusotu koňských kopyt seznala, že podezřelý jezdec již odklusal, nařídila jsem vozkovi, aby bez prodlení vůz k odjezdu připravil. Vozka i žid namítali sice to a ono, ale vidouce, že neustupně na svém trvám, podrobili se a za čtvrt hodiny jela jsem dále.

Byla tmavá, nevlídná noc. Prška sice již dávno přešla, ale obloha byla dosud těžkými mraky zahalena. Jeli jsme nějakým lesnatým pohořím a vozka ujišťoval, že zná nyní každý kámen na cestě. Zvonec středního koně zvučně hlaholil a budil slabou ozvěnu v okolních hvozdech a stráních. Minula asi hodina. Vítr rozehnal mraky a protrhanými oponami nebes zasvitla bledá zář k západu již nachýleného půlměsíce. Nikde nejevilo se nic podezřelého a poněvadž starý vozka ujišťoval, že za nějakou půl hodiny na rakouské celní stanici budeme, nabývala jsem zvolna klidu a pokoje. Ale revolver jsem proto přece z ruky nepouštěla. Lehký vozík harašil nyní ostře s jakéhosi svahu dolů a vozka obrátiv se ke mně pravil vítězoslavně, že sjíždíme již do Haliče. Avšak sotva že to byl dořekl, vyřítil se z lesa na levo jezdec, přeskočil příkop u cesty a než jsem se z překvapení probrati mohla, přiletěl k vozíku a vyškubl mi jedním trhnutím ruky vak, kterýž jsem levicí byla držela. Než v tom vytřeskla i rána z mého revolveru a jezdec zařvav pustil vak a překotil se na koni. Vítězství i katastrofa zároveň, neboť v tutéž chvíli následoval prudký náraz, vozík se překotil a já letěla jsem někam dolů se stráně.

Více nevím. Neboť když jsem zase vědomí nabyla, ležela jsem v Kaměňci na poště, na celém těle potlučena a zmítána zimnicí. Vypravovali mi, že mne poštovský kočí, který se od rakouské hranice vracel, ráno v rokli spatřil, pomocí nějakého sedláka na horu vyvlekl a do města zavezl, odkudž jsem byla den před tím vyjela. Po vozkovi, který mne do Haliče vezl, není dosud ani památky a má se obecně za to, že byl s lupičem dorozuměn a že buď s raněným a s lupem uprchl anebo že zatáhnuv někam jeho mrtvolu sám kořist schvátil a zmizel.

Ale ať je tomu jakkoliv, jisto je, že jsem se tou událostí octila v tomtéž položení, ve kterémž jsem co děcko byla, když moji matku na Krymu zatkli, neboť věz, drahá Lidie, že vsechno což mým bylo, na zmar přišlo. Onen příruční vak obsahoval mé celé jmění, přes dvacet tisíc rublů na hotovosti, všechny moje skvosty a listiny. Co mám nyní

dělat kam se obrátit, kde se usadit? Nikde mne neznají, nikde mi neuvěří a nikde se také nemohu prokázat, neboť co se mnou se událo, nedá se úřadně zjistit, aspoň na ten čas nikterak. Nic nedělala bych si z podřízené práce, nic z postavení a života sebe skromnějšího, jen kdybych aspoň zabezpečena byla proti předsudku, proti křivému domnění. Ale to právě nejsem! Všechno bych snášela s tichou resignací, jen nikoliv podezření... Ty, šlechetná přítelkyně, mi zajisté rozumíš a jsi také jediná, s kterouž o těch věcech mluvím.

Však dosti o tom. Musím se rozhodnouti. Lékař říká, že se v několika dnech budu moci vydat na cestu. Ale kam? Neznám v tu chvíli jiné cesty, než do Petrohradu. V Moskvě mne už nikdo nezná a v Petrohradě mám Tebe! K tobě se tedy uchyluji, jsouc přesvědčena, že nepovrhneš mnou proto, že neštěstí mne potkalo. Nežádám o nic, než toliko o mravní tvou podporu, o tvé slovo, o tvé svědectví. Však možná, že jest to více, než ti okolnosti dovolují učinit. Proto prosím každým způsobem o to jediné: odpověz mi, drahá Lidie, mám přijet do Petrohradu, anebo mám se jinam obrátit? Tvá vůle, tvá rada bude mi rozkazem, proti němuž není ani v mysli odvolání...."

„Dále čísti nebudu," končila kněžna Lidie. „To, co jste dosud slyšeli, zajisté vám stačí, matko má milená i vám, moje přítelkyně i přátelé. Nuže rcete: chcete být nápomocni k tomu, aby moje přítelkyně a družka mého mládí vrácena byla společnosti, jejíž mohla, ba ještě dosud může býti ozdobou? Chcete přispěti k tomu, oč pokusiti se již jsem si umínila?"

„Ovšem!" „Rozumí se!" „Každým způsobem!" a podobně rozlehlo se kolem, a kněžna Galicynová, na kterouž dcera především tázavý zrak upjala, přisvědčovala blahosklonně, jakoby říci chtěla: „V tom poznávám svou dceru!"

„Bravo!" odpověděla spokojeně kněžna Lidie a políbila své matce ruku. „Přijímám vděčně váš slib — ale jen s podmínkou: zavážete-li se čestným a kavalírským slibem, že o tom, co jste právě slyšeli, nikomu ani slovem se nezmíníte, dokud vás slibu toho nezbavíme buď já, nebo sama Adelaida. Slibujete, pánové a dámy?"

„Slibujeme!" ozvalo se unisono do kola, a kněžna Lidie přijímala od každého zvlášť slib tisknutím ruky. Pak povzdechla si blaženě a doložila: „K poradě o ostatním dovolím si vás sezvati později. Nyní myslím, že je čas, abychom se k společnosti odebrali, sic se nám rozejde!"

Na to všichni povstali a šli do salónů.

(Pokračování.)

V buřanu.

Moře jarní trávy, buřan květuplný
po obzor až valí měkké pestré vlny.
S ním se blankyt snoubí. Kamo sáháš okem,
tichá step jen dřímá ve snu přehlubokém.

Dávno tomu, dávno. Stepi sen
nezvyklým byl šumem rozplašen.
Uviděla, žasnouc, od západu
valiti se vozů temných řadu,
blížiti se vichrem jezdců roj, —
neznámy jí hostů šat a zbroj.
Hlahol rozlehá se kol do kola, —
naslouchá mu — rozumí jen zpola.
Ký sem vítr přivál divnou chasu
snědých tváří, pustých brad a vlasů,
půl jak hrdé bohatýry báje,
půl jak bludné syny Himalaje?!
Vetchých oděvů a zbraní směs
postýlá jim plíseň, krev a rez.
Letem vzdouvají se kusé hávy,
čapky srsť tu hledy zaclání,
s přilby rezavé brk onde páví
k osmáhlé se šíji uklání.
Kosmatou hruď mnohý jeví spár
těsných kabátců, s jichž prsou chudé
povívají zbytky látky rudé,
kalicha jak hrubý, sešlý tvar.
Kůže hnědá, odraná se choulí
na dřevěných štítech. Prázdné touly,
těžké cepy houpají se vzadu
s pohárem a tykví v divném ladu,
s dropem zloveným — ba smutný vid
skýtá neznámý ten branný lid!

Stanuly teď vozy. Jezdci oře
k pastvě vyhnali ve květů moře.
Ženy ňader osmahlých a lýtek
sestoupily s vozů. S nimi pak
po obrovských kolech chomáč dítek
sesypal se jako sotků mrak.
Nejeden tu hošík pružný, snědý,
pod přilbičkou na bělavé hlavě
stepí rozesílá bystré hledy
jako sokol honce na rukávě.
Ba i nahé robátko tam stranou

na pavézu snesli oprýskanou.
Děvče k němu kleklo miloněžné,
kalich majíc na košili režné
v ňadrech vetkaný jak rudý květ,
usmívá se na ně, k němu kloní
bílé čelo s řadou lesklých tret,
při tom v přilbě kostkami mu zvoní.

S prvního teď vozu muži, ženy
opatrně kmeta snesli v trávu,
zvolna, lehce opřeli mu hlavu
o štít velký, k vozu přikloněný.

Tak tu sedí, polovzpřímen tělem.
S temene mu splývá vlasu sníh
kolem tváří vpadlých, zvráštělých,
a krev zardívá se plátna bělem
v rozhalených prsou. Oči sklenné
bloudí v knize staré otevřené,
ležící mu v klíně. Ztichl šum
a všech zrak se sklonil k jeho rtům.

Stařec promluvil: „Nad blízkým rovem
kajícným se s vámi loučím slovem.
Zhřešili jsme, bratři! K mnohé seči
za jazyk a víru spěl náš voj,
ale posléz' přirostla nám k meči
srdce lítá, zvykem stal se boj,
bez volby již prapor náš se klonil,
kam plen pozýval, kde měšec zvonil,
z bohatýrů hrdých, Páně sluhů
stali jsme se hejnem dobrodruhů!

V boji mrzkém, v Uhrách naši četu
Hospodin teď rozbil na odvetu,
mně hruď proklál, vás co trosku žalnou
vyvrhl v tu stepi valnou, dálnou —
však vás aspoň spřízněný nám v rodě,
družný národ přijme na východě!

Ale já zde věčný budu sen
v šíré stepi spáti samoten.
Skloňte ke mně třáseň praporu,
válečný zpěv zazni ve sboru,
vpadněte všech houfnic hudbou jarou,
rozhlučte všech bubnů kůži starou,
bych mněl, na slavné že klesám dráze
v boji posvátném — pak umru snáze!

Do hrobu meč nahý dán mi buď,
nech v mé dlani mrtvé rez jej ztráví —
druha věrného mé hanby, slávy.
Bibli tu pak vložte na mou hruď —
za živa kde stále měla dlíti,
nechte spasné její blány ztlíti!

Zdá se mi, že v poslední té chvíli
Hospodin mé duše oko sílí,
budoucnosti závoj odkrývá.
Vidím — běda! — ve skráň mého lidu
hloub a hloub se trní zarývá —
však již vstává, — střásá hanbu, bídu — —
A teď vidím: z východní té strany
mrak se zdvihá jezdců hustý, branný,
a v něm vrátí vnuci našich vnuků
do vlasti se předků v bitev hluku.
Koňní bouř' přeletne po mém rově,
zachytí můj popel na podkově
a jej ponese v zem rodnou zpět,
jíž se zrodí nové slávy květ!“

Za svítání ustlali jsou kmetu
do peřestých vonných stepních květů.
Povzdechy, modlitby tichým slovem
s vůdcovým se rozloučili rovem.
Dál se hnula vozů řada tmavá,
prapor s kalichem vlá v Ukrajinu,
za nimi pak v ladném stepi klínu
uhnětený buřan zvolna vstává.

Zmizeli již v dáli. Kamo sáháš okem,
step jen tichá dřímá ve snu přehlubokém,
po obzor až valí měkké, pestré vlny
moře jarní trávy, buřan květuplný.

Fr. Palát.

Tajemství sošky.

Novella, napsala

Grazia Pierantoni-Mancini.

Z italšt. přel. *J. J. Benešovský-Veselý.*

Kapitola první.

Ve které střepy svaté sošky způsobí zázrak.

Ctěné panstvo! Jsem zednický mistr a proto vám snad bude podivno, že chápu se péra, abych vám vyprávěl historku; pravilť se mi, že toho dovedu nejlépe sám, neboť jsem při tom hrál jednu z hlavních úloh a ostatně jsem byl velmi pozorným divákem. A protože jsem navštěvoval pilně večerní školy a pocházím — bohu díky — z Toskány, kde se řečí, kterou se píše, také mluví, nenahlížím, proč bych se ostýchal, povědět co se stalo, jak nejlépe znám, zejména jsem-li přesvědčen, že mi porozumí každý, kdo má jen špetku dobré vůle.

Zednictví se mi líbí — neříkejte, že se mi musí líbit, poněvadž jsem si je zvolil za svoji živnost. Ale tomu není tak, neboť zednictví je naší rodinnou živností, všichni moji předci byli zedníky a také já přenesu tuto živnost na své dítky. Mnozí velcí páni hledají slávu v tom, že vypočítávají, po kolik století již se v rodině jich zahálí; ale my řemeslníci jsme spokojeni, přenáší-li se živnost naše s otců na děti, neboť příklady a děděním přechází nám takřka v krev, tak že nabýváme dříve zručnosti a uznání.

Ale to všechno sem nepatří, neboť vlastně chci vyprávět, že jsem měl před krátkým časem obstarati sbourání několika domů, jichž stržení nařídila obec florentinská, aby naše milé město bylo ozdobeno širokou ulicí, jaké se nalézají v Paříži a v Londýně, kam bych se také jednou rád podíval.

Moje zaměstnání se mi líbí, zdá se mi, že je velmi pěkným stavět velké paláce, skvostné, pevné kostely, pomníky, kterým se budou naše děti obdivovat, fontány na náměstí, zkrátka vše, co činí člověka jaksi tvůrcem. Jsem toliko prostý řemeslník, ale prsa se mi dmou, přiložím-li ruku ke krásnému dílu, poznávám-li hned na první pohled úmysl stavitele a skládaje kámen na kámen, vidím-li vzrůstati štíhlý sloup neb umělou klenbu aneb novou hlavici a vystupovati vkusný ornament; kdežto naopak, jedná-li se o stavbu hrubou, nemotornou, beze slohu a vkusu, jakých bohužel za našich dob nalezáme až příliš mnoho, chápu se díla jen s nechutí a pracuji-li přece na ní — k vůli vezdejšímu chlebu — vzdychám těžce, zažehnávaje všechny lidi, kteří dávají přednost šerednému, ač mohli zvolit krásu.

Ale nejhorší prací, které se může dostati poctivému zedníku, jest bourání jakékoliv budovy. Dům je dosud v dobrém stavu, zdi jsou pevny, sklepení bez trhlin, přec musí být vše zničeno. Vylamování kamenů zní skorem jako nářek, zdi praskají a stěny pokojů, strhnutím

průčelí rázem obnažených, jakoby se styděly, že musejí očím všech zvědavců odhaliti tajemství, jež po tolik staletí skrývaly.

Co tyto kleté práce počaly, stal jsem se všecek nevrlý a neodvážil jsem se ani plísniti své lidi, když pracovali poněkud liknavo, neboť jsem se vmyslil do dávné minulosti, kdy jiní dělníci čile a chutě s celou duší budovali na těchto domech a domýšleli se, že tvoří kdož ví jaké zázračné věci. A my nyní spěcháme, abychom úplně zmařili celou jich práci, nečekajíce ani, až neuprosný zub času, který bohužel ničeho na tomto světě nešetří, svou práci vykoná; po nás pak přijdou jiní, kteří zase budou chtíti měnit, a takž nebude popřáno dětem, aby udržely dům otců a otcové nebudou moci říci: zde budou kdysi bydlet naše děti. Ale dal jsem výhost všem vrtochům uváživ, že lidská činnost jest pramenem bohatství, že dělníku jest práce nutností a že máme tím víc práce, čím více umění se provádí; pak jsem rozjařoval a povzbuzoval své lidi slovem i příkladem a první zapěl jsem národní píseň, neboť zpěv dodává chudému často síly a veselí, zapomínáme na lopotu i svízele.

Jednou v sobotu, v měsíci dubnu, odbíjela právě druhá s poledne; usedl jsem si, neboť jsem byl poněkud umdlen. Musím připomenouti, že náležím k oněm lidem, kteří sotva že odložili práci, ihned začínají hloubat. Na konci ulice pne se velká kopule chrámu Santa Maria de Fiore, v tak krásných obrysech, v takovém souladu, v také velebnosti, že se mi tehdá zdálo, jakoby ji samo to modré nebe něžně objímalo. Vzpomínal jsem onoho velkého mistra, který ji stvořil, vzpomínal jsem . . . ale nepřišel bych ku konci, kdybych tu chtěl uvádět všechny své myšlenky.

Pojednou stál přede mnou mladý muž, jenž by mne patrně byl rád oslovil a přec se k tomu nemohl odhodlati. Zedníci nebyli ještě nazpět od oběda a mladík byl zcela samoten se mnou v liduprázdné, až po kotníky prachem pokryté ulici. Hleděli jsme mlčky na sebe. Dle velmi mladistvého vzezření svého nemohl být mladík mnoho přes dvacet let, prostý jeho šat byl poněkud neobyčejného střihu, měl dlouhé kadeřavé vlasy, živé, lesklé černé oči a vnitřním pohnutím plály mu tváře.

„Pane" — počal, smekl klobouk a uvázl. Povstal jsem ihned, očekávaje, co asi dále řekne.

„Pane mistře, já bych . . . já bych rád . . . ještě jednou vstoupil do tohoto domu, než bude úplně stržen."

„To není dovoleno."

„Ó prosím, prokažte mi tu laskavost," pravil a hlas jeho se chvěl, jakoby mu bylo do pláče.

„Lituji, že vám to musím odepříti," na to já, a bylo mi ho skutečně líto, „ale nemohu nijakým způsobem, neboť je to zakázáno. Kdybyste znal některého inženýra neb vůbec někoho, kdo tu má co mluvit, ale já! . . . vidíte: není zde již ani schodů."

„Neznám nikoho, jsem tu samoten ve světě," pravil s hlubokým žalem, pozbývaje odvahy. „Pusťte mne nahoru! . . . , Ta světnička s modrými stěnami tam nahoře v prvním patře byla kdys mým bytem."

„Ó . . .“ pravil jsem, pozorně naslouchaje. „Ale hleďte, máme přísný zákaz.“

„Pusťte mne nahoru!“ opakoval odhodlaněji a mužněji. „V onom pokoji jsem se narodil, tam jsem ztrávil své dětství, ... tam jsem před sedmi léty viděl umírat svou zbožňovanou matku.“

„Vaši matinku? Ubohý mladý pane!“ zvolal jsem, pohnut jeho bolestí, kterou jsem i já byl kdys pocítil, „nuže, buď si, potěší-li vás to, vystoupíme nahoru; doufám, že nedostanete závrať a vrátí-li se mi lidé k práci mezi tím, co budeme nahoře, řeknu jim, že jste můj příbuzný. Dle svého vzezření patříte sice k vznešenějším, ale za našich dob není již hanbou býti příbuzným řemeslníka. Vy . . .“ zde jsem se zamlčel, neboť jsem pozoroval, že mluvím do větru. Mladík, kterému se tolik chtělo vystoupiti nahoru, stal se pojednou nerozhodným a zastavil se, chvěje se na celém těle.

Konečně přemožen bolestí podepřel rámě o zeď, sklonil hlavu a plakal, jako by se chtěl rozplynouti v slzách. Ulice byla stále ještě pusta, povozům byla jízda tudy zakázána a z pěších nejevil nikdo chuti brodit se těmi spoustami prachu; odstoupil jsem stranou a pokud možná jemu z očí, neboť vím dobře, že mužové se stydí za své slzy, a mají také pravdu, neboť pravý muž pláče zřídka, ale stane-li se to, pak je to bolest, nad níž by se kámen rozplakal.

Konečně mocné jeho vzlykání umlklo a těžce pracující jeho prsa se stišila; obrátiv se ke mně pokynul rukou; nestyděl se, jak jsem očekával, nýbrž řekl zcela prostě:

„Šel jsem tudy naposled, když zemřela a já ji vyprovázel na hřbitov.“

Stoupali jsme po zednickém žebříku, sestávajícím z trámců, spojených provazy; pozoroval jsem, že nový můj přítel je čiperný a obratný a že mne rychle následuje. Když jsme přišli do předsíně třetího patra, stanuli jsme. Po obou stranách táhly se dvě dlouhé řady světnic bez dveří, o hlavní stěny, ba i o strop oloupeny, jako zřícenina, a byla to také zřícenina, jen že velmi šeredná, nejsouc posvěcená pozvolným rozkladem věků.

Mladík se ohledl, šel kolem mne a zahnul na levo. Nechal jsem ho jíti, až došel k poslednímu rohovému pokoji, kde stanul na prahu. Ale pak urychlil jsem své kroky a postavil se mu po boku, ne snad ze zvědavosti, ale proto, že se mne zmocnila zvláštní bázeň a mozkem mi vířily příšerné myšlenky. Již jsem počal litovat své útrpnosti a obával jsem se, že jsem se vmísil do nějaké nekalé historie. Proto jsem dobrého toho člověka nespustil s očí, jsa připraven, chopit jej při sebe menším hnutí za cíp kabátu.

Pokoj, ve kterém jsme se nalezali, měl as šest metrů do čtverce a po tmavomodrých stěnách rozseté hvězdičky dodávaly mu přívětivého rázu. Klenutý strop byl již stržen, ale vzpomněl jsem si, že byl ozdoben malbami v dobrém slohu, jichž zkáza se mi zdála býti barbarstvím; okno bylo vysoké a po stranách okrášleno řezbami z dřeva cypřišového, jež dělá tak dobrý dojem a jehož se u nás tak často užívá. Zkrátka, bylo vidět, že nebohá tato budova pochází z dávné doby, kdy se ještě

užitečné s krásným pojilo, a že patřívala bohatým majitelům, třeba později, když sešla, byla pronajata chudým lidem.

Pojednou jsem zpozoroval něco, čeho jsem si nebyl dosud všímnul; byl to výklonek v zadní stěně, as metr vysoký, ve kterém stála silně otlučená soška nějakého svatého; snad býval tento pokoj kdysi modlitebnou.

Všechno, co zde postupem vypravuji, bylo myšlenkou jediného okamžiku, buď že mi byl prostor ten již znám aneb že myšlenka letí rychlostí blesku, kdežto slovo jako o berlích pokulhává.

Mezi tím, co jsem prohlížel sošku svatého, odstoupil mladý muž ode mne, poklekl u zdi, dle všeho odhodlán k novému vzlykání; avšak přemohl se, usedl na stupátko u okna a pravil, jakoby mluvil sám s sebou:

„U tohoto okna pracovala, a já sedával jsem u jejích nohou, pohlížel k ní a líbal chvílemi obrubu jejího šatu.

Tam stála bílá postel její a zde chudobné moje lůžko a vzbudila-li mne ráno políbením, zdálo se mi, jakoby náš svatý, ozářen prvními paprsky slunečními, na mne se usmíval.“

Na tato slova následovaly nové mlčení a nové slzy.

„Ach, a roztomilé ty ranní procházky! . . . a když mne pak učila číst! . . . a když svým sladkým jasným hlasem zpívala! . . . A já jsem ji musel vidět umírat, tak mladou! . . . Jak neštastným jsem byl!“

Vzchopil se kvapně a zavadil o svatého, jehož byl před chvílí tak vychvaloval. A teď . . . teď, ctěné panstvo, stalo se něco, čemu bych neuvěřil, kdyby mi to byl někdo vyprávěl. Však není to žert, nýbrž jeden z oněch zázraků, které prostoduché lidi, jako jsem já, udržují ve víře v prozřetelnost boží. Na vlastní oči viděl jsem, co zde vyprávím.

Soška z terracotty, která následkem tolika ran, jež zdi již byly vydržely, rovnováhy pozbyla, začala se následkem nárazu kolísat a prask! . . . ležela rozbita na kusy. A hádejte, co chovalo břicho dobrého starého pána? . . . dřevěnou krabičku, která se také rozbila a z které vypadly balík starých listin, malá podobizna, několik suchých květin a černá kadeř.

Mladík se vrhl vedle těchto pokladů na zem nevěda, po čem dříve sáhnouti, proletěl listiny, díval se na obraz, zlíbal kadeř jako šílený a pak omdlel. Volal jsem ho po tichu, pak hlasitěji, konečně jsem na něho křičel a třepal jím za ramena; ale když tu pořád ležel přede mnou se zavřenýma očima, bledý jako stěna, stanul jsem jako osel na ledě a proklínal skrze zuby, což je bohužel mým obyčejem, jsem-li v nesnázích.

Mezi tím vrátili se moji lidé do práce, já sebral jsem obsah tajuplné skříňky, zavolal dva muže a řekl jim, co jsem uznal za dobré. Chopili neznámého pod paží a snesli jej s velkým namáháním dolů; donesli jsme jej k lékárníku na rohu a tím časem, co mu tento posilňující nápoj připravoval, sběhli se lidé před krámem, a poněvadž nikdo nevěděl, co se to vlastně stalo, vymyslil si jeden báchorku, kterou druhý hleděl překonati pohádkou ještě ukrutnější.

Konečně otevřel cizinec oči a rozpomenuv se, co se bylo událo, rozhlížel se nedůvěřivě kolem; pokusil se povstat, ale klesl malomocně

do lenošky. Ukázal jsem mu potají jeho papíry, které jsem měl uschovány pod kabátcem, pak jsem mu podal ruku a vedl jej zástupem zvědavých těch několik kroků do svého domu v San Lorenzo, skromného to příbytku poctivého řemeslníka.

„Hoho! Co se ti přihodilo?“ zvolala má žena, sedíc před oknem a pletouc slámu, „koho to přivádíš?“

„Uprav rychle lůžko a nežvatlej tolik,“ pravím, abych to odbyl zkrátka, neboť ženy jsou zvědavy a běda tomu, kdo se s nimi pustí do hovoru. Moje žena, ač má jazyk pohyblivý jako jiné, jest ostatně pravou perlou. Stoupala přes čtyry schody najednou a když jsme přišli do druhé světničky našeho bytu, byla postel již bíle povlečena a očekávala s natřesenými poduškami a odhrnutou svrchnicí svého hosta.

Pomáhal jsem mu při svlékání. Nechal s sebou dělat vše, jako dítě, šeptaje mezi tím: „otče, matko, čest, urozenost“ a jiné povzdechy, tak že jsem se počal obávat o jeho rozum.

Když jsem jej uložil, tázal jsem se ho, mám-li dojíti pro lékaře a poněvadž i moje žena, kterou všichni považují za polovičního lékaře, pravila, že jest to jen okamžitý záchvat, poradil jsem mu, aby se choval klidně a dělal jakoby byl doma; pak jsem šel po své práci, aby moji lidé snad nevyváděli hloupé kousky.

Když jsem se večer vrátil domů, nalezl jsem svého mladého pána opět ustrojeného; očekával mne netrpělivě, aby mi slovy mohl vyjevit svou vděčnost, kteréž, jak se mi zdá, ani jsem nezasluhoval.

„Vy jste můj ochrance!“ pravil potřásaje mi rukou, „čím se vám mám odměnit?“

„Vyprávějte nám své příběhy,“ vyrazila ze sebe má stará poněkud rozpačitě, ale povzbuzena zvědavostí, kterou z mých očí byla vyčetla.

Domlouval jsem své ženě jen tak k vůli slušnosti, ale mladý muž vpadl mi do řeči.

„Ano, ano, povím vám všechno a pak bych vás prosil o radu ...“

„Mne, prostého dělníka? Chcete si ze mne tropit žerty ..“

„Poznal jsem hned, že máte dobré srdce, a hleďte, já jsem tak samoten, opuštěn ... A co myslíte, že jsem? Vždyť jsem také dělníkem, neboť to jméno značí, že se živíme prací svých rukou; jsem malířem.“

„To je pěkný rozdíl,“ vskočila mu má žena do řeči.

„Ty's popadla věc za pravý konec; ale teď buď tak laskava a připrav večeři na místo toho hloupého žvatlání,“ pravím, zamračiv se, pak jsem přitáhl ku stolu starou lenošku nebožtíka dědečka pro malíře a postavil vedle ní třínožku pro sebe. Má žena, která jest pravzorem hospodyně, počala ihned připravovat večeři; zdálo se, jakoby byla všecka zabrána svými domácími starostmi, neboť šukala sem tam jak lasička, ale zatím vyslechla všechno od A až do Z, jak jsem se brzy přesvědčil.

Kapitola druhá.

Malíř nám vypráví svou historii.

Mladý muž mne poprosil, abych mu položil tajuplné papíry na klín, přemýšlel chvíli a vyprávěl pak asi takto. Říkám asi, neboť on

byl studovaný a mluvil, jak se říká, jako kniha, kdežto já, jenž nerozumím psaní knih ani za mák, podávám jeho slova pokud možná nejlépe a tak, jak jsem si je pamatoval.

„Jmenuji se Rafael a snad právě to jmeno dodalo mi chuti, abych se stal umělcem; vím teď ovšem, že myšlenka, dostihnout velkého Urbinčana, jest šílenstvím, ale ve dvanáctém roce tlouklo v této pyšné naději malé mé srdce mnohem prudčeji. Narodil jsem se v pokoji, k jehož poslední návštěvě před sbouráním jeho pohnul mne strážný anděl aneb snad dokonce duch mé matky, a skrovný tento prostor byl dlouho mým vesmírem, mým rájem.

Jakkoliv namáhám svou paměť a jakkoliv si vzpomínám, nemohu se přece upamatovat, že bych mimo svou matku byl vídal kolem sebe ještě někoho jiného. A přece! právě teď se jeví mé duši jako zjev z dávné, dávné minulosti, zdá se mi, jako bych byl jedné noci náhle procitnul a spatřil krásného muže s černým vousem, kterak se ke mně nahýbá a s pláčem mne objímá. Je to skutečná upomínka aneb snad obraz ten působí, že sním s otevřenýma očima?" a při těchto slovech mi podal podobiznu.

Díval jsem se na drobný ten obrázek, představující mladého, as třicetiletého muže, jenž měl šedý stejnokroj alpských střelců z r. 1859.

„Ježíš, Maria! Jaký to krásný muž!" zvolala má žena, jež se byla nepozorovaně přikradla a stála tu celá u vytržení.

Ó ty ženy, ty ženy!

„Také moje matka byla krásná jak anděl," pokračoval pak Rafael, „a miloval jsem ji z celé duše. Nebohá živila se šitím prádla, vyšívala také a dělala umělé květiny, tak krásné, jakoby byly přirozené. Pilné její ruce nikdy neodpočívaly a často si zpívala při své práci; jak sladce a žalně zněl její hlas! Mezi jiným pamatuji se na píseň, jež mé dětské srdce hluboce dojímala; — byla od Pergolese, jenž byl sám tak nešťasten a bídně zahynul na slámě — píseň ta jednala o jakés Ninettě, která tři dny již dřímá a kterou nic již nemůže probudit: marně znějí slavnostně flétny a housle, marně ji volá hlas milence, „moje Ninetta již neprocitne," tak končila každá sloka.

Seděl jsem na stupátku o okna a cítil, kterak mi horké slzy kanou po tváři ... plakal jsem, nevěda ani proč. Konečně jsem padl své matce kolem šíje, ona mne s úsměvem zlíbala, odložila práci a vypravovala mi krásnou povídku anebo mne učila veršům, ve kterých se mluvilo stále o ctnosti a o vlasti a pokaždé končila svoji řeč: „Staniž se hodným svého otce."

„Svého otce?" ... Vždyť jsem ho nikdy ani nespatřil a neodvážil se, po něm se tázat, poněvadž matinka vždy, kdykoliv jsem se po něm ptal, odpovídala pouze vzlykáním a slzami. — Léta uplynula a rok 1859 se přiblížil. Bylo mi jedenáct let, byl jsem velký a štíhlý jak jedle, ale nevinný jak novorozeňátko; nebylť jsem ani na hodinu vzdálen od své matky, nechodil jsem do školy a neměl jsem soudruhů, matka sama mne učila čtení a psaní, mým jediným potěšením pak byly naše ranní procházky do polí a luk, kdež jsme trhali kvítí a haluze, jež pak matka pilnou rukou napodobovala. Stará jedna sousedka, jménem Cesira, upravovala prostou naši stravu a roznášela hotové práce matčiny;

byla chromá a shrbená, ale měla nejlepší srdce na světě. Pro matku mou by byla skočila do ohně. Měl jsem ji rád, neboť jsem již záhy poznal, že pod neúhledným zevnějškem vězí často šlechetné srdce.

Tehdáž mluvilo se mnoho o válce a revoluci; matka moje pojednou se změnila: brzy jí hořely tváře, brzy bývala bleda jako smrt. „Víš-li pak, hochu," říkávala, „že se blíží naše vykoupení?" Chtěla patrně říci více, ale sevřela pokaždé rty, sklonila hlavu, ověnčenou temnými vrkoči a šeptala: „Ať mu to vše vysvětlí on sám!"

Tento „on" byl můj otec a skvělé naděje, podivínské myšlenky vířily mou hlavou. Jednoho dne přinesl listonoš balíček; myslím, že v něm byl tento obraz a list ten, jejž jsem dnes četl již stokrát; přečtěte si jej teď sám, nemám k tomu odvahy."

Mladík se zamlčel a já jsem četl list na hlas, jednak abych vyhověl jeho přání, jednak, aby dobře mi známá osoba neumřela zvědavostí.

„Milovaná ženo!

V neděli o páté hodině ráno pozdravil jsem zdáli čarovný břeh drahé Italie.

Jak sladký jest po devítiletém vyhnanství návrat do vlasti! Nezazlíš proto mé slabosti, přiznám-li se ti, že jsem proléval slzy vstoupiv v Janově na půdu italskou.

Vracím se z Ameriky skorem tak chud, jak jsem tam přijel. Mluví se sice mnoho o rychlém zbohatnutí tam za mořem, však jen málo komu bývá osud tak přízniv a v skromném tom počtu šťastných lidí nejsou právě ti nejpoctivější. Konečně snad jsem byl na pravé cestě ku štěstí, ale při první zprávě o vypuknutí války opustil jsem vše a chvátal zpět. Což jsem mohl já, jenž se účastnil v bojích r. 1848, jenž u Curtatone byl raněn, jenž se nalezal mezi hajiteli Benátek, sháněti se za oceanem po klamném štěstí, co zatím národ můj volá své syny a bratři moji umírají na poli slávy? Ó vždyť mi rozumíš, anděli mého mládí, ty, jediná lásko, jediná naděje bouřného mého života! Kéž bych mohl tebe a našeho malého Rafaela spatřit aspoň na chvíli! Ale přišel jsem právě v nejvyšší čas, abych se mohl chopit pušky a připojit se k četám hrdinů, kteří bojují pod velením Garibaldiho.

Padnu-li, odpusť mi, vezmi dítě naše a doveď je k hrdému svému otci; snad se dá obměkčit, dozví-li se o mé smrti. Ale ne, Giulia, nikoliv, — šílím; ne; neveď syna mého mezi ty utiskovatele lidu, mezi to hrdé panstvo, nechať vyroste chud, ale svoboden. Nechať náleží národu a žije s lidem, kterému náležíme my oba, ty svým původem a já svobodnou volbou; zamlč mu původ můj, ba i mé rodné jméno, nechať zví o svém otci pouze to, že žil a zemřel pro vlast.

Ale snad se vrátím, Giulia; vyprostíme-li Italii z panství cizáků, nebude pro mne Toskana více uzavřena a pak . . . Což je popřáno člověku na tomto světě tolik blaženosti? . . . Ó kéž bych tě byl vzal aspoň s sebou! . . . Ale kdož mohl věděti, že mé vyhnanství potrvá tak dlouho?

Žehnám tobě i našemu Rafaelu a tisknu tě vřele k svému srdci.

Tvůj věrný manžel."

(Dokončení.)

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Česká literatura.

Romanetta. Sepsal J. Arbes. Díl druhý. V Praze nákladem knihkupectví dra. Grégra & Ferd. Dattla. Pronesli jsme svůj úsudek o Arbesovi krátce již v únorovém sešitu, kde jsme upozornili čtenářstvo „Květů“, na první díl jeho romanett. Skvělé vlastnosti jeho objevují se plnou měrou i v druhém díle. Obsahuje tři práce, z nichž stavíme co do ceny na přední místo „Ukřižovanou“. V ní rozvinul Arbes všechny vzácné přednosti své zvláštní spisovatelské individuality. Nalezáme zde především neobyčejnou, vysoce zajímavou látku a mistrné, od začátku do konce poutavé a napínavé sestrojení děje. Líčení místností a osob je silné, markantní a barvité. Psychologická stránka propracována je s velikou důmyslností a pilností. Třeba jen poukázati na postavu pátera Schneidera, jež se nám na první pohled jeví bizarní a fantastickou, ale na konec před námi stojí co povaha psychologicky úplně pravdivá a přirozená. Bujná obraznost a hloubavý rozum pracují v romanettu tom svorně: četné reflexe vetkány jsou lehce do zábavné látky a nezadržují nikterak postup děje. Zřejmě viděti také na práci této zvláštní „arbesovský“ ráz, který jej činí duševním příbuzným E. A. Poe: zálibu v neobyčejných, zejmena příšerných látkách a neobyčejné pojímání látek všedních. Arbes miluje nezvyklé, podivné obrysy a magické, příkré osvětlení. Jako „Santonie“ v jeho „Ďáblu na skřipci“ ukazuje poesie jeho ráda vylíčené předměty v neobyčejných, kouzelných světlech. Ale při všem tom je přece líčení jeho v základě svém vždy realistické. Umí místnost, osoby, děj nakresliti často tak názorně a věrně, že je takořka před sebou vidíme a hmatáme. Přisvědčí mi zajisté každý, kdo přečte v „Ukřižované“ líčení boje u Villafranky, které jest ve své přiléhavosti, jadrnosti a živosti věru klasickým, a líčení místností a výjevů v loretanském chrámě. Nejskvělejším místem romanetta jest však výjev v polské vesnici u Tarnova. Neznáme v Arbesových prácech mohutnější a úchvatnější scény nad tu, která následuje za ukřižováním krásné dívky židovské! Hrůzný a přece poeticky velice krásný obraz ukřižované tvoří jaksi básnický motiv celé práce a míhá se jí od začátku do konce v měnících se obrysech.

Níže klademe cenu druhého romanetta v tomto díle, starší Arbesovy práce „Ďábel na skřipci“, ač se i v ní jeví mnohé, shora uvedené přednosti jeho. Dle úsudku našeho zaujímá v ní reflexe příliš mnoho místa a není děj s tou pečlivostí propracován, jakou u Arbesa jinde spatřujeme.

„Akrobati“ zakončují druhý díl romanett. Jak již z názvu viděti, zašel si Arbes v této práci do cirku, do společnosti lidí, kteří vydávají pro zábavu obecenstva každodenně v nebezpečí svůj život neb alespoň své zdravé údy. Vstoupil mezi ně se svým bystrým pozorovacím nadáním a zahleděl se hluboko do jejich nitra. I vybral si mezi nimi ženštinu,

která, puzena magnetickým kouzlem v kruh oněch divných existencí, pro zvláštní tuto vášeň vše opustí a jí na konec zahyne. Považujeme však za nejlepší část tohoto romanetta začátek, kde líčí autor pobyt svůj ve vězení v České Lípě. Při tom zdá se nám býti na místě, abychom upozornili ještě na jednu vynikající črtu Arbesových prací: volívá si rád pro svá romanetta domácí půdu, nejraději Prahu a její okolí, — jež líčívá s velikou znalostí, — domácí předměty a poměry, příhody z vlastního života, vůbec věci, jež seznati mohl z vlastního názoru neb z vypravování jiných osob. Konečně třeba uznati, že mívají práce jeho vždy za základ ušlechtilou, čistě lidskou tendenci, směřující proti všem nesrovnalostem a neřestem společnosti.

— Nejnověji vycházejí tři rozsáhlejší illustrovaná díla, jež zasluhují odporučení. Jsou to: „Illustrované dějiny literatury všeobecné“ od V. Petrů, vycházející v sešitech po 45 kr. nákladem V. Steinhausera v Plzni. Pokud z prvního sešitu souditi lze, snaží se spisovatel, aby rozsáhlý materiál důkladně a při tom, pokud možná, zajímavě zpracoval. Zevnější úprava je velmi pěkná. První sešit ozdoben je četnými vybranými illustracemi. — „Život zvířat“ od A. E. Brehma v českém zpracování prof. dr. Č. Kotala. Nakladatel J. Otto v Praze. Brehmovo dílo došlo v cizině pro své důkladné a poutavé líčení a pro skvostné své illustrace obecné obliby. J. Otto odhodlal se, podati toto dílo v českém rouše našemu obecenstvu a dle prvního sešitu, právě vyšlého, lze souditi, že české toto vydání zejmena co do skostné úpravy německému úplně se vyrovná. Četná vyobrazení v sešitě tom obsažená, provedena jsou vesměs výtečně. Nákladné to to dílo vychází v sešitech po 60 kr. — Mythologie čili bájesloví Řeků a Římanů. Sepsal Tůma Cimrhanzl. Nákladem Vendelína Steinhausera v Plzni. Dobré to dílo, ozdobené četnými pěknými obrázky. Zaujímá celkem 8 sešitů po 30 kr. S.

Siegfrid Kapper.

Zvěsť z dálné Pisy oznamuje nám, že rozloučil se v italských vlastech 16. června t. r. se světem jeden z oblíbených a vynikajících v národě českém mužů, Siegfrid Kapper. Zesnul v plné síle pokročilého mužného věku, kdy ještě mnoho nadíti jsme se mohli do něho. Byl zvláštním zjevem v životě našem národním; ač rodem žid, byl velký co Čech i velký co Slovan. Ač vychován byl od rodičů úplně německých, přece již záhy probudily se v něm vědomí národní a láska k lidu českému. V době, kdy narodil se (21. března 1821 na Smíchově u Prahy) nebylo ani českých škol aniž se kde učilo českému jazyku a přece osvojil si ho Siegfrid Kapper spůsobem obdivuhodným.

Velký vliv na duševní vývoj mladého Siegfrida měl jeho otec, jenž byl dříve až do r. 1816 učitelem na rozličných ústavech ve Francii a krátce i ve Švýcařích; češtině počal se učiti teprve na gymnasiu akademickém na Starém městě pražském, na kteréž vstoupil roku 1831, v mládí za tehdejších poměrů studijních velmi útlém. Když roku 1838 absolvoval na témž gymnasiu filosofii, bylo nejvřelejší jeho touhou ode-

brati se na Rus a státi se tam učitelem. Z té příčiny studoval ještě jeden rok na pedagogice. Té doby přeložil již celou řadu národních písní českých do němčiny, jež vyšly v tehdejších belletristických časopisech domácích i zahraničných a z části o čtyři leta později ve sbírce „Slavische Melodien“, prvním to samostatném literárním díle jeho.

Záměr Siegfrida Kappera odebrati se na Rus zmařen byl pro mnohé překážky a místo do Moskvy odebral se r. 1849 do Vídně, kdež se oddal studiím lékařským. Pobyt ve Vídni měl na vnímavého a ku všemu slovanskému s neobyčejnou láskou lnoucího ducha jeho nemalý účinek. Měl příležitost seznámiti se tam se Srby, Horvaty i Bulhary a pomocí těchto s jich písemnictvím, jich domácími i národními poměry. Vuk Karadžić, jenž mohutný položil základ modernímu písemnictví srbskému, vymaniv je z područí jazyka církevního, pokládal Siegfrida Kappera za svého dobrého přítele. Na druhé straně snažil se opět S. Kapper získati sympatie kaceřovanému hnutí českému v kruzích židovstva a němectva vídeňského i mimovídeňského.

Té doby, r. 1846, vystoupil S. Kapper, poprvé co básník český. „České listy“ zovou se jeho láskou k národu prodchnuté písně, ne snad sladkobolného rázu, jakéž se tehda rýmovaly, nýbrž z krásné duše pěvce toho vyplynuvší, v nichž s bolem pohlíží i na rozdrobený, povržený lid Israele a poukazuje mu na novou vlasť, v nížto se zrodil a ve které byl vychován, na Čechy.

S. Kapper zatoužil seznati jihoslovanské kraje a národy z autopsie a když povýšen byl r. 1847 za doktora lékařství na universitě vídeňské, nastoupil místo lékaře v Karlovci v Chorvátsku. Zatoužil po krajích posavských tím více, ano v Čechách dostalo se mu za jeho nadšenou oddanost k české věci s jisté strany hrubého nevděku, ba i posměchu. V Karlovci prožil dobu velmi bouřnou, Jihoslované chystali se k tuhému zápasu s Maďarstvem, kterýž také r. 1848 vypukl a vybojován byl na nesčetných bojištích. S. Kapper byl svědkem doby veliké na jihu slovanském. Pobyv po březnové revoluci krátce ve Vídni nastoupil v letě r. 1850 s nebezpečím života, netušenými obtížemi a nepohodlím spojenou cestu po Bosně, Bulharsku a Srbsku. Poohlédnuv se r. 1852 v Italii a Německu cestoval r. 1853 již opět po Jihoslovansku. Výsledek jeho cest byla řada spisů, jež obrátily nejen pozornost na Jihoslovany, ale získaly jim i sympatie. Jsou to zejmena spisy: „Südslavische Wanderungen,“ „Serbische Bewegung in Südungarn,“ oba r. 1851 vydané, „Fürst Lazar, epische Dichtung“, básnická práce, jež vyšla ve 3 svazcích r. 1851, 1852 a 1853, „Die Gesänge der Serben“ o 2 svazcích r. 1852 a „Christen und Türken, Reiseskizzen von der Save bis zum Eisernen Thor“ z r. 1854.

R. 1854 vrátil se S. Kapper do Čech, ne však do Prahy, nýbrž do Dobříše, kdež usadil se co praktický lékař, zasnoubiv se se slečnou Hartmannovou, sestrou známého pěvce „Boehmische Elegien.“ Již však r. 1859 opustil Čechy a konal spolu co dobrovolný lékař válečné tažení proti Italii. Po návratu svém usadil se v Boleslavi a odtud konečně odebral se do Prahy.

Po dlouhé přestávce od r. 1846 počal opět s velkým úsilím a nejlepším zdarem pracovati v oboru českého písemnictví po letech

šedesátých. Mimo mnohé úvahy a články v různých časopisech uveřejněné jsou chvalně známy jeho „Zpěvy lidu srbského", vydané v dvou svažcích v „Poesii světové" a „Gusle", ohlasy písní černohorských. Jeho „Přímořské pohádky" náležejí ke skvostům českého písemnictví. V českém rouše spracoval též epos „Fürst Lazar", jež od let 1851—53 dožilo se několikátého vydání a uznáno bylo za jednu z předních toho druhu prací v písemnictví německém. Tiskem epos to česky dosud nevyšlo, bohdá však brzo se ho dočkáme.

Povaha S. Kappera neznala klidu a od let šedesátých podnikl dlouhou řadu cest do jihoslovanských krajů, Francie, Italie, Německa, Uher. Na jedné z posledních zastihla ho předčasná smrt. Čest budiž památce jeho! *J. J. T.*

Z Umělecké Besedy.

Podává J. Dunovský, jednatel odboru literarního.

Přednášky v odboru literarním.

Dne 3. května přednášel p. Fr. Chalupa o Bełzovi a podal zároveň ukázku vlastního překladu jeho básní. Bełza nenáleží k básníkům nejpřednějším. On sám staví sebe do řady druhé. Původním jeho pracím nedostává se originalnosti a síly. Uhlazená mluva a vůbec vybroušená forma nepřeváží chudobu myšlenek a vodnatelnost. Nikdy nepropracoval se k určitému idealu, k nějakému programu. Jednou věří v budoucnost svého národa, podruhé zaniká v pessimismu. Z českého přeložil Hálkovy Večerní písně vedlé některých básní Nerudových a Krásnohorské. (Na to charakterisoval p. přednášeč jednotlivé jeho přednější básně.)

Téhož dne přednášel p. Dunovský další ukázku ze své studie o písni lidu německého u porovnání s prostonárodní písní slovanskou. — Slované západní mnohou látku přijali z národního básnictví německého a po svém spůsobu ji zpracovali. Německá poesie lidu ani v bohatosti ani v kráse nemůže se měřiti s písní slovanskou. Jen u národů Skandinavských zachovaly se staré zpěvy bohatýrské v původní ryzosti; u nynějších Němců po dávné slávě jsou jen chatrné stopy. Jedinou vlastnost podrželi — ukrutnost, kteráž jeví se bezdůvodným, chtivým proléváním krve. (Podává ukázky).

Starosta zmiňuje se o literarním článku prof. Pinkasa, uveřejněném ve Varšavském časopise Revue Slave, pokud dotýkáno se v něm nepříslušně Vítězslava Hálka. — Odbor hodlá uspořádati večer, v němž by se básnická činnost Hálkova náležitě ocenila. — Dále oznamuje starosta, že vypravena právě nová bedna se 130 knihami pro „Matici Opavskou". —

Ve schůzi dne 10. května přednášel p. Dr. Jul. Nejedlý o básnickém působení Havelkově. Dne 5. června slavil Mat. P. Havelka sedmdesátileté své narozeniny. — Chceme-li souditi o ceně básní H., třeba na zřeteli míti především dobu, v které povstaly. Tehdáž byly úkazem zajisté potěšitelným. Některé z nich proklestily si cestu i do

školních čítanek. Mnohé znělky jeho z oddílu „Lupeny Boubínské" zachovaly cenu až po naši dobu, vyznamenávajíce se názorem v pravdě moderním a nelíčeným citem vlasteneckým. —

Literární odbor zmocňuje p. dr. Nejedlého, aby jménem jeho přípitek pronesl při banketu, pořádaném ku cti p. Havelkově. —

Na to referoval p. prof. Fr. Bílý o Čechových novellách a humoreskách.

Konečně p. Jar. Hrubý kriticky posoudil Holečkovy kresby „Za svobodu".

Čeští spisovatelé a básníci rádi sobě všímají Jihoslovanů ve svých pracech (Chocholoušek, Hálek, Kapper). K takovým náleží i Holeček (Překlady národních písní bulharských a hercegovských, Černá Hora, Za svobodu). — Zaznamenávati scény z posledních bojů na slovanském jihu jest věcí důležitou jak pro historii politickou tak i kulturní. Holeček líčí ve svých kresbách Jihoslovany věrně, nepřechvaluje ani nepodceňuje; mnohé rysy v jejich povaze vyjasňují a odůvodňují se nám kresbami těmi spůsobem zajímavým, případným i originalním. Vůbec živost vypravování H. jest utěšená, karakteristiky osob jsou vesměs velmi trefné, a humor, pokud nevystřeluje v lehkovážné vtipy, jest silný a svěží. Zvláště pěkný jest zpěv o smrti Čengičově a vše, co s ním souvisí. — Jenom jedno sluší vytknouti: kniha Holečkova jest sbírka feuilletonů, nakvap sepsaných a potřebami času i okolností podmíněných. S tohoto stanoviska nedá se jim mnoho namítat. Posuzujeme-li však knihu jakožto celek, vadí nám jednak přílišné vystavování osoby spisovatelovy jednak mnohé nepřístojné žerty. —

Starosta oznámiv, že opět jedna bedna knih zaslána bude do Pruského Slezska, žádá přítomných pánů za podporu v záslužné té činnosti. Po jeho přímluvě sebráno ihned 6 zl. na vazbu (knihy samy dostáváme po většině zdarma).

V sobotu dne 24. května přednášel p. prof. Fr. Bílý o Brandlově obraně „Libušina soudu".

Tři věci podávají stálou příčinu k nájezdům na „Libušin soud"; Tajemné objevení, neobyčejná rukopisu podoba a konečně to, že Hanka, který neměl žádné staré listiny v rukou, aby na ní nebyl něco přemaloval nebo přimaloval, měl v rukou i tento rukopis. Pochybnost tedy jest nejenom možná, než i z velké části oprávněná. — Proti druhému spisu Šemberovu vystoupil dosud u nás vědecky jediný Brandl. Ten vychází z tvrzení: není-li rukopis Zelenohorský pravý, nebude zo stejných příčin pravý ani rukopis královédvorský; naopak, nedokáže-li se nepravost posledního, netřeba ani o pravosti prvního pochybovat. Brandl drží se všude věci, nikde nedotýká se osoby, ačkoli cílem spisu jeho nic jiného není než vyvrácení námitek Šemberových. Výsledku dochází toho, že rukopis co do obsahu jest plodem doby staré (buď XII. neb XIII. st.) a pokud se úpravy týče, že jest přepisem novějším z originalu starého.

Nynější podoby nabyl po přetření houbou, jakož dokázáno na jiném rukopisu Rajhradském. V příčině objevení očekává Brandl z Prahy světla. To však dovozuje, že v našem století nikdo nemohl „Libušina soudu" vybásniti, zvláště pak užívati slov na tu dobu neznámých a teprvé

nyní z jiných pramenů objevených. — I kdyby tyto důvody jinými byly překonány a falsifikace rukopisu dokázána, zůstane přece spis Brandlův skladištěm vzácných vědomostí a důležitých vybádání. —

Potom referoval p. J. Dunovský o Schulzově povídce „Starý pán z Domašic.“ Práce Schulzova náleží k t. z. novellám vesnickým, v kterýchž literatura česká směle měřiti se může s literaturami velkých národů. A proto není již snadno vyniknouti u nás na tomto poli. Schulz uvedl však do povídky svojí živly nové, posilující a osvěžující, charaktery veskrz původní a důsledně propracované, prosté události ozářil půvabem pěkného vypravování a výtečné krajinomalby, a tím jí zjednal přední místo mezi nejlepšími. Litovati lze jen, že konec jest příliš náhlý a jako násilný. —

V sobotu dne 31. května přednášela sleč. El. Krásnohorská „O Hálkovi slovo v čas“.

(Přednáška tato, kteráž vzbudila nemalý interes ve kruhu spisovatelů a přátel literatury, vyšla právě v červencovém čísle „Osvěty“.)

Ve schůzi dne 7. června referoval p. Rud. Pokorný o „Kytce z Moravy“ od Vlaď. Šťastného, dále o sbírce básní „Z vesny života“ a o básních Kolarových.

Básně Šťastného byly jedním časopisem vychváleny, jiným příliš kaceřovány. Kde jest pravda? — Chváliti zde nemožno. Šťastný jest patrně lepším katolíkem než básníkem. Hrdinům jeho pomáhá sice Bůh a množství zázraků, nepomáhají však jeho básním. I přírody pokud užívá (jmenovitě poslů-ptáků), děje se tak nemístně a bez vnitřní nutnosti. Vůbec (neboť i forma není ve všem správná, ano namnoze i přímo chatrná) zdá se, že nedostává se Vl. Šťastnému básnického posvěcení. Poměrně nejlepší jest báseň „O dvanácti měsíčkách“ a „Pan Jiskra z Brandýsa.“ —

Sbírka básní „Z vesny života“, při níž podepsán jest Vrána, z pěknější části náleží Pelikánovi. Vlastní práce Vránovy nemají ceny. —

I o básních J. J. Kolarových vyslovily se dva přední časopisy české ve smyslu co nejrůznějším. Z celé sbírky patrno jest pachtění se za originalností, ať již hrubozrným vtipem nebo přímo sprostotou. Poesie jest zde málo. Literatura valně nezískala. —

Z oboru umění výtvarných.

Ve schůzi dne 20. března přednášel pan prof. Sob. Pinkas o harmonii barev při polychromování staveb francouzských ve XII., XIII. a XIV. st. dle díla od Viollet-de-Duca, kteréž bylo k nahlédnutí vyloženo zároveň se vzorkem, v barvách shotoveným pánem přednášejícím. —

Odbor umění výtvarných společně s odborem hudebním uspořádal dne 1. dubna v místnostech spolkových, případně i umělecky dekorovaných, zábavu „Život klášterní“, kteráž opakovala se opět dne 1. května.

K slosování svatojanskému navrhla porota 13 uměleckých předmětů (malířů a sochařů domácích), kteréž všecky byly zakoupeny a účelu svému odevzdány. —

Městské radě Pražské vypracováno bylo v odboru a správním výborem podáno memorandum za příčinou zachování veřejných kašen

ze starší doby, kteréž jsouce Praze k nemalé ozdobě, šmahem bývají odstraňovány. —

Přičiněním odboru získán byl obraz Siemiradzkého „Živé pochodně Neronovy“ k veřejnému vystavení. Návštěva této výstavy byla taková, o jaké u nás sotva slýcháno. —

Spolkem „Prokop“ zasláno bylo 15 projektů na pomník Prokopu Holému u Lipan. Z těch, které přísně se držely vypsaného konkursu, neodporučen žádný; za nejlepší však uznány jsou návrhy dva, mimo konkurs podané, kteréž by však vyměřený náklad daleko překračovaly. Navrženo tedy spolku „Prokop“, aby s postavením pomníku posečkal, sbíraje zatím po celé vlasti další příspěvky až do 5000 zl.; a pak nový konkurs vypsal. Návrh byl přijat. —

Pan Eduard Sejkora v Kostelci nad Orl. zaslal výkresy mladého samouka se žádostí o posouzení. Odbor prohlásil se, že výkresy jsou dobré, rozhodný soud o talentu pronést že však nemožno, poněvadž nic nebylo nakresleno podle přírody. Dána rada, aby se obrátil na odbornou školu zlatnickou zde v Praze.

Stejně vyřízena podobná žádost p. Ferd. Hollmanna ve Volyni s podotknutím, že dle zaslaných věcí přisouditi lze hochovi skutečné nadání. —

Za příští premii členům besedním ustanoven definitivně Čermákův obraz „Batin de guerre.“

Chemické drobnosti.

Phenol čili kyselina karbolová.

Phenol čili kyselina karbolová náleží k přečetným látkám, kteréž, ačkoliv teprv v novější době objeveny byly, velmi rozsáhlého upotřebení došly a následkem toho téměř ustavičně se jmenují. Phenol byl roku 1834 chemikem Rungem vyloučen z dehtu kamenouhelného a jest zajímavé, že tento dehet podnes poskytuje nejlepší surovinu k přípravě phenolu, jehož asi 9 stotin obsahuje. Phenol dobývá se z dehtu kamenouhelného destillací a potom pomocí jistých lučebnin. Destillace se provádí v ohromných železných nádobách, spojených s jímadly, v kterých se tak zvaný destillát chytá. K výrobě phenolu hodí se toliko ona část destillátu, kteráž se za tepla 150—200 stupňů Celsia tvoří a těžkým olejem kamenouhelným nazývá.

Z této tekutiny se vylučuje phenol pomocí žíravého louhu nátronového, s nímžto zvláštní ve vodě rozpustnou sloučeninu poskytuje, kteráž se co vrstva vodnatá od olejů snadno odděluje. Z této tekutiny sráží přiměřená část kyseliny solné phenol v podobě oleje, kterýž se vody zbavit a destillací čistit musí. Části, kteréž při 180 až 190 stupňů C. přecházejí, usazují při ochlazení až na deset stupňů zimy čistý phenol.

Nejvíce čistého phenolu přichází do obchodu z Anglie, kdež se největší továrny na phenol nalézají.

Čistý phenol tvoří velké bezbarvé krystally, které se již teplem 40 stupňů C. rozplývají a zvláštním zápachem vyznamenávají. V nad-

bytku vody a sice již v 15 dílech se rozpouštějí a to i za tepla obyčejného. S jistou částí vody tvoří zvláštní sloučeninu (hydrát), která se silným ochlazením vylučuje. Phenol jeví se u zvířat i bylin co prudký jed, rozežírá kůži a chutná palčivě.

Zhoubný účinek phenolu na organismy hlavně takové, kteréž jsou příčinou hniloby látek bylinných i zvířecích, jako: dřeva, masa, krve a t. d. odporučuje phenol co výtečný prostředek antiseptický, to jest co hmotu zabraňující hnilobě. Jak vydatně již malé části phenolu působiti mohou, lze poznati z následujícího: Roztok, kterýž na 2000 dílů vody 1 díl phenolu obsahuje, usmrcuje bakterie i infusorie okamžitě a v této tekutině zachovalo se maso pět neděl beze změny, kdežto se v pouhé vodě již třetím dnem kaziti začíná. — Kvašení cukru i piva přestalo ihned, jakmile se bylo $^1|_{50000}$ (váhy kvasící tekutiny) phenolu přisadila.

Dle účelu, jemuž sloužiti má, připravuje se phenol a přichází též do obchodu více nebo méně čistý, při čemž arci jeho cena na čistotě a množství prosté, ve výrobku obsažené kyseliny karbolové závisí. Proto uvádí se v cenníku, že surový phenol na př. 40%, 60% atd. čistého phenolu obsahuje.

Phenolu užívá se nyní spůsobem velmi rozmanitým a v tom právě jeví se jeho velká důležitost.

Velmi značná část phenolu čistého slouží k přípravě některých moderních barviv, kteréž se ve zvláštních továrnách veškerými pomůckami věd novověkých připravují a veliké důležitosti nabyly.

V tom ohledu dlužno jmenovati z barviv žlutých kyselinu pikrovou a některé pikrany, z barviv hnědých hněď phenylovou čili Phénicienne a potom tak zvaný Grénat soluble čili hněď granatovou, z barviv červených Corallin čili Paeonin, z barviv modrých modř phenylovou čili Azulin, k čemuž připomenouti dlužno, že se počet barviv z phenolu vyrobených každým pokrokem vědy chemické rozmnožuje a že zde tedy jenom nejdůležitější barviva jsou uvedena.

Zajímavé jest, že se z phenolu také některé třaskavé (explodující) látky připraviti mohou, v kterémžto ohledu obzvláště pikrany, to jest soli kyseliny pikrové, uvésti sluší, a že se ve Francii přese všechnu již tolikerým neštěstím dokázanou nebezpečnost těchto látek zvláštní třaskavé směsi k účelům válečným připravují, poněvadž jsou nad míru vydatné.

Značná část phenolu slouží v nejnovější době k přípravě kyseliny salicylové dle patentu H. Kolbeho, o kteréž důležité látce jsem v květnovém sešitu tohoto časopisu pojednal.

Důležitého upotřebení došel phenol vedle kyseliny salicylové v chirurgii, kdež tak výtečné služby koná, že některé operace jen použitím phenolu ve formě přiměřené s nadějí na dobrý výsledek provésti se dají. I mimo chirurgii slouží phenol při léčení některých nemocí spůsobem velmi úspěšným.

V obecném životě užívá se phenolu nejvíce k účelům desinfekce, hlavně za doby nakažlivých nemocí u lidí i zvířat, ku kterémužto účelu se hlavně surové a tedy laciné kyseliny karbolové užívá. Jelikož tato vždy tekutá a obyčejně také zbarvena jest, nezná širší obecenstvo phenol

v jiné formě, a nebývá často prodejný surový phenol nic jiného, než těžký olej kamenouhelný, kterýž jistou část phenolu obsahuje.

Ale k účelům desinfekce užívá se též rozmanitých směsí a sloučenin phenolu, tak ku př. zejmena směsí s vápnem, poněvadž ho takto, v podobě prášku, snáze a rozmanitěji a pohodlněji upotřebiti lze, než v podobě tekutiny.

Dobré služby koná phenol dále za účelem ochrany dřeva. Dřevo pomocí tlaku až do jisté hloubky phenolem napuštěné vzdoruje velmi vydatně nejen hmyzu nýbrž i plísním a hnilobě velmi, tak že předměty dřevěné takto upravené dlouho v dobrém stavu udržeti lze, následkem čehož se hlavně v Anglii a Belgii dřevo ve zvláštních závodech za vysokého tlaku phenolem napouští, a sice nejvíce pro potřebu stavby a železnic.

Ale ježto phenol nejen látky bylinné, nýbrž i zvířecí před hnilobou chrání, došel důležitého upotřebení i v továrnách, kteréž se zabývají spracováním zvířecích odpadků, poněvadž mimo ochranu před zkázou velmi úspěšně působí v ohledu zdravotním.

Tak užívá se ho velmi výhodně při výrobě klihu v klihárnách, při výrobě strun ze střev zvířecích, při výrobě pergaménu a chagrenu a dlužno vytknouti, že učinil phenol v mnohých pádech fabrikaci méně odpornou, než byla dříve. I při balsamování mrtvol užívá se novější dobou phenolu velmi výhodně. Ale následkem svého odporného zápachu musel surový phenol novější dobou v některých případech kyselině salicylové ustoupiti, tím spíše, jelikož tato podobně působí, aniž by byla jedovatou. Za to objevují se vždy nové a nové spůsoby upotřebení phenolu a důležitost této látky roste tudíž každým rokem.

Velmi výhodné jest, jak již podotknuto, pro význam phenolu v životě obecném, že se k mnohým účelům nečistý a tudíž laciný tak dobře, ba někdy ještě lépe hodí, než dražší čistý; nízká pak cena nečistého phenolu vysvětluje se tím, že se vyrábí z dehtu kamenouhelného, kterýž jest odpadkem při výrobě plynu z kamenného uhlí.

Jindy, dokud nevěděli, co s dehtem počíti, byl tento mnohým plynárnám pravým břemenem, jehož se nezřídka za plat zhošťovati musely — nyní poskytuje dehet těmto závodům značný příjem a byv zpracován dává látky pro průmysl i obecný život velice důležité.

Upozorniv v stručnosti na význam a důležitost phenolu podotýkám jen ještě, že poznání phenolu i vedle látek jiných nedělá chemikům žádných obtíží, ba že i množství phenolu bez obtíží určovati lze.

K poznání phenolu slouží některá zkoumadla, kterýmiž i nejmenší části pomocí jistých zjevů poznati lze; tak vyzrazuje phenol na př. fialové zbarvení roztokem chloridu železitého, bílá sraženina, kterouž bróm působí a t. d.

K vyobrazením.

Hrad Lichnice v Čáslavsku. Za údolím Doubravky, k severovýchodu spatřují se tmavomodré Železné hory, jež nesou na jednom z výběžků svých rozvaliny hradu Lichnice čili Lichtenburku. Cesta k nim vede nás přes Žleby, Ronov a Třemošnici. Kráčíme-li odtud podél potoku, který sice v létě nepatrným se zdá, ale na jaře bujným proudem údolí protéká, dostaneme se do romantické pošmourné rokle, v níž se vypíná nad malým jezírkem strmá skála, na temeni borovicemi a smrky porostlá.

Stoupajíce na pravo cestou, přes tuto skálu smrkovým lesem vzhůru se vinoucí, dostihneme rozvalin na vrcholku hory. Ze stinného chládku hustého lesa vyjdeme na žhavou, příkře osvětlenou plochu skalní, mezi holými zdmi. Branou vstoupíme do nádvoří. Dusné vedro umirňuje chvílemi vítr, pohybující malými borovicemi, jež do spár zdí kořeny své zapustily. Bez tohoto osvěžení bylo by hrozné parno, za léta zde panující, valně na ujmu požitku rozkošné vyhlídky. Viděti odtud osamělou Vysokou, něco dále Kutnou Horu, na pravo Kaňkův vrch, a na svahu jeho městečko Kolín, kolem něhož se stříbrná páska Labe vine a v mlhavé dálce ztrácí. Nimburk, Poděbrady a nesčetné dědiny bělají se mezi temnozelenými pruhy lesů.

Zde sídlil v 13. století Smil, první pán z Lichtenburka, jehož děd Smil byl praotcem rodu Hronovců, k němuž se hlásili páni z Lipé, Berkové z Dubé, páni z Ronova a po bratru Smila I., Načeratovi, též páni z Náchoda. Ve znaku měli dvě křížem položené větve (erb „ostrev").

Lichtenburkové stáli věrně na straně Otakara II. Smil bojoval ve vítězné bitvě proti Uhrům r. 1260, a při poslední výpravě Otokarově proti Rudolfovi habsburskému spatřujeme jej rovněž mezi ostatními pány po boku nešťastného krále. Když se za nezletilosti Václava II. slavný Záviš z Falkenštejna co správce země proti odbojným pánům vypravil (r. 1283), stál Smil na straně jeho. Ale později přidal se k odpůrcům jeho a když mocný Vítkovec s bohatým nákladem pro nevěstu svou do Uher kolem Lichnice jel, přepadl svatební tuto výpravu, zmocnil se vozů a přinutil Záviše k útěku do Vilémova.

Lichtenburkové bývali vždy věrnými syny své vlasti. Oldřich a jeho synovec Hynek Krušina z Lichtenburka přítomni byli r. 1307 při volbě krále v biskupském paláci v Praze. Šedivý purkrabí, Tobiáš z Bechyně, kterýž k zachování pokoje korunu českou raději mocným Habsburkům, než pravým dědicům království zjednati chtěl a potupně na stav prvního Přemysla narážel, jest Oldřichem z Lichtenburka uprostřed shromáždění mečem proklán a Hynek Krušina učinil totéž synovci Tobiášovu, který smrt svého ujce potrestati chtěl.

Na to vzplanul odpor mezi národní a německou stranou, v měšťanstvu i v panstvu ve zjevnou občanskou válku, která se za nedbalé vlády Jindřicha Korutanského jen více rozmohla. Bohatý německý měšťan Volfram zajal v rozbrojích těchto Hynka Krušinu v Praze.

Syn Hynkův stejného jména byl posledním z rodu Lichtenburků,

jenž sídlil na Lichnici. Karel čtvrtý vyplatil hrad tento, druhdy královský, a ustanovil, že navždy při koruně zůstati má. Ale již syn jeho Václav zastavil jej milci svému Štěpánovi z Opočna (1396), který však Lichnici dlouho nedržel, byv o rok později na Karlově Týně zavražděn. Na to uveden byl opět do hradu královský purkrabí, který však úřadu svého, aby okolí a pocestné ochraňoval, tak málo dbal, že sám z hradu loupežné výpravy podnikal. Z té příčiny zmocnil se král Václav opět hradu a odevzdal jej ve správu Onešovi z Mukovic. Za husitských bouří, asi r. 1418—19, obsadil hrad královský hejtman chrudimský pan Jan Městecký z Opočna, a ustanovil tu purkrabím Petra Lišku, jemuž přidán byl ku pomoci jakýs Močihub. Pan Městecký i Liška byli úhlavními nepřátely všech Husitů a kde některého z nenáviděných kacířů dopadli, upalovali jej bez milosti. Četnější tlupy zajatých Husitů odváděli do Hor Kutných a metali je hromadně do šachot.

Ale brzy učiněn byl konec krutému tomu řádění. Kutná Hora vzdala se Pražanům, tito dobyli též Žleb a táhli na Lichnici. S tlukoucím srdcem pozoroval pan Liška s vysokého svého cimbuří, jak se z temna lesního strašné houfy s prapory svými, jízdectvo a vozové hradby s těžkou střelbou k Lichnici přibližují. Vida přesilu, vztýčil bez rozmýšlení bílý prapor a odevzdal hrad Pražanům. Na to oblehli tito v Chrudimi Městeckého. Když jej vyzvali, aby město dobrovolně vydal, odmítl hrdě všechno vyjednávání. Ale když pak dne 27. dubna Žižka s Tábory k Pražanům se připojil a přípravy k útoku činil, rozmyslil se také Jan Městecký a odebral se k nátlaku měšťanů, kteří zkázu města dopustiti nechtěli, do ležení Pražanů s prosbou za milosť a odpuštění. Obého dostalo se mu tou měrou, že jej o několik let později znovu co držitele Lichnice a Lišku co tamějšího jeho purkrabí nalezáme. Ruch válečný zatáhl se do vzdálených krajů a jen časem viděl Liška za lesy ke Kutné Hoře a Kolínu rudou záplavu zapálených vsí a hradů. Kutná Hora stala se táboritskou a Liška měl na blízku o nepřítele více. Ale přes to nezmoudřel: činil znovu výpady do okolí a vodil nenáviděné Husity v poutech na Lichnici. Toto konání rozhořčilo Sirotky, tábořící nedaleko Kutné Hory. Liška dověděl se brzy, že se chystají Sirotci k obléhání hradu, a dal do něho svézti všechen dobytek, obilí a jiné potraviny z okolí. Po sv. Jakubu oblehli Sirotci Lichnici a stříleli do ní z tarasnic a pušek, ale koule odrážely se bez účinku od přepevných, na sáh tlustých zdí. Obléhání řídili první hejtmané Sirotků, Prokůpek a Jan z Královic, ale přesvědčivše se brzy, že hradu střelbou a útokem nedobudou, usnesli se, že obsádku jeho vyhladoví. Téměř rok leželi kolem hradu, vyzývajíce časem Lišku, aby se vzdal; ale ten odbýval je s posměchem. Mezi tím trpělo vojsko obléhující samo hladem a vyslalo o Všech Svatých jednu část pod Janem Kralovcem na pícování. Toho seslabení obléhajících použil Liška k mocnému výpadu a učinil jim začné škody. Konečně omrzelo Sirotky neúspěšné obléhání a Liška vymohl si volný odchod s celou posádkou a zbrojí. Vstoupil do služby Viktorina Trčky z Lípy, který jej do Vlašimi povolal a purkrabím učinil. Ale brzy na to zemřel Liška. Pan Jan Hartvik z Rousinova, který hrad Lichnický od Městeckého obdržel, zastavil jej r. 1436 císaři Sikmundovi. Hartvik byl horlivým přívržencem

utrakvistů a tudíž i krále Jiřího. Zemřel však r. 1455 a Lichnice dostala se v držení Burianu Trčkovi z Lípy, který v ní purkrabího ustanovil. Když odboj katolických pánů proti Jiřímu vypukl a Matyáš uherský ku vpádu do Čech se strojil, přiměli Šternberkové purkrabího, že hrad Uhrům vydal. Ale uherské vojsko, jež do Čech vpadlo, bylo u Vilémova Jiřím obklíčeno a Matyáš vyvázl jen velikomyslností tohoto zajetí.

Lichnice, od Uhrů obsazené, zmocnil se nejvyšší purkrabí Jenec z Janovic bez boje. Na to střídali se rychle držitelé hradu. Vdova po Jiřím, Johanka z Rožmitálu, držela jej v zástavě a po ní syn Jiřího, Hynek. Pak dostal se opět v držení Trčků. Pan Trčka z Lichtenburka, jak se nyní jmenoval, zdržoval se málo na Lichnici, meškaje za příčinou politických záležitostí většinou v Praze. Darmo prosívala jej krásná jeho choť, aby delší čas na hradě pobyl. Vždy odjížděl za krátký čas opět do Prahy. Ale jednou (r. 1507) vrátil se neočekávaně a vjel do hradu s mračnou a divokou lící, na druhý den pak usedl k soudu: vinníky byli jedna stará služka, jeho choť a mladý rytíř Šanovec, jsoucí u něho v službě. Po krátkém výslechu dal stařenu za živa zakopati, Šanovce na dvoře mečem popraviti a choť svou zazdíti. Příčinu ukrutných těchto trestů neobjevil nikdo. Ale čeládka hradní vypravovala si, že konala stará služka službu kuplířky choti pána hradu a mladému rytíři. Trčka nevstoupil od té doby již nikdy více do hradu Lichnického.

Roku 1550 prodal Vilém Trčka Lichtenburk poručníkům mladých bratří Albrechta a Václava Rabenhauptů ze Suchého. Po r. 1560 rozdělili se tito bratří o své statky a Lichnice připadla Albrechtovi. Týž byl čtyřikráte ženat: tři z manželek jeho odpočívají v romanském křížovém kostele u Ronova, čtvrtá, Anna z Lipé, jej přečkala. Nejstarší syn jeho Jan žil po smrti otcově pouze tři leta, oba mladší, Albrecht a Václav, převzali později dědictví otcovo, ale uprchli po bitvě na Bílé Hoře do Žitavy, kde Václav ještě r. 1631 žil. Sikmund, druhý syn Albrechtův, převzal Lichnici a Třemošnice, v kterýchžto posledních přebýval, když mu hrad r. 1610 vyhořel. Po r. 1622 byly jeho statky za trest v alodium proměněny.

Třicetiletá válka přinutila mnohé pány, že venkovská sídla svá opustili a do pevnějších, žoldnéři lépe hájených míst se uchýlili. Sikmund odebral se s chotí a syny do Kutné Hory. Mezi tím obsadilo Lichnici, chatrně znova vystavěnou, císařské vojsko. Jednoho dne přijel četný oddíl Švédů do stavení na úpatí skály, napojil tam koně a požádal hejtmana císařského lidu za rozmluvu. Neopatrný hejtman odebral se k nim a byl zajat. Švédové domnívali se, že mají vyhráno a táhli vesele vzhůru, ale posádka hradu přivítala je tak rázně, že museli s hanbou odtáhnouti. Tento byl poslední válečný čin, jehož jevištěm se stala Lichnice.

Synům Sikmundovým udělil císař milost a prohlásil společný jejich statek Lichnici a Ronov opět za zboží zpupné. Nejstarší, Ferdinand, vyplativ své bratry, stal se jediným držitelem statků těch (r. 1637). Až do r. 1741 zůstal hrad, tehdáž již pustý, v držení řečené rodiny, jejíž posledními členy byli Jan Emanuel a Jan Komedius. Později

koupil statek Lichtenburk Jan Václav hrabě Caretto-Millesimo a spojil jej s Ronovem.

K závěrku zmíním se ještě o pověsti, kterou každému navštěvovateli hradu vypravují. Na severozápadní straně hradní skály, nedaleko brány, vyčnívá nad propastí kámen, sotva na sáh široký. Přístup k němu je tak úzký, že jen člověk závrati prostý k němu se odvážiti může. Před časy bydlila prý na hradě slečna překrásné tváře, ale pyšné mysli a tvrdého srdce. Mnoho ženichů hlásilo se o její ruku, ale každý odcházel s košem. Otec její, rozmrzen, přikázal jí konečně, aby si některého z nápadníků zvolila. Krasavice svolila, ale prohlásila, že jen tomu ruku svou dá, kdo se koňmo na řečeném kameni třikrát otočí. Mnozí ženichové byli tím odpuzeni, neboť pohled do závratné hloubky poděsil i nejsmělejšího; ale někteří mladší odvážili se přece krkolomné té jízdy a zaplatili svou odvážnost smrtí v propasti. Mezi nimi byl i jeden, kterého tajně milovala a jehož život by byla ráda zachovala. Však jednou přijel do hradu krásný mladý muž na černém bujném koni a představil se co nápadník slečně, která při pohledu do divných, démonických jeho očí leknutím couvla. Chtěla jej od jízdy na kámen zdržeti, ale muž vyjel směle na balván, otočil se tam třikrát se svým černým koněm a vracel se k slečně; ale když s koně slezl a k ní přistoupil, uvrhla se nešťastná dívka s děsným výkřikem do propasti. *Ed. Herold.*

Jakub Karlovič Grot. Viz článek. Podobiznu ruského tohoto učence kreslila a ryla pro „Květy" krajanka naše v Petrohradě, Augusta Šlechtova.

Corneille, předčítající svou tragedii „Polyeucte" v „hotelu de Rambouillet" a Lafontaine, Boileau, Molière a Racine v hostinci. Oba tyto obrázky uvádějí nás do kruhu předních veleduchů francouzských sedmnáctého století. Petr *Corneille* (nar. r. 1606, zemř. r. 1684) nazývá se vůbec otcem divadla francouzského. Povznesl-tě drama francouzské na výši před tím netušenou a zušlechtil zejmena mluvu básnickou. Nyní jsou ovšem kusy jeho zastaralé a nemohou obstáti před soudem vytříbenějšího vkusu. Přes to vše byl Corneille mužem velikým, což sám Voltaire, slavný jeho odpůrce, ochotně uznával. Z četných jeho dramat nejlepšími jsou: Cid, Horace, Cinna, Polyeucte, le Menteur, Rodogune a Sertorius. Vyobrazení naše představuje Corneilla na vrcholi slávy. — Zvítěziv nad pletichami kardinála Richelieua, s nímž se byl znepřátelil, dobyl si dramaty *Cid, Horace a Cinna* slávy světové. Jsa 34 roků stár, předčítá nové drama *Polyeucte*, které se pokládá za nejzdařilejší jeho dílo, vděčnému a velice vybranému obecenstvu. Jest to společnosť, proslavená pode jménem „hôtel de Rambouillet", dle Kateřiny de Rambouillet, v jejímž paláci se scházelo množství osob znamenitých, rodem a vzděláním vynikajících. Byl to tehdáž nejvznešenější literární kruh. Náleželi k němu mimo jiné kardinál Richelieu, princ Condé, vévodkyně de Longueville, markýzka Lafayettová, markýzka de Sévigne, Julie d'Angennes, Balzac, Chapelain, Jiří Scudéry, Magdalena Scudéry a j. Později pozbyla tato společnost pro své výstřednosti, jež poskytly Molièrovi látku k známé veselohře „Précieuses ridicules", vážnosti. V pozdějších letech svých trávil Corneille, téměř zapomenut, život svůj pomocí podpor, které mu někteří vznešení jeho příznivci udíleli.

Na druhém obrázku vidíme čtyři jiné hvězdy první velikosti na francouzském literárním nebi. Nalezáme je v místnosti méně skvělé, v hostinci, kde se rádi k dobrému obědu a nenucenému přátelskému hovoru scházívali. Jsou to Lafontaine, Boileau, Molière a Racine. Kdož nezná *Lafontainovy* bájky? Jest to dílo, jež založilo navždy slávu svého autora, nejen ve Francii, ale v celém vzdělaném světě. Jean de Lafontaine nar. se r. 1621 a zemřel r. 1695. Mikoláš *Boileau*-Despréaux (nar. r. 1636, zemř. 1711) byl výtečným satyrikem. jehož spisy se dočkaly dosud více než 350 vydání. O slavném *Molièrovi* (vlastně Jean B. Poquelin, nar. r. 1622, zemř. r. 1673) netřeba šířiti slov. Jeho výtečné veselohry stále zůstanou skvosty světové literatury. Jean de *Racine* (nar. r. 1639, zemř. r. 1699) je nejslavnějším tragikem francouzským. V kráse básnické mluvy kladou jej dosud Francouzové za vzor nedostižený. Slavná jsou zejmena jeho dramata: Andromaque, Britannicus, Bérenice, Bajazet, Mithridat, Ifigenie, Faedra, Esther a Athalie. Na vyobrazení našem sedí za stolem uprostřed Molière, po pravici jeho stojí Racine, po levici jeho pak vykládá cosi Lafontaine a vedle tohoto sedí Boileau.

Honba na medvědy v Pyrenejích. O Pyrenejském medvědu praví H. Taine, jehož cestopis Gustav Doré tak genialně illustroval: „Pyrenejský medvěd je vážné zvíře, pravý horal, a ve svém šedohnědém zimním kabátě z huňaté srsti podivný na pohled. Jsou patrně pro sebe stvořeni: on pro své bydliště a bydliště pro něho. Jeho tlustý kožich je výtečný plášť na zimu. Horalé pyrenejští váží si ho tak, že se ho jak jen možná často zmocňují, ale medvěd sám váží si ho opět tak, že ho jak jen možná hájí. Žije nejraději o samotě a rokliny vysokých hor jsou tak osamělé a tiché, jak si jen přáti může. Duté stromy poskytují mu hotový příbytek; a poněvadž jsou to hlavně buky nebo duby, má z nich medvěd byt a stravu zároveň. Jsa udatný, opatrný a silný, je zvířetem zcela ctihodným; jeho jedinou hříšnou vlastností jest, že svá mláďata požírá, když se s nimi setkává a že z něho příroda vlastně neudělala žádného tanečníka. — Aby jej zabili, ukrývají se horalé v záloze a střílejí na něj, když kolem kluše . . .“

Obrázek náš má nápis: „Honba na medvědy“, ale představuje vlastně honbu medvědů na lovce, aspoň v té situaci, kterou umělec zachytil. Horalé prchají před dvěma rozlícenými medvědy po nebezpečné cestě a honbu lze již nyní nazvati nešťastnou, neboť jeden z lovců řítí se již střemhlav do propasti. Drobivý a těsný okraj prohlubně není patrně místem, na němž by se boj bez dalšího nebezpečí dal vybojovat, neboť vidíme horaly kvapně a úzkostlivě prchat. Až za horu zahnou a do schůdnějších míst se dostanou, počíhají si v záloze na své huňaté pronásledovatele a pak bude ztracený soudruh zajisté pomstěn. Ale dostanou-li se všichni přes okraj propasti?

Oklamaná. Původní kresba od Ant. Königa.

KVĚTY.

LISTY

PRO ZÁBAVU A POUČENÍ S ČASOVÝMI ROZHLEDY.

Redaktoři:

SVATOPLUK ČECH. DR. SERVÁC HELLER.

Vydavatel a nakladatel

VLADIMÍR ČECH.

SEŠIT SRPNOVÝ.

V PRAZE.

Tiskem dra. Edv. Grégra.

1879.

OBSAH.

Strana

V pralese. Obrázek ze života mexických Indiánů. Napsal Josef Štolba. (Pokračování.) 127
Z duševní dílny básníků. Příspěvek k filosofii a technice tvoření. Skizza od J. Arbesa 141
Tajemství sošky. Novella, napsala Grazia Pieratoni-Mancini. Z italšt. přel. J. J. Benešovský-Veselý. (Dokončení) 155
Muslimské legendy. Od dra. J. Košuta 174
O písni lidu německého se zvláštním zřetelem k prostonárodní písni slovanské. Podává J. Dunovský 185
Sedlecká balada. Báseň od Ladislava Quise 192
Jest vivisekce výkonem oprávněným? Od dra. Jos. Thomayera . . 195
Dusné okamžiky. Báseň od Rob. Hammerlinga. Přeložil J. Kuchař 206
Zvláštní album. Napsal Fr. Herites 207
Z básní T. Tjutčeva. Z ruského přeložil Fr. Chalupa. Na jihu. Teď víš — —. Doma 213
Král stepi. Román od Serváce B. Hellera. (Pokračování.) 215
Colbert a Bismarck. Národohospodářská skizza od Jos. Fořta . . 230
Rozhledy v literatuře, umění a vědě 238
Vyobrazení: Oklamaná. Poslední chvíle Marie Stuartky. Lotos. Orang-utan.

V pralese.

Obrázek ze života mexických Indiánů.

Napsal

Josef Štolba.

(Pokračování.)

VI.

Volným krokem vcházela Lora, provázena Zapoteatem, do své rodné vísky. Avšak oba stanuli zaraženi, když spatřili, že tichá jindy osada nalézá se v nevídaném nikdy pobouření. Na všech stranách skupiny děvčat, hochů, mužů a žen, a všechny pohrouženy v živém hovoru. Když pak objevili se milující, obrátily se zraky všech k nim, a se všech stran ozývaly se potupné výkřiky, potupný smích.

„Hle, Izhuakova snoubenka s bídákem Zapoteatem," smála se děvčata.

„Nerozumná — lehkomyslná!" pokřikovaly ženy. „Takový snoubenec jako Essetamaipuův syn!"

„Bambus by ji přivedl k rozumu," volali mužové.

Jen hoši smáli se potichu. Znali Zapoteatovu sílu a věděli, že neradno vyvolati jeho hněv.

Avšak jako by výkřiků těch neslyšel a vysměvavých tváří neviděl, kráčel Zapoteato, přemáhaje své překvapení, skupinami těmi vztýčen, pyšen, vyzývavé rozesílaje pohledy na všechny strany a veda chvějící se Loru za ruku.

Kráčel s ní přímo k chatce Inchově, před níž zamračen stál její otec, a z jejíhož pozadí hleděla ustrašeně její matka.

Mlčky přiblížili se oba; ale nežli Zapoteato mohl promluviti, chopil Incha Loru prudce za ruku a vstrčil ji drsně do chatky, kdež vlétla téměř v náruč matčinu.

Zapoteato cítil, že zmocňuje se ho náhlá stísněnost.

„Compatrido," pravil k Inchovi, „Lora nevidí ráda Izhuaka."

„Co je Zapoteatovi po tom?" tázal se drsně Incha.

„Lora vidí ráda Zapoteata," pokračoval tento mírným hlasem.

„Lora bude viděti ráda toho, koho Incha bude chtíti," okřikl jej Incha.

„Chce otec činiti jediné své dítě nešťastným?“

„Mohlo by dítě býti snad šťastno v prázdné chalupě Zapoteatově, v níž zřídka jen zaplane oheň pod tortillemi, v níž bída domovem?“

„Nebyla by, neboť Zapoteato staral by se o Loru.“

„Kde není pro dva, bylo by ještě méně pro tři. U mne nemá Zapoteato ničeho pohledávati — Lora pro něho není!“

„A kdyby Zapoteato opatřil, čeho by požadoval Incha?“

Incha se potupně usmál. „Dokud nevyrovná se Izhuakovi, ať neopováží se promluviti s Lorou.“ A Incha obrátil se a odešel do chaty.

Ohromen stál Zapoteato před chatou a hleděl chvíli za Inchou. „Dokud nevyrovná se Izhuakovi,“ znělo mu v uších. On — Izhuakovi! Hlava mu šla kolem, v údech cítil nepochopitelnou mdlobu — po chvíli teprv obrátil se a vrávoral téměř s hlavou sklopenou zpět do lesa. Neslyšel škodolibé výsměchy, neviděl vysmívající se tváře: viděl před sebou jen Inchu, jak trhá mu Loru z ruky, neslyšel nežli Inchu, volajícího: „Dokud nevyrovná se Izhuakovi.“ —

Vstoupil do lesa, a nehledě v pravo, nehledě v levo kráčel stále dál. Tu klopýtl přes kořen neb poražený kmen, tu udeřila jej vyčnívající větev do obličeje, tu zapletl se do vzdušných kořínků okolních stromů — Zapoteato nedbal, necítil ničeho. Když zápasil s Izhuakem o Loru a když v zápasu zvítězil, nemyslil na nic, nežli na Loru. Vraceje se s ní domů, držel ji okolo pasu — hleděl na ni, nemyslil opět nežli na ni a byl nevýslovně blažen. Otec její vyrušil jej však z blaha toho spůsobem hrůzným. Jak mohl by se vyrovnati Izhuakovi? K tomu bylo by zapotřebí mnoho pesos*). Vykoupiti jeho dárky, koupiti dvě krávy — jistě že by dvacet pesos sotva stačilo.

Dvacet pesos! Tak strašná suma! Tolik neviděl Zapoteato nikdy na jedné hromádce! Ba ani tolik realů**) ne!

Jak opatřiti tak nedostižnou částku? Úplná beznadějnost zmocnila se ho, když o tom přemýšlel. Kdyby měl ručnici, bylo by to snadnější. Střílel by zvěř a nosil by ji na trh do Verakruzu. Slýchal, že možno dostati za divokého kance až i dva realy, za onzu***) až i dolar, ano i dva, měla-li pěknou kůži. Leč jak stříleti bez pušky?

Avšak ponenáhlu počal Zapoteato přece nabývati mysle. Což, když nemůže zvěř stříleti, aby ji chytal? Pamatoval se, že otec jeho chytával všelijaké živočichy do drátěných ok, nalíčených na cestičkách, kterýmiž zvěř častěji se brala. To byla myšlenka! Zapoteato viděl již v duchu celou řadu čtvernožců, chycených v jeho okách, viděl se s nimi na trhu ve Verakruzu neb v Alvaradě a slyšel již cinkání stržených za ně realů. Cítil pojednou zvláštní rozčilení a touhu, aby započal ihned mnohoslibnou činnost tu. Počal rozhlížeti se kolkolem. Ptactva hemžilo se na všech stranách, motýlové míhali se mezi větvemi, ale jiného nemohl spatřiti.

Zrychlil krok a hleděl pátravě na všechny strany. Prales tvořil po obou stranách neproniknutelné na pohled stěny, spěchal tedy, aby

*) Dolar = 2 zl. r. m.
**) Real = 25 kr. r. m.
***) Mexický tigr.

dostihl jednoho z větších prostranství, jež násilná jakás náhoda v pralese sem tam utvořila. Aby postranství takové tím dříve nalezl, počal klusati tím pravidelným spůsobem, jakéhož užívají Indiáni, mají-li určitý nějaký cíl před sebou.

Dlouho klusal, a stezka nechtěla se šířiti. Náhle počaly však stěny řidnouti, a za málo okamžiků nalézal se na prostranství tak velikém, že nalézalo do něho i slunce cesty.

Četné, polo sprácbnivělé kmeny svědčily, že mocná jakás síla místečko to kdys zde připravila, a úplný téměř nedostatek mladého, čerstvého dorostu dokazoval, že bylo častěji navštěvováno zvěří neb lidmi, jichž noha žádnému životu vzejíti nedovolila.

Zapoteato usadil se na jeden z kmenů a rozhlížel se kolkolem. Cesta z rodné vísky jeho sem vedoucí dělila se tu na dvě, a v zelených stěnách prostranství toho byly bezpočetné prolomeniny, jež svědčily, že zvěř dovedla si nalézti stěnami těmi cestu. Zapoteato uvažoval, že, kdyby u takového otvoru položil oko, musel by chytiti nějakého čtvernožce, a přemýšlel jen, jak by opatřil si železný drát. Ale to bylo právě zase to neštěstí: drát stál peníze, a peněz Zapoteato neměl. A co by se tu dalo as zvěře nachytati — tolik patrných otvorů! — Zvolna bloudil zrak od jednoho k druhému a zvolna přelétl celé prostranství, skoumaje, kudy zvěř přebíhá s jedné strany na druhou.

Pojednou se zarazil. Uprostřed mýtiny, tam, kam paprsky slunce vší silou se opíraly, zahlédlo ostré oko jeho cosi červeného. Naklonil se v před, a překvapen hleděl na předmět ten. Poblíž poraženého kmene slunil se had, jakého Zapoteato nikdy posud nespatřil. Byl as tři stopy dlouhý, barvy ohnivě červené, přervané úzkými, černými pruhy, s bělavými okraji, každá šupinka měla černou špičku, a celé tělo jeho skvělo se v paprscích slunečních tak zázračným leskem, že Zapoteato nemohl očí svých od něho odvrátiti. Zpolehounka vstal, s obratností jen Indiánům vrozenou přiblížil se k hadu, jenž buďsi že následkem v přílišné míře požité snad potravy. neb následkem slunečního tepla nehybným býti se zdál, jako blesk vrhl se naň, směřuje oběma rukama ku hlavě a v nejbližším již okamžiku držel jej v těch místech, kde hlava přestává a tělo začíná. Obrovskou svou silou stiskl jej v pěsti své, a s děsným sykotem ovinul se mu had okolo ruky. Avšak Zapoteato toho nedbal. Tiskl tím více a sice tak, že za nedlouho skleslo krásné tělo hadí bez vlády s ruky, okolo níž se bylo otočilo. Nyní stáhl Zapoteato jednou rukou řemen s těla, obemknul jím krk skvostného plazce, stáhl řemen vší silou, a vrátil se s kořistí svou opět ku svému kmeni.

Vzal hada do obou rukou a udiveně hleděl na skvělé jeho barvy. Podivno, tolik hadů byl již spatřil v pralese, tolik jich zabil již buď machetou neb obuškem, jejž byl ze sražené některé větve si utvořil, avšak tak krásného nikdy ještě nespatřil. Brzy ale pohledu toho se nabažil. Kdyby to byla raději onza neb nějaký kanec, vzdychl — ale pouhý had! Co s hadem? — v tom však vztýčil hlavu; zdálo se mu, že slyší blížiti se kroky. Naklonil ucho v stranu, odkud kroky se blížily, a pravil po chvíli k sobě: „Koně neb mezci".

Kroky se blížily a zvědavě hleděl Zapoteato k otvoru, kterýž cesta,

po níž kroky zněly, v stěnách lesních tvořila. Za málo okamžiků objevil se v otvoru jezdec.

„Ha tu je konečně živá duše," zvolal zastaviv koně. A obrátiv se k Zapoteatovi oslovil jej přívětivě: „Buenas dias compatrido." *)

„Y à Usted, seňor," **) odvětil Indián chladně.

Jeť Indián k bělochovi velmi nedůvěřivý a nežli seznámí se blíže, velmi nesdílný.

Jezdce chladná odpověď nikterak nezarazila. „Compatrido," pravil dále, „ty budeš nám moci zajisté říci, kde bychom nalezli co možná nejdříve nějaké obydlené místo." A jezdec přiblížil se o několik kroků a umožnil takto objevení se jezdce druhého, jenž v patách za ním následoval.

Zapoteato pohledl pátravě nejdříve na prvního příchozího, pak na druhého. První seděl na pěkném mustangu.***) Byl to mladý muž přívětivé, plně zarostlé, upocené a od moskytů hrůzně poštípané tváře; hlavu chránil široký slaměný sombrero, †) tělo kryla pouze tmavá oxfordská košile, a široké světlé spodky vězely ve vysokých botách. Za sedlem po pravici vykukovala z koženého pouzdra, k zemi visícího, pažba ručnice, po levém boku klátila se ozdobná macheta, a za širokým koženým pasem zastrčen byl revolver. Koni přes krk přehozena byla calzonera, ††) a pod sedlem nad calzonerou klátily se pevné, podlouhlé škatule řemenem svázané a tak koni přes krk přehozené, že s každé strany krku jedna visela. V pravici držel jezdec dlouhou tenkou tyčku, na jejímž konci byl dlouhý bílý pytlík z lehounké látky, natažený s předu přes oko ze železného drátu.

Druhý jezdec oblečen byl i ozbrojen podobně, avšak mizel takřka za samými škatulemi a vaky, jež obklopovaly ho na všech stranách.

„Mohu, seňore," odvětil po chvíli Zapoteato. „Dovedu vás do naší vsi, do El Meson."

„Dobrá, budu ti vděčen," pokračoval jezdec. „Zbloudili jsme na delším výletu, a nemohli jsme se daleko široko živé duše domoci. Avšak nežli půjdeme dále, můžeme zde na chvíli odpočinouti; jsem již kolik hodin v sedle, a ta lotrovská chasa, již říkáte moskyti, kterouž byste však měli nazývati ranou pekelnou, poštípala mne tak, že nevím si již rady. A pak, možná, že naleznu zde ledacos, co by mne mohlo zajímáti." A jezdec seskočil s koně, hodil uzdu jezdci druhému, jenž ochotně ji ihned uchopil, a setřev pot s čela a mna se zuřivě v obličeji, přistoupil k Zapoteatovi. Avšak radostný výkřik vyvinul se mu pojednou z úst.

„Jak že!" zvolal, „vidím dobře?" A prudce chopil se hada, s nímž Indián stále ještě pohrával. „Ano, ano," pokračoval radostně,

*) Dobrý den krajane.

**) Y a Usted — i vám.

***) Mustangové = zdivočilí koně, jež chytají se pomocí lassa a pak se ochočují.

†) Mexický klobouk s ohromnou střechou.

††) Kožené nohavice s dlouhým vlasem, jež natáhne jezdec v dešti přes spodky.

„toť skutečný „Elaps Corralinus“, — první exemplář, jejž v Mexiku nalézám; a jak krásný exemplář!“ A nedbaje udivení Zapoteatova, nedbaje pichlavé bolesti v tváři, jal se hada tak horlivě prohlížeti, otvíraje mu tlamu a oči, že zdálo se, jako by zapomínal svého okolí.

„Compatrido!“ zvolal po nějaké době, „toho hada musíš mi přenechati. Co za něj chceš?“

Zapoteatem to trhlo. Za hada možno také něco dostati? To nevěděl.

„Dejte, señore, co vám libo.“

„Spokojíš se pesem? tázal se jezdec, sahaje do kapsy.

Zapoteatovi dělaly se mžitky. Peso za mrtvého hada! Nevěděl, je-li to žert či pravda.

„Spokojím,“ odvětil nesměle čekaje, že jezdec propukne nyní v smích.

Avšak nejen že se tak nestalo — jezdec vytáhl lesknoucí se peso a podával ho Zapoteatovi.

Kvapně sáhl po něm tento, ale vztáhl ruku ihned zase zpět.

„Nežertuje señor?“ tázal se nesměle.

„Bláhový, ber přece,“ smál se cizinec. „Budeš-li chtít, můžeš jich vydělati více.“

Zapoteato chopil se kvapně peníze a uschoval ho v kapse. „Více?“ opakoval. „Jak to?“

„Jsem přírodozpytec,“ vysvětloval cizinec, „jenž přišel z daleka, aby proskoumal trochu poklady, kteréž mexická příroda člověčenstvu poskytuje. Za každý příspěvek k proskoumání tomu zaplatím ti rád.“

V Zapoteatovi zatajil se dech. „Co má Zapoteato dělati, señore?“ tázal se kvapně. „Má vésti vás na stopu onzy, ukázati vám cestu tam, kde kajman pokojně se sluní, vybrati vám mladé ptáky, již sídlí v závratné výši anebo přinésti s temene nejvyšších stromů mladou opici?“

Cizinec zahleděl se překvapeně na Zapoteata. „To vše dovedeš?“ pravil.

„Ano, señore, dovedu.“

„Dobrá, beru tě za slovo,“ zvolal cizinec, „a věř, že škoda tvá to nebude. Avšak nyní v před.“ Vyšinul se na kůň, pokynul jezdci druhému, a drže zakoupeného hada v levici, dal se cestou, po které Zapoteato kráčeti se jal.

Pevně držel Zapoteato ruku na kapse, v níž vězel peso. Dech se mu tajil, když pomyslil, jak snadno ho vydělal, a tajil se mu ještě více při naději, již probudil v něm cizinec. Kvapným kráčel krokem před cizincem a upozorňoval jej každým okamžikem na některého nového vzácného obyvatele pralesa. Nejednou slezl cizinec s koně a sestřelil buď krásného černého bažanta neb pestrého papouška, a Zapoteato vždy s obratností, jížto cizinec nemohl odepříti svého obdivu, za málo okamžiků přinesl zastřelené zvíře z houštin, jež zdály se úplně nepronikuutelny. S jakou závistí hleděl ubohý Indián na dalekonosnou pušku cizincovu! Puška ta mohla by jej učiniti šťastným na věky.

Náhle zastavil cizinec a kynul Zapoteatovi, aby zachoval se tiše.

Hodil mu uzdu, seskočil s koně a plížil se opatrně, napřáhnuv tyčku s bílým sáčkem, ku předu. V tom mávnul tyčkou a vzkřikl radostně.

Zapoteato přikvapil a pozoroval překvapen, že v síťce třepetá se jakýs živočich. Za okamžik vytahoval cizinec obrovského, krásně modrého motýla.

„Takové věci chytá seňor také?“ tázal se udivený Indián.

„Také, hochu,“ odvětil cizinec, napíchnuv motýla na špendlík a prohlížeje ho se zalíbením; „a nejen ty: chytám také brouky, pavouky — vše co naleznu.“

Zapoteato nemohl zdržeti se útrpného úsměvu, když jezdec sejmul s koně jednu z bedniček a otevřev ji, zabodl do ní chyceného motýla.

Bednička byla plna motýlů a brouků, plna toho hmyzu, který Zapoteato, když na něj náhodou přišel, jednoduše holou nohou zašlápl aneb holí svou zabil. „Takového smetí mohu opatřiti, kolik bude seňorovi libo,“ pravil.

„Zaplatím ti to smetí velmi dobře,“ odvětil cizinec, vyšinuv se zase na koně, a všichni tři dali se zase v pochod, jejž přerušovaly stále výjevy podobné.

Konečně počala se cesta šířiti a za nedlouho byli v El Meson.

Zvědavě vyhlíželi z jednotlivých chatek obyvatelé jich a s podivením, pro něž na dřívější výsměchy své zapomínali, viděli bráti se dva jezdce se Zapoteatem k chatce jeho. Tito zastavili, slezli, a Zapoteato uvedl je do vnitř.

„Vypadá to zde bídně, seňore,“ pravil Zapoteato, „avšak váš sluha dá vše, co má. K jídlu arci nemůže poskytnouti nežli čerstvých tortill a frijoles, a, kdyby si seňor přál, toho bažanta, jejž zastřelil; matka Zapoteatova umí ho připraviti.“

Zvědavě hleděla matka Zaopoteatova na hosty, chopila se ihned bažanta, jejž cizinec jí podal, a odešla s ním ven, aby ho oškubala.

Zapoteato pomohl nejprvé oběma jezdcům snésti bezpočetné bedničky a ostatní zavazadla i se sedly do prosté světničky a odvedl pak koně za chatu, kdež přivázal je ku kolíku, do země zaraženého.

Cizinec jal se nyní otvírati bedničku za bedničkou. Pln udivení spatřil Zapoteato, že jsou plny motýlů, brouků a ptačích kožek; a pln podivení viděl dále, jak cizinec jednotlivé motýly na zvláštní prkénko natahuje, křidélka jim rozprostírá a pomocí úzkých proužků papíru a špendlíků v roztaženém tom postavení udržuje. Nemohl se dost vynadiviti, když cizinec mu sdělil, že několik týdnů již jest v Mexiku jen za tím účelem, aby sbíral věci takové a že jich má již značnou sbírku ve Verakruzu. A což teprv, když z několika bedniček vytáhl pak cizinec podlouhlé vysoké lahvice se skleněnými zátkami a v těch objevili se rozliční hadi a mloci v tekutině žlutavé, o kteréž vysvětlil mu, že jest to líh. Líh na hady a na mloky — tenť přece lepší k pití.

A nyní vzal cizinec koupeného červeného hada, vyňal jednu z největších lahví, do polou naplněnou lihem, a uložil hada opatrně do ní.

A když vše bylo takto uspořádáno, pak teprv usedl cizinec se Zapoteatem před chýši, a kdežto soudruh jeho stahoval s obratností podivuhodnou zastřelené ptáky, vyprávěl cizinec plynnou španělčinou udivenému Zapoteatovi, že pochází z dalekých zámořských končin, kde

vypadá to zcela jinak nežli zde, kde není ani takového tepla, ani takových stromů, ani takových zvířat jako v Mexiku, za tím účelem, aby seznal neznámé ty krajiny a nasbíral v nich cizí živočišstvo. A až nasbírá toho hojně, pak že se vrátí zase tam do toho velikého kamenného města, a tam že dostanou věci ty svůj vlastní dům, a lidé že z daleka budou choditi na ně se dívat. Zapoteato žasl stále víc a více, když slyšel, že vláda té země, odkudž cizinec přišel, dala mu na všechno to peníze, aby mohl hodně mnoho nasbírati a s sebou přinésti. A jak žasnul Zapoteato dále, když slyšel, že každý z těch motýlů a brouků má své jméno, a že jméno to je tam za mořem úplně známo, kdežto zde, v domově jejich, nikdo ani neví, že vůbec nějaké jméno mají.

Napnutě naslouchal Zapoteato vypravování tomu. Bylo mu to sice k smíchu, ale cizinec vypravoval tak poutavě, že by byl Zapoteato poslouchal do rána.

Zatím přinesla matka několik horkých tortill, pak mísu frijoles a konečně upečeného bažanta. Zapoteato odskočil s kalabasou pro vodu, a nedlouho na to jedli oba cizinci s velkou chutí pokrmy, kteréž stará Indiánka dosti dobře byla připravila.

Zapoteato, jenž jenom k největšímu naléhání cizincově také s nimi jedl, zvěděl zatím, že cizinec jest Francouz, že jmenuje se Delibes, a druhý cizinec že jest jeho sluhou, jenž však ani slova španělského nezná.

Dlouho hovořili před chatkou. Byl krásný večer, jejž kalili přes všechno dýmání jenom — moskyti. Delibes, jenž byl již cestou jimi náramně trápen a na ně jen při novém některém nálezu zapomněl, jakož i sluha byli již od nich celí rozbodáni, a obličej i ruce nabíhaly, působíce náramné svrbění, tak že oba cizinci hlasitě naříkali. Avšak Zapoteato věděl pomoci. Přinesl malý zelený, kulatý citron, rozřízl ho ve dvě půle a podávaje každému jednu, radil, aby natřeli si kůži.

Oba tak učinili; příjemný chlad rozhostil se na kůži a za nedlouho bylo po svrbění. Moskyti, jakoby byli dostali výstrahu, vyhýbali se místům, v nichž se jim bylo dříve tak zalíbilo.

Zvědavě a závistivě hleděli sousedé na Zapoteatovy hosti. Tak vzácní patrně páni a zvolili tu nejbídnější chýš! Avšak tím pyšnější byl Zapoteato. Rozhledl se po sousedech vítězoslavně, hledaje mezi nimi, arci marně, tvář Izhuakovu, a jal se pak připravovati hostům jednoduché lože. Vystlal je plaidy a kabáty, jež byly na sedlech upevněny, a oba cizinci usnuli na nich, jako by byli ulehli do nejpohodlnějších pařížských postelí.

VII.

Noc rozestřela nad pralesem závoj svůj. Nic se nehýbalo, a všichni téměř obyvatelé vesničky byli pohříženi ve spánek. Jen Zapoteato ještě bděl. Seděl před svou chatou, těžká hlava opírala se o pravici, a oči hleděly snivě na nedalekou chatku Inchovu.

Jakých to rozmanitých dojmů zažil za právě minulý den. Nejprvé vyznala mu Lora, že byla by šťastna, kdyby on byl jejím snoubencem, pak zápasil o ni vítězně s Essetamaipuovým synem, na to vyrval mu ji otec, vyčítaje mu chudobu jeho, a pak nalezl konečně cizince, jenž mohl

jej učiniti šťastným na věky. Zapoteato prožil ještě jednou veškerou tu slast a veškerý ten žal celého dne, a s dětinnou radostí prohlížel peso, jež ve svitu slunečním lesklo se tak skvéle. Takových dvacet kdyby mohl nazývati svými! Avšak cizinec poskytl mu na to naději, a Zapoteato byl by se nejraději rozběhl ihned do lesa, aby nasbíral toho, co mu mohlo pomoci k vytouženým penězům. To nebylo však nyní možné. Nedočkavě vzhledl ku měsíci, zda nekloní se již zase k západu — nadarmo! Měsíc zdál se býti na obloze přikován.

Oči Zapoteatovy obrátily se zase k chatce Inchově. Tam spí Lora! Jak bylo asi ubohé, když tak drsně strčil jí otec do chatky, jak jí bylo as při slovech, jimiž jej byl odbyl! Ona ví, že Zapoteato nemůže nikdy vyrovnati se Izhuakovi, a musila zajisté slyšeti trpké výčitky a hrozby — snad nespí — snad pláče ubohá. A sotva že to mu napadlo, vyskočil Zapoteato.

„Musím se přesvědčit," pravil sám k sobě, „nebdí-li ještě, a bdí-li, potěšit ji tím, co slíbil mi cizinec."

Jako duch plížil se, hledaje vždy jen stín, k chatce Inchově a stanul za málo okamžiků u jejího vchodu, kdež kryl jej stín vynikající stříšky. Napnul sluch a naslouchal.

Z chatky zaznívalo z jednoho kouta silné chrupání a z druhého pravidelné dýchání. — Zapoteato byl jist, že rodiče Lořiny spí; avšak zda spí i ona, a nespí-li, jak oznámí jí svůj příchod? Přešel zvolna okolo vchodu, tak že stín jeho do chaty padnouti musil — čekal pak chvíli, a kdo vypíše jeho štěstí, když zakmitla se pojednou postava a on v nejbližším okamžiku tiskl Loru v náruč svou.

Ruku v ruce zašli opodál k lesu, a ve stínu košatého stromu sdělila mu nyní Lora štkajíc, že otec zasypal ji nejdrsnějšími výčitkami a že hrozil jí i bitím. A když pak nedlouho po odchodu Zapoteatově dostavil se Essetamaipu se synem do chatky a potupným hlasem štěstí přeje k novému zeti, prohlásil zasnoubení její se synem svým za zrušené, jakož i že, jak obyčejem, do měsíce musí býti navrácena cena darů, jež Lora byla obdržela, tu skočil otec zuřiv k ní a uchopiv ji za dlouhé copy, mrštil jí o zem a byl by ji snad ubil, kdyby nebyla matka, zapomínajíc pro lásku k dítěti na poslušnost, jížto povinna jest muži, vskočila mezi ni a otce, a chránila ji tělem svým. Avšak když Izhuak jedovatě dodal, aby otec nezapomněl, že nebude-li peněz těch do měsíce, bude muset on i celá rodina jeho tak dlouho otročiti rodině Essetamaipuově, až odpracuje dluh ten, tu rozkácel se otec zase proti němu.

„Incha postará se o to, compatrido," zvolal vztekle, „a kdyby život na to obětovati měl. Avšak teď pryč mi odtud."

S jedovatým smíchem odešli prý oba a oznamovali po vsi, že za měsíc vypůjčí si Izhuak v Alvaradu dvoukolý vůz, a Incha a pyšná Lora že povezou jej do Alvarada na trh.

A otec sebral prý opatrně všechen prach, vycídil pušku, nabrousil machetu, a oznámil rodině, že druhého dne odejde a že vrátí se buď s penězi aneb že nevrátí se více.

S těžkým srdcem naslouchal Zapoteato smutným slovům Lořiným, přerušeným někdy křečovitým pláčem. A když skončila, tu přitiskl ji k sobě ještě vřeleji a počal vypravovati, co on byl zažil. Lora hltala

takřka slova jeho. Pláč její znenáhla ustál, a když Zapoteato skončil, pohrával ústy jejími již blažený úsměv. A když započal pak Zapoteato dále mluviti o svých nadějích do nejbližší budoucnosti, tu zářily oči její temnem nočním jako dvě hvězdy. Mimovolně počala mluviti také o budoucnosti a za okamžik zapomněli oba všech útrap svých a hovořili tlumeným hlasem jen o tom, jak mnoho peněz vydělá Zapoteato, jak hodí pak Izhuakovi cenu jeho dárků k nohoum, jak upraví chatku svou, jak krásných věcí nakoupí Loře a s jakou slávou povede ji do dalekého Alvarada do chrámu, aby kněz požehnal svazku jejich duší. Oba oddali se sladkým těm snům zúplna a nepozorovali ani, jak rychle kloní se nyní ten měsíc k západu, kterýž nedávno na nebi jako přibit byl.

Pozvolné svítání probudilo konečně oba z dětinsky blažených těch snů. Uleknutě rozhlédla se Lora — prudce objala ještě jednou Zapoteata a zmizela mžikem v rodné chatrči své.

Opatrně navrátil se Zapoteato domů a usadil se opět před chatu. Bylo mu tak volno okolo srdce, cítil se tak blaženým, že by byl hlasitě výskal. Lora — ta Lora, o níž snil, k níž vzhlížel vždy jako k tomu nedostižnému slunci, a k níž troufal si přiblížiti se jen za doby noční, když domníval se, že vše pohrouženo již v hluboký spánek, ta Lora byla mu nakloněna celou duší, a zakoušela již k vůli němu příkoří. Umínil si, že musí jí dokázati, že jest jí hoden, ano že musí přivésti to tam, aby celá ves jí záviděla. O jak blahořečil osudu, jenž dal mu nalézti toho červeného hada, kterýž přivedl jej v cestu tomu cizinci. Ten ukázal mu možnost dosíci cíle — Zapoteato umínil si, že cíleto ho dosíci musí a kdyby to život státi mělo.

S netrpělivostí hleděl nyní k obloze, jež jasnila se víc a více a s netrpělivostí do temného pralesa, v němž život zpolehounka probouzeti se počínal, kdy osvětlí se tak, aby mohl tam vejíti, nasbírat toho hmyzu, o nějž cizinec tak stál, a položiti mu ho k nohoum, když se probudí. Dlouho čekal marně. Prales byl ještě pln těch výparů, jež noční chlad k ránu z něho vyluzuje, avšak znenáhla počaly výpary se tratiti, temena nejvyšších stromů zaleskla se v prvních paprscích slunečních, a jako blesk vrhl se Zapoteato nyní do pralesa. Chvíli kráčel po camino real, pak dal se do houštiny a jal se hledati. —

Delibes probudil se, když slunce již dostupovalo chatek El Mesonských. Byl spal výborně, a obličej nejevil mimo četné červené body — známky to návštěv moskytů — žádných oteklin. Recept Zapoteatův působil dobře: moskyti, jichž kroužilo v chatce na všech stranách, jej ušetřili.

Opustil vesele lůžko a vystoupil z chaty. Stará Indiánka připravovala již čerstvé tortille, a sluha myl nedaleko svou tvář. Zvědavě hleděl na Indiánku, jak rozemílá kukuřici, jak z hrubého těsta dělá tenké placičky a jak přikládá je k ohni na rozpálený kámen.

Pojednou ozval se za ním Zapoteatův pozdrav.

„Dobrý den, seňore.“

„Ah Zapoteato,“ zvolal Delibes, obrátiv se k němu. „Aj!“ dodal pohlednuv na něj, „snad nepřicházíš již z pralesa?“

Zapoteato byl smáčen a šat sem tam potrhán. V ruce však držel objemný, kornoutovitý balíček.

„Ano, seňore,“ odvětil s úsměvem, „sbíral jsem pro vás hmyz.“

„Sem s ním!“ zvolal Delibes kvapně.

Zapoteato rozevřel veliký list, kornoutovitě stočený, a v něm objevilo se množství malých balíčků, v listy opatrně obalených a kaktusovými špičkami spjatých.

„V každém z nich je něco, co bude snad seňora zajímati,“ pokračoval Zapoteato. A nyní otevřel opatrně první a zrakům Delibesovým objevil se veliký, několik palců dlouhý brouk s dlouhým, silným, dolů zahnutým rohem, proti němuž ze zdola vybíhal roh menší sice, avšak stejně silný, brouk to černě lesklý, s olivově zelenavými, černě tečkovanými křídly. Zuřivě namáhal se brouk, aby vyprostil se z ruky, jež uprostřed těla ho držela, a hrozivě cvakal svými rohy. Avšak s jásotem a s voláním „Dynastes Hercules!“ chopil se ho Delibes, kdežto sluha přinesl k několika slovům jeho kvapně plechovou krabici a otevřel ji.

Zvědavým zrakem pohledl Zapoteato do ní — byla naplněna jemnými drtinami.

Sluha vyňal větší část drtin na víko, Delibes vstrčil opatrně brouka do krabice, nasypal na něj rychle vyňaté prvé drtiny a zavřel ji pevně.

„Proč ho tam dává seňor?“ tázal se Zapoteato.

„Abych ho co nejrychleji a zároveň co nejspolehlivěji usmrtil,“ odvětil Francouz s úsměvem; „kdybych hodil ho do lihu, mohl bych jej poškodit a mimo to musel bych dlouho čekati, než by byl na dobro mrtev. Tato krabice je jednodušší. Na dně pod drátěnou síťkou uschován kousek jedu, jenž náleží za mořem k nejoblíbenějším prostředkům, poslati se k Abrahamu, totiž neznámého posud v ubohých pralesích mexických cyankali. Měkké drtiny nemohou brouka porouchati a jed onen tak účinkuje blízkostí svou na ně, že co pobude v nich málo jen okamžiků, jest na dobro ztraceno. — Avšak dále.“

A jeden balíček za druhým rozevíral nyní Zapoteato, a úžas hostí jeho stále rostl. Byli to velcí i malí brouci barev překrásných s tak pravidelnou a jemnou někdy kresbou na křídlech, že Delibes hlasitě radost svou na jevo dával. Nestačil ukládati je do krabic s drtinami, jichž měl několik po ruce, každého pojmenoval ihned vždy jmenem prazvláštním, a děkoval neustále Zapoteatovi za překvapení, jež mu byl připravil.

Již byly všechny balíčky rozbaleny — jediný jen ještě zbýval.

„A co je v tom?“ tázal se Delibes zvědavě.

„Seňore,“ odvětil Zapoteato s úsměvem, „nyní vám ukážu něco, co náleží k hračkám dětí indiánských,“ při slovech těch vytáhl z kapsy připravenou již dlouhou nit, rozevřel opatrně balíček, a již držel levicí ohromného pavouka, jenž zuřivě pracoval svými čtyrmi páry dlouhých, tlustých nohou, a dva silné, dolů zahnuté tesáky, z hlavy vyčnívající, marně do prstů jeho zarýti usiloval. Tělo bylo as $1^1/_2$ palce dlouhé, a průřez okruhu, jejž tvořily nohy, obnášel zajisté palců šest až sedm.

Byl černý, do modra, na celém těle pokryt tak hustými, krátkými chloupky, že vypadal, jako by vězel v kůži aksamitové, a v čele sedělo osm očí, tvořících rozestavením svým figurku, jíž obdržíme, položíme-li dvě čárky šikmo na sebe.

„Mygale avicularia!“ zvolal Delibes unešen. „Překrásný exemplář! — Co hodláš s ním činiti?“

„Seňor uvidí to ihned,“ odvětil Zapoteato.

Se zvláštní obratností obvázal nit pavouku okolo těla a vyzval pak Delibesa i jeho sluhu, aby jej následovali. Rozhledl se, a postoupil přímo k nedalekému stromu, na jehož větvích vesele poskakovalo několik malých ptáčků.

Opatrně přiblížil pavouka ku kmeni a pustil jej, drže však pevně druhý konec dlouhé niti v ruce. Pavouk kvapně uskočil výše, jakoby utéci chtěl, ale ihned zase se zastavil. Obrátil se v stranu, odkudž zaznívaly ptačí hlasy, stanul okamžik, pak ale přitiskl tělo ku kmeni a s báječnou rychlostí octnul se u větve, na níž ptáci skotačili. Odsud blížil se ku ptáčkům velmi opatrně po spodní straně větve; náhle zastavil, vymrštil se mžikem do výše, a již zarývaly se klovany jeho do krčku útlého zvířátka, jež s úzkostlivým kvikotem o pomoc volalo k druhům, při objevení se nestvůry s křikem ihned se rozlétnuvším.

Za chvíli kvikot přestal, hlavička ubohé oběti sklesla, a pohodlně ssál pavouk teplou její krev.

S napnutím byl Delibes provázel každý pohyb pavoukův a nespustil s něho oči, až když po nějaké době pavouk oběť svou opustil a utéci chtěl. Avšak marné bylo jeho namahání. Pevná nit přes všechen jeho odpor přinášela jej Zapoteatovi blíž a blíže, až octnul se zase mezi těmi prsty, z nichž byl učinil tak úspěšný výlet.

„Zapoteato,“ zvolal Delibes, „tys perla. Toho pavouka musíme zachovati při životě.“

„Dá-li ho seňor do láhve, již uzavře lehkou nějakou tkaninou, a popřeje-li mu ob čas něco hmyzu neb nějakou žábu, může jej přivésti až tam za moře živého.“

S podivením pohledl Delibes na Zapoteata. To byl muž, jehož potřeboval. Byl přivezl sobě z Francie sluhu, člověka, jejž vzal proto s sebou, poněvadž účastnil se svého času invase francouzské do Mexika, což budilo v Delibesovi naději, že bude mu zde velmi na prospěch. Avšak monsieur Jean Jaques Ratipat byl zvláštní hoch. Ve Francii byl pln života a odhodlanosti a sliboval hory doly, ale sotva že vystoupil v Mexiku z lodi, jako by on to nebyl. Stal se líným, zemdlen byl ihned nehorázně po sebe menším namáhání, a nejhlavnější starost jeho byla, aby přivedl a udržel vnitřní svou temperaturu na rovni s temperaturou mexickou. Dokud byli ve městech, nebylo o lihoviny zle, avšak když potloukali se po venkově, kdež i indiánské vesnice byly vzácným zjevem, tu monsieur Jean Jaques, vyprázdniv objemnou svou láhev, počal hrůzně naříkati na nedostatek civilisace v Novém Světě, a na lehkomyslnost vlády mexické, jež vytrpí tak ohromné nekonečné pralesy, aniž by i jediným — hostincem pečovala o zdraví svých poddaných.

Darmo těšil jej Delibes při prvním výletu, jejž z Verakruzu do vnitř země podnikli, darmo dodával mu kuráže nadějí na nedaleký návrat do města. Monsieur Jean Jaques hleděl před sebe zamračen a s nevrlostí jen konal rozkazy svého pána.

Pojednou však vyjasnila se jeho tvář, a Jean Jaques stal se zase hovorným. Delibes měl za to, že smířil se se svým osudem a nepátral

dále po příčinách náhlé té změny; avšak kdož vypíše jeho leknutí, když po návratu svém počal vytahovati lahvice s uloženými v lihu reptiliemi a nalezl sice reptilie avšak — bez lihu. Zděšený pohled vrhl tenkráte na Jeana Jaquesa, jenž stál opodál zkormoucen, zničen, avšak jediný pohled ten vysvětlil mu vše.

„Člověče!“ zvolal, „snad jste ne . . .“

„Ano,“ přiznal se Jean Jaques ihned zkroušeně.

„Jak jste to mohl píti?“ pokračoval Delibes a odplivnul si. „Vždyť v tom hadi, žáby a jiné nestvůry nalezly smrt.“

„Monsieur,“ odvětil Jean Jaques s povzdechem, „špiritus je špiritus.“

Od té doby byl Delibes nucen, dáti do lihu přísadu, jež učinila ho tak hořkým, že Jean Jaques nemohl ho nyní ani v největší nouzi okusiti. Byl tedy jist, že o něj spůsobem takovým více nepřijde. Avšak co měl ze svého sluhy? Byl mu snad k ruce, obsloužil jej, pomáhal mu hledati poklady, za nimiž byl přišel z Evropy? Nikoliv. Jean Jaques mluvil jen málo, a když promluvil, bylo to jen zaklení na to horko, na ty moskyty neb na nedostatek pití, neb na délku výletu. Nejmilejším zaměstnáním jeho bylo, seděti ve Verakruzu v Caffé de las diligencias a líti do sebe rozličné ty cocktaily a mindjulepy, lihovinové to smíšeniny, jež jsou s to, nezvyklý žaludek takořka propáliti.

Jak zcela jiným pomocníkem mohl býti tento nevědomý Indián! Necelých čtyřiadvacet hodin uplynulo od prvního sejití se s ním, a kolik zajímavých věcí mu již opatřil! Delibes byl ihned rozhodnut, že Zapoteato musí se státi průvodcem jeho po dalších jeho výletech po Mexiku. Sáhl do kapsy a podal Zapoteatovi peníz. V dětské své naivnosti pohlédl na něj Zapoteato a uleknutě povznesl oči své na dárce.

„Zlato!“ zvolal.

„Napoleon“ — odvětil Delibes. „Zasloužíš ho. — A když tak spolu mluvíme,“ pokračoval Francouz, „chci zůstati ještě asi čtyry týdny v tvé vlasti, nežli odeberu se dále, do jižní Ameriky. Chceš býti po tyto čtyry neděle mým průvodčím?“

„Chci,“ odvětil Zapoteato s lesknoucíma očima.

„Dám ti peso denně, a vše, čeho budeš po dobu tu potřebovati. Jsi spokojen?“

Zapoteatovi točila se hlava. Po celý měsíc každodenně peso a mimo to vše, čeho bude potřebovati — toť znělo jako báchorka.

„Jsem,“ zašeptal zajíkavě.

„Dobrá, ruku na to.“

Zapoteato vztáhl svou pravici, již Delibes upřímně stiskl.

„Ujednáno!“ pravil Delibes.

„Ujednáno!“ odvětil Zapoteato jako ve snách.

VIII.

Delibes strávil zbytek dne pořádáním svých sbírek a natahováním motýlů a brouků. Plné již bedničky a lahvice svázal pak Zapoteato dlouhými, pružnými kořínky opatrně v jeden velký balík, a vše uloženo do jednoho koutu chatky jeho a přikryto opatrně rohožkami.

Po návratu z delšího výletu, jejž hodlal Delibes podniknouti v průvodu Zapoteatově, chtěl pak sbírku tuto vzíti s sebou.

A nyní ustanoven pořádek pro den následující. Před šestou se mělo vyraziti k laguně catemacské. Tam chtěl stráviti Delibes as tři týdny, aby pokračoval pak ve své vědecké pouti po Střední a Jižní Americe.

Den uplynul rychle. Delibes probíhal pralesem, Zapoteato snášel mu se všech stran všechno možné, a Delibes div že jej vždy neobjal. Pod večer vykoupali se v říčce, připravili vše k odjezdu a uložili se záhy po západu slunce na lože, aby v čas vyraziti mohli.

A když všichni pohrouženi byli v spánek, plížil se Zapoteato jako stín k chatce Loříně; jako minulou noc mihnul se zase okolo vchodu, a za málo okamžiků byla Lora opět v jeho náručí. Ó jak plesala, když sdělil jí Zapoteato své naděje, když oznámil jí, že za nemnoho dní předstoupí před otce jejího s plnou kapsou a bude žádati ji za ženu.

Dlouho byli pohromadě. Konečně rozešli se — Lora, aby nespozorovala její nepřítomnost matka, jíž byl otec, odcházeje dnes, na srdce vložil, by chránila ji před Zapoteatem, a tento, aby nahradil, co promeškal noci minulé. —

Druhého dne před šestou hodinou opouštěli dva jezdci, provázeni mladým Indiánem, El Meson. Těžce loučila se stará matka s mladíkem a svolávala všechno dobré na jeho hlavu. Ještě jednou ji objal srdečně, ještě jednou pohledl toužebně do blízké chaty, v jejímž nitru tratily se neurčité obrysy dívčí postavy — pak ubíhal kvapně za jezdci. V několika okamžicích je dohonil, a za nedlouho zmizeli všichni tři v pralese. —

Nebudeme provázeti je na pouti k velkolepé laguně catemacské, nebudeme provázeti je na jejich výletech a honbách za kajmany a za mexickým tigrem, za divokým kancem a za čtveračivou opicí, nebudeme provázeti je při sbírání a upravování těch nejrozmanitějších živočichů, jimiž se sbírka Delibesova denně obohacovala; vypadaloť by líčení věcí těch, ač velmi zajímavých, z rámce tohoto vypravování. Jen to musím podotknouti, že Delibesovi ubíhal čas přespříliš rychle, že Zapoteato vyplnil i nejskvělejší jeho naděje, a že poklady, nasbírané na březích laguny a v pralesích okolních vzrostly tak, že cítil se Delibes nucena zakoupiti k vůli nim zvláštního mezka.

Blaženě přihlížel den před návratem, jak obratně svazoval Zapoteato bedničky a lahvice v dvě stejně velké a stejně těžké polovice, jež vespolek řemeny svázány, měly koupenému mezku tvořiti břemeno s obou stran stejně těžké a rovnováhu si držící. Jakých služeb prokázal mu prostý Indián, jak neocenitelnou silou byl mu vedle toho líného Jaquesa, jenž po celý den válel se v chalupě, kdežto on se Zapoteatem honili se za kořistí!

Mnoho výletů podnikli spolu, a nejednou, když v pralese ulehli pod rychle upravenou palmovou stříšku, vyprávěl Zapoteato, jejž byl Delibes přívětivým, upřímným svým jednáním úplně pro sebe získal, prostými slovy o Loře a o štěstí, jež očekává jej po návratu. S pohnutím hleděl nyní Delibes na ubohého toho hocha, jenž pracoval ve dne v noci

jenž činil vše, co na očích mu viděl proto, aby vydělal sobě několik stříbrňáků, jež stačily učiniti jej blaženým pro celý život.

Zapoteato ukončil práci svou, proskoumal ještě jednou bedlivě, je-li vše důkladně svázáno, odnesl pak celý náklad do vnitř najatého obydlí, a usedl před ním na zem. Vyňal veliký trubkovitý doutník, jež na laguně catemacské jsou velmi oblíbeny, a ktorýž byl od hostitele obdržel, a počal dýmati, netečně hledě na velkolepé to jezero v skvostném zeleném rámci, jež rozprostíralo se mu u nohou.

Pojednou zaslechl volati své jméno. Vyskočil kvapně a přiblížil se k Delibesovi. „Señor volal?“ tázal se.

„Čas vypršel,“ odvětil Delibes, „na který najal jsem služby tvé — musíme spolu účtovati.“

Mdlé oči Zapoteatovy se zaleskly.

„Jest tomu sedm a dvacet dní,“ pokračoval Delibes, „co opustili jsme tvou rodnou vísku. Do tří dnů se vrátíme — činí dohromady třicet pesos.“ A Delibes, jako by se byl na okamžik tento připravil, sáhl do kapsy, vytáhl kožený sáček a vysázev lesklé stříbrňáky v šesti řadách za sebou, hodil sáček Zapoteatovi.

Jako vyjeven hleděl mladý Indián na ohromné to nikdy nevídané bohatství u svých nohou. Před očima dělaly se mu mžitky, pysky se mu třásly, a prsty křečovitě se stahovaly, jakoby sevříti je chtěly ve svou dlaň — avšak ruka nevztáhla se po nich.

„Nuž, proč nebereš co tvého?“ tázal se Delibes, udiven na něj hledě.

Chvíli neodpovídal Zapoteato. Posléze pravil chvějícím se hlasem.

„A toto vše — to vše že jest mé?“

„Ano, tvé.“

„Mé!“ zvolal vášnivě Zapoteato, vrhnuv se na stříbrňáky, „mé — mé — o můj bože — mé — o matko! o Loro!“ A ústa smála se křečovitě, a z očí hrnuly se slzy.

Pohnut hleděl na něj Delibes. Jaké to nelíčené, neobsáhlé štěstí jevil každý pohyb, každý pohled, každé slůvko ubohého Indiána! Takové štěstí a způsobené — třiceti dollary! Delibes pocítil něco, co podobalo se na vlas závisti.

(Dokončení.)

Z duševní dílny básníků.

Příspěvek k filosofii a technice tvoření.

Skizza od

J. Arbesa.

Kdož z nás smrtelníků může se pochlubiti, že ví, jak vzniká prvý zárodek života, jak tajemná síla životní ve hmotě klíčí a tuto proniká, až vznikne posléze živý tvor? Kdo dovede říci, jak vzniká růžové poupě a jaká tajemná moc je znenáhla rozvíjí v čarokrásnou růži? Kdo odvážil by se tvrditi, že postihl tajemství vzniku uměleckého díla, nechť cizího nebo vlastního?

Vzniklý život pozorujeme teprv když už byl vznikl; vidíme růži, když už je rozkvětlá a obdivujeme se uměleckému dílu, když už je hotovo před našima očima; ale vznik života i uměleckého díla jest zahalen v mystické temno. Jen někdy zdá se nám, že tušíme, jak bylo asi umělecké dílo vzniklo nebo aspoň co bylo příčinou jeho vzniku; jaký byl asi postup jeho vyvíjení, zda-li a jakou radost neb duševní namahání nebo snad i muka původci spůsobilo, než bylo úplně hotovo.

O tom všem panují obzvláště vzhledem k umění slovesnému nejrůznější náhledy. Všeobecně má se za to, že před duševním zrakem básníka vyhoupne se v tak zvaném „šťastném okamžiku" náhle jasný, do všech podrobností propracovaný obraz, že tajemná moc nadšení donutí jej k tvoření a že příznivý tento duševní stav potrvá tak dlouho, až je dílo úplně hotovo ... Mnohý zase je přesvědčen, že závisí na básníkovi, zvoliti si látku jakou chce a dáti jí také formu úplně libovolnou, slovem že vše závisí jaksi na vůli ducha básníkova a proto že nutno jest činiti jej odpovědným za vše, co byl vytvořil, nejen za formu, nýbrž i za látku ... Avšak tomu není vždycky tak.

Tvůrčí myšlenka klíčívá v duši básníkově pomalu a nepozorovaně pod tisícerým vlivem. Vznik i klíčení její závisí na nejrůznějších podmínkách a okolnostech nejen života básníkova, nýbrž i světa vůbec.

Pravda sice, že šlehne někdy základní myšlenka duší básníkovou náhle jako blesk; častěji však tímto spůsobem vznikne pouhý popud k tvoření a základní myšlenka i forma musejí býti teprv hledány nebo znenáhla v průběhu dalšího přemítání přirozeně a logicky se vyvíjejí a jenom v nejřídších případech vidí básník před sebou plasticky obraz celý.

Avšak jak namahavá, mozolná práce duševní nastává teprv nyní! V nejpříznivějším případu může básník ihned sáhnouti po péru a psáti. Někdy arci letí péro rychle po papíře; leč častěji mimovolně vázne. Mnohdy jediný nedostatečný obrat, jediné nepřiměřené slůvko zdrží péro na celé hodiny, ne-li na celé dny nebo mnohdy také celou práci zmaří.

Již tato zpola jaksi jen technická práce tvoření spojena jest mnohdy s bezpříkladným namaháním duševním. Vypouštění napsaných

již slov, celých vět nebo slok a odstavců, připisování, opravování, pilování a hlazení, vše to vyžaduje často více práce a namahání, než předcházející promyšlení.

Nepoměrně svízelnější duševní práce však předchází, musí-li se hledati forma pro základní myšlenku nebo docela sama idea. Jaké množství myšlenek víří duší a jak dlouho musí býti mnohdy každá z period zkoumána! Jak často zdá se býti pravou a když pak jest třeba již i osnova promyšlena a architektonika díla z hruba i v podrobnostech projektována — musí býti myšlenka zavržena ... Mnohdy trvá duševní tento proces měsíce, ba celou řadu let. Zřídka kdy krystalisuje se myšlenka bezprostředně; obyčejně musí býti po ní slíděno po všech možných cestách a všemi možnými spůsoby a teprv když je namahavý tento duševní proces ukončen, když je v duchu celé dílo promyšleno a hotovo, nastává výše připomenutá další namahavá práce psaní. —

Odhaliti roušku s tajemství tvoření úplně, jest ovšem naprosto nemožno. Pokusme se tudíž, pokud to vůbec možno, aspoň o poodhalení. Provázejme některé básníky při duševní jejich práci; sledujme vše, co zdá se nám býti ve spojení s tajemným duševním procesem; pozorujme, co možno viděti okem fysickým, vyslechněme, co vypravují básníci buď o sobě nebo o jiných, vyslechněme i jiné o nich a suďme pak z toho všeho na tajemný proces dušení.

Právě tak jako se ve světě individium nikdy neopakuje, nemůže býti také proces tvoření jiným, než individuálním. Každý básník tvoří jinak, svým vlastním spůsobem. A v tom právě spočívá největší obtíž našeho zkoumání. Material jest tak ohromný, že by k pouhému shledání nejhlavnějších dát nestačilo snad celé století a že by výsledek zkoumání tvořil celou biblioteku. A k tomu jak kusý, nedostatečný to mnohdy material! Vždyť pak přešlo na náš věk mnohdy pouhé jméno básníkovo nebo buď jen jeho díla a z těch často jen některá nebo pouhé zlomky. Mnohdy zase se setkáme se spoustou zpráv a nezaručených pověstí v celku i jednotlivostech tak si odporujících, že jeví se nám básník jen co osoba mythická.

Z té příčiny musí býti i tyto náčrtky spíše pouhým nastíněním náhodně sebraného materialu než propracováním každé básnické individuality až do nejmenších podrobností. Avšak již z těchto pouhých náčrtků jest zřejmo, jak neskonale různí se spůsoby tvoření a jak velice liší se skutečnost od všeobecně panujících náhledů velkého obecenstva.

Jakým spůsobem to neb ono dílo básnické vzniklo, bude ovšem možno jen zřídka kdy udati; snáze bude říci, kdy a kde a za jakých okolností nebo jakým popudem se to stalo. Tím nesnadněji bude lze postihnouti, jak vznikly základní myšlenky. Vznik myšlenek jest psychologickým tajemstvím. Člověk zví o myšlence teprv tenkráte, když už byla vznikla a v duševní dílně na povrch se vyhoupla a jen zřídka kdy možno postihnouti dobu, kdy se to stalo nebo okolnosti, které buď předcházely a mohly tak míti vliv na vznik její nebo následovaly a působily na další vývoj a krystalisaci myšlenky základní a celého díla básnického vůbec.

Kdyby k tvoření básnickému dostačil pouze duch, byla by práce

naše nepoměrně usnadněna. Ale při tvoření pracují přede vším fantasie a všechny ostatní faktory, kterýmiž jest duševní tento proces podmíněn, současně a zřídka kdy předvládá duch. A proto podařilo se jen v řídkých případech, kdy převládal při tvoření neobyčejně bystrý duch analytický, že básník postihl při tvoření svém aspoň v hlavních rysech postup duševního procesu toho a pak jej sám vylíčil. Převládala-li fantasie, jest to velice nesnadné i pro samého básníka a zbývají jenom díla, a život jeho, z nichž možno na spůsob jeho tvoření jen přiblíženě souditi. Na vyčerpání látky nelze, jak jsme byli již připomenuli, ani zdaleka pomysliti. Nezbývá než vybrati některé z nejvýznačnějších případů a z ostatních nastíniti hlavní rysy nebo nějakou závažnější podrobnost, vrhající charakteristické světlo na zvláštní spůsob tvoření toho neb onoho básníka.

I.

William Shakespeare.

Obraz „sladké labuti Avonské", jest nám všem, kdož jsme byli aspoň některé z nejhlavnějších spisů o jeho životě a působení pozorně přečtli, přes všechno úsilí naše mlhavým, kusým a neúplným. Pomáhá-li nám fantasie naše nebo cizí doplniti, pro co nemáme zaručených a věrohodných dokladů, stává se obraz ten více méně idealním, ale vždy zůstává nehistorickým, tudíž nepravdivým.

Již z této příčiny tedy nemůže býti o přesné odpovědi na otázku: „Jakým spůsobem Shakespeare tvořil?" takměř ani řeči. Nemíti před rukama věrohodných dat o životě zevnějším, neznati pravdivého nebo jen pravdě podobného obrazu o osobnosti, osudech a různých stycích básníkových se zevnějším světem a chtíti sestoupiti v tajemnou dílnu jeho duše, zdá se býti aspoň se stanoviska přísné vědy počínáním, na pouhých domněnkách založeným; tudíž podobně idealním jako se nám jeví obraz básníkův vůbec. Avšak přes to pokusíme se o sestavení oněch věrohodných hlavních momentů ze života a spisů Shakespearových, z kterýchž možno si aspoň přibliženě učiniti jakýsi pojem o jeho spůsobu tvoření.

Především nesmíme zapomenouti, že jest tomu teprv asi sto let, co jest William Shakespeare „vzdělanému světu" — Shakespearem ve smyslu nejgenialnějšího básníka dramatického. Po staletí byl podceňován a jeho spisy opovrhováno; ba více ještě — byl zapomenut . . .

K nám do Čech přenešen kultus genia Shakespearova z Německa před více než padesáti lety. V Německu a Anglii počal býti Shakespeare pravdivě pojímán a příznivěji vykládán asi před sto lety; avšak vyjímaje některá čelnější města evropská a severní Ameriky, kde byla dramatická díla Shakespearova genialními nebo výbornými interprety k větší nebo menší umělecké platnosti přivedena, jest Shakespeare všady jinde posud ještě více méně cizincem a širším kruhům méně znám nebo i úplně neznám. Ve Francii, Španělsku a v Italii, pak v Norsku, Rusku a v Polště na příklad jest genius Shakespearův posud ještě, když ne právě úplně

neoceněn nebo neuznán, tak aspoň nepřístupen, poněvadž duch Shakespearův nápadně se liší od ducha národů těch.

Vizme dále, čím byl Shakespeare některým vynikajícím representantům různých národů. Anglická škola básnická, která se byla po Shakespearu utvořila a jejímiž hlavními representanty byly Addison a Pope, kladouc nemalou, mnohdy i hlavní váhu na formu uměleckého díla, vytýkala pracím Shakespearovým nepravidelnost, neurvalost, ba surovost; sám lord Byron byl téhož mínění. Francouzi v době, když bylo u nich „klasické drama“ v největším rozkvětu, soudili o Shakespearovi podobně a Voltaire na příklad, jehož dramatická díla nyní sotva lze jen zběžně přehlednouti, neřku-li čísti nebo provozovati, nazval Shakespeara, jak známo, „opilým divochem“. Romantikové a němečtí esthetikové naproti tomu shledali u Shakespeara vše důmyslným, ryze uměleckým. Dle těchto německých esthetiků má každá práce Shakespearova nějakou „základní myšlenku“ přes to vše, že se posud ještě nikomu nepodařilo v kuse „Cokoliv chcete“ myšlenku takovou nalézti, tak že musilo býti vzato útočiště k sofistické vytáčce, že prý „Shakespeare zajisté měl v úmyslu napsati jeden kus bez základní myšlenky“. V očích Schleglových jest Shakespeare polobohem; Gervinius nezná básníka, kterýž by se Shakespearovi jen z daleka rovnati mohl, ba i Goethe byl by sotva některému ze svých současníků prominul, kdyby byl některé z vynikajících dramat Shakespearových nazval nekorektním, nedostatečným.

Tato nápadná různost v pojímání ducha Shakespearova a v posuzování jeho prací jest nemalou závadou při odpovědi na otázku, jakým spůsobem Shakespeare básnil. Nelzeť totiž ani nejdůležitější dáta, která by poskytla aspoň poněkud světla, pokládati za úplně věrohodná; neboť kdežto jedni vše, co zdá se býti jen zdaleka nějakou výtkou, buď odmítají co lživé podezřívání nebo to ospravedlňují, snaží se druzí, seč jsou, snésti co nejvíce výtek, aby dokázali opak toho, co zbožňovatelé Shakespearovi na něm chválí.

O vlivech, které působily snad v nejútlejším mládí na ducha Shakespearova a tak položily základ ku pozdějšímu směru jeho ducha, ovšem nelze udati pranic positivního. Mnozí domnívají se však viděti v kuse „Sen v noci Svatojanské“ aspoň několik psychologických pokynů, z kterýchž možno souditi na vlivy, které na mysl Shakespearovu již v nejútlejším mládí působily. Míníme známé a rozkošné scény herců-řemeslníků, kteří pod širým nebem „umění“ své provozují.

Nelze pochybovati, že tento druh her byl vlastně před věky pravým zárodkem dramatu, jak se bylo v středověku vyvinulo. Za dob Shakespearových bylo toto pouliční „umění herecké“ již v posledním tažení; dramatická forma básnická byla již neobyčejně vyspělá, herecké umění na vysokém stupni a místo lidu na ulicích pod širým nebem poskytovalo umění dramatické zábavu v divadlech stálých, na hradech a zámcích velmožů, ba i v paláci královském. Ze všech měst Anglie vynikala dvě a sice Chester a Coventry, v kterýchž pěstováno nejpilněji primitivní dramatické umění pod širým nebem. A Coventry leží nedaleko rodiště Shakespearova, Stratfordu. S vršin obklopujících Stratford možno viděti věže města Coventry; zde na veřejném náměstí již od nepamětných

dob každoročně na počátku měsíce června provozována celá řada primitivních her divadelních, z počátku v Anglii „miracles", později „mysterie" zvaných.

Soudíme-li dle blízkosti Stratfordu a Coventry a připomeneme-li sobě geniální způsob Shakespearův, jakým byl primitivní toto umění pouliční ve svém „Sen v noci Svatojanské" vylíčil, nemůžeme jinak než domnívati se, že býval Shakespeare již co hoch nebo docela již co dítě a později co mladík často těmto hrám v blízkém Coventry přítomen.

Zdá se však, že Shakespeare již v útlém mladí uviděl také pravé tehdejší umění dramatické v celém jeho lesku a nádheře přímo královské. Domněnku tu možno taktéž vážiti z připomenutého již kusu „Sen v noci Svatojanské" a sice z poetických slov, jež klade Shakespeare do úst Oberonu a v nichž činí se zmínka o „sireně, kterou delfín na svých zádech nesl", kterážto slova pokládají mnozí za přímé apostrofování královny Alžběty, kteréž se tu připomínají dávno minulí dnové, jež byla strávila na sídle prvního svého miláčka, Roberta Dudleye, Earla z Leicestru, na zámku Kenilworth, v hrabství Warwickshirském, asi půltřetí hodiny cesty od Stratfordu vzdáleném.

Za mládí Shakespearova navštívila královna Alžběta miláčka svého Leicestra v jeho zámku Kenilworthu. Walter Scott vylíčil událost tu skvělými barvami ve svém románu „Kenilworth". Uvítání královny bylo tak velkolepé, že ohromné davy lidu hrnuly se do Kenilworthu nebo jeho okolí, aby spatřili posud nevídaný lesk a nádheru. Obyvatelstvo celého hrabství Warwickshirského bylo na nohou. Není pochybnosti, že i obyvatelé Stratfordští putovali na Kenilworth a možno, že byl mezi nimi i — William Shakespeare a že viděl na vlastní oči divadelní hry, které ve velké a nádherné síni zámecké na počest královny Alžběty provozovány. Byly to hry z větší části obsahu allegorického a vystupovaly v nich figury mythologické. V jedné z her těch navštívil „Triton v podobě mořské panny její milost královnu" a „Arion objevil se sedě na delfínu".

Zda-li Shakespeare skutečně tyto hry viděl, nelze, jak už připomenuto, najisto udati; ale Oberonova slova ve „Snu v noci Svatojanské" zdají se to potvrzovati.

První literarní práci Shakespearovu, o které víme, ale z kteréž zachovalo se jen několik veršů, diktovala rozhořčenost. Shakespeare, náruživý lovec, byl pro porušení zákona honebního potrestán a pomstil se na původci trestu, bohatém velmoži Tomáši Lucym z Charlecotu velmi ostrou satyrickou balladou, která prý velmože toho tak popudila, že Shakespeare musil před dalším pronásledováním ze Stratfordu uprchnouti.

Uprchl do Londýna, zůstaviv v rodišti svém živnost, staré rodiče a ženu i dítky své. Přišel do Londýna co mladík asi pětmecitmaletý, ale ve věcech divadelních nikoliv již co ignorant; znaltě herecké umění již z rodiště svého, kde byl co mladík častěji vídal hráti londýnské herce, kteří v tu dobu občas z hlavního města zavítávali na venkov. Stratford navštěvoval nejčastěji herec Tomáš Greene s dvěma krajany stratfordskými, výtečnými to umělci Hemingem a Burbadgem. Zdá se, že Shakespeare tyto dva umělce-krajany osobně znal a že hledal u nich po svém příchodu do Londýna pomoci, které mu dle všeho neodepřeli.

V brzku shledáváme Shakespeara zaměstnaným při nejznamenitějším toho času divadle londýnském, při společnosti královnině na divadle Blackfriarském a po třech letech (asi r. 1589) jest již Shakespeare mezi šestnácti podnikateli divadla toho.

Čím se Shakespeare zpočátku při divadle tom zabýval, zda vystupoval ihned co herec nebo zastával úřad nynějších inspicientů, kteří upozorňují herce, kdy mají vystoupiti (v Londýně nazýván tehdáž nynější inspicient „call-boy" t. j. vyvolavač), není zjištěno a zdá se, že první práce Shakespearovy skládaly se z opisování nových a opravování starých kusů. A v tomto zaměstnání, zdá se nám, dlužno hledati pravý původ pozdějšího, vlastně bezprostředně následujícího spůsobu tvoření Shakespearova.

Seznaltě dle všeho značný počet kusů a pilným čtěním, porovnáváním, rozebíráním a vůbec celou procedurou opravovačskou v brzku dovedl poznati a oceniti přednosti a vady kusů.

Práce ta, na pohled podřízená, byla rovněž tak nesnadnou jako důležitou. V tu dobu panoval v Londýně a v Anglii pravý „furor dramaticus"; žádné umění nebylo tak vysoko ctěno a tak vášnivě milováno jako umění dramatické. Skoro každý šlechtic vydržoval si svou vlastní hereckou společnost; každý, kdo nebyl právě idiot a mrzák, chtěl se „na prknech" pokusiti, seč jest; každý, kdo dovedl vládnouti pérem, psal nebo chtěl psáti divadelní kusy, a kdo nemohl psáti nebo hráti, nedovedl oddolati takřka zžírající touze, která rozplameňovala všechny třídy obyvatelstva anglického — musil co možná nejčastěji divadelní hry aspoň viděti. Nejlepším důkazem této divadelní manie jest okolnost, že od založení prvního stálého divadla v Londýně zřízen byl v městě tom v době čtrnácti roků skoro rovněž, takový počet divadel, jako bylo uplynulo let od založení prvního divadla, v kterýchž hráváno každodenně.

Za takových poměrů není divu, že byla hojnost dramatických spisovatelů a že literatura dramatická těšila se nemalému rozkvětu, že vynikala hojností i růzností plodů. Vliv italských básníků Boccaccia, Petrarky, Poggia, Ariosta a jiných na básníky anglické, jevící se již na počátku šestnáctého století hlavně u anglických epiků a lyriků, nebyl na básnictví dramatické sice bezprostřední, ale stopy jeho jeví se přece v četných pracích doby předshakespearovské. Mocněji nežli duch romanský působil na anglickou literaturu dramatickou duch antický. Již v první polovici šestnáctého věku provozovány v Anglii hry Plautovy, později, za Alžběty, hry Terentiovy a Euripidovy, ba i Seneca se překládal. Duch, který prostřednictvím těchto spisů působil na dramatickou literaturu anglickou, nebyl arci přesně antickým; leč vliv jeho byl přece blahodárným.

Především činěny pokusy o sloučení surových prostonárodních kusů divadelních, zejmena frašek, jadrným, mnohdy arci i sprostým humorem oplývajících, s kusy ušlechtilejší formy klasické. V celku se pokusy ty dařily; ale zůstaly přece jen pouhými pokusy. Živly a forma komedií řecko-latinských v prostonárodních hrách, v starých mysteriích a moralitách dodávaly těmto starším primitivním druhům dramatické muzy cizí podivný, mnohdy i nepřirozený ráz. Ale zušlechťující tyto pokusy přece aspoň částečně se podařily a důkazem toho jsou dramatické práce

celé řady spisovatelů, zejmena Tomáše Hughesa, Jiřího Whetstonea, Tomáše Kyda, Tomáše Lodgea, Jiřího Peelea, Roberta Greenea a přede vším Krištofa Marlowea. U posledních tří, zvláště u Marlowea, jest pozorovati proniknutí forem klasických látkou i živlem národním a moderním.

Marlowe (1562—1592), spisovatel genialní, jejž mnozí kritikové naší doby nazývají moderním Aeschylem, byl duch koruptivní; co zakladatel historické činohry a vážné tragedie požíval velké slávy a slavíval svými kusy pravé triumfy. Práce jeho arci mají mnoho vad, zejmena oplývají neladem, přepínáním a bombastem; leč vliv jeho na jiné spisovatele dramatické byl veliký.

Kromě Marlowea dlužno z nepřehledné takměř řady dramatických spisovatelů uvésti hlavně dva: Roberta Greenea (1540—1592) jakožto zástupce školy národní a Johna Lillya (1554—1600) jakožto representanta poesie dvorské.

Shakespeare, octnuv se v Londýně, shledal ťedy dramatickou literaturu u porovnání s dřívější dobou v poměrném rozkvětu, shledal ji sice roztříděnu v tré hlavních škol různých směrů, ale přece každou školu tu jaksi zorganisovanou a viděl, kterak všechny tři zápasí o přízeň londýnského obyvatelstva.

Vším právem lze se domnívati, že hlavně triumfy Marloweovy nezůstaly bez účinku na ducha Shakespearova.

Zkoumejme však, co leželo před Shakespearem a jaké bylo Shakespearovo předběžné vzdělání. Z děl Shakespearových přes všechny anachronismy a poklesky v děje- a zeměpisu mluví k nám spisovatel všestranně a neobyčejně vzdělaný, budící svými vědomostmi ve všech oborech lidského vědění pravý obdiv — a přece, jak jest dokázáno, neměl Shakespeare žádného vzdělání vědeckého, což mu později nejen sokové jeho vytýkali, nýbrž k čemuž i on sám ve svých znělkách se přiznal. Rovněž tak jest dokázáno, že v řečtině jen málo se vyznal a Plutarcha pouze v latinském překladě četl — slovem v tu dobu, kdy zahájil svou činnost u divadla, jeví se nám býti Shakespeare pouhým naturalistou — ovšem že, jak pozdějšími pracemi svými dokázal, naturalistou genialním, kterýž bez cizího návodu dovedl si jako málokterý z jeho současníků osvojiti vědomosti a vzdělání své doby.

A před tímto genialním naturalistou leží nesčetná řada dramatických prací: ovšem z větší části primitivních, buď prostonárodně sprostých nebo učeně nesrozumitelných, buď nemotorných, suchopárných, přímo marionetářských her historických, buď sprostých nechutných a odporných žertů v neurvalém rouše dramatickém, buď hrůzných, děsivých tragedií, v kterýchž „krev teče potokem“ a bombastické fráse se surovými effekty o palmu úspěchu závodí. I vidí hry ty provozovati; vidí úspěch některých, ba jest svědkem i triumfů, jaké slaví na prknech čelnější dramatičtí spisovatelé a mezi těmi v první řadě tvůrce tragedie, Marlowe.

Ký div, že duší jeho šlehla myšlenka, pokusiti se taktéž v dramatickém spisovatelství. Zahajuje (dle domněnky asi roku 1586 nebo 1587) tuto novou činnost svou, činí tak co praktický podnikatel pro

divadlo se zřetelem k obecenstvu, s jehož vkusem byl se dle všeho v brzku seznámil a v jehož vkusu také první své hry píše.

Vědeckým zkoumáním jest takměř úplně zjištěno, že první dramatickou prací Shakespearovou byl „Titus Andronicus", sepsaný dle vzorů krvavých tragedií, v nichž brutalní pomsta hrála úlohu nejhlavnější a které tehdáž divadelní obecenstvo k bouřím pochvaly strhovaly. Shakespeare vstoupil tedy v šlepěje svých vrstevníků, zejmena Marlowea a osvědčil již prvním svým pokusem vyvinutý smysl pro praktický účinek divadelního kusu. Též druhý a třetí pokus jeho nejsou než koncesemi panujícímu vkusu — „Perikles" náleží k druhu epickoromantických kusů, kdežto „Jindřich IV." patří k tak zvaným „historiím" neboli historickým dramatům, jež byly v tu dobu oblíbeny.

Avšak co do látky a obsahu není ani jediný z těchto kusů duševním majetkem Shakespearovým; „Titus Andronicus" jest dle všeho sdramatisování jakési staré ballady o žalostném osudu Tita Andronica, „Perikles" jest pouhé přepracování staršího kusu, „Jindřich IV." pak dokonce kompilace zbytků různých her.

Chronologický pořádek, v jakém byly hry Shakespearovy sepsány, arci není úplně authentický a byl toliko porovnávacím zkoumáním přibliženě stanoven; leč v tom shodují se nyní takměř všickni čelnější vykládači děl Shakespearových, že připomenuté tři hry dlužno vřaditi do první periody Shakespearovy činnosti na poli dramatického básnictví. Někteří vřaďují do této doby (od roku 1586—1591) také ještě veselohry „Omylové" a „Zkrocení zlé ženy". Avšak ani tyto dvě hry nejsou duševním majetkem Shakespearovým; neboť „Omylové" odpovídají úplně anglickému spracování Plautova kusu „Menaechmen", kdežto „Zkrocení zlé ženy" jest dle mnohých spracování starší divadelní hry od neznámého spisovatele a pokládá se také od mnohých jako od Warburtona, Farmera, Beaumonta a Fletschera za práci Shakespearovi podvrženou.

Nechť však tomu jakkolivěk, tolik jest zjištěno, že první dramatické pokusy Shakespearovy, vesměs tedy práce cizí a pouze spracované, nemálo se líbily; neboť v pěti nebo šesti letech po příchodu Shakespearově do Londýna, tudíž r. 1592 byl Shakespeare co dramatický spisovatel miláčkem londýnského obecenstva.

Mnozí obdivovatelé genia Shakespearova arci se snaží zahaliti veškeré tvoření jeho v etherický lesk nadpozemskosti; ale kdo má na zřeteli, že přirozený rozvoj duševní zajisté ani u Shakespeara neřídil se jinými přírodními zákony než u jiných smrtelníků zdravých smyslů, nemůže nikdy zavírati očí před pravdami, které z toho plynou.

Nelze sice udati, byl-li Shakespeare s úspěchem svých prvotin úplně spokojen; ale úspěch ten byl dle všeho rozhodným pro další způsob jeho tvoření vůbec. Docílilť úspěchu pouhým spracováním starších kusů a cizích látek a stal se oblíbeným — nebylo tudíž třeba měniti způsob tvoření, nýbrž dostačilo pokračovati na nastoupené dráze a toliko způsob produkce zdokonalovati.

Možná, že kdyby se byly první dramatické pokusy Shakespearovy setkaly s nezdarem, byl by genius jeho nastoupil časem svým jinou dráhu a nebyl by se spokojil básnickým přetvořováním látek již existujících,

nýbrž snažil se snad také jako Homer, Cervantes, Boccaccio a jiní novou nikým ještě nespracovanou látku odíti v neskonale krásné roucho své poesie a byl by dosáhl tak bez odporu nejvyšší dokonalosti, jaké v básnictví a umění vůbec dosáhnouti možno.

Shakespeare setrval však na dráze, kterouž byl prvními pokusy svými s úspěchem nastoupil. Ani jediný z kusů jeho není co do látky duševním vlastnictvím Shakespearovým; ku všem použil buď již starší nějaké hry nebo vážil látky z kronik, zejmena z kroniky Holinshedovy „History of England", z Plutarcha, z rozličných novel, hlavně z Boccacciova „Decamerona"; použil, kde uznal za dobré, pověstí a ballad národních, slovem „bral, kde a co mohl", mnohdy celé scény z cizích kusů, jindy opisoval celá místa Plutarcha, všady jinde po svém uznání měně, opravuje, doplňuje nebo vypouštěje.

Avšak ani v charakterech není Shakespeare veskrze původním; i embrya k figurám jeho jsou vynálezem cizím. Tak existoval Shylok již před „Kupcem Benátským." Marlowe byl totiž již dříve sepsal kus „Žid z Malty", v kterémž vystupuje karikatura Shyloka. Rovněž tak není ani nejpopularnější komická figura Shakespearova, prototyp komiky vůbec, Falstaff, úplně duševním vlastnictvím Shakespearovým. Látku k Jindřichu IV., v němž objevuje se Falstaff poprvé, vážil Shakespeare, jak výše připomenuto, ze starší hry a již v této vystupuje zárodek Falstaffa, ovšem že surový, nemotorný a nepropracovaný, pod jmenem Oldcastl. Podobně má se i se známou divadelní hrou v „Hamletu", s kterouž se setkáváme již před sepsáním „Hamleta" v španělské tragedii jedné.

Za našich dnů, kdy žádá se na každém básníku, aby podal práci veskrze jen svou, novou, nikým ještě nespracovanou nebo aspoň v hlavních rysech, v pojmutí, v zauzlení a rozuzlení a v charakterech novou; za našich dnů, kdy o dramatu, spracovaném dle románu nebo starší nějaké látky, mluvívá se s pokrčením ramen, zdá se býti právě naznačený spůsob tvoření největšího dramatického básníka jaksi omluvou, ba úplným ospravedlněním všech vědomých i nevědomých plagiatů, kterýmiž byly literatury všech národů zaplavovány. Ba někteří obdivovatelé Shakespearovi, ale ještě více onino plagiatoři, kteří nemajíce vlastní vynalezavosti, drancovali nestoudně cizí básníky, aniž by byli podali prací formou dokonalejších svých předchůdců, šli tak daleko, že prohlásili spůsob tvoření Shakespearova za jakési dogma, platné pro každého a pro všechny věky.

Již za dob Shakespearových bylo v tomto vzhledě stanovisko některých spisovatelů anglických po našem náhledu úplně správné. Dokladem toho jsou slova jednoho současníka Shakespearova, zástupce poesie národní, Roberta Greene-a, kterýž ve svém spise „Za pět prstů rozumu koupeno za million lítosti",*) upozorňuje své kolegy, dramatické spisovatele Marlowea, Peelea a Lodgea na Williama Shakespeara, tvrdě o něm, že „je straka, pyšnící se jejich vlastním peřím," že „má pod kůží uhlazeného herce — srdce tygří", že domnívá se míti v moci „lepší" výraz a řeč než kterýkoli z nich . . . ."

*) Groatsworth of With bought with a Million of Repentance."

Mnozí z ctitelů Shakespearových snažili se sice tento výrok Greeneův podvrátiti nebo seslabiti tvrzením, že pochází z péra žárlivého soupeře literarního, kterémuž šlo o potupení Shakespeara a o zájmy sobecké.

Nechť však o výroku tom a jeho původu soudíme jakkoli, tolik jest jisto, že v nejpřísnějším slova smyslu nemá žádný spisovatel vlastně práva na nic jiného, nežli co před ním ještě nikdo nebyl napsal. Veškerá reprodukce myšlenek již existujících, látek již spracovaných nemá mimo to také pro všeobecnou osvětu oné důležitosti, jako myšlenka původní, nebo vhodné spracování látky nové, posud ještě nikým nepoužité. Zpracování látky cizí má pak pro všeobecnou kulturu cenu jen potud, pokud byl starší plod změněn v plod zralejší, ušlechtilejší, umělečtější. Umělecké dílo, nechť váží si umělec látku odkudkoli, arci na své ceně nikterak netrpí vhodnějším spracováním; ale zásluha o provedení zdokonaleného uměleckého díla nenáleží pak výhradně jen na vrub spracovatelův, byť byl tento sebe genialnější, nýbrž i na vrub onoho, v jehož duši bylo vzniklo první, byť sebe primitivnější embryo, ba na vrub všech, kdož byli při původním díle jakýmkoli spůsobem spolupůsobili, ovšem při každém jen v té míře, v jaké byl spolupůsobil.

A tak také netrpí Shakespearova díla nikterak tím, že byla látka k nim vážena z cizích pramenů; ale mluví-li se o Shakespearovi co tvůrci těchto děl, nesmí býti nikdy opomenuto oněch neznámých i známých duševních předchůdců, bez jejichž hrubých základů nebyl by snad Shakespeare ani jediného kusu v té genialní formě sepsal, jako se stalo nebo by byl v pozdějším věku zralosti sepsal kusy, které by byly v obou těchto ohledech co do původnosti látky i co do původní geniální formy úplně uspokojily.

Poslední věta zdá se býti paradoxem; ale není než logickou závěrkou. Shakespearovo tvoření možno vysvětliti toliko dvojím spůsobem: buď mohl si Shakespeare snadno zvoliti nebo vymysliti novou látku nebo byla fantasie jeho v tom ohledu obmezenou, bez vynalezavosti. Jen tyto dva případy jsou možny a případ druhý jest pravdě pobobnější. Žádná práce Shakespearova nevyniká původností fabule; ku všem kusům měl Shakespeare hotovou látku před rukama a spůsob i výsledek jeho tvoření v tomto vzhledě možno nejlépe studovati na „Timonu Athenském“, v kterémž nemaje žádné povídky a hotové již látky před rukama, stojí Shakespeare na svých vlastních nohou a musí si i látku z části vymysliti. „Timon Athenský“ jest v celku dějem velice chudý, bez dramatického zakončení a rek kusu toho umírá za scénou ... Sepsání „Timona“ klade se arci do doby, kdy prý tvůrčí duch Shakespearův již ochaboval; ale že ochabnutí co do tvůrčí síly dramatické nebylo příliš značné, toho důkazem jest „Bouře“, jejíž sepsání kladou někteří do roku 1611, pokládajíce kus ten za nejposlednější práci Shakespearovu vůbec, kdežto jiní tvrdí tak o „Timonu“.

Byla-li tudíž fantasie Shakespearova co do vynalezavosti látky skutečně obmezenou, pak arci by byl bez předchůdců a bez látek starších vůbec ani básniti nemohl, kdežto kdyby byl vynikal tvořivostí co do látky, byl by v pozdějším zralejším věku, když měl v dramatickém básnictví tak nadané, obratné a obzvláště původní soupeře, jakým byl

na příklad Benjamin Jonson, sotva asi tak důsledně setrval na nastoupené dráze a byl by i v tomto vzhledě soupeře své překonal nejen geniální formou, nýbrž i původní fabulí.

Nám zdá se býti přirozený nedostatek vynalezavosti co do látky u Shakespeara pravdě podobnější než mínění, že by byl geniální básník ten pokládal novou látku za úplně zbytečnou, když koryfeové literatur jiných jako Homer, Cervantes, Lope de Vega, Boccaccio a jiní nejen novou formou, nýbrž i novou původní látkou vynikli. A podivno! Přirozený tento nedostatek vynalezavosti zdá se míti Shakespeare společně s nejproslavenějším dramatickým spisovatelem francouzským; Molièrem. V plagiatu v moderním toho slova smyslu jest Molière rovněž tak veliký jako Shakespeare. Molière drancoval básníky antické, vlašské, španělské i předchůdce své francouzské s bezpříkladnou suverénností a přímo božskou naivností. Jemu pranic na tom nezáleželo, že mu to bylo vytýkáno — odpověděl zcela klidně, že „béře, kde co nalezne.“

Avšak co pronesli jsme již dříve o Shakespearovi, platí i o Molièrovi. Zásluha o uměleckost jeho děl nenáleží výhradně jen jemu, jako by mu byla náležela, kdyby byla díla ta látkou i provedením veskrze duševním jeho majetkem, nýbrž také z části všem předchůdcům, kteří při tom jakýmkoli spůsobem spolupůsobili.

Tento spůsob tvoření nejvýtečnějších dramatiků dvou velkých, duchem tak velice se různících národů, zdá se zároveň nasvědčovati tomu, že síla básníka epického, novelisty a románopisce spočívá ve vynalezavosti, síla básníka dramatického pak v přetvořování.

A v přetvořování v nejširším toho slova smyslu jest Shakespeare nedostižný. Upravení osnovy, zauzlení a rozuzlení různých nitek děje ryze dramatického, pravdivá, psychologicky prohloubená charakteristika jednajících osob, oduševnění látky a upravení celku v té spůsobě, jakoby se člověk díval s jediného bodu — právě tato řídká duševní schopnost přetvořiti hrubé surové balvány v umělecká díla neskonalé krásy, objevuje se u Shakespeara v míře jako u žadného jiného básníka a byla a zůstane jeho vlastnictvím.

Právem možno za to míti, že Shakespeare zahájil dramaturgickou činnost svou, jak jsme byli již výše připomenuli, jakožto naturalista, kterýž měl přede vším na zřeteli praktický účel divadla: co možná nejhojnější návštěvu. S tohoto hlediště nutno také pohlížeti na první plody Shakespearovy, v kterýchž činil koncesi panujícímu vkusu. Avšak dlouho Shakespeare na tomto primitivním stanovisku nesetrval. Práce z druhého období jeho tvoření (asi od roku 1592 až po rok 1598) svědčí už o neobyčejné zralosti. Již první práce tohoto období „Dvé šlechticů Veronských“ a „Marné lásky snažení“, v nichž byl Shakespeare nastoupil samostatnou dráhu, náleží mezi nejlepší veselohry tehdejší doby. O dalších pracích, jako jest na př. „Sen v noci Svatojanské“, „Romeo a Julie“, „Kupec Benátský“, „Richard III.“, „Veselé ženy Windsorské“ atd. netřeba v tomto vzhledě šířiti slov.

Na sklonku tohoto druhého období svého tvoření a na počátku třetího, v němž dospěl k úplné samostatnosti a nejvyšší dokonalosti umělecké, jeví se nám býti Shakespeare rovněž tak velkým co duch tvůrčí jako co theoretik a praktický znalec divadelních poměrů a požadavků.

Na doklad toho sloužiž zdánlivě nepatrná, ale karakteristická podrobnost. Mladý dramatický básník zadal divadlu první plod své musy, nadepsaný „Každý ve svém rozmaru“ (Every Man in his Humor). Všickni, kdož byli kus ten čtli, vyslovili se o něm nehrubě pochvalně a nikdo ho nedoporučil k provozování. Kus ten měl býti spisovateli vrácen s nehrubě pochlebnou odpovědí. Náhodou dostal se do rukou Shakespearových a Shakespeare jej vlivem svým přes všechny překážky přivedl na prkna. Případ ten sám o sobě arci neznamená nic zvláštního; ale kus ten byl z péra mladého Benjamina Jonsona, později přítele a zároveň soupeře Shakespearova, nejnadanějšího to dramatika za dob Shakespearových, kterýž se svými stoupenci básnickými po smrti Shakespearově i práce tohoto s jeviště zatlačil. Shakespeare byl tudíž již v prvních zárodcích, v nichž jiní neviděli než nezralost, poznal Jonsonův neobyčejný talent dramaturgický.

Právě tento Ben Jonson zachoval sám taktéž zdánlivě nepatrnou, ale v podstatě důležitou podrobnost o spůsobu Shakespearova psaní. Pravíť ve svých zápiskách do slova: „Pamatuju se, že herci často kladli jako na zvláštní přednost Shakespearovu důraz na to, že ve svých manuskriptech nikdy ani řádky nevyškrtl.“ Tím zdá se býti spůsob Shakespearova tvoření v hlavním rysu objasněn. Shakespeare propracoval dle toho každý plod svůj v duchu až do nejmenších podrobností a teprv, když už nebylo pranic více k měnění, chopil se péra.

Přes to vše nebyla každá práce Shakespearova ihned v téže dokonalosti sepsána, jak se nám jeví nyní, když byla svědomitá porovnávací kritika různá čtení pozdějších vydání děl Shakespearových původnímu znění vrátila. Shakespeare některé své práce také přepracoval. Tak byl na př. první chatrný a nedokonalý nástin veselohry „Veselé ženy Windsorské“, r. 1603 tištěn, sepsán ve čtrnácti dnech. Asi pět let po té Shakespeare kus ten úplně přepracoval a v tomto přepracování byl poprvé tištěn teprv po dvacíti letech, ve foliovém vydání z r. 1623.

Podobně stalo se s „Hamletem“, prací to z třetího, nejzralejšího období literarní produkce Shakespearovy. Látka vážena jest ze staré latinsky sepsané kroniky dánské asi z dvanáctého věku. Roku 1564 vydal jakýsi Belleforest v Londýně v jazyku latinském sbírku novel, v kteréž se nalezá též báj o šíleném knížeti Amlethovi, vážená z připomenuté kroniky dánské, ale už poněkud změněna a básnicky vyšňořena. A této novely použil Shakespeare ku své mistrovské tragedii, jejíž sepsání kladou někteří do roku 1601—2, kdežto jiní tvrdí, že byla sepsána dříve, an prý byl „Hamlet“ Shaskespearův již r. 1598 provozován.

Avšak již před tím a sice roku 1594 byla na londýnském divadle Newington-Batts provozována podobná hra jako Shakespearův Hamlet z péra Tomáše Kyda a zdá se, že Shakespeare této starší hry místy použil.

Poprvé vydán byl „Hamlet“ Shakespearův tiskem v kvartu r. 1603. Pozdější vydání ve folio r. 1623 liší se valně od vydání prvního na svůj prospěch; důkaz to, že byl „Hamlet“ Shakespearem přepracován. V prvním vydání schází nejen jednotlivá, charakteristická, ba v ohledu psychologickém nevyhnutelná místa, nýbrž i monolog druhé sceny třetího aktu a celý čtvrtý výstup předposledního jednání.

Procedura při sepsání „Hamleta", než stal se uměleckým dílem neskonalé krásy, byla tudíž dosti složitá. Pokud možno souditi, byla asi tato:

I. Především udál se před několika věky podobný příběh, jenž tvoří jádro tragedie.

II. Kronikář dánský vážil buď skutečný příběh nebo již pouhou báj z podání lidu a zaznamenal ji suše, bez ozdoby, primitivně.

III. V rouše novellistickém objevuje se pak báj ta již v dokonalejší umělecké formě a jeví se býti vhodnou k zpracování dramatickému.

IV. Následuje sepsání divadelního kusu Tomášem Kydem.

V. Buď úspěch kusu toho nebo novellistické zpracování báje přiměje Shakespeara k zpracování novému a konečně

VI. částečná nedokonalost prvního zpracování nutí Shakespeara k přepracování.

Než nabyl „Hamlet" nynější své umělecké formy, prošla látka jeho naivní myslí lidu dánského, byla kronikářem zachráněna před zapomenutím a prošla rukama novellisty a dramatického spisovatele, než dostala se pod ruce básníka, kterýž ji vtiskl pečeť ryze uměleckého díla a i tu musila projíti dvakráte výhní geniálního ducha a plamenné tvůrčí fantasie jeho.

Spůsob tvoření Shakespearova byl tudíž přirozený a nevymyká se nikterak zákonům psychologickým. V době, kdy Shakespeare žil, arci nebyly ještě přesně formulovány ony požadavky, které se kladou v moderním věku na každé umělecké dílo a mezi kterýmiž jsou prvními nejen samostatná, látce úplně opovídající forma umělecká, nýbrž i původní, posud ještě nikým umělecky nespracovaná látka a originelní základní myšlenka. Mnozí ze souvěkých dramatických spisovatelů Shakespearových arci nad něho v tom neb onom vzhledě předčili; leč v ryze dramatické formě umělecké ho doposud ještě nikdo nedostihl. Shakespeare nemaje literární ctižádosti v moderním slova toho smyslu neměl také žádného smyslu pro plagiat, jak jej za našeho věku pojímáno. Pracoval pro úspěch okamžitý, efemerní; účelem jeho bylo pobaviti divadelní obecenstvo, skládající se z prostého lidu i šlechticů a on sám pokládal tuto práci dramaturgickou za vedlejší, za pouhé zaměstnání, kterýmž se vydělává vezdejší chléb. Shakespeare napodobil sice současné dramatické spisovatele, ba snažil se překonati je; ale vzorem v básnictví nebyl mu ani jediný z nich, nýbrž básník dvorský, epik Edmund Spenser, kterýž rovněž tak jako celá řada jiných básníků toho druhu pohlížela s opovržením na práce spisovatelů, majících na zřeteli zábavu surového lidu v divadlech.

Z různých míst Shakespearových znělek vyznívá trpkost tvůrce jejich, že byl odsouzen k pracím dramaturgickým, kterýchž si tehdáž daleko neváženo v té míře jako allegorických básní epických, v kterýchž nejbizzarnější nestvůrčičky básnické obraznosti mluvily nejsladší nesmysl spůsobem co možná nejbombastičtějším.

Idealem Shakespearovým bylo básnictví epické a lyrické, nikoli dramatické. Pokusil se i v těchto svých idealech s úspěchem rozhodným, neboť současníci jeho kladli básně Shakespearovy daleko výše jeho prací dramatických; ba on sám mluví o těchto ve svých znělkách s nehrubě velkým uspokojením. A právě v tomto nepochopení vlastního talentu,

zdá se nám, nutno hledati zřídlo oné zvláštní melancholie, kterouž jsou prodchnuty všechny práce Shakespearovy, kterouž liší se od prací všech současníků Shakespeare, pokládaje stav a zaměstnání své takměř za ponižující; cítil zajisté záhy touhu po samotě, v kteréž myšlenky jeho znenáhla dozrávaly a názor jeho o světě se krystalisoval. Často v životě svém sklamán, počal zajisté již záhy chápati nicotu všeho pozemského. Není tudíž divu, že byla zádumčivost základním tónem všech jeho prací dramatických; není divu, že prodlením let, nahromaděním trpkých zkušeností a pokročilostí věku zádumčivost ta počíná býti vždy chmurnější.

A tak shledáváme se v třetím období tvoření Shakespearova, v období to umělecké zralosti, v kterémž sepsána nejdokonalejší tragedie Shakespearova „Julius Caesar“, pak „Večer tříkrálový“, „Coriolan“, „Bouře“ atd., s básníkem, jehož duševní horizont byl se znenáhla úžasně rozšířil, jehož názor v svět byl se stal všeobecným, ale zároveň také pessimističtějším. V ohledu uměleckém stojí sice na nejvyšší výši; duše jeho však je zachmuřena. Ještě v „Hamletu“ pozorujeme vznášeti se chmury ty nad hlavou básníkovou; leč od té doby sklánějí se vždy níže, až zahalují básníkovu duši.

Od té doby nezdá se míti Skakespeare smyslu než pro látky velkolepé, ale zároveň pošmurné, a pro rozpoutané vášně. Před „Hamletem“ jest ještě suverenním pánem svých výtvorů; po „Hamletovi“ zdá se býti stržen v děsný proud vášní; nevyhledává už více milých, rozkošných látek, jej poutá nejvíce látka pošmurná nebe nekrocená vášeň („Othello“, „Král Lear“ a „Macbeth“). Víra jeho v spravedlnost světa je zviklána, ba podryta a rozpor ten obráží se i v jeho dramatech: Desdemona a Cordelie umírají bez viny, Macbeth klesá jako rek ... Víra v prozřetelnost, z kteréž byla vypučela tak zvaná „básnická spravedlnost“, ustupuje přesvědčení — básník, který se byl až dosud na svět díval prismatem své fantasie, dívá se nyní na svět okem muže vyspělého; ale oko to, vidouc nesrovnalosti světa, vždy více se kalí. Nicota pozemského žití zarývá vždy hlouběji své spáry v srdce básníkovo; rozřešení problemů života a světa zdá se mu býti nemožným a tak tvoří ještě uprostřed chmurných mraků pessimismu dvě díla „Bouři“ a „Timona Athenského“, v kterýchž převládá rozervanost a která takměř příšernou září osvětlují temno jeho duše.

Po té loučí se s Londýnem a ubírá se nazpět do svého rodiště Stratfordu, aby tam — zemřel ... Zda v klidu a spokojenosti, jak někteří ujišťují, nebo v rozporu se světem a vlastním svým duchem, jak vysvítá z posledních jeho prací, — o tom nemůže býti takměř ani pochybnosti ....

Tajemství sošky.

Novella, napsala

Grazia Pierantoni-Mancini.

Z italšt. přel. *J. J. Benešovský-Veselý.*

(Dokončení.)

„Mimo tento list došla po dlouhá ta léta vyhnanství jen málo kdy zpráva od mého otce, ale snad se listy jeho ztrácely," pokračoval Rafael. „V oněch dobách bylo ve Florencii vše na ruby. Nechci vás unavovati vypravováním o politice, připomínám pouze, že všude prohledávány byty, lidé vrháni do žalářů, zkrátka, že se užívalo všech těch zvrácených prostředků, jichž se chápe strach."

„Proto také nalezáme svobodu jen u silných národů!" připomenul jsem.

Mladý můj přítel pochválil mne za tuto poznámku, stiskl mi ruku a vypravoval dále:

„Téhož večera přišla k nám s velkým chvatem stará Cesira, oznamujíc mé matce, že se ptá po nás policejní komisař. Policie, která vždy dovede vypátrati tajemství, jež pro ni nemají nijaké ceny, dozvěděla se, že matka má jest manželkou revolucionáře. Brzy na to přišel také komisař, ale nenaleznuv přese všechno slídění ničeho, chopil mne zuřivě za ruku a zkřikl, hledě na mne jako katovský pacholek: „Kluku karbonarský, kde jsou listy tvého otce, toho . . ." a dodal otázce své důrazu surovými kletbami. Nevěděl jsem ničeho a skryl polekán tvář svou v klínu matčině.

„Když luza ta odešla, sedla matka jako obyčejně k oknu a posadila mne na klín, což již dlouho nebyla učinila, neboť jsem byl již velký a ona velice slabá. „Rafaeli," zašeptala, slzíc, „cítím se být velice slabou a kdož ví, zdali brzy neztratíš i svou matku, jako jsi snad ztratil již otce; přiblížila se chvíle, abych ti zjevila vše, ač se mi téměř nedostává k tomu síly. Poslouchej pozorně a hleď, abys mi dobře porozuměl."

„Kdybych žil sto let, nezapomenu jejího pohledu, jenž i v bolesti a před hroznou chvílí, jež nás očekávala, jevil stále tichou oddanost mučenice. Bylo jaro, vůně květin ze sousedních zahrad vnikala až k nám, ze všech věží zněly zvuky hodin, odbíjejících půlnoc a měsíc ozařoval naši světničku. U vytržení hleděl jsem v andělsky krásnou tvář matčinu a v dobré černé její oči, jež upřeně se dívaly na tvář svatého, kolem níž se spřádaly měsíční paprsky v gloriolu. Náhle se zamlčela a tiskla křečovitě moji ruku. Naslouchali jsme: pustou ulicí kráčeli dva muži a jeden z nich pravil přidušeným, ale srozumitelným hlasem: „Zde je zpráva o dobytí Ferma a Varese, jaké to vítězství!... zde je též seznam mrtvých a raněných."

„Dítě!" zvolala matka skorem bez sebe, „běž, leť, popros ony

pány pro lásku boží, aby ti dali list, je tam jistě zpráva o osudu tvého otce!“

Sběhl jsem se schodou, nalezl dvéře náhodou otevřené a dohonil pány, právě když zahýbali kolem rohu.

„Dejte mi ten list,“ prosil jsem, chopiv jednoho z nich za kabát, „je v něm zpráva o osudu mého otce.“

Páni stanuli a tázali se nerozhodně: „Kdo tě posílá?“

„Matinka!“

„Doveď nás k ní!“

Vrátil jsem se s nimi domů; matka očekávala nás na schodech. Jeden z pánů se jí otázal: „Jak se jmenuje váš choť?“ Ona mu však vytrhla list z ruky a přiskočila k oknu, neboť v pokoji nebylo světla.

Chvíli bylo vše ticho, pak zavzněl výkřik, ó jaký to výkřik! — Hned na to sklesla k zemi.

„Matičko, drahá matičko!“ volám, vrhaje se na ni.

„Sousedé zavolali Cesiru, poslali pro lékaře a také oba neznámí nás více neopustili. Matka moje žila ještě dva dny, nedávajíc nijakých známek vědomí; jen strnulé její oko nepohnutě spočívalo na sošce svatého; nebohá! jak hrozná as muka snášela, jsouc dosud při vědomí a nemohouc mluvit, nemohouc mi ničeho více svěřit!“

Pan Rafael se zamlčel a zakryl si tvář, já pak nemoha se již zdržeti přistoupil jsem k oknu a tvářil jsem se, jako bych hleděl na ulici, moje žena usedla v koutku a stírala si zástěrou slzy.

„Teď jsem u konce se svou historií,“ počal opět malíř, když se byl poněkud upokojil.

„Po smrti mé matky vzali mne oba pánové, kteří byli bezděčnou příčinou velkého mého neštěstí, s sebou; byli to chudí umělci, jichž jediným bohatstvím byla naděje a veselá mysl, ale ujali se útrpně nebohého sirotka, jinak bych byl musel žebrat. Než jsme na vždy opustili náš byt, žádala Cesira, aby bylo vše co nejbedlivěji prohledáno, neboť tvrdila, že jsou v bytě dojista skryty důležité listiny; ale všechno hledání bylo marné. Čtli mi seznam padlých u Varese, ale žel! nemohl jsem mezi nimi nalézti jméno svého otce, proto mne měli za dítě nemanželské, čemuž jsem až dosud sám věřil. Malíři, kteří se mne ujali, byly bratry ne rodem, ale srdcem. V roce šedesátém neměli oba klidu, hořeli touhou, zaměnit štětec a paletu puškou a obleknout červenou bluzu, a poslyšte, jak velkomyslně se ke mně zachovali! Vložili do klobouku dva lístky se svými jmény a vyzvali mne, abych táhnul; ten, na něhož by padl los, měl zůstati u mne, kdežto druhý měl jíti do boje. Nechtěli zanechati mne, jehož přijali za syna, bez podpory. Vytáhl jsem jméno mladšího, on plakal zlostí, ale zůstal u mne a byl mým milovaným otcem a učitelem, kdežto starší konal divy statečnosti a padl u Milazza.

Když jsem nabyl rozumu, trápil jsem se velice, domnívaje se, že jsem bez domova a beze jména a pak, mám se k tomu přiznat? . . . působila mi téměř nesnesitelnou trýzeň myšlenka, že musím pochybovat o ctnosti své matky; nevšímal jsem si zábav svých soudruhů a obíral se truchlivými svými myšlenkami, tak že moji soudruhové mne měli za nevlídníka. Minulého roku zemřel můj ochrance; stál jsem sám v širém

světě a dobýval si pracně svého chleba. Po delší dobu již chodil jsem každodenně kolem domu, kde jsem strávil nejšťastnější dny svého života a když jsem před nedávnem viděl, kterak jej vyklizují a konají přípravy k jeho sboření, pocítil jsem nevýslovnou touhu, spatřit naposledy vysoké to okno s kamenným stupátkem, malby na stropě a našeho svatého ve výklenku, a když jsem se konečně k tomuto kroku odvážil, stalo se, co již víte."

„Byl jsem od té doby opět v modrém pokoji a prohlednul střepy svaté sošky," pravím, „nebožák ten měl v zádech otvor, kterým se krabička dostala do jeho břicha."

„Ale jaký to vlastně byl důležitý nález?" vyrazila náhle ze sebe má stará, „snad dokonce poklad?"

„Uhodla jste, drahocenný poklad. Zde jest zásnubní list mých rodičů; Giulia, chudá dělnice, byla zákonnou manželkou barona . . ." a teď vyslovil jméno starého, vznešeného rodu, jenž u nás Florenčanů již hezky dlouho požívá vážnosti."

Žena má volala ustavičně: „Chvála bohu, chvála bohu!" A já byl ještě mnohem spokojenější; Rafael však jen vzdychnul a pravil: „Pakli teď pročtu seznam padlých u Varese, vím, že jméno mého otce bude v čele listiny, toť vše! Což pak si myslíte, dobří lidé? Domníváte se snad, že teď přímo poběhnu ku vratům onoho vznešeného pána, abych od něho žádal, čeho odepřel mé matce? Tajný sňatek byl v oněch dobách vítaným prostředkem k ukonejšení svědomí nebohé, zamilované, ale ctnostné dívky. Vesnický farář, dvě hořící svíce před obrazem madonny, několik věrných sluhů, polohlasné „ano" a věc byla odbyta; když pak se první opojení vykouřilo, následovaly v zápětí nářek a bída, ale bylo již pozdě měniti hotové události."

„Teď již nejsou možny podobné tajnosti," pravím, potěšen, že mohu ženu svou v něčem přesvědčit, „nahlížíš nyní, k čemu je civilní manželství?"

„Ale tys hloupý, domníváš-li se, že muži by nedovedli vymysliti prostředek, aby sklamali nebohou dívku!" na to moje stará.

„Máte pravdu," doložil smutně Rafael, „láska není pro muže často než kratochvílí. Nepravím to o svém otci: on miloval opravdově, to dokazují jeho listy, ale jedinou, opravdovou jeho láskou byla přece jen vlast. Na oltáři jejím obětoval pýchu svého rodu a mladistvou svoji lásku." —

Sklonil hlavu v patrném pohnutí, pak pokračoval živěji: „A já obětuji památce své matky lásku, bohatství i rod, jalové to sny prchavého okamžiku; chci náležet lidu a žíti s ním, jak mi to radil můj otec; chci oplácet pohrdání pohrdáním!" . . . A již pozvedl kolkovanou listinu, aby ji smělou rukou roztrhal.

„Mladý muži," zvolal jsem hlasem pokud možno nejpřísnějším, „považte, co hodláte učinit! Tímto listem vrací se vaší matce čest. Znám vašeho děda," pokračuji, ukládaje listiny, jichž jsem se byl z opatrnosti zmocnil, „pracoval jsem pro něho v jeho paláci a jeho ville; je to starý pán starého rázu, dvorný ke každému, pokud se nedotkne jeho rodové pýchy; neboť pochází z dob, kdy se hloubila nepřestupná propast mezi urozenými a plebejci, zakrytá ovšem kvítím dobročinnosti a zdvořilosti. Teď jsou si všichni lidé rovni: stojíme

všichni na též půdě, ale mnoho-li trní roste dosud na cestě! Ano, toť pravda, všichni jsme bratry, ale rveme se jako pes a kočka.“

Zatím ustrojila moje žena večeři a my usedli za stůl, ale mně jedinému chutnala dnes jak náleží pečená jehněčí kýta a salát s tvrdými vejci, mojí ženě přešla chuť a malíř se spokojil douškem vína.

Po večeři počal jsem znovu doléhati na svého hosta a hleděl jsem jej přivésti k rozumu, ale mluvil jsem do větru. Žádal mne ovšem o radu a přijal ji též laskavě, ale nechtěl ničeho slyšet o svém dědu, ba nechtěl ani vědět, kde bydlí. Poněvadž jsem v něm vzbudil důvěru, požádal mne, abych mu uložil jeho listiny a přisáhal mi, tiskna mi vřele ruku, přátelství a vděčnost na věky. Slíbili jsme si navzájem, že se brzy opět sejdeme a vskutku uplynulo jedva čtyryadvacet hodin a señor Rafael ohlásil se u nás co každodenní strávník, neboť domácí naše strava chutnala mu lépe, než všelijaké ty špíny v hostincích. Brzo na to vyhledala mu moje žena u jedné kmotry dvě světničky, jež byly za těch několik lir měsíčního nájmu pravým zázrakem v těchto zlých časoch.

Kapitola třetí.

V níž se jedná o lásce.

Nejprvé jsem se domníval, že mladý náš přítel, až nabude klidnější mysli, uváží věc lépe a bude pomýšlet na prostředky, jakými by se domohl svého práva; ale chraniž bůh! hrál si stále na Spartana, ba věnoval se teď, jsa upokojen v příčině svého rodu a počestnosti své matky, zcela svému umění a tvrdil, že se nikterak nebojí chudoby. Při nejnepatrnější narážce na jeho titul neb bohatství, zavrtěl hlavou a poklepav mi na rameno, pravil: „Což tě již omrzelo, býti mým přítelem?“

„Jak si můžete myslit něco podobného, milý pane Rafaeli! Ale nepochopuji, mohu-li se státi baronem a boháčem? . . .“

„Proč raději chci být chudým malířem, že? . . . Každý, jak se mu líbí.“ Při tom pohledl na mne svýma velkýma černýma očima téměř nadšeně a pokračoval: „Víš, co je to, umělec? Toť člověk, jenž vlastní zásluhou chce dobyti slávy a nechce požívati milosti od nikoho. Víš, kdo byl d'Azeglio? Byl markýzem a nepovažoval to za nehodné svého rodu státi se malířem.“

„Nuže dobrá, nechte, ať vás uznají za barona a pak malujte jménem páně, jak se vám líbí; nádavkem dostanete ještě trochu těch drobných, jichž má člověk vždycky zapotřebí.“

Cítil jsem, že mluvím velmi moudře, ale bylo to, jako bych mluvil do dřeva.

„Ah, což!“ zvolal nevrle, „chci býti volným! kdybych se byl narodil mezi těmito lidmi, byl odkojen jich předsudky, byl bych jim utekl a ty chceš nyní, abych se dal dobrovolně ukovati k této galeji?“

„Dobrá, prozatím se to tak zdá . . . ale později . .“

„Později, nu, později si to rozmyslíme.“

Uplynulo čtrnáct dní a Rafael, jak se zdá, zapomněl na celou tu věc, ale já a moje žena starali jsme se o jeho tajemství a o bohatství, jež mu po právu náleželo, jako by náleželo nám samým.

Poslední chvíle Marie Stuartky.

Večer nemohli jsme usnout. „Což není nijakého prostředku, abychom uvedli věc do pořádku?“ pravila má stará, „což nám nebe nezjeví cestu z tohoto bludiště? . . .“

„Přestaň, ženo!“ zvolal jsem konečně. „Co se státi má, stane se . . . dobrou noc! . . .“ a zhasil jsem jí lampu před nosem.

První neděli v květnu po obědě pravil mi pan Rafael: „Prokázal bys mi velkou laskavost? Pojď se mnou na procházku a ukaž mi dům mého děda.“

Moje žena pokynula mi se spokojeným úsměvem a dala mi znamení, abych mu byl po vůli.

Odložil jsem s těžkým povzdechem svou milou nedělní dýmku, vzal jsem klobouk a za chvíli byli jsme na cestě.

„Hleďte, toť dům vašich praotců!“ chtěl jsem právě zvolat slavnostním způsobem, ale můj pan Rafael stál již zpřímen jako voják a díval se na krásný, starý palác, jenž se podobá nějaké tvrzi a náleží k znamenitostem našeho města, kdež umění překvapuje člověka při každém kroku.

„Býval jste zde tedy již častěji?“

„Ano, ale nenabyl jsem o tom plné jistoty . . chtěl jsem vědět . . . nuže, mluvme zkrátka, poprosil bych tě o něco.“

„Oč?“

„Poslyš: miluji po šest měsíců dívku, krásku, bohyni! Vím, že se jmenuje Argia a že bydlí v tomto domě. Každodenně v čas projížďky po Corsu stávám na Lung' Arno, abych ji mohl vidět, když jede kolem; přisáhal bych na to, že mne pozorovala, neboť velké jasné její oči jevily nepokoj, nepozorovala-li mne ihned a jakmile mne shlédla, usmála se milostně. Úsměv ten byl mým životem a nyní jsem ji po tři dny již neviděl; přál bych si tedy, abys ty . . . vždyť mi rozumíš . . . abys ty, jemuž je vidět na očích, žes poctivcem, se po ní tázal.“

„Toť pěkný úřad,“ odpověděl jsem hněvivě, vida že naděje mé jsou opět sklamány, „užíváte mne k znamenitým věcem.“

„Ó nehněvej se, nežádám od tebe nic nepravého. My umělci milujeme zvláštním způsobem, jejž nazýváme „idealním“; dostačíť mi, vidím-li ji, mohu-li se jí v duchu kořit, znám-li sladké její jméno.“

„Tak počínají všechny milostné pletky.“

Ale mladíku vstoupila krev do tváří, jako bych ho byl urazil a zvolal prudce:

„Nepodezřívej mou lásku; je to sen umělce a nemůže být ničím jiným!“

„A proč nechcete uskutečniti tento sen? Staňte se panem baronem a můžete si dívku vzíti.“

Zatím co jsem tak mluvil, otevřela se hlavní vrata a z nich vyjel skvostný povoz, v němž seděla překrásná dívka s dvěma staršími pány. Jeden z nich zdál se být velice sešlým. Vedle kočáru pak na krásném vraníku jel ulízaný mladý pán. Jako přelud letěli kolem nás povoz i jezdec.

„Víte, že starý ten pán jest vaším dědem?“

„Bože, jak přichází Argie do tohoto povozu a proč jede mladý ten hejsek po jejím boku?“ zvolal Rafael, všecek jsa zelený žárlivostí.

V průjezdu stál podkoní; sejmul jsem klobouk, chválil koně a ekypáži jeho panstva a vytáhl z něho tím způsobem, že signora Argia, jak se proslýchá, má se státi chotí vnuka a dědice starého barona, tedy bratrovce Rafaelova.

Mlčky a skličeni vrátili jsme se k domovu. Jen jednou zašeptal Rafael: „Vnuk? Dědic? Tím bych mohl být také já a pak by snad dala přednost mně ... z toho bude as pěkný ženich! ...“ Pak již nepromluvil jediného slova.

Druhého dne nezmínil se slovem o tomto setkání, ale viděl jsem, kterak nebohý hoch trpí. Dodal jsem si srdce a prohodil slůvko o tom, on však odpověděl: „Bolí mne to, že nebude šťastnou, neboť nejskvělejší předností tohoto hejska jsou modré jeho oči a nakroucený knírek; je to hráč a zhýralec, celá Florencie ho zná s této stránky, jen ona nebohá holubička dosud o tom nemá tušení a dozví se to teprv na ujmu svého štěstí. Ale stane se aspoň bohatou a já si budu moci aspoň ve svém svědomí říci: „Toto bohatství mohlo by býti mým; přenechávám jí je dobrovolně!“

„Ale poslyšte přec, pane Rafaeli, toť věru přílišné! Chcete-li se mermomocí nadarmo obětovat, budiž si! Každý, jak se mu líbí, ale nevinný ten andílek přec nesmí se stát nešťastným pro celý svůj život, a to vlastní vaší vinou. Milujete-li tu dívku skutečně ...“

„Kdyby mne milovala, nevstupovala by v tento proklatý sňatek.“

„Milovala, milovala! Vždyť jste snad přece dosti rozšafný, abyste dovedl posoudit, že nemilujeme hned člověka, po němž jsme byli na ulici několikkrát zašilhali; představte se slečně, aby vás poznala a ...“

„Je vidět, že nemáš o lásce ani ponětí,“ vpadl mi pan Rafael velitelsky do řeči, obrátiv se ke mně zády a já zabručel: „Hlouposti!“ a odešel rozmrzen po své práci.

Druhého dne byla neděle; procházeli jsme se opět po Lung'Arno a oběma nám zabolelo srdce, když jsme viděli téhož jezdce vedle ekypáže baronovy. Ale děd Rafaelův tentokrát nebyl ve voze, povoz jel volněji i mohl jsem pozorovat něžné pohledy signoriny, jež byly malíři rosou nebeskou.

„Děti ty milují se vskutku,“ pomyslil jsem si, „ale můj Rafael je hrozný ...“ mám zde opakovat jméno, kterým jsem ho tehdáž poctil v myšlenkách, čímž jsem ho arci nemohl urazit...? Nuže! ... nazval jsem ho hlupákem, ovšem jen v nejlepším toho slova smyslu. Doprovodil jsem ho až do jeho pokoje, ač pohled jeho mi pravil: „Jdi po svých a dej mi pokoj!“ Ale zlíbí-li se mi, dovedu se tvářit hlupákem, jako kdokoliv.

Když jsme přišli do malé jeho dílny, připravil jsem mu vše, čeho třeba ku psaní. On byl zatím úplně zabrán v kreslení svého obrazu. Obraz ovšem představoval dívku jeho a byl jí tak podoben, jako by jí byl z oka vypadl. Když bylo vše připraveno, vzal jsem milého zamilovaného, posadil ho na židli a vtisknul mu péro do ruky. Podroboval se všemu jako loutka, náhle však se vzchopil, pohledl nejprv na mne, pak na papír a na péro, přemýšlel chvíli, napsal v čelo listu nějaké jméno a pak to šlo jedním rázem, jako by list neměl mít konce, já

pak hleděl na něho s úsměvem poněkud zlomyslným, neboť se podobal žíravému vápnu, jež v jámě vře a bouří jako malá sopka.

Poznenáhlu však rozčilení jeho poněkud povolilo, list byl popsán. Připojiv poslední slova, jež byla dojista velice pohnutliva, poněvadž při tom ronil slzy jako hrách veliké, podepsal „Rafael", odhodil péro a tázal se hledě na mne upřeně: „A teď?"

„Teď schází jen ještě obálka a adressa ... Tak ... a teď mi dejte psaní.

„Tobě?" tázal se, zdržuje slzy, „ty, jenž jsi tak pyšný, což by tě taková žádost neurazila?"

„Bude mi to ovšem krušno," zabručel jsem poněkud rozpačitě, „ale udělal jste mi již, pro jednou to neškodí a k vůli příteli ..."

Rafael povstal a potřásl mi rukou s takým zápalem, že by mi ji byl málem vyvrtnul.

Téhož večera podstrčil jsem obratným spůsobem lístek signorině, druhého jitra došla odpověď: něžný, vonný lístek, který jsem na žádost přítelovu musel číst, chtěj nechtěj, a který teď s dovolením súčastněných opakuji.

„Ctěný pane malíři!

Jsem nebohá, nezkušená dívka, jež nemá matky a jež je ohrožena velkým nebezpečím: provdati se za muže, jehož nemůže ani ctít, ani milovat. Proto se odvažuji odpovědít na krásný a upřímný váš list; kdo tak píše, jest dojista mužem šlechetným a pravdomluvným, proto vám svěřuji svoji čest. Pravíte mi, že jste chudým sirotkem, že jste nešťasten, byla jsem tím pohnuta k slzám a ráda bych vás potěšila.

Dovedu se opřít vůli svého otce, který konečně si přeje jen mého prospěchu; celé jmění jeho připadne po smrti jeho jinému rodu, neboť nemá synů a proto si přeje pro mne bohatého ženicha. Poznala jsem však záhy, že bohatství a šlechetné srdce zřídka jsou sdruženy; byla bych raději chuda a milována než bohata a v opovržení.

Řekla bych vám ráda ještě mnoho, ale ruka se chvěje; buďte statečným a pracujte! Budu na nás vzpomínat a za vás se modlit, aby prozřetelnost přispěla vám ku pomoci.

Nepravím nic více, neboť se to nesluší pro mladou dívku, ale důvěřujte mi, jakož i já vám důvěřuji.

Posílám vám na památku plavou kadeř; náleží mé nebožce matce a byla mi drahou relikvií; budiž jí i vám.

Neodpovídejte mi, neboť jsem přisáhala před obrazem své matky, že listy vaše nečtené spálím a že vám více neodpovím. Nám ženám není dovoleno, abychom zjevovaly své pocity muži, jenž není naším manželem neb snoubencem; dá-li nebe, a vy mi jednou budete tak blízkým, poznáte, mnoho-li lásky chová mé srdce. Argia."

Lístek ten zdál se mi roztomilým; Argia nechtěla se přiznat, že je zamilována a konečně přiznala se k tomu přece zřejmě a upřímně. „Kdo tak píše," pravil jsem, „zasluhuje, aby byl milován."

„A já ji miluji celým žárem svého srdce!" zvolal Rafael líbaje lístek prvé než jej skryl na svém srdci; „toť rozkoš, kterou by mi nedovedlo nahradit všechno bohatství světa."

„Ovšem že, ale teď přec již změníte své rozhodnutí. Co hodláte učinit?"

„Poslechnu Argie; budu ji potají milovat a pracovat pro ni. Což jsi nečetl, že nepotřebuje nijakého bohatství? K čemu bych ho tedy potřeboval já?“

„Pěkná to otázka! Abyste si ji mohl dříve vzít.“

„Tak! Myslíš tedy, že je tak snadno, pohnout pyšného mého děda, aby uznal syna Giuliina za svého vnuka? Pomysli, jaký skandál by spůsobila pře, jaké by z toho povstalo pokoření, jaké nepříjemnosti; kdo nemá soucitu se svým synem, nebude mít též soucitu k jeho dětem. Ať podrží své peníze, mně náleží láska!“

„Je tvrdošíjnější než janek,“ pravil jsem jednoho večera k své staré.

„Kdybych byla na tvém místě,“ pravila pokyvujíc potutelně hlavou, „udělala bych si švandu a urovnala bych tu věc na vlastní pěst.“

„Na vlastní pěst, prosím tě, kterak bych to mohl provésti?...“

„Přemýšlej o tom, mudrci!“

Kapitola čtvrtá.

Kterak jsem uvedl věc do pořádku.

Přemýšlel jsem o tom a krásného jednoho jitra se mi zdálo, že jsem nalezl pravý prostředek. Když bylo po práci, došel jsem ke krejčímu na rohu San Lorenzo, starému mému známému — je to ještě jeden z těch, kteří se nestarají o modu, ale poslouží člověku prací trvanlivou — a objednal jsem si novou vestu a kabát.

Vyvolil jsem si nejkrásnější látku z předložených mi vzorků a kmotr, bera mi míru, tázal se s úsměvem: „Aj, řekni mi přec, zvolili tě snad také už za poslance, že se chceš ošatit černě?“

„Ba zajisté, za poslance,“ odpověděl jsem rovněž se smíchem, „uhodls a sice lépe, než se domníváš!“

Kmotr dostál slovu, příští neděli měl jsem nový svůj oděv. Oholil jsem se čistě, oblékl pěkně naškrobenou košili, uvázal kolem krku černý hedbávný nákrčník, tak že jsem vypadal jako notář a políbiv svou ženu, jež na mne hleděla vyjeveně, jakoby mne byli proměnili, šel jsem po svých, nesa s sebou papíry z tajemné skřínky. Když jsem přišel do paláce baronova, bylo právě deset hodin; věděl jsem, že je příliš časně a přecházel jsem zvolna před palácem, mezi tím ale cítil jsem, kterak poznenáhlu mne opouští zmužilost a pevná odhodlanost, kterou jsem měl minulého dne. Vynadal jsem si tedy zbabělých sket a zaklepal rychle na vrata.

Vrátný mi otevřel. „Ke komu chcete?“ tázal se mne zhurta, jak to bývá obyčejem sluhů ve velkých domech.

„K panu baronovi!“

„Tak! Znáte pana barona?“

„Toť se rozumí! Jsem mistr Beppe, zedník; eccellenza a já známe se již hezky dlouho.“

„Nuže, jděte jen nahoru; ale poslyšte, starý je již velice bídný, celou věčnost již netáže se po něm ani pes; lidé chodí teď přímo k panu Giuliovi, který bez toho bude brzy baronem.“

Neodpověděl jsem mu a šel zvolna vzhůru po schodech, stíraje

s čela pot; musímť se přiznati, že potem tím nebylo tak vinno horko, jako spíše jakés vnitřní chvění, jež se na vlas podobalo bázni.

Nahoře nalezl jsem komorníka, jenž mne očekával u otevřených dveří Muž ten znal mne na štěstí co poctivého chlapa a když jsem ho prosil, aby byl tak laskav a nechal mne promluvit s baronem v záležitosti velice důležité, vpustil mne. „Počkej zde," pravil, „pan baron sice již nikoho nepřijímá, ale snad se na tebe upamatuje a předpustí tě." Hned na to zmizel za hedbávnou portiérou a já jsem zůstal nepohnutě státi uprostřed pokoje.

U čerta, jaká to nádhera! myslím si, ohlížeje se, ale byla to staromodní nádhera, tak že bych byl na to přisáhal, že aspoň po třicet let nebylo tu ničeho měněno.

Snad právě v této síni zapřisáhal syn výmluvnými slovy otce, aby nebránil jeho štěstí a dovolil mu, aby směl vzíti za choť milovanou dívku. Zde snad později četl baron list svého zavrženého, nešťastného syna, zde obdržel zprávu o smrti synově a nedovedlo-li vše to oblomit jeho pýchu, čeho pořídí nyní prosté slovo chudého dělníka? Tak jsem přemítal, všecek malomyslný, a litoval skorem, že jsem som přišel, abych se nepovolaně míchal do cizích záležitostí.

Suchý kašel upozornil mne, že nejsem více samoten. Pohlednuv před se uklonil jsem se vychle všecek rozčilen. V omámení tom podržel jsem na okamžik dle nechvalného zvyku florencských dělníků klobouk na hlavě a pohlednul mlčky na pána.

Měl na sobě černý, zlatem vyšívaný župan, opásaný černou a zlatou šňůrou, sametová čapka seděla šikmo nad vysokým lysým čelem a dvě husté, šedé kadeře splývaly k svadlým, hubeným lícím. Baron jest prostřední postavy, ale byl shrben stářím, tak že se mi jevil bídnějším, než kdykoliv. Ve svých velkých botách z kožešiny přibelhal se ke mně šouravým krokem a pohlednul na mne svýma malýma pronikavýma očima, jež v hlubokých důlcích blíkaly jako plynové plameny ve větru.

Pohled na nebohého starce, jenž mi sáhal výškou sotva po ramena a neustále kašlaje ke mně plížil se, naplnil mne útrpností a dodal mi nové odvahy. Když usednul v lenošce a položil nohy na velkou stoličku, byl jsem již úplně pánem sama sebe a tázal jsem se, sejmuv klobouk: „Jak se ráčíte mít, eccelenza?"

„Tak, tak, milý, jak se může nebohému, starému muži vést; ale co tě přivádí ke mně? Rci, čím ti mohu sloužit?"

Mluvil velmi laskavě, jako velký pán ze starých časů. Mezi prsty pravice, bílé, jak ruka ženská, držel špetku tabáku, nabízeje mi levicí zlatou tabatěrku a usmívaje se svými bezzubými rty, což pánovité jeho tváři velmi dobře slušelo, pobízel mne, abych si jen vzal. Učinil jsem mu po vůli a řekl pak, přistoupiv o něco blíže: „Přišel jsem, abych vás požádal o radu, eccellenza."

„Posaď se a mluv bez ostychu," odpověděl patrně potěšen, že dosud něco platí.

„Věc se má takto," začal jsem, „přihodilo se mi cos prazvláštního, o čem může pronést úsudek jen pán tak rozumný jako vy, eccellenza, jenž ve svém životě tolik viděl a zkusil."

A teď jsem mu vyprávěl vše, od začátku až do konce, popsal

jsem mu co nejsrdečněji mladého malíře, jeho něžnost k matce, zázračné objevení listin a dodal konečně, že mladík ten je pyšný hoch, jenž chce raději zůstat chudým a volným, než aby se vnucoval příbuzným.

Mezi řečí mi přešel všechen strach, avšak čím více jsem nabýval zmužilosti, tím zaraženějším stával se baron; brzy na mne vytřeštil zrak, jakoby mi chtěl vyčísti myšlenky z duše, brzy opět se lekal a bledl, a snažil se pak, aby vnitřní nepokoj utlumil a tvářil se lhostejným.

„A kam se ty papíry poděly?"

„Já je mám."

„Ty? A jak se jmenuje onen domnělý příbuzný?"

„Kdybych uměl číst!"

Starý baron pohledl na mne nedůvěřivě a zakabonil se, patrně mi více nevěřil.

„Hleďte, za mých časů nebylo ještě škol, vždyť to znáte, eccellenza, lépe než já; musí-li to být, dovedu s bídou načmárat své jméno a umím také trochu číst tištěné věci, ale papíry ty jsou patrně starodávné, tajemné spisy, neboť jsme s tím ničeho nesvedli ani já, ani moje žena, která se přece něčemu přiučila. Ta mi řekla: „Což neznáš nějakého hodně učeného pána, jehož bys poprosil o radu?" ... Vzpomněli jsme si nejdříve na našeho faráře, ale k tomu nemám důvěry. Tu jsem si řekl: Půjdeš k panu baronovi, toť aspoň řádný muž, ten mi poví, mám-li k vůli svému svědomí odevzdat všechno soudům aneb mám-li držet jazyk za zuby. Nuže, učinil jsem tak a tu jsem."

Tato malá diplomatická lest dosáhla svého účele; baron myslel, že nemám zdání o pravém stavu věcí a oddechl si, ač jej stále ještě tísnily nové domněnky, myšlenky a vzpomínky.

„Beppe," tázal se mne a jeho hlas se chvěl. „Beppe, máš ty papíry s sebou?"

„Ano, eccelenza," odpověděl jsem, podávaje mu listiny; byl to snubní list a poslední dopis jeho syna, v němž byl onen obrázek.

A co se nestalo? Stařce zdál se být všecek proměněn; nejprvé vzal snubní list a prohlížel jej se všech stran, pak pohlednul na nadpis psaní a vzpřímil se polekán. Když otevřel obálku, vypadl obrázek, tak že jej hned nezpozoroval; četl však dopis a velké slzy kanuly mu po svadlé, vráskovité líci. Bylo mi také do pláče, ale zdržel jsem se a dělal, jako bych ničeho nepozoroval. Když baron dočetl dopis, zvedl jsem obraz a podal mu jej.

Vzkřikl hlasitě a pokryl drahou tvář polibky, pak se zarazil, pohledl rozpačitě na mne a zamručel nehrubě aristokratickou kletbu mezi zuby.

„Beppe, tento mladý muž byl ... byl ... mým vzdáleným příbuzným, proto mne to tak pohnulo."

„Ah, vy tedy znáte jeho rodinu a víte, jaký to muž, ten jeho děd?"

„Děd?"

„Ano, děd mladého muže, jemuž patří tyto listiny."

„Myslím, že ... ten starý pán — zemřel."

„Aj, tím lépe! Pak se mladý pán tím spíše odhodlá k procesu."

„K procesu?"

„Nebudou-li jej chtít příbuzní jeho uznat po dobrém, musí to tak

daleko dojít a galantuomo jako vy, eccelenza, neopomene zajisté podporovat nebohého sirotka radou i pomocí."

„Já jej mám podporovat? Ale Beppe . . ."

„Nuže, pane barone, teď, když jste viděl a pročetl ty papíry, vraťte mi je, povězte mi jméno rodiny, kterou šťastnou náhodou znáte, a poraďte mi laskavě, co se má teď státi."

Zatím co jsem já takto hrál neviňátko, řádil krutý boj v nebohé duši, kterou pýcha byla sice zhouževnatila, ale nikoliv úplně znetvořila. Čapka spadla starému pánu s hlavy a na vysokém, lysém čele perlily se velké krůpěje potu; hřbet, dosud shrbený jako srp, se vzpřímil a v šedých výrazuplných očích jevily se brzy blesky zlostné pýchy, brzy se třpytily slzy pohnutí, jež nikterak nemohl zapuditi. Jemné rty svíraly se křečovitě, náhle pak chvějíce se vyrazily ze sebe povzdech, který přešel v slabý kašel. Ba zdálo se, že i špičatá brada a orličí nos mají podílu v této vnitřní bouři.

Cítil jsem útrpnost s prudkým pohnutím, jehož jsem byl příčinou, ale nemohl jsem stařečkovi pomoci.

Konečně se upokojil poněkud a vzpamatoval se tak dalece, že pomýšlel na hájení svých zájmů.

„Beppe," tázal se náhle, „tys přišel, abys mi tyto papíry prodal; co chceš za ně?"

Ztratil jsem na okamžik rozvahu, krev mi vstoupila do tváře. „Prodat tyto papíry vám?" zvolal jsem, „zač mne máte?"

„Víš, co obsahují, nehrej déle ošklivou tu komedii a měj soucit s nebohým mužem, který si musí uhájiti poklid, chce-li zachovati tu trochu svého života. Rci, co za to chceš a já ti zaplatím. Vím dobře: náhoda svádí k hříchu a tato náhoda je příliš svůdná, než abys si ji dal ujíti . . . za mých časů by byl člověk tvého stavu . . ."

„Za vašich časů byli snad lidé mého stavu právě tak zbabělí a nestoudní jako . . . jako nevzdělanci a otroci bohužel bývají, zejména když pánové nedávají dobrého příkladu, ale za mých časů, pane barone, pochopil již každý proletář, co vrabci po střechách zpívají: že všichni lidé jsou si rovni a že poctivý, počestný člověk, nechať již je zrozen v Camadoli neb v Mercato vecchio, má stokrát víc ceny, než lecjaký kobylkář, jenž kuje pikle proti Palazzo Pitti neb Palazzo vecchio, tropí šašky v klubech a na promenádách a myslí, že čest žen a svědomí dělníků lze uplatit penězy. Neplatí to vám, ale . . ."

Žluč mi vzkypěla; ač jsem se snažil, abych nevyvedl nějakou hloupost, nemohl jsem se přec zcela opanovat a kdož ví, co bych byl ještě řekl, kdyby mi změněné chování baronovo nebylo ucpalo ústa.

Stal jsem se opět skromným, jak se sluší na můj stav a myslil jsem si potají: je snad přece něco zvláštního na té šlechtě? pozoruje, s jakým důstojným klidem mne stařec poslouchá.

„Beppe, Beppe," zašeptal, „zdá se mi, že zapomínáte povinné úcty."

„Odpusťte mi, eccellenza, věru, ctím a vážím si vás, ale podkládáte mi věci, jež mi ženou krev k mozku, pomyslím-li pouze na ně. A pak neměl jsem ani zdání o jmenu onoho děda, ale teď, bůh mi odpusť, by se mi skorem zdálo . . . Ne! . . neřeknu nic více, abych vás nepohněval a nechci vás také déle vyrušovat. Ale abyste viděl, jak vám

důvěřuji, nechám vám tu ty listiny, za několik dní přijdu zas, abych se zeptal o radu. Nevím sice dosud ničeho, ale srdce mé mi praví, že mladého Rafaela, do něhož se eccellenza zajisté zamiluje, jakmile ho uzří, očekává velké štěstí.“

„Ty chceš nechat tyto listiny u mne?“ tázal se starý pán polou potěšen, polou v rozpacích.

„Zajisté, komu bych je mohl lépe svěřit?“

„Ale bylo by snad přece lépe ... hleď ... Basta! ... přijď sem, přijď sem zítra.“

Uklonil jsem se pokorně a opustil pokoj, pohlednuv naposledy na drahocenné listiny, jež baron křečovitě tisknul v rukou.

Za portierou nalezl jsem starého sluhu, jenž zde byl patrně naslouchal; ustoupil sice s velkým chvatem, když jsem vycházel, ale ne tak rychle, abych ho nebyl spozoroval. Pokynul jsem mu, aby se nelekal a následoval mne na schody.

Na schodou jsem naň ostře pohlednul a tázal se:

„Andrea, rozuměl's, o čem byla řeč?“

„Trochu,“ pravil všecek polekán, „mluvil jsi o baronu Giulianovi, o mém drahém, mladém pánu, jehož jsem tak miloval a jenž byl tak nešťasten.“

„Uhodl's. Ty, co starý sluha rodiny, pamatuješ se as dosud na svého mladého pána a na hněv starého barona, jenž jej proto vypudil z domu a bude ti také známo, že mladý pán se dal na vojnu, pak musel do vyhnanství a konečně bídně zahynul.“

Andrea neodpovídal, oddychoval jen těžce.

„Nuže, poslyš! Baron Giuliano zanechal syna, a sice manželského — chceš mi přispěti ku pomoci, aby jej děd jeho uznal?“

Obličej starého sluhy byl k popukání, ale já se mu nemohl přece smáti. Jednou rukou hladil si bílé vlasy, jež dle starého zvyku byly krátce přistřiženy, druhou stíral si velké slzy, jež kanuly až na jeho červenou sametovou vestu. Nemohl se déle udržeti na nohou, klesl na sedátko a hleděl na mne jako ve snách ... pak zašeptal: „Ach, což mohu učinit já?“

„Musíš barona bedlivě pozorovat a zítra mi povíš do podrobna vše, co jsi spozoroval, a je-li možno, přimluv se také trochu za mladého pána ...“

V tom nás vyrušilo prudké zvonění; Andrea spěchal do pokoje svého pána a já jsem běžel o překot po schodech dolů, buď že mne tak hnalo rozčilení aneb snad že jsem měl veliký hlad, neboť bylo již dávno dvanáct hodin.

Kapitola pátá.

Rafael okouzlí svého dědečka.

Píše tyto řádky nemohu se zdržet utajeného smíchu, pomyslím-li, kterak panstvo, jež laskavě sleduje moje vypravování, bude mne mít za hlupáka neb ještě za něco horšího, poněvadž jsem drahocenné ty listiny zanechal v rukou pyšného barona.

Ale poněvadž jsem slyšel, že se jisté věci nesmí říci hned, aby čtenářstvo se udrželo v napnutí, a samo dovedlo uhodnout neb předpokládat, co to as bylo, očekával jsem, že si každý domyslí, co jsem učinil, než jsem šel k baronovi, ba dokonce již den před tím, než jsem si objednal u krejčího nový kabát. Toho dne zavolal jsem totiž dva své tovaryše, šel s nimi k notáři a dal zde před svědky přečísti zásnubní list a zhotovit opis; pro větší jistotu došel jsem ještě k faráři a dal si vyhotoviti druhý výtah listiny. Co pak se týče ostatních věcí, totiž dopisu a podobizny, bylo to ovšem drzostí, naložit s tím bez svolení majitele, ale kdo nesází, nevyhraje, praví přísloví a poněvadž moje srdce i má žena, což je pro mne jedno a totéž, mi pravily, že vše skončí šťastně, důvěřoval jsem jim a nedbal na ostatní.

Ale přece ne tak docela, aby mi nebylo bývalo poněkud nevolno, když jsem večer pohlédl do upřímné, poctivé tváře Rafaelovy. Jednal jsem správně čili nic? Vše záleželo na výsledku; vždyť časopisy tropí tolik hluku s tím, co nazývají politikou „dokonaných událostí!“

Netrpělivě očekával jsem příští den a dostavil se do paláce ještě před ustanovenou hodinou. Andrea očekával mne před vraty, uvedl mne do svého pokoje a počal, nečekaje mé otázky, svou zprávu.

„Když jsem přiběhl do pánova pokoje, stál uprostřed světnice; tvář jeho byla nápadně změněna, ostatně po dlouhou dobu již nevyhlížel tak čile a statně, tak že jsem naň udiveně pohlednul. Pokynul mi, abych přistoupil blíže a pravil, ukázav mi obrázek, jejž měl v ruce: „Poznáváš ho?“ Vzkřikl jsem, a v tu chvíli — nevím jak se to stalo — vidím před sebou krásné zlatovlasé dítko, pak bujarého hošíka, jenž býval tak laskav k nebohému Andreovi, a konečně štíhlého mladíka s hnědými knírky, jenž mi pravil při rozchodu: „Andreo, nespatříme se nikdy více.“ Pohledl jsem opětně na obraz. Ano! Byla to jeho tvář, jeho úsměv, jeho oči a uniforma činila jej ještě krásnějším. Nemohl jsem se zdržeti slzí a vypukl jsem v hlasitý pláč.

Baron pohledl na mne nejprv hněvivě a svraštil po svém zvyku obočí, ale konečně jej přemohla vzpomínka na minulé časy, sklesl těžce oddechuje v lenošku. Padl jsem na koberec před ním a plakali jsme spolu.“

Mdlé vyhaslé oči Andreovy zářily zrovna vnitřní radostí, když to vše vypravoval a po vráskách zapadlých, svadlých jeho lící kanuly vřelé slzy oddanosti a upřímné lásky.

„A pak?“ táži se skoro šeptem, když se byl Andrea poněkud utišil.

„Pak jsme mluvili o baronu Giulianovi, o dobách jeho dětství a když chodíval do školy, pak o nebohé jeho matince, jež dlouho již byla mrtva, o níž se nikdo neodvážil zmíniti před starým pánem; mluvili jsme o nadějích, jež jsme skládali v mladíka, o špatné společnosti, do níž se dostal, o zkažené nynější době a o nebezpečích lásky. Posléze svěřil mi baron, že je tu opuštěný hoch a to mi skorem utrhlo srdce touhou . . . Konečně pravil: velcí pánové za starých dobrých časů bývali vždy soucitní k takovýmto nebohým, opuštěným tvorům, kteří sice nemají právních nároků, ale s vlastní krví dlužno přece jen lidsky nakládat. Zkrátka, dnes o čtvrté hodině půjdeme incognito k našemu vnuku, abychom se přesvědčili, zasluhuje-li našeho soucitu.“

„Soucitu! ... Oho! to se velice mýlíte. Ale nechť si, jen se podívejte na mého Rafaela a ručím za vše. Okouzlí svého dědečka právě tak, jako mne, mou ženu a všechny, kdož ho poznali.“

A rozloučiv se na kvap se starým sluhou, odešel jsem s přesvědčením, že vše jde dobře.

Rafael znal svého dědečka, nevěděl jsem tedy, mám-li jej připravit na návštěvu, anebo přenechat vše Prozřetelnosti; moje žena však mi radila, abych mu ničeho neřekl; navštívil jsem ho tudíž pouze a rozprávěl s ním, aby mi neodešel.

Zatím co malíř jako obyčejně s nadšením pracoval na obraze své nejmilejší, kutil jsem všelicos v pokoji, postavil stolice na svá místa, oprášil obrazy a různé maličkosti, jež ležely na stolech, zkrátka dodával všemu onen svěží ráz, jenž příchozího příjemně dojímá, vstoupí-li poprvé do cizího bytu. Konečně zavolal jsem kolemjdoucí květinářku a koupil jsem za půl liry celý košík růží, uvázal je dovedně v kytici a dal ji do krásné porculánové vásy, jež stála na kamnech.

„Což mám dnes večer svatbu, že mi tak vykrašluješ světnici, milý Beppe?“ žertoval Rafael, vzhlednuv od práce a zíraje na mne s úsměvem.

„Kdož ví! ...“ odpověděl jsem a sotva že jsem to řekl, zazvoněno prudce u domovních vrat, že mi počalo bušit srdce, jako bych kráčel po zapovězených cestách. Zatáhl jsem šňůrou, jež otvírá vrata, otevřel dvéře pokoje a než návštěva přibyla nahoru, vykradl jsem se a skryl se v komůrce pana Rafaela, poodstrčiv poněkud portieru, abych lépe viděl.

Neboť to, co se nyní mělo díti, bylo mým dílem i chtěl jsem býti svědkem toho, abych aspoň viděl, vykonal-li jsem záslužný skutek aneb hloupý kousek, za nějž bych zasluhoval výprask.

Sotva jsem měl tolik času, oddechnouti si několikrát z hluboka, (neboť mi bylo krušno kolem srdce), když jsem zaslechl suchý kašel dědečkův.

Zalezl jsem ještě více do koutka; Rafael se ohlednul, vyskočil a zůstal nerozhodnut státi, hledě upřeně na starce, vstupujícího do světnice, jemuž v patách následoval starý Andrea.

Z počátku. a sice hezky dlouhou chvíli, bylo v pokoji úplné ticho. Ze své skrýše mohl jsem pozorovati bledou tvář starého pána, jež byla v plném světle velkého okna i vyčetl jsem z ní různé, podivné myšlenky. Hubené, svadlé jeho líce chvěly se křečovitě a tenké sevřené jeho rty třásly se, když se konečně tázal: „Jste vy pan Rafael, malíř?“

Žádná odpověď.

Baron přistoupil o krok blíže.

„Přišel jsem navštívit vaši dílnu ... abych viděl vaše práce.“

Ale Rafael byl němým, jakoby se ho věc ani netýkala.

„Slyšel jsem mnoho o vás ... ale snad jste teď zaměstnán ... přijdu sem podruhé,“ pravil baron a měl se k odchodu; neboť mlčení Rafaelovo jej zarazilo. Shledal patrně, že vnuk jej poznal a hleděl tudíž pokud možno co nejrychleji nastoupit zpáteční pochod.

Ale Andrea, jenž se samým pohnutím šklebil až hrůza, zástoupil mu rozevřenou náručí cestu, zvolav:

„Ó prosím, pane barone, pohleďte naň přec jen trochu! Což nepoznáváte, že to pan Giuliano, že mu je podoben, jako by mu z oka

vypadl? ... Necítíte, že to vaše krev ... Ó jak to člověka dojímá!" Starý sluha nemohl se déle zdržeti a proti všem aristokratickým pravidlům a zapomínaje úplně své livreje, chopil se ruky, kterou mu Rafael podával a pokryl ji polibky a slzami. A teď byla bitva vyhrána.

„Dědečku!" ... zvolal Rafael hlasem, jenž by byl mrtvého z hrobu vyvolal.

Stařeček rozevřel náručí a v nejbližším okamžiku drželi se oba tak pevně, jakoby byli srostlí.

Když se první bouře radosti poněkud utišila, donesl mladík téměř stařečka k lenošce, posadil ho a poklekl před ním.

Teď teprve mohl jsem nahlednout do tváře pana Rafaela, jenž dosud byl ke mně obrácen zády ... Jak krásný byl! vypadal vskutku nadpozemsky, tak že mohl sloužiti malíři za model serafa. Oči jeho, plny slz, jeho plné, jindy planoucí líce, nyní bledé po přestálém rozčilení, vysoké jasné čelo, vroubené černými kadeřemi, bledé rty, lehce se chvějící, jakoby chtěly šeptat prosbu, vše to pohnulo pyšným srdcem starého barona, tak že se konečně sklonil ku kadeřavé hlavě a líbaje vnuka, šeptal: „Giuliano, můj Giuliano!" Snad se v tu chvíli skutečně domníval, že nalezl syna, jehož tak dlouho pohřešoval.

Poznenáhla se Rafael poněkud vzpamatoval, ale přece se zdálo, že mluví více sám s sebou, když hladě hubenou, bílou ruku starcovu, pravil: „Můj nebohý, starý dědečku, jak chorobně vypadáš! ... Vytrpěl jsi as mnoho, když jsi vzpomínal na svého zavrženého syna, jenž musel zemříti tak mlád, a bez tvého požehnání! ... Ale ta pýcha, ta zlá pýcha! ... Hleď, rozumím ti, odpouštím ti jménem oněch, kteří se v nebi za tebe modlí. Kdo as vnuknul ti tu šťastnou myšlenku, abys mne navštívil? ... Byl to snad dobrý Beppe? Doufal jsi as, že zachováš své incognito ... O buď požehnán tento dobrý stařec zde, jenž ..."

„Andrea!" vpadl mu do řeči sluha, „Andrea, jenž vašeho otce nosil na rukou."

„Ale viděl jsem tě již stokrát, dědečku ... Hleď, v celém mém životě mne nikdo nepoceloval, než má matka, a tato nebohá, mně nejdražší bytost opustila mne již před mnohými léty. Viď, že mne zde někdy navštívíš v mé dílně, milý dědečku, a povzbudíš mne trochu k práci? Hleď, až do včerejška domníval jsem se, že tě nenávidím, ale nyní tě mám rád; nevím sice, jak a proč se tak stalo, ale cítím, že i ty máš zapotřebí trochy lásky, a že mohu něčím přispět k ulehčení tvého stáří."

Já jsem plakal při tom jako dítě a myslil si: „To je štěstí, že tu není má stará, sice bychom utonuli v samých slzách."

„Rafaeli, ty půjdeš se mnou," pravil starý baron, jenž se vzdal všeho odporu, byl jako znovu omladlý a zářil štěstím, „půjdeš se mnou, uznám tě za svého vnuka a oprávněného dědice, neodloučíme se již nikdy více."

Ale dědeček se mýlil ve svých počtech, neboť mladík, kdož by to byl řekl, setrval i po této pohnutlivé scéně na svém rozhodnutí. Prohlásil odhodlaně, že nežádá ani titule ani bohatství a že je spokojen, má-li ho dědeček jen trochu rád. Chce prý jej povždy ctít a milovat,

ale nechce prý mít lepšího osudu, než otec jeho, jenž toho zajisté spíše zasluhoval.

Baron byl tím velice překvapen; byloť mu přímo nepochopitelno, žeby mohlo být odmítnuto něco, co ještě tohoto jitra na žádný způsob povoliti nechtěl.

A já? Já ve svém koutku ze vzteku hryzl jsem se do pěstí: „Svéhlavý, zaslepený tvrdohlavče!“ bručel jsem a pan Rafael nechať mi teď odpustí, chce-li, ale musím se přiznati, že jsem mu v té chvíli spílal více, než se snáší s povinnou úctou.

Náhle jsem se obrátil a spatřil ... hádejte koho? ... Sázím se, oč chcete, že to neuhodnete ... druhého vnuka a dědice baronova: ženicha Argie.

Jakmile ho spatřil, vyskočil Rafael; mladý muž blížil se tančivým krokem hejska, vypravuje, že viděl povoz baronův před domem, že nalezl vrata otevřená a odvážil se přijít nahoru, aby se tázal ... aby ... a při tom pohlížel udiveně na děda, jenž zde seděl všecek zmámen a na Rafaela, jenž tiskna jednu ruku k srdci a druhou se opíraje o lenošku, hleděl se vzpamatovat.

Starý pán, jak se zdálo, chvíli váhal a představil důstojně, byť i hlasem poněkud se chvějícím, na vzájem oba mladé muže, kteří již stáli proti sobě jako dva kohouti.

„Hrabě Ernesto, můj vnuk, syn mé dcery, a Rafael ... jeho bratrovec.“

„Můj bratrovec!

„Ano, syn mého Giuliana, jemuž bůh odpustil jeho vinu.“

Mladý hejsek sevřel rty k zlomyslnému úsměvu.

„Jeho legitimní syn!“ — doložil Rafael hrdě.

Mladý hrabě chvíli váhal, pak zvolal: „Nuže, tím lépe!“ a podal Rafaelovi ruku.

Rafael přiblížil se k bratrovci jako zaběhlé kuřátko, jež opět nalezlo své hnízdo a povzbuzen jeho laskavým chováním, odhodlal se konečně, že doprovodí své nové příbuzné domů.

Když jsem byl samoten, ohledl jsem se po pokoji a bylo mi poněkud nevolno. Připadal jsem si jako lampář v divadle, jenž spouští oponu a zhasíná svíce, když je komedie u konce. Bylo mi také, přiznávám se, bolno u srdce, jako bych byl ztratil někoho mně milého. Ale pak zabručel jsem mezi zuby: „Hlouposti!“ Toť již běh světa!“ zamknul dvéře a běžel domů ku své staré, jež umírala zvědavostí, jak asi věc skončila.

Kapitola šestá.

Vynáším přípitek a končím.

A co dále, laskavý čtenáři? ... Když jsem Rafaela opět spatřil, byl nejšťastnějším člověkem pod sluncem, což se stalo následujícím způsobem. Hrabě Ernesto, jemuž nebyla ženitba valně příjemná, byl bratrovci svému velice povděčen, že mu pomohl z nesnází a spokojil se tím, že mu dědeček po patnácté zaplatil jeho dluhy. Tento větroplach

neměl vlastně zlé srdce, ale zároveň neměl více mozku nežli komár a ženění bylo mu největší pošetilostí. Rafael však chtěl si štěstí své pojistiti, dohodl se tedy s dědečkem a brzy na to přišli oba do domu slečnina, aby s otcem jejím vyjednávali o věnu a peněžních záležitostech, neboť to bylo otci krásné Argie hlavní věcí.

Když se dohodli, šel otec k své dceři a oznámil, že ji ženich očekává ve vedlejším pokoji a že s ní chce mluvit, že mu dal již své slovo a že je nemůže vzíti zpět, že tento sňatek učiní šťastnou ji a všechny, jichž se týče — zkrátka na sta věcí, jež byly snad zcela pěkné, ale nebohému dítěti nikterak se nelíbily. Neboť jsouc přesvědčena, že snoubencem jejím jest hrabě Ernesto, vyslechla zprávy tyto jako ortel smrti.

Otec, jenž dceru svou přec jen miloval, bavil se pohledem na její rozpaky a postrčil ji jemně ku dveřím.

Konečně si Argia dodala srdce a odhodlala se vyznati mladému hraběti, že jej nemůže milovat a že se tudíž nemůže státi jeho chotí. Otevřela dvéře a vstoupila se sklopenou hlavinkou, s tváří planoucí jak pivoňka do pokoje: „Pane," pravila hlasem slabým, ale odhodlaným, nepozvedajíc očí svých, „poslyšte mne: nemohu se státi vaší chotí a aby vás moje odmítnutí neurazilo, povím vám pravdu . . . Miluji jiného."

„Ó Argie!" zašeptal Rafael; tu teprvé zpozorovala svůj omyl a sklesla skorem omdlévajíc v lenošku. Usmívala se a slzela zároveň, líce její plály studem i láskou.

Rafael chopil ji za ruku. „Milujete tedy jiného?"

„Domnívala jsem se, že mluvím s hrabětem," zašeptala chvějící se Argia.

„A nyní, když víte, že to je chudý umělec, jenž se odvažuje, žádat za vaši ruku, kdož ví, jakou hrdou odpověď mi nyní dáte . . ."

Co mu dívka odpověděla, s tím se mi Rafael nikdy tak zcela nesvěřil, to však je jisto, že si oba ihned porozuměli, neboť chopili se za ruce a vrhli se v náručí obou starých pánů, kteří se potají usmívali tisknouce si ruce, a byli celí rozjaření.

Náhlé to štěstí nepopletlo Rafaelovi hlavu a nebylo nikterak na ujmu jeho přátelství ke mně; byl jsem dosud jeho důvěrníkem a často mne překvapil při práci. Ba, dosáhl i toho, že se stal majitelem známého vám domu, jejž dal opět obnoviti a poněvadž modrý pokoj byl již sbořen, dal vystavěti pokoj na vlas mu podobný, ani výklenek pro sošku svatého a krásné malby na stropě neescházely.

Prvního května bylo průčelí dohotoveno i počato s vyzdobováním velké síně, jež měla býti do svatby hotova. A každodenně svlékl pan Rafael kabát, vystoupil na lešení a maloval na stropě nejrozkošnější dětské figurky, jako krev a mléko: byly věru k nakousnutí. Někdy, abych mu tak sáhl na zub, prohodil jsem: „K čemu pak potřebujete teď ještě pracovat, vždyť jste bohat a stal jste se baronem? Proč raději nepoužijete těchto chvil, abyste se bavil se svou nevěstou?"

Ale on odpověděl zcela moudře: „Milý Beppe, není mi dáno, abych zahálel. Milostný pohled mé Argie jest cosi božského, ale cením si jej tisíckrát výše, mohu-li míti za to, že jsem si ho zasloužil. Láska a práce, toť mým heslem, jemuž chci zůstat věren do svého posledního vzdechnutí."

Fresky byly hotovy a vydařily se ku podivu krásně, jak dosvědčili i proslavení umělci, kteří nyní přicházeli a vynášeli umění barona Rafaela do nebe, kdežto by si snad nebohého, osiřelého mladíka sotva byli povšimli. Ale není to vinou jejich, toť již tak běh světa.

Argia přišla též a jak se dívala na ty andělíčky! Zraky její hledaly Rafaela a oba se zapýřili. Hoj, ti myslili as na jiné andělíčky, jež, bude-li tak dle vůle boží, brzy budou chovat na rukou.

Pak přistoupila rozmilá slečinka ke mně, podala mi svoji sněhobílou ručinku a nepopustila, až jsem ji stisknul svýma tvrdýma rukama; učinil jsem tak, ale nevypravil jsem z úst jediného slova. A bůh ví, že takto mi jede huba jak náleží; ale bylo mi, jako by mi stáhnul hrdlo.

„Mistře Beppe," pravila, „Rafael a já zvolili jsme vás za svědka k naší svatbě."

„Ó!"

„Ovšem že, a nesmíte nám to odepříti. Mně dosud nikdo ničeho neodepřel," pravila s roztomilým úsměvem jako nějaká malá víla.

„Ale považte přec, já . . ."

„Považila jsem již! Příští neděli buďte již časně z rána připraven, nejprvé půjdeme do kostela, pak na zásnubní úřad a pak pojíte s námi a doprovodíte nás až k vozu, v němž, až bude vše odbyto, odcestujeme co muž a žena."

Zmizela a já zůstal stát všecek pomaten; ale Rafael pravil mi druhého dne totéž a přisáhal, že nežertuje, nýbrž že Argia vskutku si přeje, abych jí byl svědkem.

Poněvadž si na tom zakládám, býti rozšafným mužem, umínil jsem si, že provedu svou věc řádně. Dovolil jsem své ženě, aby se divila, jak jí libo, a zatím co se starala o moji košili, o nákrčník a kdož ví oč ještě, a vyprávěla celému sousedstvu, jaké cti se mi dostalo, zavřel jsem se a přemýšlel o tom, jak se budu v den svatby chovat a co as budu mluvit.

Bylo nás padesát osob při svatební hostině. Vévodové a knížata představovali minulost, dámy krásu, jež povždy vládne světem, a kolem Rafaela bylo několik umělců, neboť on, ať to bylo či nebylo jistým lidem po chuti, zůstal umělcem. Viděl jsem tu také jednoho poslance, a skorem bych řekl, že zastupoval nynější věk, ale přiznám se upřímně, že mi nikterak nebyl po chuti. Byl to velký, tlustý muž, stálá poklona a úklona, jenž mluvil sám tolik, jako všichni ostatní dohromady a rozhodoval o osudu světa jen což děláš, jakoby národ byl toliko jeho děvečkou; ale jakmile se nejednalo o politice, byl rozpačitějším, než váš oddaný služebník, jenž si byl vzal do hlavy, že zahraje také svoji úlohu.

„Hlouposti!" řeknete snad, ale v oné chvíli se mi zdálo, jako bych představoval lid: vzdělaného a poctivého dělníka, jenž je toho hoden, aby obcoval s druhými stavy co rovný s rovnými, a byl jsem hrdým na to.

Vynešeno mnoho přípitků a pronešeno mnoho blahopřání. Konečně pravil Rafael ke mně:

„Nuže, Beppe, ty neříkáš ničeho? Což nemáš nijakého přání k našemu štěstí, jež přece je tvým dílem?"

Povstal jsem a zatím, co všichni zvědavě na mne hleděli a mne poslouchali, snad s tajným úmyslem, že se mi vysmějou, promluvil jsem srdnatě as takto:

„Nuže, poněvadž si toho přejete, chci promluvit několik slov, jak mi právě přicházejí od srdce. Panstvu as bylo velice divné, že dnes sedí u této tabule prostý dělník. Ale přijal jsem pozvání jednak proto, poněvadž pocházelo od anděla, jednak proto, že jsem uznal za dobré ukázat, že za našich dob každý poctivý a vzdělaný člověk může míti tolik sebevědomí, aby se považoval za hodna, obcovati s kýmkoliv co rovný s rovným. Pánové! Lid vám nezávidí vašeho bohatství, jak se tvrdí, ale přeje si, abyste části tohoto jmění upotřebili k tomu, aby bylo postaráno o jeho vzdělání a zdraví, aby práce jeho měla více úspěchu a starosti jeho o rodinu aby byly méně krušné.

My máme také ještě srdce! Kdo chce míti přítele, hledej ho mezi námi; statečný vojín pochází vždy z řad našich, ochrancem života svých spoluobčanů bývá nejčastěji dělník. Rafaeli, byl jste kdys na to hrd, že jste našincem, nyní jste bohat a mocen. Chcete slyšet přání mého srdce? Nezapomeňte je. Vy a vaše choť staňte se našimi dobrodinci, vyučujte naše dítky, učte vaše ženy, aby se vzdaly svých předsudků a vzdělávaly pak nás a polepšovaly naše mravy. A vy, pane poslanče, podejte brzy návrh zákona, abychom i my mohli volit zástupce národa, aneb, což by bylo ještě lépe, abychom my sami mohli zasedat mezi vámi a pronášet svoje mínění ne sice tak krásnými slovy, jak to snad činíte vy, ale neohroženě a upřímně. Ale teď pryč s dumáním a pijme všichni na zdraví novomanželů a na četné potomstvo!"

Všichni opakovali poslední tato slova, tu a tam se mi některý smál, kdežto mi jiný tisknul ruku a třetí se na mne mračil a myslil si, že žijeme ve zlých časech a že by sprostý člověk, jako já neměl býti zde trpěn. Ale nedbal jsem všeho toho a byl jsem rád, že jsem upřímně pronesl svoje mínění a to tím spíše, jelikož i starý baron přistoupil ke mně, poklepal mi na rameno, a pošeptal do ucha: „Bravo, Beppe! Tys filosof; kdyby byli všichni jako ty, mohl bych se vskutku domýšlet, že jsme my v neprávu."

Konečně jsem doprovázel mladé manžely, kteří se odebrali na jeden ze svých zámků, k vozu. Rafael mne obejmul a přisáhal mi, že nezapomene mé rady a Argia, položivši hlavinku svoji na prsa svého chotě, doložila:

„Mistře Beppe, ponechte nám trochu času, dopřejte nám krátkých, šťastných libánků a uvidíte, že po našem návratu získáme si vaší vážnosti." Na to mi růžovými svými prstíčky poslala polibek a zmizela ve voze, či spíše v objetí dvou ramen, jež ji tiskla k sobě.

Když jsem se vrátil domů, umínil jsem si, že hezkou tu historku napíšu a dostojí-li mladí lidé svému slovu, kdož ví, nebude-li vám Beppe zedník vypravovat ještě jednu historii, totiž: dovolíte-li.

Muslimské legendy.

Od

Dra. J. Košuta.

Úvod.

Bylo až do nedávna rozšířeno bludné mínění, že Muhammed přijav z náboženských kněh židů a křesťanů mnohé látky, různé nepatřičné přídavky k nim přičinil a vůbec zúmyslně je zpotvořil. Od té doby však co Muhammed a jeho učení staly se předmětem nepředpojatého vědeckého skoumání, ukázalo se, že mínění to nezakládá se na pravdě. Dokázalo se totiž, že Muhammed ani čísti ani psáti neuměl a mimo svůj mateřský jiného jazyka neznal, že nemohl tedy sám přímo ani ze starého ani z nového zákona čerpati, nýbrž že musel známosti s učením židovským a křesťanským jiným spůsobem nabyti.

Jest známo, že za doby, kdy Muhammed se svým učením vystoupil, i židovské i křesťanské náboženství v Arabii dosti silně rozšířeno bylo, prvé na jihu, v Hidžâse a Medině, druhé též na jihu jsouc ve spojení se starou církví v Abesinii a na hranici Syrie. Již tato okolnost musela by nás k tomu vésti, kdybychom i jiných přímých dokladů toho neměli, že Muhammed učení židovské a křesťanské v obcování s vyznavači těchto náboženství seznal. Muhammed však shledal, dle svého přesvědčení, v obou těchto zjevených náboženstvích mnohé nedostatky a bludy a jelikož i starý i nový zákon za knihy s nebe seslané měl, prohlásil, že v té formě, v které je nyní židé a křesťané mají, porušeny jsou. Jmenovitě nemohl se spřáteliti s učením o trojici, poněvadž sám co nejdůsledněji jednoho boha, kteréžto dogma tvoří základ celého jeho učení, hlásal.

Že i starý zákon od židů porušen byl, musel již z toho souditi, že Ismael, z jehož rodu sám pocházel, se tam líčí co syn vypuzené otrokyně, kdežto Ishâk (Izak), požívaje veškeré péče a lásky otcovské, jest pravým dědicem i nástupcem Abrahamovým u víře a zvláštní požehnání boží jest mu údělem. A právě tak musel veškerá proroctví o příští Messiáše, jak v knihách prorockých pronešena jsou, za podvržená míti, poněvadž nesouhlasila s jeho vírou o sobě co posledním a největším proroku, čili — jak sám to vyjadřuje — pečetí proroků.

Co první, od kterého své známosti o židovství a křesťanství Muhammed čerpal, uvádí se Waraka Ibn Naufal, strýc manželky jeho Chadîdžy, kterýž nejprvé k židovskému, pak ku křesťanskému náboženství přestoupiv, starý i nový zákon četl ano prý i něco ze starého zákona do arabštiny přeložil. Právem tedy můžeme za to míti, že tento muž, jak se zdá, velmi skeptický, nenacházeje uspokojení ve víře (polytheismu) svých otců a domnívaje se jej nalézti v náboženství buď židovském neb křesťanském, to byl, kterýž na mysl svého příbuzného, pro věci náboženské velmi vnímavou, veliký vliv měl a k tomu ho povzbudil,

aby v úlohu obnovení pravé staré víry se uvázal. Když Waraka — brzy po vystoupení Muhammedově s jeho novým — učením zemřel, byli to ještě Peršan Salmân (kterýž dlouho mezi židy a křesťany žil a prvé než se stal muslimem, byl magem, židem a křesťanem) a židovský učenec Abd-Allâh Ibn Salâm, s nimiž Muhammed důvěrně obcoval. Také Bahîra, s nímž se Muhammed na svých obchodních cestách do Syrie seznámil — podání to ovšem z mnohých ohledů pochybné — byl křtěný žid. Vše to, co Muhammed od těchto mužů byl slyšel, učinilo na něho hluboký dojem a vzbudilo v něm přesvědčení, že bůh v různých dobách, kdykoliv mravní zkaženost člověčenstva toho vyžaduje, jednotlivé zbožné muže vyvoluje, aby je opět na cestu pravdy a cnosti přivedli. Židovství bez jeho četných rituelních a ceremonielních zákonů, jež — dle výroku Muhammedova — zrušiti již Kristovým povoláním bylo, nebo křesťanství bez trojice, bez ukřižování a s ním souvisícího spasení, to byl islâm, kterýž Muhammed z prvopočátku svého poslání s pravým nadšením hlásal.

Později ovšem náhled svůj o tom změnil — o čemž zde jednati nebylo by na místě.

Co tuto jsme předeslali, pokládali jsme za nutné k pochopení legend, jež tuto čtenářstvu podáváme.

Legendy tyto pocházejí až na některé pozdější vykrášlení od Muhammeda samého, ano hlavní rysy jejich jsou již v korânu nakresleny, a co tam jen naznačeno, rozpředlo dále ústní podání.

Legendy tyto zaujímají v arabské literatuře dvojí místo: předně tvoří jakožto historická fakta s dějinami všech starých národů souvisící počátek veškerého všeobecného dějepisu a za druhé slouží za úvod k životopisu proroka Muhammeda.

Co se původu jejich týče, seznali jsme již z předcházejícího výkladu, že veškeré legendy až po Krista původ svůj v židovské tradici míti musí. A skutečně nacházíme je všecky v midraši a talmudu v témže legendárním rouše jako zde, z čehož taktéž souditi musíme, že je Muhammed od židů slyšel, že však je názorům svým a svých spoluvěřících krajanů přispůsobil. Neboť nedá se mysleti, že by pověsti ty byly bývaly společným majetkem Židů i Arabů, poněvadž je Muhammed Arabům co něco zcela nového sděluje, a jest známo, že musel časté výčitky slýchati, že musí se od cizích dáti poučovati.

Účel jich jest zřejmý: měly totiž býti vydatným prostředkem k rozšíření víry v Muhammeda co proroka. Poněvadž nové učení jeho na počátku s nezdarem se potkávalo, a on sám osobně všelijak i od svých příbuzných pronásledován byl, chtěl na příkladě ostatních proroků svým krajanům dokázati, že cokoliv jich před ním přišlo, všichni zpočátku zneuznáni a pronásledováni byli, konečně však přispěním božím vítězství dosáhli. Měly tedy jeho protivníkům býti výstrahou a přívržencům útěchou v pronásledování a poučením.

Legendy, jak je zde čtenářstvu podáváme, zpracovány dle originalu arabského Achmeda Ibna Zeina el-ʿâbidîn el-Bekrî-ho: dachîrat-il-ʿulûm wanatîdžat-il-fuhûm (skladiště vědy a původ poznání). [čís. 235 arabských rukopisů vévodské bibliotheky v Gothě].

I. Adam.

Dle nejspolehlivějších nás došlých zpráv byl Adam v pátek v době u prostřed mezi polednem a slunce západem (ʿasr) stvořen. Čtyři nejvyšší andělé Džibrîl (Gabriel), Mîkâîl (Michael), Isrâfîl a Asrâfîl snášeli ze všech čtyř úhlů světa hlínu, z kteréž bůh tělo jeho stvořil; pro srdce a hlavu jeho použil pak hlíny z obvodu Mekky, kdež později posvátný chrám Kaʿba vypínati se měl a Mediny, kdež měl později býti hrob Muhammedův. Ač dosud neoživen, vzbudil úžas a obdiv u všech andělů, již kolem brány ráje, kdež jej byl bůh položil, letěli. Iblîs, kterýž krásnou postavu, duchaplné a půvabné vzezření Adamovi záviděl, pravil k andělům: kterak můžete zalíbení míti v této duté, z hlíny stvořené bytosti? Nelze jiného leč slabosti a křehkosti do tohoto stvoření se nadíti.

Když veškeré obyvatelstvo nebeské, vyjma jediného Iblîse, v úctyplném mlčení obdiv svůj bylo na jevo dalo, chválili boha, tvůrce tohoto prvního člověka, kterýž byl tak veliký, že když vzpřímen na zemi stál, hlava jeho prvního sedmi nebí se dotýkala. Na to kázal bůh duši, již před tisíci lety byl stvořil, aby v moře světla z něho se prýštící se ponořila a Adama oživila. Ježto však duše poněkud váhala, nechtíc nekonečné prostory nebeské opustiti a v obmezeném těle lidském se usaditi, zvolal na ni bůh: musíš Adama i proti tvé vůli oživiti, a za trest, žes ihned neuposlechla, musíš jej jednou též proti tvé vůli opustiti. Na to dechl bůh takovou mocí na duši, že nosem do hlavy Adamovy vtáhla. Když oči jeho se dotkla, otevřely se a Adam spatřil trůn boží s nápisem: „není boha kromě boha jediného a Muhammed jest poslanec boží.“ Potom pronikla duše k uším jeho a on zaslechl chvalozpěv andělů. Při tom rozvázal se i jeho jazyk a on zvolal: budiž slaven o stvořiteli, věčný, jediný! A bůh odpověděl mu: k tomu jsi stvořen, abyste ty i potomkové tvoji mne vzývali; pak naleznete vždy milosť a slitování u mne. A tak pronikla duše veškeré oudy Adamovy, až konečně i do nohou jeho se dostala a moc mu propůjčila, že mohl se zvednouti. Když se zpříma postavil, musel oči své zavříti, neboť nemohl snésti lesku, jenž z prostřed božského trůnu do očí mu dorážel. „Co znamená světlo toto?“ tázal se boha, zvedaje jednu ruku k trůnu a druhou své oči zastíraje. Jest to světlo proroka, odvece bůh, kterýž z tebe pojde a později na svět přijde. Při velebnosti mé! jen k vůli němu stvořil jsem tebe i celý svět. V nebi jest jméno jeho Achmed (Oslavovaný), na zemi pak bude se Muhammed nazývati. On přivede opět lidstvo z bludiště lži a nepravosti na cestu cnosti a pravdy.

Na to přivolal bůh vše, co byl stvořil a životem obdařil, k Adamovi a učil jej jmenům všech ssavců, všeho ptactva a plazů ano i všech ryb v moři jakož i způsobu, kterak se oplozují a živí, způsobu jejich života a účeli jich bytí. Konečně shromáždil bůh i anděly kolem Adama a rozkázal jim, aby se před ním, jakožto nejdokonalejším, nejsvobodnějším všech božským dechem oživených bytostí, uklonili. Nejprvé uposlechl Isrâfîl, začež mu bůh knihu osudu svěřil. Ostatní andělé následovali pak jeho příkladu. Jediný Iblîs neuposlechl a pravil zpupně: „Kterak má se z ohně stvořený anděl kořiti před člověkem z hlíny

utvořeným?", začež z kruhu andělů vyvržen a vstup do ráje mu zakázán. Tím se Adamovi ulehčilo, že nebyl mu více Iblis na blízku. Na to měl Adam k rozkazu božímu před anděly v desíti tisících řadách před ním stojícími kázání, v kterémž jmenovitě všemohoucnost boží a divy jeho stvoření oslavoval. Při této příležitosti dokázal andělům, že učeností a jmenovitě znalostí jazyků nad ně vyniká — umělť totiž každou stvořenou bytost v sedmdesáti jazycích jmenovati. Po kázání dal mu bůh andělem Gabrielem hrozen z ráje přinésti, kteréhož poživ, ihned v hluboký spánek upadl.

Mezi tím co spal, stvořil bůh z levého žebra jeho ženu, již nazval Chawâ — poněvadž byla vzata ze živého (chaj) — a položil ji vedle Adama. Byla mu docela podobná, však tahy její byly jemnější, vlas její delší a v sedm set pletenců rozdělený, postava její útlejší, oči její unylejší a hlas její čistší než Adamův. Mezi tím co bůh Evu vší ženskou krásou a spanilostí krášlil, snil Adam o druhé jemu podobné bytosti, neboť byl viděl, že i zvířata jemu představená po párku žijí. Když ze sna se probudiv po své straně Evu spatřil, blížil se k ní toužebně a chtěl ji obejmouti, avšak ač láska její k němu nad lásku jeho k ní vroucnější byla, přec mu odpor kladla, pravíc: bůh jest můj pán; jen s jeho dovolením mohu býti tvou; také se nesluší ženě, aby se muži bez daru svatebního zadala. Na to žádal Adam anděla Gabriela, aby se u boha pro něho o Evu ucházel a se otázal, co by za věno podati měl. Gabriel brzy s odpovědí se vrátil: bůh daruje ti Evu za manželku, neboť ji právě k tomu účeli z jedné části tvého těla stvořil. Avšak máš ji tak jako sám sebe milovati, laskavě a dobrotivě s ní zacházeti. Za věno žádá od tebe, abys dvakrát za Muhammeda, jeho miláčka, se pomodlil, t. j. za proroka, jehož tělo jednou z tvého masa a tvé krve stvořeno bude, jehož duše však již mnoho tisíc let před stvořením světa trůn jeho obletovala.

Na to přivedl Ridwân, vrátný ráje, pro Adama okřídleného koně Mejmûna a pro Evu lehkonohého ženského velblouda. Gabriel pomohl jim při vsedání a sprovázel je do ráje, kdež všichni přítomní andělé a zvířata se slovy: „vítáni buďte otče a matko Muhammedovi" je pozdravila. Uprostřed ráje byl pro ně postaven zelený hedbávný stan se zlatými pilíři, a ve stanu stál trůn, na kterýž Adam vedlé Evy se posadil, načež záclona sama od sebe spadla.

Když Adam a Eva opět do zahrady vstoupili, poručil jim Gabriel jmenem boha, aby se v jedné ze čtyř rajských řek vykoupali. Když se byli očistili, promluvil k nim bůh takto: Určil jsem vám zahradu tuto za obydlí, neboť zde jste kryti před vedrem a zimou, před hladem a žízní. Požívejte všeho dle libosti, co vám poskytuje, jen jediný plod (největší část učenců se domnívá, že to byla pšenice) budiž vám zakázán. Střežte se, abyste zákaz tento přestoupili a ozbrojte se proti nástrahám svého nepřítele Iblise, neboť vám závidí a ustavičně o to ukládá, aby vás zahubil, protože pro vás byl vyvržen. Lest jeho jest veliká.

Adam i Eva pozorně naslouchali slovům boha a žili dlouho, dle některých podání 500 let, v ráji, aniž by se byli zakázanému ovoci přiblížili.

Iblis, jenž zákaz boží byl slyšel, dlouho v ulicích nebeských

před rájem pro něho zavřeném a andělem Ridwânem střeženým se potloukal, v naději, že snad přece příležitost se mu naskytne do ráje se vlouditi a lidský párek svésti. — Jednoho dne objevil se páv před branou ráje. Tento pták, jehož peří ze smaragdu a perel se skládalo, byl nejen nejkrásnější všech ptáků, nýbrž i hlas jeho byl tak líbezný a zvučný, že byl povolán, aby každého dne chválu boha v hlavních ulicích nebeských hlásal. Tento krásný pták, myslil si Iblîs, spatřiv jej, jest jistě také marnivý; možno že se mně podaří lichocením jej k tomu přiměti, aby mne nepozorovaně do ráje přivedl.

Nejpodivuhodnější všech ptáků, vece Iblîs k pávu, když dostatečně byl od brány ráje vzdálen, že Ridwân nemohl jej slyšeti, náležíš k ptákům ráje? Ovšem; a kdo jsi ty? vždyť vyhlížíš tak ulekaně a ustrašeně, jakoby tě někdo pronásledoval.

Náležím k Cherubinům, již neustále boha slaviti musí. Nepozorovaně jsem uklouzl, abych rychle na ráj, jejž bůh pro zbožné určil, se podíval; chtěl bys mne pod tvými krásnými křídly ukrýti? —

Kterak mohl bych se činu dopustiti, jímž bych v nemilost boží upadl?

Vezmi mne s sebou, rozkošné stvoření! naučím tě třem tajuplným slovům, kteráž tě před nemocí, stářím a smrtí chrániti budou.

Což musí také obyvatelé ráje umříti?

Všichni bez výminky, kteří těmito třemi slovy před smrtí se neuchrání. — A mluvíš pravdu? — Živtě všemohoucí bůh!

Páv uvěřil této přísaze, neboť pokládal to za nemožné, že by některé stvoření ve jmenu stvořitele falešně přisáhati mohlo. Ješto však se obával, že by jej Ridwân, když by opět do ráje vstoupil, přísně prohlížeti mohl, zdráhal se Iblîse s sebou vzíti, přislíbil však, že mu přivede chytrého hada, kterýž snáze prostředků nalezne, jak by jej do ráje uvedl. Had byl totiž původně králem všech zvířat a měl hlavu jako rubín a oči jako smaragd. Postava jeho byla podobná velbloudu, nejkrásnější barvy hrály na jeho kůži, jejíž srst byla jemná jako vlas urozené panny; zaváněl moschem a ambrou; postava jeho byla šafrán, hlas jeho chvalozpěv; půvabné břehy Kausaru*) jeho peleší. Tisíc let před člověkem byl stvořen a vychován za družku Evě. Toto krásné a rozumné zvíře bude ještě více než já — myslil si páv — po tom toužiti, aby při věčném mládí a zdraví zůstalo a snáze se odhodlá něco potají za zády Ridwânovými podniknouti. A nemýlil se. Neboť jakmile mu zvěstoval, co se mu bylo přihodilo, zvolal had: Jakže! já že bych měl zemříti? život můj shasnouti? jazyk můj oněměti? údy mé ztrnouti? oči a uši mé se uzavříti a lesknoucí se tělo mé v prach se obrátiti? Toho nikdy nebude byť i hněv Ridwânův mne postihl! Pospíším k Cherubovi a zavedu jej k Adamovi, naučí-li mne oněm tajuplným slovům.

Ihned vyběhl had z ráje a dal si Iblîsem opakovati výpověď pávovu. Iblîs potvrdil opět výpověď svou posvátnou přísahou.

Jak ale mám tě nepozorovaně do ráje přivésti? otázal se had.

Schoulím se tak, odvece Iblîs, že dostačí pro mne mezera mezi tvými předními zuby.

Jak ale budu moci potom odpovídati, osloví-li mne Ridwân?

---

*) jedna z tří rajských řek.

Neboj se ničeho! budu šeptati posvátná jména, kteráž když Ridwân uslyší, ihned se odmlčí.

Na to otevřel had ústa, Iblís vlétl tam, usadil se mezi jeho zuby a otrávil je pro všechny věky. Když šťastně Ridwâna, kterýž ani hlásku ze sebe vydati nemohl, minuli, otevřel had svá ústa, domnívaje se, že Cherub nyní ve své dřívější podobě andělské vedle něho půjde. Iblís však nechtěl vyjíti, nýbrž chtěl Adama z jeho úst a jeho jmenem osloviti, k čemuž had konečně ze strachu před Ridwânem a z touhy po oněch třech spásonosných slovech svolil.

Když ku stanu Evy přišli, vzdychl z hluboka Iblís — byl to první vzdech, jenž ze závisti z prsou živých se vydral.

Proč jsi dnes tak sklíčený, milý hade? otázala se Eva.

Mám starost o tvou a tvého manžele budoucnost, odpověděl Iblís, hlas hada napodobuje.

Což nemáme vše, čehokoliv si jen přáti můžeme zde v zahradách Edenu?

Pravda; avšak nejušlechtilejší ovoce, jež jediné s to jest vás zcela blaženými učiniti, jest vám zapovězeno.

Což nemáme jiného ovoce v hojnosti? proč bychom nemohli jednoho druhu postrádati?

Kdybys věděla, proč právě tento jediný druh vám zakázán, pak jistě žádný jiný druh by ti rozkoše neposkytoval.

A znáš ty příčinu zákazu?

Ovšem, a právě to jest příčinou mého zármutku. Toto ovoce jediné poskytuje věčné mládí a zdraví, všecka ostatní jen slabost, nemoc, stáří a konečně smrt t. j. přestání všeho života.

Ještě nikdys o tom nemluvil, milý hade, odkud víš to vše?

Pravil mi to jakýs anděl, s nímž pod zapovězeným stromem jsem se sešel.

Musím jej též spatřiti a s ním promluviti, pravila Eva, a opustivši stan, ubírala se ku zapovězenému stromu. V tom okamžiku vyskočil Iblís, kterýž zvědavost Evinu znal, z úst hada a prvé než Eva došla, stál již v podobě anděla s obličejem lidským pod stromem.

Kdo jsi ty, podivné stvoření, jakéž jsem ještě nikdy nespatřila?

Jsem člověk, kterýž stal se andělem.

Jakým spůsobem stal jsi se andělem?

Poživ tohoto ovoce, jehož mi závistivý bůh pod trestem smrti požiti zapověděl. Dlouho byl jsem tohoto rozkazu poslušen, až čím dále tím více jsem stárnul a slábnul; oči mé neviděly více zřetelně, uši neslyšely, všecky zuby byly vypadaly, tak že jsem ani srozumitelně mluviti ani plodů požívati nemohl; ruce mé se třásly, nohy kolísaly, hlava nad prsa se svěsila a záda se skřivila, vůbec tak ohyzdně jsem vypadal, že veškerá zvířata v ráji přede mnou utíkala. Tu zatoužilo se mi po smrti a v domněnce, že, poživ tohoto ovoce, smrt nalezna, okusil jsem je. Avšak div! sotva jsem je měl v ústech, byl jsem opět mlád jako v prvních dnech svého života, a ačkoliv od té doby mnoho tisíc let uplynulo, nepozoruju přec žádné změny ani v mém vzezření ani na mých silách.

A mluvíš pravdu?

Živtě bůh, kterýž mne stvořil!

Eva uvěřila této přísaze a ulomila klas stromu pšeničného. — Před pádem Adamových rostla totiž pšenice na nejkrásnějším stromě v ráji. Strom ten vypadal jako zlato, větve jeho jako stříbro, listí jako smaragd. Z každé větve pučelo sedm klasů jako rubín: každý klas měl pět zrn bílých jako sníh, sladkých jako med, vonných jako moschus a velikých jako pštrosí vejce. Eva snědla takové zrno a ježto shledala je býti chutnějším než vše, co dosud byla okusila, podala též Adamovi. Adam dlouho se vzpíral, dle některých učenců celou hodinu, jež dle pozemského počtu osmdesát let obnáší. Když ale konečně viděl, že Eva po požití plodu zdráva a vesela byla, poddal se její prosbám a požil druhého zrna, jež za ním Eva nosila a třikrát denně mu nabízela.

Na to vznesla se ihned koruna, jež hlavu Adamovu krášlila, k nebi, prsteny spadaly mu s rukou, hedvábný oděv též a taktéž Eva stála před ním nahá a neokrášlená. Při tom uslyšeli všecky tyto předměty jednohlasně volati: „Veliké jest vaše neštěstí, dlouhý váš zármutek; my stvořeny jsme jen pro oddané bohu, žijte blaze až ku dni vzkříšení!“ Trůn, jenž u prostřed stanu pro ně postaven byl, odmítl je od sebe slovy: „Pryč ode mne, jste vzdorující!“ Oř Mejmûn, na němž Adam prchnouti chtěl, nechtěl jej přijetí a pravil: „Tak jsi zachoval smlouvu boží?“ Veškeré obyvatelstvo ráje obrátilo se zády k Adamovi a Evě a prosili boha, aby je z tohoto posvátného místa vzdálil. Bůh sám oslovil pak Adama hlasem hromovým: nezakázal-liž jsem ti toho ovoce a nevaroval tě před lstí tvého nepřítele Iblîse? Adam chtěl s Evou těmto výčitkám útěkem ujíti, avšak zapletl se ve větvoví stromu Talch, kdež vězeti zůstal, a Eva uvízla ve svých rozcuchaných vlasech. „Hněvu božímu nelze uniknouti,“ zvolal k nim hlas ze stromu Talch, „poddejte se božímu soudu!“ „Opusťte ráj,“ pokračoval bůh hlasem hněvivým, „i zvířata, jež k hříchu vás svedla. Těžkou prací budete od nynějška potravu si dobývati, země budiž vaším bydlištěm a zboží její naplňovati bude srdce vaše záštím a nenávistí. Eva navštívena bude všelikými útrapami a s bolestí bude roditi. Páv pozbude svého krásného hlasu a had svých nohou; tmavé díry budou jejich příbytkem, prach potravou a každý kdokoliv by je usmrtil, budiž mu sedmkráte odměněno. Iblîs pak budiž k věčnému trestu pekelnému zatracen.“

Na to byli s takovou rychlostí z ráje vyvrženi, že Adam a Eva jen tolik času měli, že po jednom listu s sebou vzíti mohli, aby svou hanbu zakryli. Adam branou pokání vyvržen a tím mu naznačeno, že smí jednou pokáním se navrátiti, Eva branou milosti, páv a had branou hněvu a Iblîs branou kletby. Adam spadl na ostrov Serendîb (Ceylon), Eva k Džiddě (u Mekky), had na poušť Sachrâ, páv do Persie a Iblîs do řeky Eilâ.

Když Adam země se dotkl, pravil orel k velrybě, s níž dosud v přátelském poměru žil a v důvěrných rozpravách mnohou hodinku na březích indického oceanu byl strávil: nyní musíme na vždy se rozloučiti, neboť nejsme více jisti na zemi před člověkem. Jen hluboké dno mořské jest s to tebe, mne pak jen nedostižitelná výše před jeho úklady a zlobou ochrániti. — Adam upadl pak ve své samotě v takovou truchlivost, že mu počala brada růsti, kdežto dosud jeho obličej docela hladký byl. Nad tím trápil se Adam velice, až naň zvolal hlas: Brada

jest okrasou muže; jí liší se od slabé ženy. Adam prolil pak tolik slzí, že veškerá zvířata a ptactvo jimi se napojily, z ostatních pak, jež do země se vpily — poněvadž měl tehdáž ještě šťávy z potravy rajské v sobě — vzrostlo nejdražší koření a nejvonnější stromy. Slzy Evy, kteráž též v Džiddě osamělou a opuštěnou se cítila — neboť Adama viděti nemohla, ačkoliv tehdáž tak veliký byl, že hlava jeho nejspodnějšího nebe se dotýkala a on chvalozpěv andělů zcela zřetelně slyšel — proměnily se v moři v perly a margarity, a kdekoliv suchou půdu zúrodnily, vypučely nejkrásnější stromy. Oba naříkali tak hlasitě, že západní vítr nářek Evin Adamovi, jižní vítr pak vzlykání Adamovo Evě donášel. Eva neustále rukama nad hlavou lomila, což až dosud ženy v zoufalství činí, kdežto Adam pravou ruku pod bradou držel, což až dosud mužové v zármutku napodobují. Konečně proudily slzy Adamovy v takovém množství, že slzy pravého oka Eufrat, levého Tigris rozproudily. Veškerá příroda plakala s ním: zvířata a ptactvo, jež dosud před ním prchala, nářkem jeho tak byly dojata, že všecka k němu přicházela, aby mu soustrast projevila. Kobylky přišly naposled, poněvadž teprv po utvoření Adama z hlíny, jež po něm zbyla, stvořeny byly. Jest jich sedm tisíc druhů všech barev a různých velikostí až do velikosti orla. Mají také svého krále, kterémuž bůh rozkazy udílí, když hříšné národy, jako k. př. Egyptské pod Faraonem, zkaziti chce. Na křídlech jejich nalezá se nápis v starohebrejském písmu, znamenající „bůh jest jediný; on přemáhá i nejmocnější; kobylky tvoří část jeho vojsk, jež proti rouhačům vysýlá.“ Když celý svět nářkem se ozýval a každé stvoření od neviditelného hmyzu počínaje až k andělům, kteří celou zemi v jedné ruce drží, s Adamem plakali, tu poslal bůh k němu anděla Gabriela se slovy, jež jednou též proroka Jonáše v útrobách velryby vysvoboditi měly: „Není boha kromě tebe: zhřešil jsem, odpusť mi pro Muhammeda největšího a posledního proroka, jehož jméno na tvém svatém trůnu vyryto jest.“ Když byl Adam tato slova s kajícím srdcem vyřkl, otevřely se brány nebeské a Gabriel zvolal na něho: „bůh přijal tvé pokání, Adame! modli se k němu, pak jistě vyplní, zač jej požádáš, ano i návrat do ráje po čase ti dovolí.“

Na to modlil se Adam: Pane! chraň mne proti dalším nástrahám Iblisovým! —

Říkej ustavičně: není boha kromě boha, to zasazuje mu rány jako jedovatý šíp.

Nesvedou mne jídla, nápoje a obydlí tohoto světa k hříchu?

Budeš-li vodu píti a jen čistá zvířata ve jmenu božím zabitá jísti, a medžidy si za obydlí stavěti, nebude míti Iblis žádné moci nad tebou.

Což ale, budeli mne v noci zlými myšlénkami a sny pronásledovati?

Pak vstaň z lože a modli se!

Pane! kterak rozeznám vždy dobré od zlého?

Já budu tobě pomocen a dvé andělů bude v srdci tvém bydleti, před zlem tě vystříhati a k dobru nabádati.

Pane! zaruč mi milost pro hříchy, jichž v budoucnosti se dopustím!

Milosti lze tobě dosíci jen skutky dobrými. Skutky zlé, jichž se dopustíš, jen jednou potrestám, dobré pak desateronásobně odměním. —

Mezi tím poslal bůh anděla Mikâila k Evě, aby též jí milost zvěstoval.

Jakou zbraní mám bojovati proti hříchu, ježto srdce a duch můj tak slaby jsou?

Bůh obdařil tě studem, kterýž žádosti tvé právě v té míře jako u muže pevnější víra na uzdě drží.

A kdo bude mne chrániti proti muži, kterýž nejen tělesně a duševně nade mne předčí, nýbrž i po zákonu co svědek a dědic přednost má.

Láska muže k tobě a soucit, jejž v prsa jeho jsem vložil.

Což neudělí mně bůh kromě toho žádného milodaru?

Ano; budeš odměněna za bolesti, jež snášeti musíš od těhotenství až do odstavení dítěte, a smrť šestinedělky bude považována za smrť mučennickou. —

Také Iblîs nabyl zmužilosti, uslyšev, že lidskému párku milosti se dostalo a žádal o zmírnění svého trestu a dosáhl toho, že trest pekelný až ku dni vzkříšení odročen a moc mu dána nade všemi hříšníky.

A kde mám bydleti mezi tím?

V zříceninách, na pohřebištích a jiných nečistých místech, jimž lidé se vyhýbají.

Co bude mi potravou?

Vše, co bude zabito ve jmenu božstev.

A čím budu žízeň ukájeti?

Vínem a jinými opojnými nápoji.

A čím mám se v prázdných hodinách zabývati?

Hudbou, tancem, zpěvem a záletnickými básněmi.

Co bude mým heslem?

Kletba boží až ku dni soudu.

A kterak mám bojovati proti člověku, jemuž jsi své zjevení dal a dvé andělů ku ochraně?

Potomstvo tvé bude nad jeho četnější. Za každého člověka, jenž se narodí, přijde 7 zlých duchů na svět, již však nebudou míti moci proti věřícím.

Na to uzavřel bůh smlouvu s Adamem a jeho potomstvem dotknuv se jeho zad, z nichž veškeré lidstvo, jež až do skonání světa naroditi se má, ve velikosti mravence vyšlo a jemu po pravici a po levici se postavilo. V čele prvních byl Muhammed, pak ostatní proroci a věřící, již běloskvoucí barvou od hříšníků se rozeznávali, kteří po levici Adamově se postavili s bratrovrahem Kâbîlem (Kain) v čele.

Bůh seznámil nyní Adama s jmeny a osudy všech jeho potomků a když přišla řada na proroka a krále Davida, jemuž původně stáří 30 let vyměřeno bylo, otázal se Adam: jak starým budu já? bůh odpoděvěl: 1000 let. Tu zvolal Adam: Pane! daruju 60 z let mých Davidovi.

Bůh svolil; ježto ale znal zapoměnlivost Adamovu, dal tento odkaz na pergamen napsati a nejen Adamem, nýbrž i Gabrielem a Mikâîlem co svědky podepsati.

Když veškeré potomstvo Adamovo shromážděno bylo, zvolal bůh: vyznejte, že já bůh jsem jediný a Muhammed můj poslanec. Davy po

pravici Adamově stojící rychle vyznání toto učinili, kdežto levice dlouho váhala a mnozí jen polovici odříkali. Na to řekl bůh Adamovi: neposlušníci, již zatvrzelými zůstanou, budou do pekla zatraceni, věřící pak dojdou spasení v ráji. Tak budiž, odpověděl Adam. Soudného dne bude Adam sám všecky lidi jejich jmeny volati a dle soudné váhy je odsuzovati. — Uzavřev smlouvu, dotkl se bůh opět zad Adamových a veškeré lidstvo zpět do něho se navrátilo.

Když na to bůh od Adama pro vždy vzdáliti se chtěl, vzkřikl Adam, že celá země se otřásla, načež mu ještě i na dále všeslitovný bůh svou milost popřál a mu rozkázal, aby za jistým oblakem šel, kterýž jej k jistému místu právě naproti božskému trůnu stojícímu povede, a aby tam chrám vystavěl. Obcházej tento chrám, vece bůh k Adamovi, a budu ti tak blízký jako andělům, již kolem mého trůnu se shromažďují. Adam, kterýž dosud tak veliký byl, jak jej byl bůh stvořil, urazil celou cestu z Indie až do Mekky, kdež mračno, jež mu vůdcem bylo, státi zůstalo, v několika hodinách. K svému velikému překvapení a radosti nalezl na hoře ʿArafât u Mekky Evu, odkudž také hora ta své jmeno má (od slovesa ʿarafa: věděti, znáti, opět poznati). Počali tedy spolu chrám o 4 branách, z nichž první brána Adamova, druhá Abrahamova, třetí Ismâîlova a čtvrtá Muhammedova se nazývala, stavěti. Gabriel přinesl s sebou plán celé stavby s nebe a skvoucí drahokam, kterýž později, hříchy lidstva pokálen, zčernal. Tento černý kámen, nejposvátnější předmět Kaʿby, byl původně andělem, kterýž prvotně k tomu byl určen, aby strom pšeničný střehl a Adama varoval, kdykoliv by se k němu přiblížiti chtěl. Poněvadž ale v úřadě svém nedbale si vedl, byl v kámen proměněn a nabude své původní podoby teprv v soudný den a pak navrátí se v kruh ostatních andělů. — Na to učil Gabriel Adama všem ceremoniím poutí, jak později opět Muhammedem ustanoveny byly, a když slavnosti skončeny, dovoleno mu jedné noci se čtvrtku na pátek, aby opět Evu obejmouti směl.

Následujícího dne navrátil se Adam se svou manželkou do Indie, kdež až do své smrti bydlel, vykonávaje každoročně pouť do Mekky, až své původní postavy pozbyl a jen 60 loktů velikým zůstal. Příčinou jeho scvrknutí se byla bolest nad zavražděním Abela. Eva totiž porodila vedlé Kâbîla (Kaina) a Hâbîla (Abela) ještě více dcer, jež Adam za své syny provdal. Když pak chtěl nejkrásnější z nich za Abela provdati, rozhněval se Kain a sám o ni se ucházel, ačkoliv již ženu měl. Adam odkázal syny své na rozhodnutí s nebe a pravil: přineste každý z vás oběť, a ten, jemuž bůh své zalíbení na jevo dá, pojmi ji za ženu. Abel přinesl v oběť tučného berana, jejž oheň s nebe strávil, Kain některé plody, jež na oltáři nepovšimnuty zůstaly. Načež vzplanul Kain závistí a záštím proti svému bratru, avšak neznal prostředku, jakým by se ho zbavil. — Jednoho dne postavil se Iblîs před něho, když právě s Abelem na poli byl, a zvednuv kámen ze země, roztříštil jím hlavu vlka, kterýž právě k nim se blížil. Kain použil tohoto navedení a udeřil velikým kamenem do hlavy Abele, kterýž hned mrtev k zemi klesl. Na to vzal na se Iblîs podobu havrana, a usmrtil jiného havrana, vyhrabal pak zobákem díru do země, položil jej do ní a zahrabal vykopanou hlínou. Totéž učinil Kain s Abelem, tak že Adam

ničeho se nedověděl, co s ním se přihodilo a bolestí a zármutkem nad tím se scvrkl.

Teprvé když jistoty o osudu svého syna nabyl, počal se těšiti a do vůle stvořitelovy oddávati. To stalo se následujícím spůsobem: Jednoho dne přinesl anděl Gabriel na rozkaz boží Adamovi, když se byl dlouho divokými rostlinami, plody a zvířaty živil, ostatní zrna pšeničná, jež Eva natrhala, jakož i dva býky a různé nástroje k orání, a učil jej půdu zorávati, síti a žnouti. Avšak pluh zůstal náhle státi, ač býci se namahali, aby ho vytáhli. Adam bil býky. Tu otázal se starší z nich: proč mne týráš? Adam odpověděl: poněvadž nechceš pluh dále táhnouti. Což bil tě také bůh, když's mu vzdoroval? — Adam modlil se k bohu: „má snad každému zvířeti býti dovoleno, aby mne na mé pobloužení upomínalo, ač jsi mi milostivě odpustil?“ Od toho okamžení odňal bůh řeč všem zvířatům. Poněvadž ale nebylo lze pluhem dále hnouti, kopal Adam do země a nalezl mrtvolu svého syna Abela. Když obilí požato bylo, učil Gabriel Evu mleti a zadělávati, kdežto Adam kamna stavěti musel. Gabriel přinesl z pekla oheň, kterýž však dříve sedmdesátkrát umýti musel, jinak by byl celou zemi i se vším, což na ní jest, strávil. Když chleb upečen byl, pravil Gabriel Adamovi: toť tvůj a tvých potomků pokrm. —

Ačkoliv Adam pro veliké namahání při orání tolik slzí prolil, že místo deště osení zúrodnily, byli přec pozdější lidé pro hříchy ještě k těžší práci odsouzeni.

Již za Idrîse (Henocha) bylo zrno již jen tak veliké jako husí vejce, za Iliase (Eliáš) jako slepičí vejce, za Christa, když jej Židé zabiti chtěli, jako holubí vejce a konečně za Uzeira (Ezdra) obdrželo podobu, jakou má nyní.

Když byli Adam i Eva ve všem, co vzdělávání pole a kuchařství se týče poučeni, přinesl Gabriel beránka a ukázal Adamovi, kterak má býti ve jmenu božím zabíjen, kterak má mu vlnu ostříhati, kůži stáhnouti a ji vydělati. Eva pak musela dle jeho návodu vlnu přísti, tkáti, nejdříve závoj pro sebe a potom pro Adama košili ušíti. První párek lidský vyučoval ve všem, čemu ho Gabriel byl naučil, své vnuky a pravnuky, jichž dle některých 40000 se dožil, dle jiných 70000. Když byl totiž Abel zabit, usmrtil anděl, jemuž pomsta krve svěřena, Kaina a Eva porodila třetího syna Šeta, kterýž stal se otcem četných synů a dcer, z nichž všichni následující proroci povstali.

Konečně přiblížil se devíti stý a třicátý rok Adamův, a anděl smrti představil se mu v podobě ošklivého kozla, žádaje jeho duše. Země rozpukla se pod nohama Adamovýma a žádala tělo jeho zpět. Adam zděsil se a pravil k anděli smrti: bůh určil délku života mého na 1000 let, přicházíš předčasně. Což nedaroval jsi, odvece anděl smrti, 70 let proroku Davidovi? Když Adam zapíral — neboť byl na to skutečně zapomněl — vyňal anděl smrti darovací listinu ze své brady a předložil ji Adamovi, načež on ochotně svou duši mu odevzdal. Jeho syn Šet obmyl a pohřbil jej, když byl anděl Gabriel, dle některých bůh sám jej požehnal, což i při Evě se stalo, kteráž rok po něm zemřela. O místě, kde hroby jsou, neshodují se učenci. Některá podání uvádějí Indii, jiná horu Kubeis, jiná opět Jerusalem — avšak bůh to ví nejlíp!

O písni lidu německého

se zvláštním zřetelem k prostonárodní písni slovanské.

Podává

J. Dunovský.

Známo jest, že v životě lidstva veliká vždy úloha náležela myšlence národnosti, kteráž největšího významu dosáhla v době přítomné, v níž vyslovena skutky světodějnými; i podobá se pravdě, že, založena jsouc na zákonech jedině platných — přirozených, nebude vlády zbavena ani v daleké ještě budoucnosti.

V takových okolnostech nastává nám (jakož i všem národům vůbec, kteří jsouce počtem slabi, nechtějí se vzdáti své osobitosti) povinnost, abychom svorně shloučeni, o velikou slovanskou „zadrugu“ se opírajíce, svého vlastního hájili a zrádného daru cizoty — zmije ve skřínce zlaté, o níž mluví píseň srbská — rozhodně od sebe odmítali. Mám na mysli především naše „vezdy sousedy“. Praví se nám, že jsme odkojeni jejich vzdělaností — budiž tomu tak! Jest tím také dokázáno, že často i vnucovaná pomoc jejich byla nám ku prospěchu? Jest snad možna pochybnost, že bychom bez nich, při svém bohatém duševním nadání, o němž svědčí všecka naše minulost, byli dostoupili takové, ne-li větší výše vzdělanosti, na níž se právě nalézáme? Jedno jest jasno: že jest u každého národa doba otročení cizímu vlivu dobou nejhlubšího úpadku. Snaha po vymanění se z tohoto vlivu jest prvním krokem k samostatnosti, bez níž není síly, moci ani slávy. — U nás mnoho se již v tomto směru vykonalo, ale mnoho zbývá ještě k vykonání. Však doufejme, že nastane brzy doba, kdy budeme moci účtovati se svými „učiteli“. Přítomné pojednání budiž nepatrnou k takovým účtům položkou.

My Slované jsme hrdi na své písně, a to právem, neboť i sami Němci velebí jich bohatství a krásu. Jsme však v takové míře obklíčeni a prosáklí cizotou (platí jmenovitě o Slovanech západních, t. j. o Češích, Slovincích a Lužičanech i Polácích), že původní náš ráz v mnohém ohledu se otřel a zopačil, o čemž právě nejlépe svědčí písně lidové. Zvláště sluší vytknouti, že západní Slované oblíbili sobě látky německých ballad a romancí a po svém spůsobu je zpracovali. Však právě toto zpracování veliký má význam: prostý obsah odívá se poesií, oduševňuje přírodou a ozdobuje kvítím, ukrutnosť se mírní, mrav se ulahodňuje, zločin se trestem stíhá, posvátnost svazku rodinného nade vše se vyvyšuje, zkrátka látka se znova přetvořuje, slovanská pečeť se jí vtiská a původního rázu se zbavuje. — Však jsou i písně, které duchu slovanskému přispůsobiti se nedaly a jako houba usedly na zdravý kmen naší poesie. Naopak nelze opět upříti, že v krajinách druhdy slovanských, nyní živlem německým zaplavených, ozývají se u lidu písně, které

[illegible] se obecnému [illegible]

[illegible] a vyrátiti, co [illegible] školem ne- [illegible] šíreji o věci [illegible] neuzal jsem [illegible] písní [illegible] Pröhle, [illegible] Wolfa, Rosa War- [illegible] slovanských.

[illegible] shledáme záhy, [illegible] že jsou [illegible] umělých, kteří [illegible] Básnici takoví [illegible] jako v našich [illegible]

[illegible] národního ducha:

[illegible]

[illegible] dědictví [illegible] v knihách ku věčnému [illegible] jako na své ne- [illegible] Jsou zde konečně [illegible] náležejíce původem a obsahem pouze a výhradně [illegible] nejsou výrazem ryze národním (tak jmenovitě písní [illegible] a pijáckých jest veliká hojnost), jakož i zbytky [illegible] Minne- a Meistersängrů, které, bohudíky, národními [illegible] nebudou.

Pátráme-li po příčině této vady sbírek německých, nalezneme ji hlavně ve způsobu sbírání písní. U nás, po Slovanstvu, sebrány všechny písně z úst lidu, v Německu však neshledali mnoho na této cestě, i obrátili se ku starým knihám a rukopisům a konečně i k novým písním jarmarečním (Fliegende Blätter), kteréž, pokud neklesají v ničemný žvast o vraždách a necudnostech, jsou starodávné romance a ballady v novém, valně pokaženém vydání. Vůbec možno vysloviti, že vše, co krásného jest uloženo v nynější písni lidu německého, čerpáno jest ze starého zřídla pověstí a bájí severních Germanů. Doba nynější není tvoření krásna příznivа; ona nejenom nového nic netvoří, ale ani ten odkaz dávných věků zachovati nedovedla úhony a zkázy: všecko báječné, velkolepé, nádherné, ušlechtilé, klidné, prosté a vůbec poetickou zdobou ozářené odpadlo a zůstal předmět nahý a v nahotě té odporný, ač neoděn-li šatem novým, ztrhaným a nečistým.

Při tom třeba míti na zřeteli, že ony nemnohé, německou poesii vůbec charakterisující, staré, ctihodné romance a ballady, nejsou samorostlé výkvěty života lidu, ale útvory minstrelů a bardů, tedy pěvců z povolání. Porovnání těchto s pěvci slovanskými, guslary, kobzary, lyrníky jest příliš vzdálené, neboť tito z obecného lidu vzešli a obecnému lidu pěli (a posud se tak děje), kdežto oni, sami nezřídka lidé urození, zpěvy svoje přednášeli ve hradech velmožů a skvělých síních dvorů knížecích.

Jako v oněch zpěvích germanských jeví se nám všude šlechtic, tak v písni slovanské vystupuje všude člověk prostý, obecný lid. Nejslavnější hrdina ruské poesie národní, Ilja Muromec, vstupuje do paláce knížecího, otvírá dvéře patou, křižuje se před svatými obrazy, klaní se na všechny čtyry strany, — každým krokem a každým slovem prozrazuje „selštinu-derevenštinu“. A jihoslovanský Marko kraljevič nemá při sobě, věru, pranic královského, připustno-li, že velkodušnost a bohatýrská síla mohou býti údělem i lidu obecného. —

U národů Skandinavských, kde kultura tak záhy a tak důkladně neřádila jako u Němců, zachovaly se ony severní zpěvy ve větší ryzosti původní, se vším leskem a se vší nádherou aristokratické noblessy, se všemi princi a princeznami, odvážnými rytíři a hrdými slečnami, ale také se vší silou mravní a poetické ceny. Diviti se musíme tomu lidu, jenž ujav se v pozdější době ze síní rytířských vystrčených a na trhy měst a do krčem zapuzených zpěvů, k srdci svému je přiložil a jako děti vlastní odchoval bez ouhony až do našich dob. —

U nynějších Němců shledáváme již jenom stopy bývalé slávy: aristokratická noblessa valně ošuměla, z mocných králů stali se sedláci, z princezen selské dcerky, poesie hluboce klesla a nemravnost vybujela jako bejlí.

Na př.: V krásné balladě islandské táže se král své dcerušky, nechce-li se letos provdati? — Ona, že jí to ani na mysl nepřišlo. —

„A čí byla ta ústa spanilá,
která jsi v lese líbala?“

Že líbala jednu ze svých dívek komorných. —

„Nosí tvé dívky, divy nad divy!
po boku meč-li zlatem zářivý?“ —

duchem i citem slovanským jsouce odkojeny, zpronevěřují se obecnému rázu písně germanské.

Ukázati k tomuto vzájemnému působení, vytknouti a vymítiti, co cizorodého, nezdravého, zhoubného na štěpu domácím, není úkolem nevděčným. Pokud mi známo, nebylo posud v naší literatuře šířeji o věci té pojednáno; čerpati poučení z četných prací německých neuznal jsem za dobré, a proto podávám jen názor vlastní, dobytý studováním písní samých ze sbírek jednak německých: K. Simrocka, Heinr. Pröhle, Ludv. Uhlanda, Fried. K. z Erlachu, Dr. O. L. B. Wolffa, Rosa Warrense a j., jednak ze všech hlavních sbírek národů slovanských.

Prohlížíme-li sbírky německých písní národních, shledáme záhy, že ne všecko v nich obsažené jest plodem ducha prostého lidu, že jsou zde z velké části útvory lidí jmenovitých, více méně umělých, kteří dovedli uhoditi na pravou strunu srdce svého národa. Básníci takoví neopomenou se nám v poslední sloce představiti (podobně jako v našich písních jarmarečních).

Na př. v písni o hrozné popravě mladého nevinného hocha:

„Wer ist's, der uns das Liedlein sang,
so frei ist es gesungen?
Das haben gethan drei Jungfräulein
zu Wien in Oesterreiche.“

Jinde praví o sobě zpěvák-jezdec:

„Er hat's gar frei gesungen
bei Meth, bei kühlem Wein,
darbei da sein gesessen
drei zarte Jungfräulein.“

Opět jinde dva písaři se zvěčňují:

„Wer hat das Lied gemacht?
Es habens gemacht zwei Schreiber,
die liebten Mädchen und Weiber
bei Tag als bei der Nacht.“

Někdy se i skladatel sám jmenuje:

„Mathias Jäger ist er genannt,
beim Trunk hat er's gesungen.“

Vedlé plodů tohoto druhu jsou zde také písně, vzácné to dědictví po dávných předcích, které platně zapsány jsou v knihách ku věčnému vlastnictví národa německého, jichž ale národ sám ani jako za své nepovažuje a nehlásí se k nim, t. j. nepěje jich více. Jsou zde konečně také písně, které náležejíce původem a obsahem pouze a výhradně jednotlivým stavům, nejsou výrazem ryze národním (tak jmenovitě písní vojanských, mysliveckých a pijáckých jest veliká hojnost), jakož i zbytky robotnických stvůr Minne- a Meistersängrů, které, bohudíky, národními nikdy nebyly a snad také nebudou.

Pátráme-li po příčině této vady sbírek německých, nalezneme ji hlavně ve způsobu sbírání písní. U nás, po Slovanstvu, sebrány všechny písně z úst lidu, v Německu však neshledali mnoho na této cestě, i obrátili se ku starým knihám a rukopisům a konečně i k novým písním jarmarečním (Fliegende Blätter), kteréž, pokud neklesají v ničemný žvast o vraždách a necudnostech, jsou starodávné romance a ballady v novém, valně pokaženém vydání. Vůbec možno vysloviti, že vše, co krásného jest uloženo v nynější písni lidu německého, čerpáno jest ze starého zřídla pověstí a bájí severních Germanů. Doba nynější není tvoření krásna příznivа; ona nejenom nového nic netvoří, ale ani ten odkaz dávných věků zachovati nedovedla úhony a zkázy: všecko báječné, velkolepé, nádherné, ušlechtilé, klidné, prosté a vůbec poetickou zdobou ozářené odpadlo a zůstal předmět nahý a v nahotě té odporný, ač neoděn-li šatem novým, ztrhaným a nečistým.

Při tom třeba míti na zřeteli, že ony nemnohé, německou poesii vůbec charakterisující, staré, ctihodné romance a ballady, nejsou samorostlé výkvěty života lidu, ale útvory minstrelů a bardů, tedy pěvců z povolání. Porovnání těchto s pěvci slovanskými, guslary, kobzary, lyrníky jest příliš vzdálené, neboť tito z obecného lidu vzešli a obecnému lidu pěli (a posud se tak děje), kdežto oni, sami nezřídka lidé urození, zpěvy svoje přednášeli ve hradech velmožů a skvělých síních dvorů knížecích.

Jako v oněch zpěvích germanských jeví se nám všude šlechtic, tak v písni slovanské vystupuje všude člověk prostý, obecný lid. Nejslavnější hrdina ruské poesie národní, Ilja Muromec, vstupuje do paláce knížecího, otvírá dvéře patou, křižuje se před svatými obrazy, kloní se na všechny čtyry strany, — každým krokem a každým slovem prozrazuje „selštinu-derevenštinu“. A jihoslovanský Marko kraljevič nemá při sobě, věru, pranic královského, připustno-li, že velkodušnost a bohatýrská síla mohou býti údělem i lidu obecného. —

U národů Skandinavských, kde kultura tak záhy a tak důkladně neřádila jako u Němců, zachovaly se ony severní zpěvy ve větší ryzosti původní, se vším leskem a se vší nádherou aristokratické noblessy, se všemi princi a princeznami, odvážnými rytíři a hrdými slečnami, ale také se vší silou mravní a poetické ceny. Diviti se musíme tomu lidu, jenž ujav se v pozdější době ze síní rytířských vystrčených a na trhy měst a do krčem zapuzených zpěvů, k srdci svému je přiložil a jako děti vlastní odchoval bez ouhony až do našich dob. —

U nynějších Němců shledáváme již jenom stopy bývalé slávy: aristokratická noblessa valně ošuměla, z mocných králů stali se sedláci, z princezen selské dcerky, poesie hluboce klesla a nemravnost vybujela jako bejlí.

Na př.: V krásné balladě islandské táže se král své dcerušky, nechce-li se letos provdati? — Ona, že jí to ani na mysl nepřišlo. —

„A čí byla ta ústa spanilá,
která jsi v lese líbala?“

Že líbala jednu ze svých dívek komorných. —

„Nosí tvé dívky, divy nad divy!
po boku meč-li zlatem zářivý?“ —

To že nebyl meč, ale byly klíče od komnat. Otec táže se dále, mají-li dívky její vlasy krátce přistřižené jako jeho rytíři?

Načež dcera vymlouvá se:

„Nebyly vlasy krátce střižené,
byly vrkoče věncem spletené.“ —

Nosí-li dívky její ostré ostruhy na nožičkách malých?

„Sotva to byly ostré ostruhy,
snad že střevíčky zlaté obruby?“ —

Nosí-li dívky její krátký šat jako muži bojovní? —

„Padá-li rosný na nivy chlad,
dívka si kasá hedbávný šat.“ —

A čí je kůň ten před branou? — Dceruška naivně omlouvá se, to že není kůň ale pejsek že jest.

Konečně se otec táže:

„Neznáš tu ruku pravici
od sedla mého visící?
Komu ta noha uťata,
jež popruhem je připjata,
a čí ta hlava krvavá,
s níž třemen můj si pohrává?“

A dívka přiznává se, otci klnouc, k nešťastnému milenci.

(Stará tato romance s některými proměnami stala se majetkem mnohých národů. Tak jmonovitě u Španělů se s ní shledáváme: Muž přijde na nevěru své paní —

„Komu patří kůň ten dole,
jejž jsem slyšel zařehtat? —
Kůň ten patřil mému otci,
darem Vám jej posílá.

Komu patří ony zbraně,
jež jsou venku na chodbě? —
Patřily dřív mému bratru,
v dar Vám je dnes posílá.

Komu patří ono kopí,
které tamto vidím stát? — —
Vezměte to kopí, hrabě,
usmrťte mne na místě,
neboť jsem si této smrti
zasloužila zajistě.“)

Co však učinili Němci z této, ač hrozné, přece znamenité látky? Muž přijde do stáje a spatří zde tři husarské koně:

„Wie kommen denn die Pferde her?“

Na to žena:

„Nun schaut einmal die Dummheit an,
wo sind denn Pferde hier?
Milchkühe sind es! die Mutter schickt sie mir!“

Muž se diví:

„Milchkühe mit Sätteln d'rauf?
O Wind, o Wind, o Wind!
Bin ein betrogener Ehomann,
wie viele Männer sind!“

A tak napořád provádí se parallela s botami (to že jsou máselnice — máselnice s ostruhami?), se šavlemi (to že jsou rožně — rožně s třepením?), s plášti (to že jsou plachty na trávu — plachty na trávu s výložky?), s čákami (to že jsou krajáče na mléko — s chocholy?), a t. d. s kabáty, kalhotami a konečně i s husary samými:

„Wo sind Husaren hier?“ hájí se žena.

„Milchmädchen sind es,
die Mutter schickt sie mir! —“
„Milchmädchen mit Schnauzbärten?
O Wind, o Wind, o Wind!“ etc.

V tomto požehnaném zpracování dostala se ona nordická romance i do našich českých krajů:

„V Pardubicích na rynku
slyšeli jsme novinku — —

Paní učinila se nemocnou a poslala starého muže svého pro víno.

Pán se s vínem navrací,
husar za kamna skočí. —
Paní moje, paní má,
proč je postel zcuchaná? —
Běžela po ní myšička
a za ní naše kočička.

A čí že jsou ty boty se špornama? — Ševci jeli na jarmark, zapomněli jich.

A kdo za těmi kamny?

„Je to žebráček ubohý,
má polámané nohy.“

Pán sáhne do kapsy a dá žebráčkovi dva dukáty, aby si dal nohy zhojit.

„Husar běží po rynku,
slyšte lidi novinku:
dva dukáty jsem dostal,
že jsem paní miloval.“ —

Že posílá žena, nemocnou se staví, muže svého pro lék, vidíme i v písni ruské. Na cestě setkává se však oklamaný manžel s přítelem, jenž radí, aby domů se vrátil a neduh ženin karabáčem léčil. Muž,

uposlechnuv, domů přijde, vezme spletku, jde „za zanavěsu běluju, ko krovati slonovych kostej, stane molodoju ženu lěčit,

„a nedug-ot ne putem v okoško skočil,
čut golovy ne slomil, na koračkach polzaet,
odva ot okna otpoloz.“

Že píseň tato, povahou svou zajisté bezúhonná, jest majetkem slovanským, není pochyby. Leč i variant slovinský (německého originalu) značí se rovněž větší mravní cenou, jmenovitě pro své přísné, rodinnému citu slovanskému odpovídající zakončení:

Ženuška, majíc u sebe na noc písaře (v něm. písni často vypráskaný Schreiber), postaví tři hlídače (také známí „Wächtři“), jednoho do pole, druhého do dvora, třetího před ložnici. Ačkoli tito v čas ohlašují, že pán se domů vrací, ženuška, jim nevěříc, milence zdržuje až do poslední chvíle, v níž ubohému písaři nezbývá než vyskočiti oknem.

Pán vejde: Kdo to okno rozbil? — Kočka honila se za myší.

„Proč má ty vlasy zchuchané? —
Služka ji špatně česává. —
Proč je postýlka zdrchaná? —
Služka v ní klíče hledala. —
Proč má živůtek rozhalen? —
Roběti mléko dávala. —
Pán tasil světlou šavličku
a paní srazil hlavičku.“ —

Charakteristickou jest i krásná romance nordická o sestře bratrem nalezené, kterážto romance, ovšem ve formě značně zevšednělé, rozšířena jest posud nejen po veškerém Germansku, ale i v sousedních krajinách slovanských. (Čímž ovšem není míněno, jakoby látka její byla majetkem pouze germanským, neboť, jsouc jaksi prabytnou, nalézá se u mnohých národů, rodem i prostorem velmi oddělených. Jmenovitě Jihoslované rádi se jí obírají).

Píseň skandinavská vypravuje: Pan Peder táže se své matky, nemá-li on sestry jaké? Matka sděluje mu, že měl sestru krásné postavy, že mu však byla unešena mořskou paní. Uslyšev to pan Peder, jde do konírny, vybéře si nejlepšího koně, osedlá a vyjede hledat sestru unesenou. Jede až přijede k paláci mořské paní. Tluče na bránu. Mořská paní přijde otevřít. Pan Peder užasne nad její krásou; ona skromně však odpovídá, že má u sebe dívku, nad ni stokrát krásnější:

„Krásnější ona je, vlasem objata,
než já v koruně jasné od zlata!
krásnější ona je s prsty drobnými
než já se všemi skvosty drahými;
krásnější ona je — bosé nežičky,
než já se zlatými střevíčky.“

Pan Peder prosí, aby mu zázračnou tu dívku ukázala. Mořská paní odběhne do hořejších komnat, budí dívku: nelíbí-li se jí s postýlky vstáti, patnáct let že u sebe ji měla, nikdy ji ze spánku nebudila, a že

Lotos.

ani teď nebudí ji snad k vůli jehle a nůžkám, ale k vůli krásnému rytíři, jenž u brány stojí. Dívka se zdráhá: kterak že má k němu jíti — patnáct let jsem slunce nespatřila? — Posadí ji na zlatou stolici, obleko u ji v zářný šat, obujou v zlaté střevíčky; všechny víly služebné pletou jí vlasy, do nich zapletají perly, na ňadra připínají zlatou jehlici, a víla královna na hlavu jí klade zlatou korunu. Dívka kráčí po zeleném břehu se stříbrným vědércem v sněhobílé ruce. Rytíř k ní promluví: dříve že nevezme nádoby z ruky její, dokud mu neoznámí jméno svého otce. Dívka sděluje, že otec její byl králem anglickým. Na to potěšený rytíř: Byl-li tvůj otec králem anglickým, tedy jsi mojí rodnou sestrou. A domluvivše se usednou na kůň a ujedou spolu ve svůj domov.

V písni německé mluví se sice posud o královské dceři, ale ve všem ostatním jeví se značná pokleslost: královská dcorka byla kramáři unesena (když sbírala barevné kamínky) a do služby zaprodána šenkýřce. Bratr její nevyjíždí proto do světa, aby ztracenou sestru nalezl, ale náhodou přijede k hospodě. Překrásné děvče přinese mu víno. Jezdec otáže se hospodské, je-li to vlastní její dceruška anebo její synová, „dass es so wunderschön mag sein?“ a dostává za odpověď:

„Es ist doch nicht mein Töchterlein,
es ist doch nicht meines Sohnes Weib,
es ist nur mein armes Südeli,
es weist meinen Gästen die Stübeli.“

Host bez rozpaků táže se, je-li dovoleno přespati s dívkou jednu noc nebo tři? — S radostí a pokud se jen líbí! přivoluje krčmářka.

„Er nahm schön Annelein bei der Hand,
er führt' es in eine Schlafkammor lang,
er führt es vor ein schönes Bett,
ob es die Nacht bei ihm schlafen wöllt.“

Aninka obyčejně pláče a upozorňuje na vznešený svůj rod. Načež následuje vzájemný dohovor a galantní bratr nalezenou sestru z nečestné služby vysvobozuje a domů dováží. —

Téhož původu píseň česká podává příležitost ku vděčnému porovnání se zněním německým. Začíná:

„Plouli rytíři po brodě,
připlouli k nové hospodě.

Šenkýřko, hezkou dceru máte!
Komu ji ke cti dochováte? —

To není, rytíři, dcera má,
je to dívečka služebná. —

Poslala Lenorku pro vodu,
smýšlela o ni zlou radu.“

(Pokračování.)

Sedlecká balada.

Napsal

Ladislav Quis.

Na sedlickém klášteře
nemodlí se páteře,
nechodí už k oféře.
Práce místo modlení
nyní lidstvu v síních slouží,
za kadidlo dým zde krouží
z tabáčního lupení,
z něhož tisíc tady rukou
sladké chystá kouření.

Půlnoc právě odbila,
píle dávno skončila,
pusto vše, jen v staré cele
u vína bdí, u korbele
strůjce toho převratu.
Z lulky krátké dýmá čile,
sleduje ty mráčky bílé,
v výš jak spějí bez chvatu.
Bez účele! — Beze cíle! —

Kotouče ty roztroušené,
myšlenky ty probuzené
z nenáhla se spřádají,
v divné tvary skládají;
a již kolem hustý mrak.
Lampa-li to šálí zrak?
Co se z dýmu vylupuje?!
Šedý mnich, hle, vystupuje,
schlíplý, smutný ubožák.

A než na divení času,
druhý mnich tu s vousem k pasu, —
hněv má lysém na čele.

Mistr, ač mu úzko dosti,
ku stolu zve pozdní hosti,
k noční pitce veselé.

„Co vás, otce zvěčnělé,
vábí ke mně v tuto chvíli?“

„Prospavše ji, když jsme žili,
musíme v ní nyní bdít,
zkázu toho světa zřít,
až se duše rozekvílí.“

„„Slaboch s pláčem hlavu chýlí!
Nepřišel jsem naříkat,
ale s tímto vyslán z nebe
prohlednout náš klášter milý,
kterak jste jej zpustošili,
zcela na rub převrátili.
Přicházím tě zaříkat,
bysi ustál v zhoubné práci.
Proč tvá ruka dílo kácí,
zbudované od věků?““

„Poskvrnils nám svatyni,
ďábelství vnes do síní,
ba i v sklepích staré víno
tebou, smělče, znesvěcíno.“

„„Stiš se, bratře sklepníku.
Což je svato bídníku,
který klášter v dílnu zvrátil,
o modlitby boha zkrátil?!
Kéž jsem nebyl opatem
v klášteře tom nesvatém.“

Mistr hledí na oba,
na sklepníka, na opata.
Před každým již nádoba
a on vína nalít chvátá.
„Nejsemť, páni důstojní,
původcem já vašich bolů —
vypijme tu sklenku spolu
přátelé co pokojní.
Vinníkem té děsné zhouby,
zkázou vaší svaté chlouby
jenom tento hnědý list
Ano, on ten vinník pravý,
začež nič jej plamen dravý;
k boží slávě, to jsem jist.

Proto ve půlnoční době,
vše kdy v spánku hoví sobě,
hranici já zapaluju,
vlastním dechem rozdmychuju,
kacíře v prach proměňuju,
nebe sobě zasluhuju.
Hlc, tu list, zde také dýmky,
zlosyn tu i hranice.
Palte jej, ať bídně zhyne,
z popele jen spása kyne,
dým spěj Pánu před líce.“

A již tré tu dýmek plane.
Mistr s klidným úsměvem;
fraterovi slza kane,
opat zabrán. — Volno všem.
Ze tří výhní dým se valí,
v oblak pozdní spolek halí,
víc a víc jenž kol se svírá.
Frater s tváře slzu stírá:
„Pěkně se ten kacíř pálí
k rozmnožení boží chvály,
kéž jsme dříve již jej znali.“

Kouř se kolem hlav jim stáčí.
Zda se opat ještě mračí?
Či to on, jenž usmívavý
k mistru vlídným hlasem praví:
„Synu, co jsi provinil,
dobrým jsi zas odčinil,
nech ať klášter pokálen,
jen když vinník upálen:
tím se boží sláva zvětší
a kdo pálí, tomu svědčí.“

Dým a mrak je zahalil,
a kdy zvolna vstoupil vzhůru —
právě začlo pění kůrů —
samoten zas mistr byl,
z lulky dýmal, víno pil.

Jest vivisekce výkonem oprávněným?

Od

Dra. Josefa Thomayera.

Není to přílišným uměním, aniž vyžaduje zvlášť bystrého ducha, vyrvati z uzavřeného jakéhosi celku více aneb méně podstatnou část, osvětliti ji paprskem pronikavého světla a tvrditi pak z nesprávnosti, osvětlením takovým patrné, že veškerý onen uzavřený celek jest nesprávným, neoprávněným. Ovšem jedná se pak o to, je-li počínání takové správným. Souhlas veřejnosti v otázce té nerozhoduje; neboť střízlivého člověka potlesk sebe větších kruhů obecenstva nijak nemýlí. Nelze na příklad — jak se aspoň laickému rozumu mému zdá — popírati, že věhlasnému právníkovi podaří se použitím všelikých důmyslných kliček sprostiti obžalovaného, o jehož vině každý třeba přesvědčen jest, obžaloby; avšak je již proto někdo oprávněným tvrditi, že právnická věda jest ústrojím na nesprávnosti založeným, mravnímu citu lidskému se příčícím?

Právě tak se má s konáním pokusů na živém zvířeti v oné míře, jak se to dnes ve světě lékařském děje.

Po několik roků brojilo se v Anglii proti pokusům těmto — říkáme jim vivisekce —, avšak ku konci minulého a počátkem letošního roku vybuchlo brojení ono v žár planoucí, vyskytlo se také v Německu a síla brošur, pikantními tituly obdařených, výsledek to psavosti bodrých sousedů našich, dostala se i do rukou čtoucího světa českého, v němž přirozeným spůsobem vyvolala totéž rozhořčení, jaké zaznamenávali jsme o některý čas dříve v krajích jiných. Nad to i novinářské články horlivě přispívaly k zatracení výkonů těchto.

Jen že byl všude spůsob zatracování stejně nesprávný. Líčeny tu výkony, při nichž čtoucímu ježily se vlasy hrůzou, výkony, svědčící téměř o duševní zhovadilosti konatele, aniž by bylo jen poněkud vysvítalo, že měly jakýsi vědecký účel, že prospěly dobru trpícího lidstva. Byly to ovšem jednotlivosti, vyrvané nesprávným spůsobem z celku, avšak vylíčené spůsobem tak groteskním, že oslněný tím čtenář přehlednul, jak tu pochybeno proti nejprvotnějším zákonům rozumného soudu.

Pokusím se podati přehledný rozbor celé této otázky; nechť pak čtenář posoudí, bylo-li mravné ono rozhořčení vskutku a veskrze odůvodněným. Třeba ovšem doznati, že má sofistika v otázce této velmi vděčnou půdu. Uvažme jen, že horlilo proti vivisekcím zvířete pokolení lidské, jemuž jsou vivisekce na člověku zjevem na prosto snad oprávněným. Bitva u Gravelottu na příklad měla za následek asi patnáct tisíc raněných ve vojště německém, vykonalo se v ní tedy patnáct tisíc vivisekcí lidských! Nikdo se nad tím nepozastaví, vynálezcové nástrojů vivisekčních, Kruppové, Berdanové, Snyderové a jiní jsou slavenými osobnostmi. Ba ve společnosti naší umírají řady lidí, poněvadž ulovili souchotiny následkem cupování žíněnek, poněvadž v povolání svém jako čističi stok

městských se otrávili a tak dále a tak dále, onemocňují také lidé povážlivě, poněvadž pracují olovem, rtutí, poněvadž se vydávají otřesením na železnici a podobně: vesměs sit venia verbo — vivisekce; ale vivisekce, jež neleží, jak se podobá, v dosahu všelikých prostosrdečných lidí.

Však pravil jsem sám, že považuji výklady takové za sofistické a dím výslovně, že nepostačí k ospravedlnění vivisekcí, jsou-li tyto vskutku neoprávněnými. Neboť bylo by zajisté povážlivým, omlouvati chybu chybou.

Tvrdím, že oprávněnost vivisekcí těsně souvisí s oprávněností léčení vůbec, myslím pak, že pravdivost tvrzení takového mohu dokázati měrou naprosto určitou.

Především ale myslím, že má nemocný právo žádati za pomoc v útrapě své. Časy, v nichž mělo se za to, že nemoc jest trestem od boha za hřích seslaným, trestem tedy eo ipso spravedlivým, bohudík pominuly. Že však byly, nelze popírati. Není tomu dávno, co Heinroth*) učil, že každý choromyslný jest člověkem prostopášným, hříšným. Dnes učí se ovšem, že každá psychosa jest nemocí mozku, tedy především nemocí tělesnou. Avšak do Bacona nevysloveno ani, že by choromyslnost mohla býti nemocí — (mluvím o době křesťanské**). Choromyslní úpěli ve vězeních, byli mučeni a páleni; jen v Německu prý upáleno za jedenáct set roků přes devět milliónů bláznů. Viděli v nich právě jen lidi zlým duchem posedlé! Historie čarodějnic, posedlých a vlkodlaků je děsnou! Tenkráte mohl ovšem nemocný trápiti se bez nároků na pomoc. A přece zakladatel víry evropské, Kristus, zřejmě tyto své pošetilé vyznavače pozdějších dob ze lži trestal. Zázraky Kristovy u značné míře měly za předmět vyhojení chorob, ba těchže chorob, jež později vyznávači Kristovi považovali za následek spáchaných hříchů a jež trestali v žalářích a mučírnách. Totéž, čemu učí náboženství křesťanské v příčině této o Kristovi, vypravují legendy i jiných věr o předních mistrech svých. Připomínám jen Mojžíše! Pomoc nemocným a trpícím vyplývá tedy již ze všelikých zásad náboženských.

Také novověký náš humanismus, neopírající se již více všude o základ náboženský, učí do dnes těmže zásadám. Zakládají se nemocnice a jiné ušlechtilé ústavy humanitní na způsob paláců. V Paříži otevřena 1878 nová nemocnice, jejíž stavba stála celkem as sedmnáct milliónů franků (Hôtel-Dieu), stavba nemocnice svatého Tomáše v Londýně stála šest set tisíc liber sterlingů, nemocnice Menil-Montant v Paříži, otevřená tolikéž 1878, stála deset milliónu franků. Veliká města jako Londýn a Paříž, aby zlepšila poměry zdravotní, provedla kanalisaci, jejíž líčení spadá téměř v obor pohádek. Ve stokách pařížských může se choditi, jezditi po loďce a po železnici zvláštní; i hostiny v nich

---

*) Heinroth byl v našem století (!) profesorem psychiatrie v Lipsku. Základním jeho učením bylo: Všecko zlo člověka pochází ze hříchu.

**) Staří lékaři Hippokrates a zejmena Galen byli rozumu střízlivějšího, oba již tušili to, co teprvé dnes víme, viz Krafft-Ebing, Lehrbuch der Psychiatrie. Svazek I. str. 15. etc.

dávány. Nikdo neozve se více proti návrhům zdravotním, pomoc lékařská řízena jest všude zákony — slovem je to podnikáním až směšným, dokazovati, že lidská společnost pokládá pomáhání nemocným za oprávněné. Pomoc nemocným není za našich dnů více skutkem milosrdenství, ale nutností.

Jakým však způsobem poskytuje se pomoc nemocným?

Od nedohledných dob svěřen úkol ten jisté jen třídě společenské. Z prvu byli lékaři kněži, otcové. Pythagoras, jak dí slovo okřídlené, vyvedl lékařství z chrámu do světa, to jest několik set let před Kristem počali léčiti nemocné muži, kteří kromě úkolu tohoto jiného neměli. Úkol jejich pak stal se doktrinou určitou, byť i opíral se o názory dobrodružné, z bájí vyplývající.

Avšak jako všeliké dílo lidského ducha, jako celá řada odborů uměleckých, vědeckých i řemeslných, tak i lékařství musilo se rozvíjeti, pokračovati.

Má-li pak býti lékařství rozumným a prospěšným, musí se opírati o celou řadu známých pojmů. Druhdy věděli o složení lidského těla jen málo, o výkonech zdravého těla měla medicina taktéž jen skrovničké vědomosti a o změnách, jež nemoc v zdravém těle způsobuje, nevěděla téměř ničeho. Neznalit staří lékařové pitvy, neznali fysiologie, ani pitvy chorobozpytné. Následkem toho řídila počínání lékařovo na mnoze jen spekulace. Náhodou měl starověk to ohromné štěstí, že starali se o lékařství mužové velikáni, jakými všecky pozdější doby jen zřídka kdy vykázati se mohou. Tím stalo se, že staří lékaři naučili se znáti téměř všechno, co právě jen bez anatomie a fysiologie poznati lze. Mnohé věty, jež před tisíci roky vyslovil Hyppokrates a Galen, do dnes zůstávají v platnosti, avšak po úmrtí těchto mužů přibývalo kladných vědomostí lékařských nesmírně po sporu, a tisíc roků po smrti Galenově (20 l. po Kristu) nevěděli lékařové o nemocech lidských, ba ani o těle lidském o mnoho více, než Galenus sám! Není divu!

Když roku 1315 Mondini v Bologně mrtvoly pitval, děsil se ještě před nesprávím, které by spáchal rozpilováním kostí spánkových v lebce. R. 1546 vydal veliký muž Ondřej Vesalius knihu o pitvě lidské a vyvolal tím větší rozhořčení, než moderní vykonavatelé vivisekcí. Císař Karel pátý předložil o třinácte roků později theologické fakultě v Salamance knihu Vesalovu s otázkou, je-li dovoleno katolickému křesťanu pitvati lidské mrtvoly. Na štěstí odpověděla fakulta, že ano; kdyby byla oprávněnost pitvání popřela, snad by býval rozvoj pitvy ještě o nějaké století zadržán.

Vesalem počal rozkvět pitvy, on i žáci jeho zjednali jí potřebné váhy. Před nimi byly vědomosti v oboru tomto nesmírně kusé — celá století nepřekročila před tím názory Galenovy a Galen sám, jak nepochybným se jeví, nabyl zkušeností svých v oboru pitvy hlavně zkoumáním složení zvířat, nikoliv člověka.

Tak konečně prolomena hráz, kteráž prospěšnému rozvoji lékařství po tak dlouhou dobu na závadu byla: anatomové stali se pojednou osobami váženými. Vesal sám již byl tělesným lékařem císaře Karla pátého, Bauhin byl dokonce v sedmnáctém roce věku svého (žil v let. 1560—1624) hledaným lékařem! Svět tušil, čeho lékařství zapotřebí

má. Také se šestnáctým stoletím počínají množiti vážné, předůležité objevy. Angličan William Harvey objevil konečně, k čemu slouží tepny a žíly, objevil poměry oběhu krevního! Podivuhodný to zjev, že — nepřihlížeje ani k starověku — svět šestnácte věků nemohl uhodnouti, k čemu vlastně slouží jedna z nejdůležitějších útrob tělesných, jaký jest poměr oběhu krevního! Dnes zdá se nám to tím nepochopitelnějším, poněvadž zajisté po ony věky při rozličných operacích chirurgických cévy krevní nesčíslněkráte proříznuty byly, aniž by se byl operující lékař dopídil poměru, v jakém se nachází proud krve, kterýž v žilách a tepnách co do směru opáčným jest! A Harveyovi, kterýž poprvé poměr ten přesně vyložil, nechtěli vrstevníci, opírajíce se o neomylného tehdy Galena, ani uvěřiti! Svět takový zajisté zasluhoval, že mu rány obvazovány vroucím olejem, že se pracovalo na jeho těle žhavým železem, aniž by byl znal dobrodiní, jaké dnes všeliké uspávací prostředky poskytují!

Avšak tím, že rozřešena konečně staletá záhada vzhledem k složení těla lidského, neukončeno nijak ještě prospěšně bádání v příčině podstaty nemocí a léčení jejich! Naopak! Lékařství naučilo se znáti skličující množství rozličných útrob a částí tělesných a myslícímu lékaři nutně namanula se otázka, k čemu slouží ony části a útroby tělesné v zdravém těle! Neboť je-li nemoc porušením jistých výkonů zdravého organismu, bylo lékařům pídití se především po výkonech zdravého těla — neznáme-li výkonů těchto, nemůžeme souditi o nemocech! Zde pak nacházíme se u minulosti poměrně velice blízké. Jestiť pochopitelno, že z anatomie zrodila se fysiologie; a fysiologie jest vědou velmi mladou!

Harvey ukázal již roku 1628, jakým spůsobem lékař si počínati má, chce-li dodělati se podstatných výzkumů; jeho bádání v příčině oběhu krevního opírají se o pokusy na živých zvířatech — o vivisekce.

Ale původem vivisekcí Harvey není. Proslulá škola alexandrinská činila již tři sta roků před Kristem pokusy na živých zvířatech; hlavně uvádí se proslulý lékař Herofilus jakožto jeden z oněch, kteří již tenkráte vivisekce vykonávali. Harveyem však nastoupen směr tento důsledně. Vypravuje se, že po něm Malpighi již r. 1661 na živé žábě oběh krevní posluchačům demonstroval. Harveye tedy slušíť mezi vědeckými fysiology na předním místě jmenovati.

Nezapomínejme pak, že nemoc jest porušením ústrojí tělesného jak co do složení pitevného, tak co do výkonů normálních. Stopujme k vůli příkladu zánět plic. Při nemoci této nastává v postižené části plicní nejprve mohutnější příval krve, tkaň onemocnělá nejdříve nasákne bohatěji, po té opouštějí cévy krevní jak bílá tělíska krevní tak rozličné jiné moky, to všecko vniká do sklípků plicních druhdy vzduchem naplněných — neboť v nich právě přijímá krev, kolující v cévách, kyslík a odevzdává kyselinu uhličitou. Nejen pak do sklípků těchto, ale i do stěn, sklípky od sebe oddělujících, vnikají částice tělesné. Tím se stává, že postižená část, jsouc látkami poměrně cizími zanešena, nemůže již vytčenému úkolu sloužiti. Jest tedy zánět plic změnou jak pitevního složení plic, tak i výkonu jejich. Avšak jakým spůsobem bylo lze chorobný pochod tento, poměrně tak jednoduchý, postihnouti? Zajisté bylo třeba znáti především složení útroby této, za druhé však

také výkony její v stavu zdravém, pak teprvé bylo lze učiniti si názor o změně chorobné, pak teprvé bylo lze nemoci porozuměti.

Jest tedy patrno, že porozumění nemoci předcházeti musí znalost pitvy a znalost výkonů zdravého ústrojí — fysiologie, pak teprvé lze přikročiti se zdarem k pitvání chorobozpytnému. Avšak jakým způsobem lze si učiniti správný názor o normálních výkonech zdravého těla? Viděli jsme, že dokud Harvey pokusem na zvířeti pravdy se nedopátral, svět před ním neměl hrubě ani správného tušení, k čemu slouží tak důležitá útroba jako je srdce! Zde nelze namítnouti, že pouhým pozorováním neporušeného těla lidského aneb zvířecího lze se dodělati správného náhledu o výkonech jednotlivých útrob! Dějiny nás poučují, že celá století minula, aniž by lékaři byli pokročili dále, než starý Galenus! Patrno, že pouhým stopováním neporušeného těla živého není možno docíliti vědomostí důkladných. Proto také po Harveyovi všichni fysiologové a mezi nimi v první řadě slavný Albrecht Haller, muž geniální, mnohostranný, vivisekce konali, razíce takto konečně cestu k učení pravdivému, dosud netušenému.

Mluvím tak povšechně, že až posud kromě Harveyova objevu neuvedl jsem příkladu, z něhož by pro fysiologa nutnost pokusu na zvířeti určitě vyplývala. Učiním tak aspoň ještě případem jediným. — Angličan Bell ukázal r. 1811 světoznámým svým nálezem, že nervy z míchy dvěma pramének vynikající a sloužící jak k tomu, aby ústřední soustavě nervové dojmy citu dopravovaly, tak aby svalstvo co do pohybů ovládaly, tudy jak odstředivě, tak dostředivě působily, tuto svou vlastnost jeví na základě různých svých vláken, z nichž jedny zadním praménkem (kořenem), druhé pak předním z míchy vycházejí. Vlákna pak citu sloužící (sensitivní) obsažena jsou v praménku zadním, vlákna hybná (motorická) v předním. Objev tento v příčině rozpoznání mnohých nemocí nervových předůležitý vykonán pokusem na zvířeti, a nelze si ani mysliti, že bylo by lze jinak jej učiniti. Případů pak takových je řada ohromná a uvedu jich později více, ale ze všech určitě vyplývá, že bez vivisekcí fysiologie býti nemůže, kdežto fysiologie pro lékařství samo jest podmínkou nutnou. Zde by někdo mohl vivisekce jen tenkráte zatratiti, kdyby se mu podařilo dokázati, že fysiologie jest pro lékaře zbytečnou — o tom však nutno velice pochybovati, neboť všichni lékařové po více jak dvě stě let v tom se určitě shodují, že bez fysiologie lékařství jest nemožné.

Leč jak pitva tak fysiologie jsou pouhými základy ve veliké stavbě lékařství. Lékař, jehož předním účelem — jak již český název jeho dí — jest léčení, musí, chce-li si přesně a zdárně počínati, znáti nemoc i prostředky nemoc rušící. Znalost nemoci však jest jen tenkráte možnou, víme-li především, jaké změny v tělesném ústrojí jeví, víme-li, jakým způsobem změny ty zaviňuje, víme-li dále, jak se na nemocném projevuje. Teprvé tenkráte, když víme to všechno, můžeme si rozumně předložiti otázku: jakých léků proti určité nemoci užijeme? Změnami, nemocí jistou způsobenými, zanáší se pitva chorobozpytná, způsob pak, jak nemoc vzniká a jak se na živém těle jeví, luští věda, již zoveme chorobozpytem. Chorobozpytem zanášely se ovšem všecky doby; nemajíce však opor přesných, dlouho bloudily. Co jim scházelo, viděli jsme

částečně již s hora; nyní podotýkám, že rozvoji lékařství vadila dále neznalost pitvy chorobozpytné. Malý rozhled po dějinách jasně nám ukazuje, jak nutnými jsou všecky tuto uvedené podmínky. Franciscus Deleboe Sylvius (1614—1667), muž nad jiné slavný, učil, na svou dobu velice již správně, že nemůže býti pro medicinu jiného podkladu, než pitva, fysiologie i klinické vyšetřování. Klinické vyšetřování však jest pouze částí dnešního chorobozpytu. Užitečnost pitvy chorobozpytné Sylvius ještě neuznával. Následkem toho jest ovšem učení velikého toho muže o nemocích v hlavních rysech naprosto nesprávné. Horečka mu vzniká vlivem žluči a mízy na srdce, zimnice střídavka nastává podle něho, když šťáva mikterem odměšovaná nemůže odtékati atd. atd., vesměs to věty na základě dnešního stavu vědy naprosto nemožné. Veliký Angličan Sydenham, jenž zatracoval všecky theorie a hypothesy v medicině, vykládá velikou část nemocí zánětem krve, tedy opětně hypothesou a to nepravdivou, i tento veliký muž zabřednul nedostatkem své doby — nedostávalo se mu chorobozpytu a pitvy naší doby. Takových příkladů pak jest nesmírná řada.*)

Teprvé ku konci minulého a v našem století pochopili lékaři důležitost pitvy chorobozpytné. Francouzi Corvisart (1755—1821), Bayle (1774—1816), Laennec (1784—1826) a rodilý Čech Rokitanský pohřížili se v pitvání mrtvol k poznání chorobných změn, a velikými výzkumy mužů těchto dostala se medicina v koleje, v nichž částečně do dnes se pohybuje! Mužové ti, prosti vlivu dosavadního učení, pátrali po změnách, jež nemoc v těle lidském budí a pátrání jejich mělo zdar skvělý. Jest pak patrno, že není lepší methody pro lékaře, než může-li po smrti nožem objeviti změny pitevné, jež se za živa jistými známkami vyznačovaly. Jenom tak usnadní se rozeznávání nemocí a umožní se názor o poměru změn takových.

Leč ani velicí mužové ti nebrali se ještě dokonalou cestou co do bádání o spůsobu, jakým choroby vznikají, — jejich chorobozpytná učení nebyla přesnými a veliký Rokitanský přemnohé, čemu v prvém vydání slavného díla svého učil, v pozdějším čase podstatně přeměnil, neboť veliký jeho duch záhy poznal, že oblíbené počátkem tohoto století filosofování ve vědě lékařské svésti může toliko na scestí. Filosofování to zplodilo na příklad homeopathii, chorobný to výrůstek na kmenu vědy lékařské, jejž ani do dnes nebylo lze úplně vyhladiti. Totéž platí o mesmerismu a podobných vynálezech, o nichž, abych příliš rozvláčným se nestal, šířiti se nebudu.

Rokitanský a po něm celá nynější škola lékařská, mezi nimi zejména slavný Virchow, nabyli při studiích svých přesvědčení, že pouhá pitva chorobozpytná k porozumění nemocí nepostačí, že bádání o spůsobu, jakým choroba vzniká, může se díti jen tak, jako v jiných odvětvích přírodovědeckých — pokusem. Chorobozpyt nalezá se k pitvě chorobozpytné v témže poměru, jako fysiologie k pitvě normální.

Pitváním nabýváme při nemocích vědomostí, jaké změny v ústrojí nemocí nastaly; chorobozpyt táže se, jak nastaly, jak se zjeví, co jest

*) Kdo bližšího v příčině této dočísti se chce, sahniž po spisu Haesrovu „Geschichte der Medicin".

jejich příčinou — jest tedy pro lékaře naukou naprosto nezbytnou. Bez chorobozpytu by se mohl lékař obejíti jen tenkrát, kdyby odpůrci vědeckého lékařství vynalezli samé zázračné prameny, kterýmiž by nemocné léčili, aniž by se ptali, co jim schází. Mnohou otázku chorobozpytnou rozluští sice pitvání tím, že lékař naleznuv v mrtvole následek, logickým uzavíráním příčiny se dovídá; avšak mnohé by zůstalo bez pokusu nepochybně na vždy nerozluštěným.

Naleznu-li na příklad v některé dutině tělesné veliký výron krevní, kterýž patrně byl příčinu k smrti zavdal, a shledám-li, že protržená tepna, z níž právě se krev byla vyřinula, jest onemocnělou křehkou; porozumím zajisté zjevu takovému v ten smysl, že chabá stěna tepenní nemohla tlaku proudu krevního odolati a protrhla se. V případu tomto soud na základě nálezu pitevného učiněný řeší otázku, již chorobozpyt zde lékaři předkládá, jinak se to má však s jinými pochody chorobnými. Svět mluví již tisíce roků o zánětu, kterážto nemoc v přerozličných podobách denně se vyskytuje, a přece není zjev ten ještě do detailů přesně vyložen; avšak podstatu jeho známe, a anglický lékař Waller, aniž by si ho byli vrstevníci všimnuli, již v pátém desítiletí našeho století ukazovoval k tomu, že skládá se zprvu z rozšíření cév krevních, načež stěnami těchto bílá tělíska krevní, jakož i tekutina prostupují, v okolí cévy se tisknou, poškozujíce tak tkaň, do níž se byly vedraly. Na prostém tomto zjevu zakládá se celé učení o zánětu — avšak učení toto sestrojili jak Waller, tak Němec Cohnheim jen na základě pokusů na zvířeti! V otázkách obdobných, zejména v složitých — a těch je v chorobozpytu na sta — nemůže býti správného nazírání bez pokusu na zvířeti; o tom mezi lékaři pochynosti býti nemůže.

Chorobozpyt, podobně jako fysiologie, zapotřebí má nevyhnutelně pokusů. Že tyto pak k vůli obdobě těla zvířecího s lidským na zvířeti jen konati se mohou, jest na bíle dni.

Ale nemocnému jest konečně lhostejno, léčí-li ho vědecký lékař čili nic, jedná se jen o to, aby pomohl. Pomiňme třeba toho, že léčení bez známosti nemoci je po našem dnešním názoru nemožné — a čoho znalost nemocí vyžaduje, víme; ptejme se jen, jakým spůsobem lze se dopátrati léků nových?

Neboť nelze zapříti, že lékařové, ať empirikové, ať přírodovědecky vzdělaní, ať homeopathové, ať mesmeriáni, ať Baunscheidtiani a jak se ty všeliké sekty nazývají, při všech svých methodách více méně znamenitých, nějaký ten počet nemocí přece vyléčiti nedovedou; a že počet ten je dosti značný. Okolnost tato měla od jak živa za následek, že se v lékařství pracovalo a bádalo. Nedomůžeme se sice nepochybně nikdy jakéhosi stálého lékařského zákonníku, na základě jehož by se nemoci jednoduše, ale dobře léčily, poněvadž právě každý člověk dříve aneb později zemříti musí; přes to však neustáli lékařové nikdy v práci a neustanou; byloť počínání jejich přečasto korunováno zdarem a lékárnický arsenal našich dob obsahuje mnohý prospěšný lék, o němž dřívější doby nevěděly.

Nalézání léků měla druhdy na starosti jednak náhoda, jednak pověra, jednak zkušenost a podobně; dnes nalézá a zkoumá nové léky zase jen pokus na zvířatech. Zkoumající vtělí zvířeti lék, a vivisekcí

pátrá po účinku léku; podle toho, jaké změny v organismu zvířecím budí, soudí se o užitečnosti jeho v nemoci, v níž změny (na příklad silnější činnost srdce, pot a p.), jež lék spůsobuje, byly by žádoucny. Zkušenosti — a uvedu jich později celou řadu — ukázaly, že spůsob ten jest velmi užitečným; jiného pak spůsobu, jakým by se léky zkoumati mohly, není. Na člověku ani nenebezpečné léky zkoumati nelze — k vůli možným omylům — neřku-li léky jedovaté. Tvrdím, že i v tomto případu lékařství pokusu na zvířatech potřebuje.

Vysloveno shora zdánlivé paradoxon, že oprávněnost vivisekcí závisí na oprávněnosti léčení; dokázáno tuším s jistotou, že léčení oprávněno jest, dokázáno dále — ovšem ponejvíce pouhými dedukcemi, že lékařství dnešní, má-li prospěšno býti — a zkušenost nás učí, že lékařství v době nové skutečně pokročilo — potřebuje pokusů na zvířeti; možno tedy pokusy ty považovati za skutečně oprávněné.

Pokusím se nyní podati dedukcím svým opory tím, že uvedu a ocením některé z výsledků, jichž se lékařství vivisekcemi domohlo. Nečiním žádných nároků na úplnost; k tomu by také rámec žádného listu na světě nestačil. Podám pouze některé nejnovější výzkumy, ovšem potud, pokud zasluhují pozornosti obecenstva širšího. —

Myslím, že musím se ptáti po úsudku čtenářovu, sdělím-li s ním následující pokus: Fysiolog sepne strojem psa, rozřízne mu krk, obnaží nerv, zvaný bloudivým, a třeba také srdce, po té vstříkne pod kůži velice prudký jed zvaný atropin, a stopuje účinky jeho jednak na pohyb srdce, jednak na tlak krevní, dráždí nerv bloudivý a podobně! Surovec! řekne čtenář laik, a řekl by totéž, kdybych byl uvedl, že vstříknul psu pod kůži jed z muchomůrek. V obou případech pes dříve aneb později scepení, a čtenář se ptá — nač že byla ta zvířata tak krutě týrána? Nuž, tuto jest odpověď: Pokusy takovými se nalezlo, že po vstříknutí atropinu nastupuje ochrnutí nervu bloudivého, kdežto vstříknutí jedu z muchomůrek — muskarinu — nerv ten dráždí. Určité tyto výsledky srovná však třetí a vidí, že oba jedy opáčně na nerv bloudivý působí; nerv tento pak v příčině dýchání a pohybu srdečního pro veškerý život ústrojí tělesného předůležitým jest. Namane se pak třetímu badateli, zkoumati účinek jednoho jedu při otravě druhým. A výsledek v případě našem?

Dovolím si zděliti protokoly vivisekční, jednoho takového pokusu se týkající*):

Psu, jehož tep obnášel za půl minuty padesát, vstříknuto jedenáct milligrammů muskarinu pod kůži.

Za šest minut, tep udeřil v půl minutě — pětkrát, dýchání děje se velmi slabě a zřídka kdy, zorničky jsou zúženy, třesení ve všech údech, zřetelný zápas se smrtí!!

Ve 12 hodin 20 min. vstříknuty témuž psu dva milligramy atropinu.

Ve 12 h. 22 m. tluče srdce již jen dva až třikrát za minutu, dýchání děje se jen někdy — smrt tedy přímo nevyhnutelná!

---

*) Vyňato z brožury Antagonismus der Gifte von F. A. Talik, Volkmanns Sammlung Klin. Vortraege Nr. 159, 1879.

Ve 12 h. 24 m. tep obnáší čtyřicet osm za půl minuty.
— 25 m. zvíře dýchá.
— 27 m. Tep osmdesát osm za půl minuty, zorničky jsou rozšířeny, vědomí se vrací, dech jest sporý, ale hluboký.
— 31 m. zvíře pohybuje končetinami.
— 33 m. zvíře nemůže sice ještě seděti, avšak drží již hlavu vzhůru.
— 40 m. zvíře chodí, ale vrávorá.
— 42 m. chůze jest pevná.

Po čtyřech hodinách běhá pes tak vesel jako jindy, ani stopy po nemoci!

Obdržený takto výsledek jest skvělým nálezem pro lékaře! Otrávení muchomůrkami může se zajisté přihoditi a není zjevem přes příliš vzácným! Atropin jest látka vydobytá z rulíku, sice taktéž jedovatá, přes to však jako odjed muskarinu velice prospěšná. Přihodilo-li by se otrávení houbami jedovatými, možno dát otrávenému některou bobuli rulíkovou — ač-li jí po ruce — anebo, poněvadž účinek léku v žaludku vstřebaného jest zdlouhavým, dlužno vstříknouti pod kůži malou dávku atropinu, i lze na základě pokusů na zvířeti s plnou důvěrou vyléčení očekávati. Nález tento bez pokusu na zvířeti lze učiniti jen čirou náhodou!

Avšak dalo by se mysliti, že i v opáčném případě možno si tímže způsobem počínati, užíti tedy při otravě rulíkem jakožto odjedu — muskarinu! Chyba lávky! Pokusy na zvířeti dokázáno, že atropin jest sice odjed muskarinu, avšak muskarin vůči atropinu vlastnosti této na prosto postrádá. Tedy zase pokusem na zvířeti jsme o důležitou zkušenost bohatšími.

Tímtéž způsobem nalezeno, že atropin jest odjed pilokarpinu. Pilokarpin jest totiž látka, vyrobená uměle z byliny jaborandi, kteráž v posledním pětiletí ve světě lékařském nadělala mnoho hluku. Má totiž tu vzácnou vlastnost, že odvar její přemohutně působí na pot a na odměšování slin. Látka pak z byliny této vyrobená — pilokarpin, má tytéž vlastnosti, avšak také společně s mateřskou bylinou i to, že působí jedovatě, a sice podobně jako jed muchomůrek — srdce přestává po něm ve své činnosti (vedle jiných hrozivých příznaků). I zde podkožní vstříknutí atropinu přesně účinek pilokarpinu ruší.

Pilokarpinem nenastane tak snadno otrava v obyčejném životě — jestiť to látka až dosud málo známá; avšak mohlo by se jím přihoditi otrávení, zvané medicinálním! V případě takovém, lékaři zajisté velice nemilém, máme na základě pokusů na zvířatech na snadě bezpečně působící odjed.

Tak nalezeno dále a potvrzeno pokusem na zvířeti, že chloral hydrát jest odjedem strychninu. (Mohl bych tuto opětně uvésti z Falkovy brožury velmi zajímavý protokoll vivisekční, jako při muskarinu, vynechávám jej však, chtěje se vyhnouti jednotvárnosti.) Strychnin jest jedním z nejprudších a nejděsnějších jedů. Působivost jeho spočívá v tom, že ochrnuje pohyby dýchací, vedle toho pak zvýšuje ohromně, jak vědecky říkáme, reflektivní činnost míchy. Toto poslední jeví se

tím, že pouhé dotknutí, ba fouknutí na otrávené zvíře má za následek záchvat bolestných křečí, postihující téměř všecko vůlí ovládané svalstvo na těle. Obraz otráveného takto zvířete, které v záchvatu takovém bolestí křičí, jest vskutku hluboce dojemný, mně aspoň vryl se snad na vždy do paměti. Při tom sluší poznamenati, že otrávení jedem tímto u lidí nenáleží k velikým vzácnostem a přihází se zejména u lidí s odbornými vědomostmi, u lékařů, svěrolékařů, lékárníků a podobně. Tím vzácnějším zjevem jest, že pokusem na zvířeti dokázán v chloralhydrátu prostředek, jenž účinek strychninu bezpečně ruší! Zvířata otrávená šestinásobnou smrtelnou dávkou strychninu zotavila se po podání nepatrné, nikoliv nebezpečné dávky chloralhydrátu: (Chloralhydrát jest lučebná připravenina, příbuzná s chloroformem, v nějž se také v krvi lidské mění. Má pak účinek ten, že budí určitě náhle nastupující spánek, z něhož nemocný procitne zotaven, aniž by trpěl žaludeční nevolí aneb bolením hlavy). Podávání chloralhydrátu by však zde bez pokusu na zvířatech nebylo bez pochyby nikdy lékařům na mysl přišlo; budiť lék tento spánek, spánek však jest výsledkem změny obou polovin mozkových, kdežto strychnin usmrcuje působivostí na míchu. Zde by ani nejgenialnější spekulace, ani nejpřesnější logika, po níž odpůrci vivisekcí tak toužebně volají, nebyla pomohla. Zajímavo jest ovšem dále také, že otrávení chloralhydrátem, kterýž jest — jakož pochopitelno — taktéž jedem, pomíjí po vstříknutí atropinu; avšak nález ten učinila náhoda, a pokusy na zvířatech pravdivost nálezu tohoto jen potvrdily.

Myslím však, že ve prospěch účelu vytknutého podáno zatím dosti dokladů o prospěchu vivisekcí při zkoumání jedů a odjedů.

Chci však stopovat dále prospěch pokusů na zvířatech za účelem léčebným, a proto přecházím k látce jiné. Uvedu na příklad věc všeobecně známou.

Tasemnice náleží zajisté k nejznámějším nemocím těla lidského. Již starověk je sice znal, a již v sedmnáctém století počali někteří, zejména Felix Plater, jednotlivé druhy od sebe odlišovati, přes to však ani do třetího desítiletí století nynějšího nedovedli si poměry a původ hlístů těchto vysvětliti, ba vídeňský professor Wawruch přičítal jim v době právě naznačené vlastnosti tak podivuhodné, že dnes je nám počínání jeho k nemalému podivení.

Nyní víme, a jedině Küchenmeisterovými a Leuckartovými pokusy na zvířatech dopátrali jsme se toho, že tasemnice, skládající se z celé kolonie článků, z nichž každý zvířecí individuum značí, dostává se do těla lidského masem požitým, v němž uschovány jsou vpouzdřené zárodky budoucích tasemnic; pouzdro ono, skládající se hlavně ze solí vápenatých, rozpuštěno bývá šťavou žaludeční, bohatou poměrně na kyselinu solnou, následkem čehož zárodek dostává se volně v obsah žaludeční a později střevní, a ve střevě později přissává se ku stěně, počínaje takto nepříjemnou činnost a plodivost svou na úkor ústrojí lidského. Životní poměr tvorů těchto závisí na okolnosti té, že žijou ve dvou zvláštních tvarech, z nichž každý jiného organismu cizího k rozvoji svému potřebuje. Má se totiž tak: Jednotlivé články tasemnice v jistém těle lidském žijící, odcházejí, nabyvše jistého stáří, ze střeva; jsou pak tou

dobou naplněny vejci, schopnými rozvoje a vzrůstu. Články tyto — říká se jim proglottidy — povalují se na různých místech, na př. výkaly zanešených, a doznávají za časté toho osudu, že některé zvíře, zejmena mezi ssavci, hledajíc potravu svou, s touto zároveň proglottidu, zralými vejci naplněnou, pozře. Hodí-li se organismus dotčeného ssavce dobře k rozvoji druhu pozřené tasemnice, vyvíjí se z vejce zvláštní, jaksi zárodkový tvar tasemnice příští, kterýž proniká stěnu střevní a uhnizďuje se ve svalech a jiných tkaních postiženého ústrojí zvířecího; a zde pak se vpouzdří a očekává, až ssavci, sloužící náhodou snad za potravu lidskou, sekerou řeznickou končí a maso, takto nemocné, do těla lidského vejde. Neumořila-li pak příprava masa život vpouzdřených zárodků, udává se, co jsme s hora naznačili — pouzdro může zmizeti a zárodek může se vyvíjeti v skutečnou tasemnici. Toť tak v nejpovšechnějších rysech přehled vývoje tvorů těchto. Leč i z povrchního tohoto líčení vysvítá, že rozvoj tento děje se měrou složitou a že rozřešení záhady jeho umožněno hlavně pokusem na zvířeti, jemuž se proglottidy, vejci naplněné, násilně do žaludku vpravily. Na to zkoumán další rozvoj vajec pozřených tím spůsobem, že se zvířata, takto krmená, po jistých mezidobích zabíjela, při čemž stopován stupeň, jakého vývoj tvorů těchto byl dospěl. Zajímavo jest, že poměry tasemnice také na člověku pokusem stopovány a sice tím, že Němec Küchenmeister zločinci k smrti odsouzenému maso se zárodky tasemnice k požívání dal a sice na tři dni před smrtí. Po odpravení tohoto nalezeno, že zárodky, sproštěny pouzdra svého, již ku stěně střevní se přissály a tak život svůj ve fási druhé započaly.

Nález tento nebyl nedůležitým pro léčení. Od těch dob poznala medicina, že tasemnice jsou spíše nepříjemným, než škodlivým hostem v ústrojí tělesném. Dříve, dokud se podstata jejich neznala, přičítán jim všeliký škodlivý nebezpečný vliv na tělo; mnohý zánět plen mozkových aneb všeliká nervová nemoc, již dnes lékař snadno poznává, považovány druhdy za následek tasemnic, a člověk takto stížený podroben — ovšem s neúspěchem — složitému a veletrapnému druhdy léčení protitasemničnímu. Podotýkám, že tak se mělo ještě na počátku tohoto století, a že kura ona mimo jiné zahrnovala třídenní půst. Dnes na základě pokusů na zvířatech užíváme léčení méně nepříjemného a to jen tenkráte, když smysly svými se přesvědčíme, že osoba jistá skutečně tasemnicí trpí.*)

I zde tedy pokus na zvířatech měl za přímý následek milosrdnější zacházení s nemocným organismem lidským. Pokusy na zvířatech, jež zejména Francouz Ollier a Němec Heine ve Würzburku druhdy konali, objeveno, že zachováme-li okostici neporušenou, veliká část kostí z těla odstraniti se může, aniž by tělo utrpělo zvláštní jakousi pohromu. Neboť okostice, t. j. pevná vláknitá blána, zahalující a tvořící kosť ve stavu zdravém, zachovává poslední svou vlastnost i tenkráte, když byla od kosti, k níž přiléhá, odloučena. Vědomosti této tak zajímavé a prosté použili důmyslně moderní chirurgové při všelikých houbovitých zánětech

*) Viz o tom právě vyšedší brožuru: Die Bandwurmkrankheit des Menschen von C. Bettelheim. Volkm. Kl. Vortr. 1879.

kloubů. Nemoc tato, bohužel u nás v Čechách přes příliš častá a co do bujení svého nepochybně také bídou lidskou podporovaná, spočívá, jak nové práce zejména německého chirurga Volkmanna ukázaly, na tom, že původně některá z kostí v kloubu jistém se stýkajících onemocní, načež pak zánět kosti na kloub překročí a takto úd postižený k práci neschopným činí. Léčení děje se v posledních dobách tím spůsobem, že se chirurgickými nástroji onemocnělá část kosti vyřízne, při tom však se zdravá okostice (je-li takovou) ve spojení svém zanechá a za to během času novou kosť vytvoří, kteráž mnohdy tvarem tak vyniká, že vyhojený kloub úplně jako druhdy zdravý člověku slouží. Operace tyto netěší se dosud příliš mnohým příznivcům, avšak stále a stále více půdy nabývají, zejména poněvadž zlepšený moderní obvaz ranný, tak zvaný Listrův, nebezpečí, jež druhdy na nich lpělo, u značné míře odstranil.

Na základě téže zásady konány ještě jiné operace, tak na příklad odstraněna celá lopatka člověka, a okostice v ráně zanechaná přece novou zcela potřebnou lopatku vytvořila.

Kdo by chtěl zde upírati prospěšnost pokusu na zvířeti?

(Dokončení.)

Dusné okamžiky.

Od

Rob. Hammerlinga.

Jsou kdys dusné okamžiky,
kde je pláň tak něma kolem,
kde les ani nevydechne,
jakby tísněn žhavým bolem;

Bez zvuku kde vody plynou,
v oku květin ani hnutí,
kde mi zdá se život všechen
jakby zaklet ve ztrnutí,

A v to dusno jakby musel
náhle hromu řev zazníti,
aneb v hloubi zem se zachvět,
neb mně hruď se rozkočiti.

Přeložil *J. Kuchař.*

Zvláštní album.

Napsal

Fr. Herites.

Navštívil jsem spanilou tetičku — vlastně to ani nebyla — abychom si rozuměli — — víte, přátelství poněkud již vzdálené — ale co pak vám na tom vůbec záleží? — — tedy: tetička.

Neviděli jsme se již dávno. A teď mne pozvala. Ne na den, hned na celé mé prázdniny. Pan manžel ničeho nenamítal — šlechetný manžel.

Tedy jsem přijel. Po cestě měl jsem mnoho starostí — co řeknu, kterak se omluvím? „Používám vlídného, přátelského pozvání . .“ atd., zkrátka připravil jsem se na řeč, dosti vřelou, nepříliš dlouhou, jak se patří. „Strýčka“ obejmu co možná nenuceně, tetičce políbím na nejvýše dva prsty — — —

Zlatá tetička! Vyšla mně naproti v půvabném domácím rouchu, na hlavě nitěný čepeček s bleděmodrou pentlí. Neřekl jsem pranic. Díval jsem se jen na ni — udiveně, roztržitě a tak se zalíbením. Jak jí to slušelo! — Dala se do smíchu. „Což mě ani neobejmete?“ — A sešpulila rtíky. Dal jsem jí hubičku, počestnou, cudnou; strýček stál při nás.

Vedli mě spolu nahoru. Strýček bafčil spokojeně z dlouhé dýmky a tetička tulila se ke mně dosti důvěrně.

Musel jsem zděliti celý svůj životopis — byl jsem brzo hotov; studie, zkoušky, zaprášená soudní akta, život, otáčející se výhradně okolo §§ trestního zákona — ach, bože, jak to vše nudné!

Pak vyprávěla tetička. Vyprávěla tak roztomile, a mé v kancelářském prachu skorem již na dobro vysušené duše dotýkala se slova její tak sladce, tak líbezně, tak — jak pak jsem jí to řekl tenkráte? — — jako když poutníku, uštvanému dlouhou cestou pouští, pojednou teplý, drobný deštík padne na rozpálenou hlavu a svlaží jeho vyprahlé rty — — vidíte, až k tomuto básnickému obrazu jsem se povznesl tenkráte . . .

Tetička začala se svou svatbou — jak živě vylíčila tehdejší svou toiletu! — Zdálo se mi, že stojí přede mnou v hedbávném bílém šatu s ohromnou vlečkou, ve vlasech oranžový květ — po boku ženicha. — Zrak můj svezl se na strýce. Teprve teď jsem pozoroval, jak silně prokvetlé má vlasy . . . . Pak mluvila tetička o italské cestě, o štěstí

manželském, o pluku holubů, které má v zahradě, mluvila o všem možném a jen nic o minulosti, o čase, který byl před svatbou.

Strýček odešel někam, osaměli jsme. Otázal jsem se schválně: „Pamatujete se, jak jsme se loučili?“ — a myslím, že jsem trochu vzdychl.

„Ovšem, že se pamatuji“ — odpověděla — „ale bože, jak tomu dávno! vždyť jsem tenkráte měla na sobě tuniku ohromné šířky a na hlavě čikoš — považte — či — koš — — s jakousi nemožnou červenou květinou — —“ a tetička smála se srdečně — „jen považte, ta hrozná tehdejší móda — hahaha —“

„A pak“ — přerušil jsem její hlasitý smích — „co jste pak dělala — jak se vám vedlo? . .“

Upřeně podívala se na mne. „Vy mne chcete přinutit, abych mluvila o minulosti?“ — otázala se vážně.

Neodpověděl jsem; styděl jsem se za svoji zvědavost. „A proč ne“ — řekl jsem konečně — „kdož nemá minulosti?“ —

„Kdož nemá minulosti — —“ opakovala po mně zdlouha a zamyslila se. Naklonila se v lenošce poněkud na zad, opřela hlavu o měkký polštář, přivřela oči jaksi snivě; ruce sklesly jí do klína. „Kdož nemá minulosti . .“

Pojednou vzchopila se a vyndala ze skříně, která stála u okna — album, vázané v hnědé kůži, sešlé, zaprášené, roztrhané trochu.

Pohledl jsem na tetičku překvapeně — kolem rtů jejích rozkládal se již opět úsměv, rozpustilý a tolik líbezný.

„Zde jest má minulost,“ pravila a podala mi album, načež přistrčila lenošku, na níž dříve seděla, těsně k mému sedadlu. Zůstala však státi, opřela se jen o pelesť.

S povzdechem vyrazil jsem ze sebe: album. Tetička mne zatahala za vousy. „Lekáte se? — Napadlo vám snad, že se nalezáte ve společnosti osob, s kterými jste již vyčerpal zásoby všech možných frází a oni nevědouce, na čí zdraví by se ještě snad mohli zeptati, podají vám album pod záminkou, abyste se nenudil a pak spustí: to jest moje švakrová, vlastně abych vám řekla pravdu, jest to nevlastní sestřenice mé švakrové — teď se provdala a má dva chlapečky — dále v album naleznete je fotografované — starší se v nejrozhodnějším okamžiku ušklíb' — roztomilý to klučina — švakrová tedy, chtěla jsem říci — a — obrátil jste? — to jest můj kuzén, s tím jsem tančila — —“ Přerušil jsem tetičku v její roztomilé výmluvnosti podotýkaje, že jsem na nudu opravdu nemyslil („lžete! — lžete! — lžete!“) — ačkoli by mně opravdu bylo milejší dívati se místo na obrázky v opojnou hloubku jejích krásných očí . . .

Podívala se na mne jaksi nedůvěřivě a kvapem urovnala na hlavě čepeček, který se byl pošinul silně na zad, nikoli na úkor půvabnosti. Také si na prsou zapjala knoflíček.

„Vy jste všickni stejní —“ řekla káravě; vlastně to ani nebylo zcela káravé, bylo znáti, že to praveno také trochu se zalíbením — „nedovedete nic, než lichotit.“ A vzala do ruky album. „Vidíte — z lichocení sestává celá moje minulost — ano, lichocení a samé lichocení byla moje minulost — — Byla jsem trochu hezká (ó ty koketo!)

— jak často jsem si přála, abych byla ošklivou, opravdu ošklivou — — myslíte, že by se byl někdo sklonil k mému srdci?" — —"

Nečekala odpovědi. „Sestavila jsem celé album lichotníků" — řekla kvapem — „ti všickni se mi kořili —"

„A některý — aspoň některý snad přece vás miloval."

Pokrčila rameny.

Otevřel jsem maně album. „Tento ku příkladu?" — Tetička se dala do smíchu. „Ach, bože — kdybyste ho viděl. Jak je teď tlustý! —"

„Tedy ten — ten — ten — —"

„O ano — ti mne milovali, ale dokud klečeli přede mnou. Jeden vyznával mi horoucně lásku, odešel ode mne a — opil se — (tetička se otřásla) — A co se z nich ze všech stalo?" — řekla po chvíli.

„Tomu zde říkali jsme Honzík Kulíšků — platil za poctivou, neoblomnou povahu a za ryzího Čecha.« Obdržela jsem také oznámení jeho svatby —

Otto Johann Kullischek, k. k. Bezirksadjunkt

bylo na listu ozdobným švabachem. Teď je místodržitelským radou a nemá na světě jiného přání než aby ozdobena byla prsa jeho řádem sv. Leopolda druhé třídy a on za své zásluhy o blaho státu povýšen byl do stavu šlechtického s prominutím taks — —"

„A druhý — chcete věděti?" — mluvila dále tetička. „Druhý byl jako študent hotovým demagogem. Dovedl elektrisovat skvělou svou výmluvností. Zapřisáhl se veřejně službě národa. Zděditv příznivou náhodou pěkný statek, nespal mnoho nocí radostí z neočekávaného štěstí, které mu tak umožnilo cestu, již chudí lidé nastupují tak těžko a namáhavě — cestu veřejné služby — pro vlast — pro národ — — Přemýšlel, jak by nejlépe využitkoval svěřenou sobě hřivnu — konečně rozhodl se pro bohatou nevěstu a věren reformátorské snaze mládí svého, — dal ihned přestaviti staré chlívky a obíliti zahradní besídku — — teď jest otcem četné rodiny, váženým starostou a mnohonásobným předsedou a teď konečně také poslancem lidu na sněmu, kde nepochybně jednou také něco promluví — snad — nesmí se nikterak rozčilovat, lékaři nedovolí — —"

„Ubohý národe," povzdychl jsem, „který máš takové syny." —

„A třetí?" — chopila se slova tetička po chvíli. „Též mnoho sliboval. Na poli vědy zraje bohatý klas — říkalo se všeobecně. A zatím teď odsedí si denně několik hodin na katedře a nepracuje praničeho. Vychovává prý mládež . . . bah! Učí je chytat v potocích pitomé ráčky v ve vzduchu dovádivé motýly a broučky pod kameny — škrtí je a napichují na klobouk a otravují jejich bezstarostný život v líhu jako Angličané divochy — — jděte! to jest věda? — —"

„I tomu se přezdívá přírodní věda, milostpaní" — odvětil jsem. „Vaše líčení bylo skutečně trefné. Máme mezi sebou dosti takových „vědců" — ale pro ně neodsuzujte šmahem; máme také dosti nadšených apoštolů vědy —"

Obrátil jsem právě list album a chtěl jsem jich obrátiti několik za sebou, avšak tetička chopila mne za ruku a prudce ji stiskla. „Tento jím byl" — řekla měkce.

Pohledl jsem na podobiznu; představovala mladého muže s rozcuchaným plnovousem, s očima, z kterých zářilo nadšení.

„A kterak dostal se do vašeho album?“ otázal jsem se. „I on byl lichotníkem?“ — Neodpověděla. Sklonila hlavu a v zamyšlení otáčela kol prstu jakýsi nepatrný zlatý proužek.

„Ubohý apoštole!“ — řekla po chvíli pološeptem a její průhledně ohnivé rty stáhly se k výrazu nevýslovně bolestnému. „Opustil jsi všechno štěstí a šel jsi za hvězdou slávy. Tvojí vinou to nebylo, že's nikam nedošel. Ubohý apoštole! Teď tvoje veliké srdce vyspává věčný sen v sivém africkém písku a nad tvou mrtvou hlavou šumí větve palem a houpají se hrozny zralých datlí . . .“

Tetička pojednou se zachvěla a — za chvíli spočíval v tváři její zase ten dřívější bezstarostně blažený úsměv, jaký vídáme jen u lidí, jejichž životní cestu nikdy nepřeletěl ani stín zármutku.

„Mluvili jsme zrovna o datlích“ — pravila nedbale — „nechtěl byste mně podati tam ze stolku moji bonboniéru?“ — Učinil jsem tak a tetička vysypala obsah její do klína. Byly to samé datle. Její hezounké prorůžovělé prsty rozlamovaly jednu po druhé i krmila mne jimi. Sotva jsem postačil jísti. Pecky kladla opatrně na stůl a utvořila z nich malý věneček.

„Víte, co to znamená?“ — otázal jsem se.

Upřela ke mně oči šelmovsky, spíše zvědavě.

„Neznáte onu arabskou báj o Starém Jediném Bohu lidstva, který putoval po zemi a naleznuv tolik nešťastných srdcí rozplakal se nad nimi — a ze slzy, která z oka jeho skanula na zem, vyrostl vysoký strom, datlová palma — a proto je na každé datlové pecce vyryto zřetelně O — — na znamení, že i bůh povzdechl nad svrchovanou bídou, kterou sám stvořil . . .“

I v oku tetině objevila se slza — na okamžik zachvěla se v přivřené řase — ne na dlouho . .

Přišel v tom strýc a tetička rozhodivši pecky i datle po celém pokoji, běžela mu naproti; se smíchem padla mu kolem krku.

„Jen se dívejte dále“ — volala na mne, ale obrátila se — „naleznete se tam také — lichotníku mezi lichotníky — vždyť jste hrál také vy v mé minulosti úlohu — trochu smutnou úlohu — — pamatujete se — tenkráte v besídce, jak jste najednou poklekl — hahaha —“

Myslím, že jsem se řádně začervenal. A tetička smála se dále svým zvonkovým hláskem. Zlobit, opravdu zlobit jsem se nemohl. Konečně dal jsem se také do smíchu — co jsem měl dělat?

„Aj hle!“ zvolal jsem pojednou vesele. „Poslední lichotník!“ — To měl být strýc; podobizna jeho byla na poslední stránce, on uzavíral zvláštní album.

„Ano poslední! — poslední! Uznala jsem tenkráte za dobré, vše ukončit — a dost již o tom! — Nechci nic více slyšet o minulosti!“ volala tetička a ukryla album pod ozdobný ubrousek toiletního stolku. Pak obejmula zas dobrého strýce a líbala jej vášnivě. „Miluji tebe — tebe — tebe — Nikdo nemá práva ptáti se po minulosti — můj — můj —“ a znova jej líbala. Až se strýc zakuckal.

Pak jsme usedli k večeři. Tetička byla zase v dobré míře, veselá,

až rozpustilá, ale trochu zdála se bledší. „Vy nic nejíte,“ zlobila se neustále a sama mně krájela. Snědl jsem celé kuře.

Dlouho do noci zůstali jsme pohromadě — bavili jsme se výborně. Udeřili jsme šťastně na pravý tón — přátelsky důvěrný a přece nikdy nepřekročující meze zdrželivosti.

Strýček to byl, který vyslovil slovo „spat“. —

Druhého dne vyšel jsem časně z rána již do zahrady; spal jsem výborně. Potkal jsem tetičku. — „Co se vám zdálo?“ volala z daleka. „To jest pravda, svatá pravda.“

„Že v tomto domě přebývá štěstí,“ řekl jsem.

Neodpověděla. Utrhla nějakou květinu a roztrhala ji pomalu. —

Zůstal jsem pouze několik dnů, pak jsem se rozloučil. Přátelsky, s těžkým srdcem.

„Strýček“ psal mi několikráte, vřele, důvěrně, štěstí zářilo z každé řádky; též tetička připsala vždy několik slov.

A jednou obdržel jsem pouze tištěný lístek — rozumíte? — v černém rámci. S tetičkou sešli jsme se na to příští zimu v Praze. Viděli jsme se skoro každodenně. Společnostem vyhýbala se dosud, ale do divadla chodila a do koncertů. Též na ledě jsme se vídali.

Ostatně jsem ji často i navštívil. Sedali jsme spolu u krbu — to bylo tetiččinou zvláštností, krb v jejím pokoji nalézal se vždy. Jak se to pěkně sedí a rozmlouvá! a vzdychá také! — Tetička byla ke mně vždy roztomilou.

Jednou měl jsem nešťastný nápad. Rád bych to pověděl hezky zkrátka — jak pak to bylo? — Hloupý nápad! Seděli jsme podle sebe. Ona měla na hlavě zase nitěný čepeček, tentokrát s tmavě hnědou pentlí. Ruce měla sepjaté za hlavou — rameno bylo z pola odhaleno. To krásné, bílé, měkké rameno . . . Snad se mi zatočila hlava. Přitiskl jsem na ně své rty.

Nehněvala se — pohledla na mne laskavě. To mně dodalo odvahy. „Tetičko . .“ zašeptal jsem a dále . . . klečel jsem u jejích nohou . . . „tetičko . .“ zkrátka vyznal jsem jí . . .

Odpověděla mi smíchem. „Dost — dost“ — a přitiskla ruku na má ústa. Pak odběhla do vedlejšího pokoje — co pravím? — odtančila tam, nožky jen jí hrály. — —

Za chvíli vrátila se — v ruce album — — krásné, nádherné, s umělým reliefem ze slonové kosti na desce. Usedla mlčky ke krbu a vzala do ruky podobiznu. — „Co to činíte?“ ptal jsem se. „Zakládám“ — odpověděla vážně, ale smích dral se jí patrně z hrdla — „zakládám druhý ročník svého zvláštního almanahu. Jak se vám líbí ta vazba? — Pěkná, viďte? — První ročník, k němuž jste i vy laskavě přispěl, byl chudobný. Jak také jinak! Tenkráte byla jsem hezké, ale chudé děvče — a teď jsem stará (přimhouřila oči velmi půvabně — ta koketa!) ale bohatá vdova . . . Druhý ročník bude lepší, již vidím . . .“

A zastrčila moji vlastní podobiznu do album na první místo.

Utekl jsem od ní rozzloben.

A opravdu jsem se na ni rozhněval. To bylo pošetilé! Ani jsem ji více nenavštívil.

Pouze jednou jsem se s ní sešel — na ledě to bylo. Projížděl jsem se na bruslích, zahalen v teplý zimník, zlehka a vážně, zadumaně bych skorem řekl, kdyby to nebylo trochu divné. Bylo už šero. Pojednou se octla vedle mne — tetička.

Měla na sobě černou kamizolu s bílým sobolím kožíškem a takovou též čapku s dlouhým pérem. Byla velice půvabná.

Oněměl jsem překvapením.

Sama vložila ruku v mé rámě. „Nehněvejte se“ — pravila přívětivě a jaksi prosebně. Myslím, že jsem jí stiskl ruku. „Nebudu více nikdy nikoho milovat.“

„Ale album se plní“ — dodala rozpustile. „Máte již docela slušnou společnost — přes třicet. Mezi nimi doktoři, vysoce postavení úředníci, baroni, a včera přibyli hrabě a jeden potřebný spisovatel.“

Toho dne nepustila mne tak brzo. Byl jsem již celý promrzlý. Ještě jsem ji musel vyprovodit domů.

Více jsem ji nespatřil. Odjela druhého dne náhle z Prahy a dověděl jsem se o ní až po čase. Vdala se za jakéhosi bláznivého Angličana, musel se jí zaručit, že s ní bude cestovat — v Africe . . . .

Marně hledali rozumní lidé rozumnou příčinu.

Z básní T. Tjutčeva.

Z ruského přeložil *Fr. Chalupa.*

Na jihu.

Jak dávno tomu, vábný jihu,
co tváří v tvář jsem tebe zřel,
co tajemství svých velkých knihu
mně cizinci jsi odevřel.
Tak dávno — srdce plno tísně,
duch nových tuch a tužeb pln —
já poslouchával čarné písně
siného moře, kvapných vln.

Tak ladně chvěla se jich struna
a v melodické předtuše,
jak v době té, kdy z jejich lůna
se vynořila Venuše. —
Jak jindy zvučí, pějí v smání,
jak jindy zvučí, šumí dnes,
a nad jich lazurovou plání
se rozplývá těch končin ples.

A já? — — Já rozloučil se s vámi
a vrátil se na sever zpět.
Zas nade mnou své mlžné chrámy
rozklenul náš polární svět.
Vzduch svěží kol a závěj sněhu
na výšinách i v údolích — —
Sníh v neustálém tanči běhu
a ledový zní vichru smích.

Však tam za zemí našich bouří,
v tom kraji nevadnoucích jar,
zřím v duchu, jak se moře kouří
a halí v závoj bílých par.
I vlny vidím v modré dáli —
však jejich tklivý šum a ruch
a hovor, jímž se kolem smály,
v můj nezalétá více sluch.

Teď víš — —

Jak něhyplně, s jakým vášně plamenem
tvůj rozjasněný zrak v to nitro moje pad',
jak horoucně mne's objímala ramenem! — — —
A na okamžik divný chlad
nám hrudí zachvěl — — utich' stříbrný tvůj smích
a líce bledé porosily vlahé slze;
tu lahodný snů genij, zahalený v mlze,
spočinul na tvých řasách hedvábných.
V mé lokty hlava tvoje padla jako v mech;
v té chvíli byl jsem více ti než matičkou.
Ret k úsměvu se nutil, lehko splýval dech — — —
jak blaze snila jsi tu chvilku kratičkou!
A dnes — dnes — kdyby se ti tehdy bylo zdálo,
jak budoucnost nám chystá radosti tak málo,
tak málo, málo — ach, ty nedosnila bys. — — —
Teď víš, že šťasten byl jsem kdys!

Doma.

Tak opět, opět shledávám se s vámi,
vy smutné kraje, ty má domovino,
kde duch můj klenul prvních tužeb chrámy — —
Teď v zracích mojich mlhavo a sino — —
Hle, z červánků dne, který nedohas,
na mne pohlíží mládí mého čas.

Ó, chudý přelude, tak chabý, sirý,
jejž potlačily v žití mnohé žely!
Jak trpce nyní, prost soucitu, víry
na tebe hledím, starý hostiteli!
Je cizím oku mému mládí sen,
jak mladší brat, jenž umře v první den.

Zde nebylo to . . . Nebyl zemí rodnou
mé duši ten kraj samoty a smutku —
Zde nerozkvet duch, ani silou plodnou
se nenapájel k velikému skutku!
Žel! nezaletlo v tuto smutnou zem,
co bylo jasným žití mého snem.

Král stepi.

Román

od

Serváce B. Hellera.

II.

Za čtrnácte dní byla na „Světlaně“ u kněžny Anny Galicynové zase úterní společnost. Opět bylo ve všech třech salónech šumno a veselo; opět hráli pánové i dámy v prvním salóně billard, v druhém whist, ruskou préférence a taroky, kdežto v třetím kolem stříbrného samovaru „o všech možných a ještě některých jiných věcech“ volně a rozmarně se hovořilo.

Společnost byla všude dobré myli a tím veselejší, ježto se bylo pomocí okenic a těžkých záclon podařilo spůsobiti v celém pravém křídle villy umělou noc, kteráž s panujícím venku nepřetržitým denním světlem ostře a lahodně kontrastovala. Tou dobou nemůže být totiž v Petrohradě a jeho okolí o nějaké noci vlastně ani řeči; slunce zapadá teprv po půl noci, aby za hodinu opět vyšlo, a o dobu mezi západem a východem dělí se bratrsky večerní a ranní soumrak. Pochopitelno tudíž, že je za takých okolností kus opravdové, byť i umělé tmy stejnou pochoutkou i těm, kdož po obvyklé lopotě odpočinku potřebují i těm, kdož po celodenní nudě společensky pobaviti se chtějí, což — jak známo — při planoucích lustrech nejlépe se dařívá.

O tmu bylo tedy v salónech kněžny Anny postaráno pevným uzavřením oken, kdežto se potřebný chlad udržoval několika ve výklencích umístěnými vodotrysky a ventilační mašinerií, která skrze mřížovanou podlahu v týchž výklencích na jedné straně ohřátý a opotřebovaný vzduch vyssávala, na druhé pak straně z podzemních místností ledem schlazený vzduch vzhůru hnala, ale tak pravidelně a klidně, že v salónech o žádném průvanu nebylo ani potuchy. Ježto tedy tím spůsobem obě hlavní obtíže výroční doby: parno a unavující, poněvadž nepřetržité světlo odklizeny byly, zmizela i lenivá nechuť severního léta a osvěžené mysli překypovaly rozmarem jako ten chlazený sekt v lehounkých křišťálových číších, jež sluhové kolem roznášeli.

Obzvláště čile vedla si společnost v třetím salóně, kdež náhodou tak mnoho se vypravovalo, že stará kněžna trůn u samovaru své dceři,

kněžně Lidii Odojevské, postoupila a sama do rokujících skupin se vmísila. Nebyla to žádná sensační událost nebo palčivá otázka, která jazyky shromážděných tak odpoutala — nikoliv: jen „vyšší klep“, staré upomínky a nové historky byly zase, obvyklým spůsobem, předmětem zábavy, ale věci ty vypravovaly se tentokráte tak živě, že více než kdykoliv jindy zajímaly a k poznámkám i novému vypravování podnět dávaly.

Když se již bylo nějakou hodinu vypravovalo, povstal na všeobecné zděšení generál Sibirjakov a upokojiv několika energickými posunky a řečnickými pomůckami smějící se společnost, zvolal zvučně, že i poslední šepot umlknouti musel:

„A nyní, pánové a dámy, dovolte, abych přednesl k vůli změně něco tragického. Přijel jsem, jak víte, odpoledne z Petrohradu, a tam sběhla se právě událost, kterouž mi sám gradonačalnik vypravoval. Můžete být tedy jisti, že není ani slovo přilháno ... Důstojník preobraženského pluku, Nikolaj Ivanovič Markov, miloval sestru jiného důstojníka, tuším že se jmenoval Sěrov. Měl s ní už dlouhou a velmi, pravím velmi důvěrnou známost, tak že se manželský sňatek jich obou považoval za věc, která se sama sebou rozumí. Ale stalo se jinak. Markov zasnoubil se potají s jinou slečnou a ustanovil kvapně den, kdy ověnčení mělo býti vykonáno. Téhož dne stál druhý důstojník, bratr opuštěného děvčete, právě před Borellovou restaurací na Velké mořské ulici, když Markov se svou nevěstou v svatebním rouše do kostela ujížděl. Pohledem tím rozpálil se bratr opuštěné tak, že ihned do svého nedalekého bytu odkvapil, dýku do kapsy zastrčil a v najaté preljotce nejkratší cestou ke kostelu odejel. Markov a jeho nevěsta, kteří delší cestou, přes Něvský prospekt jeli a nejspíš ještě někde zastávku učinili, nebyli dosud na místě, ale přijeli v malé chvilce za ním. Sěrov postavil se tím časem v předsíni za sloup u dveří chrámových a když byl Markov s nevěstou po schodech vzhůru vystoupil a do vnitř chrámu vejíti chtěl, přiskočil rychle k němu Sěrov a vrazil mu jedním mihnutím ruky dýku do prsou. Vykonav takto pomstu zachytil rychle klesajícího druha, že tento ani klesnouti nemohl, a velel pevným hlasem opodál stojícímu církevnímu sluhovi, aby ihned chrámové dvéře uzavřel. Sluha učinil po rozkazu a tak stalo se, že celý výjev téměř bez svědků zůstal. Sěrov udal sám, kde věc oznámiti se měla a nechal se po té zcela klidně zatknouti. Poněvadž pak požehnání sňatku úmyslně položeno bylo na dobu, kdy nikdo do chrámu nechodí, neudál se žádný sběh lidu, a velitel preobraženského pluku, který ihned na místo byl přikvapil, postaral se všemi možnými prostředky o to, aby událost co možná nejméně a nejpozději na veřejnost pronikla. Ve vší tichosti byl Sěrov druhého dne před vojenský soud pohnán, degradován a do Sibíře vypovězen. Degradace pak vykonána při něm vzhledem k velikosti zločinu a místu, kde spáchán byl, starým potupným spůsobem: byl totiž povolán kat, aby odsouzenému důstojníku šavli na hlavou zlomil. Ale kat vykonal svou práci tak nemotorně, že Sěrovu vymrsklým koncem přelomené šavle hlubokou ránu do skráně zasadil, následkem čehož Sěrov ve vojenské nemocnici za krátko zemřel. Jeho odpůrce, Markov, byl sice těžce poraněn, ale ihned dobře obvázán, a lékaři

doufali, že ho zachrání. Ale Markov dověděv se, že císař, jemuž o celém případě bylo doneseno, rozhodně v ten smysl se pronesl, že Markov pozdraviv se ihned opuštěnou Sěrovu sestru za ženu pojmouti musí, upadl v tak zoufalý vztek, že si obvaz strhl, ránu rozjitřil a takto samovolně smrt způsobil. Ptáte se nyní, co se stalo s oběma osiřelými milenkami? Odpověď je tak smutná, jako krátká: Sěrova se zbláznila a druhá onemocněla tak, že dle lékařského dobrozdání jistě zchřadne. Nyní teprv, kdy tragický tento příběh je ukončen, mluví se o něm po celém Petrohradě a noviny, kteréž na žádost velitele pluku dosud mlčely, přinesou obšírné zprávy na základě úřadních vyšetření."

Domluviv posadil se opět pan Sibirjakov a pátral zkoumavě, jaký dojem jeho vypravování na přítomné dámy učinil. Dojem ten byl dosti hluboký a byl by se dalším hovorem o věci té zajisté ještě sesílil, kdyby nebyl vše pokazil starý kníže Galicyn, kterýž opíraje se v pozadí o pozlacenou římsu vlašského krbu levou rukou do bílých vousů se zahrabal a nastalou přestávku touto zdrcující poznámkou přerušil:

„Vaše historie, milý generále, je velmi tklivá a způsobila mi velikou bolesť; jediné, co mne a soucitné naše dámy utěšiti může, jest okolnost, že se to všechno neudálo nyní, nýbrž roku 1840, kdy jsem já sám byl mladším náměstkem generálního prokurátora."

Na toto překvapující odhalení následoval hlučný smích a mnozí hrnuli se k panu Sibirjakovu, aby mu k jeho podařené novince gratulovali. Generál povstal chtěje patrně pronésti jakési vysvětlení, ale jako v podobných případech vždycky bývalo, zaskočil jej i tentokráte jiný řečník, totiž bankéř Manasěvič, který takto promluvil:

„Já vím, pánové a dámy, veselejší a novější historku, a začnu ji s vaším dovolením ihned vypravovat. Včera večer přijel jsem z Moskvy, kdež jsem jakousi finanční operaci vyřizoval. Nuže, v moskevských klubech, pokud nyní vůbec jsou navštěvovány, a na burse nemluvilo se předevčírem o ničem jiném, než o cikánce Esmeraldě a rumunském bojáru Grodeskovi. Asi před třemi roky cestoval známý moskevský seladon, hrabě Dobrovolskij, po Rumunsku a seznámil se v Bukurešti u oběda v restauraci bratří Frascatti s bojárem Grodeskem a jeho mladistvou, neobyčejně krásnou ženou, kteráž v „malé Paříži" na Dimbovici velikou sensaci způsobila. V Bukurešti není, jak známo, příliš mnoho dam co do tváře obzvláště sličných, a Grodeskova paní stala se tudíž snadno předmětem obecného obdivu. Byla to dáma lepého vzrůstu a temné, skoro hnědé pleti, s jiskřícíma očima, úžasným černým vlasem a nad perly čistšími zuby. Považovali ji vesměs za Kreolku. Hrabě Dobrovolskij stal se nerozlučným společníkem bojára Grodeska a netajil se nikterak dojmem, kterýž krásná panička na něho učinila. Grodesko neměl mu to nikterak za zlé, naopak: svěřil mu, že jeho paní není žádná Kreolka, nýbrž toliko vzácný exemplář cikánky, kterouž si byl na cestách vyhledal a zakoupil. Aby pak „ruskému bojárovi" podal důkaz svého obzvláštního přátelství, nabídl se, že mu svou paničku za 20.000 franků prodá. Dobrovolskij přijal návrh ten s jásotem, a poněvadž paní Esmeralda souhlasila, byl obchod proveden beze všech obtíží. Dřívější sňatek byl za zrušený prohlášen a nový dle napoleonského zákonníku, tedy civilním způsobem, uzavřen. Tak přijel Dobrovolskij

z cest nazpět do Moskvy co šťastný manžel. Esmeralda dělala nyní zase v Moskvě sensaci a bukureštská historie se asi po roce opakovala. Dobrovolskij prodal svou ženu kupci Daškovu za 20.000 rublů, tedy třikrát tak draho, jak ji byl koupil, a Daškov prodal ji zase po nějaké době jakémusi millionáři za 30.000 rublů. Tyto dni pak přijel do Moskvy bojár Grodesko a navštívil jednou večer letní místnosti kupeckého klubu v Petrovském parku. Společnost, do kteréž uveden byl, mluvila mnoho o dámách a řeč došla až na krásnou ženu pana Rostovského. Řečníci překonávali druh druha velebením vnad a půvabů té „nedostižné Afrikánky", až konečně jeden z přítomných společnosti pod rukou vyzradil tajemství, že chce tu dámu koupit jakýsi anglický lord, že je Rostovskij sice ochoten ženu prodat, ale že se nemohli dosud o cenu dohodnouti. „Avšak," doložil, „vím z bezpečného pramene, že ji lord za každou cenu vezme a že bude paní Rostovská nejdéle do zejtřka Angličankou!" Grodesko, který jak se jeho stavu sluší, jen šampaňské pil, jiskřil očima a stříhal ušima, vyptával se s nápadnou zvědavostí na všechny ctnosti a půvaby velebené dámy a jevil k ní vždy větší a větší interes. Najednou zvolal jeden z přísedících: „Vizte, tam přichází Rostovskij sám!" A ihned volaly od stolu tři hlasy: „Michajl Jakovlevič, prokažte nám čest, přisedněte k nám!" Michajl Jakovlevič prokázal jim čest a přisedl. Začala řeč o jeho paní. Přišedší kupec vykládal, že zůstala v městě, poněvadž zejtra nebo pozejtří za hranice odcestovati chce a za tím účelem lecjaké přípravy konati musí. Rozjařený bojár dodal si za chvíli odvahy a otázal se po některých oklikách Michajla Jakovleviče Rostovského stranou, je-li pravda, že chce svou manželku prodat? „Chci," odpověděl Rostovskij. „Jsem nad bankrotem a moje žena nesnesla by chudobného života; chce žíti aspoň v dosavadním přepychu a to aby mohla, je ochotna zaměniti mne za každého muže, jen když je bohatý." Sousedu na pravo pak pravil tiše Michajl Jakovlevič: „Přivedla mne na mizinu — rád bych aspoň část utracených peněz nazpět dostal!" Bojár, jemuž podobný obchod ničím neobyčejným se nezdál, ptal se dále, nemá-li Rostovskij náhodou nějakou podobiznu své paní po ruce? Rostovskij vyňal z náprsní kapsy velkou tobolku a z této objemný emailovaný medaillon s jemně namalovanou ženskou podobiznou. Podávaje pak medaillon Grodeskovi pravil: „Podoba není sice docela věrná, ale buďte ubezpečen, že tu na kráse malíř mé ženě nepřidal ani jediné črty!" A hosté kolem stolu ujišťovali souhlasně, že je podobizna na medaillonu jen slabý odlesk půvabu, kterýmž oplývá paní Rostovská. Bojár tím vším velice uspokojen, nabídl se ihned, že dámu koupí a cenu na místě vyplatí. Rostovskij vyslovil ohromnou sumu 40 tisíc rublů. Bojár se poněkud zarazil, ale vypiv jedním douškem číši šampaňského pravil odhodlaně: „Dobrá, zaplatím; zde jsou!" Po těch slovech vyňal, jako prvé kupec, velkou tobolku a chtěl ji rozevříti. Avšak kupec zadržel mu ruku, a namítal, že se přec obchod uzavírati nemůže, dokud se zboží nevidělo. „A kdy to bude možná?" tázal se opět bojár. „Ne dříve, než zejtra o polednách," odpověděl Rostovskij. „Tak dlouho nemohu čekat, mohl by mne ten Angličan předejíti!" zvolal vášnivě Grodesko. „Dáte-li mi jen čestné slovo, vy i ostatní zde přítomní pánové, že je vaše dáma aspoň

tak sličná, jako na této podobizně, koupím ji neznámou a složím ihned kupní cenu.“ Společnost dala arci a mohla také vším právem dáti čestné slovo a bojár vyplatil bez prodlení čtyřicet tisíc rublů v accreditivech rumunské banky. Následovala ještě baterie šampaňského a k půlnoci jela celá rozehřátá společnost k slavnému odevzdání nastávající bojárky. Když přijížděli k hôtelu Crimée, cítil se Grodesko již tak — unaveným, že ani do Rostovského domu jeti nechtěl, nýbrž své nové přátcle v největší důvěře požádal, aby mu sami „nedostižnou Afrikánku“ přivezli, on že jí zatím byt a slušné uvítání dá připravit. Slezl, vzbouřil služebnictvo a měl ještě tolik síly, aby, čeho potřebí, nařídil. Ostatní jeli dále. Rostovskij objasnil své paní, která již dávno na něco podobného připravena byla, krátkými slovy situaci, a než hodina minula, byli všichni s „Afrikánkou“ v hôtelu. Ale vstoupivše do naznačených komnat, nalezli bojára na pohovce tvrdě spícího a na stole baterii sektu. I nechali bojára bojárem, poručili se dámě a odešli. „Afrikánka“ pak dala si ukázati svou komnatu, zamkla za sebou, a když se bojár dopoledne probudil, spatřil, že v jeho bytě s velkou gracií hospodaří krásná sice, ale po hříchu už známá panička — měl opět svou Esmeraldu, druhdy Kreolku, nyní Afrikánku. Následovalo něco podobného, jako na samém konci Sardouovy „Fernandy“: bojár maje za sebou provedenou hloupost a před sebou (kdyby koupi zrušiti chtěl) výsměch a skandál, zvolil zlo, jehož se nejsnáze mohl opět zbaviti. Řekl Esmeraldě, že poznal, jakou perlu byl před časem odhodil, že ji hledal až ji našel a opět si získal, a ona na to — rozumí se — že dobře věděla, ke komu se vrací, a tak dále, a etikettě bylo vyhověno. Ale když Esmeralda potom na chvíli do své komnaty odešla, udeřil se Grodesko do čela a zvolal, že to až sluhové na chodbě slyšeli: „Za dvacet tisíc franků jsem ji prodal a za čtyřicet tisíc rublů zase koupil. Šest set procent zaplatil jsem tedy za tři léta svým kollegům školného! To není možná nazpět vydělat!“ Pak opásal se resignací a večer odjeli oba kurskou drahou na jih. Toť moskevská historka o bojáru a cikánce Esmeraldě.“

„Za píseň děkujem!“ zazpíval poručík Razumovskij známou melodií z Gounodova Fausta a společnost jala se plným proudem vtipkovat na to, co byla právě slyšela. Ale sotva že se byl obecný hovor rozproudil, povstal zase pan Sibirjakov a hlásil se důtklivě o slovo.

„Dovolím vám, generale, mluvit“ — odpověděla kněžna Lidie, „ale s tou podmínkou, že se ani slovem nedotknete svého dřívějšího vypravování, kteréž považuji za na dobro odbyté.“

„Podrobuji se, kněžno, tím ochotněji,“ na to zase pan Sibirjakov, „ježto chci vypravovat malou a nade všechnu pochybnost pravdivou událost, jejímž svědkem jsem já sám byl, a o kteréž dojista nikdo nebude moci říci, že se stala roku 1840. Tedy račte pozor dáti.“

„Již dosti těch anekdot!“ — ozvalo se několik hlasů zároveň, „mluvme o vážnějších věcech.“

„Jen ještě tuto,“ žádal pan Sibirjakov s úsměvem, jakoby kdo ví jaké překvapení chystal, „ručím, že stojí za to. Bude velmi dobrým zakončením dnešních povídek.“

„Nuže“ — rozhodla kněžna Lidie — „dopustím ještě jednu, ale

každým spůsobem již poslední povídku. Generále, vypravujte, ale, prosím, co možná zkrátka.“

Sibirjakov odkašlal si trochu a stále se usmívaje promluvil takto:

„Tyto dni, pánové moji a dámy, mělo se v našem departementu rozhodnouti o zadání stavby nového železničného mostu přes Dněpr u Kijeva. Za tím účelem sestavil ministr šestičlennou komissi a ustanovil mne, co sedmého člena, za jejího předsedu. Podnikatelů přihlásilo se několik, ale všichni zaslali prostě své offerty a vyčkávali klidně našeho rozhodnutí. Toliko jeden, jakýsi Polonskij, roztáhl zlatou síť, aby komissi do svých tenat polapil. Co myslíte, že udělal? Dal si zhotoviti, jak jsem se později dověděl, šest docela stejných zlatých tabatěrek s vypouklou bohyní spravedlnosti na víčku, obešel si den před rozhodujícím sezením všechny členy mé komisse a daroval každému z nich jednu tabatěrku, naplněnou místo tabákem — nejjemnějším zlatým práškem. Pravil, že ji podává jen co malou náhradu za práci, kterou také on svou offertou dotyčnému členu komisse spůsobil, a že o nic jiného neprosí, než aby obdarovaný svou dosavadní tabatěrku ihned odložil a nové zlaté užíval. Zlatý prášek, jímž tabatěrka nacpána byla, prohlásil za pouhý symbol, kterýmž prý naznačiti chce, že je N. N. hoden, aby místo bezcenného tabáku nejdražší zlatý prášek šňupal, kdyby lze bylo tak jej připraviti, aby k tomu účelu se hodil. Zkrátka: všichni přijali dárek s výkladem i podmínkou. Den na to zahájil jsem o polednách sezení komisse, a ihned ukázalo se, že Polonského offerta největší obliby dochází. Ten nalézal v ní tu, onen jinou přednost a pro stát výhodu, ačkoliv nescházely ani hlasy, kteréž na její zjevné nedostatky upozorňovaly. To všechno dělo se zcela vážně a já neměl jsem příčiny ani k nejmenšímu podezření; ale situace stala se záhy velmi komickou, aspoň pro mne, kterýž jsem z úřadní povinnosti byl bedlivým všeho pozorovatelem. Pánové začali totiž v zápasu rokování jeden po druhém šňupat a na vzájem tabáku si podávat, a než čtvrt hodiny minulo, leželo na stole šest zcela stejných, nových zlatých tabatěrek. Ty obličeje bych vám přál vidět! Udiveně a roztržitě těkaly zraky všech komissařů po skvoucích těch nádobách a hovor vždy více a více vázl — všeobecná rozpačitost! Jen já kousal jsem se do pysků, abych v hlasitý smích nepropukl, neboť bylo mi jasno, co ta náhoda znamená. Facit rokování je už lhostejný: když jsem hlasovati dal, pozvedly se mechanicky ruce všech šesti komissařů pro návrh Polonského. Toť nejnovější historka z našich kanceláří; neměl bych ji ani vypravovat, ale kdy pak zůstalo ještě něco podobného tajemstvím! Ostatně jsem přesvědčen, že mého vypravování nikdo z přítomných zde dám a pánů nebude chtět zneužiti.“

To domluviv, spustil se pan Sibirjakov zase do křesla a pozoruje s uspokojením, že se povídka jeho líbila, vytáhl bezděky tabatěrku a vzal si šňupec. Ale v tu chvíli vybuchla ze všech úst salva homérického smíchu, neboť pan Sibirjakov měl v ruce — novou zlatou tabatěrku s bohyní spravedlnosti na víčku. Bylo to věru dobré zakončení povídek. Společnost upírajíc zraky soustředivě na Sibirjakova, smála se tím více, čím větší rozpačitost tento jevil, a generálovy rozpaky rostly, čím více se společnost smála.

Když se bylo veselí poněkud ztišilo, zazvonil do zaléhajících akordů dušeného již chechtotu jasný a vysoký hlas princessy Ščerbatovy:

„Abych ani já za ostatními nezůstala, povím také novinku; není to povídka po způsobu těch, jež jste právě slyšeli, ale zato zpráva, kteráž by opravdu potěšiti mohla mnohého z našich kavalírů. Dostala jsem list od přítelkyně z dalekého kraje, ze „stepního království" hraběte Korsákova, o němž zde poslední dobou již několikráte řeč byla. Zenaida Korsákova, s kterouž jsem se hned při prvním setkání v Moskvě velmi důvěrně spřátelila, píše mi, že přijede na zimu do Petrohradu a že by tam nejraději vůbec zůstala. Pánové, kteří ještě pro skutečnou urozenost, poetický půvab a ženskou ušlechtilost v idealním smyslu srdce a rozum jste si zachovali, vy všichni měli byste uctivě povstat, když jméno Zenaidy Korsákovy se pronáší. Nežádám toho od vás, poněvadž pocta neznámé dámě na pouhý doslech vzdaná žádné ceny nemá; ale ujišťuji vás, že takových dívek, jakou v contesse Zenaidě seznáte, v Petrohradě velmi málo se nalézá. Škoda, že ihned raději nejede!"

„Na ten způsob dostaneme dvě dámy, kterýmž se ani nepostačíme obdivovat a kořit," prohodil s přídechem ironie a slabým úsměvem baron Lipke. Je-li pravda, — a kdož osmělil by se o tom pochybovat — co kněžna Odojevská minule o slečně Adelaidě Campbellově nám vypravovala a co nyní princessa Ščerbatova o contesse Korsákově praví, musejí se aspoň naše nejbližší salóny ze svých drah vymknouti, neboť pak objeví se mezi námi dvě slunce, kolem nichž zpočátku jako bludné planety v opojení vířiti budeme, než se v řádnou dvojitou sluneční soustavu seskupíme. Tak nadšená chvála z úst takových krasavic a celebrit našeho krásného pohlaví, jako jsou kněžna Odojevská a princessa Ščerbatova, přemáhá — přiznávám se upřímně — všechnu mou obraznost i chápavost.

„A přece nemohu odvolati ani jediného slova," odpověděla s klidným úsměvem a patrným vědomím jistoty kněžna Lidie a pohledla přimhouřivši oči poněkud pichlavě stranou na princessu Ščerbatovu.

„Ani já!" doložila tato stejným způsobem a pokračovala: „Avšak prosím, pánové a dámy, abyste nemysleli, že jsem se stala fantastkou aneb velebitelkou povrchu. Zakládám si na své znalosti lidí a jsem skoro domýšliva na to, že mne dosud nikdy nesklamal můj úsudek o povahách, zejména ženských. Promluvila-li jsem snad příliš panegyricky o své přítelkyni Zenaidě, stalo se to mimo jiné i v dojmu, jejž na mne učinil její osud. To děvče je totiž nešťastné, nikoliv svou vinou, nýbrž účinkem jakéhosi zlého ducha, který v rodině Korsákových úplný rozvrat způsobil. Starý hrabě se totiž, jak vám asi známo bude, podruhé oženil, pojav za choť ženu, o jejíž kvalifikaci mi dovolte pomlčet. Tato žena, ačkoliv prý vedle despotismu hraběte Korsákova nikterak velitelkou na Voroběnce nazývati se nemůže, činí Zenaidě pobyt v otcovském domě nesnesitelným a nemožným. Rozumí se, že k tomu i jiné okolnosti ještě přispívají, avšak o těch bylo by prozatím zbytečno i nemístno se šířit; postačí zajisté, řeknu-li ještě, že byla Zenaida nucena prositi svého otce, aby ji bez hněvu a zášti třeba na vždy z domu propustil a jí buď v Petrohradě nebo v Moskvě přiměřený pobyt opatřil. Hrabě se z počátku proti tomu vzpíral, ale posléz uznal přece

oprávněnost dceřiny prosby a svolil vyhradiv si toliko, aby Zenaida do sklonku léta na Voroběnce zůstala a teprv na zimu do Petrohradu se odebrala, kamž ji arci sám musí doprovodit. Zenaida tuší, že chce hrabě na zimu také odcestovat, a sice prý zase do Indie, kteráž dosud nepřestala býti jeho eldoradem. Stane-li se to, bude rodina Korsákových úplně rozptýlena a na Voroběnce bude vládnouti ženský dobrodruh, neboť lze za jisté míti, že se hrabě do svého ráje asi nepovleče s břemenem, kteréž na se uvalil ve chvíli svého největšího pobloużení. A takž vidíte, pánové a dámy, že také soustrast zasluhuje ta idealní dívka, o kteréž vás ještě jednou ujišťuji, že je svrchovanou měrou úcty a lásky hodna."

„Moje rozkošná přítelkyně," promluvila na to líbezným, ale při tom přece zřejmě polemickým tónem kněžna Lidie, „mluví z přirozeného hnutí svého šlechetného srdce o contesse Zenaidě vroucněji, než jsme ji kdykoliv dříve mluviti slyšeli, a já jsem jí za to z té duše povděčna, neboť Zenaida je také mou přítelkyní a rodina Korsákova je s naší rodinou dosti blízko spřízněna. Než — princessa musí mi odpustit, že jsem nucena učiniti v její řeči malou opravu. Nemyslím totiž, že je k ocenění jedné dámy nezbytně potřebí, aby jiná dáma v lehkost byla uvedena, a to myslím, že se tu stalo nynější choti hraběte Korsákova. O dámě té víme jen, že pochází z dobré šlechtické rodiny anglické, že se záhy provdala za knížete Urzum-Tabunova, že brzy na to ovdověla a že pak na ni těžce dopadla ruka nezaslouženého osudu. Dáma ta byla, pokud vím, velice nešťastna, a já aspoň nedovedu pro neštěstí nikým na světě opovrhovat. Toho kdybych dovedla, mohla bych se také odvrátit od dcery nynější hraběnky Korsákové, od nejmilejší družky mého mládí, kterouž co nevidět do naší společnosti uvedu a pro kterouž se stejným zápalem i právem horuji, jako princessa Ščerbatova pro contessu Zenaidu."

Po těchto patheticky a poněkud ostřeji pronešených slovech nastala přestávka, ve kteréž celá společnost střídavě na kněžnu a princessu pátravé zraky obracela, ježto všem patrno bylo, že mezi oběma jakési napnutí se vyvinulo. Avšak mlčení nepotrvalo dlouho. Princessa, kteráž byla při posledních slovech kněžny Lidie nervosně rty sevřela a oči sklopila, rozmyslila si rychle odpověď a pravila opět s úsměvem, jako by ani stín nebyl kolem přeletěl:

„Prohlašuji se za poraženu a dokladám ihned, že mne ta porážka těší, neboť moje vznešená přítelkyně překonala mne idealností mysli a něžností svého citu. Souhlasím, abychom mluvíce o dámách, kteréž společnost naši rozmnožiti mají, nemluvili o těch, které dojista mimo ni zůstanou; neboť jsou věci, o kterých je nejlépe mlčet. Jsem potěšena, že se naše rozmilá kněžna srovnává s mým úsudkem o contesse Zenaidě a budu ještě více potěšena, budu-li se moci srovnati také s jejím úsudkem o slečně — nevím, mám-li říci markéze nebo princesse — Adelaidě, o čemž ostatně nikterak nechci pochybovat. Želím toliko jednoho: že nemohu současně s kněžnou na kolbiště vystoupit, neboť jak jsem již připomenula, Zenaida přijede teprv na podzim, kdežto kněžna slibuje, že nás svou chráněnkou co nevidět oblaží."

Orang-utan. (Z českého vydání Brehmova díla „Život zvířat.“)

„Nesměli bychom, kněžno, vědět, kdy se to asi stane?“ otázal se Lidie jeden z nejblíže stojících pánů.

„Řekla jsem co nevidět,“ odpověděla s nápadně veselou tváří kněžna Lidie, „a prosím, abyste tomu rozuměli slovně. Jsem vám, pánové a dámy, dnes ještě dlužna novinku; nechala jsem si ji na konec a zvěstuji vám nyní, že je má rozkošná Adelaida již několik hodin zde a že spěchám, abych vám ji představila. Slečna dala se mi právě ohlásit i vstávám tedy, abych jí šla v ústrety. Neobyčejný tento způsob příchodu a představení omluvíte zajisté laskavě tím, že jsem vám způsobiti chtěla malé překvapení.“ To pověděvši povstala Lidie, stiskla na stole telegrafový knoflík a popošla asi tři kroky ku vchodu. A v tutéž chvíli rozevřely se dvéře, vstoupil lokaj a hlásil: „Markéza Campbellova!“

Na prahu objevila se Adelaida v jednoduché ale skvostné a nad míru vkusné toilettě, záříc krásou a neobyčejnou svěžestí pleti. Důmyslně upravené, na dva vlnité proudy rozvržené vlasy chvěly se kolem její ku podivu spanilé hlavy jako aureola mdle zlatého lesku a z jejích velkých očí sálal lahodný svit safíru. Když vstupovala, svezl se jí s temene a hrudi lehký šat z černých krajek a objevil oblá, nad alabastr bělejší ramena. Zraky všech přítomných byly ku vchodu upjaty a na všech tvářích spočinul výraz milého překvapení.

Kněžna Lidie přistoupivši rychle k Adelaidě, podala jí srdečně ruku a obrátivši se k společnosti vykonala povšechné představení slovy: „Moje rozmilá přítelkyně — vznešení hosté mé matky!“ Na to představovala Adelaidě jednotlivé pány a dámy, z nichž mnozí co „staří známí“ příchozí krasavice se hlásili. Když ke staré kněžně Galicynové přistoupily, pokývala tato dobrosrdečně hlavou, podala příchozí ruku a pravila: „My jsme se už sice viděly, ale proto přece vítám tě, Adelaido, ještě jednou!“ Adelaida schýlila rychle hlavu a pocelovala staré paní ruku, načež tato oběma rukama její hlavu si přiklonila a Adelaidu srdečně na čelo políbila. Představujíc Adelaidu princesse Ščerbatově pravila Lidie: „Odporučuji svou družku vaší obzvláštní přízni, princesso, a tobě, milá přítelkyně, představuji nejduchaplnější dámu petrohradských salónů a perlu naší společnosti.“

Princessa Ščerbatova hledíc zkoumavým ale vlídným okem v tvář Adelaidy odpověděla: „Mám opravdu radost, že poznávám dámu, pro kterouž naše líbezná kněžna tak nadšeně horuje. Jsem přesvědčena, markézo, že i v ostatních brzy stejný enthusiasmus vzbudíte.“

„Ani zmínka o možnosti nějakého přátelství, ani jediný srdečný tón, to není dobré znamení!“ povzdychla si stranou kněžna Lidie a šla s Adelaidou dále.

Zastavivši se pak u knížete Rumjancova pravila: „Zde kníže Rumjancov, milá Adelaido, zachoval tě nejvíce v paměti a nemýlím-li se, jest on také mimo mne a mou matku z tvého příchodu nejvíce potěšen.“

„Nemýlíte se, jasná paní,“ odpověděl Rumjancov, „ačkoliv jsem přesvědčen, že markéza všem radost spůsobila. Však kdo štěstí měl, bývati tak často na blízku rusalky, kteréž jsme „La Bellissima“ říkali, jako já, ten ovšem musel si nejlepší paměť zachovat a ten musí býti

nyní také nejvíce potěšen. Markézo, prosím na základě toho za vaše přátelství."

Adelaida podala mu ruku a pronesla, jakoby řeči knížete obzvláště mile byla dojata: „Nebyla bych se věru nadála, že jsem v Petrohradě mimo kněžnu Lidii u někoho tak vlídnou upomínku si zůstavila. Děkuji z plna srdce a prosím o další přízeň."

„Tou buďte pro všechny časy i případy jista," odpověděl s poklonou Rumjancov a provázel dámy na další obchůzce.

Kněžna Lidie vyšla s přítelkyní a knížetem z prvního salónu, aby Adelaidu také ostatním hostům, kteří v předních salónech obvyklým způsobem do hry a hovoru zabráni, nic o tom nevěděli, co v třetím salóně se dělo, představila a takto celou úvodní ceremonii jedním rázem odbyla. Společnost v třetím salóně rozstoupila se tím časem na několik promenujících skupin a co do okamžité nálady na dva tábory. Jedni byli ihned Adelaidě nakloněni, kdežto druzí z řeči princessy Ščerbatovy jakési podezření čerpali a také okázalým způsobem nemile dojati byli, kterýmž kněžna Lidie, nejsouc ani hostitelkou, nýbrž jen svou matku mimořádně zastupujíc, Adelaidu byla uvedla a představila. Ačkoliv tedy ani první dojem ještě nebyl procítěn, stály už proti sobě dvě strany: jedna pro Lidii a druhá pro Ščerbatovu, čili jedna pro Adelaidu a druhá proti ní. Strana pro Lidii a Adelaidu byla ovšem četnější, skládajíc se jednak z osob, kterýmž nedotknutelná noblessa Galicynovy rodiny proti všelikým společenským pochybnostem nejvyšší zárukou byla, jednak z těch, kteří oslňujícím zjevem Adelaidy a naprostou lahodou jejího vzezření i chování se byli okouzleni. Mohlo se tedy přese všechen vznikající odpor říci, že Adelaida hned na první vystoupení pronikla.

Kněžna Lidie, kteráž v tom výstupu sama byla herečkou, viděla prozatím jen úspěch a byla tudíž s výsledkem plnou měrou spokojena. Jí šlo především o to, aby petrohradská vyšší společnost Adelaidu příznivě aneb aspoň vůbec přijala; o další pokroky neměla starosti jsouc přesvědčena, že Adelaidina krása a znamenitá salonní turnýra sama dílo dovrší. Proto uznala zapotřebí, aby Adelaida v salóně její matky a co možná okázale byla uvedena, ježto ze zkušenosti věděla, že společenská choulostivost a výlučnost jen tím způsobem nejsnáze prolomiti se dá. Nuže, byla-li jaká překážka proti uvedení Adelaidy do vysoké společnosti carské residence, byla již proražena, a kněžna Lidie vracejíc se po vykonané obchůzce do třetího salónu, stiskla Adelaidě vřele ruku a pravila:

„Gratuluj si, Adelaido; první partie je brillantně vyhrána!"

„Tvoje to dílo, drahá Lidie, — měj za ně svrchované díky!" odtušila Adelaida a pohledla na Lidii tak vroucně a dojemně, že této slzy do očí vstoupily.

Zatím nadešla doba obvyklé večeře a všichni hosté odebrali se do jídelny.

Po skončené večeři sezvala si kněžna Lidie opět tutéž malou společnost, jako před čtrnácti dny do modrého kabinetu vedle prvního salónu ku krátké poradě stran Adelaidy. Chtěla železo kouti, dokud bylo žhavé, a aby výsledek porady ani pochybným státi se nemohl, vypustila z pozvání princessu Ščerbatovu a poprosila za to do schůzky

svého otce, knížete Lva Galicyna. Mezi večeří a hudební produkcí sešli se tedy k důvěrné rozpravě: kněžna Anna Galicynová, hraběnka Saburová, hraběnka Zavalská, slečna Natalie Soltykova a kněžna Lidie, z pánů pak kníže Galicyn, kníže Rumjancov, baron Lipke a poručík Razumovskij. Ježto pak času nazbyt nebylo, umínila si kněžna Lidie, že ihned na jádro věci udeří a promluvila tudíž beze všeho úvodu o tom, jak by se nyní postavení Adelaidy mělo upravit.

Porada byla krátká a skončila patrně velmi uspokojivým spůsobem, neboť když kněžna Lidie zase do salónu vstoupila, stiskla při prvním setkání Adelaidě opět ruku a pravila spěšně, aby nikdo z kolemstojících toho nezaslechl: „Gratuluji znovu; druhá partie je vyhrána!“

Jinak nestalo se té noci nic pozoruhodného. Adelaida byla šťastna, neboť její zjev, vtip a hladká manýra docházely vždy větší obliby a sami instinktivní její odpůrcové z tábora princessy Ščerbatovy uznávali ochotně, že jest Adelaida čili — jak se již obecně říkalo — markéza dáma duchaplná a příjemná. Mladší kavalíři spěchali o závod, aby se s krásnou markýzkou blíže seznámili a také dámy věnovaly jí značnou pozornost, namnoze ovšem jen z té příčiny, aby se kněžně Lidii a hostitelce zavděčily aneb aby na cizince nějaké vady objevily, kterých by se prodlením času proti ní dalo užíti.

Princessa Ščerbatova chovala se velmi zdrželivě, ačkoliv ani ona zvědavosti odolati nedovedla a s Adelaidou krátkou rozprávku zavedla, aby se o jejím duchu a mravu poněkud přesvědčila. Že pak výsledek tohoto krátkého výzkumu nebyl pro ni uspokojivý, vyšlo na jevo ze slov, jež potom k baronesse Friderixově pronesla říkouc: „Ta žena je opravdu nebezpečná! Teď chápu již, že dovedla rodinu Korsákovu tak rozrušit!“ Od té chvíle sledovala princessa z pozdálí takřka žárlivým okem každé hnutí té „nebezpečné ženy“ a její pozornosti nemohlo tudíž ujíti, že ze všech přítomných pánů Adelaidě největší pozornost osvědčoval kníže Rumjancov. „Vizte toho Rumjancova,“ pravila po nějaké době zase baronesse Friderixově, „jak dnes září, jak se rozplývá! Wieniawski hraje jako nějaký bůh, a on ho neslyší! On ztápí zrak, sluch a vůbec všechen svůj smysl do zjevu té záhadné cizinky, od níž se ani odtrhnoutí nemůže. Nezdá se vám, má milá, že se tu zapřádá první kapitola románu?“

„Neškodilo by,“ odpověděla s rozmarem baronessa. „Děje se beztoho tak málo, o čem by se s chutí mohlo promluvit; kdyby Korsákova bývalá guvernantka tomu nedostatku odpomohla, byla bych jí, to jest kněžně Lidii opravdu povděčna.“

„Mám tušení, že se vaše přání uskuteční,“ prohodila zase princessa; „ale nyní dejme již pozor, sice nám ujde nejlepší část koncertu!“

Koncert skončil po třetí hodině, a když hosté se rozcházeli, stálo již slunce vysoko na obloze.

III.

Asi za dvě neděle po onom večeru opustil „malý dvůr“ t. j. dvůr následníka trůnu Carskoje Selo a přesídlil se na Krym, kdež „velký dvůr“ již dávno jižního mořského vzduchu užíval. Odjezd ten spůsobil,

jako obyčejně, také velkou změnu v obyvatelstvu panských letohradů. Některé rodiny odjely za hranici do německých nebo francouzských mořských lázní, a jejich villy osiřely docela; jiné pak rodiny zůstaly neúplné, ježto hlavy jich buď z úřadní povinnosti následníka trůnu do Livadie doprovodily aneb na obvyklé letní cesty se vydaly. Kníže Ščerbatov odejel s chotí a dcerou do Trouvillu, hraběnka Zavalská odešla s rodinou do Ostende, rodina Friderixova odebrala se do Jalty na Krymu, baron Lipke musel s družinou následníka trůnu do Livadie a tak dále. Jen rodina knížete Lva Galicyna zůstala celá na „Světlaně“, hlavně k vůli kněžně Lidii, jejíž choť teprv na podzim dovolenou měl slíbenu, a pak také z ohledu na starou hraběnku Saburovu, kteráž na „Světlaně“ hostem byla a nemajíc vlastních prostředků žádným způsobem za hranici by se nebyla vydala. Mimo to byl kníže Galicyn pohodlný pán, který častých změn nemiloval a proto své dceři a staré hraběnce milerád se obětoval.

Za takýchto okolností odpadly ovšem úterní a čtvrteční večery u Galicynů i kněžny Lidie Odojevské a na „Světlaně“ zavládl tichý, skoro idyllický život rodinný.

Kněžna Galicynová, která společnosti nade všechno milovala, pravila již třetího dne po všeobecném ztišení v Carském Selu knížeti: „Štěstí ještě, že nám sem přijela Adelaida; nevím, co bych si byla jinak nudou počala. Kromě toho zdá se mi, když Lidii s Adelaidou pohromadě vidím, že se vrátila uplynulá léta a že jsme oba ještě mladší.“

„I já jsem tomu povděčen,“ odpověděl Lev Galicyn. „Měl jsem to děvče od jakživa rád; bojím se jen, aby to starý Korsákov nepovažoval za demonstraci.“

„Chtěl bys snad upustit od dobrého skutku jen proto, aby se někomu nezdál demonstrací?“ namítala kněžna.

„To nikoliv,“ odtušil kníže, „ostatně nejsme ze svého pohostinství nikomu zodpovědni.“

A tím byly všechny rozpaky odbyty. Třikráte za den bývali buď na „Světlaně“ nebo na ville Odojevského pohromadě kníže Lev Galicyn a kněžna Anna, jejich dcery Lidie Odojevská a šestnáctiletá Olga, pak Adelaida a hraběnka Saburová; co možná často přijížděli z Petrohradu plukovník kníže Odojevskij, mladý Dimitrij Galicyn, který k ministerstvu spravedlnosti byl přidělen, a poručík Razumovskij; denním pak hostem u večerního čaje býval kníže Vladimír Rumjancov.

Pravidelné tyto návštěvy Rumjancova nebyly nikomu nápadny; rodina Galicynova považovala je toliko za důkaz obzvláštní oddanosti a byla prostě povděčna za to, že mladý ten a ještě svobodný kavalír jiných zábav nevyhledávaje ochotně přicházel, aby jí večery ukrátil. „Večery“ říkalo se ze zvyku a pak proto, že se čaj píval při uzavřených okenicích a rozžhatých lustrech. Jen kněžna Lidie, která ustavičně o Adelaidu hlavní péči měla, pozorovala se smíšenými pocity, s obavou a přec zase s jakousi mlhavou nadějí, že Rumjancov vlastně jen k vůli Adelaidě přichází a domyslila se z toho přirozeným způsobem, že také jen k vůli ní, proti svému obyčeji, toho roku na žádnou cestu vydati se nechtěl, nýbrž celé léto v Carském Sele ztráviti si umínil. Avšak domnělý ten poměr nevystupoval zevně nikterak z mezí obyčejné spo-

lečenské dvornosti, a sama Adelaida nebyla by mohla nic jiného říci, než že považuje pozornost knížete Rumjancova za zcela nevinný projev přátelské přízně, za kterouž ho sama s kněžnou Lidií byla požádala. K vážnému přemítání nezdálo se tedy býti ještě podstatné příčiny, a kněžna Lidie nevyzradivši nikomu své pozorování dopřála věci volného průběhu.

Kníže Vladimír Rumjancov byl muž vysoké, pružné postavy a příjemné tváře, jejíž mužný výraz obestřen byl tím zvláštním a u dam nikoliv neoblíbeným unylým přídechem, kterýž tak zhusta vídáme na lících světáků z vysoké společnosti. Měl černé jiskrné oči a mohutné rovněž černé kníry. Čítal teprv 33 roků, mluvil zběžně několika jazyky, znal všechna velká evropská města, byl veliký boháč a měl dosti značný fond povšechného vzdělání. Nebylo tudíž vlastně ani s podivením, že Adelaida jeho dvornost ochotně snášela, jakož také zcela přirozeným se zdálo, že Rumjancov společnost tak sličné, duchaplné a v řeči obratné dámy, za jakouž Adelaida obecně se uznávala, rád vyhledával. V Petrohradě bylo by se to ovšem ihned stalo nápadným, ale na venkově prošlo to i v tak opatrném domě, jakým byl dům knížete Lva Galicyna.

V nerušeném souladu děly se tedy čajové schůze den co den, po čaji pak, když slunce k západu se chýlilo, následovala vždy delší procházka zahradou, a takž prchal obyvatelům „Světlany“ klidně a příjemně večer za večerem, až zase čtrnácte dní uplynulo.

Tu pak oznamoval, když zase čaj byl podán, na milé překvapení svých „mladých lidí“ kníže Galicyn:

„Zejtra večer odjedeme do Moskvy a doufám, že se z té cesty nikdo nebude chtět vymknouti. Jen hraběnce Saburové dám dispens, kdyby jí obtížno bylo s námi se trmácet. V naší staré a bohužel stranou postavené „matušce“ sejde se totiž pozejtří sjezd největších statkářů ruských, k jehož zahájení navzdor parné výroční době sám císař se dostaví. Nevlekl bych vás s sebou, kdyby se na oslavu té události v Moskvě nepořádaly všelijaké slavnosti, jako na příklad skvělé operní představení ve velkém divadle, kdež co pozvaní hosté spolupůsobiti budou nejslavnější zpěvačky a pěvci, osvětlení města, pochodňový průvod vojska na Kreml, velká serenáda u carského dvorce v Petrovském parku a tak dále, což vám po delší letní nudě zajisté bude pochoutkou.“

Stará hraběnka Saburová žádala ihned o slíbené dovolení, aby směla zůstat, kdežto kněžna Lidie jménem ostatních otcovo nabídnutí s radostí přijala. Adelaida namítala sice, že by jí lépe slušelo, kdyby s hraběnkou Saburovou v Carském Sele zůstala, ale námitka ta byla co nepodstatná jednohlasně zamítnuta. Rumjancov, jakž arci předvídati se dalo, prohlásil, že také pojede, ačkoliv prý ze zásady na sjezdu súčastniti se nechtěl, a prosil, aby se směl ke knížeti a jeho rodině připojit, což mu také bez okolků bylo dovoleno.

Lidie slyšíc jej takto mluvit, podívala se maně na Adelaidu a spatřila, že tato před sebe na stůl hledíc, významně se usmála. Od té chvíle byla kněžna Odojevská přesvědčena, že kníže Rumjancov Adelaidu miluje a tato — že o tom ví.

* * *

Odpoledne následujícího dne odjížděli už kníže Galicyn s rodinou, Adelaidou a Rumjancovem z nádraží nikolajevské dráhy v Petrohradě. Lev Galicyn měl dva vlastní vagony, kteréž se jen pro něho a na jeho rozkaz do vlaků vřaďovaly; jeden z nich obsahoval salón, druhý oddělené ložnice; z jednoho mohlo se ovšem přecházeti do druhého. V těchto dvou vagonech tedy, zpočátku ovšem v salónovém voze pohromadě sedíce, opouštěli obyvatelé „Světlany“ říšskou residenci, aby na zejtří ráno již súčastniti se mohli při slavnostním vjezdu cara do Moskvy. Za týmž účelem odejely o celých čtyřiadvacet hodin dříve do Moskvy Galicynovy parádní ekypáže a jezdečtí koně s příslušným počtem služebnictva.

Car spal té noci již v letním zámku v Petrovském parku u Moskvy, kdež také Galicyn a Rumjancov vlastní villy měli. I bylo ustanoveno, že Galicyn s rodinou z moskevského nádraží přímo do Petrovského parku odjede a tam ihned k carově družině se připojí. A tak se i stalo.

V moskevském nádraží sestoupili knížata a jejich dámy už v přiměřené slavnostní toilettě do čekajících ekypáží a dorazili k hlavnímu východu z Petrovského parku právě v tu chvíli, kdy car uprostřed velkých knížat Alexandra a Vladimíra z květinového portálu koňmo vyjížděl. Bylo rozkošné letní jitro, plné svěžesti, vůně a jasu. Kolem osvěžená příroda a v popředí jiskřící nepřehledné moře kupulí a bání s planoucími kříži, půlměsíci a řetězy, vrcholem to Moskvy, kteráž spodem ještě v ranní páře se koupala. Na pravo ovládalo ten úchvatný obraz pět obrovských zlatých bání vzdáleného chrámu Spasitele, kdežto v samém středu staroslavný Kreml zlaté hlavy svých kostelů a věží nad bělavou mlhu majestátně vypínal.

A jakou to hudbou vítala svého cara matka měst slovanských!

Jakoby se byla každá věž a každá báň ve zvučnou Aeolovu harfu proměnila, hlaholila nad Moskvou velkolepá, měkká a velebná symfonie několika tisíc harmonických zvonů, že člověk Platonovu harmonii světových těles slyšeti se domníval. Není snadno představiti si v říši zvuků něco majestátnějšího, než takovýto hymnus nesčetných moskevských věží, jehož dojem vrcholu dostupuje, když do něho v přestávkách a s různých stran ještě děla hřímají.

Za takovýchto slavných zvuků jel car ostrým klusem po silnici špalírem vojska a uvolnil krok teprv na samém prahu Moskvy, u velkého triumfálního oblouku, kdež zastupitelstva města, církve, úřadů a vojska hosudara očekávala a pozdravila. Kněžstvo okolních kostelů stálo tu s křišťalovými kříži a svatými obrazy na zlatých a stříbrných žerdích, v těžkých, zlatých a stříbrných, drahokamy posetých mitrách a řízách a vynikalo takto nade všechen lesk vojenských uniforem. Car poživ z rukou purkmistra chleba i soli, vjel zvolna do ulic, kteréž pískem hojně posypány a kvítím vystlány byly. Jako bouře valilo se před ním jásání nadšených davů, kteréž i sesílený hlahol zvonů a hřímání děl přehlušovalo. Car jel městem v řadě samoten a za ním teprv jeli, také koňmo, velící knížata a pobočníci, ostatní pak družina v zadu v ekypážích. Uplynulo asi půl druhé hodiny, než car, s koně sestoupiv, s obnaženou hlavou „svatou branou“ do Kremlu vešel, jehož hlavní, vysoko nad jižní polovici Moskvy rozložené nádvoří záhy na to koňstvem a povozy se vyplnilo.

Knížata Galicyn a Rumjancov, kteří v slavnostním přijetí šlechty súčastniti se museli, odloučili se u Kremlu od dam, kteréž do paláce Odojevských zajely a o polednách do Petrovského parku se vrátily.

Večer, po formální, zahajovací schůzi velkých statkářů bylo ve velkém divadle slavnostní představení, ku kterémuž, aby nával nebyl přílišný, jen ti přístup měli, kdož na učiněné přihlášení od generálního gubernátora vstupenku obdrželi. Ale i přes toto opatření bylo divadlo ve všech prostorách naplněno. Knížata Odojevskij, kterýž také do Moskvy se dostavil, Rumjancov a Galicyn obdrželi pro sebe a své dámy dohromady dvě sousedící lože v prvním pořadí. Dávaly se úryvky z nejoblíbenějších oper a balletů. V přestávkách pozval si car do dvorní lóže vždy některého šlechtice, aby s ním několik slov promluvil. Při třetí přestávce byl k císaři povolán teké Lev Galicyn.

„Mám radost, že vás zde vidím!“ pravil car, když byl Galicyn vstoupil. A porokovav s ním o účelu sjezdu, za jehož předsedu Galicyn byl zvolen, prohodil, když zase opona se zvedala: „Očekávám bezpečně, že se zejtra večer také kněžna a vaše dcery na Kreml dostaví. Tedy na shledanou!“

Pozornost tato, ačkoliv za nejvyšší vyznamenání považovati se musela, nepřišla dámám přece jak náleží vhod. Doufalyť, že se budou moci dát u hofmistra prostě omluvit, což nyní naprosto bylo nemožné. Nejméně byla tím potěšena kněžna Lidie, která vůbec ke dvoru nerada chodila a nyní ještě tu příčinu měla, že bude muset „doma zůstavit“ Adelaidu, kterouž ve svém poněkud přepjatém idealismu sobě, pokud možná, ve všem na roveň chtěla postavit. Avšak dvorní vzduch není sférou, ve kteréž by se podobné libůstky daly provádět, a proto byla Lidie celý následující den jak náleží mrzuta.

Tím spokojenější byl kníže Rumjancov, který si pro svůj účel ihned plán sestavil.

(Pokračování.)

Colbert a Bismarck.

Národohospodářská skizza

od

Jos. Fořta.

Jsou státníci, které proud politicko-ekonomického rozvoje unáší jako třtinu; jsou dále státníci, již silou svého ducha vhánějí onen proud do směrů, v němž bystrozrak jich shledal nejkratší a nejjistější cestu vedoucí k cíli: k mravnímu i hmotnému blahu státní společnosti. První druh neprospívá lidu na prosto, škoditi však může svou nemotorností; druzí, uhodivše na cestu pravou, zajistí státu na celá století hlavní podmínky rozkvětu — chybí-li však, mohou nešťastným experimentem zasadit jedné generaci rány tak hluboké, že z následků jich se nevzpamatují vnuci ani pravnuci.

Doklady k pravdě této podávají velké dva historické momenty v hospodářském rozvoji předních států západoevropských: Francie a Německa. Ve Francii jest to doba neunavného organisatora činnosti hospodářské Jeana Baptista Colberta, doba to, z níž prýští se do dnešního dne ekonomická i duševní síla francouzského lidu; v Německu jsou to Bismarckovy celní a finanční předlohy, o kterýchž se právě v říšském sněmu berlínském rozhodlo. V obou státech vyšlehl z mozku jediného státníka složitý, smělý plán, jenž nekráčel ani cestami souvěkých doktrin, aniž byl rázu přesně eklektického. V jednom bodu, přes to, že rozdíl časový obnáší více než dvě století, se plány obou stýkají úplně, v názoru totiž, že stát sám musí z vlastní povinnosti převzít hospodářskou organisaci pevně do svých rukou. V pohnutkách, prostředcích a účelech se však oba rozhodně liší. K pochopení pravé podstaty Bismarckových předloh a k seznání směrů, ku kterýmž se nese náhlý obrat v hospodářské politice Německa, může nám být tudy zajímavým vodítkem spůsob, jakýmž Colbert položil základy k nynější ekonomické mohutnosti národa francouzského. Stojíť provedení této parallely skutečně za práci!

Bylo po válce 1871; Francie ležela politicky zdrcena u nohou pruského krále, na jehož hlavu posadil Bismarck korunu císaře německého. Sjednocené Německo jásalo. Každý hleděl vstříc nové době a maloval si budoucnost v barvách nejrůžovějších; staré obchody, závody průmyslové a podniky peněžné, jež za války odkázány byly na pouhé živoření, jaly se obor působnosti své se zimničným chvatem rozšiřovat, aby ztracený čas, ušlý výdělek co nejdříve byl nahražen. Práce se dařila a prospěch závodů starých podněcoval k zakládání podniků nových. V jediném Prusku vzniklo r. 1872 přes 500 společností akciových, tedy skoro polovička všech (1267) podniků, které od r. 1801—1874 byly tam založeny; akciový kapitál všech 1267 závodů obnášel $2^1/_2$ milliardy tolarů, z kteréžto sumy $^1/_2$ milliardy připadá jen na společnosti založené r. 1872. Současně dostavil se onen zlatý dešt — pět milliard fran-

couzské náhrady válečné. Větší část obrovských sum těchto, jež Francie splácela s rychlostí obdivu hodnou, připadla k zaplacení přímých výloh válečných a ku stavbě pevností; dále založen fond vysloužilců a tak zvaný poklad válečný; však vedle toho zbylo ještě peněz s dostatek, aby v jednotlivých státech německých prováděny byly velkolepé stavby, různé podniky, aneb větší oporace peněžní. Vliv francouzských milliard na peněžní trh a hospodářský rozvoj v Německu byl nad vše pomyšlení zhoubný. Hojnost peněz vedla veškery vrstvy k horečce zakladatolské, rozpoutala chtíč mamonu. V tu dobu spadá ono zimničné zakládání nových a nových ústavů, jemuž v zápětí kráčela divoká bursovní hra o ažio. Kdo měl jen poněkud hotového kapitálu, hrál na bursách, ba na mnoze uvolněn i kapitál fundovaný, vždyť na burse bylo lze vydělat přes noc více, nežli v solidním občanském podniku za celé desítiletí. Však brzy nastal obrat, jehož příšerným věštcem byl květnový krach ve Vídni r. 1873. Produkce za příčinou zdražení všech podmínek, zejména však zvýšení mzdy byla jak ohromnou, tak drahou — odbytu však ubývalo. Ubývalo ho tím více, poněvadž i vývoz Německa utrpěl současně hluboké rány. Hlavním vývozištěm Německa jest trh americký; v Americe však rozzuřila se divoká válka a když tato dospěla ku konci, pustili se Amerikáni s železnou energií do práce k povznešení svého života hospodářského; zavedliť vysoká cla ochranná, uvnitř pak úsilovně pečovali o rozvoj veškeré výroby.

A zatím v Německu? Staré podniky nemohouce, či nechtějíce práci nevýnosnou zastaviti, vyráběly dále. Hromady hotových výrobků rostly, skladiště továren i obchodníků byla přeplněna — však odbyt scházel. Vývoz za hranice klesl, odliv přebytku do Rakouska byl přes všechnu „dobrou vůli“ obchodních smluv nemožný — vždyť zde řádila krise mnohem krutěji, než v Německu samém! — a konsum vnitřní ochabnul. I jakž by neochabnul, vždyť mezi tím nejenom výnos hotových kapitálů, onen hlavní pramen kupní síly lidu, nýbrž i kapitál sám z valné části stal se obětí hospodářského neduhu. Cenné papíry zaznamenané na berlínské burse r. 1872 měly úhrnem základního kapitálu $2^1/_4$ milliardy tolarů; dle kursovního lístku z r. 1872 obnášela však tržní bursovní cena papírů těch $2^3/_4$ milliardy. Však již r. 1874 zbylo na veškerých papírech těchto ceny pouze 2 milliardy, r. 1875 dokonce jen $1^2/_3$ milliardy tolarů. Bylo tedy skorem 1000,000.000 tolarů ztraceno. Zdaž nemusila obrovská tato ztráta zdrtit i kupní sílu všech konsumentů německých? Tito nebyli s to, aby z nahromaděných fabrikátů, jež množství zbytečných, jen za účelem bursovní spekulace do života vyvolaných podniků vyrábělo, aspoň polovinu spotřebovali. A následek všeho? Řada nových podniků klesala v záhubu, strážejíc s sebou i bezúčetné podniky staré a solidní. Jsouť obchodní i průmyslové podniky spjaty mezi sebou v dlouhý řetěz, jako byli onino neštastní bojovníci kalicha na pokraji šachet kutnohorských; první husita, shozený v propasť, strhl s sebou i řadu ostatních.

V Německu zavládla bída rozežírající jednu větev za druhou. Jako jest hmotný nedostatek jednotlivce zdrojem nemocí tělesných, ba nezřídka i pohromou síly mravní, tak jest hospodářská bída státu pramenem těžkých neduhů politických, ba někdy i zdrojem národní demo-

ralisace. V Německu jeví se ona nemoc v rozvoji nauky socialistické. Nemocí nazván budiž socialism jenom potud, pokud vůbec lze každou velkolepou krisi v organismu národa ba celého lidstva přirovnat k chorobě tělesní; jsouť i choroby jen následkem rozvoje nepřirozeného. Byla-li nepřirozenost operací, byť i bolestnou, odstraněna, zavládne v organismu zdravý, přirozený život. Nechceme tuto rozbírat ani oprávněnost, ani možnost provedení zásad nauky socialistické; jisto však jest, že v Německu následkem nepřirozených poměrů hospodářských zmohl se socialism tou měrou, že orgány, kteréž na trvání nynějších poměrů společenských hluboký mají zájem, naplňuje ať právem či neprávem, skutečnou bázní. Pocit ten vzrostl až do krajnosti, když jednotlivé výstřelky socialismu sáhly rukou vražednou až na samého představitele „Německa sjednoceného". Útok podniknutý dvakrát po sobě na život stařičkého císaře Viléma vyburcoval všechny ty elementy, kteréž jako netopýři a sovy před leskem vycházejícího slunce počaly již zalézat před září mohutnějícího liberalismu do tmavých koutů, a po celém Německu znělo to jedním hlaholem: „Něco se státi musí!"

A toto „něco" se stalo. Jest to obrovitý plán Bismarckův na znovuzřízení celé hospodářské budovy Německa. Že vedle zřízení hospodářského směřuje se k účelům politickým, ba že tyto jsou onomu pobídkou hlavní, pochopí čtenář z vývodů pozdějších. Bismarck si dříve, toť vlastní jeho doznání, věd politicko-ekonomických nevšímal. Teprv když francouzské milliardy nadělaly v Německu nemenší spousty, než pruské žoldáctvo dvě leta před tím na nivách Francie, jal prý se pilně hloubati ve vědě národního hospodářství, hodil „doktrinářské nauky" mezi staré haraburdí, vypracoval si vlastní svou „soustavu" a došel k poznání, že jenom železným její provedením lze Německo přivésti a udržeti na stupni blahobytu a moci politické. Pozoruhodno, že obrat v názorech Bismarckových nastal během krátkých tří let. Ještě r. 1875 byl náhledů zcela opačných; vysloviltě se tehdá v německém parlamentu, že dlužno „celní tarif německý co možná zjednodušit, zbaviti jej všech nízkých a zbytečných položek, a přidržeti se jen několika zhola nezbytných cel ochranných." Koncem lonského roku, když o vánocích v listu k spolkové radě poprvé začal plány své rozvinovati, octnul se Bismarck k názorům svým z r. 1875 v odporu přímo kontradictorickém a již tato nápadná změna u muže tak starého, zkušeného a bez odporu i vysoce nadaného jest velice pro ryzost a přesvědčení jeho pochybnou.

Nuž a v čem záleží ta Bismarckova soustava hospodářská? Německá celní a obchodní politika pohybuje se od počátku devatenáctého věku tím směrem, že hleděla hospodářskému rozvoji pokud možná uvolniti cestu, že odstraňovala překážky, jež postup jeho zdržovaly; bylo to období — nehledě k malým vyjímkám — mírné ochrany celní co prostředku vychovacího. Doklady toho vidíme již r. 1816 za krále Viléma v uvolnění pozemků, v povznešení rolnictví a podporování průmyslu, dalších dokladů podává zákonodárství všech států spolkových a konečně samo zřízení celní jednoty, kteréžto dílo zbudováním říše německé r. 1871 dosáhlo zatímního svého vrcholu. Politiku tu naznačují nejlépe výše uvedená slova Bismarckova: snaha po zjedno-

dušení sazby celní, odstranění zbytečných položek nízkých a ponechání jen několika nezbytně nutných cel ochranných.

Dnes však Bismarck obrátil. Politicko-ekonomický plán, jenž obsažen jest v osnově nového celního tarifu a osnovách berních, o kterýchž v německém parlamentu právě rozhodnuto, chová v sobě tyto základní myšlenky: Celní oprava musí kráčet ruku v ruce s opravou berní a finanční; cla musejí nejenom chrániti průmysl a domácí výrobu vůbec, nýbrž i vynášet státní pokladně; čeho pak nevynesou cla, musí být dosazeno výnosem daní nepřímých. Proto: *a*) dlužno ze všech předmětů k nám z ciziny dovážených — vyjímaje některé průmyslu německému nezbytně potřebné suroviny — vybírati clo; *b*) dlužno dále dosavadní průmyslové clo ochranné zvýšiti tou měrou, aby soutěž cizích výrobků s německými producenty zhola byla nemožnou; *c*) dlužno uvalit, po případě zvýšit v podobě cla finančního nepřímou daň na všechny potraviny, jako kávu, rýži, čaj, víno, pivo, sůl atd. z ciziny do Německa přivážené, aby příjmy státní pokladny co nejvíce byly rozmnoženy; *d*) dlužno k ochraně německého rolnictva stížit po případě zamezit přivážení cizích plodin zemědělských a sice v první řadě zavedením cla z obilí, dobytka a dříví; *e*) dlužno vedle toho celním tarifem (§. 5) vtisknout do silné pravice vlády německé břitký meč cla ritorsního čili odvetného, aby kancléř mohl každým okamžikem podniknout vítěznou válku celní s kterýmkoli státem sousedním, jenž by se opovážil hospodářských zájmů svých na úkor Německa hájiti; *f*) dlužno konečně reorganisovati a zavésti daně nepřímé, v první řadě daň z tabáku a z piva, aby říše — tedy Prusko — majíc v říšské pokladně s dostatek příjmů nejen ze cla, nýbrž i z daní nepřímých, od říšského sněmu a jednotlivých států — kteréž až dosud platí na potřeby říšské tak zvané matrikularní příspěvky — stala se finančně neodvislou a podtětím snah partikularistických jednota říše i politicky pevněji byla skována.

Vodící tyto myšlenky naznačeny jsou, byť i na půl slova, hned v prvních větách důvodní zprávy, kterouž Bismarck 13. dubna 1879 zároveň s celním tarifem předložil říšskému sněmu. „Celní tarif“ — dí se ve zprávě — „kterýž německá říše převzala od celní jednoty, nevyhovuje za nynějších změněných poměrů ani ve finančním ani v národohospodářském ohledu oprávněným požadavkům. Nemělať dřívější celní jednota téměř žádných potřeb finančních. Poměry se však změnily: na místo staré celní jednoty vstoupila německá říše s velikými vydaji; dříve vyplácela celní jednota členům svým podíly z přebytku, dnes musejí platit jednotlivé státy na potřeby říše příspěvky matrikularní. Poměr tento dlužno změniti . . .“

Nuž a změna záleží v osmi uvedených punktech.*)

---

*) Chtějíce čtenáře seznámiti hlavně s duchem materiálu, vystříháme se zúmyslně nakupování dlouhých řad čísel. I v příčině jednotlivých položek předlohy nového tarifu německého obmezujeme se tuto na vytčení cifer nejnutnějších, tím spíše, poněvadž jednotlivá čísla, než-li se stane předloha platným zákonem, mohou doznati ještě nějakých změn. Předlohou Bismarckovou navrhuje se zvýšení zejména těchto cel průmyslových: Při železném plechu z 0 na 5 mark, drátu z 0 na $2\frac{1}{2}$—3 marky, jemném zboží ocelovém ze 24 na 60 m., z příze bavlněné ze 12, 24, 36 m. na 12, 18, 24, 30, 36, 39,

Bylo by chybou, kdyby se kdo při rozboru politicko-ekonomických snah postavil na jednostranné stanovisko některé z hospodářských theorií. Chybu tu vidíme zejména v jisté části veřejného tisku a nedivíme se jí nikterak. Jako v politice, tak i v otázkách celních a hospodářských vůbec, rozděleno jest časopisectvo denní ve dva veliké tábory, ovšem s odstíny barev veškerých, a při rychlosti, s jakou nuceno jest pracovati, nemá ani času, aby posuzovalo veliké úkazy jinak, než z vlastního jednostranného stanoviska. Následek toho jest, že za tím co v jednom táboře, mezi zastanci cla ochranného, zpívají se na Bismarcka co neomylného mesiáše nadšené hymny, zatracuje tábor druhý, přívrženci to svobody obchodní, veškeré kroky jeho co egyptskou metlu, vida již Německo, ano řítí se neodolatelně v propast záhuby. Oba tábory na okamžik zapomínají, že žádné z obou theorií v celní politice nemožno ve všem všudy přikládat platnost naprostou, právě tak jako nelze, aby vědec k vůli analysi zamítal zhola methodu synthetickou, či naopak; zapomínají, že jediná politika celní sama o sobě není sto, aby povznesla národ k hmotnému i duševnímu rozkvětu, nýbrž že vedle cla jest tu ještě celá řada jiných cest a prostředků, kterýchž současně musí státník použíti, má-li práce jeho opravdu hluboké zapustit kořeny. Nuž a právě toto bylo nám pohnutkou k přirovnání nynějšího ruchu v říši německé ku obrovské práci, kterouž ministr Colbert již před dvěma sty lety dal základ k dnešnímu lesku a ekonomické síle státu francouzského.

V běžných názorech platí ministr Ludvíka XIV. Jean Baptiste Colbert za stvořitele pověstného merkantilismu, či též colbertismu. Bedlivější pátrání nás poučí, že na díle, které korunoval Colbert svojí soustavou, pracovali též Richelieu a Mazarin; jeť život člověka jediného příliš krátký, než aby veliký proces ve velkém národě propracoval jednotlivec ve všech podrobnostech až do konce. Richelieu položil jisté základy, Mazarin na nich pokračoval a Colbert, jeho žák, spjal železnou svojí silou vše to v soustavu, dodav kulturně-politické škole obou svých předchůdců zákonodárstvím pevnou konstrukci. Základními větami školy té bylo: z povinnosti státu musejí býti probuzeny, rozvinuty

---

42 a 48 mark, při zboží skleněném z 0, 4, 24 na 4, 8, 16, 24 a 30 mark, při nástrojích ekonomických, hudebních atd. ze 6 na 30 mark, při strojích z 0 na 8 mark atd. Cla finanční pak zavádí a zvyšuje předloha následovně: při kávě surové (vše za 100 kilogrammů) ze 35 na 42 marky, při kávě pálené z 43 na 50 m., při čaji ze 48 na 100 m., rýži ze 3 na 4 m., líhu z 36 na 48 m., vínu ze 16—24 na 24—48 m., petroleji z 0 na 6 m., pivu z 0 na 6 m. a soli z 0 na 12·80 mark. Důležitými cly na výrobky a plodiny zemědělské uvaluje se: na chmel za 100 kilogrammů 20 mark, na pšenici, oves a luštiny 1 marka, žito, ječmen a kukuřici 0·5 m., slad 1·2 m., řepku 0·30 m.; dále na dobytek: z koně 10 m., býka neb krávy 6 m., vola 20 m., vepře 2·50 m. atd.; konečně z dříví stavebního, ze sprostých výrobků dřevěných, z dřevěného nářadí atd. od 0.10—40 mark. Zmíněný §. 5 celní sazby, kterýmž se Bismarckovi uděluje moc, každým okamžikem zahájiti s některým sousedním státem celní válku a kterýmž se celý tarif vůči cizině prohlašuje vlastně za sazbu minimalní, ustanovuje: Na veškeré zboží, přicházející z těch států, které v celním a obchodním ohledu chovají se k Německu nepřízněji než ku státům jiným, může být pouhým nařízením císaře se svolením spolkové rady přívozní clo o 50 (původně navrhováno 100) procent zvýšeno.

a vedeny veškeré síly, kteréž Francii ve vědě, literatuře, umění a živnostech povznésti mohou nad ostatní národy a zajistit jí vůdcovství evropské. — Za tím co Richelieu a Mazarin obraceli hlavní zřetel k činnosti umělecké a literární, vrhnul se Colbert s všestranností neunavného ducha svého na činnost ekonomickou. Za něho dosáhl merkantilism — jehož kořeny zapuštěny ostatně hned po pádu prvního předchůdce pozdějších fysiokratů, ministra Sullyho — svého vrcholu. Přední zásady theorie té spočívají v následujícím: Hlavní úlohou státní správy v ohledu hospodářském budiž, aby množství drahokovu v zemi vzrůstalo. Čím více drahokovu, tím větší zámožnost, tím větší blahobyt; proto: nekupovat výrobky z ciziny, aby peníze nevycházely ze země, ale naopak prodávat vlastní výrobky v cizině, aby z ciziny co nejvíce peněz přišlo do země. Tedy žádný import, ale tím větší export. Obyvatelstvo musí být k všestranné výrobě průmyslové i umělecké vychováno; výroba domácí musí poskytovat nejen vše to, co se v zemi spotřebuje, nýbrž musí nadbytek výrobků svých vyvážeti za hranice a činiti si tak poplatnými národy ostatní.

Zásadní theoretické chyby jednotlivých názorů merkantilních byly již bezpočtukrát dokázány a objasněny, praktický následek oné soustavy vychovací, kteráž celní politiku Colbertovu ve všem všudy sledovala, vidíme však podnes na hospodářské síle francouzského národa. Colbert podřídil vše rozkvětu francouzského průmyslu. Pro výrobu zemědělskou v soustavě jeho místa nebylo — přiřčenať jí pouze úloha, aby ostatní odvětví zásobovala potravou. Těmto věnována pozornost veškerá. Aby živnostník a průmyslník ve spojení s umělcem laciněji mohl vyráběti, překažen vývoz obilí, zakázán z části přívoz cizích fabrikátů, na ostatní pak uvalena vysoká cla; za to však vývoz vlastních fabrikátů podporován premiemi a zlepšováním prostředků dopravních; berní soustava vedena k tomu, aby kapitalisté a velký průmysl stíženi byli co možná nejméně, aby kapitál neutíkal ze země. Všude podporován luxus a sám dvůr kráčel v ohledu tom příkladem svým v popředí, neboť vydaje luxusu považovány za vydaje produktivní.*) Colbert nebyl ve vychovací své činnosti nikterak jednostranným. Staraje se o vypěstování živnostenské i průmyslové výroby, o zdokonalení, povznešení a uspořádání ruchu uměleckého, o upravení poměrů obchodních i soukromoprávních, věděl dobře, že všechna snaha nepomůže pranic, nebude-li vše spočívati na solidním podkladu finančním. Před Colbertem byly finance státní na mizině; jeho předchůdce Fouquet uzavřel za 171 mill. půjček, z nichž stát platil ve skutečnosti 15—18%. Činnost Colberta v upra-

*) Toť byla ovšem zásadní chyba. Zajímavý jest v ohledu tom citat: „Luxus pohlcuje kapitalie, plodí marnivou přepjatost, otřásá poměry majetkovými a rozpaluje vášně těch, kterým nedostává se ani potřeb nejnutnějších. Křesťanství i filosofie zatracují luxus se stanoviska mravního; národní hospodářství odkrylo zhoubnou jeho působnost s hlediska výroby. Nelzeť prospěti tím, co člověk ztráví, nýbrž jen tím, co uspoří; jenom hospodárnost tvoří kapitály a množí tak všeobecnou produkci. Jednoduchost v životě, pilnost, pracovitost, nejvyšší mravní i duševní vzdělání — toť jsou obrazy, jež dlužno lidu stavěti na oči. Richesse oblige!“ Emil de Zaveleye v nedávné řeči své „o demokracii a socialní politice“ přednešené v král. belgické akademii.

vení finančních a berních poměrů jest tak obdivuhodnou, že by věru obzvlášť vzhledem k poměrům rakouským zasluhovala zvláštního pojednání. Výsledek neúmorné jeho práce záležel v tom, že veřejný dluh snížen byl na 32 mill., daně pak, přiměřeněji rozdělené, vystoupily z 89 na 115 mill. Vším právem nazval Richelieu finance bodem Archimedovým, s něhož možno hýbati světem — a Colbert význam slov těch pochopil úplně. Věděl, že ku zvýšení příjmů jest nezbytně třeba čilého ruchu výrobního v oborech veškerých.

Tísnící cla finanční zrušena, celní šraňky v jednotlivých provinciích stejnoměrně urovnány, průvoz zboží určeného za hranice uvolněn; zakládány nové komunikace, stavěny přístavy, velká průvozní skladiště (entrepôty), průplavy vodní a současně zavedena v obchod zákonodárstvím co nejpřísnější kázeň. Colbert vyvolav do života nové odvětví inženýrské, stavbu lodí, jest do jisté míry zakladatelem nynějšího francouzského loďstva. Před Colbertem křižovalo 20.000 lodí v obchodu světovém; z těch náleželo 15000 Hollanďanům, Francouzům pak asi 600! Colbert poměr ten skoro obrátil a jakou pozornost věnoval obchodu námořskému, svědčí ta okolnost, že Napoleon praviv: středozemní moře musí být mořem francouzským! — opětoval jen myšlenku bourbonského ministra. Ba za Colberta vzniklo i přesvědčení, že Francie musí se zmocniti Egypta, aby odtud vládla obchodem východním, a Francouz Jaques Savary byl první, jenž už tehdá naléhavě radil Ludvíku XIV., aby dal prokopati průplav suezský. Za dvě stě let po tom byla skutečně velkolepá práce tato dle francouzských plánů a většinou francouzskými penězi provodena a jenom nezručnosti vlády Mac Mahonovy lze připsati na účet, že Angličanům tajně se podařilo skoupit před nedávnem větší díl suezských akcií.

Jiným důkazem bystrozraku a vychovatelské dovednosti Colbertovy jest obchodní a hospodářské jeho zákonodárství. Jeho édit de commerce z r. 1673 udržel se až do prvního desítiletí našeho věku, jeho ordonnance sur les eaux et forêts z r. 1669 až do r. 1827 a i potom přešlo takřka vše ze starých kodifikací do zákonů nových. V obchodních jeho ustanoveních vidíme nejjasněji vodící myšlenku vychovatelskou: všude žádá se se železnou přísností kupecká i živnostenská solidnost, ba podvodným kridatorům vyhrožuje se až trestem smrti! Netřeba ani podotýkat, že Colbert se při tom neštítil žádných prostředků policejních,*) přes to však hned na druhé straně pečoval o to, aby průmyslnictvo samo, dospěvší státním vychováním na stupeň jisté dokonalosti, samo staralo se o vlastní své zájmy. Dospělým ihned povolil uzdu. Tak byl Colbertem již před dvěma sty lety založen conseil de commerce, v němž zasedali obchodníci i průmyslníci, scházejíce se každých 14 dnů k poradám, jimž sám král musil předsedati. Conseil de commerce možno právem nazvati základem slavných obchodních komor francouzských, jež na př. v Rakousku zorganisovány a sice dost jednostranně teprv r. 1850!

*) Colbert trestal citelně lenost a odměňoval píli. Uslyšev jednou, že dělníci továrny v Chevreuse tráví celý den v hospodách, vydal jednoduše rozkaz, aby se dělníkům pod přísným trestem neprodávaly ve všedních dnech pokrmy a nápoje leda v hodině polední.

Vedlo by nás daleko, kdybychom rozebrati chtěli celou obrovitou činnost francouzského ministra. Ovšem, politické poměry tehdejší doby byly mu nad míru příznivy. Před Colbertem zaujímala Francie asi páté místo v pořadí národů. Však už za jeho působení klesalo Španělsko i Portugalsko — země tyto jsou ostatně nejvýmluvnějším dokladem o mylnosti jednostranné theorie merkantilní; z krajin zámořských přiváženo tam veliké množství drahokovu, však blahobyt národní klesal — nepřátelství pak mezi Anglií a Hollandskem mohlo Francii jen posloužiti, neboť duobus litigantibus tertius gaudet. Nejhůř to ale dopadalo v Evropě střední, kdež třicetiletá válka nadělala spoust nezměrných. V Čechách, jedné z nejbohatších zemí střední Evropy, v zemi to, jejíž kultura tehdá už mocným krokem razila si cestu na kolbiště s národy nejvzdělanějšími, zbylo na konci války třicetileté ze 732 měst jenom 130, ze 30.700 vesnic jen 6000 a z 3 millionů obyvatelstva jen 780.000! Tak dělo se více méně i v zemích ostatních a vedle toho byl střed Evropy neustále znepokojován návaly osmanských hord. Tomuto příznivému skupení poměrů a neunavné píli nadaného ducha Colbertova lze připsati, že jeho dílo zapustilo ve Francii tak hluboké kořeny. Křivdí se Colbertovi, prohlašuje-li se za vynálezce, ba za vtělenou soustavu naprostého protekcionářství. Protekcionism v celní politice vyvinul se již před ním v Anglii, Benátkách a jinde. Nicméně chybují však druzí, kdož prohlašují jej za tajného či zakukleného přívržence obchodní svobody, uvádějíce na doklad paměti hodné memorandum, kteréž Colbert psal v příčině obchodní smlouvy francouzsko-anglické. Ustálený úsudek o Colbertovi zněl by spíše takto: státník ten nebyl doktrinářem; nezabředl, jako se to pohříchu děje i v našich dnech se strany mnohých, již na titul státníků činí nároky, do pouhých hesel té či oné theorie, aby pak k vůli heslu zapomněl na věc. Colbert vytknul si za účel života vypěstovat ve Francii zdravý, lepotou výrobků, vzděláním, dovedností a vkusem dělnictva nad veškery národy vynikající průmysl; průmysl, jenž proniknut jest do všech vrstev činností uměleckou; obchod, jenž do šíře i hloubky předstihuje žárlivé konkurenty, aby pomáhal francouzskému národu nad průmyslovou činností celé Evropy držeti nadvládu; výrobky francouzské práce, francouzského ducha, aby dosazeny byly na trůn světa výrobního, aby vévodily, ubíjely a ssály ze všech svých manů tuk ve prospěch Francie. Jeho system celní, jeho obchodní a živnostenské zákonodárství, jeho bezčetný počet průmyslových a uměleckých škol, jeho akademie, stálé výstavy a musea, jeho řady učitelů, státem podporovaných umělců a množství orgánů dozorčích — — to vše mělo být armadou, jíž uloženo, aby souverenity francouzské výroby hájila. V čem Colbert chybil, jest dnes po dvou stech letech jasno. Však chyby ty nebyly nikdy s to, aby síly, Colbertovou vychovací methodou rozpoutané, vrátily se v starou dřímotu. Vystřelenou kuli z hlavně nemožno již odvolati. Probuzení tak obrovského množství sil ve všech vrstvách obyvatelstva, probuzení jich k práci, dále pak vzdělávání, upravování a odměňování práce, to vše musilo hospodářskou i politickou sílu země zvýšiti. Přes veliké sumy peněz, které pohltily války a rozmařilý život králů francouzských, vzrůstal blahobyt Francie vůčihledě. Símě zasazené Richelieuem, vypěstováno hospodářskou pedagogikou

v tak mohutný strom, že do dnes kráčí Francie v industrielním a finančním ohledu právě tak jako v otázkách svobody politické v popředí národů veškerých.

(Dokončení.)

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Ruská literatura.

Slovanská myšlenka stává se na Rusi skutkem nejen v politice, jež nespadá v obor naší úvahy na tomto místě, nýbrž i v literatuře. Překvapující jest v poslední době vývoj slavistiky na Rusi, nejen počtem děl, nýbrž i velkou vědeckou cenou. Není to snad diletantism, s nímž se setkáváme, jehož povrchnost mívá jen chvilkovou cenu, nýbrž reální práce ve všech oborech vědy slovanské.

Každý pokrok vědy slovanské na Rusi značí zároveň i nové vítězství slovanské myšlenky. Boj mezi přívrženci strany „jevropejčikov,“ neb liberální či radikální, jak se také zove, a přívrženci strany slovanské byl tužší, než se domníváme a domohla-li se strana slovanská převahy i velkého politického vítězství, není tím ještě řečeno, že boj ten jest již dobojován. Boj ten neplatil jen zásadám politickým, nýbrž přenešen i na pole písemnictví tou měrou, že literární měsíčníky, jako jsou moskevská „Beséda“, petrohradská „Ruskaja Beséda“, „Donj“, „Zarja“ nebyly čteny aniž oceňovány se strany „jevropejčiků“ a tuhý vedly zápas za slovanskou ideu s „Dělem“, „Slovem“ i „Věstníkem Jevropy“. Věstník ten však v době poslední změnil již směr svůj a velikou věnuje pozornost věcem slovanským a přináší studie a úvahy Pervolfovy, jako v květnovém svazku „Rakouští Slované r. 1848 a 1849“, práce Pypinovy a jiné.

Literární předáci jako Bědinskij, Pisarev, Dobroljubov, Boborykin, Šelgunov a jiní, hájící tvrdošíjně zásady „jevropejčiků“, všímati si počali slovanské vědy a seznamovati se s Chomjakovem, Kirějevem, Aksakovem, Samarinem, Danilevským, Lamanským, Hilferdingem, Pogodinem, Dostojevským, Majkovom, Boďanským, Budilovičem a jinými teprve v době nejnovější. Arci „puška nevesiňská“, válka srbská a černohorská a mohutná jednomyslně se manifestující vůle národa přičinily mnoho k řešení sporu. Tím vřeleji dlužno vítati zjevy literární, jež kladou pevný základ vědění slovanskému a s tím zálibě a sympatii s věcí slovanskou.

Význammé v tom ohledu jest dílo slovutného znalce slovanských literatur a neunavného pisatele o otázkách a věcech slovanských, A. N. Pypina, jenž dokončil s pomocí V. D. Spasoviče: „Istoria slavjanských literatur“, jehož první část vyšla v Petrohradě a druhá k tisku jest připravena. Obě ty části obsahovati budou dějiny literatur všech

slovanských národů vyjma ruský; dějiny ruské literatury vyjdou o sobě později. Ve vydané části pojednává se v úvodu o významu slovanského písemnictví se stanoviska lidské civilisace a podávají se národopisná a statistická dáta o slovanských kmenech, přehled historie starých Slovanů, rozdíly i přehled slovanských nářečí. Počátek činí literatura bulharská co nejstarší ze slovanských, jejíž zakladateli byli sv. Cyrill a Methoděj. Dále následují podrobné dějiny literatury srbské a chorvátské se všemi jejími odvětvími. Poslední ve vydaném dosud díle jsou dějiny literatury jihoruské a haličskoruské, pokud byla samostatnou. Dějiny literatury československé vyjdou v části následovní. Dějiny jednotlivých literatur slovanských předcházejí dějiny politické. Spisovatel praví sice, že úkolem jeho díla jest: „podati všeobecný přehled čtenářům, kteří nejsou odborní znalci literatury a spolu návod, vysvětlení hlavních věcí a možnosť dalšího studia těm, kteří blíže hodlají se seznámiti s tímto předmětem“. Ve skutečnosti podává však spisovatel daleko více. Mnohé otázky a podrobnosti probírány s takovou všestranností a kritikou, že nejen neodborný čtenář ale i odborný znalec najde v díle Pypinově mnoho nového a zajímavého. Kniha ta vyjde za nedlouho i v překladě srbském.

Studiem celého Slovanstva, avšak v jiném směru zanáší se též dílo A. Budiloviče: „Pervobytnyje Slavjane v jich jazykě, bytě i ponjatijach po dannym leksikaljnym. Izslědovanije v oblasti lingvističeskoj paleontologiji Slavjan.“ Díla toho vyšla dosud ve dvou svazcích první část v Kijevě. Myšlenka Budilovičova jest zcela zvláštního druhu, avšak velká a provedení její pracné a nesnadné. Jak již titul svědčí, obral si spisovatel za úkol jazykovým materiálem slovanských národů propracovati se k obrazu jazyka, života i názorů starých Slovanů. Od doby, co založena škola porovnávacího jazykozpytu pracemi Vil. Humboldta, Joh. Grimma, Potta a j., osvědčila se pravdivost výroku, že jazyk jest nejstarším letopisem národů a tudíž i lidstva. Jazyk, jak připomíná spisovatel, jest souvěkovec mohyl, kostí a zbraní dávných dob; svou výrazností však daleko předčí nad němé tyto památky minulosti. J. Grimm ukázal, že dějiny slov jsou nejnázornějším materiálem dějin lidského života, pojmů a názorů. K poznání událostí pozdějších dob mají historikové dosti rozličného materiálu, o nejstarších dobách vývoje národního nezachovaly se však takměř žádné památky a první stránky dějin slovanských národů zůstaly prázdny. Vyplniti je může jen jazykozpyt. Byť i nemohl udati jednající osoby, byť i obejíti se musil ve svém vypravování bez jmen osobních; přece dovede pověděti mnohé o mnohém. Může vyjeviti prvotní spůsob života národu, jeho mrav i zvyk, jeho vnitřní snahy a svazky s jinými národy; vylíčení to může být tím správnější a podrobnější, čím hlouběji vnikne se ve smysl jazyka, v jeho poměr k národnímu životu, a v smysl jazyka pronikne se tím hlouběji, čím vydatnější budou prostředky při porovnání jazyků a nářečí příbuzných.

Spisovateli bylo nejprvé prozkoumati celé spousty lexikálního materiálu, z něhož vyhledal nejvhodnější. Vybrav ze slovníku a jiných děl na 4000 slov, jež dle jeho náhledu sloužiti měla přesnějšímu nástinu historickému a etnografickému původního Slovanstva, pustil se do ne-

snadného úkolu určiti poměrnou starožitnost, smysl slov těch i oněch pojmů. V určování tom řídil se spisovatel etymologií slov, kde byla jasná, významem slov v různých nářečích, porovnáním homonym a p. Pro jisté pojmy jsou tatáž slova ve všech slovanských jazycích, pro jiné pojmy tatáž slova jen v jistých skupinách jazyků a pro ještě jiné rozdílná slova ve všech jazycích. Spisovatel táže se: zdaž neodpovídají tyto tři skupiny slov třem různým epochám v životě slovanských národů? Po vědeckém rozboru otázky té provádí spisovatel genealogické roztřídění slov a dělí svůj materiál v tři skupiny, epochy slov praslovanských, tvořících nejstarší vrstvu jazyka, slov staroslovanských ze středního věku a slov novějších vrstev.

V prvním, linguistickém oddílu probírá spisovatel přes tisíc slov týkajících se přírody a soudí dle nich o fysickém i myšlenkovém obzoru Praslovanů. Druhý, historicko-zeměpisný a národopisný oddíl, obírá se výsledky předešlého, hledě k historickému zeměpisu, národopisu, národní psychologii a kulturní historii Slovanů. Co se týče následků bádání toho hledě k charakteristice praslovanského území, dokládá spisovatel, že nejen neodporují historickým údáním o starých Slovanech v severozápadě Skithie Herodotovy a Sarmatie Ptolomeovy, nýbrž údání ta co nejvíce i podporují. Myšlenkový obzor Praslovanů byl dle spisovatele tak rozsáhlý jako fysický. Spisovatel dovozuje, že jim bylo známo přes sto divokých i kulturních rostlin a přes sto zjevů z říše zvířat. Mnohá jména jich mohla se dostati k Slovanům jenom historickým příbuzenstvím a stykem s národy na východě a jihu.

Spisovatel probírá i poměr linguistických epoch k chronologii a přichází k těmto výsledkům: Jest-li že dle svědectví historických doba přesídlování z původní vlasti Slovanů spadá v první věky křesťanské, tož epocha praslovanská spadá v doby předcházející a epocha staroslovanská v následující. Století IX. a X. jest dobou, kdy vznikaly a o sobě vyvinovati se počaly státy slovanské, církve a literatury, v době té počíná třetí epocha linguistická.

Následující část bádání prof. Budiloviče obsahovati bude rozsáhlý materiál k porovnávacímu slovníku všech slovanských jazyků, jenž velmi usnadní příští práce slovanských jazykozpytců. Poslední část práce Budilovičovy obsahovati bude souvěký národopis slovanský.

O Berezinově obsáhlém díle „Chorvatija, Slavonija, Dalmacija i Vojennaja Granica“ měli jsme již jednou příležitost se zmíniti. Nyní vyšlo v úplnosti a možno posoudit jeho velkolepé založení. L. V. Berezin byvší dlouhá léta ruským konsulem v Řéce, měl příležitost z autopsie seznati a studovati poměry, v nichž žije národ chorvátský. Pět roků pracoval Berezin na díle svém, jež nyní v dvou objemných knihách spatřilo svět. Dílo jeho jedná o všech stránkách národního života Chorvátů a Srbů v trojjediném království a založeno jest na této osnově: Na prvním místě nalézáme zeměpisný a statistický nástin zprvu uvedených zemí a dále pojednává se o Chorvátsku a Slavonii: o administrativním jich zřízení s nástinem státních soustav v Rakousku, jež měly účinek na správu Chorvátska a Slavonie, po tom následuje zřízení soudní, průmysl a obchod, stav měšťanstva, selského obyvatelstva a šlechty s historickými jich sudbami, stav národní osvěty s nástinem současné

chorvátské literatury, poměry náboženské a dějiny katolicismu a pravoslavie v Chorvátsku a Slavonii. Vše to zahrnuto jest v dílu prvním, k němuž připojena jest důkladná mapka jihoslovanských zemí Rakousko-Uherska. Druhý díl pojednává stejným způsobem o Dalmácii a Vojenské hranici a obsahuje dále obšírný historicko-archeologický popis Dalmácie jak pevniny tak i dalmatských ostrovů s historickým nástinem veškerých jednotlivých částí, jež v dějinách samostatně vystupovaly. Dále obsahuje díl ten obšírný národopis všech čtyř zemí jihoslovanských v Rakousko-Uhersku, kdež jedná se o bájesloví jihoslovanském, o domácím životě, zvycích a obyčejích, pověrách a pořekadlech, hrách a p. Spisovatel přichází k tomu úsudku, že život prostého obyvatelstva srbského a chorvátského velice se podobá životu a způsobům prostého obyvatelstva na Rusi. „Mezi národnostmi chorvátskou a ruskou“ — praví spisovatel — „jest těsný svazek, jenž má tím větší význam, že nezakládá se na myšlence státní, alebrž na skutečnosti životní, že vyplývá ze samého života národa“.

Od Nikolaje Ivanoviče Pavliščeva vyšla ve třech dílech historická studie z polských dějin: „Polskaja anarchija pri Janě Kazimirě i vojna za Ukrajinu 1592—1699“. K spisu tomu připojena jest mapka zemí polských a sousedních oné doby a osm podobizen. Pavliščev obral si za životní úkol studium polských dějin a činnosť jeho v tom směru došla již nejednou vřelého ocenění. Po „Polské anarchii“ vyjde nyní dále „Sedmicy poljskago mjateža 1861—1864 g.“ s nástinem dějin od pádu Polska, po té „Poljša do ljublinskoj uniji“ a konečně „Poljskaja anarchija pri trech poslědnich Augustach“. Tímto způsobem projedná Pavliščev v spisech celé dějiny Polska. „Sedmicy poljskago mjateža,“ jak se sděluje, jsou již v tisku a vyjdou co nejdříve. Zajímavé jest líčení vnitřních poměrů polských, jichž Pavliščev nad jiné jest znalcem. Tak praví již na počátku prvního dílu: „V dvanáctimillionovém národě jediná jen vrstva čítající od 500 do 800 tisíc duší tvořila sama svobodnou vládu a prohlašovala vznešené principy volnosti, rovnosti a neodvislosti národa: byla to šlechta, původu dle Szajnochy neslovanského; ji jen nazývají polští a cizí spisovatelé národem; národ vlastní tvořil však kastu chlopů t. j. otroků. Mezi šlechtou již v dávných dobách utvořily se dvě třídy: starší a mladší bratří. Menšími bratry nazývali chudobnou šlechtu nosivší šedé župany, od nichž dáno jí též jmeno „szaraczkowa“. Starší bratří byli bohatší velmoži, z nichž někteří umínili si přetrhnouti pásky bratrství se šlechtou a utvořiti zvláštní vrstvu. Sigismund I. Jagellonský opíral se tomuto různění šlechty, avšak aristokratický duch velmožů prosadil zřízení vyšší, než šlechta vrstvy, magnátů, kteří vlastně potom vládli Polskem, sami podnikali výpravy za hranice a jejichž dějiny jsou dějinami Polska.“

Šťastnou dlužno nazvati myšlenku slovanského spolku kijevského vydávati ročně sborník vynikajících prací z oboru slovanské vědy a šířiti jím znalosť o Slovanstvě. Pěkný výběr obsahuje: „Slavjanskij ježegodnik, sbornik statej po slavjanověděniju za god 1878“, jenž vyšel redakcí N. Zaderackého. Sborník ten obsahuje deset prací, z nichžto jedna jest pojednání professora N. A. Popova: „Avstrijskaja publicistika pred ovedenijem dualizma“. Jest to s neobyčejnou bystrostí ducha

sepsané studium o rakouských poměrech od r. 1840 do 1867. Spisovatel probírá v něm veškeré otázky národní a politické, jež hýbaly Rakouskem a osvětluje je publicistickými staťmi Palackého, bar. Helferta, Deaka, Eötvöse, hr. Harracha a mnohých jiných. V práci prof. Budiloviče shledáváme se s pěvcem Růže stolisté, Ladislavem Čelakovským. Budilovič podává v ruském překladu jeho dopisy vynikajícím osobnostem na Rusi zaslané a dosud nikde neuveřejněné, v nichžto o Slovanstvu a Rusku se pronáší; k těmto připojen jest vřele psaný životopis českého národního buditele. Stať ta zove se: „Pisjma znamenitago češskago russofila, poeta Ladislava Čelakovskago". Professor varšavské university, Makušev, pojednává v „Ježegodniku" o zapomenutém básníku polském Zantě. Od bývalého archimandrity cetyňského, Dučiče, jest zde výpis dějin černohorských; od professora Kotljarevského historicko-bibliografické úvahy o slavistovi O. M. Boďanském. K nejlepším pracím v „Ježegodniku" uveřejněným náleží professora slavistiky na berlínské universitě, Jagiče: „O slavjanskoj narodnoj poesii", přeloženo z chorvátského „Radu jugoslovenske akademie". Jsou zde sebrána a kriticky osvětlena historická dáta o písních a zpěvech slovanských národů, vytknuta jich podobnost a analogie; zprávy o slovanské poesii ze sedmého, devátého a desátého věku, o staročeské a staropolské ústní poesii; úvahy o ruských písních a dumách, „Slovo o polku Igorevě", o poesii jihoslovanské a p.

Konečně připomínáme ještě poutavou studii našeho Pervolfa „Slavjanskoje dviženije v Avstriji 1800—1840 godov," uveřejněnou v měsíčníku „Ruskaja rěč"; velezajímavý spis: „Knjaz Vladimir Čerkaskij, jego statji, jego rěči i vospominanija o něm," jenž právě vydán byl v Moskvě. V obor slavistiky dlužno přičísti i velké dílo A. N. Molčanova „Meždu mirom i kongressom," jakož i „Dvadcať měsjacev v dějstvujuščej armii," úřadní to zprávy o válce rusko-turecké, Utinovy „Pisjma iz Bolgariji" a prostonárodní národopis „Narody v Rossiji".

J. J. T.

Slovinská literatura.

Z jihoslovanských národů netěší se sice ani jediný sjednocenosti národní, jížto se teprve domáhají, avšak žádný není tak rozdroben a pod tolikerou vládní správou jako národ slovinský. V Rakousku obývá v šesti korunních zemích: v Krajině, jižním Štýrsku, jižním Korutansku, Gorici, Istrii a terstském území; kromě toho sáhá slovinský živel do Uher až k Rabu a počtem 26.000 duší do videmského okresu v Benátsku. Ač slovinský národ nečítá ani půl druhého millionu a od dob velké západoslovanské říše Samovy nebyl sjednocen, vyjma jedině krátkou přechodní dobu, co Napoleon I. obnovil království illyrské, přece zachoval se co do jazyka a obyčejů spůsobem podivuhodným. Co v mluvě i slovesnosti jiných slovanských národů dávno již se otřelo a vymizelo, jako dualy v sklonění jmen a u časoslov a jednoduchý minulý čas, zachovali Slovinci v plné síle a bohatosti nejen v jazyku spisovném, ale i v mluvě národa.

Že písemnictví slovinské nelze posuzovati dle měřítka národů větších a v šťastnějších politických poměrech se nalézajících, rozumí se

samo sebou. Národ rozdrobený a nevelký, kterýž vede tuhý zápas na jedné straně s živlem německým a na druhé s italským, jenž nemá při tom podpory odnikud, nemůže ovšem rozvinovati velkou činnost v různých oborech literatury. Vždyť marně na př. domáhali se dosud Slovinci koncesse, aby směli založiti si v Lubláni: — slovinské knihkupectví! Přes to však ze všeho, co vychází a se děje, vidíme, že literatura slovinská pokračuje a že zápas proti germanisaci a italianismu vedou Slovinci s úspěchem.

Ruch literární soustřeďuje se hlavně v literárních spolcích „Slovenské Matici“, „Družbě sv. Mohora“ a v „Dramatičném družstvě“, jichž přičiněním neb nákladem vycházejí veškeré téměř literární plody slovinské. Největší prostředky má po ruce „Matice Slovenská“, jež založena byla r. 1864 a kteráž do dnešního dne má základního kapitálu přes 60.000 zl., z něhož 16. července t. r. zakoupila pro sebe budovu v Lubláni, jež náležela dříve bance „Slovenii“. Spolek ten čítá nyní přes 1600 členů s ročním příspěvkem po 2 zl. Činnost „Matice“ neodpovídá však zcela jejím poměrně značným hmotným prostředkům. Vinou toho jest hlavně spůsob sestavování výboru, do něhož se volí osobnosti, jimžto volbou dává se jakés vyznamenání za jich národní horlivost, aniž se béře zřetel na jich spůsobilost k vedení tak důležitého národního ústavu. „Matice“ vydala loňského roku dva svazky svého „Letopisu“ a překlad Jules Verne-ova románu „Pot okolo zemlje v 80 dneh.“ Letos vydala svazek „Letopisů“, jehož obsah na ukázku zde uvádíme. Obsahuje pojednání od Hubada o obyčejích slovanských, od Radiče životopis „Tomaž Crön“, dle Šulka úvahu, proč Slované ctí lípu, od Raiće životopis Oroslava Cafa, monografie Ptuje a Ljutomer od J. L. černohorští lékaři samouci a listy o Bosně a Hercegovině, jedno i druhé od Navrátila, konečně bibliografii slovinskou od Tomšiće a věstník „Matice“. Již z obsahu toho vysvítá, že by mohla rozvinouti činnost mnohem prospěšnější.

Vydatnější činnost než „Matice“ rozvíjí „Družba sv. Mohora“ v Celovci, jež čítá nyní 24.412 členů. Spolek ten má vlastní svou slovinskou tiskárnu v Celovci a od loňska i velký dvoupatrový dům na jednom z nejlepších náměstí celoveckých. Zásluha všeho toho náleží neunavnému úsilí dvou horlivých mužů, kteří jsou duší celého spolku. Jsou to starý vlastenec slovinský Andrej Einspieler, profesor na reálné škole, známý i svou politickou činností a mladší synovec jeho, P. Lambert Einspieler, konsistoriální rada, vytrvalý pracovník na národa roli dědičné. Zřízení spolku sv. Mohora podobá se zcela zřízení české „Matice lidu“, rozdíl jest jen ten, že „družba sv. Mohora“ jest o deset roků starší, než „Matice lidu“, a že většímu těší se účastenství. Každý člen platí ročně po 1 zl., začež dostává nejméně šest knih. Loňského roku obdrželi členové „družby sv. Mohora“ kalendář na rok 1879 s hojnou částí zábavnou, „Goffine“, povídku od Fernčika, „Potovanje v Rim“ cestopis od J. Gomilšaka, „Občne zgodovine“ od prof. Jos. Starého, „Umni sadjerejec“ od Fr. Kuralta a „Slovenske večernice“, sbírka drobných zábavných a poučných článků a pojednání.

„Dramatično družstvo“ založeno bylo v Lublani r. 1867 a mělo nahraditi jednak samostatné divadlo slovinské pořádáním ochotnických

divadelních produkcí, jednak opatřovati i slovinský repertoire. Hledě k tomu počal spolek ten vydávati slovinskou divadelní bibliothéku pod jménem „Slovenska Talija", jež dospěla k dílu 43. Loňského roku vydány čtyry díly, jež obsahují první překlad ze Scribe: „Čaše vode", druhý „Ignalka", překlad z Fourniera a „Dva gospoda a jeden sluga", překlad z Goldoniho, třetí překlad z Feuilleta „Stari samec" a z Korzeňovského „Stara mesto mlade" a čtvrtý překlady z Banvilleho „Gringoire" a z Undea „Jedna mora se udati".

Vydáním slovinských hudebnin zanáší se „Glasbena Matica" v Lublani.

Kromě uvedených děl vyšly nákladem tiskárny „družby sv. Mohora" sebrané spisy zesnulého biskupa Martina Slomšeka, jež došly hojného rozšíření. Od Alešovce vyšel časový spis pro lid „Vojska na Turškem", v němž líčí události v Turecku od povstání hercegovského r. 1875 až do konce okupačních bojů rakouského vojska v Bosně roku 1878. Chvalně známý slovinský novelista Jos. Jurčič počal před dvěma lety vydávati sbírku povídek a románů pod jmenem „Slovenska knjižnica", jež nesetkává se však s žádoucím úspěchem a jen pomalu pokračuje. Poslední díl, jenž vyšel loňského roku, obsahuje Jurčičův román „Cvet i sad".

K doplnění obrazu literární činnosti slovinské podáváme ještě obzor periodických listů. Časopisů slovinských vychází osmnáct, z nichž jsou čtyři politické: „Slovenski Narod", denník, vychází v Lublani a jest směru národního a liberálního, „Slovenec" taktéž v Lublani, směru národního a konservativního, „Soča" (dle pohoří Soča) v Gorici, „Edinost" v Terstu; oba tyto listy jsou orgány politických spolků a setkávají se s úspěchem, ač nevycházely v městech těch dříve žádné časopisy slovinské. „Novice", jeden z nejstarších listů slovinských od dr. Bleiweise r. 1843 založené, jež zjednaly průchod nynějšímu prostému pravopisu a moderní slovesnosti, vycházejí v Lublani co list hospodářský; mimo to vychází v Lublani druhý ještě hospodářský list: „Slovenska čbela" (slovinská včela) a v Mariboru „Slovenski gospodar". Krásnou literaturou zanášejí se „Vrtec" (zahrádka) v Lublani a „Zvon" ve Vídni. „Besednik", jenž vycházel v Celovci a „Zora" v Mariboru zanikly roku 1878, tím více však vynikl „Zvon", jehož redakci vede přední z žijících básníků slovinských, Stritarj. „Zvon" přináší veskrze jen práce původní i illustrace jeho jsou původní. Národním školstvím zanášejí se „Učiteljski tovariš" v Lublani a „Slovenski prijatelj" v Celovci vycházející. V Lublani vychází co orgán ceciliánského spolku pro církevní hudbu „Cerkveni glasbenik". Církevního rázu jest „Zgodnja Danica", v Lublani již od roku 1848 vydávaný týdenník. V Lublani vychází též humoristický list slovinský „Brencelj" a v Pešti zmateným pravopisem z počátku devatenáctého věku list pro slovinský lid v uherských stolicích zaladské, železné a šimežské, kdež obývá přes 50.000 Slovinců: „Prijatelj, znanost razserjüvajocze mêsecsne novine".

Významné jsou hlasy, jež v poslední době čím dále tím úsilovněji počínají se ozývat v časopisech slovinských a vřelého docházejí ohlasu se strany chorvátské, hlasy po literární jednotě slovinsko-chor-

vátské. Oba jazyky jsou si co do slovného materiálu i mluvnických tvarů tak blízky a příbuzny, že bez velkých obtíží, zejmena v písemnictví vědeckém, přijmouti mohou Slovinci jazyk chorvátský. *J. J. T.*

Slavnosť Preradovićova v Záhřebu.

Chorvaté slavili 14. července v Záhřebu řídkou slavnost: přenešení tělesných ostatků slavného básníka jihoslovanského Preradoviće z Vídně do Záhřeba. Veškeré spolky zpěvácké, sokolské a akademické, deputace ze všech krajin chorvatských, náčelník zemské vlády ban Mažuranić s přednosty úřadů, gener. velitelstvo vojenské, členstvo divadla, měšťanstvo, školní mládež a duchovenstvo dostavili se o 7. hod. ráno na nádraží, odkudž u velkolepém průvodu provázeli tělesné ostatky před sedmi léty zesnulého pěvce, jež v měděné rakvi byly uschovány, k hlavnímu chrámu a odtud k nové jeho krytbě, nad nížto od Rendiće zbudován skvostný pomník z kararského mramoru v podobě sarkofagu s vílou kvítí naň sypoucí. Národ vyplnil přání svého pěvce, jenž v jedné ze svých písní k němu volá: „Na svých luhách přej mi hrobu, svojím kvítím rov mi krášli.“ A nový rov Preradovićův ozdoben byl celým hájem kvítí a věnců s trojbarevnými stužkami slovanskými, k nimžto, co zvláštnost budiž uvedeno, přispěli i Maďaři v Záhřebu žijící a representace strany práva z Vídně. „Večer Preradovićův“, jejž uspořádal akademický literární spolek „Hrvatski dom“, shromáždil veškeré deputace a všechny předáky chorvatské z Chorvatska, Slavonie a Dalmacie.

Petr Peradović pochází vlastně z rodiny srbské. Narozen byl 19. března 1818 v Grabrovnici, vesnici ďurděvského pluku ve Vojenské hranici. Otec jeho, prostý hraničář, bojoval ve všech válkách napoleonských a vyznamenán byl za svou neobyčejnou statečnost řádem i hodností důstojníka, což mělo pro syna jeho ten význam, že přijat byl na vojenskou akademii. Odbyv si vojenskou školu v Belovaru, vyslán byl mladý Petr Preradović na vojenskou akademii do Nového města Vídeňského. Zde setkal se s jedinou překážkou — náboženským vyznáním. Rodina Preradovićů byla vyznání pravoslavného a lpěla se vší horoucností při víře otců svých; do vojenské akademie neměl však nikdo přístupu, kdo nebyl římský katolík. Petr Preradović rozhodl se konečně a přestoupil k vyznání římsko-katolickému. Krok ten byl by ho málem zbavil jeho národnosti, s vírou pravoslavnou odložil i mrav a jazyk otcovský a básně, jež psal za osmiletého svého pobytu na vojenské akademii, psal německy. V náčrtku svého životopisu praví sám Preradović: „Ačkoliv jsem se učil na vojenské akademii českému jazyku, přece jsem svého mateřského jazyka za oněch osm roků tak zapomněl, že setkav se potom s matkou těžko jsem s ní, ana jiného jazyka neznala, rozpráveti mohl!“ To stalo se r. 1838, když ukončiv akademii a stav se důstojníkem navštívil svou matku. Dvě léta později seznámil se Preradović se známým vlastencem chorvatským, Ivanem Kukuljevićem, jenž přesazen byl do pluku Gyulayova, kdež onen sloužil. Kukuljević první obrátil pozornost mladého talentovaného důstojníka na chor-

vatské písemnictví a přiměl ho zejmena k studiu dubrovnických literárních památek a jihoslovanských národních písní. Snad by Preradović nebyl nikdy se odhodlal psáti chorvatské písně, avšak náhoda tomu chtěla, že přesazen byl do Zadru, kdež se seznámil s Kuzmanićem, kterýž chystal k tisku „Zoru dalmatinskou". Dověděv se, že Preradović píše básně, naléhal na něho tak dlouho, až mu slíbil příspěvek do „Zory". První jeho píseň „Zora puca, bitće dana" (jitro plane, den se blíží) došla všeobecné obliby a Gaj otiskl ji v „Danici ilirské". Brzo následovaly písně „Putnik", „Djed i unuk", „Miruj srdce" a „Veseo danak", jež zjednaly mladému pěvci čestné místo v probouzejícím se písemnictví chorvatském.

Tyto i řada jiných skvostných zpěvů Preradovićových vynikaly správným, přesným jazykem, nenucenou a ušlechtilou formou a ryze národním duchem jak co do myšlenek tak co do dikce. A přece neměl ještě básník aspoň vědomě jazyk v plné moci, nýbrž básnil, jak v listu k Stanku Vrazu r. 1845 se vyjadřuje: „Vše co píšu, činím jak by ze sna, ze sna prvních dob mého života, kdy neslyšel jsem jiných zvuků než mateřských."

R. 1846 vyšla první sbírka Preradovićových písní pod jmenem „Prvienci". Sbírka ta okázala velké jeho přednosti co básníka lyrického. Jest věru pořídku písní, jež co do hloubky citu, živosti výrazu, vzletu a dokonalosti formy rovnati se mohou Preradovićovým. Za sbírku tu, již věnoval „J. M. králi trojjediného království, Ferdinandu IV." poctěn byl Preradović zlatou medailií „litteris et artibus". Když chystalo se povstání proti Maďarům, navrátil se Preradović do Záhřebu, kdež pod vrchním velením bana Jelačiće zřizoval národní obranu. Bouřného roku 1848 oženil se Preradović v Dubrovníku se sličnou Pavkou de Ponte, s nížto za svého pobytu v Zadru se seznámil a kterouž v písních svých v přímořském nářečí nazývá „Pave". R. 1849 přidělen byl od bana Jelačiće k banskému pluku a získal si v pohnuté době té zvláštních zásluh za zřízení a vedení národní hotovosti na Drávě a co pobočník Jelačićův.

R. 1851 vyšla nová sbírka básnických plodů Preradovićových pod jmenem „Nove pjesme", z nichžto vynikají zejmena písně „Dubrovníku" a „Na Grobniku". Od doby té nevydal Preradović novou sbírku básní svých, nýbrž uveřejňoval je po různu v „Nevenu", „Glasonoši", „Slavonci", „Vienci" a almanachu „Leptiru" (motýlu).

Co vojín měl Preradović zvláštní osud, byl přesazován z místa na místo. R. 1855 stihla ho těžká rána, zemřelať mu choť jeho Pavka, s nížto měl jednoho syna a dvě dcery, kteří, jakož i druhá jeho choť, rozená Ema Regnerova, s nížto po desítiletém vdovství r. 1865 byl oddán, kráčeli za rakví při slavnostním přenešení tělesných ostatků slavného pěvce do Záhřeba.

V poslední době povýšen byl Preradović za generála. Předčasná smrt stihla ho 18. srpna 1872 právě, když zanášel se pořádáním veškerých svých tištěných i neotištěných písní.

Sebrané jeho písně vyšly co posmrtné vydání pod jmenem „Pjesnička djela Petra Preradovića".

Poctivá a otevřená povaha velkého pěvce jihoslovanského, jež

neznala soběckosti, byla obecně známa a vážena. Co zvláštnost možno uvésti, že zanášel se v prázdných chvílích spiritismem a r. 1865 vydal též v Záhřebu překlad francouzského spisu Cardecova o spiritismu.

Uložením tělesných ostatků svého pěvce v rodné půdě učinil národ chorvatský svou povinnost i vyplnil vřelé přání zesnulého, jehož tužbou bylo po osudech života spočinouti v lůně rodné země.

Chemické drobnosti.

Kysličník dusnatý a jeho upotřebení k narkotisování.

K látkám, jež se k narkotisování hodí a z nichž se nejčastěji étheru a chloroformu užívá, druží se novější dobou také plyn, zvaný **kysličník dusnatý** (Stickstoffoxydul, Lustgas), a nabývá následkem toho takové důležitosti, že nebude snad zbytečné, o něm zde pojednati.

Plyn tento byl roku 1776 anglickým chemikem Pristley-em objeven, a připravuje se snadno zahříváním dusičnanu ammonatého, kterýž se za jisté teploty v řečený plyn a vodu rozkládá. Příprava plynu čistého vyžaduje toliko úplně čistých látek a šetření jistých pravidel, nepůsobí však jinak žádných obtíží.

Vyloučený plyn čistý jest bezbarvý a nevonný, těžší vzduchu a ve vodě poněkud rozpustný. Doutnající uhel neb louč vzejme se v něm a hoří jako v kyslíku. Silným tlakem a ochlazením mění se kysličník dusnatý v bezbarevnou tekutinu, pomocí kteréž lze docíliti velmi značného ochlazení, ku př. takového, při kterémž i rtuť rychle tuhne (zamrzá). — Nejzajímavější jest účinek tohoto plynu, když byl místo vzduchu vdýchán, kterýžto pokus po prvé učinil slavný anglický chemik Davy r. 1800. Týž pocítil po dýchání několik minut trvavším jakési příjemné opojení spojené s velikou veselostí a končící úplným bezvědomím.

Pokus tento vzbudil takovou pozornost, že byl častěji, ale s nestejným výsledkem opakován. Kdežto někteří pozorování Davy-ho potvrdili, doznali jiní zcela jiných účinků, při čemž někdy dosti špatně pochodili. Na základě nynějších zkušeností víme arci, že byl účinek proto různý, poněvadž mnozí neužívali úplně čistého plynu jako Davy, nýbrž takového, kterýž jiné velmi škodné látky, jako chlór atd. obsahoval.

Praktického upotřebování docházel kysličník dusnatý po roce 1844 v Americe, kdež si však teprve roku 1863 působením Coltona a Portera pevné půdy vydobyl.

Brzy na to došel náš plyn obliby a hojného užívání v Anglii a roku 1867 působením amerikánského zubního lékaře Evanse v Paříži. K pohodlnému připravování, uschování a užívání kysličníku dusnatého zařízeno množství přístrojů, v kterémžto ohledu obzvláště anglická firma C. Ash v Londýně chvalné pověsti požívá, tak že sklady svých výrobků v mnohých velkých městech evropských založila.

Vlastnost kysličníku dusnatého, že za silného tlaku a ochlazení

z tvaru plynového do tvaru tekutého přechází, usnadnila velice jeho praktické upotřebování v tom směru, že učinila možným snadné zasílání této hmoty na libovolná místa. Použije-li se totiž výhodných pomůcek, zkapalní čistý plyn kysličníku dusnatého a tato tekutina rozesílá se pak do obchodu v nad míru pevných a zkoušených nádobách měděných neb poniklovaných železných, kteréž z pravidla formu válců mívají. Nádoby musejí býti proto velmi pevné a na jistý tlak zkoušené, poněvadž plyn z kapaliny se vyvinující již za obyčejné teploty na stěny tlakem 50 athmosfér působí, a tudíž obzvláště při značnějším množství nebezpečný výbuch spůsobiti by mohl, kdyby nádoba dosti pevna nebyla. Nádoby bývají různé velikosti, obyčejně trojí, tak že by, když si zkapalnělý plyn představíme v původním objemu co plyn, 227, 455 až 4550 litrů kysličníku dusnatého jímaly.

Na místě výroby stojí litr plynu bez nádoby asi pět krejcarů.

Každá nádoba jest opatřena rourkou a kohoutkem, kterýž poněkud pootevřen ihned kysličník dusnatý co plyn vypouští, jenž se do oněch zvláštních plynojemů neb kaučukových balonů vede, ze kterých se dýchá. Na základě zkušenosti, že pouhý čistý plyn vdýchán smyslů zbavuje, aniž by veselost působil nebo nějaké příjemné opojení, nechává lékař obyčejně po 5. až 6. dychu následovati dych obyčejného vzduchu. Celkem se počítá, že je k úplné narkose potřebí, aby se vdychalo 22 až 26 litrů plynu.

Účinek vdýchaného kysličníku dusnatého jeví se již po 20 až 30 vteřinách tím, že nastává bledost obličeje a třesení rukou, načež záhy vůle ochabuje a bezcitnost se dostavuje. Narkotisovaný pociťuje mizením smyslů zvláštní zvuky v hlavě a uších a mívá obyčejně rozkošné sny a jakýsi pocit blaženosti.

Při narkotisování musí se šetřiti přesně jistých pravidel, kteréž před každým nebezpečenstvím chrání, ku př. že pouhý plyn nesmí déle než $1^1/_2$ až 2 minuty býti dýchán, aniž by následovalo alespoň jedno vdychnutí vzduchu, že nesmí dýchání kysličníku dusnatého trvati příliš dlouho atd.

Jen výminečně nechává se narkosa po dobu celých minut trvati; obyčejně udržuje se 30 až 90 vteřin, kterážto doba stačí k provedení menších operací zejmena u zubních lékařů, což jest také příčinou, že se kysličníku dusnatého nejvíce v praxi zubních lékařů užívá.

Minutu neb dvě minuty později, co bylo dýchání kysličníku dusnatého přerušeno, probouzí se narkotisovaný, aniž by jaké nepříjemnosti pociťoval. Kdežto se při narkotisování chloroformem, étherem a jinými látkami někdy stává, že narkotisovaný následkem narkosy umírá, ku př. při chloroformu z 2723 osob jedna, při směsi z chloroformu a étheru z 5588 osob též jedna, není posud při ohromném počtu narkotisovaných kysličníkem dusnatým znám ani jediný případ úmrtí, kterýž by se s určitostí pouze narkotisování tou hmotou přičítati mohl.

V poslední době konány pokusy se zvířaty a užito při nich směsi tohoto plynu s plyny jinými buď za tlaku obyčejného nebo vyššího, a výsledky byly takové, že s jistotou předvídati lze, že kysličník dusnatý mnohem větší důležitosti nabude, než jakou má dosud.

V poslední době konány pokusy vodou, která za vysokého tlaku

kysličníkem dusnatým nasycena byla, tak že z nádob vypuštěna zrovna tak se pěnila, jako tak zvaná voda sodová. Voda ta měla chuť zasládlou, příjemnou, ale nejevila žádných účinků jako plyn dýchaný, tak že se prozatím kysličníku dusnatého jen co plynu užívati musí.

Prof. F. Š.

K vyobrazením.

Oklamaná. Kolikrát sestupovala za večera s toužebně tlukoucím srdcem po stupních těchto k hladině vodní, na níž ji očekával v kolébavém člunu miláček její! Kolikrát odkládal plavbou veslo, chápal se její ruky, tiskl ji k sobě a šeptal jí plamenná slova lásky! Kolikrát přisáhal jí tam lásku věčnou! A nyní —? Týž člun plyne volně kolem, opět položeno je veslo na příč přes loďku, ale věrolomník tiskne tam ruku, šeptá přísahy lásky — dívčině jiné. Zachvívá se ubohá žarlivostí, lítostí, hněvem. Ruku tiskne na srdce — srdce to div se nerozskočí. Smutná hlava jí klesá do dlaně. V tu chvíli zdá se jí, že nemá na světě ničeho více. „Bez konce láska je — zklamána láska má!“ Kdo podá lék poraněné její duši? Snad milosrdný čas.

Poslední chvíle Marie Stuartky. Krása, zvýšená leskem koruny královské, volnost mravů vedle pobožnosti, pohnutý život, plný růží a trní lásky, tragická smrt v plném bujarém rozkvětu — učinily Marii Stuartku zjevem, pro básníky velice vábivým. Z četných spisovatelů, kteří si osudy její za látku básnických prací zvolili, obklopil zejmena Schiller nešťastnou královnu skotskou leskem poesie nehynoucí a učinil ji postavou i širšímu obecenstvu známou a sympatickou. Marie Stuartová, nar. r. 1542, byla dcerou Jakuba V., krále škotského, s Marií Guisovou a ztrávila mladá léta svá při dvoře francouzském co snoubenka daufina, později Františka II. Po smrti tohoto vrátila se r. 1561 do Škotska, kdež dosedla na trůn úmrtím otce jejího uprázdněný. Ale lehkost jejích mravů a horlivé její katolictví uvedly ji brzy v nenávist lidu, vedeného poušmourným reformatorem Knoxem a nespokojenou šlechtou. Když pak r. 1567 manžel její Henry Darnley, s nímž se byla r. 1565 zasnoubila a s nímž stále v rozbroji žila, bezpochyby přičiněním záletnické choti s domem svým v Edinburku prachem do povětří vyhozen byl a ovdovělá Marie ještě téhož roku Bothwellovi, jenž byl z vraždy této viněn, ruku svou podala, vypuklo vzbouření a vítězní povstalci uvěznili zajatou královnu na zámku Lochleven, kdež se koruny ve prospěch syna svého Jakuba vzdáti musila. Roku 1568 vyprostil ji sice Jiří Douglas, zamilovav se do ní, z vězení a shromáždil okolo ní 6000 mužů, ale sbor tento poražen byl u Langside od vladaře země (na místě nezlet. Jakuba VI.) Murraye a Marie uprchla do Anglie. Ale tím osud svůj nezlepšila. Co vnučka Markéty, sestry Jindřicha VIII., pokládána byla od části anglických katolíků za pravou královnu Anglie a královna Alžběta, bojíc se o svůj trůn, věznila proto nenáviděnou sokyni, dala ji přísně střežiti a ze zámku na zámek voziti a konečně, když se spiklenci nepřestávali pokoušeti o její vysvobození, na zámku

Fotheringhay mečem popraviti. Dojemně líčeny jsou v dramatě Schillerově poslední okamžiky odsouzené královny. Vyobrazení naše představuje ji nedlouho před popravou na vroucích modlitbách; vedle ní klečí zdrcena některá z věrných jejích služébnic.

Lotos. Říše rostlinstva rozvinuje největší svou nádheru v rostlinách vodních. Příroda nepodává nám květiny, které by se v kráse tvarů a barev měřiti mohly s nympheami a nelumbiemi. Mnohé druhy vodních těchto rostlin vynikají jak velikostí a lepotvárností svou, tak nádhernými barvami svých květů a budily po všechny doby obdiv, ba na mnoze zbožnou úctu člověka. K nim náleží posvátný lotos Egypťanů, jehož nádherný zjev z vyobrazení našeho seznati lze — ovšem jen z části, poněvadž se mu nedostává skvostných barev jeho květů, přecházejících rozmanitými lahodnými odstíny od nejčistšího běla v nejkrásnější růžovo a nejlíbeznější modro. Krásná tato rostlina hraje v bájesloví a umění dávných Egypťanů úlohu znamenitou. Není pomníku egyptského, na němž by bohyně Isis byla vypodobněna jinak, než ověnčena lotosem neb držíc květ lotosový v ruce. Rostlina tato byla jí zvláště zasvěcena a tvořila nerozlučnou její ozdobu. Také Osiris bývá ověnčen květy lotosovými. Na mnohých vyobrazeních staroegyptských vypodobňuje se konečně Horus, sedící na květu neb ovoci lotosu. Ba i sfingám přidáván býval často lotos za ozdobu. Na jedné minci z doby Vespasianovy spatřuje se personifikace řeky Nily s obličejem Jovišovým a s ovocem lotosu na hlavě. Nalezeno bylo též několik římských soch Antinoa s ozdobou, skládající se z lotosových květů a plodů.

Rovně důležitý vliv měla krása této rostliny na stavitelství egyptské. Hlavice sloupů v chrámech egyptských mívají tvar rozvitého lotosového květu, k němuž přidružovali stavitelé časem ozdoby v podobě datlí.

Známo jest, že se těšíval a těší také lotos indický u bramínů veliké oblibě a úctě. Květ lotosový slouživá obyčejně za trůn Bramovi, když bývá vypodobněn sedící, s posvátnými vedami v ruce.

Dužnatý oddenek, listy, řapíky a semena lotosu sloužily a slouží dosud prostým Egypťanům za potravu.

Orang-utan. Nejmohutnější pakou k povznášení vzdělanosti národní jest bez odporu šíření známosti přírody, živé této bible, v níž do nedávna jen úzký kruh učenců čítati uměl. Za našich dob rozmohla se snaha, aby kniha přírody kruhům co nejširším přístupnou učiněna a jim spůsobem snadno pochopitelným vyložena byla. Jedním z nejkrásnějších plodů, jež snaha tato vydala, jest dílo „Život zvířat“ od A. E. Brehma. S vědeckou důkladností, o níž svědčí velice pochvalné uznání mnohých vynikajících učenců, mezi nimi slavného Ch. Darvina, spojuje tato kniha svižný, zajímavý, prostolepý spůsob líčení a vypravování, jímž dovede poutati a baviti každého čtenáře bez rozdílu. Zvláštní pak ozdobu díla tvoří přesně a umělecky provedené, opravdu skvostné illustrace, jež prohlašuje na př. Ch. Darwin za nejlepší ze všech, které kdy v podobném díle viděl.

Veliké tyto přednosti jmenovaného díla, přeloženého do mnohých jazyků, činily ovšem žádoucím, aby se dostalo do rukou i čtenářstva

českého. Vydání jeho v českém rouše bylo tím spíše na čase, čím méně se nadíti bylo, že bychom si za dosavadních poměrů podobné dílo původní poříditi mohli. K tomu bylo by třeba nákladu tak značného, že se ho žádný soukromník vzhledem k poměrům knihovního trhu našeho odvážiti nemůže. Vždyť vyžaduje již pouhé české vydání cizího díla nákladu nemalého a skutečné odvahy. Čilý nakladatel J. Otto odhodlal se k podniknutí tomu a dva před námi ležící, dotud vydané sešity českého vydání Brehmova spisu opravňují k úsudku, že český tento „Život zvířat“ co do slovesné i co do obrázkové části dostihne úplně originálu. Vyhovujíce ochotně přání p. nakladatele, podáváme na ukázku, s jakou péčí provedeny jsou illustrace, vyobrazení orang-utana z druhého sešitu.

Orang-utan náleží k veleopům (Anthropoides sive Anthropomorphae), kteříž se podobají člověku nejvíce. Podáme čtenářstvu několik výňatků z části „Života zvířat“, o něm jednající.

Od afrických veleopů rozeznává se veleop asijský či rudý, jenž obyčejně orang-utan čili lesní muž (nepravě orang-utang), ve své vlasti na ostrově Borneu však mejas či majas (Simia satyrus, Pithecus satyrus) se nazývá, pažemi značně delšími, jež sáhají až ke kotníkům, hlavou kuželovitě přiostřenou, jejíž morda (čenich) daleko vyčuhuje, a jen dvanácti obratli žebronosnými.

Největší mužský orang-utan, jejž badatel Wallace zabil, byl stoje 1 m. 35 cm. vysoký a obsáhl oběma ramenoma roztaženýma 2 m. 40 cm.; obličej jeho byl 35 cm. široký; objem těla činil 1 m. 15 cm. Tělo orang-utanovo, na němž břicho silně vystupuje, jest na kyčlích široké, krk krátký a v předu řasnatý (vráskatý), poněvadž má zvíře veliký vak chřtánový, jenž nadmouti se dá; dlouhé okončiny mají též dlouhé ruky a prsty. Ploché nehty scházejí často palcům zadních ruk. Pysky jsou nepěkny, poněvadž nejen svraskalé, nýbrž i silně naduřelé a naběhlé jsou; u nosu zcela ploského prodlužuje se přehrádka nosová přes křídla nosová; oči a uši jsou sice malé, ale podobně jako lidské vytvořeny. Ve strašném chrupu vynikají značné špičáky; dolejší čelisť jest čelisti hořejší delší. Srsť jest na hřbetě sporá a na prsou velmi řídká, tím delší a hojnější jest za to po stranách či v bocích těla, dlouze tu spadajíc. V obličeji vyvíjí se v podobě vousů; na svrchním pysku a na bradě, na lebce a na předrameních má směr vzhůru, jinak směr dolů. Obličej a dlaně jsou lysy, prsa a vnější strany prstů skoro zcela holé. Obyčejně jest barva srsti tmavě rezavá, zřídka kdy hnědočervená, jež na hřbetě a na hrudi tmavější, na vousech však světlejší bývá. Lysé díly těla jeví se býti modravě šedými nebo popelavými (jako břidlice). Staří samci liší se od samic značnou svou velikostí, hustější a delší srstí, hojnějším vousem a zvláštními mozoly aneb laloky kožními na tvářích, jež se na způsob půlměsíce táhnou od očí k uším a ke svrchní čelisti a obličej nápadně zohyzďují. Mladší zvířata jsou bezvousá, jinak mají hojnější srsť a tmavější barvu.

Orang-utan obývá na Sumatře a Borneu a dle všeho se zdá, že na tyto dva veliké ostrovy obmezen jest. Zdržuje se výhradně ve velikých bažinatých nížinách lesních, nejraději na březích řek.

Výborný badatel a cestovatel anglický Wallace měl nejlepší pří-

ležitosť orang-utana poznávati na svobodě a zprávy tuzemcův o něm srovnávati s vlastními zkušenostmi i poučil nás o tomto opičáku důkladněji, než jsme jinými badateli o ostatních veleopech zpraveni byli.

„Jest to," praví Wallace, „zvláštní a poutavá podívaná na orang-utana (mejasa), jak pohodlně lesem se ubírá. Jdeť obezřele podél větší větve v postavení zpola přímém, k němuž jej značná délka paží a poměrná krátkosť noh nutkají, a sice pohybuje se jako jeho příbuzní, dostupuje na kotníky a nikoliv jako my na chodidla. Zdá se, že si obyčejně volí stromy, jichž větve s větvemi stromu nejbližšího spleteny jsou, natáhne, je-li stromu blízek, dlouhé páže své, uchopí se případných větví oběma rukama, zdá se, jako by zkoušel sílu jejich, a vyšvihne se pak opatrně na nejbližší větev druhého stromu, po níž jako dříve leze dále. Nikdy nehopkuje ani neskáče, nezdá se nikdy, že by snad chvátal a přece postupuje rovněž tak rychle jako člověk, jenž by pod ním lesem běžel."

„Orang-utan opouští své lůžko na stromě teprve, kdy již slunce hezky vysoko stojí a vysušilo rosu na listech. Průměrní čas denní prožere, vrací se však zřídka kdy po dva dni k témuž stromu. Pokud jsem se dověděti mohl, živí se skoro výhradně ovocem, po případě též listím, pupeny a mladými výhonky."

„Náramně zřídka mejas sestupuje na zemi, bez pochyby jen tehdáž, když hladem puzen jsa chce dužnaté výhonky na břehu hledati aneb když za počasí tuze suchého po vodě se shání, jíž mu za poměrův obyčejných dutiny listů s dostatek poskytují."

„Zdá se, že se mejas člověka příliš nebojí. Jednotlivci, které jsem pozoroval, vyvalovali často po několik minut na mne oči a vzdalovali se pak jen pozvolna k sousednímu stromu. Když jsem některého viděl, bylo mi často půl míle ano i více dále jíti, abych sobě ručnici přinesl; přes to našel jsem skoro vždycky po svém návratu zvíře na témž stromě nebo uvnitř obvodu několik set stop. Nikdy neviděl jsem pohromadě dvou zvířat zcela dospělých, ovšem však samce jakož i samičky, jež někdy na polo vyrostlá mláďata provázela."

„Dajakové vypravují, že orang-utan nikdy napaden nebývá od zvířat lesních, případy řídké vyjímajíc. Všickni pohlaváři (náčelníci) Dajakův, kteří ztrávili všecek život svůj na místech, kde veleop řečený často se vyskytuje, ujišťovali mne, že žádné zvíře nemá dosti sil, aby jemu na těle ublížiti mohlo, a že krokodil jihoasijský jediným tvorem jest, s nímž vůbec bojuje a zápasí."

Benátský dělník. Původní kresba od Adolfa Liebschera.

KVĚTY.

LISTY

PRO ZÁBAVU A POUČENÍ S ČASOVÝMI ROZHLEDY.

Redaktoři:

SVATOPLUK ČECH. DR. SERVÁC HELLER.

Vydavatel a nakladatel

VLADIMÍR ČECH.

SEŠIT ZÁŘÍJOVÝ.

V PRAZE.

Tiskem dra. Edv. Grégra.

1879.

OBSAH.

Strana

Ballada zimní. Báseň od Jana Nerudy 253

V pralese. Obrázek ze života mexických Indiánů. Napsal Josef Štolba. (Dokončení.) 255

Ze „Snů královských“. Báseň od Adolfa Heyduka. V jařmu . . . 271

Colbert a Bismarck. Národohospod. skizza od Jos. Fořta. (Dokonč.) 276

O písni lidu německého se zvláštním zřetelem k prostonárodní písni slovanské. Podává J. Dunovský (Pokrač.) 284

Flora. Veselohra v jednom jednání, poctěná druhou cenou Náprstkovou. Sepsal Jan Lier 291

Jest vivisekce výkonem oprávněným? Od dra. Jos. Thomayera (Dok.) 304

První kabát. Humoreska od Josefa Holečka 313

Z duševní dílny básníků. Příspěvek k filosofii a technice tvoření. Studie od J. Arbesa II. 321

St. Denis. Napsal Karel Adámek 328

Král stepí. Román od Serváce B. Hellera. (Pokračování.) 333

Ve stínu lípy. Báseň od Svatopluka Čecha 349

Rozhledy v literatuře, umění a vědě 360

Vyobrazení: Benátský dělník. Vysoký Chlumec. Stavební památky egyptské. Papyrus.

Ballada zimní.

Od

Jana Nerudy.

Čaroděj šel po silnici
v mrazné zimní chumelici,
došel k šeré šibenici.
Šibenice trojram lysý,
na ní tři zloději visí.
Usednul. „Zde dobré bydlo.
Máte, hoši, pěkné sídlo!
ale teď už honem dolů,
ponoclehujem tu spolu!“
Zaklel, máchnul rukou v kole,
hup! a již jsou všichni dole.

Zasedli kruh ve příšerný.
Hlavy sobě napravují,
mistra chvalně pozdravují.
První jako pes je černý,
kde ramena tu kolena,
brada věky neholena;
druhý s hlavou rozsochatou,
s nohou dřevem podepjatou;
třetí — pánbůh budiž s námi! —
celý nahý — v očích ledy,
po tváři je jiním šedý
a po těle střechýl samý.

„Vzkřísil jsem Vás, dále žijte,
tropte dál svou lotrovinu,
za to mně dnes posloužíte.
V šibenice nočním stínu
pospolu se pobavíme,
vínem spijem, povyspíme.
Vzhůru, sneste, čeho třeba,
jeden peřin, druhý chleba,
třetí vína — kapka stačí! —
vzhůru, leťte, plémě stračí!“
Vzlétli jako hejno ptačí:

Vzduch jen hvizdnul divým letem,
a již první snes' se zpátky.
„„Nesu polštáříček malý,
uzmul jsem jej vdově chudé
churavícím pod dítětem;
trochu na nás bude krátký —““
„Však ho na nás dosti bude!“
mistr tovaryše chválí;
říká slova, statek množe:
už tu čtvero měkké lože.
Nad hlavami teskné vání
jako dálné žalování.

A již je tu nazpět druhý.
„Nesu víno, šel jsem zchytra
na skříň kostelního sluhy,
mělo ku mši sloužit zítra;
jen že je ho málo trochu —““
„Stačí nám, můj dobrý hochu!“
Mistr říká svoje bludy,
a již vína kolem sudy.
Ve vzduchu to lačně hučí,
jak když šedí vlci skučí.

Třetí tu a volá v plesu:
„„Svěcenou Ti hostyj nesu!
Vyrval jsem ji knězi ctnému,
nes' ji k smrti nemocnému
na poslední posilnění!““
„Dobrý chléb, když jiný není —“
Hrom v tom bouchnul. — Co se děje?
zem se pod nohama chvěje,
vzduch jak hlína, plný chmýru,
vše se točí v náhlém víru,
co kde leží, co kde stojí,
vzhůru dolů lítá v roji,
a ti čtyři v divém kůru
letí jako plevy vzhůru.
Ještě zavzdechnutí táhlé,
a zas ticho, ticho náhlé.

Zimní ticho. Přišlo ráno,
s nocí den se plavě mísí,
nad silnicí trojram lysý,
na něm čtyři chlapi visí.

V pralese.

Obrázek ze života mexických Indiánů.

Napsal

Josef Štolba.

(Dokončení.)

Nějakou dobu hrabal se Zapoteato v stříbře — pojednou, jako by náhle mu cos bylo napadlo, vyskočil a přistoupil k Delibesovi.

„Seňor odpustiž ubohému Indiánu," pravil; „netušené štěstí připravilo jej o hlavu. Tolik stříbra nemá ani celá naše ves dohromady, a největší boháč její, Essetamaipu, nemá toho ani polovici. Seňor učinil Zapoteata takým boháčem, že nevyrovná se mu nikdo, a bohatstvím tím vrátil mu život, neboť umožnil takto dosažení Lory. Jak má Zapoteato seňorovi děkovati, jak bude mu vděčným? O kéž vrhne se na seňora ten největší a nejzuřivější kajman celé laguny, aby mohl Zapoteato život jeho zachrániti, kéž dostane se v celé stádo tygrů, aby Zapoteato mohl vyrvati jej z jejich tlap, kéž strhnou seňora divoké proudy mocných vod, aby Zapoteato na zádech svých mohl vynésti ho ku břehu, kéž přepadnou jej v temném pralese lupiči, by Zapoteato dokázati mu mohl, jak dovede jej chrániti. Život Zapoteatův náleží seňorovi, neboť byl již ztracen a seňor mu ho vrátil."

S úsměvem naslouchal Delibes nelíčeným těm slovům vděčnosti. „Děkuji," pravil s nádechem humoru, „nech kajmany, tygry, vlny a lupiče tam, kde jsou — to, co tuto leží, jsi sobě již zasloužil. Vysázev třicet stříbrňáků vykonal jsem povinnost svou, jako byl jsi ty po tolik dní konal své povinnosti. Jsme vyrovnáni, nemluvme více o tom. Jen to musím ještě říci, že jsem šťasten, vida, jak blaženým jsem tě učinil."

Zapoteato vstal zvolna, sedl na zem ku stříbrňákům, a kladl jeden za druhým opatrně do koženého sáčku. Když napočítal jich dvacet, obrátil se pojednou pln rozpaků k Delibesovi.

„Kolik pravil seňor," tázal se nesměle, „že jich jest?"

„Třicet."

„Třicet," opakoval Zapoteato táhle. „Třicet. — Seňore!"

„Nuže?"

„Já umím," odvětil Zapoteato upřímně, „počítati jen do dvacíti. — Nechtěl by seňor mne naučit počítati dále?"

S úsměvem vyhověl Delibes přání tomu, a Zapoteato opakoval sobě počítání to bezpočtukráte po sobě, tak dlouho, až uměl je úplně z paměti.

Pak stáhl opatrně sáček dlouhým úzkým řemínkem, jenž na něm byl zavěšen, a přetáhnuv řemínek přes hlavu, ukryl sáček pod lehkou halenou svou na holém těle. —

Druhého dne časně z rána opouštěl Delibes v průvodu Jacquesově Catemaco následován Zapoteatem, jenž hnal před sebou mezka, nasbíranými poklady obtíženého. Brali se volně toutéž cestou zpět, kterouž byli přišli a dorazili as za dvě hodiny do San Andres Tuxtla, kdež zastavili za tím účelem, aby mohl Delibes podniknouti výlet k nedalekému velkolepému vodopádu řeky, běžící z laguny catemacské, jenž jen za tou příčinou nebývá jmenován po boku Niagary, poněvadž Mexiko vůbec a tento kout Mexika zvlášť posud poměrně málo cestujících spatřily.

S těží jen odtrhl se Delibes od velkolepého toho pohledu, kterýž poskytuje tu mocná řeka, vrhající se přes kolmou, několik set stop vysokou skálu v sedmi mocných proudech do bujně porostlé úžlabiny s takou silou, že roztříštěna na miliardy atomů o bezčetné balvany, na úpatí rozhozené, další svůj proud halí v ohromný oblak, v němž lomí se paprsky slunce barvitostí úchvatnou. Opět a opět vracely se zraky jeho k velkolepému tomu obrazu — s udivením hleděl na něj Zapoteato, jako by nechápal, že trochu vody může někoho tak uchvátiti, a mrzutě Jean Jacques, kterýž by byl zápal Delibesův shledal tenkráte jen oprávněným, kdyby to, co hrnulo se s takým jekotem do propasti, byl býval — pravý francouzský cognac. Voda nebyla nikdy s to, nadchnouti Jeana Jacquesa, nechť prováděla sebe skvělejší umělecké kousky. —

Bylo nedaleko do poledne, když druhého dne na to zastavili naši přátelé u nevelkého kamenného můstku, pocházejícího ještě z dob španělských, odkudž již jen několik hodin cesty zbývalo do El Meson. Můstek ten, jenž klene se tu přes mělkou v létě, avšak na podzim a na jaře předivokou říčku, opatřuje obloukem svým nezatopený břeh tak příjemným chladem, že jest pravidelnou stanicí všech cestujících, tudy se beroucích. I naše kavalkáda zaměřila přímo pod oblouk ten.

Avšak sotva že zahnula s cesty, zahýbající pod most, stanul mimovolně Delibes a s ním i jeho průvodčí.

U sloupu, jenž tvořil na tomto místě základ mostní klenby, seděl starý Indián, kterýž s namáháním vrážel do otvoru těsně u země se nalezajícího objemný kámen, jehož vyndání otvor ten patrně bylo způsobilo. Několik silných ran zavznělo, a kámen seděl pevně jako dříve, jen as na palec ven vyčnívaje.

„Incha!“ zvolal Zapoteato překvapen.

Indián ohledl se kvapně, a oči jeho se zajiskřily. „Zapoteato?!“ zvolal hlasem radostným; — „přichází jako na zavolání. Pojď blíže,“ pokračoval, „a vy také,“ dodal po chvíli, když byl Delibesa a Jeana Jacquesa sobě prohledl.

Naši přátelé uposlechli vyzvání. Za okamžik byli v stínu oblouku mostního, sestoupili s koní, a když byl Zapoteato oba koně a mezka

k blízké keřině přivázal, vrhli se všichni na břeh, porostlý krátkou travou, jejíž nízký vzrůst svědčil, že často as slouží za lože cestujícím.

Incha byl každý pohyb jejich pozoroval bystrým ale chladným okem. Ruce spočívaly na zádech, v ústech klátila se krátká dýmka, a tělo bylo nepohnuté, jako kdyby bylo bývalo se zemí srostlo. Když však Delibes a jeho soudruhové usedli, přistoupil zvolna ku kameni, jenž prvé byl mu tolik práce spůsobil a usedl k němu na zem.

Z nevalně široké mezery nad kamenem tím vyčníval černý, as půl stopy dlouhý provázek. K tomu přiložil Incha svou rozpálenou dýmku, a provázek počal ihned doutnati, prskaje a házeje na všechny strany ohnivé hvězdičky.

Nikdo mimo Zapoteata si toho nevšimnul.

„Compatrido, vy jste z El Meson?“ tázal se ho Delibes.

„Ano, seňore,“ odvětil chladně Incha.

„Byl jste bezpochyby na honbě?“ pokračoval Delibes.

„Ano, na honbě.“

„A vracíte se domů?“

„Vracím se tam, odkud jsem přišel,“ odvětil Incha se zvláštním důrazem.

Zapoteato byl se stal náhle velice nepokojným.

„Compatrido,“ pravil nyní důrazným hlasem, „co znamená tam ten doutnák?“

Incha vytasil zvolna břitkou machetu a usadiv se vedle doutnáku, položil ji na kolena.

„Incha bude vyprávěti povídku,“ odvětil nedbale, — „to jest, chtějí-li bledolící cizinci poslouchati.“

„Budou poslouchati rádi,“ odvětil Delibes napnutě v naději, že uslyší nějakou báji z dávných dob Mexika.

„Dobrá, tedy slyšte,“ započal Incha. „Byl kdysi otec, jenž měl dceru, kteréž nebylo rovné mezi ženami rudé barvy. Oči bohatého mladíka spočinuly na dceři té, a oba vyměnili provázky, na nichž zaznamenávají se dary rudých snoubenců. Vše bylo šťastné — spokojené; — tu pojednou vedral se mezi oba úlisný had, jenž štěstí a spokojenost zvrátil a snoubence v hrůzného tygra změnil. „Do měsíce nejsou-li vyplaceny mé dary,“ zvolal zuřivě, „musí je celá rodina vykoupiti podle zvyku pradávného prací otrockou!“ — Rodina neměla, čím by darů vykoupila. Odešel tedy otec, aby peněz vydělal. Avšak špatně dařilo se otci. S největším jen namáháním zdařilo se mu, opatřiti něco málo realů, a poslední den zastal jej bez dostatečných prostředků. Odhodlal se tedy k tomu jedinému co mu zbývalo: zemříti. Sebral všechen prach, jenž mu z honby zbyl, přikoupil za veškeré peníze, jež měl a učinil podkop. A když byl hotov a k posledním věcem svým se chystal, tu objevil se pojednou had, jenž přivodil konec takový, a otec zajásal.“

Incha se pojednou vzchopil a hledě na doutnák, jenž byl již uhořel až k otvoru, zvolal náhle, mávaje machetou, jako by postup k doutnáku chránil, s šílenou vášní: „Bledolící cizinci pomáhají, jak se zdá, hadu tomu — v okamžiku vyletí most tento do povětří a pohřbí je s Inchou a Zapoteatem pod svými balvany.“

Delibes naslouchal s patrným interesem. Při slovech těchto však prudce vyskočil. Jean Jacques chopil se bambitky — ale dříve nežli kdo z obou rozhodný krok učiniti mohl, vrhl se Zapoteato obličejem do říčky, vrátil se bleskorychle, přiskočil k Inchovi, odhodil jej obrovskou silou na několik kroků od podkopu a přikleknuv k otvoru, vychlestnul vodu, již byl do úst nabral, v otvor, z něhož sršely hvězdičky.

Zasyčelo to prudce a — hvězdičky přestaly sršeti.

Mimovolně oddechli sobě Delibes a Jacques, avšak zuřivě hnal se Incha s machetou nyní na Zapoteata.

„Inchův život jest obětován," zvolal; „nesejde však bez pomsty."

„Zpátky," vzkřiknul Delibes vytrhnuv revolver. „Jediný krok a ze šesti ran trefí zajisté jedna."

Incha mimovolně stanul.

Zapoteato, jako by nebyl nic pozoroval, byl zatím uhaslý doutnák pomocí svého nože vytáhl a odhodil. Na to zvolna vstal a obrátiv se k Delibesovi pravil:

„Seňore, Zapoteato zná jiný prostředek, jenž dovede upokojiti compatrida Inchu." Při slovech těch vyňal ze záňadří sáček, stáhl ho přes hlavu a vysypav obsah jeho na zem, zvolal:

„Compatrido byl by zemřel zbytečně a my také. Zde vše, co potřebuje Lořin otec i ten úlisný had."

Revolver Delibesův byl by Inchu sotva byl asi zastavil. Avšak hromádka stříbra u nohou Zapoteatových působila na něj magicky. Oči jeho upřely se o ni, macheta vypadla z pravice, a tělo otřásalo se chvílemi.

„A to vše náleží Zapoteatovi?" tázal se po nějaké době.

„Zapoteatovi — Inchovi — jak se Inchovi líbí," odvětil Zapeteato.

Incha shýbnul se ku stříbru a prohrábl je oběma rukama.

„To vyváží Izhuaka zúplna," zabručel; „zúplna — zúplna — ano jest to více, nežli má on a otec jeho." Náhle se vztyčil. „Dobrá," pravil, „Zapoteato může svůj poklad zase vzíti. — Incha a Zapoteato mohou nyní býti přátely."

A Incha objal Zapoteata třikráte, tiskna ho na svá prsa. Na to přisedl zase ku kameni, na němž byl prvé tak úsilovně pracoval a jal se s největším namáháním rváti jej zase z místa ven, kamž ho byl zarazil. Za nedlouho se mu to zdařilo; sáhl do otvoru a vyňal veliký měchýř, polo otevřený a naplněný prachem. Pak chopil se ohromného rohu, jenž, lýkem obvázán, nedaleko na zemi ležel, a vsypal prach do něho.

Delibes, jenž byl zatím vyňal něco pokrmů, ztratil při pohledu na konání Inchovo všechnu chuť k jídlu. Nebylo mu ani tak o vlastní život — ale myšlenka, že byl by snad přišel o vzácné ty přírodniny, jež cestou nasbíral, byla mu hroznou. Vděčně pohledl na Zapoteata, jenž zamyšlen patřil do vlnek, u nohou jeho skotačících a obrátil pak zrak svůj k Jeanu Jacquesu, kterýto s tak olympickým klidem obíral pečené kuře a nahýbal sobě ze skleněné, kůží potažené láhve, jako by seděl v pařížském hôtelu.

Delibes mimovolně při pohledu tom se usmál. —

Když palčivé paprsky slunce změnily svůj kolmý směr, zdvihla se

naše společnost a vstoupila zase do pralesu. Napřed kráčel Incha se svou sdrátovanou puškou, těsně za ním jel Delibes, zvědavě vyptávajo se po celou cestu starého Indiána, pak následoval flegmatický Jean Jacques, a za ním hnal Zapoteato mezka se sbírkami. Incha kráčel domů klidně, avšak jak bouřilo to v Zapoteatovi! Každým okamžikem sáhl pod svou halenu po svém pokladu a každému ptáku, jenž se okolo něho mihnul, záviděl, že umí lítati! Jakou radost bude míti asi Lora, až spatří jej vraceti se se vším, čeho budou míti ku štěstí svému zapotřebí, jak bude zuřiti Izhuak, až uvidí, že opovržený ten jeho sok hází mu k nohoum hrsť stříbrňáků a vykupuje tak celou rodinu z dlouhého otroctví! A pak vzpomněl té staré matky, která jak živa ani čtvrtinu toho pohromadě neviděla, co on má ve svém sáčku. Jak bude blažena, jak šťastna, jak stiskne jej ve svou náruč a jak vítati bude Loru v chudinké chatce své!

Jak rád byl by Zapoteato pustil se do toho pravidelného klusu, jehož Indián při svých pochůzkách bez ohledu na stoupající neb klesající půdu užívá — nemohl. Duše jeho ubíhala s větrem o závod tam, kde dleli ti, již byli mu tak drazí, avšak tělo volně jen mohlo kráčeti podle líného toho zvířete, jež neslo poklady Delibesovy.

Cesta zdála se mu nekonečnou. Posléz, když slunce oblévalo již jen vrcholy pralesa, počala se cesta nepatrně šířiti, a za nedlouho vstupovali poutníci naši do rodné vísky Zapoteatovy.

Jako obyčejně, objeví-li se v indiánské vesničce mexické tlupa několika ozbrojených lidí, zdály se chatky zpočátku jako vymřelé! Muselit se obyvatelé dříve přesvědčiti, nepřicházejí-li to vojínové republiky, aby schytali zbraně schopné muže a odvedli je svázané k plukům co — rekruty. Avšak když poznali Inchu, známou tvář Delibesovu a Jacquesovu a konečně i Zapoteata, tu počali vybíhati ze svých chatek a vítali hlasitě staré známé.

A když blížila se tlupa chatce Zapoteatově a Inchově, tu vyběhla pojednou z prvější stará, šedovlasá žena a vrhnuvši se s jásavým výkřikem na Zapoteata, objímala a líbala jej se zaslzeným okem. A mezi tím co blažený syn hladil vráskovitou tvář staré Indiánky a tisknul ji na prsa svá, odskočil Incha do své chaty a uvítán poníženou úctou, již přísná povaha jeho byla ženu i dítě uvykla, pojal Loru za ruku a veda ji k Zapoteatovi, pravil: „Zde stojí Lořin nový snoubenec a bohdá i nastávající manžel, jehož bude Lora poslouchati tak, jak poslouchala otce svého.“

Udiveně hleděla na něj stará Indiánka a ještě větší podivení jalo ji, když Zapoteato, objav mocnou paží to dítě, jež hledělo na něj plno překvapení a rozpaků a zároveň plno blaha a štěstí, zvolal jásavě: „Zapoteatova — na věky Zapoteatova!“

S úsměvem pozoroval skupinu tu Delibes a netrpělivě Jean Jacques, avšak se zuřivým vztekem mladý Indián, jenž byl při objevení se Inchově z chaty Essetamaipuovy vyběhl a každý pohyb příchozích napnutě očima sledoval.

„Incha přišel v čas,“ pravil chvějícím se hlasem, přistoupiv blíže; „na zítřek po východu slunce shromáždí se celá osada na břehu říčky

aby přesvědčila se, dovede-li Incha vyplatiti dary, jež obdržela dcera jeho od Essetamaipuova syna.“

Místo Inchy, jenž s pohrdlivým úsměvem naslouchal slovům těm, odpověděl kvapně Zapoteato.

„Zítra po východu slunce,“ pravil, „bude celá osada svědkem, jak Zapoteato vyplatí tímto stříbrem dary Essetamaipuova syna.“ — A Zapoteato rozhaliv šat svůj, vyňal sáček na prsou skrytý a udeřil dlaní do něho, až tolary zvučně zacinkaly.

Izhuak zaťal zuby, vrhl pohled plný hrůzné nenávisti na soka svého a vynutil ze sebe: „Zítřejší den to ukáže.“

Pak vzdálil se kvapným krokem.

IX.

Byl pozdní večer. Ve vísce panovalo hrobové ticho, a jasný měsíc rozléval takou záři kolkolem, že zdálo se, jakoby závoditi chtěl se sluncem, jež byl viděl nedávno v krvavém lesku mizeti s obzoru. Na ozářené zemi mohl's poznati ubíhajícího broučka, za to však v stínu, na pokraji pralesa, za kterýmž měsíc do výše spěl, bylo tím temněji, poněvadž oko, oslněné svitem měsíčním, stín ten jen ponenáhlu proniknouti mohlo.

Delibes a Jean Jacques spali již dávno; jen stará matka Zapoteatova seděla před chatou, a se srdcem překypujícím blahem a štěstím upírala oči na nedalekou chatrč Inchovu, kdež v sladkém hovoru dlel šťastný její syn s krásnou dcerou Inchovou.

Jaká to změna stala se s jejím ubohým dítětem! Od nejútlejšího mládí býval všem ostatním hochům vždy jen k posměchu. Bylť otec jeho nejchudším z celé vsi, jenž neměl ničeho, co poskytlo by mu možnosti, vydělati sobě něco honbou a kterýž mohl hocha tudíž zabaliti jen v ty nejnuznější hadry. A hadry ty zavdávaly právě soudruhům nejvíce příčiny k výsměchu, k hádkám a pračkám. V pračkách těch stál Zapoteato vždy samojediný proti všem a byl často nemilosrdně sbit, když nestrpěl výsměšků mu činěných. Avšak časté ty rvačky otužily síly jeho tak a vzbudily v něm znenáhla takovou odvahu, že úsměšky a tudíž i rvačky pozvolnu přestávati počaly. Nikdy nelekl se Zapoteato počtu těch, již proti němu stáli. Jako blesk vrhl se vždy do nejhustšího chumáče, rány lítaly na všechny strany, a třebas dopadl jich i na něj počet nesčetný, dovedl si sjednati neohrožeností svou konečně úplný pokoj. Avšak to bylo vše, čeho docílil. Opovržení, jež budila jeho bída, zůstalo, jen že netroufal si nikdo je vysloviti. Za to však pohrdlivé pohledy a vyhýbání sè jeho společnosti dávaly mu s dostatek na jevo, že náhledy o něm a o rodičích jeho nikterak se nezměnily.

Zapoteato vedl s rodiči svými život přebídný. Ovoce, kteréž jim poskytoval prales, bylo takřka to jediné, čím se živili, a málo kdy jen zdařilo se Zapoteatově otci lapiti nějaký kus zvěře primitivními těmi nástroji, jež nepříliš vynalezavý duch jeho sestaviti dovedl. Později, když Zapoteato dorůstal, obohatil sám „kuchyň“ matčinu lecjakous zvěří, avšak nějaký větší kus zabiti neb lapiti a prodejem jeho opatřiti

sobě peněz, nebyl s to. Protloukali jen to pouhé živobytí, a to nezměnilo se ani tehdá, když otec zemřel.

Smutný byl otcův život, a s bolestí pozorovala ubohá matka, že stejně bídný život očekává jejího syna. Pojednou však objevili se ti cizinci, jako by je byla sama nebesa seslala, a darovali ubohému dítěti jejímu tak ohromný poklad, že jí šla hlava kolem, když vzpomněla okamžiku, kdy uvnitř chaty vysypal Zapoteato lesknoucí se stříbrňáky před ní na zem! Jakého to štěstí dočkal se její hoch, štěstí to, jež opatřilo mu štěstí druhé: Loru!

Když před nedlouhou dobou Zapoteato s cizinci odešel, aby vydělal sobě co potřeboval k štěstí svému, tu zaběhla Lora často k opuštěné nyní matce a naslouchala lásky plným slovům jejím o Zapoteatovi, mluvila s ní o svých nadějích, těšila ji a přijímala útěchy od ní — nahražovala matce zkrátka dítě. A matka obživla takřka v ní a s dvojitou horoucností modlila se nyní u toho svatého, jenž v jednom koutku chaty ode dávna ochrannou svou ruku nad chatkou držel, a prosila, aby konání syna jejího a budoucnosti jeho požehnal.

A požehnal. Vděčně byla stará Indiánka sošku svatého zulíbala — nyní hleděla na to, co bylo po tolik nesčetných dnů jedinou její myšlenkou, po tolik nesčetných nocí jediným jejím snem: na blaho svého syna. Tam dlel, a drže Loru v objetí, šeptal s ní o štěstí svém, vyprávěl jí, co vše podnikl pro ni, čeho zakusil, čeho dosáhl.

Nyní se zdvihl. Ještě jednou objal Loru, ona zmizela v chatce, a volným krokem vracel se Zapoteato domů. Avšak nevracel se přímo, nýbrž obešel, jak byl uvykl, chatku a zmizel v stínu pralesa.

Stará Indiánka stopovala postavu jeho. Když zmizel v stínu, nebylo v prvním okamžiku s to rozeznati jej v stínu tom. Zahleděla se tam a ponenáhlu jen pronikala, chráníc oči proti svitu měsíce plochou rukou, stín ten. Avšak pojednou vyskočila kvapně. Zdálo se jí, jakoby byla zahlodla několik ještě temnějších bodů v stínu tom a v tomtéž okamžiku ozval se se strany té tlumený výkřik, výkřik to, podobající se výkřiku tvora, jemuž náhle sevřen krk.

Nevýslovná úzkost zmocnila se stařeny. Rychlostí blesku octla se v stínu blízkého losa a vznášejíc se téměř ubíhala k místu, kdež byl zmizel Zapoteato.

Oči byly zatím temnu uvykly, a stařena zarazila náhle svůj let. Byla několik kroků od cesty, jež vedla tu do vnitra pralesa a zrak ji neklamal: do pralesa zahýbaly právě dvě postavy nesoucí na ramenou něco, co podobalo se kmeni. Chvíli čekala uděšená žena, pak dala se za nimi.

V pralese byla děsná tma. Hrůznou úzkostí jata kráčela ubohá žena dále, rukama hledajíc cestu. Nic nedbala toho, že krok co krok šlehaly jí větve do tváře, že krok co krok vrážela do stromů a klopýtala přes vyčnívající kořeny. Necítíc bolesti, necítíc únavy spěchala dále, darmo se namáhajíc, aby v panující tmě rozeznala okolí své.

Dlouho kráčela temnem a úzkost její rostla každým krokem. Pojednou se zastavila — zaslechlať tlumený hovor. V tomtéž okamžiku skoro ozvalo se křesání a nedaleko před sebou spatřila vyděšená matka pojednou sršeti jiskry. Náhle přestalo křesání, jedna jiskra zůstala,

opsala několik kruhů ve vzduchu, pak vzplanulo to, jako když hrstka prachu se vzejme, objevil se malý plamének, ten zmohutněl po nějaké chvíli, a za několik minut rozeznala Indiánka postavu, nesoucí svazek hořících třištěk.

Rudé světlo ozářilo nyní úzkou cestu, a uděšená Indiánka rozeznala po nějaké době zcela dobře dva muže, nesoucí na ramenech svých člověka, jak se zdálo, bezvládného.

Rozhledli se, a kráčeli kvapně dále, následováni stařenou. Pojednou opustili cestu a zahnuli po praúzké stezce, již utvořila zajisté jen zvěř a po níž jen s největším namáháním dále bráti se mohli, ještě hlouběji do pralesa.

Se zatajeným dechem a s vytřeštěnýma očima následovala je ubohá žena. Nemohla poznati, kdo to před ní kráčí, avšak nevýslovná jakás úzkost nutila ji, aby brala se za lidmi těmi. Co dbala ran, jež zasazovaly jí silné větve, co krve, jež řinula se z jejích ran; jakýs tajný hlas jí pravil, že musí jíti za nimi ať kdyby šli v kraj světa.

Náhle zastavili. Pokud stařena při plápolavém kmitu loučí pozorovati mohla, nalézali se na malém, divokém prostoru, jakýž častěji v pralesích se vyskytuje. Odvěký stromový velikán klesl uhlodán času zubem, a vyvrátiv několik soudruhů, spůsobil malou mýtinu. Muž, nesoucí hořící louče, zarazil je do rozpukaného kmene, a oba mužové shodili nyní břímě své. Dopadlo s temným zvukem k zemi, a stařena byla by zděšením vzkřikla: byl to — Zapoteato, svázaný křiž na křiž, nad nímž shýbaly se právě ďábelsky spitvořené tváře Essetamaipua a jeho syna!

O starou Indiánku pokoušela se mdloba. Avšak nebezpečí, v němž nalézal se její syn, dodalo jí netušených sil. Vztýčila se a ukrývajíc se za silný kmen, hleděla s utajeným dechem na oba Indiány.

„Jsme na místě,“ pravil otec a ukázal prstem na vysokou, černou, přišpičatělou hromadu.

Stará Indiánka se zachvěla.

Izhuak kyvnul hlavou, a chopiv se pravicí hořících loučí, upravil levicí na zemi nevelké místečko, na něž je hodil, a sebrav v malé chvíli plnou náruč suchých větví, rozdělal oheň, jenž za krátko mohutně plápolal, příšerným světlem polévaje okolí své.

Pak chopili se oba Indiáni Zapoteata, jenž ležel tu úplně bez vlády, a ubohá matka s největším jen namáháním potlačila hrůzný výkřik nejvyšší zoufalosti, když musela hleděti na to, jak vlekou oba ti ďáblové nešťastné dítě její k mocnému kmeni, u jehož paty vypínala se černá ona hromada, a vztýčivše je nohami vzhůru, přivazují je ku kmeni tak, že hlava dotýká se téměř hromady té.

A když byl Zapoteato ku kmeni co nejpevněji přivázán, roztrhl Essetamaipuův syn s ďábelským chechtotem šat na prsou jeho, a urvav sáček se stříbrňáky a schovávaje ho za halenu svou, zvolal: „Zapoteato chce zápoliti s Izhuakem — synem Essetamaipuovým? Tak odpovídá na vyzvání k boji tomu Izhuak a jeho otec.“

A v tomtéž okamžiku chopili se otec i syn mocných větví, jichž leželo tu kolkolem s dostatek, několik ran do černé hromady — a stará Indiánka myslela, že musí v nejbližším okamžiku klesnouti k zemi:

z hromady, jí předobře známé, vyhrnuly se tisíce a tisíce drobných zvířátek a rozbíhaly se na všechny strany, nejvíce pak na nejbližší kmen a na přivázaného k němu hlavou dolů Zapoteata. V málo okamžicích bylo bezvládné tělo jeho pokryto bezčetnými — mravenci.

S ďábelským chechtotem chopil se nyní Izhuak několika hořících loučí a zvolav posměšně: „Dobrou noc — zítra je Lora Izhuakovou otrokyní," vrátil se následován otcem cestou, kterou byl přišel.

Rozechvěním se třesouc, hleděla zoufalá žena za světlem, až ztratilo se mezi stromy. Pak vyskočila jako blesk, a hodivši do dohořívajícího již ohně několik větví, tak že znovu plápolati započal, vrhla se na svého syna. S třesoucíma se rukama setřela bezčetné ty mravence s tváře a s ostatního těla a chopila se pak silou zoufalosti vazeb, jež poutaly ho ku kmeni. Avšak nadarmo: vazby nepovolovaly; bylyť to silné provazy, spletené z lýka.

Ubohá žena hlasitě zasténala. Co nyní? Dítě její viselo hlavou k zemi, tisíce rozzuřených zvířátek vracelo se opět k tělu jeho, a tělo to bylo již skoro nehybné. Nůž — kde vzíti nějaký nůž! Zoufale táhala provazy, leč nadarmo. Pojednou probleskla jí uděšeným mozkem myšlenka — přiblížila ústa k provazu a počala na něm hlodati.

Zuby Indiánů jsou neobyčejně pevné a vytrvají do nejpozdnějších let. Stará matka, jež těšila se zubům posud zdravým, hlodala se silou zoufalosti — za nedlouho bylo lýko prokousnuto.

Jásavý vzdech vyvinul se jí z prsou. Bleskorychle roztáčela provaz a záhy kleslo bezvládné tělo jejího syna k zemi. Silou, již dodává jedině zoufalost, odvlekla je nyní matka z mraveniště, vyčistila rychle opět tvář a počala dále hlodati na provazích, jimiž bylo ještě celé tělo křiž na křiž staženo.

Zdálo se, že síla její se zdvojnásobňuje. Za málo okamžiků mohla roztočiti poslední vazby, avšak — ubohý Zapoteato ležel tu beze hnutí.

Indiánka zoufale vzkřikla. Chopila se jeho hlavy, zdvihla ji oběma rukama a volajíc syna svého nejsladšími jmény, pokrývala ji horoucími polibky.

Pojednou se jí zdálo, že vyvinul se ze zaťatých úst hluboký vzdech. Indiánka zajásala — a zajásala znova, neboť vzdech se opakoval, a po chvíli hnula se i víčka očí. Vztýčila celé jeho hořejší tělo a podpírala je tělem svým.

„Vodu," vzdychl pojednou ubožák.

Zoufale rozhledla se matka. Vodu — kde vzíti zde vodu — a vodu míti musí.

Mdloby se o ni pokoušely. V tom spatřila nedaleko fíkový kaktus. Vztáhla k němu ruku, utrhla jedno z hojného jeho ovoce, ukousla na jedné straně a přiložila bílé, šťávnaté maso k ústům Zapoteatovým.

Započal hltavě ssáti vláhu a otevřel za nedlouho oči.

Matka zajásala v šílené radosti. Zapoteato hleděl na ni chvíli udiven a rozhledl se mdle. Pak zavřel oči a trhnuv pojednou sebou, otevřel je zase. Avšak jinak již hleděly nyní nežli prvé: Zapoteato nabýval vědomí.

„Matka má je zde?" tázal se slabě.

„O dítě — dítě!“ volala žena v slzách, líbajíc jej vášnivě.

Zrak jeho obrátil se zvolna k ohni a vrátil se k matce.

Opatrně přitáhla jej matka k polospráchnivělému kmeni a podepřela jej. Pak sebrala kvapně něco suchých větví, oživila znovu oheň a vrátila se k synovi, starostlivě zbavujíc jej četných mravenců, jichž bylo plno ještě na jeho těle.

„Kdo zavlekl Zapoteata sem?“ tázal se Zapoteato slabým hlasem.

„Essetamaipu a jeho syn,“ odvětila žena.

„Blesk zuřivého vzteku ozářil klidnou jeho tvář a s namáháním sáhl na prsa. — Děsný výkřik vyvinul se mu z úst a zoufale pohledl na matku.

„Izhuak uloupil Zapoteatovi poklad jeho!“ zalkala matka.

Hlava Zapoteatova klesla bez vlády k prsoum a zoufale štkajíc, líbala ji ubohá žena. „Zapoteato nemusí se' strachovati,“ těšila jej, sama nevěříc slovům svým, „však jim ho zase odejme.“

Po chvíli otevřel Zapoteato oči, a nehýbaje se, hleděl mdle před sebe. Darmo mluvila do něj zoufalá matka, darmo čekala odpovědi — hleděl před sebe jako bez duše.

Indiánka, zvyklá doma poslušenství, jež podobá se na vlas porobě, troufá si mluviti jen, je-li tázána. Matka vidouc syna tak zamyšleného, nemluvného, umlkla po chvíli, nespouštějíc zraků svých s jeho tváře.

Dlouho seděl nepohnutě. Oheň počal již dohořívati; kvapně vyskočila opět matka a nasbíravši rychle uschlých větví, oživila znovu jeho žár.

Pak zahleděla se zase na svého syna, ani sebou nehýbajíc.

A opět seděl Zapoteato po dlouhou dobu jakoby z kamene vytesán byl. Jen víčka někdy se pohnula a prozrazovala takto, že v bronzové této, rudým plamenem ozářené soše jest posud život.

Náhle pohnul sebou Zapoteato. Natáhl pravici, pak levici, a zase seděl tiše. Pak vztýčil se trochu a posadil se pohodlněji. A opět natáhl ruku za rukou, jako by chtěl rozprouditi v nich krev a opakoval tak neustále, chvílemi odpočívaje, a chvílemi prohlížeje krví podlité pruhy, jež lýkové provazy v mase jeho byly zůstavily.

Pojednou zdvihl se volně ač ne bez namahání. Počal nohama pracovati právě tak jako byl pracoval před tím rukama a třel si je chvílemi. S tlukoucím srdcem hleděla na něj matka a jásavý výkřik uvolnil prsoum, když učinil Zapoteato několik kroků.

Výkřik ten jako by byl mladého Indiána k vědomí přivedl. Obrátil se pojedou k matce a vztáhnuv po ní ruce své, pravil hlasem trhaným:

„Čím byl by Zapoteato nyní bez matky své? — O matko!“ — A prostý ten syn přírody klesl před starou matkou na kolena.

S jakou vášní vrhla se blažená matka na znovuzrozeného syna, s jakou vášní líbala jeho tvář, jeho vlas, jeho tělo! Horké slzy kanuly jí z očí, a ústa se usmívala tak blaženě, jako snad nikdy posud.

Náhle vzchopil se Zapoteato a naslouchal. Se shora ozvaly se ptačí hlasy.

„Den se vrací,“ pravil, „jest nejvyšší čas.“

„A shybnuv se s namáháním, uchvátil několik hořících větví.

„Nechtěla by matka,“ pravil pak, „zaházeti oheň, aby nezničil snad prales, jenž Indiána živí?“

Mlčky naházela matka na oheň kypré země, jíž bylo dosti ve vyvrácených kořenech a uhasila ho. Pak obrátila se k Zapoteatovi a tázala se úzkostlivě: „Bude moci můj syn kráčeti sám?“

„Musí,“ odvětil Zapoteato rozhodně a dal se úzkou cestičkou, po kteréžto byli jej před několika hodinami nepřátelé přinesli, svítě na cestu matce, která těsně za ním kráčela. Chvílemi arci zarazil krok a přidržel se větví neb vzdušných kořínků okolních stromů, aby neklesl. Ale řidčeji a řidčeji opětovaly se takové zastávky, pevnějším stával se krok a když konečně vystoupili oba na pohodlnější „camino real“, vyšlapoval Zapoteato již zcela jinak. Avšak jaké železné vůle bylo k tomu třeba, aby ztýrané svaly byly s to konati službu povinnou!

Tma, kolkolem panující stávala se znenáhla průhlednější, a stromy počaly, arci jen na temenech svých, oživovati se. Zapoteato zahodil dohořívající větve, sečkal u nich, až vyhasly zúplna a bral se pak, podpíraje se o matku a mávaje dlouhým prutem vodorovně před sebou, by směr cesty zachoval, temným lesem k rodné své vísce s takou bezpečností, jakoby kráčel za světla denního.

X.

Široký břeh říčky El Mesonské poskytoval časně z rána zajímavý pohled. Ve velikém kruhu seděli tu všichni dorostlí mužové celé vísky na rohožkách palmových, jež sobě byli přinesli a dýmali mlčky buď z dýmek buď kouřili doma urobené doutníky. U prostřed kruhu seděli taktéž na rohožkách svých Essetamaipu, jeho syn a Incha, opodál plni úcty hleděli na kruh ten hoši, sražení v jeden hlouček, a mezi stromovím kolkolem se táhnoucím kmitaly se postavy zvědavých Indiánek, jimž není dovoleno býti přítomnu úradám mužů.

Velebné ticho panovalo kolkolem, rušené jen bubláním čilých vlnek a šumotem pralesa. Ob čas ohledl se jeden neb druhý z mužů směrem k vesnici, jakoby někoho očekával, a sotva viditelný úsměv přelétl vždy tvář Izhuakovu, když přes vše ohlížení nikdo nepřicházel.

Konečně přerušil jeden z mužů, stařec to s hlavou jako mléko bílou, s bílým, řídkým a krátkým vousem a s vráskovitým obličejem všeobecné mlčení.

„Slunce stojí již nad pralesem,“ pravil vážně, „avšak Zapoteata tu posud není.“

„Jest dovoleno Inchovi,“ ozval se tento, „ohlednouti se po něm, jemuž snad hosté jeho nedávají odejíti?“

Tázavě rozhledl se stařec, a když spatřil, že všichni přítomní mlčky kývají hlavou, pravil: „Incha může jíti.“

Incha vážně vstal a bral se k chatce Zapoteatově. Za chvíli se vrátil — sám.

„Proč vrací se Incha, jak byl odešel?“ tázal se starý Indián.

Obličej Inchův jevil jakýs nepokoj. „Chata Zapoteatova jest prázdna,“ pravil; „ani cizinců tam není.“

Izhuak se vztýčil. „Zapoteato jest chlubný jazyk,“ zvolal. „Sliboval, co nemůže, a zmizel nyní ze strachu před výsměchem.“ A Izhuak provázel slova ta potupným smíchem.

Incha obrátil zvolna k němu svůj zrak a zabodl oči do jeho tváře, jako by ji probodnouti chtěl. Chvíli vydržel Izhuak pohled ten, ale ne dlouho. Úsměv zmizel s úst, a v tváři rozestřela se jakás rozpačitost, která Inchovi neušla.

Essetamaipu vše pozoroval. „Jest nejvyšší čas," pravil kvapně, „aby věc, k vůli níž všichni mužové se dostavili, došla rozhodnutí. Doba, kdy každý, kdož súčastněn, měl se dostaviti, minula — kdo nepřišel, nese škodu sám."

„Co praví tomu shromáždění moji bratří?" tázal se opět stařec, rozhlížeje se v kruhu.

„Jest již nejvyšší čas," znělo se všech stran.

„Essetamaipu může tedy mluviti," pokračoval stařec.

Essetamaipu vstal a vytáhl zvolna provázek, na němž bylo jen málo jednoduchých uzlů.

„Mužové slavného kmene Catecomacchů," jal se vypravěti; „syn Essetamaipuův zahořel v lásce k dceři Inchově. Otcové zasnoubili děti své a podle pradávného zvyku přinášel Izhuak Loře obvyklé dary. Essetamaipuův syn konal tedy své povinnosti — avšak Inchova dcera ji nekonala. Essetamaipu musel za tou příčinou prohlásiti zasnoubení za neplatné, a dnes vrátí si snoubenci cenu darů svých, jinak budou míti průchod staré, po otcích zděděné zvyky. Shromáždění mužové rozhodnětež, vyhověno-li bude stranám oběma. Zde snubní provázek Izhuakův." A Essetamaipu podal ho starci a usedl opět na svou rohožku.

Nyní povstal Incha.

„Incha," pravil ostře, „jest šťasten, že nastal tento okamžik. Leč nebude on sám vypláceti cenu darů, nýbrž nový snoubenec Lořin, Zapoteato, jemuž pán osudů popřál nenadálého štěstí. — Zde jest snubní provázek Lořin," a podal ho taktéž starci.

Sotva viditelný úsměv přelétl tvář Essetamaipuovu a jeho syna — avšak Incha si ho přece povšimnul.

Stařec počítal uzly. „Na tomto nalézám jich dvacet dvoj- i trojitých — na druhém pouze šest jednoduchých. Nechť bratří moji se přesvědčí, zda starý Kanaimapu počítal dobře.

Provázky prošly všemi rukami. „Kanaimapu počítal dobře," znělo to se všech stran.

„Nuž tedy," zvolal nyní stařec vážně, „Incha zaplatí Essetamaipuovi třikrát dvacet a osm realů, tento pak onomu šest."

„Tak jest! tak jest," souhlasili shromáždění.

Essetamaipu vzchopil se a vysázel šest realů Kanaimapuovi k nohoum. „Zde jest, čím povinen jest Essetamaipu."

„Incha může vzíti co jest jeho, a dá, co Essetamaipuovo," vyzýval stařec.

Incha zvolna vstal, a hladě si čelo, jako by vrásky na něm vyvstalé urovnati chtěl, odvětil zvolna:

„Incha již pravil, že nebude platiti sám — nemůže. Avšak nový snoubenec jeho dcery zaplatí vše, neboť má mnohonácte tolik."

„A kde jest snoubenec ten?" smál se jedovatě Essetamaipu. „Když má, proč nespěchá, aby osvobodil snoubenku a ty, již dali jí život, z hrozícího otročení?"

Incha opřel opět svůj zrak o jeho tvář se zvláštním výrazem. Pak přistoupil kvapně k němu a chopiv se ho za ruku, pravil s důrazem:

„Incha neví, kde jest Zapoteato; avšak snad ví to Essetamaipu neb jeho syn?"

Essetamaipu sebou nepatrně trhnul. Pohledl pátravě na Inchu, jakoby v duši jeho čísti chtěl a zvolal po chvíli posměšně: „Essetamaipu má jiné starosti, nežli aby dbal Zapoteata. Nyní má především starost o své peníze."

„Incha tedy nemůže platit?" tázal se Kanaimapu.

„Ne," odvětil Indián temně.

„Shromáždění mužové," pokračoval stařec, „jak odpovídají ctihodné, po otcích zděděné zvyky naše na toto slovo?"

Nežli mohl ale kdo odpověď dáti, ozvalo se pojednou z daleka volání. Zvědavě ohledli se všichni v stranu, odkud volání znělo — ženská postava spěchala od pralesa přímo k řece.

Essetamaipu se náhle zachvěl — poznal Zapoteatovu matku.

„Pomoc — mému — synu — mému — ubohému — synu!" volala z daleka hlasem trhaným, sotva dechu popadajíc a sklesla před Kanaimapuem na kolena.

„Ode kdy smí se odvážiti žena," vzkřikl Essetamaipu zuřivě, „rušiti shromáždění mužů?"

Mnozí z mužů dávali souhlas se slovy těmi na jevo.

Incha se prudce vzchopil. „Jde o toho, jenž v tomto jednání jest nejdůležitější osobou, a bratří moji zvědí snad, proč nepřichází. Myslím, že Kanaimapu může dát matce jeho mluviti."

„Pravda, pravda," volali mnozí.

„Smí žena tato podati zprávu o synu svém, na nějž tak dlouho jsme čekali?" tázal se stařec shromážděných.

„Buďsi," odvětili tito většinou.

„Zapoteatova matka může nyní mluviti," obrátil se Kanaimapu k ženě.

„Bůh žehnejž vašim dětem," odvětila žena horoucně: „nešťastná matka v slzách modliti se bude za vaše blaho. — Mne posílá můj syn — Zapoteato. Dva ďáblové přepadli jej v stínu pralesa, když vracel se od své snoubenky, svázali tělo jeho kříž na kříž provazy, a zanesli do hlubokého pralesa, kdež hlavou dolů přivázali jej nad ohromným mraveništěm ku kmeni a rozzuřivše mravence a oloupivše jej o jeho peníze, ponechali jej samého sobě."

Hlasité výkřiky nevole ozývaly se z řady shromážděných mužů, kdežto Essetamaipu a jeho syn zmateni hleděli na vášnivě rozechvěnou ženu.

„Mysleli, že není nikdo svědkem toho zločinu, avšak matka Zapoteatova má bystrý zrak i sluch. Zaslechla tlumený výkřik svého dítěte, když stáhli mu krk, spatřila jak nesou jej ďáblové ti do pralesa, viděla jak přivazují jej ku kmeni, jak ztrácí nešťastné dítě její vědomí, jak ďáblové je olupují. Avšak bůh, jenž nemůže oslyšeti horoucí prosby srdce mateřského, ten bůh dodal matce síly takové, že srdce její nepuklo, když musela patřiti na bědy svého dítěte, že zuby její prohlodaly provazy, že přivedla ubohé dítě své zase k životu, že podporovala tělo jeho, když spěchajíc k tomuto shromáždění, klesalo mdlobou a že

konečně k úpěnlivým prosbám jeho, když přece dále nemohl, rozběhla se za pomoc prositi cizince, kteří jej šťastným byli učinili, že dovedla je tak daleko, že nemohli jej více chybiti, a úprkem vrátila se pak, aby zapřisáhla shromážděné muže rodné vísky, by okamžik ještě vyčkali, až zuboženému Zapoteatovi zdaří se doraziti sem."

Jako proud rozžhavené lávy z burácející sopky řinula se slova tato z úst rozechvěné ženy. Celé tělo se chvělo, oči vystupovaly, jako by z důlků svých vyskočiti chtěly, z bezpočetných ran kapala krev, rozcuchaným vlasem pohrával vítr, a rozedraný šat nuzně jen zahaloval ztýrané tělo.

Dojem slov těch na shromážděné byl veliký. Mužové se vztyčili a napnutě naslouchali, útrpně hledíce na ubohou ženu.

„A kterému kmeni náleží ti vyvrhelové?" tázal se Kuelpo.

„Tamo stojí," vzkřikla žena, sbírajíc poslední své síly; „jest to Essetamaipu a jeho syn."

Výkřiky zuřivého vzteku draly se shromážděným z prsou, a výkřiky ty se množily, když ubohá žena, jež stála tu vztýčená jako bohyně pomsty, pojednou sklesla bez sebe na zem.

A plni zdrcujícího leknutí slyšeli slova ta oba obvinění. Toho se nenadáli. Mysleli, že vše, co přihodilo se minulé noci, jest pohřbeno v hlubinách pralesa, a tu pojednou vystoupil svědek činu jejich.

„Ta žena šílí," zvolal Essetamaipu chvějícím se hlasem, když se byl trochu vzpamatoval.

„Nešílí," odvětil hlasem hromovým Incha a ukázal k lesu. — Všichni pohledli v naznačený směr, a kdyby nebyla ubohá matka bez vědomí spočívala v rukou žen, jež se byly okolo ní sběhly, byla by zajásala: volným klusem blížil se Zapoteato na koni po boku Delibesově, jenž podporoval jej svou pravicí.

Essetamaipu sklesl na svou rohožku a objal křečovitě svého syna, když Zapoteato zvolna s koně se svezl a matným krokem do kruhu vstoupiv a skříživ ruce přes prsa, na všechny strany se uklonil a pak náhle jako tygr vrhl se na Izhuaka a roztrhnuv halenu jeho, zmocnil se sáčku, jenž visel mu na krku. Beze slov a chvějíce se, hleděli na něj oba zločinci, jako na zjev z onoho světa, a ustrašeně rozhlíželi se, když Zapoteato přiblížil se opět ku Kanaimapuovi a ukazuje krví podlité pruhy na těle svém, pravil: „Zapoteato žádá od shromážděných mužů svého kmene spravedlivost."

A zvolna povstal Kanaimapu. Velebně vypadala vysoká ta postava s bílým vlasem a vousem, když vztáhnuvši pravici proti obviněným, jala tázati se: „Vypadají takto lidé nevinní?"

„Nikoliv," odvětilo shromáždění jako jeden muž.

„Od nepamětných dob," pokračoval stařec, „žili obyvatelé této vísky, dítky to jednoho kmene, jako bratří, a nikdy neublížil jeden druhému tak, aby stal se nehodným synem svého kmene. Co malý hoch slýchal Kanaimapu tak již od svých otců, a i v době, kdy černý hustý vlas jeho změnil se znenáhla v řídký sníh, bylo cos podobného neslýcháno. Essetamaipu a jeho syn zapomněli hrůzným způsobem, čemu je otcové jich učili, zapomněli, čím povinni jsou kmeni svému, zapomněli, že Zapoteato jest bratrem jejich. Jako jedovatý had uštknuli

ho za noci, s ďábelskou ukrutností vydali jej v hrůznou smrt, oloupili o vše to, co měl, a pak vstoupili před shromáždění toto, jako by čisté měli svědomí. Či může víska naše poskytovati nadál hadům takovým přístřeší, či mohou mužové našeho kmene nazývati je nadál svými bratry?"

„Nikoliv," znělo to opět kolkolem.

„Nuže, jmenem tuto shromážděných mužů slavného kmene Catecomacchů," pokračoval Kanaimapu, „vypovídá nejstarší z nich Essetamaipua a jeho syna z této vsi — vylučuje oba z kmene Catecomacchů. Nechť nikdo neposkytne jim přístřeší, nechť jedovatý plaz nedá jim uložiti hlavu ku spánku, nechť zuřivý kajman nevytrpí jich na vodě, a divá puma*) a onza**) nechť nedopřeje jim útulku v pralese. Širá, vyprahlá rovina bez vody a beze stínu budiž domovem prokletého jejich žití, a ani tam nechť nenaleznou pokoje před hanbou, již uvalili na tuto vísku. Nechť varují se vrátiti se do bývalého domova. Každý jest oprávněn je skoliti jako divou, škodlivou zvěř. Chata jejich, pole a vše, co v nich, propadá a budiž majetkem toho, jejž chtěli zničiti."

Bouřlivý souhlas rozléhal se kolkolem.

„Zapoteato," dodal stařec zvýšeným hlasem. „Jsou odsud vymítěni, jsou bez kmene, bez domova, bez přátel, propadli kletbě svých soukmenovců — můžeš činiti s nimi co ti libo."

Zapoteato se obrátil k oběma odsouzeným, kteřížto stáli tu beze slov, ztrnulí, jako dvě sochy. Prsa jeho se dmula, a pěstě se svíraly. Náhle pokročil v před jako by vrhnouti se chtěl na své škůdce — avšak v tom zavzněl matčin hlas: „Zapoteato!"

Zapoteato stanul, obrátil se k matce, jež probudivši se právě z mdloby své, blaženě na něho se usmívala a rozběhnuv se k ní, klesl jí k nohoum a líbal chvějící se ruce, líbal stýraný obličej.

„Odejděte!" vzkřikl Kanaimapu velitelsky — „nechť nikdy více nespatří víska tato vaší tváře."

Essetamaipu a jeho syn, oddychnuvše sobě patrně, opustili kvapně kruh, do něhož byli s tak velikými nadějemi vstoupili. Avšak změnili krok svůj v pravý běh, když pojednou lítati počalo za nimi kamení se všech stran. Zmizeli záhy v lese, daleko pronásledováni rozzuřenou mládeží. —

* * *

Hrůzné stýrání, jehož Zapoteato byl zakusil, a hrdinství matky jeho, s jakýmž stala se vysvoboditelkou svého jediného syna, učinilo oba pojednou nejpřednějšími osobami celé vísky. Všichni obyvatelé závodili, aby poskytli jim úlevy na lůžku, na něž přestálé strasti a rozechvění je bylo uvrhlo, a přirozeno tudíž, že oba rychle zas zotavili se ze svých ran.

Bylo rozkošné ráno nedlouho po onom shromáždění, jež vyřklo ortel nad Essetamaipuem a jeho synem. Ve vísce bylo vše vzhůru; ženy a dívky pobíhali ve svátečních tenqueyích, mužové a hoši v čerstvých halenách, a v stínu ohromného manga sestavoval Zapoteato prostý oltářík, na němž vypínala se soška onoho svatého, před kteroužto matka jeho tolikráte vyprošovala požehnání pro svého syna.

---

*) Mexický lev. — **) Mexický tygr.

A když bylo vše hotovo, vrátil se do své chaty, kdež očekávala jej matka v nové pestré tenqueji a v novém paňu, jímž ji byl Delibes obdaroval, a muž ten, jenž tak šťastným jej byl učinil. Mlčky, se zarosenym okem objal matku a stiskl ruku Delibesovu.

„Seňore," pravil po chvíli, „rozhledněte se — to Vaše dílo. Jak může Zapoteato dokázati Vám vděčnost svou?"

Delibes se usmál. „Neděkuj," pravil, „vyrovnal jsem pouze svůj účet. Avšak chci, abys měl jinou ještě památku na dnešní den. Mně dostačí puška jediná. Ta druhá, již z opatrnosti s sebou vozím, bude tobě konati služby lepší." A Delibes podával překvapenému Indiánu krásnou dvojku.

Opět pohledl na něj Zapoteato udiveně. S třesoucí se rukou vzal pušku, pojednou ale vzchopil se a objal Delibesa prudce. „Seňore — není šťastnějšího člověka nad Zapoteato!" zvolal zajíkavě.

S úsměvem pojal jej Delibes za ruku, druhou podal matce a vedl oba přímo k chatce Inchově.

Ta poskytovala pestrý obraz. Uprostřed četných družek stála tu Lora v bílé tenqueyi — prsa pokrytá bělostnou košilí a ve vlasech skvostný ten květ, jenž kdysi Izhuaka tak rozhněval. A nedaleko shromážděni byli hoši a za nimi mužové ženatí a ženy, přísně od sebe odděleni.

„Otče Incho," zvolal Delibes, „kněz bude zde každým okamžikem — jest vše připraveno?"

„Jest, seňore," odvětil Incha, a ukázal na oltářík a pak na veliký prostor za chatou, kdež houf žen zaměstnán byl sestavováním hrubých stolů a pečením bezčetných kýt, tortill a jiných lahůdek.

Toužebný pohled vyměnili spolu snoubenci, avšak jen pohled. Hoši pojali Zapoteata ve svůj střed a nedali mu dle zvyku přiblížiti se nevěstě.

A když brzy na to objevili se dva jezdci, na nichž by nikdo nebyl poznal Delibesem obeslaného kněze a jeho zákristána, a když pak kněz, obléknuv obřadný šat, k prostému oltáři přistoupil, tu hnula se nejprvé děvčata s Lorou k oltáři, poklekla po jedné straně, za nimi ženy, pak hoši se Zapoteatem po straně druhé a za nimi zase mužové. Velebné ticho panovalo vůkol, rušené jen jásavým ptactvem pralesa, když kněz odříkával své modlitby, svá požehnání. A když konečně pokynul snoubencům a přiblíživším se svázal ruce štolou, nemohla blažená matka odolati svému pohnutí a počala hlasitě štkáti. —

Skutečně pohnut opouštěl druhého dne Delibes vísku, v níž byl spůsobil takový převrat. Se všech stran zněl jásot rozjařených vesničanů, kteří ze svatby nesměli se vrátiti, dokud zbývalo ještě z toho, co štědrá ruka jeho snoubencům byla poskytla. Daleko jej provázeli, nejdále však Zapoteato, matka jeho a Lora. A když konečně Delibes sám nutil k návratu, tu mlčky jen byli s to děkovati mu za vše ta dobrodiní. A ani Delibes nebyl schopen slova. Němé stisknutí rukou — pak pobídnul koně; a když u nejbližšího záhybu ohledl se za těmi, jež byl učinil tak neskonale šťastnými, viděl, jak držíce se v objetí a hledíce upřeně za ním, kynou mu na rozloučenou.

„Šťastní lidé!" povzdechl si; „a za jakou cenu šťastní!"

Ze „Snů královských“

od

Adolfa Heyduka.

V jařmu.

(1434.)

Po drahách pustých, dalekých
král bloudí duchy klet,
zrak krví se mu podlívá
a pěnou kypí ret.

Strach vlas mu vztýčil kosmatý,
a v jeho plec i skráň
hněv povražděných Husitů
skryl sedmihlavou saň.

I kluše polem v šerou noc
jak uplašený kůň,
a hněvných duchů nad hlavou
je plna nebes tůň.

Kam kročí: v pole, sad i les —
o jaký hrozný zjev —
tam pod nohou mu zbodanou
sė prýští rudá krev.

Ať kráčí na úpatí skal
a nebo na pažit,
vždy stopy důlec hluboký
jest nachem pln a syt.

A Sigmund na zem poklekå
a ručí jeho chvat
prsť černou hrabe ustrašen
do krvavých těch lat.

Však neukryl je, rudnou tak,
jak zjevily se dřív,
a kámen, pole, luh i sad
je stop těch pamětliv.

Tak Sigmund stále přebíhá,
leč povždy stejna tíž,
a rudé stopy množí se
a jest jich plná říš.

Když jednu rukou zahrabal,
hned druhou patou vryl,
vše marně, lat těch příšerných
své duši neukryl.

Vždy práce marna napořád,
a všude, kamo tíh',
sta jeví se mu krvavých
stop v jeho bludištích.

O hrozná práce, hrozný kvap!
Sem tam ho smýká sen,
a duchů páží obrovskou
je třen a poháněn.

O strašno! Brodu dobíhá,
s ním v mraku na sta hlav
tam zahání ho pohněvem,
kde průhon na Sázav. —

Hle, od Chotouně zášerem
kdo vychází mu v střet?
Kmet vážný je, siv vous i vlas,
leč v oko blesk je set.

Šat řásný v půli opásán,
a kápě skrývá tvář,
sandály prosté na nohou,
však nad temenem zář. —

„Aj! přicházíš?“ Tak hovoří —
„nuž věru, dospěl čas,
v němž brázdu ďáblem oranou
nám přeorati zas!

Tu brázdu, kterou chrabrý lid
svou statnou ukryl plec,
než v planinu ho vylákal
lstný Mikeš Krchlebec.

Tu brázdu, kterou odplaval
těch mučeníků vzdor,
jež láska k pravdě vedla kdys
tvým vášním na úkor.

Hle, lid ten, ukryt v oblacích,
dnes zahnal mně tě sem,
bys místo ďábla, duši v trest,
pluh táhnul úvozem.

Bys místo nebes zbojníka,
ty, zbojník lidských práv,
tu zašlou brázdu přeoral
pro svatý onen dav.

Však víš, že vždy mu bojovat
tu boží pravdy seč,
že každé noci kříží se
zde lsti a práva meč.

Však víš, že trupů na tisíc
v tu brázdu Bořek svál,
až po mrtvolách Leskovec
příč na příč přebíhal.

Ty nyní božím povelem
ji znovu zorat máš,
však lstivější jsi prvního
a horší satanáš.

Před jména tvého vyřknutím
i ona strne směs,
jíž pyšný anděl knížetem
s nebeské výše kles’.

Nuž, bojovníci nad námi,
již sneste onen pluh,
jímž Sigmund, hrůzy výstřelek,
vám zaplatí svůj dluh!“ —

A hle pluh z mraků ohnivý
se nese níž a níž,
šíř radlí dvakrát v rozsah jest,
a kroják muže výš.

V před s bičem z blesků spleteným
a s žhavou otkou chlap,
na místo rukou orlí dráp,
a pařát místo tlap. —

I strne král, vše marné jest,
v sten zaměnil se křik,
již k hřídeli ho upoutal
příšerný poplužník.

Kol hrdla jařmo řeřavé
a popruh s obou stran,
v před veden světcem Prokopem
a vzadu ďáblem hnán.

Tak oře. Hrozný jeho pluh
vryl do štěrku se v příč,
dál nelze mu — v hřbet schýlený
jej mrská žhavý bič.

Král svíjí se a vzpírá se
a zase kloní šíj,
mrak duchů nad ním: „Tuž se tuž!“
a na pohonce: „Bij.“

Jen svatý kmet když oprať stáh',
šlo o stopu to dál,
a na Prokopa prosebně
pohlíží hrozný král.

Však světec hlavu odvrací:
„Ty platíš jen svůj dluh
ne já, leč prosbou stínů těch
tě spřáhnout kázal bůh!

Slyš, kterak z mraků volá bouř:
„Jen dále, měj se v běh!“ —
Král sténá, Prokop uzdou škub,
a ďábel bičem šleh'.

Tak brázdou žene krále dál
ten strašný duchů dav,
a nový úvoz táhne se
z Chotouně na Čáslav.

Tak jako vlny ohnivé
se z brázdy valí jíl,
krev pouze na pluh zasyčí,
když Sigmund skloní týl.

Zas zpjal se v jařmu jako tur,
sten z prsou tisk se ven:
„Jak dlouho musím orat tak?“
A Prokop: „V soudný den!“

Však zase ďábel bičem šleh'
a Sigmund děsně křik' . . . .
„O lékaři, jak od blesku
je utýrán můj dřík!

Tak jako v jarmu jest můj týl,
jak v úzdě brada jest!“
„„Vše znikne, pane, stiš se jen
a vezmi léčnou tresť!““

A požil král, vzdech', v lože pad',
však sotvy počal spát,
už v skráni černý pavouk snů
síť novou jal se tkát. — —

Colbert a Bismarck.

Národohospodářská skizza

od

Jos. Fořta.

(Dokonč.)

Pedagogické výsledky ducha Colbertova vnikly tak hluboko do ústrojí celého národa, že francouzský průmysl mohl snésti trojí velikou zkoušku ohněm, a že z každé vyšel očistěný. První zkouškou byla průmyslová krise, jež nastala ještě za Ludvíka XIV. zrušením ediktu Nanteského; protestantští průmyslníci vyhlazeni neb zapuzeni do ciziny. Druhou zkouškou byla krise vyvolaná v předešlém století finančními kotrmelci pověstného Lawa. Třetí velikou krisí byl konečně politický následek Colbertova ruchu hospodářského, ona velkolepá revoluce francouzská. Ve všech těchto zkouškách, hlavně však v poslední, setřeny jsou vady a nedostatky systemu Colbertova. Místo železné kázně cechovní, kterou Colbert svíral až ku krajnostem veškeru výrobu, prohlásila revoluce r. 1791 svobodu živnostenskou. Úzká, těsná kazajka, v níž průmysl byl vychován, praskla sesílením vzrostlého jinocha sama sebou. Však revoluce nejen klestila, co z jádra vyrostlo nezdravého, revoluce šla ještě dál: dobylať úprkem toho, k čemuž Colbert po celá leta pracoval marně. Vedle cechu zrušila tísnící cla provincialní, doplnila a opravila zákonodárství, zavedla jednotu měr a váh na základě desítinném a korunovala vše řádnou organisací technického a průmyslového vyučování. Že dnes francouzská literatura stojí v popředí duševní činnosti veškerého lidstva, že dnes francouzský jazyk jest řečí světovou, to vše se pramení valnou částí z impulsů, jež francouzskému hospodářství dány byly Colbertem a jež revoluce očistila, vytříbila a dílem i do nových uvedla směrů. Ovšem pružnost, píle a spořivost francouzského lidu měla při tom úkol vynikající; vlastnosti tyto byly však do jisté míry jen materiálem, z nichž genialní iniciativa ruky státnické utvořila tak velkolepou budovu! —

A Bismarck v Německu? Vychovatelský ráz, kterýž vidíme v hospodářské politice Colbertově schází Bismarckovým plánům úplně. Snad se vrhne německý kancléř na činnost tu později, jakmile předlohy jeho uvedeny budou do života, snad konečně výroba německá žádného zušlechťování již nepotřebuje? — namítne se nám. K druhé námitce odpoví zajisté každý záporně, neboť německé školství v oboru živnostenském, průmyslovém a technickém školství francouzského nikterak nedostihuje; k námitce první pak utvoří si čtenář z následujícího odpověď sám. Bismarck dosud nedal nikde a v ničem na jevo, že by discipliny směřující k povznešení německé výroby měly být z povinnosti a z příjmů říše povzbuzeny, rozvětveny a v harmonický upraveny celek. Naopak,

péče o to ponechává se jednotlivým státečkům, říš sama potřebuje peněz — na vojsko. Bismarckovy osnovy jsou tudy zcela jednostranny, pohybující se výhradně dráhou celní a finanční politiky.

Však buďsi! — vždyť zdravá politika celní jest taktéž jedním z hlavních pramenů národního blaha. Přistupme tedy k politice jeho blíž. Bismarck v první řadě zvyšuje veškerá cla na ochranu výroby průmyslové; domácí práce, dí Bismarck právě jako před dvěma sty lety Colbert, nesmí být vydána na pospas cizí soutěži; stát povinnen jest práci tu hájiti a nejvydatnější ochranou bude, když vysokými cly zamezí, neb aspoň stíží se přívoz cizích výrobků na německé tržiště. — Vyrobí-li francouzský průmyslník loket bavlněné látky, dejme tomu za 20 kr., německý však z různých příčin jako jsou: menší dovednost dělníka, dražší kapitál, větší daně a j. v. vyrobí loket téže látky za 30 kr., může ovšem francouzský konkurent zaplatit snadno 5 kr. dovozného z Paříže do Berlína a prodávat tu s výdělkem fabrikát svůj laciněji, než průmyslník německý ve vlastním svém domovu. Uvalíte-li však na výrobek konkurenta Francouze clo 10 kr., jsou podmínky na obou stranách vyrovnány a francouzský výrobek nemůže lácí svou odbyt německého zboží dusiti. Zastanci obchodní svobody ovšem dí vším právem, že nikoli výrobník francouzský, nýbrž německý spotřebovatel řečené clo musí zaplatiti, že průmysl není žádný handicap, žádné dostihy, při nichž se tíha koně a jezdce vyrovnává olověným závažím. Než zastanců těch jest nyní pořídku a jako v Německu, tak v celé téměř Evropě kloní se většina veřejného mínění k názorům rozhodné celní ochrany.

Nuž, dejme tomu, že by názory ty do jisté míry zcela byly oprávněny. V tom případě leží na dlani, že stát, jenž na hranicích staví vysoké šraňky celní, povinen jest uvnitř pracovati k tomu, aby nepříznivé podmínky domácí výroby byly zlepšovány; takýto stát musí pečovati o vychování dovedného dělnictva, o vytříbení vkusu, o zmenšení daní a konečně o poměrné snížení mzdy, ovšem jenom tím spůsobem, aby živobytí dělníka stalo se co možno nejlacinějším. Jediným měřítkem mzdy dělnické jest za velké nynější nabídky lidské síly v první řadě cena potravin, nájemného, oděvu atd. vůbec všeho, čeho dělník nejnutněji potřebuje k výživě a udržení nuzné svojí domácnosti. Na tuto nejnutnější míru jsou dnes mzdy dělnické stlačeny, jdou-li kdes níže, tam nastane bída a hlad. Že tento neblahý poměr již tu a tam v jednotlivých okrscích nadešel, toho důkazem jest ono mezinárodní hnutí mezi dělnictvem, onen rozvoj nauky socialistické. Každý tlak vyvolává protitlak: neposkytuje-li společnost pracovní síle ani výživy nejnutnější, kupí-li se kapitály na několika velikých hromadách, krátce, mění-li se společnost vedle několika millionářů v milliony žebráků, může tu být s podivením, že snaha, směřující k zavedení rovnosti majetkové, zapouští v massách kořeny své s rychlostí tak úžasnou?

Však neuchylujme se od předmětu. Jestliže tedy už, byť i na úkor spotřebovatelů, výrobníkům proti cizí soutěži poskytuje se ochrana celní, tož dlužno nezbytně pracovati k tomu, aby ochrana tato pozvolna stala se zbytečnou, aby podmínky domácí výroby se zlepšily. Co však spatřujeme v plánech Bismarckových? Zároveň se zvýšením cel průmyslových zvyšuje a zavádí se celá řada cel finančních. Všechny denní

potřeby, každé i sebe chudší domácnosti, od kávy až k soli, podléhati mají ve prospěch říšské pokladny vysokým clům. Finanční clo nezaplatí snad ten, kdo zboží své přiváží do Německa. Nikoli; pohraniční tuto daň zapraviti musí pouze a jedině konsument německý, neboť cena ku př. kávy, rýže atd. zůstane přes finanční clo v Německu na evropském tržišti závislou od světových poměrů obchodních. Je-li však německý dělník nucen platiti veškery denní potřeby dráž, musí tlačiti na zvýšení mzdy, z těchže důvodů bude hledět vlastník domu zvýšit nájemné atd. atd. Zdražením potřeb denních zdraží se tudy i výroba na celé čáře, zhorší se tytéž podmínky, jež ochranné clo průmyslové má vůči zahraniční soutěži vyrovnat a následkem toho pak obě cla stanou se pouhou kontribucí všech spotřebovatelů ve prospěch státní pokladny. Však finanční cla mají ještě jiný význam socialní. Cla tato, jako vůbec každou daň potravní, platí totiž z velké části pouze chudina, ony massy lidu pracujícího. Dejme tomu, že v jisté průmyslové kolonii žije 2000 rodin dělnických a 20 rodin továrníků a úřadníků. Každá rodina dělnická spotřebuje denně lot kávy, tedy všechny as 30 kilo; úřednické rodiny po 2 lotech denně asi $1^1/_2$ kila. Platí-li se, dejme tomu z kila 20 kr. finančního cla, tož dělnictvo odvede v jednom dnu z nepatrných příjmů svých do státní pokladny 6 zl., kdežto na zámožné rodiny továrníků a úřadníků připadne sotva 30 kr. Bohatší mohou pít ovšem dražší a jemnější kávu, však z té se platí zrovna takové clo, jako z kávy nejšpatnější; toť právě vada nejen cel finančních, nýbrž potravní daně vůbec, že nestihnou jakost, nýbrž jen množství a z tohoto množství že platiti musejí daň ony veliké massy lidu nemajetného. Colbert tísnící finanční cla zrušil; Bismarck stará zvyšuje a nová zavádí.

Však německý kancléř jde ještě dál — zavádítě též cla na plodiny a výrobky zemědělské. Zemědělství, které až dosud bylo při všech krocích k povznešení státu hotovou popelkou, musí prý být konečně taktéž chráněno. Do Němec přiváží se každoročně z Rakouska, nejvíc ale ze žírného Ruska značné množství obilí, obilí to, kteréž obzvláště v době neúrody s německým rolníkem nebezpečně konkuruje. Jindy, byl-li rolník stížen neúrodou, nahradil si ztrátu aspoň částečně tím, že cena obilí znamenitě stoupla; nyní však, praví Bismarck, nastane-li neúroda, tlačí se k nám při laciné dopravě lodní a železniční obilí z ciziny a rolník náš při hubené sklizni má nízké ceny nádavkem; kterak může chudák při vysokých daních pak vůbec existovat? Ovšem! Leč při tom se zapomíná, že právě ono zlepšení komunikací, které rolnictvo německé vydává v šanc cizí soutěži, jest největším dobrodiním moderní společnosti. Vždyť chrání nás před středověkými hrůzami hladu! Nastane-li kde neúroda, jest to zajisté neštěstí; druhdy však bylo neštěstí to osudným pro celou zem, pro celou společnost, dnes dík drahám a parolodím obmezeno jest pouze na jednu třídu — na rolnictvo. A jedné této třídě může stát v době neštěstí mnohem snadněji přispět ku pomoci, než kdyby hlad uvrhl v bídu třídy veškery.

Nebude tu od místa, když otázku obilního cla v Německu objasníme velezajímavým procesem hospodářským, kterýž se právě odehrává v Anglii. Zem tato nalézá se na prahu velkých převratů ve výrobě zemědělské. Agricultural depression — tíseň zemědělská, toť stálý

nadpis úvah v anglickém časopisectvu, ba právě co řádky tyto píšeme, jedná o této otázce i anglický parlament a referát o rokování tom vyplňuje neméně než 26 sloupců drobného tisku v „Times". Známo, že velká většina půdy spojených království evropského Britska náleží několika málo bohatým lordům, již pozemky své stálým pachtýřům či farmařům pronajímajíce, berou z nich jakousi stálou rentu, čili „důchod pozemkový". Však v poslední době ceny obilní v Anglii nesmírně klesly, hlavně z té příčiny, že obilí americké zaplavuje v ohromných proudech veškerá tržiště anglická. Velká část farmařů, pracujíc se škodou, přišla už na mizinu, ostatek vzpírá se platit lordům dosavadní rentu. Kdo povolí? Konečně ovšem lordové, neboť živel farmařů by pod americkou soutěží brzy musil vykrváceti. Ale kdyby Bismarck byl v Anglii premierem, musil by dle zásad, které provádí v Německu, říci následovně: Nikoli, lordové nepovolí, potřebujíť k nádhernému životu svému dosavadních důchodů nezbytně; má-li však míti farmář odbyt, aby platiti mohl lordům nájemné, musíme jej chrániti — clem, kteréž by ceny levného obilí amerického vyšroubovalo výše, než zač domácí farmář může prodávati. — Slyšme však, jaké v ohledu tom panují názory v Anglii samé. „Times" vyslovují se v jedné z posledních úvah o předmětu tom následovním velice zajímavým spůsobem: „Nízké ceny potravin, kteréž časem jsou pro pachtýře a lordy metlou zdrcující, dlužno přec vzhledem k celé zemi nazvat věcí jen prospěšnou. Lordové ovšem ztratí. Nynější jich pozemkový důchod obnáší ročně úhrnem as 67 mill. liber št. — nuž a dejme tomu, že lordové budou nuceni 10 procent ze sumy té sleviti pachtýřům. Co ztratí lordové, získá zcela jistě obyvatelstvo co celek, — ba ještě víc! Velké obecenstvo, majíc zajištěnu potravu lacinou, bude s to, aby mnohem více vydávalo na spotřebu průmyslovou. A spotřeba velkých mass podporuje odbyt průmyslu daleko víc, než vydaje několika lordů. Však zatím co obecenstvo jakožto celek získá to, co lordové ztratí, tož nesmíme zapomenout, že nízké ceny všech přivežených potravin jsou pro nás absolutním ziskem. Čím nižší ceny potravin, tím líp! Jestliže se cena za 100 millionů přivežených potravin sníží o 20%, uspoří tím obecenstvo ročně 20 millionů a úspory tyto mohou tvořiti nové fondy k výrobě." *)

---

*) V Anglii má ovšem agrarní tento boj i význam politický. Průmyslový kapitál, jenž tvoří jádro liberalní strany s Gladstonem v čele, vystupuje nyní jako před zrušením obilních cel roku 1846 opětně proti torystickým velkostatkářům, proti vládnoucí teď straně konservativní. Bezpochyby nabude anglický process agrarní v nejbližší době značných rozměrů a tu snad udá se nám příčina věc tu hlouběji rozebrat. Prozatím budiž k naznačení zvrácených poměrů v anglickém zemědělstvu upozorněno na jedno místo v řeči Johna Brighta, jíž proslulý tento liberal měl tyto dny v parlamentě za příčinou návrhu, aby k prozkoumání zemědělské tísně zvolena byla zvláštní komise. „Členové vaší komise — pravil Bright ku straně vládní — shledají, že v Anglii a Walesu náležejí 2 milliony akrů (à 1125 □°) půdy toliko 66 osobám; že 4 mill. akrů náležejí 100 osobám; že 710 osob drží více než čtvrtinu veškeré půdy v Anglii a Walesu. Půjde-li komise do Škotska, shledá, že z 19 mill. akrů půdy drží 12 osob neméně než 4,346.000 akrů, že 70 osob drží tam 9,400.000 akrů, tedy skorem celou polovici Škotska, že 1700 osob má devět desetin celé země, kdežto pouze jedna desetina náleží millionům lidí ostatních. Půjde-li komise do Irska, shledá, že z 20 mill. akrů náležejí $6^1/_2$ mill. akrů 292

Jak veliký to rozdíl mezi názory liberálních Angličanů a mezi náhledem Bismarckovým! Zemědělské clo, zavedené v Německu, bude míti na zdražení výrobních podmínek tentýž zhoubný účinek jako clo finanční. Clo to zaplatit musí německý dělník a konsument vůbec, při každém soustu masa i chleba — nikoli však zahraniční konkurent rolníka pomořanského. A k tomu jest prospěch, jejž si německý statkář z obilního cla slibuje, nesmírně pochybným, vždyť zemědělství a výroba průmyslová jsou siamskými dvojčaty, když jedno živoří, nemůže ani druhé nikterak prospívati.

Již z těchto povšechných črtů vychází na jevo, že hospodářská ta soustava německého kancléře chová v sobě směry, které si na vzájem zásadně odporují. Nikoli zvýšení cla průmyslového, nýbrž současné zavedení cel finančních a zemědělských jest zásadní její vadou. A což ten Bismarck — namítne snad každý — což ten Bismarck, jehož současníci považují snad vším právem za největšího státníka nynější doby, za muže povahy železné, bystrého ducha a nadání co nejskvělejšího — což ten Bismarck makavé chyby hospodářských plánů svých nenahlíží?! Ba věru že nahlíží. „Měl jsem od počátku své karriery a mám až dosud v celé své činnosti jedinou vodící hvězdu: hledati prostředky, hledati cestu, po kteréž bych Německo sjednotil a jednotě této dal pevné, nerozborné základy!" To děl Bismarck v německém sněmu při druhém čtení svých předloh dne 9. července 1879. Účel Bismarckův jest čistě politický a tomuto účelu obětuje kancléř vše; hospodářské předlohy jsou k dosažení politického účelu jen holým prostředkem. Jako Napoleon I. chtěl uzavřením pevniny, tedy prostředkem hospodářským zničit politickou moc Anglie, tak zamýšlí dnes Bismarck cestami hospodářskými provést politický svůj účel: vystavět mocnou politickou budovu Německa sjednoceného. A v této jeho snaze jeví se skutečně železná důslednost logické soustavy. Celní jednota byla prvním krokem na cestě k Bismarckovu cíli; r. 1866 vyloučením Rakouska, upevněním a sesílením primatu pruského učiněn krok druhý; r. 1871 konečně proveden krok třetí, plán Bismarckův nabyl makavé formy, německá říše s císařem Vilémem v čele stala se skutkem. Ovšem říše rázu monarchické federace, říše, v níž snahy odstředivé jsou pořád ještě mocnější, než panovačnost a síla kmene pruského. Bismarck octnul se před cílem života: nezbývá mu nic jiného, než jednu žilku snah partikularistických za druhou přetínat a soustřeďovat veškeru státní pravomoc v Berlíně. Hlavními zdroji každé státní síly jsou za nynějších poměrů evropských vojsko a finance. Armádu a námořnictvo německá říše již má. Aby pak říše opírati se mohla o vlastní své finance, aby v peněžním ohledu nebyla závislou na matrikulačních příspěvcích jednotlivých států a na „rozmarech" nahodilých většin v německém parlamentu — pouze a jedině k tomu směřují celní a berní předlohy Bismarckovy; proto Bismarck již loni vytlačil z ministerstva intelligentní národohospodáře

osobám, že 744 osoby drží dále 9½ mill. akrů, tedy skoro polovici celého Irska. Sečte-li to komise dohromady, shledá, že ²/₃ půdy v Anglii a Walesu náležejí 10.200 osobám; ²/₃ půdy ve Škotsku 330 osobám a ²/₃ půdy v Irsku 1942 osobám."

Delbrücka a Camphausena; proto obsadil si všechny vyšší úřady v resortech hospodářských výhradně jen svými potakači; proto rozbil dosavadní liberální většinu v německém parlamentu a získav pro ochranná cla střed, pro finanční a obilní cla konservativce, utvořil si majoritu novou; proto konečně, aby plánům svým zjednal přízně ve vrstvách širšího obecenstva německého, prohlásil ve výše uvedeném §. 5. (ritorsní cla), že Německo co veliký celek hospodářský musí svého vlivu a moci použit k tomu, aby sousední národové přinuceni byli každým okamžikem hrozící celní válkou ku sdělání takých tarifů celních, jakých prospěch Německa vyžaduje!

Bismarck vrací se tímto posledním k překonané již zásadě školy Richelieuovy, k zásadě to, jíž sám Voltaire dodal výrazu slovy: že v přání po velikosti vlasti leží přání po zničení sousedů ... il est clair, qu' un pays ne peut gagner sans qu'un autre perdre — neboť jest patrno, že žádná země nemůže získati, aniž by druhá neutrpěla ztráty. Mylná tato zásada vyvrácena byla ostatně již slavným Quesneyem, na jehož ideách sdělal Adam Smith monumentální svoje dílo.

V praxi vyvrátila ji mechanika doby nynější. Parní stroj, elektrická jiskra sbližuje národy rovněž tak v jednu rodinu fysickou, jako linguistika a umění tiskařké tvoří ze všech těch millionů lidských mozků jedinou obrovitou dílnu, v níž vzcházejí všem společné produkty ducha. Nic tu nepomůže žárlivost dynastií — vzájemné vztahy mezi národy utužují se dík ideám demokratickým pořád pevněji, — všechny umělé hráze krok za krokem trhajíce. Ba i ta houževnatá diplomacie jest ruchem tím již proniknuta; mámeť dnes vedle mezinárodních výstav, mezinárodních sazeb železničních a telegrafních, mezinárodních měr a vah již i mezinárodní kongressy politické — zkrátka, celý svět mění se pozvolna v jedinou školu, v jedinou dílnu, v jediné tržiště. — Vůči tomu může snad bojovný paragraf Bismarckův nadělat sousedním, zejména slabším národům okamžitě velikých škod, dlouhého trvání však míti nemůže.

S hlediska hospodářských theorií, jak z náčrtku tohoto tušíme vysvítá, Bismarckovu nynější činnost posuzovati nelze. Bismarck není ani theoretikem, ani doktrinářem, nejméně však eklektikem, za kteréhož jej mnozí chtějí vydávat. Eklektik v běžném smyslu vybírá si ze všech soustav to nejlepší, Bismarck však na jakost prostředků nehledí, jemu vznáší se před očima výhradně jen politický cíl. Jedná se pouze o to, dosáhne-li cíle svého dřív, nežli hospodářské experimentování jeho přinese ovoce. Vir marmoreus, muž z mramoru, praví o Colbertovi Gui Patin; kancléř železný, uvykli si Němci zvát knížete Bismarcka. Colbert věnovav celý svůj život neúnavné činnosti, postavil mramorový základ k obrovské budově, jejž revoluce poopravila a na kterémž vnuci a pravnuci vyvedli hospodářskou stavbu nynější Francie; Bismarck věnovav celý svůj život politické autokracii králů pruských, chce nyní korunovat své dílo a železnými traversami stáhnout odstředivé útvary jeho vnitřní. Colbertův převrat hospodářský vedl ve Francii k velkolepé revoluci politické, jež hospodářské jádro Colbertova díla, odstranivši z něho nahnilou slupku, ve výsluní politické svobody k netušenému přivedla rozkvětu; Bismarckovo politické dílo povede k revoluci hospo-

dářské .... V nižších vrstvách lidu dřímá símě její ve všeobecné bídě a tísni, v pudu po nápravě rozrušených poměrů rovností majetkovou, v pudu to, jejž snaží se Bismarck udusiti zákonem na stíhání socialních demokratů; ve vyšších pak metá již hospodářská ona revoluce jako vycházející slunce na nejvyšší vrcholky krvavou svoji zář — v doktora Nobilinga pokusu kralovražedném.

Podaří se Bismarckovi dokončit politické dílo dřív, nežli símě zasazené zvrácenou soustavou v hospodářství většiny států evropských, soustavou to, v níž tuhá byrokracie a milliony vojáků drtí výsledky práce mozolné — nežli símě to zalévané bídou a hospodářskými jeho experimenty vzroste a sesílí? Či vyplní se snad i na kancléři německém slova francouzského filosofa: c'est le privilège du vrai génie, de faire impunément de grandes fautes — toť že výsadou skutečného genia, že dopouštěti se smí i největších chyb bez trestu? K otázkám těm odpoví nám dějepis!

*

Po theoretických těchto vývodech napadne zajisté každému čtenáři otázka: jaké budou praktické následky Bismarckova celního obratu vzhledem ku státům sousedním? Jaké zejména naproti Rakousku, v něm pak naproti zemím v ohledu činnosti hospodářské nejpokročilejším, zemím to koruny české? Zatím, co úvaha naše procházela tiskařským lisem, staly se v Německu Bismarckovy předlohy platnými zákony. V sazbách celních provedeny tu a tam některé změny, vodící myšlenka německého kancléře zvítězila však úplně, ba i onen pověstný paragraf válečný (§. 5.) schválen v říšském sněmu v ten smysl, že Bismarckovi udělena moc zvýšiti pouhým nařízením císařským přívozní clo o 50 procent a sice proti oněm státům, kteréž by v celní politice odvážily se jednat na úkor zájmům Německa. Nuž stane se hospodářský obrat v Němcích Rakousku pohromou? Ano, a — nikoli!

Nikoliv v tom případě, když Bismarck nechť z dobré vůle, či přinucen byv okolnostmi, na stanovisku nynějších zákonů celních se zastaví a když Rakousko co nejrychleji učiní potřebné kroky, aby za škodu na hranicích Německa spůsobenou zjednalo si náhradu spůsobem jiným. Zvýšení německých cel průmyslových se rakouské výroby co celku hrubě nedotýká; z Německa přiváží se k nám sice dost výrobků průmyslových, však náš průmyslový vývoz do Německa není s hlediska celkové výroby rakouské tak veliký, aby zvýšení německých cel musilo nám zasadit rány smrtelné. Taktéž clo zemědělské, ovšem z jiných příčin, bude pro nás bez valného významu. Z poslední dobré žni vyvezlo se z Rakouska do Němec as $4^1/_2$ mill. metrických ctů. pšenice a ječmena, 2 mill. metrických ctů mouky a z krajin českých asi 800.000 metr. ctů sladu; co z vývozu toho provezlo se Německem dál na západ a co zůstalo v Německu samém, nelze při vadách celní statistiky prozkoumat, však jisto jest, že velká většina vyveženého obilí šla přes Německo do Švýcarska, Anglie a Francie. Jedná se tedy v první řadě jen o zbytek, který ztráven byl německými konsumenty a na kterýž příště uvaleno bude přívozní clo. Než z povahy věci samé už vysvítá, že ono clo nezaplatí snad rakouský vývozník, nýbrž německý konsument, vždyť účel Bismarckův záleží právě v tom, aby obilí stalo se v Německu

dražší, aby zemědělství ovšem na útraty konsumentů líp se vyplácelo. V Němcích budou obilní ceny o dávku cla zvýšeny, všude jinde, zejména v Rakousku udrží se ceny staré, na něž rozhodující vliv jako dříve budou míti jen dvě okolnosti: poptávka s nabídkou a soutěž obilí ruského i amerického. Totéž platí o ostatních výrobcích zemědělstva, totéž platí o dříví, jehož ceny v Německu samém sice stoupnou, všude jinde však o cenách jeho rozhodovati budou poměry tržiště a soutěž skandinavská. Zůstane-li tedy Německo na nynějším stupni svých zákonů celních, vystaví-li si Rakousko co nejdřív dráhu arlberskou, kteráž by je mimo hranici Německa spojovala s tržištěm Evropy západní, pak jest Bismarckova celní revoluce jen čistě vnitřní záležitostí Německa a povede v něm najisto ku koncům, jež výše byly naznačeny.

Jinak ale, hodlá-li Bismarck kráčeti dál! Sleduje-li hospodářskými reformami vedle vnitřních cílů politických též cíle v politice zahraniční! Pak ovšem může vést nevinný celní tarif k následkům dalekosáhlým, neboť nekrvavou celní válkou lze dosíci těchže úspěchů, jako rachotem pušek — jde to pouze trochu zvolna v před, za to však tím jistěji. Bismarck jest novým tarifem k celní válce ozbrojen až po zuby; že se války té neštítí, dokázal již loni naproti Rakousku tím, že začal ubíjet výrobu režných pláten v českých krajinách pohraničních a že vývozu rakouského dobytka uzavřel pod záminkou ochrany proti nákaze libovolně německou hranici. Dnes však na základě § 5. může Rakousku vyhlásit celní válku na život a na smrt. V každé válce vítězí ten, kdo jest silnější a kdo škody válkou spůsobené déle může snášeti; však každá válka, byť i ekonomická, směřuje na konec k míru, k míru to, jejž strana poražená draze si musí vykoupiti. Čeho si tedy kancléř německé říše od Rakouska v nynějším okamžiku přáti může?

V Německu za posledních dnů probleskla několikrát myšlenka — celní jednoty mezi Rakouskem a Německem. Říkají, že myšlenka ta zrodila se v hlavě Bismarckově a že Evropa bude náhlým její provedením překvapena zrovna tak, jako sdrcením Francie a zbudováním německého císařství. Po celou dobu, co Rakousko stálo v popředí německého spolku, snažilo se Prusko s napjetím veškerých sil překaziti přání státníků rakouských, aby všechny spolkové státy tvořily společnou jednotu celní. Vědělof žárlivé Prusko, že by Rakousko v celní jednotě vliv jeho úplně mohlo potlačit. Dnes jsou však poměry zcela jiné: Rakousko, stojíc dávno již mimo bývalý německý spolek, jest v nitru svém soustavou dualistickou rozděleno ve dvě části, finanční síla podlomena a na jihu absorbuje část síly vojenské otázka východní; Prusko naproti tomu drží v pevných rukou žezlo říše německé. Proč by za takových poměrů nemohlo být úlohou dosti lákavou, aby po tuhé celní válce Rakousko za nabízený mír „pohnuto" bylo ku vstoupení do veliké celní jednoty německé? A k tomu ta dějepisná analogie: celní jednota německá byla prvním stupněm k nynější politické jednotě říšské ....

Vše to jsou ovšem pouhé kombinace, nikdo však neupře, že obratem mohou nabýti makavých rysů. Jisto jest, že německý kancléř na celní válku pomýšlí do opravdy a bude-li při tom sledovat vedle hospodářských též účely politické, ukázati se musí již v době nejbližší. V každém případu bude mít smělý nynější krok Bismarckův pro celou

střední Evropu následky veliké a příští dějepisec musí v něm hledati zdroj, z kteréhož vytryskne mnohý proud dodávající směr budoucím dějinám.

O písni lidu německého

se zvláštním zřetelem k prostonárodní písni slovanské.

Podává

J. Dunovský.

(Pokračování.)

Pozorná Lenorka vyslechla rozmluvu tu pod okénkem.

„Jdi, Lenorko, jdi lůžko stlat,
pan rytíř dřímá, půjde spat! —

Lenorka do pokoje vkročí,
pan rytíř si ji zaskočí.

Nech ty mne, rytíři, s pokojem,
ať odejdu s pánem bohem!

Ač jsem já dívečka služebná,
můj rod se tobě vyrovná.

Když jsem já maličká byla,
před domem jsem si hrávala,
po zlatém písku jsem běhala,
červeným jablíčkem koulela.“

Dále pak vypravuje, že kolem jedoucí cikáni na vůz pod plachtu ji vzali, do cizí země zavezli, za míru ovsa prodali.

Nedůvěřivý bratr táže se ještě, jaký dvůr že má její otec?

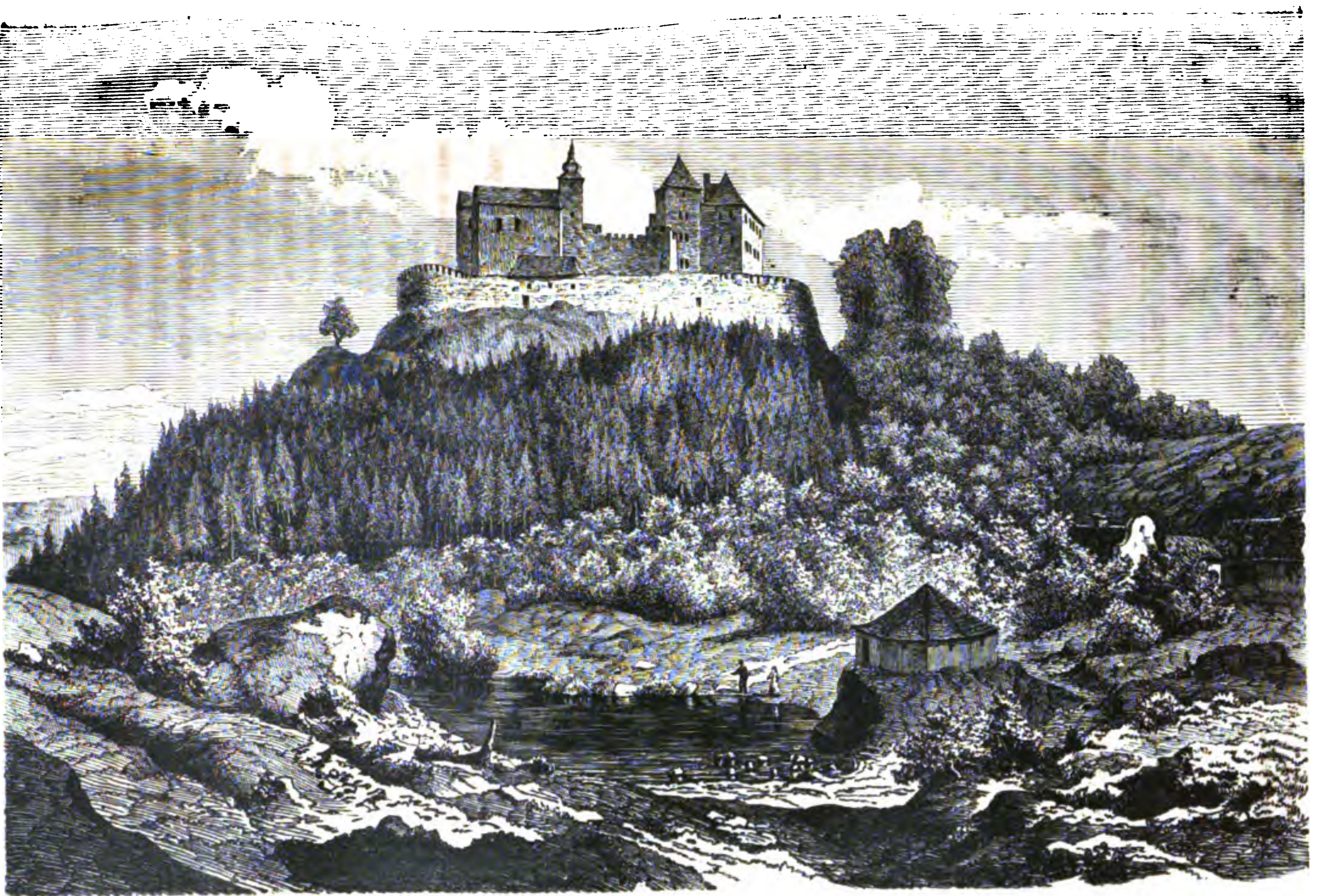
„Dům je z bílého mramoru,
okna z červených kamenů.“

Nyní teprvé zvolá potěšen:

„Oj, ty's, Lenorko, sestra má,
sestra má vlastní rozmilá!
Sedum let jsem tebe hledal,
všecky země jsem prohledal!“

Následující pak zakončení jest obsahem i formou zcela původní, rázu slovanského. Přivážeje totiž šťastný bratr ztracenou a opět nalezenou sestru, zdaleka již volá na matku, co mu dá, uvidí-li jeho nevěstu.

„Ach, což mně je po nevěstě,
když ji budu vždycky v cestě!“

Vysoký Chlumec. Původní kresba od E. Herolda.

Odpovídá ztrátou dcery posud zarmoucená matka.

„Panímámo! co mi dáte,
sestřičku mou uhlídáte! —

Stříbro, zlato bych ti dala,
kdybych ji zas uhlídala! —

A když se spolu vítaly,
obě radostí plakaly.“

Jakožto zvláštní zásluhu v pravdě umělecké a v ohledu mravním ušlechtilé této písně vytknouti sluší dovednost, s jakou obešlo se smlouvání o dívčinu čest. — Avšak máme ještě jiný variant, v němž vykládá se s drzou podrobností, zcela po spůsobu německém:

„Co šenkýřko, co ti dát,
bych s ní moh' té noci spát? —
Pět dukátů nebo šest
dost bude za její čest!“

Za to ale bratr, seznav v Kačence rozmilou sestru, radostně se přiznává:

„Sedum let jsem tě hledal,
s koně na koně vsedal,
s koně na koně vsedal,
tři sta jsem jich potrhal!“ —

(Případ, že bratr osvobozuje unesenou sestru, není v poesii slovanského lidu zjevem řídkým. Jmenovitě Jihoslované a Rusové jsou bohati na písně takového obsahu, leč duch jejich základně se liší od romance nahoře uvedené.)

Konečně budiž zpomenuto písně, u nás Čechoslovanů valně rozšířené, o konvářovic Kačence, hezčí nad samu princeznu, jíž nikdo nemoh' podvésti, až jeden král španihelský (někde se to připisuje také králi Uherskému, v písni slovenské jmenuje se zřejmě král Matyáš, v Lužici pak nějaký pán Vujrjovský), jenž na radu moudré baby

„koupil si štůčku damašku,
dal si šít šaty po pražsku
a čepeček po moravsku“,

a vydávaje se za kramářku z Opavy, jedoucí pro zboží do Prahy, žádá u konváře za nocleh:

„Žádám vás za přeležení,
třeba jen na holé zemi.“

Kačence se sice nechce paní pranic líbit:

„Jak živa jsem neviděla,
aby paní vousy měla,“

ale tatínek poroučí:

„Jdi, Kačenko, jdi lůžko stlat,
ta paní půjde s tebou spat!“ Atd.

I tato píseň, nade vši pochybnost, jest výtvor ducha germanského. Krále španihelského zastupuje u Němců markrabě, a konvářovic Kačenka jest ještě princeznou. U Slovanů, kteří s Němci nesousedí, není této písně, ačkoli přestrojení, v němž se junák vluzuje do komůrky beznadějně milované, přísně střežené dívky, není zde věcí neznámou; jmenovitě Jihoslovanům náleží přední zásluha v užívání lsti, ať již v boji s nepřítelem aneb v zápasech milostných.

Tak v písni horvatské radí matka synovi, kterak dosíci milované dívky:

„Goji kosu četri godinice,
pa je pleti junak o četvero,
pa ti ajde u goru zelenu,
pa usici gusle javorovo,“

jdi před dívčí dvory a žádej za nocleh. —

Z bohatýrských zpěvů ruských dovídáme se naopak, že silná Vasilisa přestrojivši se za hrdinského posla bulharského krále Etmanuila Etmanuiloviče, od knížete kijevského Vladimíra požaduje daní-nedoplatků, a na konec (když se byla vítězně osvědčila v šachu, zápasení a střelbě) spokojí se dobrovolně jediným hudcem-houslistou, vlastním to mužem uvězněným, k jehož osvobození výprava ta podniknuta. —

V romanci švédské však vypravuje se o panu Vallevanu, jenž přestrojen za princeznu anglickou dostane se do ložnice krásné dcerky královské, která, znajíc pana Vallevana dle zvučné o něm pověsti, ráda svoluje k útěku.

Zvláště pěkná jest romance dánská, v níž Hagbard za dívku přestrojen, přijíždí do Dánska na dvůr královský. Na koni jede jako panny jezdívají. S koně seskočiv, zabalen do kožíšku, zaklepá na síně krásných paní, vydávaje se za dívku od Hagbarda poslanou, aby se zde učila ženským uměním. Ale tato ženská umění nevalně jí svědčí: vrtí jehlou mezi zuby, pohrává s ní v ústech, konečně vyjme nožík a vyřezá ve krátké době jelena se psy i mladou Signu, královskou dcerku, se vším ženským dvorem. Podá-li se jí pohár s vínem, obrátí jej v okamžiku dnem nahorů — ať už je velký nebo malý. Vtipná jedna služka vykládá, že nikdy neviděla dívku, která by tak málo šití rozuměla, tolik se znala v pití jasného vína, a měla oči ostré jako šípy, ruce pevné jako ze železa. Dívka Hagbard, pomluv nedbajíc, táže se u večer, kde spává krásná panna —

„já s dětmi královskými jídala
a spávala v jich objetí,
toť hanbou bych dnes zmírala,
se služkou majíc ležeti.“

Uvedou ji do ložnice princezniny. Rozmluvu, jež následovala, vyslechla zrádná služka a donesla králi. Zbouřeny jsou stráže a Hagbard spjat řetězy, které jediným ruky rozmachem ztrhány jsou jako sláma. Služka radí, aby ho svázali Signiným vlasem — pak že se mu spíše srdce rozskočí, než aby vlas přetrhl. Stalo se.

Signe plačíc volá:

„O ztrhej, Hagbarde, vlásek ten,
mám jiných dosti na hlavě!“

Leč Hagbard volání toho neslyše jen o to prosí, až uvidí ho viset na dřevě vysokém, by na znamení lásky ve své komnatě se upálila. Chtěje pak se o lásce její přesvědčiti, dá pověsit na šibenici dříve svůj modrý plášť — a hle! ložnice Signina jest v plameni.

Přišlo odpuštění od krále, ale přišlo pozdě. Pozdě také přišlo litování Hagbardovo. Zrádnou služku zakopali za živa do černé země.

Romance tato jest oslavením velkolepého vítězství lásky, jíž u národů germánských vykázáno vůbec pole široké. Na toto místo položena jest i z té příčiny, aby účinnějším bylo porovnání s písněmi, v nichž opěvuje se láska u národa německého.

Ukrutnost.

V jednom zůstala věrna píseň německá starogermanské poesii národní — jest to ukrutnost, která, jevíc se často bezdůvodným proléváním potoků krve, nic neváží ani svazku příbuzenství. Není také píseň slovanská prosta vraždění a krveprolití, ale případy takové nejsou ani tak časté, aby zakalovaly celkový její charakter, aniž jsou prováděny do takových podrobností a s takovou zálibou, jak onde shledáváme. Píseň naše ráda svádí hrdiny ku počestnému boji, těší se jejich obratnosti a síle, jejich lsti a velkodušnosti, neprchá před hrůzou smrti, ale neprodlévá ráda při pouhém zabijáctví a nebrodí se krví. Význačné jsou verše české písně:

„Lámejte chvojku zelenou,
přikrejte tu krev červenou,
aby vrány nekvákaly
a mládenci neplakali!“

Hrdinové písně slovanské bojují obyčejně „na junáckém mejdanu“, zbraní proti zbrani, lstí proti lsti. Nezřídka se stává, že před zápasem podají sobě ruce,

„líbají se na junácké líce,“

vstupujíce před smrt jako do plesu. Padne-li který, má zajisté krátkou smrt, a písni několik slov dostačí:

„rusou jemu s ramen setne hlavu.“

Takovýto spravedlivý boj zapíjí se pak rudým vínem „po tři temné noci a po tři dni bílé,“ a to nejen od soudruhů vítězových, nýbrž i od přátel padlého protivníka, a byť to i Turci byli.

V písni horvatské vypravuje se na př., kterak křesťanský junák Stojan zahubil v zápase udatného Turka, a kterak Turci přítomní, zakopavše padlého,

„s Stojanem se ponapiše vína.“ —

Vražda má svou poesii, která mocně zachvěje srdcem člověka a vtiskuje se v duši. Sama jemná mysl Slovanova vytvořila „Sestru

travičku", jako odstrašující příklad nejtěžšího provinění, a mnohé jiné vraždy, jako odplatu za skutky nešlechetné, a na vlatních vzorech dosti nemajíc, i cizí za své přijala a po způsobu svém zpracovala.

Však pověděno již, že Slovan, pokud možno, ohavnost skutku v písni zakrývá, rouchem poesie odívá, skutku samého jenom málo aneb nic se nedotýkaje, kdežto Němec nešlechetnost okázale na odiv staví, krev chtivě prolévá, muka smrti prodlužuje a vraždy na vraždy kupí.

Většina vražd v písni naší připadá na účet nevěrnosti manželské a vůbec na porušení posvátného svazku rodinného. Takových, mravním i poetickým požadavkům nevyhnutelných vražd Němci, pravda, nemají. Za to však zde shledáváme zevrubný popis toho, kterak žárlivý milenec nožem probodá srdce nevěrné milenky, kterak podobně činí dívka od srdce odpadlému hochovi, kterak bohatý milenec usmrcením zbavuje se chudobné dívky, jíž se byl navolil, kterak bratr ukrutným způsobem k smrti ztýrá obtěžkanou sestru a někdy otec učiní tak dceři, kterak matka děti svoje vraždí, aby mohla na dále chodit pod věncem, obsypávati se květem lásky, kterak sestra sestru žití zbavuje, žárliva jsouc na její krásu a štěstí v lásce, kterak zrádná žena na smrt vydává muže svého v ruce ukrutného záletníka, a mnohé jiné vraždy, které jiného důvodu nemají, než zálibu v ukrutnosti.

Takovou tygří poesií vyniká na př. píseň o mladíku, jenž na šibenici za to umírá, že nosí na krku zlatý řetěz, dar od milenky. (Někde se jen vůbec odpravuje, bez udání příčiny). Zajisté, že poprava ta byla původně něčím odůvodněna, snad že láskou hochovou k dceři vznešeného pána, jako v podobné písni slovinské, kde mladé páže, prozrazeno zlatým řetízkem, při svlékání pána ze záňadří vypadlým, podstupuje raději smrt, než by slovo povědělo, ale mladá hraběnka při smrti jeho hořem umírajíc obapolnou lásku zjevuje, — leč Němec důvodů znenáhla zapomněl, podrobným a srdce rozrývajícím líčením popravy se spokojiv. Hoch vystupuje na popraviště, s každého stupně shlédne nového příchozího: bratra, sestru, matku, otce, milou, a každého z nich zvláště oslovuje. Ku př. matku:

„Och Mutter, livste Mutter main,
wos macht dar livste Voter main?"

Načež ona odpovídá:

„Ar raeft sai Hoer, er breicht sai Hend',
sai Harz meicht' iem zerspreinge." —

Závažné svědectví o germanské vraždychtivosti podává romance, nejen po Německu ale i po Nizozemí, Dánsku, Švédsku, Norsku, Anglii i Skotsku a Islandu v přečetných variantech rozšířená, o rytíři, jenž, vylákav urozenou dívku k útěku z domova, na cestě ji bez příčiny vraždí aneb aspoň zavražditi obmýšlí. Pozoruhodno jest, že vyjmouc pouze Němce i Angličany, nikde se tato bezdůvodná, lidskému citu se příčící vražda na dívce nevykoná, ale sám úkladník hyne, zaskočen lstí, pod rukou dívčinou, aneb (jmenovitě tam, kde působila mysl slovanská) přijde dívčin bratr a ukrutného unositele, jenž se obyčejně jmenuje „anglickým rytířem", buď trestá smrtí sám anebo právu odevzdává.

Obsah písně jest tento:
Rytíř projíždí kolem královského paláce, hlasitě prozpěvuje.

„Das hört des Königs sein Töchterlein
auf ihres Vaters Schlosskämmerlein:
Sie flochte ihr Härlein in Seiden,
mit dem Ritter wollte sie reiten.“

(V písni skotské jest to „Elfenritter“, jehož zvučného rohu píseň takou mocí vládne, že uslyšíc ji krásná lady Isabella při šití ve své komůrce, rozstůně se touhou po divotvorném rohu i po neznámém rytíři.)

Jinde praví se pouze: Pan Ulrich šel do lesa na procházku s krásnou „Roth-Aennchen“, o kterou se již po sedm let uchází:

„Es ritt einst Ulrich spazieren aus,
er ritt wol vor lieb Aennchens Haus;
Lieb' Aennchen, willst mit in grünen Wald?
Ich will dir lehren den Vogelsang.“ —

Anebo se vypravuje o panně „Linnich“, kteráž sirotkem vyspěla na nevěstu, o niž právě žádá rytíř anglický:

„Sie ging wol auf ihr Schlafkämmerlein,
und kämmt das Haar und ziert den Leib,
sie streckt den Arm zum Fenster hinaus:
komm du stolz Reiter und hol' deine Braut!
— Sie schwang sich auf sein Ross behend,
und schlang um ihn die weissen Händ'.“

Jedou tři dni a tři noci bez jídla a pití. Dívka se táže, kde že vezme pokrmu a nápoje? — Tam u lesa stojí vysoká lípa, na té že je všeho dosti.

A když přijedou k té vysoké lípě:

„Willst du nun klimmen den hohen Baum,
oder willst du schwimmen durch Meeres Schaum,
oder willst du küssen das blanke Schwert,
dass dir dein Haupt vom Rumpfe fährt?“

Načež dívka, že neumí ani na strom lézti, ani vodou plovati, že jest jí tedy „líbati lesklý meč“.

„Nun zieh dann aus dein Seidenkleid,
nimm ab dein golden Halsgeschmeid.“

(V písni nizozemské používá dívka okamžiku toho ku lsti, žádajíc rytíře, aby se od ní odvrátil a na onen vysoký strom hleděl, neboť neslušno jest pro rytíře patřiti na nahou ženu; což on když učiní, jest do vody svržen.)

„Der Jungfrau spritzte das Blut so roth,
die schöne Linnich sie war todt.“

Z jiného znění dovídáme se, že když ujeli 430 mil, sestoupili s koní k odpočinku:

„Er breitete seinen Mantelsack aus,
wohl in das Laub und grüne Gras;
Feinsliebchen, hier sollst du mich lausen,
mein goldnes Haar zerbrausen.“

Dívka ho víská a slzy roní. — Proč pláče? táže se rytíř.

„Ich wein' nur um jene eilf Jüngferlein,
die dort mit ein'm gar sondern Schein
in hoher grüner Tanne seyn.“ —
Ha! siehst du dort eilf Jüngferlein,
so wiss! das sind meine Weiberlein.
Ich stiess das Schwert in ihr Herz hinein,
und du sollst stracks die zwölfte seyn.“ —

Poněkud důvodnější jest usmrcení ve variantu jiném, kde se dívka přiznává

„Warum sollt' ich nich traurig sein?
Bin ich doch des Königs Töchterlein.
Ach, hätt' ich Vaters Rath gefolget,
eine Kaiserin wär' ich geworden! —
Als kaum sie das Wort hatte halb ausgesagt,
ihr Haupt im grünen Rasen lag. —
Er kriegt sie bei ihrem seidenen Schopf,
und schlenkert sie hinter den Hollerstock:
Da liege, feins Liebchen, und faule,
mein junges Herz muss trauern.“ —

Někdy prosí dívka o tři vzdechy: jeden posílá bohu otci, druhý bohu synu, třetí bratru nejmladšímu.

„Ihr jüngster Bruder war bei kohl-rothen Wein,
der Seufzer fuhr zum Fenster hinein.“

Na zpáteční cestě setká se pan Ulrich s bratrem dívky zavražděné (platí to zejména o písni ve Slezsku zpívané), táže se ho, kde sestru zanechal? — Tam v lese u studánky, anebo:

„Dort oben auf jener Linde
schwarzbraune Seide thut sie spinnen.“

Proč má meč od krve červený? — Že zabil holoubátko. — Bratr však dobře tuší:

„Dos Fiäkeltaible, dos du se derbubst,
derzog mai Mutter ouff ihrer Schuoss!“

I vytasí meč a vrahovi hlavu setne.

„Lieb Aennchen kam ins tiefe Grab,
Schwager Ulrich auf das hohe Rad;
um Aennchen sungen die Engelein,
um Ulrich schrieen die Raben allein.“

(Pokračování.)

Flora.

Veselohra v jednom jednání,

poctěná druhou cenou Náprstkovou.

Sepsal

Jan Lier.

OSOBY:

Baltazar Střapec, purkmistr městečka Vrtákova.
Dorota, jeho manželka.
Matěj, stud. ing. }
Anežka (13—16letá) } jeho děti.
Eufrozina (v dětských letech) }
Genovefa Cukrová, sestřenice paní Doroty.
Růžena Nováková, vychovatelka Anežky a Eufroziny.
Pavel Janovský, malíř.
Liška, první radní vrtákovský.
Zamazal, malíř pokojů a fotograf.
Tichý, učitel.
Knot, policajt.

(**Jeviště**: Veranda Střapcova domu. Přes jeviště jdoucí sloupořadí dělí verandu od zahrady v pozadí. V levé kulise dveře, v pravém koutě stůl pokrytý kresbami; uprostřed malířský stojan s počatou kresbou, kolem několik židlí.)

Výstup prvý.

Matěj (sedí s cereviskou na hlavě a dlouhou dýmkou v ústech na židli u dveří). **Růžena.**

Růžena. Prosím opětně, pane Matěji, abyste —

Matěj. Matyáš se jmenuji!

Růžena. Tedy, pane Matyáši, abyste mne pustil. Nevím, proč mne zdržujete.

Matěj. Poněvadž chci.

Růžena (udiveně). Vaše důvody?

Matěj (patheticky). Důvodem jsem já, tak jak tu sedím a kouřím. Račtež věděti, že jsem Wagnerianem z principu, Wagnerianem, který z bezedné tůně mistrova zjevení čerpá pro život zásady pragermánsky

Růžena. A moje vůle vám tedy musí býti svatou. Já mu odpouštím.

Janovský. A já si dovoluji vašemu rozkošnému veličenstvu co věrný poddaný oponovati. Odpustím mu též, ale s podmínkou.

Růžena. Ta jest?

Janovský. Až polapíte jej do hedvábných osidel svého dívčího vtipu a on v nich se bude svíjeti nám všem na posměch, pak i já mu odpustím.

Růžena. Budiž! (podává Janovskému ruku, kterouž on líbá.)

Janovský (k Matějovi, mírně). Myslím, že jse mne poctil vyzváním k souboji.

Matěj (pyšně). Na život a na smrt. Můj hněv jest obrovský, strašlivý jako žíznivý lev. Musí píti krev!

Janovský. Nechte mu upraviti husí krev s houskou neb cibulí — dle chuti. Musím vám totiž sděliti, že jsem pěsť nikdy za argument mezi slušnými lidmi nepokládal.

Matěj. Chcete šermovati štětcem a odraziti můj útok paletou. Já vám je rozdrtím a naučím vás kordem, co váží mužova čest.

Janovský. Vaše pojmy o cti a právu jsou mi s dovolením právě tak nejasny, jako vaše způsoby. Svoji čest a své právo střežím však co svaté statky a nikdy nedovolím, aby snížil je kdo za podobné tretky, o jaké se děti za humny rvou.

Růžena (stranou). Výborně.

Matěj. Pane!

Janovský. Nechte mne mluviti. S mého stanoviska jsem já v právu, vy mi však v souboji rozdrtíte ruku, zmrzačíte mne. Zmrzačil jste tím mé právo? Jest pak pahejl mé ruky důkazem, že moje pravda byla lží a vaše křivda poctivostí?

Matěj. Hm!

Janovský. Aneb moje ruka bude obratnější a rozetne váš bez toho nešťastný již nos. Mohu vám jej vzíti a lidem říci: Hle, pánové, měl jsem spor a vyhrál jsem; zde tento nos jest důkazem, že mé právo mělo průchod?

Matěj. Hm.

Janovský. Takové jsou moje názory o souboji. Vám, pane, daruji všechen strach před mým kordem a o svých údech soudím, že k něčemu lepšímu jsou stvořeny, než abyste vy na nich zkoušel, jak sekati umíte.

Růžena (se smíchem pro sebe). Ubohý Matěji!

Matěj (vida to). Pane! Žádné vytáčky, já —

Janovský (zahřmí). Ticho!

Matěj (leknuv se, couvá několik kroků a koktá). Prosím vás, mluvte se mnou poněkud slušněji.

Janovský. Namáhám se dosti, abych vám tuto nezaslouženou čest prokázal. Ba odprošuji vás i za náhodu, které svůj odřený nos děkujete. Zde moje ruka na to, promiňte a zapomeňte.

Matěj (urputně se odvrací).

Janovský. Jak je libo. My dva jsme spolu hotovi. Je tu však ještě slečna Nováková a opět vy. Slečna vám veškeru vaši dotěrnost odpouští.

Matěj (uštěpačně). Děkuji, ač nemám zač, — z pouhé dvornosti.

Janovský (podrážděn). Pane, vaše dvornost jest takového rázu, že vám snad přece zjedná pokárání, kterého se neodbytným spůsobem dovoláváte.

Matěj. Bravo! Počínám vás ctíti, pane Janovský.

Janovský. Okamžitě odprosíte slečnu!

Matěj. S radostí, ale až po souboji.

Janovský (hněvivě). Věru, že mne přemáhá chuť vám dáti naučoní. Vaši svědci?

Matěj. Páni z kuželkové partie. Pošlu vám je hned, jak dokoulíme honér, dva honéry. Vaše zbraň, pane Janovský?

Janovský. Kord.

Matěj. Kord, kord! Mé srdce skáče radostí jako mladé hříbě! Kord — toť blesk v mé ruce. Ha! Mám z brusu nový meč. Budete míti z něho radost, neboť pokřtím jej vaší krví. Nepřinesl jsem jej do Vrtákova, abych jím buchty krájel. Vrtákove, Vrtákove — jaké cti se dočkáš, až bude státi v novinách — ach —

Růžena (mezi tím se přiblížila se sepjatýma rukama k Janovskému, který nejprvé chladně krčí rameny, k opětovné prosbě Růženině však svědčí na srozuměnou a chce jí ruku políbiti; Růžena vytrhne mu ruku a ukázuje do zahrady).

Janovský (pustiv Růženu přeruší Matěje). Váš otec přichází.

Matěj (uleknut). Můj otec!

Janovský. Ano. Jsem v rozpacích o sekundanty a chci požádati vašeho pana otce.

Matěj. Pro bůh, mého otce!? Třeštíte?

Janovský. Ne. Chci, aby mi byl svědkem a zároveň vzal na sebe obvyklý úkol nás po dobrém srovnati. Mimo to jste nezletilý a víte snad, že otcové za chování a bezpečnost svých dětí jsou zodpovědni.

Matěj (zuřivě). Pane, vaše jednání — (Pohlednuv do zahrady pokračuje zticha, rychle): Vy mne chcete zničit, nemáte rozumu —

Janovský (přísně). Mám pane. Zakazuji si všechny další urážky. Čekám na svého svědka, — budeme se bíti!

Matěj (polo hněvivě, polo úzkostlivě): Nebudeme, já svůj meč vaší krví nezneuctím, — jděte mi s očí —

Janovský. Až budeme spraveni.

Matěj. Jsme již, já mám dost —

Janovský. Já nikoliv. Odproste.

Matěj (zuřivě). Ha! To pokoření! Neodprosím! (Pohlednuv do zahrady): otec jest již zde, — odprošuji, tisíc láter, odprošuji! (Vystrčí Janovského za Růženou ze dveří.)

Výstup třetí.

Matěj, Střapec, Zamazal, Tichý, Knot.

Matěj (sám): Fi! Ten mi nahnal strachu! Není tomu ani čtyřiadvacet hodin, co mi otec vykládal cosi o lískovkách s takovým zápalem, že o upřímnosti jeho smýšlení nemohu pochybovati. Brr! (otřásá se.) Zapomenul jsem, že o prázdninách jsem tu zaklet mezi barbary, kteří o komersech a mensuře nemají ponětí (Povržlivě): Lidé ti žijí bez požehnání kultury jako zvířata!

Střapec, Liška, Zamazal, Tichý, Knot (vystoupí ze zahrady na verandu. — Mimo Střapce klaní se všichni hluboce Matěji).

Matěj (pro sebe): To lahodí. Celý Vrtákov ctí ve mně instinktivně vyšší bytost.

Střapec (zaslechnuv poslední slova; tiše): To si myslím, však na podstavci mého měšce ještě dosti kloudně vypadáš. (Prudce): Matěji, tvůj nos!

Matěj. Ach, můj nos! (vytáhne z kapsy šátek a mačká jej do obličeje).

Střapec. Co se ti stalo?

Matěj (v rozpacích). Byl jsem, — ano byl jsem — pravda! Na sýpce! Vždyť jste mne tam poslal. Počítal jsem pytle — jeden, dva, tři, a tak dále, čtyři, pět, šest, seděl jsem na schodou, v tom přišel sedmý pytel, — neobratná holka, bum — a já byl dole, na mou věru dole s odřeným nosem! Tak to je, — nic jinak!

Liška (útrpně). Chudácký mladý pane!

Tichý (kroutě očima). Hrozná ta nevzdělanost našich děveček —

Zamazal (přátelsky). Studené obkladky —

Střapec. Tisíc rohatých, tebe že někdo shodil, — tebe? A kdo že byl tak neobratný? He?

Matěj. Ta Kačenka nebo Baruška — či jak se jmenuje. Bůh ví která, já ji dobře neznám, nevím — v očích se mi jen zajiskřilo!

Knot (rázně). Tak, tak, mladý milostpane, však já už vím! Ani Kačenka, ani Baruška, — Tonča Hubálkova to byla; — ta je taková. Však já jí —

Střapec. Knote, — mlčet! Vy jí nic, pranic nepovíte. Já jsem úřad.

Matěj. Tatínku, nechte toho, náhoda! Ona za to nemůže —

Střapec (jde s Matějem stranou). Aha, již rozumím. Však ty dobře víš, která na tvé sladké cukrování pytlem ovsa odpověděla —

Matěj. Co ti napadá!

Střapec (laskavě). Nu mlč, mlč! Však se známe.

Matěj (krčí rameny). Teď ale musím, tatínku, k Vašatým na partii honéru.

Střapec. Zase už, sotva jsi se najedl?

Matěj. Nu víte, nemohl jsem odříci; pan kasír ze stanice, pan pojezdný z Myší Lhoty — —

Střapec. Ach tak, nu to je hezké, — jdi a drž se.

Matěj. Jak náleží. Jenom bych potřeboval ještě nějakých —

Střapec (hněvivě). Co že? Ani řeči, předevčírem jsi dostal pětku, toť jsi z ní musel nadělati fidibusů!

Matěj. Ztratila se; tu zlatka, tam zlatka a pětka je pryč. Mladý pán Střapec z Kvastlburka také nemůže skrblit! Pan kasír a pan pojezdný čekají, — slíbil jsem, — nesmím se zahanbiti.

Střapec. Ovšem, ovšem. Vždyť já nic neříkám, jen abys také trochu na mne pamatoval. Tu máš a jdi, ale dříve si přilep náplasť na nos.

Matěj. Děkuji, tatínku, s bohem! (Odcházeje pro sebe.) Můj nos, můj nešťastný nos — a já ho mohu pomstít pouze na kuželkách!

Výstup čtvrtý.

Předešlí mimo **Matěje.**

Střapec (vraceje se k ostatním, kteří zatím byli uctivě v koutě čekali, samolibě). Hoch jako kytka, jako vítr, kdyby ho člověk nedržel —

Liška. Mladost, radost! Jako by vám z oka vypadl, pane purkmistře!

Tichý. Znamenitý to mladý pán, slavná hlava.

Knot. Zpívá, až se Vrtákov třese, pije za deset, on jest všechno a Vrtákov nic!

Střapec. Dobrá, dobrá, Knote. Co vy o něm soudíte, pane Zamazale?

Zamazal. Nadějný mladík s velikou budoucností. Gratuluji vám k němu.

Střapec. Nadějný — to si myslím. Už mi roztloukl klavír za těch čtrnácte dní co jest doma, dobrý nový klavír za tři stovky. Ten vám umí hrát, — je totiž Wagnerianem.

Tichý (nadšeně). Božské umění, váš pan syn jest mistrem božského umění.

Střapec. Mistrem, pravda! Já netrpím nic polovičatého. Z mého Matěje, — Matyáše musí býti buď celý inženýr aneb celý hudebník. K tomu on má nadání. Proto ho nechávám studovat ve Vídni, platím za něho kolejné na polytechnice, ale on pěstuje hudbu. Nu, jak chce. Když má a může se věnovat hudbě, — s pánem bohem, já mu v jeho štěstí nebráním.

Zamazal. Rozumně řečeno.

Liška. Takového otce si nechám líbit!

Tichý (elegicky). Šťastný mladík, který volně může spěchat za svým ideálem!

Knot. Však pan purkmistr za to má. Mladý milost pán nepotřebuje umět pranic. Ať se učí, ať se neučí, pořád jedno. Bude pánem!

Střapec. Dobře, dobře. Tomu vy, Knote, nerozumíte! Avšak, pánové, já jsem vás nepozval, abyste mi chválili syna. Zde jsme na místě, které učiním ozdobou svého domu, ozdobou Vrtákova.

Knot. Sláva!

Výstup třetí.

Matěj, Střapec, Zamazal, Tichý, Knot.

Matěj (sám): Fi! Ten mi nahnal strachu! Není tomu ani čtyřiadvacet hodin, co mi otec vykládal cosi o lískovkách s takovým zápalem, že o upřímnosti jeho smýšlení nemohu pochybovati. Brr! (otřásá se.) Zapomenul jsem, že o prázdninách jsem tu zaklet mezi barbary, kteří o komersech a mensuře nemají ponětí (Povržlivě): Lidé ti žijí bez požehnání kultury jako zvířata!

Střapec, Liška, Zamazal, Tichý, Knot (vystoupí ze zahrady na verandu. — Mimo Střapce klaní se všichni hluboce Matěji).

Matěj (pro sebe): To lahodí. Celý Vrtákov ctí ve mně instinktivně vyšší bytost.

Střapec (zaslechnuv poslední slova; tiše): To si myslím, však na podstavci mého měšce ještě dosti kloudně vypadáš. (Prudce): Matěji, tvůj nos!

Matěj. Ach, můj nos! (vytáhne z kapsy šátek a mačká jej do obličeje).

Střapec. Co se ti stalo?

Matěj (v rozpacích). Byl jsem, — ano byl jsem — pravda! Na sýpce! Vždyť jste mne tam poslal. Počítal jsem pytle — jeden, dva, tři, a tak dále, čtyři, pět, šest, seděl jsem na schodou, v tom přišel sedmý pytel, — neobratná holka, bum — a já byl dole, na mou věru dole s odřeným nosem! Tak to je, — nic jinak!

Liška (útrpně). Chudácký mladý pane!

Tichý (kroutě očima). Hrozná ta nevzdělanost našich děveček —

Zamazal (přátelsky). Studené obkladky —

Střapec. Tisíc rohatých, tebe že někdo shodil, — tebe? A kdo že byl tak neobratný? He?

Matěj. Ta Kačenka nebo Baruška — či jak se jmenuje. Bůh ví která, já ji dobře neznám, nevím — v očích se mi jen zajiskřilo!

Knot (rázně). Tak, tak, mladý milostpane, však já už vím! Ani Kačenka, ani Baruška, — Tonča Hubálkova to byla; — ta je taková. Však já jí —

Střapec. Knote, — mlčet! Vy jí nic, pranic nepovíte. Já jsem úřad.

Matěj. Tatínku, nechte toho, náhoda! Ona za to nemůže —

Střapec (jde s Matějem stranou). Aha, již rozumím. Však ty dobře víš, která na tvé sladké cukrování pytlem ovsa odpověděla —

Matěj. Co ti napadá!

Střapec (laskavě). Nu mlč, mlč! Však se známe.

Matěj (krčí rameny). Teď ale musím, tatínku, k Vašatým na partii honéru.

Střapec. Zase už, sotva jsi se najedl?

Matěj. Nu víte, nemohl jsem odříci; pan kasír ze stanice, pan pojezdný z Myší Lhoty — —

Střapec. Ach tak, nu to je hezké, — jdi a drž se.

Matěj. Jak náleží. Jenom bych potřeboval ještě nějakých —

Střapec (hněvivě). Co že? Ani řeči, předevčírem jsi dostal pětku, toť jsi z ní musel nadělati fidibusů!

Matěj. Ztratila se; tu zlatka, tam zlatka a pětka je pryč. Mladý pán Střapec z Kvastlburka také nemůže skrblit! Pan kasír a pan pojezdný čekají, — slíbil jsem, — nesmím se zahanbiti.

Střapec. Ovšem, ovšem. Vždyť já nic neříkám, jen abys také trochu na mne pamatoval. Tu máš a jdi, ale dříve si přilep náplasť na nos.

Matěj. Děkuji, tatínku, s bohem! (Odcházeje pro sebe.) Můj nos, můj nešťastný nos — a já ho mohu pomstít pouze na kuželkách!

Výstup čtvrtý.

Předešlí mimo **Matěje**.

Střapec (vraceje se k ostatním, kteří zatím byli uctivě v koutě čekali, samolibě). Hoch jako kytka, jako vítr, kdyby ho člověk nedržel —

Liška. Mladost, radost! Jako by vám z oka vypadl, pane purkmistře!

Tichý. Znamenitý to mladý pán, slavná hlava.

Knot. Zpívá, až se Vrtákov třese, pije za deset, on jest všechno a Vrtákov nic!

Střapec. Dobrá, dobrá, Knote. Co vy o něm soudíte, pane Zamazale?

Zamazal. Nadějný mladík s velikou budoucností. Gratuluji vám k němu.

Střapec. Nadějný — to si myslím. Už mi roztloukl klavír za těch čtrnácte dní co jest doma, dobrý nový klavír za tři stovky. Ten vám umí hrát, — je totiž Wagnerianem.

Tichý (nadšeně). Božské umění, váš pan syn jest mistrem božského umění.

Střapec. Mistrem, pravda! Já netrpím nic polovičatého. Z mého Matěje, — Matyáše musí býti buď celý inženýr aneb celý hudebník. K tomu on má nadání. Proto ho nechávám studovat ve Vídni, platím za něho kolejné na polytechnice, ale on pěstuje hudbu. Nu, jak chce. Když má a může se věnovat hudbě, — s pánem bohem, já mu v jeho štěstí nebráním.

Zamazal. Rozumně řečeno.

Liška. Takového otce si nechám líbit!

Tichý (elegicky). Šťastný mladík, který volně může spěchat za svým ideálem!

Knot. Však pan purkmistr za to má. Mladý milost pán nepotřebuje umět pranic. Ať se učí, ať se neučí, pořád jedno. Bude pánem!

Střapec. Dobře, dobře. Tomu vy, Knote, nerozumíte! Avšak, pánové, já jsem vás nepozval, abyste mi chválili syna. Zde jsme na místě, které učiním ozdobou svého domu, ozdobou Vrtákova.

Knot. Sláva!

Střapec. Zticha, Knote! Ráčíte věděti, pánové, co mne hnětlo. Salon mám, ložnici, pokoj pro děti, pokoj pro hosty, svůj kabinet, všechno, všechninko, jen jídelnu žádnou! A jídelny potřebuju jako oka v hlavě, prosím vás, co pak je slušný dům bez jídelny! Nic, pranic — chalupa. Ach pardon, pane radní, já jsem zapomněl, že vy jídelny nemáte, vy také ne, pane Zamazale, — však vidíte, že já sám nemám kde jíst. Musím nyní obědvat v rodinném pokoji. A to jest mrzuté, proti dobrému mravu a proto si alespoň na léto upravím tuto verandu za jídelnu.

Liška. Jen do boží přírody s ní.

Tichý. Výtečná myšlenka.

Zamazal. Úplně dle mého mínění.

Knot. Sláva panu purkmistrovi!

Střapec. Knote, mluvte, až se vás budu ptáti. Zde tedy máme jídelnu. (Točí se kolem a všichni se točí za ním.) Ale malovaná musí býti. Máme sice mezi sebou výtečného umělce pana Zamazala — —

Liška. Jistě, pana Zamazala, starého, zkušeného malíře. Znáte všichni svatého Kryštofa na štítě mého domu, chlapík jako hora, zdvihne-li se jednou, rozbourá mi celý dům. To maloval pan Zamazal.

Tichý. A což ta podobizna Komenského, kterou loni pan Zamazal naší škole daroval! Takový Komenský jest lepší nežli rákoska, ten dělá na děti oči, až se před ním třesou.

Knot. Darmo mluvit, pánové. Pohledněte na fotografii mé ženy od pana Zamazala. Ta je zrovna k mluvení trefená, — i ten šátek —

Střapec (nevrle). Ale prosím vás, pánové, to všechno znám a pana Zamazala jak náleží ctím, avšak mluvil jsem s ním o tom, on je zahrnut jinými pracemi. —

Zamazal. A pracuji nyní v jiných oborech malířství.

Střapec. Ano, pracuje nyní v jiných oborech, než je obor takovýhle. Pan Zamazal mi radil, abych si psal do Prahy pro malíře, — nu toť byla pro mne hračka. Mám tam známé, samé vynikající osobnosti, — to víte, jako purkmistr a bývalý okresní starosta přichází člověk mezi znamenité lidi, nu a ti mně odporučili toho malíře Janovského, který zde nyní hospodaří. Tam na strop nechám vymalovat takovou báječnou hostinu, které se říká bakchanál —

Všichni (se dívají upřeně na strop).

Střapec (pokračuje). Hlavní obraz bude vroubeu celou řadou alegorických obrazů v jednotlivých tříhranných polích nad pilíři. Tu budou geniové lovit ryby, tam česat ovoce, zde pást beránky a kůzlata, onde honit zajíce atd. atd. (při tom ukazuje na všechny strany).

Všichni (dívají se opět upřeně za Střapcem).

Střapec (pokračuje). Tuto v levo ode dveří od stropu k podlaze dám si namalovati bohyni polních plodin, Ceres, v pravo podle dveří pak bude bohyně lovu, Diana. Rozumí se samo sebou, že mezi jednotlivými obrazy, po jejich okrajích atd. budou se vinouti proudy rozkošných renesančních arabesek, sestrojených z ornamentů, květin, ovoce, báječných zvířat a mezi nimi co duchaplná připomínka rodinného znaku mých předků houpati se budou zlaté střapce. Nejníže pak půjde

kolem kruh faunů, satyrů, bakchantek, nereid, najad a podobných skřítků rozkoše i veselí.

Liška
Tichý } (ustrnuti mlčí).
Knot

Zamazal (pro sebe). Ten odříkává, čemu se byl ode mne a od Janovského naučil, zrovna tak, jako by všichni ti bůžkové v jeho vlastní hlavě strašili.

Střapec (samolibě). Pánové, prosím, račte si prohlednouti náčrtky k těmto malbám a sděliti se mnou pak svůj úsudek. Zde na stole leží, Knote, posloužte pánům, ukazujte, vysvětlujte.

Liška
Tichý } (obklopují stůl, přebírají se v kresbách, ukazují si a vysvětlují kresby s posuňky úžasu).
Knot

Střapec (vede Zamazala ke kartonu na stojanu). Nu co tomu říkáte, pane Zamazale, mohu se tím pochlubiti? — Já tomu svému šlechtictví nemohu dobře věřiti. Je to safraportské, pomyslete si, aby to byla domněnka, lež, pouhý žertovný omyl mých předků, — ta ostuda pro mne! A já být v ostudě, ne to raději — —

Zamazal (důtklivě). Nečiňte mi bolest, pane purkmistře. Vy jste se mi svěřil se svou rodinnou tradicí, že pocházíte z dobré krve šlechtické a já jsem vám poradil, abyste svěřil heraldické kanceláři rytíře Kalmuka v Praze vypátrání vašeho rodokmenu. Rytíř Kalmuk jest šlechtic, má známosti, vliv, zná každý kousek špagátu ve všech archivech a kde která měšťanská rodina se domnívá, že jest původu šlechtického, každé opatří celou šňůru předků od prvního do posledního, každé vymaluje erb jako velkonoční vajíčko, vše k úplné spokojenosti a za fatku.

Střapec. Za fatku! Sto zlatých mne stojí, pane, ten můj erb, ten zlatý střapec v modrém poli, který mi nedá ve dne v noci pokoje, posedl ženu, švakrovou, děti a připraví mne ještě o rozum!

Zamazal. Hehehe! Toť první rozechvění té oživlé modré krve, která ve vás krouží. (Patheticky.) Ano, pane purkmistře, váš první předek byl pasován dne 26. srpna 1346 u Kreščáku na rytíře a vrátiv se, pokryt slávou, do vlasti, zbudoval kdesi v jižních Čechách mohutný hrad Kvastlburk, na němž panovala urozená vaše rodina až do časů Valdštýnových. Na rok, na měsíc, na den víte, kdy který z vašich předků se narodil, s kterou kontessou či baronessou se oženil a kdy zemřel, — máte to černé na bílém od rytíře Kalmuka a zlatý střapec k tomu.

Střapec. K šípku s ním, když mi ho příslušní úřadové nechtí potvrdit. Proč se mi odepírá uznání šlechtické urozenosti, predikátu a erbu?

Zamazal. Poněvadž jest ve vašem rodokmenu šlakovitá mezera. Ale kdo může za to, že se vám ztratilo asi šest předků? Moli je snědli, jsou vyškrábáni z matrik, vyřezáni z kronik, — víte přece, co Koniášové tropili?

Střapec. Vím, vím, ale proč právě mé předky vyškrábali či vyřezali, proč právě v mém rodokmenu musí býti taková báječná doba mezi urozeným a statečným rytířem panem Baltazarem Střapcem z Kvastlburka, nejvyšším strážmistrem ve vojště Valdštýnově a mým dědem, Jeremiášem Střapcem, počestným mistrem řemesla punčochářského ve Vrtákově?

Zamazal. Tažte se dějin.

Střapec. Dějin, hahaha! Pročetl jsem všechny staré kalendáře, koupil jsem si za drahé peníze Paprockého, Hájka, Pelcla, a bůh ví jaké herbáře, slabikoval jsem je se ženou a dětmi až nám hlava bručela a nikde, nikde ani stopy po nějakém Střapečku, neb aspoň Střapečíčku, neřku-li pořádném Střapci!

Zamazal. Nedělejte si vrtochy! Šlechticem jste, zlatý střapec také máte, od toho vám nikdo nepomůže a dost. Nechte si to stát ještě jednou stovku a stlučete těch několik mizerných — pardon, chtěl jsem říci urozených předků jako by nic.

Střapec. Nu s pánem bohem. Sdělte to ale vy těm pánům, mně není jaksi dobře.

Zamazal. Pánové, prosím, račte se k nám obtěžovati.

Liška, Tichý, Knot (nechavše kreseb, obstoupí Střapce a Zamazala).

Střapec. Ááách! (utírá si pot.)

Zamazal (patheticky). Náš velectěný, zasloužilý purkmistr pan Baltazar Střapec uchystal vám na konec dnešní vaší návštěvy vzácné překvapení. Račte pohlednouti na tuto kresbu. (Ukazuje na karton na stojaně.) Spatřujete zde boha kupectví, Merkura čili Herma s okřídleným kloboukem a taktéž berlou an sedí mezi soudky, balíky a podobným zbožím a nad ním vznáší se dva geniové, kteří drží modrý štít, v němž skví se zlatý střapec a nad ním koruna rytířská. Pozor pánové, — znak to čili erb urozeného pána a pana Baltazara rytíře Střapce z Kvastlburka, purkmistra Vrtákova. (Klaní se Střapci).

Všichni. Ááách!

Liška. Náš pan purkmistr šlechticem?

Zamazal (slavnostně). To jest tak svaté, jasné a skálopevné, jako že vy jste zcela obyčejný Liška, vy Tichý, vy Knot a já Zamazal.

Liška. Pane purkmistře, rytíři ze Střapců, či rytíři Baltazare Střapci z — z —

Zamazal. Z Kvastlburka.

Liška. Ano z Kvastlburka, já bych za vás dal život, — to víte. Dovolte, abych vás obejmul, více nemohu, jsem tak pohnut! (Objímá Střapce.) Zatím promiňte, mám řízení — (klaně se odkvapí).

Zamazal (křiče za radním). Počkejte, mé city pan rytíř Střapec již zná, mohu se tedy prostě poroučeti, — služebník. (Hluboce se ukláněje odchází.)

Tichý (nadšeně). Velevážený pane purkmistře, vysoce urozený rytíři a pane! Z nejhlubších útrob bídného srdce mého prýští k urozeným řemínkům obuvi vaší —

Střapec (rozmrzele). Aha, to je začátek nějaké řeči, co Prosím vás, řekněte mi to až podruhé, pane učiteli, bez toho mát také nějakou práci neb jinak na spěch, jděte, jděte —

Tichý (hluboce se ukláněje odchází).

Knot. Pane purkmistře, — s odpuštěním vaše milost —

Střapec (hněvivě). Mlčet!

Knot. Ne, nemohu! Jsem celý zkoprnělý radostí.

Střapec. Zblázněte se třeba.

Knot. Ne, vaše purkmistrovská milosti, to nikoli neučiním. Je jsem věrný sluha obce i vaší milosti a proto dovolte, abych vaší milostá z gruntu srdce svého mohl zvolat aspoň hřímavé sláva, třikrát sláva nekonečné sláva.

Střapec. Kliďte se! (Klesá na židli.)

Knot. 'Vaší milosti se poníženě poroučím (s úklonou odchází).

Střapec. Hej, Knote, pojďte sem.

Knot. Urozený pane a pane —

Střapec. Vy jste věrná duše, oddaná, ten jediný, na koho se mohu spolehnouti.

Knot. Toť se ví, vaše milosti.

Střapec. Kat aby spral moji milost i se zlatým střapcem! (Vyskočí.) Člověče policajte, což nevíte, že celý ten erb, Kvastlburk i se zlatým střapcem, mám tak jisté jako straku na vrbě?

Knot. Pán bůh s námi a vše zlé pryč.

Střapec. Vám se to dobře říká, ale běžte za nimi, chyťte je, zacpěte jim ústa —

Knot. Koho, kde? Už letím, chytám —

Střapec. Eh, nic! Stůjte a poslouchejte. Viděl jste, jak běželi jako když do nich střelí, Liška, Zamazal i Tichý? Jsou jen tři, ale jest jich zrovna dost, aby zbouřili celý Vrtákov tou strašnou zprávou, že jsem rytířem a mám zlatý střapec!

Knot. Sláva!

Střapec (zuřivě). Mlčet! Vy jste myslím také jeden z těch pravých! Proč jste agitoval před dvěma roky, aby se Liškovi vzalo dodávání hromádek, — co? To jste mi vyvedl schválně, aby se mi Liška nyní mstil a dělal mi ostudu! He?

Knot. Milosti —

Střapec. Neodmlouvat! Vy jste to byl, který nepřál učiteli na radnici byt, že prý by se jeho žena s vaší ženou nesnesly. Nevídáno, paní policajtová a paní učitelová! K vůli vám učitel byt nedostal a já to nyní odnesu, já — já —

Knot (prosebně). Jemnost —

Střapec. Ani muk! Však já vás znám. Co vám bylo do toho, nabírají-li v horní ulici lidé vodu z okrouhlé či čtverhranné kašny — he? Zamazal chtěl čtverhrannou, vy jste mne nutil, abych vymohl na radnici okrouhlou; stalo se, horní ulice má okrouhlou kašnu a já Zamazala v týle. Za to mi hodil nyní šlechtictví na krk a já zaslepený dráždím jej ještě povoláním cizího malíře — óóh! (Klesá opět na židli).

Knot (plačtivě). Urozený pane purk —

Střapec (zuřivě). Pryč, — mně s očí, hned — okamžitě!

Knot (ustrašen odchází zahradou).

Střapec. Stalo se! Puma praskla. Celého čtvrt roku trápil jsem se nejistotou a nyní mám jistotu. Buď skví se na mé hlavě zlatá koruna o pěti hrotech neb čepice bláznovská o pěti rolničkách. Nechť ta či ona, jedna z nich mne učiní ve Vrtákově nesmrtelným. (Postaví se před stojan.) Myslím ale, že bych přece spíše snesl korunu. (Samolibě.) Špatně by to neznělo: Baltazar Střapec z Kvastlburka; koupit si nějaké malé panství — Vojtěch by musel na vojnu, toť se ví, urozená partie by se pro něho také nalezla, — takhle dcera sousední paní baronky? Však její rodina není ani tak stará jako moje, — ovšem jestli ti moji předkové nejsou pouze papíroví. Ne, ne, to nemůže býti, aby se byli všichni narodili, oženili a umřeli v heraldické kanceláři rytíře Kalmuka! Či přece?

Výstup pátý.

Střapec, Dorota, Matěj, Genovefa, Anežka.

Dorota s ostatními } (vchází kvapně dveřmi v pravo).

Dorota. Baltazare, Baltazare! (Klesá na židli.)

Střapec (vyděšen). Pro všechny svaté, co se stalo? Hoří? Kde? Co?

Genovefa. Náš Kvastlburk!

Dorota. Můj střapec!

Anežka. Zavřeli ho!

Střapec. O hrůza! Kvastlburk hoří, střapec mi zavřeli, — to je sice čirý nesmysl, avšak tuším —

Matěj. Vy tušíte otče, že v tomto nesmyslu se skrývá strašný smysl. Celý Vrtákov volá slávu rytíři Baltazaru Střapci, radní Liška pořádá osvětlení, ohňostroj a průvod s pochodněmi, učitel Tichý vytlouká ze svého klavíru slavnostní kantátu, policajt nabíjí hmoždíře a vy — můžete si zatím něco přečísti. (Podává otci noviny.)

Střapec (čte). „Podvodník. Policie, upozorněna příslušnými úřady, zatkla včera rytíře Kalmuka." — Anežko, podej mi židli, mně jde hlava kolem.

Anežka (podává otci židli).

Střapec (usedaje, čte dále). „— rytíře Kalmuka. Tento muž velice nejasné minulosti zřídil si zde před nějakým časem tak zvanou „heraldickou kancelář", v které se zabýval vyráběním báječných rodokmenů a šlechtických diplomů na tucty. Žil velice nádherně; jeť ovšem i za naší pokročilé doby pošetilých lidí dosti, kteří nespokojí se rádi svým poctivým občanským jmenem a jdou podvodníkům druhu Kalmukova na lep. Ošizení si mohou jestě gratulovati, ujdou-li ostudě a nepřijdou-li do nemilých styků se zákonem, který, jak známo, tresce neoprávněné užívání šlechtického titule a znaku." (Pustiv noviny.) Ó moje tušení, — moje stovka!

Anežka (lichotivě). Neberte si to příliš k srdci, tatínku. Nejhůře bude našemu kočímu, který se již těšil na svou livrej.

Střapec. A tvé mamince, která se těšila na jeho livrej. Jděte děti, poděkujte se jí za tu psotu, do které nás její marnivost uvrhla.

Dorota (mdle). Baltazare, pamatuj se; — já umírám studem, umírám za čest tvé rodiny!

Střapec. Tvá to vina, tys mne ponoukala.

Dorota. A tys to rozpovídal.

Střapec. Kdo zde chtěl míti na každém rohu tisíc střapců?

Dorota. A kdo si na ně přivedl honem diváky?

Střapec. Já, já k tvému naléhání, já starý bláhový Střapec, kterého jsi vysadila na koně své pýchy. Kůň se převalil, já s ním — a nyní ležím v prachu vrtákovské nicoty, na posměch všem uličníkům, co oběť svých závistníků, na kořist klevetníků. Oni mne roztrhají, roznesou, — již slyším, jak ponocný mé neštěstí vytrubuje, zvoník vyzvání, policajt vybubnuje —

Genovefa (vážně). Upokojte se, miláčkové. Mně nastává opět vděkuplný úkol, vstoupiti mezi vás jako anděl smíru, těšiti, nadějí kojiti —

Střapec. Kratčeji. Panno švakrová, vaše řeči bývají tak dlouhé jako vaše punčochy. Co chcete říci?

Genovefa (slavnostně). Odpouštím vašemu hněvu, milý pane švakře. Rozumím vašim citům a budu okamžitě mlčeti, jen co vám povím, že nic, nic nespomůže —

Střapec. Tolik jsem také věděl. A co dále?

Genovefa. To jest právě co chci říci: Co dále?

Střapec. Vzhůru, na útěk před naším střapcem! Zavru krám, složím úřad, prodám dvůr i pole a za čtrnácte dní jsme v Hamburku, v New-Yorku!

Anežka. Tatínku, raději do Italie, kde citróny květou —

Střapec. Do Trantárie s pánem bohem! Dříve se ale pomstím Zamazalovi. —

(Dokončení.)

Jest vivisekce výkonem oprávněným?

Od

Dra. Josefa Thomayera.

(Dokončení.)

Také dějiny velmi populárního výkonu lékařského, zvaného transfusí krve, připoutány jsou těsně k pokusům na zvířeti. Transfusí nazýváme výkon léčebný, směřující k tomu, aby krev nemocného, buď nemocí přeměněná aneb v nedostatečném množství cévami kolující, vstřikováním krve buď lidské aneb zvířecí nahražena byla. Výkon tento znám jest již po několik set let a duch lidí odíval jej stále jakousi magickou rouškou v domnění, že jest nejen v příčině zdraví velice užitečný ale i jinak důležitý. Starší lékaři ptávali se druhdy, zdali se změní srsť psa, jemuž byla vstříknuta do žil krev ovčí, ve vlnu aneb bude-li se po tom bylinami živiti, neb narostou-li mu dokonce rohy. Jiná otázka kulturně tuším velice zajímavá jest dále ta, zdaž staré báby omladnou, dostane-li se jim krve dětské atd. Otázky tyto kladli si, jak Dieffenbach dí, nejen jednotlivci, ale i celé sbory — pouhý to výsledek zajisté velikého dojmu, jaký učinil Harwey vynálezem svým. Bájilo se ovšem již po dlouhá léta, že mladá krev má omlazující působivost na ústrojí staré (dobrý Ovid vypravuje na příklad, jak starý otec Jasonův omládnul, když mu byla chvalně známá čarodějka Medea vpustila do cév krevních krev mladou); není pak pravdě nepodobno, že zárodek takovýchto bájí vzklíčil na novo objevem Harweyovým, jímž na důležitost krve ukázáno. Pamatuji se na několik pověstí o šlechtičnách, které se krví mladých děvčat myly a koupaly (jedna uveřejněna jest v Berrmannových „Temných pověstech z Rakouska"). Tak mnohá bouře židovská i v naší Praze vzplanula následkem pověsti, že se Židé krví křesťanského dítěte myli. V Paříži je, jak z vlastního názoru vím, velmi oblíbeným zvykem choditi na jatky a píti teplou krev jako lék proti všelikým nemocem. Sem také spadají báje o působivosti krve popravených atd. atd. vesměs ukázky, jak zvláštní účinky se krvi lidské přikládaly a přikládají.

V sedmnáctém století však počali se lékařové transfusí zabývati opravdově a způsobem již přesným. Ve filosofické společnosti Londýnské ukázal T. Coke, že lze vzkřísiti zakrvácevšího se holuba, vstříkne-li se mu do cev krev holuba jiného. Lower ukázal totéž na psu. Společnost dotčená zvolila na to komissi, aby do podrobna prozkoumala poměry výkonů takovýchto; neočekávalíť lékaři od nich pouze křísení zakrvácených, ale těšili se také na mnohé s hora naznačené dobrodružné zjevy. Lékař Boyle odznačil aspoň za problémy zkoumání takového na příklad: zdaž smělý pes stane se bázlivým, vstříkne-li se mu do žil krev ze psa bázlivého; aneb zdali se může vstříknutím studené krve přeměniti zvíře teplokrevné v želvu neb rybu. Četné společností pod-

niknuté pokusy ukázaly, že všech těchto zjevů při transfusí není, ale že za to dovede operace tato život zachovati. Ovšem se zároveň již tenkráte ukázalo, že příliš mnoho vstříknuté krve zvíře zkoušené usmrtiti může. Francouzové Denis a Emery provedli na to roku 1667 prvou transfusi na člověku; Denis ovšem byl před tím mnohý pokus na zvířatech vykonal. Denis a Emery operovali prý na mladém, šestnácte roků starém jinochovi, jenž následkem zimnice a častého pouštění žilou velice byl seslábnul. Výkon jejich byl prý provázen zdarem úplným — sešlý nemocný se pozdravil. Když pak později Denis a Emery vykonali s okamžitým zdarem transfusi na synovi švédského ministra Bonda, ač se byla celá řada slavných tehdáž lékařů písemně vyjádřila, že nemocný syn za několik hodin zemře, stala se transfuse velmi oblíbenou — přes to, že nemocný druhého dne zemřel.*)

Za sto let však na transfusi zapomněli a teprvé v našem století prozkoumala se oprávněnost její pokusem na zvířatech do podrobna; i tu, ač není až dosud názor o prospěšnosti její ustálen, dověděli jsme se především té důležité pravdy, že transfuse může se státi okamžitě smrtící a že dlužno ji vykonávati s největší opatrností, zejména pak, že přihlížeti sluší k tomu, aby přístroje, jichž se k tomu používá, co možná přesně sestrojeny byly. Vedle toho však ukázáno, že transfuse může býti někdy skutečně užitečnou, zejména při náhlé chudokrevnosti; je-li nenahraditelnou, o tom dlužno ovšem pochybovati. Mimo to ukázaly pokusy na zvířatech, že by mohl výkon tento užitečným býti při některých otravách.

V tomto směru nebylo tedy pokusy na zvířatech lidem přímo valně prospěno, avšak přes to považovati sluší i zde pokusy ty za velice užitečné; neboť podťaly jednak nebezpečné pověře kořen, jednak ukázaly, jak pozorným býti dlužno, nemá-li zdánlivě skvělá operace přímo život operovaného ohroziti. Považuji oba momenty za velmi důležité.

Takovým a podobným způsobem obohacují vivisekce vědomosti naše co do léčení nemocí všelikých. Nemusím ani výslovně podotýkati, že jsem předmět tento nevyčerpal do dna. Jednalo se mi o pouhou ukázku a tuto jsem vybral maně ze spisů lékařských, neohlížeje se po jakési soustavnosti, aniž chtěje podati cosi úplného. Myslím však, že ukázka ta postačí za důkaz tvrzení mého, že nové léčební spůsoby, mají-li zdárnými býti, nutně vyžadují pokusů na zvířatech.

Toť ovšem pouze jediný směr, v němž se vivisekce jeví užitečnými; chci však ukázati užitečnost pokusů těchto i v ohledu jiném. Mám zejména na mysli mnohonásobný prospěch jejich při bádáních chorobozpytných, jež jsem s hora za nezbytné pro poznání nemoci prohlásil. Přikročím k oboru tomuto. Berlínský klinický týdenník přinesl v posledních dvou letech několik zpráv o nakažlivosti tuberkulosy. Zejména podal před kratičkým časem doktor Wernich několik zajímavých zpráv o tom, jak lidé zdraví a silní, prodlevše delší čas ve společnosti s osobami tuberkulosními, sami touže nemocí onemocněli a skonali. Zvláště zajímavým jest případ, ve kterém nemocný student, jinak silný

*) Viz o tom obšírnější líčení ve spise: Die operative Chirurgie von J. F. Dieffenbach. Lipsko 1845. Sv. 1. str. 110 etc.

muž, nejevící nižádných známek zhoubné nemoci této, tuberkulosním se stal, když byl po delší dobu k tuberkulosnímu svému příteli, meškajícímu v jiném pokoji, docházel a s ním se bavil. Příklady takové pozorovali lékaři — ovšem v počtu sporém — již ode dávna. V lékařské literatuře zaznamenávány však případy tyto spíše co kuriosity, jež lékaři čítali asi tak, jako anekdoty v politickém listu, nepřikládajíce jim významu. Dnes jeví se zprávy takové předůležitými. Není pochyby, že doba naše pracuje na úplném zvrhnutí dosavádního učení o vražedné oné chorobě, ba jest již dnes pravdě podobným, že i léčení nemoci této přece jednou bude korunováno lepším zdarem, nežli až dosud, kdy na příklad v Praze asi každý čtvrtý člověk nemocí touto umírá. Dlužno totiž již dnes se značnou pravděpodobností*) za to míti, že jest tuberkulosa předně nemocí nakažlivou a za druhé, jak z nejnovějších prací (Volkmannových, Koenigových a j.) určitě vysvítá, že i největší část onemocnění zvaných skrofulósními za tuberkulosu, ovšem méně nebezpečnou, považovati sluší. Dnes arci učení toto o málo jen přesahuje meze domněnky; avšak jsem o pravdivosti domněnky této sám pro sebe tak pevně přesvědčen, že bych neváhal, kdybych tuberkulosou onemocněl, tak se léčiti, jak toho theorie ona vyžaduje — tedy léky, o nichž vím, že nakažlivé zárodky ničí — léky desinfekčními.

A celé toto tak nové, tak netušené učení vzniklo jedině na základě pokusů na zvířatech. Věru, osvědčí-li se v příští době učení to v skutku nade vši pochybu pravdivým, postačí již pouhý výsledek v jediném tomto případě, aby ukázal, jak pošetilým jest brojení proti oprávněnosti pokusů na zvířatech.

Francouz Villemin, do dnes professor na vojenské škole lékařské v Paříži, Val-de-Grâce, ukázal r. 1865 v akademii lékařské, že se mu podařilo, učiniti králíky tuberkulosními, když jim byl vpravil pod kůži tuberkulosní hmoty z člověka na nemoc tuto skonavšího. Vynález Villeminův vzbudil sensaci v celém světě lékařském; záhy dostalo se mu jak stoupenců, tak protivníků závažných a tisíce králíků, morčat a jiných zvířat obětovány prozkoumání důležité otázky této, která čím dál, tím více pozornosti na se obrací. Zvláště doba právě minulá mnoho vykonala a všecky téměř pokusy ukazují, že Villemin tvrdil pravdu, řka, že tuberkulosa jest nemocí nakažlivou. Zejména r. 1877 sdělili o sjezdu německých přírodozpytců v Mnichově někteří badatelé velice zajímavé výsledky bádání svých, jež prvotnímu učení Villeminovu podstatné opory poskytují. Tak se na příklad podařilo učiniti tuberkulosními psy, kterýžto druh zvířat tuberkulosou jen zřídka kdy onemocňuje, když byli přinuceni dýchati vzduch, nasycený rozmělněnými látkami z tuberkulosních plic lidských. Pokusy tyto zajisté by byly k rozšíření otázky této podstatně přispěly, kdyby se na novo nebyly ozvaly hlasy, že vdechování jiných, netuberkulosních látek (Schottelius) také má podobné onemocnění za následek a kdyby — abych jediným slovem věc tu odznačil — pokusy takové nevyžadovaly nesmírně mnoho pozornosti a střízlivosti.

Buď jak buď — veškeré učení o tuberkulose jest dnes na základě

*) Viz o tom práci mou v „Odborné pathologii a therapii" díl I. str. 836.

vivisekcí v základech přeměněno; neboť i ti, kdož v nakažlivost tuberkulosy nevěří, učení své pokusy na zvířatech odůvodňují — užitek to tedy dost patrný, než abychom nepovažovali pokusy na zvířatech za výkony cenné, ba nutné.

Podobně jako tuberkulosa byla ještě veliká řada jiných nakažlivých nemocí pokusy na zvířatech objasněna.

Tak prozkoumána v nejnovější době podstata střídavek, všelikých tyfů, pracováno na rozluštění otázky o diftherii, kterážto ukrutná nemoc právě v posledních dobách po Evropě zhoubně řádila: vše to prostředkem pokusů na zvířatech.

Takovým spůsobem nalezl Letzerich, že králíci onemocněli tyfem střevním — jehož přítomnost pitváním bylo lze určitě zjistiti — když jim byl vstříknul pod kůži půl krychlového centimetru výkalů z člověka tyfósního. Nález tento má nevšední význam. Jím dostává se nejen chorobozpytu vzácného poučení o podstatě řečené nemoci, ale i zdravovědě prospěšných pobídek. Chorobozpyt se dovídá, že tyf střevní, nemoc to zejména ve městech zhusta se vyskytující a velice povážlivá, podmíněn jest zvláštní nakažlivinou, kterouž i ve výmětech nalézti lze. Zdravovědě však dostává se tím důtklivého vyzvání, aby učinila nebezpečné takové látky neškodnými. Snad mi namítne někdo, že pokus onen nedokazuje mnoho, poněvadž měl kladný výsledek — pouze na králíku, kterýž není právě ještě člověkem. Nechci zkoumati důvodnost této námitky a odpovídám prostě: kdo v nákažlivost tyfu nevěří, může si jednati jak mu libo, ti však, kdož o opaku přesvědčeni jsou, budou se zajisté starati, aby učinili látky, po názoru jejich škodlivé, neškodnými, tím spíše, poněvadž to nečiní zvláštních obtíží. Dle mého přesvědčení vysvítá z oněch pokusů na zvířatech v plné míře, jak důležitou jest pro každé město dobrá kanalisace, kteráž odstraňuje záhy z města všeliké odpadky, obsahující nejednou zárodky rozličných nebezpečných a nakažlivých nemocí.

Tímtéž spůsobem prozkoumána na příklad talovitost a hnisavost krve — nemoci to, přidružující se nejednou k poraněním všelikým a uvádějící život člověka ve veliké nebezpečí. Ukázal jsem již na místě tomto, jak časté a vražedné bývaly druhdy tyto nemoci a jak vzácnými se staly dnes následkem Listerova obvazu a vůbec obvazů, napuštěných látkami desinfekčními. Zde dodávám jen, že brillantní tento objev učiněn v první řadě pokusy na zvířatech, pokusy, na nichž větší část nynějšího století se lopotila. Pokusy takové ukázaly, že zvířata umírají, vstříkne-li se jim do žil několik kapek krve z člověka talovitého, že umírají za stejných příznaků a zjevů, jako když jim vstříknuty byly pod kůži nepatrné poměrně dávky hnijících částic tělesných (ku př. hnijící krve hovězí a p.), ukázaly dále, že vzniká talovitost při poraněních tenkráte, když výměšky ranné hnijí a při tom cévami mizními aneb krevními do těla vnikají. Ukázaly podobně dále, jak důležito jest ranlékáři starati se, aby výměšky ranné nehnily, aby v ráně se neměstnaly a tak příležitosti ku vnikání do organismu lidského neměly. Celá to řada důležitých pravd, jichž objevení stálo mnoholetou práci, které však zavdaly pohnutku k vynálezu Listerovu, jímž nastala v chirurgii epocha nová, dosud netušená, a který již dnes zachránil sta ba snad

tisíce smrti propadlých životů lidských. Toť právě jeden z nejskvělejších výsledků experimentálního chorobozpytu — vědy to naší dobou stvořené, výsledek, jehož by se lékaři bez pokusů na zvířatech snad nebyli nikdy dodělali. Pravil jsem již jednou a mohu vůči sděleným závažným momentům směle opakovati, že oprávněnost vivisekce těsně plyne z oprávněnosti léčení vůbec. Bez nich nelze lékaři se obejíti. Uvedené tuto objevy moderního chorobozpytu více jak s dostatek pravdivost tvrzení mého ukazují. Mohl bych ohromnou řadu příkladů podobných uvésti, kdyby uvedené nezdálo se býti dostatečným. Mohl bych uvésti, že na příklad veškeré učení o jedech a otravách, dnes tak značně již vyvinuté, opětně jest jen dílem pokusů na zvířatech, kteréž nám umožnily poznání přemnohých otrav za živa. Nemusím vykládati, že tím prokázány zejmena mravnímu strážci lidské společnosti, zákonu, služby převítané. V nové době navrhují lékaři, aby v pochybných případech vstříknuty aneb jinak vtěleny byly některé šťávy z mrtvoly domněle otrávené osoby zvířatům, na nichž by bylo lze v případu otravy z příznaků této přítomnost a druh jedu rozeznati.

Pokusy na zvířatech prozkoumány také poměry nemocí zvaných zvěrochorobami, t. j. nemocí, kteréž se sice vyskytují původně u zvířat, přenešením však zárodků nakažlivých i u člověka se objevují a zachváceného skorem vždy usmrcují. Pokusy takými objasněna ozhřivka, uhlák, kterážto nemoc vzniká u člověka přenešením jedu sněti slezinné, vyskytující se prvotně u skotu a j. I zde měly moderní zkušenosti vivisekcemi nabyté v prvé řadě přesnější zdravotnictví za následek a způsobily tak, že se truchlivé tyto nemoci stávají u člověka více a více vzácnými. A t. d.

Slovem: vivisekcemi prokázány lékařské vědě služby tolikeré a tak nevyhnutelné, že lékařství našich dnů bez nich obejíti se nemůže.

Laskavý čtenář mi třeba konečně připustí, že vivisekce, za účelem léčebným aneb chorobozpytným konané, vědění lékařů podstatně obohatily, a že pro další rozvoj vědy naší jsou nutnými; avšak tanou-li mu na mysli ony hrůzné pokusy fysiologů, jež protivníci vivisekcí jako hlavní trumf byli vyhodili, pokusy, při nichž nevysvítá (aspoň tak, jak podány byly) ani jiskřička rozumného účelu, řekne zajisté, že třeba pokusy ony konati jen tenkráte, když se jedná o poznání nemoci aneb léčení její, že se však nemá ubohé zvíře z pouhé surové libovůle týrati nerónskými výmysly. Takovým nerónským skutkem bude se mu zajisté zdáti počínání Angličana Ferriera, jenž opicím žhavým drátem částky mozku ničil, aneb skutky německého professora Hitziga v Curichu, jenž obnaživ částky mozku zvířecího, tyto kyselinou octovou poleptával, aneb Němce Nothnagela, jenž do kory mozkové vstřikoval zvířatům kyselinu chromovou a t. d. Protivníci vivisekcí říkali: „Hle, jaký účinek měly barbarské skutky takové?! Při Hitzigových pokusech nastalo jenom někdy cukání v přední jedné noze, při zkouškách Nothnagelových zvíře vyskočilo, údy mu ztuhly na několik minut a po té nejevilo již více žádných změn. Pomáhá skutek takový zdraví lidskému?“ Námitky takové, jakkoliv laika z počátku oslní, jeví se přece po dost

málo pozorném přemítání nedůstojnými vážné diskuse. Připadají mi as, jako námitky, jaké by člověk absolvovavší druhou třídu gymnasijní, učinil na příklad kapitole o podobných trojúhelnících z měřictví, která také dotčenému stupni vzdělání zdá se býti na prosto zbytečným týráním buněk mozkových. Když ale v pozdější době stal se na příklad sochařem, a na základě učení o trojúhelnících takových podle malého modelu v nadživotní velikosti sochu vytesává, vidí teprvé, jak věci zdánlivě nepatrné v praktickém životě nepopíratelnou mívají cenu.

Většina oněch hrůzných pokusů na mozku zvířecím luští záhadu, k čemu vlastně slouží předůležitá tato část těla lidského, a klepe tak na dvéře chrámu, v němž nalézá se zahalený dosud obraz saiský — duše.

Řekl jsem ovšem již na hoře, že fysiologie jest jedním ze základních a tudíž předůležitých kamenů v budově vědy lékařské a mohl bych tedy prostě důležitost pokusů na mozku zvířecím důležitostí fysiologie ospravedlniti a objasniti, však poněvadž přes to, při povrchním nazírání, užitečnost pokusů s mozkem ne dosti zřejmou jest, ukážu kratičkou skizzou, čemu nás až dosud pokusy ony naučily a upozorním příležitostně na důležitost některého objevení.

Nervová soustava má v těle našem tutéž úlohu jako řídící ingenieur při stavbě velikého domu; ovládá každý výkon tělesný a řídí i upravuje jej. Dýchání, tlukot srdce, chůze atd., jsou vesměs příkladem výkonů, jež nervstvo stále řídí. Nervová soustava pak se skládá z částí ústředních a obvodních. Ústřední nervstvo skládá se z mozku a míchy. Mozek opětně skládá se z velikého mozku, z mozečku a z mozku středního. Mícha pak skládá se z vlastní a z prodloužené míchy.

O úloze všech důležitých částí těchto věděli druhdy lékařové jen báje na mnoze směšné a pouhé složení mozku bylo jim úlohou nerozluštitelnou. V sedmnáctém jestě století učili někteří jednotlivci, že mozek hrubě vláknitý podmiňuje hrubost povahy, jemně vláknitý však jemnost. Jí-li kdo mnoho hovězího masa, stává se mozek jeho hrubě vláknitým atd. Tuším, dost výmluvné ukázky vědomostí o útrobě tak důležité jako mozek. Střízlivý směr našeho století však jal se luštiti tajnosti mozku a vůbec ústřední soustavy nervové vivisekcemi, jichž vykonány veliké summy. Vyrveme-li jednotlivé druhy pokusů takových z celku, zdají se býti nepochopitelnými — a toť právě způsob soudu, jakýž si odpůrcové vivisekcí dovolovali; leč složíme-li všecka objevená dáta v jeden celek, vidíme, že dnes již nashromážděna kladných vědomostí o ústřední soustavě nervové síla veliká a že mnohý z objevů jak pro lékaře tak pro psychologa jest významu velikého. Již na hoře poukázal jsem k důležitosti objevu Bellova. Stopujme na příklad nyní objevy v příčině prodloužené míchy, t. j. nejhořejší části míchy, nalezající se téměř pod mozkem, s nímž pomocí několika výběžků jest spojena. Umístěním odpovídá nejhořejšímu obratli krčnímu. Lze ji tedy nožem postihnouti, kdyby vbodlo se (u člověka) do štěrbiny mezi lebkou a prvým obratlem krčním.

Ukázalo pak se, že zvíře, odřízneme-li mu celý mozek, právě až po tuto část míchy, neumírá ihned, nýbrž ač zmrzačeno, žije t. j. dýchá a srdce jeho slouží úkolu svému. Ba zvíře to mžiká očima, dotkneme-li se spojivky oční, polyká, vstrčíme-li mu sousto potravy dosti hluboko

do jícnu. Jaká to síla objevů při pouhém povrchním pozorování; jak netušené pravdy! Zvíře jest bezvědomé a vykonává takovou řadu výkonů — již prvý závěrek nám ukazuje, že dýchání a tlukot srdce, o nichž víme, že dějí se bez přičinění našeho ducha, ovládány jsou buď prodlouženou aneb vlastní míchou. Francouz Flourens však ukázal, že, vbodne-li se do jisté části na hoření ploše prodloužené míchy nůž — zvíře dýchati přestává. Místo toto, jež Florens objevil a uzlem životním nazval (noeud vital), sídlí tedy jen v míše prodloužené, a tato část míchy patrně (jak z dalších pokusů plyne) jest ústředním místem pro ovládání pohybů dýchacích. Podobně pak jest mícha prodloužená ústřední úpravou pro pohyby srdeční — slovem prodloužená mícha jest nejdůležitější částí nervstva pro život, pro výkony těla našeho. Každé byť i nepatrné poranění její veliké nebezpečí života způsobuje. Nálezy tyto jsou již samy o sobě prakticky pro lékaře předůležity, nehledě ani k theoretické jich ceně. Vidíme to na příklad na spánku, jenž nastává, vdechujeme-li chloroform. Hojnými pokusy dokázáno, že jest veliký mozek, najmě pak jeho dvě polokoule (poloviny), sídlem citu, vůle, vědomí. Chloroformujeme-li člověka, stává se bezcitným a bezvědomým. Chloroform jest jed a působí tedy tím, že u člověka především ruší činnost velkého mozku, následkem čehož lze vykonávati na tomto všeliké operace bolestné, aniž by o bolestech věděl. Avšak chloroformovaný člověk dýchá a srdce jeho tluče. Srovnáme-li to s nálezy učiněnými v příčině výkonů prodloužené míchy, vidíme, že chloroform na tuto část ústředního nervstva tak vytčenou měrou, jako na veliký mozek, prvotně nepůsobí. Kdybychom však podali nemocnému nemírné množství jedu tohoto, počal by konečně působiti i na prodlouženou míchu, ochrnul by ji! Následek toho by byl zajisté ten, že by nemocný při jisté dávce přestal dýchati, a také srdce by v činnosti své ustálo t. j. nemocný by prostě skonal. Uvážíme-li, že se do roka chloroformují tisíce nemocných, jest nám uznati, že by bylo každé chloroformování velice povážlivým výkonem, kdyby nepomáhaly lékaři vědomosti získané pokusy na zvířeti — o působivosti prodloužené míchy. Tím však, že vědomosti ty jsou nám na snadě, víme také, kdy nastává v narkose nebezpečí. Jestiť pravidelný dech a tep (výraz to správného působení srdce a plic) známkou, že jed dosud na prodlouženou míchu vlivu nemá. První však nepravidelnost tepu při hluboké narkose jest výhrůžným znamením pro chloroformujícího lékaře a pobídkou, aby v dalším podávání jedu ihned ustal. Ba nejen to! Nesprávný tep a dech jsou již zjevem příliš nebezpečným, než aby lékař na dostavení se jejich čekal. Proto zakládá se chloroformování na umění, udržovati operovaného v stálém bezvědomí při tepu a dechu pravidelném a tedy správném. Lékař tudíž ustává v dalším podávání chloroformu již tenkrát, když nemocný jest úplně bez vědomí, a pokračuje ihned, jakmile sezná, že se počíná citlivost slabounkými známkami jeviti. Tak na př. když spojivka aneb rohovka oční jeví dost malinkou citlivost. Takovým způsobem umožněny jsou tisíce narkos bez všelikého nebezpečí a chloroformují se také děti i starci. Přihodí-li se pak přes to ve velmi vzácných případech neštěstí, bývá začasté podmíněno ještě jinou tělesnou vadou, o níž neměl lékař před narkosou tušení.

Šířiti se o veliké ceně narkosy, jest zbytečným; znáť ji každý. Avšak správnost její závisí, jak jsme právě viděli, na výsledcích vivisekcí a to právě takových, jež v obyčejném životě za přeukrutné, hrůzné vyhlašovány.

Podobně jako s nálezy o prodloužené míše, má se to i při ostatním nervstvu ústředním. Avšak mozek jest útrobou příliš složitou, a pokusy na něm činí teprvé doba novější; následkem toho nejsou naše vědomosti o něm ani tak obsažné ani tak přesné jako o prodloužené míše. Proto zdá se býti mnohý pokus na zvířecím mozku činěný, do dnes nejen krutým, ale i neodůvodněným a bezúčelným. Ale zdaž smí se připustiti takovýto způsob úsudku vůči doktrině vyvíjející se, neuzavřené! Nemůžeme míti ani tušení, jaký výsledek celkový jednou bude, a přece již chceme odsuzovati, přes to, že již dnes mnohá důležitá a užitečná pravda objevena. Úloha míchy vlastní i prodloužené objasněna již dnes téměř s dostatek, úloha mozečku a středního mozku taktéž již jest z veliké části rozřešena, a rozřešení takové má skutečnou a trvalou cenu pro lékaře léčícího. Proč bouříme tedy do budovy nedostavěné, která má základ nepopíratelně dobrý, jak pouhým chloroformováním již objasněno? K tomu všemu zatajili odpůrcové visivekcí svému četnému i vděčnému obecenstvu tu důležitou okolnost, že milosrdní lékaři konajíce pokusy na zvířatech, vždy, kde koliv tak možno jest, zvíře zkoušené aetherem aneb chloroformem uspávají. Zvíře jest při bolestných pokusech bez vědomí, požívá téhož dobrodiní jako operovaný člověk. Tím pozbývá tuším veliká část námitek hned zpředu svého ostří. Nesmím také zapomenouti, že mnohý za ukrutný vyhlášený pokus není ve skutečnosti takovým, jakým se zdá. Pokud vím, citovány na mnoze za příklad pokusy na mozku; avšak právě mozek ve smyslu vytčeném citlivým není, vedle toho pak užívá se právě k pokusům takovým nejčastěji prostředků narkotických, aby operace přípravná zvířeti útrap zbytečných nečinila.

Vivisekce jest po mínění mém jedním z výsledků všeobecného boje o život v přírodě, boje, jenž u zvířat krutěji zuří než u raffinovaného člověka. Starým dokladem tvrzení takového jest hra kočky s myší. Kdo viděl dále luňáka, an z žijícího ještě holuba střeva klinul a soukal, potvrdí mínění mé. Myš týrá malého broučka, ohryzuje mu nohy; ťuhýci napichují hmyz na ostny — zdaž to nejsou vivisekce ukrutné jako ty, jež mnohý fysiolog koná?!

Silnější přemáhá slabšího, ničí ho, má-li jaký prospěch z toho. Toť starý a zajisté krutý zákon. Pobíjíme tisíce všelikých tvorů, aby sloužili nám za potravu; nejednou je týráme ukrutným spůsobem, aby činili potravu příjemnější! Kdo slyšel o umělém krmení drůbeže zejména ve Francii, kde se ubožákům pomocí stroje množství potravy do žaludku vpravuje, uzná, že jest to týrání, mnohé vivisekci se rovnající. Však nad tím se nezastavujeme, potrava jest nám nutnou. Za našich dnů v Číně prý rodičové z hladu dítky vraždili a jedli. Děsné takovéto příklady nelze sice nijak ospravedlniti; avšak jsou děsným potvrzením učení o ukrutnosti v přírodě.

Tvorové v přírodě živoucí jsou ukrutnými, a příroda sama ukrutnou je k tvorům svým; budíť u nich útrapy a nemoci, kteréž usmrcují

do jícnu. Jaká to síla objevů při pouhém povrchním pozorování; jak netušené pravdy! Zvíře jest bezvědomé a vykonává takovou řadu výkonů — již prvý závěrek nám ukazuje, že dýchání a tlukot srdce, o nichž víme, že dějí se bez přičinění našeho ducha, ovládány jsou buď prodlouženou aneb vlastní míchou. Francouz Flourens však ukázal, že, vbodne-li se do jisté části na hoření ploše prodloužené míchy nůž — zvíře dýchati přestává. Místo toto, jež Florens objevil a uzlem životním nazval (noeud vital), sídlí tedy jen v míše prodloužené, a tato část míchy patrně (jak z dalších pokusů plyne) jest ústředním místem pro ovládání pohybů dýchacích. Podobně pak jest mícha prodloužená ústřední úpravou pro pohyby srdeční — slovem prodloužená mícha jest nejdůležitější částí nervstva pro život, pro výkony těla našeho. Každé byť i nepatrné poranění její veliké nebezpečí života způsobuje. Nálezy tyto jsou již samy o sobě prakticky pro lékaře předůležity, nehledě ani k theoretické jich ceně. Vidíme to na příklad na spánku, jenž nastává, vdechujeme-li chloroform. Hojnými pokusy dokázáno, že jest veliký mozek, najmě pak jeho dvě polokoule (poloviny), sídlem citu, vůle, vědomí. Chloroformujeme-li člověka, stává se bezcitným a bezvědomým. Chloroform jest jed a působí tedy tím, že u člověka především ruší činnost velkého mozku, následkem čehož lze vykonávati na tomto všeliké operace bolestné, aniž by o bolestech věděl. Avšak chloroformovaný člověk dýchá a srdce jeho tluče. Srovnáme-li to s nálezy učiněnými v příčině výkonů prodloužené míchy, vidíme, že chloroform na tuto část ústředního nervstva tak vytčenou měrou, jako na veliký mozek, prvotně nepůsobí. Kdybychom však podali nemocnému nemírné množství jedu tohoto, počal by konečně působiti i na prodlouženou míchu, ochrnul by ji! Následek toho by byl zajisté ten, že by nemocný při jisté dávce přestal dýchati, a také srdce by v činnosti své ustálo t. j. nemocný by prostě skonal. Uvážíme-li, že se do roka chloroformují tisíce nemocných, jest nám uznati, že by bylo každé chloroformování velice povážlivým výkonem, kdyby nepomáhaly lékaři vědomosti získané pokusy na zvířeti — o působivosti prodloužené míchy. Tím však, že vědomosti ty jsou nám na snadě, víme také, kdy nastává v narkose nebezpečí. Jestiť pravidelný dech a tep (výraz to správného působení srdce a plic) známkou, že jed dosud na prodlouženou míchu vlivu nemá. První však nepravidelnost tepu při hluboké narkose jest výhrůžným znamením pro chloroformujícího lékaře a pobídkou, aby v dalším podávání jedu ihned ustal. Ba nejen to! Nesprávný tep a dech jsou již zjevem příliš nebezpečným, než aby lékař na dostavení se jejich čekal. Proto zakládá se chloroformování na umění, udržovati operovaného v stálém bezvědomí při tepu a dechu pravidelném a tedy správném. Lékař tudíž ustává v dalším podávání chloroformu již tenkrát, když nemocný jest úplně bez vědomí, a pokračuje ihned, jakmile sezná, že se počíná citlivost slabounkými známkami jeviti. Tak na př. když spojivka aneb rohovka oční jeví dost malinkou citlivost. Takovým způsobem umožněny jsou tisíce narkos bez všelikého nebezpečí a chloroformují se také děti i starci. Přihodí-li se pak přes to ve velmi vzácných případech neštěstí, bývá začasté podmíněno ještě jinou tělesnou vadou, o níž neměl lékař před narkosou tušení.

Šířiti se o veliké ceně narkosy, jest zbytečným; zná ji každý. Avšak správnost její závisí, jak jsme právě viděli, na výsledcích vivisekcí a to právě takových, jež v obyčejném životě za přeukrutné, hrůzné vyhlašovány.

Podobně jako s nálezy o prodloužené míše, má se to i při ostatním nervstvu ústředním. Avšak mozek jest útrobou příliš složitou, a pokusy na něm činí teprvé doba novější; následkem toho nejsou naše vědomosti o něm ani tak obsažné ani tak přesné jako o prodloužené míše. Proto zdá se býti mnohý pokus na zvířecím mozku činěný, do dnes nejen krutým, ale i neodůvodněným a bezúčelným. Ale zdaž smí se připustiti takovýto spůsob úsudku vůči doktrině vyvíjející se, neuzavřené! Nemůžeme míti ani tušení, jaký výsledek celkový jednou bude, a přece již chceme odsuzovati, přes to, že již dnes mnohá důležitá a užitečná pravda objevena. Úloha míchy vlastní i prodloužené objasněna již dnes téměř s dostatek, úloha mozečku a středního mozku taktéž již jest z veliké části rozřešena, a rozřešení takové má skutečnou a trvalou cenu pro lékaře léčícího. Proč bouříme tedy do budovy nedostavěné, která má základ nepopíratelně dobrý, jak pouhým chloroformováním již objasněno? K tomu všemu zatajili odpůrcové visivekcí svému četnému i vděčnému obecenstvu tu důležitou okolnost, že milosrdní lékaři konajíce pokusy na zvířatech, vždy, kde koliv tak možno jest, zvíře zkoušené aetherem aneb chloroformem uspávají. Zvíře jest při bolestných pokusech bez vědomí, požívá téhož dobrodiní jako operovaný člověk. Tím pozbývá tuším veliká část námitek hned zpředu svého ostří. Nesmím také zapomenouti, že mnohý za ukrutný vyhlášený pokus není ve skutečnosti takovým, jakým se zdá. Pokud vím, citovány na mnoze za příklad pokusy na mozku; avšak právě mozek ve smyslu vytčeném citlivým není, vedle toho pak užívá se právě k pokusům takovým nejčastěji prostředků narkotických, aby operace přípravná zvířeti útrap zbytečných nečinila.

Vivisekce jest po mínění mém jedním z výsledků všeobecného boje o život v přírodě, boje, jenž u zvířat krutěji zuří než u raffinovaného člověka. Starým dokladem tvrzení takového jest hra kočky s myší. Kdo viděl dále luňáka, an z žijícího ještě holuba střeva klinul a soukal, potvrdí mínění mé. Myš týrá malého broučka, ohryzuje mu nohy; ťuhýci napichují hmyz na ostny — zdaž to nejsou vivisekce ukrutné jako ty, jež mnohý fysiolog koná?!

Silnější přemáhá slabšího, ničí ho, má-li jaký prospěch z toho. Toť starý a zajisté krutý zákon. Pobíjíme tisíce všelikých tvorů, aby sloužili nám za potravu; nejednou je týráme ukrutným spůsobem, aby činili potravu příjemnější! Kdo slyšel o umělém krmení drůbeže zejména ve Francii, kde se ubožákům pomocí stroje množství potravy do žaludku vpravuje, uzná, že jest to týrání, mnohé vivisekci se rovnající. Však nad tím se nezastavujeme, potrava jest nám nutnou. Za našich dnů v Číně prý rodičové z hladu dítky vraždili a jedli. Děsné takovéto příklady nelze sice nijak ospravedlniti; avšak jsou děsným potvrzením učení o ukrutnosti v přírodě.

Tvorové v přírodě živoucí jsou ukrutnými, a příroda sama ukrutnou je k tvorům svým; budíť u nich útrapy a nemoci, kteréž usmrcují

s tak raffinovanou ukrutností, že skutky Nerónovy a podobných pánů jsou pouhým břidilstvím proti nim.

Tímtéž pak právem anebo bezprávím ničíme zvířata, domníváme-li se, že život týraného tvora může jakýmkoliv spůsobem prospěti životu našemu. —

Toť — ať tak dím — filosofické oprávnění vivisekcí.

Leč každá práce lidská se zajisté někdy zvrhne. Jedni domy staví, jiní je zapalují, i zdá se, že pokolení lidské nesprávnostem ani se ubrániti nemůže. Jsouť v pokolení tom lidé dobří i špatní, milosrdní i ukrutní, aniž by dobří mohli odpovídati za zlé. Tak se to má i s vivisekcemi.

Jsou mezi lékaři, pokusy na živých zvířatech konajícími, zajisté někteří a snad mnozí, kteří dopustili se v odboru svém ukrutenství neospravedlněných! Vím předobře, že mnohého lékaře, zvíře týrajícího, nenutkala k jednání tomu snaha šlechetná, nepobádala ho žádná láska ku vědě, nýbrž spíše ctižádostivost, která právě u tohoto stavu v případě, že uspokojena byla, zároveň zlaté dno mívá: — avšak sluší již na základě tom zavrhnouti šmahem celou doktrinu? Nezavrhujeme tisk proto, že pomáhá na světlo mnohdy knihám a spisům zhoubným — vímeť, že s jiné strany je užitek vynálezu toho mnohonásobným. Nezavrhujeme mechaniku proto, že byla matkou pekelného stroje Thomasova a jiných příšerných vynálezů — užitek doktriny této jest vůči škodám, jichž natropila, příliš veliký. Nezavrhujeme zajisté proto filosofii, že zplodila na příklad učení Malthusovo a jiné nemožné soustavy.

Tímtéž právem nelze vivisekce zavrhnouti; užitek z nich plynoucí jest pokolení lidskému mnohem závažnější, nežli ukrutenství, jichž se jednotlivci ve jménu vědy dopustili.

Naděju se, že oprávněnost závěrku takového příklady, jež jsem v průběhu náčrtku svého uvedl, dostatečně jasnou se stala.

První kabát.

Humoreska

od

Josefa Holečka.

Rod Holečků je prastarý. Zkoumatelé běhu světa mnoho se hlavy nalámali, aby se dopátrali jeho počátku. Zaznamenáváme tu jen trojí různé mínění o té věci; chtějíce však zachovati spisovatelskou objektivnost, napřed podotýkáme, že ani jedno z nich nebereme za své. Jedni hledají první zmínku o rodě Holečků v Mojžíšově Genesi, druzí, jako Charles Darwin, jdou ještě dále, a třetí dokonce vidí první jeho počátek ve prabuňce. Daleko by nás vedlo, kdybychom se o této otázce pustili do zápasu s učenými. Ostatně nám do toho nic není a žádný z Holečků by nám krušnou tu práci nezaplatil.

Panujícím dynastou starožitného toho rodu je nyní Vojtěch Holeček, který zděděnou otkou vládne moudře, spravedlivě a rozšafně ke cti nespočetných předků. Jsa věren šedivým tradicím, které zároveň s holými hlavami přecházely od nepamětna s otce na syna, spravuje říši svou neomezeně, ba despoticky. Jeho poddaní dosud se neopovážili přijít na myšlenku, aby žádali od panovníka konstituci. O zřízení republikánském se žádnému z nich ani nezasnilo, a kdyby —

Nu kdyby, stala by se pěkná věc. Despota by uznal za dobré, vzplanouti spravedlivým hněvem, vzal by nejbližšího dvořana za ucho, položil by jej přes koleno a dvořanovi bylo by tak nevolno, že by z dědičného žezla — otky totiž — třísky lítaly.

Mýlil by se, kdo by z toho soudil, že na dvoře Holečků není důstojné vybroušenosti mravů, jakž nejlépe se pozná z etiketty, které se tam užívá k dámám. Kdyby se na př. dvořanka dopustila intrik a postranných úskoků, nepostoupil by proti ní dynasta otkou, ale šel by do trůnní síně a vztáhl by ruku po metle, která jako jediný, ale přísný paragraf zákonníka říše Holečkův uložena je na místě nejsvětějším, za červeně polírovaným krucifixem, visícím na průčelí síně. Ačkoli bývají metlou jen princové a princezny rodu holečkovského biti, prokázal by samovládce provinivší se dvořance čest, jíž bývají účastni jen rození členové dynastie, po meči i po přeslici.

Dynasta Holeček žije velmi skromně, čehož příčinu však nesmíme tak hledat v nějakém filosofickém přesvědčení, jako v neobyčejné jeho přičinlivosti. Rozmnožilť prodlením svého panování ctihodný rod svůj o dobrý tucet nadějných ratolestí a stará se nyní, aby měly dostatek živné šťávy, pěkně zelenaly se a květly.

Několikráte do roka vzdává se skromnosti a strojí bohatou dvorní tabuli. Bývá to o obžinkách, pouti, posvícení a pravidelných křtinách. K takové slavnostní příležitosti vyšlou spřízněné dynastie své zástupce. Deputace pak bývají podělovány vzácnými dary. Dospělí členové deputac dostávají po hnětynce, koláčích a husí noze, nedospělí po čtyráku, ne-li dokonce po šestáku.

Že je monarcha Vojtěch Holeček přítelem pokroku, toho je důkazem, že se k jeho dvorním tabulím dostavuje výkvět intelligence až z velikého, světového města, které má bez mála 3000 obyvatelů a sluje Vodňany. Nikdy neschází některý slavný profesor tamních vysokých škol nebo arcikněz farního chrámu. Monarcha je pln líbeznosti a laskavosti. Opásán bílou zástěrou, vlastní rukou rubá podsvinčatům hlavy a předkládá tučné porce hostům. Repraesentanti intelligence dostávají nejdřív, po nich přicházejí na řadu zahraničné deputace, potom lenní páni, domácí princové a princezny, posléze pak dvořané a dvořanky. Po hostině pak vytáhne pikslu míru, kulovatou sandovku, na jejímž víčku neznámý umělec namaloval šedobradého starce. Piksla míru je částí dědičného pokladu. Starce na víčku považují všechny hlavy rodu za svého svatého patrona. Nyní je Vojtěchem, před tím byl Tomášem, ano někdy prý i Matějem.

Zmínili jsme se o lenních pánech. Někomu snad bude s podivením a prohlásí za nemožnost, aby v poslední čtvrti 19. století bylo ve střední Evropě pozůstalo ještě feudalní zřízení. Takť jest. Monarcha Vojtěch Holeček by myslil, že nemůže říši svou řádně spravovat, kdyby neměl aspoň dva many. Mají od něho kus pole na brambory, palouk pro krávu, ožinek na mezích a ohrabek sena a otavy na lukách. Za to má v náhradu manské práce na polích a lukách, v zahradách i stodolách.

Před dvaceti osmi lety hrozilo dynastii Holečků velké nebezpečí. Málem by se bylo přihodilo, že by se byl stal princem následníkem zas Matěj. Pevný jindy ve svých úmyslech Vojtěch Holeček nemohl to kmotrovi udělati, aby prvorozenému svému nedal na křtu jmeno Matěj. Kmotr chtěl svému patronu dokázati, že se zaň nestydí a slávu jeho při každé příležitosti rozmnožuje.

Samovládce povolil, ale vždycky se zachvěl, když si pomyslil, že jednou jeho místo na trůně Holečků zasedne Matěj. Proto se nermoutil nic víc než jako dobrý otec, když princ Matěj v několika nedělích po narození umřel. Ideálem jeho stal se nyní takový následník, jenž by se nazýval Josef. Někdo nepochopí, proč zrovna Josef. Také nám to není s dostatek jasno, ale podle osvědčené rozvážlivosti vznešeného otce bychom hádali, že našel na jmenu Josef zvláštní zalíbení pro jeho bezvýznamnost. Kdo se jmenuje Josef, může se ve světě čímkoli stát a jmeno jeho bude stále v souladu s jeho postavením, povoláním a charakterem. Lze v skutku rodičům odporučovat, aby byli při křtění svých

potomků rovněž opatrni. Dokud je synek malý, hezky zní, volá-li se naň Jaroslave, Břetislave, Ladislave, Svatopluku, ale když přijde do let a chce si založit karrieru, teprve pozná, jak neblahou výslužku dali mu vlastní rodiče na cestu životem. Kam to může přivésti člověk Břetislav, Bořivoj nebo Svatopluk?

Minul rok od úmrtí prince Matějíčka a monarchův ideál se nevyplňoval. Pořáde doufal a zas naděje pozbýval. Již se ho chápala malomyslnost. Viděl v tom trestající ruku boží, která mu odpírá žádoucího Josefa, když tak snadno oželel Matěje. Aby prozřetelnost usmířil, sliboval jí, narodí-li se mu mužské dítě, že již nebude míti žádných ohledův a udělá z něho zas Matěje.

Nebe se slitovalo a náš monarcha měl po dvou letech, po čem toužil. Novorozený kluk řval plným hrdlem, jako by mu celý svět patřil. Potěšený otec kladl jej vlastnoručně do vysokopostavené kolíbky. Zadíval se mu do spurné tváře, zastavil se nad ním, potom jej vzal na lokte a něžně jej líbal.

„Ne, ne, můj malinký,“ volal při tom, „přisáhám ti, že z tebe neudělám Matěje!“

Dvéře se otevřely a vstoupil kmotr Matěj, aby konal svou povinnost.

Kmotr Matěj zaslechl přísahu šťastného otce a pravil: „Svatý Matěj má velkou moc a ty ho nehněvej, povídám ti, Vojtěše!“

„Žádným spůsobem nedopustím, aby můj syn byl Matějem.“

„Nejde jen o to, příteli. Smrt nevede si žádnou matriku a protože by si paměť popletla, kdyby si vzala dva lidi stejného jmena a věku, dělají opatrní rodiče vždycky tak, že dítě nově narozené křtí jmenem dítěte před ním zemřelého, to jest, nevadí-li v tom pohlaví.“

„Žvast a pověra.“

Kmotr nahledl, že nejlepší zbraní přece bude, bude-li strašiti hněvem uraženého svatého Matěje. I jal se dokazovat, že pán bůh nikdy nebude od svého svatého a na jeho žádost život mladého tvora ukrátí. Toho se otec zalekl, ale lebka jeho by musila být málo česká, kdyby ustoupil od toho, co si jednou umínil. Pro ten den byly křtiny odloženy. Když se nazejtří probudil, už věděl, kudy najde východ z temné uličky.

Vykládal kmotrovi takto: „Připouštím, že má svatý Matěj velkou moc a že by se mohl cítit uražena, když mu nechci dáti pod ochranu tak nadějného kluka; avšak ať svatý Matěj si pamatuje, že je nad ním někdo, kdo jest ještě mocnější, že je nad ním bůh! A já syna zrovna bohu odevzdám do nejvyšší ochrany. Vychovám z něho sluhu božího a nebude-li papežem, ať jest aspoň kostelníkem. A pokřtím ho jmenem Josef, neboť počítám, že není na nebi mocnějšího svatého. Matěj byl docela obyčejným apoštolem, kdežto Josef jest s celou rodinou boží v krevním příbuzenství. Tak získám svému potomku ne jediného patrona, ale řadu, a jeden je mocnější druhého.“ Na tom zůstalo.

Tak vznikl princ Josef Holeček, kterýžto však hned po narození měl nehodu, že byl zbaven následného práva na vladařství svých předků.

Nebudeme stopovati činy, které princ Josef vykonal v kolébce

a přeskočíme rázem ke dni, kdy ponejprv byla veřejným obřadem uznána jeho mužská důstojnost.

Princi Josefovi bylo tehdáž něco přes tři leta. Leto, neděle — den páně. Princ je ve sváteční náladě. Prochází se po trůnní síni v červené sukýnce s bílými kvítky, je bos a v ruce drží dlouhé bičiště. Jindy mívá v druhé ruce kladívko, které se mu stalo nerozdílným druhem, a jímž zkouší pevnost kde jakého hrnce. Tyto velkopanské rozmary není mu nikterak možno z krve vyparagrafovat zákonníkem za krucifixem. Dnes na kladívko zapomněl. Matka je z toho náramně potěšena a když princ zvolá: „Maminko, nos!“ ihned nechává všeho a spěchá k svému miláčkovi, aby mu posloužila. Vždyť bude jednou duchovní osobou, bude mít před bohem vyšší postavení, než nejpřednější lidé světští, pročež je třeba, aby se mu již záhy dávala na jevo patřičná úcta.

Krátce před polednem zařinčela okna a do dvora vjel monarcha ve dvorní ekypáži, tažené mohutnou, vranou klisnou netolického plemene, kteréž co do velikosti a síly přichází hned po plemeni štýrském. Tím je vysvětleno, proč nebyly do dvorní ekypáže zapřaženy čtyry páry lecjakých anglických nebo arabských hříbátek.

Princ, jakmile slyšel, že se otcovský monarcha vrátil, vyrazil na dvůr a křičel rozkazovatelsky: „Na vranou, na vranou!“

„Napřed ruku pocelovat,“ krotil jej otec. „Nevíš, kloučku, co se dělává, když tatík odněkud přijede?“

Princ byl dnes tak povolným, že bez odporu učinil, co se dělává. Otec jej za to vysadil na vranou a vraná se hřmotným čtvermonohým dupotem ubírala se do konírny. Otec chtěl syna ssadit, ale při tom byla by bez mála mezi oběma vznikla nepříjemná rodinná roztržka, kdyby se byl otec nezachoval podle zásady, že moudřejší ustoupí. Rozepjal kabát a ze spodní kapsy něco povytáhl. Princ, jak to viděl, stal se povolným jako dítě. „Frak (letopisy nevypravují, že by byl říkal „fjat“) frak!“ volal a když už byl s vrané dole, drápal se na otcovské koženky, jakoby chtěl po nich vylézti do kapsy ke fraku.

Svědčí to o znamenité civilisovanosti dílu světa, v němž leží naše říše, že se tam už ve tří letech nosí fraky, kdežto jinde do dvacíti let se nosí čamary a potom teprve se odhodí, aby postoupily místo elegantnímu fraku.

Uvedli prince Josífka do trůnní síně. Pohnutlivý okamžik. Matka radostí slzí, vpravujíc jej do důstojného obleku. Otec stojí se založenýma rukama a vážně pozoruje průběh ceremonií. Synek se nadouvá sebevědomím a drží se jako šťastný ženich.

Princ jest ustrojen. Prohledněme si jej, kterak vypadá.

Koprový frak s dlouhými šosy padá mu na bosé paty. Frak je rozepjatý, aby nezatajoval sametovou vestu s červenými, vtlačenými hvězdičkami. Z kapsy u vesty dobývají se velké perníkové hodinky, od nichž visí tlustý, neméně perníkový klíček na vkusném řetízku z malovaného papíru. Na hlavě mu sedí a přes uši padá byrokratická čapka se žlutou kokardou a šňůrou tétéž významné barvy. Nepravíme-li ničeho o kalhotkách, nečiníme tak ze zapomnětlivosti, nýbrž jedině proto, že tehdáž nebyly částí toiletty prince Josífka. Nevíme proč. Snad chtěli milující rodiče sobě i jemu připravit ještě jeden tak

Stavební památky egyptské.

slastný okamžik, nebo to bylo následkem jakési rozvážné opatrnosti, jejíž pohnutky nám docela známy nejsou.

Následovala slavnostní hostina, která vynikala báječnou hojností, neboť v sobotu před dotčenou nedělí bubřela našemu monarchovi z mladého jetele nejnadějnější kráva, tak že musila být poražena.

Proslavená herecká společnost, putující z říše do říše, od města k městu, od hradu ke hradu, meškala tou dobou na drahách, které byly společným majetkem dynastie holečkovské a dynastií sousedních. Společnost skládala se ze samých geniů. Neukazujeme přímo na jejich umělecké výkony, ale na spůsob života, který byl hoden skutečně geniů největších. Žili lehkomyslně, ale byli věčně dobré mysli. Když jim umění nevystačovalo na životní potřeby, brousili nože a nůžky, a když ani broušení neposkytovalo slušného výdělku, vypomáhali si sem tam krádeží. Ale nutno jim přiznati, že vynikali ve všem, ať se chopili čehokoli.

Zatím se již věsti o slavnostním dnu chopili čtyři větrové a mžikem ji roznesli do všech úhlů světa. Vítr totiž zastává v řečené říši místo zastaralého telegrafu. I přiletěl vítr západní k řediteli herecké společnosti a vyřizoval mu: Jakube Macháčku, stalo se to a to.

Ředitel Jakub Macháček seděl na mezi bez kabátu, vyhříval se na nedělním slunci a bafal z krátké dýmky. Ředitelka Cecilie Macháčková, věrná žena nejen z dobré vůle, ale i z moci zákona, přikládala na ohníček. Na ohníčku byl přistaven železný hrnek, přikrytý pokličkou. Zpod pokličky dobývala se vonná pára. Ředitel číhal na okamžik, až se donese k němu, a chňapal po ní širokými chřípěmi. Ob čas nadezdvihla ředitelka Cíla pokličku a pára se vyvalila jako hustý oblak, z něhož koketně své polo zahalené, polo odkryté vnady ukazovala mladá husa. Okolní potentátky chovaly husy až na posvícení, ale ředitel Jakub Macháček, jak byl genialní chlapík, nebyl od počátku máje ani jednu neděli a svátek bez husy. Přilepšoval si v ty dny na větší čest a slávu boží.

Třetím členem společnosti byla manželská dcera ředitelských manželů, známá daleko a široko pode jmenem Máry. Byla vysokého zrůstu, silná, avšak ne hřmotná, asi dvacetiletá, téměř krásná. Nosila se čistě a vkusně. Pěkné nohy nikdy neobouvala dřeváky, jako činívaly dvořanky v paláci holečkovském, ale měkkými šněrovacími botkami. Hlavu pokrýval pruhovaný šátek, svázaný pod bradu. Stahovala si jej do čela. Hořejší polovice obličeje byla následkem staženého šátku bílá jako křída, kdežto polovice dolejší byla poněkud osmahlá. Bělost hořejší polovice byla na prospěch velkým, černým očím, a plným, třešňovým rtům dodávalo platnosti přismědlé okolí.

Máry byla jako vývěsný štít ředitele Macháčka, štít, který sliboval vždy lákavý program. Ať se objevila v kterémkoli stoličném městě, v Stožicích, Chelčicích, Křepicích nebo na Pražáku, všude působila nevýslovnou sensaci. Ženatí potutelně mžourali očima, svobodní se počali ve všední den svátečně strojit, babičky se křižovaly a modlily se denně o růženec víc, vdané ženy lály a čmudily obědy, svobodné chodily uplakány anebo se zavíraly do komůrek. Nicméně bylo každé představení proslulých umělců velmi četně navštíveno, neboť v té zemi je

smysl pro umění tak živý, že se k vůli němu zapomíná denních, prosaických záležitostí.

Sedíc ve stínu pod stromem, opravovala si Máry divadelní kostym. Na červené sukni, dlouhé asi půl druhé pídě, přišívala pozlacené třepení a pás obšívala staniolem. Když byla hotova s touto prací, vzala do prádla bílý kabátec bez rukávů (kdo by byl v tom okamžiku porovnal rozměry jejího těla a kabátce, byl by řekl, že jí bude trochu těsný) a přitužovala na něm silné, červené šňůry, podobně spletené, jako ony na husarských uniformách.

Máry udělala uzlíček, ukousla nit, prohlížela bedlivě jednu část kostymu po druhé, držíc je proti světlu. Zívla na znamení spokojenosti a položila je stranou. Protože měla hlavu delší chvíli sklopenu, draly se jí husté vlasy do čela. Máry je uvedla do příslušných mezí a složila ruce líně do klína. Měla, mimochodem řečeno, ruce jako milostslečna. Totiž malé, bílé a jemné. Zívla zas, trochu déle než poprvé. Zuby její byly drobné a lesklé jako perleť. Neměla tudíž příčiny zakrývat je dlaní a byla nad to v náladě trochu pohodlné.

Matka zatím sundala s hrnečku pokličku a stála nad ním jako kamenná socha.

„Matko," tázal se ředitel, „už?"

„Už."

„Tak tedy."

„Mísu."

„Ve voze."

„Dojdi."

„Máry dojde."

„Máry nedojde," ozvala se tato hlubokým, příjemným altem, „nevařila."

„Pěkná dcera!"

„Pěkná matka, nechce dceři posloužit."

„Přines, tatíku."

„Jdi sama, matko, ty umíš nejlépe mísy nosit."

Matka šla k vozu, který stál nedaleko v úvoze. Vzala z něho hlubokou majolikovou mísu a cínové lžíce. Hubujíc vracela se ke společnosti, jejíž ostatní členové nedali se tím rušiti.

Máry okusila jídla, ale hned zas lžíci položila.

„Jsi hodna," pochválil ji otec.

„Proč?"

„Že nejíš."

„Proč?"

„Nechutná mi."

„Proč?"

„Přejedla se mi husa. Pořád jedno jídlo."

„Co bys?"

„Sele bych."

„Budeš. U Holečků mají šestnáct, boží požehnání, prasnice dvě, ale ještě mladá, teprve čtrnácte dní. Jedno nepohřeší."

„Pojeďme," navrhovala krasavice.

„Já bych také," přidávala se k návrhu matka, která již nehubovala.

Ředitel se v pilné práci pozastavil a přemýšlel. Právě v tom okamžiku se stalo, co jsme už pověděli; přiletěl vítr a vyřizoval: „Jakube Macháčku, princ Josífek Holečkův oblekl dnes první kabát; nesmírná sláva; dvorní hostina, dvořanům šle praskají a knoflíky odletují; rámus, až se zdi v základech otřásají.“

Ředitel se rozhodl. „Pojedem,“ pravil lakonicky a bral se do úvozu, ohryzávaje cestou stehýnko. Dámy následovaly čiperně jeho příkladu. Stolní náčiní ponořily do mělkého potůčku, tak že bylo v okamžiku tak čisté, jakoby právě bylo v továrně ukradeno.

Za nedlouho na to zastavil se povoz umělců na dvorním náměstí před palácem monarchy Vojtěcha Holečka. Vůz obrátil se k paláci zadkem, což bylo znamením, že se kratochvilná hra bude provozovati se zvláštní pozorností k rodu panovníkovu. Kůň byl vypřažen a puštěn, aby se pásl. Tlustý bagoun, druhý čtyrnohý následník naší společnosti a jinak divadelní enthusiast, odvalil se do stínu vozu.

K okrase náměstí slouží uměle zhotovený basin na hnojůvku, která vytéká z dvorce starého Havla, potentáta na pensi. Hladina hnojůvky leskne se nádhernými a měnivými barvami duhy. Z basinu se vyvinuje přelíbezná vůně, která občerstvuje čivy poddaných. I toto zařízení má nemalý národohospodářský význam, neboť chce-li některý poddaný kýchnouti, může toliko dojíti k basinu, postáti chvilku a rozkýchá se tak, že mu div nosem duše nevyletí. Jak se basin naplňuje, je státním tajemstvím, které staří Havlové svěřují svým nástupcům teprve na smrtelném loži, a tu ještě šeptem. Ten basin se nalezá zrovna pod okny holečkovského paláce a jest mu k nemalé a což více — k bezplatné ozdobě.

Stranou od basinu stál povoz divadelní společnosti, kteráž hned po příjezdu chutě se pustila do příprav k velkolepému představení. Z vozu vynesli dva bubny, velký a malý. Se zadní polovice shrnuli plachtu a vyndali obruče, přes něž byla rozepjata. Na odkryté části jali se stavět jeviště, k čemuž potřebná prkna byla složena v nitru vozu podél žebřin. Když byli hotovi, odstranili se do přední části, kteráž byla plachtou nepronikle zahalena.

Zpráva, že umělci zavítali do sídelního města, rozlétla se jako blesk. Hned bylo pozorovat její účinek. Svobodníci nasadili si čapky furiantsky na hlavu, oblekli zelené a modré kamizoly, do levé kapsy zastrčili pytlík s tabákem, ale tak, aby ven viselo červené lemování a žlutý drát, kdo měl pantalony, vyměnil je honem za koženky, a tak vyparáděni uvelebili se na kamenných lávkách před jednotlivými paláci, aby očekávali příští věci. Ženatí mhouřili potutelně očima, dvořanky zrudly jako kohoutí hřebeny a svolávaly slepice: „Puti, puti, puti, puť! Všššc do kurníka, všššc! Jsou tu komedianti.“ Nebylo paláce, z něhož by takové volání nezaznívalo.

Co se toto dálo, převlekli se umělci ve skrytosti vozu v divadelní kostymy. Když vyšli, přistupovali ženatí k oknům a neženatí zapomenouce bafat, uvolňovali si dlouhým „ááá!“ Ředitel Jakub Macháček měl na sobě bílou noční kazajku, přiléhající na mocné svalstvo, plovací kalhoty a na hlavě červenou, kulatou čepici s dlouhým perem, zatočeným nad čelem. Noby od kalhot až do perek měl holé. Ředitel nestál

hrubě za podívanou, ale za to Máry, oděná šatem už popsaným, při tom prostovlasá, poskytovala již sama sebou divákům unášející pohled.

Ředitel se chopil velkého bubnu, Máry si přehodila přes rámě popruh bubnu malého a vydali se nyní společně do všech konců sídelního města, aby „všem pánům vědomost dali a při tom uctivě je pozvali na kratochvilný tyátrštyk čili komedii, která z nejvyššího guberniálního povolení na zdejším jevišti ihned provozovati čili producírovati se bude.“ Ředitel provolával, Máry při tom neměla jiné úlohy, než statečně si vykračovat, milostně se usmívat, svůdně na všechny strany se obracet a hravě do malého bubnu tepat.

To vykonavše, vrátili se k vozu a ztratili se v jeho útrobách. Obecenstvo se ihned počalo scházeti. Také princ Josef dostal dovolení, aby byl představení přítomen. Na útratu obdržel dva dvougrošáky, kteréž zastrčil na místo, kde měl dříve hodinky, jež byl zatím snědl. Byl to takořka první jeho krok do života. Proto bylo by nedůstojno, kdyby vyšel mezi lid pěšky. Vyjel si náramně vznešeně. Ne sice v ekypáži, ale na mladší dvořance, jmenem Barča, panně jako věž slonových kostí.

Na tomto místě dlužno podotknouti, že prostřední dvořanka má na starosti drobný dobytek, kdežto dvořanky starší povinností jest, aby měla péči o dobytek velký čili rohatý a nejmladší, obyčejně nazývaná „hůdětem“, vede dozor nad husami.

Než princ vyjel ze brány, napomínal monarcha dvořanku Barču: „Ty, slyšíš, Barčo, ty poslouchej, dej si pozor na svůj obor, to ti povídám, víš, že se před nimi každý hřebík třese. Rozumíš?“

„E rozumím,“ odvětila dvořanka zdvořile a uctivě. Princ jí seděl na zádech ve vší slávě a velebnosti. Rukama se jí držel kolem krku a nohy jí vložil do loktů. Cítil, jak dlouhé šosy kabátu pěkně vlají a lichotilo mu, že se právě dnes, kdy se tolik národa sejde, může ukázati ve všem majestátě. Tu bude obdivu od starých a závisti od vrstevníků!

(Dokončení.)

Z duševní dílny básníků.

Příspěvek k filosofii a technice tvoření.

Studie od

J. Arbesa.

II.

Balzac. — Emile Zola. — Poe.

Býti pokládánu za nejplodnějšího spisovatele svého národa a nebýti jím; býti k duševní práci v pravém slova smyslu přikován, pracovati v potu tváří den co den bez oddechu po šestnácte hodin, sepsati celou biblioteku knih, vydělati báječné summy peněz a zemříti v dluzích v padesátém roce věku svého — vysílením ... jest zajisté možno jen ve věku moderním.

Bezradostný tento život vedl francouzský románopisec Honoré de Balzac, kterýž byl dlouho všeobecně pokládán za nejplodnějšího spisovatele své doby. Vyrozumívá-li se pod slovem plodnost pouze množství prací, pak by Balzac ovšem jména toho právem zasluhoval; ale vyrozumívá-li se při tom, abychom tak řekli, ona eruptivní plodnost, která nejen mnoho, nýbrž zároveň i snadno a proto často i lehkomyslně produkuje, pak Balzac jména nejplodnějšího spisovatele své doby nezasluhuje, poněvadž jím v tomto smyslu nikdy nebyl.

Produktivnost jeho nejen že nebyla snadná, ona byla naopak bezpříkladně namahavá, svízelná a mozolná. Podobá-li se způsob psaní skutečně produktivního spisovatele, jakým byl na příklad Alexandr Dumas starší, lehkomyslné zábavné hříčce, bylo produkování Balzacovo těžkou duševní prací, při kteréž pot vyvstává na čele a říne se po skráních, při které zanícené oči příšerně planou, srdce bouřlivě buší a píšící ruka zimničně letí po papíře a po kterémžto těžké práci nastupuje pravidelně duševní i tělesná ochablost.

Balzac nebyl, není a nebude jediným spisovatelem, kterýž tímto pracným způsobem tvořil; mnohdy obdivujeme se lehkosti nebo i lehkomyslnosti formy nějakého zdánlivě jen jaksi hravě na papír vrženého plodu, a zatím stála právě tato lehoučkost formy bezpříkladného duševního namahání; avšak Balzac byl bez odporu jedním z řídkého počtu spisovatelů všech věků, kteří s namahavou a mozolnou produkcí spojovali také bezpříkladnou pilnost a pracovitost. Genialní muž ten neznal oddechu. Tajemná démonická moc hnala jej do práce, jako by jej neviditelní démonové lakoty ohnivými metlami šlehali a zřídlem tajemné moci té byla — ušlechtilá ctižádost a nouze.

Balzac byl naivně, skoro dětinsky ješitný. Byltě, jak sám se vyslovuje, přesvědčen, že v první polovici tohoto století byli toliko čtyři muži určeni, aby měli ohromný vliv: Napoleon I., Cuvier, O'Connell a — on sám. První trávil dle slov Balzacových z krve Evropy, druhý

obepínal celou zeměkouli, třetí byl inkarnací celého národa, kdežto Balzac byl přesvědčen, že nadáním svým způsobí v celé společnosti netušený ruch. Za našich dnů, kdy soudí se o významu všech těchto připomenutých mužů nepředpojatě, arci každý ví, jak velice se Balzac mýlil, hlavně vzhledem k svému vlastnímu talentu.

Balzac neměl však pouze nesprávný pojem o svém povolání, nýbrž i o dosahu svého talentu v různých směrech. Byltě pevně přesvědčen, že síla jeho spisovatelská spočívá v dramatě a že na tomto poli musí dosáhnouti velkého úspěchu. Mimo to se pokládal za výtečného politika. Holduje zásadám konservativním hájil se stanoviska katolického náruživě i působení řádu jezovitského, jsa taktéž pevně přesvědčen, že bude i v politice podobně jako Chateaubriand hráti úlohu vynikající. Neúspěchy na těchto polích nikterak ho nepoučily o opaku — před duší jeho, zdá se, vznášela se neustále hvězda naděje, která jej vedla i po bludných cestách našeptávajíc mu klamná sladká slova: „Jen vpřed — zítra — jindy — později ... Budoucnost náleží tobě!“ ..

Řídká, skoro slepá tato důvěra v budoucnost byla hlavní pakou nadlidské jeho činnosti literarní. Balzac neustále doufá, že bude proslaven, bohat, milován a šťasten ... Za zdroj slávy, bohatství a štěstí pokládá práci a proto pracuje bez oddechu, s úsilím neúmorným, až klesá v předčasný hrob ...

Podivný muž ten sepsal vlastnoručně přes padesát objemných dílů různého obsahu. Avšak kvantita tato sama o sobě, ačkoli značná, přece ani vzdáleně neobjasňuje báječnou pracovitost Balzacovu a bezpříkladně mozolný způsob jeho tvoření.

„Vědomě špatně psáti vůbec ani nedovedu,“ psal kdysi Balzac jednomu ze svých nakladatelů a v slovech těch obsažen jest jakýsi klíč k jeho duševní činnosti. Snažil se psáti nejen dobře, nýbrž pokud možno dokonale; snažil se vytvořiti díla umělecké ceny a kladl na vlastní práce měřítko nejpřísnější. Byl sám sobě přísným, ba mnohdy i bezcitným kritikem, kterýž i na pracích poměrně nejdokonalejších vždy ještě nalezal vady a nedostatky, které nutno odstraniti. A tak stal se Balzac bez odporu nejpilnějším spisovatelem všech věků; ba více ještě — stal se jaksi živým strojem produktivním, kterýž s úžasnou pravidelností a zároveň skoro neustále se stejným úmorným, vysilujícím namáháním pracoval, až posléze tělesné ústrojí znenáhla ochablo a vypovědělo mu další služby — na vždy ....

Hlavní známkou Balzacova zvláštního způsobu tvoření je bezpříkladný boj o formu. Duší jeho šlehla myšlenka, mnohdy mlhavá, neurčitá, ale přece úrodná, kterou uznal za vhodnou spracování. Bez odkladu zasedl ku psacímu stolu a počal psáti vrhaje v zimničném chvatu myšlenky své na papír, až pramen jejich pro okamžik vyschnul. Tento rukopis zaslán do tiskárny, vysázen a Balzacovi poslán tak zvaný kartáčový otisk s širokým okrajem, na kterémž bylo možno učiniti nutné opravy. Původní nástin zhotoven byl obyčejně rychle a bez velkého namahání duševního; leč teprv při opětném čtení počala ona namahavá práce, která zžírala síly Balzacovy. Počal opravovati. Ale jaký to druh opravování! Počalť měniti, přepisovati, slovem předělávati s vzornou pílí a svědomitostí. Každý odstavec, každá věta, každé slůvko

zkoumáno a váženo na jemných vážkách esthetického jeho kanonu; zde vyškrtl, tam zas připsal, onen odstavec sredukoval na několik řádků nebo dvě slova, kdežto jinde zase dvě tři řádky nebo i jediné slovo rozšířeno v celý odstavec nebo poskytlo látku k nové kapitole. V brzku podobal se kartáčový otisk a okraj jeho bizzarnímu rukopisu hieroglifů. V každé řádce bylo škrtáno, každé druhé neb třetí slovo změněno, jiným nahraženo nebo v celou větu rozpředeno; u každého odstavce byla celá řada poznámek, vysvětlivek, korrektur atd.

A takto „opraven" putoval kartáčový otisk znovu do tiskárny, kde byl opět vysázen. Autorovi zaslán druhý vykorrigovaný kartáčový otisk s širokým bílým okrajem, s kterýmž naložil Balzac podobně jako s prvním. Opět měnil, opět piloval, opět škrtal a připisoval se Sisifovskou trpělivostí, až už nebylo ani mezi řádky, ani na okraji žádného místa více ku korrektuře. A podruhé „opravený" otisk putoval zase do tiskárny, aby byl ve změněné formě vysázen.

Nemilosrdný autor však tím vším nijak není uspokojen. Chce třetí, čtvrtý, pátý, ba šestý obtah a každý pokaňká, každý skorriguje a upraví podobným spůsobem jako první otisk kartáčový; ba mnohý z pozdějších vykazuje dva i třikrát tolik korrektur než kterýkoli z předcházejících.

Tak stalo se, že mnohdy kratičký článek, určený pro feuilleton, změněn v dlouhé pojednání, že z nepatrné, jen lehce na papír vržené arabesky stala se psychologicky prohloubená dlouhá novella, že zdánlivě dějem chudičká novelletka vzrostla v několikasvazkový román.

Sazeči arci bručí na nekonečnou tuto korrekturu, která je stojí nepoměrně většího namahání než kterákoli jiná z nejobtížnějších prací typografických; ale autor je suverenním pánem; bez jeho svolení nesmí býti tištěno, každá jeho korrektura musí býti svědomitě provedena, každému jeho přání vyhověno. Nešetří-li práce a namahání duševního on, kterýž z korrektur svých nejen nemá žádného zisku, nýbrž naopak značnou hmotnou škodu, jakž možno žádati, aby šlo po přání sazečů, kteří jsou za každou korrekturu placeni? Avšak ani šesteronásobná korrektura mnohdy nemilosrdnému autoru tomu nedostačí. Posílá pro sedmou, osmou, devátou, ba často se stalo, že musila býti i desátá ba i čtrnáctá korrektura Balzacovi dodána, než řekl: „Teď jsem hotov — možno tisknouti!"

Tak povstala všechna díla Balzacova bez rozdílu obsahu. Nejprvé pouhý blesk myšlenky, pak strašná práce opravování, vlastně vypracování neboli odívání základní myšlenky ve vhodný háv slovesný. Zdá se, jakoby vlastní tvořivost Balzacova byla se budila teprv při pohledu na vytištěné řádky; bez tohoto havu byla mu myšlenka a látka jaksi beztvárnou mlhou, kterou v šťastném okamžiku dovedl sice jen letmo zachytiti, ale nikdy v paměti zachovati, tím méně ji dříve v duchu urovnati a spracovati. Vynalezavost jeho byla patrně okamžitá a obraznost jeho, zdá se, pomáhala mu jen tenkráte, když spočinulo oko jeho na potištěném papíře a byla tím ohnivější, čím více přibývalo připsaných hieroglifů pérem. V duchu své myšlenky rozpřádati, vážiti, zkoumati a pořádati, čili v duchu tvořiti bylo u Balzaca naprosto nemožné; on

musil míti při tvoření vždycky také prostředky fysické, které duševní činnosti jeho napomáhaly, ba bez kterýchž byla tato jen efemerní.

Tuto zvláštní, podivnou proceduru tvoření dlužno míti na zřeteli vždy, kdykoli se mluví o tom, že byl Balzac od svých současníků pokládán za nejplodnějšího spisovatele své doby, „le plus fécond de nos romanciers“, jak za živobytí Balzacova říkali Pařížané, kdykoli byla řeč o Balzacovi; neboť jen tím možno si učiniti pravý pojem o jeho vskutku báječné pilnosti.

Rozumí se samo sebou, že při takové úmorné činnosti tělesné síly Balzacovy často ochably, že skončil tu neb onu práci k smrti znaven nebo že byl unaveností ba vysílením u prostřed práce překvapen a brával následkem toho útočiště k dráždivým prostředkům různého druhu, aby svou fantasii osvěžil a ochábnuvší síly duševní k nové činnosti popohnal. Zpočátku brával útočiště ku kávě, ale později prostředek ten neměl žádného účinku, ba naopak podrýval jeho zdraví.

Tak píše Balzac v jednom listě své sestře Lauře*) mimo jiné:

„Káva, která mi druhdy pomáhala k produktivní náladě, působí nyní již jen na krátkou dobu. Bývámť na nejvýš asi čtrnácte dní rozčilen, což jest pro mé zdraví osudným, poněvadž mi působí strašné bolesti žaludeční ... Lauro! Celý svět snad se mne posléze nabaží. Nebude také divu ... Neboť jaký to život! ... Dnem i nocí býti přikovánu ku práci a neustále vydánu útokům. A já bych přec potřeboval ticha klášterního ku svým pracím.“

Trpká tato vlastní slova Balzacova jsou zřejmým důkazem, že pověsti o jeho veselosti, svěžesti duševní při práci byly pouhým výmyslem, jak i přítel jeho Théophile Gautier dosvědčuje. Avšak přes to vše neustává Balzac ani okamžik ve své obvyklé práci. Před duševním zrakem jeho vznáší se ideal jeho — štěstí a sláva a pudí jej k zvýšení činnosti. Chce zápoliti s nejproslavenějšími básníky o palmu slávy, chce filosofii vykázati nové dráhy, chce ve svých románech bojovati proti ničemnosti světa a zvrácenosti lidské, chce dobu milování žen pošinouti do věku, kdy žena již jen vzpomíná minulých dob, kdy milovala a byla milována; chce hlásati nové evangelium lásky, chce se státi geniem lidstva a proto pracuje ...

Avšak vedle toho dohání jej k práci zaviněný nedostatek hmotný. Balzac nikdy nevyvázl z nesnází peněžitých. Když zahájil svou činnost literární, arci nebyly naděje jeho příliš skvělé. Roku 1821 byl rád, když mu nakladatel vyplatil za jeden díl prací 600 franků a když měsíčně jeden takový díl sepsal. Leč již následujícího roku bral za jeden díl 2000 franků a dluhy jeho vzrostly na 120.000 franků ...

Honoráře Balzacovy byly v pozdější době skoro báječné. Tak obdržel roku 1836 za jedno své dílo 8000 franků a příjem za práci jediného měsíce činil neméně než 25.000 franků. V tu dobu pracoval Balzac s pravidelností živého stroje nejen ve dne, nýbrž i od půlnoci, před kterouž jen asi hodinu pospal, až do pěti hodin zrána. Nicméně ani takové příjmy nikterak nestačily k uhražení jeho potřeb a libůstek

---

*) Viz listy Balzacovy z let 1819—1850, vydané v Paříži 1876 co XXIV. díl sebraných spisů jeho.

— roku 1845 páčil Balzac dluhy své na 150.000 franků a po pěti letech zemřel, aniž by byl dluhy své zaplatil.

A dluhy ty trápily jej po celý život jeho. Namáhaje se, aby je zaplatil, pracoval do úpadu, do vysílení — ale marně. Ba nezměnil, ba ani nesredukoval své korrektury, které jej stály značné sumy. Tak vypravuje v jednom svém listě, že stály korrektury toho neb onoho románu mnohdy až 2000 franků, z čehož možno souditi, jak málo mu mnohdy, obzvláště na počátku jeho literarní činnosti, když byl poměrně nehrubě skvěle placen, z honoráře jeho zbylo. Později, když byl znám a hledán, ovšem mnohý z nakladatelů jako na př. firma „Vdova Béchetova" uhražoval náklad za korrektury z vlastního; ale v tu dobu měl Balzac zase množství jiných nákladných libůstek, které pohlcovaly velké sumy jeho honoráře.

Ve výše citovaném listě své sestře uvádí Balzac také objednané u něho rukopisy. Píšeť do slova:

„Musím napsati přes tři sta časopiseckých sloupců.

„Les Lecamus"	120 sloupců,
„Temná historie" (v „Journal du Commers") . .	120 „
Článek do listu „Mode"	64 „
Článek do listu „Sylphide"	14 „
„Dva bratři" v „Presse"	60 „
úhrnem	378 sloupců.

A vše to má býti v jediném měsíci hotovo!

Uvážíme-li mozolný, s neobyčejnou ztrátou času spojený způsob Balzacova tvoření, zdá se nám býti naprosto nemožným, aby byl Balzac bez mála 400 objednaných sloupců časopiseckých v jediném měsíci napsal.

Vysvětlením k tomu jest nám nejen celá nepřehledná řada jeho prací, nýbrž přede vším neúmorná pravidelnost jeho pracování vůbec. Tak píše v únoru 1833 jedné ze svých přítelkyň:

„Změnil jsem způsob svého života. O šesté neb sedmé hodině večer jdu spat jako slepice; o jedné hodině z rána se dám zbuditi a pracuju až do osmi hodin. Na to spím opět půldruhé hodiny, pak se nasnídám, vypiju šálek černé kávy a zapřáhnu se zase do svého fiakru. Pracuju do čtyř hodin, pak se vykoupám a jdu na procházku. Po té obědvám a jdu spat."

A takový nebo podobný život vede podivuhodný tento muž den co den po celý svůj život. Práce je mu vším; on nezná jiných radovánek, jiných rozkoší než když péro jeho skřípe po papíře. Balzac nezná v životě svém jiné změny, nežli že snad přesunuje hodiny své práce, vyhledávaje vhodnější doby ku své produkci; ale dobu samu nikterak nekrátí. Obyčejně pracuje denně po šestnácte hodin a činí tak i v době, když béře za své práce značné honoráře a když už i síly jeho ochabují.

Balzac vynikl, jak známo, jakožto románopisec a ku podivu, spisovatel, kterýž nejmozolněji produkoval, byl miláčkem — dam. Kromě toho pokusil se též v journalistice a vydával několik journalů. Posléze jej zachvátila horečka divadelní. Psal divadelní kusy a úspěch, jakého docílil na prknech, byl mu popudem k dalšímu tvoření v tomto směru.

Dnešního dne arci se dramatických prací Balzacových takměř ani nespomíná; ale tolik je jisto, že slavíval Balzac za svého živobytí svými dramatickými pracemi na prknech pravé triumfy. Roku 1848, tudíž dva roky před svou smrtí, byl s Alfredem de Musset miláčkem divadelního obecenstva pařížského, ačkoli byl co do směru pravým opakem Mussetovým. Musset byl idealista; Balzac naproti tomu vábil hlavně tím, že byl skeptik, že ze svých figur, bursianů, lichvářů, vynálezců atd. učinil pravé rázné typy své doby a že dialog jeho nesl se duchem, abychom tak řekli, boulevardským.

Úspěch na prknech pobádal Balzaca k zvýšení literární činnosti, i když síly jeho již ochabovaly. Ve své tísni ohlíží se Balzac po zvyku mnohých svých kolegů také po nějakém — spolupracovníku.

Přátelé doporučili mu mladého neznámého, ale nadaného básníka ze školy romantické, jehož jméno bylo Lassailly. Balzac vyhledal jej v jeho mansardě za mlhavé noci podzimní a dohodnuv se s ním, odvezl si jej ihned na svůj letohrádek „Ville d'Avnay“, kde obýval kleci podobný pavilon, známý pod jmenem „Les Jardies“. Kontrakt uzavřen na několik roků a povinností Lassaillyho, kterémuž se mělo dostati úplného zaopatření, bylo: vypomáhati Balzacovi při pracích dramatických t. j. míti vždy, kdykoli Balzacovi napadlo, nějakou myšlenku, nějaký plán nebo dramatický konflikt v zásobě.

Leon Gozlan vypravuje ve své brožurce „Balzac en pantouffles“ o charakteristickém tomto spolupracovnictví v tento smysl: Zpočátku byl Lassailly spokojen a počal i tučněti. Ale Balzac pracoval, jak známo, nejvíce v noci. O druhé nebo třetí hodině z rána zazvonil obyčejně na svého spolupracovníka, aby mu připomenul jeho povinnost. Nesmělý Lassailly nevrle vstal, napolo se oblekl a zapáliv voskový sloupek, ubíral se tiše pustými komnatami, jež dělily jeho ložnici od pracovny mistrovy a tak octnul se v noční čepici na hlavě, mnohdy bos, ale vždycky ospalý, před Balzacem.

„Nu, co jste vymyslil, milý Lassailly?“ optal se obyčejně Balzac.

Lassailly vytřeštiv na svého mistra oči, jakoby se teprv probouzel, počal koktati: „Pravda — bylo by dobře, kdyby se něco vymyslilo — ano, ano — je nutno, aby se tak stalo — aby se něco vymyslilo . . .“

„Nu, vymyslil jste něco vy?“ dotíral Balzac. „Rychle! Povězte, co jste vymyslil! Dostal jsem včera večer list, bych práci brzo dokončil a slíbil jsem i Lemaitreovi . . . .“

„Aj! Ráčil jste mluviti se slavným hercem Lemaitreem?“

„Mluvil jsem s ním — je celý náš . . . . Chce však ode mne drama, jež by celou Paříž rozplamenilo. Vymyslil jste si takové drama, Lassailly?“

„Nevymyslil — celé . . . . ale . . . .“

„Tedy aspoň částečně — snad osnovu?“

„Ano i — ne.“

„Nu, povídejte přec — povídejte!“

„Bylo by mi velmi milo,“ mumlá Lassailly, „kdybyste ráčil dříve sám pověděti, co jste vymyslil — vy . . . . Naše myšlenky ve vzájemné výměně . . . . jsem přesvědčen, že . . .“

„Lassailly! Vždyť spíte!“

„Ne, ne — nespím!“

„A přece — vždyť spíte stoje .... Víčka vašich očí zapadají...“

„Ujišťuji vás ...“

„Vždyť zíváte ....“

„Zimou ...“

„Dobře! Jděte si tedy ještě chrupnouti, milý příteli. Za hodinu na vás zazvoním poznovu.“

Lassailly vzal svůj sloupek a potácel se jako opilý do své ložnice, kde ulehl .... Ale jak přijíti na základní myšlenku genialního dramatu? ... Přemýšlí, vlastně sní ... až usne ....

Za hodinu zvoní Balzac poznovu. Ubohý ospalec zbudí se a vrávorá do kabinetu vznešeného a netrpělivého svého spolupracovníka. Následuje podobný dialog jako před hodinou a výsledek je tentýž. Balzac chce drama nebo aspoň nějaký impuls nebo třeba jen zásvit myšlenky — Lassailly však nechce nic, leda spáti ...

Podobný výjev opakoval se mnohdy pět- i šestkrát za jedinou noc.

Lassaillymu vedlo se sice jinak výborně, ale přes to přece počal blednouti, hubnul a posléze i ochuravěl. Časté vytrhování ze spaní a naprostá nemožnost dostáti podmínkám kontraktu, byly slaboučký mozek jeho tak rozpálily, že ochuravěl.

Kdysi setkal se s ním Leon Gozlan.

„Nu, což Balzacův letohrádek?“ ptá se ho.

„Dům ten jsem už opustil,“ odpověděl ubožák pohlednuv ospale k nebesům — „navždy opustil ...“

„A proč? Vždyť jste se tam přec měl dobře!“

„Výtečně! Byt i strava jako v ráji! Každý den pečeně, dvakrát denně zelenina — všeho dost! — A což teprvé káva!!“

„Proč jste tedy odešel?“

„Jak se můžete jen ptáti! Kdo by to vydržel! Sedmkrát, ba i osmkráte za noc vstávati! Osmkráte! Ale to není vše! Míti na prsou bambitku — a přemítati — hledati základní myšlenku dramatu, jež by celou Paříž rozplamenilo! ... K tomu lidské síly nestačí,“ dodal a slzy vstoupily mu do očí; „já aspoň nabyl trpkých zkušeností a prahu toho nikdy více nepřekročím.“

Ubožák slovu svému dostál. Nejen že se k Balzacovi více nevrátil, onť od té doby jméno Balzacovo vždy jen s hrůzou vyslovoval.

Potud charakteristické vypravování o Balzacovu spolupracovníku. Balzac zůstal opět obmezen na své vlastní péro, na svůj vlastní mozek a pracoval nyní beze vší cizí pomoci s touže houževnatou trpělivostí a svědomitostí jako dříve. Avšak bohatství, po němž byl po celý svůj život tak toužil, bylo i nyní ještě rovněž tak vzdáleno, nebo lépe řečeno ještě vzdálenější, než v době, když byl literarní činnost svou zahájil.

Dluhy jeho byly vzrostly v ohromnou summu.

Za to kyne mu sice sláva, po kteréž byl taktéž toužil, ale onoho uznání, jakéhož si byl tak vřele přál, přece se mu ani nyní ještě nedostává. Veřejné mínění zove jej nejplodnějším spisovatelem své doby, ale Balzac opírá se tomu ze všech sil, ba kdykoli epitheton to jen zaslechne, nabíhá mu hněvem žíla na čele. Víť on velmi dobře, jak mozolně byl díla svá sepsal, víť, jak obrovského duševního namáhání

vyžadovala a proto opírá se tak houževnatě názvu, kterýmž se označuje produkce snadná, hravá, ba lehkomyslná.

Kromě toho i jiná ještě závažná okolnost kalí poslední dny jeho života. Veřejné mínění dává ze všech jeho děl přednost jedinému, nazývajíc spis „Eugènie Grandet“ nejdokonalejším ze všech spisů Balzacových a velebíc „jeho tvůrce“. Avšak Balzac žádá, aby byl posuzován podle všech svých spisů a nikoli pouze podle jediného, on si přeje, aby jen onino z čtenářů jeho o něm soudili, kdož jej znají veskrze a nikoli ti, kdož byli pouze některé jeho spisy čtli. On sám dává přednost jiným spisům svým, klada na první místo „Le médecin de campagne“, na druhé „Le curé de village“, na třetí „La recherche de l'absolu“ a na čtvrté „Peau du chagrin“. Avšak veřejné mínění neohlíží se po mínění autorově a vychvaluje jeho spis „Eugènie Grandet“ dále .... Balzac se tomu marně vzpírá a na sklonku života svého pokládá spis ten za nejnešťastnější, jejž byl vůbec sepsal, za spis, který nezasluhuje pochvaly, a kdykoli někdo u přítomnosti autorově o spise tom pochvalně se zmiňuje, rozhněvá se Balzac, jakoby někdo vychvaloval nepodařený plod některého z jeho soupeřů literárních.

V práci své, v mozolné, vysilující práci, jak jsme ji byli výše naznačili, pokračuje Balzac s neúmornou trpělivostí a v pevné naději, že snad konečně přece se mu poštěstí dosíci bohatství, slávy a štěstí — ale tělesné síly jeho ochabují. Napíná je, béře útočiště k prostředkům posilujícím nebo dráždivým; ale nic naplat. Tělesný organismus jest podryt, soustava nervová rozladěna a nervy ochablé — a za nedlouho, roku 1850 umírá podivuhodný tento literární dělník — vysílením ....

* * *

(Pokračování.)

St. Denis.

Napsal

Karel Adámek.

Severní forty d'Aubervilliers, de l'Est, double Courone du Nord a fort de la Briche nad pravým břehem Sekvany přikovaly starožitný St. Denis k Paříži.

Tato zevní opevnění, jakož i město St. Denis, drželi Němci po uzavření příměří a míru v poslední válce nejdéle. St. Denis spojen jest s Paříží důležitým průplavem St. Denisským a dráhou, na níž se po celý den přeplněné místní vlaky hemží.

Od Paříže až do St. Denis prostupuje dráha žírnou rovinu, bující zahrady zelinářské, obklopena jsouc velkolepými průmyslovými závody; blíže St. Denis stýká se se Sekvanou i s průplavem, kterýž odbočuje

od velkého průplavu de l'Ourcqského v la Villette, vnikaje blíže St. Denis do Sekvany. Průplavem tímto, jenž jest spojen s průplavem St. Martinským, u Slavkovského mostu v Paříži počínajícím, jest zkrácena plavba lodí do St. Denis o 16 kilom.; ohromný oblouk Sekvany od Paříže k St. Cloudu, Neuilly, Asniéresu a k St. Quenu hadovitě se vinoucí, průplavy tyto téměř poloměrným směrem protínají.

Veliké nákladní lodě volně plují v nedozírných řadách důmyslně sestrojenými splavy průplavu; bodří lodníci prozpěvují veselé písně; v skladech a obchodních závodech na březích průplavu mravenčí ruch.

Obrátili jsme se hlavní třídou do města.

Nečistota a nefrancouzská všednost zeje ze všech koutů; na trotoirech i na ulici hromady smetí a různých odpadků, ošumělé krámky, zachvacující zápach ze stok; — jenom malebná skupení domů s vysokými střechami a se štíhlými komíny, povyk pouličních prodavačův novin, zelenin a j., důvtipné obchodní reklamy, elegance nemnohých velkoskladů, bílých vran v hejnu havranů, upomínají, že jsme v městě francouzském.

Na návrší při hlavním náměstí kraluje staroslavná basilika někdejšího opatství St. Denis.

V imposantním průčelí tré velkolepých portálů, v středním kovová vrata s reliefy z XII. stol., z té doby mohutná cimbuří, korunovaná nedostavěnou věží. Nad portály vepsala republika dvakráte svá hesla: „Liberté. Egalité. Fraternité."

Na těchto místech byl pochován na Montmartreu umučený biskup Dionis, jehož památce byl posvěcen okolo r. 250 prvý chrám; slavný státník Suger (zem. r. 1152), opat St. Denisský, zbudoval velkolepou basiliku, která až na sporé zbytky na počátku XIII. stol. lehla popelem; nynější chrám postavil sv. Ludvík v l. 1234—84.

V zlaté době správy Sugerovy bylo opatství St. Denisské nejslavnější. Suger byl králův milostník a důvěrník, když Ludvík VII. do Palestýny putoval, spravoval Francii; řeholníci slynuli pěstováním věd, opatství oplývalo bohatstvím.

Prodlením věkův, najmě pak v prvé revoluci stihly velebnou basiliku St. Denis pohromy veliké; prohlášena jsouc konventem za chrám bohyně moudrosti, byla potom divadlem kejklířův, skladem vojenským, solnicí a j.

Teprv r. 1859 podnikla vláda důkladnou restauraci sešlé svatyně učeným archaeologem a na slovo vzatým architektem Viollet le Ducem, kterýž zbudoval v l. 1864—67 také nový farní chrám v dolním městě v střízlivém gotickém slohu XIII. stol.

Nejskvělejší svědectví mistrnosti le Ducovy zajisté vydává pečlivá restaurace kaplí v ochozu kůru „des Reliquies". Polychromie stěn a klenby harmonicky splývá s překrásnou malbou oken i s mosaikou podlahy, veškeré dekorační motivy, veškeren oltářní a mešní nábytek jsou přesně a důsledně provedeny v gotickém slohu kaplí.

Při bombardování zbořili Prušáci v poslední válce tři kaple v ochozu, nyní jsou již úplně restaurovány; roztříštili drahně starožitných maleb na skle v oknech basiliky a j.

Památky to chvastavě vyhlašované kultury německých bohatýrů! —

Od VII. věku byli v této svatyni pochováváni králové francouzští,

jichž ostatky po snešení konventu (l. 1793, 31. m. července) poslanec Hentze v m. říjnu r. 1793 z basiliky vyklidil a do dvou jam, do polou vápnem naplněných, blíže basiliky složil. Z kovových pomníků a rakví královských, jakož i z kovové krytby basiliky, byla ulita děla a náboje národní armádě. Revoluční vláda, hubíc se zuřivou důsledností „neblahé upomínky tyranův a svatých,“ nazvala také město St. Denis — Franciade.

Po devíti letech obnovil císař Napoleon I. (l. 1806, 19. d. m. února) kapitolu i basiliku St. Denis, v níž byl 1. d. m. dubna 1810 s Marií Louisou slavně snouben.

Při restaurování byly do basiliky přeneseny opět pomníky královské, jež byl zasloužilý Alex. Lenoire v revolučních bouřích zachránil a v pařížském museu des Petits Augustins uchoval. Při tom se octl arciť mnohý cizí náhrobek v St. Denis, v revoluci rozlité kovové náhrobky pak byly nákladem státním nahraženy novými.

Napoleon I. i ctihodný jeho synovec Napoleon III. prohlásili basiliku St. Denis za hrobku své dynastie; pochován však tu byl pouze chlapec Napoleon Karel, synek Louise, bratra Napoleona I.; dynastie Buonaparteův pochována jest u Vatrloo a u Sedanu. — Dekorovaný strážce prázdných hrobů královských, důstojný druh opatrovníka prázdných hrobů Voltairea a Rousseaua na Pantheonu, vybírá oficielní vstupné „pour les frais du culte“ po 1 fr., — zvláštnost Francouzů zajisté nedůstojná! — a shrábnuv poslední frank odevzdává nás svému dvoumetrovému kolegovi, kterýž se směšnou, pathetickou nadutostí a chvastavostí německého profesora, bombastickými frásemi vykládá šest a sedmdesáte pomníků Merovingův, Karolingův, Kapetův, Valoisův i Bourbonův. Nás nejvíce zajímá jednoduchý náhrobek Boženy Bourbonské (zem. r. 1381), manželky krále Jana Lucemburského, matky našeho Karla IV.

Polofrancouzský rod Lucemburkův trval stále v živém styku s dvorem francouzským. Matkou Karlova děda, císaře Jindřicha VII., byla Božena d'Avesne, jeho manželkou a mateří kr. Jana, Markéta Brabantská.

Francouzský král Karel IV. (v l. 1322—28) pojal za manželku Marii, sestru Jana Lucemburského, a byl ujcem Karla IV., kterýž byl po jeho vůli, nedlouho po svém příjezdu do Paříže (v m. dubnu 1323) v basilice St. Denis papežem Janem XXII. slavně biřmován, přijav potom jméno biřmovní Karel místo křestného jména Václav.

Týž papež Jan XXII. svolil v sňatek mladistvého králeviče Karla s nedospělou sestřenicí krále Karla IV., Blankou z Valois, jenž byl také skutečně uzavřen (r. 1323 neb 1324), ačkoliv byli oba snoubenci ještě děti. Král Jan Lucemburský uzavřel r. 1332 smlouvy svatební své dcery Jitky s francouzským kralevičem Janem, vévodou normanským, synem krále Filipa z Valois. Jitka, ve Francii Bona jmína, jest pramáteří potomních králů francouzských z rodu Valois, jakož i vévodů Burgundských. Zemřela dříve (r. 1348), než byl její manžel na krále korunován.

Francii navštívil Karel IV. naposled v m. lednu r. 1378; 3 d. m. ledna t. r. jsa dnou velice sklíčen, dal se donésti v nosítkách do St. Denis, k hrobům králův Karla IV. a Filipa z Valois.

Opat St. Denisský uvítal Karla s velikou poctou před městem

a provodil jej do basiliky, kdež se Karel na hrobech svých pěstounů vroucně modlil, připomínaje si vděčně a velebě vše, co jemu dobrého a laskavého byli za jeho mládí prokázali. 4. d. m. ledna t. r. uvítal dvůr francouzský Karla před branami pařížskými s velikou slávou; král s vévodami z Berry a z Navarry, s hrabaty z Eu, z Boulogne, z Tancarville-u, se Sancerrem a j., s četnými biskupy a dvořany vyjel Karlovi v ústrety až k la Chapelle-u.

Velkolepé mausoleum na památku Ludvíka III. (zem. r. 1515) a jeho manželky Anny Bretaňské jest zbudováno po vzoru vlašských mausoleí arkádových; obrubu základu krášlí reliefové obrazy z dějin Ludvíkových; kolem sarkofagu v arkádách jsou sochy apoštolův, na sarkofagu leží nahé, děsně ošklivé mramorové odlitky sešlých mrtvol Ludvíka a Anny. Podivínství výstředního realismu! Nad mausoleem klečící sochy královských manželů jsou ušlechtile komponovány. Architektura mausolea, dílo Jeana Justea z Toursu, jest perla francouzské renesance.

Mausoleum Františka I. (zem. r. 1547) a manželky jeho Klaudie (zem. r. 1524) shotovili dle nákresův genialního Filipa Delormea r. 1552 Bontemps, Perret a j.

Na dvanácti žlábkovaných jonických sloupech jest založena ozdobná klenba nad sarkofagem; ve vlisu zobrazují reliefy bitvy u Cerisole-a a u Marignano-a; na Mausoleu modlí se František s celou rodinou svou. Architektura i veškeré skulptury jsou mistrné.

Hrobka Jindřicha II. (zemř. r. 1559) a zlopověstné Kateřiny Medicejské (zemř. r. 1588) doplňuje trojici nádherných mausoleí královských; sochy modlícího se Jindřicha a Kateřiny jsou drahocenná díla umělecká.

Vedle náhrobků králův jsou památníky slavných vojevůdcův Bertranda du Guesclin-a (zem. r. 1380), Ludvíka de Sancerrea (zem. roku 1402), Viléma Duchatela (zem. r. 1441) a j. Meč se dobře hodí k žezlu! —

Mnohomluvný průvodčí otvírá bránu do podzemní krypty, v níž byli králové francouzští téměř po tisíc let pochováváni.

Hrobka vladařská jest uprostřed krypty, v ochozu složeny jsou (od r. 1817) rozmanité náhrobky a památníky Bourbončíkův, Orleánsův a j.

Přímo u vchodu straší bombastické, obrovské sochy „moci“ a „lásky k bližnímu“ z pomníku vévody z Berry, kterýž nebyl zřízen. V průčelním světlém výklenku klečí mramorová Marie Antonie a kamenný Ludvík XVI.

Marie vstoupila do hrobky z dvorního plesu; oděna jest nádherným, mistrně propracovaným rouchem, jenž vnady kyprých tvarů této svůdně krásné ženy smyslně vyvyšuje; v líci celý svět rozkoší, ni známka zbožného hnutí mysle, prsa frivolně obnažena — —; toť rekyně fantastického románu, nikoliv kající hříšnice!

Korunovaný dobrák Ludvík sklání malátně šíji pod trnovou korunou královských předkův svých; urazili mu ruku, — aby se nemohl modliti.

V zamříženém okénku rotundy střední krypty plápolá svítilna,

vrhajíc rudou zář do temné, děsné hrobky královské; — na železném lešení v ohromných truhlách železných jsou složeny ostatky Marie Antonie, Ludvíka XVI., Ludvíka XVIII., vévody z Berry a j. pánů Francie. Ostatky 25 králů a 10 královen, 84 princů a princezen francouzských, jež dal Ludvík XVIII. r. 1817 z vápenek vyzvednouti, tlí v temném zákoutí krypty.

Hrobka tak děsná, jako historie těch mrtvol vladařských! — Karel IX., příšerný kat noci Bartolomějské! Vrtkavý Jindřich IV. přestoupiv roku 1593 v basilice St. Denis na víru římsko-katolickou, byl Ravaillacem r. 1610 úkladně zavražděn.

Ludvík XVI. a Marie Antonie zahynuli na popravišti; Ludvík XVIII., poslední v této hrobce pochovaný Bourbon, kázal přenésti ostatky jejich do St. Denis ze hřbitova Madeleineského, na němž byla zbudována Bourbonům posvátná Chapelle expiatoire.

Vévoda z Berry byl r. 1820 zavražděn a j.

Dýka vrahova a katův meč zasahají děsně v historii těchto slavných dynastův a mocných despotův. —

Vracíme se do basiliky.

Velebnou svatyní prochvívá stlumený hlahol zvonů, nad rakví čerstvými věnci pokrytou pějí dojemné chorály pohřební. Rozechvěné srdce svírá bol, v oku perlí se slza soustrastná. —

Poklad basiliky, jejž střeží papírový papež, býval druhdy velkým museem starožitností a skvostů uměleckých, jež byly najmě v revoluci odcizeny a také národní knihovně, státním sbírkám v Louvreu a j. přivtěleny; v klenotnici zůstal starožitný trůn Dagobertův, relikviáře, kříže a j. z doby Ludvíka IX., koruny Ludvíka XIV., Ludvíka XVI., Marie Antonie a j.

V sakristii vymaloval Menjand utracení Ludvíka XVI., Heim přenešení ostatků králův Ludvíkem XVIII. a j. U vchodu do sakristie jest vyvěšen historický kalendář, seznam fundačních mší: 21 d. m. ledna každého roku se obětuje mše sv. za v pánu odpraveného Ludvíka XVI., 16 d. m. října za Marii Antonii, několikráte za rok za Buonapartey; po celý téměř rok se modlí kněží St. Deniští za odpuštění hříchův korunovaných spasitelův společnosti francouzské. Drahé vykoupení! —

Prvou revolucí bylo také opatství St. Denis zrušeno, v rozsáhlých, nyní valně rozšířených budovách opatských jest od r. 1816 ústav ku vychovávání dívek vojenských členův řádu čestné legie, jejž byl Napoleon I. v zámku Ecouenském r. 1809 založil.

Nejvyšším dozorcem tohoto ústavu, v němž bývá stále 6—800 dívek až do stáří 18 let opatrováno, jest velký kancléř řádu čestné legie.

Král stepi.

Román

od

Serváce B. Hellera.

(Pokračování.)

Večer následujícího dne zářil Kreml neobyčejným leskem: bylť velký příjem a nejvyšší vrstvy říšské šlechty přijížděly ve skvělých ekypážích, aby noc v carských sálech ztrávily a tím panovníku společenský hold vzdaly. Veliké prostranství před novým dvorcem bylo povozy již skoro naplněno, a ještě vlekla se po „Krasnoj ploščadi“ (červeném náměstí) na severní straně Kremlu a odtud nikolskou branou do vnitř Kremlu nepřehledná řada ekypáží, z nichž většinou dámy v nádherných toilettách netrpělivě ven se dívaly. Jaké to dámy, jaké toiletty! Většina kočárů byla naplněna bělostnými oblaky krajek a hedbávu, z nichž jen zářící hlavy na povrch se nořily, asi jako hlavičky koroptví, kteréž do sněhu se byly zahrabaly. Obecní zřízenci drželi v širokém špalíru planoucí pochodně a jízdní žandarmerie udržovala pořádek.

Ještě nebyly ani dvě třetiny carských hostů do proslulého paláce se zlatou střechou vstoupily, a již vyjížděl trojickou branou na západní straně z Kremlu skvělý kočár, ve kterémž, cylindr mezi koleny drže, kníže Rumjancov seděl a cigarro si zapaloval. Kníže byl jedním z prvních v Kremlu a jemu podařilo se také, že mezi prvními cara mohl pozdravit. Jakmile byl docílil, že ho car viděl, považoval kníže Rumjancov věc za odbytu a spěchal, aby se dostal ven a dále tam, kam ho srdce vábilo. Že mu nebylo nesnadno vyjíti druhou stranou z paláce, aniž by ho byl kdo spozoroval a pohřešil, rozumí se při tak hlučné schůzi samo sebou.

Kníže Rumjancov sestoupiv tedy zadními schody na druhé kremlovské náměstí vsedl rychle do čekajícího již kočáru, a ujížděl ulicemi vnitřního města, kteréž pěším lidem, povozy a jezdci dosud se hemžily, vzhůru k boulevardům a odtud rovnou cestou novějšími čtvrtmi ven za město, přímo k Petrovskému parku. Čím více k periferii města se blížil, tím rychleji ochaboval lomoz na ulicích a okrajiny Moskvy byly již v obyyklý spánek ponořeny. Jen z přízemních „kabaků“ hlaholila

všude směs rozjařených lidských hlasů, a tu i tam zazníval z nádvoří jednotvárný zpěv k balalajce aneb štěkot psů ze spaní vyplašených. Na silnici k Petrovskému parku vedoucí objižděly jen hlídky jízdných žandarmů a harašily čas po čase sem i tam lehounké kočárky.

I v parku samém bylo proti předešlým dnům nápadně ticho. Jen málo lidí procházelo se kolem nádherných záhonů nebo v řadách košatých stromů, do nichž toliko sporé paprsky měsíce vnikaly, a jen v málo které ville seděla při otevřených oknech a planoucích lustrech veselá společnost kolem lesklého samovaru. Bylo patrno, že Moskva větší část obyvatelstva parku do svého středu přilákala.

Rumjancov obejel celou hlavní řadu dač a vystoupiv před svou villou z kočáru zabočil úzkou, nejkratší cestou do hlubiny parku, k letohrádku knížete Galicyna. Letohrádek ten byl od ostatních dosti odlehlý, měl pouze v průčelí volné prostranství, porostlé bujným kobercem květin v rozmanitých ozdobných tvarech a barvách, po obou stranách pak písčité cesty a v pozadí neveliký sad, který do nejhlubší části parku zapadal.

Mimo pravé křídlo, kdež služebnictvo bydlilo a ještě několik oken osvětleno bylo, panovaly v celé ville tma a hluboké ticho. Měsíčné paprsky, kteréž se přes vrcholy okolních stromů přelévaly, dopadaly jen do zadní části sadu, kdež lehkým volným krokem mladá dáma se procházela. Dáma byla v elegantním večerním promenadové obleku a měla přes hlavu a hruď ovinutý velký šat z černých krajek. Právě obešla velkou drátěnou klec, mající podobu čínského zámečku, kdež rozmanité cizokrajné ptactvo, chrupěním jejích kroků poděšeno, křídla protahovalo a ospale tíkalo nebo krákalo, a zastavila se u bílé mramorové sochy Diany. Opřela hlavu o římsu podstavce a povznesla obličej na polo do výše, že bledá zář měsíce krásnou její tvář hedbávným leskem oblila. Zdálo se, že sama luna tu spanilou hlavu s rozkoší celuje, a nedaleko zaklokotal slavík, jakoby se ho byla z toho pohledu opět jarní touha zmocnila. Dáma hleděla zamyšleně do korun protějšího stromoví, jakoby z jejich tichého šumění věštbu své budoucnosti chtěla vyslechnouti. Pojednou zaskřípěla železná vrátka v mřížové ohradě a na stezce mezi křovím ozvaly se kvapné mužské kroky.

„Kdo tu?“ zvolala jakoby polekána dáma.

„Ten, který vás nade všechno zbožňuje, Adelaido!“ odpověděl jásavý hlas z houští a hned na to vystoupila z listoví ohebná postava muže v černém salonním obleku s jiskřící démantovou hvězdou na hrudi.

„Ah, to jste vy, kníže?!“ zvolala s uspokojením dáma, ale doložila ihned s jemnou výčitkou: „Jak jste mne poděsil! Proč jste, zlý muži, nedal dříve umluvené znamení, abyste mi uspořil leknutí?“

„Polekal-li jsem vás opravdu,“ odvětil galantně kníže, „prosím za odpuštění. Viděl jsem vás z daleka, a abych vás samotnu chvíli pozorovati mohl, ploužil jsem se po úzkém trávníku podél mříže; přišed pak zcela na blízko a uzřev v kouzelném svitu měsíce vaši tvář nade všechno čarovnou, zapomněl jsem úmluvy a vyraziv prudce dvířka letěl jsem k vám, abych v tu chvíli ještě se vrhl buď do vašeho objetí anebo dolů k vašim nohám. Nuže poručte, Adelaido, kam se mám vrhnouti?“

„Nikam!“ pravila s měkkým důrazem Adelaida. „Jedno by bylo nedůstojno mne, druhé nehodno vás. Zde, na uvítání moje ruka! Ale nyní mi řekněte, proč nechal jste mne tak dlouho čekat?“

„Tak dlouho?!“ podivil se Rumjancov. „Proběhl jsem jen zlatým dvorcem a porušil všechen způsob, jen abych už mohl býti u vás. Kdyby se o tom náhodou císař dověděl, stanu se u dvora nemožným, a vy mi ještě děláte výčitku!“

„Je-li tomu tak, a já nepochybuji ani dost málo, že pravdu díte, musím vás nejen omluvit, nýbrž jsem vám ještě díkem povinna“, odpověděla dvorně Adelaida a doložila měkce, skoro rozpačitě: „Vy pak musíte mne také omluvit; vždyť víte snad, jak zvolna ubíhá čas, když očekáváme něco — nu řeknu třeba: příjemného.“

„Adelaido!“ zvolal radostně kníže. „Bylo to upřímně řečeno, je vám opravdu tato schůze příjemna?“

„Což myslíte,“ odtušila žertovně Adelaida, „že bych se dobrovolně k něčemu nepříjemnému odhodlala? Avšak prosím, abyste mému slovu nepodkládal smyslu hlubšího. Jest mi vždy příjemno s vámi mluvit, obzvláště dnes, kdy zajímavé novinky od vás očekávám. Tedy příjemno, ale nic více!“

„I to mně, Adelaido, prozatím stačí,“ horoval Rumjancov; „neboť dává mi právo, abych prohlásil: je-li vám pouze příjemno se mnou dlíti a rozmlouvati, že jest mně každá taková chvíle svrchovanou rozkoší. Suďte z toho sama, Adelaido, v jakém rozpoložení mysli se nalézám!“

„Nekonala jsem ještě nikdy žádných studií na choromyslných,“ odpověděla žertovně Adelaida, „a neumím tedy podobných věcí rozpoznávat. Jediné, co bych si ještě dovolila soudit, jest: že jste buď lichotník ze zvyku nebo blouznílek.“

„Ani to ani ono,“ odporoval Rumjancov, usedaje na bílou mramorovou lavičku vedle Adelaidy, „ačkoliv opravdu blouzním. Blouzním po vás, Adelaido, a bude-li mé blouznění marné, zšílím. Proti svému zvyku, ba proti celé své dosavadní povaze jsem od té doby, co do Carského Sela jste přibyla, proniknut jedinou myšlenkou — o vás, a jedinou nezkrotitelnou touhou — po vás! Adelaido,“ pokračoval s rostoucím zápalem, „co nyní vám říci musím, chtěl jsem si na konec naší dnešní rozmluvy zůstavit, avšak nemohu. Víří to ve mně jako v sopce, musím svému srdci již nyní odlevit: Adelaido, já vás miluji! Miluji vás s největším žárem, jehož jsem schopen, miluji vás neskonale, nevýslovně. Vy jste můj ideál, moje bohyně a nejvyšší blaho, jehož se domáhám! Nuže rcete, jakou ozvěnu budí toto vyznání ve vašem srdci, jakou dáváte mi naději?“

Adelaida seděla s očima k zemi svislýma a sepjavši ruce v klíně mlčela. Teprv na opětovné naléhání Rumjancova odpověděla mdle a jako smutně:

„Vaše slova, kníže, mne zarmucují. Byla jsem šťastna ve vaší přízni a hrda na vaše přátelství, ale nyní hrozí mi nebezpečí, že pozbudu obého. Nesmím o vašem kavalírském slovu pochybovat, ale to je právě nejsmutnější; slýchám vždycky, že láska přátelství hubí a osvědčí-li se pak láska nemožnou nebo lichou, že nastává v srdci prázdnota, kterouž rychle osazuje nenávisť. A lásku, o kteréž mi pravíte,

musím považovati buď za lichou nebo nemožnou a děsím se už napřed vaší nenávisti."

„Adelaido!" zvolal káravě Rumjancov, „jaká to slova, jaké námitky! Moje láska k vám že je buď lichá nebo nemožná? Kde našla byste k tomu tvrzení třeba jen jediný platný důvod? A pak to další, což arci méně na váhu padá: že láska přátelství hubí! Jmenujte mi, pro bůh, toho slavného psychologa, který tu záhadu objevil! Avšak nejmenujte nic, vzdálilo by nás to od vlastního předmětu, a já se pro dnešek již od něho vzdáliti nechci. Jen tolik dovolím si z theorie ještě připomenouti, že znám věc, která nejen přátelství, nýbrž i lásku hubí, a tou jest rozumování, hloubání. Kdo příliš mnoho rozumuje, nikdy nebude milovat a naopak: kdo opravdu miluje, vzdává se co možná všeho rozumování. Tu pravdu mi přece nebudete vyvracet! Nuže věřte tedy: já miluji vás opravdu a vroucněji, než dovedu vyslovit, a proto vylučuji naprosto všechno rozumové přemítání. To může vám býti zajisté zárukou, že moje láska není ani lichá, ani nemožná, a mělo by vám býti také pobídkou, abyste sama všeho zbytečného rozumování se zřekla, cítíte-li jen, že byste mne aspoň mohla milovat. A o to jde zajisté přede vším nám oběma. Nuže odpovězte: je možná, abyste mne na vzájem milovala?"

Adelaida zadívala se do jeho v stínu svítících očí a opětujíc jeho vřelé tisknutí ruky, odpověděla tím lahodně zvučným a srdečným tónem, kterýmž dosud vždy žádoucího dojmu byla docílila:

„Lhala bych, kdybych řekla, že jest to nemožné. Bojím se spíše opaku, ačkoliv — ujišťuji vás — ze všech sil budu vzdorovat. Jsouť okolnosti, ve kterýchž člověk své city na uzdě držet musí, dokud — toho vůbec dovede. Avšak nechme toho. Nepravím, že bych byla vaše vyznání s chladným srdcem vyslechla . . ."

„Ale všechnu naději mi přece neodnímáte?" vpadl jí radostně do řeči Rumjancov.

„Naopak!" odtušila rychle Adelaida. „Mějte si ji, způsobí-li vám potěšení; ba věřte, že bych . . . . ale nikoliv, to musí být času zůstaveno, a proto prosím: nemluvme dále o tom. Čas ubíhá a vy slíbil jste, že mi sdělíte některé věci, kteréž se mne blízko dotýkají."

„Není mi věru snadno, odtrhnouti se od věci, která všechno obsahuje, co již po dlouhou dobu myslím a cítím, od své lásky," pravil hlasem již poněkud střízlivějším Rumjancov; „ale vy si toho přejete, a neznám rozkazu, jenž by mi světějším byl, než vaše sebe skromnější přání. Avšak navrhuji, abychom učinili při tom malou procházku okolním parkem. Noc je tak krásná a váš sadík příliš obmezený. Mimo to mohli bychom být snadno někým z domácích lidí překvapeni nebo vyslechnuti. Souhlasíte?"

Adelaida místo odpovědi povstala, kníže podal jí své rámě, ona se chutě zavěsila a oba vyšli nejbližší brankou do parku. Hluboké ticho panovalo v březovém lesíku, do něhož byli vstoupili; jen ve vrcholech stromů ozývalo se slabounké šelestění listů, jakoby si vysoké štíhlé břízy ze sna cosi šeptaly. Pracně proplétal se svit měsíce šťavnatými haluzemi a rozkládal se pak v bledých pruzích po hebkém mechu, pernatých travinách i košatém mlází, a kdekoliv sněhobílých kmenů se

dotýkal, zářilo měkkým leskem čisté stříbro. Vzduch nasycen byl lahodnou vůní jahod, malin a divokého kvítí, a z pozdálí bylo slyšet v chrupajících rostlinách opatrné kroky noční zvěře. Jinak všude velebný klid dokonalé noční poesie.

Adelaida a Rumjancov kráčeli valnou chvíli tiše podle sebe, jako by se byli báli to posvátné ticho rušit. Posléz přerušila je přece Adelaida vyzváním:

„Nuže, milý kníže, budete tak laskav a povězte mi, na co jste mne tak zvědavu učinil?“

„Přemýšlel jsem, rozkošná Adelaido,“ odpovídal Rumjancov, „zda-li by nebylo lépe, abych vám místo zamýšleného vypravoval něco jiného, co by mně více po chuti a smyslu bylo; avšak nejde to: musíte svou situaci poznat jasně a pravdivě. Jak jsem vám již stručně napověděl, mělo nás několik, kteří nejdůvěrnější kruh kněžny Lidie tvoříme, o vás a vaší budoucnosti dvě důvěrné porady. První byla zcela povšechná a jen platonická, v druhé pak učiněna již praktická a čestným slovem závazná usnešení. Z této druhé porady byla již vyloučena princessa Ščerbatova, ježto byla kněžna Lidie tím časem dospěla k přesvědčení, že se Ščerbatova, ani vás ještě neznajíc, od vás odvrací a stanovisko vám nepříznivé zaujímá. Princessa dopisuje si — o čemž asi dosud nevíte — s contessou Zenaidou Korsákovou a jest skoro nepochybno, že právě z těchto dopisů o vás jakéhosi křivého mínění nabyla. Snad vás Zenaida nějak zlehčila nebo nařkla . . .“

„Nikoliv,“ vpadla mu do řeči Adelaida; „to není možná! Znám Zenaidu příliš dobře a vím tudíž, že není ani schopna o někom křivě promluvit, byť ho i nenáviděla; ba v tom případě byla by nějaké pomluvy tím méně schopna!“

„Nemluvte tak, má drahá!“ napomínal jemně Rumjancov. „Jest to neopatrné. Neboť dejme tomu, že by přece o vás něco psala, což by vás na očích petrohradské společnosti nějak zlehčit mohlo nebo snížit: zdaž byste tomu sama nedodávala důrazu, ba snad i jakési věrohodnosti tvrdíc, že Zenaida ani svému nepříteli nedovede ukřivdit? Však nechme toho. Kdo bystrý zrak má a jemný smysl, musí již z osobního styku s vámi nabyti nezvratného přesvědčení, že jste bytost svrchovaně zbožňování hodná a odmítne s nevolí všelikou pochybnost o vašem jako zrcadlo jasném srdci a duchu; ti však, kdož takového jemného smyslu aneb snad ani dobré vůle nemají, nepotřebují ani žádných klevet — oni si je udělají sami, a jen v tom smyslu varuji vás před princessou Ščerbatovou, kteráž byla jako hadem uštknuta skvělým přijetím, jehož se vám hned na ponejprv na „Světlaně“ dostalo. A nyní vraťme se po bezděčné odchylce zase k oné poradě. Kněžna Lidie, používajíc eminentně příznivého dojmu, kterýž jste na valnou většinu společnosti a zejmena na náš užší kruh učinila, navrhovala, abychom se ihned pevně usnesli, kterak by se vám měly zjednat a pojistit v petrohradské společnosti postavení i budoucnost vašemu vzdělání, vaší kráse, vašemu duchu a vaší povaze přiměřené. V tom pak ohledu smluveno nejprv, abyste do všech vynikajících salónů naší residence uváděna a tam vším možným spůsobem vyznamenávána byla. Podrobný plán o tom zůstaven péči kněžny Lidie, její matky a hraběnky Zavalské,

jakož i osobnímu taktu každého jednotlivce. Dále jednalo se — odpusťte, že o tom mluvím, ale zdá se mi to býti nezbytné, abyste svou situaci jasně poznala — o zabezpečení vašeho hmotného postavení pro všechny případy. Výsledek nebyl sice příliš skvělý, ale přece takový, že se můžete již dnes považovati za vlastnici jednoho sta tisíc rublů na penězích a pěkné villy na Peterhofu. Jmění toto má býti takovým způsobem na vaše jméno připsáno, aby nikdo ani nezvěděl, že z darů pochází, a provedení této formální, právnické části svěřeno baronu Lipkovi. Odevzdati se vám má co věno aneb jakmile byste si vůbec vlastní domácnost chtěla zařídit."

„Tím způsobem uspořádána na mne zrovna jakási dobročinná sbírka?" otázala se prudce Adelaida, a z jejího hlasu bylo lze pozorovat, že v ní zápasí pocit vděčné uznalosti s pocitem uražené hrdosti.

„Abych upřímně řekl," odpovídal jaksi rozpačitě Rumjancov, „uhodla jste. A to jest právě, co můj jemný smysl uráží a proč si nyní zrovna výčitky dělám, že jsem se v tom jednání súčastnil. Vůle byla nade všechnu pochybnost dobrá, ba dbalo se i o to, aby věc se vším potřebným taktem byla provedena, ale proto přece nemohu se ubrániti pocitu, že jsme se na vás dopustili beztaktnosti. Mně hnusí se nyní, co jsme tehda z vůle arci dobré učinili: na vás, božská Adelaido, jsme se skládali! Jak rád bych odčinil své účastenství v tom skutku, kterýž se mi nyní pro vás tak pokořujícím zdá. Adelaido! Kdybyste mohla říci, že mne milujete, tak vroucně milujete, jako já po vás toužím: polovici svého, jak víte, velkého jmění složil bych ihned k vašim nohám a stal bych se třeba vaším otrokem! Avšak co to mluvím! — Takovou řečí pobuřuji snad ještě více vaši spravedlivou hrdost a vydávám se v nebezpečí, že byste snad již vzniklou náklonnost ke mně hrdě zapřela a mou lásku třeba proti vlastnímu citu zamítla. Nikoliv, Adelaido, zapomeňte, co jsem byl řekl: jen z opravdové, veliké lásky k vám žádám o vaši lásku, ale z lásky, která je schopna oběti všeliké!"

„Dobře činíte, milý kníže," promluvila jaksi smutně, ale pevně Adelaida, „že svou řeč opravujete. Byloť by mi velice smutno slyšet, že si mou lásku nějakými skvělými sliby chcete získati. Musela bych vaše sliby i vaši lásku odmítnouti zrovna tak rozhodně, jako odmítnu dar, kterýmž mne dle vaší zprávy přátelský kruh kněžny Lidie obmyslil."

„Jak že?" zvolal s rostoucím účastenstvím kníže Rumjancov. „Vy chcete dar ten zamítnouti? Úmysl ten mne skoro těší, ačkoliv se ho zároveň lekám. Těšil by mne, kdybych z něho mohl čerpati naději, že dopřejete mé lásce, aby vám mnohonásobně nahradila, co zamítnete; ale děsím se ho z obavy, abyste snad, nepřijmouc mne v náhradu, o přízeň kněžny Lidie a jejích přátel se nepřipravila. Nechci vás nikterak přemlouvat, abyste snad ono věno přijala, naopak, přeju si a žádám, abyste ho zamítla, ale snažně prosím: nikoliv už nyní, nýbrž teprv později, až doba k tomu dospěje a jen s tou podmínkou, jestli se vaše srdce pro mne rozhodne aneb dovolí-li vám aspoň vaše hrdost, abyste od mé neobmezené k vám oddanosti náhradu přijala ... Adelaido! Pravila jste prvé, že jest vám moje společnost příjemna, a já opakuji, že je mně vaše společnost svrchovanou rozkoší. Ale vy pozbudete té příjemnosti a já své rozkoše, jakmile letní doba uplyne

a vy s Galicynovými do Petrohradu se navrátíte. Tam přestanou naše útulné schůze, tam odtrhne nás od sebe mocný proud velkoměstského života a bojím se, že vás v tom šumném proudu ztratím. Nechcete-li se mi tedy zcela odcizit, Adelaido, přemýšlejte se mnou, jak bychom věc zaříditi měli, abychom se i v Petrohradě, jako dosud přátelsky, volně a bez překážky mohli stýkat, a berte na úvahu bez předsudků, bez lichých domněnek, prostě a upřímně návrhy, kteréž bych si časem vám dovolil učinit."

„Myslíte opravdu, že by v Petrohradě naše dosavadní důvěrné zábavy přestati musely?" tázala se zamyšleně Adelaida. „Bylo by mi jich od srdce líto! Však nahlížím to sama: divadlo, koncerty, salóny, maskarády, bankety — kdež zbude času na tiché večery v úzkém přátelském kruhu? A pak, kdyby ani toho všeho nebylo: pravidelné vaše návštěvy musely by v Petrohradě samy sebou přestat, poněvadž by nápadnými se staly a k nemilým řečem podnět zavdaly. Máte pravdu, zima učiní všemu konec. Ale jaké pak byste chtěl na příklad proti tomu činit návrhy?"

„Musím o nich teprv přemýšlet," odtušil Rumjancov. „Avšak kdybych věděl, že učiníte, oč jsem vás prvé prosil, že totiž bez předsudku a lichých domněnek každý můj návrh uvážíte, posoudíte a pak, nebude-li vám po vkusu a chuti, aspoň bez hněvu a pohoršení zamítnete, mohl bych vám už nyní jeden na uváženou dáti."

„A ten by byl?" prohodila na oko lhostejně Adelaida.

„Adelaido!" zvolal měkce a srdečně Rumjancov. „Znaje vaši hrdost ostýchám se ho přednésti, ačkoliv se mi dosud zdá tím jediným, který by mohl k cíli vésti. Adelaido, než můj návrh vyslechnete, uvažte ještě jednou, že nás petrohradský život od sebe roztrhne a že začne dojista proti vám pracovati vším úsilím úkladná intrika princessy Ščerbatovy, kteráž vaše postavení v společnosti stále bude ohrožovat, a posléz, že nehodláte přijíti dar, kterýmž vás kněžna Lidie se svými přátely obmyslila . . . Adelaido ubezpečuji vás ještě jednou, že vás neskonale miluji, a pro tuto lásku prosím: přijměte, co vám s nejlepším úmyslem nabízím. Zamítněte po příchodu do Petrohradu — příležitost k tomu si již zjednáme — dar kněžnou Lidií vám chystaný a vezměte jej ode mne. Opatřím z Londýna úřadní doklady, že jste značnou sumu peněz zdědila, můj advokát koupí pro vás dům a v Oranienbaumu letohrádek; vy sama vyplatíte kupní cenu, tak že nebude ani možné žádné podezření, a zařídíte si vlastní salón, vlastní domácnost. Budete žíti ze svých důchodů, než se odhodláte, jak doufám, státi se kněžnou Rumjancovou. Avšak kdybyste se k tomu ani odhodlati nemohla, čehož bych arci po celý život bolestně želel, podržíte to jmění co tajný důkaz mého přátelství, kteréž vám po všechny časy zůstane pojištěno. Nevyrušujte mne, prosím; vím co chcete říci a odzbrojím ihned vaši námitku. Chcete zajisté připomenouti, že bylo by podivné a nápadné, kdybyste si co mladá ještě a o sobě žijící dívka vlastní domácnost zřizovala. Máte pravdu. Ale i proti tomu je pomoc. Znáte přec starou hraběnku Saburovou? Jest to dáma bezúhonného jména, chudá a duchem již nevalně bystrá. Tu, myslím, dovedeme si snadno získat, aby ve vašem domě jaksi matku zastupovala a stále vaší gardedamou byla. Její žezlo nebude

vás nikterak tísnit, ale její také u dvora zapsaná firma ochrání vás před všelikým podezřením. Zařídíte jí ve svém domě pohodlný byt, necháte ji pro forma vladařit, ale budete již účinkem jejího stáří přece vládnouti sama. Hraběnka podrobí se, tuším, tomu úkolu z těch důvodů, že vás má ráda, že bude míti zase skvělou domácnošt, salón a společnosti a že při tom ještě na vás dobrý skutek vykoná. Věc musí se jí ovšem jedině z té stránky vylíčit a příjemnou učinit, jakoby vám neocenitelné dobrodiní měla prokázat, což zajisté nebude těžko, obzvláště splní-li se mojo tušení, že nastanou okolnosti, kteréž vám odchod z domu knížete Galicyna velice usnadní — pamatujte jen na princessu Ščerbatovu, na ohlášený již příchod contessy Zenaidy a na možnost, že také mladý hrabě Alexandr Korsákov do Petrohradu přibude. Zkrátka, pokud má znalost poměrů a předvídavost sáhá, zdá se mi, že plán, kterýž vám tuto k laskavému a nepředpojatému posouzení předkládám, příštím okolnostem přiměřený jest a také snadno provésti se dá. Přemýšlejte o něm, Adelaido, ale nezapomínejte, prosím, ani na okamžik, že vychází z nejvřelejšího k vám přátelství."

„Jest mi zrovna do pláče," odpověděla smutně Adelaida, „že musím takovéto návrhy poslouchat! Kdybych nebyla o vaší upřímnosti přesvědčena, musela bych nyní na vás zanevříti jako na člověka, který mi veliké pokoření chystá a — přímo nabízí. Ale poněvadž vím, že přátelsky se mnou smýšlíte, odpouštím vám prosíc toliko, abyste o věci té již dále nemluvil. Chcete-li mi být pro případ, že by skutečně nepříjemné okolnosti nastaly, šlochetným ochrancem, přemýšlejte o jiných plánech, které by méně byly ponižující a buďte jist, že vám za každou službu velice budu povděčna."

„Ohražuji se, drahá Adelaido, proti domnění, jakobych vám snad vědomě a úmyslně něco ponižujícího nabízel," ujišťoval vroucně Rumjancov. „Budu, jak si přejete, dále přemýšlet a budu nad míru šťasten, napadne-li mi lepší a vám příjemnější myšlenka. Avšak pochybuji o tom; jsem i přes váš odpor přesvědčen, že je plán, ktorýž jsem s obavou a ostychem přednesl, ten nejlepší a nejvhodnější. Nebudu již o něm mluvit, ale prosím ještě jednou, abyste o něm chladně přemítala. Bude vám zachován. Připravím všechno, co by k jeho rychlému provedení bylo potřebí a kdykoliv byste se pro něj rozhodla, jest vám bez podmínky a výhrady k službám."

„Opakuji, milý kníže," odpověděla Adelaida, „že jediné, oč vás žádati musím a co bez ostychu od vás přijíti mohu, jest, abyste mi byl ochranným kavalírem a štítem proti úkladům, kterých sice ještě nepozoruji, ale jež vy, jak se zdá, za neodvratné považujete. Z toho poznám nejlépe, do jaké míry je pravdivo ujišťování o vaší upřímné ke mně oddanosti."

„A přesvědčíte-li se," vpadl jí do řeci Rumjancov, „že je má láska vroucí jako láva a pevná jako skála — Adelaido, obměkčí se pak srdce vaše a skloní se ke mně vaše hrdá šíje, splatíte mi lásku láskou?"

Adelaida zahleděla se na chvíli do jeho jiskřících očí a usmívajíc se, pravila slibně žertovným tónem: „Neslibuji nic, ale neodříkám se také ničeho; uvidíme, kníže, co se dá pro vás udělat!"

V tom zazněly opodál na písčité cestě dvoje ostré kroky. Adelaida

zaslechnuvši je, povstala rychle ze sedátka a podávajíc knížeti rámě, pravila: „Přicházejí lidé, pojďme! Ostatně bude již čas, abych se vrátila; panstvo může již každou chvíli přijít z Kremlu.“

Spustila si cíp černých krajek jako závoj přes obličej, zavěsila se na knížete, kterýž se vroucně k ní tulil, a jen polohlasně spolu rozmlouvajíce, kráčeli oba nejbližší cestou k ville knížete Galicyna. Před nimi kráčeli ve vzdálenosti asi padesáti kroků dva patrně ještě mladí muži, kteří prvé zvučně rokovali, ale nyní spozorovavše, že nejsou o samotě, také hlasy tlumili. Asi dvakráte ohledl se menší a snad také mladší z nich nazpět na Adelaidu a Rumjancova, jakoby se o nějaké domněnce přesvědčiti chtěl, načež oba krok urychlili a záhy zmizeli.

Adelaida a Rumjancov blížili se tím časem zvolna ke Galicynově ville. Kníže horoval ustavičně o své lásce a snažil se Adelaidu k nějaké určitější odpovědi přiměti. Avšak Adelaida zůstavujíc ho v nejistotě a přece naději, vyhýbala se obratně každému závaznému slovu, což Rumjancov jen za nedůvěřivou ostýchavost považoval, vylučuje v duchu i možnost promyšlené koketerie, kteréž se Adelaidino chování jako vejce vejci podobalo.

Došli k zadním dvířkám, jimiž se do nádvoří villy vcházelo. Roztoužený kníže učinil vášnivý pokus, aby Adelaidě na rozloučenou ohnivé políbení vtiskl; ale Adelaida odmítla pokus ten tak hrdě a rozhodně, že Rumjancov zaražen na krok od ní ustoupil. Na to podala mu ruku, kterouž on ani slova již nepromluviv, dvorně políbil.

„Na shledanou!“ zvolala Adelaida a vešla kvapně do nádvoří.

„Na shledanou!“ odpověděl liknavě Rumjancov a hleděl za ní, až uvnitř budovy zmizela. Pak kráčel zvolna a skoro nevrle dále; ale minuv průčelí levého křídla villy ustoupil na protější straně cesty, kteráž tu na dvě strany se rozbíhala, do stínu košatého stromu a díval se nazpět k oknům nevysokého přízemku, kdež — jak věděl, Adelaida bydlila. V tom otevřelo se nejbližší okno a v něm objevila se s rozpuštěnými již vlasy a prostou šíjí Adelaida. Nachýlila se ven, jakoby někoho ještě zahlednouti chtěla, ale nevidouc nikoho, opřela se sepjatýma rukama o římsu okna a pozvedla hlavu k jasné obloze. Plná zář měsíce rozlila se po její krásné tváři a bledý svit luny míhal se třaslavě v rozvlněných hebkých kadeřích, že se zdálo, jakoby světlé Adelaidiny vlasy jemným zlatým práškem byly prosypány. Rumjancov, tím okouzlujícím zjevem znovu uchvácen, vystoupil ze stínu a vida, že Adelaida radostně se zachvěla a ještě více ven nachýlila, přiskočil jako blesk k oknu a zvolav náruživě: „Kouzelnice, má bohyně!“ strhl Adelaidu do své náruče a jal se ji ohnivě líbat. Několik minut trvalo již toto němé objetí a bylo by se zajisté ještě prodloužilo, kdyby se nebylo nočním tichem ozvalo z pozdálí hrčení několika kočárů, kteréž zcela patrně k ville se blížily. Adelaida vymkla se Rumjancovu rychle z objetí a zašeptavši: „Galicynovi jedou, s bohem, na brzké shledání!“ odstoupila od okna a zmizela uvnitř komnaty. Také Rumjancov se rychle vzdálil a obešed roh villy dal se úzkou stezkou do houšti.

V tu chvíli vystoupili šikmo naproti levému křídlu villy z hlubokého stínu dva muži — titíž, kteří prvé před Adelaidou a Rumjancovem byli kráčeli.

„Kdoby byl řekl," pravil mladší z nich staršímu, „že zde uvidíme zahradní scénu z Fausta?! Jak se vám, Rostislave, ten výjev líbil?"

„Mrzí mne, milý hrabě," odpověděl oslovený, „že jsme jej vůbec pozorovali. Je to nediskretní."

„Tak měli jsme snad vystoupit, a tím dostaveníčko přerušit?" namítal zase mladší.

„To nemyslím," odtušil onen, „však nechme toho: podobných výjevů dějí se na světě každého večera zajisté milliony. Nestojí, aby se o nich mluvilo."

„Máte pravdu, Rostislave," přisvědčoval mladší; „ale nemohu si pomoci, mně nesejde ten obraz s mysli. Nepovšiml jste si blíže té dámy? Nezahledl jsem její tváře, obrátiv se teprv, když ji byl milenec s výkřikem do své náruče strhl, ale ty vlasy — Rostislave: takové vlasy má jen Adelaida Campbellova!"

„A pak ta dáma, kterou jste právě viděl," prohodil jaksi nevrle starší. „Už mi věru začíná býti nápadno, že si při každé příležitosti na tu osudnou ženu vzpomínáte. Skoro zdá se mi, že ve vás jakýsi dojem zůstavila. Alexandře, jste hraběcí syn, a přec tak málo kavalír; vy neumíte ani milovat, ani nenávidět. Serafinu Akimovu, kterou jste miloval, opustil jste s lehkým srdcem a vytratil z mysli; ale za to vzpomínáte ustavičně na Adelaidu, kterou jste nenáviděl a před kterouž jste jako před zlým duchem prchal."

„A to zdá se vám nepřirozeným?" tázal se mladší. „Serafina, kterouž dosud stejně vřele miluji, je povaha zcela trpná, prostá vší energie a samočinnosti, neodhodlaná a slabá — anděl, jemuž se nedostává křídel. Adelaida je všeho toho pravý opak, a vy divíte se, že silnější, fulminantnější zjev také silnější a trvalejší dojem zůstavuje, byť i ten dojem byl nepříznivý a třeba děsivý? Co pak se mé nenávisti k ní týče, víte přec dobře, že ji oslabila tím, že ještě v poslední chvíli sama zvrátila zlé dílo, jež byla sosnovala — nezapomínejte, že by byla vaše nevěsta a moje sestra Zenaida již dávno nešťastnou otrokyní Tuměněva, kdyby nebyla Adelaida onen lístek napsala a knížeti doručiti dala."

Rostislav zamysliv se kráčel mlčky dále.

„Jste jaksi odzbrojen, pravda-li?" otázal se po chvíli hrabě Alexandr. „Avšak nemluvme o tom dále a vraťme se raději k věci. Rostislave, ty vlasy mi nejdou z hlavy! Tušení praví mi, že to nebyla žádná jiná, než Adelaida."

„Kde by se tu vzala?" prohodil zase dřívějším tónem Rostislav. „Vždyť víte, že odejela do Haliče. Ostatně tato villa nevypadá, jakoby byla útočištěm záletnic!"

„Rostislave, vy příliš příkře mluvíte," pravil káravě Alexandr.

„Příliš příkře?" odporoval Rostislav. „Dejme tomu, že je ta děva, která se prvé jako Markéta v okně při měsíci miliskovala, skutečně Adelaida: jak pak ji po tom nazvete?"

Alexandr neodpovídal.

„Nyní jste vy odzbrojen a musíte uznati, že jsem pravého slova užil."

„Však to jsou věci konečně vedlejší," odmlouval zase Alexandr.

„Hlavní věcí zdá se mi nyní, je-li to skutečně ona, a já o tom nepochybuji. Ale pak, milý Sologube, musím celý svůj plán změnit: v Moskvě nebude mi pobytu; zde vídal bych ji a to kazilo by mi všechen rozmar. Snad začala by mne opět dřívějším milostným spůsobem stíhat a já nechci, aby náš román zde pokračoval. Odjedu do Petrohradu, jak jsem prvotně zamýšlel.“

„Vy tedy prcháte před ní, jakobyste se skutečně bál jejích osidel?!“ tázal se s příměskem výsměchu Rostislav.

„Přiznávám se, že se jich do jisté míry bojím; znám se, že mívám slabé chvíle, kdy zapomínaje všeho citu, podléhám. Ostatně: nač vésti boj s ženskými nástrahami, když se jim můžeme vyhnouti? Pojedu do Petrohradu!“ odpověděl chladně a pevně Alexandr.

„A scéna, kterou jste právě viděl,“ namítal dále Rostislav, „nedovedla by nás naplnit svrchovaným opovržením, kdyby ona dáma skutečně byla Adelaida?“

„Zajisté,“ odpověděl prudce Alexandr, ale zamysliv se na chvíli doložil klidněji: „Ale není vyloučena možnost, že to ani nebyl výjev milostný — snad nějaké jen loučení ... ta žena je vůbec tajemná ...“

Rostislav se hlasitě zasmál. „Nu, teď již souhlasím, abyste před ní do Petrohradu prchl, když připouštíte ještě možnost, že by to nebyl výjev milostný! Pane hrabě, prchněte, prchněte! Ale dříve se přece ještě přesvědčte, zdali byste neprchal zbytečně. Vraťme se, snad ji ještě jednou uvidíme!“

„Smějte se, Rostislave, jak chcete,“ pravil na to Alexandr; „máte snad dobře, že se smějete. Ale já jsem již takový člověk, že mám každého za lepšího, než jakým se zdá, dokud se nepřesvědčím, že jsem na omylu. Váš návrh přijímám — obraťme se!“

Oba přátelé se obrátili a podobným spůsobem spolu rozmlouvajíce, brali se přímo opačným směrem nazpět. Šli stále vysokým stromořadím a pozorovali podle šikmo ležících stínů, že se měsíc již chýlil k západu. Linduška začínala svou líbeznou ranní píseň a datlíci spouštěli se již dolů po hladkých kmenech, do nichž byli za dne na spůsob flauty kulatých děr naklofali. Kdož nezná ten překvapující šramot, jejž datlíci před svítáním v lesích působí? Než se spouští, nasazuje každý zobák do nejhořejší dírky, a když pak spustiv se po kmeni, dolů letí, zapadá mu zobák rychle z dirky do dirky, vypuzuje tím hmyz z kmene a působí zvláštní frkavé a strouhavé klepání, kteréž zrovna omamující dojem činí, když s nesčíslných stromů zároveň se ozývá.

„Datlíci spouštějí flauty,“ prohodil Rostislav; „den nebude již daleký ...“

„Tiše!“ zašeptal Alexandr, jakoby byl něco důležitého objevil; „podívejte se, toť ona!“

Přicházeli k jakési elegantní, dřevěné a planým vínem až po střechu zarostlé ville. Na balkóně, také bujně obrostlém, seděla v rohu dáma v lehkém nočním rouše s přehozeným temným shawlem; opírajíc se loktem pravé ruky o zábradlí, měla hlavu v dlaň spuštěnu a hleděla zamyšleně k zemi. Silný, rozepjatý pramen světlých vlasů vlnil se jí přes ruku a zábradlí a nad čelem svítila jí diamantová hvězda. Prodravší se stro-

movím pramínek měsíčního světla ozařoval jí témě hlavy, bělostnou plnou ruku a levou část obličeje, kdežto větší díl tváře v stínu zůstával.

Alexandr a Rostislav zastavivše se hleděli upjatě vzhůru na balkón.

„Není pochybnosti," zašeptal po chvíli Rostislav, „toť Adelaida; ale jsme u docela jiné villy. Jaká to náhoda! Však vizte, ona vstává."

Dáma uzřevši nejspíše, že ji z pozdálí dva muži pozorují, odhodila přes balkón bílou růži, kterouž byla v levé ruce držela, nachýlila hlavu, převrátila proud vlasů do týlu a povstala. Proužek měsíčního světla dopadl na její alabastrové čelo, vlas zaskvěl se mihavým zlatým leskem, z diamantové hvězdy nad čelem vyšlehl zelený paprsek a majestátní postava zmizela v komnatě vedle balkónu.

„Byl jste na omylu," pravil na to nutě se do žertu Rostislav; „nyní jste se přesvědčil, že mají také jiné dámy takový vlas, jako Adelaida."

„A vy přesvědčil jste se zase," odpověděl sebevědomě Alexandr, „že Adelaida neměla milostné dostaveníčko! Avšak to na věci nic nemění: Adelaida je zde a já musím pryč! Ostatně je už nejvyšší čas, abychom se do Moskvy vrátili. Znáte-li cesty, ukažte tu nejkratší."

„Kdybych je tak dobře znal," odpověděl Rostislav, „nebyli bychom k té ville zde zabloudili, a u oné kdož ví, co bychom byli ještě uviděli. Podivná náhoda!"

„Ba věru podivná," přisvědčil Alexandr; na ty vlasy tam byl bych přisáhal, a přece mýlka!"

„A teď dosti toho!" vpadl mu nevrle do řeči Rostislav. „Pojďme!"

A oba přátelé šli hledat nejkratší cestu z Petrovského parku.

* * *

Druhého dne odpoledne odbývalo se závěrečné sezení sjezdu a na večer byl ustanoven v divadle velký koncert s živými obrazy, po kterémž všeobecné osvětlení Moskvy mělo následovat.

Mezi tím, co kníže Lev Galicyn sjezdu předsedal, bavily se dámy na verandě jeho villy v Petrovském parku vypravováním o tom, co se včera na Kremlu dělo.

„Císař byl včera neobyčejně dobré mysli," připomenula mimo jiné kněžna Anna.

„À propos!" vpadla své matce do řeči kněžna Lidie, jakoby se byla maně na něco rozpomenula. „Adelaido, gratuluj si! Děláš úchvatné štěstí. Ani bys si dojista nepomyslila, čí pozornost jsi na sebe obrátila! Když k nám včera císař přistoupil a s matinkou rozmlouval, obrátil se pojednou na polo, jakoby někoho hledal a pravil: „Kde pak jste zapomněla, kněžno, svou třetí dceru?" — „Sire," odpověděla matinka, „nemám žádné jiné dcery, než tyto." — „A jaká to mladá dáma seděla včera s vámi v lóži?" ptal se na to mne císař. — „Vaše veličenstvo," odpověděla jsem, „byla s námi moje přítelkyně, markýzka Campbellova, družka mého mládí." — „Angličanka?" na to zase císař. — „Tak jest, vaše veličenstvo," přisvědčila jsem; „ale zde vychovaná, a tudíž skoro poruštěná." — „Tím lépe!" usmál se císař a obrátiv se k matince,

pravil: „Doufám, kněžno, že ji příště uvedete; představím ji císařovně.“ Tím se rozprávka ukončila.“

„Můj bože!“ zvolala poděšena Adelaida. „To mne zničí!“

„Bláhové dítě!“ zasmála se kněžna Lidie. „Kdy pak ještě zničilo kterou dámu, že byla ke dvoru uvedena? Jiná by na tvém místě jásala, a ty se budeš kormoutit? Toť přes příliš naivní!“

„Ne tak, milá Lidie!“ namítala klidně stará kněžna. „Věc zasluhuje skutečně uvážení. Avšak —“ doložila obracejíc se k Adelaidě — „neboj se ničeho, Adelaido. Carovo přání je mocnější všech okolností a rozpaků; ostatně promluvíme si o tom ještě. Ale nyní bude čas, připraviti se do divadla.“

Dámy povstaly a rozešly se do svých komnat.

Večer seděly dámy: kněžna Anna, Lidie a Adelaida v téže lóži na levé straně prvního pořadí, jako včera, a v sousední lóži opět Lev Galicyn, Odojevskij a Rumjancov. Princezna Olga byla v lóži své tetky, kněžny Gagarynové. Na programu koncertu skvěla se jména prvních celebrit tehdejšího hudebního světa, a všechno obecenstvo bylo v slavnostní náladě.

Po druhém čísle, ve kterémž „král houslistů“, Ferdinand Laub nevídaný triumf slavil, nastal v přízemí zvláštní jakýsi šum, kterýž se nápadně lišil od dřívějšího, českým virtuosem spůsobeného nadšení. Do čtvrté přízemní, do té chvíle prázdné lóže na levé straně byl totiž vešel muž zrovna královské postavy s mohutným valně prošedivělým vousem, a s ním zároveň vstoupila krásná dáma v neobyčejně vkusné a bohaté toilettě. Opozděný příchod obrátil na ně pozornost valné části obecenstva v přízemí a v přízemních ložích, avšak pouhý zjev jejich nebyl by nikterak spůsobil takovou sensaci. K tomu přispěla jiná okolnost. Na protější straně přízemí začali si lidé něco šeptat, dívali se střídavě vzhůru do prvního pořadí loží a zase do čtvrté přízemní lóže, šepot rostl od řady k řadě a za chvíli obracely se zraky dvou třetin v parterru sedícího obecenstva týmž spůsobem nahoru a dolů, jakoby něco nápadného porovnávaly. Dámy v Galicynově lóži seznaly záhy, že se ta sensace jich týče a ustoupily nemálo uraženy do pozadí. Jen kněžna Anna zůstala ve svém křesle, ale obrátila se tváří na polo k Lidii a Adelaidě do pozadí; za chvíli podívala se dolů do přízemí a viděla, že je obecenstvo zase klidné a k lóžím jako dříve lhostejné. To bylo důkazem, že ona sensace skutečně buď Lidie nebo Adelaidy, ne-li obou zároveň se týkala, ale jinak zůstávalo vše hádankou. Kdyby byl onen v letech pokročilý kavalír královské postavy vešel do některé lóže na protější straně divadla, byla by se věc ihned vysvětlila; neboť kněžny Anna a Lidie byly by spatřily po jeho boku krásnou dámu, kteráž Adelaidě — snad spolupůsobením umělého nalíčení — do nejmenšího rysu tak podobna byla, jakoby jedna druhé z oka byla vypadla. Ale jeho lóže byla v spodní řadě téže strany, kněžny neviděly jeho dámu a zůstaly v příčině nápadného, ba neslušného chování se obecenstva v úplné nejistotě. Jen Adelaida měla jakési neurčité tušení, kteréž jistotou se stalo, když druhého dne kníže Lev Galicyn při snídani mimo jiné i tuto novinku vypravoval:

„Zda-li pak byste uhodly, koho jsem tu včera viděl? Neuhodly

byste — starého Korsákova, „krále stepi“! Co podivín, jakým byl od jakživa, přijel místo k zahájení sjezdu, teprv do závěrečného sezení. Promluvil jsem s ním jen několik slov. když se mi v zasedací síni představoval. Pravil, že nemiluje dlouhého rokování a že tedy přišel, aby jen konečné návrhy seznal a v hlasování o nich se súčastnil. Odcházeje pak, sliboval, že se bohdá co nejdříve v Petrohradě uvidíme.“

To Adelaidě stačilo a nepochybně i kněžně Lidii; neboť když byla Adelaida projevila přání, aby již raději zase v Carském Sele byly, souhlasila Lidie a spůsobila, že se večer téhož dne skutečně jelo.

IV.

Zbývající část léta ztrávili obyvatelé „Světlany“ v Carském Sele zcela spokojeně a klidně. Jako dříve bývali zase třikráte denně schůzky v jídelně nebo na terasse, a jako dříve býval kníže Vladimír Rumjancov denním hostem u večerního čaje. Jediná změna, která se stala, záležela v tom, že se do zábavy vždy více a více tlačily myšlenky a rozprávky o blížící se zimní saisoně, pro kterouž se již osnovaly nejrozmanitější plány. Kněžna Lidie, kteráž — jak sama říkala — v „rozmachu“ byla a na složitou „zimní výpravu“ se chystala, těšila se „jako dítě“ na první sněhovou chumelici a vypracovala si podrobný program zábav a radovánek, mezi nimiž ovšem první místo zaujímaly noční výlety na saních s pochodněmi, její nejmilejší zimní kratochvíle.

Jinak Adelaida. Ta bála se zrovna dne, kdy Lev Galicyn řekne: „Zejtra vrátíme se do Petrohradu!“ a pomýšlela s trémou na věci, kteréž jí tam asi čekaly. Tušila, že jí nastanou dni plné nepokoje, že bude muset mnoho přemýšlet a mnoho se přemáhat, že bude muset podstoupiti tuhý a těžký boj — proti komu? To ještě nevěděla, ale pojímal ji pocit, jakoby to měl býti zápas hbité sice, ale slabé lodičky s rozvlněným mořem. Byla přesvědčena, že v postavení, kterýmž ji obmýšlela fantastická poněkud kněžna Lidie, udržeti se nemůže, že si bude muset sama jinou dráhu vytknouti, jiné poměry utvořiti, ale neměla dosud žádného cíle, žádného plánu. Věděla pouze, že by nedovedla v jiných kruzích žíti, než v kruzích rodové nebo peněžní aristokracie, co rovná mezi rovnými, a že bude provádění tohoto povšechného a mlhavého záměru spojeno s mnohými potížemi a s mnohým nebezpečím. Věděla, že jí bude potřebí ještě jiné vydatné pomoci, než vroucího přátelství kněžny Lidie, a v tom vědomí pracovala celou svou obratností, aby si co možná pevně upoutala knížete Rumjancova. Přála mu, ale nemilovala ho dosud, ba pochybovala. že by jej vůbec kdy opravdu dovedla milovat, ale chtěla si ho zachovati co silnou kotvu pro případ bouře. Někdy přicházelo jí také na mysl, že je zápal knížete Rumjancova k ní snad spíše jen vášní, než opravdovou láskou, ale myšlenka ta ji už neděsila. „Chce-li o mne snad hráti jen jako o šachovou královnu,“ opakovala si v takových případech, „budu já zase hrát o krále, a uvidíme, kdo partii vyhraje!“

O těchto a podobných myšlenkách slečny Adelaidy neměla ovšem kněžna Lidie ani tušení a vídajíc někdy „družku svého mládí“ zamyšlenu,

chovala se k ní tím laskavěji a něžněji. Den, kterého se Adelaida obávala, konečně nadešel. Lev Galicyn vypiv u snídaně poslední číšku čaje, povstal a pravil: „Dámy, prosím, abyste daly vše do pořádku uvésti. Zejtra vrátíme se do Petrohradu!"

A tak se i stalo.

Následujícího večera pil se čaj již v paláci na Gorochovoj třídě, a okolo stříbrného samovaru seděly již toliko Lev Galicyn, kněžna Anna, princessa Olga, mladý Dimitrij Galicyn a Adelaida. Kněžna Lidie ujala se opět žezla ve vlastním paláci, stará hraběnka Saburová vrátila se do svého „měkkého hnízda bez zobu" na Mojce a Rumjancov byl již toho večera na anglický klub odkázán.

Krásní dnové carsko-selští byli pro Adelaidu ti tam a místo bezstarostné villegiatury nastával jí opravdový život s nejistou budoucností. Adelaidě bylo po delším čase zase jednou opravdu teskno. Ačkoliv se k ní Anna Galicynová skoro jako matka chovala, cítila se Adelaida přece osiřelou, neboť Lev Galicyn býval doma vždycky málomluvný, princessa Olga byla chladné aristokratické děvče, kteréž jí sice ani jediným pohledem neublížilo, ale také ani nejmenší známky náklonnosti na jevo nedávalo, a mladý Dimitrij Galicyn byl sice dvorný, ale odměřený člověk úřadní. Nyní cítila teprv Adelaida, čím jest a čím by byla bez Lidie a — Rumjancova.

Tak uplynulo jí zdlouhavě několik dní svrchovaně nudných. Kněžna Anna a princessa Olga konaly a přijímaly etiketní návštěvy, při kterých arci Adelaida byla zbytečna, a Lidie měla na počátku sotva tolik času, aby se ob den asi na hodinu v paláci na Gorochovoj třídě zastavila. Adelaida, kteráž skromnému životu nikdy nebyla uvykla, stávala se již netrpělivou a očekávala zrovna s žíznivou touhou otevření salónů. Konečně se její touha splnila, ale saisona začala pro ni nemilým sklamáním. Kněžna Meščerská zaslala první pozvání, a z pozvání toho byla Adelaida vyloučena. Úmysl byl nepopíratelný a Adelaida měla co činit, aby nevyzradila, jak trapně ji to vyloučení dojalo. Přišlo druhé pozvání, od hraběnky Apraxinové, a věc se opakovala. Adelaida byla v hloubi duše raněna, neboť s těchto dvou stran nebyla by se nikterak pokoření nadála. Kněžna Lidie zvěděvši o tom, byla skoro bez sebe; prohlásila to ihned za intriku princessy Ščerbatovy, cítila se tím spolu uražena a odřekla za sebe tu i tam. Tím byl salonní souboj mezi ní a princessou Ščerbatovou zahájen, a Lidie těšila se na citelnou odvetu. Ustanovila sama s nejkratší lhůtou první večer, rozeslala pozvání a slibovala Adelaidě, že jí opatří skvělé zadostučinění.

Ale než ustanovený k tomu den nadešel, stihla Adelaidu rána třetí, předešlých mnohem citelnější. Kněžna Anna obdržela totiž lístek tohoto obsahu:

„Milostivá kněžno!

Pokládám si za velikou čest oznámiti Vám, že jsem přibyla s otcem do Petrohradu, kdež delší dobu setrvati hodlám. Planu touhou, abych Vás uviděla a Vám se poklonila, ale jistá okolnost, kteréž se blíže dotknouti nemohu, nedovoluje ani mně ani mému otci, abychom Vám návštěvu učinili. Prosím z hloubi Vám neskonale oddaného srdce,

abyste mi odpustila a dobrotivě spůsob naznačila, jakýmž bych Vám svou hlubokou úctu a oddanost co nejdříve osobně mohla osvědčiti.

Zenaida Dimitrevna Korsákova.

P. S. Otec bydlí v hotelu „de France", já používám pohostinství kněžny Ščerbatovy."

List skoro téhož znění došel také od hraběte Korsákova; oba spůsobily v Galicynově rodině značné rozčilení. Nebyloť v trvajících poměrech skoro ani lze rozeznati, obsahují-li nezbytnou omluvu nebo vyzývavý útok. Po delší úvaze opanovalo posléz mínění, že jest to skutečná omluva, ale omluva ta že obsahuje zlý, princessou Ščerbatovou nastrojený útok na Adelaidu, a dle toho usnešeno také dále jednati.

(Pokračování.)

Papyrus.

Ve stínu lípy.

Od

Svatopluka Čecha.

Jak vlny osením, po tobě hrají
mé vzpomínky a touhy, rodný kraji!
Když za večera, v dusných města zdích,
kol čela starostí se věsí příze,
jak často náhle písmeny v mé knize
se měnívají v roje kvítků tvých!
Jak často, v podušku když sirou klesá
pod nízký strop má hlava zemdlená,
mně zdává se, že větev zelená
zas nade mnou se sklání tvého lesa,
že nade mnou zas hudba jeho dumná
svůj vede nápěv — mlkne — z vršků dalných
blíž opět šumí, vod jak příboj valných —
tajemná hvozdu báje, nevýzkumná.
I snívám, zkolébán té písně vděkem,
jak druhdy pod břízami, v mechu měkkém.

Mně nevolno je v mravenčím tom ruchu,
v té hluché vřavě požitků a muk.
Mě neláká v ten šumný turnaj duchů
diváků potlesk, trub a kotlů zvuk.
Pryč, písni má! Zde mdloby tíha sklání
tvá křídla povypjatá k zemi zpět.
Snad osvěží je vánků lesních vlání,
snad rozepnou se lehce v nový let,
až perlami v nich ranní rosa vzplane
a kadeř ovinou ti růže plané.

Buď zdrávo, údolí mé tiché, skromné!
Můj ráji dávno ztracený, buď zdráv!
Jak hejno křepelek tu vzlétá pro mne
z každičké brázdy upomínek dav.
Ty jabloně nad mořem zlatých klasů

mi šeptají o blahu zašlých časů,
ta bílá stezka, vinoucí se v bor,
mne vábí k místu, kde tak často vítal
mladého samotáře jedlí sbor
a z nízkých větví poustevnu mu splítal.
Tam jiná cesta pod horou se vine —
teď mizí kdes — a z dálky znovu kyne —
O, nekývej! Vždyť onen dvorec bílý,
kam bývala's mi dlouhou, ach! tak dlouhou,
již nevábí mne okem sladké víly,
a první láska — báchorkou mi pouhou.
Z oblaků vížka třpytivá se vine
jak z minulosti šerých závojů,
zřím broskví špalír, žaluzie stinné.
a duch můj řadou známých pokojů
s pocitem blaha teskného se chvěje;
leč darmo hledá milé obličeje
a známý nábytek — nic nezří tam,
co družilo se k dětským snům a hrám,
ni skříně, o jichž tajemství jsem sníval,
ni Číňana, jenž na nich čelem kýval.
Vše jiné kol a cizích lidí pata
sen mého mládí šlape přeblahý,
jenž v každé pídi této podlahy
hrá jako slunce arabeska zlatá.
Ven z těchto míst! Zde ducha mého tísní
stesk nevýslovný — jinam zaleť, písni!

Jak vábně hledí onde na stráni
štít šedý z révy malebného kroje
a kyne věncem opentlené chvoje.
Košatá lípa před ním rozklání
stín větví kolébavých na stůl prostý —
dnes nedělními obklopen je hosty.

Šedivou hlavu soused bohabojný
tu na dlaň ukládá. Zdroj potu hojný,
letního slunce vzbuzen plápolem,
pod mocným prstem ruky zmozolené
osmáhlé tváře mnohým výmolem
se perlí k bradě, hladce oholené.
Však přece vesta, plna libých kvítků,
upjata k hrdlu, kabát důkladný
v záhybech těžkých ukláni se k lýtku
a „nebes klíč“, jenž dobývá se z šosu,
vám svědectvím, že muž ten bezvadný
před zemskou vláhou rajskou čerpal rosu.

Po boku jeho krejčík pohyblivý,
politik obce, sporým vrtí tělem;
pod bradou suchou vous mu vlaje divý
jak pocuchaná přástva pod kuželem.
A kabát zelený, jejž mistr nosí,
s životem krátkým, předlouhými šosy,
kobylky luční podoben jsa hávu,
výmluvně hlásá tvůrce svého slávu.

Obstárlý kantor následuje v řadě.
Ten k tabatěrce zřetel všeliký
obrací na pohled, tu víčko hladě, —
v němž vyobrazen Mozart veliký,
jak napolo již objat spánkem věčným
své skladby kouzlo vnímá naposledy, —
tu noře prsty v obsah její hnědý,
tu s klepnutím ji zavíraje vděčným.

Však péro vzletnější ať raděj líčí
teď bohatýrskou hlavu v divné čapce,
s níž visí zdoba kosmatého střapce,
ten bílý knír, jenž bojovně se týčí
na svrasklé tváři, k obočí až vzhůru,
jež k očí bleskům sivou sklání chmůru,
tu starou dýmku, jejíž valný dým
skráň lysou halí věncem oblačným,
tu nohu dřevěnou a berli k tomu,
tu celou postať, sešlou v bitev hromu!

Pan pojezdný svůj rozložitý břich
v ten spolek nižších blahosklonně mísí.
Od brady laloch růžový mu visí,
nos rudý trůní v lících plamenných.
Jak hrbolatý vrch, když oko dne
zhasíná za ním, nádherně se nítí,
že rubínem se sterý balvan třpytí
na sklonech jeho v záři purpurné.
a fialový stín jej obetkává —:
tak na pohled je nosu jeho sláva.
I zdá se, ve rtů plných úsměvu
že tisíc vilných diblíků se míhá,
že satyr s dechem utajeným číhá
v bělavé řasy každém záchvěvu.
Hle! právě lehounkou s ním končí půtku
vládkyně krčmy, ctihodná to vdova,
leč satyr se smíchem zlou přijal důtku
a než se nadá, obejme ji znova.

A mlynář u něho, muž v plné síle,
náleží hochů oněch do rodu,
s mohutným vousem, pyšnou hřívou v týle,
jichž ruka za osvětu, svobodu,
a jiné krásky, nedosti tam známé,
nám po venkově břitký oštěp láme.

Jak do prstenu kámen lahodný,
tak na konec ve kruh ten ctihodný
myslivce mladého má píseň šine.
Jak ladně k tělu svižnému se vine
ta štíhlá puška, malebný ten šat,
v němž lesa barvy rozkošně se snoubí —
šeď jeho kmenů, zeleň jeho loubí!
Za šňůrou zelenou, jíž klobouk spjat,
s níž zlatý žalud padá do kadeří,
jak hrdě pestré vypíná se peří!
U nohou jeho v písek žhavý sklání
okraje svislých pysků Flóra snivá
a za ním volně koroptev se kývá
na hnědé brašny zdobném vyšívání.
Ta svislá střecha klobouku ať mýlí
zrak nezkušený! Vímť já dobře, vím,
po jaké kořisti syn lesa střílí
z té stinné skrýše okem plamenným.
Však důstojna je věru všimnutí
ta dcerka paní hospodské — ba právě!
Teď šátek hedbávný na rusé hlavě
jí odpoutalo vánku zadutí,
že jako pláštík purpurový báje
se volně vzduchem rozstýlá a vlaje
nad jasným vlasem, šíjí labutí
a mladá Hebe nevěrný cíp loví,
jej vrací v ňader sladké vězení
a v rozpacích se směje; červánkový
dech studu líčko lehce ruměnî.
Tak pintu staví před houslistu stranou,
na víčku oblém pestře malovanou.
Však divno mi, že pohled její slunný
šumaři chmury na čele jen zmnožil.
On mlčky housle na lavici složil
a kostnatými prsty přejel struny,
že zasténaly, jako divým bolem.
Po stole chvíli rázný prstů tep
ruch duše věstil — plaše pohled kolem
a do vyzáblých rukou sklání leb.

Toť výčet povinný mých prostých reků.
Nuž větvemi teď, lípo, zakývej

a družný jejich hovor, chudých vděků,
svým tichým, sladkým dechem provívej.

I.

Řeč první soused, hladě vlasy šedé,
s kužele paměti své volně přede:

Když pohlížím v tu letní krásu kol,
na zlaté snopy, v polích narovnané,
jež bohdá zítra svezem' do stodol,
minulý příběh na mysli mně tane.
Z vás nikomu as není zcela novým;
než v lidských řečech vše se divněj' tváří,
než lesní stromy při měsíční záři:
jak věc se sběhla, teď vám věrně povím.

Pět roků tomu. Právě jako dnes
kraj celý smál se v žatvy zlatém šatě.
Jak našinci se dává srdce v ples,
když těká okem po tom šumném zlatě,
když před ním zevšad usmívá se, klaní
plnými klasy boží požehnání!
Vím, že v tom světě božím širokém
bez počtu vábných rozkoší se skrývá,
o nichž nám prosťákům se jedva snívá,
že Adamovo celé nesem' hoře,
an pot nám řine s čela potokem
v tu černou brázdu, jež nás živí spoře:
však, milí páni, když z té tvrdé země
nám zlatým zrním vzejde každé sémě,
a každá krůpěj prolitého potu
se třpytí rosou na bohatém klase, —
tu zapomínám všechnu na lopotu
a jako král ty drobné stébel voje
obhlížím s pýchou. Rád pak vlažím zase
svým potem horkým rodnou tuto půdu,
z níž děd i praděd živili se v trudu,
v níž s jejich popelem i můj se smíchá!
Nad palác je mi světnička ta tichá,
ten milý kout, s obrazy svatých v kole,
s žehnaným chlebem na prostičkém stole,
kde z večera mne pilná žena vítá
a z očí dcer mi nové jaro svítá.
Ač jsou ty naše radosti snad chudé
jak mezi klasy onde na poli
chrp očka modrá, máku líce rudé,
přec duch můj, věru, za ně nevolí

ten panský los, byť rozkoší jen šuměl,
a cizí kraj, byť zlato rostit uměl!

(Již vězte však, že rek ten zpěvu mého
rád předivo své řeči rozvláčí
a kolem cívky rozumu je svého
rád navinuje, volně zatáčí,
že lecos v šedivé si mate hlavě, —
nuž, prosím, páni, suďte shovívavě!)

Nuž — ano — tedy — právě jako dnes
úrodou zlatou kraj se pyšnil celý.
Za hájem dovázal jsem před nedělí
a chasu posed' obžinkový běs.
Co při tom činit? Těš se nebo zlob,
povříslem svážou tě po dávném právě.
Již poslední si ověnčili snop
koukolem, chrpou, mákem v plné slávě
a v jeho stínu, namanuv se v čas,
toulavý šumař k houslím bradu kloní —
již jako větrem kol se párky honí.
Kam hledíš krajem, všude zlatý klas
vláčejí zuby hrabic — srpů blýskot —
vrzání vozů, hudba, tanec, výskot!

V tom skvostný povoz silnicí se blíží
a staví teď. Na pole mého mez
pán jakýs nohu se stupátka níží
a hledí vážně na mé chasy ples.
Šat jeho nápadný má střih i tvar,
a v houšti kadeří a vousů tmavých
předčasným bělem hustě prokvětavých
tvář zatmělá, již rozryl času spár,
dalekých končin prudší věstí žár.
Víc k podivu mne její výraz nutí
a cizincovo konání. Jak duch
tam zakletý dlel bez pohnutí
a hleděl mlčky v obžinkový ruch,
dřív jakby upjatě v něm hledal, bádal,
pak jakby myšlenek síť nad ním spřádal,
pak jakby ssál ten obraz v duši chtivě,
a posléz vážně, smutně, zádumčivě.

Zvědavě kráčím k podivnému hosti.
On vznesl ke mně zraky zadumané.
„To pole Bártovo?“ děl. — „„Moje, pane,
já s Bártovou je koupil usedlostí.““

Tvář svěsil s dumou ve sklopeném zraku.
Snad — myslím si — pán s mapou, zákonem,
z té družiny, co železnému draku
s křídloma páry, vozů ohonem,
přes hory, doly krajem cestu razí
a pánům formanům jen živnost kazí.

„A pravda-li, že pochovali Bártu?“

„„Tři léta již ho černá země kryje.““

„A Bártová?“ — zrak jeho lpí mi na rtu —.

„„Ta u mne, pane, na výminku žije.““

Zrak jeho zasvit', rozjasnil se skorem.
Že pěšky půjde — znám-li stezku borem?
Svůj průvod pánu nabídl jsem pak
a záhy větví zastínil nás mrak.

Po chvilce stanul. Naslouchá — tak zdá se.
Zrak jeho sklopen, skráně plny dum.
Sluch bystřím též. Však slyším pouze šum,
šept vrcholků, v nichž vánek kolébá se,
bzučení v mechu, listí veselé —
a ticho jinak jako v kostele.
Než on tu stojí, v mech se mlčky dívá,
jak naslouchal by hlasům s vysoka,
neb hudbě jakés divné — hlavou kývá,
dlaň k srdci vine, vzdychá z hluboka.

Ba, hádankou čím dále byl mi víc.
Hle, zbytečným jsem vůdcem v šeru háje,
co stezek tam a skrýší — všechny zná je.
Zná jeho tajemství všech rub a líc:
ví o balvanu, pod jasany skrytém,
ví o stoletém dubu rozložitém,
ví o místě, jež krásné chová ryzce,
ví o potůčku, jenž se tají v blízce,
zná samovrahův smutný pustý hrob,
kde větev jedle pošmourná se sklání
a jako krev se kopec jahod chrání,
pomíjen lidmi, ptáčků jenom zob . . .
Zná lidi ve vsi živé, dávno tlící,
jak byl by rodákem. A přece jen
češtinu bídnou mluví, divně znící,
vždy brkotá, z paměti slovce loví —
hůř' nežli okresní náš hejtman nový.
K mým otázkám vždy mlčí zamyšlen.

Tu na mysl mi přišel Bártův syn.
Dán do škol, z prvu po vědách se honil,
však později duši k ničemnostem sklonil,
čím dále horších dopouštěl se vin
a hlouběj' klesal do hříchů a dluhů —
že s hněvem Bárta povolal jej k pluhu.
Leč Václav s hrůzou, pohrdáním hleděl
na život ve vsi hluchý, lopotný
a poslušenství otci vypověděl.
I vzlét', kam chtíč ho vábil nezkrotný —
v široký svět, kde tolik štěstí květů
mu kynulo, by uchvátil je v letu.

Po čase z Ameriky matce psal —
list putoval vám tehdáž z ruky v ruku —
jak lehce s Evropou se rozžehnal,
o plavbě na korábě, mořském hluku,
o žití za mořem, že líp tam rýti
hrud zlatých lán, než doma orat, síti,
o mravu tamějším a zákonu,
o stromech, vyšších téměř našich věží,
jež lidí deset opnout může stěží,
o hruškách zvící našich melonů,
o Číňanu, jenž pere mu a vaří —
nu, zkrátka: čtení jako v kalendáři.
Aj, vida! Není zle v tom světě novém!
jsme říkali. Jen Bárta mlčel zcela —
onť syna nikdy nedotkl se slovem.
Po letech Bártová sousedkám řadou
list nový k nahlédnutí přinášela,
že Václav bohat jest a žínku pojal mladou,
i podobiznou snachy pyšnila se.
Však byla divné krásy! Pod závojem,
jenž v lehkých záhybech po temném vlase
pol průzračný, jak mlha sněhobílá,
jí kanul v čelo, líc tak vábně milá
a velké oko s takým žáru znojem
nám kynuly, že každý divák něm
v ten obraz hleděl s čirým obdivem.

Dva listy ještě došly staré matky
i peníze v nich — více ani řádky.
Nadarmo psala, ždala za odvět,
sám starý Bárta stránku připsal plnou —
list každý nerozbalen letěl zpět —
syn zmizel, zanik', jakby spláchnut vlnou.

Ach, bože! — přemýšlel jsem — zdaž to nyní
s pokleslou šíjí, v prvním vlasů jíní

po letech dvaceti svou vrací dráhu
syn pobloudilý k otcovskému práhu?!

V tom rozhrnul pán větví clonu stinnou,
jež s obou stran se spjala nad pěšinou,
a stanul, podepřev se o kmen šedý.
Dol tento rodný s tichou dědinou
objaly z nenadání naše hledy.
I byl v tu chvíli krásou jedinou —
mně nikdy v také nezjevil se vnadě!
Plamenný kotouč slunce na západě
ohnivé šípy svoje po něm metal,
že znímaly se v plápol stromů čela
a mech na nízkých střechách zlatem zkvétal.
Zámečku okna plamenem se skvěla
a kolem báně kostela roj ptáčků
v kruh míhal se jak věnec ohniváčků.
Pod mlýnem rybník v rákosí se blýská
a nad ním každý lístek topolů
se v třepetavém kmitá plápolu.
V dým večera se tichá halí víska
a z polí položatých, z luk a borů
vše k sobě vábí. Plným za vozem
při hlučných písních, šumném rozhovoru
dav ženců chvátá stinným úvozem;
kytice klasů dítek zástup vláčí
tam po mezi; za stádem pastýř kráčí
v kosmaté houně těžkém příkrovu —
vše navrací se, spěchá k domovu.

Na věži kostelní v tom zazněl zvon.
A rázem ve vsi, na polích se tají
zvuk srpů, výskot, šumný ruch i shon.
Již proudy slavnými se rozlévají
po snivých stráních, zmlklém údolu
posvátné zvuky v mocném hlaholu.

Tu náhle cizinec, obnaživ hlavu,
rozpřáhl ruce, na kolena kles',
a zaryl divě prsty v lesní trávu
a vtiskl obličej u vonný vřes.

I mněl jsem, že se pomátly mu smysly,
jak počínal si: líbal zemi, štkal,
a volat chtěl, však hlahol nesouvislý
se z prsou jeho pouze dobýval.

Když posléz obličej od země zdvih',
tu hrály perly v lících zbrázděných,

a tam, kde tváře své byl tiskl na ni,
též tráva leskla se jak rosou ranní.

I pravil ke mně pak:
„Jsem Bártův syn!
Kdys opustil jsem této vísky klín,
a za přeludem štěstí jsem se honil.
Čas mnohý v klamných paprscích jsem slonil
skráň bujnou, hrdou — pak ji objal stín.
Překrásné oko, jež mi lásku lhalo,
jak dýka skvoucí hruď mi probodalo,
ochladli druzi, minul štěstí klam
a v mrazu cizoty jsem zůstal sám.

Tu poznal jsem, že chudá rodná ves,
otcovská střecha vetchá, šindelová,
jasnější blaho, sladší kryje ples
než celý svět ho v loktech širých chová.

Tu poznal jsem, podušky zlatý lem
a hedbáví že žalost neodnímá;
jen na tom drahém srdci mateřském
i neštěstí a vina sladce dřímá.“

Tak vzdychal, volal; já pak neodhalil
v té chvíli trpké neštěstí mu všecko,
že matčin zrak i duch se stářím zkalil,
že nespatří a nepozná své děcko.

Jdem' ke vsi. O, jak zdravil šedou střechu
v úponkách révy, v zelenavém mechu,
ty staré známé milé předměty,
jež dvorcem, chatou byly rozsety!

A hle! tam na lavičce podle stěny,
berličkou ruce majíc podepřeny
uprostřed slunečnic a slezu květů
stařenka sedí, odumřelá světu.
A je tak malá, schoulená a sivá —
víc páry stín, než lidská bytost živá.
Den hasnoucí jí zlatí tváře vrásky
a zraků na vždy uzamčená víčka —
tak sedává tu z lidí cizích lásky
bez duše příbuzné, bez přítelíčka.

Však nyní před ní klesá drahý syn,
skráň chorou ukládá na její klín,
na její roucho lkavé tiskne rety
a rosí okem bledé jeho květy.

Tu třesavé hle! ruce vine ona
kol kadeří, jež první sníh mu schvátil,
i protrhla se šerá ducha clona:
„Můj Václav!“ šepce, „Václav můj se vrátil.“

Což vypravovat dále? Krátce choval
ji v loktech syn, co klénot opatroval,
pak pohrobil ji v lůno rodné půdy
a sám k ní zemdlené pak složil údy.

Hrob jediný, jak víte, oba jímá
a lehka dojista mu černá zem:
vždyť na tom drahém srdci mateřském
i neštěstí a vina sladce dřímá!

(Pokračování.)

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Dr. František Novotný.

Dne 3. července rozšířila se po Praze zvěst, že v nedaleké Chuchli dokončil život svůj, posvěcený vědě a národu, dr. František Novotný. Nevíme, byla-li větší bolest nad ztrátou jeho, neb ustrnutí nad smutným osudem znamenitého muže, kterýž s takovou vřelostí lnul k české půdě, že se nemohl od ní odloučiti, ač by snad jinde byl došel zaslouženého uznání a štěstí. František Novotný jest rodák z chudobného táborského kraje, kdež v Kamenici nad Lípou 22. března 1839 spatřil světlo světa. K radě strýce svého, básníka Františka Jaroslava Vacka Kamenického, faráře tamního, poslán byl r. 1851 na gymnasium do Jindřichova Hradce. Chudí rodiče jeho — bylť otec jeho truhlář — nemohli ho však než skrovně podporovati, a tak již jeho život co gymnasiálního žáka v Jindřichově Hradci byl pln bídy, protivenství a nesnází. Při tom nevyhledával Novotný společnosti a žil více pro sebe, což mělo za následek, že s těží mohl nalézti zaměstnání co domácí učitel. Žil jen svým studiím, hlavně naukám přírodním a mathematice.

R. 1858 odbyv maturitní zkoušku s vyznamenáním, měl se konečně rozhodnout o dráze svého života. Přání rodičů, jeho chudoba i touha, aby podporovati mohl své rodiče, nabádaly ho ku stavu duchovnímu, avšak na radu svého strýce, jenž pozoroval u něho neskonalou touhu ku vědám přírodním, rozhodl se konečně pro studium lékařství. Na podzim r. 1858 byl immatrikulován co řádný posluchač mediciny na pražské universitě, kde záhy již obrátil na sebe pozornost proslulého prof. dr. Jana Ev. Purkyně, jenž pro vědeckou jeho horlivost velmi si ho oblíbil. Nové nesnáze nastaly Novotnému, když po pětiletém studiu mediciny měl promovován býti za doktora lékařství. Konečně i tu odpomohl jeho strýc a prof. dr. Purkyně.

Novotný nechtěl se odhodlat k lékařství praktickému, nýbrž věnoval se vědě, obrav si jako Purkyně obor fysiologie. K odporučení Purkyňově stal se assistentem při jeho fysiologických přednáškách s roční subvencí 420 zl. Místo assistenta prodlužováno mu až do r. 1870, až do smrti Purkyňovy. R. 1870 habilitoval se Novotný co privatní docent na universitě a měl 1. července t. r. habilitační přednášku „o subjektivních zjevech obličeje“, kteráž zřejmé podávala svědectví o vědecké jeho výši; za měsíc potom byl též potvrzen za bezplatného docenta fysiologie. Té doby, co povoláváni byli na pražskou universitu cizozemští lékaři z všelikých universit německých s tučnými platy tisíců zl., nemohl Novotný obdržeti ani skrovnou remuneraci za přednášky, kteréž po dvě léta měl na pražské universitě na místě churavějšího Purkyně. Teprve po dlouhém jednání obdržel — 220 zl.!

Místo Purkyňovo nebylo svěřeno jeho žáku a zástupci, ale cizozemci. Od smrti Purkyňovy pozbyl Novotný i roční subvence, kterouž

měl co assistent. Marně žádal r. 1875 o subvenci co soukromý docent, marně téhož roku u obce pražské za uprázdněné místo lékaře v chudobinci.

Novotný byl muž přesvědčení, pevné a přímé povahy, za jeho samotářského života vyvinuly se u něho snad i některé drsnosti: s takovými vlastnostmi, byť i stál na výši vědy, kariéra se ovšem nedělá! Bádal, pracoval, trpěl bídu, až smrt ho odvolala. Zemřel na raka žaludečního, jenž vyvinul se u něho následkem nedostatků a útrap. Děsné to pomyšlení!

Veškeré práce Novotného vynikají vědeckou důkladností a uvádíme z nich: „Purkyňův obraz routový souměrným tlakem oka vzniklý.“ „Pohyb srdce, jak jej ukazuje Purkyňův kinesiskop.“ „Morfologie ptáků a plazů“. „Mlži v Čechách žijící“. „Souvislost ven s arteriemi“. „Příspěvky ku theorii buňky“ a j. Bohužel, že zesnulý stálým zápasem s bídou a svízely všeho druhu zdržen byl od prací značnějších.

Zdaž splní se konečně ideál, jemuž život Novotného padl za oběť, zdaž stane se konečně skutkem — česká universita? *J. J. T.*

Dr. Jan Boh. Ceyp z Peclinovce.

Jedva se zavřel hrob nad drem. Frant. Novotným, a již želí opět české lékařství ztráty jiného pěstitele horlivého. Zemřelť dne 23. srpna t. r. raněn mrtvicí dr. Jan Boh. Ceyp z Peclinovce, proslulý zejmena v oboru psychiatrie. Ceyp narozen byl r. 1832 v Lipci v kraji chrudimském. Příjmí z Peclinovce dostalo se mu co potomku staré rodiny šlechtické. Ceyp studoval gymnasium v Německém Brodě. Co gymnasista jevil velké vlohy k básnictví; jeho ballady, vydané později pod jmenem „Zvuky večerní“, došly velké obliby a nejedna z nich přeložena byla od Alfreda Waldaua do němčiny.

Odbyv gymnasiální studia oddal se Ceyp studiu lékařství na pražské universitě. Povýšen byv r. 1861 na doktora lékařství, ztrávil až do r. 1866 co sekundární lékař na rozličných odděleních v pražské všeobecné nemocnici. Roku 1866 věnoval se hlavně psychiatrii, stav se druhým lékařem při ústavu pro choromyslné v Praze, kdež r. 1879 jmenován byl primárním lékařem. Jmeno Ceypovo bylo známo daleko za hranicemi naší vlasti. S dr. Frant. Novotným měl v povaze to společné, že tak jako on nepřijal žádného nabídnutí na výhodná místa do ciziny.

Mnoho prací Ceypových uloženo jest v „Časopise lékařů českých“, jehož byl spolupracovníkem od počátku jeho vycházení a potom i spoluredaktorem. Pojednání Ceypova v časopisu tom uveřejněná zakládají se většinou na vlastním pozorování a zkoumání. Zejmena vynikají jeho monografie o spále, o nemoci Basedovské, o zrnitém zánětu jater, o příjici a ovšem v první řadě jeho studia o chorobách duševních. Odpůrce měl Ceyp jen v oněch živlech, kteréž za velké platy povolávají se ne tak k vůli své vědě jako k vůli germanství na stolice university pražské.

V Ceypovi ztrácí věda neunavného pracovníka a český národ poctivého, starým ideálním vlastenectvím prodchnutého bojovníka.

J. J. T.

Odhalení pomníku Prokopu Chocholouškovi v Nadějkově.

Studentstvu z Táborska náleží zásluha a čest, že učinilo, co celý národ měl učinit a postaralo se o důstojný pomník nad hrobem Prokopa Chocholouška na hřbitově v Nadějkově, odměnivši se takto zároveň za onu lásku, kterouž zesnulý spisovatel a bojovník za právo národa českého vždy lnul k omladině české. V tichém jindy městysi Nadějkově rozproudil se v neděli 24. srpna čilý slavnostní ruch. Již v předvečer osvětlen Nadějkov ohni a na hřbitov, kde odpočívá Chocholoušek poblíž svého věrného přítele P. Čechoslava Ant. Fikara, ubíral se průvod pochodňový, jejž uspořádali studující a občanstvo nadějkovské. V neděli z rána oznámila střelba z hmoždířů, že den ten jest dnem slavnostním pro Nadějkov a hned také přes stálé pršky dostavovali se účastníci se všech stran, zejmena spolky, studující, městské deputace ap. z Jistebnice, Tábora, Sedlce a Votic. Slavnost započala v chrámu nadějkovském o $^{1}/_{2}$10 hod. dopolední, kdež měl P. Ployhar, bývalý druh Chocholouškův a nyní farář nadějkovský vřelou řeč o činnosti a významu Prokopa Chocholouška. Z chrámu odebral se průvod s banderiem rolnickým v čele, sestávající z družiček, deputací s věnci, zpěváckých spolků z Votic a Tábora, spolku paní a dívek „Zora“ z Tábora, zástupců okolních měst, duchovenstva, pražských hostí, hasičských spolků z Tábora, Jistebnice a Sedlce, živnostenských spolků z Tábora a Sedlce a nepřehledných řad lidu. Po vzletné řeči Josefa Baráka, jež učinila hluboký dojem na všechny přítomné, odhalen za nadšeného volání slávy památce Chocholouškově pomník a u něho složeny hojné věnce se stužkami slovanskými. Jmenem výboru zřizovacího, sestávajícího z akademiků táborského kraje, odevzdal p. Kubec pomník v ochranu obce nadějkovské, jejíž jmenem jej přijal p. dr. Moser, vzdav spolu díky za vlastenecké snahy výboru a horlivé pí. hraběnce Kokořové.

Pěkně vypadá pomník ten v hojné zeleni na idyllickém hřbitově nadějkovském. Pomník jest práce mladého, nadaného sochaře p. Procházky v Karlíně, jehož skizza byla z podaných návrhů od Umělecké besedy v Praze schválena a zřizujícímu výboru odporučena. Pracován jest z výtečného pískovce hořického; jest 8 stop vysoký a podoby jehlancové. Na piedestalu spočívá druhý podstavec, velká deska pískovcová a z této vystupuje jehlanec, jehož basis jest pravoúhelný obdélník. Jehlanec jest uměle zakončen a má pěkně pracované ozdoby; na jedné jeho straně jest medailonová podobizna Chocholouškova z bronzu a na straně druhé nápisy: „Nar. 18. února 1819“ — „zemř. 5. července 1864.“

Skutkem tím poprve došlo výrazu uznání zásluh Chocholouškových se strany českého národa. Za jeho života nekvětly mu růže, nýbrž kráčeti mu bylo cestou trnitou; netěžil ani zisk ani slávu, ovšem také ani jednoho ani druhého nehledal. Narozen v Sedlci, kdež ozdobeny byly v den slavnosti nadějkovské jak jeho rodný domek, tak jiné domy, kde obýval, poslán byl Chocholoušek na studie do Prahy; ukončiv r. 1837 gymnasialní studia, nastoupil co osmnáctiletý hoch cestu přes Tyroly do Italie, kdež zejmena v Padově pobyl dvě léta. Před návratem do vlasti cestoval ještě po Dalmácii a Černé Hoře. Cestování to zane-

chalo v něm trvalé dojmy, ba rozhodlo as o celém jeho životě. Po návratu do Prahy studoval chirurgii, záhy však oddal se úplně spisovatelství. První jeho pokus literární byla povídka „Vanda" ve Vlastimilu uveřejněná, kdež podal později i obrázky ze svých cest. Po té následovala řada povídek a románů, jež většinou otištěny byly v časopisech a dílem i o sobě vyšly. R. 1842 vyšel velký jeho román o tří svazcích: „Templáři v Čechách", který však Chocholoušek pokládá za svůj nejslabší a o němž přátelům svým častěji se zmiňoval, že by byl nejraději, kdyby jej celý mohl skoupit a zničit. V „Květech" uveřejnil pak v letech následujících: „Dagoreska", „Černohorci", „Travič", „Dcera Otakarova", „Palceřík", „Pan Šimon z Vrchotic", „Hajduci", „Drak Notjajský" a „Ilia", vesměs povídky historické, mimo to humoresky „Kdy se může s paní mluviti" a „Překvapení". Povídky ty vyšly též ve zvláštním vydání u Jaroslava Pospíšila, pro něhož Chocholoušek do r. 1848 výhradně psal. Tu též vyšly „Jiřina", historická povídka a sešitkové humoristické listy „Kocourkov". V týdenníku „Poutník" vyšly Chocholouškovy historické povídky „Křižáci" a „Agapia".

Velká změna nastala v životě Chocholouškově r. 1848, belletrie ustoupila tu politice a Prokop Chocholoušek stal se horlivým spolupracovníkem „Večerního Listu" Knedlhansem Liblínským vydávaného. Po událostech svatodušních byl šest neděl vězněn na hradě pražském a byv propuštěn vstoupil v redakci tehdejší „Constit. allgem. Zeitung aus Böhmen", jíž ihned dal směr slovanský. Když Knedlhans Liblínský odveden byl k vojsku, převzal redakci „Večerního Listu" a vedl ji až do r. 1851, kdy časopis ten od vlády byl potlačen a Chocholoušek uvězněn.

Propuštěn po tříměsíční vazbě oddal se opět belletrii a od r. 1852 vyšly od něho „Harambaša" a „Zahynutí Suly" ve vídenské „Vesně", „Kosovo pole", „Krvina", „Pancéř" a „Poslední král bosenský" v Mikovcově „Lumíru" v Praze, „Soběslav", „Námluvy Oldřichovy" a „Dvůr krále Václava" v brněnské „Koledě", „Přivítan, kmet staropražský", „Dvě královny", „Cola di Rienzi", „Hrad v Praze", „Dimitri" a „Žena černohorská" v „Rodinné kronice" v Praze.

Roku 1854 odebral se Chocholoušek ku svému bratru na statek u Řešova v Haliči. Když o rok později žádal za průvodní list, bylo mu oznámeno, že jest tam internován. R. 1859, když žádal za dovolení k přesídlení do Prahy, dán mu rozkaz, aby do 14 dnů dostavil se do svého rodiště Sedlce, kdež zůstal pod policejní dohlídkou. Zde uzavřel smlouvu s I. L. Kobrem o vydání veškerých spisů a zejmena o sbírku „Jih". Za nuceného pobytu v Sedlci přijali Chocholouška s otevřenou náručí přátelé českého hnutí, zejmena faráři v Nadějkově, zesnulý již P. Čechoslav A. Fikar, P. Finger v Jistebnici, kdež tehda byl nynější farář nadějkovský P. Ployhar na kaplance, P. Nejedlý v Petrovicích, P. Bouček v Chýžce a j. Ti zůstali mu věrnými přáteli, i když po vydání říjnového patentu měl se navrátit do Prahy. Když r. 1864 churavěl, navštívil, pozván byv od něho, P. Fikara v Nadějkově, v jehož rukou 5. července 1864 vypustil duši. Chocholoušek byl muž povahy veselé, miloval vtip a zábavu. V krajině sedlecké vypráví se dosud mnoho o jeho žertech a šprýmech. Co spisovatel byl jeden z nejplodnějších a jeho spisy rozšířily se v lidu a došly téže obliby co Tylovy. O jich oblibě svědčí již s dostatek hojná jich vydání. *J. J. T.*

Literatura polská.

Uplynulé právě pololetí letošní literární kampaně nelze sice nijak nazvati suchopárným, ne však také valně štědrým a rozmanitým, přihlížíme-li hlavně ku plodům literatury krásné. Pohřešujeme zde mnohé, co nás jindy překvapovalo a unášelo i zdá se nám časem, jakoby se byl roh hojnosti, jenž dosud tajíval ve svém lůně vždy celou spoustu zajímavých zjevů, tentokráte na okamžik vyčerpal, vyřinulo ť se z něho jen několik osamělých květů.

Jmenovitě básnická část vykazuje velmi málo nového, obmezujíc se skorem výhradně na reprodukci děl starších či zdařilý nějaký překlad. Z prací prvšího druhu zajímá nás nejvíce sebrání pohrobních spisů známého druhdy varšavského básníka W ę ż y k a, jenž kvetl za doby přechodu — v prvním to úsvitě znovuzrození a omlazení básnické literatury polské. Frant. Wężyk získal sobě svého času velmi chvalného jmena četnými truchlohrami z dějin domácích; mnohé z nich na př. Boleslav Śmiały, Gliński, Barbara Radziwillówna přijaty byly s nevídaným dotud nadšením. Pohrobní sbírka jeho („Poezje z pośmiertnych rękopismów" a „Tlómaczenia klassyków") obsahuje vedle pozoruhodných prací původních i nedostižený dosud překlad Virgilovy „Aeneidy" a Sofoklova „Edipa". K sebrání tomuto druží se nově obstarané vydání slavně známé humoristicko-satirické básně Ign. K r a s i c k é h o „Myszeis" — žel že jen in usum delfini, pro mládež. Opatřeno je deseti dřevoryty. Z nových původních prací básnických uvádíme úryvek nadšené básně historické „Ostrolęcki bój" W i k t o r a E. G.; dále sbírku básní A d a m a U n d e r o w i c z e, obsahující písně, mazurky, romance a jiné drobnější statě básnické, jediný to plod na osamělých již haluzích literatury emigrantské.

Jistou pozornost, ovšem že více ve smyslu negativním, vzbudila báseň „Siedziba wodza legionów r. 1812", jejíž původce zahalil se v neprostupný pseudonym. „Autor neodslonil přilby," — tak dí listy polské s úsměchem, „a věru dobře učinil, neboť takého kuriosa nedopustily by jen tak zhola ani střední věky minnesaengrů." Překlad básnický zastoupen je Byronovým Donem Juanem, jehož II., III. a IV. zpěv obratně stlumočil Viktor z Bavorova; mimo to drobnými básněmi Goetheho prací Hugona Zathy. Zdálo by se poněkud, že literatura polská právě v nejdůležitějším tomto svém odvětví churaví, nelze však zapomenouti, že činnost současných básníků polských rozlévá se mohutným proudem po nesčetných listech beletristických, kde hledati jediné měřítko ku posouzení skutečné produkce.

Mnohem bohatší je krásná prósa; mámeť před sebou celou řadu prací jak z péra spisovatelů již ode dávna činných a na mnoze slavných, tak i od četných adeptů domáhajících se teprvé jména a uznání.

Rej otevírá jako vždy starý mistr a šťastný jubilat J. J. K r a s z e w s k i, jehož spisy zaujímají i na seznamu letošním valnou většinu. Pomíjejíce známou již charakteristiku nedostižného „powiesciopisarza" uvádíme zde jen čtyři nedávno vyšlá jeho díla: „Pan na czterech chłopach", povídka šlechtická z XVIII. století; „Syn marnotrawny", vypravování z téhož století; „Skrypt Fleminga", román historický z časů Stanislava

Augusta II. a „Stach z Konar“, povídka z doby Kazimíra Spravedlivého. S velikým úspěchem potkal se román Michała Bałuckého „Za winy niepopełnione“; založený na bedlivém pozorování zajímavého společenského života polského a ovanutý naskrze duchem moderní západní romantiky, která zapouští v Polště více než kde jinde, v přítomné době hluboce své kořeny, jak tomu nasvědčují četné překlady všech téměř děl cizojazyčných, nesoucích na sobě zajímavý tento ráz. Román Bałuckého soustřeďuje v sobě veškeré skvělé vlastnosti idealních svých vzorů; vyniká bohatostí děje, spletitou intrikou, jiskřivou silou myšlenek a reflexí, a v jednotlivostech svých přímo genialním provedením. „Není tu ani jediné postavy, byťsi sebe podřízenější, která by neměla jistých individuelních vlastností, každá vypovídá své slovo, opodstatňuje příčinu svého bytí neb významu a vše uvedeno v ruch tvoří téměř druh dramatu, kde podává spisovatel svědectví o dobrém svém pozorovacím talentu a veliké síle důvtipu a satiry“ — tak charakterisuje Bałuckého, jenž jest ostatně i nám velmi chvalně znám jakožto vynikající básník dramatický, přísný jinak kritik Kazimír Kaszewski.

Nemenšího uznání dostalo se taktéž četným novellistickým pracím T. T.Ježa, jmenovitě románu jeho Koleje życia, povídkámJeške-Chvińského (Stara zwratka, Syn burmistrza) Kaczkowského (Graf Rak), St. Grudzińského: (Łokciem i miarką) Pauliny Wilkońské (Dwa śluby, Priźność ukarana) a v. j.

Jméno toto přivádí nám na paměť známého humoristu polského Augusta Wilkońského, v jehož šlépějích kráčí nejnověji Albert Wilczyński, duchaplný spisovatel rozmarných obrázků z přítomného života společenského, nadepsaných Kłopoty starego komendanta. Druhé vydání znamenitého tohoto díla opustilo nedávno činnou knihtiskárnu Gubrynowicze a Schmidta ve Lvově, která vydala mimo to i humoristické dílko téhož autora „Słomianny wdowiec.“ Zdá se, že Wilczyński, jenž po dlouhou již dobu trval v hlubokém mlčení, probouzí se k nové svěží literární práci; šťastným počátkem omlazené této činnosti jest mimo právě uvedené humoresky i povídka Sędzia v Spodnicy.

Z ostatních belletristických prací uvádíme ještě pověst Masłowského. „Dido, poslední kníže Swanecje“, Bronikovského povídky historické: Kazimír Velký, Esterka, Monia a jako zvláštnost i náčrtek anonymní spisovatelky, nadepsaný Ze salonů židovských — od Židovky. Z kruhů židovských čerpána také zajímavá pověst Meir Ezofowicz, Elizy Orzeszko, jež jest tím zajímavější, že ozdobena je lepými kresbami věhlasného illustrátora polských děl Andriolliho, kterýž nedávno také Kraszewského Starou báseň vzácnými obrázky opatřil. Z četných překladů vynikajících zjevů belletrie cizojazyčné zajímá nás nejvíce výtečný překlad našeho „Vesnického románu“ (Wiejski Romans), z péra Bronisława Grabowského. V dramatu polském jeví se od několika již roků ruch tak nevídaný a pokroky tak znamenité, že zdá se, jako by nebyla již daleka doba, kdy literatura polská octne se tu na samém vrcholi; také letošní pololetí přineslo velikou hojnost děl dramatických značné hodnoty. Přicházejí nám vstříc jména ode dávna již accreditovaná: Bliźiński, Bałucki, Zalewski, Grabowski Br., Lubowski, Rapacki a mn. j. První dva zastoupeni jsou tentokráte jen kratšími pracemi*),

kdežto Bron. Grabowski podává čtyřaktovou komedii, Sprymierzeńcy (spojenci) čili intelligence v městečku. Na práci té, která potkala se na varšavském jevišti se značným úspěchem, chválí se všeobecně vzácná satyrická idea, provedená na úzkém podkladě venkovského malosvěta, jehož nešvary doznávají zde nemilosrdného strestání; drobounké postavy dramatu vzaty jsou z bezprostředního života s překvapující a málem až fotografickou věrností, stupňovanou časem do té míry, že zdá se nám, jakobychom je byli na určitém místě sami shledali a s nimi úže se stýkali. Plastičnost ta dodává obratně zauzlenému ději zvláštní zajímavosti a sloučena mimo to se šlechetnou ideou, která celé dílo ovívá, řadí Grabowského k bystrým a duchaplným pozorovatelům života, i možno od něho ještě mnoho pěkného právem očekávati. O Zalewském byla již v těchto listech zároveň s ukázkou jedné z nejlepších jeho prací učiněna pochvalná zmínka; Lubowski Ed. vystoupil s veselohrou „Czarnokwit“ a Rapacki s historickým dramatem „Aremus“, k němuž podala jako již několikráte poetický substrát veliká literární postava Fabiana Klonowicze. Z různých dramatických děl ostatních jmenujeme Staszczykovu „Noc świętojańską“ provozovanou se značným úspěchem na jevišti krakovském. „Staszczyk založil své dílo na podáních a pověstech lidu, vybral ztad vše, co má nejvíce poetické vůně, co nejlépe mluví k srdci a vyhovujo zároveň esthetickému vkusu. „Noc swiętojańska“ jest plna půvabu, spisovatel její jeví se býti dobrým kresličem skutečného života a dovede uchvátiti pravdu právě v nejpalčivějším účinku“ — toť úsudek, jenž pro počátek může více než lichotit. — Známý humorista Jordan debutuje tentokráte na poli dramatickém komedií „Przy koleji“, velmi uhlazenou to salonní veselohrou, dýšící naskrze vůní domácího krbu; a novellista Ordon zlomkovitou prací „Na strażnicy“. K doplnění dramatické literatury uvádíme ještě velmi důležité dílo pilného bibliografa a literárního historika polského K. Estreichera „Teatra v Polsce przez Estreichera“, kde v abecedním pořádku vyjmenováno každé místo a místečko, v němž odbývány kdy hry divadelní. Druhý, právě vydaný díl věnován je výhradně jevišti krakovskému a znamenití umělci, kteří na prknech zdejších působili, docházejí v díle Estreicherově znaleckého ocenění, jmenovitě Królikowski, Rychter a známí bratři Chomińští. Zvláštní postavení mezi belletristickými a vážnými pracemi literárními zaujímá polovědecký spisek Stanisława Wegnera „Złote myśli z dziel Josefa J. Kraszewského“, jubilejní to dílko, věnované Nestoru literatury polské, obsahující obšírný kritický rozbor duševní činnosti J. J. Kraszewského z péra Stefana Buszczyńského a pak roztřídění veškerých vynikajících děl slavného romanciera dle ethických stránek, jaké v jednotlivých z nich převládají. Nelze ovšem zapříti, že lyrismus, jakýž vyvolala velkolepá oslava slavného zástupce literárních snah polských celého málem tohoto století, i v díle tom zanechal hluboké stopy; nicméně zasluhuje pilná práce tato bedlivého povšimnutí, pro hojnost kulturně historického materialu, jenž jest v ní uložen.

O. Mokrý.

---

*) Bliżinski: Mąż od biedy, komedya w 1 akcie. Bałucki: Teatr amatorski, kratochvila w 2 aktach.

Kazimír Vladislav Wójcicki.

V posledních letech utrpělo písemnictví polské nenahraditelné ztráty; v krátkém čase množství v literatuře zasloužilých mužů odebralo se na věčnost a k jich mohylám, dosud svěžím, druží se nová — zemřelť dne 4. srpna t. r. neunavný pracovník na národu roli dědičné, — Kazimír Vladislav Wójcicki.

Narozen r. 1807 ve Varšavě z otce Jana, jenž byl tělesním lékařem Stanislava Augusta, nabyl prvního vzdělání u piaristů v rodném městě. Po ukončení škol těch navštěvoval připravnou školu pro polytechniku, poslouchaje zároveň přednášky o právu a o literatuře na universitě Varšavské. Již v mladém věku zamiloval si bádání v literatuře a historii národní a zejména lid jej zajímal tak, že o prázdninách v různých krajinách Polsky cestoval, zanášejo se sbíráním jmenovitě „přísloví polských."

Již roku 1828 byl Wójcicki spolupracovníkem „Dziennika Warszawskiego", od r. 1825 Podczaszyńským, Mochnackým a Ordyńcem, vydávaného. V letech 1829—32 cestoval po krajinách slovanských. Ovocem cest těchto byla práce o písních — guslích a obřadech lidu polského, které použil Lukáš Gołębiowski ve svém díle p. t. „Lud polski, jego zwyczaje i zabobony" ve Varšavě 1830 vyšlém. Od r. 1845 dlel Wójcicki stále ve Varšavě, kde stal se hlavním archivářem a bibliotekářem senátu a v krátce potom ředitelem vládní tiskárny při komisi spravedlnosti. Zbaven úřadů těch, zvolen byl r. 1861 za předsedu komitétu majitelů listů zástavních při hlavním ředitelství úvěrní společnosti. Vedle toho horlivě zabýval se studiemi literárními a dobyl si zvláště v oboru historie obyčejů a zvyků národa polského velkých zásluh. Vedle Maciejowského náleží v oboru tom jemu první místo. První obšírnější prací Wójcického jsou ve 3 dílech r. 1830 nákladem Huguesa a Hermana ve Varšavě vyšlé „Przysłowia Narodowe", sebrané s příkladnou horlivostí již za dob studijních. Za motto k dílu tomu užil autor, čítající tehdy teprvé 23 let, památných slov Maximiliana Fredry:

„Cudze rzeczy wiedzieć ciekawość jest a swoje potrzeba." Wójcicki velmi dobře pochopil význam slov těch a proto též péro své posvětil jen věcem národním. Možno říci, že přísloví ta do dnešního dne nevyčerpatelnou jsou studnicí obyčejů a velikého množství podání národních. Jak horlivě se Wójcicki zanášel sbíráním přísloví, toho důkazem jest, že od vydání tohoto prvého svého díla stále na tom poli po celý život pracoval, zanechav velmi obšírný a taktéž zajímavý rukopis historie přísloví polských. Mimo to jal se Wójcicki, dbalý o rozvoj literatury a osvěty, vydávati časopisy a zejména: „Album Warszawskie 1845". — „Album literackie", vydané 1848 a 1849 roku ve dvou dílech, obsahuje výborné rozpravy tehdejších učenců - Bandtkého, Kolberga, Maciejowského, Balinského, Przeździeckého a m. j. — z počátku byl Wójcicki jedním z hlavních přispěvatelů výtečné „Bibliotéki Warszawskiej". Později stal se redaktorem téhož měsíčníku a byl jím až do své smrti. Náležel též k nejčinnějším spolupracovníkům illustrovaného časopisu „Kłosy" — — Velmi záslužný podnik Wójcického jest vydání

nyní již vzácné „Bibliotéki starożytnych pisarzy polskich.“ Obsahujeť dílo toto neocenitelný materiál k historii dávné Polsky, skládající se z veršů méně známých básníků polských, starých rukopisů důležitých, opisů historických, zpráv atd. atd., a sestavený v 6ti silných dílech. — Vedle toho vydal ve zvláštních vydáních důležité pozůstatky historické jako: „Piaseckiego Pamiętniki do panowania Zygmunta III., Władysława IV. i Jana Kazimierza,“ — dva díly. Varšava 1846. — „Statuta polskie Kazimierza u Wiślicy ułożone.“ Varšava 1847. — „Jan Stefan Wydżga i jego pamiętnik“, tamtéž 1852. „Latopisiec albo kronika Joachima Jerlicza“, 3 díly, v Petrohradě 1853. — „Pamiętniki Jana Kilińskiego“; Varšava 1830. — „Archiwum domowe“, obsahující mezi jiným i zajímavý popis dvoru Stanislava Augusta od Magiera. 1856. Ze samostatných prací Wójcického jmenovati musíme: „Starożytne przypowieści“ z XV., XVI. a XVII. věku. Varšava 1836. Jest to práce veliké ceny. — „Zarysy domowe“ 4 díly. Waršava 1842. Obsahují výbor samostatných monografií, článků historických, bibliografických a j., uveřejněných dříve v různých časopisech. Roku 1845 vydal „Historią literatury polskiej“ ve 4 dílech. Znamenitá tato příruční kniha pro mládež dočkala se druhého značně rozmnoženého vydání r. 1859—61. — Také na poli romanopiseckém Wójcicki pracoval a jeden z prvních románů vyšel ve dvou dílech ve Lvově roku 1834 p. t. „Kurpie“. Dále napsal „Domowa powieść“, 2 díly, Mohylev 1853“. — „Dwarek i palac“, román v 3 dílech, ve Varšavě 1856. — Nejlepší jest „Amerykanin“, román z doby Kościuszkovy. Hrdinou jest sám Kościuszko a poprvé zde uveřejněny jsou krásné listy velikého vojevůdce „z pod Racławic“. Román vyšel v Sobótce a r. 1869 ve zvláštním otisku u Leitgebra v Poznani. Z biografických prací Wójcického jest nejlepší 3svazkové dílo „Cmętarz Powązkowski pod Warszawą“ s rytinami, vyobrazujícími pomníky slavných mužů tam pochovaných. — Na tomto místě dlužno podotknouti, že zasloužilý vydavatel S. Orgelbrand, počínaje vydávati svou ohromnou „Encyklopedii powszechnou“, svěřil Wójcickému řízení nejrozsáhlejší této publikace polské a pod jeho předsednictvím odbyla redakce, skládající se z prof. Pankiewicza, Lewestama, Rogalského, Sobieszczańského a Biernackého víc než 500 schůzí. — Všechny články, jednající o obyčejích a zvycích národa polského a umístěné v 28. velkých dílech, pocházejí z péra Wójcického. Zmínivše se výše o historických pracích výtečného toho muže, opomenuli jsme jednu, které se zde pro zvláštní její cenu dotknoutí musíme. Jest to „Historya teatru v Polsce“ vydaná ve dvou svazcích ve Varšavě 1841. Dílo toto obsahuje zajímavé statě o hrách, provedených na divadlech králů polských od dob nejdávnějších až do roku 1763 t. j. do smrti Augusta III. — Wójcicki napsal též množství spisků pro mládež na př. „Z rodzinnej zagrody“, Waršava 1877. — „Życiorysy znakomitych ludzi.“ — „Pan Twardowski“ a t. d. Nejlepším však dílem jsou „Klechdy, starożytne podania i powieści ludu polskiego i Rusi“, po prvé vyšlé ve Varšavě r. 1837; po druhé tamtéž r. 1851 a po třetí r. 1876 na oslavu 50letého jubilea autorova s illustracemi Andriolyho, Gersona, Kostrzewského Pilatyho a j.

Poslední práce Wójcického jest nesmírně obšírné dílo pod názvem

„Warszawa i jej społeczność“ vycházející dosud v bibliotéce varšavské; jsou to obrazy z varšavského života literárního, jehož svědkem spisovatel sám byl. Do díla svého vkládá často úryvky z veršů neb listů svých přátel. Wójcicki nepochybně náležel ještě k těm šťastným, jimž popřáno bylo patřiti na ostatek svaté minulosti polské, patřiti na lid, který staropolským životem ještě žil, který jej dobře pamatoval, a proto jsou též obrazy minulosti polské, jím nakreslené, tak plny pravdy a života; neb on látku nečerpal jen z kněh, ale i z živých slov starců.

Smrtí tohoto neunavného pracovníka utrpěla Polska ztrátu velikou. Věčná budiž jeho památka!

Dle polského *Arnošt Sch. Polabský.*

Mezinárodní umělecká výstava v Mnichově.

Dopisy dra. O. Hostinského.

I.

V Mnichově koncem července 1879.

.... Ustupováním monumentalního umění — ve kterém sestersky spojené uměny, stavitelství, sochařství a malířství znázorňují velké, v národech, v lidstvu žijící myšlenky v soustředěné jich podstatě, tedy přísnou formou a obecně srozumitelnou výrazností — mizením jednoty slohu, mnohostranným bohatstvím nejvolnějšího rozvoje nastalo i nebezpečí zmatku, roztříštění a změlčení sil uměleckých. Na místě věčně platných zákonů uměleckých objevovaly se pak nezřídka bizarrní rozmar umělce nebo kupce, pachtění se po okamžitém úspěchu nebo stále se měnící požadavky kolísajícího obchodu světového. Vůči těmto zvláštním poměrům umělci i přátelé umění cítili potřebu, aby prostředků a cest bylo dbáno, jimiž by beze všeho porušení rozmanitosti směrů bylo možno přece přítrž učiniti zmatku, odmítati omyl, vyznamenávati, co jest dobrého a krásného — tudíž pěstovati a zachovávati slohovou harmonii pravého vkusu. Jen bezprostřední porovnávání různých výkonů uměleckých mohlo snažení tomu poskytnouti nutný pevný základ a z přesvědčení toho vznikly ve většině států vzdělaných pravidelné mezinárodní výstavy umělecké. Tak i zde v Mnichově pořádány byly během posledních asi 40 let větší menší umělecké výstavy, avšak časem příliš nestejně od sebe vzdálené, než aby byly mohly zjednati sobě patřičný vliv na tvoření umělecké i na vkus. Uváživ tento stav věci, ráčil J. V. král svoliti, aby zařízeny byly mezinárodní výstavy z oboru umění výtvarných, každý čtvrtý rok se opakující, i přijal sám jejich protektorat ....

Těmito asi slovy — arci v příslušném rámci ceremonielní řeči slavnostní — naznačil prof. W. Lindenschmit při zahájení výstavy její vznik a účel. Zajisté i skvělý úspěch první mezinárodní umělecké výstavy před desíti lety (20. července 1869) v tomtéž Skleněném paláci, jenž nyní opět láká přátele umění ze všech konců Evropy, otevřené jakož i výsledek velké specialní výstavy r. 1873 odbývané, ovšem jen na německý národ obmezené, avšak mimo umění též umělecký průmysl obsahující, nemálo k tomu přispěl, že krásná myšlenka periodických

výstav mezinárodních netoliko v uměleckých kruzích Mnichovských se ujmouti, nýbrž i skutkem státi mohla.

Mnichov je věru pravé místo pro podobné podniknutí; v leckterém větším městě byl by snad zdar jeho pochybný, zde o něm sotva lze pochybovati. Dalať jednak již zeměpisná poloha na křižovatce mezi západem a východem, severem a jihem evropským hlavnímu městu bavorskému jakési právo osobiti si tuto čestnou úlohu, jednak přála úloze té, ba přímo ji i vyžadovala dávná umělecká tradice jeho. Obyvatelstvo samo sice neliší se valně od obyvatelstva měst jiných, obec lidu jako všude i v Mnichově je lhostejná naproti vyššímu umění a pravý smysl pro ně a vkus také zde jen v jistých menších kruzích nalezl svůj stánek. Avšak brzo v té brzo v oné formě vnucovalo se krásné umění městu tomu — a přímo vnucovati se musí všude, má-li zapustiti pevné kořeny v půdě velkoměstské, má-li vědomí o něm, neřku-li pravý názor a vkus, proniknouti hluboko a široko celou společností — i stalo se během několika desítiletí, že i prostý občan, jenž třeba pro svou osobu nemá pražádných vyšších tužeb esthetických, přeco na umění pohlíží jakožto na věc vážnou a ctihodnou, důležitou a prospěšnou. Alespoň tolik docíleno neunavnými snahami králů bavorských, zejmena Ludvíka I. Leckdo ovšem se směje Mnichovanům, že prý jim více jde o hmotný užitek, jenž z umění plyne, než o ukojení potřeby idealní; výrok ten nikterak není nepravdivý, ač vyjímáme-li inteligenci, která zde skutečně žije v jakési ušlechtilejší atmosféře umělecké, než kdekoliv jinde — ale jak daleko jest na př. měšťanstvo Pražské vzdáleno i od tohoto nejnižšího „hospodářského“ stupně smyslu pro umění? Mnichov dobře jest si toho vědom a žurnalistika zdejší neostýchá se vyznati to bez obalu, že jiných magnetů pro cizince, kteří mu do roka miliony přinášejí, nemá, než své vzácné sbírky umělecké a svůj umělecký ruch; ty jsou mu asi tím, čím Švýcarsku je krásná jeho příroda. Proto také praktický Mnichov v každém ohledu je tak asi „zařízen“ pro umělce a přátele umění, jako lázeňské místo pro ty, kteří tam hledají ztracené zdraví.

Původně měl Mnichov umělecký význam jen pro Bavorsko, brzo ovšem pro celé Německo, dnes může se již říci, že má — co do žijícího umění — jakýsi ráz kosmopolitický, v němž ho toliko jedno město předčí: Paříž. Do přívětivého města nad Isarou obrací se mimo Německo i valná část východní Evropy. Není tedy pochybnosti, že místo pro pravidelné mezinárodní výstavy umělecké — jak nyní zdejší novináři rádi se chlubí: pro „zápasy olympické“ — bylo vhodně zvoleno. Mimo to má Mnichov již jakousi praxi v pořádání a upravování podobných výstav a konečně — důležitá to věc se stanoviska hmotného — má k tomu hotovou již velmi vhodnou místnost.

I tenkráte jest celá úprava výstavy zdařilá, třeba v jednotlivostech možno leccos namítati a vytýkati. V čele komitétu stojí malíř Konrád Hoff jakožto předseda, jeho náměstkem jest prof. W. Lindenschmit, zmíněný již řečník při slavnostním zahájení výstavy. Bez nedorozumění a bez rozmíšek zřídka podobné podniknutí se provádí — porota, jejíž úlohou bylo přijímati a odmítati umělecká díla, vzbudila však takovou nevoli mezi Mnichovskými malíři, že v některých žurnálech skoro denně

dočísti se lze nových jízlivých útoků a obviňování. Zda-li se tak právem děje, nebo křivdí-li se komitétu, věru nesnadno je rozhodnouti. Mezi přijatými asi 2500 nebo 3000 čísly jest ovšem leccos slabšího, třeba i špatného; mezi nepřijatými obrazy a sochami (jichž úhrnem bylo asi zrovna tolik, jako přijatých) nachází se snad nejedno dílo, které by bylo dosti čestně obstálo; konečně jest i možné, ba pravdě podobné, že v tom neb onom případě skutečně rozhodovaly ohledy osobní, strannické — kdež by se neděly podobné věci? Tolik jest však na bíledni, že přísnější výbor u přijímání (mezi legií odmítnutých čísel jsou prý i díla některých malířů, jichž jména mají i mimo Mnichov plný zvuk), jest u Němců záslužným pokrokem, třeba při tom jednotlivcům bylo křivděno. R. 1873 sami střízlivější Němci sobě naříkali, že celkový dojem německého oddělení vídenské výstavy světové velice trpěl nedostí přísným výborem, kdežto zejmena Francouzové a Belgičané, ba i Rusové velmi rigorosně si počínali při přijímání děl uměleckých. Letos německé oddělení mnohem příznivěji se presentuje. Němci vzali si za vzor francouzský Salon a nelekají se ani agitace, která z „Kunstvereinu“ a z Umělecké výstavy naproti Glyptothece by ráda udělala jakousi „Exposition des refusés“.

Upravení místností bylo důležitou otázkou. „Skleněný palác“, obrovská to budova r. 1854 pro průmyslovou výstavu zřízená, jedinou síň 233 m. dlouhou dvojnásobnými galleriemi vroubenou tvořící, poskytuje pouze místo pro — budovu novou, která by i architektonickou úpravou i světlem účelu výstavy vyhověla. Skleněný palác vlastně jinou úlohu nemá, než že jednak tuto novou, zcela lehce ze dřeva a z plátna vystavěnou budovu chrání před deštěm a větrem jako nějaké pouzdro, a že mimo to úplně zakrývá její zevnějšek, jehož nákladné vyzdobení se tím ovšem stává zbytečným. Ze severní strany vstupující přichází skrze předsíň cizokrajnými bylinami, sochami a starými gobeliny (dle Rafaelových „tapet“ vatikanských) vyzdobenou do vestibulu, velkého to čtvercového pavillonu, jenž sahá až ku skleněné střeše paláce, kdežto všechny ostatní místnosti jsou ovšem mnohem nižší. Ač i zde jsou vystaveny obrazy a sochy — naproti vchodu obrovské poprsí bavorského krále — přece slouží vestibul ten více za jakýsi hojnými bylinami a chladící fontenou okrášlený foyer, který zároveň usnadňuje komunikaci mezi různými částmi výstavy. Rozvržení asi 60 sálů, salonů, kabinetů a chodeb, zejmena však jejich spojení s vestibulem jakož i architektonická disposice tohoto posledního jest velmi šťastna. Mimo vchod má vestibul tři hlavní portaly, z nichž dva do německého oddělení vedoucí (východní a jižní) mají nápis „Deutschland“, třetí pak (západní) „Ausland“. Po obou stranách každého z těchto hlavních portalů jsou ještě portaly vedlejší, nad nimiž po dvou nalézáme ležící allegorické postavy, různé země representující, s příslušnými nápisy: Afrika a Amerika, Italie a Řecko, Německo a Rakousko, Skandinavie a Rusko, Turecko a Persie, Anglie a Nizozemsko, Francie a Španělsko, Čína a Japonsko. Patrně nemá to pražádný vztah k původu vystavených předmětů, nýbrž prostě naznačuje všeobsáhlost moderního umění, které látky svoje vybírá ze všech končin zeměkoule. Méně šťastná, než disposice celku, jest dekorační architektonická malba slohu renaissančního: nehledě k menším

pokleskům slohovým a ke hrubému poněkud provedení, nemile se dotýká diváka upotřebení perspektivy v místnosti, v níž nezaujímá pevné stanovisko; malované výklenky, vasy atd. jeví se mu skoro odevšad nesymmetrické a zkřivené. Nad římsou běží kolem celé místnosti nápis vyňatý z Goetheovy písně „Zum neuen Jahr." Zní: „Zwischen dem Alten, zwischen dem Neuen — Hier uns zu freuen, schenkt uns das Glück — Und das Vergangne heisst mit Vertrauen — Vorwärts zu schauen, schauen zurück." Nevím, je-li volba tohoto motta, o sobě krásnou myšlenku vyjadřujícího, právě šťastná; charakteristické jest, že i mnozí Němci, nepoznavše ve slovech těch verše Goetheovy, shledali je býti poněkud „záhadného smyslu."

Co se týče roztřídění uměleckých děl, jsou malby olejové pořádány dle zemí, odkud byly zaslány bez ohledu na původcovu národnost; tak jsou v německém oddělení Slované, Řekové, Vlaši, v italském zase Němci, Španělé, opět Slované atd. Sochy rozestaveny jsou po všech místnostech bez ohledu na jejich původ, akvarelly a grafická umění mají svá zvláštní oddělení. Umělecký střed německého oddělení je dlouhý sál s vodotryskem, v němž zastoupen je Mnichov i Berlín předními mistry svými. Za sálem tím je pak „sál politický" t. j. místnost, jejíž hlavní ozdobou je Wernerova „Proklamace německého císařství ve Versaillu roku 1871." Mimo to upomínají jízdecké podobizny císaře i korunního prince, jakož i některé bitvy na předcházející válku, většina obrazů však nemá pražádný význam „politický". Středem cizozemského oddělení jest architektonicky dekorovaný oktogon taktéž fontenou opatřený, nyní však nepřístupný, poněvadž k nehotové dosud části výstavy cizozemské patřící.

Tolik o zařízení budovy, jejíž architektonická úprava je dílem mnichovského architekta A. Schmidta. Nechci prozatím pronášeti ani sebe povšechnější, nebo sebe reservovanější úsudek o výstavě samotné, poněvadž teprvé snad příštím týdnem objeví se činitel nad jiné důležitý, snad rozhodný: Francie. Tolik však již nyní možno říci, že celkový dojem je nad míru skvělý, že výstava bude velmi poučným obrazem moderních snah uměleckých a že blahodárného účinku na umělce i na obecenstvo minouti se nemůže, bude-li se skutečně každý čtvrtý rok opakovati.

Otevření výstavy dne 19. července o 11 hod. dop. bylo docela jednoduché. Přístup měli jen zvaní hosté a ti, kteří se vykázali lístkem „saisonním", t. j. pro jeden nebo dva měsíce nebo pro celou dobu výstavy platícím.*) Krále zastupoval princ Luitpold, mezi přítomnými členy král. rodiny byla též arcikněžna Gisela se svým chotěm princem Leopoldem. Řeč prof. Lindenschmita, z níž jsem úvodem podal výňatek, krátká odpověď princova a „Hoch" provolané králi bylo celou sotva půl hodiny trvající ceremonií, provázenou na příhodných místech příležitostní hudbou, již provedla vojenská kapela. Na to prohlíželi hosté výstavu, která od 3 hodin byla otevřena i pro obecenstvo.

*) Vstupné jest mírné: jedna marka (50 kr.) mimo pondělí, kdež se platí dvě marky. Lístek na jeden měsíc stojí 8, na dva měsíce 12, na celou dobu výstavy (až do konce října) 15 mark.

II.

Dne 15. srpna 1879.

Konečně tedy padla poslední tajemná rouška z oddělení francouzského. Dva sály otevřeny již před osmi dny, včera pak i místnosti ostatní, jichž úhrnem jest sedm: čtyry sály a tři kabinety. Počet děl zde vystavených u porovnání s celou výstavou není sice veliký (Francouzi jsou zastoupeni jen asi 170 obrazy olejovými a přiměřeným počtem soch, akvarelů a kreseb atd.); avšak kvalita děl těch, i jejich umělecká hodnota i zajímavost věcná, tak účinkuje na diváka, že se v síních těch každý pozdržuje dvakrát i třikrát déle než v místnostech jiných a že se sem rád opět a opět vrací — na vzdor opravdu protivnému zápachu, jejž způsobují dosud nevyschlé barvy maleb dekoračních. Také německému oddělení přibylo nedávno tři salonů — avšak tím vším přece ještě není výstava dokončena; bude prý za krátko zapotřebí opět několika nových sálů pro umělecká díla v nejposlednější době zaslaná. Samo sebou se rozumí, že za okolností takových nemůže dosud býti řeč o úplném katalogu. Později přibylá díla a celé francouzské oddělení bude obsahovati teprvé třetí vydání katalogu. Druhé, právě vydané je pouhý otisk prvního, ovšem s tím zlepšením, že při každém díle udáno číslo sálu nebo kabinetu, v němž se nalezá. Jelikož katalog je spořádán alfabeticky dle jmen, možno nyní rychle zvěděti, co a kde je vystaveno z prací kteréhokoliv umělce. Zmiňuji se o této úpravě katalogu, poněvadž je rozhodně praktická (dodatky zajisté rovněž budou spořádány alfabeticky) a vůbec pro všechny podobné seznamy velmi se odporučuje.

Nehotovost výstavy při jejím otevření stala se terčem útoků vážných i žertovných. Je to ostatně dědičný hřích téměř všech výstav a právě v tomto případě nemalý prospěch hmotný. Mluví se o každém sále, který se má otevřít, již nejméně týden napřed, interes i zvědavost se tím napínají a návštěva se zvyšuje. Tak zejmena po celé tři neděle zůstala otázka „Otevřeli již Francouzové?“ stálou formulí, již slyšeti bylo všude, v kavárnách, na procházkách, v divadle, nejvíce ovšem při vchodu do výstavy samé. Byloť si toho obecenstvo velmi dobře vědomo, že teprvé účastenství Francouzů učiní výstavu do opravdy „mezinárodní“. Je známo, že až do posledního okamžiku bylo velmi záhadné, obešlou-li francouzští umělci zdejší výstavu. Zmíním se zde stručně o záležitosti té, poněvadž dle kusých a nesouvislých, na mnoze s té neb oné strany tendenčních zpráv novinářských čtenářstvo snadno nabývá křivých názorů o ní.

Němečtí umělci súčastnili se loňské světové výstavy pařížské, ač jinak Německo zastoupeno nebylo. Francouzové za to vykonali skutek jemného taktu, vyloučivše z výstavy umělecké všechny předměty, které připomínali poslední nešťastnou válku, a jako na odvetu kolegiality německých umělců hodlali obeslati výstavu Mnichovskou. Avšak definitivní usnešení stalo se tak pozdě, že nebylo možno sehnati do července dostatečný počet dobrých uměleckých děl, která by Francii důstojně representovala. Umělci francouzští jsou totiž tak šťastni, že jich díla neputují mnoho let po všech možných výstavách, než se dostanou do

pevné ruky, jako jinde se děje; nejlepší obrazy letošního salonu na př. již před ukončením výstavy staly se majetkem soukromým nebo státním — a ze sbírek státních nesmí se nic půjčovati do ciziny. Upuštěno tudíž od myšlenky súčastnění se Mnichovské výstavy — ale brzo k ní opět bylo se vráceno. Stát učinil výminku a propůjčil celou řadu obrazů ze sbírek svých, zejmena z Luxembourgu (mimo jiné 20 v posledním „Salonu" zakoupených děl), mnozí soukromníci (na př. pan Turquet, přednosta odboru pro výtvarné umění v ministerstvu umění) následovali příkladu vlády a někteří umělci odhodlali se zaslati právě dohotovené práce své přímo z dílny — a francouzské oddělení na výstavě Mnichovské bylo pojištěno. Radostnou zprávu tu zvěstovaly telegramy Mnichovských listů teprvé několik málo dní před otevřením výstavy.

Avšak sotva bylo započato ve francouzském oddělení s upravováním výstavy, přinesl Pařížský „Siècle" dopis z Mnichova, jenž trpce si stěžoval na beztaktnost Němců. Umístěny totiž v „politickém sále" obrazy bitev, v nichž „ovšem Francouzi vždy jsou představeni jakožto poražení" a některé obrazy v jiných síních, předvádějí rovněž episody z války německo-francouzské; korespondent prohlásil to za urážku národního citu francouzského a vyslovil přání, aby raději francouzské sály zůstaly prázdnými. Na štěstí tuto přehnanou citlivost nesdíleli rozhodující kruhy, a Siècle se svým přáním nikterak nepronikl; ba naopak právě z této příčiny umělci francouzští v Mnichově přítomní zaslali svému vyslanci při dvoře bavorském, hraběti Lefèbvre de Béhaine list, v němž jednak chválí zvláštní pozornost a vyznamenání, s nímž od Mnichovských kollegů byli přijati, jednak i konstatují, že na výstavě není obrazu bitevního, jenž by Francouze urážeti mohl. A skutečně je tomu tak. V politickém sále vedle dotčené již Wernerovy „Proklamace císařství německého" jest asi šest bitev, v nichž však nestranný pozorovatel nemůže nalézti pražádnou tendenčnost: udatnost Francouzska se jimi ani dost málo nezlehčuje; totéž platí o sporých ostatních obrazech toho předmětu se dotýkajících. A co se podobizen týče, jen císařův velký jízdecký obraz od Camphausena připomíná bojiště a na jiné menší malbě představen císař s Bismarckem a j. v. v ležení u Gravelottu — voilà tout!

Je pravda, že Francouze se musí bolestně dotýkati každá, třeba i sebe vzdálenější narážka na nešťastnou válku tu; avšak po osmi nebo devíti letech přece již nelze žádati na Němcích, aby ze svých uměleckých výstav vylučovali všechny upomínky na svá vítězství — upřímně řečeno: umění německé by tím bylo příliš mnoho neutrpělo. Kdybych byl Němcem, neurážely by mne nyní, po tolika letech, ani obrazy francouzské, ačkoliv ty jsou skutečně z valné části tendenční, což při nešťastném výsledku války je zcela pochopitelno. Čas urovnává všechny podobné spory — jen okázalá tendence zpupného vítěze zůstává vždy nesympathickou.

Oddělení francouzské konečně bylo otevřeno. Němci nemohli zneuznati jeho převahu, která do jisté míry i na velmi pečlivém výběru a plynoucí z toho příznivé representace celkové plyne; našli se však ihned hlasy, které zásluhu uměleckou hleděli snižovati. Francouzové prý sáhli proti znění programu výstavního daleko nazpět do minulých

desítiletí a nepodali tak obraz nynějšího umění svého. Skutečně vyskytují se obrazy s letopočtem 1868 (Meissonier), 1865 (G. Moreau), 1853 (Louis Francais a Diaz), 1849 (Rosa Bonheur), 1838 (Rousseau) a 1835 (Dupré); několik jiných pak je zajisté rovněž starších obrazů, jako Hébertova „Malaria“ (1850), nebo malby umělců již zemřelých, jako Troyona a Corota. Avšak těch několik starších obrazů — arci děl to mistrovských — mohlo by scházeti, anižby celková bilance francouzského oddělení dopadla jinak. A pak-li je na př. Rosa Bonheur zastoupena jedním svých nejstarších slavných obrazů, Meissonier malbou jedenáct let starou, atd. zajisté nelze v tom spatřovati jinou příčinu, než tu, že v okamžiku jiných novějších děl nebylo po ruce a jmena ta na výstavě nikterak scházeti nesměla. Můžeme věru býti vděčni Francouzům za to, že otevřely brány Luxembourgu a některé z nejdražších pokladů svých svěřili Mnichovskému Skleněnému paláci; obraz moderního umění francouzského je tím skvěle doplněn.

Zdržel jsem se při zevnější zprávě o oddělení francouzském snad déle, než toho vyžaduje souměrnost dopisů těchto; domnívám se však, že také v českém obecenstvu otázka, jíž jsem se dotknul, vzbudila jakýsi interes. Vlastní umělecké úvahy budou předmětem dopisů dalších — arci více než povšechný přehled s patřičnými reflexemi není možno poskytnouti na tomto místě. Pro dnes jen krátkou poznámku, umění slovanského se týkající. Není zastoupeno tak, jak by mělo býti. Schází Matejko, řada předních malířů ruských, nebožtík Jaroslav Čermák, jenž by zde zajisté skvělé místo zaujímal a Praha je zastoupena jedině — paní Weyrotherovou — Pipenhagenovou. Znám sice předobře smutné hmotné poměry českých umělců, kteří nemohou se přípravám na mezinárodní výstavu věnovati tak, jako umělci v jiných městech žijící; že však mezi téměř třemi tisíci uměleckých děl vypátrati lze toliko jedinou krajinu přímo z Prahy zaslanou, jest úkaz, jehož výhradní příčinou ony neblahé poměry hmotné patrně býti nemohou. Schází nám pružnost, která vlastní cenu umí učiniti platnou i u těch, kteří ji nevyhledávají. Jmeno české zachránili toliko umělci naši v cizině žijící, především arci Brožík svým „Poselstvím“, které zaujímá jedno z předních míst na výstavě. Výrok jistého Berlínského listu, že obraz Brožíkův má na výstavě v oboru historické malby velkého slohu toliko jednoho soupeře, jemuž ustoupiti musí, totiž Defreggerova „Ondřeje Hofera“, je zcela správný; a nyní, po otevření francouzského oddělení dlužno vedle Defreggera postaviti ještě J. P. Laurenta.

K vyobrazením.

Benátský dělník. Mimo tento podpis nepotřebuje obrázek náš jiného vysvětlení. Ač bývalá pestrosť živé stafáže Benátek během času valně pobledla, zachovaly si přece mnohý samorostlý malebný typ a takovým je zajisté též postava našeho obrázku, přes chudobnost oděvu, v němž před nás — ostatně zcela hrdě a sebevědomě — předstupuje.

Vysoký Chlumec. Starý tento hrad vypíná se na temeni žulového, hojným stromovím obklopeného pahorku v okresu Sedlčanském, kraje Táborského. Na několik mil viděti jest malebnou tuto památku minulých dob, jakož i dvě obrovské lípy, kteréž těsně u hradu mohutné koruny své vznášejí.

Na úpatí pahorku leží nepatrný městys Chlumec, jinak též Podhrad nazývaný. Po kamenném mostě, který mohutným obloukem přes hradební příkop se pne, vcházíme do gótické brány; na pravo od ní stojí nárožní věž, v níž se spatřuje dosud ozdobné starodávné břevnoví a nad níž se vypíná vysoká stará střecha. V hradu samém zajímají navštěvovatele starožitné klenuté komnaty. Vyhlídka je odtud překrásná a daleká.

V čtrnáctém a patnáctém století sídlili na Vysokém Chlumci pánové z Janovic. Od nich koupil jej asi r. 1470 rytíř Ojíř z Očedělic. R. 1474 prodali jej bratří Albrecht a Bedřich Ojířové z Očedělic za 4000 kop čes. paní Anně Lobkovické z Risenberka, vdově po Janu Popelovi z Lobkovic, kterýž co věrný přivrženec krále Jiřího od Zdeňka ze Šternberka na hradě Rosenberku zajat byl a r. 1470 ve vězení na Krumlově zemřel. Synové Jana z Lobkovic Děpolt, Václav a Ladislav rozdělili se po smrti své matky o pozůstalost její; Vysoký Chlumec připadl Ladislavovi (r. 1490). Václav zemřel bezdětek. Ladislav a Děpolt stali se však zakladateli obou hlavních větví rodu Popelů z Lobkovic, jež slují podle původních svých sídel chlumeckou a bilínskou. Druhá tato větev vymřela v 17. století; chlumecká květe dosud.

Po smrti Ladislavově zdědil Vysoký Chlumec mladší jeho syn Ladislav II.; starší Jan založil postranní větev Lobkoviců na Zbiroze. Ladislav II. byl maršálkem dvoru krále Ferdinanda I. a presidentem nad apelacemi a zemřel co nejvyšší hofmistr zemský r. 1584. Psal se pánem z Chlumce, Jistebnic, Kamenic, Borotína, Krásné Hory, Rybníků a Neustadtu (ve Falcku). Zanechal syny Ladislava, Zdeňka Vojtěcha a Václava, z nichž poslední zahynul již roku 1596 v bitvě s Turky u Jagru.

Držitelem Vysokého Chlumce stal se Zdeněk Vojtěch, jenž byl co vychovanec jesuitů, konviktu v bartolomějské ulici a pražské university, hlavní podporou katolické strany v Čechách a rozhodným odpůrcem protestantů. Zrazoval Rudolfovi vydání majestatu. Od roku 1599 byl nejvyšším kancléřem království českého. Roku 1617 vynaložil všechnu jesuitskou protřelost svou, aby zjednal Ferdinandovi II. korunu českou. Zbouřená šlechta protestantská zbavila jej sice r. 1618 všech úřadů a hodností a vypověděla jej ze země, ale po vítězství zbraní císařských na Bílé Hoře byl od Ferdinanda II. znova v úřad nejvyššího kancléře dosazen a pro platné služby do stavu knížecího povýšen. Zemřel roku 1626. Syn jeho Václav Euseb dostoupil záhy nejvyšších hodností a stal se konečně všemohoucím ministrem císaře Leopolda I. Ale několik vtipů o podobizně císařovny a odpor proti přemrštěným požadavkům jesuitů způsobily proti němu tajné spiknutí u dvora, a když se Václav Euseb jednoho dne r. 1674 právě ke dvoru odebrati chtěl, byl v domě svém zatčen, úřadů svých zbaven a do Roudnice internován. Zároveň

zapovězeno mu pod těžkým trestem, aby pátral po příčinách svého pádu. Tři roky na to zemřel v Roudnici.

Panství Chlumecké a starý hrad zůstaly vždy v držení Lobkoviců, kteří starožitné sídlo svého rodu podnes v obytném stavu udržují.

E. Herold.

Stavební památky egyptské. V novější době rozptylují pozvolna četní badatelé mlhu tajemství, která zahalovala tak dlouho dávnou vzdělanosť egyptskou. Dlouho byla divná země na Nilu jako ty sfingy její — zkamenělou hádankou. Čekala v troskách velkolepých svých pomníků na bystré oči, jež dovedou vyčísti z bledých hieroglyfů na zkácených sloupech povahu ducha jejího, dávnou její slávu. Na vyobrazení našem skupeny jsou hlavní živly, jež tvoří zvláštní ráz egyptského stavitelství. V popředí viděti jest zříceninu nádherné nějaké svatyně, z níž pozůstaly dosud mohutné krásné sloupy, popsané hieroglyfy, ozdobené hlavicemi v podobě květů lotosových. U nohou jejich leží porouchaná sfinx. Dále v pozadí spatřují se zříceniny, z nichž poznati lze dosud jasně zevnější podobu a uspořádání chrámu egyptského. K bráně jeho vedla aleje sfingů, jež začínala obyčejně dvěma obelisky neb sochami. Tímto sfingořadím přicházelo se k pylónům, věžem to čtverhranným, zvolna do výše se zúžujícím, na vrchu plochým, před nimiž stály vysoké stožáry, jež o slavnostech zdobívaly se prapory. Mezi pylóny nacházela se průčelní brána, do výše súžená, vedoucí do předdvoří, jež obklopeno bylo sloupořadím. Kolem něho postaveny byly byty kněží a poutníků, jakož i menší chrámy. Někdy mívaly rozsáhlejší chrámy i více takových předdvoří. Na zadní straně posledního předdvoří byla předsíň vlastního chrámu, jejíž kamenný strop spočíval na řadách sloupů. Předsíní vcházelo se do vnitra svatyně, téměř úplně tmavé, v níž stála modla v oblacích kadidla. Stěny chrámu bývaly vnitř i vně pokryty řezbářskými pracemi, skvějícími se v nejkrásnějších barvách. Nejzáze viděti jest na obrázku našem skupení pyramid, obrovských těchto náhrobků dávných Faraonů.

Papyrus. Jako předešlý uvádí nás také poslední obrázek do říše Faraonů. U nohou nějakého sedícího kamenného kolosu na pobřeží posvátného Nilu vynáší se v malebných skupeních mohutná vodní rostlina, jež dala jméno jedné z nejdůležitějších a nejrozšířenějších látek našeho věku — papíru.

Nynější náš papír má velmi četné a rozmanité předchůdce. Dávní národové ryli písma svá do kamenů a kovů, do dřeva, kůry, lýka a listů stromových, psali na zvířecích kožích a j. Asyrové užívali k tomu konci tabulek z pálené hlíny. Staří Indové složili bohaté písemnictví své většinou do listů palmových, jichž se podnes v Indii zhusta na místě papíru užívá. Římané pomáhali si dřevěnými deskami, buď bíle obarvenými, na nichž se psalo štětcem neb barevnou hrudkou, buď voskem potaženými, do nichž se vrývalo písmo železnou rafií, stylem.

Ale nad všechny tyto a jiné látky vynikl brzy papír, jejž zhotovovali dávní Egypťané z lýka rostliny p a p y r o s (Cyperus papyrus antiquorum, papírovník čili dle Presla šáchor papír). Rostlina tato má

plazivý, na rameno tlustý oddenek, z něhož vyrůstá lodyha tupě třihranná, přímá, dole pochvami oděná, vyšší muže a tlustší prstu, nesoucí na konci svém klasy květů v okolíku, složeném z přemnohých tenkých stopek, 3—8″ dlouhých. Pod každým klasem nalezají se 3 dlouhé štětinovité listy a celé květenství tvoří na konci lodyhy útlý hustý koš. Papyrus roste podle vod v Egyptě, Abysinii, Malé Asii a nejjižnější Evropě.

Dle Plinia zhotovovali Egypťané papír z této rostliny, která se pěstovala pravidelně pod dohledem vlády, spůsobem následujícím. Nařízli lodyhy, pokud byly ještě šťávnaté a měkké, sloupli kůru a dřeň, olupek pak rozdělili zvláštní jehlou na tenké vrstvy čili blánky, z nichž střední poskytovaly papír nejlepší, krajní pak špatnější. Tyto blánky lýkové položili na stole řadou, krajem na sebe, a přes příč položena vrstva druhá, načež skropily se teplou vodou a tlačily se v lisu. Konečně byl papír na slunci sušen a hlazen. Myslívalo se, že má pouze voda svatého Nilu zvláštní moc, aby lýkové ty praménky slepila, ale nověji dokázáno, že slepení to spůsobuje prostě šťáva papírovníku, hojný cukr obsahující.

Papír egyptský skládal se z pásek 3 palce širokých a 15 stop dlouhých. Jen v suchu bylo lze chovati jej na delší dobu. S počátku byl dosti drahý (dle nápisu na chrámu řeckém v Athenách stál arch dva zlaté), později však ceny poněkud klesly.

Má se za to, že byla výroba papíru v Egyptě známa již r. 1000 př. Kr. Prorok Isaiáš (800 r. př. Kr.) zmiňuje se o egyptském papírovníku. Ale obecnějšího rozšíření došel prý teprvé, když Alexandr Veliký Egypt opanoval. Za panování Římanů vozil se egyptský papír do Říma a tam i v Řecku vzdělával se dále k větší hladkosti a trvanlivosti. „Glutinatores“ napouštěli jej silnějším klihem, „malleatores“ tepali jej kladivy a „pumicatores“ hladili jej pemzou a slonovou kostí, aby mu dodali většího lesku. Pak řezal se na archy, ale největší měly toliko 2 stopy ve čtverci. Popsaný papír svíjel se do závitků nebo vázal se do knih. Přes pečlivé ono zpracování prorážel však tou měrou, že psalo se jen po jedné straně.

Hlavním středištěm výroby papíru a obchodu s ním byla Alexandrie. O velkoleposti toho průmyslu svědčí, že M. Firmius, jenž ve válce císaře Aureliana s královnou Zenobií ujal se panství nad Egyptem, mohl vojsko své vydržovati užitkem, kterýž mu přinášel obchod Alexandrinských s papírem. Daň z něho přinášela císařům římským značný důchod.

Od V. století stával se papír vždy dražším a vzácnějším a v XI. a XII. století zanikla výroba jeho na dobro. Ale jméno jeho zůstalo a přeneseno bylo na hmotu, původnímu papíru zcela nepodobnou. V Egyptě není po papírovníku již téměř ani stopy. V Abysinii však roste dosud hojně a slouží tam k pletení loděk, nepropouštějících vody.

Manesovy dětské kartony. Malířství.

KVĚTY.

LISTY

PRO ZÁBAVU A POUČENÍ S ČASOVÝMI ROZHLEDY.

Redaktoři:

SVATOPLUK ČECH. DR. SERVÁC HELLER.

Vydavatel a nakladatel

VLADIMÍR ČECH.

SEŠIT ŘÍJNOVÝ.

V PRAZE.

Tiskem dra. Edv. Grégra.

1879.

OBSAH.

Strana

Z dějin potlačeného národa. Studie Karla Tůmy. I.—III. 379

Flora. Veselohra v jednom jednání, poctěná druhou cenou Náprstkovou. Sepsal Jan Lier. (Dokon.) 394

Z duševní dílny básníků. Příspěvek k filosofii a technice tvoření. Studie od J. Arbesa II. (Dokon.) 410

Muslimské legendy. Od dra. J. Košuta. 424

První kabát. Humoreska od Josefa Holečka. (Dokon.) 434

O písni lidu německého se zvláštním zřetelem k prostonárodní písni slovanské. Podává J. Dunovský (Pokrač.) 441

Krajánek. Báseň od Rud. Pokorného 448

Manesovy dětské kartony. Slovem doprovází dr. Míroslav Tyrš. . . 450

Král stepi. Román od Serváce B. Hellera. (Pokračování.) 457

Ve stínu lípy. Báseň od Svatopluka Čecha (Pokrač.) 475

Silveria. Obrázek ze života mexického od Luciena Biarta. Z frančtiny přeložil O. M. I. 494

Rozhledy v literatuře, umění a vědě 492

Vyobrazení: Manesovy dětské kartony. — Panamská železná dráha. — Krajina z Venezuely. — Strom kafrový.

Z dějin potlačeného národa.

Studie
Karla Tůmy.

„Ze všech způsobův tyranie bezpečně nejhorší ta, kterou provozuje národ nad národem."
Macaulay v řeči o Irsku.

I.

Neznám za obzorem světa slovanského vlasti, jejíž osudy mohly by nás tklivěji jímati nad nešťastné Irsko.

Co překvapující podobnosti již v samé povaze irského toho lidu s povahou Slovana! Skoro tytéž cnosti i vady, skoro tytéž dobré i osudné stránky charakterní.

Sankvinická letora, mysl vznětlivá i popudlivá, ale rovněž záhy chábnoucí. Vůle horlivá, však plachá, netrvalá. Hluboký cit pro spravedlnost, ale málo energie u hájení vlastního práva. Lid pracovitý, dělný, ale nikterak podnikavý, ni samostatný; čilého ducha, plný vtipu, ba zákmitu genialnosti, rád pouští uzdu jaré obrazotvornosti a hoví si v illusích; kráčí lehkomyslně životem a nepamatuje na zítřek. Miluje svobodu a přece si jí nezná vážiti. Má nejvřelejší soucit s každým trpícím a jest ukrutným sám k sobě. Nesvár zahubil jeho štěstí dávné, a on jest — svárlivým po dnes. Zná býti udatným jako lev a — třese se před cizím pánem jako dítě. Dovede pro vlast umříti, však s těží dovedl by si ji zaříditi. —

Mníme se nořiti v pravěk slovanský, čteme-li dějinné ty zkazy o nejdávnějším životě Irův, o jich pohostinství, o společném držení a vzdělávání statků, o jich zbožnosti, vrozené zálibě v zpěvu a hudbě, o jich poctivosti atd. Když pak obracíme listy oné sedmistyleté kroniky utrpení keltického toho národa, utrpení počínajícího dnem, kdy první tlupy výbojných Britův přistáli na břehu zeleného ostrova, tu věru jest nám, jako bychom naslouchali dumné písni guslara srbského, anebo tajemné elegii dějin na zasutých hrobech Slovanů polabských. — „Vyštvali nás z našich dědin rodných, odehnali od statkův otcovských a zapudili do hor a lesů. Však ni tuto nedají nám klidu. Honí a stihají nás bez ustání, aby nás zcela vyhladili a celé naší země se zmocnili." Takýto

výkřik dere se z Irska již ve věku třináctém. A o dvě století později žalují Irčané papeži: „S půdou rodnou vzali nám krutí Sasíci (Angličané) naše staré zákony a řády, zrušili je, ale nových nám nedali; chtějíť z nás učiniti buď pouhé otroky, anebo docela nás zkazit a vyhubit. Jímají a pohánějí nás před své soudy, kdy se jim zlíbí, ale Irčan nesmí žalovati na Sasíka, aniž svědčiti proti němu. Mohou nás zabíjeti do zvůle, a vraha nejen že nestihne proto trest, ale naopak získá v očích jejich tím více, oč byl zavražděný váženějším mezi námi. Zabíti Irčana jest u nich tolik, jako zabíti psa. I takž chceme proti nim vzhůru býti a bez bázně a výčitek svědomí práva svého brániti, pokud život stačí a v tom boji krutém neuleviti dříve, dokud neustanou páchati na nás bezpráví, aneb dokud sám spravedlivý soudce v nebesích je nestrestá za zločiny jejich.“

A bojovali, ubožáci — od věku do věku; avšak nikdy nedovedli povstati všickni svorně, nikdy nebyla obrana jejich ani všeobecnou ani náležitě zřízenou a nikdy jim nepřálo rozmarné štěstí. Takž proměnil se tvrdý ten zápas o život v nekonečný, laokoonský boj, v křečovité, zoufalé lomcování o každou píď půdy a práva, v obdivuhodné povzchopování se a opět bídné poklesání na smrt zraněné, uštvané oběti, v drama, které nás uchvacuje a zdrcuje zároveň, které budí stero otázek ze dna prsou lidských a obnažuje vášeň i zlobu člověka až v nejtemnější její hlubiny. —

Půvab i úroda zeleného ostrova dráždily ode dávna chtivost anglosaského plemene a již roku 1156 vymohl sobě král anglický Jindřich II. na papeži Hadrianu, rodilém to Angličanu, bullu, kterouž mu tento, za poplatek jednoho haléře z každého domu na zeleném ostrově, daroval celé Irsko! Byloť tehdáž v Římě zvykem rozdávati cizí majetek. Odtud číhali Angličané pouze na příležitost, kdy by „právní svůj nárok“ mohli uvésti v platnost. Láska a zrada jim ji opatřily. Irové žili po způsobě starých Slovanů, rozlišeni v kmeny a rody, pod svými vojevody, z nichž každý byl pro sebe jaksi malým králem. Jeden z těchto knížat, Diarmait Lainsterský, zatoužil po sličné ženě svého soudruha. Uloupil ji a byv proto stíhán, prchl do Anglie s pomstou a zradou v duši. O rok později již vedl první tlupu anglických rytířův zrádně na svou vlasť. Přepadení Irové se brání, však nepodaří se jim vetřelce více odehnat. Na to v říjnu 1171 Jindřich sám s větší silou chvátá do Irska. Nesvornost knížat a postrach zmocnivší se lidu klestí mu dráhu do nitra země. Král irský, Roderik O'Connor, ustupuje vždy dále na západ. Po třech letech chabé obrany zmužil se sice k důraznějšímu poněkud odrazu, než aby Angličany smetl s půdy irské, k tomu neměl ani ráznosti ani síly. Vešel s nimi v mír, uvoliv se k poplatku a ponechav jim jihovýchodní pobřeží Irska.

Ten byl počátek anglického panství nad „smaragdovým ostrovem“. Za šťastnými dobrodruhy hrnul se nyní veškeren lačný brak tehdejší aristokracie britské. Přišli, aby z opevněného tábora činili stále nájezdy do nitra země a uchvacovali půdu irskou, pokudkoliv mečem dosíci mohli. Ve své ohradě měli zákony a zřízení anglická, za ohradou „potulovali se pouzí Irové“ — s nimiž žádný Brit nesměl vejíti v jiný styk, leda co nepřítel s nepřítelem anebo co pán s otrokem. Ale poměr

ten nemohl přirozeně potrvati pro věky. S krajem zabírali Angličané též irský lid a třeba že jej stlačili v služebnost svou, nemohli mu rázem vzíti ani mravy, ani jazyk, ani ducha jeho. Naopak, tento podmaněný živel irský prodlením věků odnárodnil na mnoze své podmanitele a přišel den, kde se v Anglii trpce stýskalo na „zvrhlé Angličany v Irsku“ („the degenerated Englishmen“), že se duchem i krví spojili se „starými Iry“ a jsou „horšími těchto samých.“ Tudíž nový proud osadníkův, nová výprava plnokrevných Angličanův do Irska, a pomocí jich nové podmaňování starých i nových Irův. Zápas ten trval dlouho, maje na pohled podobu boje moci královské se zpurnou šlechtou, ažtě se posléz chytrému a záznému Jindřichu VII. podařilo „překonati Irsko Irskem samým.“ Místodržitel jeho Edvard Poyning podnítil obecný lid proti pánům irským jako novoanglickým, poštvanému lidu dána z královské komory zbraň, a když byl touto zbraní vskutku také v bitvě u Knocktownu pány porazil — utažen řetěz kol šíje Irska silou dvojnásobnou. Ubohý lid neměl ani tušení, že bojoval jen k zisku despotismu anglického, který „novým zřízením zemským“ (1494) rázem zbavil parlament irský veškeré samostatnosti a opatřil v něm převahu šlechtě služebné, ve všem dvora poslušné. Následovalo čtyřicet let obecného zemdlení; Irčané snášeli svou porobu na pohled klidně. Avšak když stihla na zelený ostrov zpráva o hanebném nakládání krále Jindřicha VIII. s manželkou svou, Kateřinou arragonskou, a když porušený sněm irský po vůli tyranově prohlásil, že od nynějška místo papeže anglický král jest hlavou církve irské, a kdožkoliv by tuto svrchovanost královu ve věcech víry uznati nechtěl, že bude pokládán za zrádce vlasti a stíhán na hrdle i statku: tu vyvřel hněv Irčanův, a oni fanaticky opřeli se novotě náboženské. Horlivost vlastenecká vznítila horlivost náboženskou a nešťastnou zemi zahalila dvěstěletá noc bartolomějská. Od roku 1599 až do konce r. 1601 odolávají Irové pod Hug O'Neilem divokému nájezdu anglických utlačovatelův s rozhodným štěstím. Ale nešťastná bitva u Kinsale zlomila jich ducha a do roku 1603 jest opět celé Irsko pokořeno a vláda anglická odměňuje své zbrojnoše konfiskovanou půdou Irův, v rozměru 600.000 jiter. Pokutování pak nemá konce. Minula drahná léta, ale král Jakub I. loupí v Irsku, konfiskuje dalších 800.000 jiter pozemkův a místodržitel jeho Strafford stává se pověstným svou ukrutností a podlostí. Nářek ožebračených, krev popravených volá o pomstu, a 23. října 1641 propukává bouře znovu. Starý oloupený Roger Moore, sir Phalim O Neal a lord Cornelius Macquire pozdvihují v Ulsteru znova prapor neodvislosti, kněží vdechují revoluci znova ráz náboženský a v Irsku jest opět soudný den! Protestantská Anglie chví se rozčilením při zprávách o vraždění protestantův v Irsku; soudí, že sám král Karel I. jest ve srozumění s povstalými katolíky irskými a pomyšlení to stačí k roznícení fanatismu do míry nejvyšší. Dne 8. prosince 1641 prohlašuje parlament anglický, že netrpí žádných papeženců v Irsku, konfiskuje $2^1/_2$ miliony jiter půdy irské a nutí krále k výpravě plukův do Irska. Irové však se drží statečně. Na osmý rok již trvá děsná ta válka, země jest pokryta ssutinami dědin a měst, a místodržitel Karlův vidí se nucena vyjednávati s povstalci o mír. Však ještě neoschl inkoust na sjednané smlouvě, kdyžtě dolétla do Irska

zvěsť, že král Karel I. zhynul na popravišti a parlament republiky anglické že nechce o žádném smíru s papeženci slyšeti. Irové odpověděli na ručesť, že také nechtějí smíru s katany, a takž zuřil boj dále, ažtě dnem 15. srpna 1649 přistál Cromwell s novými silami u břehův Irska. Pověst, jaká ho předcházela, krveprolití, jaké spůsobili vášniví jeho bojovníci berouce útokem Wexford a Droghedu, ráznost a bystrost, jakou neobyčejný ten válečník postupoval: vše to podlomilo ducha Irův dokona; postrachem neodolatelným jati, prchají z daleka před voji Cromwellovými a za tři čtvrtě roku jest největší díl země dobyt. Cromwellova pomsta byla strašna. Řádil se svým zetěm Iretonem na zeleném ostrově jako tygr. Provaz a meč, poprava a konfiskace, toť jediná vláda jeho. Chce vyhladiti vše, což jest katolíkem, a nedbá, že je to celý národ. Za heslem „Do Connaughtu anebo do pekel!“ zahnal 80.000 Irův na jižní cíp ostrova, aby je odtud odvezl do Západní Indie a na daleké ostrovy oceanské. Dva tisíce irských dětí prodáno za otroky do Jamaiky. Nešetřeno ani pohlaví ani stáří. Všichni, kdož účastnili se povstání, propadli katu, a dvě třetiny majetku jejich státu anglickému. I ti, kdož zůstali klidni, pokutováni ztrátou jedné třetiny svého majetku, že nedrželi s Angličany proti vlastním bratřím. Polovina země obrácena v poušť a tuto poušť rozdával Cromwell v kořisť svým válečníkům. Zemským řádem Cromwellovým z r. 1652 skonfiskováno neméně než 7,708.238 akrů pozemkův irských! —

Mohlo se soudit, že po pádu Cromwellově, za restaurace, vzejdou nešťastnému lidu irskému dnové lepší. Vždyť trpěl a bojoval za věc téhož Karla II., jenž nyní dosedl trůnu. Ale Karel II. měl jiné ponětí o vděčnosti. Zakázal sice pronásledování katolíkův irských, ale statkův jim nevrátil! 4,500.037 akrů bývalé půdy irské rozdal mezi nově osedlé anglické protestanty, 3,900.000 akrů přiřknul za právní majetek starším osadníkům protestantským, — irskému národu, čítajícímu vždy ještě na 3 miliony duší, nezbylo než 2,900.000 akrů půdy! Někdejší vlastník musil nyní na půdě otcův svých podružit! A přece Irové vždy ještě doufali! Vidouce v Anglii katolický dvůr, kterýž jim poslal též katolíka za místodržitele, zapomněli na vše, a přilnuli k tupému zpátečníku Jakubu II. důvěrou takovou, že když jej národ anglický svrhl a vyhnal ze země, oni ujali se věci jeho a vybojovali mu několik vítězných bitev. Jakub II. zabavil na to asi 2400 protestantům pozemky a vrátil je bývalým vlastníkům, Irům. Jediný tento čin spravedlnosti rozjařil celé Irsko a naplnil ubohý národ nadějemi nejsmělejšími. Však radost neměla dlouho trvati. Nový král anglický, Vilém Oranienský, vpadl se značnou mocí do země, a po čtrnácti dnech, 1. července 1690 bojována pro Iry věčně osudná bitva na Boyně. Postavili se sice ještě po roce u Anghrimu na odpor, ale nadarmo. 1. října 1691 musili po zoufalé obraně Limeriku podepsati kapitulaci, kterouž si nevymohli jiného, než svobodu své víře katolické a bezpečnost majetku svému. — Však což platí panstvíchtivé politice anglické dané slovo, což pečeť na smlouvě vůči přemoženému! Bylo dokonáno. Meč Irska byl zlomen, vítěz mohl nakládati s porobeným jak chtěl. A nakládal! „Jakobitům“ — tak zváni tehda Irové — pobráno dalších 1,723.787 akrů půdy, na tisíce jich odsouzeno do vyhnanství, na tisíce odešlo dobrovolně; ze

samojediného Dublina 18.000. Kromě toho pracovali žalářník i kat do únavy. Však vášeň Anglie nebyla vždy ještě syta. Za tímto bezpříkladným oloupením následovaly ony pověstné zákony trestní (Penal laws), o nichž dobře Burke pověděl, že „byly mistrovstvím všeho, co kdy zvrhlý důvtip lidský dovedl sobě vymysliti na potlačení, snížení a zbědování národa, ba na samo zkažení přírody lidské!" — Barbarskými zákony těmi Irové stlačeni docela na heloty; sáháno jim na víru, na vlastnictví, na čest, vyloučeni jsou ze všech práv občanských, ba vůbec ze svazku společnosti lidské! Prohlášeno za zločin vyučovati katolické víře; za velezrádu obrátiti protestanta ke katolictví. Katoličtí kněží střeženi co nejpřísněji; nesměli konati žádné bohoslužby veřejné, nesměli přisluhovati umírajícímu poslední útěchou, nesměli vyučovati v náboženství katolickém. Byli jen trpěni do vymření. Pod pokutou vyhnanství nesměli si katolíci vydržovati žádnou školu a nesměli své děti dáti ani soukromě od katolíků vychovávati, ani do ciziny je posýlati. Za to slíbena odměna těm, kdož dají své děti vychovati na protestanty. — Irčan (katolík) nesměl nabývati žádného statku. Koupil-li nebo obdržel-li nemovitost ať věnem, ať darem, měl každý protestant zákonné právo, zhola mu ji odejmouti. Katolík Irčan směl býti jen nájemníkem statku a to nikdy déle 31 roků. Nájemné obnášelo po zákoně vždy dvě třetiny celého výnosu! Zvelebil-li ubohý katolický pachtýř prací svou statek, aby mu více vynášel, byl trestán a odehnán, udavač pak obdržel odměnu. Měl-li katolík koně dražšího než za 50 zl., každý protestant směl mu jej vzíti za pouhou náhradu 50 zl. Přestoupila-li žena katolíkova na víru protestantskou, směla žíti zcela odloučeně od svého muže, on jí musil dáti vše, čeho potřebovala k obživě, ano musil jí ponechati i všecky děti své na vychování. Přestoupil-li nejstarší syn katolíkův — nechť třeba ještě ve věku dětském — k protestantismu, připadlo mu ihned veškeré otcovské jmění, otec směl je spravovati pouze do jeho plnoletí co výminkář. Přešlo-li některé z jiných dětí na protestantství, vymklo se tím z moci otcovy a mohlo žádati podíl z jmění otcova ku své samostatné obživě. Katolíci byli vyloučeni ze všech úřadův, hodností a práv, ze sněmu, ze všeho života veřejného. Nesměli se státi ani lékaři, ani advokáty, ani soudci, ani písaři, nesměli konati žádný úřad v obci — byli rájou! Jako tato nepřipouštěni k službě vojenské, ale odsouzeni za to k dvojnásobné dani výkupné. Ve městech Galwayi a Limeriku netrpěn žádný katolík, v jiných městech směli se usazovat jen pod zvláštními výminkami. Vedla-li Anglie válku s nějakým státem katolickým a odejmul-li nepřítel Angličanům lodě, musili katolíci irští hraditi škodu! Kdož byl by pohostil nějakého cizího katolického kněze, kdož přechovával u sebe katolického učitele, propadl těžkému trestu. V každém kraji byli zřízeni soudcové zvláštní, kterým bylo bdíti nad přísným zachováváním těchto zákonův trestních. Mohli před svůj soud pohnati kteréhokoliv katolíka, kdy se jim zlíbilo a vynucovati na něm žalářem i pokutami těžkými vyznání se, kdy a kde posledně slyšel mši, kdo ji sloužil a kdo byl přítomen. Žádný katolík nesměl býti členem nějakého společenstva; ježto pak tehda veškeří řemeslníci a obchodníci byli sloučeni úvazky cechovními — byli katolíci irští vyloučeni ze všeho průmyslu a obchodu. Žádný irský katolík nesměl dále

nosit zbraň, nepožíval žádné ochrany majetku a statku svého, nesměl dědit, aniž daru jakéhos od protestanta vzíti. Sirotci po rodičích katolických dáni pod protestantské poručníky, a takž stížena umírajícímu otci katolíku hodina smrti vědomím, že děti jeho budou vychovány na protestanty. — Tak vymýšleno s ďábelskou prohnaností vše, čímkoliv by se oběť snížila, k zapření zásad a přesvědčení přiměla, čímkoliv by se zášť, rozbroj a porušení vneslo až do svatyně rodinné. A výsledek všeho? Nevyhlazeno ani katolictví, ani irský národ. Naopak, Irové přilnuli nyní s nadšením prvních mučenníků křesťanských k stíhané víře své, z pronásledovaných kněží stali se vůdcové lidu — a za těch dlouhých 74 let, co trval útisk ten, nepodrobilo se z národa čtyřmilionového než 4055 katolíků systému anglickému. V samém parlamentu anglickém doznalo se, že dle netušené této zkušenosti bylo by k tomu zapotřebí doby 4000 let, než by se takto Irové stali protestanty.

Nedokázalo se tedy nic více, nežli že se z Irův učinil národ žebrákův, že se v století Lockeově vědomě kazila a mrzačila duše národa velice nadaného, že se odsuzoval ukrutně k duševnímu hladomoru, ažtě skutečně zanedbaný jazyk jeho oněměl v hlaholu panující angličiny. Ráznější povahy, jako Sarsfield a druhové jeho, opustili spoutanou vlast, v níž nebylo místa pro jich schopnosti a vstoupili do služeb Francie. Za nedlouho byla irská brigada proslulou nejen ve Francii, ale po širé Evropě. Vyznamenalať se na bojišti Savoyském, pod hradbami Cremony, u Almanzy, Remilieru, a opět to byli Irčané, kteří u Fontenoy divosmělým útokem rozptýlili vítězný pluk anglický. Tehda zvolal král Britův: „Proklety buďtež zákony, kteréž mne olupují o takové poddané!“

Lid, zůstavší ve vlasti, hynul v bídě hmotné, přebývaje většinou v hliněných chatrčích, odívaje se v hadry a živě se jedva zemčaty. Jitřenka nové doby vycházela již nad Evropou, Irčan byl ve své vlasti otrokem pohříženým v apathii zoufalství. Však jaký zisk měla panující ta menšina protestantská z bídy irských spoluobčanův svých? Směla je utlačovati, týrati, směla bídné ještě činiti bídnějšími — ale sama zakoušela od Anglie také tvrdého jha poroby. Hluboká pravda básníkova, že „ten kdo v pouta jímá otroky, sám jest otrok“ — nikdy se neosvědčila lapidárněji než na počátku tohoto století v Irsku. Co spomohlo panujícím zde protestantům, že církev jejich dusila se v tuku a přebytku, oplývajíc nezměrnými statky a důchody — veskrze to jměním uloupeným Irům; co prospívalo jim, že měli svůj sněm a veškerá práva občana anglického? Sněm ten byl vtělenou porušeností, pouhým shromážděním na vládě závislých aristokratů a jich stvůr, zbaven všech práv, pouhou komissí pro vyřizování rozkazův docházejících z Anglie. Místodržitelové, jež posýlala vláda londýnská do Irska, bývali v zemi hostmi; trávili skorem celý rok v Anglii, a po příkladě jich všecka „vysoká šlechta“, dávajíc za sebou posýlati důchody ze svých panství, aby je utrácela v cizině. Zatím co v Irsku panovala bída a nouze, třetina důchodů zemských odváděna do státní pokladnice anglické. Nikde stopy jakéhos zdárného ruchu, jakéhos života veřejného, jakéhos pěstování zájmův domácích: neboť lakota anglická byla bez rozumu, podvázala ode dávna všechny tepny irského blahobytu. Irsko jest zemí lučin. Ode dávna pěstována tudíž v zemi pastva, a vývoz živého do-

bytka i ovcí do Anglie býval hlavním zdrojem blahobytu irského. Však anglickým statkářům začínalo býti ouzko. Stýskali si, že trpí touto konkurencí irskou, a vymohli toho, že roku 1603, a pak opětně 1666 zákonem parlamentu anglického zakázáno Irčanům dovážeti ovce do Anglie. „Rána ta," svědčí sir W. Eatty, „byla pro Irsko osudna; obchod s Anglií sklesl rázem na čtvrtinu bývalého obnosu." — Nicméně byl to jen počátek dalších ran. Nedlouho potom zakázáno Irčanům, že nesmějí do osad anglických ničeho vyvážeti, leda na lodích anglických, opatřených anglickými námořníky; taktéž z osad nesmělo býti žádné zboží dováženo přímo ku břehům irským; vše musilo jíti přes Anglii, aby cla plynula do pokladny anglické. Konečně zakázáno Irům vůbec vésti s cizinou jakýs obchod přímý, — vše mělo jíti rukama anglickýma, aby v nich uvázla dobrá polovice zisku. Ubohá země byla tudíž odkázána se svými výrobky na jediný trh anglický; majíc nejkrásnější přístavy světa, ba jsouc svou polohou takřka vyhlídnuta za přístaviště mezi Amerikou a Evropou, byla zabijáckým systémem anglickým odsouzena k chudobě a bídě. Systém ten pokračoval však s dobou vždy do větší prohnanosti. Angličané shledali, že není na tom dosti, jsou-li jen samojedinými pány obchodu, ale že musí se státi též samojedinými továrníky. S drzostí bezpříkladnou počali tudíž zapovídati koloniím svým provozování jednoho odvětví průmyslového za druhým. Jakmile postřehli, že ten který průmysl v osadách překonává jejich vlastní tovary, ihned letěl tam zákaz zastavující rázem sta rukou pracovných a uvrhující celé kraje v bídu. Brzy došlo tak daleko, že osadníci nesměli sobě ani hřebík doma ukouti, alébrž nuceni jsou kupovati jej od Angličanů a jedině od Angličanův. Měli vyvážeti do Anglie své suroviny, aby Angličan je ve svých dílnách spracoval a vrátil jim je co tovary, nechav si dobře zaplatiti práci i dopravu. Byla to tyranie obchodní, jakou neprovozovaly nikdy ani Karthago, ani Řím, ani Athény, ani Benátky. Tento systém znuzující kde jaký národ, jenž upadl pod moc anglickou, rozšířen také na Irsko. Za doby revoluce r. 1688 vzmáhal se v Irsku průmysl vlnařský. K přání kupcův anglických byl však potlačen. Když tedy nesměli Irové vyvážeti více ani ovce, ani vlnu, počali ji zdělávati sami. Soukenictví a stávkářství rozmáhalo se vůčihledě. Však jedva že ucítila se v Anglii soutěž, zastaveny jediným trhnutím péra všecky soukenické stavy v Irsku. Týž osud potkal všechny skelné hutě irské, ba posléz zakázáno Irům i rybářství! Takž ubíjena důsledně jako na Jamajce veliká práce, vyjma jedinou orbu. K pěstování surovin, k pouhé polní práci měla býti všechna péče Irčana obrácena, kdyžtě mu byli prvé všechnu půdu vzali. Nedovolen žádný průmysl v Irsku kromě plátenictví, poněvadž toto pěstovali skorem výhradně jen protestanté, původu anglického, zejmena v Ulstersku. Tak se mísila zášť náboženská se sprostou lakotou, že těžko bylo rozeznati, která z nich více se přičiňuje k zbědování země. Po kolik pokolení dali si osadníci angličtí v Irsku tento loupeživý systém jakž takž líbiti. Dovolenoť jim hojiti se v náhradu na ubohých Irech. Ale když tito byli již skorem o poslední píď půdy připraveni, když nebylo na chudácích již ničeho k dobrání: počalo i samým protestantům irským dohořívati k prstům a dávný process ze století patnáctého

se počínal opakovati. Zášť plemenná a náboženská hasla, a za to vzmáhal se obecný pocit nespokojenosti s vydíravým panstvím Anglie. Než, kdo se mu měl opříti a kterak? Nikde žádných charakterův odhodlaných, žádného dorozumění se, žádných novin, žádné zřízenosti. Všude jen pocit mdloby a ochromující beznadějnost. Pouze jednou zazněl tou němou nocí, skličující vlast Irčanů od nešťastné bitvy na Boyně, hlas smělejšího ducha. To když roku 1698 zničovali Angličané irské vlnařství.

Tehda vydal Molyneux, muž to veliké učenosti, jejž Locke nazývá kdes „svým duchaplným přítelem“ — rázný spisek napsaný „Věc Irska“, ve kterém dovozoval, že Irsku není spásy, pokud sobě nevymůže na Anglii opět starobylé svéprávnosti svojí, pokud nebude míti opět svůj řádný, plnoprávný domácí sněm, který by bděl nad blahem vlasti. S dějinami v ruce vedl pak důkaz, kterak irský sněm od prvopočátku míval tutéž důstojnost, moc a právo jako sněm anglický a kterak jen hrubým násilím o všechna ta práva jest připraven a k nynější mdlobě stlačen. Spis zavíral protestem proti moci, již osobuje si parlament londýnský nad Irskem: „Irsko nemůže býti vázáno usnešeními zákonodárného sboru, v němž není zastoupeno.“ — Důstojenství spisovatelovo — byltě Molineux profesorem na vysokých školách dublinských, jakož i pádnost důvodů jeho polekaly vládu i parlament anglický tou měrou, že kniha ihned zabavena a katem spálena byla. Molineux na to umlknul, a vzrušené na chvíli mysli brzy opět zdřímly. A z dřímoty té nevyburcovala ubohou zemi ani nová ta usurpace z roku 1719, když parlament londýnský prohlásil ve vší formě zákonné, kterak prý „král anglický“ se svolením parlamentu Velké Britanie vždy míval plné právo i svrchovanou moc dávati právoplatné zákony a nařízení pro lid a království irské. Tak skleslý byl duch obecný, tak zemdlené mínění obecné, že se ani ruka nepohnula v Irsku, když vrážen tento hřeb do rakve jeho svézákonnosti. Však míra bezpráví byla nicméně přece již dovršena. Pouze krůpěj ještě a nádoba přetekla. A krůpěj ta padla . . .

II.

Aby se zavděčil vévodkyni z Kendalu, všemohoucí to milostnici krále Jiřího I., udělil ministr Walpole jistému Williamu Woodovi právo, raziti pro Irsko drobnou minci. Wood vydal skutkem za 1,080.000 krejcarův, rozumí se, že s nemalým při tom ziskem, o nějž se dělil s Kendalovou. Lid nebývá vůbec přítelem nových mincí. Podezřívá je zvykle, že jsou horší, t. j. lehčí starých. Tenkráte však byl dvojnásob nedůvěřiv, doslechnuv o původu toho nařízení. Bral prvé ty „půl penny“ s úšklebkem na rtech, a reptal cosi do vousův. Hlesnouti neodvážil se posud nikdo. V tom, jako blesk z čista jasna, vyšla v Dublíně malá, bezejmenná brošura nadepsaná: „Listy soukenníka. Číslo I.“, kteráž brojí proti nové té minci. Každý čte a trne. Jaká to mluva dosud neslýchaná! Prostonárodně, jakoby to skutečně psal prostý muž z lidu, však s žíhavým vtipem a zdrcující satyrou tepe se tu „nový ten kousek anglické lásky k Irsku“ — vypravuje se milostná

ta historie, jíž děkuje irský lid toto nadělení, a dokazuje se, že každý, kdož béře tuto lehkou minci, ztrácí na každém shillingu jedenácte trojníků. Neznámý spisovatel ukazuje každému živnostníku zvlášť, jak bude zkrácen, ba i samým žebrákům radí, aby se nedali novou tou mincí ošidit." — Létací lístek ten šel na dračku. Vše se smálo — Irčan směje se i když mu do pláče bývá, — a čekalo dychtivě na pokračování.

Přišlo.

Ale tentokráte byl tón jiný: „Národ, jenž snáší jařmo křivdy příliš dlouho, pozbývá znenáhla pravých ponětí o svobodě, pokládá sebe za pouhé stvoření milosti a přijímá všechen útisk z ruky silné, dle mluvy křivitelův práva za zákonný a právoplatný." Po té neznámý „soukenník" směle a jasně určoval, kde přestává výsada koruny a kde počíná právo lidu. Koruna prý má sice právo mince raziti, ale nemůže prý nutiti lid, aby je bral, když se mu vidí býti lehkými a necennými. Rovněž prý měla koruna anglická dohodnouti se o věc prvé se sněmem irským, neboť tento jediný má právo rozhodovati, co Irsku prospěšno a co nic; pouze na čem se zastupitelstvo irské s králem irským usnese, má prý v tomto království platit. „Jsem věren králi až k smrti, avšak nikoliv co králi anglickému, nýbrž co králi irskému." Jestiť prý Irsko po právu svobodným národem, jemuž parlament anglický a vláda londýnská nemají ničeho poroučet. „Neboť vláda bez přivolení ovládaných není v podstatě a pravdě ničím jiným nežli otroctvím." — Ještě dva listy podobného ducha, a rozjitření bylo všeobecné. Vědomí irské, zmrtvělé a omráčené pod ranami dopadajícími na právo země, procitlo několika šlehy satyrickými, několika slovy důraznými k vůli — haléři. Na všech rtech otázka, kdo to píše? Ale darmo polekaná vláda vypsala odměnu 3000 zl. na vypátrání autora, darmo pohnala tiskaře před hrdelní soud; porota nedbala hněvu státního žalobníka Whitesheda, propustila tiskaře na svobodu a lid neprozradil spisovatele, třeba že jej dávno byl uhodl. Spisovatelem byl — Jonathan Swift, onen vyhlášený satyrik anglický, onen rovněž geniální jako nesrovnalý a nešťastný muž, jejž vlnobití strannických zápasův povzneslo do oslňující výše dvora anglického, však jen aby jej příští chvíle srazilo opět do hlubiny a smetlo na břeh smutného, spustlého Irska. Swift byl povoláním svým knězem církve anglikánské. Pocházel z Irska, ale od mládí byl vychován v Anglii. Zažil co jinoch mnoho ústrkův a bídy a to jej učinilo trpkým. Znal ze zkušenosti život obecného lidu a osvojil si jeho mluvu, jeho filosofii i jeho vtip. Několik zdařilých pokusů satyrických obrátilo naň pozornost strany Whigův. Swift sloužil jí několik let, ale nedoznav ocenění ani přátelství pravého v ní, roztrpčen přešel do tábora Toryův, od nichž byl přijat s otevřenou náručí. Bojoval za věc jejich jako lev a jeho satyra byla dlouho pevným jich štítem.

Nicméně ani Toryové nebyli k němu vděčni. Odbyli ho prozatím chudým děkanstvím u sv. Patrika v Irsku, slibujíce mu v pozdější době biskupství. Však náhlým pádem ministerstva Bolingbrockova bylo po veškeré naději veta a Swift ubíral se sklamán a roztrpčen na svou faru do Irska. V této náladě mysli bylo mu zříti ono loupeživé hospodářství, ono utrpení zbědovaného lidu. Swift nemohl snésti žádnou křivdu. Hněv jeho vyvřel a on se chopil péra, aby se vymstil Anglii za vše.

Dosud nemiloval Irův — nyní se stal jejich obrancem — ba více: jejich křisitelem. Rozumí se, že v Anglii poznali Swifta po slohu na první ráz. Ministr Walpole zuřil. Pravil, že dá Swifta zavříti a že Irčanům vnutí novou tu minci, „a kdyby jim ji měl hrdlem prohnati.“ Ale Swift odtušil: S tím prohnáním mince hrdlem Irského národa že to půjde asi z těžka, na to zatčení „irského soukenníka“ že pak musí přibrati p. Walpole nejméně 10.000 vojákův.“ A hrdá ta odpověď měla svůj důvod. Swift byl se stal rázem miláčkem lidu, a divná by to byla bývala chvíle v Dublině, které by ho byli odváděli do vězení. Zjitření bylo všeobecným. Místo aby dal tudíž smělého satyrika zatknouti, Walpole musil — odvolati patent k ražení irské mince a vzíti ji z oběhu.

Toto nekrvavé vítězství lidu mělo hluboký význam pro Irsko. Objeviloť žasnoucím Irům, že i národ v poutech vždy ještě má sílu, zlomen-li jeho meč, že mu vždy ještě zbývá za zbraň svorný duch a síla obecného mínění.

Politika anglická proti Irsku neměla tou dobou k ničemu pilnější zřetel, než aby oddělovala irské katolíky od irských protestantův; vědělať, že „jakmile se otroci srozumí, jest po otročníkovi veta.“ Katolíky stlačovala k zemi drakonickými zákony, protestanty opět hleděla porušovat. Valné důvěry neměla však ani v jeden ani v druhý prostředek, a takž k vůli bezpečnosti osazovala důsledně veškerá důležitá místa v zemi, ať to úřady světské, ať církevní, rodilými Angličany. Tehdejší arcibiskup anglické církve v Irsku, Boulter, byl zároveň duší místodržitelství irského. Jeho korrespondence s ministerstvem anglickým netočí se kolem ničeho, než kolem této otázky. Stále a stále naléhá, aby se veškeré úřady, veškerá biskupství osazovala Angličany. Žádnému Irčanu není prý co věřiti, a pokud nebudou veškeré čelné úřady zemské v rukou anglických, potud prý bude Anglie v Irsku prodanou.. — Tento důsledný import anglické byrokracie a hierarchie ovšem hnětl protestanty irské a Swift nebyl by směl býti Swiftem, aby jej snesl. Zbičoval křivdu tu vskutku nemilosrdně. „Máme my Irové neštěstí. Na uprázdněná naše biskupství pošlou nám naši dobrodincové z Londýna vždy ty nejlepší, nejdůstojnější pastýře. Ale co že se nepřihodí cestou? Když jeli milí výborní biskupové naši přes Hounslovskou stepi, vyřítili se na ně loupežníci, pobili je, vzali jim jejich patenty, oblekli se v jejich roucha, a táškáři přišli k nám sem do Irska, vydávajíce se za naše biskupy“ . . . Podobně traktoval anglické úředníky. „Kdež prý by mohl syn této země rozuměti jejím potřebám! Z Anglie musí jí přijíti správce, ten ví, kde nás střevíc hněte. Z našich mozolů béře ohromný roční plat, půl léta stráví na honbách, čtvrt léta na dovolené v Anglii, ostatní čas vyplní hrubostmi a týráním svých podřízených! A pak nemá Irsko — zkvétat!“ Ano, ta zúmyslná, perfidní lež anglické vlády o „květoucím blahobytu Irska“ dráždila sarkasm Swiftův ze všeho nejvíce. Neměl klidu, dokud ji nezdrtil a nesplatil Angličanům s úroky. Tak vznikl r. 1727 onen znamenitý pamflet: „Zběžný pohled na stav Irska“, — první to jazykem anglickým psaný protest proti ukrutnému tomu vyssávání a odírání národův, upadších v područí „matky Britanie“. Swift táže se nejprvé, za jakých podmínek národové a země zkvétati mohou? Především musí býti země úrodnou, a sice tak úrodnou, aby nejen plodi-

nami svými obživila obyvatelstvo, ale by jich byl nadbytek k vývozu; dále musí býti lid pracovitý a schopný, aby vše, co země plodí, dovedl si ve vlasti zpracovati sám a sice až do nejvyšší dokonalosti. Třetí podmínka, aby měla země splavné řeky a dobré přístavy, by mohl národ vyvážeti své výrobky a přivážeti cizí, ony tak velice a tyto tak málo spracované, pokud jen povaha vzájemného obchodu toho dopouští. A tomuto obchodu nesmí se klásti překážky, naopak musí se odstraňovati vše, co zdržuje průmyslnost národní. Tudíž jest nezbytno, aby byli obyvatelé ovládáni pouze takovými zákony, k nimž sami byli svolili, jinak nejsou svobodným národem. Lid, který se musí do jiné země obracet o přízeň, spravedlnost a podporu, upadá v nouzi a porobu." Tolikéž „veškeré úřady, hodnosti a soudy zemské mají býti osazeny jen syny vlastního národa, cizinec budiž na ně připuštěn pouze z největší nouze a to jen tehda, je-li již delší čas v zemi usazen, takže možno doufati, že ji miluje a rozumí jejím potřebám. Nade vše důležito jest posléze, aby důchody země obráceny byly opět naskrze jen k dobru země samé, a nešly ze země; aby tedy šlechta netrávila mimo zemi, aby úřadníci a hodnostáři beroucí od národa služné, v témže národě přebývali a lidu domácímu, ne cizímu výdělku dopřávali." — Za těmito lapidárně postavenými thesemi následovala pak prostá otázka: „Má veškeré tyto podmínky blahobytu Irsko?" A nyní to lupalo do svědomí anglického: „Vskutku, Irsko jest úrodné. daleko úrodnější jiných zemí, a lid jeho nepostrádá ani ducha, ani pracovitosti. Avšak angličtí hegemoni činí vše, čím by jen polní hospodářství irské zadrželi a průmysl irský zničili. Cizí velkostatkáři, co pánové půdy irské, připadli na skythickou tu myšlenku, aby role byly obracovány důsledně v pastviny. Místo obilí má všude jen tráva růsti, a tak proměňují krajiny nejžírnější v lidopustou step. — Irsko má vskutku nejkrásnější přístavy, ale mnoho-li má z nich užitku irský lid? Veškeré ty přístavy neprospívají nám více, nežli člověku přikovanému v žaláři pěkná vyhlídka z okna. Neboť Irsko jest — snad mezi všemi královstvími světa, o nichž vypravují dějiny, tím jediným, kterémuž se zakázalo vyvážeti výrobky a tovary své ze země, kam se mu líbí. Ano, to neslýchané příkoří se nám učinilo, že se nám zavřel odbyt pro naše plodiny a tovary, že se ubila práce irská a tisíce dělných rukou odsoudily se k zahálce. Kterak se to mohlo státi? Jednoduše proto, že násilí panovalo nad právem, že jsme byli donuceni podrobiti se zákonům cizím, k nimž jsme nikdy nedali svého svolení — stav to, jejž nesmím pojmenovati ani pravým jménem . . . Podobáme se v stavu svém pacientům, jimž cizí lékaři z daleka zasýlají léky, aniž by v nejmenším znali jich povahu tělesnou, neřku jich nemoc. Takž jsme my Irčané nuceni, platiti pět set procent za vyšetřování našich přirozených práv. Od kolika věkův neviděli již Irové krále sídlícího v Irsku! — A místokrál? Ten tráví čtyři pětiny své doby služebné v salonech londýnských. Co se pak osazování úřadův zemských týče, jest v Irsku neštěstím býti rodilým Irčanem. Mohl by míti vědomostí a schopností sebe více, nedojde úřadu, — leda zapře-li svůj irský cit, stane-li se člověkem bezzásadným a zvrhlým. Třetina důchodů země irské stráví se v Anglii. A přičte-li se k tomu, co plyne peněz našich do Anglie na pense

a slušné, na taxy, komisse, na vychování mládeže naší na anglických universitách a fakultách, na vydržování důstojníkův a vojska anglického: shledá se, že plná polovina důchodů vlasti irské splývá do kapes anglických — všecko čistý zisk pro „mateřskou“ zemi ... Tedy všechno ubito: obchod, orba, průmysl, svoboda, vzdělanost, umění — a nicméně že oplýváme blahobytem! Polovina důchodův země jde rok za rokem ze země, veliké to čerpadlo anglické pracuje dnem nocí, aby plným korytem plynulo naše zlato do kapes anglických — a my že jsme nicméně národem zámožným? Ó pak se na tomto zeleném ostrově dějou ž číra zázraky, na něž by se měl sběhnout celý svět. Však ať si pospíší. Neboť nevím — nevím, jak dlouho to — vydržíme? Vím jen tolik: je-li jednou slepice mrtva, že nenese již žádných vajec.“

Tento prostonárodní spůsob mluvy, tak smělý a břitký měl v tehdejším Irsku účinek nesmírný. Swift propůjčil prvně němé té bolesti lidu hlas a vyznačil směr příštího pokroku jeho. Touha po uvolnění vlastního obchodu a po svézákonnosti nevymizela odtud nikdy více ze srdcí irských. Spisy Swiftovy tak přístupné lidu vnikaly do nejnižších vrstev, křísíce a zotavujíce mysli do zoufalství ztupělé. Vypravuje se v té příčině jemná anekdota. Swift daroval kdys jakési služebné dívce peníz, aby si koupila k svátku na šaty. „Ale ať si koupíš pouze irskou látku,“ přikazoval důtklivě. Po nějaké době potkal ji, ana měla na sobě šat — anglický. „Tak si mne poslechla?“ „Ba poslechla, ctihodný pane“ — obdržel za odpověď — „koupila jsem si vaši knížku o Irsku, to je ta nejlepší irská látka, kterou znám.“

III.

Procitnutí z omračného snu poroby! Jeliž důležitější a významnější chvíle nad tuto v životě potlačených národův, kdy soumrak polobarbarstva rozjasňuje se v úsvit civilisace, a hrubé násilí krok za krokem couvati musí před rostoucí silou veřejného mínění? A v Irsku svítalo. Zvolna sice, ale rozhodně. Obracel-li Swift zřetel veřejnosti hlavně k útisku hmotnému, budil-li v protestantech irských pocity vlastenecké a onoho ducha samostatného, který dříve později musil pracovati k samostatnosti Irska: — počínal se touž měrou v šlechetnějších povahách ozývati soucit s ujařmenými katolíky. Proč mají býti povrženými, proč psanci ve vlasti své? Srovnává se tato poroba s duchem onoho učení lásky, jež pravilo k lidem: všickni jste dítky jednoho otce? A zajímavo: byli to dva kněží církve anglické, té církve, vnucené Irsku mečem a ohněm, která neostýchala se od jinověrcův vymáhati úsilím desátky a vlastniti si pozemky otcův jejich, byli to dva anglikánští kněží, již první jali se v pravém duchu křesťanském hlásati snášelivost a mír, kde posud vřela nejhlubší zášť: biskup Berkeley a prostý pastor Synge. Onen orodoval veřejně za katolíky, aby byli připuštěni na vysoké školy dublinské, aniž by musili poslouchati bohosloví protestantské. Synge však šel dále. S horlivostí a odvahou, která necouvla vůči zděšenému zelotismu, šel do samého parlamentu irského a zde řečí úchvatnou bránil svobodu svědomí, svobodu víry a prohlásil úplnou snášelivost vůči katolíkům za povinnost křesťanskou. Řeč jeho vyšla tiskem a

a vzbudila veliké pohnutí. Zde nejprudší odpor, onde nejvřelejší souhlas. Rozpředla se polemika na tehdejší písemnictví dosti pozoruhodná. Vydána řada brošur proti ní, jako na obranu její. Všechny ty spisky práchniví dnes zapomenuty v knihovnách; ale tehda hýbaly myslemi a měly značný účinek na vznět obecného ducha, připravujíce jej ku skutku lidskosti a spravedlnosti. Netroufáno si ještě domysliti věc. Ale první osvobozující slovo padlo, první kámen z hradby tyranie nejhorší byl vylomen. Za nedlouho otřásáno druhým a třetím . . .

Pravil jsem, že náležela k tomu značná tehdáž odvaha přimlouvati se za snášelivost u věcech víry ve sboru takovém, jakým byl parlament irský. Věnujmež sboru tomu na chvíli svou pozornost. Swift napsal o něm kdysi epigram:

„Třeba síním vědy sousedil, duch a vtip od něho na sta mil —,“

kdežto radikální Wolfe Tone nazýval jej dokonce jen „posadou taškářů“. Skutečnost byla asi ta, že většina parlamentu toho záležela jednak z lidí všedních, závislých, — jednak z nekalých, vládě se prodávajících egoistův — a že ani v tom hloučku mužů poctivých, vždy přehlasovaných a oslyšených nebylo až do poloviny století osmnáctého žádných vynikajících povah ani talentův. Kletba to dějin irských a ovoce systému, na němž všechen tehdejší parlamentarism anglický spočíval. Parlament na půdě irské byl původně zřízen, jak známo, jen pro osadníky anglické. Pronásledovaní Irové, bydlící za „ohradou“, mohli toliko vzpomínat na své bývalé hlučné sněmy v dávno pobořených klenbách Teamorských . . . Teprv za Alžběty podmaněno celé Irsko a odtud teprv mohlo se mluviti o sněmu království irského, ač nikdy o sněmu n á r o d a irského. Ale zatím byl již Jindřich VI. „vůči nepořádkům obecného lidu při volbách“ zrušil všeobecné právo volební a zavedl značný census: počátek to všeho dalšího porušení zastoupení národního.

Již před reformací udílejí králové angličtí volební privilej, komu se jim zlíbí. Jakž teprv, když vnucená nová víra spůsobila velikou tu trhlinu v obyvatelstvu a když protestantské vládě anglické nezbyla v Irsku než nepatrná menšina oddaných stoupencův. Jediným trhnutím péra vyhlášeny tehda čtyři pětiny obyvatelstva — veškeří to katolíci — za „špatné poddané“, jimž nelze svěřiti hlasovací aniž vůbec jaké jiné právo. Jedině přívrženci anglické církve připuštěni k osudí volebímu a do sněmovní síně, a takž ustaveno v Irsku po druhé místo zastupitelstva národního zastupitelstvo protinárodní, sněm u c h v a t i t e l ů v půdy a fanatických trýzničův lidu katolického.

S Jakubem I. nastala ovšem proměna v té příčině, ale nehrubě k lepšímu. Katolíkům vráceno sice právo volební i volitelnost, aby se jich však nedostalo do sněmu valně a vůbec podrželi v něm vrch sluhové vládní, Jakub I. jediným dnem přiřknul čtyřiceti zcela nepatrným hnízdům výsady volební, a to ve spůsob ten, aby v každém z nich 13 protestantů volilo po dvou poslancích! Od těch dob rozmnožován počet těchto privilegovaných míst „dle potřeby“ a uznání. Místa ta byla na prodej, a kdo se stal jich pánem, jmenoval za ně poslance. Zcela přirozeně skupovávala tyto městyse přivandrovalá ona aristokracie anglická napořád a za každou cenu, vždyť bylo životním jejím interesem, aby si udržela rozhodnou většinu ve sněmu; mohlať loupež proměniti v právo

a pojistiti si cizí majetek co zákonné vlastnictví pro všechny časy: nebylo k tomu ničeho více zapotřebí, nežli vyhovovati na vzájem přáním a požadavkům dvora anglického. Byla to tichá úmluva mezi dvěma lupiči na útraty národa. Mnohé z těch privilegovaných míst bylo během věků sešlo a spustlo docela, tak že na místě bývalé osady nečněl leda komín ze zbořeniště. Nicméně „volilo“ to zbořeniště poslance! Komedie volební dála se tím spůsobem, že několik sloužících vrchnosti dostavilo se na zbořeniště a jmenovalo tu poslance. Několik mocných rodin posýlalo většinu poslancův do sněmu. Tento skládal se z dvou sněmoven. Do sněmovny panské neměl beztoho nikdo přístupu kromě stvůr milosti dvorské. Dolní sněmovnu však, čítající 300 členův, „volili“ většinou páni lordové z vyšší sněmovny, provozující obchod s hlasy poslaneckými zcela veřejně. Lord Shenon jmenoval tehda 16 poslanců, rodina Pousouby 14, lord Hillsborough 9 a vévoda Leinsterský 7 poslancův. Před každou volbou byla pravá licitace. Obchod s poslaneckými místy provozován zcela nepokrytě, i byla celá známá třída „sněmovních podnikatelů“, kteří za dobrý plat, úřad neb důstojenství opatřovali servilní poslance. Nešvár ten panoval ovšem také v samé Anglii, a sice až do roku 1832, — připomeňmež si jen směšnou tu historii zapadlého hnízda Old Sarumu, kde holá vápenná skála vysýlala po staletí 2 poslance do parlamentu anglického, ažtě majitel její lord Camelford dovršil hnusnou komiku věci proslulou hrozbou: „Nejsou-li vám moji dva poslanci vhod, pošlu příště za Old Sarum dva kominníky do parlamentu.“ Avšak v Irsku provozována ohyzdná hra tak drze a v takových rozměrech, že se dobré dvě třetiny parlamentu vždy skládaly z podobných koupených otrokův vládních.

Bylo to stavovské shromáždění nejsmutnější podoby, bez vážnosti u vlády, bez kořenů v lidu; panství koterie, která se hádala ob čas mezi sebou o desátky aneb s vládou o patronát, nikdy ale o právo a blaho lidu. Tento splácel dosud lhostejnost lhostejností. Nestaral se o sněmující pány tak jako se tito nestarali o něj. Avšak nyní, s procitujícím duchem veřejným počínala i v té věci proměna. Utlačovaný rolník, ožebračený průmyslník, plavec a obchodník — všickni toužili na tento strouchnivělý „parlament“, který trval již na třicátý rok bez obnovy. S rostoucí bídou hmotnou rostla i nevrlost proti těm, kdož chabě vydávali Irsko v plen hrabivosti anglické. Zejmena v Ulsteru mezi usazenými Škoty zmáhalo se kvašení vůčihledě. Tito průmyslní a statní lidé, o nichž Bancroft dí, že by nikdy nebylo Irsko kleslo v porobu, kdyby oni byli bývali na půdě irské živlem četnějším, byli co příslušníci církve škotské na roveň katolíkům vyloučeni ze všech úřadův a ovšem i ze sněmovny. Nechtěli se smířiti s tímto osudem pariův, a když nad to ještě trpěli ve svém obchodě a průmyslu škodu napořád citelnější, stali se zapřisáhlými nepřáteli panující koterie angloirské. Nespokojenosti jejich brzy dostalo se tlumočníka.

Muž bez jmění a bez značnějších vědomostí, ale ku podivu bystrého, pronikavého ducha, počal tehda v Dublině obraceti na sebe pozornost. Zval se Charles Lucas a býval lékárníkem. Spisy Swiftovy vznítily v něm záhy interess na věcech veřejných a ta spousta nešvarův, kterouž viděl vůkol, bouřila zdravý jeho rozum neméně než jeho živý cit pro

právo a pravdu. Lucas byl pravým mužem z lidu; odvážný, rázný a vytrvalý až do urputnosti. Jeden z těch charakterů energických, kteří se náhle objevují v předvečer velkých převratův, jakoby ze země vyvstali. Nikdo o nich nevěděl, nikdo jich před tím neznal, ani oni sami. Však čas je probudil, hodina je stvořila. Pronesou několik slov, a slova ta jsou činem. Jsouť vyňata z duše lidu, jenž se z nich raduje, jenž se obdivuje statečnosti člověka, který za něho promluvil.

„Kde vězí kořen veškeré naší bídy? Vězí v tom, že jsme v cizích rukou. Angličan nám závidí naši úrodu, naši schopnost. Ví, že by měl v nás silné soupeře na všech tržištích, kdybychom si spravovali svobodně zemi; proto nám svazuje ruce. Pročež není Irsku spásy, dokud zůstane v podruží Londýna. Musíme býti svými, musíme, anebo zhyneme všickni.“

Tak počal Lucas veřejně mluvit a psát. Vydal téměř co týden spisek podobného směru — předchůdce to pozdějšího irského časopisu „Freeman's Journal“, jenž se stal základem irského neodvislého tisku. Psal slohem řečnickým a nazýval své pamflety také skutečně řečmi. Účinek jejich byl znamenitý. Čím prudší útoky na Anglii nebo na porušený parlament irský, tím více vydání musilo se opatřit. Mluva jeho byla bezohledná jako v Rochefortově „Lanterně“. Odhaloval, kde jakou špatnost, zejmena šmejdy v úřadech, prodajnost úředníků a poslancův atp., jmenuje vždy vinníka plným jménem. Obraz, jaký podal o úplatnosti většiny sněmovníků, byl přímo děsný. Za kritikou pak následovalo vždy volání: „A to budeme všechno věčně snášet?!“ Účinek agitace také nedal dlouho na sebe čekat. Jednoho dne stihla zpráva o rocení se presbyterianů v Ulstersku ... z rocení se byla obratem ruky vzpoura a brzy měla posádka anglická na všech stranách tolik práce, že nevěděla, co činiti. Za městským pracovným lidem zvedal se uhnětený lid selský kraj za krajem, volaje za zrušení desátku a spláceje svým trýzničům mnohou trefnou ranou z brokovnice, která byla dráhně let rezavěla v tajném úkrytu. Než, jako obyčejně, vzpamatovali se Angličané brzy z prvního leknutí, udeřili na rozptýlené, po různu vzdorující houfce lidu zřízenou silou válečnou, a ježto i kněží katoličtí lid důrazně k pokoji a poslušenství napomínali, zaniklo povstání dříve, než se stalo pro Anglii povážlivým. Lucas stíhán zatykačem spasil se útěkem; spisy jeho spáleny k nálezu velké poroty dublinské rukou katovou, on pak vyhlášen parlamentem irským (r. 1749) za zrádce vlasti.

Ale myšlenky pravdivé se nedají utratit na malicherné hranici despotismu a svědomí lidu nesouhlasívá vždy s ortely politickými. Irové od té doby neusnuli více. Nemohouce ani mluviti ani jednati, uchýlili se k prostředku spiknutí, této poslední obraně zoufalosti. Jeden tajný spolek za druhým zřizoval se s tajemnými hesly, ale za stejným účelem — pomsty. A mezi spiklými byli rovněž tak katolíci jako protestanté ... Společný útisk sdružoval, co fanatism věkův byl rozdvojil.

(Pokračování.)

Flora.

Veselohra v jednom jednání,

poctěná druhou cenou Náprstkovou.

Sepsal

Jan Lier.

(Dokončení.)

Výstup šestý.

Zamazal. Předešlí.

Zamazal (vcházeje). Kdo mne volá?

Střapec. Ha, vy zde? Já vás pane volám, — budeme spolu účtovati.

Zamazal. Nebude to velké, mám u vás za dvacet litrů piva.

Střapec. Jak? Tropíte si ze mne šašky?

Zamazal. Bůh uchovej! Platil jsem právě u Vašatých za Lišku, Tichého a Knota dvacet litrů piva, aby o vás mlčeli.

Střapec. Příteli, zlatý příteli, co pravíte? Vrtákov neví ještě ničeho o mém neštěstí — o zlatý Zamazale, odpouštím vám všechno, rytíře Kalmuka, stovku, zaplatím za vás piva co chcete, jen si sedněte a povídejte, jak se to stalo?

Zamazal (sedaje si, vážně). Pane purkmistře, vy mne znáte, více nepotřebuji říci, abych dokázal svou nevinnost. Padli jsme oba do rukou ničemy.

Střapec. Všechno dobře. Zde moje ruka, vy jste nejdražší můj přítel. Jen dále, dále.

Zamazal. Jak jste mi prvé svěřoval své pochynosti, zdálo se mi hned, že ten váš rodokmen jest nějak nahnilý. Sebral jsem tedy radního, učitele a policajta a vedl jsem je k Vašatým; chtěl jsem jim vložiti na srdce, aby mnoho hluku nečinili. U Vašatých ani živé duše, jen služka k obsluze a váš pan syn, čekající na nějaké pány ke kuželkám. Radní, učitel i policajt bouřili nadšením, až váš pan syn před nimi utekl. Jedva že byl pryč, přinesl mi listonoš list od mého přítele,

úřadníka z Prahy. Otevru, čtu a zůstanu jako opařený. Přítel, který byl sám při Kalmukově zatčení a věděl, že jsem s Kalmukem za vás jednal, píše mi tu strašnou zvěst, o které, jak vidím, také jste již zpraven; zároveň mne však ubezpečuje, že v zabavených papírech nenalezeno ničeho, co by vás kompromitovalo.

Střapec. Bohu díky! Dále, dále.

Zamazal. Ano dále, — to byl trpčí úkol, jak uhasiti horoucí nadšení mých společníků. Tu vám pomohla, pane purkmistře, jen moje chladná krev a můj důvtip.

Střapec (pohnutě). Líbám vás (objímá jej).

Genovefa (důstojně). Pane Zamazale, víte, že jsem si vás vždycky vážila. Nyní vás ctím. Doufám, že jste o tom přesvědčen.

Dorota. Zachránil jste mi život, pane Zamazale. Mne již opustila všechna chuť k životu a nyní se mi teprv zase vrací. Jste naším hostem, pane Zamazale, budeme jísti společně a píti, až se hory budou zelenati. Anežko, zajdi pro slečnu Růženu, abychom se poradili o kuchyni —

Anežka (chce odběhnouti).

.Střapec. Prosím tě, Dorotko, nech pana Zamazala domluviti. Však já ho sám pak ve víně utopím.

Zamazal (klaně se na všechny strany). Jste příliš laskavi. Rád jsem posloužil. Opatrně a učeně vyložil jsem pánům, že máte šlechtictví už jisté, zrovna v ruce, že máte však nepřátely a právě došlý list že mne zpravuje o jejich úskocích, protáhnutí a ohrožení celé věci, aby tedy pro bůh mlčeli —

Střapec (objímaje znovu Zamazala). Nad zlato skvostnější příteli, spasiteli můj! Jak se vám odměním? Já jsem vás neznal, já zaslepený rozhněval jsem si vás tou okrouhlou kašnou! A vy máte pravdu, čtverhraná musí býti, hned se stará zbourá a nová dle vaší chuti postaví, — od čeho pak jsem purkmistrem? Liška se rozhněval hromádkami, — dostane je, ať zaveze Vrtákov štěrkem. Tichý dostane byt na radnici, policajt novou uniformu, jen když budou mlčet jako zařezaní!

Zamazal. A kdyby nemlčeli, neuškodí. Ukázal jsem jim celou tu věc v takovém světle, že skvíte se před nimi v gloriole mučeníka.

Střapec. Ano, mučeníka svého střapce. Nebesa a vy, pane Zamazale, jste mne zbavil té příšery, — jak jest mi volno, jak jsem opět šťasten. Zde nade dveřmi se měl skvíti, tu, tam, onde všude mezi ornamenty prokmitati, — pryč s ním. Na jeho místo dám si namalovati klobouky cukru, koláče sýra, cichorii a slanečky. Hahaha!

Dorota. Baltazare, snad bys nemyslel opravdu —

Střapec. Ale jdi, jdi Dorotičko, nevidíš, jak mne blaženost činí rozpustilým? Na místo střapce musí zde býti malováno něco jiného, — raďte, poroučejte, všechno se stane co chcete.

Matěj. Otče, když má již býti změněn plán vyzdobení této verandy, tedy dovolte, abych vám řekl, že návrh pana Janovského obsahuje pouhé dekorativní titěrnosti. Zavrhněte je, od první črty do poslední. Rozvrh musí býti prostý, ale obrovsky uchvacující, rozčlánkování rázné, cyklopsky mohútné; k vyzdobení jednotlivých polí pak

může býti užito výjevů z klasického bájesloví. Odporučuji vám sloh románský. Musím nyní jíti koulet v kuželky. Pane Zamazale, nabízím vám své přátelství v dík za služby, mému domu prokázané.

Zamazal. Jaká čest!

Matěj. Prosím, potěšení na mé straně. (Ukloniv se a odcházeje): Tak tě ztrestám bez souboje, pane Janovský!

Střapec. Potřeštěný Matěj!

Dorota (uražena). Baltazare, pamatuj se. Matyáš studuje ve Vídni a rozumí hudbě! Má úplně pravdu, — obrovské uchvacující románské rozčlánkování v mohutných obrysech. Při tom zůstane, rozumíš?

Střapec. To víš, drahoušku —

Anežka (tulíc se k otci). Tatínku —

Střapec (líbaje ji). Co pak ty si přeješ, co? Jsi tatínkův mazlíček —

Anežka. Já bych tatínku ráda, aby to zde bylo jako v kiosku sultánky Zulejmy, — víte se pamatovati z románu „Tajnosti harému?“ Dole kolem podlahy pás utvořený z hlazených, temnobarevných desek fajencových, nad tím až ke stropu ozdoby na modré půdě a strop v barvě šarlatové se zlatými ozdobami.

Dorota. A já chci míti podrobnosti à la rokoko.

Střapec. Hahaha! Co říkáte této všehochuti, pane Zamazale? Podejte úsudek, poraďte nám.

Zamazal. Gratuluji ctěné paní choti, slečně dceři i panu synovi k jejich dobrému vkusu. Mají sice rozdílné názory, avšak obratný malíř dovede vyhověti všem požadavkům a nalézá právě zde vděčný a krásný úkol, sloučením rozličných směrů vytvořiti něco nového, samostatného.

Střapec. Ale tím jest všechna posavadní práce pana Janovského zmařena.

Zamazal (krče rameny). Musí se podrobiti vůli zákazníka.

Genovefa. A kdyby nechtěl, vezmeme útočiště k panu Zamazalovi. Musím říci, pane švakře, že hned od prvopočátku těžce nesu naši bezohlednost k panu Zamazalovi.

Střapec. Stalo se již, pan Zamazal zná moje příčiny.

Genovefa. A velkomyslně nám odpustil. Zajisté že nám i laskavě přispěje v té hrozné tísni, v které se nyní nalézáme. Neboť táži se vás, pane švakře, čím nahradíte nyní tuto nade dveřmi zlatý střapec v modrém poli s Merkurem?

Střapec. Hm, co soudíš, Dorotko?

Dorota. Co ty myslíš, Baltazare?

Střapec. A jakého mínění jste vy, pane Zamazale?

Zamazal. Téhož jako velectěná slečna švakrová.

Střapec (hroze prstem Genovefě a Zamazalovi). Čtveráci! — Umluvili jste se, co? Jedna duše a jedno srdce — pst! Hned bych byl něco řekl — hahaha!

Zamazal (stranou). Kýho šlaka! Purkmistrovská přízeň se počíná na mne smáti celým lícem. Deset let již chodím za počestnou pannou

Genovefou Cukrovou, do dneška starý na to bručel a pojednou jakoby ani nehřmělo. Budu však dělati dřevěného.

Genovefa (probravši se z líčených rozpaků). Pane švakře, vy mi dosvědčíte, že k mému návrhu byly voleny k ozdobení stěny po obou stranách dveří bohyně Ceres a Diana. Nyní před panem Zamazalem se musím přiznati, že osvojila jsem sobě pouze jeho myšlenky, jež naplnily mne obdivem.

Zamazal. Slečno, jste příliš skromna.

Genovefa. Prosím, neračte zkracovati svoje zásluhy.

Střapec. Ano, zásluhy. To jest výborné slovo. Vy máte nesmírné zásluhy o svět a umění, pane Zamazale.

Genovefa. Pan Zamazal chtěl, aby nade dveřmi byla umístěna nejkrásnější bohyně přírody — Flora. A já chci totéž.

Anežka. Já také, tatínku. Ach Flora!

Dorota. Pane Zamazale, vy máte vkus! Vy jste umělec!

Střapec. A šlechetný muž. Zbavil jste mne krutých starostí a mimo to mi nyní zjednáváte náhradu za střapec. Vaše přání jest mi zákonem, Flora a žádná jiná, — to jest mé heslo!

Výstup sedmý.

Janovský. Předešlí. Později **Růžena.**

Janovský (přicházeje uklání se dvorně).

Střapec (blahosklonně). Dobrý den, pane Janovský. Přicházíte jako na zavolání. Právě jsme prohlíželi vaše dokončené náčrtky k freskám a pravím vám s potěšením, že nás překvapily krásou myšlenek a obratností provedení.

Růžena (přijde a radí se v pozadí s
Dorotou i
Anežkou a
Genovefou.)

Zamazal. Máte patrně mnohoslibné nadání (klepe Janovskému na rameno a potřásaje hlavou odchází za Genovefou).

Střapec. Tak jest, mnohoslibné. V maličkostech ovšem bude třeba polepšení, ale to se najde. Myslím totiž vaše náčrtky (kašle). Hleďte, neshledávám se v nich úplně se svými myšlenkami, vidím, že jste mi dobře neporozuměl.

Janovský. Bylo by mi velice líto. Nechal jste mi také úplnou volnost, pane purkmistře.

Střapec. Ovšem, úplnou volnost, avšak v mezích mé krasochuti.

Janovský. Račte laskavě vzíti na vědomí, pane purkmistře, že vyzdobení vaší verandy freskami jest moje první větší práce toho druhu. Tanuly mi na mysli loggie ve Vatikáně, Correggiovy fresky v Cameře di san Paolo v Parmě, a co skrovný umělec pod vlivem těchto pravzorů obětováním celé své bytosti vykonati může, vykonal jsem. —

Střapec. Tak se i sluší a patří. Pracujte vždycky podobným spůsobem a výsledek se najde. Já si také přeju pouze některé nepod-

statné změny. Předně musíte z okras vymýtiti všecky střapečky, kde jaký jest. Rozmyslil jsem si to, — víte, nerad se chlubím. Střapce tedy pryč, — může je později přimalovat někdo jiný.

Genovefa. Ovšem, pan Zamazal.

Střapec. Ano, pan Zamazal. Dále si přeji, abyste se v rozvrhu přidržel mohutných, avšak prostých tvarů románského slohu a v rozdělení koloritu následoval saracénské vzory. Od podlahy až do výše asi půldruhého metru musí jíti kolem pás nápodobených fajensových desek v temných barvách, až ke stropu užijte za základní barvu modré a strop ať je držen v červeni. Podrobnosti ovšem musí býti à la rokoko.

Janovský (kterýž byl ustrnut poslouchal). Mluvil jste prvé o své krasochuti, pane? (Rozčilen učiní několik kroků stranou.)

Střapec. Tak jest. Nesmíte si mysliti, že vy všemu rozumíte, od toho jsme my zde!

Růžena (stranou k Janovskému prosebně). Mírněte se!

Janovský. Nemohu.

Růžena. Mně k vůli, já prosím!

Janovský. Vám k vůli — pokusím se. (Nahlas:) Chtěl jsem vám říci, pane purkmistře, že vaše originalita na mne učinila nevýslovný dojem.

Střapec. Nu vidíte! Postavení, vliv, zásluhy musí míti člověk, aby něco platil. Však víte, s kterými vynikajícími osobnostmi v Praze jsem ve styku a které mi vás odporučily. Já vás odporučím dále a vaše kariéra bude hotova. Náš úkol je to, abychom v národě talenty vyhledávali, pěstovali, směr a postavení jim vykazovali.

Janovský (ironicky). Vaše pokyny mne překvapují svou duchaplností, pane, avšak umělec musí ve svém díle přivésti k platnosti svou individualitu, jinak —

Střapec. Kdo jste, pane, že chcete u nás mluviti o své individualitě? Individualita jest ohražení a vyzývání nás mužů osvědčených, zasloužilých, jest vzpourou proti národnímu blahu.

Janovský. Pane, nemluvím o veřejných záležitostech.

Střapec. Mluvíte. My bdíme nad kázní v literatuře, v hudbě, v umění, v divadle, zkrátka ve všem! Od čeho pak by nás měl národ? Máte-li jakou individualitu, zničte ji a zpívejte z našich not. Víte přece, že vrabec mezi vrabce nesmí jíti s hřebínkem?

Janovský. Umění však nemůžete zavírati do klece.

Střapec. Eh umění! K vůli němu jsem vás nepovolal. Jste zde proto, aby tato veranda byla vymalována. Dle toho se řiďte. (Rozhněván odejde.)

Genovefa (k Janovskému). Pan švakr zapomenul ještě na —

Anežka. Na Floru.

Dorota. Zde nade dveřmi, pane malíři, na místě Merkura nám vymalujte Floru, ale krásně pravím vám.

Genovefa (nadšeně). Ano, bohyni květin a jara, oděnou plným půvabem mládí, dýšící rozkoší a něhou.

Janovský (sarkasticky). Ctěné dámy, ráčíte býti velice laskavy, obmýšlejíce mne úkolem tak vděkuplným. Račte jen uvážiti, že třeba

mi napnouti veškery síly mého ducha, abych jen pochopiti, nerci-li srovnati a provésti mohl myšlenky páně purkmistrovy. Na Floru již nestačím.

Genovefa. Pan Zamazal vám laskavě pomůže. Jest znamenitý malíř, na deset mil kolem Vrtákova není kapličky, která by se nehonosila jeho malbami, není domu, v němž by scházely podobizny z jeho atelieru.

Dorota. Maluje pokoje, štíty a nápisy —

Anežka. A fotografuje krásně!

Janovský. Děkuji. Bylo by s hříchem pana Zamazala o jediný črt jeho universálního štětce oloupiti. Moje práce musí býti přede vším plodem mého ducha a musí obstáti před soudem mé kritiky. K Dianě a Cereře konal jsem již v Praze studia dle modelů a nechci, aby Flora byla horší jich. Musím k ní míti model.

Genovefa. Vzorek?

Anežka. Předložku?

Dorota. O ty není u nás nouze. My máme obrázkových knih, že v nich naloznete vzorů pro celý pluk Flor. Slečno Růženo, přineste nám z kuchyně ty veliké knihy, kterými jsou povidla přikryta.

Růžena (odejde).

Genovefa. A ty, Anežko, běž pro módní žurnály, na kterých Oskárek sedává, aby na stůl dosáhl. Já sama běžím pro album fotografií, v němž jsem několikráte jako milovnice našeho ochotnického divadla zastoupena v nejrůznějších kostumech. (Chce odejíti s Anežkou.)

Janovský. Neračte se obtěžovati. Musím míti živý model.

Genovefa. }
Anežka. } Ach! (zůstanou obě.)

Dorota. Pane Zamazale, co je to?

Zamazal. Mnozí malíři kreslí podle modelu. Ve velkých městech nalezne se dosti ztracených dívek a žen, které se jim k tomu cíli prodávají.

Genovefa. Fuj! Pane Janovský, kterak můžete se domnívati, že by jedna ze ctných dívek neb žen vrtákovských —

Anežka. To by nebylo hezké.

Dorota. Hrůza! Něco takového u nás — ne!

Janovský. Mně ani ve snu nenapadlo, ctných dívek a žen vrtákovských se dotýkati. Jsou ženské modely dvojího druhu. Jedny z řemesla a druhé z ochoty neb lásky, které si pokládají za čest a vyznamenání, když malíř, přioděv je rouchem mythickým neb historickým, je zvěčňuje jako bohyně a rekyně. Tak malby Rafaelovy a sama sixtinská madona hlásají podnes krásu milenky jeho Fornariny. Tizianova dcera, Rubensova i Rembrandtova choť žijí podnes v obrazech mistrů těchto a Zurbaranovy i Murillovy světice jsou podobizny hrdých krásek andaluských.

Dorota (krčíc rameny). Musíte si věděti sám rady.

Genovefa (přátelsky). My vám rádi budeme nápomocni.

Anežka. Jako slečna Fornarina panu Rafaelovi?

Dorota. Prostořeké dítě, jaké to máš nápady!

Zamazal. Chutě do práce, mladý příteli. Pan purkmistr platí a vy malujete. Tím jest řečeno všechno. Pamatuji se, že býval jsem také mladý a že v mých žilách láva vřela. Nikdo se o ni nechtěl rozehřáti, mučila mne, až vychladla. Mám nyní pokoj a hněvám se, když ta má stará mozkovice ještě někdy se rozpálí, — žádný mi to nezaplatí a svého zanícení bych se nenajedl. Pracuji na zakázku, všeckno co a jak si kdo přeje, žiju s celým světem v dobré shodě a zemru jako rentier. Učiňte také tak. (Podá Genovefě rámě a odejde s Dorotou i Anežkou.)

Výstup osmý.

Janovský. Později **Růžena.**

Janovský (hledě za odcházejícím). Jdi bídný mazale, — tvoje moudrost jest mrazivá, hranatá a těžká jako náhrobní kámen. Ty ležíš již pod ním a jen tvá tělesná schránka ještě tyje z bramboriště všedního života. Ty tlučeš na prázdnou svou lebku a raduješ se: Hle jak zní, já nejsem o nic lepší o nic horší nežli všichni druzí; já točím žernov svého povolání svorně s ostatními, oni neobdivují se mi proto, že jsem napřed, ani nezávidí mně proto, že oni jsou pozadu — jsem člověk normální. A muž ten má pravdu, ďábelskou pravdu! Polibek Múz jest nákazou, které se lidé štítí a po níž prstem ukazují, polibek ten jest stigmem mučeníka, o nějž ráj s peklem zápolí. Duše jeho jest bojištěm, hlava jehoční do sfér olympických a pod nohami jeho boří se ta bídná hrouda zemská, z které není spasení. (Pausa.) Ztiš se, Pavle, a zanotuj chvalozpěv na počest svých mecenášů, kteří tě milostivě platí za to, že smějí trhati struny nejskvostnějších citů tvých a rýpati svou pěstí v nejhlubších útrobách duše tvé. Jsi pouhým inventárním kusem v haraburdovně jejich zásluh, jim náleží právo i čest, plýtvati mízou z kmene ducha tvého, vázati a zkroutiti jej, trhati s něho květ za květem až do umoření a zmrzačení a pak tě za to vypeskovati, že jsi mrzákem.

Růžena (která zatím byla vešla, nesouc knihy v náručí). Pane Janovský, myslím, že jsem zde zbytečnou i se svými knihami.

Janovský. Slečno, vy zde! Promiňte a zůstaňte. Co vám naložili kalendářů a slabikářů, které mé fantasii na nohy pomoci mají!

Růžena. Jak, vy nechcete se dívati na obrázky? Znám je nazpamět a vysvětlovala bych vám je jako malému Oskárkovi.

Janovský. Díky. Nemám ani kdy ani chuti.

Růžena. Vytrhuji vás? Deklamoval jste právě nějaký monolog.

Janovský. Ano, zabýval jsem se jistým druhem filosofie. Poněvadž ale dle výroku jistého Švýcara jest filosofie bláhovým pokusem mužského plemene, dosíci štěstí bez přispění ženských půvabů a protože vy právě jste zde, chci zjistiti, zdali Švýcarův výrok opačnou zkouškou dojde svého potvrzení.

Růžena. Aj pane, — mluvíte příliš zřetelně. Což abych vám také velmi zřetelně a proti vaší chuti odpověděla?

Janovský (vroucně). Vy toho, slečno, neučiníte. Jste jediná

v tomto domě, která mi rozumí, která myslí s mým duchem a cítí zároveň se srdcem mým. Ve vás poprvé seznal jsem velkou a silnou duši v rouše ryzí ženskosti. Vy jste strážným andělem mého klidu a mé rozvahy, vy jste mne oblažila nadějí a dovolte mi, abych vás ubezpečil, že vaše šlechetné srdce se mnou nezahrává.

Růžena (v rozpacích). Pane Janovský, vy stíráte s poupěte něžný pel a rozháníte červánky, z nichž se rodí nový den.

Janovský (radostně). Slečno, rozumím vám dobře?

Růžena (nutíc se k rozpustilosti). Jak chcete, učinil jste si za mne vyznání lásky, — já se nyní pomstím. Řeknu vám, že jste umělec, tedy bytost, jejíž city nemají a nemohou míti stálosti, člověk, který zabývá se pitváním a studiem duší, jenž úmyslně neb bezděky zahrává se srdcem ženy, které odhodí, když nasytil se poznáním každého jeho záchvěvu.

Janovský. Růženko, vy mi křivdíte!

Růžena (čtveráckv). Snad proto, abych slyšela vaše ospravedlnění.

Janovský (radostně). Vy diblíku, andílku, moje Růženko, — zde mé ospravedlnění (chce ji obejmouti a políbiti).

Růžena (prchajíc před ním). Až podruhé — pst! Někdo přichází a pospolu nás nesmí viděti. S bohem! (Odkvapí do zahrady.)

Janovský (posílaje za ní polibky). Neposedné dovádivé ptáče s tím zlatým srdečkem, tak průhledným a čistým jako křišťál! Rozkošná z ní bude žínka — a —

Výstup devátý.

Janovský. Genovefa.

Genovefa (oděná v bílé plesové šaty, s věncem na hlavě, kyticí na prsou a velkým buketem v ruce vstoupí mezi samomluvou Janovského dveřmi a rozpačitě se otáčí).

Janovský (spatřiv ji). Že v žádném poháru rozkoše nesmí scházeti kapka pelyňku! Ký šlak poradil této zamrzlé kapce staropanenské moudrosti, aby sem přišla urážeti můj zrak?

Genovefa (taktéž pro sebe). Ach, srdce mi tluče k rozskočení. Kdyby mne viděl Zamazal, dal by mi na vždy s bohem. Ale proč se nemá k ničemu? Vím, že mé srdce cítí pro něho právě tak vřele jako pro tohoto mladého muže, který mi svou uctivostí dodává naděje, že snad on a nikoli Zamazal má býti vyvoleným —

Janovský. Slečno!

Genovefa. Pane Janovský!

Janovský. Ráčíte nepochybně do plesu.

Genovefa. O nikoli! Což nepoznáváte ve mně Floru?

Janovský. Vy — Flora — slečno?

Genovefa. Arciť! Jste umělec, pane, a já ctím umění, já je miluji. Mé skromné dívčí srdce cítí se povzneseno vědomím, že Můzy vyvolily si je za stánek svůj a nadchnuly je silou k oběti, kterou přináším vám a umění jako model Flory.

Janovský. Vy model Flory?

Genovefa. Ano. Náležím do druhu modelů z ochoty, jak jste prvé vykládal. (Důvěrně.) Jako původkyně Flory jsem mravně povinna vám z rozpaků pomoci, a jak vidíte, činím to odhodlaně, s láskou a k vůli vám. Pane, dovedete moji odhodlanost oceniti —

Janovský. Jsem nesmírně potěšen, — nemohu se ani vzpamatovati z tohoto strašného — chci říci velikého, roztomilého překvapení. Prosím, račte se posaditi. (Nese jí židli k pravé kulise a postaví ji tak, že přijde do rovné čáry se stojanem a dveřmi v levo, tak že stojanem jest před zraky příchozích kryta.)

Genovefa (sedajíc si opatrně). Disponujte mnou. Posaďte neb postavte mne jak vám libo.

Janovský. Prosím tedy obličejem ke stěně, kytici do klínu a hlavu sklonit nad ní.

Genovefa (činí tak).

Janovský. Ne to nejde. Prosím obličejem k zahradě, hlavu na stranu.

Genovefa (uposlechne).

Janovský. Také nic. Račte si nyní sednout obličejem ku dveřím, hlavu na zad, ruku s kyticí napřáhněte rovně před sebe.

Genovefa (činí jak jí veleno).

Janovský. Eh, — zkusíme to ještě jinak. Zády k zahradě, hlavu naklonit v levo, hledět v pravo a ruku s kyticí přímo do výše.

Genovefa (sedne en face k diváctvu v udané atitudě). Dobře tak?

Janovský. Výtečně, lépe vám žádná atituda nemůže svědčiti. Nejvděčnější model. Díky. Jen sebou neračte hnouti, — jako u fotografa. (Jde k stojanu a upevní naň čistý karton. Pro sebe): Hrůzná podívaná! Zde sedí, — beránek své ješitnosti; nechám ji držeti až ji ruka zdřevění a krk ztuhne. Co si zatím počnu? Baviti se s ní? Ne! Toť by bylo čirou samovraždou. Je stará panna, trpí na roztoužené srdce a vnucovala by mi je nepochybně tklivěji, než svíčková baba sloupky — —

Výstup desátý.

Dorota. Předešlí.

Dorota (přichází dveřmi v levo, oděná jsouc bílým županem s vyhrnutými a podkasanými rukávy; ve vlasech má kvítí a v ruce košíček s květinami). Ach, pan Janovský!

Janovský (pro sebe). O hrůza! Flora číslo druhé! (K Dorotě): Pst, pst — milostivá paní, myslím, že někdo jest v zahradě. (Postaví se tak, že Dorota s ním musí hovořiti jsouc obrácena zády ku Genovefě).

Dorota (důvěrně). Nu, jak se vám líbím, pane malíři? Pěkně, což? (Točí se a ukazuje se všech stran). Je to můj sváteční župan, pěknější než ten, v kterém obyčejně malují bohyni Floru. Vyhledala jsem si ji v tlustém bájesloví, které mám zavřeno ve špižírně, to víte, jsou tam všeliké obrázky, které děti viděti nesmí. Ustrojila jsem se dle obrázku s tím jediným rozdílem, že na obraze má Flora veliký

špičatý koš s květinami, jaký jsem v celém domě nemohla sehnati. Takový malý dostačí, co říkáte?

Janovský. Až příliš, milostivá paní.

Dorota. Opásána také nemusím býti, mně by to asi divně slušelo, hehehe? Ale pás mi můžete přimalovati, moji plnost poněkud zmírniti, — však již rozumíte, kam biju — hehehe? Vidíte, měl jste strach, že bude nouze o Floru, děkujte všem svatým, že se našla ve Vrtákově paní, která vám pomůže z rozpaků.

Janovský. Mé nejsrdečnější díky, milostivá paní. Jaké štěstí pro mne, že nalézám ve vás ochotný a půvabný model —

Dorota. Nelichoťte, — raději k dílu. Malujte mne jak chcete, od zadu, od předu, se strany —

Janovský. Srdce mne bolí, že vás musím nechat státi, — Flora ale musí stát a k tomu na špičkách nohou, — prosím, tak — dobře! Račte hleděti ku dveřím, pravou rukou obejměte koš s kvítím a levou opřete do boku, — tak, znamenitě. Jen pevně se držeti!

Dorota. Stojím jako socha.

Janovský (uprostřed mezi Dorotou a Genovefou). Svatý Lukáši, takovými modely mne netrestej! To jsou Flory! Flory! Jedna jako Juno, ale důkladně vytylá, druhá jako Vesta, ale již v nejkyselejším stadiu cnostnosti. Slečna by omdlela, kdybych její oběť nepřijal, milostpaní by se urazila, — co si počíti? Jedné z nich se však musím rychle zbaviti. Počnu s Genovefou, Dorotu snad nohy ještě nebrní. (Jde ku Genovefě a postaví se opětně tak, že Genovefa hledíc naň musí býti obrácena zády k Dorotě). Slečno, rozplývám se vděčností, — jsem hotov.

Genovefa (s bolestí se rovnajíc). Moje ruka, můj krk! A vše to vám k vůli, nevděčníku. Ani slůvkem srdečné zábavy jste mi utrpení neosladil.

Janovský. Spěchal jsem a zahloubán v studium vaší andělské postavy, neměl jsem slov —

Genovefa (živě). Ach! A jste úplně hotov? Smím se podívati?

Janovský. Ne, — ne! Na okamžik, na čtvrt hodiny strpení, jen co svůj zběžný náčrtek pečlivěji provedu. Zatím se musíte projíti, údy narovnati, převléknouti. (Podá jí rámě, vede ji kvapně do zahrady a vrátí se hned.)

Dorota. Ach! Pomoc! (Vrávorá.)

Janovský. Pro bůh, co se vám stalo?

Dorota. Křeče — v nohou — necháváte mne státi celou věčnost na špičkách! Ó ta bolest, já nemohu z místa, držte mne!

Janovský. Nepodávejte se bolesti, — to přejde. Právě jsem váš obraz dokončil; jako Flora jste překrásna.

Dorota. Vskutku? To jest balzám na moji bolest, doveďte mne k obrazu.

Janovský. Musím ještě dokončiti některé maličkosti. Zatím vás dovedu, milostivá paní, do vašeho pokoje, račte si odpočinouti.

Dorota. Jste velice laskav, děkuji vám, — všechno snesu, jen když bude moje podobizna věrná — ach Flora!

Janovský (ji mezi tím odvádí dveřmi a odejde s ní).

Výstup jedenáctý.

Anežka. Později **Janovský.**

Anežka (oděna bílou dětskou zástěrou, s rozpuštěnými vlasy a květinami v hřebínku, v kapsách, s kyticí v jedné a zahradní konví v druhé ruce přikvapí ze zahrady). On tu není! Šel snad za Růženou? Maloval již něco? (Přistoupí ke stojanu.) Nic, — prázdný papír. Ó kdyby tak mne namaloval! (Postaví konev a prohlíží se.) Učiní to zajisté, až mne spatří, jsem zde jako náhodou, nevinně a vypadám zrovna jako Flora.

Janovský (se vrací).

Anežka. Ach! Jak jste mne polekal! (Uchopí spěšně konev.)

Janovský. Není možná, slečinko! (Pro sebe): Flora číslo třetí, totě konkurence jako na trhu. (Hlasitě): Musíte si zvykat na muže, nejsou takoví krutí, jak jim povídáte.

Anežka. Vždyť já se vás také nebojím a přišla jsem vás i navštívit.

Janovský. Líbám vám ručinky, jsem celý u vytržení!

Anežka (upejpavě). Lžete. Překážím vám, není-li pravda?

Janovský. Ani pomyšlení! Bavíte mne a těšilo by mne, kdybyste si něčeho přála.

Anežka. Ano, ráda bych — přeju si —. Víte, zalévala jsem právě karfiol, já ho ráda na másle, a také okurky, ale ty kyselé. Vy také, není-liž pravda?

Janovský. Božská nevinnosti! A to jste mi přišla říci?

Anežka. Posmívejte se jen, vím dobře, že někomu byste se neposmíval, — na příklad — mám to říci?

Janovský. Upřímně.

Anežka. Slečně Novákové. Viděla jsem něco a povím všechno, když mi něco neřeknete.

Janovský. Jsem před vámi otevřenou knihou, slečinko, čtěte z ní.

Anežka. Ráda bych věděla, zda-li budete malovati slečnu Růženu jako Floru.

Janovský (stranou). Nebesa, toť spasná myšlenka, — Růžena Florou! A myšlenku tu děkuji tomuto naivnímu koťátku. (Hlasitě): Nikoli, můj model musí býti nevinné, mlaďounké poupátko, — tak jako vy!

Anežka (upejpavě). Ale jděte, pane Janovský. Myslíte to do opravdy?

Janovský. Tak jistě, jako že jím rád karfiol na másle a kyselé okurky. Pozvu vás na ně, necháte-li se ode mne zvěčniti jako Flora.

Anežka. Stydím se.

Janovský. Jen to ne, — musil bych vás namalovati stydlavou — —

Anežka (živě). A proč ještě nekreslíte?

Janovský. Již, již spěchám. —

Výstup dvanáctý.

Růžena s Eufrosinou. Předešlí.

Růžena (přicházejíc, mírně). Anežko, vy zde?

Anežka (vzdorovitě). Ovšem a vy též?

Janovský (vzav Eufrozinu za ručku, šeptá jí a vede ji do zahrady).

Růžena. Včera jste mi něco slíbila; čekám na splnění vašeho slibu. —

Anežka. Nemáte co čekati.

Růžena. Nutíte mne, abych vám připomenula, že jest pro vás hanbou, pracovati čtyři dny na kratičké úloze z frančiny.

Anežka (plačky). O já vím, proč mne odtud vyháníte, ale povím všechno tatínkovi, — uvidíte (odkvapí).

Janovský (vraceje se s Eufrozinou ze zahrady). Slečno, jsem vám něco dlužen.

Růžena (ukazujíc na Eufrozinu). Veřejně ničeho nepřijímám.

Janovský. Abyste mi snáze mohla upříti?

Růžena. Vy šibale, že tak mnoho ještě vám upříti mohu.

Janovský. Běž Eufrozinko, nos ještě kvítí.

Eufrozina (odejde do zahrady).

Janovský. Konečně! (chce Růženu obejmouti).

Růžena (bráníc mu). Zaslechl jste také hrozbu Anežčinu, — víte asi, čím mně vyhrožuje?

Janovský. Odhalením naší lásky.

Růžena (hledí zamyšleně před sebe).

Janovský (tklivě). Spůsobí vám tím nepříjemnosti?

Růžena (vroucně, pevně). Nikoli. Byla bych vás nehodna, kdybych vás zapírala. Láska jest mou zbraní, vy jste mým štítem.

Janovský. A ty, Růženko, mojí trofejí. (Políbí ji.)

Eufrozina (přiběhne s květinami v zástěrce ze zahrady a čtverácky se usmívajíc dává je Růženě do rukou, běží zase pro jiné a během celé následující scény hravě zdobí Růženu kvítím, sypajíc je Růženě do klína, vplétajíc do vlasů atd.)

Janovský (spatřiv Eufrozinu pustí Růženu z náručí). Růženko, sedni si. Zavírala jsi své srdce tak dlouho přede mnou, až jsem si je násilím otevřel. Já tě nyní potrestám. Zapru své srdce a budu ti vypravovati něco hrozného. Poslyš hezky pozorně. (Posadí Růženu jako žertem tak, aby ji mohl kresliti a kvapí ke stojanu, kdež během celé následující scény pilně pracuje, každé chvíle hledě na Růženu, spůsobem ovšem nikterak nápadným). Tetička Genovefa —

Růžena (nepozorujíc počínání Janovského; se smíchem). Přišla ti do cesty jako Flora, milostivá paní též, Anežka také; vím a viděla jsem všechno. Ale nejkrásnější model tě teprv čeká.

Janovský. Vskutku? Hahaha. Flora číslo páté?

Růžena. Páté? Které bylo čtvrté?

Janovský. Čtvrté a první, — toť zatím mým tajemstvím. Vypravuj mi o pátém.

Růžena. Hledajíc v zahradě prvé Eufrozinku setkala jsem se s Matějem, který si ovšem ihned vzpomenul na své bohatýrství, bombardoval mne balvany své drsné bodrosti a rozsápal tebe před mýma očima na padrť. Neškodná jeho potřeštěnost bavila mne tou měrou, že jsem tě odsoudila v tomtéž tónu, jakého Matěj užíval. Tím jsem sobě získala okamžitě jeho přízeň, která přirozeným vývojem vzájemně se předstihujících frází Matějových hrozila vypuknouti v neslýchané vyznání lásky.

Janovský (hněvivě). Růženo, — opovážil se —

Růžena. Ne, drahoušku, buď klidný. Slíbila jsem ti, že ztrestám jej za jeho dotěrnost, které jsi mne svým rozhodným zakročením byl zbavil, a nová jeho smělost vybízela mne přímo, abych slibu svému dostála. Líčila jsem pohnutí, rozpaky a konečně heroickým tónem žádala jsem na Matěji, aby jako pravý rytíř v mé službě si ostruhy zasloužil. On byl ovšem ihned ochoten, přinésti mně Rheingold z Rýna, nebo poslední čtvrt měsíce aneb cigaretu zapálenou na dně Vezuvu. Já však vyložila jsem jemu, že první ctností rytíře jest trpění a přemáhání sebe, zpravila jsem jej o tvých nesnázích s Florou a uložila mu konečně, by na důkaz své ušlechtilosti a svého sebezapření oděl se à la grèque a přemohl tě tím dobrodiním, které ti jako model Flory prokáže.

Janovský. Je-li možná? On slíbil?

Růžena. Ne, přisáhal. Však může zde býti každé chvíle, musím jíti. (Vstává.)

Eufrozina (tleskajíc rukama). Seďte, slečno, jste tak hezká, samá květinka, pocuchala byste je.

Růžena. Dítě, tys mne celou vyšňořilo kvítím, aniž bych toho v horlivosti vypravování byla dbala. Co ti napadlo?

Eufrozina. Pán mne navedl (ukazuje ostýchavě na Janovského).

Janovský (klidně). Aby se Eufrozince nestýskalo, pokud budeme spolu hovořiti. Jsi hodné dítě, Eufrozinko, máš slečnu ráda?

Eufrozina (obejme Růženu). Tak velice. A vy také?

Janovský. Zajisté, — avšak slyš, někdo přichází krokem jako stoupy, — toť Matěj! Odejdi, Růženko.

Růžena. Jdu již, ale se strachem, jeť mi ubohého bohatýra přece líto.

Janovský. Budu k němu milostiv.

Růžena. Bav se dobře! (Odejde s Eufrosinou.)

Janovský. Jako pavouk s mouchou. (Před stojanem): Moje Růženka! Čistá, něžná, rozkošná jako samo jarní kvítí, bohyně jara mého srdce, moje Flora! (Zakrývá kresbu.) On přichází, nechci, aby tě svým pohledem zneuctil.

Výstup třináctý.

Matěj. Janovský.

Matěj (oblečen v bílé, klasicky upravené roucho ženské, se ženskou úpravou hlavy a ozdoben příznaky Flory). Pane Janovský, znáte mne?

Janovský. Znám. Vy jste pan Matěj.

Matěj (zuřivě). Matyáš, — Matyáš Střapec pravím vám. Nezneuctívejte tuto posvátnou chvíli, v které přišel jsem, abych nasypal žhavého uhlí na hlavu vaši. Pane, vy jste sáhl smělou rukou na moji čest, vrhl jste mne do kaluže pohany. Nyní stojím před vámi, třesete se?

Janovský. Ani mi nenapadlo.

Matěj (přecházeje velkými kroky). Dobrá. Vy znáte moji šlechetnost. Přišel jsem, abych vás jako model Flory vytáhl z propasti vaší malířské málomocnosti a povýšil vás na svých bedrách k výšinám dokonalé uměleckosti. Zde moje ruka, jsme smířeni, — poděkujte se mi.

Janovský. Výborně! Děkuji vám (potřásá rukou Matějí). Nyní však na vaše místo. Především choďte jinak, — Flora nesloužila u kyrysníků.

Matěj. Až do duše se mi hnusí každá zžonštilost — než poslouchám.

Janovský. Na stůl musíte (sebeře se stolu kresby a položí je na židli).

Matěj (leza na stůl). Příteli, vy začínáte si poroučeti.

Janovský. A model poslouchá.

Matěj (rozkročí se na stole a zkouší se ve všelikých atitudách).

Janovský. Jaké to děláte tatrmany? Nohy k sobě, slušně státi jako etherický andílek, jenž se chce právě vznésti, tělo držeti graciosně, pravou ruku vztáhnouti jako byste lehkým pohybem sypal kvítí, levou ruku s věncem zahnouti vzhůru k prsoum, hlavu jako něhou a rozkoší nakloniti, na líci úsměv, — ne tak se smáti na plná ústa od ucha k uchu, musíte se smáti více celým obličejem, očima a čelem než ústy.

Matěj (učiniv vše jak mu veleno). A co nyní?

Janovský. Nyní můžete opět slézti, nemohu vás potřebovati.

Matěj (gestikuluje na stole). Ha, bídníku, nyní poznávám celou mrzkost vašich úkladů, vy jste spolčen s Růženou a spiknutí vaše čelí k mé záhubě. Avšak já — —

Výstup čtrnáctý.

Střapec, Dorota, Genovefa, Knot, Anežka, Růžena, Předešlí.

Střapec s Dorotou a Knotem (dveřmi) }
Genovefa s Anežkou (s pravé strany) } vejdou zároveň.
Růžena (ze zahrady) }

Janovský (postaví se s Růženou stranou).

Anežka (uleknuta). Maškara, maškara!

Všichni (dílem se smíchem, dílem poděšeně): Maškara!

Matěj (skočí se stolu a chce prchnouti).

Knot (jej chytí). Už ji mám. Povím ti, co to stojí ve Vrtákově choditi maškarou.

Matěj (chce se mu vytrhnouti, skrývaje při tom svůj obličej).

Střapec (přísně). Knote, já jsem zde úřad, já držím nad vinníky přísný soud. Mlčeti tedy a poslouchati! Vy zavřete maškaru na čtyřiadvacet hodin do šatlavy o vodě a chlebě a pak ji přivedete ke mně, aby se mi poděkovala.

Matěj (vytrhnuv se Knotovi). Otče!

Střapec. Cože? Já otcem této maškary?! Ach, tys to Matěji?

Všichni (mimo Janovského a Růženu). Matěj — Matyáš — Matýsek — ó hrůza — omdlím!

Matěj (třesoucím se hlasem). Otče, stál jsem za model Flory, to jest celý můj hřích a není třeba, abyste svého syna proto veřejně zahanboval.

Střapec. Kliď se, vzdorovitý chlapče. Míra tvých svévolností jest dovršena. Připrav se, že tebou řádně obrátím. Pryč odtud!

Matěj (zatím se sklopenou hlavou odchází).

Dorota. Baltazare, mírni se. Matýsek si učinil pouhý žert s panem Janovským, který s kresbou jest již dávno hotov. Podivíš se, jak pěkně se jako Flora nesu!

Genovefa. Co pravíte, sestřenko, — vy Flora?

Dorota (popuzena). A snad vy?

Genovefa. To spíše. Vás by se aspoň do Flory nedošněroval.

Dorota. A ráda bych viděla, co byste vy na Floru vaty potřebovala!

Genovefa. Že jste tak mladá!

Dorota. Nu, stará panna mi nebude ničeho o mládí vykládati. Já jsem paní v domě a já chci být Florou.

Genovefa. A já jí jsem.

Anežka. Nejste, ani, vy matinko, ani vy tetinko. Já jsem Flora!

Dorota. Kdo že, ty koťátko! Kdo pak ti tu pohádku vypravoval?

Genovefa. Flora v bundičce, hahaha!

Anežka. Nechť! Za to jsem nevinná, mlaďounká! On mi to povídal.

Genovefa. On? Který on? Ty si tedy již s pány začínáš, — hezké to chování!

Dorota (zostra). Sestřenko, vyprosím si, abyste mé děti kárala!

Anežka. Maminko, to ze závisti, že já jsem Florou!

Střapec. Jsem v učiněném blázinci. Ženo, švakrová, dcero, — oč se hašteříte? O Matěje. Vždyť v tom okamžiku zde byl v přestrojení za model! Matěj jest Florou.

Anežka. Není! Já, já!

Genovefa. Já!

Dorota. Já!

Střapec. Pane Janovský, smilujte se nad námi. Ukažte jim, která z nich jest Florou!

Všichni (se skupí kolem stojanu).

Janovský (sejme roušku s kresby). Zde jest Flora.

Dorota (ustrnutě).
Genovefa (hněvivě). } Růžena!
Anežka (plačtivě).

Střapec. Věru, roztomilá podobizna slečny Novákové!

Dorota. Ano, roztomilá podobizna, která jest důkazem, že slečna zneužívá mého domu k milostným pletkám. Nechtěla jsem věřiti domnělým klepům, ale před tímto výmluvným svědectvím o její vychovatelské nespůsobilosti nemohu své oči zavříti. Musíme se rozejíti slečno, ještě dnes!

Anežka. Před chvílí ještě, matinko, vyhnala mne týráním, aby se mohla nechat od pana Janovského malovati. A to mi učinila jenom na vzdor!

Genovefa (velebně). Slečno, — vy klesla jste až na stupeň malířského modelu?! (S vážným, odmítavým posuňkem). Jste ztracena, běda vám! Pláču nad vámi!

Janovský (nabídnuv zatím Růženě své rámě předstupuje s ní). Jest již nejvyšší čas, abych i já promluvil. S neskonalým potěšením pokládám si za čest, představiti vám slečnu Růženu Novákovou, svou nevěstu. (Pozdviženým hlasem): Jsem jejím ochrancem a co takový musím důrazně žádati — —

Střapec (uchopiv Růženu a Janovského za ruce; vřele): Pane Janovský, přijměte ode mne prvního nejsrdečnější blahopřání a dovolte, abych za ně v dík své rodině vaše odpuštění si vyprosil. Ženská marnivost ztrestána již dosti zklamáním a zahanbením, které si sama připravila.

Janovský. Avšak moje nevěsta — —

Střapec. Vaše slečna nevěsta přijme také od mé choti srdečné blahopřání. Víť moje Dorotka dobře, že by jako Flora s Genovefou a Anežkou neobstála.

Dorota (váhavě). Mé blahopřání.

Střapec. Anežko!

Anežka (v rozpacích). Gratuluji.

Střapec. Slečno švakrová.

Genovefa (kysele). Přeji vám štěstí a zdaru. (Stranou): Zamazale, Zamazale, — tvou Florou jsem a zůstanu já.

Knot. Sláva! Třikrát sláva! Nekonečné sláva!

(Opona spadne.)

Z duševní dílny básníků.

Příspěvek k filosofii a technice tvoření.

Studie od

J. Arbesa.

II.

Balzac. — Emile Zola. — Poe.

(Dokončení.)

Asi devět nebo deset roků po smrti Balzacově udál se v Paříži pranepatrný výjev, kterýž by zajisté nestál za zmínku, kdyby se netýkal básníka, o jehož spůsobu tvoření chceme právě psáti. Byl zimní večer. Ledový vítr vál ulicemi, mrskaje před sebou chomáče sněhu. Na náměstí Pantheonu jest skoro pusto a jenom občas mihne se po náměstí tom nějaká osoba. Avšak podle kolonady přechází drobným krůčkem mladá chudobně oblečená dívka, upírajíc zrak svůj do ulic a uliček, ústících na náměstí, jakoby někoho dychtivě očekávala. Asi po půl hodině nevidí na náměstí ani v ulicích živé duše; čeká však přece... Náhle vyrazil z jedné z postranních uliček bledý černovlasý mladík v lehkém letním kabátku a pospíchá přímo k děvčeti.

„Nuže?“ ptá se zimou skřehlé děvče.

„Nic,“ zní odpověď temným hlasem. „Nezastihl jsem ani jediného přítele.“

„Ale já posud neobědvala a teď je už pět hodin,“ zašeptala s truchlivým přízvukem dívka, halíc se těsněji ve svůj šátek.

„Já také ještě ničeho nepojedl,“ odpovídá mladík.

„Nebudeme dnes tedy vůbec ani jísti?“ připomíná děvče jektajíc zimou zuby a na celém těle se třesouc.

Mladík chvíli přemítá; pak rozhodnuv se rychle, svlekl kabátek a podal jej dívce:

„Zde odnes jej do zastavárny a kup něco k jídlu.“

Dívka váhá; ale po několika okamžicích přece plní přání mladíkovo, kterýž spěchá do své studentské mansardy, aby tam počkal, až přinese milenka něco k utišení hladu....

Mladík ten byl — Emile Zola, nyní nejpopulárnější, rovněž tak velebený jako kaceřovaný romanopisec francouzský, jehož sdramatisovaný román „L'Assomoir“ jest letošního roku literarní událostí pařížskou.

Emile Zola, z jehož četných spisů nebylo posud ještě kromě jedné nebo dvou drobných praciček v „Lumíru“ otištěných, na jazyk český pranic přeloženo, jest rodilý Pařížan. Otec jeho však byl Vlach, rodem z Trevisa; v žilách Emila Zoly koluje tudíž jižnější, plamennější krev než pařížská. Po smrti otcově, jenž byl inženýrem a zůstavil rodinu svou v nehrubě příznivých poměrech, žil Zola, jenž byl o smrti otcově

Panamská železná dráha.

teprv sedm roků stár, se svou matkou v malebném městě Aixu, kde navštěvoval nižší školy. Ve škole valně neprospíval a obyčejně jen tak z nouze proklouzl. Za to procitla v něm záhy jiskra tvořivosti. V čtrnáctém roce věku svého sepsal tajně „román“ z dob křižáckých válek, hmoždil se verši, snaže se Chateaubriandovu prosu vměstnati ve formu vázanou, četl pilně a mnoho, zejmena spisy Waltera Scotta, Viktora Huga a Balzaca, aniž by byl kterýkoli ze spisovatelů těch učinil na něj hlubší nějaký dojem.

Později, roku 1858 odebral se se svou matkou do Paříže, kde zahájil svá studia; z té doby vypravovali jsme výše drobnou episodku. Zola měl, jak to v studentské čtvrti „Quartier-Latin“ zvykem, jakožto student také svou „étudiante“, hodnou, roztomilou grisetku, která s ním snášela trpělivě slasti a trudy studentského života ....

Avšak bída zavěsila se Zolovi na paty .... Musil zanechati studií; trpěl hlad a posléze stal se příručím v nakladatelském závodě světové firmy „Hachette et comp.“, kde od rána až pozdě do večera rovnal, balil, pečetil a expedoval za sto franků měsíčního žoldu.

Nejtrpčí bída byla tím zažehnána. Není tudíž divu, že mladík v noci, v neděli a ve svátek pokračoval ve svých literarních pokusech, že pilně četl kromě spisů Hugových, kterýž se stal jeho miláčkem, také spisy Alfreda de Musset, Byrona, Lamartina, až se posléze zahloubal do spisů Balzacových.

První prací Zolovou byla báseň ve třech oddílech „L'amoureuse Comedie“, která vyšla roku 1863, aniž by byla zbudila nějakou pozornost. Následujícího roku vydal sbírku povídek „Les Contes à Ninon“, roku 1865 román „La Confession de Claude.“

Na počátku roku 1866 konečně se rozhodl, že věnuje se výhradně činnosti literarní, vzdal se svého místa u firmy „Hachette et comp.“ a počal journalisovati. Psal kritiky do „Figara“ a články různého obsahu do rozličných jiných časopisů. Vedle toho psal biografické studie a romány, až pak posléze roku 1869 rozvrhl si smělý plán k velkolepému podniku literarnímu.

V tu dobu měl na Zolu největší vliv Balzac. Chtěje sepsati jaksi protivu Balzacova díla „Comédie humaine“, rozvrhl Zola plán k velkému, na dvacet dílů rozpočtěnému kulturnímu románu pod titulem „Les Rougon-Macquart, histoire naturelle et sociale d'une famille sous le second Empire“, kterýmž „chce strhnouti škrabošku s tváře idealismu“ a vylíčiti v něm život tak, jakým jest beze všeho okrašlování a lživých přívěsků. Celé dílo jest vlastně řada úplně samostatných románů, které souvisí jen tím, že rekové a rekyně pocházejí z jedné rodiny, z čehož vysvítá, že řídil se Zola v tomto vzhledě příkladem mistra svého Balzaca.

Zola, předloživ smělý plán svůj nakladateli, dohodl se o podmínkách a maje zaručený plat 500 franků měsíčně, začež byl povinen sepsati ročně dva díly, počal pracovati. První díl připomenutého cyklu románů „La fortune des Rougon“ vyšel roku 1869. Od té doby vydáno již devět románů, z nichž však teprv čtvrtý, „Le Ventre de Paris“ vzbudil jakousi pozornost, kdežto teprv sedmý, „L'Assommoir“, vydaný roku 1877, vzbudil pravou sensaci.

Již svými bezohlednými kritikami, kterýmiž byl Zola mnohou tak

teprv sedm roků stár, se svou matkou v malebném městě Aixu, kde navštěvoval nižší školy. Ve škole valně neprospíval a obyčejně jen tak z nouze proklouzl. Za to procitla v něm záhy jiskra tvořivosti. V čtrnáctém roce věku svého sepsal tajně „román“ z dob křižáckých válek, hmoždil se verši, snaže se Chateaubriandovu prosu vměstnati ve formu vázanou, četl pilně a mnoho, zejmena spisy Waltera Scotta, Viktora Huga a Balzaca, aniž by byl kterýkoli ze spisovatelů těch učinil na něj hlubší nějaký dojem.

Později, roku 1858 odebral se se svou matkou do Paříže, kde zahájil svá studia; z té doby vypravovali jsme výše drobnou episodku. Zola měl, jak to v studentské čtvrti „Quartier-Latin“ zvykem, jakožto student také svou „étudiante“, hodnou, roztomilou grisetku, která s ním snášela trpělivě slasti a trudy studentského života . . . .

Avšak bída zavěsila se Zolovi na paty . . . . Musil zanechati studií; trpěl hlad a posléze stal se příručím v nakladatelském závodě světové firmy „Hachette et comp.“, kde od rána až pozdě do večera rovnal, balil, pečetil a expedoval za sto franků měsíčního žoldu.

Nejtrpčí bída byla tím zažehnána. Není tudíž divu, že mladík v noci, v neděli a ve svátek pokračoval ve svých literarních pokusech, že pilně četl kromě spisů Hugových, kterýž se stal jeho miláčkem, také spisy Alfreda de Musset, Byrona, Lamartina, až se posléze zahloubal do spisů Balzacových.

První prací Zolovou byla báseň ve třech oddílech „L'amoureuse Comedie“, která vyšla roku 1863, aniž by byla zbudila nějakou pozornost. Následujícího roku vydal sbírku povídek „Les Contes à Ninon“, roku 1865 román „La Confession de Claude.“

Na počátku roku 1866 konečně se rozhodl, že věnuje se výhradně činnosti literarní, vzdal se svého místa u firmy „Hachette et comp.“ a počal journalisovati. Psal kritiky do „Figara“ a články různého obsahu do rozličných jiných časopisů. Vedle toho psal biografické studie a romány, až pak posléze roku 1869 rozvrhl si smělý plán k velkolepému podniku literarnímu.

V tu dobu měl na Zolu největší vliv Balzac. Chtěje sepsati jaksi protivu Balzacova díla „Comédie humaine“, rozvrhl Zola plán k velkému, na dvacet dílů rozpočtěnému kulturnímu románu pod titulem „Les Rougon-Macquart, histoire naturelle et sociale d'une famille sous le second Empire“, kterýmž „chce strhnouti škrabošku s tváře idealismu“ a vylíčiti v něm život tak, jakým jest beze všeho okrašlování a lživých přívěsků. Celé dílo jest vlastně řada úplně samostatných románů, které souvisí jen tím, že rekové a rekyně pocházejí z jedné rodiny, z čehož vysvítá, že řídil se Zola v tomto vzhledě příkladem mistra svého Balzaca.

Zola, předloživ smělý plán svůj nakladateli, dohodl se o podmínkách a maje zaručený plat 500 franků měsíčně, začež byl povinen sepsati ročně dva díly, počal pracovati. První díl připomenutého cyklu románů „La fortune des Rougon“ vyšel roku 1869. Od té doby vydáno již devět románů, z nichž však teprv čtvrtý, „Le Ventre de Paris“ vzbudil jakousi pozornost, kdežto teprv sedmý, „L'Assommoir“, vydaný roku 1877, vzbudil pravou sensaci.

Již svými bezohlednými kritikami, kterýmiž byl Zola mnohou tak

zvanou „veličinu“ literarní nebo uměleckou, jakýchž bývá, jak známo, v každém národě vždycky skoro až nadbytek, srazil střemhlav s trůnu neomylnosti, kde se byla u vědomí své domnělé duševní převahy s olympickým klidem uvelebila, popudil proti sobě celou armádu oněch duševních trpaslíků a jich nohsledů, kterýmž jde vždy a ve všem jen o drahocenné „já“ a nikdy o pravdu a kteří již po celou řadu let číhali na vhodnou příležitost, aby Zolovo „hanebné řemeslo“ konečně překazili a tak své „já“ zase k platnosti přivedli. I vrhli se na něj nyní s bezpříkladnou zuřivostí; po leta tutlaná pomstylačnost slavila pravé orgie. Spíláno Zolovi ve všech možných toninách; upírány mu talent, mrav i slušnost; spíláno mu nedospělců, nevědomců, surovců a šílenců; ba i „zrada vlasti“ mu vytýkána, poněvadž prý svými věrnými kresbami života pařížského podkopává dobrou pověst celého národa francouzského.

Zola však nelenil; odpovídal na útoky věcným výkladem, sarkasmem i satyrou, což mělo za následek, že rozzuřil se jeden z oněch zajímavých literarních bojů, z kterýchž obyčejně jenom skutečné talenty bez šalby a lživosti a zdravé, života schopné myšlenky jejich vycházívají co vítězové.

Zkoumejme však, čím se Zola vlastně provinil. Pokud z úvah, studií a posavadních jeho románů z doby zralosti a předmluv k nim sepsaných vysvítá, jest Zola přesvědčen, že nalézá se literatura na scestí, že lživé a vylhané výtvory fantasie nemajíce ve skutečnosti žádného podkladu, nemohou míti také v umění žádné oprávněnosti, slovem že nadešla doba, kdy možno právem žádati, aby i umělecká díla byla veskrze pravdiva. Toť jaksi tresť esthetického kanonu Zolova.

Na pohled zdá se, že nelze proti této kardinalní zásadě takměř praničeho namítati; leč v pravdě uvádí areopag kritických zástupců všech možných uměleckých směrů, nejen francouzských, nýbrž i cizích, do boje nesčetné množství výtek, vyvozených z praktické literarní činnosti Zolovy. Zola líčí ve svých posledních románech život, jakým skutečně jest; pro něj neexistuje žádného, ani theoretického ani praktického zákona kromě zákona pravdy; pojmy krásy a ošklivosti, dobra i zla, poctivosti i padouštví pokládá Zola v umění za stejně oprávněny. Zola nikdy nic neidealisuje; bůh se svými serafiny a cherubiny jsou mu jen historickými pojmy z dob nedospělosti lidstva; Zolovi nejde nikdy o spoetisování kteréhokoli předmětu nebo pojmu; jemu jest pravda, ryzí, čistá, neskalená pravda idolem a prvním i jediným zákonem jak v životě, tak v umění.

Ký div, že líče ošklivost a hanebnost lidskou beze všech poetických okras a ozdůbek, budí v duších všech, kdož byli po celý svůj život nalezali zálibu jen v předmětech sidealisovaných, odpor ba snad i ošklivost. On sám jest o tom přesvědčen; ví, že jiného docíliti nemůže, poněvadž jiného dojmu vůbec docíliti nechce a vykládá odpor ten různými předsudky, které v umění doposud ještě dominují.

Věrné, pravdivé líčení ohyzdnosti nebo padouštví není v umění, jak známo, nic nového. Upozorňujeme na příklad z obrovské literatury světové na Shakespearova Richarda a Falstaffa, Hugova, Tribouleta, Quasimoda a Hana z Islandu a nesčetné množství výtvorů školy romantické s jedné strany a nesčetnou řadu výtvorů realistické školy malířské

a sochařské se strany druhé. Známoť však, že většina těchto výtvorů objevovala se až dosud sporadicky, skoro vždy jaksi v rámci idealnosti nebo episodně jako umělecká pomůcka — protiva krásy a cnosti. Zola však jest první, který idealní rámec odhodil; ohyzdnost a padouštví nejsou mu pouhou uměleckou pomůckou, nýbrž stejně oprávněny s krásou a ctností jakožto paky mravokarné, které v téže míře — jako má krása a ctnost povzbuzovati a povznášeti — mají úkol odstrašující, odpuzující. Zdali a v jaké míře toto přesvědčení Zolovo zjedná si průchod u současníků nebo u potomstva, o tom arci by bylo nyní ještě každé tvrzení pouhou domněnkou. Boj o kardinalní zásady umělecké jest právě ještě v plném proudu; odpůrců Zolových jest ohromné množství, přívrženců nepoměrně méně, ale přibývá jich nejen ve Francii, nýbrž i jinde, zejmena tam, kde byl realismus v umění Zolovým zásadám naturalismu zkypřil půdu.

Dnešního dne nelze více popírati, že má moderní umění skoro výhradně ráz realistický; v literatuře pak jsou toho četné doklady v genialních výtvorech Gogolových, Turgeněvových, Bret-Harteových a jiných. Půda jest tudíž daleko zkypřenější, než byla na příklad za dob Byronových a Hugových, kdy romantismus smělými myšlenkami, ohnivou, žádných překážek neznající fantasií v duhových barvách neskonale krásného líčení svého oslňoval. Avšak o konečném a trvalém vítězství těch neb oněch zásad nelze se, jak už připomenuto, vysloviti apodikticky; neboť zásady umělecké nabývají platnosti jen tenkráte, když se byly staly všeobecnými.

Tolik vidělo se nám býti záhodno v stručnosti předeslati o spisovateli, takměř již světové pověsti, ale u nás doposud ještě úplně neznámém, jehož způsob tvoření chceme právě zkoumati. Zola, zpočátku romantik ze školy Byronské a Hugovské, vstoupil, jak jsme byli již připomenuli, později v šlépěje Balzacovy, kterýž mu byl vzorem. Není tudíž divu, že způsob tvoření obou těchto básníků v mnohém ohledu jest podobný, v mnohém pak zase a sice právě vzhledem k oněm věcem, v kterýchž nastoupiv Zola dráhu úplně samostatnou, od svého mistra se liší, také způsob tvoření valně se různí.

Nelze popříti, že Zola trpěl příliš dlouho bídu, než aby nebyla měla podstatného vlivu nejen na vykristalisování jeho názoru v svět, nýbrž i na jeho způsob života a způsob tvoření. Jako doháněl Balzaca nedostatek k zimničné práci, doháněla i Zolu bída k pravidelnému tvoření, které nečeká a také čekati nemůže, až „božská jiskra nadšení“ ducha jeho k tvoření rozplamení. Zola jest rovněž tak jako Balzac bezpříkladně pilným a svědomitým pracovníkem, nemiluje společnosti, vyjímaje úzký kruh svých přátel a stoupenců, a věnuje všechen svůj čas studiím. Mnohdy po celé týdny nevychází a stane-li se tak, děje se to jen k účelu studií života.

Když počal pracovati o prvním svém románu z připomenutého velkého cyklu, najal si v pařížské čtvrti Batignolles skrovný byt a nestýkal se, než se svými nejdůvěrnějšími přátely. Avšak již dříve nevedl hrubě jiného života a zůstal tomuto způsobu věren i nyní ještě, když si byl dal na blízku Paříže krásný letohrádek vystavěti. V salonech pařížských, kde tak zvaná duchaplnost snaží se na sebe obrátiti zraky

všech, kdož milují skvělé barvy, hladký, často i frivolní vtip nebo sarkasmus, kde s lehkomyslností mnohdy bezpříkladnou přetřásají se nejvážnější záležitosti a „řeší“ hravě problémy největšího dosahu, Zolu nikdy není viděti, ba kromě přátel jeho málo kdo z Pařížanů může se pochlubiti, že jej zná osobně.

Zola je nyní muž asi čtyřicetiletý; je bledý, má černý vlas, takový též plnovous a pronikavé, temné oko. Je postavy prostřední, poněkud zavalité a hřmotné. Chůze jeho jest těžká, ruka svalovitá, slovem celé vzezření Zolovo připomíná spíše usedlého měšťáka než lehkomyslného „lvíčka salonů“. Zola ví velmi dobře, že by na parketovaných podlahách salonů nemokl konkurovati ani zevnějškem, ani „duchaplností“ s četnými těmi hladkými parfumovanými kreaturkami, které tvoří jádro pařížských salonů; jest přesvědčen, že by život salonní a společenský duševní činnosti jeho překážel a proto miluje odloučenost od něho, miluje samotu, kde jest suverenním pánem svého jednání, vlastně své práce. Jeť myslitel a ví, že nutno skrbliti každým okamžikem času, má-li býti svědomitě proveden nesnadný úkol života, jejž si byl vytknul.

V svědomitosti, pilnosti a pravidelnosti práce podobá se Zola Balzacovi aspoň v hlavních rysech. Rozdíl jest jen ten, že soustřeďuje svědomitost na věci důležitější nežli Balzac, kterýž, jak víme, věnoval největší péči formě, kdežto Zola, dřívo než počne psáti, koná nejpilnější a nejsvědomitější předběžná studia. Balzac vrhal myšlenky své na papír v jednom proudu, jak mu právě napadly, Zola však dříve zkoumá, porovnává, studuje a teprv po té, když si byl vešken nutný material opatřil a urovnal, počíná psáti.

Spůsob Zolova tvoření jest velice zajímavý; neboť zřídka kdy pracoval některý literat systematičtěji, svědomitěji a s větším rozmyslem nežli Zola. Hlavní příčinu toho dlužno hledati jednak v nedůvěře Zolově v jeho talent a nedůvěru tu zase ve vědomí jeho duševních nedostatků, hlavně nedostatku obraznosti. Francouzský essayista Wolf uveřejnil ve „Figaru“ úryvek Zolova listu, v kterémž Zola sám o sobě praví: „Já nejsem bohužel tak silen jako Victor Hugo a Courbet. (Známý malíř realistický a člen komuny pařížské.) Mnohdy se po celé týdny pokládám za idiota a chci své rukopisy zničiti. Není hocha, kterýž by byl podobně jako já pochybnostmi v sama sebe mučen. Pracuju jen v zimničném rozechvění a v neustálé bázni, že sama sebe neuspokojím.“ Podobně upřímně vyslovil se Zola o svém kardinalním nedostatku duševním k italskému belletristovi Amicimu, kterýž ve svém spise „Ricordo di Parigi“ uvádí následující slova Zolova: „Všechny moje romány jsou sestaveny z různých dojmů a vzpomínek. Nejnesnadněji dovedu spojiti různé prvky v celek jedinou nití. Práce moje trvá dlouho, ale já ji podnikám s klidem a postrádaje obraznosti vypomáhám si logikou. Vypracuju-li si osnovu, zbývá již jen příjemnější část práce; pak píšu pravidelně každý den a každodenně totéž kvantum, tři tiskové stránky, nikdy více a nikdy méně. Píšu, aniž bych opravoval; nosímť obyčejně vše v hlavě již vypracované třeba po čtvrt roku, než počnu psáti. Román „L'Assomoir“ napsal jsem za rok.“

Šíře ji vypravuje o methodě Zolova tvoření dr. Conrad: Technika Zolova, praví, připomíná jaksi techniku stavitelovu, inženýrovu, techniku

Zolova nebožtíka otce. Zola zkoumá především svůj terrain a látku do nejmenších podrobností a operuje číslicemi, mírou i váhou, slovem nestaví do větru. První slovo vedou u něho názor, dojem, analytický duch, logika. On romány své nedělá, nýbrž připravuje pouze půdu, aby z ní vznikly samy sebou. Zola nepřipustí, aby jej fantasie nějakou bájkou nebo snad docela celou řadou imaginérních událostí přelstila a oklamala. Události, které mají býti v románu líčeny, intrika, zauzlení a rozuzlení děje jsou Zolovi, když počne pracovati, úplně lhostejny. Jemu jde přede vším o určení a vypracování povahy hlavního reka. Tomu věnuje Zola největší péči a zaznamenává do zvláštního sešitu všechny výsledky svého pozorování a přemýšlení. Poznámky ty týkají se rekova rodu, z kteréhož byl pošel, prvních dojmů, které na něj působily, jeho temperamentu, společenských kruhů, v kterýchž žil, osob, s nimiž se stýkal, místností, v kterýchž se to dělo, ba i vzduchu, jejž dýchal. Á právě poslednímu věnuje Zola velikou péči; neboť vzduch se svými nesčetnými druhy zápachu jest jednou z nejpamětihodnějších zvláštností Zolovy analysy, která předpokládá nejen neobyčejnou citlivost a jistotu čichového nervu, nýbrž i zároveň nemalou umělost v rozeznávání různých odrůd zápachu. Mimo to studuje Zola řemeslo svého reka a vše, čím se kromě toho zaměstnával, všechny jeho náklonnosti, libůstky, spůsob jeho každodenního života atd.

Když byl takto povahu, mravy, řeč a zvyky svého reka prozkoumal a do nejmenších podrobností na jisto postavil, otvírá Zola nový sešit, do něhož zaznamenává popisy celé řady krajin a míst, jež vlastně dle přírody slovy fotografuje, v kterýchž byl rek jeho až dosud žil nebo později žíti bude.

Zkoumejme v tomto vzhledě rekyni nejnovějšího Zolova románu, jejíž jmeno jest Nana. Rekyně ta jest cocotta! Kam chodívá cocotta? Nejraději navštěvuje nejelegantnější divadla, kde nikdy neobmešká první představení nějaké novinky. Zola studuje divadlo, přízemí, lože, galerie, jeviště a zákulisí, kde umění přestává a přirozenost herců jeví se beze všeho umělůstkářství; Zola navštíví garderobu té neb oné herečky, zkoumá každou maličkost, změří vrstvu prachu na nábytku a bystrému zraku jeho neujde ani hromádka smetí v koutech, ani pavučiny na stěnách, tím méně díry v tapetách neb trhliny na stropě. Cocotta bývá také přítomna koňským dostihům. Zola odebeře se na místo, kde se dostihy odbývají a prozkoumá je pátravým okem policejního komisara. Cocotta navštěvuje velké restaurace a chodívá na procházku po boulevardech. Zola nelení a činí podobně. Na jídelním lístku nalezne zaznamenané jídlo, kteréhož byl posud neokusil. Ptá se sklepníka, jaké to jídlo, dá si je přinésti, obrací neznámý tento výrobek umění kuchařského na talíři na všechny strany, prohlíží je, zkoumá a analysuje jeho vůni, pozoruje, jakou má barvu, zkouší, je-li tvrdé nebo měkké, okouší, jakou má chuť — a posléze krmi tu chutě pojí. Na to se odebéře domů a popíše zevrubně snědenou krmi, tak že popis jeho co do svěžesti a bezprostřednosti, místní barvy, chuti a vůně působí na čtenáře jakoby sám tu krmi pojídal. Tak zkoumá a analysuje Zola po několik měsíců bedlivě a svědomitě místnosti, které rekyně jeho navštěvuje, osoby, s nimiž se stýká atd. Jednotlivé popisy řadí se pak k sobě takovým

spůsobem, že tvoří jaksi mezníky dráhy, po které se má rekyně románu ubírati.

Kromě osobního pozorování zjednává si Zola také zkušenosti spolehlivých spisovatelů odborních. Než začal psáti román „L'Assommoir", zahloubal se do „Dictionnaire d'Argot" od Lorédana Larcheze, pak do díla D. Pouletova „Le Sublime ou le Travailleur comme il est en 1870 ou ce qu'il peut être"; k vylíčení abbého Moureta vážil poučení z církevních otců. Mimo to pročetl Zola všechny nejčelnější romány toho století a má v tomto vzhledě daleko více znalosti, abychom tak řekli, v jediném malíku nežli mnohý z jeho kolegů v obou rukou. Zola náleží bez odporu mezi nejsečtělejší literaty francouzské, a odpůrci jeho směru velmi často to pociťují, když počne s nimi polemisovati.

Teprv když byl Zola své průpravní sešity nutným materialem naplnil, tento rozlišil a urovnal, počíná mu — dle vlastního jeho přiznání, neboť Zola jest otevřené mysli — práce nejmozolnější: spojení různých a roztroušených živlů, úryvků, vzpomínek a dojmů v jednotný umělecký celek. Avšak Zola zahajuje práci tu s flegmatičností, jakou se osvědčený athlet hotoví k vyzvednutí ohromné tíže.

Především se radí se svou logikou a rozmlouvá s ní o spůsobu života svého reka, kterýž jest obyčejně starý dobrý známý a nikoli pouhý nějaký přelud obraznosti, člověk živý, s masem a s kostmi. Tyto rozmluvy s vlastní logikou, tudíž samomluvy své, zaznamenává Zola od slova k slovu, právě tak, jak v duši jeho vznikají. To a ono rek učinil — nuže, co musí býti nutný následek toho skutku? A skutek ten jest zárodkem skutku jiného. Která osoba působí při tomto skutku a jakým spůsobem? Nová ta osoba objeví se na dějišti. Z nejnepatrnější události vyvozuje Zola bezprostřední následky a sice tím spůsobem, jak je diktuje neúprosná logická nutnost z prvků: z povahy a situace jednajících osob. Zola odhaluje nejtajnější záhyby osobních zájmů a náruživostí.

Výše připomenutý italský spisovatel Edmondo de Amicis zaznamenal v tomto vzhledě následující výrok Zolův: „Často jde pouze o spojení dvou tenkých nitek, o vyvození několika zcela nepatrných důsledností; ale nejde to a já marně se namáhám. V tom případě čekávám dva, tři i čtyři dny a přemítám o něčem jiném. Za několik dní, buď z rána, když právě snídám nebo při jiné nějaké příležitosti, když právě myslím na něco zcela jiného, šlehne mou duší jasný blesk, a aniž bych věděl, jak se to stalo, obě nitky jsou zdánlivě beze vší pohnutky spojeny, důslednosti vyvozeny, slovem všechny překážky odstraněny a celý román objeví se mi v úplně jasném světle."

V takovém okamžiku zapomíná Zola na veškeré namáhání přípravných prací, při kterýchž byl mnohdy veškeré své síly napínal, neboť z chaosu vyhouplo se právě harmonicky zaokrouhlené umělecké dílo, jež svéhlavý otec jeho sám nazývá dílem naturalistickým.

A teprv nyní počíná Zola psáti, jak jsme byli již výše připomenuli, takměř s pedantickou pravidelností a aniž by mnoho škrtal a opravoval. Zola píše obyčejně ráno a sice asi po čtyry hodiny a vždy jen tři tiskové stránky. Teprv když je celý román napsán, čte jej Zola poznovu a opravuje nebo doplňuje a škrtá, kde co uzná za dobré, a odešle

pak rukopis nakladateli. Tištěn bývá každý jeho román ve dvou nebo třech dnech a po vydání každého Zolova románu diskutuje celá Paříž skoro vášnivě o nejnovějším „literarním skandalu“.

* * *

Případ, kterýmž zahajujeme další zkoumání básnického tvoření, udál se v lednu roku 1847.

Vmysleme se v duchu v malou chatrčku v neveliké osadě Fordhamu, sedm mil cesty od Nového Yorku. Okolí je zasněženo, všechny silnice a cesty zavāty. Venku panuje krutý mráz a vítr děsně kvílí kolem chatrčky ... V chýži je pusto a zima jako venku; v kamnech nebylo už po několik dní ani zatopeno ... Není tu nábytku — jen starý stůl a židle, pak police s knihami — jen stará postel, na které leží asi třicetiletá, na smrt bledá žena, v jejíž posud sličné, nevýslovnou dobrotu jevící tváři zračí se bezměrná bolest a zřejmé známky blížící se smrti .... Dech ženy té jest těžký, ale horký a mění se v chladné světničce v proud páry .... A žena ta leží na pouhém slamníku; pod hlavou má starý šátek a sama jest zaobalena v starý mužský plášť ....

Tak leží po kolik hodin, majíc oči přimhouřeny; jenom občas, když prudký, dusivý kašel stěžuje jí obtížné dýchání, pohne sebou na okamžik a upře toužebně žhavý zrak svůj ke dveřím; ale hned na to zase leží bez pohnutí a s přimhouřenýma očima jako v agonii ....

Konečně vrzla klika, dvéře se otevřely a tiše, opatrně vstoupil muž asi čtyřicetiletý. Neobyčejně sličná jeho tvář jeví chorobnou bledost, oči jeho jsou hluboko zapadlé a skoro strhané. Je oblečen nuzně, šat jeho sotva že chrání tělo před mrazem.

Matným krokem přistoupil k loži, na němž leží chorá žena a mlčky upřel zrak svůj na její tvář, kterouž přeletl trpký úsměv ... Chvíli tak postál; pak ale nemoha se déle slabostí udržeti na nohou, zavrávoral ku stolu, kde stála stolice a přitáhnuv ji k loži, sklesl na ni jako člověk úplně vysílený.

„Je ti lépe, milý Eddy?“ optala se po chvíli žena slabým, chvějícím se hlasem. „Budeš už moci pracovati?“

Muž zavrtěl záporně hlavou a teprv po delší přestávce odpověděl temně:

„První vycházka má mne neosvěžila — cítím se býti slabším než když mne bolestná křeč srdce jako žhavé kleště svírala ...“

„Tvá choroba mne více děsí než má vlastní,“ šeptá žena a v očích jejích zaleskla se slza. „Hlad a zima, jež už po tolik dní snáším, nejsou tak trapny jako je trapná předtucha, že se více, milá duše, nepozdravíš; že tě tvá choroba sklátí dříve v hrob než umru já ...“

„Jen kdyby bylo aspoň čím zatopiti,“ připomenul hrobovým hlasem muž, jako by mluvil sám k sobě.

„O nyní už mne tak děsně nemrazí, milý Eddy,“ zašeptala žena, „jako před několika dny, dokud mne naše dobrá Kateřina nehřála ... Aspoň prsa mám teď v teple ...“

Po těchto slovech poodhrnula žena chvějící se rukou plášť a mužův zrak utkvěl na jejích prsou, kde ležela velká černá kočka ....

Věrné zvíře, jež bylo paní své v nejtrpčí bídě prokazovalo poslední služby, poskytujíc jí aspoň trochu tepla, zvedlo pomalu hlavu a upřelo žluté své oči na muže, kterýž vztáhnuv ruku po zvířeti, pohladil je .... Na to rychle trpící ženu svou pláštěm zas přikryl ......

Potud prostý, ale děsný příběh ....

Vmysleme se v duchu v duševní stav muže, o němž tu řeč a rceme, zda čtli jsme kdy v některém moderním sociálním románu o výjevu děsnějším? A přece to není výjev vymyšlený, nýbrž skutečnost. V takovém duševním stavu nalézal se několik dní před smrtí své ženy a dva roky před svou vlastní smrtí — Edgar Allan Poe.

Známoť, že mnohý básník zakoupil si nesmrtelnost jmena svého draze — ale tak bezpříkladně draze jako Poe snad ani jediný ... A přece byl Poe jeden z nejoriginalnějších, ne-li nejoriginalnější spisovatel v současné literatuře amerikánské vůbec, básník, kterýž měl v umění slovesném na zřeteli cíle nejvyšší a také jich z větší části dosáhl ....

Pravda sice, že podivuhodný tento básnický genius nenáleží v řadu básníků v běžném slova smyslu sympatických, kteří svým uměním působí dojem příjemný, lahodný a usmiřující s nesrovnalostmi života pozemského i s problemy světa a záhrobí; pravda sice, že nejslavnější jeho báseň „The Raven“ končí dissonancí jako když náhle zazní,

„zvuk divoký, jak by se vášně shlukly,
či jak by všechny struny pukly
neb někdo nůž si vrazil do prsou ...“

ale pustíme-li mimo sebe tradicionelní požadavek starých esthetiků, že jest účelem umění výhradně jen idealisovati a tak zvaný krásný nebo třeba jen idyllický názor světa v umění jedině oprávněný, pak objeví se nám básnický genius Poeův v světle zcela jiném, daleko intensivnějším.

Klademe-li na talent básnický bez ohledu na básníkův názor v svět, kterýž nikdy není v moci básníkově, měřítko nejpřísnější; žádáme-li, aby dílo básníkovo bylo nejen formou, nýbrž i látkou a myšlenkami výhradně jen jeho duševním vlastnictvím — pak náleží Poe k oněm řídkým básnickým geniům, kteří dospěli v umění slovesném nejvýše. Původnost základních myšlenek, původnost látky a původnost formy — tato zdánlivě skoro nedostižitelná trojice kardinalních požadavků uměleckého díla — objevuje se v pracích Poeových tak často, jako u málo kterých básníků vůbec. Zdroj básnického tvoření, obraznost Poeova jest bujná, smělá, ohnivá, plamenná; ale nikoli nezřízená; neboť suverénním pánem jejím jest analysující duch a Poe sám snílek, básník a myslitel v jedné osobě.

Poeův názor v svět arci se neshoduje s různými tradicionelními názory jiných básníků, kritiků a velkého obecenstva, ba názor ten jest v křiklavém odporu s názory těmi; ale činiti básnický talent odpovědným za to, jak v duši básníkově zrcadlí se život lidský, jeho snahy a konečné cíle, zdá se nám býti rovněž tak nespravedlivým, jako činiti člověka odpovědným za jeho přirozené, z podstaty jeho ducha a těla vyplývající vlastnosti.

A možno snad žádati od nešťastného Poea, aby pojímal svět a jeho záhady jako šťastný nějaký pastýřeček, který na břehu tichého jezírka den co den pod večer sedaje, vyluzuje své šalmaji jemné a tklivé zvuky, aby svou něžnou psychu ukolébal v sladké snění — či možno od tohoto giganta, kterýž jako Ahasver potuluje se světem bez poklidu, kterýž pronásledován, tupen a nenáviděn nikde nenalézá ani zásvitu blaha a štěstí a všady vidí jen bledolící, vychrtlou bídu, jak na něj cení své děsné zuby ... zdaž možno žádati, když ve výhni plamenného jeho ducha vznikla myšlenka jemná a usmiřující, aby ji fantasie jeho oděla v ono vábné roucho umění slovesného, jež každému oku lahodíc, ani nejnepatrnějším stínem duši nezachmuřuje?

A přece i v chmurné poesii Poeově nalézáme takovéto oasy, přece i tento duch, kterýž se zabýval největšími problémy a měl na zřeteli nejvyšší cíle umění, sestoupil často v tiché nížiny něžné a tklivé poesie, dýšící prostotou a jemností. Převahou jsou plody jeho ovšem věrným odleskem jeho ducha — chmurné jako podzimní mlha, když sklání se na krajinu, jako děsně krásná bouřlivá noc, kdy je obloha jediný mrak a v mraku tom žhavé blesky myšlenek se křižují a takměř nedohlednou hloubku osvětlují.

Poe, jehož duch má kořeny v půdě doby, v kteréž byl vzniknul, jest jako Byron, Leopardi a jiní moderní básníci, poetou hlubokého, světového bolu; každý plod jeho ducha nese více méně znatelně znamení žhavé bolesti, která byla nitro básníkovo rozrývala. Život jeho jest moderní socialní román, v němž bída a utrpení hrají úlohu nejhlavnější; avšak román, kterýž podobně jako nejproslavenější báseň Poeova, „Havran“, nemá „usmiřujícího zakončení“; zemřelť Poe, když byl po celý svůj život vedl krutý zápas s bídou a lidskou hanebností, v čtyřicátém roce věku svého v nemocnici v Baltimore ochrnutím mozku, a krajané jeho zachovali se k němu i po smrti rovněž tak nevděčně jako za živa; neboť místo, kde již od roku 1849 práchnivějí kosti nejoriginalnějšího básníka amerického, neoznačuje po dnešní den ani nejjednodušší pomník ....

Nepravidelný, přímo divoce romantický život Poeův ve spojení se zvláštním tělesným organismem nezůstaly bez vlivu na jeho způsob tvoření. Z mládí byl Poe tak zvaným „zázračným dítětem“. Osiřev v šestém roce věku svého, nalezl útulek v domě svého kmotra Allana, kdo neobyčejná krása a přirozené nadání hochovo budily pravý obdiv. Poe již v tomto věku čítal básnická díla anglická a zdá se, že byla tím ohnivá obraznost jeho v nemalé míře podrážděna. Laskavostí Allanovou dostalo se Poeovi sice pečlivého vychování školního; leč rodina Allanova adoptovaného hocha dle všeho nemilovala tak vřele a vroucně, jak toho ohnivý, k nervose náchylný a dráždivý temperament jeho nutně vyžadoval.

V Richmondu, kde Poe studoval, objevují se poprvé známky výstředního romantismu Poeova. Poe, seznav zde matku jednoho ze svých spolužáků, zamiloval se do ní s veškerou vroucností ohnivé své duše mladistvé; bylať mu bohyní. I ona jej milovala jako vlastní jeho matka; ale za nedlouho zemřela. Bolest hochova byla bezměrná. Po mnoho měsíců navštěvoval v noční době za jakéhokoli počasí každo-

denně její hrob, kde obyčejně několik hodin prodlel a noční tyto návštěvy hřbitova richmondského, v nichž ohnivá duše hochova zajisté se neubránila dojmům hrůzy a děsnosti, vyznívají z četných jeho pozdějších prací literarních.

Když pak později pěstoun jeho Allan po smrti své manželky poznovu se oženil, byl Poe výhradně odkázán sám na sebe. Rozhodl se, že stane se literatem a od té doby počíná kočující život jeho. Po dva roky zdržoval se v rozličných městech, přispívaje do různých časopisů belletristických, které práce jeho buď jen bídně nebo vůbec ani nehonorovaly. Trpěl nouzi a bídu. A když pak mu roku 1833 přiřknuty byly za nejlepší báseň a povídku první ceny, neměl Poe skoro ani nejnutnějšího šatu a hlady málem umíral ....

Od té doby vedlo se mu poněkud lépe; ale vždy jen na krátký čas; od té doby jest život jeho vlastně řadou dnů, v nichž navzdor pilnosti a nadání svému, trpěl větší nebo menší nedostatek. Také nakladatelé různým spůsobem jej odírali. Staltě se na příklad redaktorem listu „White's Magazine", kterýž měl jen 700 odběratelů. Poe zdokonalil hlavně svými vlastními příspěvky list ten v takové míře, že tiskl se za nedlouho v 5000 exemplářích; leč přes to vše nebyly příjmy Poeovy valny, neboť nakladatel vyplácel mu i nadále původně umluvenou mzdu asi pěti set dollarů ročně.

Roku 1836 se Poe oženil s chudičkou svou sestřenkou Virginií Clemmovou. Od té doby však jest život jeho pouhým, ale marným bojem o existenci. Poe stal se kočujícím literatem, píše pro celou řadu listů, snaží se vydělati peněz přednáškami, rediguje listy atd.; ale nic naplat. Nedostatek a bída jej pronásledují jako zlé svědomí padoucha — literati a literatky, kterýmž byl ostrým svým pérem kritickým tak mnohou chvilku ztrpčil, pronásledují jej krok za krokem, až posléze skoro nikdo od něho příspěvků literarních tisknouti nechce. V tu dobu, krátce před smrtí jeho Virginie, dostoupila bída Poeova vrcholu ... Ký tedy div, že byl i spůsob tvoření Poeova rovněž tak nepravidelný jako jeho život. Jsa člověk nervosou trpící cítil Poe skoro neustále neodolatelný pud k tvoření; ale nepříznivé okolnosti kladly mu často překážky takměř nepřekonatelné. Bystrý, analysující jeho duch řídil však i v dobách největšího rozčilení a básnického nadšení tajemný proces tvoření, kterýžto proces jest u Poea podoben řešení mathomatického problemu. Vždy a ve všem podřizoval Poe ohnivou svou fantasii zákonům logiky a všady, kde jeví se v pracích jeho nějaké poblouzení, nejeví se skoro nikdy tam, kde byla pracovala fantasie, nýbrž kde octla se logika básníkova na scestí. Většinu vad prací Poeových možno vysvětliti tímto rozporem mezi fantasií a logikou. Kde fantasie a logika drží si rovnováhu a pracují abychom tak řekli, ruku v ruce úplně rovnoprávně, vytvořil Poe práce nejen originalní látkou a formou, nýbrž odpovídající úplně všem požadavkům moderní esthetiky. Nejzřejměji jeví se to v některých jeho povídkách a především v nejproslavenější jeho básni „The Raven", o jejímž vzniku a vypracování sám Poe sepsal podrobnou studii, kterouž v následujícím v hlavních rysech reprodukujeme.

Dříve, nežli měl nejmenší tušení, o čem a jakým spůsobem má psáti, cítil Poe, že dospívá v něm úmysl, sepsati báseň, která by uspo-

kojila nejen vkus prostonárodní, nýbrž i kriticky vytříbený. S úmyslem tím souvisela úzce otázka, jak dlouhou musí báseň býti, aby se neminula s účinkem. Přemýšleje o této otázce, dospěl Poe k přesvědčení, že každé básnické dílo, které musí býti čteno s přestávkami, na zamyšleném účinku tratí, poněvadž dojem básně na ducha čtenářova není celkovitý a jednotný a bývá seslabován prosou všedního života, které se čtenář v přestávkách vyhnouti nemůže. Poe rozhodl se tudíž pro takovou délku své básně, aby mohla býti báseň bez přestávky na jednou přečtena, pro délku sto řádků, kteroužto míru později toliko o osm řádků překročil.

Po té přemítal o effektních prostředcích, kterýmiž se mělo dílo jeho státi důstojným všeobecného uznání. Uznal, že krása mysl lidskou nejvíce povznáší a zároveň že působí na ducha i srdce nejintensivněji a proto že musí býti krása jaksi tepnou jeho básně. Nyní šlo o stanovení tónu nebo-li nálady, která měla báseň provívati. Přemýšleje o tom, dospěl Poe k závěrce, že možno krásou docíliti nejhlubšího a nejtrvalejšího dojmu, když je ovanuta tónem žalu.

Učiniv takto první náběh k básnickému tvoření, přemýšlel o „umělecké pikantnosti“, o nějakém „ústředním bodu“, kolem kteréhož měl býti celek seskupen. I napadlo mu, že možno snad použiti refrénu, jejž počal bez odkladu kriticky zkoumati a analysovati. V brzku nabyl přesvědčení, že může býti účinek refrénu značně sesílen variací myšlenky, kterou vyjadřuje; dále, že musí býti pokud možná stručný, aby variace myšlenky, tudíž změna jeho nečinila velkých obtíží, a po delším přemítání dospěl k závěrku, že nejpřiměřenějším refrénem musí býti jediné slovo. Nyní šlo mu o slovo samé, jež musil z obrovského moře jazyka mateřského jako potápěč drahocennou perlu dříve vyloviti. Dobře věda, že může to býti pouze slovo důrazné, plnozvuké a obsažné, přemítal především o zvučkách, jež musí takové slovo obsahovati. Po delším zkoumání shledal, že nejjasnější samohláskou je „o“ a nejrázněji znějící souhláskou „r“, jež obě musí jeho refrén obsahovati, aby měl kýžený účinek. Hledal nyní slovo, které by tyto souhlásky obsahovalo a zároveň vyjadřovalo základní tón básně, žalost, a tu se mu co nejvhodnější refrén doporučilo slovo „nevermore“ (po česku doslovně „nikdy víc“.) Nyní šlo Poeovi o rozřešení otázky, jakým spůsobem má býti slovo to na konci každé sloky opakováno. Položiti je do úst člověka, kterýž by je ku konci každé sloky opakoval, příčilo se zákonům rozumu. Bez velkého namáhání uznal Poe za nejvhodnější položiti je do úst bytosti nerozumné, nejlépe nějakému ptáku a sice takovému, jenž dovede napodobiti lidský hlas. Tak napadl Poeovi havran, kterýž všem těmto požadavkům odpovídaje hodí se zároveň k žalostnému tónu, jenž měl býti charakteristickou známkou básně.

Poe přemítal nyní o nejžalostivějším předmětu a shledal, že je to smrt. „Kdy však působí smrt nejpoetičtěji?“ tázal se sama sebe a zodpověděl si otázku tu takto: „Zajisté jen ve spojení s krásou.“ Uznal tedy, že nejtklivějším předmětem poesie jest čarokrásná mrtvá žena .... K zvýšení dojmu napadlo mu dále, že možno nechati milence ženy té, která byla z náručí jeho nelítostnou smrtí vyrvána, v zžírající touze o ztracenou bytost kvíleti.

Havran, kteréhož byl Poe uznal za nejvhodnějšího interpreta

refrénu, měl refrén ku konci každé sloky opakovati, a proto rozhodl se Poe, že nechá havrana odpovídati v drsné jednotvárnosti slovem „nevermore“ na všechny otázky milencovy a to v tom spůsobě, aby byl effekt od otázky k otázce přiměřeně stupňován, až posléze milenec s chvějícím hlasem pronese poslední nejzávažnější otázku, na kterouž však havran rovněž tak jednotvárně jako byl odpovídal na všechny předcházející otázky, odpoví slovem „nevermore“. A tak také Poeova báseň končí.

Teprv nyní počal předmět básně v duchu Poeově oživovati; teprv nyní chopil se Poe péra a určil formu, rytmus a verš. Avšak tím nebyla práce jeho ještě u konce. Musilť se rozhodnouti pro místo, kde setká se milenec s havranem. Les nebo pole zdály se mu býti nejvhodnější, ale pouze zdály, neboť po dalším přemítání nerozhodl se ani pro les ani pro pole. Zdáloť se mu, jak sám praví, že k isolování účinku líčené události jest nevyhnutelně třeba, aby bylo možno prostoru pohodlně přehlednouti a tak obraz i prostorně jaksi omeziti, čímž zůstane pozornost čtenářova soustředěna. Z té příčiny nechal básník havrana setkati se s milencem v milencově komnatce, kteráž jsouc zasvěcena památce spanilé mrtvé, jest důstojně a s pojmem o milence úplně harmonujícím spůsobem ozdobena.

„Jakým spůsobem octne se však havran v komůrce?“ tázal se Poe sama sebe a upravil si vše takto: Havran musí za temné noci přiletnouti k oknu a zasvištěti perutěmi svými. K zvýšení dojmu musí milenec zpočátku za to míti, že někdo klepá na dvéře, vzchopí se a otevra dvéře, zadívá se v temnou noc a musí se mu zdáti, jako by slyšel Leonořina ducha odpovídati na jeho vzdechy. Teprv později poznává milenec, že šelest přichází od okna. I otevře okno a do komnaty vletí černý zasmušilý havran. K docílení dalšího effektu nechá Poe havrana vážně usednouti na sněhobílé poprsí Minervino, kterýmž naznačuje vzdělanost milenčinu. Mezi milencem a havranem musí se nyní rozpřísti hovor, aby mohl havran pronášeti své jednotvárné „nevermore“. Havran počíná si komicky-vážně, což roztruchleného milence poněkud rozveselí, tak že se optá ptáka, jak se zove a havran, jenž se byl od svého pána, jemuž byl uletl, naučil slovu „nevermore“, odpovídá tímto slovem.

Tím octnul se Poe náhle v tónu, jenž měl dle původního úmyslu jeho básní vanouti. Rázem mění se pronešením slova „nevermore“ žertovné rozpoložení mysli milencovy v zádumčivost a truchlivost. Pták zdá se mu býti příšerným, démonickým; cítí, jakoby žhavý pohled ptákův vnikal v rozervané srdce jeho. V prudkém hnutí mysli klade nyní milenec tajemnému ptáku otázku za otázkou a posléze otázku poslední a nejzávažnější: zda-li se ještě jednou s vroucně milovanou Leonorou na onom světě setká? A jako až posud odpovídá havran svým jednotvárným, ale zdrcujícím „nevermore“. An pak milenec věčné odloučení od nejdražší bytosti nutně musí pokládati za nesnesitelná muka a zdrcující proroctví démonického ptáka pokládá za drzou lež, vzplane v duši jeho mírný hněv a v hněvu tom káže ptáku, aby se odstranil — jak v básni se praví, aby „vyrval z jeho srdce zobáku svého ostrý hrot“; avšak příšerný pták zůstává seděti na bílém poprsí

mlčky a tajemně, upíraje demonicky žhoucí oči na milence a tvoře v záři lampy křídly svými na podlaze temný stín ...
Tím ukončil Poe svou duševní práci a sepsal jednu z nejoriginalnějších básní, která kdy vyšla z péra kteréhokoli genialního básníka všech věků.

Dle toho, co jsme byli právě uvedli, jeví se býti způsob tvoření Poeova rovněž tak zajímavým, jako originalním. O jakési tak zvané básnické inspiraci, o blahém zanícení, které básníka neodolatelnou mocí pudí ku tvoření, není tu ani památky. Vše vzniká, pučí a roste ze zárodku přirozeně sice, ale nikoli tajemnou, neuvědomělou nějakou silou, nýbrž musí býti z hlubin duše pracně a namáhavě vyváženo, na zlatých vážkách logiky a esthetiky zkoumáno a se zřetelem k účinkům seskupeno. Myšlenky Poeovy nevznikají jako blesk, forma v celku i podrobnostech nevnucuje se mu jaksi sama sebou, nýbrž musí býti hledána a základní myšlence, látce vůbec a všem podrobnostem namáhavě přispůsobena. Způsob tvoření Poeova nelze tudíž naprosto nazvati tvořením v exaltaci, tvořením náhodným, kdy básník ponechává obraznosti své úplnou uzdu a vytvoří dílo, které může býti rovněž tak dokonalé jako nepodařené, když totiž básníkovi náhoda buď přispěla nebo jej nechala na holičkách; tvoření Poeovo není a nemůže býti nazýváno tvořením v běžném tradicionelním slova smyslu. Jestiť to tvoření zcela uvědomělé, tvoření umělce i myslitele zároveň, básníka s rovněž tak skvělou, ohnivou fantasií jako bystrým analysujícím duchem, kterýž však fantasii své nikdy nepopouští úplně uzdu, aby se jí vydal na milost a nemilost, nýbrž vždy a ve všem ji nechává pracovati jen ve službě ducha.

Podobnost a různost tvoření Poeova u porovnání s tvořením Balzacovým a Zolovým jest očividna. Všichni tři mají na zřeteli co možná největší uměleckou dokonalost svého díla, všichni tři pracují namáhavě, klopotně a s napnutím veškerých svých sil, všichni tři pokládají práci jaksi za povinnost a žádný z nich nešetří namáhání, byť sebe více vysilujícího, když jde o zdokonalení díla. Balzac však vrhá myšlenky své, jak se mu namanou, ihned na papír a pak teprvé snaží se jim dáti vhodnou formu; Zola koná dříve podrobná studia, zkoumá a analysuje svého reka a ostatní osoby, studuje místnosti atd., a když byl celé sešity naplnil poznámkami a myšlenkami, počíná pracovati; Poe naproti tomu vykonává veškeré předběžné práce výhradně v duchu beze všech pomůcek, on dříve vše promyslí, uváží a vypracuje v duchu a pak teprvé počíná psáti. U Balzaca jest bezpříkladný boj o formu, Zola při svém nedostatku obraznosti vypomáhá si logikou a pracuje rovněž tak svědomitě jako Balzac, Poe konečně vynikaje nad Balzaca a Zolu fantasií i logikou, pracuje podobně mozolně a namáhavě nejen o formě, nýbrž i o základních i vedlejších myšlenkách a všech podrobnostech, ale nevypomáhá si duchem, nýbrž ponechává duchu suverenní právo nad obrazností svou. Balzac a Zola pracují pravidelně jako živé stroje; Poe, jehož bouřlivý pohyblivý život pravidelnou práci ani nepřipouští, pracuje nepravidelně, s dlouhými přestávkami. Balzac jest v neustálém rozčilení, Zola podobně, ale přece pracuje daleko klidněji; Poe také ze zimničného rozechvění nevychází, ale pracuje eruptivně, tak že po

každé větší práci musí zcela nutně nastati delší duševní i tělesné ochabnutí, kterýmž organismus jeho se podrývá a ničí.

Balzac, Zola a přede vším Poe jsou výmluvnými doklady, s jak bezpříkladným duševním namáháním zakupuje se mnohdy sláva básnická a jak mylné náhledy panují ve velkém obecenstvu o básnickém tvoření vůbec.

Muslimské legendy.

Od

Dra. J. Košuta.

II. Abraham (Ibrâhîm).

Abraham narodil se dle některých v Suse, dle jiných v Babelu asi roku 1081 po potopě, kteráž r. 2242 po pádu Adamově zemi stihla a byl souvěkovcem mocného krále Nimroda. Té noci, ve které se Araham naroditi měl — bylo to se čtvrtku na pátek — saslechl Nimrod ve snu hlas, volající k němu: běda těm, kdož se nepřiznají k bohu Abrahamovu! Pravda přišla na svět, blud zmizí! Zdálo se mu též, že všecky modly, jimž se koří, jsou poraženy. Protož svolal ihned následujícího dne kněze a kouzelníky a sdělil s nimi svůj sen, avšak žádný z nich nemohl jej vysvětliti ani mu zprávu o Abrahamu dáti. Nimrod viděl sice již dříve jednou ve snu hvězdu, kteráž měsíc i slunce zastínila, pročež ho vykládači snů před pacholíkem varovali, kterýž ho trůnu zbaví, a víru v něho — Nimrod dal se totiž jako bůh vzývati — podvrátí; ale poněvadž od té doby veškeré novorozené pacholíky hned po narození usmrtiti kázal, domníval se, že mu dále žádné nebezpečenství nehrozí.[1]) Jediný Abraham byl ze všech novorozených pacholíků zázrakem nebeským před utracením zachráněn. Matka jeho zůstala totiž po celý čas svého těhotenství štíhlá jako byla obyčejně, a když doba její se přiblížila, pospíšila do jeskyně za městem, kdež přispěním Gabrielovým syna porodila, kteréhož Gabriel ihned přijal a v bílé roucho přioděl. V této jeskyni zůstal Abraham 15 měsíců[2]), kdež ho matka jeho čas po čase navštěvovala a kojila. Avšak nebylo mu třeba této potravy, neboť bůh nechal prýštiti z jednoho ze svých prstů vodu a z druhého mléko, z třetího med, ze čtvrtého šťávu datlovou a z pátého máslo. Když Abraham ponejprvé z jeskyně vystoupil a krásnou hvězdu spatřil, pravil:[3]) to

---

[1]) Jeden z četnýeh omylů, jichž se Muhammed dopustil — spletl si zde totiž vraždu novorozenců v Betlémě.

[2]) dle Koránu 15 let.

[3]) srv. krásné místo v koránu Sûra 6 v. 76 násl., o kterémž Göthe si přál, aby dramaticky provedeno bylo. Srv. Wahrh. und Dichtung III. Ausg. letzter Band. 1830. Bd. 26,5292.

jest můj bůh, kterýž mne v jeskyni napájel a krmil. Avšak brzy vzešel měsíc v celé své kráse a zastínil hvězdu. Tu zvolal Araham: Nikoliv! není tato mým bohem; měsíc budu za boha ctíti. Avšak když i měsíc k ránu vždy více a více bledl a slunce vyšlo, tu měl ono za božství, až i ono na večer z obzoru zmizelo. Tu otázal se Abraham své matky: „Kdo jest můj bůh?“ „Já,“ odpověděla mu matka jeho. „A kdo jest tvůj bůh?“ tázal se dále Abraham. „Tvůj otec.“ „A bůh mého otce?“ „Nimrod.“ „A Nimrodův bůh?“ Tu udeřila ho matka jeho v obličej a pravila: „mlč!“ Abraham mlčel sice, ale myslil si u sebe: já neuznávám žádného jiného boha než toho, který nebe a zemi stvořil a všecko, což na nich jest. Když byl v stáří pokročil, byl poslán, aby prodával obrazy bohů, kteréž otec jeho zhotovoval. Abraham však vyvolával své zboží: „Kdo koupí něco, co mu jen uškodí a nic neprospěje?“ [1]) Pročež nikdo od něho ničeho nekoupil.

Jednoho dne, když veškeré obyvatelstvo města na pouť k jistému bohu vydati se mělo, tvářil se Araham nemocným, aby mohl sám jediný ve městě zůstati, a než se obyvatelé z pouti navrátili, rozbil 72 obrazů bohů v chrámě. [2]) Za to dostalo se mu tehdáž čestného příjmí „Chalîl-Allâh“ t. j. přítel boha. [3]) Když se obyvatelstvo navrátilo, byl Abraham spoután a před Nimroda přiveden, neboť podezření padlo ihned na něho, poněvadž sám jediný ve městě zůstal a vůbec již dříve ousměšné a potupné poznámky o bozích a ctění jich si dovoloval. Pročež odsoudil ho Nimrod co rouhače k smrti ohněm. Celé město sbíralo po celý měsíc, dle některých docela 40 dní, dříví na hranici. Mělať se tehdáž za bohulibý skutek, tak že, když někdo onemocněl aneb něco od bohů si vyprositi chtěl, slíbil, že až se uzdraví neb když jeho prosba vyplněna bude, tolik a tolik dříví snese. Jmenovitě ženy ukázaly se při tom velmi činnými: za veškeré peníze, kteréž si praním a jinými pracemi vydělaly, nakoupily dříví. Když konečně hranice výše třiceti a šíře dvaceti loket dosáhla, kázal ji Nimrod zapáliti. Tu vystupoval takový plamen, že žárem jeho množství ptáků ve vzduchu se upeklo a dým jeho celé město zahaloval. Praskání ohně bylo na celodenní cestu slyšeti. Když takto hranice nejkrásněji hořela, dal Nimrod Abrahama zavolati a otázal se ho ještě jednou: „Kdo jest tvůj bůh?“ „Ten, kterýž má moc život dáti a jej odníti,“ odpověděl Abraham. Na to vyvolal Abraham člověka z hrobu, který dávno již byl mrtvý, a rozkázal mu, aby přinesl bílého kohouta, černého havrana, zelenou holubici a pestrobarevného páva. Když byl oživlý člověk ptáky tyto přinesl, rozkrájel je Abraham na tisíc kusů a rozházel do všech úhlů, jediné hlavy podržel v ruce. Na to odříkav modlitbu, zavolal každého z oněch ptáků jeho jmenem, a hle! všechny kousky přiletovaly se všech stran a spojovaly se v jedno pod své hlavy a oživly jako dříve, kdežto oživlý člověk na rozkaz Abrahamův zase do hrobu vstoupil. Tu dal Nimrod

[1]) Korân, Sûr. 22., v. 12. a Beidhâwî, comment. in Coranum ed. Fleischer, sv. I. str. 629.

[2]) Korân, Sûr. 26. v. 69—102.

[3]) Korân, Sûr. 4., v. 124. Sron. epišt. sv. Jakuba 2, 23: *καὶ φίλος Θεοῦ ἐκλήθη* (scil. *Ἀβραάμ*).

dva zločince z vězení přivésti a rozkázal, aby jeden z nich popraven byl, druhému pak daroval život a pravil: také já jsem bůh, neboť vládnu neobmezeně nad životem a smrtí. Ač námitka tato dosti nemotorná byla, jelikož Nimrod živému jen trest smrti odpustiti, nikoliv ale mrtvého vzkřísiti mohl, neodpověděl mu Abraham na to ničeho, nýbrž pravil, aby ho jedním rázem k mlčení přiměl: bůh nechává slunce na východě vzcházeti; jsi-li tedy bůh, učiň, ať na západě vychází.[1]) Poněvadž však Nimrod na toto vyzvání žádné odpovědi dáti nemohl, rozkázal svým sluhům, aby Abrahama samostřílem, což mu sám Iblís poradil, do ohně hodili.[2]) V tom okamžení zvolalo nebe se svými anděli a země se vším svým tvorstvem jednohlasně: Bože! Abrahama, přítele tvého, jenž samojediný tě na zemi vzývá, vrhají do ohně! Dovol mi, abychom ho zachránili. Anděl, kterýž obstarával vodstva nebeská, chtěl průtrží mračen oheň uhasiti a strážce větrů jej bouří do všech čtyř úhlů světa rozmetati. Tu však zvolal bůh (budiž jmeno jeho slaveno!): Zadržte! dovoluju vám, abyste jedenkaždý z vás Abrahama zachránil, když by na vás s prosbou o zachránění se obrátil. Obrátí-li se však přímo ke mně, pak nechte mne, abych svou přímou pomocí od smrti ho zachránil. Tu zvolal Abraham z hranice: Není boha kromě tebe, tys jediný, tobě jedinému patří chvála a sláva! Mezi tím strávil plamen již jeho roucho. Tu přistoupil k němu anděl Gabriel a otázal se ho: „Máš mne potřebí?“ „Jediné boží pomoci potřebuju,“ odpověděl Abraham. „Nuž, modli se tedy k němu, aby tě zachránil,“ odvětil Gabriel. „Znáť on můj stav,“ odpověděl Abraham. Tu hasila všecka pozemská stvoření oheň, jediná ještěrka ho rozdmychovala, pročež od té doby za trest hlas ztratila a na věky oněměla. Gabriel pak zvolal z rozkazu božího na oheň: „Ochladni a staniž se neškodným Abrahamovi!“[3]) Pojednou ochladl oheň tak, že se kolem Abrahama rozhostila taková zima, že by byl skoro zmrzl, pročež musel Gabriel zimu poněkud zmírniti. Při tom hořel oheň jako dříve, ale ztratil všechen svůj žár, takže Abrahamu nic neuškodil. Bůh nechal na místě, kde Abraham ležel, sladkou vodu vyprýštiti, růže a jiné vonné květiny vzrůsti, a poslal anděla v lidské postavě k Abrahamovi, aby mu byl společníkem po všech 7 dní, jež v ohni stráviti musel. Později nazýval Abraham tyto dny nejkrásnějšími svého života.

Toto zázračné zachránění bylo příčinou, že Abraham pojal za ženu Radu, dceru svého úhlavního nepřítele Nimroda. Stalo se to takto. Rada prosila sedmého dne po uvržení Abrahama do ohně, aby směla se na něho podívati. Nimrod zdržoval ji sice, pravě: „Co chceš na něm uzříti? Vždyť dávno již z něho ničeho nezbylo než hrstka popele.“ Avšak ona tak dlouho naň dotírala, až jí dovolil, aby se ku hranici podívala. Tu spatřila Abrahama zcela pohodlně a bez úhony sedícího uprostřed krásné zahrady. Udivena tázala se ho: „Což tě nestrávil oheň, Abrahame?“ Abraham odpověděl: „Kdo boha v srdci

---

[1]) Korân, Sûr. 2, v. 260.

[2]) O upálení Abrahama srv. Korân, Sûr. 21, v. 52—73; Sûr. 37. v. 81 násl.

[3]) Korân, Sûr. 21, v. 69.

nosí a slova: ve jmenu boha milosrdného všeslitovníka na jazyku chová, nad tím nemá oheň žádné moci."

Když na to o dovolení prosila, aby se mu přiblížiti směla, pravil k ní: „Vyznej, že jest jenom jeden bůh, kterýž mne za svého poslance zvolil." Když byla toto vyznání učinila, rozstoupil se oheň před ní, že mohla bez porušení k Abrahamovi přistoupiti. Navrátivši pak se ku svému otci vypravovala mu, v jakém stavu Abrahama shledala a jak ho k jeho (t. j. Nimrodově) víře obrátiti se snažila, začež ji Nimrod tak mučil a trýznil, že bůh anděla poslati musil, aby ji z rukou jeho vysvobodil a k Abrahamovi donesl, jenž byl již mezi tím Babel opustil.[1])

Nimrod však nikterak se nepolepšil, nýbrž umínil si vysokou věž vystavěti, aby se k nebi přiblížiti a tam boha Abrahamova vyhledati mohl. Když výška věže 5000 loktů dosáhla, nebyli pracovníci s to dále v práci pokračovati, a poněvadž nebe ještě daleko vzdáleno bylo, dal Nimrod dva orly na věž přinésti a dlouhou dobu je masem krmiti. Na to nechal je několik dní hladověti, a když dosti vyhladovělí byli, dal k nohoum jejich připevniti letná nosítka s jedním oknem nahoru a jedním dolů. Pak vstoupil tam s jedním lovcem, kterýž vzal do ruky dlouhé bidélko, na jehož hořejším konci kus masa připevněn byl a vystrčil je hořejším oknem do výše. Orlové spatřivše maso, chtěli ho dosíci a tak unášeli nosítka do výše. Když byli celý jeden den směrem k nebi letěli, uslyšel Nimrod náhle hlas volajícího k němu: „Kam směřuješ, bezbožníče?" Ihned chopil se Nimrod luku svého lovce a vystřelil v směru, odkud hlas přicházel, šíp, kterýž brzy krví zbrocen oknem do nosítek spadl. Nimrod soudil z toho, že boha Abrahamova poranil, a maje proto účel své cesty za vykonaný, obrátil bidélko s masem směrem k zemi, od kteréž tak vysoko vzdálen byl, že zdála se mu již jen tak velikou jako vejce. Orlové uzřevše maso dole, hnali se po něm a tím unášeli nosítka k zemi.[2]) — Co se týče krve, kterou vystřelený šíp Nimrodův zbrocen byl, neshodují se učenci ve svých náhledech, odkud pocházela. Někteří se domnívají, že to byla ryba, kterou mračna s sebou do výše zdvihla a uvádějí to za důvod, proč se ryba nemusí zabíjeti. Jiní se domnívají, že to byl nějaký pták, který ještě výše zalétá než orel.

Když Nimrod v domnělé vítězoslávě věže dosáhl, otřásl jí bůh a ona sřítila se s takovým rachotem, že všichni lidé strachem bez sebe byli a každý jinou řečí mluviti počal. Od té doby datuje různost řečí, a poněvadž následkem toho veliký zmatek ve městě povstal, nazýváno sídelní město Nimrodovo Babel (Zmatek).

Když se Nimrod opět ze svého uděšení vzpamatoval, shromáždil veliké vojsko, kteréž sestaveno prostor čtyř čtverečních mil zaujímalo, a jal se Abrahama pronásledovati. Tu povolal bůh Gabriela k Abrahamovi, aby se ho otázal, které stvoření by mu na pomoc poslati měl. Abraham zvolil si komára; načež pravil bůh: „V pravdě, kdyby si nebyl komára vyvolil, byl bych mu tak malinké zvířátko na pomoc poslal, že by jich 70 ani tolik nevážilo, co křídlo komára."

---

[1]) O útěku Abrahamově před Nimrodem srv. Jákût, sv. III., str. 604.
[2]) Srv. Jákût, ed. Wüstenfeld, sv. IV., str. 768.

Na to kázal bůh, aby mu král komárů přiveden byl a nařídil mu, aby své vojsko sebral a proti Nimrodovi vytáhl. Král sebral ihned všecky komáry a jepice z celé země a napadl voje Nimrodovy s takovou prudkostí, že ihned na útěk se dali, neboť komáři a jepice sežrali jim kůži, kosti a maso, ano i oči jim vypíchali. Jediný Nimrod vysvobodil se útěkem a ukryl se v jisté dobře obezděné věži. Avšak jeden komár spozoroval to a vletěl tam a lítal 7 dní po jeho obličeji, aniž by ho byl mohl Nimrod chytiti, a sedl si konečně i na jeho pysk a ssál na něm tak dlouho, až mu otekl. Na to vletěl mu do nosu a čím více se Nimrod namáhal, aby ho vytáhl, tím více vnikal komár do vnitř, až konečně do mozku se dostal a jej ohlodával. [1]) Strašnou bolestí mučen, tloukl Nimrod buď hlavou o zeď anebo dával si kladivem do hlavy tlouci. Avšak komár maje dobrou pastvu, den ode dne zrůstal, až dosáhl velikosti holuba. Po čtyřiceti dnech rozpukla se hlava Nimrodova, a komár opouštěje ji, pravil k zemírajícímu Nimrodovi — kterýž však ani v hodině smrti nechtěl pokání učiniti —: „Tak trestá bůh i nejmenším stvořením toho, kterýž nechce v jeho poslance věřiti." Na to sřítila se věž na Nimroda a on musí se až ku dni vzkříseni pod jejími zříceninami váleti.

Po smrti Nimrodově obrátilo se mnoho lidí, kteří za jeho živobytí se obávali k jedinému bohu se přiznati, a uvěřili v jeho poslance Abrahama. Mezi prvními byli synovec jeho Lot, syn Charânův, a jeho sestra Sâra, kterou později Abraham za ženu pojal. Sâra byla Evě, matce své, úplně podobná, kteréž bůh dvě třetiny vší krásy udělil, kdežto veškeré ostatní lidstvo zbývající jednou třetinou spokojiti se musilo, z kteréž ještě k tomu Josef jednu třetinu obdržel. Sâra byla tak krásná, že ji Abraham na svých cestách do Palæstiny, Syrie, Egypta a Arabie, které podnikati musel, aby pravou víru rozšiřoval, z obavy, aby mu ji někdo neodňal, do skříně schovati musil. [2]) Avšak čeho se obával, stalo se. Jednoho dne zadržel ho na březích Jordanu jistý celní, u něhož ze všech svých věcí desátek odvésti musil. Abraham zotvíral veškeré skříně, jež při sobě měl, mimo onu, ve které Sâra uschována byla, a když ji celní prohlednouti chtěl, pravil k němu Abraham: „Zadrž! Jsou v ní hedbávné látky; zde přijmi svůj desátek." Avšak celní stál na svém a rozkázal mu, aby ji otevřel. Abraham prosil ještě jednou, aby ji neotvíral a nabídl se, že odvede z ní desátek, jakoby samým zlatem a drahokamy naplněna byla. Celní však i nyní stál rozhodně na svém, předstíraje, že musí obsah skříně na vlastní oči ohledati. Spatřiv pak Sâru, byl krásou její tak překvapen, že ihned ku králi, který vášnivě ženské pohlaví miloval, doběhl a mu oznámil, co byl viděl. Král dal Abrahama ihned k sobě přivésti a tázal se ho: „Kdo jest ona krásná panna, již s sebou vezeš?" Abraham, obávaje se, že by ho král dal zabiti, když by pravdu řekl, odpověděl: „Jest to sestra má" — čemuž ovšem tak bylo, neboť byla sestrou jeho u víře. Král uslyšev to, vzal ji ihned k sobě do hradu, Abraham pak zůstal

---

[1]) Obraz, který často se vyskytá. (srv. starý překlad Gulistanu od Olearia.)

[2]) Druhou variací srv. Rückert, Morgenländische Sagen und Geschichten sv. I., str. 21.

pln zoufalosti a nevěda, co počíti, před hradem státi. Tu přetvořil bůh zdi hradu tak, že byly průhledné jako sklo a Abraham mohl jasně viděti, jak král se Sârou na dîwân usedl a ji obejmouti chtěl. Avšak v tom uschla jeho ruka a hrad počal se od základů otřásati a hrozil zřícením. Strachem a hrůzou padl král na zemi. Sâra pak pravila k němu: „Nech mne jíti, jsem chotí Abrahamovou.“ Král dal Abrahama zavolati a činil mu výčitky, že ho oklamal. Abraham pomodlil se pak k bohu za uzdravení krále, načež ho bůh uzdravil a král obdařil hojně Abrahama a daroval mu mezi jiným egyptskou otrokyni jmenem Hagar, s kterou Abraham syna splodil, jejž nazval Ismâîl. Poněvadž Sâra neplodná byla, žárlila tím více na Hagar, když světlo Muhammedovo na čele Ismâîlově zářiti viděla, a dotírala ustavičně na Abrahama, aby ji zapudil. Abraham však nemohl se k tomu odhodlati, až mu konečně bůh rozkázal, aby byl Sâry ve všem, co by mu rozkázala, poslušen. Abraham ještě jednou se o to pokusil, aby Sâru uprosil, by svou otrokyni a syna jejího nezapuzovala. Ale tím rozhořčil Sâru tak, že se zapřisáhla, že dříve neustane, dokud ruce své v krvi Hagar nesmočí. Abraham propíchl rychle ucho Hagar a protáhl je kroužkem, tak že Sâra mohla ruce své v krvi Hagar umýti, aniž by tato byla v jaké nebezpečí přišla. Od té doby nosí ženy v uších kroužky (náušnice).

Sâra nechala Hagar ještě několik let u sebe; ale když Ishâka porodila a shledala, že Abraham více Ismâîla miluje, než Ishâka, zanevřela opět na Hagar a dotírala na Abrahama, aby ji zapudil. Abraham vydal se jednoho dne na cestu s Hagar a Ismâîlem a anděl Gabriel vedl je do arabské pouště, a sice na místo, kde později posvátný chrám v Mekce státi měl. Místo toto bylo již před stvořením Adama bohoslužbě zasvěceno. Když totiž bůh před stvořením Adama úmysl svůj s anděli sdělil, pravili oni: Chceš zemi hříšnými tvory naplniti? Nad tím rozhořčil se bůh tak, že andělé sedmkrát trůn jeho, slavíce ho, obejíti musili, aby ho usmířili. Bůh odpustil jim, nařídil jim však, aby v rovném směru na zemi chrám vystavěli, kolem kterého by jednou hříšní lidé obcházeli, aby milosti došli, „jako jste vy nyní kolem mého trůnu obcházeli.“ Bůh dal později drahokam z ráje, který nyní „černý kámen“ se nazývá. Kámen tento nebyl od prvopočátku černým, nýbrž teprv průběhem času zčernal dotýkáním pohanů [1]), vstane však jednou s očima a jazykem, aby svědectví vydal těm, kteří se ho při pouti dotkli. — Původně byl tento kámen andělem, který měl Adama v ráji vystříhati, aby ze zapovězeného ovoce nejedl; poněvadž však si ve své povinnosti nedbale vedl, byl v kámen proměněn. Za času potopy vyzdvihl bůh chrám do nebe, avšak vítr hnal přec archu Noachovu sedmkrát kolem místa, kde chrám stál.

Když byl Abraham Hagar s Ismâîlem do Mekky doprovodil, zanechal ji tu s několika datlemi a měchem vody — jak mu byl anděl Gabriel přikázal — a vrátil se do Syrie ku své manželce Sâře. Skrovná tato zásoba brzy došla a krajina vůkol byla pustá, bezvodná a neoby-

---

[1]) Srv. Sprenger: Life of Mohammad, p. 52. Allahabad, 1861., Caussin de Perceval: essai sur l'histoire des Arabes avant l'islamisme sv. I.. str. 171.

dlená. Když žízeň a hlad se dostavily, běžela Hagar v zoufalství sedmkrát od vrchu Safâ do Merwê a prosila boha o pomoc.

Tu zjevil se jí anděl Gabriel, dotkl se nohou země a ihned vyprýštila studánka, kteráž odtud pod jmenem Zemzem známa jest. Tehdáž však byla voda její sladká jako med a živná jako velbloudí mléko, tak že se nechtělo Hagar tuto krajinu opustiti. —

Po nějakém čase přišli k ní dva Amalekité, hledajíce velblouda zbloudivšího tam a shledavše, že voda tohoto místa jest dobrá, oznámili to svým soukmenovcům nedaleko odtud tábořícím. Tito uslyševše to, ihned na místě tom se usadili a Ismâîl vyrostl mezi nimi. Abraham navštěvoval ho pak každého měsíce jednou na zázračném oři Burâku, kterýž ho za půl dne ze Syrie až do Mekky donesl. Když Ismâîl stáří třinácti let dosáhl, uslyšel Abraham hlas naň volající: Obětuj svého syna Ismâîla.

Židé, ba i mnozí muslimové tvrdí sice, že Abraham syna svého Ishâka obětovati chtěl, avšak pravověřící zavrhují toto mínění, a sice, proto, poněvadž Muhammed synem dvou k oběti určených mužů se jmenoval. Mužové tito byli: Ismâîl a otec jeho ʿAbd-Allâh, jejž ʿAbd-el-Muttalib, děd Muhammedův, jistému božstvu dle slibu v obět přinésti chtěl, avšak dle výroku kněžkyně 100 velbloudy vykoupil.

Když se Abraham probudil, byl na rozpacích, má-li sen tento za rozkaz boží míti, čili za ošemetné pounoukání satanovo. Jelikož však týž sen se ještě dvakrát opakoval, nesměl již déle váhati. Vzav tedy obětní nůž a provaz, pravil k Ismâîlovi: Následuj mne! Když to Iblîs spozoroval, řekl u sebe: „Čin tak bohulibý musím překaziti.“ Vzal tedy rychle postavu lidskou na se, šel ku Hagar a pravil k ní: „Víš, kam šel Abraham s tvým synem?“ Hagar odpověděla: „Odešel do lesa, aby dříví nařezal.“ „Nikoliv,“ odpověděl Iblîs, „nýbrž chce tvého syna zabiti.“ „Toť nemožno,“ odvece Hagar, „vždyť ho miluje neméně než já.“ „Avšak on se domnívá, že mu to bůh nařídil.“ „Nuže, když tomu tak jest, nechť činí, jak se mu líbí.“ Iblîs vida, že u Hagar ničeho nepořídí, odebral se k Ismâîlovi a pravil: „Víš, k jakému účelu dříví sbíráš?“ „K domácí potřebě,“ odpověděl Ismâîl. „Nikoliv,“ vece Iblîs, „nýbrž otec tvůj chce tě obětovati, poněvadž se mu ve snách zdálo, že mu to bůh poručil.“ „Nuž tedy, nechť vykoná rozkaz boží.“ Na to obrátil se Iblîs k Abrahamovi samému a pravil: „Kam jdeš, šeichu?“ „Musím dříví naklestiti.“ „A k čemu?“ Když Abraham mlčel, pokračoval Iblîs: „chceš syna svého obětovati, jak ti Iblîs ve snu namluvil.“ Při těchto slovech poznal Abraham Iblîse a vrhl po něm sedmi kaménky [1]) a pravil k němu: „Pryč ode mne! nepříteli boží, jednám dle rozkazu božího.“ Rozhněván odešel Iblîs, pokusil se však ještě dvakrát v různých podobách, aby Abrahama od jeho předsevzetí odvrátil, avšak Abraham poznal ho a vrhl po něm sedmi kaménky. Když do Miny [2]), na místo, kde Ismâîl obětován býti měl, přišli, pravil Ismâîl k Abrahamovi: „Otče, přivaž mne pevně, abych snad se ne-

[1]) Až dosud jedna z ceremonií při pouti v Mekce; srv. o tom A. v. Kremer, Culturgeschichte des Orients unter den Chalifen, sv. II., str. 17.
[2]) Údolí blíže Mekky.

vzpouzel a odhrň své roucho, aby krví mou se nepotřísnilo a matka má, spatříc je, se nezarmoutila a nabrus dobře obětní nůž, abys mne rychle a snadně zabil, neboť smrt jest přece jen těžká věc. A přijda domů, pozdrav matku a přines jí košili mou v upomínku.“ Abraham uposlechl plačky vůli svého syna a chtěl mu právě smrtnou ránu zasaditi, když tu pojednou nebe se otevřelo a andělé spatřivše Abrahama, zvolali: „V pravdě muž tento zasluhuje, aby byl nazván přítelem božím.“ Tu položil bůh kolem krku Ismâîlova neviditelnou obruč měděnou, aby Abraham nemohl ho zabiti. Když po třetí marně všecky své síly nasazoval, aby ho zabil, zvolal k němu hlas s nebe: „Vykonal's rozkaz boží, který ti byl ve snu dán.“ Při tom pozvedl Abraham očí svých a spatřil před sebou Gabriela s rohatým beranem stojícího. Odevzdávaje mu berana, pravil Gabriel: „Obětuj tohoto místo svého syna.“ Beran tento byl týž, kterého kdysi Abel obětoval a který až do této doby v ráji se pásl. Skončiv oběť, vrátil se Abraham do své otčiny.[1])

Ismâîl zůstával pak u své matky mezi Amalekity, z jichž středu též manželku pojal. — Kdysi přišel k němu Abraham na návštěvu, když on právě na lovu byl a manželka jeho sama doma byla. Abraham pozdravil ji, ona však na pozdrav neodvětila. Prosil ji, aby ho pohostila, ona však ho odbyla; žádal, aby mu dala jísti a píti, ona však odpověděla: „Nemám sama leč špatnou vodu.“ Opouštěje ji Abraham, pravil: „Až přijde tvůj manžel domů, pozdrav ho ode mne a vyřiď mu, aby veřeje svého stanu změnil.“ Když se Ismâîl z lovu vrátil, otázal se své manželky, zda nikdo v jeho nepřítomnosti u ní nebyl. Ona popsala mu osobu Abrahamovou a vyřídila, co mu vzkázal. Ismâîl poznal ihned dle popisu, že to byl otec jeho Abraham a slova jeho vysvětloval si, že má ženu svou zapuditi, což také ihned učinil. —

Nedlouho na to vpadli Džorhamidé z jižní Arabie v okolí Mekky a vypudili Amalekity, kteří svým prostopášným a hříšným životem trest boží na sebe uvalili. Ismâîl pojal pak dceru krále Džorhamidů za ženu a naučil se od nich řeči arabské.

Při druhé návštěvě Ismâîla zastihl Abraham i tuto druhou jeho manželku samotnu doma. Když ji byl pozdravil, odvětila vlídně k jeho pozdravu, povstala a přivítala ho. Na otázku, jak se jí vede, odpověděla: „Velmi dobře; máme hojnost dobrého mléka, masa a sladké vody.“ „Máte též obilí?“ otázal se Abraham. „Dá-li bůh i to budeme míti, zůstaň jen u nás.“ „Bůh vám požehnej,“ odpověděl Abraham, „nemám však času, abych se u vás zdržel“ — slíbil totiž Sâře, že se u Hagar nezdrží. „Dovol mi tedy alespoň, abych ti nohy umyla, vždyť jsi celý zaprášený.“ Tu položil Abraham pravou nohu na kámen, který před stanem Ismâîlovým ležel, potom levou a nechal se mýti. Stopy nohou Abrahamových lze ještě nyní na tomto kameni, jehož později při stavbě posvátného chrámu užito, spatřiti. Když ho umyla, pravil k ní Abraham: „Až se Ismâîl navrátí, rci mu: upevni veřeje domu svého.“ Když se Ismâîl navrátil, vypravovala mu manželka jeho, co se jí s cizincem přihodilo a co mu vzkázal. Z popisu jejího poznal Ismâîl,

---

[1]) O obětování Ismâîla srv. Korân, Sûr. 37 v. 98—105, 60, 4.

že to byl Abraham a radoval se též z její odpovědi. „Byl to," pravil, „můj otec Abraham, který jistě z tvé odpovědi a vlídného přijetí tvého velmi potěšen byl. Slova, jež mi po tobě vzkázal, znamenají, abych tě vždy více miloval a k sobě úžeji připoutával."

Když dosáhl Abraham stáří 110 let, rozkázal mu bůh ve snu, aby šel za sekînou, t. j. zefyrem s dvěma hlavami a křídly. Abraham uposlechl tohoto rozkazu a šel za větrem, kterýž se v Mekce na místě, kde nyní posvátný chrám stojí, v oblak proměnil. Na to uslyšel hlas volající k němu: „Vystav chrám na místě, nad nímž oblak se vznáší." Abraham počal ihned základy kopati a přišel na základní kameny Adamovy a dal si pak při stavbě Ismâîlem kámen přinášeti. Černý kámen, kterýž od potopy v nebi, neb dle mínění jiných učenců v hoře Kubeis (u Jerusalema) schován byl, přinesl mu anděl Gabriel.. Tento kámen byl tehdáž ještě tak bílý a skvoucí, že v noci celý posvátný okršlek kolem Mekky ozařoval. — Jednoho dne přišel k němu Alexander Dulkarnein *)

*) Opět veliký anachronismus, jehož se Muhammed dopustil, přenášeje osobu Alexandra Velikého v dobu Abrahamovu. Pozdější spisovatelé, kteří pravý stav věcí znali, byli nuceni osobu Alexandrovu ve dvě rozložiti a sice politickou (t. j. Alexander řecký) a filosoficko-theologickou (t. j. onu, o které zde v legendě a v Korânu Sûr. 18. v. 82, 85, 95 řeč jest. Tato byla jmenovitě později oblíbeným předmětem básnickým. Srv. epos perského básníka Nizâmî Jokendernâmeh, vyd. Bombay 1253 hedžry, a W. Bacher, Nizâmî's Leben und Werke und der 2. Theil des Nizâmî'schen Alexanderbuches, Leipzig 1871. O celé té zajímavé otázce srv. Spiegel, die Alexandersage bei den Orientalen, Leipz. 1851. Nejstarší vykladatel Korânu Ibn 'Abâs, bratranec Muhammedův, měl Alexandra Dulkarneina za starého Tobba' Jemenského. (Tobba' všeobecný název starých králův Šťastné Arabie). Co se jmena Du'lkarnein t. j. pán, majitel dvou rohů, týče, tož jest roh symbol moci a síly, dva rohy, symbol dvojvlády, nad východem a západem. Možno, že příčinou pojmenování toho byly staré mince, na kterých Jupiter Ammon, domnělý otec Alexandrův, s dvěma rohy a hlavou berana vyobrazen byl. Pro orientála jest roh vůbec symbolem moci, srv. Amos 6, 13; Jerem. 48, 25.; 18, 3. (Srv. též Horatiovo: cornua sumeré). — Obyčejná legenda vypravuje o tomto Alexandrovi následující: „Náhledy učenců o tomto Alexandru rozcházejí se. Jedni se domnívají, že to byl Alexander řecký a tvrdí, že dokud byl nevěřícím, jako před ním Nimrod a potom, když se stal věřícím, (t. j. muslimem) jako Salomo — nad celým světem vládl. Alexander byl pánem světla a tmy. Vytáhl-li se svým vojskem, měl před sebou tmu, kteráž ho před nepřátelským přepadením chránila, a mohl dvěma zázračnými prapory, bílým a černým, dle toho, který z nich do země zatkl, den v noc a noc v den obrátiti. A tím právě byl nepřemožitelným, poněvadž dle libosti své vojsko neviditelným učiniti, nepřítele přepadnouti a v zmatek uvésti mohl. On protáhl celý svět, hledaje pramen věčného života, z něhož jeden z potomků Sama (biblicky 'Sem) píti a nesmrtelným státi se měl. Avšak jeho wezír Chidr ho předešel a napil se ze studánky v nejzažším západu, čímž dosáhl věčného mládí, a když Alexander po něm přišel, byla studánka již prázdná. Přijmí „dvourohý" dostalo se mu odtud, že celý svět od východu až k západu protáhl neb dle jiných, že dva pletence, kteréž jako rohy vyhlížely, nosil, aneb konečně, že měl na zlaté koruně dva rohy, které panství jeho nad Řeky a Peršany představovaly. Jiní opět vypravují, že byl kdysi ve snu tak blízko slunci, že se mohl obou jeho konců východního a západního dotknouti, a odtud dostalo prý se mu přijmí dvouhlavého." (Srv. Beidhâwî comm. in Corânum ed. Fleischer, sv. I., str. 572.) A tak neshodují se učenci též o době, ve které žil, o jeho rodišti, rodičích a otčině. Největší část z nich domnívají se, že byli dva staří králové toho jmena: starší, o němž jest řeč v Korânu, který pocházel od Sama a byl souvěkovcem Abrahamovým, táhl s Chidrem celým světem, aby studánku věčného

(dvourohý) a tázal se ho, co tu staví, a když mu Abraham odpověděl, že chrám pro jediného pravého boha, v něhož věří, uznal ho Alexander za poslance božího a obešel sedmkráte chrám.

Po setkání se s Alexandrem pokračoval Abraham v stavbě Ka'by, až dosáhla výše devíti, šířky 30 a délky 22 loktů. Na to vystoupil na horu Abû Kubeis a zvolal: „Obyvatelé země! bůh káže vám, abyste k jeho svatému chrámu putovali; následujte jeho příkazu.“ Hlas tento uslyšeli všichni tehdáž žijící a dosud nestvoření lidé, ano i dítky v životě matek a zvolali všichni jednohlasně: Posloucháme tvého rozkazu, o bože! — Abraham vykonal pak s poutníky všechny obřady, jež až do dnes v platnosti jsou, ustanovil Ismâîla za pána Ka'by a navrátil se do Syrie ku svému synu Ishâku. Když Ishâk věku mužského dosáhl, sešedivěl Abraham, nad čímž nemálo se podivil, jelikož před ním ještě žádný člověk nesešedivěl. Bůh učinil tento zázrak proto, aby ho lidé mohli od Ishâka rozeznávati. Byl totiž Abraham již sto let stár, když se mu Ishâk narodil a zlí lidé měli v podezření manželskou věrnost Sâřinu. Proto učinil bůh Ishâka otci svému tak podobným, že nemohlo býti dále žádné pochybnosti o věrnosti Sâřině. Pro tuto podobnost jeho proměnil bůh dosud tmavý vlas Abrahamův v šedivý, a od té doby nabývá vlas starých lidí barvy šedivé.

Když Abraham stáří 175 neb dle jiných 200 let dosáhl, poslal bůh k němu anděla smrti v podobě stařičkého člověka. Abraham pozval ho k jídlu, avšak stařec třásl se tak, že, než sousto do úst vstrčil, celé čelo, oči a nos jím si pomazal. Tu otázal se ho Abraham: proč se tak třeseš? Stářím, odpověděl anděl smrti. A jak jsi starý? O rok starší než ty. Tu pozvedl Abraham své oči k nebi a zvolal: bože, vezmi duši mou k sobě prvé než podobného stavu se dožiju. A jakým způsobem bys rád zemřel, příteli boží, otázal se anděl smrti. Rád bych v tom okamžiku zemřel, když před bohem padna modliti se budu. Anděl smrti zůstal pak tak dlouho u Abrahama, až padna k bohu se modlil a v tom okamžiku odňal mu život.

Ishâk, syn jeho, pochoval ho v jeskyni Hebron, vedlé manželky jeho Sâry. Židé putovávali dlouhý čas k této jeskyni, v kteréž později též Ishâk i Jakob pohřbeni.

Potom vystavěli křesťané nad ní chrám, a když bůh udělil zemi tuto věřícím (muslimům), proměněna v medžichu a Hebron nazván Karjat-Ibrâhîm t. j. město Abrahamovo neb Chalîl t. j. přítel. A tak nazývá se až po dnes.

života nalezl, a bůh přikázal mu, aby národy Jâdžûdž a Mâdžûdž (biblické Gôg a Mâgôg) za nedobytnou zeď zatlačil, aby ostatní národy země nevyhubili. Mladší Alexander byl pak syn Filippa řeckého, potomka Jafetova, a žák moudrého Aristotela athénského.

První kabát.

Humoreska

od

Josefa Holečka.

(Dokončení.)

Ještě po mnohých letech zpomínal si princ Josef, že tenkrát, ačkoli Barči na zádech seděl, pozoroval, že jí srdce hřmotí, jako by tam (on, princ Josef) kladívkem na hrnce tloukl. Přičítal to blaženosti Barčině, že jej může nésti, a umínil si, že jí té slasti dopřeje tak často, jak bude moci.

Valné obecenstvo se shromáždilo. Někomu snad bude s podivením, povíme-li, že ani na hledišti princ Josef nesesedl, nýbrž zůstal v jízdné posici. Vůbec divadelní obecenstvo v říši, o níž vypravujeme, počíná si velmi volně. Při té příležitosti panuje v despotické jinak říši úplná svoboda a rovnoprávnost, která jde tak daleko, že i do divadelní kasy (čepice ředitelovy, kterou nosí od diváka k diváku kasírka Máry, pronikající ostrým pohledem každému až na dno kapsy), může každý hoditi, kolik za dobré uzná. Kdo chce seděti, přinese si židli z domova. Kdežto velká část dospělých stává, mládež sedá do posledního muže, jen že na zemi.

Opona se zdvihla. Na jevišti se objevil švec. Seděl na verpánku, před ním stál stolek a na stolku láhev o hlavu větší ševce. Švec se na všecky strany ostražitě ohlížel a když neviděl nebezpečí, vzal oběma rukama láhev prostřed těla a notně si přihýbal. Láhev postavil a dělal, jakoby se byl zakuckal. Třásl hlavou, jednou rukou si omakával krk a druhou se hladil po břiše. Kuckání přešlo a švec chtěl se láhve chopiti znova, když najednou vrazila do světnice ševcová. Měla zástěru zahrnutu a rukávy vysoukány. Jak zhlídla ševce, přiskočila k němu, mocně se rozpřáhla, při čemž se do půlkruhu otočila, a dala mu pocítiti pádnost své ruky tou měrou, že se svalil a zůstal jako mrtev ležet. Ševcová ho zdvihala za límec, ale švec nevstával. Drahá polovice mu zlostně poklepala kotníky ruky na hlavu a pohrozila pěstí. Věděla patrně, že se švec jen přetvaří. Odešla a přinesla si pohrabáč. Švec zatím se vzpamatoval a leže tváří do země, po očku pokukoval, co se

díti bude. Jak viděl pohrabáč, nejspíše starého známého, vyskočil, sepjal ruce a bral ženu kolem krku. Ta se dala oměkčit, ale nepřestala být přísnou rozkazovatelkou. Ukázala poroučivě na verpánek a švec se posadil. Vzala láhev, hodila si ji přes rámě jako pytel a odešla s ní.

Jak se ztratila, povstal švec s verpánku a šel se dívat, co bude žena dělat. Stoje mezi dveřmi, ukazoval obecenstvu, že žena plným douškem užívá, čeho mu nedopřála, a hrozil za ní, ovšem zase pěstí. Podpíral si boky a nafukoval se, že ji jako naučí. Ale najednou se objevila ve dveřích ženina hlava, ševci udatné srdce skleslo a jedním skokem byl na verpánku. (Divačky se smály, diváci odplivovali skrze zuby). Ševcová přišla s velikou botou, která by mohla oběma manželům sloužiti za ložnici. Ukázala nejprve obecenstvu a potom ševci odpáraný podešev a poručila mu, aby ji spravil. Opět se na okamžik vzdálila a vrátila se s košíkem na ruce. Dala ševci na srozuměnou, že půjde do trhu nebo kam, ještě jednou obrátila jeho pozornost na děravou botu a bez vlídného hlavy pokynu ubírala se pryč. Švec prohlížel botu, vlezl děrou do ní a otvorem koketoval s obecenstvem. Na to nechal botu botou, odešel a přišel s láhví. Ukazoval obecenstvu, co z ní zatím ubylo, lomil rukama, položil si ji hrdlem k ústům a pil. (Obecenstvo se smálo bez rozdílu pohlaví nápadu ševcovu, který se raději položil, než by se dal mocí láhve porazit). Za okamžik byl na mol a usnul. Ševcová přišla z trhu a vidouc, jak se švec podle jejích příkazů nezachoval, chopila se v náramném vzteku ševce a tak mu dlouho hlavou o zem tloukla, až zůstal tuhým. Lila mu za krk vodu, aby jej přivedla k životu, ale švec zůstal nevzkříšen. Nechala ho tedy ležet a došla pro mistra truhláře. Ten změřil na pídě ševcovu délku, chlácholil zarmoucenou vdovu, která se mohla vzlykáním zalknout a těšil ji, že se jí ujme. Ševcová byla citlivá ženská a klesla mu do náruče. Truhlář odkvapil a přinesl hotovou rakev. Položili do ní mrtvolu, zaklopili víko a dopili společně, co ještě v láhvi zbylo. Odešli pro doktora, aby konstatoval smrt. (Všeobecné napnutí a na tvářích se zračí hluboká soustrast s nešťastníkem). Najednou víko s rakve spadlo, švec se posadil a hrozil. Odkvapil, přinesl živého králíčka, položil jej na své místo do rakve a sám se schoval s obuškem do kouta. Truhlář a ševcová přivedli doktora, celého černého, ve tváři zsinalého a s vysokým cilindrem na hlavě. Doktor přistupuje k rakvi, ševcová pláče a truhlář odkrývá víko. Králík se v rakvi vrtí, doktor dělá uraženého, běží k ševcové, měří ji zuřivým pohledem, dupá nohama, běží k truhláři, počíná si stejným způsobem a potom prudkým krokem odchází. Ševcová a truhlář si rozkládají, jak se to mohlo přihodit a nijak to nepochopují. V tom vyskočí švec a buší jim obuškem do zad. Truhlář uteče a žena padne před mužem na kolena. Tím pokořením se je ševcova pomstychtivost ukrocena, zdvihne ženu, obejme ji, dají si po hubičce, vezmou láhev, ukazují si, že si koupí nový nápoj, kterého budou užívati v manželské svornosti rovným dílem a odejdou. (Opona spadla. Obecenstvo je spokojeno a mravně posilněno.)

Z předního konce vozu vyhoupla se po této němohře Máry jako hbitá laň. Drobnými krůčky předstoupila před obecenstvo a poklonila se uctivě. Na to šla od hlavy k hlavě a nastavovala malou tamburinu na dárky.

Shromáždění potentáti a dvořané mustrovali její půvaby a srovnávali je v duchu s půvaby dotýčných potentátek a dvořanek. Vedle Barče stál švarný jonák, který Máry očima pohlcoval. Přede hrou hovořil s Barčou velmi důvěrně, mezi hrou se znenáhla od ní odvracel a vzdaloval a nyní už dělal, jako by na světě Barče nebylo. Když se u něho Máry zastavila, položil jí na tamburinu šesták s takovou vážností, jakoby dával oběru. Máry se naň líbezně usmála a jonák, nabyv tím odvahy, dovolil si k ní některé důvěrnosti.

Barča počala přestupovat a se ošívat, jakoby ji princ Josífek svrběl na zádech. Ten se spustil levou rukou jejího hrdla a mačkal v kapse dva své dvougrošáky. Byl na rozpacích, má-li být hospodárným a dát jen jeden, nebo se zachovat po kavalírsku, jak se na jeho vysoký rod sluší, a dát oba. Avšak málem by se bylo stalo, že by mu byla odňata příležitost i jen jeden dát, protože Máry si ho nevšímala, jakoby ho vzdor prvnímu kabátu nepočítala mezi muže. Ale náš princ nebyl podle toho, aby se dal přezírati. Zavolal si na Máry a schválně jí dal oba dvougrošáky, aby věděla. Máry jej za to pohladila, řekla mu, že je hodný chlapeček, tázala se, jak mu říkají a čím se bude učit.

Jako že měl dobré vychování, byl by princ vždy jindy na podobnou otázku odpověděl, že „pampáterem", ale že Máry dřív ignorovala jej, splácel jí nyní stejnou mincí.

„Barčo, nos," byla jeho jediná slova. Máry však nebyla uražena jeho zpanštělou nevšímavostí a sama mu nos utřela, což jej s ní opět smířilo. Zdá se, že to bylo Barči vítáno, aby se mohla břemene zhostit a utéci. Kam prchla, lze předvídati. Beztoho do komůrky, aby se do syta vyplakala a při tom pozorováním vyvolence svého srdce znova v sobě žárlivost rozněcovala.

Princ usedl si nyní na drnové dláždění mezi nadějné vrstevníky. Prsa dmula se mu hrdostí. Nejen proto, že viděl, s jakou pietou ohmatává na př. Vašík Šoubarův knoflíky jeho kabátu, ale zvláště z té příčiny, že se zachoval jako mecenáš. Však se bude zejtra i pozejtří o jeho činu vypravovat po všech dvorech.

Opět se opona zdvihla. Provozovala se kouzelná hra „Barbaramáš a Medordes" čili „boj o nevěstu". Vystoupil Rajnold, král ciciliánský, královna Sába, jeho manželka a princezna Žampilie, dcera obou. Král byl přioděn vším majestátem: na hlavě zlatou korunu, na ramenou šarlatový plášť, lemovaný hermelínem, v ruce žezlo a po boku meč. Seděl na trůně a jemu po boku královna Sába, také nádherná osoba, jen že pro prince Josífka trochu při letech. Za to princezka Žampilie zalíbila se mu hned na první pohled velice. Byl ve věku, kdy člověk nenalézá ještě vhodných slov, aby své city vyjádřil, ale také nedovede jim se ubránit. V těch letech je člověk jen srdce a neporušené, čisté srdce prince Josífka bylo spanilým zjevem princezky Žampilie zcela zaujato. Žampilie byla o hodně menší než on, ale byla na všech údech souměrně vyvinuta, v bocích útlá, že by ji mohl přeštípnouti, pod boky a nad boky velmi spůsobných rozměrů. Sukně dlouhá za ní se vlekla, byla červená a posetá žlutými hvězdičkami. Na bílé šíji měla šňůru skvoucích perel a na hlavě také korunku. Princ Josífek o takové kráse

dosud ani nesnil. Což byla Barča proti této Žampilii! Byl jako na uhlí. Královská rodina, dříve než počala hovořit, učinila slavnému obecenstvu uctivou poklonu. Princi Josífkovi se zdálo, že oči princezny Žampilie utkvěly na něm. Udělalo se mu horko. Tak rád byl by věřil a přece si netroufal.

Král Rajnold cicilianský oznámil, že se o ruku jeho dcery ucházejí dva mocní nápadníci, z nichž jí bude jednoho zvoliti.

Princi Josífkovi udělalo se úzko. Pot se mu na čele vyrážel. Cítil se v tom okamžiku tak nešťastným, jako v poledne šťastným, když dostal kabát a vestu. Ó, že otec nenaplnil míru jeho blaženosti a nekoupil mu také kalhotky! Kdyby byl nyní celým mužem, nic by jej nezdrželo, aby nepředstoupil před krásnou princeznu Žampilii a jí nabídnutí neučinil, aby oba nápadníky odmrštila a jemu ruku podala. Ale bez kalhot jíti před krále — tolik zdravého rozumu přece mu v návalu citu pozůstalo, že nahlížel toho nemožnost.

Ale princezna Žampilie odmítla rozhodně oba mocné nápadníky.

Princ Josífek se radostí zachechtal, ale když viděl, že se obecenstvo po něm ohlíží, ztichl jako úkropek a jen v tajnosti srdce plesal. Ale hned zas bylo mu do pláče, neboť král se na Žampilii hněvivě rozsápal, lál jí, že zničí jeho království, proti němuž nyní s náramným vojskem povstanou dva mocní nepřátelé a hrozil, nebude-li povolnou, že ji zavře do lidomorny. Na to vzal král královnu Sábu pod paždí a odešel s ní. Žampilie usedavě plakala, ale tu se vyskytl Kašpárek, králův komorník, a vyšlo na jevo, že dcera královská snížila se poměrem k člověku sprostého původu. Milenci sobě přisáhali, že se neopustí. Kašpárek svěřil Žampilii, že má známého dobrého ducha Karboniusa čili Aldeváriusa, který mu byl kmotrem na křtu, a zajisté jim přispěje na pomoc.

První jednání bylo skončeno. Opona byla již před chvílí spadla a Josífek pořád viděl před sebou drobná, černá očka princezny Žampilie a malované její tváře. Mrzelo jej, že Žampilie přilnula láskou ke Kašpárkovi, ale nermoutil se proto. Tolik aspoň vědomí měl, že mu dá princezna, třeba byl bez kalhot, přednost před takovým nepatrným Kašpárkem.

V obou následujících jednáních zápasili oba nápadníci pomocí čarodějníků Barbaramáše a Medordesa o krásnou nevěstu a když ji na konec dobrý duch Karbonius čili Aldevárius z moci kouzelníků pro Kašpárka vyrval, odnesl jeden z čarodějů mimo nadání Kašpárka i s oběma nápadníky.

Obecenstvo je překvapeno, takového konce neočekávalo. Nebylo duše, která by nebyla Kašpárkovi přála, aby dostal princeznu Žampilii, a stal se králem. Také královská rodina na jevišti zdála se překvapena, neboť nebyla slova mocna a v patrných rozpacích koukala brzy na sebe, brzy na obecenstvo. Trapná situace však trvala jen malou minutku. „E nevídáno!“ zvolal hlas přicházející s hůry, královská rodina se obecenstvu poklonila, přála šťastnou dobrou noc a opona sletěla dolů.

Obecenstvo se pomalu rozcházelo, rokujíc větším dílem o Kašpárkovi, který, jakž nebylo pochybno, těšil se u něho značné popularitě. Tím více přál mu princ Josífek, že jej Medordes odnesl.

Zatím se smrkalo. Dvořané a dvořanky se rozešli za svým denním povoláním, přítomní monarchové odebrali se do svých komnat, aby džbánkem piva zvýšili umělecký požitek. Společnost jala se rozbírati jeviště a oblekla se do civilu.

V princi Josífkovi dozrávaly smělé záměry. Princezna Žampilie zůstala nezadána, proč by se tedy o štěstí nepokusil? Nesmírně se mu líbil elegantní princeznin způsob chůze a gest. S radostí pozoroval, že si velmi rychle oboje osvojuje. Umínil si, že ještě dnes odváží se rozhodného kroku, neboť zítra by snad už bylo pozdě. Skládání jeviště znamenalo, že se umělci nehodlají zdržet a že snad zejtra budou již přes hory a doly.

Rozvažoval, má-li se svěřit mamince. Ne, počká, až jak to dopadne.

Ubíral se do síně krokem, kterému se naučil od Žampilie, a rozhazuje jako ona rukama a hlavou na obě strany kývaje, spustil na matku povýšeným hlasem: „Má nejmilejší paní matko! Vědomost vám dávám, že mám hlad na krajíc chleba s pomazankou.“

Matka mu laskavě pohrozila: „Ty komediante, ty!“ Namazala mu chléb a princ Josífek pásl po příležitosti, aby se nepozorovaně ztratil. Byl všeho odhodlán, i toho, že se snad s rodiči více neshledá. Neboť svolí-li princezna Žampilie, že se s ním dá okopulírovati, jen s podmínkou, aby ji následoval do její říše, co mu bude jiného dělat?

Vykradl se na dvůr. Nikoho neviděl. Nebylo nebezpečí, že přijde na příklad vznešený otec a zažene jej paragrafem nazpět. Byl před rodným palácem. Nebe bylo jasné, hvězdičky vycházely jedna po druhé a z basinu se rozlévala líbezná vůně. Došoural se až k vozu umělců. Bohudíky, že si pospíšil! Kdyby se byl o malou chvíli opozdil, snad by mu byli Žampilii odvezli. Vůz byl připraven k odjezdu. Máry obcházela kolem. Jak zočila Josífka, běžela k němu, vzala ho na lokte a lahodila mu. Princ neměl, co by proti tomu namítal. Máry se ho vyptávala na vladařství otcovo, a princ důkladně vypočítával všechny otcovy koně, krávy, prasátka, husy, slepice a t. d. Srdce jeho bylo plno nejrůžovějších nadějí. Zajisté si ho princezna Žampilie všimla a Máry poručila, aby se přeptala, je-li z rodu dobrého a možného.

„Máš mě rád?“ tázala se Máry.

Josífek se zamračil. Naposled se chce oň Máry ucházet sama. Tak! Proto tedy se na každé kuře tak zevrubně vyptávala! Ještě neví, vezme-li si ji a již vyzvídá, co přijde o svatebním veselí na stůl. Ne, Máry si nevezme! A dá jí odpověď přímou jako muž.

„Nemám,“ pravil rozhodně.

„A koho máš rád?“

„Pjinceznu Zampíii.“

Máry se dala do smíchu. Josífek zatínal pěst a chtěl ji citelně pokárati, že se opovažuje smáti se jeho nejvroucnějším citům. Dobře však, že se brzy opanoval, neboť nevčasným výbuchem hněvu byl by si všechno pokazil. Máry se nevysmívala, ale dávala na jevo radost, že se vše tak krásně shoduje.

„Princezna Žampilie tě má též ráda,“ pravila mu tajemně, tisknouc jej silně k sobě, tak že byl po té slastné novině na těle i na duchu jako spoután. Dech se mu i v prsou zatajil. S bohem tatínku, ma-

minko, vrané hříbátko, lysé telátko, modří bubláci, vrabci čtveráci, již vás Josífek více nespatří! Půjde za svou vyvolenou Žampilií třeba kraj světa.

Cítí, že se mu bude přece stýskat. Ale to bude jen první čas, potom odvykne a nebude se moci od své Žampilie odloučit. Jaká blaženost jej očekává! Bude se s ní vodit za ruku, budou spolu trhat kukačky, bude jí do vlasů zatýkat pestré květinky.

Modlit se bude, jen když bude potřebovat nové šaty (kalhotky se zapínáním v zadu vznášely se mu před duševním zrakem ve vábné podobě) a co bude nejlepšího: na jejich purku neporostou žádné metly.

Slyšel, že se princezna Žampilie Máry ptala, kdo je ten hodný chlapeček v novém kabátku, jenž jí poslal dva dvougrošáky. Dala prý si je stranou a přála si, aby je mohla s chlapečkem promlsat. Nyní je ruka její svobodna a královští rodiče budou rádi, že se najde někdo, kdo by je podestal. Jen prý se jí nelíbí, že se hodný chlapeček jmenuje Josífek. To není jmeno vhodné pro nastávajícího krále. Musí si zvolit jiné jmeno, je krásných mnoho na výběr. Na příklad: Zoriabel, Babiles, Hadrián, Horjagloska, Fidibus.

Princ Josífek našel největší zalíbení ve jmeně Babiles. To zní tak vážně, plně, statečně, rytířsky. „Princ Babiles bude sobě bráti ctnou a počestnou pannu, pannu princeznu Žampilii“ — dělaly se mu mžitky a v těch mžitkách zvláště rozeznával tlampače, celého opentleného červenými fábory, hrnec švestkových povidel a mísu na másle pečených ptáků.

„Rytíři Babilese,“ pravila mu Máry, líbajíc jej na čelo, „spamatuj se, vždyť jen hoříš. Dej pozor, ať přece mluvíš s princeznou Žampilií rozumně a směle. Jen si dodej mysli!“ Tak jej povzbuzovala a zadem po rozvoře do vozu vysazovala. Ale Babiles v nejposlednějším okamžiku pozbyl odvahy. Držel se Mářina krku jako klíště a šeptal jí: „Máry, počkej ještě, já tě nejdřív provedu po našem dvoře, ukážu ti, kde sedají husy, kde je kurník, všechno ti ukážu.“

„Jen kuráž,“ pobízela jej Máry, „já to již najdu sama. Pamatuj si, že ti od nynějška říkají Babiles.“ S těmi slovy strčila jej pod plachtu a zmizola.

Babiles měl před očima jen červeno a v tom se válela veliká zelená kola. Neviděl v prvním okamžiku nic. Stál chvíli na všech čtyrech. Děrou ve plachtě vedralo se dovnitř kus jasné noci. Babiles šoupal se pomalu a opatrně dál, až zapadl do peřiny tak tučně nadětě, že o tom neměl dřív ani pomyšlení. Již ta peřina ukazuje, že zde přebývá princezna. Svalil se do ní a zamhouřil oči. Čekal, že najednou princezna Žampilie přijde a políbí jej, myslíc, že spí, jako dělávala maminka. Nic. Otevřel oči, které již počaly si navykat na nedostatek světla pod plachtou. Viděl bednu — zděšením zkřikl. Jaké neštěstí potkalo jeho milou Žampilii! Buď je mrtva, nebo při nejmenším zmrzačena. To zajisté je pomsta kouzelníka Barbaramáše nebo Medordesa. Chudinka, hlavu má víkem přiskřípnutu. Nerozmýšlel se a vysvobodil ji. Položil ji k sobě na peřinu, lichotil jí, hladil, povídal jí, kde ví o ptačích vajíčkách, kde roste nejvíc kukaček, ona však slovem neodvětila. Dotkl se její ruky. Kriste pane, co pak zdřevěněla? Nikoli, to trvá pouze,

pokud je ve mdlobách. Jaké štěstí, že si neublížila. Hle, již má oči otevřeny! Jak se upřeně dívá! „Viď, to koukáš, kdo tě má v náruči? Já jsem to, rytíř Babiles a přišel jsem, abych si tě vzal. Co dělá pan otec? Snad spí v té bedně. Opravdu. Ach božínku, to bude rozkošné, až tam budu zůstávat s vámi! Poslouchej, Žampiličko, promluv slovíčko!“

Za chvíli se mu zdálo, že s ním Žampilie už hovoří a za chvíli druhou sladce a tvrdě usnul.

Probudilo jej hrčení vozu. Nechápe, co se s ním děje. Již ví: jede do říše Žampiliiny, kde bude králem. A Žampilie spí mu na srdci, ani se nehýbá. Pronikavé hvizdnutí se rozlehlo vzduchem. Snad je nehoní Barbaramáš a Medordes? Leknutím se odvalil dál. Dotýkal se nějakých mrtvých ptáků. Na blízku ozval se hlas: „Máry, mně se zdá, že nás honí. Tys toho hloupého kluka zapomněla ve voze. Husy, slepice a prasata byli by pohřešili až ráno, mohlo ti napadnout, že se budou po klukovi shánět ještě dnes. Shoď ho do struhy, do rána nevezme ďas jeho ani jich a potom bude vyhráno. Hraješ si s klukem, plýtváš časem a potom jej ke všemu na vůz naložíš. Je to rozum?“

„Ale když je to takový roztomilý truhlíček! Považte si, on se zamiloval do naší princezny Žampilie!“

Za vozem ozvalo se volání: „Macháčku! Jste vy to, Macháčku? Zastavte!“

Vůz zastavil. Máry vzala rozespalého Josífka, snesla jej a vedla naproti volajícím. Jeden z nich praví druhému: „Myslím, že marně běháme. Utopil se v louži před starým Havlem, to je má řeč. Kam pak by se tak pozdě večer vydal na toulku? Vraťme se.“

„Jen hledejme,“ pravil druhý, „za půl vědra piva přece by stálo, kdybychom tu čamrdu našli.“

Máry Josífka poctivě odvedla, začež jí budiž tisícerý dík náš i potomstva.

Druhý den poslal monarcha uříznout do lesa nový paragraf, pěkný březový.

O písni lidu německého

se zvláštním zřetelem k prostonárodní písni slovanské.

Podává

J. Dunovský.

(Pokračování.)

Příbuzná píseň lužická podává příležitost k nejbližšímu porovnání. Zde dívka neprchá za milencem z domova, ale vychází na trávu, tři hodiny před slunce východem.

Přijde na ni „hajník". Že musí platit pokutu. — Čím by platila? má jenom úzký srpek. — O ten že on nestojí. — Tedy snad stříbrný prstýnek? — Ani toho nechce. — Jiného že tedy u sebe nemá, praví dívka,

„stož jenož wjenaška rućanego.
Teho lej tebi pak nidy ńedam,
bórniž ja dyrbjala žiwenje dać!"

Aby se tedy k smrti připravila. — Ona vyžádá si trojnásobné zavolání. Uslyší bratr její volání, leč vraždě zabránit již nemůže. —

I v Čechách zpívá se taková píseň. Začíná:

„V černém lese na pasece
švarné děvče trávu seče."

Když nažala, zavázala, na milého zavolala, aby jí pomohl. Ale šelma Janeček

jednou rukou trávu zdvíhal,
druhou rukou vínek snímal."

Dívka dá se do nářku:

„A když nemám vínku míti,
nechci déle živa býti!"

A že také žíti nemá, aby sobě vyvolila:

„Ona sobě vyvolila,
třikrát k horám zavolala.
Jak ponejprv zavolala,
tu se hora zelenala.
Jak po druhé zavolala,
tu se hora prohýbala.
Jak po třetí zavolala,
už ji matka uslyšela."

Zavolala syny, a ti, k osvobození spěchajíce, setkají se v horách se sousedových Janečkem.

„Co jsi, Janku, co jsi zabil,
že's šavličku okrvavil? —
Zabil jsem já holubičku,
sedávala v okenečku.
Sedávala, vrkávala,
mně smutnému spát nedala. —
Nebyla to holubička,
byla to naše sestřička.“

Vsadili ho do vězení, do vězení takového, že nevyjde co živ z něho. —

Dle jiného znění přichází na děvče zelený mysliveček a oslovuje ji:

„Co to, děvče, co to, děláš,
že v mém lese trávu sekáš?
za to zde svůj život necháš!“

Když má zde svůj život nechat, že chce po třikrát zavolat. Načež myslivec:

„Zavolej si třeba pětkrát,
neslyší tě než lesní pták.
Když po druhé zavolala,
bratr mladší jí uslyšel,
bratru staršímu pověděl...“

(Srov. něm.: „Du bist so fern in diesem Thal,
dass dich kein Mensch nicht hören mag“). —

Někdy se končí píseň veseleji, na dobro odpadši od svého rázu původního a přetvořivši se v plod výhradně slovanský.

Pán (pan král) postihna dvacetileté děvčátko při žatí trávy, jinak nedá, než aby se stala jeho paní.

Dívka si vede:

„Ach pro ten kousek trávníčku
mám já opustit mamičku!
Ach pro ten kousek ostřice
mám já opustit rodiče!
Ach pro ten kousek jetele,
mám já opustit přátele!
Ach pro ten jetelový květ
mám já opustit celý svět!“

Z jiného místa však patrno, jak má se žalosti té rozumět:

„Rozvij se v kvítí metlice,
že nejsem panenkou více.
A ten bílý jetelíček,
že mám na hlavě čepeček,
to čepeček damaškový,
porty na něm pozlacený.“ —

Že bratr osvobozuje sestru z nebezpečí života a případně smrt její mstí, jest látka písně prabytná a přirozeným stavem věci podmíněná;

Krajina z Venezuely.

pravdy však se nechybíme, tvrdíce, že nejvíce se spodobala duchu slovanskému. U Němců jen málo jest příkladů bratrské lásky. A proto jest charakteristickým pro hořejší píseň německou, že hlavně v krajinách s námi sousedících udržela se posud zmínka o bratru sestře na pomoc spěchajícím. — Pokud se týče skutku samého, zavraždění bezbranné dívky, ze slovanských jediná píseň bulharská „O Marku kraljeviči a dívce Arapkyni“ dala by se, ač jen zdaleka, porovnati s onou písní lidu germanského: Marko jest uvězněn hluboko pod zemí při zmijích a ještěrech; nevidí světla božího aniž vidí, kterak den se s nocí střídá a jak léta uplývají. Milostivá dcera jeho věznitele klade Markovi na žalářní okénko kytičku kvítí, aby věděl, kdy jest jaro, hrudku sněhu, aby seznal, že jest zima. Potom, zmocnivši se klíčů, pomáhá mu i na svobodu a prchá s ním z domova. Za rána přijedou ke studánce. Marko umyje v ní svoje líce a tu teprv zpozoruje, že jeho milenka má černé líce a bílé zuby. Toho se v té míře zalekne, že dívku na místě zahubí. — Skutek tento sám Marko za největší svůj hřích považuje a při smrti se matce svojí z toho zpovídá.

Však právě v písni Slovinské, duchem německým mocně provanuté, nalézáme nejvíce úkazů hrozné ukrutnosti. Ku př.: Krásná žena Markova přijímá vilné Turky ve svůj dům —

„pravicí je přijímala,
levicí je objímala“ —

mladého Marka že není doma, odešel a sotva že se vrátí zítra před večerem. Usadí je ku stolu, předloží jídla a pití, odejmo zbraň i odnese (bylo jí sedmnácte náručí), a dělajíc, jakoby jim statně připíjela, vlévá víno za ňadra. Marko zatím nahoře brousí šavli. Jaký to hřmot? táží se Turci.

„To tak ty slepičky hrabou,
co drobná vajíčka nesou“,

konejší je Markovice. Brzy na to přijde Marko a zpitým, bezbranným Turkům hlavy poseče, vyjímaje pouze jednoho, jemuž všechny kosti v těle přetluče, oči vyloupá a na koně ho uváže, aby caru mohl zvěstovat, jaký je Marko hrdina.

U Jihoslovanů, kteří žijí neustále jako na stráži, není lesť věcí neobyčejnou a život Turka-nepřítele nemá u nich mnoho ceny, leč i přes to nemůžeme píseň tuto, porovnávajíce ji s jinými, kde bohatýrská velkodušnost světle se zračí, považovati za pravý výraz ducha národního.

Také písně Lužičanů (valně poněmčené) podávají smutné doklady. Ku př.: Loupežníci unášejí mladou paní. Na cestě táží se jí mnohokrát, není-li jí čeho líto? Paní, stále se přemáhajíc, odpovídá, že jí není líto ani zámku ani muže, ale když se ptají na děti, zapomíná se: ničeho mi není líto, jenom té nejmladší dcerušky. Sotva že to vysloví, jest usmrcena.

Že ani naše píseň československá v tomto směru není prosta nákazy, na příslušných místech bude ukázáno. —

Jiná píseň německá, ukrutností dýšící, jest o mlynáři, jenž těhotnou ženu svoji loupežníkům prodal za 600 tolarů. Píseň tuto nemožno vřadit mezi t. zv. „Mordgeschichty,“ neboť sama skladba její, nejsouc bez mnohé

zdoby, ukazuje na dobu starší, moderním nevkusem a nemravem nepokaženou. Zakončení její podobné jest s oním v romanci o panu Ulrichovi.

Začíná píseň:

„Es ging ein Müller wol über's Feld,
der hatt' einen Beutel und hatt' kein Geld,
er wird es wol bekommen.
Und als er in den grünen Wald kam,
drei Mörder unter dem Weidenbaum stahn,
die hatten drei grosse Messer."

Jeden z nich vyjme měšec s 300 tolary a podává mlynáři za ženu a děti. Mlynář rozmýšlí se, nezdá se mu cena dostatečnou. Druhý nabízí 600 tolarů. Mlynář pomyslí si, to že jest dosti, a nabídku přijímá. Přijde domů a oznámí ženě, přátelé jejího bratra že jí k sobě zvou na návštěvu (jinde praví, že koupil tři divoké svině, aby mu je pomohla domů zahnat). Žena jde. V lese vyřítí se na ni vrazi.

„Sie kriegten sie bei ihrem krausgelben Haar,
sie schwungen sie hin, sie schwungen sie her,
jung Fräulein, du musst sterben!"

Jeden připravuje šátek na oči, druhý „thot a Wiefelspiel," třetí brousí nůž. Kdo že jí hlavu podřezá? — Nářek její uslyší bratr myslivec, jenž právě v lese honí, přijde v čas a sestru osvobodí. Po třech dnech pozve k sobě mlynáře na návštěvu. Pěkně ho přivítá a táže se, kde nechal sestru? Mlynář vymlouvá se:

„Es ist ja heut' der dritte Tag,
dass man sie auf den Kirchhof trag
mit ihrem Kindlein kleine."

Za to dostane se na kolo:

„Jedes Glied thun se iem brache." —

Píseň tato v jarmarečním zpracování dostala se i k nám Čechům. Začíná lamentem:

„Žalostně musím kvíleti nad tou ukrutností,
jaké se v světě konají velké bezbožnosti.
O bezbožnosti veliká! považ lidské srdce!
kdyby kamenné bylo, musí plakat přece.
Obzvláště vy manželé, jenž manželky máte,
svůj slib jste jim slíbili, teď je prodáváte" — —

Německého mlynáře zde zastupuje český uhlíř, jenž ve svém černém řemesle tolik poklesl, že spokojil se za ženu s padesáti tolary. —

Sem náleží i píseň o matce, která, pro peníze vraždíc nocležníka, usmrcuje vlastního syna, jenž nepoznán se z vojny domů vrací. Ze Slovanů jenom Bulhaři obohaceni jsou touto hroznou, ano nelidskou pověstí, kteráž ovšem co do formy zpracování vzhledem k výtvoru německému jest holoubětem proti jestřábu.

Německá píseň zevrubně popisuje:

„Und als der Reiter schlafen war,
Frau Wirthin zu dem Manne sprach:
wir wollen den Reiter tödten."

Muž jí s toho zrazuje. Leč ona rozpálí máslo na pánvičce a vleje spícímu do krku.

„Sie nahm ihn bei der weissen Hand
und grub ihn in den Kellersand,
da lieg und bleib verschwiegen!"

Ráno ptá se po něm soudruh jeho. — Že už odejel. — Kterak odejel, když kůň jeho ve stáji hrabe? — Seznají, že zavraždili vlastního syna.

„Die Wirthin in das Wasser sprang,
der Mann sich in die Scheuer hang." —

Velmi rozšířena po národech germanských jest píseň o falckraběti, jemuž ve svatební noci umírá mladinká nevěsta, obyčejně proti vůli provdaná. (Látka tato i do Slovinska a Chorvatska se dostala a pěkně jí sluší roucho slovanské). Krása písně této jest bezesporná. Leč povaha lidu německého, nemajíc dosti na smrti nevěstině i samovraždě falckraběte, přibájila do rámce této romance nemírnou dávku hrůzy a ohavnosti. Pan hrabě, jeda kolem mlýna, uvidí v okně krásnou dcerku mlynářovu:

„O Mutter, gieb mir dein Kind heraus,
sonst steck' ich dir den Hahn auf's Haus."

Matka zdráhá se dceru vydati. Co učinil pan hrabě?

„Zuerst schlug er den Vater todt;
zum andern die Frau Mutter roth,
zum dritten alle Brüder drei,
dass Gott der Herr euch gnädig sei!
Nun steckt der Pfalzgraf ein das Schwert
und nahm die Tochter mit auf's Pferd."

Na cestě jí ukazuje sedmero zámků, v nichž jí bude panovat. Dívka na to:

„Ich wollt, das Feu'r hätt' sie verzehrt,
du lägst erschlagen vom Feindes Schwert."

Leč i přes to, že dívka zlořečí, nejí a nepije, uvedou ji do ložnice. O půlnoci

„da wollt er küssen ihren Mund,
doch kalt und todt die Liebste fund." —

Hroznou a odpornou jest také píseň o panu Brennebergovi, kteráž není ale plodem pouze německým, nalézajíc se i u národů Skandinavských. Pan Brenneberger je v podezření, že miluje paní vévodovu (někdy dceru). Dlouhá léta věznili ho v podzemním žaláři a konečně

„Sie nahmen ihm aus sein jung Herz fein,
recht wie einem wilden Schwein.

Sie legtens in einen Pfeffer
und gabens der Schönsten zu essen."

Milenka, seznavši, jaké by to jídlo bylo, slibuje, že od té chvíle pokrmu se nedotkne, a věrna svému slibu, hladem se umořuje. — A kterak se rozdělili tři jezdci o krásnou dcerku hostinské, nemohouce se o přízeň její dohodnouti?

„Sie warfen das Mädchen wohl auf den Tisch,
und theilten es wie einen gebacknen Fisch." —

Právě dolíčená ukrutnosť písně německé těsně souvisí s vlastností jinou, neméně závažnou, kteráž se zove

Odloučenost od přírody.

Že Slovan v celém svém životě, ve všem konání, chtění a myšlení s přírodou jest takřka srostlý, nejinak než jako se svou rodinou, jest věcí obecně známou a písněmi jeho slavně prokázanou. Příbuzenská tato nerozlučnost objeví se nám však ve světle mnohem jasnějším a v obrysech velkolepějších u porovnání s písní německou: Tam nerozlučnost, zde naprostá odloučenost. — Kde jest ta květomluva lásky, červená růže, jablíčko? Kde jsou ty kytice a věnce s krásným významem? Kde ten soucit přírody, kde její věštba, výstraha, ochrana? Kde jsou ti ptačí poslové, kde věrný soudruh bojovníkův, bohatýrský kůň? Kde jsou poetickým životem ozářené mohyly? Kde všecka barva, vůně, zpěv? — Všude jako po vymření. Zdá se, jako by všechen život otráven byl výparem krve a ztrnulý hrůzou smrti. — Většina písní slovanských počíná obrazem z přírody, béře z přírody krásná porovnání a vůbec celou poetickou náladu a osvěhu, svůj vznik a své trvání — zde po tom všem není ani tuchy. Přijde-li v písni někde strom, keř nebo květina, slunce, měsíc, hvězda, jest to nahodilá bezvýznamná stafáž aneb z dávných dob zbytek, jehož význam otřen a zapomenut. Onoho vnitřního života veškerého stvoření, vzájemné souvislosti a působnosti, hlubokého a vřelého procítění zde není naprosto.

Jediná jest u Němců píseň, která svědčí o jakéms těsnějším spojení člověka s přírodou, míním „Sagebaum" (také známa pod jménem „Das Mädchen und die Hasel").

Děvče jdoucí na tanec (aneb „na růže") přijde k ořešině. I táže se jí, proč jest tak zelená?

„Es fällt alle Tage kühler Thau auf mich,
davon bin ich so grüne."

Ořešina na vzájem se táže, proč dívka jest tolik krásná?

„Ich ess' weiss Brod, trink kühlen Wein,
davon bin ich so schöne."

Na to jí líska napomíná:

„Ein Mädchen, das auf Ehre hält,
muss fein zu Hause bleiben."

Moudře pak dodává:

„Bay Mondesschain, bay feinstrer Nocht
ies kae Eher zu derhalbe.“

Dívka omlouvá se, že chtěla sice jíti k milému, ale že již tedy nepůjde. Na to ořešina ji kárá ze lži, že již u milého byla, „Routhgouldfeingerlai“ na jeho prstu zapomněla.

Pohněvané děvče vyhrožuje lísce, aby si dala pozor, že má doma dva bratry, ti že by ji mohli z kořen vymýtit. Načež křoví:

„Hau'n sie mich schon im Winter um,
den Sommer grün' ich wieder;
verliert ein Mädchen einmal die Ehr',
kriegt sie sie niemals wieder.“

Poměrně nejčastěji mluví se v písni o zeleném lese, o zelené nivě, o růžové zahrádce, o zeleném jeteli — samá to místa milostných schůzek. Jiného významu zde není. Tak začínají mnohé písně:

„Es wollt ein Mädchen früh aufstehn
und in den grünen Wald spazieren gehn“
(anebo „brechen den Veil und grünen Klee“ a p.)

Mluví se někdy také o věnečku „von Veil und rothen Rosen“, jejž dívka vije v komůrce pro milého, o stromu muškátovém (jehož květy lámat' značí milovat'), o keři karafiatovém (Nägeleinstock) s podobným významem, zkrátka obrazu přírodního a poetic. porovnání vůbec užívá Němec obyčejně tam, kde předmět nedovoluje, aby se pěvec bez obalu vyslovil. —

Důležitější poněkud úloha přidělena jest růži, vlastně růžím třem: Dívce padnou do klína tři červené růže. Toť znamení. Ale jaké?

„Jetz weiss i net, lebt mein Schatz,
oder ist er todt.“ — Není odpovědi.

(Pokračování.)

Krajánek.

Zase náš krajánek starý,
zase tady:
hbitě, chaso, ze mlejnice
dohromady!
Krajánek náš
chodí mnoho:
a kdo ho chce poslouchati,
vyzví toho!

Krajánek náš neublíží,
jak jen moci!
O červené vodě poví
panu otci;
panímámě,
že je mladá:
polovičku let jí sleví
a pak hádá!

Potutelným dívkám z mlýna —
to je smíchu! —
vypravuje potichounku
o ženichu:
oči trnky,
a což v tváři!
Každá rdí se jako vínko
na oltáři.

Chase začne o muzice
kdesi kdysi,
vždycky jenom opravdově —
zapráší si!
Slovíčka mu
sama skáčou,
když povídá, že zas viděl
čerta s káčou.

I těm dětem krajánek náš
něco schoval:
jak se šotkem kousek nebe
procestoval.
Och, tam krásně!
Každé touží —
škoda, že to náš krajánek
neprodlouží!

Přeskočí on — stará Lida
prý se lekla! —
ze samého nebe náhle
v prostřed pekla.
A tam pláče
a tam vzlyku:
strojili tam starou bábu
na perlíku.

Ej, co poví krajánek náš,
vše je vkusné;
mluví jako náš pan páter,
až pak usne,
až pak hlava
k prsům padne:
a sen jeho nikdo v světě
neuhadne!

Rud. Pokorný.

Manesovy dětské kartony.

Slovem doprovází

Dr. Miroslav Tyrš.

Jestliže nepřirozenost názorů, nedostatek naivnosti citu a bezprostřednosti v jednotlivých průjevech jeho jest charakteristickou chorobou jisté části století předešlého, pronikající namnoze ještě i ústrojí společnosti moderní, pak souvisí s tím nutně, že okolnost tato též ve všem se zračí, v čem život doby zřetelně se obráží, v umění jak časovém, tak prostorném. Jestiť to stížnost všech duchů samostatných a soudnějších, že též převelké části výtvorů malířských, průběhem posledních dvou století vzniklých, schází namnoze zúplna ona nedělanost, nevyreflektovanost, ona plná, výlučná, upřímná pohrouženost v předmět znázorněný, která i dílům podřízenějších mistrů středověkých a renaissančních začasté vzácného půvabu dodá; a onen objektivní klid umělců starých nebývá právě povždy nahražován hlubokým, významným obsahem duševním.

Od sladce elegantních, něžně smyslných maleb doby copové, od chladného, nezřídka theatrálního pathosu děl Davidových, které jen někdy až k samé říši koncepcí velikých zasáhaly, od pitvorné, dřevěné naivnosti svatých komposic převážné části německých mistrů nazarenských, od slabovité sentimentálnosti Ary Scheffera, od divoce pohnutých, někdy i nuceně rozvášněných výtvorů ohnivého štětce Delacroixova, jehož zjevná genialnost by v jiném věku snad k zdravé a mohutné velikosti byla dospěla, od hladké, zelegantnělé, naposled v manýru upadnuvší klassičnosti forem Kaulbachových, jehož častá duchaplnost myšlenková na jiný vrub tu spadá, až po onu tak snadno nízkou, někdy i sprostou, byťby začasté i brillantní smyslnost Makarta, který ihned chladným se stává, jakmile nejvlastnější obor svůj opouští — kolik je v celém období tomto umělců těch, již s plnou objektivností, s jasným nepředpojatým zrakem stanuli před přírodou, podobně oněm mistrům velké epochy minulé?

Čím více zdravé přirozenosti předmět některý pro pojmutí své vyžaduje, tím častěji se přihodilo, že zobrazení jeho umění novějšímu se plně nezdařilo, že umělci scházelo oko, scházela nálada, že výtvor jeho zůstal mělký a neživotný.

Postava dětská jest jedním z těch problémů, které též v okruh tento spadají. Co úsudek obecný někdy za věc velmi snadnou považuje, náleží začasté k nejtěžším úkolům v říši umění. Byliť to též v oboru vytknutém vždy toliko mistři velicí, kteří problém tento opravdově a dokonale rozřešili. Sochařství antické, Donatello, Rafael, Michelangelo, Correggio, Rubens, zanechali nám každý počet postav dětských, jež k nejlepšímu se řadí, co z ruky jejich vůbec vyšlo.

Podávání a vylíčení mladistvých forem a tváří vymáhá velmi podrobný talent pozorovací, velice jemný cit pro rozdíly na pohled ne-

patrné. Ono jest zároveň — budiž to mimochodem řečeno — zejména pro malíře velmi nesnadným problémem technickým.

Každý zná ony podrobně provedené, ve svém způsobu proslulé hlavy stařen a starců, které Denner s houževnatou trpělivostí vrásku za vráskou, záhyb za záhybem, vlásek za vláskem i pomocí zvětšovacího skla věrně podle originálů svých napodobil. Před obrazy těmi, k nimž umělec ovšem i modelly své pečlivě vybíral, staneme, jati jsouce přírodní pravdivostí těch svraštělých starých tváří, i když hlubšího duševního interessu pro nás postrádají. Znak životní pravdy jest v lících těchto vepsán a skutečnost osobností těch je úplně zjevná a nepopiratelná. Kdo v umění toliko napodobení přírody vidí, mohl by snad mysliti, žeť ono zde stojí na jednom z vrcholů svých, a že malíř, jenž obličeje tyto s takovou podrobností podati dovedl, hladkou tvář mladistvou hravě nám vylíčí. Avšak týž Denner zanechal nám též několik hlav mladých, na něž patrně tutéž bedlivost byl vynaložil, před nimi zůstáváme však lhostejni a mineme je mlčením. Zde můžeme stopovati obtížnost znázornění hladké tváře, přes niž bouře života se dosud nepřenesly, v něž myšlenka, stáří a starost vážných a zřetelných znamení svých ještě nevryly. Umělec, jenž nápadnější stopy tyto s takovou věrností vypodobiti dovedl, stojí tu málomocen před úkolem druhým, mladé hlavy jeho jsou prázdné, neživotné, málo kdo si jich povšimne, když v galeriích je spatří. Můžemeť říci, čím starší je člověk, tím individualnější jest jeho obličej, tím zřetelněji obráží se v něm karakter jeho, který po dlouhou tu dobu života jeho času nabyl, by úplně se vyvinul. Děti, toť ví každý, jsou si v útlém mládí vesměs velice podobny. A právě v tomto malém rozdílu, v této málo vyznačené individualnosti leží část obtíže, při znázornění uměleckém se naskytující. Nitro a vnějšek jsou při dítěti ještě matné a nevyslovené. Jak formy těla jeho měkké, oblé, málo článkované jsou, tak i výraz tváře, útvar a pohyby jeho jsou nerozhodné a neurčité. Jen bystrým, pečlivým pozorováním pozná umělec karakteristické známky, ukryté pod mlhou nevyvinutosti fysické a duševní, jen objektivním, naivním vhroužením se v mysl dětskou dovede vytvořiti z dětské postavy dokonalé dílo umělecké. Každá strojenost a nepřirozenost pak jest při dítěti mnohem nápadnější, než při člověku dospělém, který životem a uprostřed společnosti moderní více méně cit pro nelíčenost a otevřenost zjevu osobního nutně ztrácí. Tak padají tedy při vylíčení postav dětských mnohem jemnější rozdíly na váhu, nepatrná pochybení v konturu, v kresbě a modellaci stírají tu rysy jemně význačné, malá úchylka linie, již tužka, péro neb štětec učinily, a stínování lehounce pozměněné zjinačují postavu a veškerou zvláštnost její. A jak obtížno jest, by každé dětské tanutí mysli též dětským spůsobem zřetelně se podalo!

Netoliko tedy s potěšením a s vděčností, nýbrž také se soudným obdivem patříme na díla každého umělce moderního, který nadán objektivním talentem pozorovacím a naivní otevřeností mysli své dovede nám znázorniti v dítěti jakoby kus idealu z dob minulých, kdy člověk byl ještě cele svým, sám naivním a nepokrytým. Když pak k zdravosti pojímání ve výtvoru jeho ještě něžnost se druží, k pravdivosti ušlechtilost a krása, pak uznáme dílo podobné za utěšený a nevšední zjev, za

výtvor umělce nadání řídkého a vzácného. — A takovými jsou kartony Josefa Manesa, které v listech těchto uveřejniti hodláme, podávajíce dnes jeden z nejroztomilejších čtenářům svým.

Není to okolností zcela bezvýznamnou, ba charakterisuje to spolu ráz a povahu novějšího umění českého, že znázornění postavy dětské se čelním jeho representantům bezvýminečně dařívá. Kdož není okouzlen těmi malými, křepkými Černohorci, jež Čermák s patrnou zálibou tak často k předmětům štětce svého družil, kdo nevrací se vždy rád k tomu roztomilému růženci dětských hlav a tílek v Prokopu před Naumburkem, z něhož celá ta objektivní mysl Čermákova na nás v něžném úsměvu září. Jsou-li to postavy přímo ze života vzaté, tož hledí druhý nejpřednější umělec náš z jiného stanoviště na postavu dětskou. Ona koncepce více idealní, která však všude z podrobného studia přírody vychází, onen ráz tu něžné, tu bujaré slovanskosti, jakéhož jen duch hluboce původní schopen byl, jenž po cestách jinými vyšlapaných nikdy kráčeti nechtěl, ona vzácná schopnost k tvoření forem nových a přece vždy nitřně v sobě oprávněných a konečně též ona obdivuhodná jistota a lehkost kresby a komposice, všechny ty přednosti, pro něž každý duch soudný a samostatný Manesovi čestné místo mezi nejpřednějšími umělci moderními bez rozpaku vykazuje, vše to zračí se svým spůsobem též v dětských výjevech jeho.

Z ušlechtilosti a jemnosti, ze zdravosti, z měkkosti a hrdinné síly zároveň utkal on svůj idealní typ český a slovanský, štěpovaný z části na skutečnost, z části genialním pudem, řídkou tvořivou schopností vytušený, ztělesněný a zdokonalený. A byťby on i k plnému dovršení snahy své, k plnému rozřešení úkolu vytknutého, k plnému provedení myšlenky své nebyl naskrze dospěl, byťby i práce jeho byly namnoze nedokonány zůstaly a dílo jeho fragmentem, jak celý jeho umělecký zjev, — předc obráží se ve všem jasně originálnost, síla a hloubka jeho nadání sloučená s myslí idealní a vysoce ušlechtilou. Manes byl skutečným duchem tvůrčím, bez předchůdců ve zvláštním oboru svém, tvůrcem vysokým a vzácným, jejž za živa snad jediný velký Cornelius plně ocenil, k jehož typům se však každý umělec český vrací a řekli bychom vraceti musí, jakmile v náš vlastní život sáhá, by spůsobem idealním podstatu jeho vyjádřil.

Kartony pak, s jejichžto publikací dnes počínáme, objevují nám netoliko veškeré téměř vynikající stránky umění Manesova, ony mají i tu přednost, že se umělci v nich podařilo dopověděti úplně, co pověděti chtěl, že jest to cyklus souvislý a dokončený. Kolik by plodný duch jeho nám byl zůstavil děl podobných a vyšších, něžně neb velice koncipovaných, skrz naskrze našich, kdyby Manes jen část těch myšlenek byl provésti mohl, které v podobě lehkých zběžných náčrtků vznikly, v šťastné chvíli se započaly a na konec života jeho, když v duchu umělce se stmívalo, zas davem zničeny byly? . . . .

Povšechný obsah koncepce, která se nám zároveň podnětem všeobecnějších úvah stala, jimiž jsme též k hlubšímu a všestrannějšímu porozumění a ocenění jejímu přispěti hodlali, jest znázornění života a zaměstnání na panském sídle venkovském.

Octnulť se tu Manes před úkolem zvláštním, nesnadným a vděčným

zároveň. K obtížnostem zobrazení dětské postavy vůbec, o nichž jsme se již šíře zmínili, druží se zde ještě okolnost a úloha druhá: vylíčiti totiž dětmi výkony a počínání lidí dospělých jasně, zřetelně a způsobem charakteristickým, aniž by proto ráz naivně dětský v podstatě s nich se setřel.

Myšlenka byla rozhodně šťastně volena a stanovena jak ohledem na dekorativní účel celého díla, tak též vzhledem k zvláštní povaze talentu Manesova. Přenášeje činnost a počínání si osob dospělých na postavy dětské dodává umělec konání tomu ráz větší všeobecnosti a stírá z ní genrovitost v malbě dekorativní nevhodnou a rušící. Tím pak, že nahá těla dětská pojímání idealnějšímu snadno se propůjčují, dodá se celku samému ráz více idealní, ba v jistém srozumu monumentalní, kterouž zas jemná komika, spočívající v tom, že děti v situace lidí zrostlých uvedeny jsou, přiměřeně a půvabně oživuje. Výkony různé a poměry společenské, jak na podobném letním sídle rodin zámožných a vzdělaných se dějou a vyvinují, jsou převedeny v hru dětí, zaměstnání dospělých napodobující, sem tam lehce parodující; bavíme se jejich naivnostmi, nekalenou myslí jejich samy se osvěžujíce. —

Pochopujeme, že je to právě věk novější, který si toto východiště ze spletitých poměrů a forem naší dosud jednostrannou civilisací podmíněných zvolil, aby s pominutím nepřirozených příměsků její výkony lidské ze stanoviska povšechnějšího a typického pojmouti mohl. Doby jiné neznaly a nepotřebovaly ovšem podobných fikcí uměleckých. Zanechalať nám arciť renaissance italská několik postav dětských, do nichž tvůrcové jejich vložili se znakem života vyššího též duch a pocity o sobě nad věk dětský vysoce sáhající, avšak oddůvodnili to pak celou nadpozemskou podstatou jejich. Ani ten Ježíš Rafaelův v Madonně Sixtinské, ani jeho Amorové ve Ville Farnesinské, ani vznešené to dítě, které Madonna Michelangelova v Uffiziích do náruče své béře, ani ti malí geniové s pohrouženými, nadšenými tvářemi, ježto co zosobnění doplňujících myšlenek vedle oněch velebných postav proroků a sibyll na stropu kaple Sixtinské se vznášejí, nejsou dětmi rázu obecně pozemského. Zcela jinak než oni peřince dosud neodrostlí Ježíškové, kteří na obrazích moderních malířů náboženských ve Francii a jinde s rukama sepjatýma a se zrakem toužebně vzkrouceným extaticky k nebi povzhlížejí, kdežto základní typus tváře a všechny formy jejich z modellu zcela obyčejného téměř nepozměněné do obrazu vzaty jsou, jestiť ve vznešených výtvorech oněch velikých mistrů dřívějších již celý útvar jak hlavy tak těla mocně nadpozemský a nad běžnou obyčejnost vyvinutý, tak že mezi přecházejícím výrazem a trvalým typem základním žádné rušivé nesrovnalosti tu není. —

To však byly naskrze jen postavy jednotlivé, jimž úkol netoliko nad věk sáhající se udělil. Nehledě tu k oněm amorettům Pompejským, jichž různá zaměstnání s části snad ráz symbolický do sebe mají, byla to teprv doba copová, jež ve své odchýlenosti od poměrů přirozených potřebu toho pocítila, aby celé situace pomocí postav dětských umělecky vyjádřila. Činila to konvencionelně graciosním způsobem svým a doba moderní s větším menším štěstím ji sem tam v tom následovala, málo-

kdy s úspěchem tak rozhodným, s takovou jemnou produševněností celku a částí jako Manes v menších kresbách a větších výtvorech svých.

Cyklus Manesův, jejž nyní slovy svými podrobněji tu sprovodíme, skládá se z řady jednotlivých výjevů, z nichž každý o sobě celek tvoří a o sobě rámcem linearního ornamentu obklopen jest. Ornament tento je u souhlasu se zvoleným typem dětským jednoduchý a má onen ráz specifičně česko-slovanský, který Manes, rovněž na základě bedlivých studií v oboru tomto, byl sobě vytvořil.

Umělec rozvrhl si látku svou na výjevy z menšího počtu osob se skládající a formátu kratšího a na scény osobami bohatší a více podélné. Honba a rybolov, vinobraní a zase jízda, veslování a plování, práce ženské, tanec, rovněž pak zaměstnání vyššího druhu, předčítáním, hudbou a malbou, konečně všeobecná hostina, jsou motivy rozmilých komposic těchto, kteréž jednu po druhé předvedeme a rozboru svému podrobíme.

Letohrádky velmožů nebývají toliko vyzdobeny pracemi rukou uměleckých, jest to zejména pohlaví něžné, jež samo kresbou a malbou najmě květin a krajin v nich se zaměstnává. Tak budiž tedy zjev podobný pro dvojí půtah tento nejprvé tu předveden.

Vstupujeme v elegantní „studio" umělecké, kam mladá šestiletá dáma z vycházky se vrátila, odloživši přes židli svrchní svůj šat, by opět tu zasedla k stupnicím svým. V pravé ruce štětec, v levé paletu držíc maluje se vší něžnou pečlivostí velkou kytici, před ní na úpravném stolku postavenou. Na levé straně o lenoch sedadla opřen, sleduje mladistvý znalec upřeně postup práce její. Třetí a nejmladší člen společnosti prohlíží na zemi sedě s pohrouženou pozorností mapu s kresbami.

Naznačivše tuto scénu jednou z nejrozmilejších měli jsme při tom především výrazy a pohyby malých těch společníků na zřeteli.

Přistupmež blíže!

Pozorně přimhouřené oči mladého kavalíra, hlavička jeho všecka ku malbě nakloněná, pohodlně o lenoch opřené levé předloktí, příklon trupu, spolu pak pravá ruka kontemplativně do zadu položená, dodávají postavení jeho dokonalou nenucenost, a vše to jest zároveň nanejvýš přiměřené k vyjádření podílu a úkolu, jejž umělec na obraze mu vytknul. Jen jedna noha jeho je viditelná, avšak stojí na ní tak pevně, jako by místo, z něhož se zrak jeho v dokonávající se práci uměleckou noří, nikdy opustiti nechtěl; celý pohled jeho prozrazuje nám pozorného patřitele a znalce, i kdyby závitek v pravici držený nás v tom nepotvrzoval.

Ne méně pravdivě posazeno jest malující děvčátko, tak vážně a úplně v dílo své zabrané. Cítíme, jak očko, ač neviditelné, se zbožnou téměř bedlivostí na díle spočívá, maličké buclaté ručky drží náčiní malířské tak správně a dětsky zároveň, pravá noha pošinula se přirozeně nazad, by pravici a trupu volnějšího pohybu dopřála, celé tělo jest zlehka na levo otočeno, jak poloha místa, na němž štětec v té chvíli pracuje, toho vymáhá.

Nejrozkošnější však jest snad onen rozmile naivní, zdravím překypující malý tvor, jenž v pravém rohu zcela po dětsku na zemi sedí, s tou ručkou tak pohodlně a jistě o zem se opírající a ve shodě se

stářím jeho do vnitř otočenou, s těmi bohatými kadeřavými, přirozeně ku předu padajícími vlasy, pozvedající pravicí kresby, na kteréž s tak upřímnou, byťby i ne zrovna znaleckou pozorností se dívá.

Kolik podrobného pozorování přírody, kolik něžného neomylného citu uměleckého mluví k nám jediné z těchto tří postav dětských, na nichž oko soudnější a mysl jemná vždy opět s novým potěšením spočívá!

A předce jest celý ten účinek umělecký prostředky velice jednoduchými docílen. Formy těchto zdravých, zdatných a přece nikde snad hrubších a neušlechtilých těl dětských jsou pouhými konturami a nepatrným toliko stínováním naznačené, a přece při tom zas dostatečně a úplně od sebe odlišované. Oblé buclaté formy nejmladšího spolčníka, jenž napolo pod stolem skrčen sedí, označují již o sobě jeho věk, jejž zároveň i spůsob posezení i veškeré pohyby jeho nám věstily. Jemnější tílko malujícího děvčátka, s těmi uzšími zády, s těmi měkkými vlásky, jež právě v první cůpek se spletly, kontrastuje na první pohled se širšími útvary hocha, jenž za ní stojí.

Komposice celku jest, jak u Manesa samo se rozumí, přirozená a ladná zároveň, ač v tomto ohledu některé z druhých scén ještě nad tímto výjevem stojí. Plynulost a harmonický rythmus linií, kteréž jednotlivé postavy, menší a větší skupiny ohraničují, jest základním požadavkem při komposicích podobných, jemuž umělec všude ve svrchované míře zadost učinil. Stopujmež silhouetty částí a celku, sledujmež na př. onu vlnitou linii, jež s vněšním konturem pravé nohy stojícího hocha počíná, kadeře vlasů ohraničuje, s hlavy jeho — prázdným prostorem na krátce jsouc přerušena — k protější kštici malé umělkyně se sklání a po pravé straně její, kde toliko ruka ji protíná, přes zevní kontur obličeje, trupu a nohy zas ku zemi sbíhá, — jaká to plynulost v obrysu celé skupinky, jejž oko patřitele vždy s novou rozkoší opisuje, aniž by někde na jakousi sebe nepatrnější hranatost naráželo. A podobně tvoří malá na zemi sedící holčička o sobě celek obrysu vlnovitě pyramidálního, a vše dohromady dává nám opět ladně komponovanou, přerývkami náležitě oživenou skupinu, jejížto zevní linie v levo na obvodu přilby Atheniny počíná, na temeni stojícího hocha se vrcholí a přes hlavy obou děvčátek, jakož i přes záda sedící holčičky v pravém rohu zas dolů se nese.

A vše to je docíleno, aniž by to živé podrobné pravdivosti všech postojů, posezení a pohybů v něčem na újmu bylo, ba jemná plynulost linií těch podporuje znamenitě dojem půvabu a něžnosti, jenž z celého malého mistrovského díla toho nás ovívá.

Tento rythmický proud obrysů jest zase mile oživen rozmanitostí ve všem se jevící. Každá hlava jest nejen v základním svém typu a rovněž co do výrazu jiná, nýbrž každá je též jinak obrácena, jinak nakloněna, každé tělo jeví se nám se strany jiné, každá okončina má pohyb od ostatních úplně rozdílný. Třikráte jest zde zaměstnání se s vlastním předmětem obrazu, s kresbou a malbou vždy jiným spůsobem vyjádřeno. Sledujeme-li směry zevních a vnitřních linií na kartonu, všechněch těch kontur, jež postavy tyto ohraničují, jaká to rozmanitost čar, jež bez ohledu na vlastní obsah díla arabesku celého výkresu tvoří! V arabesce rozmanitost a ruch, v silhouettě jednota a klid, toť jednak

s předmětem přímo ze života vzatým, jednak zas s ideální povahou malby nástěnné co nejpřípadněji se srovnává! I tento dojem složitý jest opět sesílen rozvržením osob po ploše obrazové. Stejnoměrné rozdělení postav na obraze, umístění hlavní osoby v skutečný jeho střed, toť činí o sobě dojem klidu, uspořádání opáčné sesiluje dojem pohybu a ruchu. Jestiť to zkušenost v oboru malby tisícerými příklady ztvrzená. Jemná úchylka od přísné stejnoměrnosti a rovnováhy oživuje, aniž by tichost a klidnost celé komposice citelně ztratila. Toť zase vývod přímo z oné zkušenosti plynoucí. U souhlasu s tím sblížil umělec dvě z postav svých, od třetí prostorem je odděliv, a uchýlil převážnou massu i s hlavní osobou poněkud na levo, aniž by tuto však z vynikajícího místa u prostřed celku byl příliš pošinul. Čítáme mimo to stupnice s plátnem na rámci nataženým napolo k ní, tak že přec zase celistvé znázornění činnosti malovací, téměř přesně střed obrazu zaujímá. — Vezměmež onen dojem tiché pohrouženosti, jenž se životnou růzností zárověň ze všech postav z obrazu k nám mluví, i uznáme, žeť umělec veškerými prostředky k témuž cíli mistrně působil, a tato koncentričnost vší intence a snahy tvořivé jest zde jak všude jinde odznakem díla, jež ve svém spůsobu plné dokonalosti se dopíná. —

Král stepi.

Román

od

Serváce B. Hellera.

(Pokračování.)

Kněžna Lidie, kteráž nevčasným příchodem hraběte Korsákova a jeho dcery a ještě více nápadným spůsobem, kterýmž oba svou přítomnost v Petrohradě byli ohlásili, trapně dojata a značně rozčilena byla, přecházela v komnatě své matky, ani slova nemluvíc, z místa na místo, brala roztržitě všelijaké věci do rukou a odhazovala je zase nevrle, přesedávala s křesla na křeslo a přistoupila posléz k oknu, hleděla zamyšleně ven do pestré chumelice lidu i povozů a bubnovala prudce na silnou křišťálovou tabuli. Pojednou ustala bubnovat a hledíc stále na ulici, zvolala přitlumeným hlasem, jakoby se bála, aby nebylo jejích slov ven slyšeti:

„Matinko! Právě jede kolem hrabě Korsákov s dámou, kteráž je nápadně podobna naší Adelaidě. Je to zajisté její matka! . . . Už přejeli. On sebou ani nepohnul, ale ona nemohla patrně odolat a podívala se sem vzhůru. Uzřevši mne u okna, sklopila rychle oči . . . ale nyní se ještě jednou ohledla . . . zmizeli.“

„Upřímně řečeno, milá Lidie“ — odpověděla kněžna Anna — „mne ta věc nikterak netěší. Nemiluji zbytečná napnutí mezi rodinami a nenávidím intrik. Proto trvám na svém, že musíme dát Zenaidě a hraběti dostaveníčko a že se musíme zachovati k nim tak přátelsky, jako bychom jejich stanovisko úplně chápaly a mlčky omlouvaly.“

„Když jinak býti nemůže, souhlasím“, vpadla jí do řeči Lidie. „Ale pak prosím, abyste jim dala dostaveníčko u mne; toho zadostučinění máme přece právo žádat.“

„Nenahlížím, proč bychom tak nemohly učinit“, odpověděla kněžna Anna; „v tvém domě Adelaida není a dále, než na Adelaidu, se přece jejich choulostivost vztahovati nemůže, sice by ovšem mezi nimi a námi všechno další spojení muselo býti přerušeno. Jdi tedy, milá Lidie, napiš koncepty dvou listů, jeden za sebe a druhý za mne. Tvůj list bude odeslán o něco dříve, než můj. Požádej Zenaidu co nejdvorněji, aby tě ve čtvrtek navštívila. Já pak oznámím jí, že ji budu za účelem do-

žádané schůzky očekávat pozejtří o 2. hodině odpolední v tvém salónu. Jdi tedy a sestav koncepty, abychom o nich ještě porokovaly."

Lidie odešla do kabinetu své matky, aby listy sestavila a kněžna Anna jala se přehlížeti obsah právě vydaného sešitu „Věstníku Jevropy".

— — — — — — — — — — — — — —

Tím časem, co kněžna Anna s dcerou o odpověď k listu Zenaidy Korsákovy se smlouvaly a dotyčné listy sestavovaly, přecházela také Adelaida prudce po své komnatě, sedala a opět vstávala, tiskla horké čelo brzy do dlaní, brzy na chladné okno, oddychovala si těžce a pak se opět pohrdlivě smála, slovem zápasila s neobyčejným rozčilením. Listy contessy Zenaidy a hraběte Korsákova, o kterých jí byla Lidie zprávu podala, poranily a pobouřily ji v samé hlubině duše. Cítila plnou tíhu potupy a povržení, kteráž v nich obsažena byla, a hrdá, stále do výše se nesoucí mysl její byla jako mrazivým dechem sibířského větru popálena. Podrážděná obraznost líčila jí křiklavými barvami celou síť nástrah, kteréž na ni položeny budou a ukazovala jí řadu mravních porážek, kterýmž ujíti nemůže, setrvá-li v trpné nečinnosti, ku kteréž ji protektorát kněžny Lidie odsuzoval. Viděla, že se již rozvlnil boj proti ní a pochybovala, že by idealistická Lidie s to byla, boj ten za ni vítězně provésti. Želela trpce, že byla nerozvážně tak do popředí posunuta a předmětem zápasu učiněna, ze kteréhož jí žádný vavřín kynouti nemohl; ale ustoupiti přece nechtěla, ba ani nemohla, dokud by byla jaksi jen sázkou kněžny Lidie, o kterouž sázku se hrálo. Věděla, že její matka v Petrohradě mešká a že hrabě Korsákov samoten návštěvy koná, neodvažuje se přese všechnu svou železnou umíněnost nikam ji uváděť, a okolnost ta Adelaidu ještě více tísnila, než úklady princessy Sčerbatovy, kteréž ji původně přec toliko v jedné části petrohradské společnosti ohrožovaly.

„Můj bože," zvolala vrhajíc se opět do křesla, „jaké to postavení! Lidie, předstihujíc ještě mou vlastní snahu, žene mne na vrchol společnosti, ale tam seřadil se již nepřátelský šik, kterýž mne sřítit chce do propasti. Že nevykázala mi úkol skromnější, ve kterémž bych, prosta nepřízně a zášti, třeba šťastně byla mohla žíti! Je pravda, že nejsem právě ke skromnosti zrozena... můj cit a má touha nesou se do vysoka... ale skromnější začátek byl by lepším začátkem, byl by průpravou k přirozenému postupu býval. Mělo se začíti opatrněji, s měrou a klidným výpočtem... avšak Lidie nemiluje přechodů, ona chtěla rázem svůj plán provésti, a mně samé lichotil úkol, abych se jako Minerva v lesklém zbrojení rázem objevila uprostřed turnaje... To se ovšem povedlo, ale nyní stojím v kole snad samých odpůrců a nemohu ani zpět, ani ku předu. Boj o mne sotva začal a již cítím se jako mezi dvěma mlýnskými kameny. Boj nebyl beznadějný, jen neměla tak záhy přijet Zenaida,... jen kdyby se nebyla v Petrohradě objevila má matka! To zlomilo nám v rukou oštěpy. Příchod hraběte spůsobil v zdejší aristokracii pravou sensaci a moje matka stala se už zajisté předmětem jizlivých pomluv a úsměšků. Ubohá matka! Je ženou jednoho z předních kavalírů ruských a přece nemá v společnosti lepšího místa, než druhá nebo třetí kaduna kteréhokoliv tureckého paše, která nesmí na světlo salónu. Však nedosti na tom: co se o ní asi povídá!

A to všechno padá plným odleskem i na mne, s ní zároveň trhají i mne, a okolnost, že hrabě s mou matkou do společnosti se neodvažuje a že k vůli mně ani on ani Zenaida prahu Galicynova domu překročiti nechtějí, dodává všem klevetám i domněnkám sankci skutečné pravdy. Můj Bože, v jakém světle se to jevíme! Nejsme sice žádnými ideály, avšak znám tu společnost a vím, že nejsme horší, než mnohé z těch, kteréž na nás s opovržením pohlížejí a nás se štítí... Než, boj je zahájen a jde o to, jak jej s úspěchem dobojovat aneb jak se z něho čestně vyzouti. Ani to, ani ono není snad přece nemožné, a tu šlo by o to, co je snazší. Snad není situace tak zlá, jak si ji v rozčilení líčím, snad se o mne společnost méně stará, než se domnívám, snad se o mně ani mnoho nemluví, snad je vliv kněžny Lidie a jejích spojenců dosti mocný, aby mne aspoň nad vodou udržel... Však ne ne, neoddávej se, Adelaido, žádným přeludům — okolnosti a skutečné poměry, kteréž proti mně svědčí, jsou mocnější, než idealní láska kněžny Lidie a pak... zdaž není i tato láska sama nebezpečně ohrožena? Lidie uvidí všechno, uslyší všechno, ba uslyší snad více, než je pravda, a nesměla by býti aristokratkou, aby aspoň neochladla. A dům Galicynův nebo Odojevského, snesou snad ty, aby se o nich k vůli mně mluvilo s úsměškem? Nesnesou, nemohou toho snésti, i kdyby jinak sebe více byly prosty předsudků. A co zbude pak mně? Nic, než abych jako druhdy Eva, tvář rozpuštěným vlasem majíc zastřenu, s pláčem a studem ztracený ráj opustila! A dále? Ano dále?! Dovedu trávit skromně v zátiší občanského života? Kdybych toho dovedla, byl by můj problém rozluštěn, má budoucnost rozhodnuta. Našla bych snadno zaměstnání svým vědomostem a svému umění přiměřené, oddala bych se pracím, ku kterýmž jsem spůsobilá, pak provdala bych se za muže třeba prostého, ale upřímného, který by mne z plna srdce miloval... spravovala bych dovedně a se vkusem svou, třeba jen skromnou, ale utěšenou domácnost a byla bych šťastna v útulném kruhu šťastné rodiny... Ale takového štěstí nejsem schopna. Můj cit bouří a vzpírá se proti práci konané k vůli výživě; neboť co znamená u děvčete takováto práce? Službu! Mráz mne pojímá při myšlence, že bych měla opět vstoupiti v poměr služebný! Moje postavení v rodině Korsákových bylo sotva stínem takového poměru, tam jsem spíše vládla, než sloužila a přec doznala jsem i tam měrou vrchovatou, co znamená býti sluhou! Ne, dokud se všechny struny nestrhají, do takového poměru již nevejdu! Nač měla bych mládí, krásu, společenskou uhlazenost, ducha a vzdělání? Snad abych se lopotila, přemáhala a zapírala jako dívky, kteréž toho všeho nemají? Zdaž nezahodila bych tím věno, kteréž mi daly příroda, vychování a dosavadní zkušenosti života? S takovým věnem může dívka mé povahy větší požadavky činit... Svou paní chci se časem také státi, ale jaké čáky bych měla v poměru služebném? Musela bych se spokojiti někým z učeného proletariatu, nějakým snad profesorem nebo malým úředníkem, kterýž — sám sluha — celý den lopotit se musí a své ženě ničehož dopřáti nemůže... anebo snad abych se provdala za nějakého kupce z rodu mužíků! Jeho něžnost byla by mi protivna, jeho objetí hnus, jeho sprosťáctví zděšením; Nemohu juchtoviny ani cítit, a naši kupci byli ještě juchtovinou odkojeni... Ne, to všechno

ponechám si v záloze pro případ čirého zoufalství. Ale dokud je možnost, že docílím postavení sebe důstojného, dokud se nebudu muset vzdáti vší naděje, že přece dosáhnu, po čem má duše dosud práhla, nesložím zbraně, neustoupím!“ ...

Adelaida vtlačila tvář do dlaní a přemýšlela tiše; ale myšlenky její neměly asi ladu, neboť prsa její začala opět mocně pracovat a dech byl zase těžký. Spustila ruce do klínu a pokračovala v přerušené samomluvě: „Vůle byla by sice pevná, ale půda houpá se mi pod nohama! Sama na sebe se prozatím spolehnouti nemohu a přátelství kněžny Lidie neposkytuje mi už žádné pevné záruky. Bývajíť okolnosti mocnější všeliké lidské přízně, a ty jsou mi nyní svrchovaně nepříznivy. Na Lidii samotnu tedy již spoléhati nesmím, ale mimo Lidii jakého mám ještě spojence? ... Knížete Rumjancova! Ano, jest rozhodnuto: použiju obou co možná nejvíce. Nechám Lidii za sebe myslit a pracovat, ale budu sama také myslit a pracovat o jiném plánu s Rumjancovem. Padne-li jedna tvrz, uchýlím se do druhé!“

To pověděvši, zasedla k psacímu stolku a jala se psáti list tohoto obsahu:

„Milý kníže!

Nabývám přesvědčení, že jste dobře prorokoval. Nástrahy na mne se množí, okolnosti utvářejí se vždy nepříznivěji, postavení mé stává se vždy nepříjemnějším a — což hlavní jest — trvalé odloučení od Vás zdá se mi již nesnesitelným. Čím více o tom všem přemýšlím, tím jasněji poznávám, že jste měl pravdu. Uvažovala jsem také o Vašem plánu, ale nedospěla jsem k jinému náhledu, než k tomu, že bude nejlépe když všechno Vašemu rozhodnutí zůstavím. Nezměnilo-li se také Vaše mínění, považujte tyto řádky za důkaz, že s Vaším plánem souhlasím. Chcete-li tedy, učiňte přípravy, aby mohl býti proveden. V sobotu je večer u kněžny Gagarynové; budu Vás tam očekávat. Do té doby jsem Vaše

Adelaida.

P. S. List tento mi laskavě vraťte.“

Dopsavši, složila list do malé parfumované obálky, opatřila jej známkou městské pošty, vyšla pak s komornou na procházku a vpustila jej do první poštovní schránky.

Touž dobou jel v lehkém kočárku s jedním koněm komorník knížete Odojevského do paláce knížete Ščerbatova s listem kněžny Lidie na Zenaidu Korsákovu a za hodinu na to jel týmž směrem komorník knížete Galicyna-Rjabčika, nesa Zenaidě list kněžny Anny a kromě toho ještě list knížete, svědčící hraběti Korsákovu, kterýž obýval řadu komnat v prvním patře hôtelu de France.

Hrabě Korsákov přelétnuv spěšně list, kterýmž mu Lev Galicyn krátce oznamoval, že jest kněžna Anna ochotna sejíti se s ním a jeho dcerou ve čtvrtek o 2. hodině odpolední u kněžny Lidie Odojevské, udeřil se ploskou rukou prudce do čela a zvolal nevrle: „Na Odojevské jsem dosud ani nevzpomněl — je vidět, že stárnu!“ Ale podívav se na hodinky, doložil s uspokojením: „Ještě není pozdě; učiním ihned kněžně povinnou návštěvu!“

Zazvonil, dal zapřáhnout, a než půl hodiny minulo, stanul jeho kočár před palácem knížete Odojevského. Kněžna přijímala náhodou a takž bylo aspoň s jedné strany formě zadost učiněno.

* * *

Ve čtvrtek odpoledne očekávala Adelaida s napnutím a nikoliv beze strachu návratu kněžny Anny ze schůze s hrabětem Korsákovem a Zenaidou. Věděla ovšem, že si byla kněžna Galicynová, povolujíc žádané dostaveníčko, vyhradila, aby se o příčině, pro kterou Korsákov a jeho dcera jejímu domu se vyhýbají, zmínka nestala, ale byla proto přece plna nepokoje. Soudila, že bude hraběti i Zenaidě především na tom záležet, aby své nápadné chování vůči Galicynovu domu odůvodnili a ospravedlnili, a že nebude snad zcela nemožno, přemluviti kněžnu Annu k tomu, aby ospravedlnění to vyslechla.

„Ospravedlnění hraběte a Zenaidy,“ pravila Adelaida v myšlenkách sama sobě, „musí býti těžkou žalobou na mne a bude snad těžší, než vskutku zasluhuji. Vyslechnou-li je kněžna a Lidie, bude jejich přízeň ke mně ztracena, neboť o tom nemohu přece pochybovat, že dají spíše hraběti za pravdu, než mně. A kdyby ani žádného delšího výkladu nepřipustily, několik srozumitelných poznámek nebo narážek starého hraběte může postačit, abych zde o všechnu vážnost a přízeň byla připravena... Považujíc to všechno za možné, zneuznávám arci noblessu hraběte Korsákova a jeho dcery, noblessu, kteráž by jim dříve nikdy nebyla dovolila, aby o věcech trivialních mluvili; než okolnosti jsou nyní tak zvláštní, že by nebylo věru s podivením, kdyby použili té příležitosti, aby mi hlavu rozšlápli. Kdož ví, jak je lidé proti mně popudili! Avšak jsem arci na všechno připravena; čím dříve se mi situace objasní, tím lépe!“

Sotva že byla tato odhodlaně pronešená slova vyřkla, zastavil se před portálem kočár.

„Toť kněžna,“ zvolala rozčileně Adelaida; „snad jsem již souzena!“

Přistoupila rychle k oknu a oddychla si — byl to kníže Lev Galicyn, který se vracel k obědu.

Asi za půl hodiny zastavil znovu kočár před portálem a Adelaida, aby co nejdříve jistoty nabyla, spěchala s chvějícím se srdcem kněžně v ústrety. Kněžna byla jaksi překvapena, že jí Adelaida vstříc přichází a usmála se významně. Adelaida, kteráž proti obyčeji se sklopenou hlavou se blížila, nespozorovala ten úsměv a patrně, aby nejkratším způsobem seznala, v jakém rozmaru se kněžna vrací, políbila jí přítulně ruku. Kněžna pozastavila se a prohodila laskavým tónem: „Jsi nějak rozčilena, Adelaido! Buď pokojna, nic se nestalo!“

Políbila ji zlehka na čelo a odebrala se, komornou provázena, do svých komnat.

Adelaidě se značně ulevilo. Vědělať už, že z té krise její jméno vyvázlo bez pohromy a úrazu, a v jejím nitru probouzela se již naděje, že snad tak zůstane i na dále. Již byla přesvědčena, že Korsákov a jeho dcera k vůli sobě samým nikterak o její zlehčení státi nebudou, což by jí a Lidii ovšem bylo značnou podporou. „Ostatně,“ pravila si

odcházejíc k společnému obědu do jídelny, „což mohou na konec také mluvit? Do mého nitra neviděli a to, co se mezi námi skutečně událo, týkalo se tak důvěrných rodinných poměrů, že si žádným spůsobem přáti nemohou, aby vynášeno bylo na veřejnost. K smýšlené pomluvě pak dojista nesáhnou.“

Takto upokojena zasedla na obvyklé místo k tabuli. První věcí, o kteréž se při obědě mluvit začalo, byla ovšem schůze kněžny Anny a Lidie s „králem stepi“ a jeho dcerou.

„Tedy všechno se obešlo hladce a líbezně!“ prohodil kníže Galicyn. „Obdivuji se, kněžno, vašemu sebezapření a diplomatickému taktu.“

„Nebylo ho ani hrubě potřebí,“ odpověděla kněžna. „Hrabě i jeho dcera počínali si tak obratně a srdečně, že téměř okamžitě rozptýlili utajenou nevrlost, s kterouž jsem byla přišla. Ani jediné neopatrné slovo, ani jediná zbytečná narážka, ani stín nějakého napnutí. Obzvláště líbil se mi spůsob, kterýmž se omlouvali, aniž by se byli jediným slovem dotekli příčiny, pro kterouž se našemu domu vyhýbají.“ Při těchto slovech podívala se kněžna laskavě na Adelaidu, kteráž zapýřivši se, oči sklopila. „Zachovali se zcela dle mého přání,“ pokračovala kněžna, „a nemýlím-li se, bylo jim samým velice příjemno, že se mohli tak lehce přenésti přes okolnost pro obě strany tak choulostivou. Vzpomínajíc toho, divím se skoro sama, že jsme se tak přátelsky rozešli. Korsákov a jeho dcera učinili zrovna atentát na společenský zákon, a já jsem jim přece tak rychle odpustila, ačkoliv důvodu jejich jednání nikterak neuznávám. Povolily jsme jim schůzi, jen abychom se vyhnuly bezdůvodnému hněvu, kterýž považuji za skandál, a dobře jsme učinily. Nepochybuji, že se našemu taktu ještě podaří, všeliké nedorozumění rozptýliti. Bylo by věru škoda, kdybychom se byly snad znepřátelily. Zenaida je tak milé a líbezné děvče, že bych ji byla zrovna líbala, ačkoliv jsem se na ni v srdci hněvala. Nemohu si dle svého vkusu představiti rozkošnějšího terzetta, než jaké by utvořily Zenaida, naše dcera Lidie a zde naše Adelaida.“

Adelaidu bodla poslední slova kněžnina u srdce. Že se kněžně v Zenaidě tak velice zalíbilo, považovala pro sebe ihned za vážné nebezpečí. Sevřela pevně rty a hleděla upjatě na stůl před sebe. Kníže, kterýž to byl zpozoroval a za známku rozpačitosti uznal, obrátil se ku kněžně a prohodil žertovně káravým hlasem: „Neuvádějte, kněžno, slečnu do rozpaků; lichocení z vašich úst dovedlo by i otužilejším povahám spůsobiti závrať!“

„Však jsem již také s výkladem u konce,“ odpověděla týmž tónem kněžna, „a moje Adelaida ví, že mluvím všechno od srdce.“

Adelaida povstala, přiblížila se graciósně ku kněžně a políbila jí vroucně ruku. Kněžna se opět spokojeně usmála a řeč obrátila se na to jiným směrem. —

Večer, když čaj se podával, přijely, jakoby se byly umluvily, kněžna Lidie a hraběnka Zavalská. V divadle nebylo nic, co by za podívání stálo, koncertní saisona nebyla ještě zahájena a také jinak nebylo nic zábavného na denním pořádku. Proto byla kněžna Anna té návštěvě velice povděčna. Kníže odebral se, synem provázen, do šlechti-

ckého klubu a dámy uchýlily se do malého bílého salónku. Mluvilo se nějaký čas o rozličných drobných denních záležitostech, o divadle a ohlášené již saisoně vlašské opery, o virtuosech, kteří té zimy v Petrohradě koncerty uspořádají, až posléz kněžna Lidie hovor k věcem obrátila, kteréž ji na ten čas nejvíce zajímaly.

„A propos, má znejmilejší," pravila hraběnce Zavalské, když se byla Adelaida za jistou záminkou odstranila, „vy jste byla včera večer u Sčerbatových, nemáte nic, co byste nám o tom pověděla?"

„Ach ovšem," odpověděla tato, „vždyť jsem vlastně proto přišla. Zvláštního neudálo se arci nic, avšak již to vás bude zajímati, že se Sčerbatovým ten večer úplně podařil. Návštěva byla neobyčejně četná, toiletty vesměs vkusné a smýšlení, mohu říci, rozjařené. Jak jste si byla přála, dostavili se také všichni vaši přátelé, až na knížete Rumjancova, a takž měla princessa na oko skvělé zadostučinění, že viděla kolem sebe shromážděnu i stranu svou i opposici. My přišli jsme ovšem, abychom spůsobem co možná nejméně nápadným dělali opposici, ale musím se ihned vyznati, že se nám to nepodařilo. Zenaida Korsákova přišla, provázena svým otcem, a opanovala téměř okamžitě. Ani byste neuvěřila, s jakým napnutím jejího příchodu očekávali ti, kdož dosud neměli příležitost ji seznati. Ti pak, kteří ji už znali, byli zase zvědavi, jaký dojem Zenaida na ostatní učiní. Abych zkrátka pověděla, dojem ten byl nad očekávání příznivý. Všichni byli okouzleni a nikde nezaslechla jsem jiné řeči, než naprosto lichotivé. Pravím vám to zcela upřímně, abyste věděla, jaká je situace. Zenaida oslnila celou společnost nejen svým zjevem, kterýž je velice půvabný, jak víte, nýbrž i svým, lehkým sice a co do formy bezúhonným, ale při tom přece naprosto nenuceným a přirozeným chováním. Pánové říkali, že z ní vane dech jarní fialy, že je obestřena jakýmsi rajským kouzlem, jemuž nikdo odolati nemůže, a jaké jsou ještě toho druhu průpovědi, a dámy, ačkoliv jsem tu i tam viděla patrnou závist a řevnivost, přilnuly k ní přece okamžitou přízní. Já sama, ačkoliv jsem ve svých zásadách dosti pevna, musela jsem si na konec vyznati: Tu děvu musí každý milovat! Cítila jsem dobře, že je v tom kus naší porážky — avšak, pomyslila jsem si na to, což vedeme válku proti Zenaidě? Vždyť chceme přece jen Adelaidě pomoci a Zenaida mohla by nám v tom býti překážkou, jen pokud by jí Sčerbatova co svého trumfu používala. Boj opověděli jsme jen Sčerbatově; proti Zenaidě, milá Lidie, bylo by všechno úsilí marné. Ostatně nenahlížím, proč bychom se měly nepřátelsky chovat k děvčeti, které nikomu, ani Adelaidě dosud neublížilo. Dávala jsem na všechno bedlivý pozor a mohu vás ujistit, že se ani jediným slůvkem Adelaidy nedotekla, ač byla k tomu několikráte a přímo beztaktně povzbouzena. Vyhnula se každé podobné narážce s lehkostí, kteréž jsem se až podivila, a čerpám z toho přesvědčení, že nemá k Adelaidě žádné zášti. Což abychom té okolnosti použily? Vy pronikla jste hned na ponejprv s Adelaidou, princessa tolikéž se Zenaidou. Jste prostě vyrovnány. Avšak vítězství naše bylo by v tu chvíli rozhodnuto, kdyby se nám podařilo získati Zenaidu aspoň tak dalece, aby nebyla v rukou princessy trumfem proti nám. Co tomu říkáte?"

„Již jsem o tom přemýšlela, milá hraběnko," pravila pokyvujíc

hlavinkou kněžna Lidie, „a jsem ráda, že se naše myšlenky zase tak shodují. I já shledala jsem, že je Zenaida dosud tak líbezná a milování hodná, jako byla druhdy, a nemohu tudíž jinak, než s vámi souhlasit. Když dnes Zenaida ode mne odešla, pomyslila jsem si ihned, že je svrchovaně zbytečno, aby mezi dvěma tak milými děvčaty, jako jsou Zenaida a Adelaida, trvalo nepřátelské napnutí, abychom jednu bíti chtěly druhou. Že starý Korsákov Adelaidě se vyhýbá, pochopuji; ale nenahlížím, proč by se ony dvě měly nenáviděti. Pokud vím, neublížily si nikdy na vzájem, a Adelaida nemůže býti za svou matku zodpovědna činěna, jako Zenaida za svého otce. Myslím tedy, že by stálo za pokus, Zenaidu s Adelaidou smířit a opět spřátelit. Tím bylo by vrchovatou měrou docíleno, o čem jste prvé mluvila."

„Jste o celý hon přede mnou, milá Lidie," odtušila hraběnka Zavalská. „Chtěla jsem pouze navrhnouti pokus, získati Zenaidu jen tak dalece, aby se nepropůjčovala k žádným přímo nepřátelským útokům na Adelaidu, aby zůstala mezi námi nestrannou, což se mi nikterak nezdá nemožným. Ale myslíte-li, že je možná je smířit a spřátelit, já souhlasím a budu vám v tom ze vší síly nápomocna."

„Tedy ujednáno," na to zase Lidie; „ale pokus ten, má-li se podařit, musí se státi co nejdříve, než podryta bude půda. Pozejtří je večer u naší tetky, kněžny Gagarynové. Zenaida přijala pozvání a přijde. My dostavíme se též, vezmeme s sebou Adelaidu a pokusíme se je sblížit a smířit. Mohu tedy na vaši pomoc spoléhat?"

„Jako sama na sebe," odpověděla hraběnka.

V tom vešla zase do salónku Adelaida.

„Právě smluvily jsme se, má drahá," oslovila ji Lidie, „že půjdeme v sobotu večer ke kněžně Gagarynové a očekáváme bezpečně, že nás tam doprovodíš."

Adelaida podívala se tázavě, jakoby něco zvláštního tušila, na Lidii a hraběnku a odpověděla s lehkým, ale nuceným úsměvem:

„Činím vždy s radostí, cokoliv za dobré uznáváte. Jen o tu laskavost bych důtklivě prosila, abyste na mne přílišnou pozornost neobracely.

Kněžna Lidie a hraběnka slíbily, že se dle toho přání zachovají, a poněvadž byl již čas pokročil, povstaly, rozloučily se a odjely.

Nadešla sobota a nastal večer. Zářící salóny v prvním patře paláce knížete Gagaryna plnily se rychle skvělou společností a šumem veselého hovoru. Co tu bylo krásy, půvabu a ducha! Se skvostným hedbávem zápolily o palmu hebké rozpuštěné vlasy mladých šlechtičen a jiskření drahokamů bylo překonáno leskem rozmarně zářících očí. Avšak vešla Adelaida a všechno bylo překonáno. Vstoupila do salónu po boku kněžny Lidie, zároveň s kněžnou Galicynovou a princessou Olgou, a v celé společnosti nastala okamžitá proměna. Kam přistoupily, umlkal dosavadní šum veselého hovoru a zraky všech upínaly se s podivením na ni. Byla patrně rozechvěna, ale v tom rozechvění krásnější, než kdykoli dříve a rozhodně krásnější všech přítomných krasavic. Její toilettu pak uznávali mladší pánové souhlasně za vrchol krasochuti a ženského umění. Adelaida stala se předmětem obecného obdivu a upjaté pozornosti, ale obdiv ten nesl se toliko k jejímu zevnějšku a byl

provázen nápadnou chladností v chování. Vyjma několik nejdůvěrnějších přátel rodiny Galicynovy chovali se všichni pánové k Adelaidě velice zdrželivě a na mnohých bylo zřejmě viděti, že by se jí s ohněm a plnou chutí dvořili, kdyby — nebylo svědků a svědkyň. Dámy pak chovaly se namnoze ještě nápadněji: byly ku kněžnám samá pozornost, ale zanedbávaly Adelaidu, jakoby ani přítomna nebyla aneb aspoň přítomna býti neměla. Lidie namáhala se marně, aby ten tichý trpný odpor překonala, neboť i její nejdůvěrnější přítelkyně ostýchaly se s Adelaidou důvěrněji obcovat, jakoby se byly bály kritiky. Adelaida rděla se ustavičně a bledla, jakoby ji byly střídavě horkou a studenou vodou polévaly, a také staré kněžně stávala se situace vždy nepohodlnější. V tom přibyl kníže Rumjancov a všem třem dámám svalil se kámen se srdce. Kníže nabídl Adelaidě ihned své rámě a jal se ji vítězoslavně salóny provádět. Adelaidě zdálo se, že dostává opět křídla, neboť v tu chvíli, kdy na rameni knížete se objevila, změnilo se chování všech mladších kavalírů. Tito, považujíce knížete Rumjancova jaksi za hromosvod, odkládali všude svou dosavadní zdrželivost a začali se Adelaidě dvořit s plnou chutí, kterouž jim vnukala její duchaplnost a krása. Lidie pozorovala to z pozdálí s nemalým uspokojením a těšila se v duchu nadějí, že pomocí Zenaidy Korsákovy Adelaidě úplné zadostučinění opatří a sobě vítězství pojistí. Avšak Zenaida dosud nepřicházela.

Tím časem přistoupil kníže Rumjancov s Adelaidou, když byl už téměř všechny své známé obešel, k loubí z exotických rostlin, kteréž upraveno bylo mezi dvěma mramorovými pilíři, jakých celá řada hlavní salón od tak zvaného zimního sadu dělila. Prostor mezi jednotlivými pilíři byl — až na dva volné průchody — všude proměněn v útulná loubí s obloukovými lavičkami na obou stranách, tak že se do každého loubí s každé strany, ze salónu i zimního sadu dva nebo tři lidé mohli posadit, jsouce pak ovšem zády k sobě obráceni a houštím nádherných rostlin odděleni. — Rumjancov, chtěje s Adelaidou několik důvěrných slov promluvit, usadil se s ní do nejbližšího loubí pod košatou palmu, ale byl nemile překvapen zpozorovav, že v tomtéž loubí s druhé strany dva muži sedí a hlasitě spolu se baví. Byl by ihned dále odešel, kdyby nebyl předmět, o kterémž oba sousedé rozmlouvali, jeho pozornost na se upoutal. Mluvili o východní válce, kteráž tehdá hrozila.

„Vy tedy nevěříte," pravil jeden, „že přijmeme válku, která se nám zrovna vnucuje?"

„Nevěřím," odpověděl pevně druhý, „ačkoliv by byla k tomu doba velice příhodná. Nejsme, opravdu řečeno, ani dost málo připraveni. Dokud nebude celá naše branná soustava na moderní způsob přeměněna a dokud nebudou v lepším stavu naše finance, nemůžeme se žádné války odvážit. Mně je to, abych pravdu řekl, zcela vhod, neboť nemiluji válek. Souhlasím úplně s tím, co říkal car Pavel, otec zesnulého císaře Mikuláše. Jak vám známo bude, vyzval car Pavel všechny evropské vladaře, aby se na příště místo války vždy sami se svými ministry k souboji dostavili. „Války vedeme pro sebe," dokládal, „pro své dynastické prospěchy, a naši ministři je podněcují — nuže vybojujme si je tedy pokaždé také sami mezi sebou. Nač mají za naše spory trpět naši národové? Navrhuji tedy, aby se stalo od nynějška řídící zásadou:

místo válek souboje mocnářů!“ Nelíbila by se vám také tato myšlenka?“

„Jsem žurnalista a tudíž podobným illusím nepřístupen; vám, execellence, co ministru jeho veličenstva císaře, sluší tím méně podobné dobromyslné fantasie. Kdybyste tak promluvil veřejně, myslím, že by se vám také veřejně vysmáli. Vy jste tedy pro souboj; dobře, že to vím! Až nám zase budete chtět list na tři měsíce zastavit, pošlu vám svého sekundanta. Nač má za naše spory trpět nevinné čtoucí obecenstvo? Ale že tak o souboji mluvíme — napadá mi historka, která právě se udála a sem dobře se hodí. Povšiml jste si, excellence, zajisté také krasavice, kterouž sem prvé uvedla kněžna Lidie Odojevská?“

„Kdož by si jí nepovšiml!“ odpověděl ministr. „Říká se jí Adelaida markéza Campbellová a vypravují se o ní rozličné věci.“

„Nuže dobrá, nemusím tedy nic z minulosti opakovat. Jen tolik musím ještě připomenouti, že má ta dáma mou úplnou sympatii. Jsem, jak víte, ctitelem krásy a ducha. A nyní k věci. Syn téhož hraběte Korsákova, v jehož domě Adelaida Campbellova dříve žila, zavítal nedávno do Petrohradu, aby zde svá studia dokončil a pak do státní služby vstoupil. Je s otcem v nepřátelství a žije zcela jako každý jiný student, skromně a vesele. Nikomu se tu nepředstavil a nenavštěvuje také nikoho mimo universitu a traktýr. Včera večer odbývala se za příčinou universitního svátku studentská „lehká pitka“, do kteréž se ovšem Alexandr Korsákov dostavil. Ale přišel pozdě a musel se tudíž zatím posadit na konec tabule mezi studenty, s nimiž se dosud znal jen od vidění a mezi nimiž se nalézal také mladý kníže Sčerbatov. Začala řeč o dámách a tu otázal se jeden z rozjařených mladíků druhých, zdali již také viděli krásnou cizinku, která u Galicynových žije? Tu dal se Sčerbatov potupně do smíchu. „Zdali jsme ji už viděli!“ zvolal. „Něco takového umí na sebe obracet pozornost. Myslím, že by ji už mohl znáti celý Petrohrad.“ Po tomto zlehčujícím úvodu začal vypravovat všelicos z její minulosti, mluvě při tom velmi nešetrně o domácnosti hraběte Korsákova na Voroběnce — jak se zdá, samé smyšlenky a zlomyslné klevety — a skončil těmito neurvalými slovy: „Abych zkrátka řekl, je to anglická hetéra!“ Mladý Korsákov, kterýž po celé to utrhačné vypravování jen s největším namáháním na uzdě se držel, vyskočil při posledních slovech, uchvátil Sčerbatova za hrdlo a zvolal: „Bídníku zlolajný, odvolej, všechno odvolej, sice ti hlavu roztřepím!“ — „Kdo pak jste, že se ujímáte věci, po které vám nic není?“ volali jeden přes druhého sousedé na konci tabule. — „Jsem hrabě Alexandr Korsákov, syn vašeho „krále stepi“, a žádám jménem potupených zadostučinění od tohoto lotra, kterého také neznám!“ odpověděl otázaný a držel Sčerbatova stále za hrdlo. — „On je kníže Sčerbatov, pusťte ho! Jste oba šlechtici, vyrovnejte se po šlechticku! Volte si sekundanty, ale nerušte dále naši zábavu!“ volali střídavě přísedící studenti a docílili, že Korsákov se ztišil. Ale poněvadž Sčerbatov odvolati nechtěl, zůstalo při souboji, který se dnes o polednách skutečně odbyl. Sčerbatova odvezli s prostřeleným ramenem. Vše vykonáno tak opatrně, že policie dosud o celém příběhu nemá ani tušení. My ovšem musíme více vědět, ale nedáme nic na veřejnost; ba postarali jsme se, aby zpráva o řečeném souboji ani v žádném jiném listě se neobjevila. Děje

se to jen k vůli dámám, aby se o nich zbytečně nemluvilo. Ale teď skoro lituji, že jsem to vaší excellenci vypravoval; zapomněl jsem docela, že jste ministr —"

„Buďte bez starosti," ujišťoval ministr; „nezneužiju vaší důvěry. Naopak postarám se také, kdyby potřebí bylo, aby věc se potlačila."

Déle nemohla Adelaida poslouchat. Povstala prudce, ale chvěla se rozčilením a byla by snad k zemi klesla, kdyby ji nebyl Rumjancov zachytil a pevnou rukou držel. Odvedl ji co možná rychle do vedlejší komnaty, kdež svěžím vzduchem z rozčilení se probrala a jeho domluvami posléz tak dalece se upokojila, že zase do salónu navrátit se mohla.

Tam nebyli ji dosud pohřešili a postrádali jí v tu chvíli tím méně, ježto byla obecná pozornost právě obrácena na poslední příchozí, mezi nimiž se také nalézali hrabě Dimitrij Korsákov a contessa Zenaida. Jako dříve Adelaida, spůsobila nyní také Zenaida nemalou sensaci, ale ve smyslu poněkud opačném. Byla sice méně krásna, ale za to byla celá její postava obestřena tak poetickým kouzlem, že se pohledem na ni každé srdce rozehřálo a že se všichni k ní hrnuli, jakoby se aspoň dotknutím jejího roucha byli chtěli posvětit. Zavěšena na rameni svého majestatního otce, kterýž svou postavou skutečně jako král nade všechny přítomné vynikal, a usmívajíc se blahostně s výrazem nejčistší dívčí prostoty, poskytovala obraz nevýslovně půvabný. Jako v triumfu procházela skupinami dám a pánů a přijímala všude zrovna s dětskou prostotou hold nadšených kavalírů.

Asi za půl hodiny podařilo se kněžně Lidii, že Zenaidu a hraběte v tu stranu odvrátila, kde Adelaida s hraběnkou Zavalskou a knížetem Rumjancovem stála. Lidie činila právě rozmarný pokus, aby Zenaidu „hraběti odloudila a na nějakou chvíli pro sebe uchvátila," ale než se jí to podařilo, stanuli hrabě a contessa tváří v tvář před Adelaidou. Zenaida sklopila rychle oči a rozevřela v rozpacích vějíř, že se zdálo, jakoby si tvář jím chtěla zastříti, hrabě pak zamračil se a zajiskřil očima, obrátil se nápadně stranou, kterýžto pohyb bezděky i dcera s ním učinila, a pravil dušeným hlasem, ale přece tak, že všichni okolostojící mu porozuměli: „To se nám učinit nemělo!" Zenaida pak pozvednuvši k němu oči doložila: „Otče, rychle odsud!"

Všichni kolem stáli mlčky jako omráčeni a hleděli v trapném dojmu za hrabětem, kterýž s dcerou nejkratším směrem kvapně odcházel. Než hostitelka, kněžna Gagarynová, o tom zvěděla a přikvapila, byli Korsákov a Zenaida již v kočáře.

Adelaida sevřela křečovitě Rumjancovu ruku a zašeptala mu jako v zoufalém zděšení: „Probůh, ven, omdlévám!"

Rumjancov odvedl ji rychle do prázdné postranní komnaty, kdež Adelaida jako bez vlády do křesla se spustila a zvolala: „Nyní už jednejte rychle, kníže; jste už má jediná spása!"

V tom přikvapily také v největším rozčilení kněžny Anna a Lidie s princessou Olgou, posilnily Adelaidu voňavkami a opustily bez prodlení dům kněžny Gagarynové, kdež se společnost ještě dlouho „nejnovějším skandálem" bavila.

* * *

Třetího dne po onom tak neblahém večeru přesídlila se Adelaida k staré hraběnce Saburové a než minul měsíc, stěhovaly se obě do Adelaidina velkého domu na Vasiljevském ostrově — zcela dle plánu knížete Rumjancova. Kníže předvídaje s jistotou, že nadejde dříve nebo později krise, ve kteréž rozmařilá slečna ochotně aneb aspoň s resignací po jeho návrhu sáhne, byl všechno připravil, aby plán jeho bez průtahu a překážky mohl býti proveden. Jakmile byl tudíž onen Adelaidin lístek obdržel, telegrafoval ihned do Londýna advokátovi, kterýž tam jeho právní a finanční záležitosti obstarával, aby smluvenou věc do proudu uvedl, a skutečně došel ráno po onom večeru u kněžny Gagarynové Adelaidy telegram z Londýna, kterýmž jí advokát Whitte oznamoval, že zdědila po zesnulém příbuzném hraběti Yorkovi přes dvacet tisíc liber šterlinků čili asi sto padesát tisíc rublů, že je pozůstalost již dávno projednána a odkázaný kapitál v depositní bance uložen, že jí nemohla býti o tom dosud zpráva podána, poněvadž nebylo známo, kde se zdržuje, a že si může nyní své dědictví dle zákonných předpisů bez překážky a průtahu vyzvednouti. Obdrževši tuto zprávu mohla Adelaida bez rozpaků s díkem odmítnouti dar, kterýmž ji kněžna Lidie a její přátelé obmýšleli, a také žádati, aby si rodina Galicynova k vůli ní žádných dalších nepříjemností nepůsobila. Pak přišla stará hraběnka Saburová, kterouž byl Rumjancov již přemluvil, a ohlásila kněžně Galicynové, že jest ochotna vyhověti důtklivým prosbám slečny Adelaidy, aby se jí co matka ujala, a že tudíž navrhuje, aby se Adelaida ihned k ní přesídlila a — než vlastní dům si zařídí — její skrovný byt s ní sdílela. Kněžna Anna důvěřujíc, že by Adelaida u staré hraběnky dobře byla umístěna a předvídajíc, že by další pobyt Adelaidy v jejím domě pramenem dalších nepříjemností státi se musel, svolila, a takž rozžehnala se Adelaida se slzami v očích a v nejlepším míru s domem, kterýž ji byl s tak nevídaným pohostinstvím přijal. Kněžna Lidie uznávajíc a cítíc svou úplnou porážku ohledně Adelaidy, nenamítala ničeho, ale nevzdávala se přece všech plánů na odvetu a byla odhodlána, Adelaidu i na dále mravně podporovat. Neměla ť ve svém idealismu ani tušení o tom, co za „dědictvím po hraběti Yorkovi“ se tajilo.

Adelaida chovala se k hraběnce Saburové tak něžně a pokorně, jakoby od ní největšího dobrodiní doznávala, a získala si tím její neobmezenou lásku a důvěru. Stará paní cítila se šťastnější než kdykoliv dříve, obzvláště když se byly přesídlily do vlastního skvostně zařízeného domu. Zde obývala celé druhé poschodí, kdežto Adelaida v prvním patře vedle salónu a přijímacích místností se zařídila. Stará hraběnka nechtěla se z počátku s tímto rozdělením, o kteréž hlavně Rumjancov usiloval, spřátelit, ale smířila se s ním posléz přece, když jí byla jinak neobmezená vláda v domě odevzdána. Vládu tuto vykonávala ovšem stará paní, pokud se Adelaidy týkalo, velmi chabě, ježto Adelaida tak vypočítavě, obratně a přítulně si počínala, že hraběnce ani nezbývalo, jak by svou vládu nad ní měla osvědčovat. Avšak aby tato vláda formálně byla utvrzena, musela hraběnka prosbám Adelaidy povolit a ji dle všech pravidel za adoptovanou dceru prohlásit. Tím vším získala si Adelaida důvěru stařičké paní takovou měrou, že se původní poměr zvolna převracel a posléz tak ustálil, jakoby vlastně stará hraběnka pod

péčí a ochranou Adelaidy se nalézala a nikoliv naopak. Ale hraběnka proto přece „vládla.“

Adelaida, kteráž byla tuhý boj se svým vlastním citem prodělala, než nabídnutí knížete Rumjancova přijíti se odhodlala, stala se od onoho večera u kněžny Gagarynové, kdež na vlastní uši se doslechla, jak potupně o ní Ščerbatov mluvil a kdež potom jednáním hraběte Korsákova a jeho dcery z vysoké společnosti petrohradské takřka vykopnuta byla, co čestné stránky se týče, méně citlivou, ba do jisté míry i lhostejnou k tomu, jak společnost o ní soudí. Uvykla tedy záhy novému poměru, do kteréhož ji — po jejím náhledu — železná nutnost byla vehnala, a brzy přestalo ji tísnit i vědomí, že žije z jmění, kteréž jí daroval — milenec, o jehož konečných záměrech všechna pochybnost byla dovolena. Z okolnosti, že jí kníže Rumjancov po výjevu u kněžny Gagarynové své ruky nenabídl, ačkoliv dobře věděl, že by ji ochotně byla přijala již proto, aby zadostučinění měla a v novém lesku se zaskvěla před tváří těch, kteří ji do bláta chtěli strhnouti, nabyla přesvědčení, že kníže není ještě odhodlán za ženu ji pojíti, nýbrž že mu prozatím jen o to jde, aby milostný poměr s ní na dále udržel. Avšak ani ta myšlenka ji už neděsila, naopak: ona ji do jisté míry těšila, neboť z hlubin jejích citů a představ nořil se opět v sesíleném lesku obraz mladého hraběte Korsákova, kterýž nedávno také její cti tak rytířsky se byl ujal. Rozpomínala se s něhou na okamžik, kdy v parku na Voroběnce po delším odporu do náruče jí klesl a vášnivě celovati se nechal, a zkoumajíc v upomínkách celé jeho dřívější chování, ve kterémž se jí ustavičně jevil zápas mezi předsevzetím a propukajícím citem, dospívala k dalšímu přesvědčení, že není hrabě Alexandr Korsákov pro ni ještě ztracen, že ji nevědomky miluje a že je toliko potřebí rozdmychnouti v příhodnou chvíli ten buď předsudkem nebo dočasnou nevolí a domnělou láskou k Serafině Akimově dušený žár, aby Alexandr mocnou láskou k ní zahořel a jí po druhé a to navždy do objetí klesl. Zkrátka: Adelaida zahořela novou touhou po vděkuplném tom mladíku, kterýž jediný ze všech mužů skutečnou lásku v ní dovedl roznítit, ačkoliv aneb snad právě proto, že k tomu sám nikdy nepracoval, a tato touha zaujala všechnu její mysl tou měrou, že si umínila všechno nasadit, všechno v oběť přinésti a všech prostředků použiti, aby uskutečnila nejkrásnější sen svého života. Kníže Rumjancov měl býti k tomu především jen nástrojem a nevědomým pomocníkem, ale při tom přece zálohou pro případ, že by se plán nezdařil. Proto umínila si dále, že bude jeho laskání nejen vlídně snášet, nýbrž jeho vášeň ve stálém žáru udržovat a možno-li ještě sesilovat.

Volnost, kteréž se pod chabou vládou hraběnky Saburové těšila, poskytovala k tomu dostatečnou příležitost. Hraběnka dojížděla zase po starém zvyku každého dne pod večer do zimního palácu, nikoliv již k obědu, nýbrž toliko do cerklu, kterýž se u ministra carského dvora vždy po obědě odbýval, a vracela se, jako druhdy, pokaždé teprv o jedenácté hodině domů. Doby té používal kníže Rumjancov často ku svým návštěvám, a aby věc nebyla nápadnou a pohoršlivou, přičinil se, aby aspoň dvakrát nebo třikrát do týdnu u hraběnky Saburové malá společnost obědvala, kteráž po odjezdu staré paní delší dobu pohromadě

zůstávala a v nenucené zábavě podvečery trávila. Schůzky toho druhu knížeti Rumjancovu pro začátek stačily, ale stávaly se mu prodlením času příliš platonickými a také nepohodlnými, neboť pozoroval nikoliv bez jakési řevnivosti, že se byl jeho vlastním přičiněním kolem Adelaidy utvořil kroužek ctitelů, z nichž by se byl mnohý mohl státi dosti nebezpečným sokem. Přemýšlel tedy, jak by v zavedeném domácím řádu u hraběnky Saburové či vlastně u slečny Adelaidy přiměřenou změnu spůsobil, a po delším přemítání uznal, že by se podvečerní cerkly nejlépe odstraniti a zároveň nahraditi daly zavedením pravidelných večerů v salóně. Stará hraběnka a Adelaida byly s tím úplně srozuměny a takž položen první večer na druhou následující středu. Všichni tři sestavili pak seznam dam i pánů, kterýmž by se pozvání mělo učinit a o kterýchž se předpokládati mohlo, že pozvání také přijmou. Na prvním místě nalézala se tu ovšem kněžna Lidie, kteréž celý seznam k posouzení a schválení byl předložen. Lidie byla sice okolnostmi a známými příběhy od příliš důvěrného obcování s Adelaidou odstrašena a zadržána, ale nikoliv ve své přízni k ní zviklána. Litovala ji pouze, že takového pokoření doznati musela, ale nepohrdala jí nikterak. Nevěřila ničemu, co se jí o Adelaidě říkalo, a považujíc vše jen za zlomyslnou pomluvu cítila s „družkou svého mládí“ tím větší soustrasť. Při tom želela trpce, že jí společenské poměry nedovolovaly Adelaidu demonstrativně vyznamenávat, a vyčkávala jen příznivé doby, aby pokud možná bude všechno, co se bylo stalo, odčinila. Proto uvítala s radostí zprávu, že se „hraběnka Saburová“ odhodlala otevříti salón.

Mezi osobnostmi, kteréž pozvati se měly, nalézal se také mladý hrabě Alexandr Korsákov. I z toho měla Lidie potěšení doufajíc, že by se snad touto cestou přece docíliti dalo žádoucí smíření Adelaidy s rodinou Korsákových; avšak radila, aby Alexander přímo zván nebyl, nýbrž aby pomocí nevinné lsti v naznačený večer někým uveden byl, aniž by dříve věděl, kam uveden bude. Bálať se, že by Alexandr pozvání zamítl. Návrh její došel souhlasu a úkol, uvésti mladého hraběte, svěřen kapitánu Razumovskému, synovci hraběnky Saburovy, kterýž se byl nedávno s Alexandrem důvěrně seznámil. Alexandr, který se všem rodinám a salónům v Petrohradě ze zásady vyhýbal, a jen v kruhu svých několika nových známých se pohyboval, neměl ani tušení, kde Adelaida se nalézá, ba nevěděl ani, zda-li vůbec ještě v Petrohradě mešká. Nestaral se o to a nebyl by ani žádných zpráv o ní vyslechl. Razumovskij, kterýž do poměrů dosti dobře byl zasvěcen, střežil se také, o tuto choulostivou strunu zavaditi a nezmínil se mu dosud o Adelaidě ani jediným slovem. Když pak na něho úkol byl vznešen, aby Alexandra uvedl, jal se tohoto vším možným spůsobem přemlouvat, aby přec aspoň s jednou rodinou se spřátelil, a když konečně Alexandr se projevil, že jemu ale jen jemu k vůli by pokus učinil, zda-li to vůbec možná bude, naznačil mu Razumovskij salón své tety, kteráž prý by ho velmi ráda seznala, ustanovil den a doložil, že se tam Alexandr se svou sestrou, contessou Zenaidou, setká a velmi dobře pobaví. To rozhodlo. Hrabě uvolil se, že půjde, vyhradiv si, aby mu Razumovskij aspoň dvě hodiny před odjezdem jméno a stav své tety udal. Naproti tomu musel Alexandr „k vůli strojenému překvapení“ slíbit, kdyby se mezi časem

s contessou Zenaidou sešel, že jí věc ani slovem nevyzradí. Umluveno a rukou dáním zpečetěno.

Avšak než ustanovený den schůze v salóně neznámé tety štábního kapitána nadešel, učinil hrabě Alexandr Korsákov objevení, kteréž na rozvoj událostí nezůstalo bez účinku.

* * *

Na samém začátku světoznámé petrohradské hlavní třídy, Něvského prospektu, nedaleko „admirality“, kteráž střed města znamená, a řeky Něvy, nalézá se v prvním patře nárožního domu na pravo tak zvaný „Tatarskij traktyr“, hostinec nad míru elegantní a útulný. Povahu zajímavé té místnosti vyznačuje už na venek dosti zřetelně nárožní, řekl bych balkónový pokojík, z jehož křišťálových tří oken jemné, jasně fialové světlo tiše a sladce do šumného okolí ven se rozlévá. Světlo to line se z velké od stropu visící, vejci podobné lampy téže barvy. Vnitřek traktýru kontrastuje nápadně a zrovna ku podivu lahodně s okolím celé místnosti. Na Něvském prospektu kypí a šumí od rána do pozdní noci nejživější proud koňstva, ekypáží, nájemných „izvoščiků“ i pěších chodců, a uvnitř traktýru panuje skoro vždy ticho jako v boudoiru vznešené dámy. Vystoupiv po měkce obložených schodech, ve schodišti v zimě pečlivě vytápěném, vejdeš skleněnými dveřmi do široké chodby, kteráž na levo v pravém úhlu odbočuje, milým teplem a vůní květin dýše a tlustým kobercem potažena jest, že ani kroku není slyšet. Na pravé straně chodby nalézá se řada oddělných komnat, žlutě, zeleně, modře, fialově nebo růžově osvětlených, na pravé pak straně rostlinami maskované dvéře do kuchyně a závodních místností a uprostřed bohatě zásobený velký buffet. Na konci odbočuje chodba v pravém úhlu na levo a zde nalézá se malá, stále otevřená komnatka velice bohaté a vkusné orientální úpravy. Vůbec je celý „tatarskij traktyr“ opatřen nádhernou, zušlechtěnou a zidealisovanou úpravou východní. Stropy a stěny jsou samá vypouklá ornamentika v jasných nebo temných barvách s promíchaným zlatem, stříbrem nebo bronzem, u stěn jsou pohodlné divany skvostnými látkami potažené, jižní rostliny, drobné vodotrysky a tak dále. Sklepníci jsou Tataři v černém salonním obleku s bílými rukavičkami; jde-li který chodbou, zdá se, že zvolna letí ani zemi se nedotýkaje, neboť kroků jeho není slyšet. Vzduch je okořeněn jemnou vůní, jakoby kolem květly jabloně. Všude ticho. Jen tu a tam proniká z uzavřené komnaty slabá ozvěna lidského hovoru anebo zatřepetá telegrafický zvonek. Jídla a nápoje podávají se ve stříbrných nádobách na stříbrných podnosech. Zkrátka, „tatarskij traktyr“ je rozkošná místnost pro důvěrné schůzky lidí, kteří milují přepych, harmonickou pestrost a poetický klid.

Jednoho večera seděli v oné otevřené komnatce, kteráž na konci chodby kolmo odbočuje, dva mladí muži na rozkošně pohodlném divanu. Ornamentika této komnatky je červená a stěnu proti divanu maskují až ke stropu vysoké tropické rostliny. S levého konce divanu lze téměř celou chodbu přehlednouti. Oba muži popíjeli zvolna čaje a kouřili papirosy.

„Ani byste nevěřil, Rostislave, jak jsem tomu rád, že vás mám zde v Petrohradě,“ pravil mezi řečí muž na pohled mladší. „Zdá se mi, jakoby nás zrovna jakási tajná síla osudu k sobě sváděla. Před několika měsíci loučili jsme se na dlouhý čas v Moskvě a dnes sedíme zase pospolu v Pitěru! Avšak dosud jste mi neřekl, jak se stalo, že do Petrohradu jste přijel a v jaké hodnosti nebo v jakém úřadě zde meškáte?“

„V podobné asi hodnosti,“ odpověděl oslovený, „jako jsem byl u vašeho otce. Jsem, jak víte, ředitelem jednoho panství vévody Leuchtenberského a byl jsem, ovšem nikoliv bez vlastního přičinění, na zimu povolán do ústřední kanceláře. Toť vše. Ale nyní vypijme, abychom si mohli na šťastné shledání přiťuknouti sektem!“

„Na sekt je, milý Rostislave, ještě dosti času. Jsem tak blažen, že vás tu mám, že bych zde s vámi poseděl třeba do rána. Jste ta jediná duše, s kterouž zde od srdce mohu promluviti o všem, co mne hněte nebo těší. Ale mne těší zde tak málo, že se ještě ze mne stane nevrlec a nevlídník.“

„Ale vždyť zde máte, pane hrabě, sestru — můj bože, a jakou sestru! Alexandře, vy nezasluhujete, že jste bratrem contessy Zenaidy. Vizte: já jsem člověk, kterému snad není dovoleno ani na ni myslit, jsem člověk v tom ohledu takřka beznadějný, a přece jsem vesel a šťasten, že jsem jí na blízku, že aspoň dýchám týž vzduch, jako ona. A vás zde, pane hrabě, nechce nic těšit?!“

„Především dejte mi už, Rostislave, s tím panem hrabětem pokoj! Jsem pro vás prostě Alexandr Korsákov, ba ještě méně, jak chceš, jsem pouze tvůj přítel a srdcem bratr. Ruku na to, že mne již nikdy a před nikým neoslovíš jinak, než „ty“ a „Alexandře!“

Rostislav podal mu s úsměvem ruku a Alexandr pokračoval: „Divíš se, že mne tu nic netěší, ačkoliv je zde má sestra? Je zde, pravda, ale nikoliv pro mne, a to mne právě nejvíce hněte. Je začarována do kruhů, kterých se musím vystříhat, poněvadž jsem příliš hrdý; žije jako ve vyhnanství mezi lidmi cizími, a já slídívám jako bludný pes ulicemi, jen abych náhodou uzřel kočár, ve kterémž na procházku jede. A proč to? Jen abych se k vůli ní nemusel pokořit otci. Ty víš, že jsem s otcem na štíru — mou vinou to jistě není! Otec chce, abych se mu pokořil, to jest, abych se k vůli němu pokořil té ženě, bohužel jeho ženě — já ale mám k otci příliš velkou úctu, než abych se pro něho sama tak zahodil! Před nedávnem zde otec byl, a ona také. Viděl jsem je z pozdálí, je skutečně dosud krásná, ale což je krása s takovým závažím. Do žádné společnosti se s ní neodvážil a nesměl odvážit, a celé město o něm přece posměšně mluvilo. Sám syn z rodiny, kteréž otec Zenaidu svěřil a do neobmezené moci odevzdal, mladý kníže Ščerbatov, mluvil přede mnou, mne ovšem neznaje, tak, že jsem mu musel na památku v souboji rámě prostřelit. Od té doby je Zenaida tím pilněji střežena, neboť Ščerbatovi se prý bojí, že bych ji přemluvil nebo násilně unesl. Kdož ví, co mladý Ščerbatov starým o příčině našeho souboje namluvil! Ale to jest mi konečně lhostejno. Nemám Ščerbatovým za zlé, smýšlejí snad dobře a upřímně a neznají jen skutečných poměrů. Mne rmoutí jen, že nemohu se Zenaidou mluvit, že nemám

vlivu na ni aniž moci a prostředků, abych ten nepoměr zvrátil. Jsou tomu již dva měsíce, co jsem s ní mluvil. Jela samotna v uzavřeném kočáře. Vzkřikl jsem zrovna radostí a velel kočímu, aby zastavil. Zenaida padla mi kolem krku a radostí plakala. Přisedl jsem k ní a poručil kočímu, aby as hodinu na zdař bůh odlehlejšími ulicemi jezdil — déle se nemohla Zenaida venku pozdržet. Zasypávali jsme se navzájem otázkami, ku kterýmž jsme si jen letmo mohli odpovídat. Zenaida načrtala mi ostrými rysy stav věcí, jakýž na Vorobénce nastal po našem odjezdu a otcově sňatku. Stav ten byl prý jí naprosto nesnesitelným. Cizí žena, kteréž nikdo neznal a o kteréž nikdo nevěděl, odkud se tu vzala, stala se pojednou v domě velitelkou. Otec byl přísnějším a uzavřenějším než kdykoli dříve a dosud neuznal za dobré, podati Zenaidě nějaké vysvětlení o svém neblahém sňatku. Žádal zkrátka naprosté uznání hotového skutku a nepodmíněné se jemu podrobení. Ku své ženě choval prý se spočátku s očividnou chladností, ale brzy bylo prý již patrno, že jí uvyká a s důvěrou vládu v domě odevzdává. Za několik týdnů vpravila se cizinka tak do svých nových poměrů, jakoby již od mladosti byla hraběnkou Korsákovou. Na Voroběnce se prý všechno před ní třese. Ucházela se prý vším možným spůsobem o přízeň a důvěru mé sestry, ale tato nebyla při nejlepší vůli s to, nějak k ní přilnouti. Naopak, čím více se jí hraběnka lichotila a zavděčovati chtěla, tím stávala se Zenaidě odpornější. Sestra prohlédla prý bedlivým pozorováním a přirozeným ženským instinktem její povahu a předpovídá, že stane se v domě jednou katastrofa. Jest prý to žena sice bystrého ducha a uhlazeného zevnějšího mravu, ale k rozkošnictví a záletům náchylná. Blíže nechtěla se o tom Zenaida šířit. Ze zámku vystěhovaly prý se po našem odchodu všechen rozmar, všechna upřímnost a bodrost. Hospodářství prý na všech statcích velice kleslo, ježto prý nikdo s láskou o ně nepečuje. Otec prý to všechno dobře pozoruje a cítí, ale tím více roste prý jeho hněv — na mne a Adelaidu. Zenaida vyrozuměla prý zcela určitě, že mi za vinu klade: předně, že jsem zmařil jeho zamýšlený sňatek s Adelaidou, dcerou jeho nynější ženy, za druhé, že jsem zmařil sňatek Zenaidy s knížetem Tuměněvem, za třetí že jsem podporoval tvůj poměr se Zenaidou, za čtvrté že jsem tím nemožným učinil, aby tvá výtečná síla jeho statkům byla zachována. Mimo to má prý mne v podezření, že Adelaidu přece miluju. Na Adelaidu zanevřel prý hlavně proto, že jeho lásku odmítla a teprv v druhé řadě proto, že prý byla spolu vinna vším tím, co mně za vinu klade. Než přes to všechno toužívá prý někdy, aby se mnou se smířil, ale činí za první podmínku, jak už jsem řekl, abych se z úcty k němu a jeho rozhodnutím pokořil jeho ženě. Také tebe by prý zase s otevřenou náručí uvítal, jen kdybys se vzdal všech myšlenek na Zenaidu. Nuže rci sám: můžeme na takový smír přistoupit?“

Rostislav Šologub opřel hlavu o ruku a mlčel. Poslední slova hraběte Alexandra vzbudila v něm patrně celý roj myšlenek a smíšených pocitů. Podumav chvíli, obrátil se, spustil levou ruku Alexandrovi na rámě a pravil, jakoby mu byla nějaká šťastná myšlenka napadla:

„A což, kdybychom na něj přece přistoupili? Vždyť jsou ty pod-

mínky přece jen povrchní, prostě formální! Obětovavše formu, mohli bychom snad zachovati věc."

Však Alexandr jeho slov už ani neslyšel. Hleděl přes malé skupení rostlin do chodby, odkudž šustění hedbávu se ozývalo.

„Tiše, Rostislave," zašeptal; „neklame-li mne zrak... nikoliv, neklame! Toť ona!"

„Kdo?" tázal se tolikéž šeptem Rostislav.

„Nachyl se přes palmu, hned ji uvidíš. S kým to asi jde? Vede se s ním na levé ruce, jakoby..."

Nedomluvil, neboť v tom kráčela kolem, ba vznášela se jako na obláčku Adelaida ve skvostné toilettě vdaných dam, zavěšena na levém rameni hrdého kavalíra. Byla krásná a svěží i zdálo se, že blažeností září, neboť tvář její byla uzardělá, jako nachem politá. A kolem toho živého nachu vlnil se opět, jako stlačený oblak ze zlaté páry, nádherný vlas, tak oslňující, že tatarský sklepník, který stranou stoje právě hluboko ukloniti se chtěl, podivením vzpřímen zůstal a úžasem ústa pootevřel.

Vešli do kabinetu s růžovým světlem a dvéře se za nimi tiše zavřely.

„Viděl's ji Rostislave?" tázal se poněkud rozčilen Alexandr.

„Ovšem," odpověděl otázaný lhostejně, „a nedivím se nikterak, že ji tu vidíme."

„Ale ona se vedla na levé ruce," namítal jako sám sobě Alexandr a zavolal si kolem spěchajícího Tatara, s nímž zavedl tuto úsečnou rozmluvu.

„Člověče, znáš toho kavalíra?"

„Znám, vaše blahorodí. Bývá tu často. Jest to kníže Rumjancov."

„Ženat, nebo svoboden?"

„Včera aspoň byl ještě svoboden."

„A tu dámu s ním neznáš?"

„Neznám, vaše blahorodí. S tou je tu dnes poprvé!"

„Jdi zase!"

„Poslouchám!"

Tatar odešel. Alexandr pak uchopiv se oběma rukama za hlavu, zvolal bolestně rozechvělým hlasem:

„Můj bože! Tak hluboko tedy klesla!"

Odmlčel se, sevřel čelo a oči pevně do dlaní a opřel obě ruce o stůl. Rostislav pak pokrčiv rameny, odstoupil stranou, utrhl z roztržitosti rozvitou kamelii a povzdechl si:

„A on ji přece miluje!"

(Pokračování.)

Strom kafrový.

Ve stínu lípy.

Od

Svatopluka Čecha.

(Pokračování.)

II.

Po chvíli mlčení teď řeči nitě
vyzáblý krejčík uchopil so hbitě:

A přece dím, že v cizím jenom kraji
poznání vzácná jablka nám zrají.
Kdo za pecí se dočkal šedé hlavy,
jen polovičním zůstal člověkem;
jemnější mrav a názor žití pravý
lze ve světě jen získat dalekém.

Květ mnohý doba v novot ostrém vání
s haluzí krejčoviny odnesla;
však nejvíc, páni, želím cestování —
té krásné vonné růže řemesla!
Jak vesele se tovaryš bral z domu
s ranečkem lehkým, lehkou myslí k tomu!
Jak nad ním obláček po nebes báni
putoval volně luhem, doubravou;
kam pohledl, svět širý v usmívání
vstříc rozpínal mu náruč modravou.
Tak putovat — rty časem sklonit žhavé
na žbánu lem, jejž bílá dlaň ti skytá
a s díky vzhlednout ve dvě hvězdy tmavé,
nad nimiž mák se v černou kadeř vplítá,
pak ulehnout si v trávu pod jabloní,
jež stinnou větev s vonným poupětem
na víčka lehce přivřená ti kloní,
a čekati, až v písku rozjetém
s plechovou zdobou, pestrým řešetem

vůz formanův se přikolébá líně
a pohostí tě v širé plachty stíně,
na večer posléz branou zčernalou
v cizího města postrou, šumnou vřavu
se pohřížiti, k tovaryšů davu
bez péče sklonit hlavu ospalou
na kupu odstřižků, za družných řečí — —
nad cesty takové zda rozkoš větší?

Když vzpomínám na mladá svoje léta —
co zemí viděl jsem, kus jaký světa!

Byl ve Vídni jsem — Tam jen život pravý!
Kostelů mračno, lázně, divadla,
že Praha celá v paláců těch davy
co krůpěj do moře by zapadla,
a deset chrámů svatovítských stěží
by štěpánské jen po šíj' sáhlo věži.

Mnich uherský mne blíže Tokaje
náprstkem vína prastarého hostil —
sám svatý Štěpán révy k němu rostil —
na širém světě také nezraje!
Toť byla vůně jako z nebes květů
a prška perel nádherného vznětu,
kypící oheň, purpurové blesky —
a každá krůpěj v ceně granát český.

Ba, v Benátkách až byl jsem, páni, v díle.
O, což bych mohl vyprávěti vám
o svatém Marku, slavné Campanile!
To město plyne na moři jak prám,
jsouc k Italie břehům připoutáno
řetězy tlustšími, než lodní lano.
Tak dláždění si spoří vláda obce;
v ulicích čluny, gondolemi zvané,
dvojzubé na sáh vypínají zobce
jak černé noty, dvakrát čárkované.
Uprostřed města dávné slávy zjev,
ohromný palác dožů k nebi strmí,
kde křídlatý svatého Marka lev
na zbožné obce útraty se krmí.
A vzdechů most — leč týdne sotva dosti.
na vypsání všech města pamětností.

Než jeden příběh snad vás pobaví.
Byl tehdá hoch jsem švarné postavy,
líc broskve nach, na bradě lehké chmýří,
a s očima, z nichž lásky bůže míří

nechybným šípem v dívčí útrobu, —
nu, slovem: krasavec.
(Tu s paty k hlavě
kruh posluchačů jeho podobu
pohledem plachým přelet' ostýchavě).

Když při okně jsem sedal na stole
s těkavou jehlou, křížem štíhlé nohy,
tu stíhával mne sladký pohled mnohý
z hedvábných záclon pyšné gondole.
Však pohled můj, nedbaje skvostných člunů,
dvou jenom záclon hlídal řasný běl,
jenž v okně za lagunou propouštěl
tvář časem sladkou, jako oblak lunu.
Ba, slunka jarního byl bratem spíš
ten svěží obličej, pln záře smavé,
v němž pod lehkým jen křídlem řasy tmavé,
skloněným snivě, stinnou měli skrýš
a v důlku brady, důlkách smavých líci
bůžkové lásky, něžně laškující.

Za krátko seznal jsem, že oko její
též na mně dlívá plno záliby,
že drobné prsty častěj' odsláněji
bělostných záclon skoupé záhyby
a brzy mluvou zraků blahou, bolnou
jsme vyznali si lásku obapolnou.
Však princeznu mou čaroděje zlého
hlídaly mračné, bdělé pohledy;
byl strýc to přísný vzrůstu obrovského,
pochmurný titan, morous škaredý.
Jak rozvalená mračna v horském kraji,
v nichž stále bouřka hrozebná se tají
obočí husté v kabratou mu tvář,
posupně visí; — než se zasní komu,
jizlivých blesků osvítí je zář
a z úst mu rachot zaburácí hromu.
Než na nejvyšší vrchol všeho pychu
to v očích mých jej věru povzneslo:
že s takou tváří muž ten bez ostychu —
cukrářství tropil sladké řemeslo.
Bělostné čapky naškrobené řasy
mu objímaly pusté černé vlasy;
nad hlavou časem sběračky se mih'
nevinný znak a plátna čistý sníh
kol údů obrovských se vlnil k patě —
divoký dravec v nevinnosti šatě!

Nebylo pochybnosti, — hrozný strýc
uhodl srdcí našich tajnou shodu
a všechen zřetel soustředil v tom bodu;
jak přízrak těkavý se jeho líc
kol mého andílka vždy v okně tměla
a hněvné oči po mně obracela.
Když pomeranč pak mocnou proklál ranou,
s úšklebkem hledě, jak se nože hranou
krůpěje perlí šťávy zardělé,
a při tom na mě zrakem pozasvítil,
tu bylo mi, jak ve vlastní bych cítil
útrobě ostří toho čepele.

Než lásky zápal neustoupil zlobě,
O brance zadní, nad lagunou snivou,
jsem zvěděl posléz', v příhodné kam době
gondoli možno řídit mlčenlivou.
Den schůze líně, jakby vzdorovitě
při marné práci k večeru se krad' —
každičkou chvíli přetrhl jsem nitě
neb knoflík přišil do prostředu zad.
Zřím oknem však, že škaredému strýci
též nejapnou dnes dívka pomocnicí.
Dort chystají tam ajhle! převeliký,
že člověk z nouze usedl by v něm,
v podobě divné jakés basiliky
se sloupem mnohým, římsou, obloukem.
Již nad cukrovou, okrouhlou mu stěnou
třesavá sličné stavitelky dlaň
bojácně lepou umísťuje báň,
figurkou, květem hojně ozdobenou.
Však pod prstem jí s květy, poupaty
nejeden bůžek smavý, křídlatý,
jenž měl se vznášet nad lahodným sídlem,
poklesá k zemi s porouchaným křídlem.
Teď krov již hrdý nad římsou se klene —
a k obdivu zve dílo dokončené.

Strýc vyšel z domu, — rychle, rychle k činu!
K princezně zakleté tichounce plynu,
již v cukru, oranžů a cibéb říši
mne klečícího v naruč povznáší
a sladký žár, jímž rtové její dýší
je lahůdek všech soubor nejdražší . . .

V tom klíče chřest — o, běda, strýcův krok!
Pryč odtud, pryč! — Ku dveřím divý skok

a klopýtnutí — střemhlav do kádě,
tam zadělané v půdu, teď se kácím
a s omáčkou se syrobovou vracím
jak postní kapr v temné parádě.
Jak tekutá hle! říza po mně plyne
mok sladce přítulný a z cípů všech
kol kolem hustou krůpějí se řine,
lpí na rtu, líci, bradě, ve vlasech,
slzami sladkými má víčka klíží —
a z venčí nepřítelův krok se blíží.
V rozhodný okamžik však dívčí dlaň
pozdvihla dortu obrovského báň,
mé tělo do prázdného nitra vklouzlo,
krov poklopil se — s bohem, lásky kouzlo!

Ach, uvěříte, mučírnou že pravou
mi byla sladká, cukrová ta skrýše;
na bobku v ní se choulím, sotva dýše,
v kolena přitažená skloněn hlavou
a chvím se bázní, nezdvihne-li maní
krov její mstitel zkázonosnou dlaní
i čekám teskně chvíle příhodné,
kdy narovnám zas tělo svobodné.

Však slyším jen, jak tyran dívku plísní,
že plýtvá syrobem; by klidila se, velí
a do práce se dává s hlučnou písní.
I slyším, jak nůž brousí otupělý
a blíž se bere; v duchu zírám již,
jak dortu víko lehounce se zdvihá,
zrak slídivý se noří v moji skrýš
a tygří zlobou jiskřivě se žíhá,
jak na skloněný, ubohý můj vaz
ocele skvoucího se nese ráz.
Však ruka vražedná můj žalář míjí.
Dál tiše naslouchám a každý zvuk
jak baňka mučivá v mou skráň se vpíjí:
tu do hmoždíře obrovského tluk
předtuchu traplivou mi v duši hostí
zdeptaných údů, rozdrcených kostí,
tu pánev syčící mne tušit učí
cit raků živých, nad ohněm kdy bzučí,
tu pod válcem, jenž těsto hladí chutě,
se v duchu tenčím, šířím dál a dál
a na posledy v kotouč svíjím dutě:
tak bez konce s mou úzkostí si hrál
vrah nevědomky, stále kol se šina,
šukaje vůkol, to neb ono kutě,
stokráte k dortu hrozivě se vina, —

odstíny smrti všaké, tvary různé
tak maloval mi v bohatosti hrůzné.

Kdes četl jsem, že jakýs patrón sobě
smrť sladkou zvolil v sudě malvazu:
mně ustýlala v sladším ještě hrobě
obava trapná, v krasším obrazu.
Jak jidáš natřen syrobovou mastí
v cukrové strachem umíral jsem pasti
pod libým věncovím cukrových květů,
motýlů, holoubátek, amoretů,
zadýchán sladkou párou, v nozdry ssaje
lahůdek nesčíslných vonný vánek;
tak hodiny jsem dlel — až v jiné kraje
mě z nenadání unes' pevný spánek.

Jak dlouho spal jsem, nemohu vám říci.
Procitnuv s kolenou jsem zdvihl skráň,
a promnul oči; syrob na nich lpící
a dotknuvší se lebi dortu báň
mi hlásály, že nebyl pouhým snem
žalostný konec lásky cukrování,
že zdřevěnělé údy dosud chrání
klec nevídaná v nitru lahodném.

Snad možno vyklouznout — snad prázdna dílna!
mi čelem probleskio — i bystřím sluch.
Však uprchla mi naděje ta mylná:
kolkolem podivný se hlásí ruch,
zmatený hovor, nožů, číší znění, —
mráz nové hrůzy po zádech mi jde;
snad ani dílna cukrářská to není,
snad potloukám se s dortem, bůh ví kde!

Ba jistě, jistě — hostiny to zvuky:
neznámých vřava hlasů, sklenic ťuky.
Snad hody svatební, snad křtiny šumné,
snad banket veřejný neb dvorní kvas,
neb rozkoš bujnou pitky nerozumné
tu s dortem okrašluju — zpral to ďas!

Již není pochyby, že mezi spánkem
jsem přenešen byl s místa bůh ví kam,
— co slepý pasažér — s cukrovým stánkem,
kams na tabuli, ve kruh pánů, dam,
jež sotva tuší, že v té stolu zdobě
jich veselosti klnu v marné zlobě.

Na vrchol svého vězení se v duchu
bázlivě nořím, rozesílám hled
po vlnícím se pestře, šumném ruchu,
v němž strmí žalář můj co slavný střed.
Korunou bílou, purpurnou i sinou
z váz drahých pyšné kytice zde kynou,
a plodů jižních mnohobarvý pych
z mis usmívá se zlatých, stříbrných;
kol tabule pak mezi hrdé muže
ve slavné černi, rukaviček sněhu
ženštiny v blesků démantových šlehu
jsou vpleteny jak pyšné, smavé růže.
Vybrané žerty, duchaplné vtipy
kol kmitají se jako lesklé šípy,
až náhle něčí ruka k posledu
po dortu sáhne — jeho krov se zboří —
a zjev můj žalostný se povynoří
vznešené společnosti pohledu
a před ní stane v syrobovém hávu —
dík za takého představení slávu!

Či chasa mravů méně vybíravých
zde žertem rozbije mou křehkou skrýš
a já z ní vyskočím, jak bídná myš
do chumle kocourů a koček dravých?!

Však naslouchejme! Jak to mlaská, srká
kol do kola, co hlad mne tuto rmoutí!
Jak bujně židle o židlici trká,
a já zde nemohu ni prstem hnouti!
Uprostřed cukru vězím v samé žluči —
Kol všechno veselím a smíchem zvučí,
ohnivá v lících plane révy krev
a slyš! teď bujný rozléhá se zpěv:

Do sklepa přišel milý host
a zbudil čirou veselost.
Okénko jeví oknu v záři
a za ním květu šeptá květ,
tvář jasná jasné hlásá tváři,
co porosený výská ret,
vše učí se jen sladkým tónům:
   Vinum bonum! Vinum bonum!
I zvony hlaholí to zvonům
   Vinum bonum! Vinum bonum!

Snad studentů hod bujný, duch můj hádá.
Však zpěv ten hrdla nevýskají mladá.

To svatba, tuším. Slyším žerty bujné,
jež slýchají se, k hostiny když sklonu
k ložnici šilhá ženich za oponu
a v hostí spánky víno tepe rujné.
Však nejsou hosté stydliví to zvláště,
jich povídačce, vtipu, hovoru
je valně třeba Martinova pláště —
ba, sněm to mistrů v tomto oboru.
Tu volný šprým smích budí neskonalý,
hned za ním jiný s chechtotem se valí,
tak v nevázané stíhají se mele
lehtavé žerty, šašky, paboňky —
buď dámy uprchly neb rdí se cele
jak nejkrásnější světa pivoňky.

Teď nohou šelestění, číší znění,
obecné těžkých křesel šramocení —
hlas pronik' z družiny, na chvilku němé:
„Nejprvé tobě, otče, připijeme!“

Přec tedy křtiny! Nač bych meškal dále?
Již nesnesu tu hroznou polohu.
Ven mezi hosty vínem rozháralé —
snad zástěrou si žertu pomohu.

Přemítám chvíli — sahám po záklopu.
Však on teď připevněn. Tu rázný vzmach —
proraziv čelem liché vzdory stropu
v žaláře svého stojím ssutinách,
rozbité cukru stěny, zdoby něžné
mne pokrývají kol jak chumle sněžné.
Nic nevidím. Jen slyším, jak se kolem
vše bouří, prchá, učiněný Babel,
poháry, vázy kácejí se stolem
a výkřik ozývá se: Ďábel! ďábel!

Než já tu k řeči zdobné slova strojím:

Promiňte dámy, páni, ctění hosté,
že nezván, k vaší besedě se pojím.
Zdráv buď, ty šťastný otče, s dítkem svojím!
Nech plémě tvé jak Isakovo vzroste!

Smích ryčný zavzněl. Prohledl jsem nyní.
Nastojte! Mnichů různolících dav
v žíněné hnědé kápi, lysých hlav
kolkolem chumelí se širou síní.
Ten žehná se, ten zraky na mne poulí,
ten v křesle smíchem nezbedným se choulí.

A otec domnělý je starý mnich
s kulatou tváří jako slunce rudé,
když v západě poslední mráčky chudé
mu bělavě se chvějí na skráních,
o palec palcem nad břichem zde točí
a slzy smíchu splývají mu z očí.

Vše vysvětleno. V cukrovém hle týnu
tak zchromlé údy mé se octnuly
zde v refektáři otců kapucínů,
slavících šumně Porciunkuli.
Na konec, spláchnuv syrobový brod,
jsem tamo zapěl s nimi o závod:

V klášteře mešká dobrý host
a budí čirou veselosť.
Okénko jeví oknu v záři,
a za ním květu šeptá květ,
ač nestojí to v breviáři,
přec na chóře to mumlá ret,
i k varhau se to druží tónům
Vinum bonum! Vinum bonum!
a zvony hlaholí to zvonům
Vinum bonum! Vinum bonum!

(Pokračování.)

Silveria.

Obrázek ze života mexického

od

Luciena Biarta.

Z frančtiny přeložil *O. M.*

I.

Při výtoku z údolí Ahuilitzapatl — jméno to aztecké, značící tolik co „místo plné vody", z něhož učinili Španělé zprvu „Arizahuatl", pak „Orizava" — vrhá se Rio Blanco, dosud ještě bystřina, s výše čtyřiceti metrů se dvou strmých skalních stěn. Těžkopádná, pěnivá, vápenitými solemi prosycená voda probíhá ložiskem černých skal u věčném vytržení nad svým šumivým pádem; kdykoliv pak odhalí se tmavý kámen řečiště, zaskvívá se vlna mléčnou bělostí. O pět set metrů níže sklání se strmá levá stráň, až splývá znenáhla s nekonečnou planinou a malá řeka, jež nosívá velké lodě až poblíž zátoky Alvarado-ské, plouží se tu na okamžik mezi mechem, kapradím, riciny a vstavači.

V těchto končinách nenáleží pravý břeh Ria Blanca, krytý věkovitým stromovím, dosud nikomu. Orba zarazila se před vířivými vlnami bystřiny a strmými skalisky, koupajícími v nich své boky. Se strany jedné: nekonečné stepi, v nichž pasou se polodiví bůvoli, pole plná cukrové třtiny, bambusové chýše, bílé zdi dvorce, pak zvonice kostela, vyčnívající nad spoustou zeleně; se strany druhé: horská lesnatá stráň, zkad každého dne při západu slunce zaznívá řev jelenů, chrochtání divokých kanců, řvaní tygrů — svět panenský, nepoznaný, divoký, jenž čelí světu vzdělanému a jej ovládá.

Po mnohých opětovných návštěvách oblíbil jsem si divoký tento kout, oplývající zcela novými druhy, jež značně rozšířily mé entomologické nálezy. Kdykoli mi náhoda a šťastný poklid mých nemocných popřály svobodného odpůldne, kázal jsem osedlat starého koně a ozbrojen kleštičkami, láhvemi, škatulemi a špendlíky, ubíral jsem se přímo k bokům vodopádu; volným klusem projel jsem vždy městem tváře se vážně, bych zapudil každičký nezdar. Jakmile jsem se octnul na předměstí, zrychlil jsem krok své klisny, v obavě, bych nemusil udíleti rady v plném úpalu slunečním. Děti povalující se na prazích obydlí mexických, zjevily však často moji přítomnost. „Matko, doktor Bernagius!" křičeli ti démonové, věšíce se na mříže oken. Sklonil jsem hlavu, rozmrzen, že nemohu někoho z prostořekých žvatlalů zatahat za uši a přimět k mlčení. Praděd, otec, matka, sestra vyběhli pozdravit mne sborem: „Bůh vás opatruj, doktore," načež jsem já odvětil vedle posvátného zvyku: „a vás pozdrav, mé děti."

Častokráte musil jsem chtě nechtě ohledávati tepnu a vyšetřovati prsa. Často jsem také zatrhnul uzdu věrnému svému běhounu, Kozákovi,

zahlednuv za mříží chudé chýžky zamihnout se bledou líc. Pak sestoupil jsem s koně vyšetřovat, zlobit se, připomínat, že mne lze každého rána nalezti v bytu a že nemoc, jíž by odpomohl nejjednodušší letkvař, stává se na konec smrtelnou, je-li zanedbána. Když dostihnul jsem pak stepi bez další zastávky, tu počal Kozák, jako by chápal vnitřní můj souhlas, uháněti cvalem. V skutečnosti rozveseloval jej však pohled na svěží travinu, v níž se pásl. Donesl mne vždy až k chaloupce vdovy Lopezovy, kde býval dobře pohostěn. Tam jsem jej zanechával a klestil jsem si cestu hustými úponky k vodopádu. Jistým pouze mně samému známým brodem dostihl jsem vždy velmi rychle pravého břehu bystřiny, pak kráčel jsem as padesáte metrů po divokém pomezí, až octnul jsem se ve stínu skály, kryté obrovskými větvemi. Byl jsem svoboden! Nade mnou hluboký nezbádaný prales, pln tajemného šumu, kolkolem vzácné květy a balvany s předpotopními otisky; skalním otvorem zahledl jsem údolí Ahuilitzapatlu, lemované mlhavými pilíři Svatokrištofského pohoří. U nohou šuměla mi řeka a na dobrý dostřel pušky zářila v hustém koberci trávy klikatá stezka, vedoucí s Orizavy do říší Tuspanga.

Miluji společnost. Lidé, v jichž středu žiju, jsou sice drsní, i jest s nimi dosti za těžko obcovati, avšak již po hodině jim věnované, bývá i nejhorší z nich jat jakousi šlechetností, odhodlaností, odříkáním se a dobrotou, s níž dlužno pak počítati. Nicméně, třeba by bylo sdílení svých citů, nadějí a sklamání s bližními sebe příjemnějším, má přece pustina a osamělost půvaby, jež oceniti dovede pouze ten, kdo jich okusil. Bývá mi vždy velmi milým, když po celodenní práci uzřím při svitu lampy vcházeti do mého pokoje učeného licenciáta Tornela a ctihodného faráře Bermudeza. Již ode dávna obývají tito přátelé lenošku v mé jizbě poblíž pracovního stolku; jeden i druhý přesvědčuje se vždy než usedne, zda sedadlo jeho tvoří s mým úhel obvyklého trojúhelníku. Obyčejně zahajuje farář zasedání, tázaje se na domnělou záduchu, jíž chce býti mermomocí zbaven. Pak chápe se slova licenciát — bylť totiž přečetl „Mexický denník;“ — i nastává posuzování opatření vládních a to tak důkladně, že kdyby byla vláda bdělá našich pokynů, dopravila by loď státní tam, kam jsme my v duchu již letmo dospěli. Rozčilujeme se vždy a jsem přesvědčen, že bychom uvedli vládu do nemalých rozpaků, kdyby měla každou naši tužbu uspokojit — mělť každý z nás jiný náhled; pouze v tom souhlasili oba moji hosté, že bývalo před třiceti lety, za jich mládí, lépe — tvrzení, které jsem poněkud popíral. Stará má služebná přinášela pak šokoládu, číšky se vyprazdňovaly, politika ustoupila do pozadí; licenciát stával se zase učencem, farář vykládal mi se znaleckou důkladností staré totonacké a mistecké texty. Já sám jsem pak čítával své memoiry, na konec dali jsme se všickni do rozhovoru o dějinách slavného císaře Tescucoského Netzahuacoyatla, nejmocnějšího to ze všech vládnoucích kdys panovníků. Farář porovnával jej s Karlem Velikým; licenciát — není mi známo proč — chtěl z něho míti Augusta — mně pak zdával se vždy nejpodobnějším Františku I. K deváté hodině odcházívali moji přátelé a já jsem se vracel zase ku svým studiím.

To přece dlužno zváti štěstím, možno-li vůbec o jakémsi štěstí mluvit. A přece zdávalo se mi, že bych zaměnil rád i ty okamžiky,

které jsem v kruhu přátel tak příjemně trávíval, za hodinu tichého osamělého snění na pravém břehu Rio blanca.

Jednoho odpoledne — dne 15. července 1852 — vkročil jsem as kolem třetí hodiny zase na oblíbené své skalisko. Hluboké nebe zářilo žárem; supové, v četnějším počtu než obyčejně, tkvěli téměř nepohnutě s rozepjatýma křídloma v horkém vzduchu. Vzduch byl rozžhaven, ani jediný lísteček sebou nepohnul.

Schvácen všeobecnou mdlobou, svírající každičký keř, jehož větvice skláněly se k vyprahlé zemi, doplížil jsem se zase k vodě. Pásovec — patrně v domněnce, že jest samoten — opustil hbitě brloch a dopřál mi pohledu v tajemství své toiletty. Pak vyšvihnul se na mech a učinil několik zdařilých kotrmelců tak rychle, že jsem jich sotva postihl. Tu postavil se na zadní nohy, tu stočil se opětně v kotouč pod tvrdým svým krunýřem. Na neštěstí číhala naň kromě nadání divoká kočka. Masožravec vrhnul se prudce na senožravce, a nežli jsem se vzpamatoval, zmizel i se svou kořistí.

Po oklice cesty blížila se z dáli indianská rodina. Prostovlasé ženy s poletavými vrkoči chránily se před úpalem slunečním širokým listím ananasu. Kráčeli vesměs za dcerou náčelníkovou. Vůdce sám oddychoval časem z hluboka a obnovoval tak sporou zásobu vzduchu v plících. Touže cestou měl se vrátit přítel můj Lucio Dominguez z honby na tapíry. Byl-li dnes na lovu šťastným, podaří se mi konečně zjistit nade vši pochybnost známky, jimiž liší se tapír předpotopní od tapíra nového světa; neosměluji se však doufati v přílišný zdar, vímť ze skutečnosti, že kdo chce tapíra, ještě ho nemá.

Než — proč zdálo se mi, že zřím náhle, jako by pláň přede mnou se rozestírající, byla kryta chmelnicemi, z nichž vyčnívají domky s červenými, cihlovými střechami? Jakým divem připadalo mi, že zvonice kaple sv. Gertrudy vztyčuje se náhle k nebi, ozdobena skvostnými štíhlými fiálami, jako věž dómu strassburského? Jaká to vidina zmocnila se mne a rozestřela mi před užaslým zrakem požehnané Elsasko, které nemá přece s pásovci nic společného? Vloudily se mi v poušti té do duše dávné vzpomínky na domov, na prchlé doby mládí. Jak pevně tkví vlasť v srdci! Nikdy není daleko od ní; Göthe by byl nenapsal, že hranice její jsou celý svět!

Náhle jsem byl vytržen ze sna na březích Rio blanca. As na dvacet kroků přede mnou zjevil se na silnici k Tuspangu vedoucí člověk ozbrojený karabinou a počal se plížiti za křoví. Měl vestu i kalhoty z dančí kůže jako všickni koňěkrotci; široká střecha klobouku zakrývala mi bližší jeho rysy. Po jaké zvěři slídil podivný tento lovec? Zraky mé tázaly se marně oblohy; ze všad odpovídala mi tatáž tišina, prázdnota a nehnutost.

Dostav se až k pahýlu ceiby, sklonil kavalír jedno koleno k zemi, počal si pohrávati kohoutkem pušky a zkoumati cestu Tuspangskou — pak byl opětně kliden. Povstal jsem; lovec ten byl patrně lovcem lidí; než na koho as číhal při této stezce?

Co činit? Vzkřiknout, zavolat, prozradit svou přítomnost? To jsem měl učiniti hned z počátku; nyní v ohni zločinu pozdravil by mne zajisté výstřelem. Jsem svědkem, to jest nepřítelem, jemuž dlužno

uložiti mlčení, neboť upřímně řečeno, v Mexiku důvěřuje se pouze mrtvým.

Muž odhrnul pokrývku hlavy: Diego Lara! Bože mne chraň; za hodinu bude stezka zbrocena krví!

Po kom jen slídí ten bídník, jehož neřesti již vlastního otce i matku připravily do hrobu? Nechodívá tudy přece nikdo, leda ubozí Indiáni, jichž kapsa nestojí věru za výstřel. Jaká nehoda! Tento taškář, vášnivý hráč a ošemetný svůdník dívek jest mladým, krásným a statečným! Nezná víry, ni zákona, klame ve hře, olupuje poštovní vozy a vzdoruje šibenici — beztrestně — nevím jakou výsadou; jestiť přece známo, že probodl Cindareála nožem, Barrenosa mečem, Calderona ani nevím jak. Byl již častokráte uvězněn, než před samým rozsudkem nalezne se vždy dvacet svědků, již dovedou stvrditi, že použil práva zákonné sebeobrany. Byl bych s to já jej usvědčiti?

Co činit? Překročiti rychle brod, přistoupiti jakoby náhodou k Diegovi a zmařiti tak rázem jeho úmysly; avšak k dosažení protějšího břehu třeba dobré čtvrt hodiny a než ta uplyne, co vše může se zatím státi? Pak... Diego umí dobře mířit, zahlédne-li mne... zdá se mi, že cítím již kuli jeho ručnice, jak vniká mi pod žebro — pocit to i v pouhé domněnce nepříjemný. Přes to bych snad přece ničeho nevyřídil, neboť Diego by byl sotva s oka spustil cíl, na nějž měl namířeno. Jaký to zručný střelec! Jak plazí se po zemi, jak krčí se při tom, s jakou upjatou pozorností sleduje cestu, jak chví se při nejjemnějším šelestu!

O všem tom přemítaje, přiblížil jsem se zatím k stromoví tak, abych byl v jedné čáře se zbůjníkem. Již nasazuje pušku — blížiť se jezdec. Poslušen náhlého vnitřního pokynu, počal jsem z plna hrdla pěti národní mexickou hymnu. Jezdec popojel blíže, byl to Texičan Warren, poručník Silverie Martinez-ové. Vynořil jsem se ze stromového houští v pevném přesvědčení, že mi koule zaplatí neblahou hudbu. Zbraň Diegova sklonila se níže, mladík skryl se v husté trávě. Warren zdál se být zamyšlen, i kůň jeho; ač neznal jiného chodu nežli kvapného klusu, stoupal v tomto okamžiku zvolna. Pozdvihnul jsem ruky, chtě upoutati na se pozornost jezdcovu, jenž právě v té chvíli, kdy mněl jsem, že pobodne oře, se náhle zarazil a naslouchal. Poděšen výsledkem svého manévru, stišil jsem se. Warren jel zase dále cestou, až dojel ku hřbetu stezky. Sklesl jsem k zemi bez dechu, z pola udušen napjatím. Warren byl nyní mimo nebezpečí.

Stal jsem se svědkem děsného tajemství. Proč stíhá Diego Warrena? Jak možno dáti mu na příště výstrahu a neprozraditi se přece Diegovi? Bylo nutno promluviti s mladíkem, jasně a určitě s ním si pohovořit. Zdvihl jsem se — pláň byla pusta, zapadající slunce líbalo hřbety pohoří sv. Krištofa, ptáci šveholili; Rio Blanco šuměl; nesmělí bůvoli blížili se zvolna v šicích, v něž jsou povždy sepjati; řvali temně, jakoby na pozdrav vonnému solnému vánku, který jim ovíval huňaté hlavy. Mračno velkých žlutých motýlů vyrojilo se nad místem, kde zářila dosud karabina Diegova. Snil jsem?

II.

Při návratu stavěl jsem se u Lopezové, kde jsem zanechal koně. Domluvy mé nebývaly nic platny. Pod záminkou, že jsem ji kdysi vyléčil zapálení plic, nutívala vdova do mého Kozáka přes moc odpadky třtinové. Na místě čiperného, spolehlivého zvířete vyšla mi z rukou vdovy povždy vstříc svéhlavá, lenivá přesycená mrcha, která s mnohou nesnází doprovodila mne do města.

„Není dnes nikdo u vás?“ tázal jsem se dobré ženy, vsedaje do sedla.

„Ani živé duše, doktore; ostatně kdo by se mimo vaši milost uchýlil s cesty až sem?“

Teprvé po třetím pobídnutí a silném zapráskuutí bičem odhodlal se Kozák k odchodu, ovšem ne bež poskoku, kopání a ržání. Nedal jsem se nijak oklamati skvělým tímto odchodem, neboť sotva že jsme se octli na pěšince, počal schytralý Kozák klopiti uši, napínati krk a srážeti nohy dohromady. Pokusil jsem se jej poněkud pobídnouti, neboť jsem chtěl zahlédnouti ještě Diega. Kozák se zarazil, rozstav všecky čtyři nohy a sklesl k zemi. Znám tento úskok; tak chová se vždy, když chce vyhazovati kopytem. Měl jsem se na pozoru a již jsem byl odhodlán dokázati bičem a ostruhami, že jsem dosud pánem, než celé mé vítězství, jehož bych byl dobyl nad svým starým služebníkem, bylo by pouhé přesvědčení, že jsem tvrdohlavější než on. Ustoupil jsem tudíž; kůň dal se v pravo, lehký jeho klus mne znenáhla ukonejšil a bez dalších obtíží zahlednul jsem zase obrysy sv. Krištofa. Buffon má zajisté pravdu: kůň jest nejušlechtilejším přítelem člověka.

Proč chtěl asi Diego Warrena usmrtit? Celou cestou tanula mi na mysli tato otázka, pro niž jsem nemohl nalézti odpovědi. Druhdy bych se byl domníval, že to snad spor že hry, milostné jakés dobrodružství, avšak od dvanácti let dal Warren výhost všem radovánkám Satanovým — jak říká farář — a věnuje se pouze vychování opuštěného sirotka Silverie, — zájem to, s nímž nemá Diego zajisté nic společného.

Bylať se stala zvláštní proměna s tímže Warrenem, jenž při mém příchodu do Orizavy nestačil mi poskytovati práce ustavičným spřeráženim rukou a rozbíjením hlav. Jako rváč, hráč a sudič nebýval druhdy o nic lepším než nyní Diego; byl toliko uvědomělejším, statečnějším a šlechetnějším, neboť veškeré ty hlavy, jež jsem měl ve správě, byly potlučeny při plném světle a všecky údy probodeny dýkou. Nůž a revolver neopustily nikdy pásu Texičanova, avšak musilo býti vždy závažných důvodů, když užil jich gentleman k jinému účeli, než k obraně vlastní své cti nebo života.

Od ledna r. 1841 do července r. 1852, tedy jedenácte, skorem dvanácte roků. Jak? je tomu již tak dlouho, co zemřel Martinez, otec Silverie?

Martinez, jehož rodina byla vypuzena z Mexika po válce nazvané „za neodvislost“, byl pánem mnoha statků. Nesmírné bohatství jeho rozvlekli však nesvědomití správcové a Indiáni, vášniví to milovníci rodné země. Musil odhodlati se k nekonečnému sporu, chtěl-li provésti své právo a čeliti nepřátelům. Jsa slabého zdraví, při tom však předce

trpěliv a houževnat, pokračoval Martinez jen velmi zvolna při obraně svých statkův. Tu z nenadání ovdověl a byl nucen usaditi se v pustém příbytku, zbudovaném již od předků a nedávno teprvé právní cestou zase získaném. Pohřížen stále ve studování starých listin, nevycházel Martinez z domu leč k soudnímu přelíčení neb k ohledání území, o něž se s Indiány soudil. Mezi lupiči svých statků shledával Martinez mezi jinými také Warrena. Texan byl dle potřeby soudcem, advokátem a vykonavatelem jako všickni jeho krajané, udílel radu Indiánům, zabíraje v náhradu nejkrásnější sporný statek.

Jednoho odpoledne byl jsem kvapně volán o pomoc. Martinez, ubohý kavalír, spadl s koně a roztříštil si nešťastnou náhodou holeň. Nalezl jsem jej krvácejícího a v prudké mdlobě; mohl jsem tudíž pohodlně prohlednouti pohmožděninu. Když se nešťastník zase vzpamatoval, oznámil jsem mu, že je odejmutí poškozeného údu nevyhnutelným. Sdělení to odmítl nemocný odhodlaně. Musil jsem mu vysvětlovati, že jedná se tu o jeho život. Sepjal ruce a počal se modlit.

„Již jsem se rozhodl,“ pravil po chvíli, „poroučím se do rukou božích, které dovedou zajisté tolik, co vaše; uzdraví mne, bude-li v tom vůle boží.“

„Avšak vaše dcera,“ podotkl jsem, předváděje mu malou Silverii, „nemá jiné podpory než vás. Viďte, Martinezi, že vás neodstrašuje bolest, vždyť jste křesťanem a máte mnohé povinnosti k životu?“

Raněný uchopil se kadeřavé hlavinky dívčiny, tisknul ji dlouho — pak ji zase lehce odstrčil.

„Odveďte ji,“ pravil, „bůh sám stará se se zvláštní péčí o sirotky.“

Počal se znovu modlit.

„Musím zvěděti pravdu, doktore! jak dlouho, soudíte, že mohu ještě žíti?“

„Ještě před večerem,“ pravil jsem teskně, „zachvátí vás horečka a blouznění.“

„Mám tedy jen dvě hodiny před sebou?“

„Spíš méně než více. Rozhodněte se zatím, po dvě hodiny jest ještě čas, zbaviti vás ničemné tříště, později byla by operace již zbytečnou.“

„Nemluvme o tom více, doktore.“

Farář a licenciát, kteří se byli také namanuli, prosili se mnou Martineza, by dal si nohu odejmouti; tisknul jim ruce a zavrtěl hlavou.

„Jednu prosbu mám, doktore,“ pravil, obrácen ke mně, „musímť urovnati duchovní i pozemské své záležitosti, k obojímu účeli potřebuji pak Warena. Prosím vás, přiveďte mi jej. Pak vás snad opustím; ubezpečuji vás však, že, přivedete-li mi Warena, prokážete mi právě tak velkou službu, jako kdybyste mne zachoval při životě.“

Vyskočil jsem na kůň; Kozák byl tentokráte méně svéhlavým než jindy a nosil mne od krčmy ku krčmě. Konečně dopídil jsem se Texičana. Byl zarudlý a nevyspalé oči jeho téměř světélkovaly. Přistoupil ke mně s úsměvem, houpaje se a potřásaje nepěstovanými kšticemi hustého svého vlasu. Vyslechl mou žádost, kroutil při tom hlavou, mlaskal jazykem o podlebí a pak odmítl zhola mou prosbu.

„Martinez je starý lišák,“ pravil ke mně, „chce mne zajisté požádati, bych zanechal již záležitost Tequillských Indiánů, kteří jej okradli

— avšak oni jsou v držení a držení je titulem právním. Umírající, pravíte — hm! známe se, bylo by hříchem, kdybych se dal obměkčit; ustoupil bych a rázem bych se připravil o jmění. Stáří přichází, doktore, jest čas, bych pomýšlel již na budoucnost. Pijme grog — dobří ti lidé dovedou ho zde — díky mému ponaučení — dobře připravovati. Pak zahrajeme si partii „monté". Ne? Návrh můj není přece nijak urážlivým. Nuž, budete rozdávati karty. Ještě ne? Tož dobrý večer."

Postavil jsem se ku dveřím jídelny, chtě zahraditi Texičanu cestu. Byl jsem rozhořčen, mluvil jsem prudce —

„U čerta, vy jste svéhlavým," pravil ke mně. „Nuž dobře, chci vám učiniti po vůli. Hrajme; vyhrajete-li, půjdu, prohrajete-li, vypijete grog. Kdo je tedy rozumnějším?" Mrzel jsem se; učinil jsem konečný rozhodný útok na pocit lidskosti, kterýž jistě chvěl se na dně drsné této duše. Waren mne opětně tiše poslouchal. Poznenáhlu počal svraštovati brvy a šlehat bičem o kalhoty. Nezatajil jsem mu ani jediné pravdy; pohlížel na mne úkosem, jakoby překvapen. Často zabarvila mu při tom krev tvář do temna.

„Vše, co jsem vám pravil, zdá se vám býti pouhým žvástem," děl jsem konečně, „já pak chybuji, že vzdoruji vašemu karabáči, jímž tak mocně šleháte? Nu dobře. Udeřte jen, libo-li vám, snesu klidně tuto pohanu, za tou však podmínkou, že půjdete pak se mnou k nešťastníku, který mne posýlá."

Texičan pohlížel na mne s úžasem. „Pokládáte mne za tak špatného," zvolal odhodiv daleko bič, „vás udeřit, vás! Ne, toho jsem se do vás věru nenadál."

Popošel k vodojemu, jenž nalézává se na každém dvoře mexických obydlí, ponořil hlavu do tekoucí vody a vrátil se zase ke mně, ani si hlavy neosušiv.

„Tak dobře, jako že se zovu Waren — jste vy človíčku zajisté ďáblem; jakými pak slovy mám vás vzývat? Čest, lidskost, vše to bývalo mi dobře známo; dnes jsem však lupičem, s nímž možno mluviti toliko o kořisti. Bylo ale přece dobře, že jste mnou tak otřásl. Ďábelský to človíček, chytil mouchu na ocet! Půjdu s vámi, doktore, jděme."

Přišedše k Martinezovi setkali jsme se na chodbě se Silverií. Prohlížela si zvědavě Warena, jehož dlouhá brada, červená košile a boty ji poutaly.

Texičan pozdvihl dítě a vzal je do náruči. Nezdráhalo se.

„Chtěl bych, aby byla mojí," pravil.

Pohlížel jsem naň udiveně.

„Zajisté, miluji hezké děti."

Zastali jsme Martineza při vědomí. Stiskl mi ruku, vida že přichází se mnou drsný můj společník.

„Trpíte mnoho?" tázal jsem se.

„Ne," odvětil, „zdá se mi, že nemám již ani těla. Nechť přijde Silverie."

U malého stolku psal licenciát; farář pak seděl se skříženýma rukama u raněného. Sotva se octla v světnici, běžela Silverie přímo k otci, jehož bledé rysy ji děsily. Neříkala ničeho, avšak velké, černé její oči tázaly se nás všech dokola.

„Mám pouze toto děcko,“ pravil Martinez namáhavě; „matka jeho zemřela, jak vám známo. Nemám ani bratra, ani sestry, až odejdu, bude tu Silverie samotnou, samotinkou.“

„Neumřete, seňore,“ zamumlal Texičan, „doktor ....“

„Nechte mne domluvit; okamžiky mé jsou sečteny. Zemru, Warene, cítím to. V poslední této hodině zvolil jsem při plném vědomí člověka, jenž mne dovede zastoupiti u mého děcka, muže, jemuž chci svěřiti celé své jmění, by mohl je chránit a vésti k počestnosti.“

Licenciát připravuje potřebné spisy. — „Warene, mluví k vám umírající — buďte si toho dobře vědom, neboť jméno, jež bude napsáno na mé závěti, bude jméno vaše — svolíte-li totiž.“

Texičan učinil krok ku předu, farář se zdvihl, licenciát přestal psáti. — Horečka! pomyslil jsem si.

Přiblížila se noc, poslední paprsk matně jen ozařoval pustou jizbu, v nížto jsme se nalézali. Waren přistoupil o krok blíže k loži umírajícího, pak se obrátil prudce ke mně:

„Sním — pravda že,“ tázal se mne, „nebo jsem špatně slyšel?“

„Nežádám od vás ani slibu ani přísahy,“ počal znovu Martinez, maje ruku položenu na hlavě Silverie; „znám vás Warene, jediné „ano“ z vašich úst mi postačí.“

Texičan cuchal si kadeře, popotahoval vousy, veliká slza skanula mu pak na tvář. Vzpřímil se, vztáhnul ruku po hlavince Silverie, zamumlal několik nesrozumitelných slov a usadil se.

Já a farář byli jsme svědky spisu, jímž ustanovil Martinez Warena za opatrovníka své dceři a správce celého svého jmění. Pak nastoupilo poslední pomazání; — vše, kromě mne a Warena, kleslo na kolena. Martinezův klid mne překvapoval — zdálo se, že spí. Přinesli světlo a umírající otevřel oči.

„Řežte, řežte,“ zvolal pomaten.

Za svitání skonal; byl to dobrý člověk! Waren neopustil jeho lůžka, kde seděl vážně a tiše, ba chtěl bdíti u mrtvoly až ku pohřbu, tiskna mrtvou ruku ještě na okamžik před tím, než ukončil hrobař dílo své.

Jest tomu již dvanácte roků, co se tyto věci udály, dvanácte roků! Martinez znal lidi, byli jsme pošetilí, že jsme jej kárali.

Silveria, která má nyní dosíci osmnáctého roku, stala se péčí svého pěstouna krasavicí, vílou téměř nad pomyšlení svůdnou. Činností, vytrvalostí a poctivostí Warenovou dosáhla zase většinu svých rodinných statků, tak že byla jednou z nejbohatších nevěst v kraji. Od smrti Martinezovy nebylo nad Warena muže obezřelejšího, humannějšího, šlechetnějšího, střízlivějšího a v každém ohledu řádnějšího. Ještě před třemi měsíci ujišťovala mne stará má služobná, když vracel jsem se s licenciátem rozjařen ze slavnosti Jugenia, že Texičan jest vzorem následování hodným.

Waren byl tehdá padesátníkem, v době té neměl jiné radosti, jiné pýchy, jiné myšlenky než Silverii, kterou zbožňoval; však proč chtěl Diego-Laza zavraždit Warena?

(Pokračování.)

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Česká literatura.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české. Vydává prof. Jan. J. Řehák. Pomocí archaeologického sboru „Vocela". Sešit I. V Kutné Hoře u Karla Šolce 1879.

Na zanedbávaném dosud poli dějin vzdělanosti a zvláště dějin umění českého povstal v nejnovější době v prof. J. J. Řehákovi muž, od něhož do budoucna mnoho výborného očekávati lze. — Chceme-li míti jednou důkladné dějiny českého umění, musíme zprvu založiti celou literaturu monografií, zpracovaných na základě úplně vědeckém a co možná podrobně. Prof. J. J. Řehák podniknul nyní práci podobnou pomocí velmi činné archaeologické jednoty kutnohorské a hodlá ve volných sešitech vydávati pojednání, týkající se oboru svrchu dotčeného, na kolik souvisí ony s proslavenou v dějinách našich Kutnou Horou. První sešit podniknutí jeho leží před námi a obsahuje čtyři pojednání: 1. Jakub řezbář, děd Adama z Veleslavína; 2. Kdy byly malovány fresky v chrámu sv. Barbory a kdo na ně nakládal?; 3. Kdo maloval fresky v kostele sv. Jana Nepomuckého?; 4. Skretova Pieta v chrámě sv. Jakuba v Hoře a Pieta Caracciho v Praze. Všecka tato pojednání psána jsou stejně důkladně a přesně vědecky, při čemž to nejvíce se líbí, že spisovatel práci svou neřídil dle knih a pojednání již hotových, nýbrž, že sáhnul *přímo* k původním pramenům archivním a šel tak cestou ovšem velmi pracnou, ale za to jedině správnou. A z těchto všech příčin upozorňuje ref. příslušné kruhy historiků, umělců a všech těch, kteří zálibu svou mají v dějinách vzdělanosti české, na podnik páně Řehákův; „Příspěvky kutnohorské" jsou dosti levné, a při nynější literární potřebě u nás nebude snad potřebí, aby nepoznána zahynula práce skutečně solidní, dobrá a nám na nejvýš potřebná. —

Hora Kutná a její okolí. Sepsal prof. Jan J. Řehák. S plánem města od prof. V. Lavičky. V Hoře Kutné. Nákladem Karla Šolce. 1879. 8° str. 232.

Od vydavatele „Kutnohorských příspěvků" vyšel současně také „Baedecker" o nejprvnějším po Praze městě českém, Kutné Hoře. — I zde musíme chváliti: snahu p. prof. Řeháka, — v historických monografiích českých velice *řídkou* — že šel vždy k pramenům původním, aby učinil konec onomu šlendrianu, který se v tom ohledu zahnízdil, také leckdes jinde sice, ale v Kutné Hoře zvláště. — Spisovatel roztřídil si material velice přehledně, a jmenovitě přihlíží v knize své k podrobnému, soustavnějšímu poukazování na památky umělecké, jichž v Kutné Hoře po Praze jest nejvíce. — Některá nedopatření v podrobnostech, jichž ostatně jest po skrovnu, dojdou jistě

opravy v II. vydání spisu přítomného, k němuž při tak hojné návštěvě cizinců v K. H. jistě brzo dojde. — Připojený ku knize polohopisný plán Hory od prof. Lavičky jest taktéž práce velmi svědomitá.

Dr. *Ant. Rezek.*

Mezinárodní umělecká výstava v Mnichově.

Dopisy drá. O. Hostinského.

III.

V Mnichově, koncem srpna 1879.

Teprvé před několika dny dostalo se výstavě nové ozdoby krásným obrazem Munkacsiho. „Milton diktuje svým dcerám Ztracený ráj“ a do německého oddělení přicházejí neustále ještě nové zásilky, které nelze nepřijmouti, tak že se chystají dva nové sály, jichž otevření se bohužel v Mnichově již nedočkám. Avšak výstava je hotova, účinkuje celkem svým a vyzývá soud navštěvovatelů. Ten arci není u všech stejný a naznačil-li jsem již v prvním svém dopise, že povšechný dojem je nad míru skvělý, nesmím zamlčeti, že nejeden hlas zde pronáší mínění jiné, třeba i opačné. Jak je to možné? Výčitky, které se výstavě činí s mnohých stran, nejsou snad naveskrz liché, bezpodstatné; avšak tomu nikterak nemohu přisvědčiti, že by vytčené vady záslužnosti a zajímavosti výstavy skutečně hrubě byly na újmu.

Je na př. pravda, že v Mnichově nalezáme mnoho uměleckých děl již dostatečně známých z různých výstav i z četných reprodukcí. Zdá se mi však, že jest právě úkolem výstavy mezinárodní, soustřediti za účelem poučného porovnání to, co po různu ovšem spatřiti lze v Pařížském salonu, ve Vídenském Künstlerhausu, v Mnichovském Kunstvereinu, na Pražském Žofíně atd. nehledě k tomu, zdali někdo, jenž poněkud více cestuje, ten neb onen obraz viděl vystavený třeba již na několika místech. Vlastním předmětem výstavy mezinárodní nejsou jednotlivé obrazy neb sochy co zajímavé novinky, nýbrž jest jím především celkový obraz panujícího uměleckého ruchu, jejž poskytnouti může arci jenom pohled na veliký počet děl. Že pak za našich dnů není podobná výstava možná, aniž bychom celou řadu právě nejlepších výtvorů znali již z fotografií a z rytin, toho příčinou je úkaz zajisté potěšitelný: čilost nynějšího obchodu s uměleckými reprodukcemi. Jen jakousi zvědavost, nikoliv pravý umělecký interes ukojí zběžný pohled na rytinu illustrovaného týdenníku v kavárně nebo na fotografii za sklem krámu knihkupeckého; a ten, komu takový pohled kazí požitek z originalu samotného a opakuje-li se to při více předmětech, i požitek z celé výstavy, nesmí sobě stěžovati, pakli upadne v podezření blaseovanosti.

Obraz současného umění výtvarného, jejž podává výstava ve Skleněném paláci, jest věrný, nelíčený; směry umělců a vkus obecenstva jeví se v něm bez roušky, se všemi svými slabými stránkami — bohužel

ne ve světle nejpříznivějším. „Nezlob se na zrcadlo, máš-li křivou hubu“, praví přísloví: buďmež tedy spravedlivi i naproti tomuto uměleckému zrcadlu, které koná svou povinnost. Že jsou v celkovém obrazu zde onde mezery dosti citelné, nelze upříti, i dlužno toho dvojnásobně litovati. Věrnost jeho a pravdivost tím však netrpí.

Při zahájení nové, pravidelné řady výstav mezinárodních lze pochopiti, ač ne omluviti, jsou-li země poněkud odlehlejší jako Rusko, Španělsko, ba i sama Anglie, poměrně slabě zastoupeny. Některé mezery v německém oddělení samotném více k sobě obracely pozornost obecenstva. Uvedu jen dva příklady. Hans Makart zaslal toliko jednu kostymní podobiznu, která znázorňuje sice jeho manýru malířskou, ne však jeho význam umělecký. Očekávalo se na jisto, že jeho „Karel V.“, jenž tolik povyku spůsobil po celé Evropě, nyní také do Mnichova zavítá, a když při otevření výstavy obraz ten scházel, kolovaly divné pověsti o osobních urážkách, které prý se Makartovi v Mnichově staly a jimiž nepřítomnost jeho díla snadno prý se vysvětluje. Na pověstech těch nebylo ovšem ani slova pravdivého, jak se brzo ukázalo — ale proč jeden z nejslavnějších umělců německých, zjev tak charakteristický pro podivuhodný onen obrat, který se během několika desítiletí vykonal ve vlasti Cornelia a Kaulbacha, není lépe zastoupen právě v Mnichově, ve svém uměleckém domově, zůstalo záhadou nerozluštěnou. Ještě více překvapovalo, že i jmeno Karla Pilotyho, náčelníka školy Mnichovské, scházelo v katalogu. Příčina ovšem byla vážná. Poslední leta totiž nepracoval Piloty skoro nic jiného, než obrovský jeden obraz olejový, představující „Dějiny Mnichova“ a určený pro zasedací síň nové radnice. Jelikož po celou dobu výstavy malba ta bude obecenstvu přístupna, ač síň sama není ještě úplně hotova, dlužno ji považovati za jakýsi přívěsek nebo dodatek výstavy asi tak, jak to r. 1873 bylo s Makartovou „Catarina Cornaro.“ Rozdíl mezi oběma obrazy je ovšem veliký: „Catarina Cornaro“ je snad nejlepším dílem Makartovým, kdežto „Dějiny Mnichova“ patří ku slabším, ne-li docela k nejslabším pracím Pilotyho. Asi sto postav, představujících vynikající ve vnitřní historii města osoby, dílem pravé jejich podobizny, dílem portrety osob nyní žijících, seřaděno je po obou stranách nezbytného alegorického skupení spůsobem docela zevnějším, bez jakési patrnější souvislosti myšlenkové, beze zajímavých styků a vztahů v jednotlivostech, tak že tvoří tableau všeho života prázdné, ač zajisté se známou koloristickou virtuositou malované.

Doplnivše takto alespoň tuto jednu mezeru výstavy návštěvou v radnici, vraťme se do Skleněného paláce a vzpomeňme si opět na zrcadlo a na křivou hubu. Bohatost produkce, značná řada talentů pozoruhodných ve všech oborech, virtuosní ovládání technických prostředků uměleckých, to všechno vzbuzuje naši úctu a pochvalu, činí výstavu velice zajímavou a skvělou. Avšak hledíme-li zcela všeobecně k výsledkům tohoto celého uměleckého ruchu a snažení, porovnáváme-li tyto výsledky s minulými dobami výkvětu umění a posuzujeme-li střízlivě směry, jimiž se nynější umění ubírá, i cíle, k nimž spěje, pak nemůžeme se nadchnouti pro umělecké poměry přítomnosti, třeba bychom také neupadli do druhého extremu, do pessimistického odsuzování a zavrhování všeho, co sluje moderním. Buďme povděčni zrcadlu, že mluví

pravdu bez lichocení; toť jediná cesta k nápravě. Arci není to první výstava, která prozrazuje slabé stránky moderního umění, a nebude to také poslední; avšak podobné výstavy právě tím nejvíce prospívají, že v umělcích samotných i v obecenstvu šíří pevné přesvědčení o nutnosti obratu, zejmena v jistých oborech.

Německé umění karakterisuje sám Němec (Fr. Pecht v Augsburské „Algem. Zeitung") slovy, že jeví jakési povážlivé změlčení ruchu uměleckého, jakýsi „plebejský rys", tak že prý umění republiky francouzské má „mnohem aristokratičtější vzezření," než umění říše německé. Tentýž ráz, jako umění Němců, má však skoro celé umění moderní, v různé ovšem míře; a činí-li Francouzové výminku, není to zásluha umělců nynějších, nýbrž oněch uměleckých tradic, které Francie dovedla si udržeti v neporušené souvislosti přese všechny pokroky a převraty moderního vkusu. Němci měli svého Cornelia a Kaulbacha; ale mistrové ti octli se na dráze, která je samotné sice vedla k nevšední slávě, jiným však, zejmena mladším nástupcům jich musila zůstati nepřístupnou, poněvadž se všemi ostatními cestami moderního umění čím dále tím více se rozbíhala. Jest charakteristické, že Kaulbach sám svou „školu" — ač smíme-li při něm výrazu toho užíti — přežil, tak že musil viděti, jak i vlastní jeho syn, Hermann Kaulbach, vrhnul se do náručí koloristického směru Pilotyho, jenž se pak i v ředitelství akademie stal nástupcem posledního velkého idealisty německého.

Pohrdání, s nímž idealisté pohlíželi kdysi na všechny snahy realistické a zejmena koloristické, vymstilo se na nich důkladně: vzbudilo mohutnou reakci, které konečné vítězství ujíti nemohlo. Jednostrannost nemůže zploditi nic jiného, než opět jednostrannost; a kdo ji kárá na př. na Makartovi, nezapomeň, že by výstřednosti tohoto virtuosa barvy sotva byly možné, kdyby Kaulbach a hlavně Cornelius byli se dle příkladu idealistů a klassicistů francouzských více chránili umělecké jednostrannosti. Povážíme-li pak, že zejmena Mnichov, v němž se naznačený převrat nejcitelněji jevil, měl veliký vliv na valnou část umění evropského, pokud nezáviselo na Paříži, pochopíme, že onen nedostatek idealnosti dostal se i do kruhů vzdálenějších.

Vážný, tak zvaný „vyšší" směr v oboru malířství činí na výstavě dosti smutný dojem. Těch několik málo dobrých, snad i výtečných obrazů, které tam nalezáme, svou osamělostí dojem ten ještě zvyšuje. Co tomu máme na př. říci, když vidíme, že v německém oddělení nejlepším historickým obrazem je Defreggerův „Ondřeje Hofera poslední cesta", tedy dílo umělce, který dosud výhradně se pohyboval v úzkém kruhu tyrolského genru? Nad míru skvělý úspěch Defreggerův je zároveň vysvědčením chudoby pro německé malíře historické, kteří napnutím veškerých sil a vynaložením všech prostředků nedomohli se tak vážného, důstojného výsledku, jaký genialní původce „Ondřeje Hofera" docílil obrazem zcela prostým, nestrojeným, beze všeho omamujícího apparatu zevnějšího. Tak na př. vidíme v sále „politickém" zmíněnou již Wernerovu „Proklamaci německého císařství ve Versaillu". Světodějná událost, která Němce nemůže zůstaviti chladného; nejpestřejší kroje vojenské, celá řada zajímavých osobností, z nichž každá o sobě mohla by se státi podobiznou znamenitou (jako na př. pod rukou

Lenbachovou Bismarck a Moltke skutečně se stali), skvělá místnost pro podobný výjev jakoby stvořená a výsledek? Obraz rozměrů značných, s více než sto postavami, ale chladný, bez života, rázu všedního, jakoby se jednalo o nějakou docela formalní, bezvýznamnou ceremonii, při níž se panovníku provolává obvyklá „sláva“ — nic více. Ještě jiný příklad. F. Keller (z Karlsruhe) je zastoupen velkou malbou bitevní: Markrabí Badenský Ludvík Vilém v bitvě u Slaného Kamene. Boj ještě všude zuří a kůň vítězného vojevůdce málem již kopyty svými zasahuje velkého vezíra, rozloženého v theatrální zoufalosti v nádherném staně svém, scena to účinně malovaná, velmi pohnutá, ale nad míru strojená, nepřirozená a následkem toho i málo sympathická. Mnohem příznivěji presentují se obrazy M. Adama „Cromwell rozpouštějící dlouhý parlament“ a „Vévoda Alba v ‚radě nepokojů‘ v Brusselu“; známo je však, že Adamo miluje příliš malý formát i při komposicích nejbohatších, čímž arci závažného momentu účinnosti se vzdává.

V odděleních ostatních není to o mnoho lépe. Brožíkovo „Poselství“ zaujímá, jak již bylo podotknuto, jedno z nejčestnějších míst, ačkoliv právě zde ve velké výstavě jest dvojnásobně patrno, že tvůrce jeho ještě nemohl zmoci celou látku až do všech podrobností: tím větší jest uznání jeho vzácného talentu. Maďar Munkacsi stojí před námi ovšem co mistr dospělý; jeho „Milton“ podobným bezprostředním dojmem účinkuje, jako Defreggerův „Hofer“, arci poněkud zasmušileji, jak povaha umělcova i jeho technika tomu chce. Švéd Hellquist svým obrazem „Potupný vjezd biskupa Sonnauvädera a probošta Knuta do Štokholmu r. 1526“ stojí úplně na stanovisku školy Mnichovské, jejíž odchovancem jest, a také Španěl Pradilla holduje podobnému asi směru, ač nyní v Římě žije a sotva kdy přímého vlivu Pilotyho doznal. Pradillova „Královna Johanka Šílená provázející mrtvolu chotě svého Filipa Krásného“ je virtuosně provedena, jeho realismus však vybíhá již z mezí: Duševní stav Johanky, úžasně přirozeně podaný, v první řadě nevzbouzí sympathii a soustrast, nýbrž spíše přímo odpor, jenž se nad to stupňuje chladnou lhostejností, ba tupou bezcitností celého komonstva. V italském oddělení nenalezáme ničeho z oboru historického, co by zasluhovalo zvláštní pozornost, a totéž platí i o oddělení nizozemském: ani Stallaertova Episoda ze zkázy Pompejí, ani Slingeneyerův „Camoens“ (zachránivší při bouři plováním svůj život a zároveň rukopis „Lusiadů“) nesplňují to, co látka slibuje. Zejmena poslední obraz je nad míru suchopárný a střízlivý, v barvě nepříjemně sivý — špatná to apotheosa velkého básníka.

Francouzové jsou ovšem zastoupeni celou řadou obrazů historických, jichž některým sluší plná chvála. Sem patří především dva obrazy J. P. Laurensa: zvláště sympathický „Rakouský generalní štáb před mrtvolou francouzského generála Morceaua“ (v bitvě raněného a v zajetí rakouském zemřelého) a „Osvobození zazděných v Carcasonně“ (r. 1303, za řádění inkvisice). A. Edelfeldta „Vévoda Karel Švédský tupí mrtvolu svého odpůrce Fleminga“, malba to velmi důstojná a účinná, plná života, bude as vystavena teprvé v jednom z obou sálů, které se ještě přidati mají k výstavě; avšak již před otevřením výstavy viděl jsem ji mezi jinými právě z Francie přibylými obrazy. Méně příznivý dojem

činí Melingueův „Etienne Marcel a Dauphin Karel (1358)“ jakousi theatrálností a z téže příčiny i slavného A. Cabanela „Smrt Francesky da Rimini“ zůstává bez hlubšího účinku. V půvabné kompqsici téhož předmětu osvědčil Němec L. Hofmann-Zeitz rozhodně více poesie, ale také více sentimentalnosti. Abych neunavil dalším vypočítáváním, chci toliko dvě francouzská jmena ještě uvésti: A. N. Morot vystavil velkou scenu z bitvy u Aquae Sextiae mezi Římany a Cimbry, jichž ženy po úplné porážce mužů zoufalým odporem svým zahnaly jízdu nepřátelskou. Je to obraz smělý, životem překypující, patrně dobře promyšlený i studovaný — ale právě krajnou, až děsnou přirozeností svou činí ze zoufalých žen hotové protivné hyény. Jiný obraz, který svým realismem také již silně zabíhá do oboru hrůzy a hnusnosti, je „Smrt císaře Commoda“ od F. Peleze.

Zajímavé a zvláště poučné jest, prohlížeti si na výstavě obrazy z oněch dvou oborů, ve kterých umění renaissanční dostoupilo ku svému vrcholu: malby náboženské totiž a mythologické. Zde jeví se arci zmíněný již nedostatek idealismu nejkřiklavěji. Mínim nedostatek oné vlastní tvůrčí síly, která nehledá v přírodě, v životě nebo v dějepise předměty již tak připravené, že na zajímavý obraz stačí pouhá věrná kopie tohoto štastného nálezu, nýbrž naopak nejraději ze sebe, ze vlastního nitra čerpá svoje motivy a proto i nejvíce miluje předměty takové, které jí ponechávají největší volnost. Mezi nejkrásnější inspirace výstavy patří Piglheimův obraz „Moritur in Deo“ (anděl smrti líbá umírajícího na kříži Krista); škoda, že jakýsi neklid v provedení, zejmena divoké, skoro dravcovité perutě andělovy, vadí poněkud dojmu jinak velmi důstojnému. Ostatní náboženské obrazy — je jich poměrně málo — kráčejí obvyklými cestami. Francouzské oddělení neposkytuje zde také mnoho: uvádím zde toliko Duezovu trojdílnou legendu Sv. Cuthberta, epicky širokou, ale příliš málo obsažnou, a Mersonova rozkošného „Vlka v Agubbiu,“ který humorem svým legendu skoro již na dobro do oboru genru převádí.

Smutný symptom panujícího zmatku v základních pojmech esthetických spatřovati dlužno v obraze, jehož přijetí do výstavy lze omluviti nanejvýš tím, že měl původce jeho být uveden ad absurdum. Je to „Ježíš dvanáctiletý v chrámě“ od Liebermanna. Nehledě k nedbalému provedení vůbec, je celek tak nízce, ba sprostě pojat, že ani genrista, který by vesnickou židovskou synagogu v posměch uvésti chtěl, nemůže sáhnouti k drastičtějším prostředkům. Zde pak činí to dojem pravé blasfemie — alespoň naproti vkusu uměleckému. Jiný obraz téhož předmětu, od E. Zimmermanna, také stojí na půdě realismu genrovitého, avšak alespoň postava Ježíšova je zde sympathická, ušlechtilá.

Mythologie musela se propůjčiti k řadě maleb u porovnání s celou výstavou ne příliš velké, avšak za to velice pestré. Jsou zde zastoupeny všechny možné směry: pouhý, ač pečlivě a živě provedený akt, „Sixiphos“ pokřtěný, velký obraz patrně dle soustruhovaných panáků malovaný, představující život Psychy („mit erzählender Umrahmung,“ jak důmyslně praví umělec), obrovské plátno přeplněné násilně skroucenými postavami lidskými, jež dle svědectví katalogu Charon převáží do podsvětí, různé divoce fantastické boje s Kentaury. Vedle několika

solidnějších, ač ne právě vynikajících maleb jiných, mezi nimiž ovšem neschází ani „Apollo s Musami a Graciemi“ à la Cabanel (totiž dle jeho „Flory“ z Vídeňské výstavy 1873 známé) ani divoký rej Bakchantek kolem Silena nalezáme i dokonalou Offenbachiadu od Lipharta z Paříže: „Olympské Derby,“ t. j. dostihy Venuše, Junony a Minervy, strojenou komikou svou přímo odporné. Jediný obraz mythologický, který může diváka opravdu potěšiti, je rozkošné „Narození Venuše“ od Pařížana W. A. Bouguereaua, jedna z předních okras francouzského oddělení.

Že v nynější athmosféře se také nedaří alegorii jindy s velkou oblibou pěstované, samo sebou se rozumí. Ani Řeka Gysise „Umění pobádající své genie k letu světem“ (což ostatně z obrazu nikdo nevyčte), ani jeho na opačné straně výstavy visící pendant, Francouze Ehrmanna „Paříž zvoucí pod auspiciemi republiky národy k mírnému zápasu v umění a průmyslu“ nemohou rozehřáti. Jediná alegorie zajímavá, poněvadž mistrně malovaná, je opět dílo francouzské, „Pravda“ Lefebvrova.

Jsme s malbou historickou hotovi. Pozdržel jsem se u ní více, než učiním při ostatních oborech, poněvadž jest její stav vždy důležitým, ano rozhodujícím činitelem při oceňování uměleckého ruchu jisté doby. Že výsledek tenkráte není skvělý, je zřejmo hned na první pohled; jediná věc, kterou zde lze na obhájení historického umění uvésti, byla by, že z výstavy dle programu vyloučeny jsou pouhé náčrtky a návrhy, čímž arci celému vlastnímu monumentalnímu umění přístup byl zabráněn. Zda-li tím však utrpěla výstava měrou citelnou, nelze ovšem nyní rozhodnouti; skoro bych o tom pochyboval.

Mnohem utěšenější dojem odnášíme z výstavy, pak-li si všímáme genru. Němci, kteří jsou v historickém umění poměrně málomocní, mohou se vykázati značnou řadou výtečných genristů nejrůznějších směrů. Zimničné skoro hledání pravé cesty, pravé techniky i pravého stanoviska myšlenkového arci dosud u nich není odbyto, ale výsledky jsou již nyní pozoruhodné. Na prvním místě stojí Menzel a Vautier, tento ovšem rozený Švýcar. První je zastoupen „Dvorním plesem“ (jenž nejnověji z původního místa svého zmizel, bezpochyby aby se brzo objevil v jednom z obou nových sálů) a „Valcovnou,“ druhý pak „Zatknutím.“ Každý z těchto obrazů je ve svém oboru a spůsobu mistrovské dílo. K těmto jmenům druží se pak ovšem ještě Defregger, dále Diez, Schulz, Hildebrand, Blaas, G. Müller, P. Meyerheim a m. j. v. Monachisovaný již na dobro Řek Gysis patří se svým pěkným „Zasnoubením dětí v Řecku“ také do této řady, jakož ovšem i krajan náš Gabriel Max, jehož „Vražedlnice dítěte“ pravdivostí svou zajisté vždy docílí hlubokého dojmu citového. Pikantně malované kabinetní obrázky nalezáme v oddělení italském; zde uvádím toliko „V krčmě“ (17. století) od Viney a „Stará láska nerezaví“ od Pratiho. Do téhož oddělení dostaly se ovšem též dva velké genry ze života antického od Poláka H. Siemiradzkého, jehož „Pochodně Neronovy“ právě letos v Praze vzbudily tak velkou sensaci. První obou sluje „Vasu či ženu?,“ t. j. bohatý Říman rozvažuje, má-li se rozhodnouti pro drahocennou vasu, nebo raději pro sličnou dívku, jež mu ke koupi nabízejí obchodníci původu orientalského. I komposice, i provedení je zde mistrné, — samo sebou se rozumí, že jako

vždy u Siemiradzkého, i zde budí archaeologická přesnost až do nejmenších podrobností pravý úžas. Méně rozhodnou chválu zasluhuje však druhá malba, v stejné (t. j. životní) velikosti provedená. Její základní myšlenka je důmyslná: Žebrák, jenž bouří na moři připraven byl o své jmění (kterýžto příběh dle zvyku tehdejšího nosí vymalovaný na tabulce na krku zavěšené), prosí vznešenou dámu právě v tom okamžiku o almužnu, když ona vstupujíc na loďku sama se chce svěřiti zrádnému tomu živlu. Celek však má zde méně života a jednotlivosti mají méně zajímavosti, než na obraze předešlém. Čestné místo zaujímá i Rus Bronikov svými pěknými, jemně a pikantně malovanými genry návštěvovatelům letošní výstavy na Pražském Žofíně již známými: „Křesťanské cvičení v basilice sv. Petra v Římě“ a „Selská děvčata z Nemi u studně“.

Hollandský mistr Alma Tadema, nyní v Londýně žijící, patrně vzor Siemiradzkého v nejednom ohledu, zastoupen jest čtyřmi svých antických genrů: jedním ze života egyptského, „Vdovou“ truchlící u rakve manželovy a třemi řeckými: „Otázkou“, „Zrcadlem“ a „Modelem sochařským“. Poslední obraz je v životní velikosti, ostatní jsou drobně provedené kousky kabinetní — všechny pak díla dokonalá. Belgičan Ch. Hermans poutá oko již velkými rozměry svého patrně tendenčního genru socialního „Za svítání“. Společnost, která prohýřila celou noc, opouští v přiměřeném stavu a rozmaru své „Chambres séparées“ a setkává se na prahu s rodinou dělnickou, která se právě ku práci ubírá. Technické provedení je sice výborné, ale vděčnou látku svou umělec přece nevyčerpal dokonale. Jiný, menší obraz téhož malíře, „Káva po obědě“, neúčinkuje tak energicky, jako „Za svítání“, za to je sympathičtější a patří bez odporu mezi nejlepší genry celé výstavy. Také A. Struys ve Výmaru žijící podal velmi pozoruhodný obrovský genre, obsahu vážného s plným, bezohledným realismem nizozemským malovaný; „Svedená“ vrací se ku svým rodičům, zuřivý otec ji vyhání, matka mu brání, ovšem ne způsobem nejněžnějším. Švýcara (Ženevana) S. Duranda „Raněné dítě“ (komediantovo, patrně při produkci poškozené) zasluhuje též býti jmenováno mezi nejlepšími čísly tohoto oboru.

Co se týče konečně Francouzů, honosí se ovšem i oni řadou genrů znamenitých; charakteristickou známkou jejich jest jakási vzácná noblessa a elegance i co do předmětu i co do provedení. Bretonova „Žena s nasbíranými klasy“, Renoufův „Můj nebohý druh“ (stařičký plavec opravující — snad naposled již — svou loďku), Feyen-Perrina „Návrat z lovu ustřic“, Hagborgův „Příliv v Kanalu La Manche“, Hébertova (arci již starší) „Malaria“, t. j. rodina z Římské Campagni před nákazou prchající, uvedeny jsou zde toliko co vynikající příklady, co řada ukončená. Ku jmenům těm druží se ještě T. Robert-Fleury, Salmson, Moreau a m. j., na hranici mezi krajinou a genrem stojí slavný Meissonier s miniaturně provedeným „Antibes“ a více již na půdě malby zvířat neméně slavná umělkyně Rosa Bonheur s „Polní prací v Auvergni“.

K doplnění charakteristiky nynějšího ruchu uměleckého, pokud se jeví ve zdejší výstavě, postačí, zmíním-li se o zbývajících ještě oborech jen docela sumárně. Podobizna hraje za našich dnů dosti velkou úlohu a výstava honosí se slušným počtem zvučných v oboru tom jmen.

Francouz Bonnat (Victor Hugo), Němci Lenbach (Bismarck, Moltke), Defregger, Uher Angeli (něm. korunní princ a jeho choť) a náš krajan Canon-Straširypka (vídeňský purkmistr Felder a hrab. Schönbornová) upoutaly k sobě takovou pozornost, jaké se podobiznám na velkých výstavách dostává jen tenkráte, jsou-li opravdu mistrné.

V oboru malby zvířat náleží palma Belgičanům (de Haas, Pratère a j.) právě tak, jako v onom zvláštním druhu marin, který je podmíněn povahou jejich vlasti. Krajinářství je zastoupeno ve všech odděleních skvěle. Známoť, že toto odvětví je nejlepší stránkou moderního umění malířského, alespoň je poměrně nejpůvodnější, značíc skutečný pokrok a jakýsi zdravý, samostatný názor. Nebudu zde vypočítávati jmena; konstatuji pouze, že pověstná fabrikace tuctových alpských krajin s obligatními ledovci, která zejmena v Německu kvete, musela na velký prospěch výstavy ustoupiti do zaslouženého pozadí, jakož vůbec právě zde výběr se zdá býti pečlivější, než kdekoliv jinde.

Akvarelům vykázána zvláštní místnost; návštěva její poskytuje pravou pochoutku. Je to malý ale skvělý koncert virtuosů štětce s programem nejrozmanitějším. Vlaši pěstují tento způsob malby se zvláštní zálibou a se zvláštním štěstím. Římská „Società degli Aquarellisti“ jakožto středisko snah těch, je zastoupena celou řadou členů svých. Z ostatních vynikají především Rakušan Passini, Londýnský Němec Herkommer, Holanďan Bisschop Kate a j. v.

Umění grafická ve spojení s kresbou plní postranní chodby. Nejpotěšitelnější úkaz vzhledem k této stránce výstavy sluší zajisté nazvati velké množství nákladných illustrovaných děl, jimiž se valně přispívá alespoň k šíření smyslu pro umění, byť by i ne vždy k šíření nejlepšího vkusu. Náš krajan Julius Mařák svými cyklickými kresbami: „Denní doby“ a „Samota lesní“ zaujímá jedno z předních míst. K poslednímu cyklu (12 listů) tiskem vydanému napsal, jak známo, slavný německý básník Victor Scheffel zvláštní poetický text.

Při sochařství má vyloučení všech skizz a pouhých návrhů opět za následek, že o monumentalní plastice nemůže býti ani řeč. Zbývající hlavně mythologické a genrové figury, zřídka skupiny a podobizny. Francouzové v plastice rozhodně zvítězili, ač se dostavili nevelkým počtem předmětů. U nich dosud něco platí promyšlení a propracování tvarů lidského těla a vynalézání opravdu plastických motivů. Vlaši však dostali se již do proudu velice povážlivého. Skvělá technika, jíž vládnou, zavádí je k výnosné spekulaci. Pro sochu jim na př. stačí úplně, když na záhybech látky viděti je stopy jejího někdejšího složení — všechno ostatní pak je vedlejší věcí. Při ženské postavě, jinak dosti pěkné, soustřeďuje se všechen interes v jakési neobvyklé, zvláštní živosti obličeje: umělec totiž hleděl pokud mramor to dovoloval, naznačiti i řasy oční — toť celé jeho tajemství. Slovem technika neslouží zde již vyšším myšlenkám uměleckým, nýbrž myšlenky ty musí se propůjčovati jí za pouhou záminku provádění oněch kousků virtuosních. Němci mají snahy mnohem vážnější, ale nedostatek jednotného slohu, jakási rozháranost směrů zde snad ještě více vadí než v malbě historické. Vůbec dlužno s politováním vyznati, že plastika, jak se nám zde jeví, mimo podobiznu, ve které se ostatně také moderní monu-

mentální umění sochařské soustřeďuje, neví si rady při volbě látek. Na tucty nalezáme zde postavy beze všeho významného motivu, při nichž je název docela vedlejší a zevnější věcí; avšak právě názvy jsou někdy to jediné, co diváka při soše ještě zajímá a — baví. Vidíme na př. před sebou sochu nahé ženské. Je to pouhý akt více méně vkusně provedený, ale jednou jmenuje se „Rimembranza", Vzpomínání, po druhé „Samota", po třetí „Otrokyně", po čtvrté „Dívka rybářská na břehu", po páté „Fryna před soudci", po šesté „Víla", s hadem v ruce pak „Kleopatra", s mušlí při uchu „Pramen" atd. — po nějaké skutečné charakteristice není obyčejně ani stopa. Jen zřídka odhodlá se umělec k prostému skromnému názvu „dívka", jenž pohrdá všemi lichými škraboškami. Že se řada dobrých prací sochařských přece povznáší nad tento nízký stupeň bezvýznamnosti a tudíž i úplné zbytečnosti, samo sebou se rozumí; avšak jsou to jen vzácné výminky.

Architektura hraje zde úlohu dosti podřízenou. Toto oddělení snad nejméně je spůsobilé, aby podalo jakýs takýs obraz panujícího ve stavitelství ruchu. Vídeň ovšem i tenkráte stojí na prvním místě, avšak zase jen onou bohatou řadou monumentalních budov, které v různých rysech a skizzách již po delší dobu paradují skoro na každé výstavě.

Celkem nejeví se nám sice současné umění na této výstavě ve světle nejpříznivějším; tolik však musí s potěšením uznati každý, že tím není snad vinen jakýsi nedostatek snahy a práce, neobratnost technická nebo vzácnost talentů, nýbrž především onen všeobecný, umění tak velice nepříznivý proud myšlenkový, který nyní ovládá celou vzdělanou společnost evropskou.

Umění samo sotva se dovede vymknouti z tohoto proudu — důkladná reforma vkusu vyžaduje radikální převrat v názorech nejrůznějších, s krásným uměním na pohled ani nesouvisících. Choroba nejušlechtilejších odvětví uměleckých je pouze symptomem nedostatečného zdraví v celém organismu. Choroba však není ještě začátkem smrti a na pessimismus, jenž dokonalý úpadek umění pokládá za věc již dávno neodvolatelně rozhodnutou, prozatím je času dost. Nevzkvétá-li za našich dnů umění, jak bychom si přáli, tož alespoň statečně a v jistých oborech ne bez úspěchu zápasí s okolnostmi nad míru nepříznivými a osvědčuje tím úctyhodnou sílu životní.

Jak rád bych končil rozvedením myšlenky, která nyní čím dále tím více zaměstnává i kruhy nejširší, že totiž blíží se doba, v níž snad nový bujarý živel bude moci osvěžiti a posilniti chabé umění evropské: živel slovanský. Avšak Mnichovská výstava nehodí se hrubě k takovým úvahám, spíše svádí k trpkým výtkám naproti netečnosti a nehybnosti, již my Slované všude tam osvědčujeme, kde bychom sobě nejvíce mohli prospěti. Zmínil jsem se již v úvodu o tom, jak slabě jsou slovanští národové ve výstavě zastoupeni. 2433 čísel obsahuje úplný katalog, tedy nejméně asi půldruhého tisíce jmen uměleckých; Slovanů v něm však sotva nalezneme více než čtyřicet, k tomu po všech možných odděleních roztroušených. A přece již jiné výstavy, jako na př. Vídeňská r. 1873 dokázaly, že nejsme chudi. Některé z vynikajících prací mistrů slovanských uvedli jsme již na patřičném místě, aby celistvost této zprávy nebyla porušena. Zde postačí tedy některé stručné dodatky. Rusů je na celé

výstavě nanejvýš 8 nebo 10, mezi nimi nalézáme mimo jmenovaného již Bronikova i Ajvazovského, též v Praze dobře známého, jenž je zastoupen velmi pěknou marinou (bouří), dále J. Klevera jakožto výborného krajináře, Z. Suchodolského (v Drážďanech žijícího), jehož „Pohřeb mnicha“ je dílo velmi ušlechtilého rázu a j. v.

Přední malíři Petrohradští a Moskevští bohužel právě tak scházejí, jako mistr Matejko a leckterý jiný umělec polský. Siemiradski ovšem polský živel representuje velmi čestně, jako vůbec Poláci ze všech Slovanů mají nejvíce podnikavosti a energie při podobných příležitostech. Je jich na výstavě zastoupeno valně přes dvacet, namnoze obrazy velmi zdařilými. Nebudu vypočítávati všechna jmena a díla jejich; jen k výtečným bitvám Brandtovým, k genrům Chelminského, Czachorského, Gierymského, Kozakiewicze, Maslovského, Pruszkowského, Streitta, Stryowského, Witkiewicze a Zmurka, na portrety Grabowského (Smolka a kníže Ad. Sapieha) a na krajiny Maleckého a Nikutowicze zde poukazuji jakožto na čísla nejlepší.

Také Horvat objevil se zde mezi malíři; je to N. Mašič, patrně velmi nadaný kolorista, ale dle obou zde vystavených krajinek se staffáží trochu málo rigorosní ve volbě předmětu i v provádění jich. Že z Čechů jen ti obeslali výstavu, kteří bydlí mimo Čechy, ví již čtenář. V. Brožík, Canon-Straširypka, Gabriel Max, J. Mařák byli již jmenováni jinde. Z ostatních krajanů našich dosáhl A. Seifert, v Mnichově žijící, svými „Pěvci milostnými“ vším právem velmi pěkného úspěchu, ovšem docela v kolejích školy mnichovské; H. Knöchel je zastoupen obrazem „Na moři,“ nám již z poslední Pražské výstavy známým, zde však poznámkou „Dle Heine“ blíže určeným, mladší ve Vídni žijící H. Max genrem „Shledání“ ne valně šťastným, dále krajinami M. Haubtmann, Hlaváček, Assenbaumová a Pipenhagenova, architektonickými návrhy Šmoranc a Machytka. — Za čtyry roky má se výstava v Mnichově opakovati. Času na přípravy je dosti — budeme pak lépe zastoupeni? Je to věru otázka národní cti pro naše umělectvo.

Literatura polská.

(Dodatek k poslednímu přehledu.)

Vědecká stránka literatury polské pěstována byla velmi bedlivě, jmenovitě pokud se týče dějů domácích a historie literární. Upozorňujeme tu přede vším na znamenité dílo zesnulého historiografa polského Juliana Bartoszewicze, „Dějiny dávné Polsky“, jichž I. a II. díl (spisů Bartoszewiczových díl III. a IV.) uspořádal syn slavného badatele. Ze soumraku dějin polských vyvádí nás Bartoszewicz na jeviště událostí za doby panování dynastie Piastovců a rozvíjí před našimi zraky na základě kritického bádání údaje, zahalené dosud v pološero bájí. První díl obsahuje dobu Mečislava II., druhý díl sahá v časy panování Boleslava Chrabrého a končí panováním Boleslava Smělého. Hlavní předností rozsáhlého tohoto díla je svěžest vypravování, která dovede tajuplnou svou vnadou i méně zajímavé a laiku skorem nepřístupné oddíly pradávných dějin odíti v půvabné roucho kroniky.

K rozsáhlému dílu tomuto druží se publikace neméně nákladná a obšírná „Monumenta polonia historica“, jejíž třetí díl právě byl ukončen. Krakovská akademie nauk vykonala zde dílo piety, uvázavši se v pokračování obrovské práce, již druhdy slavný August Bielowski, takým trudem sám byl započal a otevřela samostatnému bádání historickému zase širokou cestu. Mnoho ruchu spůsobilo svého času historické dílo krajana našeho A. Procházky: Polska i Czechy w czasach husyckich až do odwołania Korybuta z Czech, na něž tuto proto poukazujeme, že dostalo se mu nedávno obšírného posouzení i ocenění S. Smolkou ve známém měsíčníku Atheneum. Procházka rozebírá v důkladném svém díle nábožensko-politické styky Čechů a Poláků za války husitské, při čemž vybíhá mnohdy v ostrý odpor se známým dějepiscem Dr. J. Caronem, jehož nechuť proti všemu polskému právě v líčení styku Polsky s husitismem nejpalčivěji vystupuje v popředí. Jediná výčitka, jíž dostalo se spisovateli, jest, že pojal úlohu svou poněkud idealněji nežli snad bylo záhodno, autor přidržel se Lelewelovských náhledů, jež v každém kroku politiky polské, v každém lesklém bludě hledají znamení jakési neznámé v diplomacii výsosti mravní. Dotknuvše se Athenea, musíme zaznamenati i hlas méně příznivý o směru a obsahu tohoto druhdy proslaveného sborníku vědeckého. Píšeť se v Przeglądu tygodniowem: — jest to časopis, který toliko díky svým značným fondům vleče svůj život, ač nestal se potřebou ani intelligence ani specialistů, nesoustřeďuje v sobě ani zvláštních snah vědeckých ni literárních, neposkytuje obrazu úplné duševní naší činnosti, nemluvě ani o sledování zahraničného ruchu duševního, jak to činí velký jmenovec jeho v Londýně. Habent sua fata libelli. —

Mohli bychom uvésti ještě celou řadu zajímavých monografií i celkových děl vědeckých, než přiznáváme se, že obsažnost látky nás přemáhá a pouhou nomenklaturou posloouženo by nebylo.*) *O. Mokrý.*

K vyobrazením.

Manesovy dětské kartony. Viz článek Dra. Miroslava Tyrše. Kartony tyto jsou provedeny na zámku „Čechách“ na Moravě, jehož majitelem jest hrabě Sylva-Taroucca.

Panamská železná dráha. Jak známo, pokusil se nedávno Lesseps, proslavený původce průplavu suezského, o zjednání prostředků k prokopání převlaky panamské, spojující Severní a Jižní Ameriku a tvořící úzkou přehradu mezi mořem Atlantským a Tichým. Pokus jeho se prozatím nezdařil, avšak provedení díla samého, tak důležitého pro obchod světový, nezůstane zajisté na dlouho odročeno. Spojení mezi oběma oceany prostředkuje posud jen železná dráha, vedoucí z města Panamy do Aspinwallu. Železnice tato dostavěna byla r. 1855 společností americkou, skládající se z podnikatelů Aspinwalla, Chaunceye a Stephensa,

*) V posledním přehledu vloudila se tisková chyba: Rapackého drama, o němž se tam zmínka děje, má název Acernus, nikoli Aremus.

nákladem 15 milionů zl. Opravováním trati této zaměstnáno jest 700 až 800 lidí; neboť převlaka panamská pokryta jest tropickým pralesem, jehož bujná vegetace dílo lidské v kratičké době kazí. Jak z partie na obrázku našem viděti, prolétá na dráze této parostroj, ochranným přístrojem kolkolem náležitě opatřen, spoustami obrovských stromů, jež k němu hluboko sklánějí husté liany a na nichž skotačí množství pitvorných opic, kolem močálů, v nichž sídlí alligator a jež obrůstá nejbujnější bylinstvo vodní.

Krajina z Venezuely. Hledíme v úryvek krajiny, jež nese na sobě ráz tropického pásma. Kolem břehu široké řeky vztyčují po jedné straně štíhlé palmy své ozdobné vrcholky, po druhé pak jeví se skupení stromů a jiného rostlinstva, jež honosí se bujností a rozmanitostí jižní přírody. Hojné vodní ptactvo poletuje nad řekou a v popředí vstupuje do vody ztepilý čtverňožec, patrně laň venezuelská, venado. Neboť obrázek náš podává nám úryvek krajiny z republiky Venezuely, ležící v severovýchodní části Jižní Ameriky na břehu Velikého Oceanu, do kterého se tu vlévá Orinoko.

Strom kafrový. Vavřín kafrový (Laurus camphora) čili dle Presla skořicovník kafrový (Cinnamonium Camphora) jest ozdobný strom, rostoucí v Japanu a Východní Indii a důležitý v obchodu světovém pro kafr, který se v dřevě jeho v kapkách neb krystalech usazuje, někdy pak i dřevo celé proniká. V jediném stromě bývá as 10 kilogramů této látky. Kafr dobývá se z rozštípaného dříví starých kmenů vavřínu kafrového destilováním s vodou, při čemž se sráží v klobouku kotle co šedivá zrnitá hmota, kteráž se do Evropy přiváží a zde čistí. Jak platně přispívá ztepilý kmen a krásná koruna vysokého stromu kafrového k malebnosti krajin Východní Indie, seznati lze jasně z našeho vyobrazení.

Amazonka. Dle Phidia. Kreslil Fr. Ženíšek.

KVĚTY.

LISTY

PRO ZÁBAVU A POUČENÍ S ČASOVÝMI ROZHLEDY.

Redaktoři:

SVATOPLUK ČECH. DR. SERVÁC HELLER.

Vydavatel a nakladatel

VLADIMÍR ČECH.

SEŠIT LISTOPADOVÝ.

V PRAZE.

Tiskem dra. Edv. Grégra.

1879.

OBSAH.

Strana

Z duševní dílny básníků. Příspěvek k filosofii a technice tvoření. Studie od J. Arbesa III. (Pokrač.) 505
U rodiště Chelčického. Z jihočeských melodií Otokara Mokrého . . 520
Muslimské legendy. Od dra. J. Košuta. (Pokrač.) 524
Silveria. Obrázek ze života mexického od Luciena Biarta. Z frančtiny přeložil O. M. (Pokračování.) 539
Z dějin potlačeného národa. Studie Karla Tůmy. (Pokrač.) 548
O písni lidu německého se zvláštním zřetelem k prostonárodní písni slovanské. Podává J. Dunovský (Pokrač.) 567
Z pamětí ruského herce P. A. Karatygina. Podává Edvard Jelínek. 573
Ve stínu lípy. Báseň od Svatopluka Čecha (Pokrač.) 582
Král stepi. Román od Serváce B. Hellera. (Pokračování.) 594
Zoë. Scéna z hospůdky námořníkův na ostrově Sv. Tomáše. Od Josefa Štolby 610
Rozhledy v literatuře, umění a vědě 617
Vyobrazení: Amazonka. — Orlando a Rosalinda. — Alcazar v Seville. — Na Ceyloně. —

Z duševní dílny básníků.

Příspěvek k filosofii a technice tvoření.

Studie od

J. Arbesa.

III.

De Foe.

Sepsati knihu, kterouž čtli a posud čtou, ba i na dále čísti budou milliony lidí — knihu, kterouž zná a četl nejen každý vzdělanec, nýbrž kterouž skoro každé dítě čte nebo z vypravování dorostlejších více méně podrobně aspoň z druhé ruky zná — sepsati knihu, která v pravém slova smyslu konala nesčetné cesty kolem světa ve všech možných směrech, a v každém národě, do jehož řeči byla přeložena, domovského práva nabyla, slovem sepsati po bibli za našich dob nejpopularnější a snad i nejrozšířenější knihu, jest zajisté zásluhou rovněž tak velikou jako jest a zůstane hádankou, proč spisovatel knihy takové jest úplně zapomenut. Neboť kdo z tak zvaného velkého obecenstva zná dnes jmeno De Foe? Koho — kromě literarních historiků — zajímají dnes osudy nebo spisy člověka jmenem De Foe, jenž sepsal knihu, kterouž zná a čtlo tisíckráte více lidí než kterýkoli z výtvorů Shakespearových nebo kterýkoli spis kteréhokoli z nejgenialnějších spisovatelů všech věků?

Autor po bibli nejpopularnější knihy jest zapomenut, ale kniha jeho z paměti lidské tak brzo nevyhyne. De Foe je dávno mrtev a zřídka kdy si někdo na něho vzpomene; ale osudy reka jeho knihy baví každodenně tisíce lidí všeho stáří — „Robinson Krusoe“ jest a zůstane dlouho ještě miláčkem mládeže a zajímavou lekturou i dorostlých . . .

„Robinson Krusoe“ jest první anglický román, kterýmž ražena v romanopisectví dráha směru realistickému. Je plodem kontemplativního positivního ducha, kterémuž se svět a lidé nejevili výhradně jen v měnivých, mnohdy čarokrásných, ale přece skoro vždy lživých barvách fantasie, nýbrž v jasném určitém světle rozumu. De Foe, v jehož duchu zrcadlil se život právě jen tak, jakým jest skutečně,

nemohl tudíž míti v úmyslu, působiti výhradně jen na obraznost a pro pouhé ukrácení dlouhé chvíle, jako romantičtí spisovatelé románů středověkých, on neokrašloval, nemírnil, neidealisoval jako současní a pozdější romanopisci, zejmena francouzští, nýbrž snažil se líčiti svět a lidi barvami co možná nejvěrnějšími; on nelíčil povahy vymyšlené, nýbrž popisoval skutečné povahy věrně, svědomitě, ba skoro až pedanticky, a tak vytvořil první anglický román charakterní a dospěl k němu patrně rovněž tak náhodně a přirozeně jako Cervantes k prvnímu charakternímu románu španělskému.

„Robinson Krusoe“ je román tendenční. Jako současník De Foe-ův, satyrik Swift, vypsal život posledního oběšence, „aby nahnal zlodějům strachu“, sepsal De Foe svého „Robinsona“, aby — jak v předmluvě připomíná — „jiné příkladem poučil a zároveň moudrost prozřetelnosti ospravedlnil a zbudil k ní úctu.“

De Foe tudíž není umělcem v moderním slova smyslu, on použil umění pouze jakožto prostředku k jistému účelu, ovšem že k účelu tak ušlechtilému, že nebylo by lze činiti mu z toho výčitky ani nyní, kdy už je pojem uměleckého díla ustálen, neřku-li v době, kdy De Foe spis ten sepsal.

De Foe byl člověk pravdy milovný. „Kdo ví, že má pravdu, a neodváží se ji vyznati, poněvadž jsou jiní lidé jiného mínění, jest blázen a zbabělec zároveň,“ praví a proto neštítí se vyznati ve všem a všudy pravdu, nechť už je krásná a příjemná nebo trpká a ošklivá. Nezná idealu krásy; idealem jeho jest pravda — pro pravdu trpěl bídu a nouzi, pro pravdu snášel útrapy všeho druhu, pro pravdu napínal veškeré své síly a sepsal řadu spisů všech možných odstínů, svědčících o báječné pilnosti, svědomitosti a pracovitosti. Přes dvě stě dílů nejrůznějšího obsahu vyšlo z péra podivuhodného tohoto muže: politické, náboženské a socialní pamflety, cestopisy, pojednání obchodní a statistické důkazy, povídky, satiry, romány a básně — vše to svědčí o bezpříkladné pracovitosti, neboť De Foe, ačkoli psal o všech možných věcech, zásadních i malicherných, nahromadil ve svých spisech takové množství positivního vědění, tolik vlastních myšlenek a pozorování, že život jeho — 69 roků — zdá se býti skoro až krátkým pro ohromnou tuto činnost duševní.

A vše to stalo se za životních poměrů nejtrudnějšího druhu. Radosti a štěstí znal De Foe takřka jen dle doslechu. „Osud“ jím zmítal jako svévolné dítě míčem: byl obchodníkem, prodávaje punčochy a bačkory, pak pálil cihly a později byl účetním při celní správě; byl vojákem a jenom s tíží ušel oprátce nebo deportaci. Po sedmi letech byl na mizině; roku 1702, jsa 34 roků stár, trpěl pro vydaný pamflet, kterémuž nebylo porozuměno: byltě odsouzen k peněžité pokutě, postaven na pranýř a uříznuty mu obě uši, načež uvržen do vězení Newgatského, kde strávil dva roky a žena i šest dítek jeho jen dobročinností cizích lidí zachráněny před smrtí hlady . . . A přece nepřestal psáti. Pro jiný pamflet uvržen později poznovu do vězení a zaplatil osm set liber šterlingů pokuty — byl kaceřován, pomlouván, hanoben a okrádán literárními lupiči, kteří spisy jeho tiskli bez jeho vědomí na vlastní svůj prospěch — posléze raněn mrtvicí, ale přece v práci

neustal, přece psal dále a bída zůstala po celý život věrnou jeho družkou ....

Život muže toho byl nepřetržitou řadou bezradostných dnů, strávených v klopotném vysilujícím zápase o nejnutnější skyvu chleba; byltě to život, podobný životu moderních dělníků, kteří za bídný denní žold pracují do úpadu pro jiné a kteří prodlením času práci své tak uvykají, že neznají jiné rozkoše nad práci samu.

De Foe-ovi byla práce vším. Byl člověk praktický, ale nedovedl vlastnosti té vykořistiti na svůj prospěch; byl to jeden z oněch originálních duchů, na jakéž byla Anglie v minulých dvou stoletích jako žádná jiná země bohatou a jejichž iniciativě děkuje Albion z větší části svou duševní převahu. Swift, Sterne, Fielding, Samuel Johnson, Goldsmith, Shenstone a jiní byli podobně originelní, ba výstřední duchové, kteří snažíce se svou individualitu přivésti k platnosti, s veškerou sobě vrozenou houževnatostí opírali se všeobecnému proudu. De Foe osvědčil se býti ve svých spisech tak výborným znalcem lidí jako málo který ze současných spisovatelů, on nebyl žádým fantastem, ba fantasie jeho podobala se spíše fantasii solidního obchodníka, než umělce; De Foe byl neobyčejně solidní — dělník ... Společnost byla se k němu zachovala macešsky; on však jí nesplácel podobně, nýbrž pracoval k jejímu polepšení — stal se mravokárcem ...

Podobně jako sepsal Cervantes v padesátém roce věku svého svůj genialní román „Don Quixote“, sepsal De Foe teprv v pětapadesátém roce věku svého (1719) „Robinsona Krusoe“. Avšak kniha ta, ačkoliv hned po vyjití svém dosti popularní, byla by dle všeho přece šla cestou všeho pozemského a nebyla by nabyla daleko takové popularnosti, jaké se těší, kdyby ji nebyl Jean Jacques Rousseau ve svém světoznámém romanu „Emil“ doporučil jakožto výborný spis pro mládež. Německý knihkupec Campe uvedl knihu tu u volném spracování německém do Německa, a přes to vše, že všechny dodatky a „opravy“ původního textu byly nad míru naivní, ba hloupé, putoval spis ten Evropou a dostal se v tomto zkomoleném zpracování i k nám do Čech.

Po vydání „Robinsona“ pracoval De Foe ještě dvanácte roků. Sepsal v době té rychle za sebou celou řadu dobrodružných románů, jako „Moll Flanders“, „Captain Singleton“, „Duncan Campsell“, „Colonel Jack“ a jiná díla. Když pak tento pramen ducha jeho počal vysychati, snažil se De Foe vykořistiti méně vydatný pramen vedlejší, sepsav spisy „Complete English Tradesman“ a „A Tour trough Great-Britain“. Tělesné i duševní síly však už byly valně ochably; konečný rozklad rychle se blížil a De Foe dokončil roku 1731 život svůj v bídě ...

Otázku, jak asi podivuhodný muž ten tvořil, ovšem nelze zodpověditi podrobně; neboť při ohromné plodnosti a různosti plodů jeho vyžadovala by odpověď ta celou objemnou knihu. Pokusíme se tudíž o zodpovědění otázky té pouze vzhledem k nejpopularnějšímu spisu jeho, „Robinsonu“.

Rek mravokárného románu toho jest representantem nejen své doby, nýbrž přede vším originelního ducha anglického, jevícího se v pevné vůli a bezpříkladné vytrvalosti. Robinson jest vtělená vytrvalost jako De Foe sám. V duši Robinsonově klíčí pomalu zárodek dobrodružnosti;

když však dozrál, nesvede ho žádná světa moc od nastoupené dráhy — každá překážka, každá nehoda, každé neštěstí je mu spíše popudem k další činnosti. Síla jeho vůle jest přímo mohutná a vylíčení jeho bojů a zápasů nemůže zůstati bez vlivu na vnímavou mysl mládeže. Na pustém ostrově stane se z Robinsona muž práce. Rovněž tak jako De Foe sám, pokládá i jeho rek práci za cosi zcela přirozeného; pracuje tudíž každý den bez oddechu a čím namáhavější práce, tím větší upokojení váží z jejího dokonání; Robinson nespokojuje se však prací jednotvarnou, nýbrž pracuje všestranně, koná všechno, čeho je třeba, vše co pokládá za nutné, potřebné a užitečné. Trpělivost jeho překonává onu biblického Joba; Robinson nesnáší pouze útrapy, on jim vzdoruje a snaží se jim klásti meze a hráze. Chtěje svou lodici dostati k moři, počne kopati stoku; ale když byl vypočítal, že by k práci té potřeboval deset nebo dvanácte roků, přemýšlí o jiném prostředku a zhotoví si novou lodici a vykopá kratší stoku až k moři. Práce ta ovšem trvá také dosti dlouho — dvě leta; ale „Já se naučil,“ praví Robinson, „nezoufati v žádné věci; jakmile shledám, že je ji možno provésti, nevzdávám se jí nikdy více.“

Jako De Foe počíná i jeho rek pracovati teprv po zralém rozmyslu a po uvážení všech okolností; započatou práci provádí však systematicky, trpělivě a nikdy nezoufá, neboť zdravý rozum jest jeho rádcem a věrným přítelem, kterýž ho nikdy neopouští. Robinson jest věrným odleskem ducha De Foeova, což při nedostatku positivních zpráv o způsobu, jakým De Foe psal, usnadňuje aspoň poněkud nahlednouti v tajemnou duševní dílnu autorovu.

Přede vším pak nesmíme spustiti se zřetele, jak si De Foe sám přeje, aby byl jeho „Robinson Krusoe“ pojímán a jaký konečný cíl měl při sepisování svého románu před očima. „Vydavatel“ — praví se v starších vydáních Robinsona — „má za to, že jest tento spis pravdivým vypravováním událostí; nikde neshledáme ani zásvitu přibásnění.“ A podivno! Kniha ta byla skutečně tak pojímána, jak si byl spisovatel přál — byla a jest posud od čtenářů pokládána za řadu pravdivých událostí, ačkoli jest zjištěno, že rek její a osudy jeho jsou výtvorem obraznosti .... A právě v tom spočívá po našem náhledu zvláštnost a výlučnost nadání De Foeova, že dovedl vymysliti povahu ryze realistickou, že dovedl ji zapřísti v smělé dobrodružné osudy, jakýmiž snad ani jediný smrtelník vykázati se nemohl a že přes to vše pokládán byl výmysl jeho aspoň v podstatě a v četných různých podrobnostech za ryzí pravdu.

Zkoumáme-li knihu tu s tohoto hlediště, a položíme-li si otázku, jakým způsobem De Foe tohoto klamu docílil, nesmíme spustiti se zřetele originelní její osnovu a takový též způsob vypravování. Látka jest prostičká, osnova průzračná, nehledaná, ba na pohled zcela nahodilá a může býti rovněž tak místy celou řadou episod rozšířena, jako může býti tu a tam některá episoda nebo nějaké, byť i zajímavé dobrodružství vypuštěno, aniž by tím celek utrpěl. Vypravování pak jest široké, pohodlné, spíše monotonní než vzrušující, zdánlivě beze všech efektů, mnohdy i dlouhochvilné, ale vždy solidní, svědomité a především tak

podrobné, že zdá se, jako bychom viděli samého autora, kterak se svým rekem nejen myslí a cítí, nýbrž i všechny práce podniká, provádí a končí.

Každá maličkost zdá se býti De Foeovi důležitou; udávát rok, měsíc, den ba i dobu dne, kdy se něco událo; mluví o větru, o jeho směru, síle atd., zaznamenává každou podrobnost svědomitě a pečlivě; popisuje vše tak věrně, že zdá se nám, jakoby byl všechny ty předměty na vlastní oči nejen viděl, nýbrž jako by je byl k účelu, ku kterémuž jich použil, zvláště pozoroval a vše, co na nich shledal charakteristickým, sobě poznamenal. Pustý ostrov, na němž tráví Robinson dny svého odloučení od světa, je líčen tak věrně a podrobně, že zdá se, jako by byl nejen nějakým geografem, nýbrž universalním učencem prozkoumán a vše, pro co může míti naivní mysl velkého obecenstva smysl, jako by bylo svědomitě registrováno, vypsáno a popsáno — zcela jako když odhaduje se svědomitě cena nějaké větší reality.

Vypravování De Foeovo jest realisticky přirozené a právě tím pomáhají spisovateli i jeho nedostatky k docílení účelu. Nikomu nenapadne, že místy rozvláčné vypravování nebo různá opakování věcí již známých nebo docela mnohá z těch pranepatrných podrobností musila býti zvláště vymyšlena; každému se zdá, že nutno je přičísti na účet spisovatelské nemotornosti autora, kterýž ve své pedantické svědomitosti registruje vše jen tak, jak se bylo událo, bez ohledu na to, jaký dojem vypravování jeho na čtenáře učiní. A právě touto bezprostřední přirozeností docílil De Foe více, než se byl snad sám nadál; ontě neklame tak obraznost čtenářovu, která jest snadněji oklamatelná nežli soudný duch, nýbrž klame přímo ducha čtenářova, kteréhož nutí, aby věřil, že jest výmysl autorův ryzí pravdou. Nedostatek básnické fantasie De Foeovy jeví se tu býti nahražen duchem a právě v tom spočívá po našem náhledu umění De Foeovo — docílilť větší illuse nežli jest illuse, jakou možno docíliti dílem ryze uměleckým, docílilť illuse ducha bez nevyhnutelných podmínek k docílení illuse tohoto druhu vůbec. A právě v tom dlužno hledati nejen zvláštní kouzlo „Robinsona Krusoe“, nýbrž i tajemství umění De Foeova. Takový smysl pro přirozený realismus, jako jej byl De Foe ve svém „Robinsonu“ osvědčil, neosvědčil před ním žádný jiný spisovatel a tím možno také vysvětliti nejen ohromný úspěch knihy té, nýbrž i množství napodobení „Robinsona Krusoe.“

IV.

Molière.

Jako Shakespeare, je i nejproslavenější francouzský dramatik Molière postavou mythickou. Současníci jeho zachovali potomstvu jen sporé zprávy o jeho životě a působení, tak že báj, nazvaná „život Molièrův“, jest rovněž tak bohatá, ale zároveň rovněž tak nesprávná jako mythus o Shakespearovi.

Hlavním zřídlem k seznání duševního života Molièrova jsou tudíž jeho díla a jenom na tomto základě a s použitím sporých zpráv o jeho životě možno se pokusiti, ovšem že jen přibližně o rozřešení otázky, jakým způsobem as básnil.

V jednom ohledu jest podobnost Molièrova se Shakespearem až frapantní — v nedostatku vynalezavosti a v plagiatu, aspoň v prvním období Molièrova tvoření. Věren své tehdejší devise „Je prend mon bien, ou je le trouve" (Beru, kde co najdu), drancoval Molière starší i současné spisovatele bez rozdílu národnosti. První jeho větší práce dramatická, veselohra „L'étourdi", která byla poprvé v Lyoně r. 1653 provozována, prozrazuje sice talent, ale nikoli genialní sílu pozdějších prací Molièrových. Ani řádkou nejeví se tu pozdější Molière, básník zádumčivý, filosofující; děj kusu toho neodehrává se v žádné určité době, aniž na určitě vyznačeném místě a celek není než otrocké zpracování, z části pak doslovný překlad starší hry italské. První tento dramatický pokus Molièrův nevznikl tedy v duši Molièrově z přirozené potřeby a nutnosti; Molière ho nevytvořil, nýbrž zpracoval starší látku; nejeví se tu tudíž ani vynalezavost, aniž vlastní tvůrčí fantasie, nýbrž pouze onen druh umění, jenž dovede již existující zárodky látky i formy přispůsobiti k docílení většího divadelního effektu.

Přirozený tento nedostatek vlastní tvůrčí obraznosti jeví se v celé řadě dalších prací Molièrových a jenom tím zdá se nám možno vysvětliti, že vážil Molière zpočátku tak často a zcela bezohledně z cizích pramenů, zejmena ze spisovatelů latinských, italských a španělských. Jestiť dokázáno, že zpracoval, ba prostě jen přepsal nebo pouze přeložil celá místa, ba celé scény z děl Terenciových, Plautových a Aristophanových, že použil novell Chevalierových, Scarronových a Cervantesovy novelly „La Gitanilla de Madrid." Také z Ariostových „Suppositti" nalezeny v jednom kuse Molièrově celé strany vypsány; kus „Le dépit amoureux" není než nápodobením Terenciova kusu „Adelphi", kus „Deniaisé" nápodobením dvou kusů spisovatelů Della Teissonièreho a Bruna Nolana; k jedné scéně ve své veselohře „L'école des femmes", kde naivní Anežka vypravuje, jak jí přinesla jistá stařena list od jejího zbožňovatele Horace, vážil Molière nejen základní rysy, nýbrž vypsal celé verše z tří jiných spisovatelů: Regniera, Scarrona a Macchiavelliho . . . .

Vše to arci platí skoro výhradně o prvních pracích Molièrových. Když byl roku 1659 veselohrou „Les précieuses ridicules", kteráž jest prací úplně samostatnou a první, kterou dal Molière vytisknouti, skvělého úspěchu docílil, opustil posavadní svou dráhu, pověsil Plauta, Terencia a starší italské, francouzské i španělské novellisty na hřebík a nedbaje ani dost málo literárních, vlastně dramatických tradicí, počal vážiti z bezprostředního života a uvedl tak „vlastní dobu" na jeviště.

Zvláštností však jest — a tím liší se Molière od Shakespeara — že zřídlem větší části Molièrových kusů z doby zralosti byl vlastní jeho život.

Molière žil, dokud se zval ještě po otci Poquelin, v poměrech dosti příznivých; měl se státi advokátem. Ale osudná „prkna, která se světem zovou" a dvé ohnivých očí svedly jej s této dráhy již co třiadvacetiletého studenta. Na blízku Pont Neuf v Paříži stála v tu dobu dřevěná bouda s pyšným nápisem „Illustre théâtre" a v boudě té pěstováno dramatické umění několika umělci, z nichž nejčelnější náleželi jedné rodině, Béjardův. Nejstarší dcera Magdalena, tehdáž asi pětadvacetiletá kráska s divuplným zlatým vlasem byla ředitelkou a hrála

již po delší čas úlohy tragické i komické se stejnou zručností. Mladý Poquelin býval v divadle tom skoro každý den a není divu, že hra čarokrásné ředitelky, obzvláště však ona sama, nezůstala na něj bez vlivu. Seznámil se s ní a za nedlouho odhodil expliky a stal se hercem.

Hlavním impulsem, že stal se Poquelin hercem, byla tudíž — žena .... Bez této zlatovlasé Magdaleny, zdá se, že by se byl mladistvý studentík sotva octnul v kruhu lidí, kteří v tu dobu, v polovici sedmnáctého věku, stáli jaksi mimo společnost. A kdyby se nebyl stal hercem, sotva by se byl stal tím, čím je — tvůrcem moderní veselohry ...

Z části po dávném zvyku hereckém, z části pak z ohledu na svou rodinu, která dle tehdejších názorů pokládala se skoro za zneuctěnu, že člen její stal se hercem, přijal mladý Poquelin také nové jméno. Vybral si jméno dosti libozvučné, jež podrželo se snadno v paměti, jméno pilně čítaného romanopisce a současného obdivovaného tanečníka — Molièra.

V brzku stal se Molière ředitelem. Zdá se, že k postavení tomu dopomohlo mu nejen jeho nadání, nýbrž z větší části i slušná jeho zámožnost. Roku 1646, když bylo obyvatelstvo pařížské v návštěvě divadla jeho ochablo, opustil Molière se svou společností Paříž, aby vyhověl dobrodružným choutkám svých herců a hereček po kočovnickém životě.

Po několik roků vedl život cigánský, putuje od města k městu, od vesnice k vesnici a bavě obecenstvo, které mělo smysl pro tento druh zábavy. Kočovnický tento život, vlastně jeho podrobnosti, jsou úplně neznámy, ba skoro se ani neví, v kterých městech Molière meškal. V archivu města Nantes zachována listina s jménem Molière. Molière meškal v městě tom v dubnu roku 1648. Za nedlouho však byl odtamtud vypuzen jakýmsi Benátčanem, jenž putoval od města k městu s marionettami; obecenstvo města Nantes dalo totiž přednost „umění“ Benátčana toho před uměním společnosti Molièrory. Stopovati Molièra na této bludné cestě jest naprosto nemožno a teprv roku 1653 vyskytuje se jméno Molière v Lyonu, kde provedena byla poprvé výše připomenutá první jeho veselohra „L'ètourdi“.

Zdá se však, že kus ten nebyl první dramatickou prací Molièrovou, že pokoušel se Molière již dříve v dramatických improvisacích, které byly v tu dobu, obzvláště v jižní Francii oblíbeny. Zdá se též, že v těchto improvisacích jevil nemalou zručnost (čemuž nasvědčuje také pozdější jeho rychlost produkce), ačkoli ani jediná z těchto jeho improvisací nemá hlubší ceny.

Tatáž žena, která byla Molièra svedla k divadlu, zavdala podnět k druhé samostatnější jeho veselohře „Le dépit amoureux“. Přetrhnuv milostnou pásku, která jej byla po několik roků k zlatovlasé Magdaléně Béjardově poutala, a zamilovav si ženu jinou, taktéž herečku, Kateřinu Leclercovu, provdanou za Edmea Wilquina, jehož divadelní jméno bylo de Brie, vpletl Molière v novou svou dramatickou práci některé milostné scény z vlastního života, čímž odchýlil se od obvyklé šablony a aspoň v těchto scénách vystupuje poprvé samostatně.

Tato druhá žena, která se svým chotěm v Lyoně hrála, když tam

Molière se svou společností přibyl a která k vyzvání Molièrovu k jeho společnosti přistoupila, byla ze všech žen, které Molière miloval, ženou nejlíbeznější a Molièrovým idealem. Avšak Molière zamiloval si ji teprv tenkráte, když byl od jiné herečky své společnosti, hrdé, chladné, v pravdě junonské krásky jmenem Duparcovy odmítnut... Obě tyto ženy podobně jako zlatovlasá Magdalena Béjardova hrály v životě Molièrově úlohy důležité a nezůstaly také bez vlivu na jeho tvoření.

Duparcova byla žena čarokrásná. Byla černovlasá a měla ohnivé černé oči, poněkud zahnutý nos a malá, vzdorovitost jevící ústa. Postava její byla majestátní, pohyby graciosní. Byla rovněž tak výbornou herečkou jako tanečnicí. Povaha její však neopovídala kráse těla. Bylať chladná, nepřístupná, hrdá, svéhlavá a egoistická; vědělať, že je čarokrásná a z vědomí toho vyvinula se také její povaha. Žena ta hrála skoro vždy jen hrdopyšné krasavice.

Leclercova byla pravým opakem této polo antické, polo orientalské krásky. Byla to roztomilá, modrooká, přítulná a věčně smavá blondýnka, vtělená to naivní roztomilost a přátelská věrnost. Molièrovi byla po celý jeho život těšícím andělem a jenom ona dovedla svým sladkým hlasem zapuditi chmury s jeho čela, jen ona dovedla jej potěšiti, když starosti, hoře a zármutek život jeho ztrpčovaly. Zůstala až do smrti Molièrovy upřímnou a věrnou jeho přítelkyní. Nejroztomilejší úlohy v pozdějších veselohrách Molièrových byly přímo pro ni psány a od ní poprvé s úspěchem hrány. Bez tohoto svého idealu. byl by Molière sotva vytvořil tu řadu výborných ženských povah, vesměs to jemných a laskavých přítelkyň, klidných, rozumných, roztomilých to dívek, k nimž mu poskytla Leclercova základní rysy, jako jest nevinná Isabella v „École de femmes“, dětinská Marianna v „Tartuffu“ a roztomilá Elianta v „Misanthropu“, pak Leonora, Elmira a Jindřiška v jiných kusech. Při všech těchto postavách tanula Molièrovi na mysli přítelkyně Leclercova, ve všech zvěčnil „věčně sladké tahy“ svého idealu.

V době, kdy obě tyto ženštiny zasáhly tak hluboko v život Molièrův, byl Molière jedenatřicet roků stár a slavil se svou společností v Lyoně pravé triumfy, tak že se zdálo, že míní již kočujícímu životu na vždy dáti výhost. Žil v poměrech skoro již skvělých, miloval život a jeho rozkoše, ale přece nezapřel filosofa, studuje život, mravy i řeč vyšších vrstev společnosti s touže zálibou jako prostého lidu.

Teprv roku 1658 byl Molière přáteli svými vybídnut, aby zkusil své štěstí v Paříži. Molière rady té uposlechl; ale váhá a společnost jeho blíží se velkými oklikami hlavnímu městu, z něhož byla před lety nedostatkem návštěvy vypuzena. Teprv když se byl bratr Ludvíka XIV., vévoda Filip Orleanský prohlásil, že jest ochoten vzíti společnost Molièrovu do své služby, přibyl Molière do Paříže. Dne 24. října 1658 hrála tam jeho společnost poprvé, líbila se dvoru a byla vévodou Orleanským přijata do služby a zvala se „herci vévody Orleanského“.

Sotva že se byl Molière seznámil s tehdejšími zvrácenostmi pařížského života, sepsal dramatický paskvil „Les précieuses ridicules“, kterýmž mrskal některá poblouzení tehdejší společnosti a docílil rozhodného úspěchu. Práce ta arci postrádá pravého děje a má nyní již jen cenu tím, že Molière odchýliv se v ní od dramatické tradice,

sepsal časovou satiru. Poprvé provedena byla dne 18. listopadu 1659. Úspěch byl tak rozhodný, že Molière, jak pověst dí, zvolal: „Nyní nepotřebuju už čísti Plauta a Terencie nebo se probírati fragmenty Meneandrovými — jediným pramenem mého studia bude nyní svět.“

Tím zahájil Molière druhé období svého tvoření. Avšak za nedlouho nadešla v životě jeho událost, která měla rozhodný vliv i na jeho další tvoření. Molière, skoro již čtyřicátník, zamiloval se poznovu a chtěl se oženiti. Pouhý úmysl ten vnukl mu základní myšlenku k sepsání další práce, kterouž nazval „L'école des maris“. Když pak úmysl svůj provedl a byl v manželství nešťasten, sepsal kus jiný, v kterémž líčí svou nevěrnou ženu a sebe, manžela sklamaného. A když pak posléze manželské jho stalo se mu nesnesitelným, sepsal „Misanthrope“, v kterémž líčí veškeré své hoře a dokazuje nutnost rozvedení. I opustil svou ženu a od té doby píše jen kusy, v kterýchž láska nehraje více úlohu hlavní, tak že vším právem možno říci, že základní myšlenky k celé řadě dalších prací Molièrových a hlavně z poslední nejzralejší doby jeho tvoření, diktovala mu poslední jeho nešťastná láska.

Čtvrtá tato ženština, bez jejíhož vlivu Molière sotva by se byl stal Molièrem, jak se nám nyní jeví, byla mladičká, sedmnáctiletá dívčina, taktéž herečka Molièrovy divadelní společnosti, jménem Armanda Béjardova. Byla to dívka zvláštní, vtipná a originelní; za našich dob by se řeklo pikantní. Byla nejlepší herečkou Molièrovy společnosti. Hlas její byl neobyčejně libozvučný. V dějinách pařížského „Théâtre français“ je o ní zaznamenáno: „Kdykoli si upravuje ve svých vlasech nějakou kadeř, kdykoli nějaký záhyb svého šatu rovná nebo si zahrává s některou svou okrasou, vždy prokmitá z roztomilého způsobu, jakým to činí, rozkošná, duchaplná a rozumná satira. Přes to nebyla by se však tak nesmírně líbila, kdyby nebyla měla tak dojemně libý hlas; ona to také ví zcela dobře a dovede hlas svůj každé své úloze přispůsobiti.“

Rozkošný obraz o ní zachoval nám sám Molière. „Ona má arci očka malá,“ praví, „ale ohnivá, lesklá, zářivá a tak roztomilá, jaké vůbec kdy někdo viděl. Možná též, že jsou ústa její poněkud velká; ale mají vnady, jakých nemají žádná jiná na světě. Postava její arci není velká, ale pěkná, pružná; v řeči a pohybech jeví se sice jakási afektovanost a nenucená pohodlnost, leč při tom všem je božská. Svůdné pohyby její mají kouzelnou vnadu, tak že se nepozorovaně do srdce vkrade. Duch její je v nejvyšší míře delikatní, zábava její roztomilá. Mívá sice vrtochy a bývá svéhlavá, ale krásná je vždy a celá sličná a od krásky člověk strpí vše . . . .“

Molière znal dívku tu již co dítě, s kterýmž si hrával a jež na svých kolenou hýčkával. Mnozí současníci pokládali Armandu za dceru Magdaleny Béjardovy, která byla první Molièra svou krásou oslnila a tak jeho osud rozhodla; někteří odpůrci a nepřátelé Molièrovi docela ujišťovali, že jest Armanda dítě lásky a dcerou Molièrovou, ačkoliv ve svatební smlouvě se praví, že jest dcerou Josefa Béjarda a manželky jeho Marie, rozené Hervéovy. Nechť však tomu jakkolivěk, tolik je jisto, že mládí Armandino nebylo poseto růžemi. Bylať kdesi v nepatrném nějakém městečku vychována a přišla již co osmileté dítě mezi herce, s kterýmiž vedla kočující život. Byla pokládána za mladší sestru

Magdaleny Béjardovy, ale tato nechovala se k ní právě laskavě, nýbrž přímo nesestersky, bezcitně.

Toliko Molière dítko to miloval, jež rostlo před jeho očima, až rozkvetlo v čarokrásné poupě. Přátelská a otcovská příchylnost, kterou Molière k dítku choval, změnila se v náruživost milence. Molière sám sice zcela dobře stav věcí prohlíží; bystrý duch jeho vidí směšné, ba nebezpečné následky, které může míti v zápětí sňatek tak mladistvé dívky s mužem již obstárlejším a píše svůj kus — „L'école des maris".

Hlavní figurou kusu toho jest Molière sám ve dvou osobách. Molière znázornil v kuse tom duševní svůj proces. Poblouzení, směšné zámysly a tajemné předtuchy jeho měly pobaviti po zábavě lačnící Pařížany a Molière toho také docílil. Celá Paříž smála se starému, vrtohlavému, nedůvěřivému bláznu, kterýž chce pojmouti mladistvou dívku za choť, Sganarellovi. V kuse tom znázornil však Molière sama sebe ještě jinou figurou, taktéž starším již mužem, jehož jmeno je Arist a kterýž se uchází o ruku dívčiny rozumně a zvítězí. Paříž však se smála pošetilému Sganarellovi, vlastně pošetilostem Molièrovým. Kus hrán byl se skvělým úspěchem a možná, že právě tento úspěch také spolu přispěl k rozhodnutí Molièrově; neboť dne 14. února 1662, po představení kusu toho, dal se Molière s Armandou oddati.

Štěstí Molièrovo netrvalo však dlouho — nejspíše jen tak po dobu líbánek. Osud, jejž byl Molière svému reku v právě uvedeném kuse předpověděl, stihl Molièra. V sebe uzavřený, mlčenlivý, ba mručivý čtyřicetiletý Molière po boku sedmnáctileté lehkomyslné kokety vytrpěl duševní muka. Jeho předtucha ho nesklamala — „božská Armanda" věnovala srdce své jinému . . . a v duši Molièrově kristalisuje se nový kus „L'école des femmes", v kterémž pod jiným jménem vystupuje mladá nevěrná žena jeho a on sám, oklamaný manžel.

Molière přetrhl pásku, která jej byla k svůdné Armandě poutala; ale trpkostí naplněné srdce jeho churaví. Tímto osobním neštěstím však talent Molièrův dozrává. Hoře a trpkost, jimiž byla Armanda duši jeho otrávila, rodí řadu nových kusů, kterýmiž si Molière pojistil jméno tvůrce moderní veselohry. V této době píše Molière časové satiry na zvrhlosti šlechty a dvora. Zahajuje je kusem „Don Juan" roku 1664 (tudíž dva roky po svém sňatku). Po dalších dvou letech následuje „Misanthrop" a po roce „Tartuff" (jehož první nástin provozován byl již r. 1664), dvě z nejproslavenějších děl Molièrových.

Molière hledá a nalezá úlevu v práci. Píše pilně. Celá řada kusů vyšla v době té z jeho péra, zejmena „George Dandin" a „L'avare" (1668) „Les bourgeois gentilhomme" (1670) „Les femmes savantes" (1672) a konečně „Le malade imaginaire", kterýmž básnická činnost Molièrova končí. V kuse tom jest hlavní rek zase jen Molière sám. Molière churaví; prudký kašel jej trápí a ztrpčuje mu každou chvíli. Muž, kterýž byl dříve umění lékařské posměváčkům na pospas vydal, chápe se na pokraji hrobu každého stébla, aby se zachránil a činí se tak dle tehdejších názorů a dle spůsobu, jak to sám vylíčil, nevýslovně — „směšným". V tu dobu byl se Molière v návalu těžkomyslnosti i se svou nevěrnou Armandou smířil a žil s ní zase pod jednou střechou. Před tím byla mu choroba bránila vystupovati příliš často na jevišti,

ale v této bujné fraškovité veselohře, v této satiře na vlastní svůj život, musil zase hráti a hrál úlohu titulní.

Poprvé hrán byl kus ten dne 10. února 1673, a člověk ani nechápe, jak se mohlo tehdejší obecenstvo smáti a veseliti se, když spatřilo a slyšelo slova skutečného neduživce, jenž si byl úlohu svou genialním pérem svým přímo pro sebe napsal .... Na nás, kteří jsme viděli zvláštní tuto frašku provozovati teprv skoro po dvou stech letech a titulní úlohu hráti obyčejně od herce úplně zdravého, učinila zajisté vždy dojem spíše trapný než komický; nechápemeť tento druh skoro středověké komiky a nemůžeme se mu také zasmáti, ba mnohdy ani nejostřejší satira nebo nejbujnější vtip nevyloudí nám než úsměv útrpný ... A přece byl kus ten nejen poprvé, nýbrž i později skoro po celé dva věky, více méně se skvělým úspěchem na všech čelnějších divadlech provozován!

Vmysleme se v duchu v děsný stav věcí, jak nám jej Molière v kuse tom líčí. Vmysleme se v útrapy a duševní muka hlavního reka — Molièra, připomeňme si, kterak ubožák před smrtí se chvěje, kterak lékaři jako krvelační upíři obcházejí svou oběť a bezcitná manželka jeho číhá na vhodný okamžik, aby vymohla na něm poslední vůli na svůj prospěch ...

Opakujme si dále i několik slov z dialogu: Hlavní rek — Molière — jest k smrti churav. Co činiti? „Nic!“ odpovídá jiná osoba kusu. „Přirozenosti nelze napomáhati. Jsou to pouhé myšlenky, kterými se těšíme, domněnky, kterýmiž se ukájíme v milý sen, poněvadž nám lichotí. S myšlenkami toho druhu má se to rovněž tak jako s libými sny, které ti po procitnutí zůstavují jen bolest, že's v ně věřil ...“

Mluví se dále ....

„Podívej se tedy na nějakou komedii Molièrovu!“ vybízí druhá osoba titulního reka. A hlavní rek — Molière sám — odpovídá: „O, ten Molière! Kéž bych byl sám lékařem! Jakž bych se na něm pomstil! Nechal bych jej zemříti bez pomoci! A kdyby mne prosil o lék, odpověděl bych mu: „Umři, umři! Po druhé nebudeš si tropiti šašky z fakulty!“ ...

A takový kus se provozuje a taková slova mluví sám Molière! ... Zda netane nám na mysli hrob, ba více ještě děsný ten zápas poslední, jejž umíráním nazýváme?! A možno se při tom smáti? ...

Ale obecenstvo pařížské se i tenkráte z celé duše smálo — a Molière byl s úspěchem své práce i s úspěchem, jakého co interpret hlavní úlohy na prknech docílil, úplně spokojen ...

Prvními třemi představeními byl však úplně vysílen. V den čtvrtého představení byl bolestmi přemožen a teprv nyní cítil úplnou beznadějnost svého stavu. „Dokud bolest a radost v stejné míře v životě mém byly rozděleny,“ pravil, „pokládal jsem se za šťastna. Ale dnes, když mě bolesti mučí neustále, když nemohu se nadíti ani jediného spokojeného a potěšného okamžiku, pozoruji, že se musím všeho zříci. Muka a úzkost, které mi ani minutu nedají pokoje, dále nesnesu. O, bože! Co musí člověk vše přetrpěti, než umře! Oh, jak je mi blaze, že cítím blízký svůj konec!“

I naléháno na něj, aby již nevystupoval, ale Molière odpověděl: „Co mi zbývá jiného? Padesáte ubožáků, kteří nemají než svou denní

mzdu, čeká na mé vystoupení. Co by si počali, kdybych nevystoupil? Činil bych si věčně výčitky, kdybych je připravil jen o jednodenní mzdu!“

A tak vystoupil Molière dne 17. února 1673 v titulní úloze posledního svého kusu ještě jednou a naposledy. Když pak skoro již na konci kusu v scéně, v níž uzdravuje se churavec tím, že stane se sám lékařem, vyslovil slova „Přisáhám! juro!“ zachvěl se na celém těle a tvář jeho křečovitě se skřivila. Bylať se ho dotkla smrt ... Ale on se přece smál, veseleji, divočeji než kdy jindy a zůstal vzpřímen seděti v lenošce ... Opona spuštěna a Molière odnešen domů, kde za nedlouho v 51 roce věku svého zemřel.

Z toho, co jsme byli právě z života Molièrova vyňali hodnověrného, vysvítá také způsob jeho tvoření. Zpočátku napodobí jako napodobil Shakespeare a béře své látky, kde je nalezne, rovněž tak jako genialní básník britský; ale Shakespeare provádí svůj úkol objektivněji než Molière, kterýž později vtiská skoro všem svým výtvorům ráz skoro subjektivní, kterýž líčí na větším díle povahy, které byl osobně znal, a často líčí sama sebe. V tom zakládá se také rozdíl prací obou těchto genialních dramatiků. Kdežto Shakespeare jest nám i nyní ještě úplně přístupný, jsou díla Molièrova formou a časovostí svou začasto již nepřístupná. Umělecká cena jejich arci tím nikterak netrpí; ale tolik jest jisto, že se nyní Molièrovy kusy daleko více líbí, když se pouze čtou, než když se provozují.

Okolí a osobní styky měly na Molièrove tvoření velký, ba rozhodný vliv. Opakujeme zde ještě jednou, že bez svých styků s ženštinami, o nichž jsme se byli zmínili, Molière nikdy by nebyl psal tytéž kusy, které napsal, tím méně týmže způsobem, jakým jsou sepsány. Láska v různých svých obdobách diktovala tudíž Molièrovi základní myšlenky nejen k oněm hrám, v nichž líčí milostné scény ze svého vlastního života, nýbrž i k oněm, v nichž o lásce není ani řeči ...

Avšak kromě již připomenutých čtyř ženštin uvádějí životopisci Molièrovi ještě pátou, která neměla sice tak rozhodného vlivu na vlastní jeho tvoření, ale která mu byla jaksi korrektivem, jaký účinek asi bude míti ten neb onen kus, ta neb ona scéna na prostou mysl velkého obecenstva. Míníme služku jeho jmenem La Forêt, kteráž Molièrovi taktéž sloužila za model k několika pěkným figurám. Dobromyslná ženština ta neměla sice žádného vzdělání a mluvila prahanebnou frančinou; ale milovala Molièra jako matka své dítě a on brával si s ní radu a předčítával jí své veselohry dříve, nežli je dal provozovati. Instinktivní úsudek její byl mu měřítkem, jak asi velké obecenstvo pojme tu neb onu scénu, a smála-li se La Forêtova při předčítání, smávalo se i obecenstvo při provozování; Molière měnil slova i scény, které se prosté ženě té nelíbily a býval prý potěšen, když při opětném čtení učinily na ni změny dojem příznivější.

Molière psal mnoho, tři i čtyry kusy skoro každý rok, produkoval snadno a rychle. Positivních zpráv však o jeho způsobu tvoření není; hlavním zdrojem jsou jeho spisy a některé zaručené podrobnosti z jeho života, z nichž jsme byli tuto nejhlavnější uvedli. Jako jest osobnost Molièrova pouhým mythem, zůstane i způsob tvoření jeho z větší části tajemstvím.

V.

Firma „Scribe et comp.“

Vstupme v tichou, elegantní, vkusně ozdobenou pracovnu francouzského spisovatele v starém jednom domě v Rue Saint-Marc v Paříži. U elegantního psacího stolku, na němž stojí malá vasa s čerstvou kyticí a vyloženo jest něco bílého a něco popsaného papíru, sedí asi čtyřicetiletý muž drobné štíhlé postavy. Výrazný obličej jeho jest od širokého, vysokého a mocně vyklenutého čela k poněkud široké, hladce vyholené bradě nápadně sešpičatělý; nos masitý, rty úzké, pevně sevřené a proto skoro neviditelné, typický to ráz syna Albionu. Nad skráněmi zakudrnatělé chomáčky vlasů, plný, až k lícním kostím zatlačený vous, husté obočí a velkými víčky zpola zakryté přívětivé oči doplňují rázovitou fysiognomii.

Mužík ten právě něco píše. Péro jeho letí po papíře lehce a hravě, jako by psal lehkomyslnému příteli nějaký lehkomyslný lístek.

Náhle přestal psáti, jako by si byl něco důležitého připomenul, vzal klobouk a hůlku a vyšel na ulici. Jde rychle, každý jeho pohyb jeví lehkost a graciósnost. Za nedlouho octnul se u cíle své cesty, před pěkným výstavným domem, svědčícím o nemalé zámožnosti a vybroušeném vkusu vlastníka. Prošel průjezdem, pospíšil po schodech a zaklepal na jedny dvéře v prvním patře. Ale dříve nežli se někdo ozval, otevřel a sešel do úzké předsíně a prošed tuto, otevřel jiné dvéře. Kdo by byl mužíka toho právě doprovázel, byl by s prahu na první pohled poznal pracovnu na vezdejší statky bohatého spisovatele. Nábytek je drahocenný a elegantní; množství knih v skříních, na pultech a regálech svědčí o zálibě vlastníkově a vlastník sám přechází právě po komnatě se svěšenou hlavou, jako by o něčem přemítal.

Je to muž o něco starší mužíka; také o něco málo větší a svalovitější, ale tvář obou jeví nápadnou podobnost; po pracovně přecházející muž jeví však vážnost, odměřenost, ba pedantství.

Zaslechnuv vrznutí dveří zastavil se a upřev pronikavý zrak svůj na mužíka, jenž byl právě vešel, zvolal radostně překvapen:

„Dobře že přicházíte, milý Arnošte — přicházíte vhod — potřebuji právě nějaké rady.“

„Snad dramaturgické?“ optal se živě mužík.

„Ano“, zní odpověď.

„A kdo vám ji má dáti? — Já?“ optal se ironicky host, načež ihned dodal: „Oč vlastně jde?“

„Bylo mi navrženo sepsati divadelní kus, s který nejsem.“

„Což je tak těžký?“

„Théâtre Français chce ode mne nějakou komedii pro Rachelku.“

„Nuže?“ ptá se mužík.

„A já se nemohu odvážiti k sepsání takového kusu.“

„A proč pak?“

„Pokládámť to skoro za zneuctění klásti prosu a sice — moji prosu! — do úst, které jsou zvyklé deklamovati jen verše Corneillovy a Racineovy.“

„Což pak nehrál také Talma v kuse prosou psaném?“

„Ovšem; ale Talma kusem tím debutoval.“

„Dobře“, odpovídá mužík, „leč Rachelka svou gracií, svou ironií a přirozenou dikcí také jaksi náleží komedii.“

„Slyšte“, dí na to druhý, „nelekáte se podobného pokusu?“

„Ani dost málo. Předvídám rozhodný úspěch. Podnik ten zdá se býti velmi odvážným; ale pouze — zdá! Dostačíť, když se všechny přednosti Rachelčiny přenesou do jiné doby a soustředí v jiném rámci. Obecenstvo bude pak pokládati za proměnu, co není než změnou kostumu.“

„Dobře; chtěl byste se mnou takovou látku hledati a pak ji společně se mnou pracovati?“

„S radostí,“ zní odpověď. —

Tím byla věcná rozmluva těchto mužů vyčerpána. Mluveno sice i po té ještě o nové této komedii; ale rozmlouvající neměli posud ještě ani nejnepatrnějšího tušení o základní myšlence a látce, tím méně o formě.

Posléze se rozloučili a hledali látku. Čilému mužíku podařilo se vhodnou látku najíti dříve než vážnějšímu, na pohled pedantickému kolegovi. Hledaje nalezl náhodou v memoirech osmnáctého století charakteristickou episodu ze života francouzské jedné herečky. Dočetl se totiž, že herečka ta kdysi právě o představení Racineovy „Phaedry“ postoupila na jevišti do popředí a své soupeřce, vévodkyni z Bouillonu, sedící právě v první loži v přízemí, zahoukla takměř přímo do očí strašné verše Phaedřiny:

.... „Je ne suis point de ces femmes hardies,
qui, goûtant dans le crime une tranquille paix,
ont su se faire un front, qui ne rougit jamais!“

Bez odkladu pospíšil k svému kolegovi, aby mu zvěstoval, že látku nalezl. Kolega chvíli napnutě naslouchal, pak náhle vyskočiv padl šťastnějšímu kolegovi kolem krku s výkřikem:

„Viktoria! Sto představení po šesti tisících franků.“

Látka byla tedy šťastně nalezena a oba přátelé pustili se bez odkladu do další práce, přede vším šlo o upravení osnovy, což dělo se společně. Po pět dní sedali oba přátelé vždy po kolik hodin v důvěrné, zcela volné rozmluvě, vyměňujíce si své myšlenky a náhledy, zkoumajíce a analizujíce látku, charaktery a vůbec vše, co zdálo se jim býti důležitým, že musí býti dříve zrale uváženo a na jisto postaveno, než učiní se další kroky. Šestého dne konečně se rozloučili. Každý vzal si opis vypracovaného plánu k vypracování jednotlivých jednání. Šťastný nálezce látky uvolil se vypracovati prozatím první dva akty, soudruh jeho akt třetí; o čtvrtém a pátém jednání mělo se státi definitivní dohodnutí až po vypracování prvních tří aktů.

Za nedlouho byly první dva akty hotovy a autor přinesl je příteli, aby vyslechl jeho mínění.

„Druhý akt je velmi dobrý,“ zněl úsudek přítelův, „ale první musí býti ze základu přepracován.“

Následovala opět výměna náhledů — autor hájil své stanovisko, kolega-spolupracovník vykládal zas příčiny, pro které pokládá první jednání za nepodařené a po dlouhé rozmluvě konečně přítele přesvědčil.

První akt tudíž přepracován a teprv nyní čten akt třetí, jejž byl soudruh vypracoval a uznán působivým. Na to stalo se dohodnutí o posledních dvou aktech. Předposlední vypracován společně a vypracování posledního převzal výhradně vynálezce látky.

Tímto zvláštním, takměř řemeslnickým spůsobem vznikl před třiceti lety — roku 1849 — světoznámý kus „Adrienne Lecouvreur", kterýž pod společnou firmou „Scribe a Legouvé" vykonal cestu po všech čelnějších divadlech světa. Všeobecně připisuje se Scribemu a Legouvé pokládá se jaksi za pouhého vypomahače mistrova. Avšak zde jest opak toho; čilé mužisko, které bylo vhodnou látku v starých memoirech vyšťouralo, jest Legouvé a compagnon, kterýž byl pouze vyzván napsati nějaký kus pro Rachelku a nevěděl si rady — duchaplný Scribe, tvůrce konversační veselohry francouzské.

V tu dobu, kdy byl právě jmenovaný kus sepsán, byli oba už dávno dobrými a důvěrnými přáteli a také již některé jiné kusy sepsali společně; avšak spolupracovnictví Legouvéovo nejeví se býti při žádném předcházejícím kuse tak závažným jako při tomto, kde Legouvé vynalezl nejen látku, nýbrž vypracoval první dva a poslední akt sám, čtvrtý pak společně se Scribem, kdežto Scribe může činiti nároky toliko na duševní vlastnictví aktu jediného, třetího; v aktu posledním není pak ani řádky z péra Scribeova.

Firma „Scribe et comp." jest světoznáma; širší obecenstvo zná však skoro jen zástupce firmy, jenž v první řadě firmu podpisoval, a nazývá kusy firmy té prostě „scribeovské", kdežto hlavního společníka, Legouvéa, kterýž přec, jak jsme byli právě viděli, býval při tvoření mnohdy hlavním faktorem, ba skoro vlastním tvůrcem, takměř ani nezná. Opakujeme, co jsme byli již dříve pronesli, že umělecké dílo na ceně své ničeho netratí, prošla-li látka rukama dvou nebo celé řady umělců, nežli nabyla formy ryze umělecké. Nevyšlo-li však dílo umělecké výhradně z duševní dílny jediného umělce, pak nutno vždy také zřetel bráti k oněm, kdož se byli buď dříve o umělecké zpracování látky pokusili a tak umělci tvoření jeho usnadnili nebo kdož byli — jako v tomto případě společné práce — s umělcem, abychom tak řekli ruku v ruce pracovali, a tak o uměleckost díla ve větší nebo menší míře se zasloužili.

Že Scribe pracoval společně s jinými spisovateli, bylo dávno známo; ale širší obecenstvo nevědělo o tom mnoho. Podrobnosti zůstaly tajny a mnohé z nich dostaly se teprv v novější a nejnovější době na veřejnost.

(Dokončení.)

U rodiště Chelčického.

Z jihočeských melodií

Otokara Mokrého.

Tichoučká víska dřímá pod střemchami;
chaloupky jako v pohádce,
mech rozekvítá v doškách nad střechami
a modrý svlačec v zahrádce.

Pláň požehnaná — — — Brázdy roztínají
do dálky nivy úrodné
a v zadu křídla orlí rozpínají
malebné Hory Svobodné;

jich skráně zdobí v břečťanové mříži
rozvalin zlaté čelenky,
a po údolí Blanice se plíží
v blankytném rouně pomněnky.

Uleh' jsem v lípy obrovité stínu,
kapličky bílé pod stěnu
a budil zticha z nepaměti klínu
pradávných dějů ozvěnu.

V čarovný závoj, v kouzla plné taje
se přioděla krajina
a vzduchem plula jako zlatá báje
zapadlých věků vidina.

Zahleď jsem dvorec — jizbu osamělou,
jíž topol šuměl v okénka,
kde křižák jenom v přízi zlatoskvělou,
utkával vlákna přetenká.

Pilíře černé ku stropu se pjaly
z podlahy chudé, hliněné
a stěny kolem v prachu zanikaly,
pradávnou řezbou zdobené.

Po stole jizby bible pergamény
rezavou sponou zářily,
a v přítmí dumal stařec nachýlený
nad svatým písmem postilly.

Řasnaté roucho starodávných vzorů
postavu krylo vysokou,
tvář jak by ryta dlátem do mramoru
a čelo s vráskou hlubokou.

Chelčický Petr . . . Noah víry dávné,
nad nímž se sklenul boží mír,
z družiny reků světodějné, slavné
největší ducha bohatýr.

Z družiny reků — z krve Táboritů,
jež růží zkvětla za ticha
a byla stráží v nových věků svitu
svatého Graalu — kalicha!

Kalicha, jehož víno žhavorudé
vzplá ještě v dějin poháře,
až purpur knížat zas jen cárem bude
a kovadlinou oltáře!

Kmet naklonil se níže k pergaménu
a črtal dále zdobné litery,
paprsek zlatil chmurnou jizby stěnu
a sněhobílé starce kučery.

V růžovém jasu jeho vzplápolaly
na bílé bláně zlaté písmeny — —
kmet dopsal — zraky písmo přeletaly
a jizbou zvučel šepot stajený:

„Mé srdce k tobě pozdvihá se, Pane,
a stůně žhavou milostí,
o nakloň ke mně líce zbědované
a v ranách svých mne uhosti.

Ó shledni dolů, lid tvůj hyne, hyne,
sirota bloudí v říších tvých,
jí pode pěstí krev se s hlavy řine
a slza z očí vyhaslých.

Tvá církev slavná, vyvolená, svatá,
tvá švarná z bible nevěsta,
macocha nyní zlobná, bludem jatá,
a ruka tvá ji netrestá!

Sluhové její řízou zlatou kryjí
šeredství peských životů,*)
vysokým hlasem, zvonů melodií
bezednou duší prázdnotu.

V jich požehnání, zrádném políbení
jen lež se tají — pokrytství —
vysokým hlasem oslavují čtení,
ač písma duch jim — kacířství!

Tys vyšel kdysi v svatém zanícení
v lov duší, boží rybáři!
jich lovení je zlata hromadění
a svatokrádež v oltáři.

Tys chlebem živým v lásce nekonečné
zástupy sytil v Samaří,
jim mamonem je milosrdí věčné,
by chleba měli — ohaři!

Tys vyšel na poušť, v bídě, ve strádání
myšlenky spřádal vznešené,
jim líce zkvětly z chudých odříkání
a čelo vínem rūměnné.

Tys vyřknul kdysi slovo požehnané:
„Já réva jsem — aj pijte z krve mé!"
jim hrůzou kalich — když jen v číši plane
opojným žárem Christi lacrimae.

Tys jako pastýř hledal po údole,
po skalách ovci ztracenou,
tví purpuroví lásky apoštolé
ji chrty od vrat vyženou.

Jak dle Tvých písem blahověstných znění
fík nevyrůstá trní na klesti;
tak na zdoupnalém, nyní církve kmeni
ovoce spásy nemůž' vykvesti.

O! zůstaň s námi, neb se připozdívá,
o sestup k nám na vratkou lodici,
a hlesni jenom — ztichne bouře divá
jak poslechla kdys vlna šumící!

---

*) Slova tato jakož i mnohé z následujících přiléhají těsně ku znění slavné Chelčického „Postilly".

O přidej víry v žití vlnobití,
neb hynem v moře povodni,
o nechať zase ruka Tvá nám svítí
biblických ohňů pochodní!“

Kmet dočetl — — a blána pergaménu
se kolem ruky svinula;
paprsek ještě plaše přelet stěnu,
pak jizba ve tmách splynula.

Přede mnou stály tiché pod střemchami
chaloupky jako v pohádce,
mech rozekvítal v doškách nad střechami
a modrý svlačec v zahrádce.

Muslimské legendy.

Od

Dra. J. Košuta.

III. Jûsuf (Josef).

Jûsuf, syn Ja'kûba, syna Ishâkova, syna Ibrâhîmova, byl již od dětinství miláčkem svého otce, jakožto nejmladší ze všech bratří a syn Rachel, jeho jedině vroucně milované manželky. K jeho lásce otcovské připojila se ještě vroucí touha po něm, poněvadž byl již od dětinství mimo dům otcovský od své starší sestry, kteráž si ho již v útlém jeho mládí oblíbila, vychován. Odcházejíc z domu otcovského a nemohouc bez něho žíti, použila lsti, aby se ho zmocnila. Opásala ho totiž rodinným pasem, jejž po Ishâkovi a Ishâk po Ibrâhîmovi zdědil — byl to týž pás, který měl Ibrâhîm na sobě, když byl na hranici uvržen — a udala ho pak co zloděje, následkem čehož se Jûsuf dle tehdejšího práva jejím majetkem stal. Teprvé po její smrti vrátil se Jûsuf do domu otcovského a stal se předmětem zvláštní lásky otcovské.

Jednoho dne vypravoval Jûsuf otci svému, že viděl ve snách, jak on i bratří jeho proutek do země vsadili a jak proutky bratří jeho uschly, jeho pak se zazelenal a svým listím a květem ostatní zastiňoval. Ja'kûb nevěda, co by sen tento znamenati měl, zamyslil se tak, že nezpozoroval chudého muže, kterýž mezi tím k němu se byl přiblížil a ruku po dárku natahoval, a nechal ho s prázdnýma rukama odejíti. Poklesek tento stal se příčinou všech útrap, jež ho brzo zastihly.

Následujícího dne vypravoval mu Jûsuf opět: Zdálo se mi, že slunce, měsíc a jedenáct hvězd přede mnou se sklánělo. Ja'kûb seznav z toho budoucí velikost Jûsufovu, radil mu, aby své sny pro sebe podržel a bratřím je nevypravoval, věda, že mu zvláštní jeho náklonnost k němu závidí. [1])

Ja'kûb [2]) znal sice nenávist synů svých proti Jûsufovi, ale dal se přece jednoho dne přemluviti a pustil Jûsufa s nimi na pastvu. Sotva však s ním byli bratří o samotě, počali mu spílati a nemilosrdně ho bíti, tak že by byl ranám jejich podlehl, kdyby se Jehûdâ, bratr jeho, nad ním nebyl slitoval a pravil: Nezabíjejte svého bratra, nýbrž uvrzme ho do jámy a počkejme, až některá karavana tudy potáhne a prodejme jí ho za otroka. Bratří přijali návrh Jehûdy a svlékše Jûsufa, uvrhli ho do cisterny, kdež by jistě se byl utopil, kdyby anděl Džibrîl mu veliký kámen pod nohy nebyl postavil. Taktéž ozařoval Džibrîl jámu velikým drahokamem a zvolal na Jûsufa: přijde kdysi doba, že na bratřích svých budeš počet vyžadovati, aniž by oni toho tušili. Na to opustili bratří Jûsufovi cisternu a prvé než domů se ode-

---

[1]) Korân, Sûr. 12 v. 4 násl.
[2]) Korân, Sûr. 12 v. 8—20.

brali, zabili beránka a pomazali krví jeho roucho Jûsufovo, poněvadž nelze ji od krve lidské rozeznati. Navrátivše se k otci pravili: Mezi tím co jsme stáda svá pásli, nechali jsme Jûsufa u svých zavazadel. Tu přišel vlk a roztrhal ho, a když jsme ho hledali, našli jsme toto roucho jeho, jež ti na důkaz a v upomínku na něj přinášíme. Jakže, zvolal Ja'kûb, já že mám tomu uvěřiti, že vlk syna mého roztrhal, kdežto na rouše žádné stopy drápů jeho nenalézám? — Bratří totiž zapomněli roucho trochu poškoditi — k tomu nebyl od dlouhých dob v této krajině žádný vlk viděn. Tu pravil jeden ze synů: Na to též jsme myslili, že slovům našim víry nedáš, pročež pojďme — pravil obrátiv se k bratřím — vlka vyhledati, abychom otce o pravdivosti naší výpovědi přesvědčili. Na to odebrali se do pouště, vzavše s sebou všeliké náčiní lovecké, a prohledavše ji na všecky strany, nalezli konečně velikého vlka, jejž živého chytili, k Ja'kûbovi přivedli a jej za vraha Jûsufova označili. Avšak bůh otevřel ústa vlku a nechal ho mluviti: nevěř jim, synu Ishâkův, neboť z nenávisti tak mluví. Já jsem vlk z cizí země a dlouho již zde bloudím, hledaje své mládě, jež jsem jednoho jitra procitnuv, pohřešil. Jak mohl bych proroka božího syna zbaviti, truchle nad ztrátou divokého zvířete? Za to osvobodil Ja'kûb vlka z rukou svých synů a poslal je pryč od tváře své, podržev jedině nejmladšího syna svého Benjamina u sebe. Bratří pak odebrali se k cisterně, do níž byli Jûsufa uvrhli a přišli právě v okamžik, když karavana beduinů z Madjan do Egypta se ubírající u cisterny se byla rozložila a vodu z ní čerpajíc, Jûsufa vytáhla, jenž pevně za okov se byl chytil. A prvé než Jûsuf mohl slova promluviti, pravil Jehûdâ k vůdci karavany: tento mladík jest otrok náš, jejž jsme pro neposlušnost jeho do cisterny uvrhli; chcete-li ho s sebou do Egypta vzíti a tam prodati, vezměte jej za levnou cenu. Vůdce karavany, vida krásného mladíka a věda, že ho v Egyptě za drahý peníz prodati může, koupil ho za několik drachem. Jûsuf neodvážil se pravý stav věcí prozraditi, obávaje se, že by ho bratří usmrtili, nýbrž spoléhaje v pomoc boží, šel klidně s beduiny. Když pak ku hrobu matky jeho dorazili, tu nemohl déle bol svůj potlačiti a vrhl se zoufale na zem a plakal hořce a modlil se. Vůdce karavany bil ho a chtěl ho mocí odvléci. Tu však obestřelo se nebe černým oblakem, takže vůdce uděšen od týrání Jûsufa ustál a tak dlouho za odpuštění ho prosil, až oblak zmizel.

Když slunce k západu se klonilo, vjížděla karavana do sídelního města Pharaona Rajjâna, potomka Amalekitských. Obličej Jûsufův zářil nad slunce polední jasněji a neobyčejný lesk, který od něho se šířil, přivábil všecky dívky a paní hlavního města k oknům a terassám. Následujícího dne byl Jûsuf před palácem královským na prodej vystaven. Nejbohatší paní z celého města vyslaly své muže, aby Jûsufa koupili, avšak všechny je předražil Putifar, pokladník královský, jenž bezdětný byl a Jûsufa za syna přijati chtěl [1]. Zalîka, žena jeho, přijala laskavě Jûsufa a darovala mu nové šaty, ano vykázala mu i zvláštní pavillon v zahradě za obydlí, poněvadž nechtěl s Egypťany jísti a raději zeleninou a ovocem se živil.

[1]) Korân, Sûr. 12, 21.

Šest let žil Jûsuf v domě Putifarově zastávaje službu zahradníka, a ačkoli ho Zalîka od prvního okamžiku, co ho byla spatřila, vášnivě milovala a ač slastí manželských se svým manželem zakoušeti nemohla, dovedla přec až dosud své city opanovati a spokojila se jen tím, že ze svého kiosku ho pozorovala, když svou práci vykonával. Avšak sedmého roku Zalîka láskou ochuravěla, líce její zbledly, oči do důlků vpadly a mdle pohlížely, vrchní tělo se shrblo, vůbec vnitřní bol celou její bytost přeměnil. Žádný z přivolaných lékařů nemohl ji uzdraviti. Jednoho dne přistoupila k ní kojná její a pravila: Zalîko, přiznej se mi, že ne tělo tvé, nýbrž duše tvá nemocna jest, že jakýs vnitřní bol zdraví tvé ohlodává. Svěř se své kojné, jež tě mlékem svým živila a od dětinství tvého jako matka o tebe se starala, snad může ti rada má něco prospěti.

Na to vrhla se Zalîka v náruč své staré přítelkyni a vyznala se jí z lásky své k Jûsufovi. Buď dobré mysli, odpověděla kojná, a to budiž ti útěchou, žes více vykonala, než by kterákoliv jiná žena byla učinila, ježto se pro slabost svého muže jako za svobodnou počítati můžeš. Šetř svého zdraví jako dříve, jez, pij, stroj se, choď do lázní, aby dřívější tvá krása se navrátila a shledáš brzy, že láska Jûsufova brzo nad lásku tvou mocnější se stane. Pomni též, že jest tvůj otrok a povinen ve všem rozkazu tvého býti poslušen.

Od této rozmluvy s kojnou kojila se Zalîka nadějí, že se jí v brzce podaří Jûsufa se zmocniti. Následkem bedlivého ošetřování nabyla předešlé krásy a zdraví, kterýmž se před příchodem Jûsufovým těšila, a domnívala se, že nyní snadno jí bude cíle tužeb svých dosíci. — Jednoho dne přistoupila k ní kojná a pravila: Zalîko, zítra jest veliký svátek, kterého každý Egypťan bez rozdílu stáří a pohlaví do chrámu jíti musí. Stav se již dnes nemocnou, abys mohla zítra sama se svým Hebraeem doma zůstati a choutkám svého srdce s ním se oddati. Zalîka uposlechla rady kojné a když druhého dne veškerá čeládka s Putifarem v chrámě byli, oblékla se v svůj nejkrásnější šat, přivolala Jûsufa, kterýž v zahradě květiny ošetřoval, k sobě do kiosku a jakmile vstoupil, ihned za ním dvéře zavřela. Tu nechala ho vedlé sebe na měkkém hedbávem pokrytém díwânu usednouti. Před nimi stál stolek, naplněný nejlepším jižním ovocem, cukrovinami a nejdražšími víny. Jûsuf jedl a pil a cítil se šťastným po boku Zalîky, neboť i on láskou zahořel k velitelce své, avšak nemohl se nadíti, že by ona láskou otroka svého nepohrdla. Nyní však nemohl o svém štěstí déle pochybovati a již již chtěl ji v náruč sevříti, když tu náhle obraz svého stařičkého otce u dveří spatřil a hlas jeho hrozebně k němu volající zaslechl: Jûsufe, Jûsufe! zneuctíš-li jméno své cizoložstvím, věz, že z knihy proroků vymazán budeš. Jûsuf ulekl se toho a zvednuv se, chtěl ku dveřím pospíchati, avšak Zalîka držela ho pravíc: proč prcháš přede mnou, miláčku mého srdce? Co stalo se ti, žes najednou tak zbledl? Vždyť není nikoho v celém domě; jsme zde jisti jako Âdam a Eva, dokud ještě sami v ráji byli, pojď v mé objetí. Nikdy, zvolal Jûsuf, nechci hřešiti proti bohu a pánu svému, jenž dobrodiním mne obsypává. Na to vytrhl se jí z objetí a pospíchal ku dveřím, zanechav kus svého šatu v rukou jejích. Zalîka pospíšila za ním a chtěla ho zadržeti, avšak

on byl již dvéře otevřel a ejhle, před ním stál Putifar, jenž znepokojován jsa nemocí své manželky, z chrámu dříve než se Zalîka nadála, se vrátil. Jakého trestu jest hoden sluha, zvolala, stavíc se odhodlaně Putifarovi vstříc, kterýž manželku svého pána svésti ano docela násilí jí učiniti chtěl? Jûsuf padl na kolena před Putifarem a zapřisáhal ho, že jest nevinen, Zalîka však neustále tvrdila, že Jûsuf bez dovolení do jejího kiosku se vetřel a že ho mocí z něho vypuditi chtěla. Putifar byl v rozpacích, komu z nich má víru dáti. Když do svého obydlí vstoupil, kdež malé dítě v kolébce leželo — byl to malý strýček Zalîky — pozvedlo se a pravilo: chceš-li pravdy se dodělati, prohledni roucho Jûsufovo, je-li v předu roztrženo — pak jest vina na něm, neboť jest to znamení, že ho Zalîka, když se jí násilně přiblížiti chtěl, odstrčila, je-li v zadu roztrženo, jest vina na tvé manželce, neboť jest pak zřejmo, že ho chtěla ze zadu, když před ní prchal, zadržeti [1]). Putifar nemálo se podivil, uslyšev tento moudrý úsudek dítěte a uposlechl jeho rady, ježto to byla první jeho slova. Shledav, že roucho Jûsufovo jest ze zadu roztrženo a naleznuv vytržený kus v kiosku u Zalîky, zvolal v hněvu: veliká jest lest žen! Aby však celou věc v tajnosti udržel, netrestal dále manželku a podržel i dále Jûsufa ve své službě.

Nicméně stalo se dobrodružství Zalîky s Jûsufem v krátce předmětem rozmluv ve městě. Vyzrazení stalo se takto. Jedna ze sousedek Zalîky byla v den slavný skutečně nemocna a zůstala doma ležeti v posteli, jež se nacházela v zahradě pod stanem vedle zahrady Putifarovy. Odtud slyšela vše, co se mezi Zalîkou a Jûsufem událo, a když se pozdravila, vyzradila celé tajemství, jež brzy stalo se známým po celém městě. — [2]) Jednoho dne pozvala Zalîka nejčelnější paní z celého města k hostině, o nichž věděla, že se jí pro její nezdařené dobrodružství nejvíce vysmívají. Tyto měly sice špatné mínění o Zalîše, ale přišli přece, poněvadž byla manželkou královského pokladníka a nechaly si vše dobře chutnati, jako by byly u paní zcela bezúhonné. Zalîka ukrývala svůj hněv, až se hostina ku konci blížila a již jen víno a ovoce zbývalo. Tu dala předložiti každé z paní oranži a velmi ostrý nůž. V okamžiku, kdy nožů se uchopily, aby oranže oloupaly, objevil se na dané znamení Jûsuf z vedlejší komnaty v jejich středu. Spatřivše ho, zvolaly všechny jednohlasně: velký bože, toť není člověk, nýbrž božský anděl. Při tom řízly se všechny do rukou, aniž by to byly spozorovaly, až krev po stole tekoucí je na to upozornila — tak byly krásou Jûsufovou všechny dojaty. Toť onen mladík, pro kterého se mi posmíváte, pravila Zalîka, i pravda ovšem, že ho miluju a že jsem ho svésti chtěla, on však dosud dovedl se mi ubrániti, bude-li mně však déle vzdorovati, pak dám ho zavříti. Jûsuf uslyšev to, modlil se: Pane, vězení jest mi milejší než tento hříšný čin, k němuž mne svádí; chraň mne před lstí ženy! [3]) A bůh vyslyšel jeho prosbu. [4]) Poněvadž Jûsuf neustále zatvrzele vzdoroval a choutkám Zalîky nijak zadost učiniti nechtěl, rozzlobila se tak, nabádána jsouc též k pomstě od svých přítelkyň, že svou hrozbu provedla a manžela svého přemluvila, že Jûsufa do vězení uvrhl, aby dobré jméno své manželky před světem zachránil.

---

[1]) Kor., Sûr. 12, 26 násl. [2]) Sûr. 12, 31 násl. [3]) Sûr. 12. 33. [4]) Sûr. 12, 34.

Avšak bůh, jenž znal nevinu Jûsufovu, proměnil tmavou komůrku, do níž zavřen byl, v světlé příjemné obydlí a nechal uprostřed ní studánku vyprýštiti a přede dveřmi strom vyrůsti, jenž mu stín a sladké ovoce poskytoval.

Jûsuf nebyl ještě dlouho ve vězení, byl však již pro svou moudrost a zběhlost u vykládání snů všeobecně znám a vážen, když právě král Řeků, kterýž tehdáž s Egypťany válku vedl, vyslance ku Rajjânovi poslal, aby s ním o podmínkách míru vyjednával, skutečně však, aby prostředek našel, jakým by krále Rajjâna se světa shladil.

Velevyslanec obrátil se na jistou starou Řekyni, která dlouhý čas již v Egyptě bydlela, a tázal se jí o radu. Neznám jiného prostředku, odpověděla Řekyně svému krajanu, než abys buď číšníka neb kuchaře královského podplatil, by některý z nich krále otrávil. Vyslanec seznámil se s oběma, ješto ale kuchaře přístupnějším býti shledal, vešel s ním v důvěrný svazek přátelský a podařilo se mu centem zlata ho k tomu přiměti, aby krále otrávil. Domnívaje se, že tím účelu svého poslání dosáhl, vypravil se na cestu, navštívil však dříve svou krajanku, aby jí tajemství o kuchaři sdělil. Poněvadž ji však nezastihl samotnou, nemohl jí více říci, než že jest s výsledkem svého vyjednávání spokojen. Tato slova vyslancova dostala se brzo ku králi, a ješto nemohla se vztahovati na jeho vyjednávání o mír, poněvadž válka znova počala a veškeré vyjednávání následkem toho přerušeno bylo, napadlo králi, že v tom musí nějaké tajemství vězeti. Rozkázal tedy Řekyni k sobě přivésti a ji tak dlouho mučiti, až vše, co věděla, vyzradila. Poněvadž pak král viníka neznal, dal číšníka i kuchaře prozatím do jednoho vězení s Jûsufem zavříti.

[1]) Jednoho dne přišli oba k Jûsufovi a pravili: Slyšeli jsme, že umíš sny vykládati; rci, co věstí nám sen, kterýž se nám oběma této noci zdál. Na to vypravoval číšník, jak hrozny vytlačoval a číši králi podával, kuchař pak, jak pokrmy v koši na hlavě nesl a jak ptáci přilétali a co nejlepšího v něm pojídali. Jûsuf napomínal je k víře v jednoho boha a věstil číšníku, že bude zase v svůj dřívější úřad dosazen, kuchaři pak, že bude oběšen. Uslyševše výklad Jûsufův vysmívali se mu, poněvadž se jim skutečně nic nezdálo, nýbrž oba chtěli ho jen zkoušeti. Jûsuf však odpověděl jim: nechť si jest váš sen buď pravdivý buď vymyšlený, to co jsem vám předpověděl jest usouzení boží, jemuž se vyhnouti nemůžete. A také se nemýlil. Královská policie totiž vyzkoumala brzy, že vyslanec míval časté tajné schůzky s kuchařem, kdežto s číšníkem jen jednou mluvil, pročež odsoudil král kuchaře k smrti oběšením, číšníka pak dosadil v jeho dřívější úřad. [2]) Když číšník vězení opouštěl, prosil ho Jûsuf, aby před králem o něm se zmínil a mu ku svobodě pomohl. Avšak číšník, nalézaje se v dobrých okolnostech, zapomněl na Jûsufa, ano i strom před dveřmi jeho vězení uschl a studánka v jeho komůrce zanikla, poněvadž spoléhal místo na boha na pomoc slabého člověka.

[3]) Sedm let byl již Jûsuf ve vězení, když jednoho dne z rána k němu číšník přišel, aby ho ku králi uvedl, by mu sen, jejž nikdo vyložiti nemohl, vyložil. Jûsuf však nechtěl ku králi jíti, prvé než by ho byl o své nevině přesvědčil. Proto vypravoval číšníku příčinu

---

[1]) Sûr. 12. 36 násl. [2]) Sûr. 12, 42. [3]) Sûr. 12, 43—56.

svého uvěznění a jmenoval všecky paní, jež Zalīka k hostině pozvala a jimž z lásky své k němu se vyznala. Číšník oznámil to králi, kterýž ihned Zalīku a všecky označené paní k sobě přivolati dal, jež se též přiznaly, že Jûsufa pomlouvaly a Zalīka, že ho svésti chtěla. Na to dal král Jûsufovi list doručiti, v němž mu nejen svobodu daroval, nýbrž i prohlásil, že uvěznění jeho na nespravedlivé obžalobě spočívá. Jûsuf oblékl se nyní v roucho, jež mu Raijân byl poslal a odebral se do královského paláce, kde již všichni velmožové říšští, kněží, hvězdopravci a snů vykladači Egypta shromážděni čekali. Jakmile král Jûsufa spatřil, počal ihned svůj sen vyprávěti: viděl jsem ve snu sedm hubených krav, jež sedm tlustých krav sežraly a sedm prázdných klasů, jež sedm plných pohltily; rci, co znamená tento sen? Jûsuf odpověděl: bůh dá zemi tvé sedm úrodných let, na něž sedm neúrodných následovati bude, pročež nahromaď v prvních sedmi letech tolik obilí, co by pro druhých sedm let pro veškeré obyvatelstvo tvé země dostačilo. Král byl s tímto výkladem velmi spokojen a povýšil Jûsufa na správce veškerých svých statků místo Putifara. Jûsuf objížděl nyní zem a skoupil veškeré obilí, jež ve velmi nízké ceně stálo a stavěl na mnohých místech a jmenovitě ve hlavním městě sklady. — Jednoho dne vyjel si Jûsuf, aby jistý sklad obilní mimo město ležící prohledl, kydž tu spatřil na cestě žebračku, kteráž ač bídně vypadala, přec na sobě známky bývalého vysokého postavení měla. Jûsuf přiblížil se k ní a podával jí hrst zlata. Ona však zdráhala se je přijmouti a pravila vzlykajíc: velký proroku boží, nejsem hodna tvého daru, ač provinění mé bylo příčinou tvého nynějšího štěstí. Při těchto slovech pohledl Jûsuf na ni blíže a ejhle, byla to Zalīka, manželka jeho pána, kteráž ho dříve tak vášnivě milovala. Jûsuf vyptával se jí po jejím manželi a musel slyšeti, že brzo po svém sesazení ze zármutku a chudoby zemřel. Zalīka vypravovala též, že již od té doby, co s ním oddána byla, byl tak neduživý, že ona jen dle jména mažełkou jeho byla. Jûsuf, uslyšev to, uvedl ji k jedné z příbuzných králových a dal ji jako vlastní sestru ošetřovati. Následkem pečlivého ošetřování brzo se stav její tak zlepšil, že zdála se mu tak kvetoucí a mladistvá, jako když do domu jejího vstoupil. Protož ucházel se o ruku její u krále, a když král svolil, pojal ji za manželku. Zalīka obdařila ho dvěma syny ještě před početím osudných let hladových, kdy Egypťané nejprvé své zlato a skvosty, pak nemovitý majetek, později i otroky a konečně sebe samy, své ženy a děti králi za obilí prodati museli.

[1]) Avšak nejen v Egyptě, nýbrž i v sousedních zemích byla veliká nouze o obilí. Tak jmenovitě v zemi Kenacan nebylo žádného obilí a Ja'kûb byl přinucen svých deset synů — Benjamina podržel doma — do Egypta poslati, aby potravin nakoupili. Při tom dal jim moudrou radu, aby různými branami do hlavního města vtáhli, by na sebe pozornost a zlé oko pro své mohutné a ztepilé postavy neobrátili.

[2]) Jûsuf poznal ihned své bratry, jakmile je spatřil, a nazval je vyzvědači, poněvadž po různu k němu se dostavili a nikoliv najednou, ač byli bratří, jak sami tvrdili. Když pak Jûsufovi o poměrech rodinných vypráděli, aby jednání své omluvili a aby starostlivost otcovu vysvětlili,

[1]) Sûr. 12, 57. [2]) Sûr. 12, 58.

o ztraceném bratru mluvili, tu rozhněval se Jûsuf tak, že zapověděl vydati jim potravin, dokud by svého bratra Benjamina s sebou nepřivedli. Aby pak si návrat jejich pojistil, podržel jednoho z nich u sebe. Jaʿkûb nechtěl zpočátku Benjamina bratřím vydati, obávaje se, aby ho týž osud jako Jûsufa nestihl, avšak musel konečně, chtěl-li smrti hladem ujíti, povoliti. A tak navrátili se bratří po několika týdnech do Egypta.

[1]) Jûsuf dal jim žádané obilí naměřiti, rozkázal však svému správci, aby jeho stříbrný koflík do pytle Benjaminova vložil a je v bráně zadržel a zpět do jeho paláce přivésti dal.

[2]) Jaký trest zasluhuje ten, otázal se svých bratří, kdo můj koflík ukradl? Budiž tvým otrokem, odpověděli bratří jednohlasně, domnívajíce se, že u žádného z nich ztracený koflík nalezen nebude. Když pak pytel Benjaminův otevříti dal a koflík tam nalezen, pravili bratří: běda tobě! co jsi to učinil? Proč jsi následoval příkladu svého ztraceného bratra, jenž děda svého božstvo a tety své pás ukradl? Poněvadž se ale otci zapřisáhli, že bez Benjamina se nevrátí, prosili Jûsufa, aby jednoho z nich místo něho za otroka podržel. Jûsuf však stál na svém. Protož pravil Rûben ku svým bratřím: jděte k otci a vypravujte mu, co se nám přihodilo. Já pak co nejstarší, kterýž jsem se zapřisáhl, že raděj život nasadím, než bych bez Benjamina před obličej jeho předstoupil, zůstanu zde a doufám, že otec nahledne, že podobnou nehodu nemohli jsme předvídati, a kdybychom byli o tom tušení měli, že bratr náš Benjamin jest zloděj, nebyli bychom se za něj zaručili.

[3]) Avšak Jaʿkûb nechtěl víry dáti slovům svých synů, maje je v podezření, že s Benjaminem tak ošemetně naložili, jako s Jûsufem a dal so do usedavého pláče a plakal, až světlo očí jeho zhaslo. K tomu přidružila se též bolestná upomínka na Jûsufa, ač dosud ještě nadějí se kojil, že sen jeho se vyplní. Bolesť Jaʿkûbova nad ztrátou syna a nedůvěra v jejich slova pohnula bratry k tomu, aby po třetí se do Egypta odebrali, a sice nyní s tím úmyslem, že Jûsufa mocí vysvobodí. Byli totiž sami o sobě tak silni, že mohli s celými vojsky se potýkati, jmenovitě Jehûdâ, když se rozzlobil, řval jako lev a mohl pouhým hlasem nejsilnější muže usmrtiti. V takovém okamžiku nebylo lze ho jinak uchlácholiti, leč když některý z příbuzných ježaté kštice se dotkl, která v podobných případech ze šíje mu vyrůstala. Ještě jednou pokusili se bratří, aby Jûsufa prosbami pohnuli, aby Benjamina propustil. Když o zvláštní lásce otcově k Benjaminu mluvili, otázal se jich: a co stalo se s Jûsufem? [4]) Bratří odpověděli: vlk sežral ho. Tu uchopil se Jûsuf koflíku, stavěl se, jakoby z něho věštil a okřikl je: nikoliv! nýbrž lháři jste a Jûsufa jste prodali! Když tuto výčitku od sebe odmítali, poslal Jûsuf k Zalîše, aby mu kupní listinu vydala, kterou Jehûdâ beduinům vlastnoručně vystavil a ukázal jim ji. Na to odpověděl Jehûdâ za ně: ano, měli jsme otroka jmenem Jûsuf. Při tom rozvzteklil se tak, že již řváti chtěl, avšak hlas pojednou mu v krku uvázl, neboť Ephraim, syn Jûsufův, dotkl se na dané znamení jeho dlouhé až na zem splývající kštice. Bratří spatřivše to, poznali ihned, že stojí před Jûsufem. Protož padli před ním na kolena a volali: tys bratr náš, odpusť nám provinění

[1]) Sûr. 12, 70. [2]) Sûr. 12, 74 násl. [3]) Sûr. 12, 84. [4]) Sûr. 12, 89.

naše! Jûsuf odpověděl: [1]) není vám čeho se ode mne obávati a bůh všeslitovný jistě milost svou vám udělí! [2]) Pročež jděte nyní rychle a přiveďte sem otce našeho a vezmouce tuto mou košili, obestřete jí zrak jeho a světlo očí jeho zase se mu navrátí. A sotva byli mimo brány hlavního města Egypta, zanesl vítr libovůni košile Jûsufovy k Ja'kûbovi, a když mu ji Jehûdâ, kterýž byl bratry předstihl, přinesl, otevřely se opět jeho oči. [3]) Ihned odebral se Ja'kûb se svými syny do Egypta. Jûsuf vyšel jim naproti a objav otce zvolal: [4]) Pane, tys sen můj vyplnil a mocným mne učinil. Stvořiteli nebe i země, budiž ochranou mou v tomto i onom světě; dejž ať zemru jako muslim a k ostatním zbožným jsem přidělen.

Ja'kûb zůstal až na konec svého života v Egyptě u syna svého Jûsufa. Oba pak vyžádali si, aby těla jejich v zemi Kena'an vedle Abrahama uložena byla, což se též stalo. Pokoj boží budiž s nimi.

IV. Mûsâ a Hârûn (Mojžíš a Aron).

Když opět doba se blížila, kdy bohu se zalíbilo proroka na zem poslati, měl Pharao, král Egyptský, v jedné noci tři sny. V prvním z nich zdálo se mu, že jakýs hlas k němu volá: Pharaone! čiň pokání, neboť konec panství tvého se přiblížil; mládenec z cizího kmene zahanbí tebe i tvůj lid před celým světem. Sen tento znepokojoval velice Pharaona, ale usnul přece po nějaké chvilce a měl druhý sen, v kterém se mu zdálo, jak veliký lev k člověku pouhou holí ozbrojenému se blíží a ho roztrhati chce. Člověk však zůstal klidně státi, a když se lev přiblížil, zasadil mu ránu holí a zabiv ho uvrhl jej do Nilu. Tímto snem byl Pharao ještě více poděšen a podařilo se mu po dlouhé době teprvé k ránu ještě jednou usnouti. Sotva však oči přimhouřil, spatřil ve snu, kterak jeho ctnostná manželka [5]) Âsia na okřídleném oři ve vzduchu vzhůru k nebesům se vznáší a poslední s bohem dolů mu volá. Při tom rozpukla se země a pohltila ho. V tom probudil se Pharao a poděšen těmito sny dal ihned svého wezîra Hâmâna [6]) k sobě zavolati a rozkázal mu, aby veškeré kouzelníky, hvězdopravce a snů vykládače hlavního města do paláce královského svolal. Když se byli počtem několika tisíc v největší síni královského hradu skromáždili, zasedl Pharao na svůj trůn a počal jim třesoucím se hlasem sny své vyprávěti. Ačkoliv výklad snů tak zřejmý a lehký byl, že každý z přítomných ho věděl, neopovážil se přec nikdo z nich králi pravdu zjeviti.

Avšak král poznal z výrazu jejich obličejů, že sny nic dobrého mu nevěstí a že obávají se pravdu mu zvěstovati, pročež vyzval ná-

---

[1]) Sûr. 12, 92. [2]) Sûr. 12, 93. [3]) Sûr. 12, 96. [4]) Sûr. 12, 102.

[5]) Tak nazývá se u vykladatelů Korânu manželka Pharaonova; v Korânu samém se jméno její na žádném místě nenaskytá. Jméno to jest bezpochyby změněné hebrejské בִּתְיָה (jméno dcery Pharaonovy). Srv. I. Chr. 4, 18.

[6]) Opět jeden z omylův Muhammedových. Přenáší zde totiž Hâmâna za doby krále Ahasvera žijícího a židům nepřejícího (srv. Esther 3, 1) na dvůr egyptský. Srv. Geiger, Was hat Muhammed aus dem Judenthum genommen, str. 156. Midr. Jalkut ku 2. kn. Mojž. k. 1. §. 162 a k. 2. §. 168; tract. Sôtâh fol. 11, a.

čelníka jejich, aby mu pravdu řekl, nechť jest jakákoliv a přislíbil mu již z předu pro všecky případy milost. Týž, stařec devětadevadesátiletý s bradou jako stříbro bílou, až na prsa splývající, oslovil ho: Mocný králi! ještě nikdy nebylo služebníku tvému tak nesnadno rozkaz tvůj vykonati, jako právě v tomto okamžiku, kdy mám tobě největší neštěstí zvěstovati. Jedna z tvých otrokyň, dcer Israelských, porodí chlapce, ano snad ho již během tohoto roku porodila, který tebe i tvůj lid v neštěstí uvrhne. Při těchto slovech dal se Pharao do hlasitého pláče, strhl korunu s hlavy své, roztrhl své roucho a bil se zaťatou pěstí v prsa. Všichni přítomní plakali s ním a žádný z nich neosmělil se mu slova útěchy dáti. Tu předstoupil před něj moudrý jeho wezír Hâmân a pravil: Mocný králi! tyť znáš věrnost a oddanost otroka svého k tobě; protož nezazlíš mu, když kárati tě bude proto, že hned na mysli klesáš a přijmeš jeho radu, jíž bys uskutečnění snu tohoto předejíti mohl. Dej ihned veškeré novorozené dítky a těhotné ženy povražditi a odluč muže israelské od jejich žen. Pharao uposlechl této ukrutné rady a dal ihned sedm tisíc novorozených dítek povražditi a tolikéž těhotných žen do Nilu uvrci. Na to odloučil též všecky muže od žen a zakázal jim pod trestem smrti k nim se přiblížiti.

Jedné noci, když právě ʿAmrân, Israelit, jeden z wezírů Pharaonových, u něho na stráži byl, zjevil se mu anděl Džibríl, nesa na jednom ze svých křídel manželku jeho Johabed, dceru Jašarovu. Položiv ji vedle Pharaona, jenž v hluboký spánek pohřížen jako podříznutý vůl chrápal, pravil k ʿAmrânovi: přiblížila se hodina, kdy vyvolený boží počat býti má a tys k tomu od pána určen, bys ho zplodil. Protož posýlá ti na toto místo tvou manželku, aby ti důkaz slabosti Pharaonovy proti všemocné vůli své podal. Po těchto slovech zmizel anděl, zanechav Johabed v objetí ʿAmrânově, až jitřenka vzešla, a odnesl ji potom opět na svých křídlech do její obydlí.

Pharao měl téže noci týž sen, ktery ho již jednou znepokojoval. Probudiv se, dal Hâmâna k sobě přivésti a rozkázal mu opět, aby všechny vykladače snů z hlavního města do královského paláce svolal. Sotva však tento rozkaz vydal, přišel vrchní vykladač snů s prosbou, aby byl předpuštěn. Pharao svolil, a jakmile ho spatřil, tázal se ho, co ho tak časně do královského paláce vede. Starost o tvůj trůn a život, mocný králi, odpověděl on. Četl jsem včera v noci ve hvězdách, že pacholík, který tě jednou říše i života zbaví, počat byl, protož sotva jsem se rána dočkal, abych ti tuto truchlivou zvěst přinésti mohl. Snad podaří se ti muže onoho vypátrati, který přes všechna tvá opatření a proti tvému rozkazu přec se ženě své přiblížil. Pharao uvěřil hvězdopravci, ježto i sen jeho pravdu slov jeho dotvrzoval a činil výčitky Hâmânovi, že lepších opatření neučinil, aby rozkaz jeho přestoupen býti nemohl. Odpusť, mocný králi, otroku svému, odpověděl Hâmân, že odvažuje se o pravdivosti výpovědi tohoto učeného muže pochybovati, neboť opatření, jež jsem učinil, nepřipouštějí nijak možnost sblížení se muže a ženy israelské. Když jsem totiž včera královský palác opustil, svolal jsem všecky muže israelské na druhý břeh Nilu a pohrozil jsem každému, kdokoliv by rozkazu mého poslušen nebyl a se nedostavil, trestem smrti. Abych však všechny možné případy předešel, odstranil

jsem i ženy z jejích příbytků a usadil jsem je v odlehlé čtvrti města a příbytky jejich obsadil jsem četnými hlídkami, aby nikdo ani ven ani dovnitř nemohl. Však přece chci nyní, uslyšev výpověď tohoto hvězdopravce, tak jednati, jakobych dosud žádných opatření nebyl učinil: žádáš-li toho, dám veškeré ženy israelské utratiti, chceš-li pak je při životě zachovati, dám je po nějakém čase egyptskými babami prohlednouti, aby, naleznouce vinici, plod její v zárodku utratily. I slitovalo se bohu žen israelských, pročež obměkčil srdce Pharaonovo, aby nedal je utratiti, nýbrž pilně střežiti a pak bedlivě prohlednouti. Všechny ženy zůstaly neplodné, vyjma jedinou Johabed. Poněvadž však manžel její ʿAmrân královský palác opustiti nesměl, nečerpal Hâmân proti ní žádného podezření a učinil při ní, jakožto manželce wezíra, výminku.

Po devíti měsících porodila Johabed chlapce, jehož jméno nazvala Mûsâ (Mojžíš). Při porodu nepocítila ani té nejmenší bolesti, jakož i v průběhu těhotenství nedostavily se obtíže, jimž těhotné ženy podrobeny jsou. Tím větší však byla její bolest, když, pohlížejíc na obličej dítka jako měsíc zářící, na blízkou jeho smrt pomýšleti musila. Mûsâ však zvedl se a pravil: neboj se, matičko! neboť bůh Ibrâhîmův jest s námi.

Téže noci, v které Mûsâ se narodil, překotily se veškeré modly v chrámech egyptských, a Pharao slyšel hlas ve snách k němu volající: obrať se k bohu jedinému, stvořiteli nebe a země, jinak záhuba tvá jest jistá. Časně z rána na to přišel opět vrchní hvězdopravec oznamuje mu narození chlapce, který ho vlády zbaviti má. Hâmân dal na to ještě jednou byty všech žen israelských prohlednouti, ani Johabed nevyjímaje, poněvadž si myslel, že by tam některá z nich mohla dítě své uschovati. V okamžiku, kdy Hâmân do obydlí jejího vstoupil, nebyla Johabed doma, nezapomněla však dříve dítě své do pece uschovati a před ně hranici dříví narovnati. Hâmân, nenaleznuv ničeho, dal, odcházeje z domu, hranici zapáliti, mysle si: je-li tam nějaké dítě, musí shořeti. Když Johabed se navrátila a veliký oheň v peci spatřila, ulekla se velmi a vzkřikla bolestně. Mûsâ však zvolal na ni z pece: buď dobré mysli, matičko! bůh nedal moci ohni nade mnou. Poněvadž ale Hâmân tyto prohlídky častěji opakoval a Johabed se obávala, že by mu jednou napadnouti mohlo, dáti hranici odstraniti, umínila si dítě své raději Nilu svěřiti. Pročež obeslala si od ʿAmrâna ošítku z rákosí, vložila tam Mûsu a odnášela ho s půlnocí k Nilu. Na cestě přišla ku stráži, kteráž se jí vyptávala, co to v ošítce nese. V tom okamžiku rozpoltila se země a pohltila vojáka na stráži stojícího až po krk a bylo slyšeti hlas volající ze země: nezadržuj ženy této a nech ji bez překážky dále jíti a nechť ústa tvá nikdy nevysloví, co oči tvé viděly, jinak jsi synem smrti! Voják přimhouřil oči na znamení poslušnosti — mluviti již nemohl, poněvadž krk jeho zemí pevně sevřen byl — a když Johabed popošla, vyvrhla ho opět zem. Když se k místu rákosím porostlému, kdež dítě své uložiti chtěla, přiblížila, spatřila velikého černého hada. Byl to Iblîs v podobě hada, chtěje ji od předsevzetí jejího odvrátiti. Johabed ulekla se ošklivého zvířete. Mûsâ však zvolal na ni z ošítky: neboj se, matičko, a jdi jen ku předu; jakmile se mnou k němu se přiblížíš, zmizí had. Při těchto slovech zmizel Iblîs. Na to otevřela

Johabed ještě jednou ošítku, přitiskla Mûsu k srdci a uložila ho pak v ošítce s pláčem do rákosí, v naději, že snad některá Egypťanka dítko najde a se ho ujme. Když se domů vracela, slyšela hlas s nebe k ní volající: Buď dobré mysli, manželko ʿAmrânova! syn tvůj jest vyvolený boží a bude ti opět navrácen.[1])

Aby málomocnost lidských opatření proti osudu kalemem na nebeských deskách napsanému osvědčil, spojil bůh ʿAmrâna s manželkou jeho na loži Pharaonově a tak měl i nyní, dle všemocné vůle jeho, Mûsâ jedním z členů jeho rodiny zachován býti. Protož poručil bůh anděli, strážci vod, aby ošítku, v níž Mûsâ ležel, od břehu odplavil a do kanálu zahnal, kterýž palác královský s Nilem spojoval. Pharao dal totiž k vůli svým málomocností stiženým dcerám dle návrhu lékařův kanál vykopati, který vodu nilskou do nádržky na dvoře královském vedl. Nejstarší z princezen spatřila první ošítku a odnesla ji na břeh, aby ji otevřela. Když příklop odňala, šlehl jí takový lesk do očí, že nemohla ho snésti a musela Mûsu závojem obestříti. V tom okamžiku zaskvěl se obličej její, jenž dosud ošklivými jizvami a hnusnými nešťovicemi pokryt byl, leskem plného měsíce, že sestry její plny úžasu zvolaly: kterak jsi pojednou svého málomocenství pozbyla? Zázračnou mocí tohoto dítěte, odpověděla ona. Lesk, který mne při pohledu na ně ozářil, setřel všecku nečistotu těla mého, jako když vycházející slunce tmu noční rozežene. Uslyševše to ostatní sestry, pozvedaly jedna po druhé závoj s Mûsy a staly se tak čistými a lesklými, jako by ze stříbra byly. Na to vzala nejstarší ošítku s dítkem na hlavu a nesla ji k matce své Âsii a vypravovala jí, jakým spůsobem ona i sestry od svých neduhů se vyléčily. Âsia, plna radosti nad uzdravením svých dcer, vzala Mûsu z ošítky a nesla ho k Pharaonovi a princezny následovaly ji. Pharao uzřev manželku k němu přicházející, zděsil se, ježto to nebylo zvykem na dvoře egyptském, aby ženy bez předcházejícího vyzvání krále navštěvovaly. Obličej jeho však se vyjasnil, když spatřil princezny, které nyní krásou nad všechny družky vynikaly. Kdo jsou tyto dívky, tázal se Âsie. Jsou to snad otrokyně, jež mně některý z poddaných knížat darem posýlá? Nikoliv, jsou to tvé dcery, odpověděla Âsia, a zde v mé náruči lékař, který je z neduhů jejich vyléčil. Na to vypravovala mu, jak nejstarší z jeho dcer Mûsu v ošítce našla a jakým spůsobem neduhu svého pozbyly.

Pharao jásal radostí a objal — ponejprvé ve svém životě — své dcery. Po chvíli však zasmušil se jeho obličej a pln neblahého tušení pravil k Âsii: „Dítě toto dám utratiti. Kdož ví, není-li to jeden z pacholíků israelských a není-li to právě ono dítě, o němž mi hvězdopravci věstili, že mne v záhubu uvrhne.“ „Což věříš ještě pořád ve sny, vnuknutí satana a ničemné výklady lidí, kteří se domnívají, že z hvězd budoucnost vyčísti mohou? Což nedal's všechny těhotné ženy israelské a dítky utratiti a obydlí jejich prohledati? Ostatně jest vždy tento ubohý červíček v moci tvé, a můžeš ho utratiti, kdykoliv se ti zlíbí; prozatím jen přijmi ho z vděčnosti za uzdravení svých dcer do svého paláce.“ Těmto prosbám Âsie přidružily se též princezny a podařilo se

---

[1]) Kor. Sûr. 28, 6.

jim po dlouhém namáhání konečně Pharaona k tomu přiměti, aby dítko v paláci svém k vychování ponechal.

Jakmile svolení Pharaonovo uslyšela, pospíšila Âsia s dítkem do svých komnat a dala egyptskou kojnou přivolati. Mûsâ však nechtěl prsa její přijmouti. Byla to totiž vůle boží, aby z prsou modloslužebnice pokrmu nepřijímal. Âsia dala ještě druhou, třetí kojnou zavolati, avšak Mûsâ s odporem od nich se odvrátil. Na to dala Âsia veřejně vyvolati: žena, jež by za dobrou mzdu cizí dítko kojiti chtěla, nechť dostaví se do paláce královského. Brzy přihlásilo se veliké množství žen a dívek, z nichž mnohé jen ze zvědavosti přišly. Mezi nimi byla též starší sestra Mûsy, jmenem Kultûm, kteráž uslyševši, že dítko v ošítce v Nilu nalezeno bylo a dosud na žádných prsou píti nechtělo, rychle ku své matce doběhla a vše jí vypravovala. Johabed pospíšila do královského paláce a dala se co kojná ohlásiti. Mûsâ sotva spatřil svou matku, ihned po ní ruce natahoval, a poněvadž prsa její přijal, najala ji Âsia ihned na dvě leta. Po dvou letech propustila ji Âsia hojně ji obdařivši a podržela Mûsu u sebe, majíc úmysl za vlastního jej přijmouti, ježto sama mužských potomků neměla. Ano i Pharao sám brzy si Mûsu tak oblíbil, že si s ním často po mnoho hodin hrával.

Jednoho dne — Mûsâ byl tehdáž čtyři leta stár — když Pharao si opět s ním hrál, vzal mu Mûsâ korunu s hlavy, vrhl ji na zem a odkopl ji. Čin tento vzbudil nové podezření u Pharaona. Pln zlosti běžel k Âsii, vypravoval jí, co se mu přihodilo, a činil jí výčitky, že jejím přičiněním zůstal Mûsâ na živu a jevil velikou chuť dáti ho utratiti. Âsia však se mu vysmála, že z rozpustilosti dítěte tak dalekosáhající úmysly odvozuje. Nuž dobře, odvětil Pharao, uvidíme, zdali dítě s rozvahou neb bez rozvahy jednalo. Nech přinésti mísu žhavého uhlí a mísu dinârů: sáhne-li po uhlí, budiž mu život darován, sáhne-li však po zlatě — pak dám ho okamžitě utratiti. Âsia vykonala rozkaz Pharaonův a s tlukoucím srdcem očekávala, kam dítě ruku vztáhne. Již již chtělo rozumné dítě po dinârech ruku vztáhnouti, tu však poslal bůh svého anděla, aby ruku jeho řídil. Mûsâ vztáhl ruku po žhavém uhlu, ano vložil ho docela do úst. Vida to Pharao, uspokojil se a prosil Âsii za odpuštění. Mûsâ však popálil si jazyk a od té doby koktal.

Jednoho dne, když Mûsâ již šest let stár byl, hrál si s ním opět Pharao a při tom pozlobil ho tak, že Mûsâ do trůnu, na němž Pharao seděl, takovou silou kopl, že se převrátil a Pharao na zem padl a silně z úst a nosu krvácel. Vstana uchopil se meče a hnal se po Mûsovi, chtěje ho prokláti. Všechny prosby Âsie a dcer, jež přítomny byly, nemohly Pharaona obměkčiti. Tu přiletěl bílý kohout a zvolal: Pharaone, proleješ-li nevinnou krev tohoto dítětě, stanou se tvé dcery ještě málomocnějšími, než byly! Pharao pohledl na své dcery, jež strachem sežloutly a na celém těle se třásly, a upustil z útrpnosti s nimi od svého předsevzetí. A tak rostl Mûsâ v paláci Pharaonově uprostřed mnohých nebezpečí, jež však bůh vždy zázračným spůsobem od něho odvrátil.

Jednoho dne, když byl Mûsâ již osmnáct let stár, koupal se v Nilu a modlil se pak na břehu k bohu. Při tom pozoroval ho egyptský kněz, kterýž vida, že svou modlitbu jinak vykonává, než ostatní Egypťané, již při modlitbě se ku paláci královskému obraceli, a že zrak svůj k nebi

obrací, tázal se ho, ku komu se to modlí. Skončiv modlitbu, odpověděl Mûsâ: Pánu mému. — Tvému otci Pharaonovi? — Bůh tě zatrať a všechny, již ho za boha vzývají! — Kletba tato přijdiž na hlavu tvou Ihned půjdu k otci tvému a oznámím mu to. — Tu modlil se Mûsâ: Pane vod, jenž jsi veškeré lidské pokolení mimo Nûcha (Noacha) a ʿAudže ve vlnách zahubil, nech vystoupiti vody Nilu, aby tohoto modloslužebníka zachvátily. Sotva Mûsâ tato slova pronesl, zvedly se vlny v Nilu, jakoby ho největší bouře byla rozbouřila a jedna z nich zachvátila kněze a strhla ho v proud. Kněz vida se v nebezpečí, prosil Mûsu o milost a zapřisáhal se, že ničeho nevyzradí. — Porušíš-li ale svou přísahu? — Učiním-li tak, dej mi jazyk vyříznouti. — Mûsâ vysvobodil kněze z proudu a šel svou cestou dále. Když domů se navrátil, dal ho Pharao, vedle něhož již kněz seděl, jenž ho prozradil, k sobě zavolati. Ku komu jsi se to modlil, otázal se ho Pharao. K Pánu svému, odpověděl Mûsa, kterýž mne krmí, napájí a šatí a o všecky mé potřeby se stará. Mûsâ mínil tím boha, tvůrce všehomíra, jemuž za vše díky povinni jsme. Pharao vztahoval odpověď tuto na sebe a dal knězi, jakožto utrhači, jazyk vyříznouti a před palácem královským ho pověsiti.

Když mužného věku dosáhl, bavival se Mûsâ rád s Israelity a dal si mnoho o Ibrâhîmovi, Ishâkovi a Jaʿkûbovi vypravovati. Jmenovitě zajímala ho historie o Jûsufovi — matka jeho byla mu totiž již dávno tajemství jeho narození a vychování svěřila. Jednoho dne spatřil při své vycházce, jak jistý Kopt s Israelitou jménem Sâmirî ukrutným způsobem nakládal. Sâmirî prosil ho o pomoc a Mûsâ zasadil Koptu ránu, že ihned bez ducha k zemi klesl. Mûsâ litoval ihned svého přenáhlení a prosil boha o milost. Druhého dne spatřil opět téhož Sâmiria v hádce s Egypťanem.

Mûsâ činil mu výčitky proto a hrozil mu rukou. Sâmirî vida to, pravil: chceš mne snad zabíti, jako včera onoho Kopta? Jistý Egypťan, který přítomen byl, uslyšev to, obžaloval Mûsu co vraha u Pharaona. Pharao vydal Mûsu pokrevencům zavražděného, avšak jeden z druhů jeho vyzradil mu rozhodnutí Pharaonovo, že mohl ještě v čas uprchnouti.

Po mnoho dnů bloudil Mûsâ v poušti, až mu bůh anděla v podobě beduina seslal, kterýž ho do Madjan přivedl, kdež věřící kněz Šuʿeib [1]) mezi modloslužebníky bydlel. Slunce klonilo se právě k západu, když k studni před městem dorazil, kdež Liju a Sâfurîju, dcery Šuʿeiba, se stády zastihl. Proč nenapájíte svá stáda, tázal se jich Mûsâ, vždyť noc se již blíží. Bojíme se ostatních pastýřů, kteříž nás i otce našeho nenávidí a čekáme, až oni svá stáda napojí. Mûsâ zahnal na to sám stádo jejich ku studni a pravil: přijde-li některý z pastýřů a nebude-li mu to vhod, postarám se o to sám. Dívky nenamítaly ničeho, ano ani pastýři, kteří mezi tím se svými stády přišli, neodvážili se Mûsovi překážky činiti z úcty před jeho ctihodným obličejem. Šuʿeib nemálo se podivil, vida dcery tak neobyčejně záhy se vracející a když uslyšel od nich, že cizí muž stáda jejich napojil, poslal ihned Sâfurîju ke studni, aby cizince přivedla. Šuʿeib předložil mu různá jídla a pobízel ho, aby jedl. Mûsâ však se ničeho nedotekl, ačkoli velmi hladov byl.

[1]) Biblicky Jethro.

Orlando a Rosalinda. Výjev z Shakespearova dramatu „Jak se vám to líbí.“ Původní kresba od A. Gareise.

Na otázku Šu'eibovu, proč ničeho požiti nechce, odpověděl: nenáležím k těm, kteří si za dobrý skutek ihned zaplatiti dají. Avšak ani já nenáležím k těm, odvětil Šu'eib, kteří jen toho pohostí, komu díky povinni jsou; dům můj jest pro každého pocestného otevřen a co takový můžeš občerstvení přijmouti. Mezi jídlem vypravoval Mûsâ, co se mu v Egyptě přihodilo. Šu'eib naslouchal bedlivě jeho slovům, a když vypravování své skončil, pravil k němu: poněvadž se do své vlasti navrátiti nesmíš, zůstaň u mne a pas má stáda. Budeš-li mi osm neb deset let věrně sloužiti, dám ti dceru svou Sâfurîju za manželku. Mûsâ přijal návrh a zavázal se, že bude mu osm let službu pastýře stád konati, dodal však, že, bude-li se vším spokojen, o dvě leta déle zůstane. A tak se také stalo.

Následujícího dne vyprovázel již Mûsâ dcery Šu'eibovy na pastvu, a poněvadž v spěchu žádné hole z Egypta s sebou nevzal, přinesla mu Sâfurîja zázračnou hůl svého otce, kterouž již před tím všichni proroci ku své ochraně nosili. Adam vzal ji totiž s sebou z ráje, po jeho smrti dostala se do rukou syna jeho Sêta, později dostal ji Idris, pak Nûch (Noach), pak Sâlich a Ibrâhîm. Když Mûsâ službu nastoupil, byl třicet roků stár a třicet osm, když Sâfurîju za ženu pojal. V čtyřicátém roce odhodlal se do Egypta navrátiti, aby své příbuzné a souvěrce navštívil.

Jednoho zimavého dne opustil se svou manželkou domov a ubíral se do Egypta. Na cestě přišel ku hoře Tûr, na níž jasný plamen spatřil. Chtěje zvěděti, co by to znamenati mělo, pravil ku své manželce: zůstaň zde v údolí, já půjdu na horu k ohni se podívat a přinesu ti několik hořících kousků. Když k ohni se blížil, uslyšel hlas z prostřed hořícího keře k němu volající: Sejmi obuv svou, neboť jsi u blízkosti svého Pána, kterýž se ti v podobě světla zjevuje, aby tě v úřad proroka zasvětil a k Pharaonovi poslal, jehož nevěra a ukrutnost již takového stupně dosáhly, že by ho již dávno byly hory rozmačkaly, moře utopilo neb plameny s nebe pohltily, kdybych si nebyl umínil na něm před celým světem všemohoucnost svou osvědčiti. Při těch slovech padl Mojžíš na kolena a zvolal: Pane, zabil jsem Egypťana; objevím-li se nyní v Egyptě, dá mne Pharao oběsiti. A mimo to jest můj jazyk od dětinství ochromen a neumím před krály mluviti. Buď dobré víry, synu 'Amrânův, odpověděl hlas z keře, kdyby nebyl Pán tvůj tě ostříhal, byl bys již před narozením svým v prach se obrátil. Dám ti bratra tvého Hârûna za wezíra, kterýž rozkazy mé Pharaonovi doručí. Protož jdi bez bázně k Pharaonovi. Hůl, kterouž v ruce držíš, bude tě chrániti přede vším násilím; chceš-li se o tom přesvědčiti, vrz ji na zem. Mûsâ hodil hůl na zem a ejhle, stal se z ní veliký živý had. Mûsâ ulekl se hada a chtěl před ním utíkati, anděl Džibrîl však ho zadržel a pravil: neboj se, uchop se ho a nic ti neuškodí. Mûsâ vztáhl svou ruku na hada, kterýž ihned zase v hůl se proměnil. Posilněn na mysli tímto zázrakem, chtěl se Mûsâ ku své manželce Sâfurîi navrátiti, aby ve spolku s ní cestu do Egypta konal, avšak anděl Džibrîl zadržel ho a pravil: bůh rozkázal mi, abych manželku tvou k otci jejímu dovedl; ty máš nyní vyšší povinnosti, než povinnosti manžela, pročež konej poslání své samoten.

Téže noci, které Mûsâ na egyptské území vkročil, zjevil se Hârûnovi, jenž se byl mezi tím po smrti svého otce wezírem Pharaonovým stal,

anděl, nesa v ruce křišťálovou číši naplněnou výborným starým vínem a podávaje mu ji, pravil: Napij se, Hârûne, z vína, jejž ti Pán tvůj na znamení veselého poselství zasýlá. Tvůj bratr Mûsâ, jejž bůh za svého proroka zvolil, navrátil se do Egypta a tys vyhlídnut za jeho wezíra. Pročež vyjdi mu vstříc! Hârûn opustil ihned ložnici Pharaonovu, v níž, jako kdysi otec jeho, stráž míti musel, a šel z města ven stranou k Nilu. Když se ku břehu řeky přiblížil, nenalezl žádného člunu, v němž by se na druhý břeh přepraviti mohl. Najednou však spatřil v dálce světlo, kteréž neustále se mu přibližovalo, a když se na dohled přiblížilo, poznal, že to jezdec, jenž rychlostí větru k němu letí. Byl to Džibríl na své klisně Heizam, kteráž jako nejčistší diamant se leskla a jejíž řehotání nebeské chvalozpěvy byly. Hârûn myslil z počátku, že to někdo z lidí Pharaonových, jenž ho pronásleduje a chtěl již do Nilu se vrhnouti, avšak Džibríl dal se mu ještě v čas poznati a pozdvihl ho na svého okřídleného oře, jenž je oba na druhý břeh řeky unášel, kdež je Mûsâ již očekával. Spatřiv bratra svého, zvolal Mûsâ: Pravda přišla a lež se rozplynula. Džibríl vzal na to i Mûsu k sobě a donesl ho k domu jeho matky, Hârûna pak do paláce královského. Než se Pharao probudil, byl již Hârûn na svém místě.

Zbývající část noci a následující den strávil Mûsâ u své matky, jíž vše, co zažil, od té doby, co Egypt opustil, vypravovati musil. Nastávající noci byl pak u Hârûna v ložnici Pharaonově. Když večer do paláce kráčel, otevřely se mu veškeré brány, jakmile se jich svou holí dotkl a veškeré stráže byly jako zkamenělé. Když ráno zprávu o tom Hâmânovi podali a vrátný na rozkaz jeho všecky zámky a brány ohledal a nepoškozené shledal a v komnatách všecky skvosty na svém místě nalezeny, pravil Hâmân k Pharaonovi: Hârûn musí ti zprávu o tom podati, neboť nelze jinak za to míti, než že vetřelec s ním se dorozuměti chtěl, poněvadž i dveře tvé ložnice otevřeny byly. Pharao dal ihned Hârûna k sobě zavolati a pohrozil mu skřipcem, nevyzradí-li, kdo ho předešlé noci navštívil. Jsa přesvědčen, že bůh proroku svému rukou nevěřícího krále zahynouti nedá, přiznal se, že bratr jeho Mûsâ u něho byl. Pharao odeslal ihned na to Hâmâna se silným oddělením své tělesné stráže do bytu Mûsâova, aby ho před soud v trůnním sále, kdež se mezi tím na rozkaz jeho všichni wezírové a velmožové byli shromáždili, postavil. On sám předsedal soudu na trůnu zlatem, nejdrahocennějšími perlami a drahokamy vykládaném.

(Dokončení.)

Silveria.

Obrázek ze života mexického

od

Luciena Biarta.

Z frančtiny přeložil *O. M.*

(Pokračování.)

III.

Byla již noc, když dostihl jsem městských bran i musil jsem pobízeti Kozáka, jenž, kořistě z mého dumání, kráčel jen tuze zvolna. Trhnul jsem uzdou a stiskl kolena, zvíře pak, vědouc, že hodina povolnosti mé již minula, změnilo ihned matný klus. Zamířil jsem rovně k Diegovi, týž se však dosud nevrátil. Kázal jsem, aby mu sdělili, že jej očekávám až do půlnoci; na to jsem navštívil ještě as dva neb tři nemocné. Když dojel jsem na kostelní náměstí, zaslechl jsem za sebou prudký cval koně, v zápětí pak shledal jsem se s Luciem Dominguezem. Mladý inženýr byl celý zaprášen, kůň jeho zdál se býti strašlivě vysílen.

„Špatná výprava, doktore," pravil tiskna mi ruku, „tapír, jehož kůži jsem vám slíbil, povaluje se dosud v lesích."

„Neposlechl jsi mého návodu?"

„Dřívo bych byl musil zvíře uhlídat — strávil jsem však šest nocí na číhané, nezaslechnuv nejmenšího šelestu."

„Nepřekvapuje mne to nijak — jestiť tapír za příčinou nadpřirozené moci, jakouž Indiáni připisují kopytu tohoto jediného zástupce předpotopního světa, zvěří tak velice stíhanou, že zmizí málem z americké pevniny. Tapír, jehož neznal Plinius . . ."

„Směl bych vás zítra navštívit doktore?"

„Zajisté, máš snad zapotřebí lékařské mé rady?"

„Chci vás za něco požádati."

„Mluv, co chceš," pravil jsem, zatrhuje koni uzdu.

„Řeknu vám to zítra."

„Jak chceš — Apropos, přijel jsi po silnici z Tuspangu?"

„Ano, doktore, ujížděl jsem, bych vás dohonil, vědělť jsem, že jedete přede mnou."

„Kdo ti to sdělil? vdova Lopezova?"

„Ne; Diego Lara."

„Tvůj přítel Diego je . . . Na shledanou."

„Diego není mým přítelem, doktore, jak sám dobře víte," odporoval Lucio; „však co jste chtěl doložiti?"

„Ničeho, na shledanou, zítra."

Lucio pohlížel za mnou, když jsem se vzdaloval. Jaká to protiva mezi mladým příjemným, přičinlivým tímto mužem a Diegem, jejž jsem chtěl pravým názvem pojmenovati. Kdykoli farář a licenciát tvrdili,

že nynější pokolení nedostihuje staršího, poukazoval jsem vždy na Lucia a staří moji přátelé musili mi vždy přisvědčiti.

Tu zaržál kůň před mými dveřmi.

„Pochválen buď bůh, doktore," zvolal Waren, vztyčuje se v stínu a pomáhaje mi sestoupiti s koně; „bál jsem se, že se již dnes večer s vámi nesetkám."

Nespokojil jsem se pouhým stisknutím jeho ruky, nýbrž objal jsem ho upřímně po mexicku. Zachránilť jsem mu bez jeho vědomí život a to mne učinilo tak něžným.

„Copak se děje?" otázal se mne zvědavě.

„I nic, nic, drahý Warene, leda to, že vás dnes večer rád u sebe vidím."

Při těchto slovech ohledával jsem ruku a prsa Texičanova, jenž na mne s rostoucí zvědavostí pohlížel.

„Zdá se mi," pravil, „že prohlížíte nemocného při plném zdraví."

„Opravdu zdráv, doufal jsem tak — avšak jaký dobrý vánek vás sem přináší? Již po nějakou dobu zanedbáváte mne i vy i váš sirotek."

Vešli jsme do pokoje, tu pak byl jsem neobyčejně překvapen bolestným výrazem obličeje Warenova.

„Není Silverie nemocna?" zvolal jsem.

„Ano, doktore, velmi nemocna a jen proto k vám přicházím."

Vzal jsem klobouk, jejž jsem byl pohodil na židli a zaměřil jsem přímo ku dveřím. Malá tato Silverie byla k mému srdci připoutána tisícerými mocnými svazky, jí přál jsem více, než celému mladému pokolení, které jsem viděl vzrůstat, sdíleje s ním veškery bolesti a radosti. Mělať zvláštní veselou, originelní francouzskou letoru a přirozenou živost; vlasy její byly zvláštním, málo kdy se opětujícím rozmarem přírody kaštanové a oči tak černé, jako Camilly, která druhdy . . . .

„Kam pak jdete, doktore?" zvolal na mne Waren, zabořiv se mezi tím do licenciátovy lenošky, „netrpíť Silverie tělesně, ale spíše duševně a právě proto přicházím k vám na radu, neboť jsem již sám zpola šíleným. Můj krásný motýlek přižehl si křídla na bůh ví jakém plameni. Silverie je zamilována.

„Malá ta dívčina? Nuž pojďme."

„Malá ta holčice — doktore! — zapomínáte patrně jako já, že jí bude málem již osmnácte roků."

„Avšak do koho se zamilovala?"

„Do Diega Lary," odvětil Waren, šlehaje prudce bičem do vysokých bot.

Odhodil jsem klobouk.

„Žertujete snad, Warene. Silverie zamilována do Diega! Kdo vám to řekl? Motýlkové, jak vy pravíte, mohou milovati sice plamen, nikdy však bahno. Jest to pouhá domněnka, je-li pravda?"

„Jest to hrozná pravda. Od zápasů s býky, pořádaných Savanem, kde zvítězil Diego, stala se Silverie zasmušilou a roztržitou. Dosud neušlo mi ani jediné její hnutí, pochybil jsem, že jsem hned tehdá neuhodl příčiny náhlé změny jejího rozmaru. Asi před měsícem padla mi s podivným úsměvem kolem krku a vyznala mi, že miluje Diega a že si jej chce vzíti za muže."

„A co jste jí odpověděl?“

„Usmál jsem se a chtěl jsem vše obrátiti v žert, v domněnce, že to pouhý její vrtoch. Vylíčil jsem jí život Diegův. — Co na tom, tys nebyl také příliš rozumným, když ti bylo dvacet roků, a přece stal jsi se nejlepším otcem a vůbec znamenitým člověkem, odvětila mi Silverie.“

Nemohl jsem se ubrániti úsměvu, znalť jsem dobře malou tu osobičku a připadalo mi, jako bych ji sám slyšel mluvit.

„Musil jsem se hájiti, doktore,“ pokračoval Waren, „dokazovat, ovšem že neobratně, že mladistvé poklesky neměly nic společného se zločiny Diegovými, než to nestačilo k usvědčení, bylť bych se musil pustiti do výkladů, o nichž nebylo radno před Silverií dále se rozpřádat.

Od onoho okamžiku ovíjelo mne neustále rámě Silveriino, hlava její skláněla se mi na prsa v ustavičných prosbách a horoucích polibcích. Sdělila mi naivně, že miluje Diega, poněvadž je statečný, pyšný a dobrodružný — jako druhdy já; — pochopujete, doktore, tu strašlivou urážku? Bylo nutno jí vysvětlit . . .

Jak? Kdyby byla hochem, pak ano, přál bych si věru nyní, aby byla raději hochem. Po tomto vyznání vyhledal jsem ihned Diega a sdělil mu, že jestli se k Silverii jen přiblíží, bude míti se mnou co činit.“

„Vy jste tedy odhalil tomuto bídníku to, co mu mělo býti za každou cenu stajeno?“

„Ne, doktore, neboť on mi odpověděl zcela klidně, že miluje mou svěřenku, že má příčinu doufat ve vzájemnost této lásky a že chce požádati vás, doktore, byste mu vyprosil ruku Silverie. Po tomto sdělení vzbudil se ve mně zase starý špatný člověk; uchopil jsem bídníka za hrdlo a chtěl jsem jej zardousit. Na neštěstí jsem však musil v slabém okamžiku ustoupit, otevřel jsem tedy ruku a spokojil se s přísahou, že dokud budu živ, nepojme Diego Lara Silverii Martinezovu za ženu.“

„To znamená tolik, jako že jste jednoduše odsouzen k smrti.“

Waren pohledl na mne zrakem vyzývavým, jako to druhdy míval v obyčeji, s hrdým pokrčením ramenou.

„Mějte se jenom na pozoru; Diego je mnohem strašlivějším člověkem, nežli se vám zdá. Dnes večer vás měl na mušce a já nebudu vždy přítomen, abych zanotoval národní mexickou hymnu.“

„Co tím myslíte?“

„Že vám vzduch Orizavský nesvědčí a že by bylo lépe, kdybyste i vy i schovanka vaše město opustili.“

„Již jsem na to pomýšlel; ona však nechce opustiti město.“

„Což zlo již tak daleko postoupilo, že si troufá Silverie vás neposlechnout či vám docela i vzdorovat?“

„Nevzdoruje mi, objímá mne však, vzdychá, pláče a já povoluji.“

„Jedná se o její budoucnost, o štěstí jejího života a proto je ráznost povinností.“

„Nutit ženu, dítě, doktore, — kde však načerpat k tomu odvahy?“

Vzpomněl jsem si na Kozáka a mlčel jsem.

Zavznělo „Anděl Páně“ a licenciát vstoupil vedle starého zvyku s farářem do mé jizby. Oba měli právo k důvěrnosti vůči osobě Warenově, já pak, chtěje býti jist úplné jich pozornosti, snažil jsem se,

že nynější pokolení nedostihuje staršího, poukazoval jsem vždy na Lucia a staří moji přátelé musili mi vždy přisvědčiti.

Tu zaržál kůň před mými dveřmi.

„Pochválen buď bůh, doktore,“ zvolal Waren, vztyčuje se v stínu a pomáhaje mi sestoupiti s koně; „bál jsem se, že se již dnes večer s vámi nesetkám.“

Nespokojil jsem se pouhým stisknutím jeho ruky, nýbrž objal jsem ho upřímně po mexicku. Zachránilť jsem mu bez jeho vědomí život a to mne učinilo tak něžným.

„Copak se děje?“ otázal se mne zvědavě.

„I nic, nic, drahý Warene, leda to, že vás dnes večer rád u sebe vidím.“

Při těchto slovech ohledával jsem ruku a prsa Texičanova, jenž na mne s rostoucí zvědavostí pohlížel.

„Zdá se mi,“ pravil, „že prohlížíte nemocného při plném zdraví.“

„Opravdu zdráv, doufal jsem tak — avšak jaký dobrý vánek vás sem přináší? Již po nějakou dobu zanedbáváte mne i vy i váš sirotek.“

Vešli jsme do pokoje, tu pak byl jsem neobyčejně překvapen bolestným výrazem obličeje Warenova.

„Není Silverie nemocna?“ zvolal jsem.

„Ano, doktore, velmi nemocna a jen proto k vám přicházím.“

Vzal jsem klobouk, jejž jsem byl pohodil na židli a zaměřil jsem přímo ku dveřím. Malá tato Silverie byla k mému srdci připoutána tisícerými mocnými svazky, jí přál jsem více, než celému mladému pokolení, které jsem viděl vzrůstat, sdíleje s ním veškery bolesti a radosti. Mělať zvláštní veselou, originelní francouzskou letoru a přirozenou živost; vlasy její byly zvláštním, málo kdy se opětujícím rozmarem přírody kaštanové a oči tak černé, jako Camilly, která druhdy ....

„Kam pak jdete, doktore?“ zvolal na mne Waren, zabořiv se mezi tím do licenciátovy lenošky, „netrpíť Silverie tělesně, ale spíše duševně a právě proto přicházím k vám na radu, neboť jsem již sám zpola šíleným. Můj krásný motýlek přižehl si křídla na bůh ví jakém plameni. Silverie je zamilována.

„Malá ta dívčina? Nuž pojďme.“

„Malá ta holčice — doktore! — zapomínáte patrně jako já, že jí bude málem již osmnácte roků.“

„Avšak do koho se zamilovala?“

„Do Diega Lary,“ odvětil Waren, šlehaje prudce bičem do vysokých bot.

Odhodil jsem klobouk.

„Žertujete snad, Warene. Silverie zamilována do Diega! Kdo vám to řekl? Motýlkové, jak vy pravíte, mohou milovati sice plamen, nikdy však bahno. Jest to pouhá domněnka, je-li pravda?“

„Jest to hrozná pravda. Od zápasů s býky, pořádaných Savanem, kde zvítězil Diego, stala se Silverie zasmušilou a roztržitou. Dosud neušlo mi ani jediné její hnutí, pochybil jsem, že jsem hned tehdá neuhodl příčiny náhlé změny jejího rozmaru. Asi před měsícem padla mi s podivným úsměvem kolem krku a vyznala mi, že miluje Diega a že si jej chce vzíti za muže.“

„A co jste jí odpověděl?“

„Usmál jsem se a chtěl jsem vše obrátiti v žert, v domněnce, že to pouhý její vrtoch. Vylíčil jsem jí život Diegův. — Co na tom, tys nebyl také příliš rozumným, když ti bylo dvacet roků, a přece stal jsi se nejlepším otcem a vůbec znamenitým člověkem, odvětila mi Silverie.“

Nemohl jsem se ubrániti úsměvu, znalť jsem dobře malou tu osobičku a připadalo mi, jako bych ji sám slyšel mluvit.

„Musil jsem se hájiti, doktore,“ pokračoval Waren, „dokazovat, ovšem že neobratně, že mladistvé poklesky neměly nic společného se zločiny Diegovými, než to nestačilo k usvědčení, bylť bych se musil pustiti do výkladů, o nichž nebylo radno před Silverií dále se rozpřádat.

Od onoho okamžiku ovíjelo mne neustále rámě Silveriino, hlava její skláněla se mi na prsa v ustavičných prosbách a horoucích polibcích. Sdělila mi naivně, že miluje Diega, poněvadž je statečný, pyšný a dobrodružný — jako druhdy já; — pochopujete, doktore, tu strašlivou urážku? Bylo nutno jí vysvětlit . . .

Jak? Kdyby byla hochem, pak ano, přál bych si věru nyní, aby byla raději hochem. Po tomto vyznání vyhledal jsem ihned Diega a sdělil mu, že jestli se k Silverii jen přiblíží, bude míti se mnou co činit.“

„Vy jste tedy odhalil tomuto bídníku to, co mu mělo býti za každou cenu stajeno?“

„Ne, doktore, neboť on mi odpověděl zcela klidně, že miluje mou svěřenku, že má příčinu doufat ve vzájemnost této lásky a že chce požádati vás, doktore, byste mu vyprosil ruku Silverie. Po tomto sdělení vzbudil se ve mně zase starý špatný člověk; uchopil jsem bídníka za hrdlo a chtěl jsem jej zardousit. Na neštěstí jsem však musil v slabém okamžiku ustoupit, otevřel jsem tedy ruku a spokojil se s přísahou, že dokud budu živ, nepojme Diego Lara Silverii Martinezovu za ženu.“

„To znamená tolik, jako že jste jednoduše odsouzen k smrti.“

Waren pohledl na mne zrakem vyzývavým, jako to druhdy míval v obyčeji, s hrdým pokrčením ramenou.

„Mějte se jenom na pozoru; Diego je mnohem strašlivějším člověkem, nežli se vám zdá. Dnes večer vás měl na mušce a já nebudu vždy přítomen, abych zanotoval národní mexickou hymnu.“

„Co tím myslíte?“

„Že vám vzduch Orizavský nesvědčí a že by bylo lépe, kdybyste i vy i schovanka vaše město opustili.“

„Již jsem na to pomýšlel; ona však nechce opustiti město.“

„Což zlo již tak daleko postoupilo, že si troufá Silverie vás neposlechnout či vám docela i vzdorovat?“

„Nevzdoruje mi, objímá mne však, vzdychá, pláče a já povoluji.“

„Jedná se o její budoucnost, o štěstí jejího života a proto je ráznost povinností.“

„Nutit ženu, dítě, doktore, — kde však načerpat k tomu odvahy?“

Vzpomněl jsem si na Kozáka a mlčel jsem.

Zavznělo „Anděl Páně“ a licenciát vstoupil vedle starého zvyku s farářem do mé jizby. Oba měli právo k důvěrnosti vůči osobě Warenově, já pak, chtěje býti jist úplné jich pozornosti, snažil jsem se,

aby se dříve pohodlně usadili, nežli vplují v proud rozhovoru. Považoval jsem za zbytečné, zatajovati na dále dnešní podivné chování Diegovo a promluvil jsem o něm obšírněji. Mluvili jsme dlouho. Všichni byli jsme starými přátely Silveriinými, i usnesli jsme se, že každý z nás podle okolností se vynasnaží, poučiti dívku o neblahých následcích její vášně k Diegovi. „Spoléhám zvláště na vás, doktore," pravil ke mně polohlasně Waren, když jsem jej odváděl zase zpět, „Silverie vás tak velice miluje!"

„Uvidím ji zítra dojista, nezahrávejte si však prozatím příliš se zlovůlí Diegovou."

Texičan pokrčil rameny, vrhl se do sodla a zmizel.

Když vstoupil jsem opětně nazpět do síně, citoval licenciát faráři celý zákonník Alfonsa Moudrého, kterýžto jest dosud v Mexiku platným a poskytoval Warenu právo, klásti odpor svěřenčině tvrdošíjnosti. Přede vším směl dát uzavřít Silverii do kláštera, uschovat ji tam jako svěřený statek a nechati čas klidně dále plynout. Farář, kterýžto měl zvlášť veliké domnění o moudrosti převorky uršulinek, schvaloval ovšem velmi vřele tento návrh. V žádném ze zákonů licenciátem citovaných neshledal jsem však nijakého rozumného opatření, a já přece myslím, že přede vším bráti se má útočiště k rozumu. Přes to dopřával jsem svým přátelům možnost, by řekli: mám svůj zvláštní návrh, kdykoliv jsem se ale octnul samotěn, počal jsem hluboce přemítati. Ztracená práce, byloť dříve nutno seznati záměry nepřítelovy.

K jedenácté hodině zaklepáno tu důvěrně na mé okno, jež jsem si pospíšil otevřít. „Vejdi jen," pravil jsem poznávaje Diega.

„Ne, je pozdě a já vím, že mi chcete učinit ještě kázání."

„Chtěl jsi zákeřnicky zavraždit Warena."

„A vás s ním, doktore, abych vás naučil aspoň lépe zpívat."

„Nechme žertů. Zaručíš se mi čestným slovem, že zanecháš svých zámyslů, sice se odeberu k vojenskému guvernéru města a dám tě zatknout nebo odsud vyhnat."

„Ta myšlenka se mi líbí," odvětil s lehkou ironií Diego, „mám na mysli jakési pronunciamento, pro něž mi schází záminka, poskytněte mi ji, doktore, a já se vám pěkně poděkuji."

„Uvidíme," pravil jsem k němu tónem smířlivým, „co hodláš učinit?"

„Vzíti si Silverii, kterouž poručník sekvestruje, ačkoliv by si zajisté sama přála svobody."

„Myslíš, že tě miluje?"

„Oči její mi tak aspoň pravily hned po dostizích. Ostatně buď si tak, či onak, jest bohata a já chci se státi také zámožným. Chci konečně také býti šťasten."

„A myslíš, že by Silverie přivolila ku sňatku s vrahem Warenovým?"

„Ne; vímť dobře, jak miluje prokletého toho Jankee-a — oba jsem vás ušetřil, vás i jeho. Přece však nebyla vaše píseň neužitečnou, doktore, poskytla mi aspoň času ku přemýšlení — než proč, mezi námi řečeno, mísíte se v tyto záležitosti? Víte dobře, že vám nechci nijak ublížiti. Nejste ostatně také mým otcem, abyste musil mé mravy kárat. Jste Francouz — já miluji Francouze — Waren jest však Amerikánem, to jest kacířem. Jeho duši nelze spasit, možno jej tudíž kdykoliv bez

výčitky zabit. Rada za radu, doktore, nepřekážejte mému štěstí — nevstupujte mezi mne a Silverii."

„Slibuješ mi, že nebudeš více klásti nástrah Warenovi?"

„Slibuju vám toliko, že naň neudeřím leda tváří v tvář a v sebeobraně."

„Opravdu?"

„Při kostech mé matky."

Při vzpomínce na ubohou tuto ženu chtěl jsem přesvědčiti Diega, že se musí polepšiti, chce-li kráčeti v jejích šlépějích.

„To vím lépe než vy," odsekl mi a vzdálil se hvízdaje.

Co by byl řekl podobnému stvoření Rousseau, jenž nenavštíviv ani vlasti Apachů, zbudoval celé své domněnky na základě tom, že se člověk rodívá dobrým a pouze vzdělaností že bývá zvrácen.

Spal jsem špatně; bylť jsem jen z pola ubezpečen o osudu Warenově, jenž mohl býti i sebe menší pohnutkou stržen do sporu s Diegem. Bídník ten vládl tak dobře dýkou a revolverem, že by Waren zbraně té při souboji jistě s prospěchem nepoužil. Nemohl jsem si vysvětliti náklonnost Silveriinu k člověku tak špatné pověsti, že již pouhé zásady dobrého vychování od něho odpuzovaly; avšak u žen vítězí vždy cit a nikdy důslednost.

Diego měl pravdu, nač se plésti do této záležitosti? Ostatně jest Waren sám dosti silen, aby se mohl brániti Diegovi, a chce-li Silverie zaměniti jméno své s doňou Diego Lara, co mi po tom? Bylo to velmi pošetilé, že jsem vstrčil prst mezi dřeň a kůru a ztrácel drahocenný čas, zahrávaje si na Don Kychota, kdežto mi opatrnost kázala býti spíše Sanchem. Sobecké toto přemítání zmizelo s posledními nočními stíny. Úcta má k Warenovi, pieta k památce Martinezově, přátelství mé k jeho dceři — vše to velelo mi, abych rázně zakročil a ostříhal Silverii.

K jedné hodině po polední jsem se poněkud uprázdnil. Uznal jsem za hodno upraviti a zušlechtiti poněkud svoji toiletu, abych se vyhnul obyčejným posměškům Silveriiným, které by mi dnes právě nebyly prospěšny. Byloť nebezpečí v prodlení, zlo vyžadovalo rychlé pomoci, já pak jsem se rozhodl kouti železo, dokud je horké.

Již jsem odcházel, když tu vstoupil Lucio.

„Dobrý den, doktore," zvolal mladík, „chystáte se dnes na svatbu?"

Tak, pomyslil jsem si, toileta má vzbuzuje tedy roztržitost, které jsem se chtěl právě vyhnout.

„Pospícháte, přijdu jindy," zakoktal Lucio.

„Ne, hochu, nikoliv, vzpomínám si, že jsi mne o cosi žádal, posaď se tedy a mluv."

Společník můj pospíchal ku dveřím.

„Přišel jsem snad nevhod, přijdu jindy," opakoval rozpačitě.

„I aby do tebe . . ." zvolal jsem, strhnuv jej nazpět, „což pak nedovedeš nikdy jíti zpříma k cíli? Jsem přesvědčen, že nechceš na mně, abych ti strhl měsíc s oblohy, nuže mluv pak přece."

„Žádost má je poněkud neskromnou. Chtěl jsem viděti, doktore, ono kopyto — — kopyto tapírovo, které máte uschované. Nepoštěstilo se mi sice ulovit zvíře, jehož kůži jsem vám byl přislíbil, viděl jsem však přece jeho stopu . . . a chtěl bych porovnávat . . ."

„A k tomu je zapotřebí takých okolků,“ pravil jsem, „k čemu ta bojácnost, kterou by pokládali jiní za úplný nedostatek přímosti a odvahy. — Zajikati se před ženou, jest arci pochopitelno — přihodilo se mi cosi podobného již také — ale před mužem!“ —

Při těchto slovech otevřel jsem jednu ze skříní v pokoji mém rozestavených a vyňal jsem z ní tapírovo kopyto, jež jsem byl nalezl kdysi při výletu na pobřeží Papuloapamském. Okázal jsem je Luciovi. Zbledl, ruka jeho se třásla.

„Co pak je ti?“ tázal jsem se překvapen.

„I nic, doktore, chtěl jsem vás pouze poprositi, abyste mi zapůjčil toto kopýtko — jen aspoň na osm dní.“

Pohledl jsem kosmo na mluvícího — obličej jeho byl téměř na umření a já jsem se přece nemohl zdržeti, abych se mu přímo ve tvář nezasmál. Kopyto, jež jsem uschovával, pocházelo patrně z mladého ještě zvířete, byloť téměř podobno něžnému srnčímu paznehtu, jsouc velmi jemné a na rohu tak hladké, jako by bývalo uměle hlazeno. Četl jsem v myšlenkách Luciových.

„Ejhle!“ zvolal jsem, „to tedy tajemství tvého zápalu? A já jsem se naivně domníval, že se tak ochotně namáháš jen z dobré vůle, abys totiž obohatil mé sbírky tímto senožravcem, jehož bysi mi byl však jinak neodvedl, než bez kopyt ... Jaký to klam! Jak že, hoch, jakým jsi ty, moudrý, vzdělaný, kterého považuji za svého učně,“ pokračoval jsem s tónem výčitky — „muž taký přikládá přece ještě víru podobným nesmyslným báchorkám? I ty věříš, že kopyto âne-vache, tapíra, anté-a a jak zovou se všecky ty odrůdy u Indiánů, jest skutečným talismanem? Není jiných talismanů na světě, milý Lucio, než ctnost, vědění, práce a vůle, kteráž, zdá se, že ti schází. Jaký pak to nový okamžik ve tvém životě — co se to s tebou jenom děje? Mrzí tě snad počestná tvoje chudoba a chceš najednou zbohatnouti?“

„Nikoliv.“

„Jakou pak moc přikládáš tapírovu kopytu? Ruiz chtěl si je ode mne vypůjčiti, aby se naučil hráti na piano, Ibarra, aby nabyl síly ku kolení býků, Manuel Gomez, aby byl milován. Rdíš se. Při duši své matky, hochu, přiznej se, že v tom vězí zajisté zase jen žena. Kdo jest to?“

Nikdy snad nebyl Lucio tak vyrušen z klidu jako tehdá. Přiblížil se ke mně.

„Netažte se více, doktore,“ pravil tónem prosebným, „buďte dobrotivým bez výhrady a zapůjčte mi talisman.“

„Ne,“ odvětil jsem, ukládaje kopyto zase do skříně, „nechci podporovati nesmyslnou pověru.“

„Nevíte, k jakému účelu chci použiti na krátkou jen dobu čtyřiadvaceti hodin tohoto vámi nenáviděného předmětu.“

„Ty tedy opravdu věříš v jeho čaromoc? — Pak bych se ovšem dopustil urážky, kdybych ti ustoupil a bláznovsky přisvědčil k síle, kterou tajiti má v sobě směsice bílkoviny a vápna — rozebral jsem vše lučebně — kdo ví, v jaké pošetilé dobrodružství bysi se nepustil. Mluvme jako lidé rozumní, nelze ti ničeho jiného chtíti, nežli to, co dovolena. Lucio, žádám vysvětlení.“

Mladík se zamlčel.

„S bohem," pravil jsem, bera opětně klobouk.

„Vy, tak dobrotivý!" odvětil, spínaje ruce.

„Já, dobrotivý?" zvolal jsem, „k pověrám nikdy! Díky mému přičinění, nevěří již nikdo v městě, že vnitřnosti černé slepice dovedou zhojiti souchotiny nebo že slizká kůže ropuchy je nejlepším prostředkem proti spáleninám — a ty chceš ze mne učiniti apoštola lží, pojících se ku kopytu senožravce? Nemluvme o tom více, nechceš-li, abych se rozčílil; s bohem!"

Vyšel jsem z pokoje, Lucio mne zvolna následoval. Když jsme se octli na ulici, rozešli jsme se každý v jinou stranu a v brzce na to zdvihal jsem již kladívko u dveří Silveriiných.

„Je možno mluviti s tvou paní?" tázal jsem se Indiána, jenž mi přišel otevřít.

„Ano, seňor, očekává vás v zahradě."

Následoval jsem jej po maurické chodbě, kteráž vedla z hlavní budovy rodinného sídla Martinezů do pobočního křídla, když jsem tu zahledl Silverii. Zastavil jsem se.

Přede mnou vynořila se postava Silveriina, těkavá, štíhlá, prostřední velikosti, s bledě růžovou lící a čelem lemovaným hustými hnědými kadeřemi. Usmívala se, vznášejíc se téměř nad podlahou. Veškery vděky švarných jejích krajanek byly v ní soustředěny. Měla na sobě krajkový kabátec, jenž prozrazoval počátek labutího hrdla. Vlas její byl spjat zlatým hřebenem, perlami vykládaným, jakýmž se zdobí ženy horkých pásem a plynul jen zpola v něžných prsténcích. Zahledl jsem ji a byl jsem okouzlen bystrým a nevýslovně něžným jejím pohledem, nebeským úsměvem a vzdušným chodem. Přistoupila až ke mně a položila maličké své ruce na mé rámě. Týmž spůsobem octnulo se čelo její na mých rtech.

„Dobrý den, doktore," pravila mi hlasem melodickým, když jsem ji pojal v náruč. „Musila jsem ochuravět, že mne konečně pokládáte za hodna své návštěvy."

„Ochuravět? Silverie s tou růžovou pletí, s těmi jiskřivými zraky a kyprými rty?"

„Jest to mou zvláštností takto churavěti, měl byste to již vědět, doktore! Podejte mi rámě — sotva se vleku v tom vedru, jen k vůli vám nalezla jsem odvahu, zdvihnouti se ze svého visutého lože."

Krásná obnažená ruka dívčina spočinula v mé, vonná její hlava sklonila se na mé rámě a tak došli jsme do zahrady.

Poblíž ohromného holubníku, v stínu velikých oranží, na deset kroků od vodojemu, z něhož v šepotu vytryskoval štíhlý paprsek vody, nalézala se visutá pohovka bezstarostné krásky. Rozložila se jako ptáče v tomto hedvábném hnízdě. Nahé její nožky, vyčnívající z modrého pantoflíčku, zdály se být z růžového mramoru. Opřela hlavu o jednu ruku, druhou pak vztáhla ke mně, pohlížejíc na mne poněkud se strany.

„Mám tedy silnou horečku?" tázala se mne.

Přimhouřila víčka, což dodávalo obličeji jejímu výrazu škodolibého.

„Velmi silnou," odvětil jsem, líbaje útlé její prstíky; „avšak umínil

jsem si vás vyhojiti a myslím, že se mi to podaří, budete-li zase tak rozumným a vnímavým děckem jako druhdy.“

„Rozumnou a vnímavou jsem vždy, doktore, děckem však již nejsem.“

„Čím pak jste tedy, Silverie?“

„Velmi nešťastnou ženou,“ odpověděla mi.

Rysy jejího obličeje se zachmuřily, v očích jejích zakmitl se temný paprsek.

„Víte, co mne sem přivádí, Silverie?“

„Viděla jsem dnes ráno vaše přátele, patera Bermudeza a licenciáta Tornela.“

„A co vám řekli?“

„Že přivádím svého pěstouna v zoufalství, že šílím a hrozili mi zavřením do kláštera.“

„To vás mrzelo?“

„Ani dost málo, neboť vypravovali mi zároveň o Diegu Larovi, já pak — nevím ani sama proč, jsem vždy velmi napjata, kdykoli se mi mluví o Diegovi.“

Silverie pronesla tato slova tónem zcela přirozeným a nesklopila ani zraku, což i mne přivedlo do rozpaků. Šibalka vyzývala mne sama k útoku, já jsem počítal s nepřítelem tichým, jejž pouhé jméno Diega již pomate a zatím jsem se setkal s protivníkem odhodlaným hned k prvníráně.

„Což jest milovati zločinem?“ tázala se mne dívka se stále na mne upřeným pohledem.

„Ne,“ odvětil jsem, „avšak hříchem jest špatné umístění posvátných oněch pocitů. Považte jen, mé dítě, zdaž jest Diego Lara hoden ruky Silverie Martinezové?“

„Proč pak ne, doktore, když miluje a je milován?“

„Jest však banditou,“ zvolal jsem, „zlodějem silničním . . .“

Silverie se živě vztýčila, oči její obestřely se opravdovou září. Zavrtěla krásnou hlavou, pak ji zase nedbale sklonila.

„Co víc?“ pravila.

„Není z vaší kasty, nemá vašeho vychování,“ pokračoval jsem odhodlaně, „jest naprosto neschopen uvážiti, jakých ohledů, starostí a něžností vyžaduje citlivka vašeho rázu.“

„Myslíte, že ženy ničeho nezmohou, doktore? Don Diego stane se tím, čím já budu chtíti.“

„Na šest měsíců snad; co však později?“

„Eh dobře! o to se již postarám. Vše to, co mi právě říkáte a co mi ještě můžete říci, zvěděla jsem již od tutora, faráře i licenciáta. Klamu-li se, pak budu zajisté jen já obětí tohoto klamu a tolik odvahy přece mám, bych si nikdy nestěžovala.“

Bylo zapotřebí rozhodného útoku, odhodlal jsem se k němu.

„Víte-li pak, Silverie,“ pravil jsem k dívčině, „že poručník váš přisáhal, že vás nikdy za Diega neprovdá a že se stanete příčinou smutné katastrofy?“

„Jak to?“ odvece Silverie, blížíc se těsně ke mně.

Vypravoval jsem jí prostě a bez okolků výstup včerejšího večera. Když jsem jí líčil Diega, jak číhal podle za křovím, učinila mimoděk

posuněk hrdého opovržení. Válečná má lest, jíž jsem upozornil Warena na nebezpečí, vynutila jí úsměv; pak zamyslila se dlouhou chvíli. Přiblížila se zase k lehátku a rozložila se na něm poznovu.

„Nuže, Silverie?“

„Znáte tajemství, jímž by se dalo odpoutati srdce od drahé, zbožňované bytosti?“

„Vzdáleností. Odcestujte.“

„Nespomohlo by.“

„Zajisté, že . .“

„Nikoliv.“

„Pak zavraždí buď Waren Diega, nebo Diego Warena.“

„Rozčilujete mi příliš nervy, doktore, dosti pro dnešek.“

„Slibte mi aspoň, že si vše rozmyslíte.“

„To vám slibuji.“

Chvěla se, ovinula se závojem. Nechtěje zůstaviti svůdnou kreolku v trapném dojmu, jejž jsem jí spůsobil, použil jsem její náhodné zmínky o Luciovi a vyprávěl jsem jí o návštěvě mladého inženýra. Příhoda s tapírovým kopytem ji tak rozveselila, že octla se opětně v předešlém svém rozmaru. Nutila mne, bych opakoval všecka slova mladého muže, vyžádala si obšírný popis tapíra a vymohla si slib, že jí zítra okáži pověstný talisman.

„Miluji vás,“ pravila mi, když jsem odcházel.

„Tak jako Diega?“ tázal jsem se rozjařen.

Černé její brvy se svraštily. „Více, doktore,“ odvětila, „avšak ne týmž spůsobem. Budete ustavičně bdíti nad mým pěstounem?“

„Zajisté, popřejete-li mi stálého příměří.

„Nedopustíte, aby mne odvedli do kláštera?“

„Nikdy, ostatně vše to záleží více na vás, než na mně.“

„Nuž na shledanou.“

V okamžiku, kdy měl jsem vstoupiti do korridoru, jsem se obrátil. Silverie pohlížela na mne usmívavě, hlavu měla o ruku opřenu a obličej ponořen v prsténcích hnědého vlasu. Myslím, že byl bych s to sám bíti se s Diegem, než bych mu dal uchvátit čarovnou tuto kořist, rozkošné to děcko.

(Dokončení.)

Z dějin potlačeného národa.

Studie

Karla Tůmy.

(Pokračování.)

Chudáky bídné a nevědomé, lid otrocky nízký a nestatečný dovedla tolikavěká tyranie z Irův načinit, rodnou zemi i statek otcovský dovedla jim vzíti, ale jedno jim vzíti nemohla: jich paměť dobrou! — Zbaveni všeho života veřejného, bez učitelův, bez knih, obklopeni světem urputně nepřátelským, Irové stulili se ve svých chatrčích a — vzpomínali. Osudy každé rodiny byly více méně srostlé s dějinami vlasti. Každá mez, každý kámen, každý strom připomínal Irovi kus tklivé minulosti. Robotící otec ukazoval dítěti pole a luka, která patřívala dědu jeho, až přišli krutí „Sasíci“, děda oběsili, syny pobili, rodinu v širý svět rozehnali a spustěného statku se zmocnili.

Takové dumy slýchaly ty stěny irských chatrčí za dlouhých večerův zimních, prorvané vzdechy, výkřiky zděšení a kletbami hněvu. S kolena do kolena, s otce na syna dochovalo se ústní to podání, živíc v srdcích buď zoufalost buď žízeň po pomstě. Ale pouhý hněv a pouhá pomsta lidu nedovede spůsobiti leda sopečný výbuch povstání, které dříve později udusí se v proudech krve a neostaví než novou vrstvu ztroskotaných rodin, trýzní a žertev. Strašlivé poměry Irska vymáhaly účinnějšího léku; — jarý, živný paprslek světlé idey musil padnouti na ubohou zemi, aby v ní vzklíčil zcela nový život, idey, ktorá by projala bystřejší hlavy i šlechetná srdce a nutila lidi, aby ji uskutečnili veškerou rázností své vůle, veškerou schopností svého důvtipu a veškerým ohněm svého nadšení. A ejhle! Spravedlnost dějinná určila zrovna potomky hubitelův a utlačovatelův irského národa za smírce viny dávné; — v lůně vzdělanější společnosti protestantské měla zažehnouti se jiskra osvobozující myšlenky, v samém tom porušeném parlamentě dublinském měl se vznítiti plamen, na němž by se ukul meč na roztříštění okovův porobené vlasti Ossianovy. —

Viděli jsme, kterak až do polovice věku osmnáctého ve sněmovně irské mdle ztrácel se onen hlouček mužův poctivých, neporušených a neporušitelných. Měli srdce pro vlast, ale v tom srdci nebylo síly. Jako vůbec v celém tom stavovském sněmu nebylo dosud žádné vynikající hlavy, neměla také vlastenecká ta menšina jeho ani jediného řečníka kromě pravdy samé.

Však pravda mívá své kouzlo. Není dáno ani samému zločinu, aby ji zbavil její síly tvůrčí. Divotvorněji než Mojžíšova hůl vyluzuje ona z vyprahlých skal mdloby národní netušený zdroj čerstvé, svěží křísivé síly — vychovává národům ztrýzněným jejich buditele, apoštoly, ano bohatýry . . .

Bylo roku 1759, tedy deset let po upálení spisův Lucasových, když uveden do sněmovny dublinské, jakožto poslanec za Kilkenny,

27letý právník jménem Henry Flood. Byl synem jednoho z vyšších úřadníkův soudních a dokonav studia svá na vysokých školách oxfordských, bavil se odtud v soukromí s Demosthenem, Aeschinem, Ciceronem a Shakespearem; — někteří měli jej za podivína a knihomola, jiní hledali ve vznešené a ztepilé té postavě talent básnický a velikou ctižádost; nikdo netušil, že zatím tkvěl v ní jeden z nejhotovějších dialektikův, a spolu energický vlastenec, kterému připadne krásný úděl, aby přesvědčující výmluvností svou rozehřál i těleso tak ztrnulé, jakým byl dosavádní „irský sněm", k nadšení vlasteneckému, ano povznesl jej na výši národního hnutí a ruchu. Všeobecné bylo podivení, když mladý učenec zasedl na lavici oposice; však což teprv žasli a trnuli chabé ty stvůry vládní, když syn byrokratův hned v první řeči své, obrácené proti arcibiskupu Stonemu dotýkal se nejchoulostivějších otázek tehdejších, horle proti závislosti soudnictví irského na vůli ministrů anglických, proti ukrutné sumě, již musí schudlé Irsko platiti na pense všech možných pasořitcův státních, a proti okovům, v něž spjala lakota britská veškeren průmysl a obchod Irčanův. „Vidím v tom trapné snížení našeho soudnictví, osobí-li si nad ním cizí, angličtí dvorové soudní právo dozorčí tou měrou, že mohou každýkoliv rozsudek našich soudcův změniti a zrušiti. Vidím v tom podlomení veškeré spravedlnosti, mohou-li býti naši soudcové každé chvíle sesazeni, dle toho, jak se zavděčili neb nezavděčili libostem ministrův londýnských."

S rovnou důtklivostí probíral obrovskou tu listinu pensijní. „Zatím, co vůkol nás bez pomoci lidé hlady mrou, zatím co nebývá v zemské pokladně ani na nejnutnější potřeby záloh, musí znuzené Irsko platiti ze svých důchodův lidi, kteří co živi neměli o ně zásluh nižádných, ba kteří zemi naši nikdy ani neshledli. Cizí vyslanci, londýnští dvořané, milci ministrův — vše to živeno jest z mozolův Irska."

Netrvalo dlouho a postava Floodova vynikala nad celým sněmem. Procitující Irsko vypravovalo si s rostoucím interesem o rázném tom poslanci, jak zná pánům mluviti do pravdy, jak vtipně odhaluje a poráží své protivníky, jak uvádí vládu v rozpaky, s jakou bystrostí odpovídá křivitelům práva, kterémuž rozumí ze všech nejlépe. Rázem téměř stanul Flood v čele oposice, jižto neomrzele cvičil a odchovával k boji a která docházela den za dnem větší ozvěny v mínění veřejném. Vzezření jeho mělo do sebe nevšední důstojnost, která zvyšovala znamenitě účinek velkých řečí jeho. „O malých předmětech mluvíval nevalně," poznamenává jeden z vrstevníkův jeho: „dejte mu přeslici do ruky, on jako Herakles — nesvede s ní ničeho; však dejte mu hromový klín, a on vám ukáže rameno Jupitera." — Takémuto řečníku, jenž zdál se míti do sebe všechnu spůsobilost k vedení národa, dobře slušelo, nechal-li druhdy vyznívati řeč svou v slavnou věštbu budoucnosti. Však zejmena jedna z těchto věšteb jeho učinila dojem hluboký a nevyšla z paměti lidu. To když roku 1763, — tedy v době největší pýchy Velké Britanie, Flood zahřměl na sněmu proti nesnesitelné centralisaci, jakouž světovládný Londýn tehda spínal a udolával svoje provincie a osady, pokládaje sebe, dle slov Buteových, za „hlavu a srdce veškeré říše, ostatní části však za pouhé cévy, určené k tomu, aby této hlavě přiváděly sílu a bohatství." — K tomu odpověděl Flood, prorokuje slávě

Anglicka konec podobný, jaký zastihl světovou říši římskou: „Záhuba přijde na říši britskou jako chlad smrti. A sřítí se pohroma na hlavu Anglie od nejzazších končin panství britského.“ —

Takto u prostřed porušení a podlízavosti, jakéž sotva bylo kdy rovné, vyrůstala strana odhodlaných, sebevědomých patriotův, před níž ministři počínali se třásti. Sám odvěký nástroj poroby irské, sám bídný ten sněm měnil se pro Anglii v dvousečný meč, neboť jako obyčejně i tentokráte štěstí přálo smělcům: Smrtí krále Jiřího II. (roku 1760) anebo správněji: dosednutím na trůn šíleného despoty, Jiříka III., nastaly v Anglii poměry zcela nové a pro Irsko velice výhodné. Absolutistickými choutkami posedlý dvůr počal se vzpírati proti svobodomyslnější whigistické šlechtě, která vládla tehdáž dolní sněmovnou parlamentu britského a rozkol mezi parlamentem a králem stával se vždy palčivějším. Jakž nemělo Irsko sobě oddechnouti, když utiskovatelé jeho mezi sebou se znesvářili. Smělá, svobodomyslná oposice Whigův anglických proti přehmatům absolutistické královlády nezůstala bez vlivu na aristokracii irskou. Rodiny ty, pověstné dosud svou panstvíchtivostí a lakotou, znenáhla počínaly se po příkladě druhů svých v Anglii odívati řízou vlastenectví a vzpřimovati šíji svou vůči sluhům královým. Vůčihledě rozněcuje se v řadách irských Whigů vědomí irské, záliba v samostatnosti, vůbec duch statečnější. V kabinetu londýnském s rostoucím neklidem sledují tyto zjevy a opět sáhají ku starému vyzkoušenému prostředku: Lord Townshend, vyslaný do Irska, má uloženo, aby stůj co stůj rozvadil živel šlechtický s demokratickým, a zlomiv tak oposici, vrátil parlamentu irskému bývalou krotkost a poddanost. Townshend podnikl poslání své s horlivostí poslušného vojáka. Obdařen nevšedními dary ducha a zvláštní roztomilostí v obcování s lidem zahájil úřad svůj sliby tak zvučnými, že Irčané vskutku byli překvapeni. Jakož prý sám chce po celou dobu svého guvernérství stále vytrvati v Irsku, tak prý také neustane o to dbáti, aby šlechta irská trávila co možná trvale ve vlasti; průmyslu irskému musí se opět pomoci k někdejší síle, soudcové irští budou za nedlouho úřadovati s vědomím, že jsou nesesaditelni jako jich kolegové v Anglii, ano i za vyhovění nejhlasnější žádosti irské, za častější obnovu sněmu irského, chce prý se zasazovati. — Tak doposud žádný místodržitel anglický k Irčanům nepromluvil. Což divu, že nastal po některou chvíli skutečně zmatek a že lord Townshend zdál se rázem dobývati důvěru Irska. Avšak vlastního účelu, o nějž při všem tom běželo, nedosáhl. Oposiční šlechta irská, nejen že proto neodpadla od strany Floodovy, ale naopak, vycítivši, oč tu asi jde, přebíjela anglické nabídky chytrou povolností svou: hlasovala sama nejen pro nesesaditelnost soudcův, ale i pro zkrácení období parlamentárních z dvacetiletí na čas 7 roků. Nyní byla anglická lesť v pasti. Sněm irský třikráte po sobě uhlasoval zákon o nesesaditelnosti soudcův: v Londýně jej třikráte zvrhlí a zamítli. Odtud všeobecná nevole v lidu a hlučné upomínání místodržitele na dané slovo, ažtě posléz vynuceno z Anglie důležité svolení, aby sněm irský obnovoval se řádnými volbami pravidelně vždy v osmi letech.

Úklad byl zmařen, však levhart britský nepustil proto oběť s očí:

v krátce nížil boky ku skoku novému: co se nezdařilo lstí, mohlo se zdařiti zlatem. Vždyť nešlo o věc malou: Válkami s Francií o vládu nad severní Amerikou zakrvácela se Anglie, div neklesla. Dluhy její dosáhly závratné výše 184 milionů liber št. (1840 milionů zlatých). Nuž a v tu chvíli, kde hleděla napnout berní šroub po svých provinciích a osadách silou zoufalou, zmáhala se v sněmu dublinském strana, horující za to, aby sněm Irský přestal býti pouhým strojem ku schvalování daní Irsku z Anglie diktovaných, nýbrž sám držel měšec irský pevně oběma rukama a nejprvé na Irsko, potom teprv na říši pamatoval.

I pokoušeno se podplatiti kde koho; nabízeny za hlas pro vládu hodnosti, sinekury, řády, vše, co jen lakotu a ctižádost lidskou drážditi může. Však ejhle, co dokáže pouhá bdělost národa! Že nebylo v Irsku více němé tmy, že svítalo vůkol a mnoho očí již prohlíželo prosto spánku: selhal Anglii i tento pokus mrzký, většina v pokušení uvedených strachovala se soudu veřejnosti a pohrdla úřadem i zlatem. „Podáme důkaz, že jsme věrnými poddanými koruny anglické a povolíme jí dobrovolně štědrou sumu, avšak předpisovati sobě z Anglie nedáme. Námť, zástupcům národa irského, náleží právo rozhodovati o berni irské a nikoliv ministrům londýnským.“ S těmito slovy Floodovými zamítl roku 1769 sněm irský rozhodnou většinou zákon o berni poslaný mu z anglické tajné rady státní a důvod zněl výslovně: „zavrhuje se, poněvadž nepochází zákon z této sněmovny samé.“ Darmo lord Townshend důraznými slovy protestoval, darmo dal vtěliti ostré své ohražení do protokolu panské sněmovny, ba darmo odročil sněm na plných čtrnácte měsíců, aby získal času k novému a všeho posavadního ještě drzejšímu porušování sněmovníkův. Ano nyní teprv plýtváno úřady a šterlingy s pravou anglickou vehemencí. Lord Clarc se honosil, že vydáno tehda na sehnání většiny v obou sněmovnách parlamentu irského neméně než půl milionu liber, t. j. pět milionů zlatých. Avšak i vlastenci irští byli vzhůru. Za bizarním názvem „Baratariana“ vyšla v této kritické chvíli v Dublíně knížka, jakýs to druh politického almanahu, jež spůsobila všeobecnou sensaci. Obsahovalať „dějiny Baratarie“, v nichž líčilo se s cizími ovšem jmény, ale v roušce každému průzračné, celé to úkladné pletichářství lorda Townshenda a vlády anglické; — dále řadu listův na spůsob Juniových a několik satyrických básní, v nichž bičována tolikéž mrzká ta korrupce šlehy nemilosrdnými. Spisek byl plný ducha i vtipu, ale z břitké té satyry mluvila spolu taká hluboká i vroucí láska k vlasti, že dojem celku byl přemohutný a pro vládu přímo zdrcující. „Dějiny Baratarie“ a básně napsal Sir Hercules Langrish, listy podepsané líčeným jmenem „Syndercombe“ pocházely z péra Floodova. — Potlačiti pamflet znamenalo tolik, jako rozšířiti jej tajně v desateru vydání. A prodlévati se svoláním sněmu neznačilo nyní také nic jiného více, nežli připraviti se na pokračování „Baratariany“. Rozhodl se tudíž lord Townshend, že svolá schůzi sněmovní počátkem roku 1771. Stalo se za bezdechého napnutí na obou stranách. Úvod byl pro vládu dosti slibný. Přes důrazný odpor Floodův v dolní sněmovně a přes výmluvnost Charlemontovu v sněmovně lordův prošly v obou domech zvyklé blahopřejné adresy k místokráli; avšak jedva že tento předložil jménem vlády anglické nový zákon o berni,

změnila se scenerie rázem; ze všech těch porušených poslanců netroufal si ani jediný hlesnouti za věc vládní a vnucená předloha jest k návrhu Floodově zamítnuta bez rokování. Nyní procitl v rozlíceném lordu Townshendovi neustupný voják: V tehdejším irském parlamentu měla vláda až posud vyhraženo sedmero hlasů a míst pro své rady finanční, kdežto anglický parlament nedopřál radům finančním k sobě nikdy přístupu. Nyní jal se tedy lord Townshend se vší rázností zloby o to usilovat, aby místo 7 dvanácte radů finančních zasedlo v sněmovně irské. Flood vystoupil proti tomuto požadavku a uchvátil sněmovnu poznovu k zmužilému odporu: „Shledali jsme, že jest sedm míst pro vládu až příliš dosti," zněla přijatá resoluce. Když ale místodržitel odvážil se nedbati rozhodnutí sněmu a příštím dnem poslal místo sedmi dvanácte svých radů do sněmovny, dostoupilo rozčilení vrcholu. Ponejprv od nepaměti zaduněla bouře hněvův proti vládě touto sněmovnou, doznávajíc steronásobné ozvěny v zástupech před budovou čekajících. Obě strany vrazily na sebe s plnou bezohledností vášně. Oposice navrhovala, aby se zkáral útok na důstojenství parlamentu odhlasováním „úplné nedůvěry k původcům tohoto nezákonnitého činu" — a návrh prošel rozhodujícím hlasem samého předsedy!

Lord Townshend podlehl bouři. Byl rychle odvolán do Londýna a nevrátil se více. Irsko mohlo si říci: urazilo jsem značný kus cesty ku předu!

IV.

Zvyklá to methoda tyranův líčiti mysl laskavou a povolovati na oko vůli národa, přikvačí-li nebezpečí a tíseň; všaktě se vynahradí ta chvíle sebezapření vrchovitě, jakmile opět otrne...

Nebyli by věru rádcové despoty tak tvrdošíjného, jakým byl král Jiří III., couvli před „tou troškou Irska," kdyby je tímž časem nebyla znepokojovala ještě zcela jiná „zbujnost" Ameriky! Loč jaká to, na pátý již rok mrzutá hádka s nepodajným tím plemenem zaoceánským! I ono si vzalo do hlavy, že mu parlament londýnský nemá čeho předpisovat, že se dovede samo spravovat a samo sobě daně ukládat... A šířka oceanu chrání nevděčné ty osady, pro něž (prý) se „mateřská země" tak krvavě zadlužila, před zaslouženým trestem, ale nechrání naopak břehův anglických před nákazou jejich „neslýchaně drzých náhledův" o právech lidských, o vůli národův a povinnosti králův, tak že na samé té konservativní půdě britské, pod okny Jeho Majestátnosti hydra demokracie hlavy pozvedá a dnes ústy Burkeovými, Chathamovými — zítra listy Juniovými se ozývá...

Ano, potlačovatelé Irska již tehda teskně pohlíželi na mračno vyvstávající na dalekém Západě z mlh Oceánu a v uších jim znělo proroctví Choiseulovo: „Však přijde den, kdy Anglie bude toho želeti, že zvítězila u Quebeku. Porazivši nás (Francouze), nedosáhla ničeho jiného, nežli že zhostila osadníky americké rozpakův, brzo-li se mohou vymaniti také z nadvlády anglické."

Z těch příčin vyslán nyní do Irska smířlivý lord Harcourt, aby za každou cenu skonejšil zjitřené mysle; měl Irčanům projeviti,

že jim přináší s sebou zcela jiný, svobodomyslnější systém — a měl se vynasnažiti, aby pro čelné úřady zemské získal oblíbené patrioty z řad oposice, zejmena tedy Flooda. Kladouce tuto léč na oposici irskou, ministři angličtí spoléhali se, že Irové, nezpraveni o povážlivé povaze sporu amerického, budou sobě toliko přičítati palmu vítěznou, čímž ulichotí se nadobro. A věci skutečně tak dopadly: irská oposice v bláhovém domnění, že přinutila Anglii k pokání, jíhla a měkla pod úsměvem nového guvernéra i věřila, že přišla Irsku posléz vláda dobré vůle. Hovor o samostatnosti Irska umlkal a za to mluvilo se, kterak nová vláda slibuje obchodu irskému řadu úlev, kterak chce v státním hospodářství zavésti největší spořivost, nepovolávati na úřady zemské než Irčany a pokutovati ony velkostatkáře irské, již utrácejí důchody své stále v cizině, notnou daní za nevlastenecké to nedomovství. Pouze malý byl hlouček mužův, kteří ke všem těm slibům nedůvěřivě potřásali hlavou a vyhýbali se lahodným úsměvům lorda Harcourta s pevností neohroženou. Jindřicha Flooda pohříchu mezi nimi — nebylo. Tajemník gouvernérův, Sir John Blacquire, znal příliš dobře ctižádost Floodovu a byl dosti zchytralým i výmluvným, než aby jej nedovedl zapřísti do tenat vládních. Lichotil jeho talentu, dával mu na rozum, jaký by to byl pokrok u věcech irských, kdyby rodilý Irčan konečně zaujal jedno z nejvyšších důstojenství zemských . . ., ažtě ješitný vůdce oposice vstoupil na vyjednávání o podmínky. Tím již byl také polapen. Přislíbili mu všechny možné drobné koncesse pro Irsko, jestliže jen ustane horliti pro samostatnost Irska, a nabízeli mu úřad správce financí irských. Flood váhal nějakou chvíli, ale pak nahledl, že vskutku na ten čas myšlenka samostatnosti irské ještě nepronikla ledví národa, pročež jest moudré poshověti s ní a bráti zatím splátky drobnější — i přijal úřad vládní. Lord Harcourt oznámil skutek ten do Londýna jako předůležitý úspěch politiky anglické: „Vůdce oposice pan Henry Flood vstoupil do služeb J. M. krále. Tím doufám, že jest hlavní obtíž v Irsku překonána.“ A věru na první ráz podobalo se, že všechna ta práce posledních dvaceti let se sřítí odpadnutím tohoto muže od strany oposiční. Nastal zmatek v myslích a po nějakou dobu bylo pochybno, objeví-li se v příštím parlamentě irském vůbec ještě jaká oposice.

Však zatím idey, rozehřávší jednou duši národův, neklesají s jednotlivci; přetrvají své apoštoly jako své odpadlíky. Idea samostatného Irska byla v posledních letech zapustila hlubších kořenův v lid, než se Floodovi jevilo. Lid byl statečnější sněmovníkův. Nerozuměl, proč tak rychle zastavují boj, nedovedl tak snadno lháti Anglii lásku a důvěru jako oni, soudil o politice, jako soudívá lid vždy a všude, spíše srdcem než hlavou, a na dně srdce toho tkvělo příliš mnoho trpkosti a hněvu . . .

Vždyť vlastně nic se nepolepšilo, nic nenapravilo ani v ohledu hmotném ani v duševním. A zároveň pronikala do Irska brzy z Ameriky, brzy z Anglie ozvěna myšlenek a skutkův procitlé statečnosti občanské, ohlasy chrabrých řečí Burkeových, Foxových a Chatamových, jenž byl se touž dobou (1772) opět vrátil k ideám mládí svého. Ještě účinnějším byl však příklad rostoucího vlasteneckého odporu osadníkův amerických. Na tisíce Irčanův žilo v Americe, všickni tělem duší oddáni věci svobody, všickni zapřisáhlým protivníky „mateřské země“ — která

zničila starou vlasť jejich a teď pokoušela se o stejné udolání vlasti jejich nové. — Nyní, ano již bylo patrno, že spor mezi Velkou Britanií a osadami americkými neskončí více jinak než hlomozem bitev, tito vystěhovalci nebo vyhnanci horlivě dbali o to, aby Irsko v hodině rozhodné vědělo, kam se postaviti. Posýlali tajně do Irska spisy revoluční i emisary, a Irčané dychtivě přijímali ty zvěsti o „synech svobody“ v Massachusettsu, Virginii, Pensylvanii, kterak se spolčují k obraně proti tyranii a čítali ona prohlášení práv lidských znovu nalezených v pralesech amerických, jako by četli evangelium svého vlastního osvobození. — Za takových okolností nemohla strana oposiční skonávati. Vzduch byl příliš svěží, doba příliš pohnuta, onen výkřik přírody, jenž přes oceán hučel v starý, otroctvím ztrávený svět, příliš hlasitý a tklivý, než aby Irčané byli mohli zůstati v tupé nečinnosti.

Zklamal-li se Flood, an uvěřiv slibům ministrů krále Jiřího III., doufal, že po dobrém se Irsko spíše čeho od Anglie domůže, než po zlém: zmýlila se perfidní politika britská neméně, měla-li za to, že odlouzením Flooda v tábor vládní zničila oposici v parlamentě irském na dobro. Netoliko že nezničila, ale vzpružila a obrodila ji. Ba lze říci: i to odpadlictví Floodovo prospělo věci irské; jitříc vlastenecký hněv při každém novém zklamání, obracelo zřetel na mladého ne ještě třicetiletého muže, kterýž se vzácnými dary ducha snoubil v sobě povahu tak ryzí, tak přímou a neporušitelnou, že žádná lesť a žádná hrůza nebyly s to, aby jí zachvěly. Byl to Henry Grattan, proslulý ten řečník a patriota irský, k jehož jménu pojí se nejkrásnější momenty v novověkých dějinách Irska. Narozen r. 1746 z vážené rodiny protestantské, již co dítě jevil povahu statečnou a nevšední. Předsevzal si na příklad, že zbaví se dětinského strachu a trávil noci na hřbitově mezi hroby, až se ho zhostil. Poslán na studie do Londýna, připravuje se k advokacii a cvičí se horlivě na vzorech antického jako souvěkého řečnictví; sláva znamenitých řečníkův oposičních, jimž naslouchává ve sněmovně anglické, dráždí ctižádost junákovu; Chatham jej okouzluje; hloubka Burkeova jej zbádá k studiím filosofickým a dějepravným. Vrátiv se do vlasti přilne k staršímu poněkud Floodovi celou vřelostí mládí; horují spolu o povznešení a osvobození Irska, deklamují, hrají po ochotnicku divadlo, spisují „Baratarianu“ a uvažují program vlastenecké strany irské. Kdož byl by tehdá tušil, že budou kdys politickými protivníky a že Grattan zastíní zkušenějšího a duchaplnějšího druha mládí svého, jehož výmluvnosti tehdá obdivovala se veškerá vlast. Zastínil jej, poněvadž choval v duši své bohatší vzněty, poněvadž byl povahou ryzejší, poněvadž výmluvnost jeho prýštila ze samého srdce a tudíž šla k srdci. Neměl ani bystré dialektiky Floodovy, aniž slavnostního pathosu jeho, nemohl se co bojovník strany rovnati s Foxem, ba ani ne se Sheridanem; neměl oné důstojnosti klidné, která činila Pitta tak mocným, naopak mluvil namáhavě, pracně a gestikulace jeho byla mnohdy až rušivou. „Zamítal podlahu svými posuňky a házíval rukama jako sebou hází loď na rozbouřeném moři.“ Ale při všech těch nedostatcích měl dvě svrchované vlastnosti velikého řečníka: Onu to přesvědčující sílu, které neodolala ani společnost nejvzdělanější, a onu vroucnost, onen pravdivý, elektrisující oheň v duši, kterým znal uchvacovat a nadšením rozhárati zástupy.

Postrádal zručnosti v lehčích formách úsměšku, avšak byl bez soupeře v pádné, zdrcující invektivě, v ostrém rýsování povah a v stručnosti břitkých svých argumentův. Když mluvil, pracovaly všechny svaly v jeho tváři, bylo takměř viděti za čelem jeho ten zápas myšlenky deroucí se k výrazu; však to právě jen zvyšovalo účinek výmluvnosti jeho; neboť zatím co zdál se zápasiti o slovo, myšlenky jeho krystallisovaly se v epigramy, výroky zaznívaly jako věčné pravdy, obrazům přibývalo básnické krásy — až tě nenadále, jakoby úžasnou silou náhlého vnuknutí, vyšlehl nad hlavami posluchačstva blesk veliké vášně nebo myšlenky, který otřásl všemi! O' Connell přirovnával jej k Pittovi; Pitt prý mluvil mistrněji: „Ale Pittovy řeči brzy se zapomínají, kdežto Grattan vždy mluví věci, které člověku nevyjdou z paměti."

Bylo z jara roku 1775, když uvedl lord Charlemont Grattana do sněmovny irské. Ký div, že rázem takřka výmluvnost jeho vnesla nový život do parlamentu a že mu připadla vůdčí úloha v straně národní, aniž by se o ni byl dral. Vstoupil do mezery zůstavené Floodem z práva svého talentu a charakteru, nevzbudiv ničí žárlivost. Rozumělo se takřka samo sebou, že nikdo jiný nemůže oposici vésti, nežli třicetiletý advokát Henry Grattan. Ihned pozvedá hlas za vše to, co bylo Floodovi slíbeno, z čehož ale posud nic nesplněno. „Volnost irskému obchodu a průmyslu — plnou svéprávnost sněmu irskému, zejmena co se týče daní a vojska irského, aby nebylo závislým na vůli parlamentu a ministerstva anglického, aniž důchody chudé země obracovány na účely pro ni cizí a neplodné." — Toť byly čelné zásady, za něž Grattan té doby jal se zápasit. Z těchto důležitostí brzy jedna stala se pro Irsko otázkou svrchovaně palčivou. Otázka to vojska irského. Neboť právě téhož jara byly padly kostky za Oceánem: sevření Bostonu dohnalo Amerikány k činům. U Lexingtonu tekla první krev, u Bunkershillu již bojovali osadníci američtí s „mateřskou zemí" bitvy. Poslední pokusy o smír ztroskotaly se o tvrdošíjnost a šílenství despoty Jiříka III. a takž vzplanula mezi Anglií a Amerikou válka, ona to věkopamátná válka ozářená postavou Washingtonovou, z níž měla se zroditi neodvislost a velikost Spojených Obcí. Pýcha anglická myslila z počátku, že bude „s tou hrstkou rebellův" hotova hravě. Ale již po několika měsících zašel jí smích. Povstání americké rostlo, angličtí generálové nestačili volati z Ameriky o posily, ale lid anglický nespokojený s bídnou vládou, zůstával lhostejným, nehrnul se do kanceláří, kde se najímali dobrovolníci, a král Jiří mohl zuřiti jak chtěl: o vojsko byla nouze. Tu si vzpomněli v kabinetu St. Jamesském ovšem ihned, že „milé, věrné Irsko" dává Anglii nejlepší vojáky, a že má v tu chvíli několik tisíc výborně vycvičeného vojska doma. Jindy byli by nepochybně prostě dali rozkaz plukovníkům, aby se vsedalo na lodě. Nyní nebyla doba dle toho, aby se podráždila žárlivost parlamentu irského. V říjnu r. 1775 svolán tedy irský sněm k mimořádnému zasedání a žádáno na něm, aby propustil 4000 mužů irského vojska do Ameriky, „k potírání ohavné rebellie tamější," začež mělo se v náhradu najmouti 4000 protestantských vojáků z Němec, aby se rozložili posádkou po pevnostech irských. Dne 25. listopadu začalo se o předloze rokovati. Flood co člen vlády měl smutnou úlohu domlouvati sněmovně, „aby se zvyklou oddaností vlasteneckou

přistoupila k této otázce.“ Zhostil se úlohy té dosti zručně: nepustil se v uvažování, na čí straně jest právo, a na čí vina, — ba připouštěl, že „nebyla to vždy politika moudrosti a prozřetelnosti, jaká provozována vůči Americe,“ — avšak ať se již chybilo tu či onde, ať se želí, že tak daleko došlo, — „došlo zkrátka a my máme válku.“ Tu prý není více na čase žalovati a vyčítati, nýbrž pomáhati. „Vypravmež vojáky naše do Ameriky ne aby ji pustošili, nýbrž jen k rozumu přivedli: ne co nepřátely její, nýbrž jako ozbrojené prostředníky smíru.“ — Flood domluvil a k slovu hlásil se Grattan. Zdálo se, že celá sněmovna cítí trapnost tohoto okamžiku, kde vlastenec měl zapříti přítele mládí! V nejvyšším napnutí očekávalo vše, bude-li Grattan šetřiti Flooda, a vůbec jak rozhodně odpoví ve věci tak choulostivé. Ale Grattan věděl, čím jest povinnen vlasti. Hněv jeho vyvřel při pohledu na zpronevěřilce; nemohl, nesměl ušetřiti „někdejšího utěšovatele utlačených“ — který dnes „s metaphorou na rtech a s úplatkem v kapse horlí proti spravedlivé věci Ameriky, této jediné naději Irska a tomuto jedinému útočišti svobody lidstva!“ Slovo pravdy bylo vysloveno. Velkolepá, žhoucím vlastenectvím nadšená řeč Grattanova zachvěla všemi a zmužila vlasteneckou menšinu k odvaze podobné. Vyvstal jeden ze starých aristokratů, lord Ponsonby: „Dáme-li k tomu své svolení, zač vláda žádá, tož na úkor spravedlivosti, lidskosti a moudrosti stavíme se proti Americe.“ — „Válka tato jest nespravedliva“ — prohlašuje úsečně lord Fitzgibbons: — „Irsko nemá žádné příčiny, aby se jí účastnilo!“ George Ogle soudí, má-li již naskrze býti posýláno vojsko na osadníky, tož ať si tam pošlou cizí žoldáky, ale nikoliv statné syny Irska. Avšak sir Edv. Newenham nemůže vůbec a naprosto schvalovati žádné vystrojování vojska proti osadníkům americkým, „aby se vraždili lidé bojující za svobodu svou.“ Nesrovnává se tudíž ani s najímáním cizích žoldákův — „vše to příčí se rozumu lidskému i zdravé politice.“ Posléz mluvil statečný a horlivý patriota Hussey Burgh. Zatracuje válku proti osadníkům americkým co zločin proti zákonu národa, proti zákonu zemskému, zákonu lidskosti a zákonům přírody: „Neboť v Americe žijí a bojují za volnost lidskou naši rodní bratří“ . . . Nechce povoliti vládě ani jediné ručnice bez adressy, která by odporučovala vůči národu americkému politiku přátelskou a smírnou. — Nicméně povoleny vládě posléz žádané pluky 120 hlasy proti 76, ale za to zavržen vládní návrh, aby se na jich místě najali Němci 106 proti 68 hlasům. Národní strana mohla býti s výsledkem takým věru spokojena.

V.

Nikdo, ani přátelé ani vrazi Irska neměli tušení, jaké následky veliké tají toto rozhodnutí se parlamentu v lůně budoucnosti. Bez starosti odváděli Angličané pluk za plukem ze země na udolání „synův svobody“ americké, v jichž řadách od samého počátku války bojovalo do tisícův synů zeleného ostrova. Z mála dvě léta bouřila již válka s osadníky americkými, poskytujíc světu souvěkému divadlo, kteréž naplňovalo národ Lafayettův enthusiasmem, Irsko však zimničním roz-

čilením. Slyšíce o těch necvičených, v umění válečném nezkušených rolnících, řemeslnících a plavcích amerických, kterak za nedostatku všeho, peněz i zbroje, šatstva i spíže, vedeni novým Cincinnatem — Washingtonem — chrabře odolávají výborným plukům anglickým; — vidouce tu na úžas svůj, jak může vytrvalost a nadšení statných srdcí nahražovati cvik i zřízenost, ozbrojení i počet, kterak národ jedva tři miliony duší čítající, zmužile a se zdarem podniká zápas proti světovládné Anglii: slyšíce a znamenajíce všechno to, Irové nabývali zcela jiné mysli a s každým nově odcházejícím praporem irského vojska uzrávala v nich myšlenka: jestli kdy, tož nyní že nadešla Irsku hodina spásy.

V tom, dne 16. října 1777, zastihla jednu část anglické armády na prairiích amerických zdrcující pohroma. Oddíl 6000 mužů angl. vojska jest od Američanův blíž Sarotogy obklíčen a přinucen vzdáti se „rebellům" na milost a nemilost! Tato kapitulace učinila nejen v Irsku a v Anglii, ale po celém světě dojem ohromný. V Evropě odtud zmizela pochybnost o síle osadníkův amerických a konečném zdaru věci jejich. Zejmena národ francouzský prohlašoval se tak hlasitě pro svobodu a neodvislost Ameriky, že vláda Ludvíka XVI. nemohla déle odolati důrazu citu národního. Franklin byl tehdá miláčkem celé Paříže: kdekoliv se objevil: v divadlech, v parlamentu francouzském, v salonech — všude vítán jest s nadšením nelíčeným. Osmdesátiletý Voltaire zavítav právě naposledy do Paříže, přijal jej v bytu svém a žehnal vnukům jeho slovy: „Bůh a svoboda!" V akademii pozdravoval Franklina učenec d'Alembert co muže, „kterýž vyrval nebi blesk a tyranům žezlo", krátce před vánocemi pak oznámil tajemník ministerstva francouzského, Gérard, komisařům americkým, že se král ve státní radě rozhodl — uznati neodvislost osad amerických, vejíti s nimi ve spolek na vzdor a obranu a poskytnouti jim pomoc válečnou 3 milionů livrů! Stejnou sumu připovědělo Američanům také Španělsko. Rázem vzchopovalo se po Evropě vše, co trpělo posud pod námořním samopanstvím vydíravých Britův a tyran Jiří III. mohl si brzy říci: „Má zvůle proti lidu americkému vynesla mi válku s celým světem." Té doby požádal major hlavního průmyslového irského města Belfastu vládu anglickou o posádku, jinak že není město bezpečno, aby jednoho dne neuzřelo se přepadeným od Francouzův. Avšak obdržel v odpověď, že nemá vláda ku ochraně Belfastu nežli půl škadrony jezdcův bez koňstva a půl škadrony invalidův!

Tu propuklo v rozčilené vlasti Irův jedno z oněch nadšených a velikých hnutí lidu, jakéž nevracívá se v dějinách téhož národa leda dvakráte a nejvýš do třetice. Náhle, jakoby vichřice rozmetla myšlenku do všech končin, zaznělo veškerou zemí, ve všech vrstvách a stranách volání: „Do zbraně!" Vzniknuvši mezi protestanty krajův severních šířilo se hnutí to přívalem do ostatních končin: v šírý venkov, po němž trpěl a sténal vlastní katolický národ irský jako do odnárodnělých měst, kdež Irčané protestantské toužili na lakotu politiky anglické. Rozbroj náboženský a plemenný, z něhož doposud tyla tyranie anglická, zmizel jako sen. Na místo otupělosti a zoufalé mdloby rázem vstupovalo vědomí znovu pocítěné síly. Od Howthu až po Connemaru, od Giant's Causewaye až po Cape Clear jediný záchvat nadšení a všude zřizováno

národní vojsko — „na ochranu vlasti před vpádem ciziny". Co spomáhala Anglii všecka nedůvěra a všecko podezření vůči takémuto hnutí! Nemohouc odpověděti Irčanům: „mám dosti síly, abych vás ochránila proti cizině" — nemohla jim zakázati, aby pamatovali na obranu krbů svých sami. Po nějakém zdráhání prošel rozkaz, aby zbrojnice vydaly irským dobrovolníkům žádanou zbraň. A nežli minulo několik neděl, mělo Irsko pohromadě svou vlastní armádu 60.000 mužův, dobře ozbrojených, pilně se cvičících a nejvroucnějším zápalem pro vlast a svobodu oddychujících. Ponejprv od nešťastné bitvy na Boyně drželo Irsko opět v rukou zbraň. Na koho? „Na své nepřátely!"

Jako vyšlo celé hnutí z lůna vlastenecké menšiny protestantské, tak bylo i vedení dobrovolnických sborův těch naskrze v rukou protestantův. V čele stáli Henry Grattan a lord Charlemont. Nemohlo jinak býti za trudného dosud stavu irských katolíků stlačených do tmy nevědomosti a poroby i opuštěných ode všeho světa; tak opuštěných, že když roku 1763 našli se tři rovněž odhodlaní jako šlechetní mužové (lékař Dr. Curry z Dublína, kněz O'Connor z Ballenagaru a jistý Angličan Wyse) a začali zřizovati spolek katolíkův, který měl peticemi k parlamentu a trůnu působiti pro občanské osvobození třímilionového národa: nedovolali se podpory a účastenství ani katolické šlechty, ba ani tehdejšího kněžstva katolického.

Každý se bál o hrdlo neb statek.. Při živlu protestantském bylo naproti tomu nejen více vzdělanosti, prostředkův a zřízenosti, ale i odvahy; nuž a odvaze náleží vůdcovství.

Netrvalo dlouho a „dobrovolníci irští" počali hovořiti o věci irské slovy srozumitelnými. Nejprvé prohlásili, že „občané opásáni zbraní" nepozbývají proto ani jediného ze svých občanských práv"; na to zřídili stálou národní radu, čili „konvenci" ze svých zvolencův, aby bedlivě vyšetřovala stav země a činila příslušné návrhy. Konvence zahájila pak práci svou osvědčením, kteréž bylo ode všech 130 praporův dobrovolnických obecným hlasováním přijato a mohlo se tudíž pokládati za pravý obraz ducha vládnoucího v tomto mohutném sboru národním: v manifestaci té prohlašují dobrovolníci irští, že nehodlají sice nikterak trhati státoprávní svazek mezi Anglií a Irskem, však požadují rozhodně, aby svazek ten zakládal se na vzájemné šetrnosti a úctě k právům obapolným, a na úplné, bytelné rovnosti: „Známe své povinnosti k panovníku a chceme jim věrně dostáti, ale známe rovněž tak své povinnosti k sobě samým a jsme pevně odhodláni býti lidem svobodným." —

A jménem rovnosti žádají odtud krok za krokem: aby parlament irský byl postaven co do právomoci na roveň parlamentu anglickému, aby poslední rozhodující stolicí soudní nebyl pro Irsko nejvyšší soud anglický, nýbrž irský a především aby odstraněny byly všechny ty nespravedlivé a násilnické zákony, ubíjející v pouta irský průmysl a obchod. Tato hesla, tyto resoluce otřásaly míněním veřejným a otřas nesl se pohnutým vzduchem předvečera století 19. až do zdí Londýna. Jednoho dne vypravovalo se tam již dokonce, kterak na dělech irských dobrovolníkův jsou vyryty nápisy: „Svobodný obchod, anebo toto!" — V parlamentu irském, po třiceti letech posléz „volbami" obnoveném, učinili

se Grattan a rázný Hussey Burgh tlumočníky vzrušeného citu národa: „I nám slušelo by opásati se mečem“ — pobádal Grattan, „mečem to práva, jehož vědomí procitlo v prsou lidu. Co zdržuje nás, abychom neprojevili koruně, vládě i národu anglickému, s jakou hořkostí, s jakou netrpělivostí, s jakou nevolí nese Irsko svůj stav posavádní, ano vidí svůj sněm snížený tak hluboko pod Westminster, kde není ono nikým zastoupeno, odkud ale se nám vzdor tomu poroučí, odkud se nám vnucují tížící nás zákony a berně, odkud nás touží ovládati ne jako občany anglické, ale jako podřízené sluhy, ba nevolníky svoje.“ Hussey Burgh pak odtušil řečníku vládnímu: „Nemluvte mi o smíru a dobré vůli. Není míru mezi Anglií a námi, jest to pouze udušená válka... Anglie nasila svoje zákony po Irsku v dračích zubech, nuže nyní z nich vyrostli ozbrojenci.“

Poměr se obrátil: dnes bylo Irsko silnějším Velké Britanie. Ona musila snésti tyto výčitky a nemohla se v tu chvíli odemstít; jediné neprozřetelné slovo mohlo oněch 60.000 bodákův obrátiti proti ní a Irsko mohlo se odtrhnouti rychleji nežli Amerika. — Takž počali pánové londýnští konečně povolovat: po stu létech směl se opět vyvážeti z Irska živý skot a brav, uzenina a tuk do Anglie, povolen laskavě přímý dovoz železa a stavebního dříví z osad zámořských do Irska a nebráněno dále rybářům irským loviti velryby u Grónska i Nového Foundlandu. Ulsterským plátenníkům poskytnuty prémie na jejich tkalcovské zboží a lnářství, velkostatkářům irským dovoleno pěstiti tabák. — Tím měli býti udobřeni protestanté irští; v brzce pak došlo, na všeobecné podivení, též na irské katolíky; právě před desíti lety zavrhli v Londýně usnešení irského parlamentu, kterýmž hleděno zmírniti některé z nejhnusnějších krutostí trestního zákonníku (Penal lawsu) irského: nyní rozhodli se pánové sami k zjemnění drakonických těch zákazův. Katolíkům dovoleno, že mohou opět vlásti svobodně svým majetkem jako protestanti; že mohou dědit i odkazy činit, že si mohou koupit nebo najmouti pozemek, na jak dlouho chtějí; jedině svobodných statků nabývati neměli, aby nedosáhli vlivu na volby; dále zrušeno znemravňující nařízení, dle něhož prvorozený syn katolíkův, přestoupil-li na víru protestantskou, tím samým stal se ihned vlastníkem statků otcovských; a posléz vrácena též irským katolíkům bezpečnost zákona (Habeas corpus) proti libovolnému zatčení a vězení.

Nemalý to pokrok; ale stal-li se v naději, že naseje rozkol mezi protestanty a katolíky irské, tož selhal počet na dobro. Protestantští vůdcové dobrovolníkův znali odraziti ránu: pozdravili radostně úlevu katolíkům udělenou, jakoby stala se jim samým: „Co lidé, co Irčané, co křesťané a protestanté“ — tak zněla resoluce dobrovolníkův z r. 1778, — „slyšíme s radostí, že mají býti zmírněny trestní zákony dané proti našim spoluobčanům katolíkům, i očekáváme od prostředkův navržených nejšťastnější následky pro blaho a — samostatnost Irska.“ Na katolíky irské působila pak úleva ta dojmem as podobným, jako by člověku po léta nevinně vězněnému řekli: Jsi propuštěn. Zaradovali se sice, ale usmáli se trpce: je prý vidět, že je Anglie v ouzkých; kde že by se jinak té lidskosti v ní nabralo? Pokládali úlevu za pouhou

splátku, vynucenou tísní a strachem, rozhodně za čin nouze a rozpakův, nikoliv za skutek dobré vůle a šlechetnosti. Tak se daťívá tyranům vždy.

Po nemnoha nedělích zaznívaly hlasy dobrovolníkův znova a ještě důtklivěji: „Žádné polovičatosti“ znělo heslo, „buď úplnou svobodu irskému obchodu, anebo žádný obchod!“ Když pak se zvědělo, že továrníci Glasgovští a Manchesterští zuřivě se vzpínají na vládu londýnskou, aby pod žádnou výminkou nepovolila Irsku volný vývoz, a když ministr anglický lord North vymlouval se na tento odpor co na překážku své ochotnosti a vůle dobré: tu počali se po Irsku odbývati hlučné tábory lidu, na nichž usnášeno se, zlomiti anglický odpor ještě tužším odporem irským; na nichž zavazováno se takměř přísahou, že nebude žádný Irčan od nynějška kupovati výrobky anglické, ženy jako muži že přestanou odívati se látkami z továren anglických a potřebovati zboží anglického. Přiučeno se demonstraci té od osadníkův amerických, jakož vůbec celé to povzchopení se Irska bylo dílem ducha vanoucího z vlasti Washingtonovy ku břehům zeleného ostrova.

Nicméně byl vždy ještě mezi Amerikou a Irskem veliký rozdíl: Irčané do té chvíle — nechtěli se od Anglie odtrhnouti. Zanevřeli na ni a hrozili jí, ale nic více. Buď si pouhou bájí, že kolébka kmene irského stávala ve vlasti španělské; však cosi z ducha španělského tkví bezpečně v povaze Irův. Jest to ona hluboká oddanost ku králům, bez rozdílu ať jsou dobří nebo špatní, ona loyalita naprostá, kterouž vysvětluje genialní Buckle celý nynější stav národa španělského. Zřeli jsme, jakou nepochopitelnou věrností Irové před věky líbávali ruku, která je bila: jak byli dojati popravou onoho Karla I., který je přece o tolik oloupil a pověstným Straffordem týrával až do zoufalství; a jaktě bojovali za onoho despotu Jakuba II., když anglický národ jej odehnal s trůnu a on bez pomoci prchnul do Irska! Shrnuli se kolem něho a zakrváceli se za jeho věc, nedbavše, že to týž nevděčník, jenž obral je bezprávně o 80.000 jiter pozemkův. —

Tato vlastnost irského charakteru objevila se i nyní, kde nad hlavou Anglie zařičela nová rána: Téhož dne 16. června 1779, kdy za Oceanem Washington vyhrál bitvu u Stony Pointu a v nově zajal 543 m. vojska anglického, téhož dne vypovědělo i Španělsko Anglii válku. Ba, divné té hry osudu: jako Ludvík XVI., stal se i Bourbon španělský Karel III. bezděčným spojencem revoluce. Chtělť použiti chvíle a vyrvati Angličanům nejen Gibraltar, ale i nadvládu na mořích. — Již v červenci vplulo španělské loďstvo po boku francouzského v průliv lamancheský, ohrožujíc pobřeží anglická. Však v pravdě byla výprava určena do Irska. Kněží španělští cestovali po Irsku, aby v lidu katolickém oživovali dávné hněvy proti protestantské Anglii, kdežto opět na severu ostrova, mezi lidem presbyterianským, pracovali vyslanci amerických puritánův za stejným účelem. Leč všude nadarmo: Irové nejen že se nedali strhnouti k odboji, naopak, dobrovolníci irští střežili přístavy irské tak loyálně, že Angličané sami nebyli by mohli zastati stráži bedlivěji. Tak vracelo se již v září t. r. loďstvo španělské s nepořízenou ku Gibraltaru, „armáda francouzská“ rovněž bez úspěchu ku břehům Bretagne a Normandie. — Nuže, neměli Irčané ani

za takou službu dočkati se od Anglie vděku? Měli vždy ještě čekat na její milosti?

Když se v říjnu 1779 sešel parlament irský, navrhnul v něm Hussey Burgh, aby se podala bez dlení petice „králi irskému", v níž by se důrazně žádalo za „rozšíření obchodu irského." — Tu stala se věc v dějinách parlamentárních snad bezpříkladná: na lavici ministerské vyvstal správce pokladny Henry Flood a jal se horlivě přimlouvati za návrh — oposice, ano radil, aby se neužívalo skromných slov: „rozšíření obchodu," — nýbrž přímo se řeklo: „toužíme míti obchod úplně svobodný" . . . Nikdo nevěřil svému sluchu; pak ale propukla bouře potlesku, Flood sestupující s tribuny vládní a vracející se ze služby státní do řad oposice, vítán svými starými přáteli jako znovuzrozený syn, navržená petice přijata pak za dojmu té scény neobyčejné téměř jednohlasně. — Po dvou hodinách ubírali se veškeří sněmovníci s peticí k místodržiteli a dobrovolníci po celé cestě konali jim čestný špalír, vzdávajíce po vojensku poctu zastancům věci národní. Podobné demonstrace přesvědčují: do konce roku 1779 byly zákony zakazující Irčanům vývoz zboží vlněného a sklenného odvolány, a obchod s osadami Irsku znovu otevřen.

Nežli však odhodlala se Anglie k těmto ústupkům, hnula oposice irská otázkou neméně důtklivou a pro blaho země svrchovaně důležitou: otázkou svézákonnosti. Již v listopadu 1779 předložil Yelwerton dolní sněmovně irské návrh na odvolání pověstné akty Poyningovy, kteráž od 284 let tíhou žernova stlačovala irský sněm do mdloby a bezvýznamnosti. Stanovilať, jak víme, že nesmí se svolati v Irsku sněm, dokud se neohlásí státní radě londýnské, o čem se hodlá na něm rokovati a dokud nedojde výslovné svolení královo. Dále, že nepřísluší sněmu irskému právo navrhovati nějaké zákony, neřku uváděti je v život; nežli pak které usnešení sněmovní nabude platnosti, musí se zaslati místodržiteli na uváženou. Tento má právo buď dle vlastního uznání je zavrhnouti, aneb, neshledává-li je závadným, do Londýna je odeslati. Tam prošlo rukama korunního zástupce a rady státní, kteréž příslušelo buď zmařiti je, buď změniti po libosti. Takto změněný a nejčastěji k nepoznání zohavený zákon musil irský sněm potom buď prostě přijmouti, anebo prostě zamítnouti; oprava nebyla dovolena.

Kolikráte již, od časův Molyneuxových, pokoušela se vlastenecká menšina odvaliti tento kámen Sysifův! Kolikráte jen Flood plnou energií mládí svého horlíval v této síni proti tomuto jhu na šíji irské. Nyní znovu hlásil se o slovo. Podporoval návrh s nepohaslým ohněm výmluvnosti, stýskal si, že po dvacetiletém namáhání nedopřála se jemu čest počinu v této otázce a končil: „Pan navrhovatel buduje chrám svobody naší; doufám, že se mi ve svatyni té dopřeje aspoň výklenku." Yelwerton však dobře pokáral ctižádostivce, odtušiv: „U starých Římanův platil zákon: opustí-li muž ženu a vzdaluje-li se jí po sedm let, může jiný pojmouti ji za choť a poskytnouti jí ochranu." — Zatím zlatá svoboda byla ještě daleko. Vláda byla poslední dobou opět plýtvala hodnostmi a tituly, měla opět svou servilní většinu, návrh Yelwertonův propadl. Týž osud hrozil bezpečně také návrhu Grattanově, podanému po pěti měsících, který nemluvil o „Poyning aktě," ale prohlašoval

krátce: „Nikdo na světě, vyjma krále, lordy a poslance lidu irského, nemá práva dávati zákony Irsku.“

Nikdy nemluvil Gratten mohutněji. Vše oněmělo pod dojmem tohoto vznešeného patriotismu, této výmluvnosti překonávané toliko nadšením řečníkovým. Sněmovna irská slyšela svého Vergniauda. Když skončil památnou, dvě hodiny trvavší řeč, žádný ze stoupenců̊v vládních nehlásil se o slovo. „K svému největšímu politování,“ — píše tehdejší místodržitel irský, lord Buckingham, ministrům anglickým, „musím Vašim lordstvům zjeviti, kterak sice mnozí členové sněmovny osvědčili mi svůj zármutek nad tím, že se o věci té vůbec mluvilo, kterak mi ale spolu netajili, že jest téměř celá sněmovna přesvědčena o neplatnosti zákonův, které pro toto království vydává parlament velkobritanský.“ — — Nicméně byli všickni ti služebníci despotismu hotovi hlasovati proti svému přesvědčení. Grattan vyčetl osud svého návrhu z jejich rozpakův, z jejich bojácných pohledův ku křeslu místokrálovu. I nechtěje se toho dočkati, aby parlament irský opětně přešel přes takou otázku svobody a cti k zvyklé ubohosti „denního pořádku“ — Grattan vzal k radě Floodově před samým hlasováním návrh svůj zpět. Ale co takto padala věc Irska ve zdích nestatečné sněmovny, — dole na ulici zvedal ji lid za to tím nadšeněji na štít a Grattan uzřev to rozčilené množství, kteréž jej s jásotem vítalo, z něhož pronikaly výkřiky: „Nepovolujte!“ „Sláva vám!“ „Hanba zaprodaným!“ — poznal touž chvílí znamení, v němž jedině možno zvítěziti: pouze důraz vůle národní, toliko imposantní žádost ozbrojeného lidu mohla vrátit Irsku svézákonnost: nic jiného! Ve spolku s Floodem a Charlemantem jal se odtud pracovati mimo sněmovnu. Navrhl řadu resolucí o samostatnosti Irska, kteréž předkládal táborům dobrovolníkův a za nedlouho pozvedalo 60.000 občanův ozbrojené své rámě k přísaze, že neustanou se toho domáhati, aby království irskému vráceno bylo právo vlastního nezávislého zákonodárství, bez něhož nemůže Irsko obstáti, bez něhož není pro ně ani blahobytu, ani svobody. „Prohlašujeme“ — tak zněla resoluce velikého tábora Dunganonského — „že nebudeme na příště uznávati za zákon právoplatný nežli to, na čem se usnese irský sněm s králem irským. Žádný rozkaz ministrů anglických, žádný nález parlamentu anglického nezvrátí nás v přesvědčení tomto. Irsko má totéž právo k samostatnosti zákonodárné, jako Anglie. Vše ostatní jest usurpace, útisk a bezpráví, kteréž nehodláme snášeti dále. V tom chceme všickni státi svorně, protestanté jako katolíci, děj se co děj.“

Jiná resoluce ještě slavněji upevňovala přátelství mezi katolíky a protestanty: „Od věkův rozdvojovali nás, aby nás všecky připravili o svobodu i blahobyt. Nepodařiž se jim to více. Co synové jedné vlasti podáváme si ruku k pospolité, věrné a neúnavné obraně její práv.“

A co takto Irsko novým příbojem neskojených tužeb šíro se pozvedalo, třásla se všemohoucí druhdy Anglie na všech údech: květ její branné síly byl zničen; nejlepší vojsko její kapitulovalo před vítězným Washingtonem a Lafayettem u Yorktownu (18. října 1781) — Amerika byla pro ni ztracena, Hollandsko zmocňovalo se britských držav v Západní Indii, Francie a Španělsko lámaly samopanství anglické na mořích, Rusko, Švédsko, Dánsko, Prusko i Rakousko spolčovaly se proti

němu. — Ký div, že vzbouřil se nyní hněv lidu anglického proti neschopné vládě Jiřika III., že přinutil despotu k tomu, aby propustil svého miláčka Northa a povolal za ministry náčelníky oposice: zejmena slovutného Foxa.

Tato proměna ve vládě anglické byla spásou Irska. Osvícený a liberální Fox vyhověl tužbám nespokojeného národa bez dlení. Již koncem března, tedy as týden po zahájení nového systému, poslán do Irska vévoda z Portlandu za místodržitele s plnou mocí, aby ve sněmu irském připustil návrh na samostatnost. V poslední chvíli zkoušeno sice získati ještě něco času, avšak Grattan již nepovolil. I tak došlo posléz dne 16. dubna 1782 k rozhodnému skutku. Dublin byl toho dne svědkem scény, jaké snad nikdy více neuzří. Od úsvitu dne veskerá prostranství, veškeré ulice naplněny lidstvem, hrnoucím se ku nádherné budově parlamentu. Čtyřicet praporů dobrovolnických rozestaveno ulicemi dvouřadím, pokudkoli mohlo oko dostříci, všude pohrává paprslek ranního slunce na zbrani v rukou statného, slavnostně vzrušeného lidu. Náhle všeobecné pohnutí. Řady se porozstoupí, vše se ohlédá napnutě jedním směrem, ale v tom již také rozlehne se bouře jásotu a enthusiasmu snad bezpříkladného. Tleskaje rukama, mávaje klobouky a šátky, vzdávaje čest zbraní a provolávaje bez ustání zdar i slávu: tak vítal vlastenecký lid Jindřicha Grattana, ubírajícího se do sněmu, by tam prohlásil svézákonnost Irska.

Sotva kdy dopřáno velikému řečníku úkolu vznešenějšího a radostnějšího. Býti upřímným, nadšeným patriotou, zasvětiti se od mládí službě vlasti, trpěti a bojovati po léta boj na pohled marný a zoufalý za dobré právo její: a posléze moci prohlásiti, že jest slavně a šťastně vybojováno, že skončen jest těžký zápas šesti století vítězstvím spravedlivé věci, za niž tolik šlechetné krve bylo prolito, pro niž tolik spanilých duchův bylo pracovalo, tolik chrabrých srdcí trpělo: moci prohlásiti, že této milované otčině vzešlo dneškem jitro šťastnějšího života, zdárnější budoucnosti —: věru toť úděl v dějinách, že kraššího nelze sobě přáti ani pomysliti. Jaká to noc před tímto dnem! Kdo by změřil onu hlubinu zločinův a útiskův, kdo pojal hoře neobsáhlé, než prohlodal čas tato pouta! Však nyní posléze zdál se býti kalich utrpení odvrácen. Sen Swiftův a Molyneuxův se naplnil. Pravda, bylo nesmírně mnoho co činit. Kamkoliv oko pohledlo, všude ještě pozůstatky staletého bezpráví, loupeží a křivd. Nerovnost občanská, předsudky, porušenost, zanedbané vychování lidu a bída ukrutná. Ale vše to mohlo býti nyní napraveno. Země byla bohata, národ dělný, duševně bystrý, — jakž by sobě neuměl pomoci, an jest nyní svým vlastním zákonodárcem, an stal se posléze pánem svého osudu! — V skutku, krásné to vítězství, ale našlo také důstojného hlasatele. Nemnohými, však žhoucími slovy vylíčil Grattan dobojovaný dnes boj věkův, odhalil celou velikost této chvíle a celou krásu rozvírající se odtud budoucnosti. „Mluvím nyní k svobodnému národu!“ — zavíral: „Staletí přešla a dnes to ponejprv, kde můžete býti označeni tímto jménem. Mluvíval jsem tolikráte o věci svobody vaší, že nemám, čeho bych ještě doložil. Jen obdivovati se chci té důvěře a pevnosti, s jakou jste vytrvali, až hrozná síla veškerého lidu provedla dílo vlastního osvobození. Zastal

jsem Irsko choré, klečící . . .; střežil jsem je starostlivostí otcovskou, sledoval jeho rozvoj a pokrok, od urážek, kterých zakoušelo bezbranné, až po zbraň, kterou se opásalo, a od zbraně až po svobodu jeho! Duchu Swiftův! Duchu Molyneuxův! Váš genius zvítězil! Irsko jest nyní národem! Tento národ pozdravuju, skláním se před vznešenou jeho přítomností a volám: esto perpetua!"

VI.

První krok byl učiněn: král anglický přijal památnou adressu Grattanovu, v níž prohlašovalo se, že „irští poddaní krále anglického jsou národem svobodným, irská koruna korunou říšskou, nerozlučně spojenou s korunou anglickou svazkem, na němž visí blaho a prospěch obou národův; — avšak království irské že jest zvláštním královstvím pro sebe, zemí úplně oddělenou se svým vlastním parlamentem co jediným zákonodárným sborem svým, a nemůže býti nikdy pokládáno za pouhý jakýs přívěsek, za pouhou dobytou provincii říše britské, nýbrž má k této trvati v poměru ústavního spolku (federace), jakož bezpečně od prvopočátku zakládal se svazek obou zemí na smlouvě vzájemné a nikoliv na výboji."

Na to parlament anglický prohlásil aktou „z 22. roku panování krále Jiřího III. cod. 53," že zrušuje usnešení své z roku 1719 a pouští sněmu irskému úplnou samostatnost zákonodárnou, jakož i panské sněmovně irské přiznává opět moc soudní.

Zároveň uvolněno obchodu irskému a vojsko irské postaveno pod dozor parlamentu dublinského.

Ale správa zemská zůstala za to v rukou anglických jako vždy před tím. I na dále vládl zelenému ostrovu místodržitel a sekretář, dosazovaný ministerstvem anglickým a jemu toliko (nikoliv králi, neřku sněmu irskému) odpovědný . . . Rovněž byli soudcové irští vždy ještě ustanovováni vládou londýnskou, a veliká usnešení sněmu, měla-li se státi zákonem, musila býti stvrzena nejen králem, ale i „velkou pečetí Anglie," za niž bylo ministerstvo londýnské odpovědno parlamentu britskému . . .

Nicméně byli vlastenci irští většinou na nejvýš potěšeni. Sankvinická povaha irská se nezapřela. Přeceňovali vítězství své, ustanovili, aby se slavil památný den prohlášení svézákonnosti a osvědčovali Anglicku vděk a sympathii nepoměrnou. Nyní prý se má objeviti, kterak nejvroucnější láska k vlasti a svobodě dobře dá se srovnati s věrností k veškeré říši; a první skutek samostatného parlamentu irského záležel v tom, že povoleno anglickému loďstvu 20.000 irských námořníkův. „Přeju si především," pravil tehdá Grattan, „aby vlast naše zůstala svobodnou a pak aby irský duch nepřivykal žádnému odcizení, nebo nedůvěřivosti proti Anglii." — A největší Irčan té doby v Anglii: Edmund Burke, psal Charlemontovi: „Jsem přesvědčen, že nemůže býti silným žádný svazek, kde trvá odpor a že přirozené radostné spojení naše bude mnohem bezpečněji pevnit celistvost říše, nežli jakýkoliv systém podmaňovací, jenž snáší se s nevolí a nespokojeností."

Nuž ano, Irsko mohlo i za této nedokonalé podoby státoprávního poměru svého k Anglii prospívati a zvelebovati se, — jakož skutkem také od hodiny té průmysl a obchod jeho vzmáhal se až ku podivu rychle; — vše záleželo jen na tom, byla-li dobrá vůle a poctivost při státnících anglických, — rozum a charaktery v řadách irských.

Dala-li Anglie dar svůj Irsku upřímně, zřekla-li se svých choutek vydíravých a panovačných na dobro, chtěla-li — jakož stále ujišťovala — skutkem jen zdaru a rozkvětu Irska, pak bylo lze doufati, že veliké ty zlořády, hnětoucí dosud život národa irského, znenáhla budou strhány a odplaveny proudem osvícenějších názorů a vřelostí citu vlasteneckého, jako kry ledové za teplého úsvitu jara. A zpočátku skutečně se tomu podobalo. Osvobozený sněm irský, uchvácen výmluvností Grattanovou, počal osvobozovati lid katolický; zrušil opět řadu krutých zákonův trestních a prohlásil, že od nynějška (od r. 1782) katoličtí občané irští opět mohou nabývati svobodných statkův, držeti si koně dražší než za 50 zl., zřizovati si školy, vzdělávati na nich mládež svou ve víře katolické a všelikých vědách. Kněží katoličtí opět mohou konati veškeré obřady církve své, jedině nesmí býti při chrámech katolických zvonic a obřady nesmí se konati mimo kostely. —

Kdo byl tehdá v Irsku v držení svobodného statku, měl dle zemského řádu právo volební do obce i sněmu. Byla tudíž na snadě otázka, vrací-li se nynější koncessí katolickému lidu, pokud dosáhne podobných statkův, též právo hlasovací. Avšak tu rázem zakalilo se nebe obrozeného Irska zlověstnými chmurami starých předsudkův a nízkého sobectví. Ani slyšeti nechtěla aristokracie protestantská o přiznání jakých politických práv katolíkům, i lidé jinak osvícení a duchaplní jako na př. sám Flood zle vzpírali se každé podobné koncessi katolíkům „v této chvíli". To byla první skvrna na krásném obraze, první nesouzvuk v slibné melodii irské. Nebot jakže mělo takovéto úzkoprsé shromáždění řešiti potom otázky, jakou byla otázka půdy: tento zdroj veškeré bídy národa irského? — Však prozatím robotící lid ještě trpělivě mlčel i snášel a „mlčícímu neděje se křivda."

Jinam byla té chvíle obrácena péče vlastenců protestantských. Probravše se z prvních radovánek, shledali teprv, že svoboda Irska nestojí posud na základech tak pevných, jak se podobalo v první chvíli; že parlament anglický sice pustil sněmu irskému plnou svézákonnost, ale nijak neuznal sněm irský za vlastního, odvěkého a jedině oprávněného zákonodárce zeleného ostrova, jemuž toliko násilím bylo právo to vychváceno; že nikde výslovně neřekl: „já parlament britský neměl a nemám nikdy právo Irsku zákony dávati, a činil-li jsem tak, bylo to pouhým uchvatitelstvím."

„A to" dovozoval proti důvěřivému Grattanovi bystrozraký Flood — „není věcí nahodilou ani malichernou, jako se snad mnohým býti vidí. Angličané dobře věděli, proč nemluvili určitěji. Jako nám včera svézákonnost dali, mohou nám ji zítra opět vzíti. Neřeklit nikde, že nám vrací toliko což naše jest." Marně zapřísahal Grattan, aby podezřením takým darmo nerozsévala se trpkost v mysli, nedráždil a neurážel se dvůr, i parlament anglický, nemařila se shoda a dobrá vůle.

Flood zničil tyto ohledy, „tuto zajíkavou bázeň prosících vlastencův“ několika slovy, v nichž arci zavznělo dosti onoho kouzla i té mohutnosti, co dáno jí řečnické mluvě jeho: „A kdybych věděl,“ končil, „že hlas, jímž toto nyní dím, posledním jesti úsilím přírody, že zvuk, jímž hlas ten k vám se nese, je vzdechem, vedoucím mne přímo v hrob, v onen to hrob, kterému všickni jdete vstříc a k němuž kroky moje rychle pílí: — nicméně neustal bych přec a posledním tím dechem ještě hájil nezajištěného dobrého práva Irska! ... I vzývám boha svobody a pravdy, jenž nám tak často přál a posléz takou láskou na nás shlédl, by vás korunoval duchem moudrosti své a chránil vás před bludy poctivých, jako před úklady ošemetníků!“

Lid dával v tom Floodovi za pravdu; pamět irská nezapomněla, co umí Anglie, když jí otrne; a takž stálo za nedlouho opět ozbrojené Irsko před Velkou Britanií, dožadujíc se na ní slova celého, jistoty, ba záruky právní.

„Pokud na mně bude, máte ji obdržeti“ — zněla rovněž krásná jako neočekávaná odpověď Foxova: „Nechci, aby Irsko mělo příčiny k obavám. Přál bych si naopak, aby bylo spravováno co možná dle názorův irských a třeba i dle předsudkův irských, neboť jsem přesvědčen, čím více bude pod vládou irskou, tím více bude připoutáno k interessům anglickým“ ...

I vskutku též po nemnoha nedělích vydal parlament londýnský Irčanům od sebe toto slavné vyjádření: „V dvacátém třetím roce panování krále Jiřího III., akta c. 25.“:

„Právo, na něž národ irský činí nároky: aby byl vázán pouze zákony, kteréž dal král s parlamentem irským, i aby veškeré právní rozepře, jež počnou se u soudův irských, byly také jen v Irsku do poslední stolice, a beze všeho odvolání se k soudům anglickým rozhodovány —: to právo uznává se a platiti má pro věčné časy a nemá býti nikdy popíráno, aniž v pochybnost bráno a všeliké stížnosti a odvolání k soudům anglickým jsou marnými a ničím.“

Mohli si Irčané žádati mluvy ještě určitější a slavnější? Ano, nyní teprv uvěřili, že mají svobodu svou zakotvenu na základech žulových. Blahá chvíle útěchy luzné, — kéž byla by trvala déle!

(Dokončení.)

O písni lidu německého

se zvláštním zřetelem k prostonárodní písni slovanské.

Podává

J. Dunovský.

(Pokračování.)

Velmi známa a rozšířena jest německá píseň o třech růžích v zimě rozkvětlých — za kterouž cenu slibuje dívka zaslíbiti se hochovi. Ten dá si růže namalovat „paní malířce“ a vtipem takovým dívku překonává.

Ve slovanské poesii jest loučení se přátel rodných aneb milenců momentem nad jiné poetickým. Milenec anebo manžel dostává při rozchodné květnou kytici na znamení lásky. Bratra vyprovázejí tři sestry, nejstarší koně vyvádí, prostřední zbraň podává a nejmladší plačíc se táže, kdy ho mají a s které strany nazpět očekávat? A on (na př. v písni maloruské) odpovídá:

„Naber ty, sestro, žlutého písku,
na bílém prosij kameni;
za ranička vstávej,
začasto písek polívávej,
při záři ranní i večerní
drobnými slzami.
A pak budou, sestro, o Petru řeky zamrzati,
o vánocích kalina v lese bílým kvítkem bude zakvítati,
o Vasilu jahody budou uzrávati,
žlutý písek na bílém kameni bude vzcházeti
a siným kvítkem zakvítati,
hustým barvínkem kámen postýlati,
tehdáž mně bude, sestro, k vám hostem zavítati.“

I píseň germanská dovolává se přírody v takových případech. Nestává se to však spůsobem tak jemným a poetickým, tak dopodrobna propracovaným, jako v písni slovanské; namnoze jest to nahromadění přepodivných nemožností bez jakéhokoli spojení a významu. („Až oheň sníh zapálí, až bude rak příst bavlnu, až se stane z vody víno, z vrchu drahé kamení a p.)

Ostatně píseň německá sama není příliš bohata podobnými momenty — dojemná jich elegičnost nesvědčí jejímu charakteru. V jednom z oněch málo případů shledáváme, kterak elegická tato nálada porušena vtipným sice, ale nepřístojným umírněním. Hoch loučí se od děvčete. Kdy že opět přijde?

„Wann's schneiet rothe Rosen,
wann's regnet kühlen Wein.“

Po čase se ale vrací, nesa v jedné ruce věnec růží, v druhé pohár vína. Přijde do zahrady, kde děvče jeho spí —

„Hat mit dem Fuss gestossen
wohl an das Hügelein,
er fiel: da schneit' es Rosen,
da regnet's kühlen Wein." —

Loučení se milenců, při němž Slovanovi příroda tak soucitnou se býti jeví, jak v slovenské písni ukázáno:

„Keď sme sa mi s milým rozlúčovať mali,
ai ta zem plakala, čo sme na něj stáli.
Keď sme sa lúčili pod zeleným stromom,
tyé ptáčky plakali, čo seděli na ňom" —

vložil Němec ve dva verše:

„Wo sich zwei Verliebte scheiden,
da wächst nicht mehr Laub und Gras,"

v nichž příroda dochází platnosti.

I shledání se milenců děje se zde pod lípou, pod stromem tedy, kterýž (budiž mimochodem řečeno) v poesii norské jest předmětem nad jiné důležitým, významným, tajemnou mocí obdařeným.

Mnohdy, kde Slovanovi příroda věští, radí, hrozí, kde jej kárá a trestá, přichází Němci hlas s nebe, někdy anděl, čert aneb jiný ještě prostředek, rozumu i citu se příčící, podivný a nemožný.

Tak v písni Bulharů prosí bratra sestra, zlou švakrovou z vraždy na jedináčku jeho spáchané obviněná, aby v domě krve nečinili, ale odnesli ji na zelenou horu, kde jest suchá jetelina, suchý strom a vyschlý pramen. Je-li vinna, zaklíná se, nikdy ať pramen neproteče, suchý strom se listím neošatí, jetelina ať se nerodí. Donesli ji na zelenou horu: pramen protekl, suchý strom se zazelenal, jetelina vzrostla. — V písni srbské umírá nevinně odsouzená sestra, ale

„kud god kapca krvi propanula
rumena sa ruža procvàtila."

Za to na zlou švakrovou přišla hrozná nemoc, jež trvala devět plných roků:

„od kosti jí maso odpadalo
a skrz kosti prorůstala tráva,
ve trávě té rodily se zmije,
krev jí pily, pod žebry se kryly,
na srdci jí prospávaly zimu
a ve vlasech letem hnízdily se."

Dali ji koni usmýkati na vlastní její žádost:

„Kam jen krůpěj krve její padla,
tam vyrostly kopřivy a trny,
tělo její kde se položilo,
jezero se zemí provalilo — —"

Průčelí Alcazaru v Seville.

V německé písni dochovalo se jen nepatrné echo tohoto dávného hovoru přírody s člověkem. Vrah zabil oběť nevinnou:

„Und wo ein Tröpflein Blut hinsprang,
da sass ein Engel ein Jahr und sang,
und wo der Mörder das Schwert hinlegt,
da sass ein Rabe ein Jahr und kräht.“ —

Sem náleží také prokletí.

V písni slovanské není prokletí zjevem neobyčejným, ale vždy jest plno významu a poesie. Proklíná obyčejně matka neposlušné a nezdárné děti, a kletba její se vyplňujo. Jest to důkazem neobmezené úcty Slovanovy k matce, jakožto strážkyni rodiny, svazku jemu nejposvátnějšího. Na slovo matčino celá příroda poslouchá a slouží.

„Dvě husičky, dvě sestřičky
zaklnuté od mamičky“,

koupávají se v potoce pod Smoleňským zámkem (v písni slovenské); v písni české proklíná matka dceru, že s milencem dlouho stála a vodu od studánky nepřinášela,

„aby stromem byla
javorem vysokým
s tím listem širokým“;

v písni bulharské, že bratříčka pokolíbat nechce, aby nerodila, dokud ryba nezapěje na Černém moři a kámen nezahude na Staré planině.

Leč proklíná i nelaskavá tchýně (v písni ruské) nevěstu svoji v jeřabinu:

„Staň ty se, snacho, jeřabinou,
to jeřabinou kudrovatou,
odrostky — drobné děti tvé!“ ...

anebo v topol:

„Do bílého svitu topolem se stala,
tenká i vysoká i listem široká,
bez slunéčka září, bez větru se chvěje.“

A proklíná nejen pohněvaná matka a zlá tchýně (kteráž vlastně pomáhá si kouzlem), proklíná i panna Maria tři stromy: osyku, aby stále se chvějíc, nikdy pokoje neměla, jedli, aby bez ovoce zůstala, brslen, aby se věčně zelenal a neměnil, za to, že jí, když s Ježíškem utíkala, na poušti stínu neposkytly (srb.); proklíná pak i sv. Dimitrij (jinde sám Kristus) devatero synů nevděčných (v překrásné legendě srbské), kteří starou matku svoji, když je byla všecky těžce odchovala, do hor vyhánějí

„by ji snědlo jakés divé zvíře“:

„Devět synů — kamenů to černých,
devět nevěst — devět stěn to chladných,
dvé vnoučátek — dvé holoubků bílých,
lítajících ode stěny k stěně.“

S tímto prokletím a zároveň s rozmanitým přetvořováním se člověka, jímž píseň slovanská v pravdě oplývá a velice se zdobí, shledáváme se i ve starých zpěvech skandinavských; leč v poesii německé zachovaly se leda nepatrné stopy. Proklíná sice posud matka neposlušnou dceru, ale nevyzývá k tomu již všemohoucí přírody, leč všemohoucího ďábla. Proklíná i odmrštěný milenec vyběravou dívku:

„De Düvel scholl di holen
up dinen Hochtietsdag!“
a „der Teufel kam geritten
auf ein schneeweissem Pferd,
tanzt dreimal in die Runde
und fuhr mit ihr zum Fenster hinaus.“ —

A čertem zaklíná se dívka sama v písni „Der Teufel und die Müllerstochter“, kterážto píseň jest nejzřetelnějším svědectvím, jak poesie německá odpadla od živého zdroje přírody. Vypravuje se v ní o dívce, která třikrát se matkou stala, dvě děti ve vodě utopila, třetí do dutého stromu pohodila, a při svatební hostině pod věncem sedíc za muže se právě vydává. Zatím nalézá pastýř v dutém stromě nemluvně, které řečí rozumnou mu sděluje, že on jest jeho ujec a matka že jest hroznou vražednicí. Pastýř přinese dítě ku hostině:

„Die Braut soll meine Mutter sein!“

„Wie kann ich deine Mutter sein?
Ich trag' ein grünes Kränzelein.“

„Wohl unter dem grünen Kränzelein
hast du getragen drei Knäbelein.
Zwei hast du in das Wasser gelegt'
und mich in ein'n hohlen Baum versteckt.“

„Ei! so wollt' ich, dass der Satan käm'
und mir den grünen Kranz abnähm!“

Sotva že to vyřkla:

„Der Satan zu dem Fenster 'rein kam
und ihr den grünen Kranz abnahm.“ —

Ďábel má zde vůbec široké pole působnosti. Setká se na př. v lese s děvčetem a hned se mu představí. Načež děvče se mu odevzdává:

„Sind sie der Herr von Teufelsheer,
so machen sie mit mir, was si wollen.“

Ďábel promění ji v koníka a jde ku kováři, aby ho dal podkovat.

„Der erste Nagel, den er schlug,
das Pferdchen schwitzte Menschenblut.
Der zweite Nagel, den er schlug,
das Pferdchen kriegt' ein'n Menschenfuss.
Der dritte Nagel, den er schlug:
Hör auf, mein Vater, ich hab' genug!“

Bohužel, že tento ďábel dostal se z Německa i do zemí slovanských (jmenovitě k nám Čechoslovanům — aspoň pokud se legend

týče, pak k Lužičanům a v míře největší ku Slovincům), kdež počíná si jako doma, německou povahu v ničem nezapíraje.

Nahoře uvedená píseň o mladé matce vražednici jest i ve slovinském národním básnictví, a to až na nepatrné odchylky s předešlou téměř kongruentní.

Podobného rázu jest píseň slovinská o matce nerozumné, která po 7 let dítě kojivši, pekelnému kupci je prodává. Kupec vezme dítě, otočí povijanem jednou — dítě zčerná, otočí po druhé — z podnehtí mu kape krev, otočí po třetí — mozek z hlavy stříká. Tuť teprvé matka v nevýslovné bolesti obrací se ku kříži:

„O križ, o križ, o križ bôžji,
na teb' vsa bôžja moč leží!“

Jiná matka prokleje dceru, že nechtíc uposlechnout, odchází na tanec:

„Když mojí vůle nechceš dbát,
nechť si tě vezme vodní muž!“

Vodní muž přijde a požádá dívku za tanec. Dívka praví, aby jí ruku tolik netiskl — ale on tiskne ještě víc, a tiskne, až jí z podnehtí kape krev. Po tanci vyletí s ní ze dveří a uvrhne se do vody. Zde ji chová a domů k matce na návštěvu propustiti nechce, dokud mu syna neporodí. (Svazek vodníka neb horního ducha s dívkou pozemskou není v germanské poesii věcí neobyčejnou, ovšem ale nenaskytá se již u Němců, kde všechen nádech mythický již nadobro jest zmařen.

U Skandinávců náležejí ballady a romance tohoto thematu posud k nejkrásnějším. Látka tato podobá se ostatně i duchu slovanskému. Obyčejně však bývá u Jihoslovanů vodník zaměněn Turkem uchvatitelem).

Povšimnutí zasluhuje v tomto smyslu také pěkná ballada germanská (u Němců posud zachovaná) o dvou sestrách, z nichž starší, černá jako zem, sestru mladší, bílou jako záře sluneční, svržením do vody usmrcuje, závidíc jí její krásy i jejího ženicha. K mrtvole přijde hudec, vynese ji na břeh

„und macht sie ne schöni Harfe drus.
Und er nimmt der Jungfrau schneeweissi Brust,
und die Harfe muess stimmen und schlinge just:
Und er nimmt der Jungfrau Fingerli do,
und macht si Harfeschrube dervo.
Und er nimmt der Jungfrau Goldlöckeli,
die müen em Harfesaite sy.“

Pak si zajde k domu, kde má starší sestra právě svatební veselí, a hraje. Zahraje poprvé — nevěsta sedí bez pohnutí; zahraje podruhé — oděv s ní spadne; zahraje potřetí — mrtva k zemi klesá. (Srov. naše „Housle javorové“ a polskou pohádku „Píšťalku“).

Konečně třeba se zmíniti o hrobu.

Slovan obdařil hrob svůj veškerou poesií a vírou v život budoucí. Příroda, až sem ho doprovodivši, jako družka milená a nerozlučná těla jeho schránu kvítím nejkrásnějším obsypává a na dlouhé časy znamená mohutným javorem neb dubem, štíhlým borem neb i topolem. Ona

vyrovnává nesrovnalosti, vinu s nebem smiřuje, srdce truchlících naplňuje útěchou a povznáší šťastnou víru.

V písni slovinské umřeli dva milenci:

„Jeho ve hrob položili proti slunce východu,
a ji ve hrob zakopali proti slunce západu.
Z jeho hrobu vypučela pěkná růže červená,
na jejím pak hrobě zkvetla pěkná bílá lilie —
obě rostly až vyrostly s kostelíkem v rovnou výš,
sloučily se, objaly se, rostly dál až v nebes říš."

Podobně u Srbů. Pochovali nešťastné milence podle sebe:

„Pod zemí jim spojili jich ruce,
do nich dali zelené jim jabko.
Nad milencem zelený bor vzroste,
nad milenkou ruměná pak růže,
Kolem boru ovine se růže,
jak hedbáví o kytici smilku,
obepíná štíhlé jeho větve
jako dívka milencovu šíji."

Nejinak u Malorusů. Pochovali syna před kostelem, nemilou nevěstu za kostelem. Nad ním vyrostl zelený javor, nad ní běloučký topol —

„Aj tu jich mohyly sobě sblížily se,
javor s topolem k sobě schýlily se!"

Jak ctihodné stáří má již tato poesie hrobu, dokazuje nejlépe okolnosť, že již ve zpěvu nordickém objímají se dvě lípy, vzrostlé na hrobech nešťastných milenců Tristrama a Isoldy, z nichž on pochován byl za zeď hřbitovní, ona pak na hřbitov. A posud u všech národů germanských, vyjmouc pouze Němce, spatřujeme tento obraz v plné svěžesti a síle.

Tak na př. u Švédů. Na rozkaz vévodův nelidsky usmrtili pana Freudenburga, postiženého v lásce ku spanilé Adelině, dceři vévodské, maso jeho pak připravili a slečně k jídlu předložili. Věrná milenka dobrovolně umoří se hladem. Milenci jsou pochováni do společného hrobu.

„Vyrostla lípa na jejich hrobě
a stojí zelená k soudné až době.
Na střechu kostelní vypíná se,
větvička s větví objímá se."

(Dokončení.)

Z pamětí
ruského herce P. A. Karatygina.

(† dne 7. října t. r.)

Podává

Edvard Jelínek.

Dramatické umění zkvétalo na Rusi s podivuhodnou rychlostí. V době, kdy v Anglii a ve Francii ruch dramatický v životě literárním i uměleckém dostoupil tak značného významu, že ani vítězným novověkem nebyl předstihnut, dřímala ruská uměna v hlubokém ještě spánku. Cokoliv se v dávnější době ve smyslu tom na Rusi objevilo, bylo pouhým mihnutím zahraničního světla, kteréž ale brzy, bez všech důležitějších stop zaniklo. Tím větší pozornosti zasluhuje netušený obrat všeho života ruského národu, jaký nastal téměř neprodleně nastoupením Petra Velikého na trůn ruský. Petrova vláda rozdělila ruské dějiny na dvě ohromné, velice rozdílné epochy — na minulost a budoucnost, a přirozeno jest, že obraty tak velkolepé i na rozvoj divadelní neméně velikým vlivem působily. Nebude zajisté od místa, dotknouti se několika stručnými slovy chudičké minulosti dramatického života na Rusi, kterouž doba novější dvojnásobné nabývá zajímavosti.

Je zjištěno, že již car Michal Fedorovič se bavil scénami polských a německých „potěšníkův", jak se tehdáž hercům na Rusi říkalo; v starých pamětích čteme, že za času druhé svatby téhož cara Michala obdržel jakýsi polský „potěšnik", Juška Proškura, v náhradu za své „potěšitelné" umění nový kostým, totiž: „černou barchetovou čugu se stříbrným vyšíváním, jasně atlasový kaftan se zlatým vyšíváním, a kalhoty purpurové barvy" — vše to v ceně 18 rublů — což na tehdejší dobu v Rusku značný byl peníz.

Hry cizozemských divadelních vlašťovek měly pranepatrný význam a sloužily jedině k okamžité zábavě panujícího vladaře a nejbližší jeho družiny. I tím, že se moskevské „potěchy" nesly duchem středověkých mysterií, neměly nic čistě ruského na sobě a nelišily se téměř ničím od podobných her zahraničních. Tak dělo se až do Petra Velikého.

Neohrožený reformator a tvůrce nynějšího Ruska byl první, jenž nemalými obtížemi razil dramatickému umění (modernímu) cestu do Moskvy a nedlouho potom též do Petrohradu.

Již v prvním roku svého neunavného vladaření poslal do Moskvy společnost světských herců a dal na červeném náměstí vystavěti pro ten účel zvláštní, dřevěné divadlo. Aby dobrým příkladem předcházel, navštěvoval car osobně často toto první divadlo a donucoval tím i dvořenínstvo ku návštěvě. Provozování některých světských her spůsobilo ovšem nemalé pohoršení, jmenovitě v kněžstvu a v kruzích přívrženců staré doby, neboť jako veškeré skoro novotiny Petrovy, považována i tato za hřích, jehož každý se měl chrániti. Obzvláště ale neslušné bylo voditi do divadla dívky a paní, které vždy před tím téměř úplně

od veřejného života odloučeny byly. Avšak Petr žádným protivenstvím ani zakořeněným předsudkem se nedal zastrašiti a podivuhodnou, železnou vytrvalostí překonal veškeré obtíže. Vzdělanou, budoucnosti přispůsobenou půdu zanechal svým nástupcům.

Za panování Anny a Elišky účinkovaly na dvoře vladařském rovněž cizozemské společnosti divadelní, jimž „hojně bylo všeho," leč současně objevil se první ruský herec, v plném značení toho slova, Fedor Volkov, syn kostromského kupce, člověk neobyčejně nadaný a přičinlivý; týž pořádal divadelní představení v Jaroslavově. Když o tom carevna zvěděla, pozvala jej k sobě s celou družinou, mezi níž se nalezal nejčelnější herec Dmitrevskij, a tito pak sestavili první ruskou společnost carského ruského divadla.

Doba Volkova a Dmitrevského bezprostředně souvisí s novější dobou ruského divadla. S těmi jmeny spojuje se řada jiných, jichž působení vytvořilo v době poměrně velmi krátké zajímavé dějiny divadelní, umělecké i literární.

Vedle Volkova, Dmitrevského, Jakovleva, Šušerina, Brjanského, Molčalova, Ščepkina, Sosnického, Martinova, Sadovského, Samajlova a jiných*) neposlední místo zaujímá nedávno zemřelý P. A. Karatygin, jeden z nejzasloužilejších herců a spisovatelů.

Karatygin přináležel k nejstarším pamětníkům ruského divadla. Upomínky jeho uveřejněné v nynějším desítiletí v rozličných ruských časopisech, jmenovitě ve výborném petrohradském sborníku „Русская Старина", jsou neocenitelným materiálem k poznání dějin ruského umění a života vůbec. S důkladnou znalostí spojuje se dovednost líčení, čímž zápisky Karatyginovy nabývají dvojnásobné ceny. Litovati jest, že zápisky ty, rozptýlené po různu v menších částích, dosud v úplné, celkový obraz poskytující sbírce vydány nebyly. Však i to, co nám jest přístupno, podává dosti jasný přehled divadelního ruského života z první polovice našeho století v kruzích literárních, uměleckých, společenských, namnoze i dvorních, o čemž by nám jiné spisy sotva lepšího poučení podaly.

Karatygin líčí živě poměry tehdejšího života jako umělec, jako spisovatel, ale především jako člověk ryzí povahy. Prost všech malicherných náhledů a důměnek vypravuje své upomínky z dob již dávno minulých spůsobem jednoduchým, nelíčeným, přec ale významným a často i velice tklivým. Karatygin seznamuje nás s životem vlastním, s okamžiky veselými i smutnými, obracuje pozornost na vynikající členy petrohradského divadla, na přemnohé své současníky, na správu divadelní, zasvěcuje nás v historii zákulisního života a nezřídka zabíhá i do sfér carských. Tím vším jsou zápisky jeho jasným obrazem života i doby.

Největší zajímavostí vynikají Karatyginovy zápisky z oněch dob, kdy kromě herecké činnosti byl povolán k řízení divadelní školy v Petrohradě a kdy se částečně věnoval též pokusům spisovatelským.

---

*) S. Burakovskij: Очеркъ исторіи русской сцены въ біографіяхъ ея главнѣйшихъ дѣятелей. С. Петербургъ. 1878.

Roku 1832 byl učitelem dramatického umění na divadelním učelišti známý toho času herec Jakub Grigorěvič Brjanskij, jenž náležel sice k nejnadanějším, ale nikoli k nejpilnějším učitelům budoucích „artystův“. Z té příčiny vymohl si u ředitelstva pomocníka (помощникъ), jímž jmenován byl beze všeho vybírání osvědčený pro svou snaživost Karatygin s ročním platem 600 rublů. Pomoščník, v našem smyslu sekretář, má v ruském životě služebním rozsáhlý význam, neboť žádný vyšší úředník ruský se podnes bez pomoščníka, jenž vlastně všechnu práci vykonává, neobejde. Takovým stal se též Karatygin. Brjanskij bral plné důchody a Karatygin pracoval. Ta okolnost nebyla však nikterak na ujmu horlivosti, jakouž se nově jmenovaný, dříve zbytečný pomoščník povolání svému věnoval a nemálo jej musilo ovšem těšiti, když záhy došel k přesvědčení, že se mu žactvo nejen láskou, ale i patrným pokrokem v umění v daleko větší míře vděčilo, než jeho pohodlnému předchůdci.

Karatyginova působnost v dramatickém učelišti jest spojena s přemnohou pěknou upomínkou. Pod jeho dozorem, jeho péčí vzrostla celá řada později proslavených umělců.

Maksimov, jenž čítal tehdáž teprv 16 let, prozrazoval již mnohé známky budoucího „jeune premier“. Kromě něho náležela k navštěvovatelům divadelní školy ještě značná řada jiných: Martynov, slečna Kolbrechtova, dívka nevyslovné půvabnosti, dvě sestry Stepanovy, Griněvá, Bormotová, Feodorová, Semenová, pak Leonidov, Boronov, Prussakov, Markoveckij, Prochorov, Smirnov (starší), Krajuškin, Gudonov a j. v. Mimochodem připomínáme, že při učení hlavní váhu kladl na dobrou výmluvnost: „Jasná, správná řeč a čistá výslovnost — to jest hlavní základ každého dobrého umělce!“

Karatyginovy zásluhy docházely stále všeobecnějšího uznání, tím více, že nadané a dobře vedené jeho žačky i žáci poznenáhla na veřejných divadlech se značným úspěchem vystupovali. Udělovány mu pochvalné dekrety, ba na odporučení knížete Gagarina obdržel od samého cara zlatou tabatěrku — ale hmotné jeho důchody se neměnily. „Nevidělo se jim platiti,“ dodává zasloužilý učitel, za jehož práci jiný bral peníze. —

Na celé pouti jeho umělecké činnosti nic se mu tak nezprotivilo, jako — režisérství. Ačkoliv s místem režiséra byl spojen značný plat 4000 rublů a kromě toho „plný“ příjem, nepřijal je nikdy. Příčiny, proč se „výnosného místa bál“, byly rozličné a sám je ve svých zápiskách velmi rozmarně vylíčil: „Režisér — prostředník mezi vrchností a spoluúčinkujícími; režisér má vyhovovati té i oné straně, a možno-li to? Nakloní-li se k straně jedné (mluvím z přesvědčení), nepochybně vzbudí nespokojenost na straně druhé. A pak samolibost umělecká — a zde samolibost dvou polů! Kdo neví, jaká jest ženská samolibost? zkus to, na příklad, a dej přednost některé nadané herečce — křik strhnou její méně nadané sokyně. Osměl se říci sestárlé agnesě, že nadešel čas, aby zaujala místo odkvětlých děv neb blahodějných matek — ona jest hotova tobě ve svém oslepení oči vyškrábati. Připomeň některému z těch umělců, že mluví nesmysl, že nepojímá charakter své

úlohy, aneb že není ustrojen jak náleží — a uhlídáš! ... o zákulisních malichernostech raději nemluvím ..."

Kromě těchto příčin, zajisté již o sobě dosti závažných, byly i jiné, pro které skvělé postavení režiséra přijmouti se zdráhal. Jednalo se mu přede vším o vlastní činnost uměleckou a literární, k nimž celá jeho duše nepřekonatelnou láskou přilnula. Přijmutím režisérství vše zamilované by musil zanedbávati.

Ačkoliv mu režisérství několikráte nabídnuto za nejskvělejších podmínek, vždy odepřel lákavý tento úřad.

V tu samou skoro dobu povolán byl k vyučování dramatickému umění při námořnické škole. Podobnému předmětu nevyučovalo se na žádném vojenském ruském učelišti, i zajímava jest příčina, pro kterouž se právě při námořní škole „divadelní cvičení" zařídilo.

Stalo se jednou, že nebožtík car Nikolaj Pavlovič přijel na prohlídku do námořnické školy. Při té příležitosti došel nepříliš milého přesvědčení, že i starší „gardemarináři", již školu v krátké době opustiti měli, velmi nejasně, namnoze špatně mluvili. Car obrátil na tuto okolnost zřetel a promluvil k přítomnému admiralovi Krusensteinovi (řediteli téže školy) tato slova:

„Ivane Fedoroviči, tvé žactvo špatně mluví ... mumlají, jazyk jim vázne ... nelze to napraviti? Povolej některého dramatického herce, aby se s nimi v té věci zaměstnával. Ať je cvičí v hlasitém čtení básní, třeba i ve hrách divadelních, aby se napravila jich výřečnost."

Carova žádost ovšem bez váhání vyplněna. Admirál Krusenstein vzpomněl si na P. A. Karatygina, jenž též za nedlouho úřad mu svěřený v námořnické škole nastoupil. Takovým spůsobem zaveden v námořní škole nový předmět deklamování, jedenkráte za týden. Karatygin zaměstnával se se svými neobyčejnými svěřenci velmi pečlivě, dával jim předčítat zajímavé úryvky z nejpřednějších ruských poetů z Puškina, Gribojedova, Gogola, Kukolnika, Polevého a jiných. Vyučování setkalo se s dobrým zdarem a mělo do sebe i mnohou velmi příjemnou zábavu, jakouž poskytovaly jmenovitě o svátcích pořádané „divadelní večery". Karatyginovo zaměstnání v námořnické škole trvalo dosti dlouho; teprv po smrti admirála Krusensteina vzdal se této činnosti, avšak jen částečně, neboť kdykoliv se v námořním „korpusu" v požerské neb jiné kadetní škole nějaké divadelní představení pořádalo, vždy býval dávný učitel a rádce „mluvení" k dotyčnému řízení volán.

Vůbec nebyl nikdo po celou dobu jeho mnoholeté služby ku pořádání soukromých divadelních představení tak často volán jako on. Vítali jej v salonech nejvyššího dvoru i petrohradské aristokracie, jakož i v komnatách „vojenských spektaklů". Byl téměř jich duší a měl tím ovšem příležitost k bezprostřednímu styku s nejpřednějšími osobnostmi tehdejší doby.

V první polovině let třicátých rozvinul obzvláště čilou činnost — vystupoval téměř každý den! Leč úlohy, jakéž mu tou dobou ředitelstvím udělovány, nebyly v žádném ohledu důstojny tak snaživého a nadaného herce. „Kromě sladkých milovníků", praví, „představoval jsem nespokojence, služebníky a těm podobné, vší tvářnosti postrádající osobnosti. Avšak právě ta okolnost byla zdrojem všelikých osudů; jako

představitel mladých lidí, bylo mi starati se o neúhonný kostym, o vždy čisté prádlo, rovněž čisté rukavičky, lakýrky, a vůbec jsem musil býti pamětliv, abych zevnějškem svým nevzbudil u obecenstva posměch — což při skromných důchodech, na jakéž jsem byl odkázán, nemalým bylo uměním. Ředitelství žádných mimořádných přídavků neposkytovalo.“

K podobným nesnázím připojovaly se ještě trampoty domácí, jichž v životě jeho nebylo právě po skrovnu, neboť nezřídka se jich ve svých zápiskách trpkou tklivostí dotýká.

Jmenovitě roku 1839 stihnul dům jeho nešťastný osud; jedna rána následovala za druhou. Choroba několika dětí uvrhla celou domácnost v žalostný stav. Dojemně líčí Karatygin smutné ty okamžiky, kteréž za oběť si vyvolily život milované Ňady.“ — „V ten večer (kdy děvčátko umíralo) byl jsem nucen vystoupiti ve hře dobrého přítele, Šemajeva, jemuž jsem spoluúčinkování odepříti nemohl — byly by povstaly jinak veliké nesnáze. Odjížděje do divadla, poceloval jsem ubohou dcerušku, u níž se již již jevily známky smrti, učinil jsem křížek — a jel jsem komedie dělat! Počtěnějšaja Publika!“ volá Karatygin: „Neposuzujte vždy příliš přísně našeho bratra — artista, nepotěší-li vás někdy s plným úspěchem; vždyť on také jest mužem, otcem, členem rodiny! .... Jak jsem ten večer hrál — nepamatuju se, divím se jen, jak jsem vůbec mohl tehdáž pojmouti svou úlohu. Vrátiv se z divadla, zastal jsem děcko své v posledním tažení; za hodinu vypustilo nevinnou duši. —“

Ačkoliv Karatygin nejevil tehdáž rozhodný talent pro veselohru neb dokonce pro frašku se zpěvy, přece nejednou byl donucen v takových úlohách hráti, byť i proti vlastní své vůli. Jinak dařilo se mu však i v tomto oboru dosti šťastně, ano při některých komických výstupech vděčilo se mu obecenstvo hlučným potleskem, jenž nebýval v době tehdejší tak obyčejným jak nyní.

Památný pro celý život Karatyginův byl rok 1838. Nepatrná na pohled událost měla veliký vliv na celou jeho budoucnost. Téhož roku totiž zavítala do Petrohradu proslavená tanečnice Taloni a spůsobila ve všech vrstvách divadelního obecenstva pravou horečku.

Hned po prvním představení stala se půvabná Taloni předmětem „neukrotitelného“ zbožňování a nebylo kruhu přátel, v němž by se o ní nadšeně nebylo mluvilo.

Příležitosti této statně se chopil Karatygin.

Když se měl 25. dubna (1838) odbývati jeho příjem, vyvolil si k tomu slavnostnímu představení Puškinovu Rusalku, francouzskou veselohru „Patnáctiletý král“, ruskou drobotinu „Dům na petrohradské straně“ a posléz „Lože I. pořadí na poslední představení Taloni (Ложа Iго яруса на послѣдній дебютъ Талони) jím samým sepsaný žert v jednom jednání. Karatyginova veselohra měla do sebe ovšem velmi mnoho přítažlivého, a ačkoliv práce ta nebyla ničím jiným než pouhým, jednoduchým žertem časovým bez trvalejší ceny pro budoucnost, setkala se přece s úspěchem nad očekávání skvělým, úspěchem, jakéhož „by ani s nejlepší truchlohrou neb činohrou nebyl dosáhl.“ První představení vydařilo se co nejlépe, příjem byl ohromný — a sám

nebožtík car vyznamenal herce — spisovatele za šťastnou myšlenku drahocenným prstenem.

„Lože I. pořadí“ provozována v jediném měsíci 15kráte, vždy při úplně vyprodaném divadle, což v měsíci květnu, kdy se petrohradská společnost rozjíždí za hranice, na své statky neb blízké dače, za událost neobyčejnou považovati sluší.

V tak netušeném úspěchu veliký též úděl měli jednotliví herci a herečky; mladá umělkyně Asěnková, tehdejší miláček petrohradského obecenstva, byla v rozkvětu svého krásného nadání, Martynov, Maksimov, Grigorjev a Vorotnikov učinili seč byli a zasloužili se takto v míře nemalé o celkový zdar věci. Kromě toho budiž podotknuto, že v téže hře nápodobili herci v jednotlivých úlohách některé vynikající, v Petrohradě všeobecně známé osobnosti. Karatygin sám praví: „Myšlenka, napsat tu drobotinu, vznikla v šťastné chvíli. Napsal jsem ji v pěti neb šesti dnech, ale výhody, jaké z ní plynuly, byly ohromné.“ Od těch okamžiků dávalo mu ředitelství i obecenstvo přízeň svou v míře dvojnásobné na jevo a lichotivý tleskot nebyl již zjevem tak vzácným, jako před tím. Avšak výše všeho cenil Karatygin „carskou přízeň“ a nejednou opakuje, že sám car nepřetržitě mu dával důkazy skutečné lásky až do své smrti na jevo.

A skutečně, carovi se líbila nepatrná hra snad více, než komukoliv jinému. O tom svědčí i ta okolnost, že při některém z prvějších představení navštívil spisovatele — herce osobně (v průvodu velikého knížete Michala Pavloviče) na jevišti, kdež mu nejlichotivějšími slovy vyjádřil své uznání.

Bylo v obyčeji, že car každoročně v měsíci říjnu neb listopadu na krátkou dobu do Gačiny nedaleko Petrohradu se přesídlil, aby tam v kruhu rodinném několik okamžiků volnému oddechu věnoval. S ním odjížděly do Gačiny i některé vynikající osobnosti, vyšší úředníci a carovi milostníci. Žilo se tam zcela volně, beze vší přetvářky. Z rána bavila se společnost procházkou neb honem, oběd odbýval se jednoduše a večerní chvíle krácena hrou v karty, skrovným koncertem, nějakou šaradou a rozličnými zábavami.

Při jedné takové příležitosti (asi r. 1840) povolal car do Gačiny několik herců, aby uspořádali domácí představení — Karatyginovy drobotiny. Samo sebou se rozumí, že Karatygin příslušel k povolaným. Car sám rozdělil úlohy, byl účastníkem předběžných zkoušek, kteréž samy o sobě se vyznačovaly velikou veselostí a zachoval takovým způsobem v paměti všech spoluúčinkujících herců velmi příjemnou upomínku. Večerní zábava ovšem sloužila k všeobecnému uspokojení.

Herečky, na tomto představení účinkující, obdržely od cara „v pamjať“ skvostné náručnice, z nichž každá byla opatřena vhodným nadpisem pro jednotlivé osoby.

Konečně budiž ještě podotknuto, že Karatyginova dramatická drobotina provozována v průběhu dvou let na Petrohradských divadlech 200kráte, a že dvě vydání téhož plodu v době velmi krátké byly úplně rozprodány.

„Старые люди живутъ уже воспоминаніемъ!“ (staří lidé žijí

vzpomínáním) omlouvá Karatygin obšírnost, s jakouž vylíčil v každém ohledu zajímavé „dějiny“ své Lože I. pořadí.

Pro příští příjem opět si napsal žert „První červenec v Petrohradě“ (narozeniny carevny), leč hra tato, ačkolineminula se úspěchem, neměla toho zdaru, jako pokus první.

V pamětích výše jmenovaných často se činí vděčná zmínka o zvláštní zálibě carově k divadlu a hlavním jeho činitelům. Poměr, jaký se tou dobou na Rusi mezi carem a hercem vyvinoval, byl zajisté daleko význačnějším, než kdekoliv jinde a působil užitečným vlivem na všecken ruch dramatického života. Vynikající ruští herci byli téměř v bezprostředním spojení s carem, jenž nezřídka jim dával důkazy nejen veliké své moci, ale i své vzácné přízně. Okolnost ta měla ovšem v nejpřísnějším období ruské censury dvojnásobný význam — a že život herecký bezprostředně byl spojen s censurním otroctvím, s dostatek jest známo. Zajímavý příklad uvádí Karatygin ve svých zápiskách z dějin ruské censury a „carské lásky.“

„Herečka Asěnková,“ praví, „těšila se pro své krásné nadání přízni tehdejšího cara Mikuláše v míře nemalé. Dvě leta před její smrtí, roku 1839, napsal N. A. Polevoj k jejímu příjmu nové drama „Параша Сибирячка,“ ale censuře nevidělo se práci tu k provozování připustiti. Spisovatel i herečka přišli tímto rozhodnutím do zoufalého položení. Jediný prostředek zbýval — domáhati se nejvyššího rozřešení. Asěnková odhodlala se k poslednímu tomu prostředku a při vhodném okamžiku prosila cara osobně o nejmilostivější blahosklonnost. Car dal si drama předložiti. Času zbývalo již velmi málo. V trapném očekávání bědovala Asěnková nemohouc, jak snadno lze si pomysliti, o rychlé vyřízení této žádosti druhou prosbou vladaře obtěžovati. Tu stalo se, že při jednom z nejbližších vystoupení tanečnice Taloni car mezi jednáním loži svou opustil, aby jeviště navštívil. Jakmile mne spatřil, byla první jeho otázka: „Na který den určen příjem Asěnkové?“

„Za dvě neděle,“ odpověděl jsem.

„Prohlednul jsem téměř zcela předložené drama Polevého,“ vece car, „a nevidím v něm ničeho, co by provozování vadilo. Zítra vrátím rukopis. Navštiv Asěnkovou a pověz jí o tom. Ať mne neobviňuje, že jsem já přes čas zadržel její hru... Což dělat? měl jsem v té chvíli na práci věci trochu důležitější, než divadelní hry.“

Carským tedy slovem skončila se věc pro Asěnkovou velmi šťastně. Litovati jest, že tato velice nadaná, poetickými názory nadchnutá umělkyně nebyla dlouho ozdobou petrohradského divadla. Zemřela již r. 1841 v plném květu svého krásného nadání, právě rok po smrti rovněž vynikajícího Djura. Asěnková i Djur věnovali se svému povolání s celou duší, nepřekonatelnou vřelostí, bezpříkladnou nezištností. Kromě uměleckých předností vynikali oba vzácnou ušlechtilostí v životě společenském.

Poukázali jsme již na okolnost, že hmotné postavení ruských herců nebylo tou dobou tak skvělé, jak by se souditi mohlo. „Miláček obecenstva“ i Djur jsou nejjasnějším toho důkazem. Asěnková působila při divadle šest let a teprv rok před smrtí „uzavřen s ní kontrakt,“

t. j. dostávala plat. Leč i tento těžce vybojovaný kontrakt malými se vyznačoval výhodami — za jednotlivá vystoupení ustanoven bídný honorář 5 rublů. Ještě hůře dařilo se Djurovi, jenž plných deset let sloužil a přec žádných honorářů za jednotlivá představení se nedočkal. Karatygin si vůbec ve svých zápiskách často stýská na hořký osud svých bývalých kolegů, jichž sláva dávno již pohřbena v mohylách smolenského hřbitova.

Kromě zápasu o byt hmotný bylo jim ještě bojovati s různými živly nepřátelskými, jakýchž při správách carských divadel v Petrohradě nikdy nebyl nedostatek. Přízeň i nepřízeň byla zde báječně měnivá.

Dlouho trvalo, než rozhodné nadání Asěnkové došlo uznání. Když navštěvovala divadelní školu, poslal jednou ředitel téže školy, kníže Gagarin, pro její matku (taktéž herečku), aby „zcela kategoricky“ vyslovil své nejvyšší mínění o nadání mladé svěřenky. „Vy sama jste nadaná umělkyně,“ vece kníže Gagarin, „ale u vaší dcery nespatřuji žádných schopností; vezměte ji raději ze školy, neboť zůstane-li zde ještě déle, nedospěje na nic jiného, než na nějakou statistku — což vám zajisté nemůže býti příjemno.“ Leč ani matka, ani dcera nedaly se tím odstrašiti. „Konec dílo věnčí!“ praví ruské přísloví.

Asěnková svěřena na další cvičení osvědčenému herci Sosnickému, jenž o skutečném nadání snaživé dívky se v plné míře přesvědčil. Jak ji později sám car při každé téměř příležitosti vyznamenával, již z předu jsme naznačili.

Stálým spoluúčinkujícím Asěnkové byl též výše jmenovaný Nikolaj Osipovič Djur, umělec vynikající a člověk vzácných cností. Bylť on nesmírným nepřítelem všech zákulisních intrik, z kteréž příčiny si nevalné přízně u svých kolegů získal. Nic jej na světě více nepopudilo, jako přímo v tvář vyslovená chvála: „Odložte ničemný ten zvyk,“ pravíval v rozhorčení, „chválit někoho v jeho přítomnosti; kdož uvěří naší upřímnosti, když veškeré naše umění spočívá v — líčení!“

Dosti nepatrná nesvědomitost kteréhokoliv z jeho kolegů, jmenovitě ale pochlebování a patolízalství naproti všemocnému „načalnictvu,“ nacházely v něm vždy ostrého karatele. V takých okamžicích byl jazyk jeho na obě strany broušeným mečem. Protož často mu Karatygin připomínal, aby se mírnil, že vlastní silou staré zlořády společenské nepřekoná.

„Vím, Peteňka (= Petříčku, tak nazýval Karatygina), vím, že lid nepřekonám, leč co mám dělat, když sám sebe překonati neumím,“ odpověděl Djur.

Byl to umělec v pravém toho slova smyslu. Účinkoval s rozhodným úspěchem ve velkých operách, v činohrách, dramatech i ve veselohrách. Kromě toho byl též výborným hudebníkem a — tanečníkem. Ničím nebyl více potěšen, jak požádáním, aby pro nějaký přednes neb kuplet příležitostní hudbu složil. I na tomto poli mnohostranné své činnosti vytvořil plody dobré, kteréž nejednou došly zaslouženého uznání. Hudbu pro dramatické drobotiny Karatyginovy skládal obyčejně Djur. Roku 1836 zasnoubil se s Marií Dmitrjevnou Novickou, nejoblíbenější tou dobou tanečnicí petrohradskou.

Avšak jak Asěnkové, tak i jemu květy života záhy opadaly.

Zpráva o jeho chorobě roznesla se po celém téměř městě a nezřídka se stávalo, že i lidé neznámí k němu dojížděli, aby se o stavu jeho zdraví dozvěděli.

Tragi-komickou událost vypravuje Karatygin z jeho posledních dnův. Jednoho dne, dva měsíce před jeho smrtí, zazvonil kdosi prudce u jeho dveří. Djur nebyl tehdáž ještě na lůžko upoután, a jelikož v té chvíli ani manželka, ani sloužící doma nebyli, sám otevřel.

Před dveřmi stál jakýs kupčík v „sibirce.“

„Čeho je vám třeba?“ ptal se Djur.

Po delším otálení odpověděl kupčík: „Odpusťte, ... je zde .... kvartýr achtéra pana Djura?“

„Jest, jest, čeho je vám tedy třeba?“

„Slyšeli jsme, že ráčil (изволилъ) skonat .... a poněvadž jsem obchodník s rakvemi .... dodávám nejlepší jakosti ....“

Djur odkázal kupčíka na budoucnost — netušil zajisté, že bude tak blízká.

Zemřel 9. května 1839 pln tklivé starosti o svou ženu a nezletilou dcerušku. Car Mikuláš, uznávaje zásluhy jeho o rozvoj dramatického umění na Rusi, přiřknul dceři jeho 500 rublů roční podpory. Djurův pohřeb odbyl se nad pomyšlení tiše; nebylo ani vavřínových věnců, ani okázalých řečí, ani šumných průvodů. Pohřben jest na smolenském hřbitově, kdež prostý jeho náhrobek zdobí slova: „Отъ почтителей его таланта“ (od ctitelů jeho nadání). —

Ve stínu lípy.

Od

Svatopluka Čecha.

(Pokračování.)

III.

Dík, pane mistře,
— s pousmáním děl
mládeže pěstoun, štíhlé prsty noře
lehounce v tabatěrky hnědý pel,
jak ptáče letem perutě své v moře —

dík za příběh, jenž bájce roven smělé,
ač znak má pravdy bezúhonné v čele.

Zejmena věřím rád, že v bujném pychu
vévodil humór při besedě mnichů.
Květ veselosti bují v stínu kápí,
když vinná rosa lupeny mu skrápí.
Nesvědčíť duši lidské věčný smutek,
v ní stále mraky střídají se s jasem,
a veselosť jen výš se vzepne časem
pod žíní drsnou, pod ranami důtek.
Kdys nahledl jsem v žaltář z dávných věků —
mnich pobožný jej na pergamén psal —
a hle! květ mnohý barvitého vděku
kajícných žalmů verše proplítal
i mnohý rarach, z askétova štětce
vyklouznuv drze na posvátnou blánu,
jak opíče tam vhoup' se k nohoum světce
gótických liter zlatou na lianu
a šklebnou lící hlásal v časů příval,
že mnich již dávno slabé chvíle míval. — —

Než čekal jsem, že z příhody té divé
snu vyloupne se finta škádlivá.
Vždyť spánek útvary své proměnlivé
v kroj skutečnosti časem odívá.

Zpomínám noci jedné, noci žalné.
Mráz ovíval mne za varhany v kůru
a pod nohami zbožných davy valné
se v beztvárnou mi rozplývaly chmuru,
v níž svíce oltářní tak divně plály,
jak bludičky, když mlhou tančí v dáli.
A bezvýznamně, jako vody ruch,
pastýřské písně šuměly mi v sluch,
ty starodávné prostonězné zpěvy,
že vzešla hvězda nad betlémský lán,
že narodil se, narodil se z děvy,
nebeské z růže kvítko, Kristus Pán.

Jen zvykem prsty po klavesách spěly, —
však myšlenky mé v minulosti dlely.

Dům nízký vidím, v hojné révy zdobě.
Na práhu jeho něžná postava,
půl děva vesnická, půl města robě,
drůbeže davy pestré svolává.
Jeť popelka to, zapomněvší skrýti
za rána dárek blahopřejných vil:
klobouček slaměný, jenž plný kvítí
na stuhách hedbávných jí klesl v týl.
Vlas prostý vlnou bohatou se lije
na pružná ramena, po jemnou hruď,
dlaň bělostná kol zrní zlaté sije
a lahodný rtík vábí: puť puť puť!
Mrak perutí se hemží v šumném plese
u nohou jejích, v jasném zápraží —
tak nejprv jsem ji spatřil, vraceje se
z vycházky ranní, s knihou pod páží
a líbezný ten obraz prostých vděků
nesmaže s paměti mé ruka věků.

Pak viděl jsem ji v jizbě polotmavé,
jak ve závoje lehké bílé stíny
přede mnou stoudně líčko vila smavé,
na skráních majíc vínek rozmariny.
Však posléz rozptýlil ty skoupé sněhy
prst její laškovný a z pod závoje
dvě hvězdy májové, tak plné něhy,
plesaly němě: Tvoje! Navždy tvoje!

Pak viděl jsem ji, klonící se tiše
nad stinný oblouk prosté kolíbky,
v níž unešeny do snů divné říše
houpáním jejím, písní, polibky,
dvě hlavičky lnou k sobě v růžném znoji,
jak pod ochranným listem poupě dvojí.
Mé rámě k srdci blahou vine matku
a na jejích ret můj teď hoří rtech.
Kolíbky šelest — vrkot kolovrátku —
praskání ohně — dítek jemný dech —
bouř zimní oknem v liché řinčí zlosti —
O, božský půvab šťastné domácnosti!

A teď? — Mým dítkám v lůžka zasněžená
ukolébavku zimní vichr sténá
a ženuška má v pusté jizbě leží.
Jak nevěstě jí opět závoj střeží
bělostnou mlhou vděkuplné líce —
však chladné prsty nezdvihnou jej více.

Kol hosanna! i alleluja! pěli,
zvon kovovým se v ples ten mísil rtem,
varhany jasně pod rukou mi zněly —
však duší válo temné rekviem.
Poslední smutně sestupuju s kůru
a potácím se sněhem k domovu —
tisíce světel hraje po azuru
i po bělostném země příkrovu.

Má jizba plna stříbrného jasu,
že paprsků mi jeví klidný ples
list myrty každý ve drahém tam vlasu
i svatých obrázků těch pestrou směs,
jež snesla soustrasť na tu mrtvou vnadu,
jak suché lupení dech listopadu.

K mrtvole sličné v kolena jsem klesl
a ruku její chladnou ke rtům vznesl.
Nadarmo žhoucí vláha na ni padla —
již neokřeje lilie ta zvadlá!
Což na věky již spjata ledným chladem
tak miloteplá druhdy, hebká pleť?
Ni jeden ještě stisk? — A ruka pádem
zazněla temně v žalnou odpověď.

Jen jednou, ještě jednou zbuď se, milá,
tvůj druh tu zoufá — a ty klidně spíš —
vždyť jsi mi věrnou těšitelkou byla —
zda žalostné mé prosby oslyšíš?!

Ať kdekoli tě tají duchů sídla,
té prosbě neodoláš, buď kde buď:
jen jednou ještě odlož hvězdná křídla
a vrať se v tuto mramorovou hruď,
jen jednou ještě v tichém, krátkém vzdechu
otevři pro mne oči blankytné,
a libým rtem mi šeptni pro potěchu
jediné slůvko lásky soucitné!

Tak volal jsem — leč stínů jenom roje
po tváři její v tajném hrály chvění
a na rtech usmání, v němž zastihlo je
anděla smrti chladné políbení.

Za rána teprv dovedli mne k loži —
toť byl můj štědrý večer, hod můj boží.

Míjeli dnové líným, hluchým krokem,
bez cíle, vděku rok se střídal s rokem.
Jak báje rek, mdlým okem touže k rovu,
jsem přikován pněl v žití pusté skále,
vzpomínek dravci obletován stále,
již ránu mou vždy rozdírali znovu,
mé síly chably, skrovný statek hynul,
květ každý uvádal, kam krok se šinul,
pošmourných askétů jsem přijal mravy,
hled lidský míjel, řeči souzvuk jarý
a skrytě pěstoval jen bol ten dravý,
jenž v srdce moje zatínal své spáry.
Později v knihách úlevu jsem hledal.
Zejmena rád jsem vědy perutí
v nesmírné světů prostory se zvedal,
v zářící slávu nebes klenutí
nad tento svět, jenž ve kvítí svém hluchém
i s mravenčím kol něho lidstva ruchem
mou hruď jen steskem plnil, nechutí.
Leč kdy jsem bádavými vědy zraky
rej světů známých vyměřil a sčet'
až po nejzazší bledé stálic mraky,
kam ducha lidského se vznáší let,
kam v závratných se čísel vine šiku,
let miriády měře v okamžiku,
a kdy jsem představil si sbor ten celý,
tušených světů spoustu veškeru,
jak nespočetný písek, zlatoskvělý
v nesmírném velemoři étheru
i jiných světů miriády k tomu
co pouhý prášek v kosmu šírém dómu:

přec bez potěchy vracel jsem se k zemi —
vždyť v obrovském tom hmoty pantheónu
jsem darmo hledal, kde tam perutěmi
můj anděl kývá v toužném hlavy sklonu.
Ze spousty knih jsem těžké zdvihal skráně
a raděj pod oblohu živou spěl,
kde často s milosrdné nebes báně
útěcha, jíž jsem v knihách nenašel,
v podobě luzné sechvěla se ke mně
po mostě stříbroskvoucím, mléčnou dráhou, —
tu kolena jsem nížil k prachu země
a srdce pookřálo zraků vláhou.

Byl štědrý opět večer. Z jizby pusté
mne vypudil roj temných myšlenek
do spousty sněhu, metelice husté.
Jí kmitala zář jasných okének
pod bílých krovů ledovatým svahem
jak očka dětská, jiskřící se blahem.
Ples šuměl po vsi — chvílí zazněl náhle
přeletem saní zvonec, dívčí smích —
a do hlaholu zvonů zněly táhle
radostné zvuky rohů pastýřských.

Leč já jsem prchal z radostného ruchu
bez cíle sněhem ve kraj zatmělý,
až hlahol zvonů zasínal mi v uchu
jak andělských jen křídel ševely,
nesoucích pokoj dobré vůle lidem;
též má se hruď tu naplnila klidem.
Zrak vlhký s tichým pozoroval sněním
hvězdiček bílých dovádivý rej,
jenž nesčíslným jemným políbením
mi rozpálený chladil obličej.
Sníh padal houšť. Však přál jsem si té chvíle,
by bez ustání takto padaly
na hlavu mou ty chladné hvězdky bílé,
by pozvolna se v rubáš spřádaly
a pochovaly jemně pod závějí
hruď sirou bez potěchy, bez nadějí.

V tom náhle sněhu chaos třepetavý
lehkého stínu chmůru tajemnou
objevil zraku; jemný obrys hlavy
pak zřetelně se mihl přede mnou.
A jasněji se jevil, určitěji,
až rázem hlavinku jsem poznal — její.

Těch kadeří jsem poznal světlé vlny,
milostné tílko, lehkou chůzi vil,
klobouček slaměný, jenž květů plný
na stuhách růžových se svezl v týl,
tu dívku půvabnou, jak první jitro,
když ozlatilo rajských palem sbor. — —
Nesmírným blahom zachvělo se nitro,
až slzou trysklo vlnění to v zor.

V tu chvíli zapomněl jsem, že to robě
v mou paní rozkvetlo a zvadlo v hrobě.
Vše prchlo z paměti a v blahém zdání
jsem za dívenkou spěl, jak v dávný den,
kdy poprvé jsem takto chvátal za ní
a dostinout ji váhal roztoužen.
Ta stezka tehdáž v olší ranním stínu
k tichému luhem vlnila se mlýnu.
A vše tak nyní. Vánice ta krutá
v zelený kolem změnila se luh,
v němž nesčíslná září očka žlutá
a sněžných motýlů se hemží ruch,
jímž pěšina se vine do dálky
pod lehkou nohou vábné rusalky.
Však běda! V mihotavém nyní chvění
podoba něžná bledne, rozplývá se.
I spěchám blíže — saham v roztoužení
po roucha prchavého siné řase —
tu ke mně obrací se ladná víla —
ne dívka již — zjev paní vděkuplný,
kol údů ztepilých jí sněžné vlny
vlající závoj lehce rozestýlá
a s tváře bledé, jež se ke mně kloní,
zář očí krásných těšivě se roní.
I roste, roste ve hvězdné až kraje
postava vzdušná, hasnouc pojednou,
jak mlha závoj třepetavě vlaje
v oblasti širé vlnou průhlednou —
již jen ty oči v rozplynulé tváři
od nebes ke mně sklánějí se v zem —
teď hvězdy dvě tam vysoko jen září
nad bílé střechy chudým obrysem.

Okénka světlého se chytám rámu
do sněhu klesnuv před neznámým krovem,
jenž nade mnou hrá kmitem jasných plamů
v ledových ostnů věnci křišťálovém.

Tu poznal jsem, že k cizí kamsi chatě
jsem polospánkem objat zabloudil

sněživou nocí — jiný řek' by svatě,
že choti duch jej tamo přiloudil
z úmyslů tajných, lásky puzen plamem,
přioděv těla vzdušného se klamem.

V okénko hledím. Jizba nízká, skrovná
a přec tak vábná, plná drobné zdoby,
již ruka pilná schraňuje a rovná, —
mi připomíná zašlé s chotí doby.
Nádobí čínské, lože povlak sněžný,
mech v okně kyprý, na něm Betlém něžný,
na skříni jablek uzardělých řada —
vše, jak to mívala choť moje ráda! —
Strom vánoční se hvězdičkami kmitá
a zlatý ořech kývá s každé snítky,
do stínu jeho milostné dvě dítky
peřestá vábí hříčka rozmanitá.
Stařenka šedovlasá scvrklou dlaní
v krabice sahá tajuplnou skrýš
a před lesklá jich očka v usmívání
báječnou Liliputu kouzlí říš
z nizounkých postav, obydlí a stromů, —
máť sličná opodál se těší tomu.
Přec není bez chmůry ten obraz jasný:
postavu paní mladé ovívá
truchlivou vlnou černý hedbáv řasný
a její hled se nyní zarývá
nad lože v obraz, obestřený flórem,
v uvadlých nezabudek vínku sporém,
rty, řasy paniny se jemně chvějí
a slza vytryskla teď v líce její.

Jí zajisté též schází bytost milá
k vánoční besedě — a křeslo páté,
jež nyní slzíc k stolu přistavila,
zpomínce jistě zasvěcena svaté.
I prostřeno má vedle krásné paní
před židlí tou neviditelný host,
jenž duchem jistě z nadzemí se sklání
v tu svatonoční tichou společnost.

Pojednou vstala paní, vztáhla ruku,
hled zakotvila v okno ztrnulý,
vzkočily dítky obě v plesném hluku
a z jizby o překot se hrnuly.
Jásavé „tatínek!“ se v cupot mísí
a již ti šotci na šíji mně visí.

Máť sličná za nimi se kloní s práhu. —
Což činit? Do teploučké vcházím koby
a dím, kdo jsem a co té svaté doby
sem hustou vánicí mou vedlo dráhu.
I slyším navzájem, že v blízkou ves
jsem zbloudil k chudé po lékaři vdově.
K večeři zvou mě. Díky! Zvou mě nově,
bych zhrdavě jim spaní neodnes'
a na obrat již ruka švarné ženy
plášť s ramenou mi snímá posněžený.

Na křeslo u stolu mě nutí prázné.
I přisedám — ves odpor na rtu vázne.
Polévka vonná přede mnou se kouří,
bych poohřál se po sněhové bouři.
A musím vyznat, po drahné že době
lahodná prósa dobré kuchyně
mne opět jednou podmanila sobě.
A brzy jak ve vlastní rodině
jsem seděl v lidiček těch cizích středu
u kamen praskavých. Jak stříbro ledu,
jež drobnou perlou ve vlasech mi tálo,
i srdce mé se zvolna rozehřálo.
Já o choti, o mrtvém ona muži
jsme mluvili, v hovoru svěží vínek
jsme natrhali s keře upomínek
tak mnohou bělostnou i černou růži.
I žertů pak jsme rozzvučeli zvonce,
na rubu šachovnice hráli mlýnek,
ořechy louskali a konec konce
punč zakouřil se z útlobokých sklínek.
V má ramena se kloní s obou stran
hlavinky dítek jak dvé klasů váním.
Spí stařena. Již čas, bych s děkováním
opustil vděkuplný tento stan!

K domovu kráčím. Čisto září nyní
hvězdnatá obloha a řízou sněhu
na spící krajině se klénot jíní
v bezčetných jisker jasném blýská žehu.
Však také v duši mojí hravý jas
teď rozptyloval těžkou žalů chmůru
a když jsem o půlnoční seděl zas
nad zbožným davem za varhany v kůru,
tu zasáhl jsem jaře do kláves,
že chrámem zvučný rozlehl se ples
a slavně hlásal s pastýřskými zpěvy:
že hvězda vzešla nad betlémský lán,
že narodil se, narodil se z děvy,
nebeské z růže kvítko, Kristus Pán.

A konec víte. Za rok na sanici
od vísky nedaleké v naši vos
s rolniček smíchem, sněžnou plískanicí
jsem štěstí bývalé si domů vez'

IV.

V tom vojínova berle ranou silnou
dopadla na stůl, pozor budíc všech.
Loč naznačiv tak náladu svou sdílnou,
rek jednonohý dlouho pestrý měch
před sebou rovnal, plnil dýmku líně,
očima koulel v husté brvy stíně,
ssál dýmky vonný dech, ssál volně znova,
než s dýmu mrakem vypustil ta slova:

Hle, jak pan učitel nás pěkně bavil
příhodou zimní, prostým věcí sběhem,
jak na kadetře slovo k slovu stavil
a mluvil děl, než tehdá bloudil sněhem!

Pa — naše zima! Směšné! Páni drazí,
konejte pochod, jak náš konal pluk
Tyrolskem k jihu, dolů za Inšpruk,
v italskou stranu přes Alp sněžné vazy —
pak teprv zvíte, co jsou zimní mrazy!

Až balvány se budou kolem řítit
a ledovce vám cestou rudě svítit
až spatříte, jak v ustrnutí sklenném
umrzlý vodopád se skály visí
a ledu škraloup naleznete kdysi
na polévce své v kotli nad plamenem,
až ruka přimrzne vám k pušky kovu,
nad kámen komisárek ztuhne v pěsti
a zpláčete-li touhou po domovu,
jen hráchy ledu lící pozachřestí:
pak teprv nosy vaše fialové
skutečné zimy zvětří rodný stánek
a naše mrazy noční tříkrálové
vám promění se v teplý jara vánek.

Však za to dole na lombardské pláni
plamenná obloha nad smavý kraj
jak žhavá klenba safíru se sklání:
kam pohled sahá, zemský vidíš ráj
od stromu k stromu réva věnec vine,
s oranžů zlatem snoubí hrozny siné.
Jen jedno zpomínku naň sladí málo:
že podívání to mne — nohu stálo.

Jak vše se přihodilo, povím hned,
ač s pravdy pouze vděkem, bez ozdoby.
Rád myslí zalétám v ty krásné doby,
když otec Radecký nás k slávě veď'.

Maršálek taký nezrodí se zas!
Když před bitvou tak vstoupil mezi nás
a laskavě jen začal: „Dítky moje —"
hned rty se třásly, zrak nám slzou tál,
od pluku k pluku valným mračnem voje
vzdychání, slza šířily se dál,
až naposled se kolem v jednu notu
armáda celá dala do vzlykotu.

Však za to — huj! — když kynem jeho dlaně
armáda naše v plném blesku zbraně
za polnic vřesku, bubnů víření
rozpjala křídla k vítěznému letu:
tu dychtil každý po krvavém střetu
jak po veselém plesu hýření.
Tu mohli šumaři ti vlaští znáti,
jak má se na válečnou basu hráti,
jen jednou vesele jsme břinkli v strunu —
hned Carlo Alberto se skácel s trůnu.

Šestkrátstotisíc čekalo nás Vlachů
v lombardské pláni — málo bylo strachu.
Našinců vojsko spatřilo je rádo
jak hejno lačných vlků jehňat stádo.
Však tři dni plné bitva burácela,
děl hudbou hřímavou se chvěla zem,
po kopách mrtvá padala tam těla
jak ve žní době klasy pod srpem.

V den třetí poklesl též smrtnou kulí
náš plukovník, všem drahý. Na mém klíně
umíral tiše, v libém révy stíně.
Chtěl ještě poslední svou napsat vůli —
přinesli buben, papír, péro vraní —
za inkoust posloužila rudá krev:
tak sepsal závěť třesoucí se dlaní
a naposled rtem bledým pozachvěv,
hasnoucím okem projevil mi přání,
bych pečoval o kšaftu vykonání.
K přísaze zdvih' jsem ruku. List pak v botu
jsem zatím schoval větší pro jistotu.

Hned na to bitvy vlna v prudkém toku
k nám přikvapila — všechno couflo v zad —
jen já jsem po jednoho druha boku
příboji nepřátel zlý odpor klaď.

Vůz žebřinový, s klisnou v předu statnou,
od něhož pán před bitvou prchl v dáli,
nám v tuto chvíli službu konal platnou.
V něm s puškami jsme za žebřinou stáli
a tak se vznítil bojovný náš zápal,
že záhy řady útočního sboru
se proměnily v mrtvol děsnou horu,
po níž se zadní pracně vzhůru drápal.
Nadarmo spousta velkých, malých kulí
nám kmitala se bzučíc kolem zraků
jak chroustů roje v letě za soumraku
a děla hřměla — stáli jsme jak z žuly.
Již již nám vítěznou den kynul slávou,
tu náhle kůň se boje splašil vřavou
a tryskem — běda! — unášel nás s místa.
kde vítězství se smála čáka jistá.
Než zkrotili jsme prokletého koně,
vůz na zad odnesl nás tisíc sáhů
a nepřátel roj, volnou spatřiv dráhu,
v před za námi se valil v prudkém honě.

Náhodou soudruh ke mně shlédl stranou
a náhle vykřikl: „Chval duše boha!
Mně zdá se, hochu, že ti schází noha!“
Přihlédnu. — Ďáble! — Nemluvil řeč planou.
Ta tam je noha! Levá chybí v páru,
dělovou koulí v letu odňata.
Já necítil to v boje prudkém žáru —
teď teprv hlodá bolest prokletá.
Ďas měj si nohu! Hůř mi v srdce bije,
že v botě na ní testament se kryje.

Tam kdesi zůstal v nepřátelském roji,
jenž hučí blíž, jak moře ve příboji.
Přec nohu z něho vyloviti musím —
s odvážnou myslí podnik slavný zkusím.
Druh udatný a věrný k mému přání
na záda silná vzal mne bez váhání
a takto dýmu mračnem, deštěm střel,
levicí hrdlo jeho objímaje,
pravicí ocel z pochvy vynímaje
v nejhustší zástup nepřátel jsem vjel.
Sem tam se v jejich mrak můj palaš hřížil,
a jako blesk se s jejich zbraní křížil,

již nohu svoji na zemi jsem shled'
a pod páždí ji bleskorychle zved'.
Však tu — o běda! — druh můj k mrtvol řadu
pode mnou klesl, objat smrti nocí,
a já tu s šavlí, přelomenou v pádu,
na trupu jeho ležím bez pomoci.
Již odevšad se nad mou holou skrání
palašů smrtná blýskavice sklání.

Však náhle v poucouflém vrahů roji
sám — Carlo Alberto přede mnou stojí
se štábem svým. Náš kousek zoufalý
mu dalekohled jevil z povzdálí
i přicválal, by za mou chrabrosť skvělou
zpět propustil mě k našim se ctí celou.

Tak o jedné jsem ze slavného boje —
pod páždím nohu — k našim připutoval
špalírem všeho Albertova voje,
jenž přede mnou ves řadou salutoval.

Kšaft odevzdal jsem. Ale noha moje
s vojenskou slávou byla pohrobena
na místě samém hrdinného boje.
Mramoru deskou hrdě ozdobena
mohyla tamo zlatým písmem věstí,
jak uměl Čech tam hrdině si vésti.

Nechť cizí hrouda nohu mou tam víže!
Však shledám se s ní, páni, jednou svatě,
až přehlížeti bude světa kníže
armádu velkou v dolu Josafatě.

(Dokončení.)

Král stepi.

Román

od

Serváce B. Hellera.

(Pokračování.)

Nadešel den, kdy v salóně slečny Adelaidy první soirée se měla odbývat. Stará hraběnka Saburová, na jejíž firmu se všechno pořádalo, byla jaksi slavnostně povznešena a po celý den plna něžných starostí, aby vše s elegantním vkusem bylo upraveno, aby nikde nic nebylo křiklavého, nic výstředního, nic přepjatého, slovem aby celé arrangement prvního večera bylo důstojné dámy, kteráž ve svých mladých letech dýchala vzduch dvorní. Toutéž pečlivostí byla proniknuta i Adelaida, pro niž nastávající večer znamenal první samostatné vystoupení v oboru salonním, nový pokus na uhájení žádoucího postavení v společnosti, začátek nové výbojné výpravy po rozhodném nezdaru výpravy první.

Den uplynul rychle a dříve, než si starostlivé dámy žádaly, rozložil se nad Petrohradem olověný soumrak, z něhož se hustá chumelice prosypala, město v čirou tmu zahalila a ulice záhy vysokým sněhem postlala. Tím časem rozžaté svítilny zápasily těžce se spoustou sněhových vloček, kteréž za úplného bezvětří tiše, ale v úžasném množství na zem se snášely a všechen ruch pouličního života dusily. Na jedenácté linii Vasiljevského ostrova, kdež dům slečny Adelaidy se nalézal, nastalo úplné ztišení — pěšky neodvažoval se nikdo na ulici a sporé sem zabloudivší povozy ujížděly měkce jako v peřinách.

Hraběnka Saburová, odstoupivši od neosvětleného okna, pravila Adelaidě:

„Vidíš, milé dítě, sama příroda nám přeje. Taková povětrnost vábí lidi ke krbu, činí je přítulnými a dělá veselou mysl. Těším se na dobrou zábavu.“

„I já se těším,“ odpověděla Adelaida, „ačkoliv mám starost, jak se nám večer vydaří. Nemyslíte, cher maman, že už je čas dát rozsvěcet?“

„Nemůže škodit,“ odpověděla hraběnka; „aspoň se zkusí světlo. Musíme teprv nalézti pravou míru osvětlení.“

Za půl hodiny byl celý dům jasně osvětlen a za hodinu přijel první host — kníže Rumjancov. Uplynula zase půl hodina a u podjezdu zastavilo se rychle po sobě několik kočárů. Vešla řada pánů s velkými řády, mezi nimi státní rada Sibirjakov, několik důstojníků a dam v oslňujících toilettách. Adelaida dělala nejlíbeznějším spůsobem honneury a snažila se vdechnouti všem co nejrůžovější rozmar. Měla, jako obyčejně v podobných případech, štěstí; salón plnil se rychle nejen hosty, nýbrž i šumem veselých hlasů a každá číška čaje, která vysrknuta byla, množila jarou mysl a obecnou spokojenost.

Mužská společnost sestávala z mladých šlechticů, několika bankéřů, státních úředníků, důstojníků a umělců; ti všichni byli v neobyčejném rozmaru, neboť tak lehký, vší pedanterie a napjatosti prostý tón, jaký zde panoval, byl jim skoro novinkou. Zásluhu za to přičítali všichni slečně Adelaidě, libujíce si, že je přece jen značný rozdíl, dává-li společnost starší paní nebo mladá slečna.

„Mně je," říkal jeden, „jako bych nebyl v hojně navštíveném salóně, nýbrž samoten v boudoiru líbezného děvčete." — „A mně zase," ujišťoval jiný, „připadá všechno, jakobych byl v domě a společnosti své milenky, cítím se jako ženichem." — „Mně opět se zdá," trumfoval třetí, „že jsme se tu sešli na milostný turnaj, že chceme všichni zápolit o slečnu Adelaidu a že bude králem, komu ona podá kytici." — „Abych také něco řekl," pravil čtvrtý, „mně je tak volno a veselo, jako bychom si byli vyšli na dobrodružství, kteréž sice mnohou slastí kyne, ale v němž naprosto žádné nebezpečí nehrozí. Takový salón nám scházel: važme si ho a pěstujme jej!"

Tak a podobně mluvíce, rozjařovali se pánové do větší a větší nenucenosti, kteráž by se málem byla stala povážlivou, kdyby nebyla v čas přibyla kněžna Lidie Odojevská s hraběnkou Zavalskou. Jejich příchodem dostalo se teprv společnosti jakéhosi vyššho povzbuzení, pravé salonní sankce. Nenucený rozmar sice zůstal, ale zábava vpravila se do obvyklých konvencionálních forem.

Přítomní umělci provedli první koncertní produkci na dvou pianech a jedněch houslích, a po obvyklé hře, kteráž hlučným potleskem odměněna byla, rozstoupila se společnost na několik skupin, ve kterýchž se jako o závod dvorné řeči pronášely, vtipy dělaly a drobné historky vypravovaly.

V jedné skupině, kteráž se byla v postranním zeleném kabinetu na křeslech rozsadila a do kteréž byla právě slečna Adelaida na chvilku zavítala, vypravoval mladý advokát Matvějev všelijaké drastické případy z praxe petrohradských byrokratů, chtěje tím po svém zvyku a spůsobu přítomné úředníky a zejmena státního radu Sibirjakova poškádlit. Ale pan Sibirjakov nebyl tím nikterak popuzen, nýbrž pocítil, také obvyklým spůsobem, spíše potřebu, aby historky kousavého advokáta přetrumfoval. Povstal tedy a promluvil:

„To všechno, pánové drazí a dámy, není ještě nic. Abyste seznali, jaká úplatnost a spolu raffinerie za našich dob, to jest: když jsem ještě mlád byl, mezi úřadníky, ba i soudci panovala, povím vám událost, do kteréž jsem později důvěrně byl zasvěcen. Tehdá říkalo se v salónech,

že jediný neúplatný člověk v Rusku je císař. To byl ovšem velice přepjatý vtip, ale že se udělal a opakoval, nebylo vlastně s podivením, když namnoze i náčelníci soudních dvorů úplatky brali, jak právě chci vypravovat. Jistý nehrubě zámožný zeman vedl již několik let civilní proces, a dosud nebylo lze konce a výsledku dohlednouti. Tu přišel k němu jednou sekretář soudního dvoru a dal mu na srozuměnou, nezaplatí-li presidentovi deset tisíc rublů, že dopadne rozsudek proti němu. Nebohý zeman, který snad ani tolik kopějek na hotovosti neměl, lámal si dva dni hlavu, jakby věc zaonačil, a tu napadlo mu, aby se obrátil na hraběte Benkendorfa, náčelníka tajné policie, o němž se vypravovalo, že s velikou horlivostí o to usiluje, aby úplatnosti úřadníků přítrž učinil. Zeman došel si tedy k hraběti a slíbil, že mu opatří nezvratné důkazy o úplatnosti předsedy appellačního soudu a žádal za tím účelem, aby mu hrabě zapůjčil žádaných na něm deset tisíc rublů v bankovkách, kteréž by na zadní straně zvláštním znamínkem byly opatřeny. Bankovky tyto, pravil žalobce, najdete, pane hrabě, později dozajista u pana předsedy. Hrabě rozmysliv si věc a uváživ všechny okolnosti, svolil a dal zemanovi 10.000 rublů v poznamenaných bankovkách.

Avšak od té doby, co hrabě Benkendorf po úplatcích začal pátrat, neuzavírali úřadníci své obchody u přítomnosti nějakého svědka, ba krutá přísnost císaře Mikuláše nutila je, že činili z opatrnosti opatření, o kterých se jim dříve nikdy ani ve snu nezdálo. V případě, o němž vypravuju, nechtěl president peněz ve svém domě přijati, ale ponavrhl zemanovi, aby jej, pana presidenta, do určitého hostince na oběd pozval, a tam že mu ty peníze může vyplatit. Navrhnuto a přijato. Zeman objednal oběd, ale zároveň také žandarma tajné policie, kterýž ve vedlejším pokoji na zavolání měl čekat. President přišel. Ale než se usadil, udělal rukou posuněk, kterýmž zřetelně na jevo dal, že by bylo lépe, kdyby smluvený obchod před jídlem se odbyl. Hostitel odevzdal mu na to závitku bankovek, jež president s olympickým klidem přepočítal a do svého klobouku hodil. Poněvadž to zcela v pořádku nebylo, a hostiteli především na tom záleželo, aby president obdržené peníze zastrčil, nedal policejnímu úřadníku smluvené znamení, nýbrž posadil se klidně ke stolu. V tom vešel do kabinetu mladý muž — byl to předsedův synovec, kterýž od své tety, paní presidentky, nějaký nepatrný vzkaz přinášel. Soudce dal krátkou odpověď a doprovodil synovce ke dveřím. Pokračovalo se v obědu a po jídle chystal se uhoštěný k odchodu, oblekl kožich a posadil si na hlavu klobouk. Tu dal zeman znamení a z postranního pokoje vešel policejní zřízenec s písemným rozkazem hraběte Benkendorfa. Rozkazů hraběte musil být každý poslušen, a takž dal se i předseda appellačního soudu bez odporu prohledat. „Nenamáhejte se marně prohlížením kapes,“ zvolal zeman, „ty bankovky naleznete v jeho klobouku.“ President usmál se významně a sňal klobouk s hlavy. Nebylo tam nic. Když totiž synovec odcházel, vzal „nedopatřením“ presidentův klobouk a zůstavil svůj! Tím způsobem vyhnul se president nejen nastražené pasti, nýbrž pojistil si kořisť a ztrestal pak udavače dvojí měrou: jednak, že proces proti němu rozhodl a jednak tím, že obelstěný zeman, nemoha svou žalobu dokázati, oněch deset tisíc rublů policii ze svého musil vrátit. Může

někdo pochybovat, že ctihodný sluha bohyně spravedlnosti před ujednaným obědem z kanceláře tajné policie tajnou výstrahu obdržel?“

„Ještě aby někdo pochyboval!“ prohodil advokát Matvějev. „Vždyť by nebylo divu, kdyby se něco podobného ještě nyní událo.“

Na to stočila se řeč na jiné předměty a Adelaida přistoupila za chvíli k Sibirjakovu a pošeptala mu rychle: „Kde jest a čím jest nyní synovec onoho presidenta? Spolehejte na moji naprostou mlčelivost. Mám sama nějakou záležitost, kterou bych ráda urychlila. Člověk, který měl už z mládí takové navedení, mohl by mi být prospěšným.“

Sibirjakov vyvalil oči a pravil po krátkém rozmyšlení:

„Slovo cti, že budete mlčet! Jest to nynější předseda tribunálu pro občanské záležitosti.“

„Díky!“ zašeptala zase Adelaida a odkvapila.

Za chvíli na to dáno znamení, že bude předvedena první řada mlhových obrazů a vzdušných přeludů pomocí nejnovějších amerických zrcadlových strojů a kouzelných svítilen. Celá společnost shrnula se do velkého sálu, kdež sluhové na rychlo řady stolic upravovali, a čekala s napnutím věcí, kteréž přijíti měly.

Hořejší průčelí sálu upraveno v několika minutách tak, že tvořilo k chystanému představení vhodné jeviště. V postranních kabinetech na pravo a na levo od průčelí sálu umístěna zrcadla, svítilny atd., ovšem tak, že diváci k nim ani přístupu ani dohledu neměli. Na to staženy plynové plameny, až v sále téměř čirá tma se rozložila, zazněl zvonkový signál a při lahodné, jako s dalekých výšin přicházející hudbě objevil se první obraz: v daleké perspektivě krajina na ostrově Ceylonu se zapadajícím sluncem. Se zatajeným dechem sledovala celá společnost klesání slunce v nádherně hořící záplavě a stále se měnící hru barev ve vrcholech stromů, na vodách a šťavnatých pahorcích. Slunce zapadlo do vody, moře zahořelo růžovým jasem, jako sálající proud roztavených rubínů, pak začalo spodem zelenat a proměnilo se zvolna v jasně skvoucí smaragdovou hladinu, po kteréž jiskřící rubínové vlnky přebíhaly, a zaplálo posléz jasem barvy temně oranžové. V tu chvíli obestřela se celá krajina lehounkým závojem mlhy a ve svitu oranžových červánků zdálo se, jakoby všechna zahalena byla v průsvitnou zlatou páru. Z lesnatého houští na levo vystoupil slon, za ním druhý, třetí, a za chvíli kráčelo jich celé stádo zvolna k sladkému pramenu, kterýž se mezi vysokými palmami blyštěl. Tu dostoupil obraz svého vrcholu: ze stínu vyjeli dva jezdci, jeden na koni a druhý na slonu; měli střelnou zbraň a provazy a bylo patrno, že chtějí některého slona polapit. Obecenstvo bylo unešeno; avšak největší podivení způsobila okolnost, že tito dva jezdci mimo obraz krajiny, zcela samostatně, již na podiu jeviště se objevili, tak plastickou formu měli a tak živými se býti zdáli, že by je byla snad celá společnost za skutečné, liliputánské jezdce na malých zvířatech považovala, kdyby nebyla záhy zpozorovala, že jsou těla koně, slona i jezdců do jisté míry průhledná a tudíž patrně pouhým vzdušným přeludem. Obraz uhasl, jezdci rozplynuli se jako chumáč páry a hlučný potlesk odměňoval neviditelného režiséra.

Následovalo několik jiných krajin a genreových obrazů, až se jeviště proměnilo ve skvostný rokokový salónek. Perspektiva obrazu

ale hlavně na mladou dámu tohoto domu. Na ni byl útok namířen a útok ten jest tím podlejší, že použito k němu nestoudnou rukou podobizny vaší šlechetné sestry. Stal se tu bídný úskok, kterýž jen proto okamžitě se nedá vyšetřit, že režisér, který obrazy pořádal, již utekl. Byl patrně uplacen. Však vyšetříme věc a postaráme se, aby viník dle zásluhy byl potrestán. Prozatím nemůžeme my zde shromáždění, co spolu uražení a zlehčení, nic jiného učinit, než projeviti před vámi svrchované politování, že se skandál udál a ujistiti vás, že jej s největším rozhorlením zatracujeme. Za to však musíme vás prosit, abyste odvolal urážky, jimiž jste v přenáhlení celou společnost obsypal a zejmena abyste slavně odčinil nesmírnou potupu, kterouž jste způsobil markéze Adelaidě. Co kavalír musíte uznat, že jest to nejmírnější zadostučinění, jehož od vás žádati musíme, a že se jím uspokojiti můžeme jen vzhledem k tomu, co se vám zde přihodilo a co jste omylem markéze za vinu kladl."

Alexandr Korsákov přejel si několikráte rukou čelo, jakoby sám s sebou o klidný rozsudek zápasil a odpověděl po delším rozmyšlení:

„Je-li tomu tak, jak pravíte, kníže, a při chladnější rozvaze nemohu ani jinak soudit, než že přítomní zde pánové a dámy celým skandálem jsou nevinni, odvolávám ochotně všechno, co proti společnosti zde shromážděné v návalu nevýslovné trpkosti jsem pronesl, a nestačí-li okolnosti, abych potřebnou měrou byl omluven, jsem ochoten podati jakékoliv zadostučinění. Co však se oné dámy týče, lituji, že nemohu nic učinit."

Společností, která se již začala upokojovat, proletěl šum podivení a úžasu.

„Hrabě!" zvolal ostře kníže Rumjancov, „ujišťuji vás svým šlechtickým slovem, že je markéza skandálem zcela nevinna. Nikoliv ona, já sám převzal jsem uspořádání mlhových obrazů a sestaviv s nejpřísnější kritikou celý cyklus, odevzdal jsem provedení artistovi, kterýž se podobnými produkcemi řemeslně zanáší. Ten zneuživ mé důvěry, provedl ony dva skandalósní obrazy a není pochybnosti, že tak učinil z návodu a úplatku. Kým asi uplacen byl, není lze dosud říci, ačkoliv máme velmi odůvodněné podezření. Jak jsem již řekl, vše to musí se vyšetřit a objasnit. Ovšem, než všechno zjištěno bude, musí vám býti zůstaveno, abyste měl jakoukoliv domněnku. V tom ohledu nežádáme a nemůžeme žádat, abyste činil nějaké sproštující osvědčení ani ohledně markézy Campbellovy, neboť abychom toho žádat směli, musili bychom vám dříve podati důkaz, musili bychom vás dříve přesvědčit, což v tu chvíli arci není možné. Ale čeho žádati a na čem setrvati musíme, jest: abyste slavně odvolal hrozné zlehčení markézy Adelaidy co dámy; uvažte jen, jaká děsná slova jste pronesl, a musíte uznat, že béřeme svrchovaný, snad až přílišný ohled na injurii, kteráž se vám tu stala, žádajíce pro markézu jen takového zadostučinění. Takovým spůsobem neurazil snad ještě nikdy žádný kavalír dámu, šlechtičnu, o jejíž mravní bezúhonnosti sám nejlépe byl přesvědčen. Alexandře Dimitrěviči: vyhraďte si třeba úsudek ohledně markézina účastenství v zlehčení vaší sestry až do skončeného vyšetřování, ale odvolejte strašnou křivdu, kterouž jste její cti učinil!"

Na Ceyloně.

„Nemohu!“ odpověděl úsečně Alexandr, a bylo patrno, že se bouře citů v něm znovu rozpoutala.

„Že nemůžete?!“ rozkřikl se Rumjancov svrchovaně popuzen. „Opakujete tedy neslýchanou urážku, kterouž jste dámě tohoto domu učinil? Nuže, dokazujete tím, že vám nešlo ani tak o obranu vaší sestry, jako o to, abyste markézu veřejně potupil. Nyní odpadá všechen ohled: beru markézu do ochrany a žádám zadostučinění!“

„Přijímám vaše vyzvání,“ odtušil hrdě Alexandr, „abych, bude-li ruka má šťastna, ztrestal velikou infamii, kteráž mi učiněna byla již tím, že jsem do domu té dámy byl vlákán! Chcete-li, kníže, jsem vám bez prodlení k službám!“

„Tedy bez prodlení!“ zvolal Rumjancov. „Prosím čtyři pány, aby nás doprovodili. Souhlasíte, pane hrabě?“

„Souhlasím!“ odpověděl Alexandr, a za chvíli opouštěla společnost v nevídaném rozčilení salón.

Adelaida, kteráž zdrcena a téměř bez sebe opodál v křesle ležela, nepozorovala ani, že hosté odcházejíce sotva útrpný pohled jí věnovali. Každý spěchal ven, jakoby byl v domě oheň propukl a nikomu, ani služebným lidem nenapadlo, aby se podívali, zda-li pod ranami, kteréž na ni dopadaly, snad ducha nevypustila. Jen když salón už skoro byl vyprázdněn, přistoupila k Adelaidě kněžna Lidie, vyronila dvě bohaté slzy, pohladila ji něžně na čele a po hebkých vlasech, ale zachvěla se v tu chvíli, jakoby ji byl mráz obešel a odkvapila.

V salóně rozložilo se mrtvé ticho. Světla planula plným jasem, ale nebylo slyšet ani kročeje, ani hlasu ani dechu. Jen s ulice ozývalo se ještě skřípění kol na umrzlém sněhu — odjížděl poslední kočár. Adelaida ležela dosud jako mrtvola ve vysokém křesle a naproti ní stál v myšlenky pohřížen Razumovskij, opřen o pilíř z umělého mramoru, tvář do dlaní maje vtlačenu.

Trvalo delší dobu, než se služebnictvo rozpomenulo, že Adelaida mrákotami obestřena v salóně spočívá. Přikvapili a začali ji křísit; však nebyla to mdloba, nýbrž úplná skleslost a ochablost po nesmírném rozechvění. Příchod sluhů vyrušil také Razumovského z těžké dumy. Rozhledl se a vida Adelaidu v křesle rozloženu, přikročil k ní a pohledl jí do tváře nejistým zrakem, jakoby trpkých výčitek očekával. Avšak Adelaida nebyla k výčitkám rozpoložena — ostatně, co mohla vytýkati jemu? Pozvedla mdle hlavu a první její slova byla:

„Kde je matinka, chci říci paní hraběnka?“

Komorná podívala se na Razumovského a když tento jen rameny pokrčil, odpověděla:

„Hraběnka vyběhla ze sálu hned jak první pokřik se strhl, a klesla venku, mdlobou schvácena, na zem. Odnesli jsme ji nahoru do ložnice a když byla k sobě přišla, zavolali jsme lékaře. Je dosud u ní, obávaje se nemilých následků. Však myslím, že bude brzy zase dobře.“

Adelaida povzdechla si a zašeptala: „Dobře, že neslyšela všechno!“ Pak povstala pracně a držíc se křečovitě komorné, pravila slabým hlasem: „Odveďte mne!“

Razumovskij kráčel zvolna za nimi.

* * *

Následujícího dne odpoledne přinesl „Večernyj Listok" sensační lokální zprávu s nadpisem „Osudný souboj", a ve dvou hodinách bylo trojí vydání téhož čísla rozebráno. Celý Petrohrad nemluvil o ničem jiném, než o velikém salonním skandálu a jeho krvavém zakončení na Krestovském ostrově. Řečená zpráva večerního lístku vypravovala s epickou obšírností, ve kteréž pravda silně promíchána byla romantickými smyšlenkami a více nebo méně duchaplnými domněnkami, průběh večerní zábavy v salóně Adelaidy Campbellovy, zamlčujíc ovšem podrobnosti a řeči, jejichž uveřejnění by súčastněných dam bolestně dotknouti se musilo a nahražujíc je všeobecnými narážkami, kteréž fantasii čtenářův tím větší volnost zůstavovaly. Z osobností v událost tu zapletených byly jménem uvedeny jen ty, kteréž jmenovati nezbytně bylo potřebí, totiž kníže Rumjancov a mladý hrabě Korsákov. Adelaida byla vyznačena těmito slohovými obraty: „Mladá, duchaplná a neobyčejně krásná dáma, kteráž dosti značným jměním vládne, na Vasiljevském ostrově vlastní dům má, od jisté staré šlechtičny za dceru přijata byla a pod záštitou této ctihodné dámy vlastní domácnost vede, měla milostný poměr s knížetem Rumjancovem a v kruzích „naší společnosti" očekávalo se téměř každým dnem, že stane se chotí tohoto, jak známo, hladkého a nad míru bohatého kavalíra" atd. Na Zenaidu Korsákovu neučiněna ani sebe vzdálenější narážka. Místo, kteréž se jí týkalo, bylo takto stilisováno: „. . . Následujícím obrazem, kterýž medicejskou Venuši představoval a ku kterémuž s bezpříkladnou drzostí zneužito bylo větší `fotografické podobizny, zlehčena mladá a spanilá, šlechetná a v každém ohledu dokonalá dáma, kterouž hrabě Korsákov s nejčistším zápalem mladistvého srdce zbožňoval." O původu celého skandálu pravil „Večernyj Listok": „Všechny okolnosti nasvědčují tomu, že byl najatý „umělec" uplacen jistou dámou z naší aristokracie, kteráž onu krásnou cizinku již delší dobu vším možným spůsobem stíhala a posledním attentátem docela nemožnou učiniti chtěla, a to z nesmírné žárlivosti, ježto — jak nyní na jevo vychází — sama knížete Rumjancova milovala, ale od něho milována nebyla. Pomstychtivá tato dáma použila ku svému attentátu včerejšího večera z těchto dvou příčin: předně věděla, že to první večer, jejž sokyně její pořádá a za druhé dověděla se, že přijde také mladý hrabě Korsákov. Šlo jí především o to, aby podvrženým nelepým obrazem v společnosti vzbudila mínění, že je sokyně její dáma, která si v obscœnních věcech libuje, a za druhé, aby spůsoben byl v salóně bouřlivý výjev, kterýž by společnost v pohoršení rozprášil a z domu krásné cizinky navždy vypudil. Tohoto druhého účelu nemohla ovšem lépe a bezpečněji docílit, než zlehčením dámy, kterouž mladý hrabě zbožňuje. Kombinovaný útok, jejž jsme tuto vylíčili, měl nenáviděnou sokyni ve společnosti nemožnou učinit a tak zkompromittovat, aby kníže již z ohledu na veřejnost od ní odvrátiti se musil. První část plánu se rozhodně nezdařila, neboť ukázalo se nade všechnu pochybnost, že krásná cizinka je nevinna pohoršením, kteréž bylo spůsobeno; ale co se druhé části týče, docílila intrika úspěchu nade všechno očekávání tragického, jak čtenář ze závěrečných řádků této zprávy sezná." — Poslední odstavec zprávy o „osudném souboji" zněl takto: „Po učiněném a přijatém vyzvání odejeli hrabě Korsákov a kníže Rum-

jancov, každý s dvěma sekundanty na Krestovskij ostrov. Cestou přibrali si ještě domácího lékaře knížete Rumjancova. V posledním stromořadí na východní straně odměřena v sněhu při jasném svitu měsíce distance, ohledány zbraně a vše ostatní bylo dílem okamžiku. Na dané znamení vystřelili oba soupeři a v tutéž chvíli se oba také se slabým výkřikem skáceli. Kníže Rumjancov střelen do hlavy a zůstal mrtev; hrabě Korsákov má kuli v prsou a jeho zranění prohlásil lékař za těžké a životu nebezpečné... Jaký to konec a jaká v něm ohromující síla tragiky! Jak krutě ztrestána tu vina všeliká, jaký to zdrcující účinek spůsobila intrika žárlivé šlechtičny! Dáma ta zbavila se sokyně zahubivši svého milence. A kníže zemřel nezvěděv ani, že ho miluje! Krásná cizinka pak, byvši strašně potupena, lká nad mrtvolou svého ženicha a nemá žádného zadostučinění z trestu, kterýž stihl její zlomyslnou sokyni. Ztratila zároveň chotě i obhájce své cti. Kdo čteš, polituj ji! Třetí dáma, kteráž ale v celém tom dramatu skutečně jen co mlhový obraz je súčastněna, neví o ničem. Opustila předevčírem s otcem Petrohrad, aby užila několika londýnských plesů, a než se vrátí, bude snad hrabě Korsákov uzdraven. Přejeme z plna srdce, aby tak se stalo."

— — — — — — — — — — — — — — —

Tím časem, co zpráva večerního listu městem letěla a všude od komůrky pod střechou až do syrého bytu pod zemí neobyčejnou sensaci působila, vynášeli sluhové z domu Adelaidy Campbellovy poslední vaky — stará hraběnka Saburová stěhovala se do svého starého hnízda na průplavu Mojky. Probravši se z rána ze mdlob, zvěděla od žvatlavé komorné všechno, co se bylo večer událo, a nařídila, aby její věci bez prodlení přenešeny byly do starého bytu, jehož nájem okamžitě obnovila. Adelaida pak byla tak schvácena a oslabena, že ani s lože povstati nemohla a ptala se ustavičně, je-li už známo, jak souboj dopadl. Avšak lékař zapověděl co nejpřísněji podávati jí zprávy, kteréž by ji jakkoliv pobouřiti mohly, a tu smluvily se komorné, že budou souhlasně lháti. Oznámily Adelaidě, že souboj skončil vyrovnáním a soupeřové že jsou nyní nejlepšími přáteli.

V dojmu této radostné zprávy zotavila se Adelaida brzy, ale nikoliv tak, aby byla mohla plnou pravdu snésti. Uslyševši, že hraběnka Saburová dům její opustila, dala se do pláče — služebné viděly poprvé, jak jejich velitelce slzy sluší. Třetího dne začaly ji zvolna připravovat na to, co déle tajiti se nedalo, ale počínaly si při tom tak neobratně, že duchaplná Adelaida ihned vyrozuměla, kam ty okliky vlastně směřují. Vzala komornou za ruku a hledíc jí pevně do očí pravila:

„Iréno, připravuješ mne na zlou zprávu. Neboj se říci pravdu, jsem silna: on je mrtev?"

Iréna sklopila rozpačitě hlavu.

„Můj bože!" zvolala Adelaida zlomeným hlasem. „Již ho tedy není!" Pak zamyslila se a promluvila po chvíli jako ze sna: „Jak děsně se se mnou rozloučil, ale zaplatil to smrtí! Kdybys byl věděl, jak vroucně jsem tě milovala, nebyl bys to nikdy učinil — Alexandře, tak jsme se rozejíti neměli!"

„Ale, milostivá slečno,“ namítala rozpačitě a s nemalým podivením komorná: „hrabě Korsákov nezemřel!“

„On tedy žije!“ vykřikla skoro radostně Adelaida. „Ale vždyť pravila's prvé...“

„Nikoliv on,“ odpověděla zase Iréna, „nýbrž kníže Rumjancov!“

„Tedy kníže!“ opakovala smutně Adelaida a znovu se zamyslila. „Ubohý kníže! Zemřel pro mne... a mně není tím nic spomoženo! — Jediný můj pří... tel odešel na vždy, hraběnka mne také opustila ... a Lidie? I ta je asi pro mne ztracena. Jsem zase opuštěna, znovu bez vesla na širém, rozvlněném moři!“

Opět se zamyslila a po dlouhé přestávce obrátila se k Iréně a pravila hlasem sice uvadlým ale plným interesu:

„Pravila's, mé dítě, že je hrabě živ a zdráv...“

„Živ ovšem,“ vpadla jí do řeči komorná, „ale nikoliv zdráv. Má kuli v prsou a je těžce nemocen.“ —

„Tedy přece!“ užasla opět Adelaida; „ale je přece naděje?“

„Tomu nerozumím,“ vece Iréna; „praví se jen, že je poranění jeho těžké.“

„Víš co, holoubku,“ na to zase Adelaida, „jdi, vyzvěď na policii, kde hrabě zůstává, vyhledej ho a přeptej se, jak se mu daří. Zavděčíš se mi velice! Neodepřeš mi přece tu službu?!“

„Již pospíchám, abych vaše přání splnila,“ odtušila Iréna a vrtíc udiveně hlavou odešla.

V.

Bylo již skoro poledne a sníh sypal se dosud v úžasných spoustách z oblaků, jichž nebylo ani vidět. „Dvorníci“ všech domů obcházeli ustavičně a pracovali obrovskými košťaty, aby chodníky volny zůstávaly; na tisíc povozů pak odváželo již od večera předešlého dne celé hory sněhu a toho na pohled přec ani neubývalo. Chumelice byla tak hustá, že's mohl sotva na tři kroky věc od věci rozeznat. Vše bylo bílé: chodci, sáně i koně. Se všech stran ozývalo se pronikavé cinkání zvonců, řehtání rolniček a výstražné houkání vozků. V krámech, hostincích a namnoze i v bytech hořela světla, a vrány krákajíce litaly tak nízko, že vrážely do hlav uondaných koní.

V této úžasné chumelici stanuly před nárožním domem u Obuchova mostu lehounké sáňky s černým, zapoceným hřebcem. Kočí seskočil, odepjal a odhodil těžkou, sněhem pokrytou medvědí přikrývku a pomáhal vystoupiti dámě, která v těžký soboli kožich až po ústa zahalena byla a bobrovou čepici tak hluboko do tváře staženu měla, že nebylo lze její podoby rozeznat. Dáma setřásla zručně s beder svých lavinu sněhu a vešla rychle do domu. Vystoupila hbitě vzhůru po dvojích schodech a zazvonila lehce u dveří na pravo. Jakási stará, prostě ale čistě oděná paní otevřela.

„Myslím, že jsem nezabloudila,“ pravila příchozí; „zde bydlí přec mladý hrabě...“

„Hrabě?“ tázala se udiveně stará paní. „Kdež by se vzal u mne

hrabě! Bydlí zde prostý student nebo již bacalaureus, já tomu nerozumím, ale ten je těžce nemocen."

„Alexandr Korsákov, pravda-li?" vpadla jí netrpělivě do řeči dáma, a když byla stará paní přisvědčila, doložila spěšně: „Ten jest, kterého hledám. Dovolte, paničko, abych odložila, a doveďte mne k němu!"

„Není možná, madame," vzpírala se stařena; „lékař nařídil mi, abych k němu nikoho cizího nepouštěla. Je těžce nemocen, nezná nikoho, fantazuje z horečky a musí mít největší ticho."

„Ale zlatá paničko," odmlouvala dáma odkládajíc kožich, čepici a vysoké, kožešinou vyložené galoše, „nejsem cizí a nepřicházím, abych ho znepokojila. Jsem jeho blízká příbuzná a považuji za svou povinnost, abych dohledla, jak se mu daří a, dovolíte-li, abych vám při ošetřování byla nápomocna."

Stará paní vrtěla z počátku nedůvěřivě hlavou, ale vidouc, jaká mladá, krásná a elegantní dáma se ze spousty kožešin vypředla, usmála se přívětivě a pravila:

„Je-li tomu tak, madame, nemohla bych ovšem nic namítat, abyste na mladého pána dohlížela, ale co se toho ošetřování týče, buďte bez starosti: pokud mé síly stačí, obsloužím ho jako vlastního syna. Vždyť je tak dobrý a šlechetný."

„Ale vy jste paní už věkem pokročilá a slabá," odmlouvala zase přišedší dáma, „a bylo by nesvědomité, zůstaviti vám celou péči o nemocného. Navrhuji vám rozdělení práce: já budu jej ošetřovati ve dne a vy posloužíte mu, kdyby čeho potřebí bylo, v noci. Mimo to dovolíte, abych hradila všechny výlohy, kteréž jste již měla a které se ještě budou musit učinit. Ale to zůstane mezi námi tajemstvím, rozumíte? Kdyby se však státi mělo, — u nemocných je všechno možné a není se čemu divit — že by mu přítomnost má nebyla příjemna, přivedu vám spolehlivé děvče, svou komornou, kteráž mne i vás ochotně a svědomitě bude zastávat."

„Jakž by mu mohla být nepříjemnou společnost tak krásné a — jak pozoruji — dobrosrdečné dámy," namítala lichotivě stará paní; „spíše naopak: vaše něžná péče bude jako balšám na jeho hlubokou ránu!"

„Neříkejte nic, milá paničko," pravila s povzdechem dáma; „nemoc má své vrtochy! Avšak to se ukáže. Nyní buďte tak dobrá a uveďte mne k mladému hraběti, abych se na něho podívala. Připloužím se jako stín k jeho loži, abych ho snad ze spánku nevyrušila."

„Tedy přece hrabě?! Madame, on je hrabě?" tázala se udiveně stařena.

„Ovšem že, hrabě!" odtušila dáma. „Je ze vznešené rodiny a žije zde na zapřenou — mladistvý vrtoch, nic jiného! Ale o tom povíme si později. Smím-li prosit: uveďte mne k němu, než se probudí!"

Stará paní odešla po špičkách a hned se zase vrátila.

„Spí pevně," šeptala, „libo-li vám, pojďte!"

Vešly do nevelkého, ale útulného pokojíku s dvěma zastřenými okny; skříň, pianino, psací stůl a lože byly všechen jeho nábytek. Postel byla staromódní, s baldachýnem, a po podlaze rozestřeny laciné koberce.

Mladá dáma jodva po komnatě se rozhlednuvši, přistoupila opatrně, že ani šat na ní nezašustěl, k loži a nachýlivši se přes jeho vysoké čelo, zadívala se unyle do rozpálené tváře spícího mladíka. Hleděla na ni dlouho, rty její cosi tiše šeptaly, a po tvářích splývaly jí bohaté slzy. Probravši se posléz z dumy, usušila oči a odstoupila k matroně, kteráž opodál uctivě čekala a s účastenstvím každé její hnutí pozorovala.

„Milá paní," šeptala dáma stařeně, „musíme všechno vynaložit, aby byl zachráněn. Dojdu pro dva nejznamenitější lékaře, profesory, a bude-li potřebí, vezmu ještě dva mladší doktory, assistenty, aby zde střídavě byli ve dne a v noci. Nesmíme litovat žádného nákladu, žádné péče ani práce!"

„Adelaido, Adelaido!" zvolal slabým hlasem nemocný ze snu.

Mladá dáma chopila se křečovitě ruky své sousedky a šeptala: „Vyslovuje to jméno častěji?"

„Ó velmi často!" odpověděla stará paní. „Ale skoro pokaždé jiným spůsobem. Někdy zlostně a tu spílá, jakoby největší hříšnici měl před sebou, někdy zase roztouženě, jakoby milenku volal a opět jindy žalostně, jakoby nad ztraceným rájem naříkal. Měla jste, madame, prvé pravdu: nemoc má vrtochy!"

Nemocný vzdychl z hluboka a zasténal, jakoby ho cosi pálilo. Stará paní přiskočila rychle k posteli a oslovila jej měkkým, starostivým hlasem:

„Schází vám něco, holoubku? Máte snad žízeň?!"

Alexandr nachýlil hlavu stranou a hledě chvíli na stařenu pravil s jakousi trpkostí:

„Pravda-li, madame, že nepřišla? Vždyť jsem to věděl! Ha, ha, ha! Chtěl jsem jen, aby se podívala na ránu, kterou mi její kůň zasadil. Ale to ona vidět nechce! Také dobře. A nyní jede dál, ba ona letí na bílém hřebci, na kterémž druhdy satan co jinoch po námluvách jezdil . . . srsť bílá jako chmýří labutě, oči modré jako safír, z tlamy šlehá mu plamen barvy karmínové, chvost samé štíhlé hádě a na každém kopytě ostrý kalený hrot. Ó ten hrot, jak mne dosud pálí! Ó . . . ó! Ale krásné zvíře, Adelaido, ten Pegasus stojí za ctnost celého světa, hahaha! . . . Že's nevinna? Kdybys byla, jakou se tváříš, byla bys přišla se podívat."

Po těchto slovech nemohla se mladá dáma udržet; přiblížila se tiše, posadila se na židli u jeho hlavy, odhrnula záclonu, nachýlila se na lože a promluvila smutně lahodným hlasem:

„Pane hrabě, nepřejete si limonády?"

Alexandr nazvedl opět hlavu, zadíval se jí do tváře, usmál se a pravil: „Vy jste tu, slečinko? To jste hodná! Ale já vás neznám! A podívejte se: z vlasů vám srší svatojanské mušky a ten brouk na čele, toť živý smaragd! Nerozmáčkněte ho, bude vám dělat velké potěšení. Ale už letí pryč — kruh za kruhem, krásnou spirálou, dále a dále za tím bílým hřebcem . . . neleť tam, varuj se ho, má na kopytech . . . o ten hrot, jak mne pálí!"

Mladá dáma obrátila se, vzala sklenici limonady, nahnula se opět k Alexandrovi, nazvedla mu pravou rukou zlehka hlavu a držíc v levé sklenici prosila:

„Pane hrabě, Alexandře, napijte se!“

Alexandr se zase usmál, pootevřel rty, a když mu byla sklenici přiložila, vypil jedním douškem její chladivý obsah. Pak přivřel oči a ležel tiše, jakoby dřímal.

Mladá dáma povstala s vyjasněnou tváří a odcházejíc s matronou do přední komnaty, pravila skoro radostně:

„Mám vyhráno! Nezná mne sice, ale snese mou přítomnost a obsluhu. Je rozhodnuto: ve dne budu ho ošetřovat já a v noci vy; anebo, nebude-li se vám to zdáti neslušným, třeba naopak.“

„To není možná, madame,“ namítala stará paní; „na noc musíte vždy domů. Ani vaší komorné tu nemohu potřebovat. Mám dospělého syna, je celý den v úřadě a přichází na večer domů —.“

„Tedy zůstane na tom: ve dne si musíte vždy odpočinout. Vezmu s sebou komornou a obstarám s ní celou domácnost. Na večer pak vás opustíme.“

„Ale nyní prosím o vaše jméno, madame,“ pravila s poklonou matrona; „abych věděla...“

„S kým máte čest, pravda-li?“ vpadla jí do řeči dáma. „Jsem Adelaida markéza Campbellova.“

„Tedy ta dáma, o které mladý pán, chci říci mladý hrabě tolik fantazuje! Ten bude asi potěšen, až k sobě přijde a vás u svého lože uvidí.“

„Kdož ví!“ odtušila s povzdechem Adelaida. „Ale zůstavme to Bohu! Jen aby se rychle pozdravil!“ Na to odjela Adelaida a vrátila se za dvě hodiny s dvěma proslulými lékaři a doktorem, který Alexandra dosud byl léčil. Po delší poradě prohlásili lékaři, že nebezpečí sice dosud neminulo, ale že jest přece naděje na úplné pozdravení. Nařídivše pak do podrobna, jak se s nemocným má zacházet, prohlásili, že není potřebí, aby mladí lékaři u nemocného střídavě hlídku konali, že sami třikráte za den se dostaví a že obsluha obou dam, bude-li pečlivá, úplně dostačí.

Adelaida vyslechla to s velikou radostí a uvázala se ihned ve svou dobrovolnou službu. Seděla skoro nepohnutě u Alexandrova lože a sledovala s úzkostlivou něžností každé jeho hnutí, každé jeho dychnutí. Alexandr nepoznávaje ji přijímal od ní všechno ochotně, ale blouzně mluvil o ní často tak přísně, že se zděšeně ohlížela, zda-li slov těch nikdo neslyší. Za to bylo jí svrchovanou náhradou, když z choré fantasie časem slova bolestné touhy a lásky pronášel. — Tak dělo se ještě dva celé dni. Třetího dne spal Alexandr neobyčejně dlouho a procitnuv zvolal hlasem již nápadně zdravějším: „Žízním!“

Adelaida nachýlila se k němu, nazvedla mu hlavu a přiložila koflík k ústům. Při tom rozepjala se jí náhodou kadeř a zlatý proud hebkých vlnitých vlasů splynul kolem na Alexandrovu dosud těžkou hlavu. Vypiv pohledl vzhůru a tu setkal se jeho mdlý zrak s krásnýma, nesmírnou něžností zářícíma očima jeho ošetřovatelky. Usmál se opět ale pak se jaksi zamyslil a pravil s podivením:

„Adelaido, vy zde?! A kde to vlastně jsem?“

„Jste doma, pane hrabě, a v rukou, které o vás pečují jako o své spasení. Ale prosím, buďte klidný!“

„Adelaido," zvolal s podivením ale měkce Alexandr, „jsem nemocen a vy mne ošetřujete?! Mluvte přec, co jest mi, co se mnou stalo?"

„Alexandře," prosila něžně Adelaida, „buďte pokojný, nerozčilujte se! Jste vskutku nemocen, to jest, byl jste nemocen a těžce nemocen; ale už je zase dobře, to jest, bude brzy dobře, jen se musíte šetřit, aby se nemoc nevrátila. Nestalo se nic, co by vás mohlo znepokojovat. Nemyslete na nic vážného."

„Ale co mi vlastně bylo? Adelaido, měl jsem děsný, hrozný sen — můj bože, hrůza toho snu mne zase obchází . . . Adelaido, hleď mi pevně do očí, ať se rozprchnou ty strašné vidiny!"

Adelaida naklonila se hluboko k němu, že její teplý dech tvář mu ochvíval a vlnité kadeře po skráních mu splývaly. „Alexandře," pravila, „slyšte, jak vesele oheň v krbu praská! Venku prohání ostrá vichřice spousty padajícího sněhu, mrská závěje a přenáší je s místa na místo, a zde je tak milo, tak útulno! Však ještě líbezněji, ještě sladčeji je v mém srdci, neboť vidím, že nabýváte síly, že se pozdravujete. Radujte se se mnou a těšte se na první projížďku na saních, rozumí se s trojkou! Slyšíte z ulice cinkání zvonců a řehtání rolniček?"

„Slyším, milá Adelaido," odpověděl vážně Alexandr, „ale to mne nepoutá. Hledím do tvých — očí, jakobych z nich rozřešení nějaké záhady měl vyčísti, hledím na tvé — rty, jakobych z nich měl uslyšet slovo, kteréž mne sprostí záhadné tísně. Vyslov je, vyslov!"

„Znám jen jedno slovo," odpověděla vroucně a lahodně Adelaida, „kteréž všechny záhady řeší a všechny přeludy zahání — láska!"

Alexandr pozvedl zvolna levou ruku, ovinul ji Adelaidě kolem šíje a — rty jejich setkaly se v dlouhém, vroucím polibku.

„Adelaido," tázal se pak slabnoucím hlasem Alexandr, „nestalo se opravdu nic děsného, nebyl mezi námi velký hněv, nebyla's . . . můj bože, již zase ty hrůzy . . ."

„Nebyla, můj Alexandře," zvolala s úzkostí Adelaida, „nic se nestalo, byly to jen zlé sny, jež rozptyluje láska!"

„Jak jsem tomu rád, že se nic nestalo! Ale kde je Zenaida?"

„Byla zde prvé, ale poněvadž jste klidně spal, odešla. Přijde později," odpověděla na pohled klidně Adelaida.

„A Sologub?" tázal se opět Alexandr.

„I ten zde již dnes byl, ale odešel z téže příčiny."

„Všichni odcházejí a jen ty zůstáváš, Adelaido?" pravil smutně ale s patrně vroucím citem nemocný. „A mně se přece zdá, že jsem ti mnoho ubližoval!"

„Nikdy nedoznala jsem od tebe ničeho, než lásky; ty's byl vždy mou nejvyšší slastí . . ." zvolala Adelaida a sklonila ret svůj na jeho čelo.

„Díky za tu útěchu! Teď je mi teprv volno, blaze. Adelaido, jdi, zazpívej mi tu romanci, kterouž jsi druhdy na Voroběnce Zenaidě zpívávala — už je tomu tak dávno!"

„Myslíš snad píseň na slavíka?" tázala se smutně Adelaida.

„Ano tu, buď tak dobrá!" zašeptal mdle Alexandr.

Adelaida povstala, zasedla k pianu a zapěla čarokrásnou romanci:

Solovej, moj solovej,
Golosistyj solovej!
Ty kuda kuda ljetiš,
Gdě vsju nočku propoješ?
Solovej, moj solovej,
Golosistyj solovej!

Adelaida zpívala s hlubokým citem, smutně a toužebně, a usilovala marně, aby tklivé melodii dodala veselejšího zvuku. Každým veršem stupňovalo se její žalostné rozechvění, hlas se jí úžil a slábl a při refrainu poslední sloky zmíral unyle, jakoby s tichým vánkem do dalekých výšin zalétal.

Dozpívala, usušila slzy, kteréž jí po tvářích byly skanuly, odšoupla tiše židli a vrátila se po špičkách k lůžku. Alexandr ležel tiše s bolným úsměvem na rtech a hleděl upjatě v tu stranu, odkudž zpěv byl zazníval. Avšak svit jeho oka byl jako skleněný. — Adelaida zachvěla se prudce, nachýlila se rychle na lože, vložila ruku na Alexandrova prsa, ale odskočila zděšeně a klesajíc na zem, vykřikla zoufale bolestným hlasem:

„Mrtev!“

V tom rozevřely se dvéře a v nich objevil se Sologub.

(Dokončení.)

Zoë.

Scéna z hospůdky námořníkův na ostrově Sv. Tomáše.

Od

Josefa Štolby.

Nevalně široká podlouhlá místnost. V pravo ode vchodu stůl s rozličnými lahvemi,nad nimiž bdí polo vysvlečený mužík, kterýž pichlavýma očima prohledne každého dříve od hlavy k patě, nežli mu nalije; za stolem ve vysokém výklenku vysoká skříň, nevyplňující však výklenek až ku stropu a obsahující nápoje zvláštní a lahviçe reservní; po levici ode vchodu dva, tři hrubé stoly s dvěma, třemi stejně hrubými lavicemi a s několika stolicemi, a konečně uprostřed stropu petrolejová svítilna, jež špinavou a dusnou místnost tu s večera nuzně jen osvětluje. Tak asi neb podobně, někdy s přívěskem více méně odkvětlých sklepnic, vypadá v Západní Indii vůbec a na ostrově Sv. Tomáše zvlášť skoro každá hospůdka, kdež námořník po několikatýhodní, ano zhusta i několikaměsíční plavbě hledá po málo těch dnů, jež jsou mu k odpočinku popřány, náhradu za pracný a spolu jednotvárný život na lodi, kdež beze strachu před bídnou, nečistou místností a nebezpečnou obyčejně společností námořníka musí vyhledati ten, kdož poznati chce zvláštní, surový, divoký a bezohledný a přece dobrosrdečný a měkký onen nárůdek, jenž vlnám mořským vládne.

Za stolem jedné takové hospůdky na ostrově Sv. Tomáše seděl mladý muž. Náležel k barevným, ale k oněm, jichž smíšeninu krve bylo by těžko naznačiti. Běloch západoindický má pro plody těch nejrozmanitějších spojení svá jména, ale téměř nemožno by bylo, jméno takové vysloviti u mladého muže tohoto. Otcové i praotcové, matky i pramatky jeho náležely již všemu možnému křižování ras a krve — dostačí však, řeknu-li, že náležel k barevným.

Tmavá pleť, ústa i nos pravidelné, vlas černý, jak uhel a přehustý, avšak daleko vzdálený té hrubé vlny, jež pokrývá lebky nigerské, černé oko, skvoucí zuby, slušný vous — toť vše, o čem nutno zmíniti se, aby čtenář učinil si o něm náležitý obraz.

Dopíjel třetí sklenici brandy a opíral těžkou hlavu o pravici. Zahleděl se do protější zdi a tak upřeně hleděl do ní, že až kruhy počaly se mu dělati před očima, a oči mimovolně zaslzely. Mnul je chvíli levicí, pak zaťal vlhké prsty do dlaně a pustil pěsť s povzdechem na koleno. „Tys přec jen bídný chlap, Jumpe“, pravil sám k sobě a v návalu okamžité bolesti zakryl oči oběma rukama.

Opravdu bídný chlap! Jak špatný kus to dnes provedl. Hledával práci obyčejně v přístavu, ale poněvadž byl líný, předešli jej ve výdělku jiní. Po několik dní již nemohl se — arci svou vinou — k žádné práci dostati, a neměl tudíž také po takovou dobu na brandy. Avšak píti ho chtěl přece. Přemýšlel a uvažoval pln touhy po skvostném tom nápoji, jakým spůsobem mohl by si ho opatřiti, a čím více o tom pře-

myšlel, tím více sbíhaly se mu sliny na jazyku, tím více práhlo mu v krku a tím prudčeji stahoval se mu chtivý žaludek. Brandy — brandy za každou cenu! volalo to v něm, a pln vášnivé závisti hleděl na každého, koho viděl vcházeti do oněch kobek, v nichž za peníze prýští se brandy do nekonečna.

Pojednou mu proletla mozkem spasná myšlénka. Žena prala dnes do hotelu pro cizince prádlo — musí tedy míti peníze.

Kvapně obrátil se k domovu. Zaměřil do úzké postranní uličky a vstoupil do nízké, temné síně, jejíž dvéře zavíraly se pomocí cihly, u prahu ležící. Nalezl mladou svou ženu, hezkou to mulatku, ana držíc kojence na jedné ruce, druhou počítala něco peněz a ukládala malému, as šestiletému roztomilému děvčátku pleti takřka úplně bílé, co za ně koupiti má.

„Nejprvé koupíš chléb", pravila právě, „pak doskočíš pro yam a najíme se zase jednou teplého. Jenom dej pozor, abys z peněz nic neztratila."

Dítě chtělo peníze shrábnouti; avšak v tom přiskočil otec ku stolu a odstrčiv dítě, shrábl peníze sám.

„Sem s nimi!" rozkřikl se; „potřebujete chleba, potřebujete yamu!" A chtěl s penězi odejíti. Avšak kvapně chopila ho žena za ruku.

„Jumpe", zvolala uleknuta, „snad nechceš nechat hladověti své děti, svou ženu?"

„Jdi k ďasu," odvětil surově a odstrčiv ji prudce, spěchal ku dveřím; ale jako blesk vrhlo se děvčátko za ním a objalo jeho nohy. „Tatínku!" prosilo, „zůstaň u nás a jez s námi."

„Půjdeš mi z cesty!" osopil se na ně otec, a trhnuv nohou, odhodil děcko o několik kroků dále na udupanou podlahu, vyrazil dvéře a zmizel.

Uděšena spěchala žena, tisknouc nemluvně své křečovitě na prsa, k děvčátku, jež však zatím bylo již zase na nohou, a objala je vášnivě. „Má ubohá Zoë", těšila ji zajikavým hlasem, a hojné slzy kanuly jí přes tváře.

„Maminko, neplač", odvětilo děvčátko, „já jsem si nic neudělala; a ty také ne?"

„Ne. — Ale co budeš dnes jísti?" tázala se matka.

„Nemám hladu", odpovědělo dítě.

Odpověď ta dojala matku, která věděla, že dceruška její mimo ovoce, jež za městem byla natrhala, ode včíra nic nejedla, co nejvíce. Pláč, jejž posud v sobě byla dusila, propukl nyní křečovitě, a trhaně vyrazila ze sebe: „O jak krásně mohli jsme dnes večeřeti s tatínkem."

„Maminko", zvolalo náhle děcko, „já tatínka přivedu!" A nežli se matka nadála, vytrhlo se z jejího objetí, a spěchalo ven.

„Zoë — Zoë —" volala matka; avšak Zoë neslyšela.

Co jí nožičky stačily, ubíhala úzkou uličkou do ulice hlavní, a vyběhnuvši za roh, rozhledla se kvapně na všechny strany. Spatřila, jak vstupuje otec právě do nedaleké hospůdky.

Šeřilo se již valně. Zoë spěchala za ním, ale náhle se zastavila. Vzpomněla, jak rozhněván byl otec, jak prudce matku a ji byl odstrčil, a pojednou ztratila odvahu, vejíti za ním do hospůdky. A pak, v ho-

spůdce nehořela ještě žádná lampa — nestál bezpochyby ten jeden mizerný host hospodskému za to, aby rozsvítil — a ustrašené děcko hledělo do tmy, jež zdála se mu tak hrůznou, že až mráz je obešel. Zůstalo státi a zadívalo se upřeně do děsné té tmy, zda rozezná tam tatínka.

Ten zatím s chutí vypil první a druhou sklenici. Avšak při třetí bylo již po chuti. Když ukojil svou vášeň po brandy, tu počal teprvé uvažovati, co dnes učinil. Ženě a dětem vyrval těžce vydělaný groš, odkopl je surově, když volaly po chlebě, hladu je vydal v šanc a sám proléval hrdlo nápojem, jehož k životu zapotřebí není. Avšak marné nyní již vzdechy! Nelze to více napraviti — brandy jest vypit, peníze pryč, a rodina pláče doma snad hladem, naříká bolestí. Jak zasténala žena, když ji byl tak prudce odstrčil, jak vykřikl při tom nevinný ten brouček, jejž kojila, jak bolestně stáhla Zoë tu svou milou tvář, když tak nelidsky mrštil jí na podlahu! — Jump zatínal zuby a byl by nejraději hlavu svou rozbil o stěnu.

V tom rozsvítil hostinský petrolejovou lampu, u prostřed jizby ode stropu visící, a v tom okamžiku také již vcházel hřmotně celý houf zavalitých námořníků.

Bylo jich osm. Osmáhlé, hladké a rozjařené tváře, sváteční čapky bez stínidel, sváteční krátké kazajky, z pod nichž u všech vyčnívala v zadu krátká pochva s nožem, sváteční spodky, v ústech buď žvýkavý tabák neb krátká dýmka a na rtech samý žert a smích — tak vypadali ti vládcové kolísavých mořských vln, hledající na pevné zemi zábavu. A našli ji snadno. Usedli k většímu z obou stolů, a ochotný hostinský nestačil nalévati a měniti stříbrňáky ano i zlaťáky.

Jak vábně cinkalo to stříbro a to zlato! Závistivě hleděl Jump s jednoho na druhého — kéž on by byl tak bohat jako na př. onen malý, zavalitý námořník, jenž právě vybírá stříbrňák z bohatě naplněného sáčku! O jak šťasten by byl! Mohl by ihned napraviti ten dnešní svůj špatný čin, usušiti slzy, jež byl vynutil, poskytnouti rodině večeři, o niž ji byl tak surově oloupil a udusiti takto snad onen neuprosný hlas, jenž stále mocněji a mocněji v prsou jeho se ozýval, takže až studený pot na čele mu vyrážel.

Jumpovi šla při pomyšlení tom hlava kolem.

Námořníci vypivše každý několik sklenic rozličných nápojů, jali baviti se tancem. Jeden po druhém počal při zpěvu ostatních tančiti, házeje rukama a dupaje nohama, až se prach zdvihal, a čím více rukama házel a čím více dupal, tím více jásali soudruhové.

Právě odbyl námořník s tím plným sáčkem tanec svůj a zemdlen vrhnul se na stolici blíže Jumpa stojící. Natáhl nohy, svěsil ruce a těžce oddychuje, hleděl spokojeně na soudruhy, kteří hlasitě chválu vzdávali jeho obratnosti.

Upřeně hleděl Jump na kapsu, jež obrácena jsouc k němu, polo byla otevřena a volný pohled poskytovala na naplněný sáček. Jak blízek byl Jumpovi poklad, jenž mohl učiniti jej blaženým! Jediné vztáhnutí ruky a poklad ten byl jeho — polozpitý majitel a ti rozjaření námořníci zajisté že by nic nespozorovali. Železnými kleštěmi sevřela vyhlídka na kýžené to blaho, na tu možnost, odčiniti zase dnešní provinění, Jumpovu svobodnou vůli. Chvíli ještě váhal — pojednou vztáhl

zvolna ruku ku kapse námořníkově; opětně váhal, ale jen na krátko. V nejbližším okamžiku vracela se ruka jeho, svírajíc plný sáček, na dřívější své místo.

Avšak to bylo neštěstí Jumpovo, že sáček byl příliš plný. Okradený přes všechno své rozčilení ucítil, že pravé kapse náhle velmi se ulehčilo — sáhl do ní a nenaleznuv sáčku vyskočil prudce.

„Zloděj!“ zvolal hlasem hromovým. A jediným skokem octnuv se u dveří, opřel se o ně zády, aby nikdo z hospůdky uniknouti nemohl. A sotva že se tak stalo, přestal okamžitě zpěv, smích a tanec, a námořníci vzchopili se jako jeden muž, sáhajíce po nožích.

„Kde jest zloděj?“ tázal se jeden přes druhého.

Zoufale rozhledl se Jump. Dvéře byly zataraseny, jinudy utéci nemohl, a se všech stran blyštěly se ostré nože a upocené divoké tváře. V tom utkvěly oči jeho na skříni ve výklenku za pultem. Mžikem octnul se na pultu, jediný skok — a již byl na skříni ve výklenku.

„Máme ptáčka v kleci,“ zajásal okradený, a soudruhové s výskotem opakujíce slova ta, hrnuli se přes všechno odpírání, přes všechen křik hostinského ku skříni. Avšak skříň byla příliš vysoká, a se zoufalou odhodlaností hrozil Jump, mávaje v pravici ostrým nožem, že každého zabodne, kdo se přiblíží.

„Kamarádi,“ ozval se pojednou jeden z námořníků, hranatý to muž s přímou neuprosnou tváří, „nač bychom se s chlapem trmáceli? Sedněm si pohodlně; však on sleze ihned dobrovolně. Mám u sebe revolver.“

A sotva že domluvil, hrnuli se námořníci s jásavým křikem na svá místa. „Ať žije Tom,“ volali plným hrdlem.

„Ticho, kamarádi,“ velel Tom. „Chci nejprvé vraziti do něho důkladnou řeč.“

A usadiv se pohodlně a obrátiv se k Jumpovi, jemuž pojednou studený pot na čele vyvstal, oslovil jej takto:

„Chlape mizerný, taškáři, na sucho vyvržená velrybo! Tys okradl našeho soudruha o peníze, za něž on po mnoho a mnoho měsíců musil pracovati v potu tváří svých, za kteréž rváti se musil s ledovými medvědy, potiti se na rovníku a hleděti v čínském tajfunu smrti vstříc. Víš co zasluhuje lotr, jenž chuďasa oloupí o těžce vydělaný groš? — Šibenice je málo. Za živa měli by ho uvařiti v rejžové kaši. Nu ale, že tě máme a ukradený sáček jak doufáme také, budeme milosrdní. Zmlátíme tě jen, a to pouze za tou příčinou, abys měl po několik neděl s hojením potlučených hnátů tolik co dělati, že nezbude ti na kradení času. Leč my nevzdělaní vodní žabikuchové nedovedeme nikomu namlátit, koho nemáme po ruce. Pročež zvu tě tímto, jménem všech přítomných ctihodných přátel, co nejdůtklivěji, abys laskavě se stěžně, na nějž jsi se vyšplhal, slézti a do našeho středu zavítati ráčil. — Kdybys však přes mé přátelské pozvání přece tak neučinil, byl bych k lítosti své nucen, pozvati tě sem k nám důtklivěji. A Tom vyňal při slovech těch za hlasitého smíchu svých soudruhů lesknoucí se revolver a natáhnuv kohoutek, namířil na Jumpa.

„Výborně, výborně,“ volali soudruhové. „Račte jen mezi nás, ctěný pane zloději, račte.“ A námořníci kasali rukávy.

Jumpovi šla hlava kolem. Do tlupy těchto ďáblů měl sestoupiti

a osmi párům svalnatých jich páží svěřiti své útlé tělo? Mráz šel mu po zádech při pomyšlení tom. Avšak neučiní-li tak — co ho očekává? Ten zpropadený Tom mířil tak správně, že se zdálo, jakoby nemohl ani chybiti.

„Jedna!“ vzkřikl v tom námořník prudce, a „jedna!“ opakovali po něm soudruhové ve sboru.

Jump marně rozhlížel se po nějaké cestě, jež vedla by z hospůdky.

„Dvě!“ vzkřikl námořník ještě prudčeji, a „dvě!“ opakovali po něm zase soudruhové ve sboru.

Jump počal se třásti. Nyní musil se rozhodnouti pro hrůzný výprask anebo pro smrt neb těžké zranění; žádné z obou nezdálo se mu dosti vábným, aby volbu mu usnadnilo, avšak nahlížel přece, že nebezpečnějším z obou byla by koule. Již již rozhodoval se tudíž pro výprask — v tom vzpomněl dnešního výjevu se ženou a s dětmi, a smrt zdála se mu vítaným ukončením života, nad nímž se byl při třetí sklenici brandy sám hroziti počal.

„Střel!“ odvětil kvapně, „živého mne dostati nesmíte.“

„Tři!“ vzkřikl námořník. Avšak dříve nežli mohli soudruhové opakovati výkřik ten, otevřely se kvapně dvéře, a před překvapenými námořníky objevilo se pojednou hezoučké, kadeřavé as šestileté děvčátko, jež úzkostlivě vztahujíc k nim ručky a na celém těle se třesouc, s uslzenou tváří zvolalo:

„Nechte mého tatínka — nechte mého tatínka!“

Nenadálý zjev tak roztomilého, nevinného dítěte v polotemné a dusné světnici v okamžiku takovém, působil na rozzuřené ty postavy prazvláštně. Vše umlklo rázem, a v hospůdce zavládlo na okamžik takové ticho, žes slyšeti mohl těžký dech Jumpův tam na skříni. Plni překvapení hleděli divocí námořníci na něžného tvora toho, a překvapení jich bylo takové, že v prvním okamžiku nevěděl nikdo z nich, jak nenadálý zjev tento přijmouti.

„Zoë!“ vynutil ze sebe Jump uleknut a zděšeně hleděl na svou dcerušku. „Zoë! mé dobré dítě!“ dodal pak přemožen náhlým pohnutím, a hlava mu sklesla na prsa.

Okradenému námořníku toto pohnutí Jumpovo neušlo.

„Tome, zastrč revolver,“ zvolal náhle s radostným výkřikem. „Škoda patrony. Mám pro tam toho žraloka jiné vnadidlo“. A přiskočiv k dítěti, chopil je levicí za sepjaté ručky, přitáhl ku své stolici a napřáhnuv pravici, břitkým nožem ozbrojenou, zvolal:

„Chlape, jestliže v okamžiku nevrátíš mi moje peníze, rozpářu tomuto vyžleti břicho!“

„Tatínku! Tatínku!“ vzkřiklo ubohé dítě úzkostlivě, marně se namáhajíc, aby vymknulo se námořníkovi.

Beze slova hleděli ostatní námořníci na svého soudruha, a zděšeně upřel Jump zraky své na námořníka, jakoby čísti chtěl v jeho tváři, myslí-li hrozbu do opravdy. Na okamžik zavládlo v hospůdce opětně děsné ticho. Pojednou však hnul sebou Jump, a ukradený sáček zalétl k nohám pána svého.

„Hahaha!“ zasmál se námořník jedovatě. „To působí? Nuže dobrá.

Neslezeš-li okamžitě sem ke mně," pokračoval zvýšeným hlasem, „podřežu tomu pískleti krk." A nůž jeho zableskl se znovu ve vzduchu. Překvapením slova neschopni patřili námořníci na svého soudruha, kdežto nešťastné děcko, jemuž slzy po tvářích kanuly, polo bez sebe k zemi skleslo a temně vzkřiklo.

Jumpem to trhlo. Jediný jen ještě okamžik váhal. Avšak když spatřil, jak neuprosně vznáší se nůž nad ubohým jeho dítětem, jak zuřivě, obrací se na něj tvář hrůzného toho námořníka, každým svalem prozrazujíc, že nositel její jest dle toho, aby hrozbu svou vykonal, jak nešťastné dítě jeho ve mdlobách téměř leží, leknutím a strachem se třesouc, a strhaným zrakem, jenž dral se mu do srdce, na něj co na jedinou svou spásu hledí, jak nemá se nikdo z ostatních k tomu, aby zabránil zločinu, jejž zuřivec ten spáchati hodlal na tvoru nevinném, tu octnul se náhle dvěma skoky u něho a vytrhnuv dítě své z rukou jeho a tiskna je na prsa svá, zvolal hlasem srdcelomným:

„Zde mne máš — čiň se mnou, co ti libo, ale nech mé nevinné, mé ubohé dítě."

A pevně tisknul na těžce oddychující svá prsa chvějící se děcko, jež tulilo se k němu, hledajíc v objetí otcově ochrany. „Má Zoë! má Zoë!" šeptal a hladě její vlásky, její tvář, zadíval se na ni, jakoby zapomínal svého okolí.

Okradený kvapně vyskočil. „Mám tě konečně, darebáku!" zvolal vítězoslavně; „lest se zdařila. — Tomu ubohému červíčku bych nebyl ublížil — ale ty to ucítíš." A obrátiv se, chopil svou stolici za jednu nohu a uhodiv jí tak prudce do podlahy, že nohu uchopenou z ní vyrazil, rozehnal se prudce k ráně.

„Tatínku!" vzkřiklo dítě opět zděšeně, „nech mého tatínka!" A ručky jeho otočily se kolem krku otcova.

„Podržte přec to dítě!" volal námořník na své soudruhy, „ať mohu dát chlapu tomu naučení."

Avšak ni jediná ruka se nehnula.

„Podržte, pravím" — opakoval námořník. Ale nedomluvil; neboť v tom přistoupil k němu nejstarší a nejosmáhlejší ze soudruhů, kormidelník to dle znaku na čepici, a zachytiv ruku, v níž vězel obušek, pravil:

„Fuj, styď se Jacku, dítě jsi poděsil k smrti, a nyní chceš na bezbranném zkoušeti svou sílu? Styď se!"

„Ale vždyť jest to mizerný chlap — zloděj," namítal Jack překvapen.

„Hleď," pokračoval soudruh, „v tom chlapu, v tom zloději jest přece ještě dobrá jiskra. Probudil jsi v něm svou surovostí lásku k dítěti. Ty arci nevíš, co to je, tys svoboden. Ale já — já mám tam za mořem několik takových červíčků." A hlas jeho se chvěl.

Jump ohledl se zvolna, jakoby nevěřil svému sluchu, po námořníkovi. Pojednou zakryl si rukama tvář a přitisknul pak opětně Zoë vášnivě na prsa svá.

Pln rozpaků stál tu Jack, a udiveně hleděli ostatní námořníci brzy na Jacka, brzy na starého svého soudruha, brzy na Jumpa a na jeho dítě.

Kormidelník přistoupil k dítěti, jež ustrašeně na něj pohledlo a počal je hladiti v tvář.

„Ubohé dítě," pravil nejjemnějším zvukem hlasu svého, jehož byl schopen. „Co's vystálo dnes strachu!"

„Tatínku!" prosilo děcko zajíkavě, „pojď k mamince — pláče doma —"

„A proč pláče tvá maminka?" tázal se kormidelník co možná nejjemněji.

Děcko povzneslo k němu velké oči své a odvětilo po chvíli: „Má hlad —"

„A ty máš snad také hlad, ubožátko!" zvolal kormidelník pohnut. „Kamarádi, to dítě nesmí hladověti, ani — jeho matka — kdo ví, zda nepotřebují právě děti mé, žena moje také dobrého člověka," dodal více pro sebe. A přejev mozolovitou dlaní zvlhlé oči, sejmul čepici, hodil do ní stříbrňák a přistoupil k Jackovi, jenž byl zbraň svou zvolna k zemi spustil. „Tys provinil se na nevinném dítěti, Jacku," dodal, „konej nyní svou povinnost."

A mlčky hodil Jack hrst peněz do čepice.

„Kamarádi," vybízel kormidelník, „v kom nevymřela ještě láska k dítěti, není, a kdyby byl i sebe horším, ještě tak špatným, aby se muselo nad ním zoufati. V tom člověku jest snad ještě kus dobrého jádra — vraťme ho jeho dítěti, jeho rodině!"

A divocí ti, drsní mužové, kteří před chvílí ještě plni zuřivé vášně, chystali se tím nejsurovějším spůsobem ztýrati bezbranného člověka, sáhali, zjevem nevinného děcka pohnuti, do kapes a plnili čepici kormidelníkovu.

„Ukaž sukýnku," obrátil se kormidelník nyní k dítěti, jež ač na smrt polekáno, mimovolně uposlechlo. „Zde máš — dej to mamince a řekni jí, aby koupila z toho pro tebe a pro sebe." A při slovech těch vsypal jí sebrané peníze do klína.

Zoë, spatřivši tolik peněz, kvapně stáhla chatrnou svou sukýnku a zapomněvši pojednou na všechen svůj vystálý strach, všechnu úzkost, zvolala plná dětinné radosti: „Tatínku, podívej se — to máme moc!"

A beze slov stál tu otec. Prsa se těžce zdvihala, oči zabodnuty byly do země, a skřížené ruce patrně se chvěly. Pojednou pozvedl oči ku kormidelníkovi. „O pane!" zašeptal, „toho jsem nezasloužil — avšak, přisám bůh, vykonal jste skutek dobrý, jejž nebesa musí odměniti na dětech vašich." Nemohl mluviti dále. Slzy přerušily na okamžik řeč člověku, jenž od dob útlého mládí slzy snad uroniti nedovedl.

Kvapně obrátil se k dítěti a pojav je v náruč svou a tiskna je na prsa svá, pokračoval po chvíli vášnivě: „Zoë, má jediná Zoë — půjdeme k mamince."

A již spěchal z hospůdky, přeběhl ulici a proletěl téměř úzkou uličku, kdež bydlel.

Však přede dveřmi bytu svého pojednou se zastavil. Zdálo se, jakoby náhle opouštěla jej odvaha.

„Maminko — už vedu tatínka!" volala Zoë jásavě.

Zavzněly kvapné kroky, dvéře se otevřely, a na prahu objevila se matka.

„Zoë a — můj Jump?!“ vzkřikla plna překvapení.

„Ano tvůj, zase a celý tvůj!“ odvětil tichým hlasem muž.

Okamžik hleděla žena na oba, pak ale popadla dítě a tiskla je v náruč.

„Tys přivedla mi opravdu tatínka?“ tázala se líbajíc je vroucně.

Peníze rozkutálely se po nuzně osvětlené síni. Avšak ubohá žena si jich nevšímala. Blaženě se usmívajíc obrátila se k muži.

„Zoë tě nám zase vrátila?“

„O ty drahé, drahé dítě,“ zvolal Jump, objímaje děcko, „vrátila — vrátila na vždy.“

„Pst,“ napomínala matka, „baby nedávno teprv usnulo.“

„Ale teď budeme s tatínkem večeřet, maminko?“ tázala se Zoë shýbajíc se po penězích na podlaze po různu ležících.

„Ano — budeme!“

ROZHLEDY

v literatuře, umění a vědě.

Česká literatura.

Nová báseň. Byl v jakési horské vísce chudý hošík, sirotek, jemuž děd odkázal jakožto jediné bohatství staré housle. Dlouho po smrti dědově, když byl hošík dospěl na statného jinocha, zamiloval se do krásné cizinky, která každého večera dostavovala se pod lípu k veselému tanci vesnické mládeže. Nikdo neměl ani tušení, odkud přichází neznámá tato dívčina, a poněvadž svým půvabem nejen našeho mladíka, ale i všechny ostatní hochy očarovala, vznikla proti ní závist všech selských děvčat. Kdož ví, není-li to snad nějaká lesní panna, myslily si a umluvily se, že jí do kola hodí úročník: je-li víla nebo kouzelnice, vzejme se ihned její sukénka. I stalo se tak; dívčina v tanci vykřikla, jakmile suknice hořeti začala, odkvapila a zmizela v lese. Ubohý milenec marně ji hledaje, touhou i lítostí ode dne ke dni chřadnul. Tu zjevil se mu nebožtík děd jeho ve snu a připomenul mu ony staré, již na polo zapomenuté housle, v nichž prý najde útěchu. Mladík vzal housle, bloudil o samotě lesy a horami a vyluzoval nejtklivější písně ze svých strun. A skutečně, když jednou přišel ku krásnému jezeru hluboko v hvozdu ukrytému, objevila se mu při lahodných zvucích houslí, do nichž vložil celou duši svou, milovaná dívka. Nyní mu však již nezmizela, nýbrž stala se jeho ženou a učinila ho nevýslovně šťastným. Musil jí však svatě přislíbit, že ji bude vždy tak milovat, aby jí ani jediným nevlídným slovíčkem neublížil, aby se ani hebounkým kvítím nedotknul v hněvu její ruky; sice stala by se opět na sto let lesní pannou. Po dlouhý čas zůstal slibu svému věren a za to neminulo požehnání celé jejich hospodářství. Jednou však, když navrátiv se z cesty viděl, že

za jeho nepřítomnosti dala žena zelené ještě obilí skliditi ze strachu před bouří a krupobitím, zapomněl se a nevrle ji klasem tepnul do ruky — všechno štěstí okamžikem zmizelo, ona opět na sto let zakleta být lesní pannou, on pak ubírá se ze dvorce, jejž bouře a blesk zničily, do širého cizího světa. Nevzal ničehož s sebou, než svoje staré housle. Ještě jednou zjevila se mu milovaná žena na rozloučenou, aby strunám jeho žehnala, do nich celý svůj život, své cítění a utrpení vložila; měl se státi šťastným slávou, když ne láskou. Slavným se stal, nikoliv šťastným. Umění jeho, od srdce k srdci mluvící, získalo mu přízeň všech lidí a zjednalo též velké bohatství, byl ctěn od velmožů, milován od chudiny — ale na svou lásku nezapomněl, touhy své nikdy nepozbyl. Vrátil se konečně co slavný umělec zase do rodné vísky; bloudil opět lesem a horami a kladl celý svůj bol, svou touhu do zvuku strun. Avšak útěchy a klidu došel teprvé tenkráte, když s houslemi v ruce zemřel na omšené skále v hlubokém lese.

Vypravoval jsem zde prostými slovy obsah „Dědova odkazu", nejnovější básně Adolfa Heyduka.*) Učinil jsem to snad obšírněji, nežli u nás bývá zvykem při zprávách o menších básních epických. Má-li však obsah i sebe chatrnější, sebe prosaičtější hry divadelní nikým neupírané právo, státi se u vypravování více méně zevrubném základem posudku, tož zajisté nebude mi vytýkáno, když stejným spůsobem si počínám při novince, kterou nám darovala bohatá, vždy půvabná a milá musa Heydukova. Každý již z náčrtku onoho pozná, jakého asi rázu je „Dědův odkaz"; děj má známou onu romantickou povahu prostonárodní pohádky, ač se za ním skrývá jakýsi hlubší význam allegorický. A povaha ta věru šťastně se shoduje s celým uměleckým směrem básníkovým. Prostý, naivní ton, který ovládá netoliko vypravování, ale i reflexe, jakož i sama básnická mluva jsou tak přiměřeny látce, že celek činí dojem nad míru harmonický, jednotný. Kdyby spůsob provedení byl jiný, s většími nároky okázale vystupující, mohlo by ovšem leccos vaditi v komposici děje, jako na př. hlavní katastrofa, beze zvláštní přípravy, téměř překvapně nastupující; avšak právě pro onen ráz pohádkový je taková objektivnost, nevnucující lehce seřaděným příběhům větší umělou souvislost vnitřní, nežli samy v sobě již mají, znakem velmi charakteristickým: jednotný spůsob podání stává se předním strůjcem harmonie celku. A skutečně jest nám Heydukova báseň tak milou a sympatickou především onou prostou, lahodnou plynností, jejíž nepřekonané vzory nalezáme v básnictví prostonárodním; přiblížiti se vzorům těm však může jen umělec, v cítění a básnění svém tak nelíčený, opravdivý a upřímný, jakým právě jest autor „Dědova odkazu". O kráse Heydukovy mluvy básnické, o dojemnosti jeho lyrických episod, o kouzlu jeho obrazů přírodních, netřeba mluviti šíře; jsou to zásluhy dávno již všeobecně uznané a zde stačí zajisté pouhá zmínka, že i v „Dědově odkazu" jeví se měrou nejplnější. Slovem, nejnovějším tímto svým dílem získal si Heyduk opět nový jeden platný nárok na vděčnost českého čtenářstva.

Dr. *O. H.*

---

*) V Praze, nákladem knihkupectví dra. Grégra a Ferd. Dattla. 1879.

Jan Žižka. O sepsání jeho životopisu pokusil se W. W. Tomek. Nakladatel J. Otto v Praze 1879.

Při referatu o IV. dílu Tomkových „Dějin města Prahy“ učinil již Dr. Čelakovský v těchto listech zmínku o tom, že proslulý badatel v dějinách českého husitství, professor Tomek, chystá do tisku zvláštní, samostatný životopis nejpřednějšího hrdiny bojů táboritských, Jana Žižky z Trocnova. — Spis takový očekáván byl ovšem nejen od odborníkův, než i ode všech přátel minulosti české s velkým napjetím. Zcela přirozeno. Nevymizelť ještě z vědomí českého III. díl Tomkovy „Prahy“ a s ní nadšená, a při tom přísně vědecká apologie Jana Husa, provedená ponejprv na základě původních, před tím neznámých pramenů s pragmatickou logičností, jež i katolického čtenáře překvapovala a na dobro přesvědčovala.

Dalším postupem práce své probádal Tomek celé dějiny husitského hnutí až do roku 1436, složiv resultáty práce své do IV. dílu „Dějin města Prahy,“ jehož výtečnost všestranně byla oceňována.

Při této příležitosti bylo se Tomkovi zanášeti podrobně také s osobou Jana Žižky, a poněvadž všechny výsledky o činnosti jeho nemohly býti shrnuty v úzký rámec „Dějin města Prahy,“ pomyslil Tomek na to, aby o Žižkovi vydal zvláštní monografii, „neboť“ — praví sám v předmluvě — „nynější stav historické literatury české vyžaduje toho již, aby měl samostatného spisu o Janu Žižkovi.“ Nám pak všem musilo toto rozhodnutí velmi milým býti, ježto všecky posavadní spisy o Žižkovi jsou pracemi dílem pouze příležitostními, dílem nekritickými.

Úmysl Tomkův uzrál brzy ve skutek a nyní již vyšel nákladem knihkupce J. Otty v úpravě velmi vkusné životopis Jana Žižky, jejž spisovatel jeho ve skromnosti své nazval na titulním listu pouhým pokusem; ref. však neváhá tvrditi, že jest to jedna z nejznamenitějších prací české historické literatury vůbec.

Tomkův spis o Žižkovi obsahuje, vyjímaje rejstřík, 218 stránek velkého oktavu a dělí se v 17 kapitol, kteréž jsou: I. Žižka v krajině rodiště svého; II. Ž. co čeledín krále Vácslava; III. Ž. co vůdce lidu v Praze a v Plzni. Bitva u Sudoměřic; IV. Ž. na Táboře. Zřízení vojenství Táborského; V. Hájení Prahy. Bitva na Žižkově; VI. Rozšíření moci Táborské v Bechynsku, Prachensku a Plzensku; VII. Obležení Plzně. Dobytí Chomoutova a Berouna. Stihání Pikartů; VIII. Tažení Žižky s Pražany do východních Čech. Sněm Čáslavský; IX. Ž. mezi vladaři zemskými. Oslepnutí jeho; X. Druhé válčení s Oldřichem Rosenberským a Krajířem. Vyhubení Naháčů. Boje s landfridem Plzenským. Vítězství nad Sigmundem u Kutné Hory a Brodu Německého; XI. Od dobytí Německého Brodu až do přijetí Sigmunda Korybutoviče za správce zemského; XII. Ž. za vladařství Sigmunda Korybutoviče. Rozdvojení jeho s Tábory a smíření zase proti pánům a Pražanům; XIII. První válka Ž. s pány a Pražany; XIV. Řád nového bratrstva Táborského; XV. Tažení Ž. do Moravy a do Uher; XVI. Opětná válka Žižky s pány a Pražany. Smrt jeho; XVII. O Žižkovi po smrti.

Podali jsme přehled odstavců, aby každý viděl, na jak širokém

základě Tomek dílo své založil, a jaké podrobnosti tedy v něm lze hledati.

Zpředu uvedl nás T. do rodiště Žižkova, seznamuje nás s rodinnými poměry jeho a ukazuje nám hrdinu našeho v prvních jeho bojích proti těm pánům, kteří zrádně zajali krále Václava IV. a působili nepořádek v zemi. V těchto bojích přišel nepochybně Ž. také o jedno oko, a ne v bitvě u Tannenberka, jak se až dosud za to mělo; nebo v Polsku vůbec Ž. ani nebyl. Pak nacházíme Ž. jakožto čeledína u dvora krále Václava a sice napřed jakožto komorníka královny Žofie a pak jakožto vrátného královského. Jakožto komorník královny Žofie docházel tu Ž. s velitelkou svou do Betlemské kaple na kázání Husova a měl tudíž hned z počátku příležitost, „seznámiti se bezprostředně z úst Husových se směrem jeho a sdílel o něm bezpochyby smýšlení panující u dvora.“ Když pak mistr J. Hus byl upálen, tu „lítost nad nehodným osudem milovaného kazatele, rozhorčení proti odpůrcům jeho jakožto vinným jeho smrtí a zvýšené zanevření na neplechy duchovenstva jím někdy kárané, opanovaly mysli v Čechách ve stavích vznešených a nízkých a roznítily v nich zároveň ještě vroucněji úmysl ve snahách jeho o oživení ducha křesťanského, o plnění zákonů Kristových, o vymýtění neřestí svatokupeckých, které przňily církev boží.“ V čelo těchto snah postavil se záhy Jan Žižka, a byl pak nejpřednějším bojovníkem za idey Husovy až do smrti své. Avšak postavení jeho nebylo tak snadným a lehkým, jak se až dosud za to mělo. Nebi brzy po smrti krále Václava, po prvních vítězných bojích proti nepřátelům kalicha, utvořilo se v Čechách, jak známo, několik stran. Byli zde předně katolíci, kteří pomýšleli na bezvýminečné vzdání Čech pod vládu zrádného krále Sigmunda; pak byli zde podobojí mírnější, kteří kolísali mezi stranami, byli vždy nespolehliví, a samá polovičatosť ve válčení i v politickém jednání. — Konečně byli pak v Čechách podobojí či Husité horliví, a k těm náležel Žižka. Sídlem jich stal se záhy Tábor, kdež vycvičil je vůdce jich v pevně organisované vojsko, a učinil z nich nepřemožitelné Tábority, s nimiž pak dobýval skvělých vítězství bez počtu. Avšak mezi Tábority postupem času utvořila se strana výstřední, od fanatických kněží podpalovaná, kteráž zacházela v zásadách svých až k naprosté negaci, a hroziviši se každého státního pořádku, nalezala jedinou útěchu v pálení, boření, drancování a zabíjení. A co při tom bylo nejhorší, že všechny ty strany se vzájemně mezi sebou nenáviděly a potíraly, bez ohledu na nebezpečí hrozící od společného nepřítele Čechů, krále Sigmunda a vojsk německých.

A uprostřed těchto rozvášněných, kněžstvem stále podpalovaných spoust obecného lidu stál Žižka se svým přesvědčením, jež lišilo se od věci katolíků, mírných podobojí i výstředních Táborů naprosto. Zde jest líčení Tomkovo nejskvělejší. — Vůči těmto neshodám vnitřním a nebezpečí zevnějšímu ukazuje nám Tomek, že Žižkovo heslo bylo: Zákon boží, obecné dobré a obrana země české proti cizozemcům, a vede nás celou dráhou spletitých cest, po kterých bylo kráčeti Žižkovi, aby rozvaděné strany v Čechách přivedl ke svornosti a k boji proti společnému nepříteli.

S katolíky Žižka držeti nechtěl, poněvadž byli zrádci české věci; s mírnými Husity taktéž po náhledu jeho nic nebylo, poněvadž Žižkovi protivnou byla každá polovičatosť a jmenovitě každé vyjednávání s císařem Sigmundem, jehož Žižka, co krále bez zásad mravních a bez lásky k Čechům, nenáviděl až do posledního dechu svého; i výstředních Táborů a jich bezúčelného loupení také se Ž. stranil — a přece v rozhodných chvílích dovedl k sobě připoutati horlivce stejně smýšlející a porážeti Němce napořád! Přesvědčení Žižkovo bylo: bojovati proti svatokupectví kněžskému, proti zrádným Němcům a králi Sigmundovi a přivésti do Čech novou spořádanou, silnou vládu, pod novým panovníkem, který by měl lásku k národu českému, k opravným snahám jeho. K uskutečnění těchto ideí vidíme Žižku stále bojovati, vidíme, že k vůli nim rozchází se s výstředními Táboríty a tvoří sobě nové bratrstvo mezi Orebity ve východních Čechách, vidíme konečně, že k vůli nim dá se i v boj proti Pražanům, kteří, zapomenuvše se sami nad sebou smiřovati se počali s králem Sigmundem! — Však přes to duševní velikost Žižkova uznaná v slavných bojích proti cizáctví, jeho láska k vlasti a touha po svornosti vedla přece konečně k tomu, že podařilo se slepému hrdinovi spojiti všecky dosud rozpoutané živly českého národa v jeden celek a pod jednu spořádanou vládu. Prvním činem spojených sil národa bylo tažení proti nepříteli Čechů, králi Sigmundovi, a tu zemřel Žižka v momentu nejrozhodnějším, v poli u Přibyslavi.

Kapitola XVII. Tomkova spisu „O Žižkovi po smrti“ tklivými a důraznými slovy líčí nám pak, co všechno český národ předčasnou smrtí Žižkovou ztratiti musil, a ukazuje nám, jak od XV. až do XIX. století památka Žižkova byla ohyzděna na dobro, — a končí památnými slovy: „Teprv za novějšího času, kdy přešly doby slepé nesnášenlivosti náboženské, lze jest hleděti na Žižku se stanoviště méně předpojatého a předvésti jmenovitě národu českému, nyní mnohem jasněji než kdy na svou minulost hledícímu, obraz jednoho z nejslavnějších mužů jeho, vyčištěný od kalu, který jej pokrýval po více století, bez malování dle zalíbených vidin novověkých, ale dle *prosté pravdy,* pokud jí možná dostihnouti na základě stávajících pramenů, ovšem velice nedostatečných. Spis tento buď považován za pokus toho skrovně míněný.“

Ref. přeje české literatuře, aby ve všech svých odvětvích měla hojnou řadu podobných „pokusů.“

Nakladatel p. Otto připojil ke spisu obrázek, ne sice umělecký, ale stářím svým vynikající, který pochází z XV. století, kdy ještě tažení Táboritská byla v živé paměti. Bohužel, není zde vyobrazení Žižky žádnou podobiznou, než pouhým typickým označením slepce, jak toho středověké malířství užívalo. Dr. R.—

Padesátiletá slavnost jubilejní Jos. Ig. Kraszewského.

„Je-li sláva pobudkou k činu, není prázdným dýmem. Jest to uznání se strany spoluobčanstva, opravdové a vzácné vyznamenání, odměna, jížto duch duchu věnuje.“ — Když Kraszewski slova ta psal v jednom díle svém, nepomýšlel zajisté, že podobné odměny v nejhojnější míře ještě za živa se mu dostane.

O životě a padesátileté literární činnosti Jos. Ig. Kraszewského přinesly „Květy“ již v květnovém a červnovém svazku studii; jest se nám tudíž obmeziti jen na znamenitou jak v životě oslavence, tak vůbec v literárním světě slovanském událost — slavnost padesátiletého jubilea Jos. Ig. Kraszewského v Krakově.

Dne 1. října oživlo pojednou nezvyklými hosty tiché a klidné jindy sídlo Kraszewského v Drážďanech. Ač leží ve velkém a lidnatém městě, činí přece úhledná villa Kraszewského v severovýchodní části labské Florencie dojem idyllického venkovského klidu. Opodál šumí rozsáhlý, na míle cesty se táhnoucí borový les, tak zvaný drážďanský háj a podle samého domku Kraszewského bublá bystrý potok březnický. Domek sám jest přívětivý, útulný, plný svěží zeleně a po venkovsku zařízený. Sem přibyla pro Kraszewského deputace města Krakova a mnozí vynikající spisovatelové polští a provodili odtud oslavence do Krakova.

Když dne 2. října o 3. hod. odpol. zavítal do starobylého sídla králů polských nad Vislou, bylo v slavnostně ozdobeném městě shromážděno již na deset tisíc hostí. Uvítán v nádraží od měšťanosty dra. Zyblikiewicze, slavnostního výboru, mnohých spisovatelů a žurnalistů, jel Kraszewski s měšťanostou ulicemi města, přeplněnými davy národa, cechy i spolky, všude bouřným nadšením pozdravován, ku svému obydlí „u města Drážďan,“ jež mu zde město ku slavnosti dalo upravit.

Hlavní den slavnostní byl 3. říjen. Slavnost započala v chrámu p. Marie na náměstí, odkud ubíral se průvod do Sukiennic, veliké budovy prostřed náměstí krakovského. Sukiennice jsou starou tržnicí; činí se o nich zmínka již za doby Kazimira Velkého a v nynější své podobě, s gotickou ornamentikou, zbudovány byly za doby Jagellonské. Přemnohé přístavky, boudy a vojenská strážnice před budovou tou zohyzdily ji úplně a teprvé nynější zastupitelstvo krakovské provedlo její restauraci; dalo odstranit veškeré přístavky, zrušit strážnici a opravit starší gotické tvary. V den slavnosti Kraszewského byly Sukiennice poprvé v nové úpravě otevřeny.

Když skončilo vysvěcení a podepsána listina o obnovení, vstoupil Kraszewski vítán nekonečným jásotem, v průvodu městské rady a slavnostního výboru do dolejší místnosti. Po kantátě, k nížto na slova Asnykova složil hudbu Jeleński, pronesl měšťanosta dr. Zyblikiewicz slavnostní řeč a po té předstupovaly deputace, jež krátce oslovovaly Kraszewského. Z Čechů mluvili zde pp. Em. Tonner, dr. Jar. Čelakovský jménem českých poslanců, dr. Fandrlík jménem Moravy, dr. Gabler jménem české učené společnosti, dr. Herold jménem české svobodomyslné strany a Med.C. Číhalík jménem českých akademiků. Velké množství telegrafických pozdravů a přípisů došlo se

všech stran polských, z Čech a Moravy a jiných slovanských zemí. Oslavenec dojat tolikerými výrazy lásky a sympatií, děkoval vřelou řečí.

Čestných darů a adres oslavenci podaných bylo množství převeliké. Zejmena dlužno uvésti skvostný stříbrný věnec, na jehož lupenech vyryta jsou jména děl Kraszewského. Věnec ten dala zhotovit krakovská akademie k návrhu svého předsedy, nedávno do panské sněmovny povolaného doživotního člena prof. Majera. V Krakově a Lvově raženy památní peníze s poprsím oslavence a podány Kraszewskému. Polští malíři podali mu pěkné album s původními obrazy, k nimžto poskytly jim myšlenky díla oslavencova. Varšavské paní poslaly mu čestnou židli, dále zlaté péro a album spanilých a vynikajících Polek, polští sazeči v Drážďanech věnovali mu stříbrné psací náčiní v pěkném renaissančním slohu, cukráři krakovští věnovali dort pro tisíc osob a p.

Večer bylo město osvětleno a v divadle provozováno Kraszewského drama „Miód Kastelański.“

Dne 4. října byl výlet do nedalekých solných dolů ve Věličce a večer o 7. hodině slavnostní hostina v Sukiennicích, jež vynikala některými velkolepými momenty. Dojemná byla chvíle, kdy pěnící poháry všech za hřímavých zvuků dvou vojenských kapel zvedaly se na počest padesátileté práce oslavencovy; neméně dojemný, kdy připíjeno s nadšením se strany poznaňských Poláků bratrství s Čechy a když prostřed slavnostního jásotu ujal se mistr polský, Siemiradzki, slova a oznámil, že světoznámé dílo své „Pochodně Neronovy,“ za něž mu z různých stran nabízeny ohromné sumy, věnuje Krakovu a polskému národu.

Dne 5. října odbýval se ples na počest Kraszewského v Sukiennicích, při němž převzaly honneury dámy z předních rodin aristokracie a měšťanstva polského. Dne 6. října uspořádán pochodňový průvod k bytu Siemiradzkého a Kraszewského a na střelnici, a 7. října ukončena řada slavností plesem akademiků polských ve prospěch pomníku velkého básníka polského Adama Mickiewicze.

Kraszewski, jenž čítá nyní 67 let věku, jest vzezření dosud statného; plný plavý jeho vous a vlas jest neznačně jen probělavělý; schýlená poněkud jeho postava svědčí ne tak o stáří jako o úsilovné práci.

Jubilejní jeho slavnost zavdala bezprostředně podnět k některým novým publikacím. Tak zejmena vydán obsáhlý „almanach polského studentstva“ na počest jeho jubilea. Mimo to vypisuje se cena na jeho životopis, jenž nepochybně do roka vyjde tiskem.

Myšlenka, vydati výbor románů a povídek Kraszewského pro lid, došedši všeobecného souhlasu, stane se na jisto skutkem. Účelem jejím jest založiti fond pro Kraszewského, jenž by mu pojistil bezstarostné stáří. Půl století uplynulo sice, co Kraszewski, bez upření jeden z nejplodnějších spisovatelů, neustále polské čtoucí a myslící obecenstvo zdařilými prácemi takměř zaplavuje; dvě generace polské vyrostly odchovány duchem jeho spisů; velká část jeho prací zdobí literatury nejen slovanské, ale celého světa: a přece nepodařilo se Kraszewskému domoci se či lépe dopsati se hmotné neodvislosti. V Drážďanech, kde nyní šestnáctý rok žije, má sice svou villu, jak již spomenuto; s ostatním jest však odkázán na výnos svých prací. Slovanskému spisovateli, byť i vlastní práce jeho obohatily literaturu více než pěti sty vzácnými

plody, jako jest u Kraszewského, nekyne ona zlatá půda, jako na př. francouzskému, kde slovutnému básníku Victoru Hugovi, ač činnost jeho literární obnáší as desátý díl činnosti Kraszewského, vynesly práce jeho 13 milionů fr., a knihkupcům, knihtiskařům, kreslířům a hercům 50 milionů fr. Díla Kraszewského rozšířena jsou v milionu výtiscích a přece jedná se teprvé nyní o to, pojistiti mu bezstarostné stáří. *J. J. T.*

Nový obraz Siemiradzkého.

Známý mistr polský, jehož sensační obraz „Pochodně Neronovy," díky přičinění umělecké besedy, měli jsme letos příležitost v Praze spatřiti, provedl skizzu k novému velkému obrazu, na němž počne pracovati, jakmile z Moskvy navrátí se do Říma. Jest to velkolepá komposice, jež zdobiti má sufit neobyčejných rozměrů. Co do provedení podobá se malbě Dominichina na stropě chrámu sv. Ondřeje della Vale v Římě a Coreggia v kopuli fary parmenské. Obraz, jenž představuje triumfální průvod personifikovaných vymožeností lidských, ideí pravdy, krásy, lásky, rozvíjí a vznáší se nad našimi hlavami. Části jeho jeví se nám v skráceních, což jak známo, jest nejobtížnější způsob malby, jenž zdařil se Michel Angelovi, většině však našich malířů, an vyžaduje velké techniky a nemenšího talentu, byl osudným. Celý obraz opírá se o architektonický základ. Nejníže spočívá Naděje, zobrazená sličnou dívkou v zeleném rouše, jež okazuje na rozvíjející se nad ní v jarním lesku zjevy, číníc je přístupny pozemčanům. Co kontrast zobrazil malíř podle spanilého zjevu dívčího šeredného ďábla, představujícího Zoufalství. V černém zrcadle, jež drží v ruce, obrazí se celé vzdušné skupení krvavými rysy, jak by nakresleno bylo v tmě noční ruměncem požáru. Zrcadlem tím představuje ďábel člověku nejpěknější zjevy krásy, lásky a pravdy v ohyzdném světle, avšak Naděje překonavši ho, poráží ho v propasť.

Naděje a Zoufalství jsou sice prvními články velkolepé skupiny obrazu, avšak od nich teprve počíná vlastní vítězoslavný průvod. Nad dívkou rozpíná se okřídlený Pegas, na němž spočívá Nadšení, mladistvý genius, plný svěžesti a života, na jehož jasném čele skví se hvězda jitřní. S ním, za rozestřenou perutí Pegasa, přichází sestra jeho Poesie, spanilá, vznešeného klidu, ozářená leskem světic, a držíc v rukou starožitnou lyru, jejíchž zlatých strun se dotýká. Zvuky strun těch, jak dí báje o Orfeovi, ovládají i přírodou a přinášejí tvorstvu ztracený ráj. Podle své starší sestry Poesie kráčejí Melodie a Harmonie, jedna pějíc píseň, druhá zasahujíc ve varhany, jako sv. Cecilie Rafaelova.

Za těmito nebešťankami následuje skupina výtvarného umění: Malířství ve skvoucím rouše, Sochařství měníc kámen v tvary lidské, Stavitelství, činíc harmonii hudby přístupnou oku, přenášejíc ji z času v prostor, z pomíjejícnosti v trvalost a vtělujíc ji v rytmické čáry a oblouky, lahodící v prostoru očím našim. Obě tyto skupiny zahajují dlouhý průvod světla.

Za uměním přicházejí vědy vedené jiným geniem, jenž odhaluje s Pravdy tajemnou roušku, jížto byla zakryta. Již zjev nebešťanky té v cudné její obnaženosti poráží a zahání celý roj nočních příšer s neto-

pýřími křídly. Jsou to Bludy a Předsudky prchající s knihami černokněžnými a spěchající jak hejno sov a nočních ptáků skrýti se v temnotách. Pravda, jež k útěku je přiměla, nemá jiné zbraně mimo zrcadlo, jehož pouhý odlesk činí zmatek a poplach mezi plemenem tmy. Genius, její druh a milenec, nese starožitnou tabulku, s nížto svítí napsaná matematická rovnice. Bezprostřední družkou Pravdy jest Historie se sfingou po boku a nahlížející v otvírající se jí hroby. Na druhé straně vedle genia skví se v blankytném rouše Astronomie, jež čte ve hvězdách tak jako sestra její Historie v mohylách a místo v prachu minulých pokolení probírá se v zlatém prachu světů, vyplňujících nekonečnost. Za těmito kráčejí v triumfálním průvodu jiné přírodní nauky, mezi nimiž obrací na se pozornost Fysika, držící v pravici konduktor, jímžto s oblaků svádí oheň. Podle ní neodlučný její druh, genius vynálezů, zachycuje od ní blesk a píše jím na pergamenovém závitku. Personifikace to telegrafu. Průvod přírodních nauk jest velmi značný. Pěkně vypadá v něm i rostlinopis, sličná Flora, rozdružující různé květy. V družině genia nauk viděti i vážnou a příkrou postavu Právnictví, nesoucí své knihy pravodatné.

Průvod přírodních nauk ponechává cestu za sebou dvorně si vykračujícímu co páv Průmyslu, pánu našich dnů, mocnějšímu pánů dřívějších a ideálnějších, jichž žezlem ovládnul. Průvodci jeho jsou Blahobyt a Hojnost, jež z rohu sype ovoce, kvítí a jiné dary.

Za Průmyslem apoteosa vznáší se v hloubi nebes, zlaté oblaky vlní se jak moře a ze závoje mlhy kol se prostírající vystupuje Mír s olivovou ratolestí, po které lidstvo, znázorněné postavami různých dob života od nemluvněte do šedé starosti, toužebně vztahuje ruce. Družkami Míru jsou Láska, podávající mu střely nikoliv smrti, ale života a Svoboda, drtící okovy poroby. Před nebeskou touto trojicí kácí se v propast vyvrácený oltář Bellony se skrvavenými poháry a s ním kácí se meče, sudlice a různé náčiní válečné, padá i postava Požáru, jehož čoudivá pochodeň krvavou vrhá zář na celý zástup příšerných druhů a družek Bellony, Hladu, Moru, Nenávisti, Zloby, všelikých Oblud a Běsů pekelných, s vytřeštěnýma očima a s ježícími se vlasy. Příšerné ty postavy Láskou do temnot svržené a vyobrazené v různých světlech, v nachovém světle plamenném, ve víru jisker a v kotoučích černého dýmu, poskytují hojnost zajímavých detailů, výrazů a uměleckých effektů a kontrastují pěkně uměleckými přechody se světelným jasem.

Vrcholu svého dosahuje apoteosa v poslední skupině. V záři světlové uprostřed největšího lesku vystupuje spřežení boha slunce, Fojba Apollona, tažené čtyřmi mythologickými koni, vedenými Moudrostí. Lesk boha dne rozptyluje všechny stíny, vše uvádí v soulad a život. Jen vousatý a nenapravný Čas, Chronos starých, snaží se světlo denní zastříti záclonou; avšak přirozený protivník jeho, jenž překonává prostor i čas, mysl lidská, letící na perutích orla v nekonečnost, zachvátila v polovici záclonu tu a směle odhaluje kraj slunečný a oživující jeho blesky.

Obraz dle skizzy této, pro kterouž se Siemiradzki vedle druhé ještě poněkud změněné rozhodl, bude několikráte větší, než „Pochodně Neronovy.“ Na obraze bude přes sto osob v přirozené velikosti.

Nejnovější výzkumy moří.

V šedém dávnověku i ve středověku bylo moře jen předmětem obdivu; tajuplnou záhadou přestává býti teprve v době novější. Thalassologie, věda zanášející se vlastnostmi moře a jeho organismů, jest novým a také důležitým odvětvím věd přírodních. Bez známosti mořské zvířeny nelze dokonale poznati rozšířené rody živoucí i vyhynulé zvířeny na pevnině. Bez známosti moře nelze učiniti si pojem o vzniku hmot země, neboť z moří vyvinuly se nejmohutnější a nejrozsáhlejší vrstvy kůry zemské. První rozsáhlejší vědomosti o světových mořích nabyly evropští národové v patnáctém věku plavbami do nově objevených zámořských zemí; vědomost ta týkala se pravidelných proudů mořských a větrů, obrovských zvířat v horkém a chladném pásmu, nesčíslného počtu malých mořských zvířat podivných barev a tvarů. Hlubiny mořské ostaly však nepoznány až do posledních dob. Přírodozpytci obmezovali se při svých studiích na březích evropských na mělké, snadno přístupné moře; o ostatních mořích trvaly jen hypothesy a předsudky.

První výzkumy hlubin mořských pomocí velkých pytlových sítí na těžkých železných kruzích počali ku konci minulého věku Dán Mueller, r. 1818 kapitán John Ross v Baffinském zálivu, r. 1841 kapitán James Ross v jižním ledovém moři a r. 1843 profesor Edward Forbes v Egejském moři. Doba soustavného bádání počíná však teprve r. 1860, kdy zkoumána byla severní část Atlantského oceánu k vůli kladení telegrafního kabelu z Irska do severní Ameriky. Při té příležitosti objevil dr. G. C. Wallich ještě živoucí tvory v hloubce 2000—5500 metrů, v které pro velký tlak vody a úplný nedostatek světla pokládána byla přítomnost jakýchkoliv živoků za nemožnou. Rok potom zkoumali Švédové Torell a Nordenskjöld dno severního moře až v hloubce 2560 metrů. V letech 1868, 1869, 1870 zkoumali angličtí přírodozpytci W. Thomson, G. Jeffreys a W. B. Carpenter na propůjčených k tomu cíli válečných lodích Středozemní moře a Atlantický oceán, kdež objevili živoky ještě v hloubce 4580 metrů. Téže doby počali i přírodozpytci američtí, ruští a němečtí zkoumati hlubiny moří, jich zemím nejbližších. Hlavní výsledky nejnovějšího bádání děkujeme však třem velkým výpravám: anglické, jež řízením prof. Wywille Thomsona na válečné lodi Challenger od r. 1873—1876 zkoumala všechna moře světová; německé, jež od r. 1874—1876 na válečné lodi Gazelle řízením prof. Studera měřila hloubky moře a americké, kteráž v těchže letech na parníku Tuscacora nákladem Spojených obcí severoamerických zkoumala Tichý oceán.

Díky výzkumům těmto, nabyly jsme přibližnou známost o vlastnostech světových moří co do hloubky, povahy dna, rozpuštěných v moři solích a plynech, o teplotě moří a organismech mořských.

Co do hloubky jest Středozemní moře nejhlubší mezi ostrovy Maltou a Kandií, totiž 3900 metrů; západní jeho část mezi Španěly a ostrovem Sardinií obnáší na nejvýš 2900 m. Řecký Archipelag mezi Řéchem a Malou Asií jest značně mělčí, jen řídce kde dosahuje hloubky 800 m. Ještě mělčí jsou Dardanelly a Bospor, za to však střední hloubka

Černého moře obnáší 1300—2000 m. Jaderské moře jest v severní části jen 50—100 m. hluboké, v jižní však 700—900 m.

Pánev Atlantského oceánu, jakmile se překročí úzké ploché pásmo podle pevniny, klesá pojednou do hloubky 3700—5500 m., do hlubin tedy značnějších, než jest výška Aetny (3300 m.) a Montblancu (4810 m.). As uprostřed Atlantského oceánu, mezi Amerikou a starým světem, stoupá opět dno mořské a olovnice okazuje hloubku jen 2700—3500 m. Největší známá hloubka Atlantského moře jest jihovýchodně od ostrovů Bermudských a obnáší 7100 m.

Moře Severní a Východní jsou moře s plochým dnem. Celá jižní část severního moře mezi Německem, Hollandskem a Anglií až k 55 st. sev. šířky jest celkem jen 35—45 m. hluboká, severněji jeví se hloubka větší. Podél příkrých břehů norvežských táhne se v moři údolí 400—750 m. hluboké. Dále od Norvežska ku Škotsku obnáší hloubka jen 150 m. Ostrovy poseté Východní moře jest řídce kde přes 30 m. hluboké, až východně od Bornholmu okazuje olovnice 84 m., severně od Kdanska ku Gotlandu 150 m., východně od Gotlandu 220 a dále k severu 400 m. Severní ledové moře jest značně hlubší než moře Severní, u Spitzberků obnáší hloubka 4800 m. a u Gronska 3400 m.

Hlubší než Atlantský jest Tichý oceán; na západní straně mezi Mariany a Karoliny obnáší jeho hloubka 8120 m. a východně od Japonska mezi 44 st. 55′ sev. šířky a 152 st. 26′ vých. délky 8513 m., což jest největší známá hlubina mořská. V středu svém jest Tichý oceán 6000 m. hluboký, ve východní části 5500 m., v jižní největší hloubka 5100 m. Střední hloubka Tichého oceánu obnáší as 4400—4500 m. Pánev Tichého oceánu jest až k samému téměř západnímu pobřeží severní a jižní Ameriky 3000—4000 m. hluboká, teprve 50—100 mořských mil od břehu naráží olovnice na svah, jenž příkře k břehu stoupá. 8 mořských mil od Valparaisa obnáší již hloubka 3100 m.

Hloubka Indického oceánu obnáší na východní straně mezi ostrovem sv. Mauricia a západní Australií 2900—5270 m., na jih 2600—3470 m. V Čínském moři okazovala olovnice hloubky 3880 m., tytéž u ostrovů moluckých. Červené moře jest na jižní straně 40—150 m. hluboké, severněji však od 1000—1500 m.

Porovná-li se hloubka velkých oceánů s výškou nejvyšších hor, plyne pro ony střední hloubka 3700—4000 m.; pro hory 307 m. Rozsáhlá údolí oceánu rozkládají se tudíž skorem dvanáctkráte hlouběji pod hladinou mořskou než veškerá horstva nad hladinou. (Dokončení.)

K vyobrazením.

Amazonka. Řecká báj nám vypravuje, kterak Amazonky Dionysem jsouce pronásledovány, do Ephesu se utekly a ve svatyni Artemidy ochrany hledaly a našly. Toť, myslí se, zavdalo příčinu, že Ephesští k vyzdobení proslulého chrámu svého též sochy Amazonek určili a že umělcům k soutěži vyzvaným i jistý motiv pro ně předepsali. Postavy panenské ve zbrani utužené, nyní však zemdlené, snad i raněné, pomoci potřebné a tím zase okruhu ženskosti sblížené, toť zdá se, že byl

úkol sochařům vytknutý. Jest málo závodů uměleckých, lesklým jménem účastníků podobně proslavených. Největší mistři celé doby, Phidias, Polyklet, Kresilas a Phradmon své sochy soudobně tu vystavili. A neméně slavná byla porota, jež o ceně jejich rozhodovala. Tvůrcové sami dle přání občanů Ephesských uvázali se v soud. Staloť se arci, že každý své vlastní práci před ostatními přednost přisoudil, avšak každý též ihned na druhé místo sochu Polykleitovu byl postavil. Tak vynikl dle úsudku obecného mistr tento co vítěz nad všemi, a podobným způsobem uznáno, žeť Phidlovi druhé, Kresilovi třetí, Phradmonovi pak čtvrté místo náleží. Kovové sochy jejich ovšem naskrze se ztratily, avšak zachovalo se dosti různých napodobení souhlasících s popisy, kteréž o Amazonkách jak Polykleita, tak Phidia a Kresila nás došly. V Amazonce musea berlínského poznala se replika arcidíla mistra sikyonského, original Amazony kapitolské Kresilovi se připisuje, o soše, která ve Braccio nuovo museí vatikanských stojí, myslí se důvodně, žeť s malou změnou Amazonu Phidiovu nám představuje. Jeť ona, v souhlasu s uměleckou povahou mistra toho, ze všech nejklidněji koncipovaná, ač nynější podoba její restaurací poněkud utrpěla. Pravá noha, vyjma chodidlo, obě páže, nos, brada a ret spodní jsou docelení nové, pod toulcem zbytky luku, který tam visel, neoprávněně se otesaly. Pokud dle jiné repliky na drahokamu nám zachované souditi můžeme, držela Amazonka ta v pravé a levé ruce oštěp, o který se zemdleně opírala, ač postavení i na oné gemmě právě pohodlným nazváno býti nemůže. Chiton je s levého ramene spuštěn, by vzhledem k trupu kontrast částí oděných a neoděných živěji působil, dolení konec roucha je na jedné straně za pas zastrčen, tak že u souhlasu s postavením nohou dole zas řasy tu klidnější, tu živěji článkované, krásně spolu kontrastují. Páskou na levé noze ostruh byl upevněn, na noze druhé tehda se nenosíval. Forma sekery a štítu za pravou nohou postavených je pro typus amazonský charakteristická. Dodáváme jen ještě, žeť Amazonka Phidiova zejména pro formu týla a úst svých velebována byla, o čemž ovšem replika vatikánská nám náležitého ponětí dáti nemůže. *T.*

Orlando a Rosalinda. Neposlední místo v řadě vděkuplných ženských postav, jež vytvořil génius Shakespearův, zaujímá Rosalinda, tvořící líbezný střed dramatické jeho idylly „Jak se vám to líbí". Vyobcována ode dvora svého strýce vévody, bloudí v mužském oděvu, v průvodu své sestřenice Celie — přestrojené za pastýřku — v srdci nesouc tajnou lásku k Orlandovi, lesy ardenskými; tamtéž prchá Orlando před úklady svého nelaskavého bratra a ryje do každého stromu jméno vroucně milované Rosalindy, nevěda, že jest mu předmět jeho toužení tak na blízku. Setkávají se v lese, ale Orlando nepoznává svou milenku v přestrojení jejím a svěřuje jí svou touhu po vzdálené — dle jeho domnění — Rosalindě. Dívka navrhuje jako žertem, aby ji pokládal za svou Rosalindu a vyznával jí svou lásku. Jinoch přistupuje k tomu žertu, z něhož se vyvíjí řada výjevů, plných poesie lásky a skvostného humoru. Obrázek náš má za předmět výjev, kdy Celia přestrojenou za jinocha Rosalindu k žádosti její žertem oddává s Orlandem, jenž při tom netuší, že drží v ruce své ručku, která je předmětem nejvroucnější jeho touhy. *S.*

Alcazar v Seville. V osmém století a ještě později byl kulturní stav veškeré téměř Evropy velice žalostný. Obmezeni na duchu, špinavi co do šatstva a příbytků, pokládali obyvatelé i samé Francie za znamení bohatství a přepychu, když podlahy rákosím posypané a stěny rohožkami ověšené měly, když šaty z kůží nevydělaných — ovšem bez prádla — nosili. Kočáry knížat, podoby velice primitivní, volové táhli, pobádáni jsouce klacky otroků, jichž stehna slámou obtočena bývala. Nevědomost a pověra dosáhly stupně, o němž my sotva ponětí si učiniti můžeme.

Obraz zcela jiný nám poskytuje touže dobou jihovýchodní úhel Evropy, poloostrov pyrenejský, kde Arabové Visigothy na hlavu porazivše se byli usadili. Cordóba, kteráž se v čele země octla, čítala za květu svého více než million obyvatelů, již ve 200.000 domech pohodlně namnoze znamenitě bydleli, ulice města byly dlážděné, v noci osvětlené, kdežto v samé Paříži o několik set let později každý v blátě uvízl, kdo po dni deštivém prah svůj překročil, kdežto v Londýně teprv o 700 let později veřejné osvětlení se zavedlo. Ohromné knihovny se zakládaly, z nichž bibliothéka khalifa Alkahema tak velká byla, že katalog její 40 svazků vyplňoval. Palác, v němž favoritní sultána Abderrahmana III. bydlela, čítal 1200 sloupů mramorových, bylyť tam síně zlatem a perlami vykládané, uvnitř zahrady se rozkládaly a vzduch osvěžovaly vodomety. Stěny nádhernými čalouny byly ověšené, ohromné kandelabry osvětlovaly sály krásně vkusně a skvostně vyzdobené, na umělé podlahy nejkrásnější koberce se kladly. Tělesná stráž vladařova čítala 1200 jezdců, jichžto zbraně zlatem se leskly. Byltˇ to onen Abderrahman jenž po slavné padesátileté vládě si zasedl, aby dny neskaleného štěstí v životě svém spočítal, a který jich předc více než čtrnáct sečísti nemohl. Básnictví středověku, umění troubadourů vzalo tam svůj vznik, všechny vědy štědře a s výsledkem překvapujícím se pěstovaly, první university na půdě španělské vznikly. S hlavním městem pak závodila města ostatní, mezi nimiž Sevilla a později Granada na prvním místě se octly.

Alcazar*) Sevillský, z jehož zevnějšku my jednu restaurovanou částˇ zde podáváme, bylť původně rozsáhlým palácem královským, v němž dvory sloupové, nádherné komnaty a sály, galerie, čarovné zahrady, vodomety a terasy rozmanitě, takměř labyrinthicky se střídaly. Každý zná onen opojný a předce jemně vybroušený, malebný, bohatý sloh arabský, v jehož ornamentech, jak nikde jinde, nevyčerpatelná bohatost fantasie se objevuje, sloh, který na východě od elementů byzantinských a středoasijských započal a všude v jiné způsobě se objevil, až konečně ve Španělsku plně se dovršil. I tam ovšem došel přeměn všelikých, i tam ještě na počátku s byzantinskými reminisencemi smíšen se objevil, octnul se po té v době přechodní než k plnému výkvětu, k plné samostatnosti tu dospěl. Z této třetí doby, z doby nejvyššího vývoje pochází Alhambra, pochází Giralda, pochází též Alcazar Sevillský. Co na obraze spatřujeme, jest jeden z vchodů, nad nímž věž víc k ozdobě než k ochraně se vznáší. Plochý, krásný ornament, jenž původně v žhoucích barvách

---

*) Alcazar neb alcacer jest maurický název hradu neb paláce. Podobné alcazary též v Toledě, Malagé a v Cordobě se nacházely.

a v lesklém zlatě se skvěl a z části architektonické formy z paláců benátských nám připomíná, odděluje patra, a vznáší se nade dveřmi, nad okny, jichž rozdělení též mimoděk benátské paláce na paměť nám uvádí, jichž motivy na mnoze z umění orientalního čerpány jsou. Alcazar Sevillský bylť původně jak Alhambra v Granadě zároveň pevností. Lidské násilí, zloba časů a barbarské nápady obnovovatelů spustošily a pozměnily slavný královský hrad. Hlavní dvůr je však dosud v staré své podobě dobře zachován „El patio del deposito de las doncellas“, „nádvořím k odevzdání dívek“ tak posud se nazývá. Neb zde to bylo kde pokořené Španělsko křesťanské ročně 100 nejkrásnějších panen svých jakožto tribut odvésti musilo. Básnická tradice vypravuje, žeť výtky hrdé španělské dívky to byly, jež hanebné dávce této přítrž učinily. Jimi popuzen pozvedl se konečně král Ramiro Leonský, co druhý Theseus, aby buď zhynul, buď národ svůj z ponížení toho vymanil.

Vzhůru, ty můj lide válečný,
Vzhůru se vší silou rekovnou!
Tam kde slavné Santiago stojí,
Tam Bůh bitvu svede. Nad nevěrcem
Slavně zvítězíme! — — —

A zvítězil — jak báseň dále vypravuje. Ferdinand III., král arragonský, dobyl města a sláva hrdého Alcazaru pobledla a shasla i nevrátila se ovšem nikdy více. Dr. *M. T.*

Na Ceyloně. Poslední naše vyobrazení představuje úryvek pobřežní krajiny u Punto Galle, znamenitého opevněného přístavu na Ceylonu. V úzkém rámci objevuje se tu bujná vegetace, jakou vyniká krásný tento ostrov. V předu kolébají se ve vodě primitivní čluny tuzemců, hnědých Cingalesů; v pozadí však objevuje se most, jejž setrojili přes malou říčku neb liman Angličané, nynější pánové Ceylonu.

KVĚTY.

LISTY

PRO ZÁBAVU A POUČENÍ S ČASOVÝMI ROZHLEDY.

Redaktoři

SVATOPLUK ČECH. DR. SERVÁC HELLER.

Vydavatel a nakladatel

VLADIMÍR ČECH.

SEŠIT PROSINCOVÝ.

V PRAZE.

Tiskem dra. Edv. Grégra.

1879.

OBSAH.

Strana

V pralese. Obrázek ze života mexických Indiánů. Napsal Josef Štolba . . . 1, 127, 255
Na zříceninách karthaginských. Z cest Josefa Wünsche 20
Jakub Karlovič Grot. Životopisná črta. Podává prof. J. Šebor . . 34
Škretův poslední souboj. Skizza od J. Arbesa 38
Krištof Vilibald Gluck. Od dra. O. Hostinského 54
Z básní Bohdana Zaleského. Přeložil Rud. Pokorný. Čajky. Nekonečnost. Nevypěná 71
Turecký triumvirát r. 1876. Dle ruských pramenů podává Josef J. Toužimský 76
U hrobu Jana XXIII. Báseň od Otakara Mokrého 84
Král stepi. Román od S. B. Hellera. Díl II. . 87, 215, 333, 457, 594,
V buřanu. Báseň od Fr. Paláta 103
Tajemství sošky. Novella, napsala Grazia Pieratoni-Mancini. Z italšt. přel. J. J. Benešovský-Veselý 106, 155
Z duševní dílny básníků. Příspěvek k filosofii a technice tvoření. Studie od J. Arbesa 141, 321, 410, 505, 643
Muslimské legendy. Od dra. J. Košuta 174, 424, 524, 672
O písni lidu německého se zvláštním zřetelem k prostonárodní písni slovanské. Podává J. Dunovský 185, 284, 441, 567, 666
Sedlecká balada. Báseň od Ladislava Quise 192
Jest vivisekce výkonem oprávněným? Od dra. J. Thomayera 195, 304
Dusné okamžiky. Báseň od Rob. Hammerlinga. Přeložil J. Kuchař 206
Zvláštní album. Napsal Fr. Herites 207
Z básní T. Tjutčeva. Z ruského přeložil Fr. Chalupa. Na jihu. Teď víš — —. Doma 213
Colbert a Bismarck. Národohospodářská skizza od Jos. Fořta . 230, 276
Ballada zimní. Báseň od Jana Nerudy 253
Ze „Snů královských“. Báseň od Adolfa Heyduka. V jařmu . . . 271
Flora. Veselohra v jednom jednání, poctěná druhou cenou Náprstkovou. Sepsal Jan Lier 291, 394
První kabát. Humoreska od Josefa Holečka 313, 434
St. Denis. Napsal Karel Adámek 328
Ve stínu lípy. Báseň od Svatopluka Čecha 349, 475, 582, 611
Z dějin potlačeného národa. Studie Karla Tůmy 379, 548, 682
Krajánek. Báseň od Rud. Pokorného 448
Manesovy dětské kartony. Slovem doprovází dr. Miroslav Tyrš . . 450
Silveria. Obrázek ze života mexického od Luciena Biarta. Z frančtiny přeložil O. M. 404, 539, 655
U rodiště Chelčického. Z jihočeských melodií Otakara Mokrého . . 520
Z pamětí ruského herce P. A. Karatygina. Podává Edvard Jelínek 573
Zoë. Scéna z hospůdky námořníkův na ostrově Sv. Tomáše. Od Josefa Štolby 610
Ze „Snů královských“. Báseň od Adolfa Heyduka. Na Šumavě . . 631
U hektometru 23. Napsal Jan Lier 702
Rozhledy v literatuře, umění a vědě . . . 112, 238, 360, 492, 617

Vyobrazení: Hrad Lichnice v Čáslavsku. Jakub Karlovič Grot. Corneille, předčítající svou tragedii „Polyeucte“ v „hotelu de Rambouillet“. Lafontaine, Boileau, Molière a Racine v hostinci. Honba na medvědy v Pyrenejích. Oklamaná. Poslední chvíle Marie Stuartky. Lotos. Orang-utan. Benátský dělník. Vysoký Chlumec. Stavební památky egyptské. Papyrus. Manesovy dětské kartony. Malířství. — Panamská železná dráha. Krajina z Venezuely. Strom kafrový. Amasonka. Orlando a Rosalinda. Alcazar v Sevile. Na Ceyloně. Manesovy dětské kartony: Vinobraní. Na vodě. — V zátiší. Palma delebová.

Vinobraní. Od J. Manesa.

Ze „Snů královských“.

Od

Adolfa Heyduka.

NA ŠUMAVĚ.

(1420.)

Král Sigmund ve snu zveselen,
jeť pánem celých Čech,
však neví král, že jeho trůn
uhnívá v základech.

A netuší a hoduje
u prostřed pánů svých,
kdož ví, že půlnoc přiletá
na temných perutích.

Hle, zlatem protkán leskne se
maďarský jeho šat,
jest Maďar vším a maďarsky
chce v Čechách kralovat. —

Pod těžkým zlatým řetězem
se vzdorný shýbá znak,
a na něm řádem zavěšen:
nádherný „Zlatý drak.“

„Drak zlatý“, dálné říše pych,
„Drak zlatý“, vzácný skvost,
on dvakrát cenou převáží
Hor Kuten bohatost.

Smaragdy velké oči jsou,
a šupin zlatý lem
třikráte kolem do kola
jest pokryt rubínem.

A perla krásy čarovné
jest tlamy každý zub,
a z diamantů křídla jsou
i chvostu četný vrub. —

Po straně krále Orság jest,
po levé Talovec,
ten jeden shýbá koleno,
ten druhý shýbá plec.

Ten jeden řádu strážcem jest,
ten druhý kancléřem;
snad přišli drakem postrašit
„kacířskou“ českou zem.

Král baví se a veselí,
král věru laskav jest,
vždyť nové berně dostal zas
z Čech pokořených měst.

I pije víno z Kereše,
až žárný jeho pal
mu na lících a pod brvou
purpurně zasálal.

Vstal Sigmund z kruhu krásných žen
a lichotivých rad,
a na pavlan se potácel,
by v spité hlavě zchlad'.

A stanul, spočal, nazpět šel —
však hle, tak hod je ctěn?
vše prázdno, králi soudruhem
je siný měsíc jen.

Stál opuštěn je tu i tam,
a pust je každý kout,
v ráz strachem srdce sevřeno
do nevýbavných pout.

Na krku, níže, ký to ruch,
jak podivný to chřest,
což dvojný řetěz roztrhán
tajemnou rukou jest?

Chřest množí se a šíří se
v nevlídný králi přík —
o divno, dole oživnul
ten skvostný ještěřík!

A smaragdovým okem svým
příšernou vrže zář
na sesinalou, ubledlou,
vysmahlou krále tvář.

A velkým zubem perlovým
vždy skřípá víc a víc
a z rubínových nozder svých
žár sálá králi vstříc.

Pod diamantů pancéřem
se svíjí, vzrůstá chvost,
spár topasový svírá se,
pout zlatých náhle prost.

A peruť roste šíř a šíř,
a každým záchvěvem
dřík, tělo, neobdobný chvost
jsou větší objemem! —

Jest pravda to, jest skutečnost,
jest chorý mysle blud?
Král Sigmund jako přikován
pozírá na přelud.

Hle, z ještěřice maličké
drak roste zas a zas,
a na řetězu upoután
již hrozný zeměplaz.

Chvost na zem šine v kotoučích
a křídla na obzor,
div jen, že šíji královskou
zlý neutížil tvor.

Leč dále králi nikterak
jít nelze ani krok,
a náhle chvostem ovinut
jest třikrát jeho bok!

A děsným drápem sevřena
jest náhle jeho hruď,
drak vstříc mu sálá plamenem:
„Sigmude, tiše buď!

Já oživnul! Tvé vášně vzruch,
a ňader žhavý kyp
v mé oudy vlily kovové
své síly na pohyb.

Tys každou číší zpěněnou,
již ret tvůj žízniv pil,
v mou vzdorem ukovanou plec
zázračný oheň lil.

Jsem v draka vkletý živý tvor
a ve zlatě jsem spal,
až francký z něho klenotník
řád pýchy utepal.

I donesu tě v domov svůj,
rád bych ti vděčným byl
v dík, že jsi planá křídla má
rubíny přizdobil.

Že dračí obraz, dračí řád
za svou si vybral stráž,
chci nést tě cestou oblačnou
své sluje na zápraž.

Chci ukázat ti skvostný sad,
v něm každý strom je hřích,
a malí, všední hříškové
se lesknou na keřích.

Kde vodotryskem nebi výš
se tříští síla v prach,
a v temných lilku besídkách
se s hrůzou líbá strach.

Kde sedátka mi obrůstá
překrásný černý blín,
kde skvrnitý můj náprstek
jed dýše rozechvín.

Kde speřestěný bolehlav
jak neviňátko zkvet,
a hrdý rulík rozžárlen
vypjal se nad posed.

Kde durman s celou rodinou
se uvelebil v suť,
a v střelovité listy své
plod skrývá potměchuť.

Z těch všech lze robit otravy,
vždyť tvoje vzácná cnost
těch mír nesoucích krůpějí
přec posud nemá dost!“

A zas na krále vycenil
své zuby v děsný škleb:
„Jen nechvěj se, mých perutí
ti neublíží tep!“

A ruče s králem strnulým
vznes' z pavlanu se drak,
a z Prahy k horám pospíchal
jak ruděžhoucí mrak.

Mhy těsnily se úvalem,
a sítí kolem vod
mdle s rákosinou vztýčenou
se chvělo o závod.

Drak nad domy a nad věže
se noční vznášel mhou,
kam namířil, tam rudý pruh
zahořel oblohou.

A přes Brd pásma polétal,
kde zavadil však chvost,
strom lesů rázem přioděl
v požárnou řásnatost.

A jestli chvostem zasmýkal
nad kšticí horských hlav,
v ráz zvedala se vichřice,
ta matka lítých vřav.

A nad řekou když nesla se
ta žhavá řádu saň,
hned vlny ohně házela
dřív tichá vody pláň.

Vždyť křídlem do ní sypala
pekelných jisker roj,
a každý pramen zjitřil se
jich žárem na příboj. —

I letěl dále zlatý drak
až do šumavských skal,
a pod Řehuřcem v pustinách
krvavě zapadal.

Na skálu křídlem zabušil —
les kolem jeden žár —
a v rubínové jeskyni
popouští králi spár.

V střed skalní síně staví ho
a v příční vede sluj:
„Zde u cíle jsme, příteli
a věrný druhu můj!

Zřels ony skály ponuré,
jak výš a výš se pnou?
Ty ukloní se z vůle mé
pokaždé přede mnou!

A víš, jak rostla ona stráň
a mnohý-li as rok?
Hleď, každá rýha na ní jest
jen krátké doby krok!

A kroky tyto souborem,
a jejich dávný vznik,
toť nedohledné věčnosti
jen první okamžik.

Viz, v šedých rozvalinách těch
spí život veškeren,
zde nekonečná příroda
sní staletý svůj sen!

A nedosnívá — každý sen
hned stydne v útvarech —
a chmurná nebes oblaka
toť její tichý dech.

Ty skály dálné, nezhledné,
skrýš kulichů a sov,
to rakev české slávy jest,
to české síly rov.

Zde hlídám, aby nevstala,
když tebou pohozen
zde trávím noci v rozvahách
a na tvém krku den. —

Když ptáci svoje popěvky
do nížin nesou zpět,
tu já z tvé skříně ztrácím se,
bych v horský kraj se zveď.

Zde na tvém srdci vyhejčkán
vše oživil jsem v let,
co hnětla vášeň v srdci tvém,
co žhavý hněv tvůj hněť.

Z té vášně prsů také já
se živil mnohý rok,
tys král, i já, tvůj kojenec,
král ještěrů jsem — zmok!

Já k srdci se ti přivinul
a tresť tvé krve ssál
a hněvem tvým se ukájel
a zlostí tvou se hřál.

Má krev je tvou, tys otcem mým,
tvá zem jest moje zem,
my čeho nyní dotknem se,
to lehne popelem.

My z chrámů, hradů, chaloupek,
jimž pospícháme vstříc,
při pláči lidském zrobíme
paběrky popelnic.

Viz tam, kde skála výbočná
se v náhlý vzpíná strm,
tam těla vlků vychrtlých
si beru za pokrm.

A tam, kde v rumu zbujil se
ten sivý blínu květ,
tam z hnijících se močálů
pospíchám napájet.

Zde pohleď, v skalní skryto kout
mé hnízdo, v ně jsem leh',
v ně každý den jsem pospíchal
potajmo na nocleh.

Zde jsem tvým vztekem obtěžkán
se v rudý kotouč svil,
zde vzácný plod jsem v hnízdo snes'
a perutí ho kryl.

Zde posud trávím každou noc,
v těch spoustách smutných hor,
sem snáším lidské lebky, viz,
a zárodkem v nich vzdor!

Jsouť hlavy mučeníků těch,
jež po Čechách jsi třel,
já z dálných krajů tajně kdys
v sluj tu je donášel.

Z nich pomstu líhnu napořád,
a její věčný kvap
on plní mlhy oblačné
a bystřin proudný slap.

Jí potravu sem přináším
z těch luhů, sadů, niv,
tož pleň a kácej, nič a rub
a buď mne pamětliv.

Slyš, jak to hýká ve skalách,
až zachvívá se les,
za každým listem kapradin
se jeden skrývá běs!

V každičkém kmenku sosnovém
jest divé ženy skrýš,
a v roklích, kolem jezera,
jest polednice říš.

A tamo v sosnách ztemnělých
můj strážce, hýkal, seď',
než poblíž cesty v starý dub
svou družku slibku veď'.

Jak vidíš, krásná jest má druž,
jí vládne satanáš,
tys v světě jeho náměstkem,
a zde své sluhy máš.

Sem, družino, sem, ruče sem
z těch skal, z těch vod a drv,
král Sigmund, hříchů nohsledník,
jest u nás ponejprv! —"

A všecko sletuje se v ráz,
vždy příšer víc a víc:
muž ohnivý, s ním večerník
a mračno polednic.

Světélka nesou pochodně,
a k veselení všem
na píšťalu a lesní roh
hrá vodník s hýkalem.

V hru úpěnlivý, bolestný
se v sosnách ozval žal . . .
„Co to?" dí král . . . „To dívek pláč,
jež jsi kdys oklamal!

Viď, krásný jest ten úkryt můj
a dračí moje říš,
k tvé oslavě můj přišel lid,
o pohleď, pohleď již!“ —

Kol do kola vše v poskoku,
o jaká děsná směs!
a meluzína úslužně
jim starý mýtí les.

A rve a trhá, vyvrací,
a v propasť vrže kmen,
hle, chorovodným kolotem
sbor duchů zmetešen!

Král chvěje se, chce prchnout, kam?
kol kolem samý běs,
on sám však — živý draka řád —
jest přikut na řetěz.

Na skalní stolec sedne drak:
„Viz, družino, náš pán!
Já za dne naň, on na mne však
jest v noci upoután!

Já ve dne jsem mu ozdobou,
teď on mne přizdobiž,
nuž, spěšte k hodům, dvořané,
ať také mou zná říš!“ —

Však na řetěze chví se král:
„O pusť, ty děsný, pusť,
tvé oko studna jedu jest,
žár šlehá z hrozných úst!“

A škube sebou král: „Chci pryč!“
„„O, ještě není čas,
až družstvo moje ukončí
svůj noční hodokvas!““

A zase nový děsný rej,
a zas příšerný chvat,
slyš, s meluzínou vichor již
se počli celovat.

A s divou ženou večerník,
a hýkal se slibkou,
se světlicí muž ohnivý,
a vodník s rusalkou.

I na močále rudnoucí
světýlek drobná sběř,
až pozvolna se ztrácí vše
zas v sluj a strom a keř.

Mha níží se vždy víc a víc
a béře horstvo v plen;
drak králi: „Chceme nazpět zas,
již rozbřeskuje den!“

A zase krále ovinul
a v rudé spáry vzal,
výš z horské pouště vznáší se,
a strachem chví se král.

Vždyť žhavým drakem uchopen
sám v žhavou postať vzplál,
a jeho vlas i jeho vous
příšerně vzduchem vlál.

A letli letem vlasatic
přes říční proud a práh,
přes pestré květy na luhu
a kámen na drahách.

„Jen drž se, milý králi, drž,
mně není o tvou tíž,
leč chvít-li že se nebudeš,
pak u cíle jsme spíš!“ —

Když nesli se však nad lesem,
smrk starý sklonil týl,
by dotknutím snad lživý král
mu kštice neznectil.

A když se nesli nad skalou,
hned oděla se v mech,
by nahé ňádro žhavý drak
jí v letu neožeh'.

A když se nesli nad vodou,
vyšlehla v pěnu zlou,
že v pádu byla zkalena
tou dračí šupinou.

Však také rudý král se chvěl,
že nezřel dole zem,
a v zachvívání zařinčel
planoucím řetězem.

A zas a zase sebou škub'
a chvěl se zas a zas,
až utížením volní spár
ukrutný zeměplaz.

A z dračích spárů, s vysoka
v tůň plesa král se mih',
a za ním z hrozných perutí
dešť šupin řeřavých. —

I zatajil se králi dech,
když zrakem dolů tih' —
hle, černé pod ním jezero
se mění na kalich.

Na kalich hněvů husitských,
v něm vydouvá se zpod
a metá vlny rudá krev
na místo šumných vod.

A stěny toho kalichu
tak mohutně se pnou,
že desetkrát jsou muže výš
nad rudou hladinou.

I dopad'. Paží netvornou
jej vlny berou v plen,
a žhavou skrání na dno král
jich hněvem pohroužen.

Však dole opět uchopil
jej divný proudu sráz
a zlícen z útrob kalicha
pliv krále nazpět zas.

Sláb, v pokraj pluje hrozný král,
však z hladkých jeho stěn
sta příšer zří, zrak žhaven jest,
a tesák vyceněn.

Stěn kolmých nelze dosáhnout,
svou marně hlavu zved',
vždy děsným vlny odrazem
jest zahnán do prostřed.

A v kterou stranu namíří,
s té strany nový strach,
vždy do prostřed ho unáší
vln tygrovitých svah.

A nad ním dračí peruť, hle,
se šíří, roste spár,
sta šípů metá hrozný zrak,
a tlama vrže žár.

Půl nebe křídlem zakryl drak,
a když jím hnéviv chvěl,
vždy šupin jiskrnatý dešť
v kalichu zasyčel.

Vlas krále hoří — v rudý tok
pln strachu hlavu skryl
a jako šelma zakňučel
a jako šelma vyl. —

A když se lékař přiblížil,
kryl čelo chladný znoj.
„O lékaři, o lékaři,
ty rány v boku zhoj!

Jak spárem sevřena jest hruď,
jak šípem by mne bod,
a po mém těle vlhký chlad,
jak pěna horských vod.

A na mé hlavě děsný žár,
a v šíji žhavý pal,
jak by mne pískem řeřavým
mrak pouště posypal!“

Když lékař krále ošetřil,
lék z kalichu mu skyt:
„Pryč, pryč — dej benátskou mi číš,
z kalichu nechci pít!“

A v číši dáno mu, jak chtěl;
i vypil, kles' a spal,
a z dálky jiný šílený
čin v spánek přiklusal.

Z duševní dílny básníků.

Příspěvek k filosofii a technice tvoření.

Studie od

J. Arbesa.

V.

Firma „Scribe et comp.“

(Dokončení.)

Dramatický spisovatel Gustav Putlitz vypravuje ve svých „Divadelních vzpomínkách“, že navštívil před lety Scribea, kterýž mu v průběhu rozmluvy vypravoval charakteristické podrobnosti o spůsobu svého tvoření. Putlitz připomenul, že v „Povídkách královny Navarrské“ líbí se mu nejvíce druhý akt, v kterémž František První prosbám své sestry sluchu popřává, což prý Scribea poněkud zarazilo; ale hned na to prý se upřímně přiznal, že akt ten není z jeho péra, nýbrž duševním majetkem Legouvéovým.

Na otázku, jak to možno, aby dva nebo tři spisovatelé pracovali o jediném kuse, odpověděl Scribe:

„Zcela prostě a přirozeně, obzvláště když se píšou malé vaudevilly. Architektonickou část „charpente“ obstarám obyčejně sám, když mi byl někdo svou myšlenku a látku vyložil. Vypracování jednotlivých scén obstará pak každý zvlášť a sice po vlastním uznání. Na to se v společné práci jednotlivé tyto části seskupí, tu a tam některý obrat, jenž překáží, vyškrtne nebo nějaký nový nápad připíše. Posléze přinese třetí mašinista kuplety, které se pouze vřadí tam, kde jim bylo již v původním plánu místo vykázáno.“

„A což při větších kusech?“ optal se Putlitz.

„Tu bývá práce těžší,“ vypravoval Scribe. „Tu musí býti přede vším osnova ve všech podrobnostech po delší čas u společné diskusi přetřásána a každá maličkost napřed najisto postavena. A přes to vše často se stane, že naskytnou se při vypracování takové neshody, že musí býti celý plán zavržen. Podobně dělo se mi s kusem „Povídky královny Navarrské.“ První akt napsal jsem graciésně, lehce, jako bych jej byl na papír jen vdechl. Legouvé však přinesl druhý akt vážný a s nádechem tragičnosti. „Budiž“ pomyslil jsem si „vždyť pak mohu v třetím a čtvrtém jednání rozmarný ráz hry zachrániti.“ Konečně přinesl Legouvé akt pátý, poslední a co myslíte — jak končí kus? . . . Tragicky, zcela opáčně, než jak jsme se byli původně shodli. Protestuju proti tomu, ale marně; Legouvé trvá na tom, aby kus končil tragicky, jak byl sepsal poslední akt. Co počíti? I sepsal jsem také pátý akt a s Legouvéovým svolením předložil jsem pak své i jeho zakončení hercům, aby rozhodli, které jest vhodnější. Poslední akt Legouvéův byl

zamítnut a můj skoro jednohlasně schválen. A Legouvé nejen že nebyl uražen nebo rozmrzen, onť na prospěch celku druhý svůj akt, kterýž měl nádech tragický, přepracoval."

Cena a ráz výtečné této konversační veselohry, jejíž genesis jsme byli právě vypravovali slovy jednoho z autorův, jsou známy; méně známo však jest, že hlavní úloha nesnadného kusu toho nalezala se o prvním představení v rukou pouhé začátečnice, osmnáctileté Magdaleny Brohanovy. Úloha svěřena byla začátečnici nejen se svolením obou autorů, ona byla přímo pro ni psána. Scribe i Legouvé tudíž musili bráti při své práci zřetel i k herecké individualitě interpretky hlavní úlohy, musili individualitu tu dříve studovati, musili se o ní dříve shodnouti, aby se při rozdělení práce nedopustili křiklavých nedůsledností, a pak teprv pracovati, čímž zcela přirozeně práce obou nemálo ztížena.

Psáti úlohu přímo pro některého vynikajícího herce t. j. vytvořiti charakter, který by odpovídal herecké individualitě nebo jinými slovy fotografovati jaksi v hlavních rysech povahu herce, jak se jevívá na prknech ve svých vynikajících výkonech, jest u moderních dramatiků procedurou dosti oblíbenou a mívá v zápětí často rozhodný úspěch; ale očekávati úspěch kusu, v hereckém ohledu tak obtížného, jako jsou „Povídky královny Navarrské" od toho, když napíše se hlavní úloha přímo pro interpretku — začátečnici, která se posud na prknech nebyla osvědčila, jest přece jen experiment příliš odvážný a trváme, že by jej sotva který dramatický spisovatel jen tak na zdař bůh chtěl opakovati. Avšak právě okolnost, že jej spisovatelé tak routinovaní jako Scribe a Legouvé přece provedli, osvětluje s jiného stanoviska spůsob tvoření jejich. —

Scribe i Legouvé znali začátečnici tu z konservatoře, kde učila se umění hereckému. Učitelem jejím byl Samson, na slovo vzatý učitel proslavené Rachelky. Magdalena Brohanova jevila již na konservatoři talent, a byla dívka vskutku čarokrásná. A od těchto dvou faktorů očekávali autorové zdar svého kusu. O první zkoušce seznali, že se v mladistvé herečce nezmýlili; jednak že sepsali úlohu, která herecké její individualitě úplně odpovídala, jednak že interpretka úlohu svou úplně pronikla, tak že již při prvním recitování ani jediný akcent nebyl nesprávný.

Ostatní dlužno přičísti na účet neméně nežli — čtyřiceti zkoušek, kterýmž byli autoři přítomni, nežli dali svolení, aby byly „Povídky královny Navarrské" poprvé provedeny.

Duševní činnost a práce moderních dramatiků vůbec nepřestává tudíž, když je divadelní kus sepsán, nýbrž končí teprv tenkráte, když byl kus poprvé proveden a i tu často se děje, že autor ještě mnohé opravuje a mění, aby práci svou vzhledem k praktickému jejímu výsledku na prknech pokud ještě možná zdokonalil.

Kromě těchto dvou her sepsali Scribe a Legouvé společně také ještě „Ženský boj" a „Čarovné ruce". První kus pokládá se vůbec za vzor veselohry intrikanské a vyniká zejmena přesnou architektonikou, propracovaností povah a takovým též dialogem. V ohledu divadelní techniky jest málo kusů, které by se mohly s „Ženským bojem" měřiti. Až do nedávna mělo se všeobecně za to, že náleží tato přednost

veselohry té na vrub mistra techniky, Scribe-a, kdežto kresba charakterů, obzvláště obou hlavních úloh ženských, že jest duševním majetkem Legouvéovým. Avšak tomu není tak. Sám Legouvé vypravoval před nedávnem německému essayistovi G. Ritterovi, že ve veselohře té není ani deset řádků z péra Scribeova.

„Ženský boj," vypravoval Legouvé, „jest co do základní myšlenky i provedení skoro veskrze mým duševním vlastnictvím. Já sám pracoval jsem skoro celý kus, ale vypracování konce vázlo. Namáhal jsem se ze všech sil; ale zakončení nemohl jsem najíti. Znal jsem sice Scribeovský recept: „Vezmi klubko nití, rozviň je a zamotej a potom nit zas rozvinuj a — kus je hotov!" a také jsem se dle receptu toho řídil. Ale nic naplat, zakončení jsem nenalezl. Odebral jsem se tedy ku Scribeovi. Když byl Scribe kus můj přečetl vysmál se mi. „Což pak se vám kus ten nelíbí?" ptám se. „Naopak," dí Scribe, „vše jest výborné. Ale dovolte, bych něco změnil." — Po osmi dnech vrátil mi Scribe osnovu kusu se zakončením, jak se nyní hraje. Já zakončení vypracoval a odevzdal kus ředitelstvu „Théâtre Français". Zkouškám byl jsem přítomen jen já a nikdo nebyl více překvapen jako Scribe, když četl na divadelních cedulích vedle mého jména také své."

Potud slova Legouvéova. Podobně jako při tomto kuse, ale již v míře menší, vypomáhal Legouvé Scribeovi při světoznámé veselohře „Čarovné ruce". Plán a vypracování jest sice prací Scribeovou; ale vřelý ton, jenž kusem tím provívá, náleží na vrub Legouvéův.

Z nejproslavenějších kusů firmy „Scribe et comp." — neboť kromě Legouvéa vypomáhali Scribeovi, jak známo, také ještě jiní spisovatelé — jest tudíž jen jediný „Sklenice vody", výhradně duševním majetkem Scribeovým. Firma „Sribe et comp." jest tudíž nesprávná a má, aspoň vzhledem k těmto nejlepším pracím spíše zníti „Legouvé et comp."; neboť duší byl Legouvé a Scribe, vynikaje nad Legouvéa znalostí praktických potřeb divadla, nutným sice, ale u porovnání s Legouvéem přece jen podřízenějším faktorem.

Společná práce obou těchto dramatiků byla přirozenou nutností. Kdyby byl každý z nich pracoval výhradně na svůj vlastní vrub, byli by sotva napsali tolik kusů a zároveň takové ceny, jako když se o práci vzhledem k různosti svého talentu přiměřeně rozdělili. Oba byli sice výteční dramatikové, neboť i Legouvé, ačkoliv pověst jeho není daleko taková jako Scribeova, dosáhl některými svými samostatnými kusy — jako veselohrou „Par Droit de Conquête" a tragedií „Medea", kterouž Ristori vyzískala o svých pohostinských hrách skoro půl milionu franků a kterouž anglická herečka Heronová v Americe neméně než přes pětsetkrát hrála — neobyčejného úspěchu; ale přes to vše talenty jejich se různily.

Scribe byl, jak již výše podotknuto, výtečný dramatický routinér. Upravení látky, rozdělení v akty, roztřídění a propracování charakterů, intriku a dramatické zauzlení a rozuzlení měl v moci jako žádný jiný současný dramatik; slovem Scribe vynikal divadelní technikou. Legouvé naproti tomu jest více moralista než dramatik, spíše idealista než realista, kdežto Scribe zase jest, jak toho moderní divadlo nutně vyžaduje, realista. Legouvé pracoval lehce a rychle, Scribe namáhavěji a poma-

leji; Legouvé jest spíše naturalista a inspirace hraje u něho důležitý úkol, kdežto Scribe, muž duchaplný, pracoval vždy jen po zralém promyšlení, vědomě a se zřetelem k účinkům, jež obmýšlel.

Legouvé sám se přiznal, že vynalezavostí, obzvláště intriky Scribea nikdy nepřekonal, kdežto Scribe právě v tomto vzhledě vynikal nad svého spolupracovníka. Nové povahy nebo nové situace vynalezal Legouvé jen namáhavě; ba sám se přiznal, že vytvořil vlastně jen jedinou originelní povahu a sice ve své tragedii veršem „Guerreiro" čili „La Trahison", vojáka to z náruživosti, kterýž cítě se v době míru nešťastným, zradí svou vlast, aby mohl bojovati. Povahu tu vytvořil Legouvé, když mu bylo 39 roků a kdy, jak sám praví, „řemeslo dramatické" ještě hrubě ani neuměl, což jest ostatně i z kusu samého zřejmo, neboť první dva akty jsou prostřední, třetí akt dobrý, poslední dva pak rozhodně pochybené.

Talenty a různé duševní vlastnosti těchto dvou spisovatelů se doplňovaly. Že pracovali společně v dramatických kusech, vynikl zcela přirozeně Scribe nad Legouvéa, neboť žádný druh krásného písemnictví nezávisí tak na přesnosti formy jako práce dramatická a v tomto vzhledě byl Scribe bez odporu mistr takměř nepřekonatelný. Kdyby byli společně pracovali v jiných druzích belletrie, na příklad v románu nebo v genru didaktickém, byl by bez odporu vynikl Legouvé nad Scribea. Jediný román Legouvéův, roku 1840 vydaný, „Edith de Felsen" dočkal se aspoň desatera a didaktický jeho spis „Les Péres et les Enfants" dvanáctera vydání.

O četných jiných spolupracovnících Scribeových — počet kusů firmy „Scribe et comp." páčí se na 250 — nezmiňujeme se; způsob společné jich práce se Scribeem byl dle všeho týž, jak jsme byli právě na jediném příkladě poznali.

VI.

Alexandr Dumas — otec a syn.

Vysloví-li se za našich dob jméno Alexandr Dumas otec, pokrčí se často rameny a ještě častěji myslí se při tom na pověstnou fabrikaci sensačních románů a jiných druhů literárních výrobků. Pravda sice, že jméno Alexandr Dumas starší, jest více než jméno kteréhokoli jiného literáta, kterýž neprodukoval sám, nýbrž společně s jinými literáty, spíše literární firmou než přesným označením vlastního tvůrce; avšak jméno to označuje zároveň tak zajímavou a řídkou literární osobnost, z jejíhož péra vyšla taková řada výborných prací samostatných, že nelze jméno to naprosto ztotožňovati s pověstnými firmami ryze fabriční výroby literární, kterýmž nikdy nešlo o něco jiného než o literární švindl.

Vynikající práce Alexandra Dumase staršího, co zakladatele historického dramatu a tvůrce moderního románu ve Francii, arci nejsou už v modě jako bývaly před dvacíti a více lety; ale Dumas otec posud ještě není, jak se mnozí mylně domnívají „překonaným stanoviskem". Sdílíť v ohledu tom osud s jinými moderními romanopisci francouzskými i anglickými jako na příklad s Eugenem Sueem a Walterem Scottem,

kteří byli svými plody hned po jich vydání ohromnou sensaci spůsobili —: vyšel prostě z mody a nebývá už více od všech tříd čtoucího obecenstva v pravém slova smyslu „hltán", nýbrž čten, jako se čítávají zábavné spisy kteréhokoli jiného dobrého spisovatele, kterýž nestropil žádného hluku. Avšak zásluhy Alexandra Dumase otce co genialního vypravovatele o rozkvět romanopisectví vůbec a částečně i o rozkvět dramatické literatury francouzské, na kterémžto poli byl svou literární činnost zahájil, jsou takového druhu, a on sám vzhledem k svému talentu a obzvláště vzhledem k báječné plodnosti a pilnosti tak zajímavou literární osobností, že nižádnému literárnímu historiku nelze ho pominouti mlčením.

Pokládá-li se již spisovatel, jenž sepsal 50 nebo 100 dílů, za plodného a spisovatel, kterýž sepsal přes sto nebo docela 200 dílů za celý svůj život, za veleplodného — co říci o autoru, jako Alexandr Dumas otec, jenž má „na svědomí" přes 1000 dílů románů, novell, divadelních kusů, cestopisů, fragmentů a veršů — a to nikoli snad prací nudných a planých, nýbrž skoro vesměs zábavných, poutavých, napínavých a svědčících rovněž tak o nesmírné agilnosti ducha jako o vynalezavosti a tvůrčím duchu. Pravda sice, že i Dumas starší měl spolupracovníky, pravda též, že není a při tak ohromné plodnosti vůbec ani nemohl býti ve všem původní a že jako Molière „brával" také velmi zhusta „kde a čeho se dalo použíti"; ale tolik jest jisto, že takměř asi polovice prací, jež vyšly pod jeho firmou, sepsána jest vlastní jeho rukou a 500 dílů opravňuje nejen k jménu veleplodného, nýbrž nejplodnějšího literáta všech věků.

Obrovský vypravovatelský talent svůj seznal a vykořistil Dumas starší teprv později, když už si byl nevídanou činností na poli dramatického písemnictví zjednal plnozvučné jméno co spisovatel rovněž tak plodný jako vynalezavý a pilný. V době té takměř každý měsíc oznamovaly divadelní cedule pařížské nějaký nový jeho kus; Dumas starší Pařížany divadelními kusy takměř zaplavoval. Znal divadelní požadavky jako málokterý francouzský spisovatel, dovedl hantyrovati efekty a zřídka kdy minul se některý jeho kus se zamýšleným účinkem. Umělecká díla přeané divadelní kritiky, jakou se vyznačují nejprvnější dramatikové francouzští, zejmena Dumas syn, Sardou, Augier, Feuillet a jiní, arci to nebyla; ale ražena jimi jaksi dráha novější škole dramatické. Velkolepé tableau „Napoléon", trilogie ze života švédské královny Kristiny, „Stockholm, Fontainebleau et Rome", historické drama „Henri III. et sa cour", dále kusy „Kean", „Les demoiselles de St. Cyr" a jiné svědčí o talentu dramatickém; ale trpí vesměs vadami, ač probleskujc jimi obrovský talent vypravovatelský.

Úrodnější a ještě plodnější činnost Dumase otce počíná jeho romanciérstvím. Kdož nezná nejproslulejší jeho román „Monte Christo"? Kdo neslyšel aspoň vypravovati o románu „Josef Balsamo", v němž zahrnuta celá revoluční epocha a ku kterémuž úzce přilehají romány „Náramek královnin", „Gilbert" a „Ange Pitou"? Kdož nečetl Dumasovy „Tři mušketýry" s nekonečnými jejich pokračováními nebo aspoň ten nebo onen z méně známých, ale ve všech živých jazycích a po celém světě rozšířených románů Dumasových?

Dumas starší byl bez odporu nejplodnějším romanopiscem všech věků. Produkce jeho byla snadná, spíše hříčkou než prací; vytrvalost a pilnost jeho bezpříkladná. Bujná, nevyčerpatelná fantasie a divinace byly Dumasovi otci hlavními ne-li výlučnými pomahači; neboť jinak nelze ani báječnou jeho plodnost vysvětliti; vyniká rovněž tak množstvím, lehkostí a zároveň také lehkomyslností produkce.

Obyčejně počal psáti, aniž by byl zdánlivě dříve přemýšlel, o čem a jak má psáti. Před ním ležel balík nepopsaného papíru. Jakmile však péro jeho zahájilo po bílé ploše svůj obvyklý a neobyčejně rychlý pochod, zdálo se, že nemůže se takměř ani zastaviti. Podobalo se, jakoby bylo péro to srostlé s rukou, která je vedla, a jako by ruka ta, a nikoli hlava, byla hlavním zřídlem myšlenek; zdálo se, jakoby s rukou srostlé péro hnala slepě tvořící nějaká síla přírodní, jejíž působení může býti toliko násilně zastaveno.

Jak úžasný to rozdíl u porovnání s produkcí Balzacovou, Zolovou Poeovou a celé řady jiných básníků, kteří v pravém slova smyslu v potu tváří pracovali a posud pracují! Dumas otec pracoval každodenně, všady a bez oddechu, poněvadž oddechu vůbec ani nepotřeboval. Když cestoval, míval vždy papír ve svém vaku, několik ocelových per v kapse u vesty a držátko ve svém portemonnais. Jakmile v některém hostinci se zastavil, zasedl ve svém pokoji za stůl a „pohrál" si tak šest nebo sedm hodin pérem, aniž by byl od stolu vstal. Část pokračování „Tří mušketýrů" sepsána tímto spůsobem na cestách.

Charakteristický doklad k spůsobu tvoření Dumase otce a zároveň také doklad k tomu, že výtvory obraznosti splývají mnohdy s událostmi skutečnými nebo že vznikají v duchu s takměř historickou věrností, aniž by byl spisovatel o nich měl při psaní jen tušení, vypravuje jistý tourista, jenž byl roku 1870, tudíž krátce před smrtí Dumase otce, tohoto navštívil.

V průběhu rozmluvy připomenul tourista ten, že si byl na svých cestách také prohledl strašný zámek španělský If, v kterémž počíná, jak známo, román „Monte Christo". „Stařičká a sešlá žena kastelánova," vypravoval Dumasovi, „kterouž zajisté také znáte, ukázala mi žaláře vévody Orleanského a muže se železnou škraboškou, načež mne uvedla do žalářů abbého Faria a Edmonda d'Antése."

Dumas při těchto slovech se pousmál a pravil: „Faria a Edmond d'Antés nikdy nežili; jsouť to výtvory mé obraznosti ..... Stařičká kastelánová vám tedy o nich vypravovala jako o osobách, které byly v zámku Ifském skutečně trpěly? Toť podivné."

„A přece tomu tak, jak jsem byl připomenul," namítal tourista. „Edmond d'Antés a Faria strávili skutečně celou řadu let v žalářích zámku Ifského. První tam strávil patnácte roků, druhý čtrnácte. Faria, dle všeho italský spiklenec, zšíliv zemřel v žaláři; Edmond d'Antés propuštěn byl po čtrnáctileté vazbě na svobodu. Byl uvězněn, poněvadž na něm lpělo podezření, že súčastnil se bonapartistické konspirace. Oba nešťastníci byli zatčeni z rozkazu krále francouzského a uvrženi v sklepení zámku Ifského, aniž by byli dříve nebo později před soud postaveni."

Dumas prý při těchto slovech pohlížel na vypravujícího touristu

jako člověk, jemuž někdo vypravuje se vší určitostí nějakou naprosto vylhanou historku, jakožto zcela pravdivou. Na to podotknul s důrazem:

„Opakuji, co jsem byl již řekl. Edmond d'Antés a Faria nikdy nežili; jsouť oba výtvory mé fantasie."

Tourista tomu odporoval. „Klamete se," pravil. „Líčil jste ve svém románu osoby historické a nikoli vymyšlené. Titulní rek Monte Christo arci jest výtvorem vaší obraznosti, ale kapitán d'Antés a abbé Faria jsou osoby historické."

I mluveno dále o této záhadě. Tourista odvolával se k historickým faktům, Dumas však odmítaje vše, co onen uváděl, trval tvrdošíjně na svém připomenutí. Konečně pravil: „Podám tedy důkaz, že jsou obě osoby mnou vymyšleny. Poslyšte! Když vyšel můj román „Monte Christo" a přijat byl s pochvalou, nabídlo mi město Marseille darem pozemek a zahradu rekyně mého románu, kterouž jsem byl nazval Mercedes. Pozemek byl hledán, ale nenalezen. Odpověděl jsem obci marseillské zcela prostě a pravdivě, že jest Mercedes výtvorem mé obraznosti a proto že jest naprosto nemožno, aby byl pozemek, na němž milenka Edmonda d'Antése bydlila, nalezen. Jste přesvědčen?"

„Naprosto nejsem!" odpověděl tourista. „Připouštím, že Mercedes neexistovala; ale trvám na tom, že d'Antés a Faria jsou osoby historické. Studoval jsem dějiny oné doby, abych mohl o zámku Ifském psáti a tu jsem shledal a se přesvědčil, že osoby ty skutečně žily a že se o nich dějiny zmiňují."

Spor ten arci nemohl býti vyřízen, poněvadž nebyl přítomen žádný znalec dějin oné doby, kterýž by byl tomu neb onomu dal za pravdu.

Další charakteristická podrobnost, kterouž se tajemný proces Dumasova báječně snadného tvoření aspoň poněkud vysvětluje, jest tento: Houslistka Derknerova, která byla s připomenutým touristou Dumase navštívila, zvala tohoto na svůj koncert, položivši dvě vstupenky na stůl. Dumas vlídně poděkoval, ale zároveň vyslovil své politování, že nebude moci přijíti, poněvadž vůbec ani z domu nevychází.

„A proč ne?" optala se dáma.

„Nemám chuti přebíhati šedesát osm schodů dolů a nahoru. Jsem už stár. Můj syn" — při tom pohledl něžně na podobiznu autora „Dámy s kameliemi" — „navštěvuje mne dosti zhusta a často mne vyzývá, abych s ním šel na procházku; ale já mu to musím vždycky odepříti."

„Což pak nenavštěvujete ani divadlo?" ptala se umělkyně dále. „Což vás netěší ani nový kus nějaký?"

„Musím se přiznati, že mne žádný kus, ani nový ani starý nebaví. Napsal jsem jich sám příliš mnoho a netoužím tudíž nějaký viděti."

„A nenavštěvujete ani představení operní?" optala se dáma.

Dumas pravil:

„Nenavštěvuji; jáť už příliš mnoho hudby slyšel ...."

Po té byla rozmluva kýmsi přerušena.

Za několik dní setkal se tourista s tajemníkem krále Hanoveranského v zahradě Tuillerií v Paříži a vypravoval mu o své návštěvě u Dumase staršího.

„Cože?" rozesmál se tajemník. „Dumas vám vypravoval, že nikdy

nevychází, že nenavštěvuje divadla a nechodí do koncertů a opery? Před několika dny jsem jej viděl na vlastní oči na boulevardu des Italiens. Navštěvuje divadla velmi často; jeť příliš marnivý, než aby se aspoň ob čas neukázal obecenstvu v loži v prosceniu.

A že vám vypravoval s nápadnou něžností o svém synu? Věřte, otec a syn spolu takměř ani neobcují; dceru svou Dumas arci miluje něžně a vroucně, jak toho dáma ta také zasluhuje. Avšak tím vším, co vám právě vypravuju, nechci říci, že by vám byl Dumas všechny výmysly své vypravoval zúmyslně, aby vás obelhal. Nikoliv. Obraznost Dumase otce jest vskutku báječná. V okamžicích, když jste u něho meškal a slova jeho poslouchal, nejspíše všemu, co vám právě vypravoval, také věřil. Možná, že pracuje právě o nějakém novém románu, v němž líčí nějakého neduživce, kterýž churavě jatrami, nevychází z domu, nenavštěvuje divadla a koncerty nebo líčil právě nějakého něžného otce — a podivuhodná obraznost jeho klamala jej samého, tak že se domníval, že on sám jest takovým neduživcem, jatrami churavícím nebo něžným otcem . . . .“

A právě tím, zdá se nám, jest možno jaksi vysvětliti báječnou plodnost Dumasovu.

Vžiltě se patrně v situaci i v duši svých reků takovou měrou, že duch jeho splynul jaksi s dušemi reků a pak arci mohl psáti rychle, snadně a bez namáhání, pak arci mohlo péro jeho letěti po bílém papíře hladce jako by bylo okřídleno a nemusil škrtati a opravovati, nýbrž mohl psáti i kaligraficky, jak také skutečně psal.

* * *

„Můj syn to v spisovatelství daleko nepřivede,“ pravil před mnoha lety Alexandr Dumas otec, když byl syn jeho zahájil literární svou činnost, k jednomu z četných svých přátel a na otázku, proč tak soudí, odpověděl: „Pomyslete si jen, on má dvanácte párů bot, jež možno každý den spatřiti v jedné řadě v největším pořádku . . . .“

Takto o svém synu soudící otec, jak známo, se mýlil. Pořádku milovný syn jeho nejen že to přivedl v spisovatelství daleko, on co umělec a myslitel vlastního otce svého překonal stav se hlavním representantem moderních dramatiků francouzských. Nyní, v stáří asi 55 roků, jest vedle Viktora Huga po všem vzdělaném světě nejznámějším literatem francouzským a se Sardouem nejplodnějším, nejpůsobivějším a zároveň nejgenialnějším dramatikem své vlasti.

Odpor proti moderním dramatikům francouzským byl a jest doposud ještě, jak známo, tuhý, houževnatý; práce jejich líčeny od mnohých kritiků nejčernějšími barvami co práce bez esthetického jádra, ba co práce přímo znemravňující. Avšak přes veškeren odpor ten nebylo a není možno kaceřovaným těmto korifeům dramatické literatury francouzské posledního čtvrt věku upříti nebývalé svědomitosti vzhledem k dramatické formě, která byla v připomenuté době ve Francii tak zdokonalena, že žádná jiná literatura nemůže se vykázati dramatickými plody, které by moderní dramatiky francouzské v tomto ohledu překonaly. Právě v tom spočívá dle našeho mínění v první řadě tajemství úspěchů

moderních dramatických prací francouzských — ryze dramatická, látce i základním myšlenkám odpovídající forma umělecká umožňuje sdramatisování i takových látek, které by v jiné, neumělecké formě budily nejmírněji řečeno nelibost. Nechť soudí se tudíž o látkách, jež si francouzští dramatikové ku svým pracím obírají, se stanoviska jakéhokoli, nechť pokládají se látky samy o sobě za oprávněny k sdramatisování čili nic, tolik jest jisto, že v zdokonalené umělecké formě mají aspoň takovou oprávněnost, jako kterákoli jiná látka, proti které sice nebylo nikdy nic namítáno, ale která svou formou nedostačí nebo přímo i uráží.

Některé čelnější práce Dumase syna jsou známy i českému obecenstvu. „Dáma s kaméliemi“, „Levoboček“, „Žena Claudiova“, „Pan Alfons“ a jiné provozovány byly i na našem jevišti a prohlášeny od některých kritiků vesměs za práce znemravňující, kdežto jiní zase kladli důraz na mistrnost techniky, duchaplnou koncepci a výtečnou charakteristiku a obsažný dialog a řadili je mezi nejlepší dramatické práce novější doby. Nám nejde v této stati ani o obhájení, aniž o nějakou glorifikaci Dumase syna; ale přes to vše pokládáme za nutné poukázati ku charakteristickému obratu, jenž se jeví v nejnovější dramatické produkci francouzské, k obratu, jenž náleží na účet Dumase mladšího a otvírá jaksi perspektivu do budoucnosti.

Po dvacítileté přestávce proveden byl totiž na sklonku minulého roku v nejprvnějším divadle pařížském v Thèâtre français opětně jeden z nejstarších kusů Dumase mladšího „Le fils naturel“, („Levoboček“, u nás poprvé dne 9. pros. 1869 provozovaný), kterýž byl v Paříži poprvé proveden v lednu 1858 v Thèâtre Gymnase. Známoť, jakými cestami bralo se dramatické písemnictví francouzské v této dvacítileté periodě dramatické revoluce, která zničila tradicionelní idealy a postavila na oltář umění mnohdy i hříšnici, která bývala druhdy jen kamenována. V nejnovější době vystoupili však dva vynikající dramatikové francouzští, Sardou a Augier s pracemi, které nemají s pracemi revoluční doby co do základní myšlenky takměř pranic společného, které vynikajíce mistrovskou formou dramatickou, nemohou býti nikterak vřaděny mezi tak zvané „nemravné“ kusy posledního čtvrt století, slovem které mají ideu ethickou a chceme-li, třeba i tendenci ušlechtilou, mravnou.

Míníme Sardouův kus „Les Bourgeois de Pont Arcy“ a Augierův „Les Fourchambault“, v nichž obou jeví se jaksi návrat k ušlechtilé a mravní základní myšlence, jak si přejí nejzelotičtější kritikové; oba tyto kusy jsou totiž jaksi glorifikací lásky k matce. Sardou glorifikuje lásku k rodičům i lásku mateřskou: syn odhodlá se pro poklesek svého zemřelého otce k šetrnosti naproti matce své a tato dozvěděvši se o tom, odpouští manželi svému z lásky k synovi; Augier pak glorifikuje padlou ženštinu v lásce mateřské a předvádí syna, ochotného obětovati své štěstí za tajemství své matky.

Avšak kam dospěli Sardou a Augier teprv nyní, tam objevuje se nám Alexandr Dumas mladší již před dvacíti lety ve svém „Levobočku“, neboť i zde jest jádro rovněž tak ethické jako v těchto dvou právě připomenutých kusech nejnovější doby. Dumas arci nezná pro své idealy žádných mezí; on líčí levobočka co vzorného syna své matky,

kterýž z lásky k matce opovrhuje štěstím pozemským a ochoten jest obětovati i svou lásku k dívce, která jest mu idolem života.

Dumasův „Levoboček“ sehrán byl nejnověji dle původního textu, jak byl provozován před dvacíti lety; autor pranic neškrtl, pranic nepřidal a úspěch jeho byl rozhodnější než před dvacíti lety. Dumasův kus tedy nejen se nepřežil, nýbrž působí nyní rovněž tak, ba ještě účinněji než před lety a právě v tom, že idealy, jak je byl líčil Dumas před dvacíti lety a jak je vylíčili Sardou a Augier v době nejnovější, jsou na prknech zcela novými, spočívá po našem náhledu přednost Alexandra Dumase mladšího před ostatními dramatickými spisovateli; neboť i v případu, kdyby nejnovější obrat v dramatické produkci francouzské zůstal bez dalších následovníků, nikdo nemůže Dumasovi popříti zásluhu, že on byl prvním, kterýž s těmito idealy vystoupil a tak nový tento směr aspoň zahájil.

Tím jeví se nám býti Dumas mladší v nejnovější době daleko zajímavější literární osobností než před dvěma nebo třemi lety, kdy moment, na kterýž jsme byli právě upozornili, byl úplně neznámý.

Spůsob tvoření Dumase mladšího liší se od eruptivního spůsobu tvoření otcova jako jejich individuality. Byla-li práce otcova snadná a hravá, jest práce synova namáhavá, ba mozolná; onen podoben jest slepě tvořícímu stroji, tento pak jest zpola umělec, zpola filosof a tvoří s úplným vědomím a vždy se zřetelem k základní myšlence, kterouž chce vtěliti. Rozdíl mezi spůsobem tvoření svého otce a svým vlastním vytknul Dumas mladší sám těmito slovy:

„Dramatický instinkt sdědil jsem po otci. Otec můj narodil se v době poetické a pitoreskní a stal se idealistou. Já však jsem se narodil v době materialistické, kdy byly socialní konflikty na denním pořádku a stal jsem se realistou. Rozdíl jeví se nejlépe již ve spůsobu, jakým pracujeme o svých kusech od prvního záblesku myšlenky až po ukončení kusu. Otec můj vážil látky své ze snu, já je vážím ze skutečnosti; on pracoval s očima zamhouřenýma, já pracuju s otevřenýma, on vzdaloval se světa, já se s ním stotožňuju, on kreslil, já fotografuju. Originaly figur mého otce bychom marně hledali, na moje modely možno ukázati prstem; otec můj vycházel vždy od nějaké idey, já pak vycházím od dokonané události.“

Mnohá přednost otcova spůsobu tvoření byla synovi výstrahou, jak pracovati — nemá. Snadnost produkce otcovy svedla tohoto k hyperplodnosti, která měla v zápětí celou řadu nevyhladitelných vad. Dumas mladší pracuje podobně snadně a velmi rychle jako otec; ale jen tenkráte, když už je plán v hlavě jeho definitivně vypracován, kdežto otec pracoval často, ba v pozdějším věku skoro vždy bez určitého plánu. Syn varuje se také jiné vady otcovy: rozptýlení, snaže se soustřediti ducha na jeden předmět, což pokládá právem za hlavní podmínku zdárného tvoření.

„Člověk se nesmí úplně vydati,“ pravil kdysi ve volné konversaci k jistému essayistovi. „Co jsem napsal na příklad ve své brožurce „L'Homme-Femme“, není naprosto novým, jak se zdá. Přede mnou vyslovilo totéž na tisíce journalistů; ale protože musili produkovati každý den, rozdrobili látku, kterouž jsem já propracoval co celek.

V takových případech snažím se resumovati. Abych to mohl, musím látku úplně ovládati. Z té příčiny se koncentruju a studuju, abych pak mohl takřka jedním proudem produkovati."

Jako větší část pařížských spisovatelů, pracuje Dumas mladší obyčejně časně ráno a dopoledne, aby mohl večer stráviti v kruhu přátel nebo své rodiny; neboť společnost a změna v zaměstnání a zábavy staly se mu druhou přirozeností. Nejpilněji pracuje na podzim, z jara, ba i v letě, kdežto zimy, kterouž obyčejně stráví v Paříži, používá k předběžným studiím nebo ještě správněji řečeno, k sbírání nových dojmů, slovem k soustředění se. Navštěvuje vše, co zdá se mu býti návštěvy hodno; vychází pilně a bystrému oku jeho neujde žádný novější moment, žádná značnější změna pařížského života, z něhož váží hlavně látky ku svým pracím. Dumas mladší studuje společnost svědomitě; bývať přítomen každému koncertu, skoro každému prvnímu představení nějaké divadelní novinky a navštěvuje pilně salony. V Paříži zřídka kdy pracuje; obyčejně na svém statku a letohrádku v Puys nedaleko Dieppe, kde byl, jak známo, před několika lety otec jeho zemřel.

Hlavním zdrojem Dumase mladšího nejsou knihy, nýbrž bezprostřední život, obzvláště vyšších tříd společnosti francouzské. Knihovna jeho jest celkem velmi malá a stačí na ni jediná skříň. Obsahuje především Shakespeara, Homera, Danteho, Molièra a Montaignea. Nejpilněji čítá Dumas syn bibli, což možno ve všech jeho pracích poznati.

Co popudu ku produkci používá Dumas mladší originelních prostředků, v první řadě výtvorů jiných umění, zejmena malířství a sochařství. Dle holandského listu „Allgemeen Handelsblad" vyslovil se sám o tom v tento smysl: „Každý spisovatel pracuje pod vlivem svého okolí, ba více ještě: činnost jeho jest jaksi výsledkem dojmů, jež na něj činí okolí. Především jest taktéž třeba, aby se obklopil vším, co jest krásné, co ušlechťuje, co bylo šlechetně myšleno a umělecky provedeno. Nesmí se také zapomenouti, že umělec vážívá inspiraci často z jiného umění, nežli v kterém sám pracuje. Krásná socha na příklad může zavdati podnět k rozkošné melodii, právě tak jako může zdařilá skladba nějakého komponisty vzbuditi v duši sochaře původní myšlenku. Z té příčiny asi mne Molièrův „Tartuffe" nebo „Misanthrop", ačkoliv si jich vysoce cením, činí spíše málomyslným, než aby mne povznášely; čtu-li je, bývá mi vždy jaksi teskno; zdáť se mi, jako by mi dávaly na jevo, že podobného něco nikdy nesvedu. Dívám-li se však na nějakou sochu Apollina nebo Venuše Miloské, naslouchám-li nějaké symfonii od Beethovena nebo slyším-li Mozartova „Don Juana", pak zapomínám úplně na obtíže tvoření, poněvadž v tomto druhu umění netvořím; mistrovské dílo působí pak na mne s veškerou svou mocí a já počnu o podobném sníti."

Z té příčiny obklopil se Dumas mladší výtečnými výtvory umění malířského a sochařského. Pracovna jeho podobá se museu děl uměleckých a Dumas nepokládá díla ta za pouhou ozdobu, nýbrž za nevyhnutelné nástroje k svému tvoření. Stůl, za kterým Dumas pracuje, nalézá se uprostřed pokoje. Dumas stůl ten sám popsal v listě, znějícím jednomu z jeho přátel. Vyjímáme z listu toho jen následující místo: „Vedle stolu stojí skříň se šuplaty. V prostředním šupleti jest

papír různého formátu a různých barev. Chci-li pracovati a k práci se povzbuditi, vytáhnu několik archů papíru a rozložím je před sebe na stůl; neboť po mém náhledu nedráždí nic tak chuť ku psaní jako pohled na pěkný, dobrý a hladký papír ... Takový papír jest pro mne tolik jako miska mléka pro mlsného psíka — neodolatelným pokušením."

Dumas mladší tudíž svou obraznost také jaksi dráždí; ale nepoužívá prostředků hrubých, nýbrž lehynce dráždivých jako sensitivní dívčinka. Jisto jest, že prostředek ten nepůsobí vždycky — neboť Dumas sám se přiznává, že přes všechnu snadnost produkce dosti často práce jeho vázne. V takovém případě odloží péro, vstane od stolu a počne rovnati a pořádati své věci v pracovně. Oprašuje, rovná knihy, přenáší stolice, slovem koná práci, kterou vykonávají u jiných sluhové: neboť nic prý mu není protivnějšího nad nepořádek, kterýž mu v produkci vadí a překáží. Otci jeho bylo něco podobného zcela lhostejno; nemělť pro pořádek takměř ani smyslu, ba pokládal jej, jak jsme byli na počátku připomenuli, za hlavní překážku výdatného literárního tvoření.

Při psaní divadelních kusů počíná si Dumas mladší velmi ekonomicky vzhledem k délce kusu. Jak v připomenutém listě na jiném místě praví, béře pro každý akt dvacet listů papíru velkého formátu; pro akt poslední, jenž musí býti po jeho náhledu vždy kratší všech předcházejících, pouze sedmnácte listů. Blíží-li se při psaní dvacátému listu, ví, že musí akt ukončiti. Dlouholetá zkušenost byla jej poučila, že delší jednání nesmí psáti, poněvadž divadelní obecenstvo delších nesnese.

Dumas mladší nikdy nic nediktuje; všechny práce své psal vlastnoručně. Některé práce sepsal neobyčejně brzy; kus „Dámu s kameliemi" na příklad v osmi dnech, „Cizinku" v pěti týdnech, „Levoboček" však zůstal přes dvě leta ležeti co pouhý rozvrh, poněvadž scházelo Dumasovi rozuzlení. Písmo Dumasovo jest pravidelné a plynné.

Také spolupracovnictví se Dumas mladší vystříhá a pokud známo, jsou toliko „Daniševi" tímto spůsobem pracováni. Avšak vyjímaje první akt jest kus ten výhradně duševním majetkem Dumasovým. Původní spisovatel, v Paříži aklimatisovaný Rus Korvin, přinesl sice Dumasovi kus celý, ale Dumas prohlásil jen první akt za dobrý, ostatní na základě Korvinovy exposice zcela původně vypracoval sám.

Silveria.

Obrázek ze života mexického

od

Luciena Biarta.

Z frančtiny přeložil O. M.

(Dokončení.)

IV.

Večer, sotva že odzvoněno „Anděl Páně", seděli již farář a licenciát na svých obvyklých lenoškách. Nařídil jsem, aby k nám nepouštěli nikoho, leda jen pěstouna Silverie, jenž ostatně také brzy se objevil. Posadil se a poslouchal nás mlčky. Farář nemluvil po celý čas své návštěvy u Silverie ovšem o ničem jiném, než o mravnosti a náboženství, licenciát přimlouval se jen za rozum, matku všeho práva. Kajicnice — výraz to farářův — vyslechla je oba klidně, tiše, se sklopeným zrakem, přisvědčila ku každému jich slovu a moudrým pokynům, jež z nich vycházely. Když byla však vyzvána, aby se rozhodně vyjádřila, prohlásila, že vše to je mocnějším než její vůle a že nemůže zabrániti svým myšlenkám, by se neobracely k Diegovi. Také já jsem podal zprávu o výsledku své cesty, pak ujal se slova Waren. Brzy po mém odchodu, v hodině poledního odpočinku, byl zahrnut něžností své svěřenky, která ještě nikdy nebyla k němu tak líbeznou. Nemohli jsme pak nalézti dosti slov k pochvale pomilování hodného zjevu Silveriina a jistě bychom nebyli dále došli nežli včera.

„Byl bych rád, kdyby mi odporovala, vzdorovala," pravil Waren, „nalezl bych pak zajisté dosti odvahy vzdáliti ji z tohoto místa a vyplašiti jí Diega z mysli. Její resignace mne však bolí a odzbrojuje, vždyť nelze udeřiti hrdličky nebo jehňátka."

Licenciát a farář navrhovali poznovu klášter, prostředek to, jehož jsme společně s Warenem rozhodně zamítali. Ku konci byly již všecky sprostředkující návrhy do podrobna vyčerpány a přece jsme nepokročili ani o píď ku předu. Farář obával se útěku, licenciát únosu, který by Silverii navždy zneuctil. Diego je všeho schopen, co se však mladé dívky týče, nebyla by zajisté ničeho rozhodného proti vůli svého ochrance podnikla. Waren tedy přestával na prosbách a nedovolával se nikdy své autority. Choval se jako otec, ač tajil v sobě divokou touhu zardousiti Diega. Také s této strany musil jsem prositi za příměří, jehož jsem ovšem tak snadno neobdržel.

Druhého dne na to byl jsem nemálo překvapen, když vrátil jsem se z návštěv a zastihl ve svém pokojíku Silverii, ležící nedbale na pohovce.

„Pro nemocnou," pravil jsem, tiskna ke rtům malé ručky, podané mi vstříc, „zdá se mi býti procházka v dnešním úpalu slunečním velmi neprozřetelnou."

„Jest to vaše vina, doktore, oloupilť jste mne o spánek včerejší svou povídačkou.“

„Přemítala jste tedy?“

„Ano a velmi mnoho. Nověříte ani, k jakému až stupni dostoupil můj zápal pro ubohého don Diega. Jak veliká to láska, která přivádí až k tak šíleným nápadům.“

„Myslíte snad, Silverie,“ pravil jsem rozhorlen neočekávaným tímto obratem, „že včerejší dobrodružný vražedný pokus byl prvním kouskem tohoto bandity?“

„I mlčte,“ pravila dívka, zdvihajíc se z lenošky a kladouc mi bez okolků ruku na ústa. „Fi, starý můj příteli, ani vás více nepoznávám. Vy, a mluvit o někom cosi špatného!“

„Špatného nikdy, leda jen pravdu.“

Počal jsem se procházeti semo tamo po světnici, bych utišil vnitřní pohnutí. Dívčina chopila mne za ruku a donutila znenáhla, bych zmírnil krok. Měla dnes, zvláštním koketním rozmarem, vlasy po indiánsku přičesány a byla celá flórovým čínským závojem zahalena. Poprosila mne, bych jí odhrnul tuto clonu. Jako motýl z kukle vynořila se pak z růžového závoje v šatě z bílého indického hedvábu, z něhož vyčnívalo pouze její hrdlo a sněhobílé rámě.

„Máte ke mně důvěru?“ otázal jsem se po dlouhém mlčení.

„Ano, vím, že jste mým přítelem.“

„Avšak Waren, farář a licenciát jsou také vašimi přáteli — a čemu chtějí? — jen vašemu štěstí!“

„Jich úloha byla by vyplněna, kdyby mi dopřáli zasnoubiti se s Diegem.“

„Lepší byla by pro vás smrť než taký sňatek, mé ubohé dítě.“

„Nuž, tak mne přece uzdravte, sice zemru každým způsobem. Získali vás pro sebe, doktore, popřejte mi, bych také já vás poněkud využitkovala. Oba zmohli bychom mnoho.“

Přimlouval jsem se opětně za rozvážnost. Silverie pohlížela na mne polozavřenýma očima, jichž víčka se čas od času jako ptačí křídla třepotala. Mluvil jsem o Diegovi, chtěje hráti tuže úlohu jako schytralá Silverie. Což mi nesdělila, že mu odpouští i zlo, jež snad spáchal, jen když jí dopřáno o něm se bavit? Náhle jsem se však zamlčel.

„Jest pravda, doktore, že jste tak dobrým; velice mne mrzí, že vás zarmucuji. Poslouchám vás trpělivě a dávám vám mimoděk za pravdu. Jestli mne vůbec kdo přemění, budete to zajisté vy sám, doktore; avšak mluvme o něčem jiném, chcete? Ustaňte, okažte mi svůj talisman.“

„Na dně všeho toho spočívá však otázka života i smrti, mé dítě, zapomenete-li na ni sama, neustanu já v připomínání.“

„Jaké to bludiště,“ zvolala dívčina, „smím tedy opravdu milovati či ne? Což, abychom nechali jedenkráte vládnouti boha a čas, doktore, opětujeteť sám častokráte, že ohlodává vše.“ Ustoupil jsem dívčiným vrtochům a podal jsem jí žádané kopýtko tapírovo. Prohlížela je se všech stran, nedotkla se ho však, leda koncem útlých prstů.

„Jste si jist, doktore, že růžek ten není pravým talismanem?“

„Kdyby měl jen nejmenší moci, byla by Silverie již zdráva.“

„A nevíte, proč chtěl míti Lucio malý tento pazneht?"

„Nevím a myslím, že to nikdo neví."

„Jak šťastni jsou lidé, kteří nejsou ani dosti málo zvědaví! Mohl byste mi zapůjčiti, doktore, tento talisman? Slibuji vám, že ho nezneužiju."

„Šibalko!" pravil jsem, chápaje se znova kopyta, jež jsem zahodil zase do skříně.

Silverie se hlasitě zasmála, pak jala se prohlížet mé sbírky.

Přišli pro mne z nemocnice.

„Chcete, bych vás doprovodil?" pravil jsem k Silverii.

„Dovolíte-li mi, doktore, počkám zde na vás a budu se dívati na vaše zvířata, dokud se slunce poněkud nenakloní k západu."

„Budete přemýšleti?"

„Pro Ježíše, nikdy nečiním nic jiného, rozložím se na pohovce a budu sníti tak dlouho, až mne spánek zachvátí, pak přijdete zase a vzbudíte mne."

Když jsem se vrátil, shledal jsem, že Silverie, schvácena vedrem, v zápětí za mnou se svou společnicí domů se vrátila. Večer radili jsme se opětně s Warenem a tak po dalších ještě pět dnů — ovšem že vždy bez výsledku. Dívka bledla však a chřadla vůčihledě. Dřív lhostejna a nehybna, stala se náhle neobyčejně živou a pohyblivou. Hodlala navštíviti všecky své statky a sledovati práce Luciovy, k němuž zdálo se, že ji poutá jakási tajemná sympathie. V průvodu svého pěstouna podnikala koňmo časté procházky; mnohdy setkali se s Diegem: Silverie tísnila se tu vždy k Warenovi, jakoby jej chtěla svým tělem chránit. Starostlivost tato Texičanovi velmi lahodila.

„Ztrácí chuti, doktore," pravil mi jedenkráte, „resignace její přivádí mne již na kraj zoufalství, nebylo by záhodno, abychom ji snad přece obětovali?"

Nemohl jsem nalézti pravé odpovědi na tato slova, vyměnili jsme si jen bolné stisknutí ruky.

Jednoho jitra, kolébán lehkým klusem Kozákovým, jenž mne nesl domů ze Sv. Anny, snil jsem o pověrčivosti Luciově a vzpomněl si náhle na Novum organum Baconovo. Otáčíme se v bludném kruhu, já i moji přátelé, jest již zapotřebí, abychom — jako slavný filosof anglický — učinili rázně konec planým zkouškám a neplodným návrhům. Ni já, ni farář, ni licenciát nebyli jsme zkušení ve věcech lásky, byli jsme tudíž zaslepenějšími než nepřítel, jehož jsme měli přemoci. Silverie žila dosud zcela osaměle. Za takých okolností oblíbí si dívka zajisté muže, který se jí nejdříve přiblíží; Diego byl tak obratným, že dovedl ji ihned na sebe upozorniti. Silverie neměla nedostatek zbožňovatelů, o tom bylo lze se přesvědčiti vždy, kdykoliv vycházela z kostela — v tomto davu, jenž se tísnil kolem, bylo dlužno hledati odpomoci.

Hlavu maje plnu nových záměrů, pobídl jsem Kozáka a dostihl konečně rozjařen domova. Přehlížel jsem v myšlenkách celý bojovný šik mladíků městských a přes nářky faráře a licenciáta na všeobecnou demoralisaci, nalezl jsem přece asi tři, z nichž mohli by se státi vzorní manželé. — Studoval jsem právě krovky krásného chrobáka, nalezeného ondy na silnici, když tu vstoupil Lucio. Otevřel mi náhle zcela nový obzor.

„Ah!“ zvolal jsem inženýrovi vstříc, teprvé dnes od poslední naší rozmluvy, „což se hněváš?“

Stisknul mi ruku s ráznou srdečností.

„Vrátil jsi se snad nazpět na honbu za tapírem,“ pravil jsem zlomyslně, opětuje srdečné jeho stisknutí.

„Ne, doktore, pracuji o plánech statku Tuspanga, jež jsem poněkud zanedbal. Waren i Silverie na mne dolehli, bych práci ukončil, přejí si také plánu o Tequille.“

„Máš zapotřebí mé pomoci?“

„Ano, v jistých podrobnostech zemězpytných.“

Naslouchal jsem roztržit výkladům Luciovým, přemýšleltʼ jsem dosud o methodě Baconově. Ne-li bohatstvím, tedy rodem zajisté se Lucio Silverii vyrovná. V Mexiku však, díky jistým mezerám civilisace, tu i tam ještě primitivní a patriarchální, neklade se při sňatcích na peníze hlavní váha. Lucio byl mimo to, třeba ne snad tak švarným jako Diego, přece velmi slušným kavalírem. Svolí-li v to Waren, nebude nesnadno sblížiti jej se Silverií. Naplněn touto ideou, která se mi zdála býti blahoplodnou a slibovala šťastné výsledky, mnul jsem si ruce, na což můj host překvapeně pohlížel.

„Mluv, mluv,“ pravil jsem k němu, „jsem duchem více při tobě, než bysi se domníval. Apropos, proč pak se neženíš?“

„Ku sňatku třeba je ženy,“ podotkl Lucio sčervenav do šarlatova.

„Patrně, avšak jest jich tak málo v městě?“

„Ne, jistě ne, avšak jest třeba milovati a býti milovánu.“

„A ty nemiluješ nikoho?“

„Ano, doktore, miluji.“

„Jakým ďáblem jsi to posedlý!“ zvolal jsem rozhorlen; „a koho pak miluješ?“

„Věděl byste to již, kdybyste mi byl zapůjčil tapírovo kopýtko.“

„To tě vlastně učinilo zamilovaným, znám tvou slabou stránku.“

„Ta, již miluji . . .“

„Ponech si jen své tajemství,“ pravil jsem mrzut vida, že se mi plány mé náhle shroutily. „Nechci ničeho vědět. Jaká to zběsilost po lásce, můj bože! Mluvme o geologii.“

Večer zahájil jsem obvyklou schůzi starým příslovím: „Klín klínem se vyráží!“ Silverii neschází milovníků. K mému dotazu vypočetl Waren nejčelnější z nich. Podrobovali jsme je přísné zkoušce, žádný z nich nezdál se však býti hodným spanilé víly. Jméno Luciovo obdrželo všecky hlasy, pouze Waren zavrtěl hlavou.

„Již asi před desíti měsíci prosil mne Lucio o ruku Silverie,“ připomenul Waren.

„On!“ zvolal jsem, „kde nabral jen té odvahy?“

„Rozpaky a neobratnost jeho byly poněkud příčinou mého zdráhání. Jsem přítelem mužné povahy, vždyť víte, doktore, že by se rázná a odhodlaná Silverie nehodila k muži nerozhodnému.“

„Vy jste tedy odmítl ubohého hocha?“

„Dosti příkře, přiznávám se, vzdor veškeré poctivosti tohoto jeho kroku. Ano dal jsem mu i znáti, že při nejmenším povzdechu neb něžném pohledu bude ze služby propuštěn. Snad jsem mu křivdil; však

Lucio měl tu nehodu, že byl prvním, jenž mi uvedl na paměť, jak brzy mne již svěřenka má opustí a otcové jsou, jak víte, sobečtí.“

Stiskl jsem ruku Warenovu. Zdál se býti jaksi pomaten. Soudil však již lépe o Luciovi, neboť jej zatím již důkladněji seznal i ponechal nám tedy u věci té plnou moc. Farář byl nakloněn jakémusi Juanu Tomésovi a přimlouval se vřele za svého kandidáta; konečně bylo rozhodnuto, že se má vyčkati s volbou až do zítřka.

Jsem přítelem usnešení vůbec, proto jsem již o desáté hodině večer zaklepal na dvéře Luciovy. Zastihl jsem jej schýlena nad svými kresbami.

„Vím o milence pro tebe,“ pravil jsem k němu, „avšak jsme zde samotni, krásný zasmušilče?“

„Ano, doktore; vaše slova mne děsí, co má býti?“

„Jsi mužem cti, Lucio, slib mi, že jestli se nedohodneme a já odejdu, zapomeneš na vše, co jsem ti řekl.“

„Přisáhám vám to.“

„Kdyby se ti nabízela příležitost ku sňatku se Silverií, použil bys jí?“

Trhl sebou, avšak jen proto, aby se mi mohl vrhnouti v náruč.

„Ona je to, ji miluji,“ zvolal hlasem promíšeným slzavým štkáním. „Před rokem již představil jsem se tutorovi . . .“

„Vím vše, ubohý hochu, ale miluješ ji dosud?“

Po celou hodinu musil jsem poslouchati chvalozpěvy Silverie. Pokrytec spozoroval již před rokem, že jest Silverie krásná, něžná, líbezná, dobrá a že se zajisté nenajde ve světě druhé ženy, která by dovedla tak graciosně pohodit hlavou, jako ona. Čas od času se přerušil, by mi stiskl ruku a přisáhal, že hotov je nasadit život pro mne, Warena a pro ni.

Chtěl mne doprovoditi. Mluvil jsem o Diegovi, soku to, jehož musí odstranit. Místo odpovědi počal poznovu mně a Warenovi chvalořečit, až se dostal opětně na Silverii.

Ohlušen jeho blábolem, zavřel jsem mu dvéře zrovna před nosem; nikdy jsem ho neshledal tak hovorným.

Ráno přednesl svoji žádost, kterážto byla vlídně přijata. Waren jej zasvětil šetrně do situace. Bez mého zakročení byl by se Lucio již vrhl na svého soka a jej zardousil. I s této strany musil jsem tudíž prositi o příměří, jehož se mi teprva po mnohých obtížích dostalo.

Rozdělili jsme si úlohy. Waren, dřív nepřízniv Luciovi, musil i na dále zachovati vůči němu jakousi chladnost a zjevnou obojetnost. Farář i licenciát vychvalovali při každé příležitosti inženýra. Po několika dnech lsti a oklik musil jsem konečně počít zkoumat duši krásného děcka, které nás přivedlo do takého zmatku, a odhodlati se po případě k rozhodné, poslední ráně. Licenciát spoléhal na svou výmluvnost, farář na prozřetelnost, já pak na líbeznou tvář svého chráněnce. Vše to byly jen vzdušné budovy, kráčeliť jsme ku předu, místo co jsme měli ušlapávat, potlačovat lásku vlastní její zbraní. Měli jsme však naději a ta jest vždy štěstím ubožáků.

V.

Osm dní na to zaměřil jsem přímo k obydlí Silverie, neboť mi podali farář i licenciát o ní zprávy velmi příznivé. Dívčina odřekla se zcela svých výletů a nevycházela ani z domu. Časem pronesla v rozmluvě lhostejně jméno banditovo, avšak ni jméno Luciovo nepřivedlo ji nikdy do rozpaků.

Waren byl touto její zádumčivostí znepokojen; jedenkráte si také stěžoval na liknavost Luciovu v práci. Silverie zastávala se inženýra velmi živě, což bylo pro mne dobrým znamením.

Uprostřed těchto různých starostí pozapomněl jsem na Diega. Byl jsem proto velmi překvapen, setkav se s nepřítelem tváří v tvář na ulici, kde bydlela Silverie. Byl oděn pláštěm, i zdálo se, že kohosi hlídá, či na kohosi číhá.

„Vím, proč nejste při mé straně, doktore," počal sám ke mně Diego; „neznáte mne dosud; já vás však o sobě poučím."

„Pozbyl jsem snad práva jednati, jak se mi líbí?" otázal jsem se. „Nuž, chci vysvětlení."

„Chci vás jen na to upozorniti, že vše to skončí vzájemným vražděním, na němž i vám se dostane podílu."

Jsem trpěliv, jak známo, avšak ironický tón řeči Diegovy se mi přece nelíbil; na úkor moudrým radám, které jsem nedávno ještě udílel Luciovi i Warenovi, dovedl jsem se konečně i rozčilit.

„Bídníku," pravil jsem, chápaje jej za ruku, „chceš-li souboji, viz, že mám ještě dosti dobrý zrak, bych vehnal ti kouli neb ostří meče do těla a zadal ti ránu nezhojitelnou. Přemýšlíš-li však o vraždě, věz, že jsem tě již předešel."

Kázání na veřejné silnici nemohlo se ovšem líbiti mému odpůrci, neboť Indiáni byli by se mne zajisté ujali. Vrhl na mne chmurný pohled, pak vzdálil se. Octnul jsem se sice opětně mezi korou a dřením, nevyčítal jsem si však ničeho. Rozhodným pro mne bylo, zachránit Silverii za jakoukoliv cenu. Náhlý tento výstup mne poněkud uchvátil a tepny mé utišily se teprvé, když octnul jsem se před mladou dívčinou.

Prohlížela právě u stolu nárysy inženýrovy.

„Navštěvujete nemocné jenom kdy se vám zlíbí," pravila ke mně, nachylujíc mi k polibku čelo; „nuž sedněte si přece vedle mne."

Lucio děl pravdu; Silverie vynikala zvláštností obleku, úpravy vlasů, řeči, ba i pohybu hlavy.

Dnes byla ustrojena v granátový květ, krk měla přioděný prchavým sice, avšak úchvatným šperkem modrých lístků čekanky.

„Jste velmi krásna," pravil jsem k ní.

„Poklona, doktore? Zvířata vaše vzbuzují opravdu žárlivost; — vždy aby měl člověk buď jakési krovky, či křídla, či páteře, chce-li s vámi vůbec mluvit. Tu vizte na plánu lesy, potoky, pláně, co znamenají však tyto bledozelené skvrny?"

„To jsou močály."

„Snad ty, kde honívá Lucio tapíry."

Zlomyslná tato poznámka mne přivedla do rozpaků a litoval

jsem již své prostořekosti. Vypravuje totiž příběh Luciův, učinil jsem hrdinu jeho poněkud směšným, což mi nyní mohlo ublížiti.

Obrátil jsem proto raději řeč jinam, jmenovitě na dnešní výstup s Diegem, kde jsem ovšem zatajil, jakého druhu byla naše rozmluva.

„Jest zde stále, doktore?" tázala se Silverie, nespouštějíc oka z plánu.

„Myslíte stále na něj?"

„Tak velice, že až hubnu a stávám se ošklivou. Jaké to sebezapření, příteli, že neodvažuji se již více k oknu a neopouštím ani na okamžik obydlí. Předevčírem uchystali mi serenádu a já jsem se ani nehnula. Myslila jsem na pěstouna, na vás, jehož nechci již více zlobit. Slitujete se dojista nade mnou, až shledáte, jak jsem nešťastna."

Zatáhla mne do zahrady; za půl hodiny, kterou jsem tam s ní strávil, přesvědčil jsem se, že si farář a licenciát činili o ní podivné představy. Dva dni po této návštěvě vešla Silverie prudce ke mně. Byla oděna smutečně, líce její zdála se býti umořena.

„Kam to vše se mnou jenom směřuje?" tázala se mne přímo boze vší vytáčky, „co obmýšlejí vaši přátelé s Luciem, jehož mi ustavičně kladou před oči? Jsem děcko a mám býti snad hračkou ukonejšena?"

Ujal jsem ji za ruku a donutil ku kratičkému posezení.

„Nikdo jiný mne nepronásleduje než poručník. Provdání mé jej děsí; je sobíkem a na tom dosti."

„Jak jste nespravedlivou, ba ukrutnou, nikdy vám nelze býti dosti uznalou za to, co Waren pro vás učinil. Obětoval vám svůj rozmar, své choutky, svůj život — podobných obětí jsou egoisté neschopni."

„Proč mně tedy tolik zazlívá, že miluji? Nepochybuji o přátelství pěstounově právě tak jako o vašem, zdá se mi však býti, aniž bych si toho byla snad vědoma, příliš sobeckým. Vedle jeho náhledu není nikdo mé ruky hoden. Vysmála jsem se vašim přátelům, že chtějí mne vehnati do náruče Luciovy klamem a lstí, které dobře rozumím; zapomínají, že již před rokem můj pěstoun tohoto lovce tapírů odmítl? Vás, doktore, myslím, že miluje, že si vás váží, pokuste se jen ucházet se o moji ruku a jsem jista, že vás také zavrhne."

„Kdyby šílená myšlenka na sňatek s vámi byla kdys projela starou mojí lebkou," zvolal jsem, nemoha se ubrániti smíchu, „musil by Waren také šílit, kdyby mne neposlal zpět k mému pitevnímu stolku. Vaše tvrzení chce sice mnoho dokazovati, nedokazuje však ničeho, má drahá Silverie."

„S kým mne chce tutor zasnoubiti, víte to?"

„Ještě se nerozhodl; zdá se mi, že jest mu po chuti Lucio, jehož jste právě jmenovala."

„Bude mu však překážeti otázka peněžní, jako kdysi."

„Zmocněte mne, bych v té věci zakročil a jsem jist, že zvítězím."

Silverie rozložila se na mé pohovce, usadil jsem se podle ní.

„Rcete mi na svou čest, doktore, myslíte, že bude pěstoun věčně odporovati spojení mému s Diegem?"

„Ano, domnívá se, že zoufalost vaše jest jen okamžitá."

Přimkla oči, zdvihla se prudce, vykročila až k mému stolu, pak se zas vrátila přímo ke mně.:

„Mám jen samé nepřátele,“ zvolala, „víte-li pak, co se mi opovážil poručník včera říci? Že don Diego nestojí tak o mne, jako o mé statky, že miluje jinou ženu nežli mne a že má maitressu.“

„Váš poručník řekl pravdu, milé dítě.“

Silverie si zakryla obličej rukama. „Kdybych chtěla, abyste mi na to přisáhal?“ otázala se.

„Odpřisáhl bych bez váhání,“ odvětil jsem.

„Odpusťte, příteli, pro mne jako pro všecky stačí pouhé vaše slovo. Vše to je velmi kruté, dala bych se věru hned do pláče. Podrobuji se, čiňte si se mnou, co se vám líbí.“

„Není radno, jednati ani v návalu lítosti, ani pod nátlakem žárlivosti.“

„Žárlivosti! doktore,“ zvolala s opovržením, „nikoliv; avšak neslibuji si mnoho, poručník nepřijme Lucia vlídněji než Diega, uvidíte.“

Téhož večera sdělil jsem Silverii svolení poručníkovo. Skryla obličej na mých prsou a mlčela.

„Jest věcí velice vážnou a nezhojitelnou, spoutati se pro celý život; důležitý obřad ten zasluhuje největší rozvahy. Lucio jest uhlazený muž, zbožňuje vás, co se pak vás týče, myslím, že během času také vy si jej zamilujete. V každém případě získáte manžela, na jehož rámě se můžete s pýchou opříti,“ dodal jsem vážně.

„Čiňte cokoliv,“ pravila Silverie, kryjíc mi dosud obličej na prsou. Když se opětně zdvihla, měla tváře slzami zrosené, ale usmívala se přece. „Pravila jsem vám kdysi, že vy jediný mne obrátíte,“ pokračovala opřena o mé rámě, „dostála jsem vám v slovu.“

Tichá resignace dívčina mne bolela, pochopovalť jsem trpkost náhlého jejího sklamání. „Přijímám od vás každý čin moudrosti, nesouhlasím však s tím, k čemu byste se snad chtěla odhodlati z lítosti. Budete, jak doufám, šťastna, ač není-li váš odpor proti Luciovi přílišný — — —“

„Ni on, ni vy, ni poručník můj nemůžete si přáti, bych jej najednou zbožňovala. Doktore, zvítězil jste se svými přáteli nade mnou, jednejte rychle.“

VI.

Při těchto novinách zavznělo mnoho výkřiků radosti v malé naší jídelně; pouze já jsem byl poněkud zasmušen dobytým vítězstvím. Proti vůli svých přátel, kteří uznávali mé vrtochy zbytečnými, nabídl jsem několikráte Silverii, že jí sprostím daného slova. Skryla mi opětně obličej na prsou a opakovala stálou svou frázi:

„Jednejte rychle.“

Farář, licenciát a Waren jednali však tak neunavně, že za dvanácte dní na to překvapil nás již svatvečer obřadu. Novinka, kteráž k vůli Diegovi dosud byla tajena, rozlétla se městem, jako udeření blesku. Láska je sobeckou, Lucio, ač jinak pln šlechetné snahy, byl opojen pouze vědomím, že mu Silverie navždy bude náležeti a nebral ohledu na skrytý žal své nevěsty. Netajil před ní svou nelíčenou radost a netrpělivost, tak že jsem jej často až k pořádku volal. Musil jsem

Na vodě. Od J. Manesa.

mu jednou i drsně připomenouti, že si jej Silverie béře pouze z nutnosti a že se musí teprvé přičinit, by si ji získal. Slíbil mi to a počal znovu. Dívčina chovala se však mnohem lépe, než-li jsem očekával. Ač byla poněkud nervosní, nedůtklivou a zádumčivou, přece jsem ji často rozesmál.

Dali jsme si slovo, že ji nenecháme nikdy samotnu. Lucio nás v tom podporoval.

„Jest mi útěchou, že jste všickni tak šťastni," pravila mi jednou večer Silverie.

Objal jsem ji, modle se k nebi, aby jí dopřálo štěstí, jehož si zasluhuje. Ostatně zdálo se mi být nemožným, aby vášeň tak žhavá a čistá, jakou choval Lucio, nebyla nakažlivou.

Po polední dne, dělícího nás ještě od svatebních obřadů, setkal jsem se s bankéřem Lopezem.

„Jak se vede raněnému?" tázal se mne místo pozdravu.

„Jakému raněnému?"

„Což pak nemá Lucio prsa mečem proklána?"

„Kde, jak, kým?" vykřikl jsem.

„Diegem Larou přece, což pak se dnes ráno nebili?"

Odběhl jsem; jako bomba vrazil jsem k Luciovi a sklesl jsem na židli, vida jej, jak stojí vzpřímen a čistí si oděv. Pravá ruka jeho byla plátnem obvázána.

„Není to nic, doktore, ujišťuji vás, že to nic není," opětoval Lucio, co jsem já zatím odstraňoval bídné cáry, jimiž jej obvázali; „špička nože mne jen poškrábala, to je vše."

„Jest to snad rána nože, s nímž jsi zápolil?"

„Ne, ještě jedenkráte, není to nic."

Bylo to vskutku jen nepatrné říznutí. Dozvěděl jsem se pak, že Lucio, vyzván Diegem, porazil jej k zemi, odzbrojil a přinutil, aby se přiznal, že jest přemožen.

„Běžím k němu," pravil jsem, bera klobouk, „kdyby tě chtěl trestní soudce zatknouti, nabídni mu mou kauci."

„Mne zatknouti, doktore, proč?"

„Není Diego raněn?"

„Ještě méně než já. Byl jsem sice pánem jeho života, daroval jsem mu jej však jménem Silverie."

Šlechetnost Luciova, která se ostatně nám všem mohla draze vyplatiti, doznala přece své pochvaly. Objal jsem srdečně mladíka a slíbil jsem mu — jak si přál — že Silverii o celé příhodě ani slůvka neřeknu.

Warena jsme musili až mírnit, tak byl zaujat obdivem udatnosti a šlechetnosti inženýrovy.

„Kdo by to byl tušil, doktore, jak znamenitý to muž; byl bych si uspořil mnohou trampotu, kdybych to byl dříve věděl."

Chtěl líčiti Silverii celou zápletku boje, o němž vypravovalo se již všeobecně v městě.

Domníval jsem se, že by to na dívku, která milovala Diega, mohlo působiti trapně a Waren mi slíbil konečně mlčení. Odebral jsem se k Diegovi, v jehož domě panoval neobyčejný ruch. Odešel; po mnohých

otázkách bylo mi sděleno, že se odebéře zítra do Mexika. Šel jsem jej vyhledat, neboť jsem se obával, že se v odjezdu jeho tají jakýsi nekalý vedlejší záměr. Chtěl jsem si od něho vyžádati kategorické vysvětlení. Nesdílel jsem důvěru Luciovu, který nás ujišťoval, že se ho více obávati nemusíme. Stráviv celý den hledáním Diega, ulehl jsem večer velmi nespokojen; nezastihlť jsem ho.

O třetí hodině ranní byl jsem již vzhůru. Vedle mexikánského zvyku měla se svatba odbývati již o čtvrté. Byl jsem jedním z prvních v chrámě; farář oblekl nejkrásnější svou štolu, kaple sv. Panny zářila množstvím světel. Silverie skvěla se bělostným rouchem v úchvatné kráse. Usmívala se na mne, podávajíc mi ruku. Waren zdál se být dojat; co se pak týče Lucia, odrážela se veselost jeho velmi živě od našich vážných lící. Licenciát, oděn v stejnokroj soudce (alcada), pokoušel se držeti na uzdě veselost mladého muže. Ač bylo velmi časně, sešlo se značné množství lidu v kostele, varhany zazvučely jakousi valčíkovou arii a obřad započal. V okamžiku tom zahledl jsem Diega a krev mi vstoupila do obličeje. Snažil se přiblížiti se k oltáři, já pak opětně k němu, takže jsme se brzy octli těsně vedle sebe; pozdravil mne kývnutím; byl oděn koženým rouchem koněkrotců, týmž, v němž jsem jej dosud vídal.

Po celou dobu obřadů sledoval jsem každé pohnutí nepřítelovo, co zatím lid kolem zbožně na dlažbě chrámu klečel. Proč chtěl se přiblížiti k oltáři? jakou oběť si vyvolil? Chvěl jsem se o Warena, Lucia, Silverii. Kdož ví, zda nechce zbůjník v návalu divoké zlosti udeřiti nešťastné děcko a zhyzditi mu obličej? Ze všech okamžiků úzkosti celého mého života nalézá se na prvním místě kritická doba oddavek Silverie Martinezové.

Když opustil farář svatyni a lid počal ustupovati, aby si mohl snáze prohlednouti průvod, vložil jsem ruku Diegovi pod paží, jakobych se chtěl o něj opírat. Úskoku tomu podvolil se Diego. Zmocnil jsem se ho, že při nejmenším pohybu jeho mohl jsem zavolat všecky své přátele. Silveria i Lucio děkovali Diegovi za nenadálý jeho pozdrav. Pospíchal za nimi, já jsem však zadržel jeho krok a v brzce dělil nás hlouček zvědavých od snoubenců.

Když jsme vyšli před chrám, byl jejich kočár již daleko. Teprvé doma přijímají mexičtí novomanželé blahopřání svých přátel a ne již v kostele.

„Máte pro mne nějaké příkazy do Mexika, doktore?“ otázal se mne klidně Diego, jako by se nebylo nikdy mezi námi nic přihodilo.

„Odcestuješ brzy?“

„Hned.“

„Na dlouho?“

„Ano, vstoupím do vojska. Lucio se sám vynasnažil, abych dosáhl diplomu plukovnického, což bylo mým dávným přáním. Nuž, nehněvejme se dále, doktore, ne?“

Diego potřásl mi rukou tak upřímně, že jsem mu opětoval mechanicky stisknutí, jsa neobyčejně překvapen jeho klidem a resignací. Zaměřil k hořejší části města, já pak jsem pospíchal přímo k Silverii,

nemoha si nijak vysvětliti náhlou tu proměnu vlka v beránka. Zastal jsem ji v zápasu s tutorem.

„Pospěšte doktore," volala na mne, „chce nám odejíti!"

„Což pak není úloha má již vykonána?" ohražoval se Texičan; „mám pouze ještě předložiti vám účty . . ."

„Účty?" pravila Silverie, „předložíš-li mi někdy papír tohoto druhu, spálím jej, to ti říkám, hned. Zde vše je tvým a bude-li se ti líbit, můžeš mne na dále obohacovat. Chci to," zavolalo líbezné děcko, dupajíc nožkami na podlahu, „a jestli to nepostačí, prosím tě za to."

Waren pohlížel místo odpovědi tak upřeně na nějakou květinu, že mohl volně ukrýti dvě neb tři slzy, které mu vyhrkly.

Bylo parno, odešli jsme tudíž do zahrady vyčkat hodinu šokolády, jíž mělo asi na sto hostů okusit. Silverie rozložila se na lehátku a houpala se tam bezstarostně, já pak jsem se vyptával Lucia na Diega. Náhle zřel jsem, jak se dvé malých ruček položilo na ramena inženýrova a za ním vynořila se rozkošná, vysměvavá hlavička. Tato Silveriina důvěrnost mne překvapovala; Lucio však se jen zvolna obrátil a pojal svou žínku v náruč, z níž se Silverie k mému úžasu nevymykala.

„Nuže, doktore," pravila ke mně Silverie svým zvučným hlasem, „popíráte dosud čaromoc svého talismanu?"

Pohlížel jsem s otevřenými ústy na kopýtko tapírovo, kteréž mi mladí šťastní manželé, tisknouce se k sobě, vítězoslavně vstříc podávali. Zdálo se mi, jakoby mně byly šupiny s očí spadly.

„Vy jste tedy k sobě již dříve lnuli? Vy jste se milovali?" zvolal jsem.

Silverie pohodila hlavou a opětovala několikráte tento pohyb, jenž, vedle slov Luciových, přiváděl až k šílení.

„A co Diego?"

Mladá ženuška se vzpřímila s opovržením.

„Pst!" pravila, kladouc prstík na rty, „on tomu nechce, a jeho dlužno poslouchat."

Tím „on" byl Waren, který se k nám blížil a jehož nechuť k Luciovi Silverie tak tuze přeháněla. Ukryl jsem v kapse talisman. Daroval dvěma dětem opravdu vzájemnou důvěru, trpělivost a vůli.

„Já jsem vám jej sama odcizila, doktore, odpustíte mi?"

Místo odpovědi objal jsem hříšnici tak vřele, že mohl manžel být na mne žárliv.

Když jsme byli z večera opětně pohromadě, počali farář a licenciát vyprávěti o Luciovi a jeho ženě. Usmál jsem se skromně, že přičítají sobě jich nenadálé štěstí za zásluhu.

Pohledl jsem na skříň, kde spočívalo tapírovo kopyto, jehož jsme byli všichni pokornou hříčkou. A přece, nechtějme se klamat, farář zná aztečinu, jak Guatimotzin a licenciát je po císaři Netzahuacoyotlovi nejmocnějším člověkem na celé zeměkouli.

O písni lidu německého

se zvláštním zřetelem k prostonárodní písni slovanské.

Podává

J. Dunovský.

(Dokončení.)

Zvláště velkou podobnosť s hrobem milenců slovinských vidíme v písni skotské:

„Bendiku k jihu položili,
Arolilia k severu;
na hrobě jim dvě lilje vzrostly
a rozkvětly se v nádheru.
Na hrobě jim dvě růže vzrostly
a rozkvětly se v nádheru,
nad střechou kostela se spjaly
na žalosť králi pro dceru."

I v písni anglické jest takové místo:

„A z její prsou růže zkvětla
a z jeho lípa vyrostla.
I rostly vzhůru pod kostelní střechu,
až výše růsti nemohly,
tu jako v lásce objaly se —
až lidé divem trnuli." —

A již se obraťme ku hrobu v poesii lidu německého. Zde jenom na jednom místě vyjádřena jest ona básnická paralela mrtvých milenců ve hrobě s živou přírodou nad hrobem — ve dvou verších:

„Auf ihrem Grab Blaublümlein blühn,
umschlingen sich treu, wie sie im Grab."

Anebo: „Was wuchs aus ihrem Grabe?
Zwei Lilien auf einem Stabe." —

Na hrobě královské dcerky, zavražděné panem Ulrichem, po třech dnech vyrůstají tři bílé lilie —

„An der einen da stand geschrieben,
im Himmel wär' sie erst geblieben."

Podobně na hrobě rytířského milence, jenž svedenou jím dívku dříve opustiv, při smrti její srdce sobě mečem proráží a společného hrobu mezi dvěma skalami si žádá, leč i přes to pochován jest pod šibenicí, vyrůstá za čtvrt roku lilije a na ní nápis

„že oba spolu v nebi jsou."

Tento nápis na lilii (kteráž sama o sobě jest znakem smíru a nevinnosti) jest pro německou poesii zvláště význačný: Němec potřebuje k porozumění němé a mrtvé pro něho již přírodě liter, kdežto k duši Slovanově živým slovem ona hovoří.

(Píseň lužická, opěvující hrob milenců, ač jinak jest plna půvabu, má již tento znak porušenosti:

„Nade mne vsaďte lesklý můj meč,
nad milou vsaďte routový keř.
Vyjde-li nad hory slunko rudé,
na hrobě světlý meč svítit bude,
přijde-li deštíček od lesiny,
poroste routička do výšiny.
Vyrostla na ní větvička,
na té větvičce listíčko,
na tom lístíčku písmíčko,
že oba v božím ráji jsou.“)

Jiných ukázek tohoto spůsobu z písně německé podati nelze — není jich. Mluví-li se ještě někde o smrti a hrobu, nemá tam příroda žádného účastenství, aniž vynikají místa taková zvláštní poetickou barvou. — Poslyšme však píseň horvatskou, v níž milá prosí milého:

„Uchop mne, můj milý, za pravou ručičku,
polož mne, můj milý, do zelené trávy,
pokosi, můj milý, trávu jetelinu,
vykopej mi hrůbek, hrůbek do kolena,
pokrej mne, můj milý, travou jetelinou,
ta mně bude, milý, místo bílé plachty;
pokrop mne, můj milý, svojimi slzami,
ty mně budou, milý, místo svaté vody;
pokřižuj mne, milý, pravou svojí rukou,
ta mně bude, milý, místo svata kříže;
a ty bílé straky budou mými popy,
ti černí havrani budou mi zpěváky,
ta drobná ptáčata budou družičkami.“

A na konec vyslechněte ještě hocha slovanského. Ukrajinský molodec umíraje žádá sobě:

„Nechci, by mne pochovali popi ani žáci,
ale ať mne pochovají krajinští kozáci.
Sypte, bratři, sypte, bratři, vysokou mohylu,
nechať každý o tom zví, že z milování hynu.
Zasaďte mně, moje sestry, ve hlavách kalinu,
nechať každý o tom zví, že z milování hynu.
Budou ptáci přilétati, kalinečky zobat
a mne budou od milenky zpěvem pozdravovat.“

Jihoslovanský pak junák žádá umíraje, aby mu vykopali hrob na pušku hluboký, na šavli široký; u hlav by mu zasadili kopí, k němu

koně uvázali. Z těla vyroste tráva, z očí vytryskne voda — kůň se bude v trávě pásti a vodou se bude napájeti —

„nechať kůň mne želí, když milenka nechce!“

Anebo si přeje:

„Kad me zakopate, ruku mi ostavte,
iz nje hote cvasti ružice rumene,
tut se hote šetat i rožice trgat
premladi junaki, premlade děvojke:
oni hote falit moju desnu ruku!“ (Chorv.)

Podobného nic nenalezáme ve vší poesii lidu německého.

Rodina.

Řeknemo prostě: píseň Slovanova jest oslavením života rodinného. Domácí krb, otec, matka, syn a dcera, bratr a sestra — jak mnoho poesie ukryto jest v několika těchto slovech! — Vřelý Jihoslovan rozšířil pak ještě posvátný mu svazek rodinný věrným pobratimstvem i posestrimstvem a pro všecky má dosti lásky. —

Srbský junák žaluje, že mu matka nezrodila bratra nebo sestru —

„Svaki mi se zaklinjaše težko,
koji bracem a koji sestricom,
a já, majko, sobom i oružjem
i dobrijem konjom ispod sebe — —“

A kterak těžko žíti na cizině, od rodiny vzdálenu, zvláště pěkně vyličují písně maloruské:

„Jak je těžko rybě na suchodole,
zvěru-ptáku bez doubravy, beze pole,
tak je těžko v cizím kraji přebývati,
bez druhů a věrné bez rodiny.
A jak je těžko ze syré země kámen vyjímati,
to tak je těžko v cizí cizotině
bez rodu, bez upřímné rodinečky umírati!“ —

Píseň německá jen málo potěšitelného zde vykazuje. Nedostatek citu rodinného jest dalším hlavním příznakem písně lidu německého. —

Matka vražednice jest zde zjevem dosti obyčejným. Slovanská poesie nelibuje si v tomto předmětu. Vedlé Slovinců jen u nás Čechů a Poláků nalezl poněkud půdy.

Zvláště ukrutného rázu jest píseň německá o hraběti Norimberském a zamilované vévodkyni, matce dvou dítek. (V poesii německé vzácná výminka, složená chodem trochaickým v balladickém dvouverší, stejně jako u naší „Sestry travičky“, jíž i v jiném ještě ohledu jest podobná). Hrabě vymlouvá se vévodkyni:

„Bin ein Kind von achtzehn Jahren
und im Lieben unerfahren.
Würde doch zum Weib dich nehmen,
doch vier Augen mich beschämen.“

Vévodkyně, jinak se nedomnívajíc, než že hraběti překážejí čtyry oči dvou malých jejích dítek, usmyslí si, je zahubiti.

„Nadeln aus dem Wittibsschleier
zieht sie, dass er falle freier.
Zu dem wilden Hager spricht,
nimm die Nadeln und verricht!“

Děti hrají si v síni, počítajíce se vespolek:

„Engel, Bengel, lass mich leben,
ich will dir den Vogel geben.“

Hager usmrtí je.
Dozvěděv se o tom hrabě Albert, praví vévodkyni:

„Das war nicht der Rede Sinn:
meinte unsre eignen Augen,
wie wir nicht zusammen taugen.“

Jiné odplaty nelidské matce za hrozný čin se nedostává, aniž ona projevuje nějakou lítost. —

Mateřská láska ženy slovanské naproti tomu nad jiné jest mocna. Nevěrná žena (v slovinské písni) majíc za trest umříti, žádá sobě spatřit ještě malého synáčka. Chůva přinese ho —

„grofinja ga k' sebi stisnila
in 's serca ga je kušnila,
segla je v žep svileni,
prinesla vervico zlato.
Na to, dojnica moja!
Vervica osem tisučov veljá.
Lépo sinka mi podoji,
če t'ne bode plačal gospód,
plačal ti bode véčni bog.“ —

V písni horvatské otazuje se vzdálená matka měsíčka:

„Oj, měsíče, ty noční poutníče!
Ty přecházíš vesnice i města:
viděl-li's kde sirotečky moje?
Jsou-li nahy nebo oblečeny?
Bosy-li jsou nebo obuty-li?
Hladovy snad nebo nasyceny?
Za rána-li také vykoupány?
Nebudí se ze sladkého spánku,
netočí-li očima po matce,
nehledí-li, z které strany přijdu,
odkud přijdu sladkým prsem kojit?“

Zbytečno bylo by uváděti příklady, kde na vzájem děti splácejí matce upřímnou její lásku. —

Známo jest, že nad jiné dojemné písně má Slovan o sirotcích opuštěných a zlou macechou týraných. Němci málo mají takových:

O jedné maceše vypravuje se, že dcerku nevlastní otrávila hadem jedovatým, o jiné, královně, že zahubila pastorku, ana očekávala právě svého ženicha. — Píseň jedna mluví také o sirotcích, kteří na hrobě matčině uslyšeli zpěv, jakoby se dítě uspávalo. Přinesou zprávu o tom otci,

„Ihr lieben Kinder, bleibt daheim,
eur' Mutter schläft ohn' Klagen" —,

zajde však ku hrobu, vykopá rakev, nalezne matku živu i s dítětem při prsu. —

Pokud se otce týče zřídka se zde objevuje. Zvláštním jest však úkazem, že otec v hospodě při víně, když byl již prohrál „Haus oun Hôf, dozu de Rinder oun de Schôf", hraje (snad s verbíři) o syna nejstaršího. Jinde se dovídáme, že nechtěje, aby syn se ženil, připraví milence jeho smrt. O čemž zvěděv syn, pronáší se:

„Und wär' mein Herr Vater mir nicht so lieb,
so liess ich ihn aufhenken als wie ein Dieb.
Wär aber mir eine grosse Schande, ja Schande." —

Poněkud určitěji vystupuje otec v poměru k dceři, bývá to však obyčejně v okamžiku, kdy rozpálen hněvem ukrutně trestá nepředložený dceřin poklesek. Jedná se mu hlavně o jméno svůdcovo. Dcera se hájí, že jest čista. — Otec nedbaje pláče a proseb, uvede dceru do temné komory a tam ji mrská

„Mit Dornen und Geisseln gar bitterlich lang,
bis stromweis das Blut aus den Adern ihr drang."

Polomrtva přiznává se k vině a prosí:

„Verwahret mein Kindlein und pflegt es ja gut,
denn ach! es ist Pharamunds königliches Blut."

„Ach, seufzte der Vater, Gott sey es geklagt!
Ach, Töchterlein, hättst du das eher gesagt!" —

I zde jest porovnání s písní slovanskou zcela nemožné. — O poměru mezi bratry nezmiňuje se ničím píseň německá. V poesii starogermanské jest látkou oblíbenou zápas bratra s bratrem, z nichž jeden smrti podléhá a druhý na probitém člunu na moři záhubu hledá. (Podobný zápas opěvují i Slované, s tou však proměnou, že zápasící spolu bratří neznají se a průběhem boje k poznání přijdouce, spor smírem skončují.) —

Také mezi sestrami není zvláštního zde styku, vyjmouc balladu o „divotvorné harfě", v níž vypravuje se, jak starší sestra mladší zahubila, aby dosíci mohla jejího milence. Z dávných romancí pozoru hodna jest jedna o sestře, která vzdává se ženicha ve prospěch starší sestry svojí, dosavadní jeho milenky. U nynějších Němců nenalezneme ji skorem více, za to však se látka její udržela na Slovinsku. —

Jinak má se věc s bratrem a sestrou. Není-li rodičů, jest bratr jediným přirozeným dívky ochrancem, poručníkem i mstitelem.

Bratr osvobozuje sestru (aneb aspoň smrt její mstí) z rukou ukrutného pana Ullricha —

(„Er kriegt sie bei ihrer schneeweissen Hand,
er führt sie in ihr Vaterland:
Darin sollst du mir bleiben — —")

Dále z rukou loupežníků, jimž byla mužem prodána a p. Za to sestra také s láskou a vděčností k němu hledí, jmenovitě pak jest to sestra nejmladší (jako v písni slovanské), která jest nejupřímnější.

Starost o sestřinu čest bývá u bratra veliká. Někdy starání jeho v této příčině až i přesahuje meze a vrcholí v surovosti, jíž podobnou již při otci jsme shledali. Přesvědčiv se o vině její, trestá ji ukrutně.

„Er sprang mit Stiefeln und Sporen auf sie ein,
dass sie vor Schmerzen muss laut aufschrein.
Er hieb sie mit Dornen die halbe Nacht."

Když pak sestra svůdcem jmenuje krále anglického, lituje bratr:

„Ach Schwester, was hast du's nicht gleich gesagt?
Was für einen Schwager hätt ich gehabt!" —

Kterak jinak vyličuje poměr bratra k sestře píseň slovanská!

Dcera vyčítá matce, že jí neurodila bratra hrdinu, a táže se v své nevinnosti rybky:

„Jeliž co medu sladšího,
jeliž co bratra dražšího?" (Srb.)

Naopak bratr honosí se sestrou, její cností a krásou více nežli zbraní svojí i koněm svým — což již mnoho znamená. Není-li rodičů, stará se o ni a chrání čest její úzkostlivě. Nikdy však nečiní sebe nelidským soudcem a trestatelem jejího poklesku, jakož vůbec píseň slovanská (vyjímajíc ruský zpěv o Alešovi a dvou bratřích, chlubících se na hostině u kněze Vladimíra sestrou svojí, nad jiné ctnostnou, „již nezřel ani přeletavý pták a kam pak hlava mužská!" — v kterémžto zpěvu nedojde však ku výkonu zamyšlené pokuty), nedotýká se ani podobné k tomu příležitosti. Za to ale stará se sestře o ženicha:

„Jako sám jsem lásku našel sobě,
tak i srdce někde najdu tobě." (Bulh.)

Scény, kdy se sestra s bratrem rozlučuje aneb shledává, náležejí k nejdojemnějším. —

Kterak bratr dovede splatit pohanění, sestře učiněné, ukazuje píseň bulharská „o chórem Gjergim."

Kovář nechtěl chorému junáku okovati koně na junácký jeho úvěr, ovšem ale, obejme-li jej sestra junákova. Podobně mečíř nechce meče brousit, ač nedá-li mu zulíbati černé svoje oči. Žaluje to dívka bratrovi, a bratr jde platit kováři i mečíři:

„rozkročil se, napřahl se
srazil jemu rusou hlavu." —

Muslimské legendy.

Od

Dra. J. Košuta.

IV. Mûsâ a Hârûn (Mojžíš a Aron).

(Dokončení.)

Jakmile Pharao Mûsu do sálu vstupujícího spatřil, padl do mdlob. Poznal v něm totiž ono nalezené dítě, jež v jeho paláci vychováno bylo, a poněvadž nyní zvěděl, že jest bratrem Hârûnovým, musil býti také Israelitou. Služebníci obmývali Pharaona růžovou vodou, načež opět vědomí nabyl a činil, jakoby Mûsu nikdy ve svém životě nebyl viděl.

Kdo jsi, otázal se ho. — Jsem sluha Pána svého a poslanec jeho. — A nejsi též otrok Pharaonův? — Neuznávám jiného Pána nad sebou, než boha jediného. — A ku komu jsi poslán? — K tobě, abych tě k víře v jediného boha a mne, jeho poslance, napomínal a abych tě vyzval, abys Israelity ze své země propustil. — Kdo jest onen bůh, v jehož jméně ke mně mluvíš? — Jediný, neviditelný bůh, kterýž nebe a zemi a všecko, co na nich jest, stvořil. — Pharao obrátil se na to k Hârûnovi a otázal se ho: Co soudíš o mluvě tohoto odvážlivce? — Věřím v jediného boha, kteréhož hlásá a v něj, co jeho poslance. — Uslyšev vyznání Hârûnovo, rozkázal Pharao Hâmânovi, aby mu ihned jeho čestné roucho svlékl a prohlásil ho za zbavena úřadu vezíra. Hâmân vykonal rozkaz Pharaonův a Hârûn stál zde zahanben před tváří všech přítomných, ježto pod čestným rouchem jen široké spodky měl, kdežto hořejší část těla jeho nahá byla.

Mûsâ půjčil mu svůj vlněný osnír, aby se zakryl, Hârûn však třásl se na celém těle, ježto nebyl zvyklý na tak hrubou látku.

Tu otevřel se náhle strop sálu a anděl Džibríl sestoupil dolů a oblékl ho v plášť, na němž tolik drahokamů se lesklo, že všichni přítomní jako bleskem šlehnuti oslepeni zůstali. Pharao obdivoval se plášti velice, na němž jediného švu nebylo a tázal se svého pokladníka na jeho cenu. Takové roucho, odpověděl pokladník, jest neocenitelné; nejmenší kamének na něm převyšuje desítileté důchody Egypta. Ještě nikdy nespatřil jsem v bazaru podobných diamantů, ba ani v starých nashromážděných pokladech královských není nic podobného. Jen čarodějníkům jest možno pekelným uměním takových skvostů se zmocniti. — Vy tedy jste čarodějníci, pravil Pharao k Mûsovi a Hârûnovi; nuže, chcete-li, jmenuji vás mistry tohoto cechu, ježto i já jsem velkým ctitelem jejich, ovšem ale pod tou výminkou, že nikdy svého umění proti mně nepoužijete. — Nikoliv, nejsme čarodějníci, nýbrž Pán nejzaššího východu a západu posýlá mne co proroka k tobě, abych tě obrátil. — A jak můžeš své poslání odůvodniti? — Mûsâ vrhl na zem svou hůl, kteráž se ihned v hada, jako nejsilnější velbloud velikého,

obrátila. Zuřivě pohlížel had kolem sebe, z očí jeho šlehal oheň proti Pharaonovi — pojednou rozevřel svůj chřtán, chopil se trůnu jeho a vyzdvihl ho až do stropu, pravě: Kdyby bůh chtěl, pohltil bych nejen tvůj trůn i s tebou i všemi přítomnými, nýbrž i celý tvůj palác se vším, což v něm jest, aniž by kdo na mne stopy toho spozoroval. Celý uděšen skočil Pharao s trůnu a zapřisáhal Mûsu ve jménu své manželky Âsie, jíž život svůj a vychování děkuje, aby ho od této nestvůry zachránil. Uslyšev jmeno Âsia, smiloval se Mûsâ nad Pharaonem a zavolal hada k sobě, jenž jemně trůn na své místo postavil a jako tichý beránek k Mûsovi se postavil. Mûsâ vstrčil mu pravou ruku do chřtánu, uchopil ho za jazyk, načež se had ihned v hůl obrátil.

Şotva se viděl Pharao mimo nebezpečí, stal se zatvrzelým jako dříve, a místo co by byl měl Mûsy uposlechnouti, tázal se svých vezírů o radu, co by činiti měl. Dej jim hlavy sraziti, zvolal Hâmân, neboj se ničeho; vše, co ti zde jako božský div představují, jest mam. Buď opatrný v rozhodnutí svém, pravil pokladník Hizkîl, a vzpomeň si na souvěkovce Nûchovy a na lid ʿÂd a Tamûd, kteří proroky Nûcha, Hûda a Sâlicha za kouzelníky, posedlé a podvodníky měli, až je hněv boží stihl a je se vším jejich majetkem vodou a ohněm zahubil. Na to povstal předchůdce Hâmânův, stařec stoadvacetiletý a pravil: Dovol mi, králi králů, abych ti prvé než umru, své mínění sdělil. Kde jest který král, jenž by tolika kouzelníky honositi se mohl, jako ty. Pročež svolej na jeden den všecky kouzelníky z celé říše, aby se s Mûsou a Hârûnem měřili. Jsou-li skutočně jen kouzelníci, jistě tvoji kouzelníci se jim vyrovnají a můžeš pak s nimi naložiti dle libosti; zahanbí-li pak tvé kouzelníky, pak jsou jistě sluhové vyššího boha, jemuž se podrobiti musíme. — Rada tato líbila se Pharaonovi, pročež rozkázal, aby všichni kouzelníci z celé říše — bylo jich v celku 70000 — po uplynutí jednoho měsíce ve hlavním městě se sešli. Když všichni pohromadě byli, rozkázal jim, aby ze svého středu sedmdesát nejlepších vybrali a tito aby opět za sebe dva zástupce zvolili, kteří by před shromážděným lidem s Mûsou a Hârûnem o přednost v kouzelnictví zápasili. Volba padla na Rizâma a Rijâma, muže z hořeního Egypta pocházející, již nemenší vážnosti a úcty než Pharao v zemi požívali. — V označený den vyšel Pharao se svou družinou na rozsáhlou rovinu mimo město, kdež pro něj veliký stan z hedbáví perlami okrášleného připraven byl. Po pravici jeho kráčeli Rizâm a Rijâm, po levici Mûsâ a Hârûn. Nesmírné množství lidstva shromáždilo se již záhy z rána, žádostivi jsouce zvěděti, která strana zvítězí. Pharao rozkázal svým kouzelníkům, aby ze svých holí hady učinili. Když se tak stalo, pravil Hâmân: vždyť jsem to řekl, že Mûsâ a Hârûn jsou obyčejní kouzelníci, a poněvadž svého umění zneužili, zasluhují trest. Nepřenáhluj se v svém úsudku, zvolal Hizkîl, a počkej, možno, že Mûsâ ještě větší divy vykoná. Na pokynutí královo vystoupil Mûsâ na zápasiště a oslavoval hlasně jméno boha svého. A bůh zmařil kouzla Egyptských, jež nebyla nic jiného, než pouhý mam. Všem přítomným bylo, jakoby hustý závoj s očí jejich spadl, když spatřili, že to, co za hady měli, jsou pouhé hole. Mûsâ vrhl na to svou hůl na zem, jež se v hada se sedmi hlavami proměnila a s otevřeným chřtánem kouzelníky pronásledovati se jala.

Rizâm a Rijâm vrhli se na zem a zvolali: Věříme v Pána světa, boha Mûsova a Hârûnova. Pharao okřikl je na to zuřivě: Jak že, vy opovažujete se bez mého dovolení k jiné víře se přiznati a to jen proto, poněvadž kouzelníci tito obratnější jsou, než vy? Neodvoláte-li ihned vyznání své, dám vám ruce i nohy useknouti a pak vás oběsiti. Chceš nás trestati, odpověděli oni, že nechceme znamení boží zapříti? Raděj zemřeme, než bychom hněv boží na se uvalili. Pharao ještě více rozzuřen tímto vyznáním, dal ihned hrozbu svou na nich provésti — byli to první mučenníci víry Mûsovy. Pharao počínal si od nynějška čím dále tím ukrutněji a dal každého věřícího ukrutným způsobem utratiti. Ano, ani svých vlastních neušetřil: dceru svou Mašitu, manželku Hizkîlovu, dal upáliti, dověděv se, že ho více za boha neuznává a dítky její dal jí před očima pobíti. Ano i manželku svou Âsii odsoudil k smrti, avšak anděl Džibrîl dal jí nápoje požíti, následkem něhož bez bolesti zemřela, předpověděv jí, že se kdysi s Muhammedem v ráji sejde.

Následkem nezdaru svých pokusů odhodlal se Pharao, jako kdysi Nimrûd, proti bohu Mûsovu válku počíti. Pročež dal věž stavěti, na níž 50000 lidí, z největší části Israelitů, ve dne v noci pracovalo. On sám byl neustále na koni mezi pracovníky, pobádaje bičem lenivé k práci. Mûsâ nemoha se na útrapy Israelitů dívati, modlil se k bohu za ně. Ihned zbořila se věž a pohřbila pod svými zříceninami všecky Egypťany, kteří se utiskování na Israelských dopustili. Avšak ani to neobměkčilo zatvrzelé srdce Pharaonovo; bůh chtěl ještě jinými důkazy všemohoucnost svou na něm osvědčiti, prvé než by ho pekelným ohněm potrestal. Především navštívil ho povodní. Voda Nilu vystoupila a rozlila se po obou březích, že nejvyšším mužům až po krk sáhala. Na to zaplavily roje kobylek zemi, jež nejen veškeré potraviny, nýbrž i měď a železo strávily. Na to rozmnožil se po celé zemi hnusný hmyz, který veškeré pokrmy a nápoje zkazil, šatstvo a lože naplnil, že ani sám Pharao vyspati se nemohl, ač každý okamžik lože měnil. Když hmyz zmizel a Pharao pořád ještě se vzpíral Israelské propustiti, proměnila se všecka voda v krev, kdykoliv některý z Egypťanů ji navážil, kdežto pro Israelity čistá zůstala. Konečně zkameněli čelnější z Egyptských a jmenovitě ti, kteří Pharaona v jeho nevěře podporovali. Tak bylo viděti zde zkamenělého muže v bâzâru s váhou v ruce sedícího, tam jiného peníze počítajícího neb kalemem něco zaznamenávajícího. Ano i sám vrátný hradu stál u brány zkamenělý s mečem v pravici. ʿOmar ibn ʿAbdul-ʿAzîz, osmý chalîf z rodu Omejjovců, měl ještě některé zbytky zkamenělého ovoce z této doby, jež často soudruhům svým co výstrahu před nevěrou ukazoval.

Mûsâ modlil se k bohu, aby zkamenělé lidi před tváří Pharaonovou oživil a když se ani tím Pharao obměkčiti nedal, rozhostila se tak hustá tma po celém Egyptě, že, kdo stál ani usednouti, kdo seděl ani povstati nemohl. Na to vyschl Nil a lidé i zvířata hynuli žízní. Tu běžel sám Pharao k Mûsovi a zapřisáhal ho, aby se naposledy za něj k bohu pomodlil, aby se voda do Nilu opět navrátila, že pak Israelské propustí. Mûsâ uvěřil mu a modlil se k bohu. Ihned navrátila se voda do Nilu a vyprýštil potůček, který Pharaona všudy, kamkoliv šel, následoval, že mohl ihned na každém místě lidi i zvířata napájeti. Avšak

místo co by byl měl slib svůj splniti, zneužil této milosti k tomu, že rozkázal, aby byl opět jako bůh ctěn.

Zpupností touto bylo dlouhé shovívání boží vyčerpáno a Pharao měl sám způsob smrti zvoliti, jímž by za rouhání své potrestán býti měl. Džibríl vzal na se podobu jednoho z velmožů Egyptských a obžaloval u Pharaona jednoho ze svých otroků, že se v jeho nepřítomnosti za pána domu vydával a se co takový obsluhovati dal. Když to Pharao uslyšel, rozzlobil se velmi a pravil: Tento hanebný podvodník zasluhuje smrt. — Jakým způsobem mám ho se světa sprovoditi? — Dej ho do vody hoditi! — Uděl mi písemný rozkaz k tomu! — Pharao dal Džibrílovi listinu doručiti, dle níž každý otrok, který by se odvážil za pána se vydávati, do vody hozen býti měl. Džibríl opustil na to Pharaona a rozkázal Můsovi, aby s lidem svým Egypt opustili. Jakmile se Pharao o tom dověděl, jal se je ihned pronásledovati a obklíčil je se tří stran, že jim jen jediná cesta, a sice rudým mořem zbývala. Se všech stran obklíčeni jsouce, jali se Israelité na Můsu žehrati, že je do takového nebezpečí přivedl. Můsâ však pozvedl svou hůl a ihned rozevřelo se dvanáct průchodů v moři dle počtu kmenů israelských, z nichž každý od druhého vysokou průhlednou zdí oddělen byl.

Když se Pharao k moři přiblížil a suché cesty spatřil, pravil k Hâmânovi: Nyní jsou Israelští pro nás ztraceni; samo moře podporuje jejich útěk. Hâmân však odpověděl: Což nejsou cesty tyto také pro nás? Pospíšíme-li si, můžeme je s naším jezdectvem dohoniti. Pharao vstoupil na to se svou družinou do průchodu, jímž se kmen Levi s Můsou v čele ubíral. Klisna jeho však počala se vzpínati a nechtěla ku předu. Tu objevil se před Pharaonem Džibríl na svém hřebci Ramka, do něhož se ihned klisna Pharaonova zamilovala a za ním šla. U prostřed moře obrátil se Džibríl k Pharaonovi a ukázal mu listinu, již mu byl tento den před tím vydal a pravil: Zde viz, slabý člověče, jenž jsi se za boha vzývati dal, kterak jsi se sám odsoudil. V tom prolomily se průhledné zdi, vody se spojily a zachvátily Pharaona i s jeho jízdou. Na to rozkázal bůh vlnám, aby mrtvolu Pharaonovu na pravý i na levý břeh zanesly, aby se i Egyptští i Israelští o smrti jeho přesvědčili.

Odtud počíná pro Můsu doba tuhých bojů proti samým Israelským, kteří nemohli se dosud zcela modloslužby zříci. Dokud byl Můsâ u prostřed nich, neodvážili se modly na něm žádati; jakmile ho však bůh na Sînâi k sobě povolal, obklopili Hârûna a vyhrožovali mu, nezaopatří-li jim nějakého boha. Sâmirí vyzval je, aby všecko své zlato, mimo okrasy svých žen, k němu snesli a do kotle, pod nímž veliký oheň hořel, uvrhli. Když se zlato roztavilo, vzal hrsť písku, již zpod kopyta oře Džibrílova zvedl, a posypal jím zlato, z něhož se tele utvořilo, jež jako živé běhalo. Zde bůh náš a bůh Můsův, zvolal Sâmirí, jemuž se nyní kořiti musíte.

Mezi tím, co se toto dálo, zvedl Džibríl Můsu až k nebi, že mohl črtání kalemu, jenž právě z rozkazu božího Deset přikázání na tabulky psal, slyšeti. Čím výše Můsâ k nebi stoupal, tím více se v něm přání ozývalo, boha tváří v tvář spatřiti. Džibríl však namítal, že to nemožno. Přání takové ještě žádný člověk před tebou nevyslovil, ba ani samým andělům a džinnům nebylo toho dopřáno. — A kdybych okamžitě ze-

mříti měl, musím Pána svého spatřiti. Tu poručil bůh andělům, aby se kolem Můsy shromáždili a chvalozpěv zapěli. Můsâ padl v mdloby, nemoha lesku andělských kůrů a zvučného hlasu jejich snésti. Když opět vědomí nabyl, přiznal se, že bylo hříšné přání jeho a kál se. Na to modlil se k bohu, žádaje, aby lid jeho nejlepším národem pozemským se stal. Bůh však odpověděl: Kalem označil již národ Muhammedův za nejlepší, poněvadž za pravou víru bojuje, aby ji po celé zemi rozšířil. Pane, modlil se Můsâ dále, odměň skutky dobré, jež lid můj koná, desateronásobně, skutky zlé jen jednou potresci a učiň, aby i dobrý úmysl zasloužené odměny doznal, zlý pak aby bez trestu zůstal. — Bůh odpověděl: Toho dopřáno jen těm, již v Muhammeda věří, v jehož jmenu již Adam ke mně se modlil. Protož napomínej lid svůj k víře v Muhammeda, jenž dne vzkříšení první hrob svůj opustí a v čele všech proroků do ráje vstoupí.

Když Můsâ k lidu svému se navrátil a viděl, kterak teleti se koří, chopil Hârûna za vous a chtěl ho uškrtit. Hârûn však zapřisáhal se, že není původcem modloslužby, nýbrž Sâmirí. Můsâ dal Sâmiría zavolati a chtěl ho dáti oběsiti, avšak bůh poručil mu, aby ho raděj z táboru vypudil. Od té doby bloudí Sâmirí od jednoho konce země ku druhému, každý se ho straní a bojí se dotknouti půdy, kudy noha jeho kráčela a on sám volá na každého, kdo k němu se blíží: nedotýkej se mne!

Prvé než Můsâ Sâmiria vypudil, rozbil tele na prášek a přinutil Sâmiría, aby ho pokálel. Na to nasypal ho do vody a dal Israelským píti. — Když byl Sâmirí tábor opustil, modlil se Můsâ k bohu, prose o milost pro svůj lid. Bůh pak odpověděl: Nemohu jim ještě milost dáti, neboť hřích dosud v nich bydlí a teprv nápoj, jejž jsi jim podal, je očistí.

Přibližuje se k táboru, uslyšel Můsâ žalostný nářek a mnozí z Israelských s obličejem žlutým a břichem naduřelým padli před ním na kolena, volajíce: Můso, pomoz nám, zlaté tele řeže nás ve vnitřnostech, budeme se káti a chceme rádi zemříti, jen když nám bůh odpustí. Mnozí z nich pykali skutečně svého hříchu, jiným však jen bolest toto vyjádření vynutila. Můsâ poručil jim ve jmenu božím, aby vespolek se zabíjeli. I nastala hustá tma a nevinní i polepšení tloukli maně kolem sebe, že mnozí své příbuzné zabili. Bůh však dopustil, že rány jejich jen vinníky zasáhly. Sedmdesát tisíc modloslužebníků bylo již pobito, když Můsâ pohnut nářkem žen a dětí, boha o smilování prosil. Nebe se ihned vyjasnilo, meč ustál a zbývající část nemocných se uzdravila.

Následujícího dne předčítal jim Můsâ Tôru a vyzýval je, aby předpisů a zákonů tam obsažených poslušni byli. Avšak mnohým z nich nebyl zákon pro svou přísnost po chuti, pročež volali: takovému zákonu nikdy se nepodrobíme. Jmenovitě nelíbil se jim zákon pomsty krevní a zákon týkající se zlodějství, jenž pro každý sebe menší přestupek ztrátu ruky předpisoval. Tu sklenula se nad nimi hora Sînâi, že nemohli ani nebe viděti a ze skal rozlehl se hlas, volající: Synové israelští! bůh vysvobodil vás proto z Egypta, abyste zákon jeho plnili; neučiníte-li toho, sřítíme se na vás a budete musit nás nositi až ku

dni vzkříšení. Uslyševše to, zvolali všichni jednohlasně: podrobíme se Tôře a přijímáme ji za vodítko svého života. Když je byl Mûsâ o Tôře poučil a rozdíl mezi čistým a nečistým, dovoleným a nedovoleným jim vysvětlil, dal rozkaz k pochodu, aby v čele jich zaslíbenou zem Palaestinu vydobyi. Avšak Israelští nechtěli rozkazu jeho uposlechnouti, a žádali na něm, aby prvé zem tu vyzvědači prozkoumati dal. Mûsâ musil svoliti a zvolil z každého kmene jednoho muže a poslal je na výzvědy.

Když se vyzvědači navrátili, vypravovali: viděli jsme zem, již mečem podrobiti máme; jest dobrá a úrodná. Hrozny její jsou tak veliké, že ani nejsilnější velbloud nebyl by s to jeden unésti, jediný klas dá tolik zrna, že celá rodina by se jím uživiti mohla a slupina granátového jablka může do sebe pět ozbrojených mužů pojmouti. Obyvatelé země této jsou ovšem také v poměru s plody své země. Viděli jsme muže, z nichž nejmenší šest set loktů vysoký byl. Domy jejich jsou ovšem také v poměru k jejich výšce a zdi obklopující jejich města jsou tak vysoké, že by se sotva orel nad ně povznésti mohl.

Když byli vyzvědači se svou zprávou u konce, sklesli bez ducha k zemi. Jen dva z nich, kteří ničeho nemluvili, totiž Ješû'a bin Nûn a Kalab zůstali na živu. Israelští však reptali proti Mûsovi, řkouce: Nikdy nepotáhneme proti těmto obrům, abychom s nimi bojovali; máš-li chuť, jdi si sám se svým bohem a bojuj s nimi! Na to zvěstoval jim Mûsâ, že je bůh pro nedůvěru jejich v pomoc jeho k tomu odsoudil, že musí čtyřicet let v poušti blouditi. Mûsâ rozloučil se nyní s nimi a prošel celou zem od východu k západu a od severu k jihu a rozšiřoval víru v jednoho boha.

[1]) Jednoho dne, když Mûsâ naproti svému sluhovi Ješû'ovi moudrostí svou se chlubil, řekl k němu bůh: jdi k perskému zálivu, kdež se moře Řeků a Peršanů spojuje, a najdeš tam jednoho z mých zbožných sluhů, jenž daleko nad tebe vyniká. — A jak poznám tohoto mudrce? — Vezmi s sebou rybku do koše a ta ukáže ti, kde věrný sluha můj jest.

Mûsâ vypravil se do země, již mu bůh označil a nosil ustavičně rybu v koši s sebou. Jednoho dne uložil se, jsa příliš zemdlen, na břehu moře a usnul. Když se probudil, klonilo se slunce právě k západu. Chtěje ještě téhož dne do jisté hospody doraziti, sebral se rychle s Ješû'ou a šli, zapomněli však v spěchu rybu s sebou vzíti. Teprvé druhého dne z rána zpomněli si na ni a chtěli se pro ni vrátiti. Přišedše k moři, spatřili rybu na povrchu moře zpříma stojící ploutí a poznavše v ní svou rybu, sledovali ji podél břehu. Když byli cestu několika hodin ušli, potopila se náhle ryba. Uzřevše to, zůstali státi a pomyslili si: zde bydlí jistě ten zbožný muž, jejž hledáme. Hned také spatřili jeskyni, nad jejímž vchodem byl nápis: „ve jménu boha milostivého všeslitovníka." Vstoupivše tam, nalezli muže s bradou jako sníh bílou, splývající mu až k nohám, jenž však sám jako sedmnáctiletý mohutný květoucí mladík vypadal.

Byl to prorok Chidr [2]), kteréhož při věčném jeho mládí největší okrasa starce zdobila.

---

[1]) Kor. Sûr. 18, 59—81. [2]) Biblický Eliáš.

Mûsâ pozdravil ho a pravil k němu: Vezmi mne za učedníka k sobě a dovol mi, abych tě při tvých cestách světem provázel a moudrosti tvé se obdivoval, jíž tě bůh obdařil.

Není ti s nebe dáno, abys ji pochopil a protož nesetrváš dlouho u mne. —

Nevyháněj mne od sebe; přesvědčíš se, že budu s pomocí boží poslušný a trpělivý.

Nuže tedy, následuj mne, nesmíš však se mne na nic tázati, leč bych ti sám příčinu svého jednání pověděl.

Když Mûsâ přislíbil, že se dle rozkazu jeho zachová, vzal ho Chidr s sebou na břeh mořský, kdež loď zakotvena byla. Chidr vzal sekeru do rukou, vysekl z lodě dva trámy a loď se potopila. Vida to Mûsâ, zvolal: Co to děláš? vždyť jsou tam lidé a utopí se.

Neřekl jsem ti, že to dlouho u mne nevydržíš?

Odpusť mi, že jsem na svůj slib zapoměl. Chidr táhl na to dále s Mûsou. Brzy na to potkali krásného chlapce, jenž si na břehu s mušlemi hrál. Chidr vytáhl nůž z kapsy a uřízl mu hlavu.

Proč jsi zavraždil nevinné dítě, jež nijak smrť nezasloužilo, tázal se opět Mûsâ.

Neřekl jsem ti již jednou, že dlouho u mne nesetrváš?

Odpusť mi ještě tenkrát, prosil Mûsâ, a budu-li se tě ještě jednou na něco ptáti, vyžeň mne od sebe.

Na to chodili dlouho a dlouho, až nanejvýš unaveni do velikého města přišli. Nikdo však nechtěl jich k sobě přijati ani jim bez zaplacení pokrmu a nápoje dáti. Tu spatřil Chidr, že zeď domu, z něhož právě vyhnáni byli, sesutím hrozí. I postavil se pod ní, zadržel ji a upevniv ji odcházel. Tu pravil k němu Mûsâ: Nyní vykonals práci, jež by mnoho lidí po několik dní byla zaměstnala; proč nepožádals alespoň za malou mzdu, abychom si potravy koupiti mohli? Jsme rozloučeni, vece Chidr; prvé však než tě opustím, zjevím ti příčinu, proč jsem tak jednal, jak jsi viděl. Ona loď, již jsem poškodil, jež však snadno dá se opraviti, náleží chudým lidem a jest jejich jedinou výživou. Právě v té době, co jsem ji poškodil, projíždělo několik lodí blízkého tyrana mořem, slídíce po lodi, jíž by se zmocniti mohli. Mé jednání, jež ti tak nápadné bylo, zachránilo chudým lidem jejich jediný majetek. Chlapec, kterého jsem usmrtil, jest syn zbožných rodičů, on pak sám byl povahy zlé a byl by snad i své rodiče k zlému svedl. Protož usmrtil jsem ho raděj; bůh pak dá jeho rodičům v náhradu za něj zbožné potomky. Konečně pak zeď ona, již jsem zachránil, náleží dvěma sirotkům, jichž otec byl zbožný muž. Pod zdí zakopán jest poklad, jejž by si nynější obyvatelé domu byli přivlastnili, protož zachránil jsem ji prozatím, než by dítky dospěly. Z toho poznáš, že jsem nejednal dle vůle své, nýbrž plnil vůli Pána svého. Mûsâ prosil na to Chidra za odpuštění, neodvážil se však více prositi ho o dovolení, aby ho ještě u sebe nechal. V posledních třiciti letech prošel s ním totiž celý jih, východ a západ země a zbývalo mu ještě deset let pro sever, jejž také na všecky strany prošel, až se dostal k železné zdi, již Iskender Dvourohý vystavěl, aby obyvatele této země proti vpádům lupičských národů Jâdžûdž a Mâdžûdž chránila. Obdivuje se dílu

tomu, chválil všemohoucnost boží a nastoupil pak cestu zpáteční ku svým bratřím v poušti arabské.

• Devět a třicet let bylo již uplynulo od té doby, co byl svůj lid opustil. Největší část Israelských, jež byl v mužném stáří opustil, zemřela mezi tím a nové pokolení zaujalo jejich místo. Jen několik souvěkovců zastihl ještě na živu, mezi nimi svého strýce Kârûna, syna Jašarova, syna Fahîtova. Kârûn znal se v alchymii a uměl všechny kovy v nejryzejší zlato proměňovati a naučil i svou manželku Kultûm, sestru Mûsovu, tomuto umění. Byl velice bohatý a dal své zahrady zlatými zdmi ohraditi a kdykoliv se na cesty vydal, nosilo za ním čtyřicet mezků klíče jeho pokladnic.

Bohatstvím svým dovedl si Kârûn v nepřítomnosti Mûsy vážnost právě královskou získati, o niž však po příchodu jeho opět přišel. Pročež umínil si, že ho odstraní. Jednoho dne navštívil lehkou dívku, již byl Mûsâ pro její nešlechetný život z tábora vypudil, a slíbil jí, že ji za ženu pojme, jestli před staršími obce israelské dosvědčí, že ji Mûsâ proto vypudil, že mu nechtěla býti po vůli. Dívka přislíbila, že tak učiní. Když však k starším obce přišla, nebyla s to svědectví své přednésti. Bůh pomátl jí jazyk, že naopak vyznala, že ji Kârûn sliby k tomu přiměl, aby svědectví falešné vydala. Mûsâ modlil se k bohu a prosil za ochranu proti zlobě Kârûnově. V tom rozevřela se země a pohltila Kârûna i jeho soudruhy se vším jejich majetkem.

Na to hnul se Mûsâ s Israelity a ubíral se k Palestině. Když se o tom Jalʿûb ibn Sâfûn, král Balky, dověděl, povolal kouzelníka Bileama, syna Baûrova, aby mu pomocí a radou svou přispěl a Israelské od území jeho zadržel. V noci však zjevil se Bileamovi anděl a zakázal mu pozvání jeho přijmouti. Když se poslové bez Bileama navrátili, nakoupil král drahých skvostů a poslal je tajně manželce Bileamově, aby muže svého k tomu pohnula, aby do Balky přišel. Bileam miloval velice svou manželku a dal se jí ve všem ovládati a uposlechl ji i nyní, když ho přemlouvala, aby krále Balky navštívil. Král vytáhl mu v průvodu svých wezírů v ústrety a vykázal mu krásný dům v městě za obydlí. Dle obyčeje své země dal mu král po tři dny pokrmy z královské kuchyně dodávati a wezírové čas od času konali mu své návštěvy, zamlčujíce mu však pravý účel jeho pozvání. Teprve dne čtvrtého byl před krále povolán, kterýž ho prosil, aby lid israelský proklel. Avšak bůh ochromil jazyk Bileamův, že nemohl ani slova kletby pronésti. Když to král spatřil, žádal ho, aby mu aspoň radou byl pomocen proti blížícím se Israelitům. Nejlepší prostředek jest, odpověděl Bileam, abys je k hříchu svedl, neboť pak opustí je bůh a bude snadno je potříti. Pročež pošli jim nejkrásnější dívky a ženy s potravinami v ústrety, i budou s nimi smilniti a snadno pak je porazíš. Král uposlechl jeho rady. Anděl Džibrîl poučil však Mûsu ve snách o všem, a když se dívky a ženy přiblížily, zakázal pod trestem smrti jich se dotknouti. Na důkaz dal prvního Israelitu, jenž se svésti dal, odpraviti a hlavu jeho na výstrahu na vysoké bidlo nastrčiti. Na to dal rozkaz k útoku. Po krátkém boji Balka dobyta a král s Bileamem a jeho syny byli prvními, již v boji padli.

Nedlouho na to zjevil se Džibríl Mûsovi a vyzval ho, aby s Hârûnem a jeho syny na vysokou horu nedaleko ležící ho následoval. Došedše vrchu, nalezli v krásné jeskyni rakev s nápisem: Jsem pro toho, kdo se ke mně hodí. Mûsâ chtěl si nejdříve do ní lehnouti, avšak nohy jeho vyčnívaly ven, na to ulehl si do ní Hârûn a byla mu jako naměřena. Na to vzal Džibríl Mûsu a syny Hârûnovy a vyvedl je z jeskyně, sám pak vešel tam opět, aby Hârûna, jehož duši byl mezi tím anděl smrti vzal, obmyl a požehnal.

Když se Mûsâ bez Hârûna do tábora vrátil a na otázku, kde Hârûna nechal, odpověděl, že umřel, upadl v podezření, že ho tajně zavraždil. Ano mnozí neostýchali se veřejně to rozhlašovati. Pročež modlil se k bohu, aby nevinu jeho před celým lidem israelským dosvědčil. Tu přinesli čtyři andělé rakev s Hârûnem a zvedli ji do výše nad táborem Israelských, aby ho každý viděti mohl. Na to zvolal jeden z andělů: „Bůh vzal duši Hârûnovu k sobě.“

Když brzy na to Mûsâ cítil, že konec jeho života se blíží, svolal celý tábor israelský a měl dlouhé kázání, v němž jmenovitě čtení zákona přikazoval. Ku konci varoval je před porušením Tôry, v níž jasně poslání Muhammeda, v nějž všichni věřiti mají, vysloveno bylo. Když mu v krátce na to Džibríl brzkou smrt zvěstoval, běžel Mûsâ rychle domů a klepal silně na uzavřené dveře. Manželka jeho Sâfurîja otevřela mu a spatříc, že jest celý bledý, tázala se ho:

Kdo tě pronásleduje, žes tak ustrašený? Který z věřitelů odvažuje se tě stíhati?

Mûsâ odpověděl: Jest většího a mocnějšího věřitele nad Pána nebe a země a nebezpečnějšího pronásledovníka nad anděla smrti?

Což musí také člověk, jenž s bohem mluvil, zemříti?

Ovšem, všichni andělé, ani Džibrîla nevyjímaje; jediný bůh jest věčný a nesmrtelný.

Sâfurîja, uslyševši to, dala se do usedavého pláče, že až do mdlob padla. Když opět vědomí nabyla, tázal se Mûsâ: Kde jsou mé dítky?

Ulehly již a spí.

Zbuď je, abych jim poslední s bohem dal.

Sâfurîja šla k posteli dítek a volala: Vstaňte, ubozí sirotkové! Vstaňte a dejte poslední s bohem otci svému; den tento jest jeho poslední v tomto životě a první v onom světě.

Dítky ulekány vyskočily z postele a volaly s hlasitým pláčem: Běda nám! kdo se nad námi nyní smiluje, kdo o nás nyní starati se bude?

Nářky tyto dojaly Mûsu tak, že sám též plakal. Tu pravil bůh k němu: Mûso, co mají znamenati tyto tvé slzy? Bojíš se snad smrti, či opouštíš nerad tento svět?

Nikoliv, nebojím se smrti a rád bych šel z tohoto světa, avšak jest mi líto mých dítek, jež dávno již svého dědečka a před nedávnem strýčka ztratily a nyní má jim i otec odňat býti.

V koho důvěřovala matka tvá, když tě do ošítky kladla?

V tebe, Pane.

A kdo chránil tě proti Pharaonovi a kdo dal ti hůl, jíž jsi moře rozdělil?

Ty, Pane.

Jdi tedy ještě jednou na břeh mořský a máchni holí nad vodou a uzříš nový důkaz mé všemohoucnosti.

Můsâ učinil, jak mu byl bůh přikázal, a ihned rozevřelo se moře a u prostřed něho objevila se veliká černá skála. Když se Můsâ ku skále přiblížil, zvolal bůh k němu: uhoď holí na skálu! Skála se rozdělila ve dví a Můsâ spatřil dole v malé jeskyni červa se zeleným lístkem v ústech, kterýž zvolal: Pochválen budiž pán, kterýž na mne v mé samotě nezapomíná, oslavován budiž pán, jenž mne vychoval a nyní mne živí! Když červ umlkl, pravil bůh k Můsovi: Nyní vidíš, že ani na červa pod skálou v moři nezapomenu, jak bych mohl tedy na tvé dítky zapomenouti, kteréž již nyní vyznávají, že bůh jediný jest a Můsâ jeho prorok. Můsâ zastyděl se a odebral se domů. Potěšiv svou ženu a dítky, vyšel si samoten do hor. Tu zastihl čtyry muže hrob kopající a otázal se jich: Pro koho jest tento hrob? Muži odpověděli: Pro člověka, jejž bůh u sebe v nebi míti chce. Můsâ prosil je na to o dovolení, aby jim pomoci směl. Když byl hrob dohotoven, pravil Můsâ: Vzali jste si míru toho člověka? Muži odpověděli: Na to jsme zapomněli, byl ale asi tak veliký jako ty. Polož se do hrobu, abychom se přesvědčili, dobře-li se hodí, bůh odmění ti čin tento. Když se byl Můsâ do něho položil, přistoupil anděl smrti ku hrobu a pravil: Pokoj tobě, Můso!

Bůh žehnej ti a buď ti milostiv! Kdo jsi?

Jsem anděl smrti, proroku boží, a přicházím si pro tvou duši.

A jakým způsobem chceš si ji vzíti?

Ústy.

Toho učiniti nemůžeš, neboť ústa má mluvila s bohem.

Tedy vytáhnu ji očima.

Ani toho učiniti nemůžeš, neboť oči mé viděly světlo Pána mého.

Nuže tedy vytáhnu ji ušima.

Ani toho učiniti nemůžeš, neboť uši mé slyšely slovo boží.

Vezmu ji tedy z tvých rukou.

Kterak mohl bys to učiniti, vždyť ruce mé nesly diamantové tabulky, na nichž Tôra napsána jest.

Tu rozkázal bůh Ridwânovi, strážci ráje, aby anděli smrti jablko z ráje přinesl, jež tento Můsovi podal. Můsâ vzal jablko a přivoněl k němu. V tom okamžiku vystoupila šlechetná duše jeho z nosu a zalétla do nebe.

Tělo jeho však zůstalo v tomto hrobě ležeti, jejž nikdo nezná, mimo Džíbrîla, Mikâîla, Isrâfîla a Azrâîla, kteří hrob vykopali a jež Můsâ za lidi měl.

Pokoj mu!

Z dějin potlačeného národa.

Studie

Karla Tůmy.

(Dokončení.)

Chýlíc se k západu, slunce věku osmnáctého ozařuje červánky svými obraz nad míru tklivý: Vlast ze všech nejzmučenější, otčina bídy a hoře pověkého — vyjasňuje pohled svůj, — zelený Erin zotavuje se jako pažit po jarní, teplé vláze. — Užaslá Evropa zří na zbědovaném Irsku, co znamená pro národ, může-li sobě dávati zákony sám! Jedním z prvních opatření vymaněného sněmu irského jest ochrana práce irské. Zákonem z roku 1783 ukládá Irsko clo na různé cizozemské tovary za úmyslem doznaným, „aby lidu irskému bylo usnadněno vlastníma rukama obracet plodiny půdy rodné ve výrobky průmyslové.“ Vděk tomuto ochrannému clu zničený průmysl irský vůčihledě se sbírá, rozvoj obchodu s veškerým světem přivádí schudlé zemi prostředky k žádoucím podnikům, zanedbaná orba se zvelebuje, a cena pozemků, jež může opět volně kupovati každý katolík, rychle stoupá. A jako ubývá nouze, přibývá interessů pro zájmy obecné a vyšší, touha po vzdělání, po knihách a novinách. Tiskárna za tiskárnou vzniká, vydávají se knihy zábavné i poučné, cestopisy i novelly, básně i sbírky zákonův a v jediném Dublíně prodá se nyní za rok více knih než před tím za celé pokolení .Prohlášením osobní svobody (habeas corpus akty) a neodvislosti soudcův dodána lidu odvaha k volnému slovu pravdy a zmužilému rokování o věcech veřejných. Povstávají vlastenecké spolky a časopisy, vše oddychuje volněji, a na pohled podobá se, že nespokojenost věkův skonejšila se jak děcko pohádkou. Soudí tak nejen v Anglii, nýbrž i mnozí dobromyslní občané zeleného ostrova sami. „Irčané,“ jsou slova Grattanova, „tehda rázem vyspěli v mužství. Mladé Irsko povstalo jako obr, radujíc se v síle své.“ Nikdo se netáže, proč že Anglie povolila Irsku toliko svézákonnost, ale nepovolila mu samosprávy, nikdo se nezdržuje nad tím, že pánem veškeré správy zemské jest jako před tím anglický guvernér, nikdo nepostihuje, jaký to pochybný dar obdrželo Irsko, mohouc sice svobodně rokovat, ale nemohouc svobodně jednat, majíc svobodu slova, ale postrádajíc svobody činu . . .

Než, žádný klam netrvává věčně. Třeba nesnesl světla pravdy, duch lidský tíhne k ní, a nutnost železná pudí jej z ráje illusí na drsnou, kamenitou roli práce a zápasu, bolů a poznání.

Nepřirozený ten svazek různých povah a živlův, jež útisk cizovlády druhdy byl sceloval, pominutím ran počal se volniti, a neduhy zbylé z dob poroby, budily netrpělivost živlův ráznějších ode dne ke dni. Před tím nic se nechtělo do opravdy kromě svézákonnosti. Touha po osvobození se z podruží parlamentu anglického překonávala veškeré tužby ostatní. Nyní byla naplněna a tužby ony procitly živostí dvojnásobnou. Jednou z nejobecnějších a nejhlasitějších byla reforma

parlamentu irského, tohoto vetchého sboru s většinou tak chabou a porušitelnou, že nebylo na ni žádného spolehnutí. Henry Flood byl první, jenž otázku tu znovu probudil v řadách dobrovolníkův; dosti možno, že z pouhé žárlivosti, antě shledal, že se mu nepodaří více dosíci bývalého postavení v parlamentu vůči vynikající tam postavě Grattanově. Ale každým spůsobem byl to významný den pro Irsko, když tě k podnětu Floodově shromáždil se valný sjezd dobrovolníkův v Dublíně, aby plným důrazem hnul touto důležitostí a manifestoval se co tábor demokracie irské. —

Jest v povaze věci samé, že sborové podobní, soustřeďující v sobě květ mládeže, horlivost vlasteneckou i plaché dobrodružství, neradi uznávají úkol svůj za skončený, neradi skládají zbraň a vracejí se ku klidu zaměstnání občanského. Zkusili toho Washington i Garibaldi se svými dobrovolníky, ať nemluvíme o zkušenostech Paříže z jara roku 1871. Také oněch 60.000 dobrovolníků irských nechtělo se rozejíti, třeba že ministr Fox od samého počátku na to byl naléhal, alébrž u vědomí svých zásluh o svobodu země, toužili zůstati i na dále jejími strážci a bojovníky žárlivými. Flood utvrzoval je v tomto předsevzetí a znal pro ně uváděti důvody, které mluvily k srdci lidu. „Proč (prý) asi ministerstvu londýnskému tolik na tom záleží, aby dobrovolnické sbory irské se rozešly? Cožtě nestřežili dobrovolníci časem svým břehy irské proti Francouzům s věrností, že ji ani zlé svědomí anglické chápati neumělo? Odkud tedy ona nemilost a nedůvěra k věrným těm jonákům?" Odpověď zdála se býti na jevě: „Anglie nedala Irsku svobodu s vůlí upřímnou. Chce mu ji opět vzíti a hledí k tomu konci odstraniti stráže její." Dvojí pak jest prý spůsob, jakým může přijíti Irsko opět o všechno: Buď přímým a zjevným násilím se strany anglické, anebo porušeností vlastního parlamentu! — Nebezpečí, že v Londýně počnou si znovu vlastnit právo zákonodárné nad Irskem, zdálo se Floodovi býti na ten čas zažehnáno: „Ale pokud za to trvá parlament irský v posavadním svém zřízení přežilém a nesnesitelném, pokud nestane se zastupitelstvem v pravdě národním, potud stále visí nad samostatností Irska meč Damoklův, ana může si vláda londýnská v něm pro všechno, cokoliv jen chce, opatřiti potřebnou většinu . . ."

O tyto důvody opřen, hájil Flood politickou úlohu sborů dobrovolnických v národě jak vůči Anglii, tak vůči parlamentu irskému a neustával pozvedati hlasu za reformu parlamentu co za jedinou záruku svézákonnosti národní, ba životní otázku ústavnosti irské. Avšak z řad šlechty irské byl pohříchu již dávno prchnul onen zákmit ducha liberálního, jímž vedla si proti ministerstvu Northovu. Demokraté irští měli na pánech svých zkusit, co se tak často opakuje v dějinách; že totiž všechna ta ochota šlechty k reformám lidumilným, že všechny ty zvučné sliby, dávané za doby zlé, byly lživými a mluvivši o svobodě, že nerozuměla šlechta nežli svobodu svoji. Jakmile dosáhli moci, po níž prahli, jakmile domohli se vlivu při vládě zemské, šlechticové irští až na málo výminek uchytili se oběma rukama starého toho systému privilegií a monopolů volebních, a nechtěli o demokratisování řádu volebního ani slyšeti. Čím hnutí v lidu stávalo se mocnějším, tím urputněji zavírali se каždékoliv reformě, předstírajíce, že nedají si ničeho

vynutiti hrozbami dobrovolníkův, že nezapomenou své důstojnosti ze strachu před buřičskými těmi tlupami, že neustoupí demagogii. Když pak Flood odvetou založil v Dublíně stálý klub dobrovolníkův, kde se denně řečnilo k větším a pohnutějším shromážděním, — aristokratická většina v sněmovně irské strhla křik, že se tu ustavuje nezákonný parlament proti parlamentu, jehož diktatům prý se však ona nepodrobí nikdy . . .

Ale co takto mezi protestanty irskými vzniká zápas živlův pokročilejších se zpátečnictvem, života se strnutím, zítřka s minulostí: jitří staré rány v hrudi obecného katolického lidu, a tak tedy vlastního národa irského, s bolestí palčivou. Do včerejška byl Lazarem ponořeným v omračný sen poroby. Nyní poodvalila doba kámen s jeho hrobu a duch věků zavolal naň své božské slovo: Lazare, vstaň! Tu teprv, přicházeje k sobě, cítil, jak je ztrýzněn a zbědován. Co mu byla platna ona svézákonnost vlasti? Svědčila pouze menšině, ba z té menšiny pouze několika rodům, několika stům lidí, potomkům to oněch krutých lupičův a vítězův na Boyně, jež měl všechnu příčinu nenáviděti. Pouze tito volili do parlamentu, pouze těm otvíraly se úřady a důstojenství, Irové byli politicky dosud heloty. Soudy, magistraty, berní a vojenští úřadové, vše bylo doposud v rukou protestantské menšiny. Katolík irský mohl se sice vzdělávat, však budoucnosti ve vlasti neměl žádné. Ale více všeho toho roztrpčovala katolíky irské ona nespravedlivost ukrutná, že musili ze všech svých plodin polních odváděti desátky kněžstvu cizího vyznání, panující té hierarchii anglikánské, v které viděli vtěleného zhoubce a úhlavního trýznitele svého. Zatím, co vlastní kněží katoličtí žili v nedostatku, musil znuzený lid irský živiti z mozolů svých onen zástup 1333 farářů, 752 vikářů, 326 děkanů, 18 biskupův a 4 arcibiskupy církve anglikánské v Irsku, církve, k níž hlásila se jedva šestina obyvatelstva zeleného ostrova, která ale nicméně vládla statky a pozemky ohromnými, vesměs to někdy vlastnictvím Irův. A jakým spůsobem ještě vydírána ona daň na panující církev! Rozumí se, že ji faráři anglikánští nesbírali sami, nýbrž pomocí zvláštních výběrčích, jimž daň pronajali. Lze si odtud pomysliti, jakou metlou byl takovýto lakotný výběrčí pro celý kraj, jak slídil a pátral, aby mu ani dost malá část polní sklizně neušla, a s jakou tvrdostí znal vymáhati na žebrácích poslední sousto a poslední haléř jejich. Ať úroda ať neúroda, desátek vyždímán vždy se stejným nemilosrdenstvím, a ten zjařmený lid dal si to od staletí líbit. Nyní však počalo se procitlé vědomí jeho proti násilí tomu bouřit. A věda, že by marným bylo prosit o pomoc v parlamentu, v němž zasedali vedle šlechty protestantské všickni biskupové panující té církve, jal si lid pomáhati sám. Za nedlouho ze všech krajův bylo slyšeti o činech „jonákův práva“ („Right boys“)

Zoufalost sáhala opět k tajným spolkům sebeobrany a pomsty, synové rolníkův irských všude se spikali, přepadávali za noci kněze anglické i výběrčí desátků a hrozili pomstou každému rodáku, který by dal se zastrašiti a platil tu daň. „Ani otec, ani matka, ani sestra, ani bratr nemají mne zdržeti od zahubení těch, kdož živí se z desátku práce naší“ — zněla přísaha, jakou se zavazovali vespolek: „a žádné mučení, aniž hrůza smrti nemá mne donutiti, abych vyznal i jen nej-

menší z našich tajemství.“ — Bylo samozřejmo, čím odpoví k takémuto volání o právo většina sněmu irského. Šlechetný Grattan zachvíval se před touto odpovědí v hlubině ryzí duše své. „Jakže?“ dotíral na většinu zpátečnickou — „provazem a mečem chcete opět hojiti rány lidu? Osvobozenou půdu vlasti chcete opět znesvětiti děsným tím kůlem s oprátkou na spolubratry své? Nezná svědomí, nezná moudrost, nezná lidskost vskutku jiného rozřešení v otázce tak staré, v sporu tak vážném, kromě šibenice? Řekli jste, že chcete býti snášelivými k spoluobčanům katolickým. Neberte posvátného jména snášelivosti nadarmo. Nenuťte ubohý ten lid, aby vydržoval z potu svého církev, kteráž není církví jeho, kteráž mu nikdy neskytla útěchy, nikdy lásky. Povzneste mysli svých k názorům světlejším. Bigotterie může přežíti pronásledování, ale ona nepřežije nikdy snášelivost. Buďte mírnými a spravedlivými ku katolíkům, a shledáte, kterak i ze srdcí jejich prchne hořkost a nenávist proti nám. Nezoufám, nechci zoufati o možnosti smíru mezi námi. Co učinil Luter pro nás, učinila do jisté míry filosofie pro katolíky; i jejich víra doznala jisté proměny, a obě tyto strany v křesťanstvu, ač-li nepozbyly rozumu, upustí jednoho dne od svých hněvů a záští proti sobě, byť i podržely svou zvláštnost. Osudný to blud, ale nic více než lichý blud, cení-li sebe víry a sekty více dle toho, v čem se rozeznávají, nežli dle toho, co chovají náboženství jejich společného a srodného.“ —

Mluvě tak, věděl ovšem Grattan dobře, že mluví nadarmo. A přece nechtěl ustáti v snaze té, neboť rozum i srdce pravily mu: „všechno ostatní jest liché a pouhá stavba na písku: pouze smír obou vyznání a obou národností zajistí Irsku blaho svobody.“ V tom a jedině v tom viděl podmínku všeho. Vzpomínal s rozkoší na krásné ty doby, na slibné ony chvíle, kdy řady dobrovolníkův protestantských otvíraly srdečně náruč svou jonákům katolickým, kdy v slavných usneseních tisícův přisáháno si bratrství a svorné postupování. Bylo vše to pouhým snem, jenž prchnul, aby se nenavrátil více? Grattan nemohl v to uvěřiti. Prohledl a zachvěl se bolestně teprv, když Flood vystoupil v kongressu dobrovolníků se svým návrhem na opravu volebního řádu, a žádal sice hlasovací právo pro každého protestanta, jakmile platí 40 šillingů daně, ale popíral je občanu katolíku; když horlil sice proti onomu mrzkému privileji „rottenboroughů,“ proti onomu kupčení s mandáty poslaneckými v lůně šlechty, ale neměl za to ani slova proti daleko hroznějšímu tomu bezpráví, že čtyry pětiny národa jsou vyloučeny ze všeho práva politického, že třem milionům lidu katolického zavřena jest síň volební. —

Tak se dodržely sliby dané, tak se plnily slavné přípovědi z doby nedávné! „Toť věrolomství, které nás hanobí, toť nevděk, který se na nás shledá,“ varoval Grattan, leč Flood zůstal neustupným: dopřával katolíkům ochotně práv lidských, nikdy práv občanských. Byl pro úplnou snášelivost k jejich víře, ale nadvláda politická měla zůstati protestantské menšině; pokládalť Iry za plémě již tou měrou sešlé, že nelze prý jim svěřiti nikdy vliv na osudy vlasti.

Grattan naproti tomu sliboval si právě od katolíkův posilu pro věc svobody nejlepší; v srdci jeho hořela nenávist k licoměrnosti

Byl to pravý „boj o život," jejž v tu chvíli podstupoval Pitt proti spojené North-Foxově oposici. Což divu, že bojoval jako lev! A vskutku také vyhrál bitvu ve veřejném mínění i v parlamentě anglickém slavně. Ale v tu chvíli, an co zpupný vítěz volal Pitt na prince Walesského, že „pánu tomu vypudí jeho Whigism" — vybuchnul v Dublíně podkop Foxův: parlament irský uznal prince Walesského za krále a holdoval mu! — Pět neděl na to uzdravil se král Jiří III., Londýn jásal a illuminoval, Irsko však mělo příčinu zahaliti se v smutek. Neboť od oné doby počíná ona úkladná, ďábelsky potměšilá hra Pittovy politiky proti Irsku, jejíž následky nešťastná země podnes snáší. Až dosud, zdá se, nebyl Pitt sám u sebe srovnán o prostředcích, jakými by Irsko sloučil s Anglií. Však od nynějška nezhrdá více prostředkem žádným, aby oblomil a porušil irský sněm a přiměl jej k zradě. Od nynějška počíná onen bohomrzký systém korrupce a štvaní, onen systém, který hoví všemu sobectví, všem nízkým vášním a neplodí než zlo a opět zlo. Není tak hned v dějinách příkladu politiky podobně zlovolné. Ona brzy nadržuje té, brzy oné straně, dnes štve katolíky proti protestantům, zítra tyto proti katolíkům; ale štvouc je nečiní je dosti silnými, aby mohli odpůrce udolat, nechává jej toliko pobodat a zranit, aby se dvojnásob rozjitřil a stranu silnější bez oddechu odporem svým zaměstnával. „Rozeštvi a panuj" jest heslem té politiky, a nechť ji bystřejší vlastenci irští prohlížejí, nechť před ní v pravo v levo varují: sám osud jí pomáhá, samo peklo se spiká proti ubohé zemi, nejinak než jako by strašná kletba na ní tížila, odsuzujíc ji, aby s očima otevřenýma, neodolatelnou puzena mocí, ubíhala v záhubu svoji . . .

VIII.

Touž dobou, co v „míčové síni" Versaillské rodila se veliká revoluce, co poslancové lidu francouzského nadšeni vznešeností svého povolání, přisáhali si, že nerozejdou se, dokud nedobudou Francii svobodu: — na sněmovnu irskou snášel se černý mrak poroby. Z mraku pršelo zlato, tituly, úřady, pense, protekce, sinekury, — porušení ve všech podobách. Vláda zrušuje občanské soudy smírčí, aby nahradila je placenou byrokracií; 32 advokátů povyšuje na vysoké služby soudcovské, do irské sněmovny panské uvádí 16 novopečených peerů a listinu pensijní zvyšuje o 130.000 zlatých ročně. Ponsonby konstatuje, že v dolní sněmovně irské zasedá neméně než 110 úředníkův vládních a plná osmina důchodův země rozděluje se mezi členy parlamentu. Vůbec zjištěno, že hned v prvním roce po uzdravení se krále Jiřího obrácen celý milion na podplacení poslancův dolní sněmovny irské . . .

Tak hleděl Pitt odčiniti onu „nepřístojnost" dvou samostatných parlamentů. Sněm irský měl se zvrhnouti přes všechna svá práva na pouhého otroka parlamentu londýnského, na těleso bez vůle a síly, na loutku v rukou vlády anglické. Uzavřen jaksi tichý akkord mezi kamarillou irskou a Pittem, jehož smysl byl: „čiňte si v Irsku co chcete, jenom nic takového, co by budilo ducha samostatnosti." Porušené, služebné šlechtě irské dovoleno, aby hojila se na ubohém lidu selském, aby

krvavou hrůzou dusila kde jaký odpor sedlákův — jen když držela k Anglii a zrazovala právo země.

Pohled na takový parlament stává se arci živlům váznějším nesnesitelným. Volání po reformě jeho ozývá se zemí, docházejíc v schůzích dobrovolníků výrazu na pořád hrozebnějšího. Vedle Flooda déře se tu do popředí prudký, popularity žádostivý hrabě Bristolský, čili biskup z Derry, muž to činu, kterýž nemluví více o pouhé reformě parlamentu, nýbrž o neodvislosti Irska. Ukazuje stále na Londýn co na původ a pramen veškerého zla. Duchu jeho jest jasno nade všechnu pochybnost, že svoboda a blahobyt Irska příčí se sobectví anglickému, jako sůl oku. „Pokud budou míti atom moci nad Irskem, budou je zadržovati v rozvoji, budou je tlačiti k zemi, — jest to přirozené."

Den ode dne roste propast mezi většinou parlamentu a dobrovolníky. V okolí guvernéra, v salonech šlechtických již nehovoří se o jiném, než o žádoucím rozehnání té „chasy zbojné." Na štěstí nebylo však věcí tak snadnou, rozehnati armádu 60.000 občanův, kteráž přes všechny výstřednosti přece požívala přízně lidu. Flood byl si toho vědom a u vědomí tom nabídl parlamentu bitvu. Byla to památná a svrchovaně rozčilená noční schůze sněmu dublinského, v které Flood předložil návrh na reformu parlamentu, vyšlý z řad dobrovolníků v. Přeplněné galerie, napnutost na všech tvářích, uděšené pohledy vládních poslancův: vše zjevovalo, kterak se na všech stranách ví, co znamená tato chvíle pro Irsko. Flood oděný uniformou dobrovolnickou, povstal a četl svůj demokratický, ale katolíky vylučující návrh volebního řádu. Jednotlivá ustanovení jeho, jako zejmena ono, že každý poslanec musí přísahou osvědčit, že nebyl zvolen podplácením voličův, a vyjde-li na jevo takový nešvár, že pozbude mandátu, — dále stať o zrušení rottenboroughů a o skrácení periody parlamentův na tři léta, vzbudily hlasitý potlesk obecenstva. Vše bylo svrchovaně dychtivo na řeč, jakou Flood návrhu svého hájiti bude. Mluvil znamenitěji nežli kdy, a což stranu vládní nejvíce zmátlo, mluvil s taktem, neprohodiv ani slova o dobrovolnících, neřku aby byl hrozil. Nebyloť toho třeba. Imposantní jeho postava, oheň jeho zrakův, důraznost hlasu a odění vojenské dopověděly, čeho ústa zamlčela. — Řečník koruny, Yelverton, vládnoucí rovnou výmluvností, měl se pod dojmem řeči Floodovy co sebrati; avšak vzchopil se a dokázal té noci pravý div řečnické síly. Vyzval sněmovnu, aby zavrhla návrh beze všeho zkoumání jeho ceny vnitřní, pouze z toho důvodu, že vychází ze zástupův ozbrojených; poznamenal návrh co urážku sněmu a zpupnou hrozbu, co zřejmý útok na volnost a právo parlamentu, i zapřisáhal veškeré strany, aby se shlukly kolem ohrožené svobody vlasti. „Vy, kdož jste radovali se, že Irsko osvobodilo se z podruží ciziny; vy, kdož jste žehnali hodině, která vrátila tomuto sněmu národa irského samostatnost: aj, viztež, kterak ubíhá vlasť v podruží ozbrojené anarchie, patřtež toto shromáždění ohrožené třeskotem zbraní v rukou vášnivcův!" — Flood odpovídal za hluku většiny, že o dobrovolnících ani slovem se nezmínil. Však nyní, když jsou takto napadáni, jest prý hotov zastati se jich. Vyzývá paměť všech, aby si řekli, co dobrovolníci učinili pro ně. „Nemáteliž jedině jim co děkovati, že dnes požíváte volného obchodu

dencí“, — ano, prohlásila, že „členové korporace této jsou odhodláni brániti se proti každému připuštění katolíkův k moci politické až do těch hrdel a statkův“ ... Marně pak ovšem plýtvá Grattan v parlamentě plamennou výmluvností, marně dokazuje vládní většině, že „vylučovati velikou většinu národa k vůli náboženství jejímu z parlamentu tolik značí, jako vrhati na ni hanebnou potupu a olupovati ji o všechnu bezpečnost tolerance.“ Ona zamítá návrh Ponsonbyho, a Pitt, umývaje si před Burkem ruce v nevinnosti, má nový důkaz, že poměry v Irsku jsou nezhojitelny, pokud trvá dualismus, založený rokem 1782. — Však jedno prý jest na ten čas jasné: nemá-li v Irsku nastati zmatek bezedný, musí se co nejdříve učiniti přítrž řádění Spojených Irčanův a dobrovolníkův irských. Teprv až bude se moci vláda irská opírati o řádnou obranu zemskou, do kteréž budou prý povoláni ovšem též katolíci ... teprv až pomine onen terrorismus revoluční, lze doufati také v střízlivější náhled většiny parlamentu irského co do otázky katolické ... Za tímto vnadidlem na katolické komité dublínské vyšlo prohlášení na výskum a přípravu mínění veřejného. Aniž by se řeklo, brzo-li, oznamuje se, že vláda v zájmu obecné bezpečnosti přikročí k zřizování obrany zemské, načež sborům dobrovolnickým bude se rozejíti ... Účinek vyhlášky takové mohl se předvídat. Ráznější živlové mezi protestanty, katolíky a dissentry jsou vzhůru. Čety dobrovolnické procházejí se demonstrativně ulicemi dublínskými, vysmívajíce se zákazu a zástupy lidu, kterýž je sprovází, stávají se co den ohromnějšími i bouřnějšími. A jako v Dublíně, tak i po ostatních značnějších městech Irska, kdekoliv leží posádky dobrovolníkův. Vláda vyváží děla na nádvoří zámku dublínského a poroučí opětně ticho a klid. Nadarmo. Jitření roste a srážka krvavá visí na pouhé náhodě. Tu, v prvních to dnech prosince 1792 ústřední výbor katolický v největší tajnosti svolává všeobecný sjezd katolíkův do Dublína. Poznovu nadešla Irsku chvíle rozhodu. Přidají-li se vůdcové katoličtí k dobrovolníkům a dissentrům, jest zelený ostrov pro Anglii ztracen. Zatím, po dlouhých ovšem zápasech, znovu vítězí stará loyálnost v duchu irském! ... Sjezd usnáší se: — nespouštěti se posud cesty zákonné co beznadějné, nepřijati nabídnutí jinověrcův, alébrž obrátiti se s důtklivou žádostí „na poslední svrchovanou instanci práva, na krále Jiřího III.“! — S tím zároveň podal mladší Burke ministerstvu anglickému obšírný pamětní spis, psaný duchem skutečně státnickým, v němž vyvrací veškeré obavy předpojatosti britské proti emancipaci katolíkův. To konečně — účinkuje. Král Jiří III. sám nařizuje, „aby se něco pro katolíky učinilo“, a hned se vidí, co se může, když pánům voda k ústům doléká. Již dne 20. března 1793 parlament irský přijímá a povoluje katolíkům, co se před rokem nechtělo připustiti pro živou moc světa. Lid katolický obdržel volební právo do sněmu. Byla to splátka spravedlnosti, avšak vykoupená za cenu neodvislosti Irska!

IX.

Bída to s lidem po věky jařmeným, než nabude vědomí a statečnosti národa v svobodě vychovaného. Obdrževše právo voliti poslance,

(ač s vyšším censem) přístup k advokacii a soudnictví, katolíci irští stali se loyálními až k výstřednosti. Za to protestanté a presbyteriáni následkem války s Francií daněmi přetíženi a v průmyslu i obchodu svém krutě sevřeni, hlasitě reptají; to není v očích jejich ještě žádnou opravou parlamentu, bude-li v něm o patnáct poslanců více; touží porušený ten sněm vyvrátiti z kořenův a jako Francouzové založiti pravé zastupitelstvo národní. „Pak teprv může býti lépe, dříve ne.“ Ale protestantův jest všeho všudy půl milionu hlav, katolíkův přes tři miliony. Ubezpečen těmito, Pitt nečiní velkých okolkův s oposicí; zrušuje habeas Corpus actu, zavádí vojenské soudy a — rozpouští sbory dobrovolníkův. Na druhé straně staví katolické církvi seminář v Maynothu na útraty státní a nahražuje posavadního guvernéra Westmorelanda synem Rockinghamovým, lordem Fitzwilliamem, jenž požívá chvalné pověsti muže spravedlivého a v straně whigistické nad jiné vynikajícího. A vskutku, nový guvernér ihned odhání ode dvora svého všechnu tu služebnou chasu parlamentárních podnikatelův, povolává k sobě denně Grattana na porady, a tento za nedlouho připravuje na zámku Dublínském zákon na úplnou emancipaci katolíkův. Nyní se teprv objevilo, jak velice duch století revolučního působil na mysli irské. Druhdy byla by podobná náchylnost vlády ku katolíkům vzbudila vášnivý odpor bigotterie na straně protestantův v Irsku jako v Anglii. Tentokráte však nebylo po podobném fanatismu takměř nikde stopy. Reptala toliko sobecká ona koterie odstrčené nyní šlechty, reptali snad obročníci a hierarchové církve anglikánské, ale lid protestantský celkem nemrzel se proto nikterak, přál svobodu katolíkům a vida poctivého svého Grattana při práci, důvěřoval se, že bude to zdatná a spravedlivá reforma parlamentu, která vyjde z péra jeho. „Byla to doba“ — svědčí sám Fitzwilliam v listu psaném později lordu Carlislovi: — „kdy rozhořčenost a žárlivost, jakáž na počátku projímala srdce všech protestantův, vymizela zúplna. Ani jediný sbor, ba téměř ani jednotlivec neozval se proti nárokům katolíkův, aniž bral pohoršení z toho, že jim spravedlivěji vychází se vstříc. Ba i lidé, kteří ještě roku 1793 byli nejzuřivějšími utlačovateli katolíkův, nyní prohlašovali, že katolíci jsou v právu, ani žádají pouze, co jim důsledně přináleží, jakmile byla jedenkráte víra jejich uznána za oprávněnou.“ Grattan klade na stůl sněmovny irské petici katolíkův, pokrytou půl milionem podpisův a táže se, bude-li připuštěn na denní pořádek návrh jeho na úplné osvobození lidu katolického a na opravu volebního řádu. A hle! Tatáž většina, která druhdy udolávala každý podobný pokus, nyní téměř jednohlasně svoluje. Jaký to okamžik vzácný a věkopamátný! Duha smíru klene se nad vlastí rozbrojův nejhlubších, jaké kdy rozchvacovaly lidstvo. Reakce i revoluce mizí a klidný rozvoj zdá se konečně hostiti v zemi staletých zmatkův. „Kdyby se byla tehda provedla Grattanova reforma volební“ — jsou slova jednoho z náčelníků Spojených Irčanův, „pak bychom byli bývali s Anglií smířeni.“

Ale právě toho se zalekl zlý démon Irska: William Pitt. Guvernér, kterého poslal do Irska, mu neporozuměl. Pittovi šlo o pouhé odzbrojení Irův, ale Fitzwilliam je mezi sebou smiřoval. Pitt chtěl jen přečkati bouři francouzské revoluce, Fitzwilliam mu ale počal budovat

v Irsku solidní budovu řádného života ústavního. Nikoliv smířených Irčanův a zreformovaného sněmu irského, toho nemohl Pitt potřebovati, to nevedlo k pohlcení Irska. Z čista jasna, beze vší zjevné příčiny jest tedy lord Fitzwilliam úřadu svého zhoštěn a z Irska odvolán... Dojem netušeného skutku jest omračný a trapný. Lid jako zmámený hledí na se a nevěří svému sluchu. Obě sněmovny irské demonstrují, projevujíce odcházejícímu místodržiteli svoji důvěru. V Dublíně jsou krámy zavřeny, ohromné davy lidu doprovázejí milovaného guvernéra až na břeh mořský, kdež se s ním loučí co nejtklivěji. Ač nikdo si neumí vysvětlit, co se to přihodilo, přec vše jest sklíčeno předtuchou nejhorší. „Zle s námi!" volají lidé na potkání a vše jest roztrpčeno, rozjitřeno do duše. Rektor nového semináře katolického, P. Hussey, píše Burkemu: „Zpráva o odvolání lorda Fitzwilliama stihla nás: Irsko stojí na prahu války občanské. Zůstane-li na tom, zvykne lid pohlížeti na kabinet anglický jako na úhlavního škůdce svého, obraceti myšlenky k úplnému odtržení se od Anglie." S druhé strany doznává protivník emancipace katolíkův lord Charlemont: „Odvolání lorda Fitzwilliama bude k záhubě Irska. Do vánoc je lid vesměs pod prapory spojených Irčanův." Grattan ale zvolal: „Po všem jest veta! Rána jest nezhojitelna. Systém politické lichvy jest od Anglie uznán." Viděl dobře. Nástupce Fitzwilliamův, lord Cambden, přináší do Irska opět starou bídu, zavádí opět starý systém podplácení, pletich, koterií a útisků.

Noc po pohřbu nemůže býti smutnější, nežli jest den po státním převratu do reakce. Irsko ho zažilo. S tlukoucím srdcem, ale němý, provází Dublín neohroženého Grattana do sněmovny, jenž jde, aby podal ohlášený svůj návrh na emancipaci katolíkův. Nikdo se neklame o jeho osudu. Jakž měla by servilní většina ještě i nyní býti pro volitelnost katolíků a pro reformu sněmu? Vyslechli úchvatnou řeč spravedlivosti a vlastenectví, jakoby se jich netýkala a zamítli šmahem všechno. Nyní jest ale také loyalita katolíkův v koncích. Zatím co studenti university dublínské demonstrativně děkují Grattanovi za jeho snahy šlechetné, zatím co v Belfastu advokát Wolf Tone s odvahou nevídanou přisáhá „Hannibalovu pomstu" zrádné Anglii a svolává veškeré upřímné syny zeleného ostrova, aby nedleli „svrhnouti anglickou tyranii, obnoviti neodvislost Irska a zříditi republiku na širých základech svobody a rovnosti" — lid katolický po všech končinách přidává se k „spojeným Irům," nedbá stíhání, ba ani náhlého soudu a na valném sjezdu položeném do Dublína ke dni 9. dubna 1795 činí usnešení, jakých měl činívati dříve. „Opírajíce se o věčná práva člověka i národa," prohlašují účastníci každý svazek s Anglií za zhoubný a zkázný pro Irsko. Burke darmo varuje, „aby považili, zda Irsko postavené mezi Anglií a Francií může kdy býti neodvislým (!) a zdali jakobíni francouzští budou víry jejich lépe šetřiti než Angličané?" Výstraha přichází pozdě. Doba trpělivého uvažování a čekání minula, zbyl jen pocit zklamání, útisku, zbyla jen trpkost a žízeň po osvobození se a pomstě. —

V zátiší Původní kresba od Adolfa Liebschera.

X.

Z povzdálí duní hromobití velikého boje republiky francouzské se starým světem; a v čele zpátečnického toho světa bojuje Pittova Anglie! Pud národní utlačuje v ní všechnu lásku k svobodě, reakce prostopáší ve vlasti Miltonově jako za nejtemnějších dob Stuartův a syn Chathamův vůči hrstce republikánův obnovuje starý hrdelní zákon o velezradě z časův Edvarda III.! Právo petiční a shromažďovací zrušeno, svoboda tisku utlačena, kdo směleji ozve se proti šlechtě neb vládě, stíhán žalářem a deportací. A mínění veřejné tleská pochvalu té persekuci tupé a poroty anglické posýlají houfně provinilce politické do trestnických osad australských!

Jinak v Irsku. Tam buší tyranie do — střelného prachu. Dramatický rozvoj revoluce francouzské, děsná smělost její hesel a cílův, plamenná výmluvnost, heroism a sebezapření, jež ozařuje samu tu nejkrvavější hrůzu, budí v zraněném a rozdražděném porobenci irském všechnu paměť utrpených křivd a žízeň po svobodě téměř šílenou. „Temný hrozivý vzdor šíří se zemí a věší se jako mlha na paty rolníkovy.“ Guvernér Cambden pořád volá o novou soldatesku. A Pitt posýlá na Irsko vojáky, kteří jsou dle vlastního svědectví generála anglického „předmětem hrůzy pro každého, kromě pro nepřítele.“ Tuto žoldáckou sběř rozkládají po kraji, tu vnucují lidu na kvartýr, aby jej vyjedla na poslední sousto a zneuctila bezbranné. Nelze se dovolati ochrany proti zvůli těch netvorův, nikde zastání, nikde práva! Nuž, tak si tedy sáhne zoufalec k nebesům pro ně, i bije se na zdař bůh, staň se co staň.

Než jaké to překvapující divadlo? Jaký to lid, který spěchá na pomoc žoldákům anglickým proti vzbouřeným sedlákům katolíkům? Ejhle, nejzlovolnější úklad, na nějž mstivá reakce anglická připadla. Pomocí hierarchie anglikánské sosnovala ve vší tajnosti svoje spiknutí proti národu: na zámcích oné zvrhlé šlechty, která ovšem měla hojně příčin třásti se před pomstou oloupené chudiny irské, ozbrojila kde jakého fanatika protestantského, aby mělo také Irsko svoji Vendeji! Mluvíme o pověstném spolku „Oranžistův“, založeném dne 21. září 1795 v zátiší odlehlé vesnice Longhallu na statku obskurního Sasíka „k uhájení převahy církve protestantské v Irsku a k zabezpečení trůnní posloupnosti domu Brunšvickému“ všemi prostředky, jakých jen zloba, fanatism a barbarství schopny jsou. Toryové, ba sami princové angličtí přistupují k spolku, jenž nabývá tím privileje k beztrestnému páchání všeliké ukrutnosti proti lidu irskému.*)

Bylo v dnech listopadu r. 1795, když tito supové tyranie britské prvně vrhli se v hrabství Armaghském na katolíky a přemohše je, způsobili řež strašlivou. To stačilo. Nechť kněží katoličtí, uděšeni atheismem francouzské revoluce, zdržují lid jak chtějí, on vrhá se po tisících v náruč Spojených Irčanův, vedených bystrým Wolfem Tonem a lordem

---

*) Odtud nemine podnes v Irsku den 12. července, aby nestrhly se bitky mezi lidem katolickým a oranžisty, oslavujícími vyzývavě vítězství Viléma III. Oranienského nad Iry v osudné bitvě na řece Boyně.

Fitzgeraldem, kteří mu tisknou do ruky zbraň a do duše heslo: „Nadešla hodina činu.“ — Vláda, buď že zmýlena věrností kněžstva katolického, podceňuje to hnutí, anebo, jak se mnozí domnívají, naschvál si ho nevšímá; zdá se býti cele zaměstnána fedrováním oranžistův, a neví, že Wolf Tone a lord Fitzgerald odjeli tajně do Londýna, kdež měli rozmluvu s Foxem, a odtud do Paříže, kdež vyjednávají o — vpád republikánských vojsk francouzských do Irska ... Tak daleko dospěly věci v Irsku rok po odvolání Fitzwilliama. Až se počne dějeprava zabývati vřeleji psychologií národův, nezastane věru tak hned vděčnějšího předmětu nad tuto stať dějin irských, jež zrcadlí se ostře v pamětním spisu, který sepsali vůdcové „Spojených Irův“ Emmet, Macnervin a O'Connor v žaláři krátce před popravou. „Z počátku“, vypravují na smrt jdoucí, „byl spolek náš rozhodně loyální a nesměřoval než k vymanění katolíkův z poroby a k reformě parlamentu. Ještě r. 1792, kdy tedy již bylo úplně jasno, kterak vláda irská zcela závisí na vlivu londýnském, Spojení Irčané nicméně byli věrnými. Teprv zkušenosti roku 1795 — onen to urputný vzdor vlády proti každékoliv opravě, ono zničení všech nadějí vzbuzených, — učinily Spojené Iry zbojnými. Přicházeliť jsme k poznání, že jest právě tak snadno docíliti revoluce jako reformy; tak tvrdošíjně odporováno snahám opravným. Události den co den utvrzovaly nás v tomto přesvědčení. A když jsme shledali, že naše síla nestačí, abychom překonali všechno to zlo, když jsme viděli, že není spásy Irsku, pokud jest v područí Anglie, tu jsme se obrátili na Francii, které byla sice reforma parlamentu irského věcí velmi lhostejnou, avšak odtržení Irska od Anglie věcí velice důležitou.“

Během léta 1796 vzpoura propukla. Šíří se bleskem z ohniska svého, krajin to severních na jih a udržuje přes nezřízenost svou vojsko anglické v stálém napnutí. Do října rozmohla se tak dalece, že Pitt se přiznává: „Vtrhnou-li nyní Francouzové do Irska, jest toto pro nás ztraceno na vždy.“ I posýlá chvatně lorda Malmesburyho do Paříže, aby za každou cenu sjednal s Francií mír. Než Francouzové znají si vysvětliti, odkud ta náhlá dychtivost po míru při nadutých synech Albionu, a nemají s mírem na spěch. Protahují jednání, připravujíce se zatím ku — vpádu do Irska ... A jakmile byl general Hoche s přípravami hotov, dáno lordu Malmesburymu za odpověď, aby do 24. hodin opustil Paříž, loďstvu francouzskému však rozkaz, aby vyplulo ku břehům irským a vysadilo na ně 20.000 mužův vojska, které se mělo bíti za neodvislost zeleného ostrova. Avšak sám osud spiká se proti nešťastné zemi a pomáhá Anglii: strhly se bouře, vlnobití roztrhlo loďstvo francouzské ve dví, admirál Daendels přistál s bídou na jednom, Humbert na druhém konci Irska a takto od sebe odděleni, netroufají si Francouzové vniknouti do nitra. Vláda anglická zatím špehy svými dobře zpravena, rozvinuje veškerou svou brannou sílu v Irsku, svolává milici a oranžisty do zbraně, pobádá kněžstvo katolické, aby napomenulo lid ... a tento zlekán i ustrašen, skrývá zbraň a tichne ... Tak bylo panství Anglie nad Irskem poznovu zachráněno. Ale „pouhou toliko náhodou“ — musili sobě v Londýně doznati. Věc učinila na čivy Pittovy vskutku také dojem hluboký, přece ale pohříchu ne dosti mocný, aby jej naučila spravedlivosti k Irsku. Naopak. Starý

systém po příhodě té jen utužen, na Irsko uvaleny větší daně a přirážky mimořádné, vláda podporuje oranžisty již zjevně co stranu svou a stíhá za to Spojené Iry na potkání. Účinek toho jest přirozený. Spojení Irčané pracují zdvojenou silou o své organisaci, jednota jejich čítá již přes 100.000 jonákův, a neohrožený náčelník jich Wolf Tone udržuje stálé spojení s Francií, kdež zatím jmenován slavný generál Bonaparte vůdcem armády protianglické. Zabezpečena nová výprava ku břehům irským na rok 1798. — U vědomí tom Spojení Irčané prohlašují dne 19. února téhož roku, že nadále žádného usnešení obou parlamentů dbáti nehodlají a toliko o úplné odtržení Irska od Anglie usilovati budou ... Kostky byly vrženy, mezi Anglií a Irskem nebylo odtud jiného rozsudího krom ručnice a meče. Však štěstí i tentokráte zůstává věrno Anglii, jako Irsku bída. Povstání mělo dle úmluvy propuknouti rázem po všech končinách zeleného ostrova dnem 23. května. Vláda anglická však již v březnu byla z r a d o u zpravena o všem. Znala netoliko síly spiklencův, ale i jména veškerých náčelníkův jejich. Nicméně zůstala nečinnou až po sám předvečer děje. Tu však v noci na 21. května vyvinula veškerou ráznost svých biřicův a žoldákův. Rázem zaplaven jest Dublín schystanými silami vojska a všickni meškající tam vůdcové spiklencův jsou zjímáni; mezi nimi i lord Fitzgerald, jenž v zápase s pochopy zraněn tak těžce, že třetího dne ve vězení skonal. — Hlavní město Irska nemohlo se více hnouti. Za to ale venkov, vida že beztoho vše jest zrazeno, vrhá se střemhlav v zoufalý boj, jenž po dlouhé neděle naplňuje Irsko zděšením neustálým. Ukrutnosti neslýchané dějí se s obou stran; Irové se bijí s heroismem lidí, pro něž nemá život již určení jiného krom pomsty, a kteří se nehrozí ničeho více, kromě návratu v porobu. Avšak Angličané jsou lépe secvičeni, lépe vyživeni, ozbrojeni i vedeni, a tudíž vítězí znovu nad Iry, jako od staletí ... Do jeseni byla tragoedie u konce. Francouzové přistáli v počtu 4000, když revoluce irská již zápasila se smrtí, na spustlém pobřeží irském, upadli do zálohy anglické a musili se po chrabrém zápase vzdáti v zajetí ....

Nyní konečně byla síla Irska zlomena a Pitt stál u c í l e třináctiletého úsilí svého. Cíl ten slul: z a h l a z e n í s v é z á k o n n o s t i irské. — t. j. zničení sněmu irského.

XI.

Oběť dotlačena na pokraj propasti ... Ale tu, na samém srázu, ouzkost smrtelná probouzí znovu energii její, ona zalomcuje svými pouty a posledním napnutím sil brání života svého. Chvíle heroického zápasu, pak ale srdcelomný výkřik a ... genius Irska zahalil svou tvář.

General Cornwallis, týž, který druhdy tak neslavně obstál proti lidu americkému, jest nyní pánem Irska, v němž panuje hrobový klid; klid to udupaných, klid to národa, jenž zuby skřípaje svíjí se pod železným kročejem násilí. Dragonády zdecimovaly celé obce, oranžisté řádili do zvůle, vojenští soudcové naplnili žaláře a zaměstnali kata do únavy. Možnoliž si žádati příznivější chvíle k uloupení práv národa? Jindy byl by neodolatelný výbuch hněvu obecného zdrtil každý pokus

podobný. Ještě před třemi roky na pouhou pověsť, že vláda domlouvala sněmovníkům, aby obětovali samostatný sněm irský jednotě říše, lid dublínský vzbouřil se a vraziv do sněmovny, počal jímati sněmovníky. Ale nyní byl lid sražen k zemi, síla jeho schromena, všeliký odpor nemožný. Ba hůře ještě. Občanská válka, zaviněná politikou Pittovou, byla se ve Wexfordě a mnohých krajinách jižních zvrhla v divoký boj plemenný a náboženský. Odtud staré vášně a hněvy znovu vyvřely, každý protestant jest v očích katolíkův oranžistou, a každý katolík v očích protestantův úkladným papežencem. Vítají tudíž mnozí protestanté irští nyní každé politické spojení s protestantskou Anglií; zjednáváť ono víře jejich sílu a nadvládu.

Avšak Cornwallis se neklame. Potřásá vůbec nad celým plánem Pittovým hlavou, i soudí, že by ministři angličtí jinak se rozhodli, kdyby znali lépe poměry irské; především ale varuje, aby se nedoufalo ve zdar věci, pokud většina lidu katolického bude proti ní. Pitt uznává důvodnost té výstrahy i jme se tudíž lákat katolíky. Vzkazuje biskupům a vůdcům jejich ústy Castlereaghovými, kterak prý ministerská rada v zásadě jednohlasně prohlásila se pro osvobození katolíkův, kteréž prý dříve bylo povážlivým, však po splynutí obou zemí bude prospěšným . . . Slibuje kněžím katolickým podporu státní, zrušení povinnosti desátkův pro církev anglickou atp. — Touž chvílí však opět ve vší tajnosti vnadí protestanty irské. Nechť prý uváží, jak budou rázem zcela jinak státi proti katolíkům, když budou se moci opírati o celou sílu velkého protestantského národa britského, když z menšiny stanou se většinou . . .

Avšak na tom není dosti. Vrchní tajemník státní, Castlereagh, v Irsku provádí ještě jiné věci: Již v listopadu r. 1798 svěřuje se Wickhamovi, že skoupil šťastně veškeré noviny irské po krajích a že má pro získání mladších advokátů pohotově sumu 50.000 zl. — Tím počíná onen světopověstný útok korrupce, kterým oloupeno Irsko o svůj parlament a který nemá snad v dějinách sobě rovného. Neméně než 12 milionů a 600.000 zl. věnovala vláda anglická na skoupení sněmovníkův irských, aby prodali parlament vlastní. Pouze majitelům „shnilých volebních míst" darováno 84 milionův, aby oželeli svého privileje a snad ze sobectví nehájili práva irského. Podpláceno a porušováno ve všech podobách s úsilím a drzostí všeho studu prázdnou. Takměř na tržišti nabízeny pense, povýšení do vyšších tříd stavu šlechtického, sinekury, panství a hotové peníze za zrazení samostatnosti země. Lord Fitzgibbon, tento hnusný prototyp člověka, v němž vyhasla všechna láska k vlastnímu národu, tento „Irčan," který stále tupil a zlehčoval vše, což irského bylo, — veřejně nazýval každého bláznem, kdoby se nedal koupiti k odstranění toho, co prý beztoho bylo od jakživa nesmyslem . . . Přece ale cítili podlí ti porušovatelé mravnosti veřejné, že by bylo dobře, kdyby se zločinu dal ověsiti plášť onačejší; a ubezpečeni hierarchií katolickou jako protestantskou, jali se za nátlaku veškeré moci státní sbírati mezi lidem podpisy pro Unii; avšak přes to, že v Munstersku, v Corku a Sligu sami kněží katoličtí pro věc Pittovu agitovali, nesehnáno než všeho všudy 3000 podpisův. Za to ale proti Unii sešlo se protestův pokrytých 700.000 pod-

pisy. Ano, jak odporným byl obraz nepokrytého onoho podplácení a porušování: tak radostným zjevem jest vznešený ten odpor, jaký kladou neporušitelní vzdělanci irští bez rozdílu víry a národnosti ráně dopadající na společnou vlast. Nejen že mezi advokáty nenašla vláda ani jediného, který by vzal jidášské zlato její, nejen že pod předsednictvím statečného dra. Saurina veškerý sbor advokátů dublínských klade protest proti zničení sněmu irského: ale v samém tom úřadnictvu vládním jsou vlastenci, kteří raději dají se zbaviti chleba a odsouditi s rodinami svými do bídy, než by se propůjčili k zardousení práva. Celé řady jich vyhání vláda z úřadu a nahražuje kreaturami svými, lidmi to neschopnými a bezcharakterními, jimž lid na potkání okazuje své opovržení. Ba i mezi oranžisty objevují se povahy, odvracející se s ošklivostí od tohoto řádění korrupce a planoucí odporem proti takovémuto rozřešení otázky irské.

Což ale nad jiné vyniká: jest šlechetné počínání si ústředního komitétu katolického, jehož stanovisko osvědčuje mladý advokát Daniel O'Connell, onen pozdější vůdce národa irského, těmito památnými slovy: „Kdybychom měli voliti mezi obnovením trestních zákonův a mezi zavedením Unie: tož volíme bez rozpakův — trestní zákony co menší a snesitelnější zlo. Chcemeť raději spoléhati se v spravedlivost svých bratří protestantů irských, nežli dobrovolně spoutanou vlast složiti k nohoum cizákův." —

Za takové nálady duchův, po takových přípravách svolán r. 1799 parlament irský ku samovraždě své: Grattan, zachvácený těžkou nemocí, v něm scházel. Ale za to dostavili se Plunket, Saurin, Bushe, Burrowes, Ponsonby, — slovem, celá ta řada statečných obrancův vlasti, zbyvší po hrůzách minulých Irsku. Vláda předkládá osudný návrh. První proti němu vyvstává Plunket. Počíná s líčením politiky vládní kreslí ten obraz země zdrcené, jak se na spoutanou a zraněnou krade násilník, aby ji obral v bezbrannosti její o poslední skvost... „Habeas Corpus acta zrušena, svoboda shromažďování se lidu odňata, slovo pravdy utlačeno dlaní biřicův a žalářníkův: aj jaká to chvíle příhodná k řešení životní otázky národa!" Jakobini francouzští v nejkrvavější své hrůze nedopustili prý se podobného zločinu, o jaký ukládá této chvíle „slavná bojovnice za věc civilizované Evropy" v bezbranném Irsku. „Avšak," pokračuje hlasem, v němž třese se veškerá trpkost vlasteneckého srdce jeho: „sebe samy zničiti můžete, leč parlamentu irského zničiti nemůžete. Trůníť v srdcích lidu. Máť svůj oltář v nejsvětější svátosti ústavy; jest nesmrtelný jako ostrov, který jej ochraňuje. Právě tak mohl by se šílený samovrah domnívati, že čin, který zničuje tělo jeho, může též zničiti nesmrtelnou duši jeho." — „Vyzývají vás" — řečnil Bushe, „abyste zmařili svou neodvislost. A komu ji máte vydati? Národu, který od šesti století vás utlačoval s krutostí, jež rovnala se toliko nespravedlivosti jeho. Zbavujíce se vlastního sněmu máte se podrobiti parlamentu britskému, onomu to parlamentu, který v okovy spínal váš obchod, mařil každou vaši snahu, udolával všechnu vaši vůli, hyzdil vaši důstojnost a s posměchem odbýval nároky vašeho ústavního práva. Onomu parlamentu, který nikdy po dobrém Irsku nevyhověl, který do poslední chvíle, pokud jen mohl, zadržoval všeliký prospěch,

od kterého jste se nedožili jediného dobrodiní, ale kterému jste musili všechno, co vám náleželo, vyrvati jako krůpěj krve jeho!“

Možno-li ještě rázněji mluvil Saurin: „Bude-li kdy vlasti vnucena proti její vůli zákonodárná Unie, nebude skutek ten právně ničím, a odpor proti němu nebude žádnou vzpourou proti zákonu, alébrž bojem proti uchvatitelstvu. Můžete Unii té dáti podobu zákona, ale nikdy nemůžete jí vtisknouti božský znak práva, závazného pro svědomí lidská. Podrobíme se jí, pokud Anglie bude silnou, avšak odpor proti ní zůstane vždy povinností, a projev odporu toho pouze otázkou chytrosti.“ A Burrowes doložil: „Uvažuju-li, jaké pocity hořké plodí tento hanebný pokus o zloupení svobody národa, pomocí zrady, podplacení a násilí: neváhám říci, že odumře na této půdě poslední jiskra přízně k Velké Britanii, jakmile opatření to projde, a že od té chvíle rozšklebí se mezi oběma národy propast nevyhladitelného rozhořčení a zášti!“

Toto mohutné a svorné vystoupení všech talentův oposice, tato vášnivá obrana vlasti z pola již ztracené, vnesly postrach do řad skoupených zlatem anglickým a návrh vlády jest na nejvyšší úžas Pittův zamítnut 109 hlasy proti 104. — Dublín projevil svou radost všeobecnou illuminací a národovci činili vše, aby vítězství svému zajistili platnost trvalou. Opět zákmit naděje, však jen, aby obloha tím spíše zatáhla se chmurami nejtemnějšími. Despotism napjal poslední své paky. Nové kupování hlasův a terrorism zdvojený. Ulice dublínské trčí bodáky anglickými a po Irsku rozloženo jest neméně než 120.000 mužů anglického vojska, když v květnu r. 1780 vláda podruhé klade aktu o unii na stůl dolní sněmovny irské ... Tentokráte Grattan dostavil se v boj. Než jaký to pohled! Hlava slabostí k prsoum skleslá, oko hluboko vpadlé, tvář vyzáblá a na smrt bledá: tak vleče se opřen o rámě dvou přátel, ubohý do síně sněmovní. Jest oděn uniformou bývalých dobrovolníkův.

Při zjevu tom nastává všeobecné utišení, jakési elektrické chvění zdá se projímati celou sněmovnu, pak ale zavzní s galerie nadšený jásot, v nějž propuklo ryzí srdce lidu. Tu pozvedá se Grattan a žádá za slovo. Oko jeho jiskří se a tvář polévá ruměnec hlubokého rozčilení. Ale v tu chvíli klesá opět slabostí překonán v křeslo a žádá, aby směl mluviti sedě. Dopřáno mu toho. A nyní objevuje se divadlo, že vznešenějšího sotva kdy zřel který parlament světa. Objevujeť se, jaká jest mohutnost ducha a vůle lidské nad tělem, čeho zmůže zápal nadšení a síla genia v člověku. Jakmile se vznítil oheň výmluvnosti jeho, jakmile anděl nadšení dotkl se bledých jeho rtův, jakmile před duchem řečníkovým vyvstávaly dávné scény zápasův zde vedených a hlahol dávno neslyšeného jásotu donikal k sluchu jeho: aj tu zdála se prchati nemoc, tělo jeho vůčihledě nabývá křepkosti, hlas jeho síly, pohyby jeho velitelské takřka energie a posléz bouří jeho výmluvnost sněmovnou, jako za dob mládí. Řečnil přes dvě hodiny. A řeč jeho plna epigramův a myšlének hlubokých. Vyvrací jeden důvod ministrův za druhým a končí posléz: „Věc, kterou chcete koupit, nedá se prodávati, jestiť to — svoboda! Ústavnost Irska snad pro nějakou dobu zničíte, ale povahu národa irského nezničíte! Však to shledají ministři koruny, lze-li národ tak

starý, tak statečný potlačiti pro vždy! Svoboda dosáhne opět svých paprskův zlatých a vzkřísí život vlasti teplem zdvojeným. Proti zásadám jejím neobstojí hlasy loyality na dlouho. Loyalita jest ušlechtilým citem, ale loyalita bez svobody není než korrupcí! Prázdné, liché slovo „Unie“ neodolá pravdě svobody. Jednota! Toť politika moudrá i hluboká: ale jednota bez rovného práva, bez rovné cti a váhy, jednota bez sjednocených srdcí, bez vlastní vlády domácí a bez irského parlamentu: toť lež a křivda, toť záhuba, podmanění, bezectné zotročení, ale nikdy žádná jednota! . . . Než nemám vzdor všemu tomu vlast svou za ztracenu. Vidím ji ve mdlobách, ale mrtvou není. Ač leží v hrobě svém bez hnutí a bez pomoci, — však na rtech jejích vane dech života a na tváři prozařuje krásy ruměnec!“ „O nezahynulas, drahá vlasti má! Tvé krásy prapor vláti bude dál a loď tvá bouřím věků odolá!“ „Nechať dvořan svine plachtu svou a řídí lodičku své lehké víry, jak a odkud vítr zavěje: já zakotvím a vytrvám na lodi, pokud jediná jen kleč z ní zbude, věren svobodě, věren Irsku až do skonání jeho.“ — — Domluvil. A kdyby výmluvnost lidská dovedla spasiti národy, nebylo by Irsku potřebí bývalo žádné obrany další.

Ale zatím již vše bylo marné. Zlato anglické dokonalo své dílo... Od hlasování do hlasování byl Grattan poražen, ažtě posléz dne 26. května r. 1800 sněmovna irská 118 proti 73 hlasům vyřkla nad sebou ortel smrti. —

Lid chtěl zrádné poslance kamenovat; leč, bodáky anglické zaštítily zradu.

Marně tolikéž v parlamentě anglickém Grey, Sheridan a Byron protestují proti této „Unii žraloka s kořistí jeho“; marně požadují, aby byl parlament irský rozpuštěn a lidu aby bylo zůstaveno rozhodnouti volbami: Pitt odbývá vše, co zřejmý prý, ba makavý jakobinism! — Tak jest zločin dokonán. — Dnem 1. srpna jest Unie anglo-irská zákonem, Irsko sklesá na pouhou provincii a posýlá poslance své do Londýna. —

* * *

Přes sedmdesát let minulo, však potlačený národ Irův posud želá svobody zlaté a povzhlédá s ovlhlými zraky na monumentalní budovu někdejšího parlamentu svého, z které mu učinili Angličané — bursu.

U hektometru 23.

Napsal

Jan Lier.

„Hej — rup! Hej — rup!“

„Počkejte!“ zvolal muž v modrém obleku s bílými knoflíky a stříbrnými prýmky; položil se na příč přes trať a přimhouřiv levé oko, hleděl pravým po lesklé ploše pásma kolejnic.

Osmahlý dělník z „party“ přejel si obrácenou rukou zpocené čelo a vyňal ze záňadří veliké staré hodinky.

„Pane dozorče, padla,“ pravil, obrátiv se k muži na zemi ležícímu.

„Padne, až se mi zlíbí!“ utrhl se dozorce. „Zdvihejte dále — pomalu — u vás, Tumlíři, nejvýše — asi o prst.“

„Hej — rup! Hej —“ zanotovala parta, dřeva praštěla, šrouby a hřeby vrzaly.

„Dost! Dost již!“ křičel dozorce. „Přetáhli jste — půl hodiny práce s napravováním. Ďas aby s vámi pořídil. Padla — trhani!“

Odhozené nástroje zazvonily na kolejnicích a štěrku, na lících dělníků pohrál si potměšilý úsměv a v jejich rukou se objevily ohromné skývy černého chleba, důkladné zavěrací nože, pečené brambory a lahvičky všech tvarů i barev. S klidnou rozvážlivostí grandseignerů uvelebili se dělníci k snídani.

„Pane dozorče,“ vypustil pracně majitel hodinek z úst, zaměstnaných rozemíláním podešvové kůry.

„Co chcete?“

Na místě odpovědi ukazoval dělník nožem stranou.

Dozorce pohledl nevrle přes rameno na cizího muže, kterýž nepozorován za pracující partou na kameni byl usednul.

Svalnatý, souměrně rostlý cizinec, oděný sešlou uniformou vozatajce, povstal, položil hůl na kámen a sejmuv polo vzdorovitě, polo zdvořile čapku, přikročil blíže; krok jeho byl mdlý a levou nohou lehýnce napadal.

„Hledám práci,“ pravil usmívaje se tak, jakoby odřeknutí očekával.

Dozorce prohlédl si neznámého; nelíbila se mu valně cizincova pěkná, hustými černými kučerami pokrytá hlava, ani do zlatohněda opálená tvář s výrazným profilem, obrovskými kníry nad vzdorovitě

sevřenými rty, ani černé, tajeným žárem svítící oči, nad nimiž se klenulo husté, pod čelem srostlé obočí.

„Odkud jste?“ obořil se naň dozorce.

„Přicházím z daleka, z Olomúce. Nabízel jsem všude cestou své ruce a zvykl jsem si již na odbývání —“

„Však vyhlížíte, jako byste chtěl vypálit!“

„Odbudete mne také?“ tázal se neznámý s týmže úsměvem jako prvé, mačkaje křečovitě čapku.

„Ano. Tuláky neberu do práce,“ odfouknul si oslovený.

Cizí muž sklopil hlavu a sehnul se pro hůl; při tom utkvěly oči jeho na číslici 23, vytesané v kameni.

„Ach, moje číslo, — moje číslo,“ mumlal s uspokojením a smál se na partu jako pomatený.

„Co blábolíte?“ ozval se Tumlíř. „Takový kámen se jmenuje hektometr čili profil a znamená puntík, třiadvacet set metrů od první stanice vzdálený. Chcete ho vsaditi do lotterie?“

„Třiadvacítka byla v mém životě vždy osudným číslem. Nejprvé když jsem se narodil, — bylo to třiadvacátého —“ odpovídal cizinec více sobě, než surově se smějícím dělníkům.

„Poslouchejte,“ kývnul naň majitel hodinek, nacpávaje si dýmku. „Jak se jmenujete?“

„Vojtěch Skurzok.“

„Polák — co?“

„Ano.“

„Hm!“ Dýmka byla nacpána; parta sledovala napnutě obezřelé zapalování tabáku a hovor obou mužů.

„Vy, Skurzoku, stará vojno, povím vám něco. Musíte vědět, že jsem také sloužil, — proto s vámi mluvím, — známe se, — he? Také jsem si vysloužil žebráckou hůl. Nu nechť! Ale dejte nyní pozor! Zde po trati od stanice Libenické až k stanici Mirotínské mám koupenou trávu po stráních úvozů a hrází; jest čas k sečení a žena mi stůně. Vezmu vás na týden do práce, dostanete otep slámy pod hlavu a nějakou čtvrtci bramborů denně — je-li vám libo.“

Skurzok podal mlčky dělníkovi ruku.

„Odstěhujte se tedy do svého bytu,“ pokračoval pán, ukazuje troubelem dýmky přes rameno, „Jděte podle tratě až ke stanici Libenické, pod ní v příkopě naleznete slaměnou boudu hlídačskou. Tam se ubytujte — chcete-li s rodinou —“

„Hahaha!“ smála se parta něžnému vtipu a pronášela různé sice, ale veskrze důmyslné domněnky o rodině Skurzokově.

„Vzhůru, líná chaso. Ku práci!“ velel dozorce.

„Hej — rup! Hej — rup!“ ozývalo se za chvíli opět v okolí hektometru 23 a za týden zas; běžíť zde dráha po vysokém sice, avšak v bařině založeném náspu, kterýž stále se rozbíhá, klesá, občas nasypávání a téměř neustálého zdvihání vrchní stavby vyžaduje.

Poboční trať Libenicko-Mirotínská byla původem předčasných šedin inženýrových; vychází ze stanice Libenické a opisuje kolem vsi Dolan veliký oblouk, jehož tětivu tvoří vozová cesta, vedoucí z Libenice skrze Dolany do Mirotína a přetínající u hektometru 23. dráhu. Až k hekto-

metru 21. jde trať lučinami, ale odtud v ostrém záhybu bezedným močálem a vbíhá již u hektometru 25. do hluboké rokle, v níž počíná prudké, až do stanice Mirotínské pokračující stoupání.

„Každý od Mirotína přicházející vlak může sraziti vaz u třiadvacítky," říkával inženýr všecek zoufalý a několik dnů po Skurzokově nastoupení sekáčského úřadu vítal strojníka přijíždějícího vlaku obvyklou otázkou: „Zdrávi přejeli?"

„Hm, zdrávi, ale stroj se mi šlakovitě houpal."

„Signalisovala vám druhá parta nebezpečí?"

„Signálový terč byl zaražen v banketu, ale z party byly k spatření pouze lopaty a kopáče."

„Což dozorce?"

„Ani vidu ani slechu."

Inženýrovi naběhly žíly na čele.

„Opatříte mi okamžitě dva muže k draisině," velel, obrátiv se ku strážníku, „nechť za pět minut jsou připraveni u výhybky č. 14!"

Strážník se obrátil v letu a pouze obratným uskočením vyhnul se srážce s mužem v ošumělé uniformě, vrávorajícím pod tíhou kupy sena, jež mu plece i hlavu zúplna zakrývalo. Tento muž dovlekl své břímě na konec nádraží, sestoupil do příkopu k slaměné boudě a složil tu seno; pak zahalil se do plachty a dlouhými kroky dal se k Dolanům, zrychloval stále svůj chod a zahnuv do aleje, dal se divým úprkem v běh.

Zatím svolával inženýr pět, deset, patnáct minut všechny blesky na hlavy nedbalého dozorce a nemotorných dělníků, kteří jej svou loudavostí zdržovali.

Konečně vyjel.

„Jeďte, jeďte!" křičel bez ustání na dělníky, z nichž pot se jen lil a draisina řinčela v skoku po kolejnicích. Avšak trať stoupala a v panu inženýrovi kypěla zlost, která jej zastavila u strážníka č. 1., u něhož si odlevil vypeskováním, zastavila jej u hektometru 10., kdež setkal se s děvčátkem po banketu se džbánem v ruce si vykračujícím.

„Dceruško, jsi ty Balcarova?" oslovil je.

Děvče se naivně kolem sebe usmálo, zakrylo si tvář zástěrou, přes niž její oči vykukovaly.

„Mluv přece!"

Dítě kývlo hlavou.

„Kam jdeš?"

„Do Libenice pro pivo. V Dolanech už došlo."

„Komu?"

„Tumlířovi, on má dnes veselku v dolanské hospodě," chlubilo se děvče.

„Jest na veselce také pan dozorce s druhou partou?"

Draisina sebou prudce hnula, děvče uskočilo do polí a běželo stezkou dále.

„Nemotorové, co děláte!" obořil se inženýr na oba zaleknuté, skroušeně na kliku vozíku pohlížející dělníky. „Zavolejte ji."

„Madlenko, Madlenko!" křičeli oba poslušně a zároveň hrozili přes inženýra děvčeti.

Madlenka ubíhala seč jí nohy stačily.

„Hloupá husa," bručel inženýr. „Nechte ji, — v před!"

Jeli, — až k hektometru 15, kdež pracovala první parta, vyměňujíc kolejnice; zdržení, přenášení draisiny. Jeli až ku strážníku č. 2, který chytal v příkopě žáby, což vzbudilo dlouho trvající nelibost inženýrovu. Jeli až k hektometru 21., kdež vystupovala trať z hustého vrboví a olšoví lučin na pustou pláň močálu.

„Hej — rup! Hej — rup!" ozývalo se hlučně u hektometru 23. a inženýr domníval se na okamžik, že má vlčí mlhu, vida druhou partu v potu tváří se lopotiti.

Nastal výslech. Celá parta i s dozorcem byla hotova přisáhati na svou nevinnost, celá tvrdila jako z jedněch úst, že v čas vlaku nakládala v lomech u hektometru 26. štěrk. O Tumlířově svatbě sice dělníci věděli, byli však uraženi domněnkou inženýrovou, že zarudlé obličeje by pocházely z dolanské hospody.

Inženýr měřil hněvivě jednoho po druhém, oči jeho utkvěly posléze na bledém zpoceném muži v ošumělé uniformě, jehož prsa mocně pracovala.

„Pojďte blíže."

Muž přistoupil, vzpřímil se a salutoval po vojensku.

Dozorce rychle naškrtal tužkou cosi do své knížky.

„Jste v práci? Jak dlouho?"

Dozorce předešel odpovědi mužově, podav inženýrovi knížku.

„Č. 23. Vojtěch Skurzok v práci ode dne 23.," četl inženýr.

„Velmi pilný a řádný dělník," lhal dozorce.

„Jest nemocen?"

„Utahal se při nakládání štěrku."

Inženýr vrátil dozorci knížku.

„Zpátky do Libenice," velel.

„Hej — rup! Hej — rup!" znělo opět za ním, draisina řinčela, zahnula do vrboví a jednotvárné pokřikování party zanikalo v dáli.

„Skurzoku, vy jste anděl a to s notnýma křídloma," lichotil dozorce, když draisina zmizela z obzoru party. „Bez vás byli jsme já i celá parta ztraceni. Zachránil jste nás a my vám této služby nikdy nezapomeneme. Ale nyní hajdy na veselku Tumlířovu, píte a jezte za nás, my dnes již nesmíme s inženýrem žertovati."

Skurzok se chladně odvrátil od vděčné party.

„A dnes ještě se odstěhujete z boudy do mé chalupy," volal za ním Galát, majitel hodinek.

„Běta má ženicha," povídala parta.

„Běta? Toho?" usmál se povržlivě Galat. „On může býti hodný hoch, ale mojí švakrové vody nepodá. Což nevíte, že má Běta po matce čtvrt baráku, šňůru dukátů a švonepajku na každém prstě?"

„A myslíte, že by Skurzok nebral? Vždyť má oči a Běta také. K světu je podoben — —"

Byl podoben a Běta vskutku nebyla slepotou raněna; avšak nikdo nepozoroval ničeho na ní a Skurzok nejméně.

Vždyť byl „pyšný Polák", chodil jako zamrzlý, díval se do země anebo po hvězdách, jen žádnému poctivému křesťanu do tváře, neměl s nikým spolky, ale také kuřeti neublížil. Čítal a psával, avšak nikomu

nepověděl slůvka; a musil znáti vyprávět! Vždyť v Dolanech nebylo pamětníka, aby kdo z místa kraj světa byl sešel jako Skurzok.

Starosta s učitelem nevyšli z podivení, když se přebírali v papírech „pyšného Poláka" a druhý den věděla celá ves, že Skurzok byl účasten v polské rebelii, sloužil pak u Francouzů v mouřenínské zemi v Mexiku a ve vojně s Prušáky, načež jako cizinec propuštěn, vrátil se do Haliče, tam polapen a z trestu za promeškání rekrutýrky teprvé do vozatajstva vřaděn byl; měl však nehodu, že byl kopnut koněm do nohy, následkem čehož byl superarbitrován atd.

Na otázky odpovídal každému vlídně, ale pouhým potakaním nebo popřením; ani sousedům, přišedším ku Galátovým „na táčky", nehověl; Galát se proto mírně zlobil.

„Nech býti, švakře," krotila ho Běta. „Však on ví, proč je zamlklý. Kdo ví, zdali bychom se my chlubili svým neštěstím."

„Jak jsi zvěděla, že Skurzok je nešťasten?"

Svěží tvář Bětina se lehýnce zapýřila.

„Myslím tak," odbyla švakra a šla po svém.

„Přirozená šetrnost Bětina," řekl si pokojně Galát. Bylať jeho švakrová z duše dobré, upřímné a zbožné děvče, zdravím kypící, v líci krev a mléko, s nedoznívající písní na plných rtech a roztomilým šelmovstvím v pěkných hnědých očích. Z celé vsi měla nejpěknější vrkoče a byla v půli nejspíše na přeštípnutí; obzor její nebyl velký, za to však jasný a v obcování s chasou nikdy si nezadala. Za to se jmenovala „princezna Běta".

„Pyšný Polák" a „princezna Běta" dělali svým přezdívkám v obapolném styku všechnu čest.

Tak dlouho, pokud se Vojtěch neroznemohl; postonával ode dne svého běhounského kousku, kterým dozorce s partou zachránil, vzdorovitě však pracoval a pojednou ulehl, schvácen zlou nemocí.

Bylo to pozdě večer; Galát radil a poroučel, žena jeho se modlila a vařila letkvary. Běta však bez řeči hodila na sebe šátek a vytratila se z chalupy; za hodinu přišla s Libenickým lékařem.

Zakázala svému švakrovi kouření a hulákání ve světnici, své sestře modlení a naříkání a nehnula se takměř od nemocného. Švakr se z ní nevyznal; u lože Skurzokova čiperná a veselá, chodila jako bez duše a bez úst jakmile ze světnice vykročila.

„S tou holkou se něco děje," pravil ženě. Byl mrzut a zapomenul na přísahu nehynoucí vděčnosti za zachránění party.

„Člověk není pod svou střechou doma," bručel, chystaje si jednoho večera okázale dýmku k nacpání. „Ustlat pěkně tulákovi a sám si lehnout na dvůr. Potřebuje doktora! Taková stará vojna se vykřeše ze všeho a kdyby se hned na krásně se světem rozžehnal — —"

„Sestro, pomoz mi!" vzkřikla Běta. Hněvem jí tváře jen planuly a oči jiskřily. Zdvihala oběma rukama postel se Skurzokem v hlavě. Zaleknutá žena Galátova mlčky poslechla, chopila se postele v nohách a Běta si odstěhovala nemocného do své komůrky; sama si ustlala na hůře. Ovšem zbytečně, neboť sedávala celé noci v komoře, až oči měla červené a líce bledé. A když lékař konečně dovolil nemocnému po-

vstati a sedávati venku, ustlala mu Běta měkce na zápraží a sousedé se divili, jak si to děvče za humny zase bujně zpívá.

Skurzok byl ve své nemoci apatický. Ocítiv se jako rekonvalescent pod modrým nebem, usmíval se k nemalému podivení Galátově jako děcko a jeho divné oči byly rázem jako vyměněny.

Skurzok uchopil drsnou, avšak malou ruku Bětinu a vtiskl na ni vroucí polibek.

Běta se odvrátila a vytrhla prudce svou ruku ze slabých ještě prstů Vojtěchových.

„Nechte takových žertů. Přezdívají mně sice princezna, ale od vás jsem si takového zahanbení nezasloužila."

„Musím vám děkovati. Nikoli za život, — ten pro mne ceny nemá, avšak za vaše milosrdenství."

„Nerouhejte se! Život máte od boha a jemu děkujte. Já jsem vás jen obsloužila jako svého bližního a to musí beze vší zištnosti každý. Já po vašem díku netoužím, nechci ho. Byli jsme až posud spolu za dobře a buďme zas jako dříve."

Tón její řeči změknul posledními slovy, a když upřela své oči na Vojtěcha, byly zality slzami.

Jen okamžik. Pak odkvapila Běta a zastavila se teprvé daleko za vsí.

„Ne, ne, nemohu věřiti, že by Vojtěch byl tak špatný, aby se mne svým díkem sprostit chtěl. Jak to bolí, že děkuje mi za takovou malichernost, — mně, — která jsem nešťastna proto, že nemohu jej učiniti šťastným — —"

„Co ten ptáček povídá,
co na dubu sedá?
Která holka hocha má,
že je každá bledá."

zpíval si pasák při husách.

Běta svraštila čelo, pohodila hlavou a vrátila se do vsi.

U Galátových žili opět „pyšný Polák" a „princezna Běta" — nikoli spolu, nýbrž vedle sebe a prokazovali si laskavosti ze vzdoru.

A při tom ztrácela Běta barvu a Skurzok byl nový člověk; veselý, hovorný ve společnosti, úslužný k lidem, neunavný ve službě. Byl celé vsi za sekretáře a předčítatele, — vždyť vyloupnul se z něho písmák, jakým ani učitel nebýval, dokud měl nos méně červený.

Ve službě na dráze osvojil si „pyšný Polák" hračkou všechny vědomosti a zručnosti a za krátko platil i u inženýra svým věděním více než dozorce.

„Skurzoku," oslovil ho jednou inženýr, přijev na trať, „dopřál jsem si milého potěšení, nesu vám sám dekret. Jste strážníkem na čísle třetím s tratí od hektometru 16. k vašemu domku u hektometru 25."

Vojtěch přiběhl na dvůr ku Galátovým a chopiv Bětu v půli, vyzvedl ji jako dítě do výše, ač se děvče zle bránilo.

„Běto, — buď se postěhuješ se mnou na číslo třetí, aneb se položím pod vlak!"

A Běta se s ním ráda odstěhovala.

Minuly čtyři roky a na čísle třetím hospodařil párek lidí v neskaleném štěstí — vzorný, blažený muž s kvetoucí, pilnou žínkou a kolem nich se kutálely smavé buclaté děti.

Byl srpnový večer. Den uhasínal za horami a na lukách ležela těžká mlha, pokrývajíc všechno okolí hustým, neprůhledným závojem, v němž ale na krok, na dva kroky ještě zřetelně vše bylo k rozeznání.

Na strážném domku číslo 3. zazvonil signál, třikrát po dvou ranách, oznamující, že z libenické stanice vyjíždí vlak.

Škurzok objal děti a se smíchem vyšel na povinnou přehlídku trati, zkusil kladivem tu a tam plný zvuk některé chatrnější kolejnice a zvolna došel ku hektometru 23.

Z mlhy vynořila se před ním náhle ženská postava.

„Hledám tě,“ oslovila strážníka, šátek svezl se jí s hlavy a na Škurzoka hleděla bledá, vráskami bídy a vášní zjizvená tvář svadlé krásky.

Strážník ucouvnul zděšen jako před příšerou a zakryl si rukama tvář.

„Kazimíre,“ mluvila opět s líčenou něžností žena; její ruka položila se kolem jeho šíje.

Škurzok ji setřásl.

„Pryč! Neznám tě,“ vyrazil ze sebe tónem plným bezměrné ošklivosti.

„Já tebe znám,“ pokračovala zvýšeným hlasem žena. „Tys Kazimír Modrzejewski a já tvoje choť Stanislava rozená z Kieleckich.“

„Kazimír Modrzejewski padl v bitvě u Belfortu. Já jsem Vojtěch Škurzok, strážník na dráze.“

„Ach,“ smála se žena ječivým úsměškem. „Odlož přede mnou masku, můj zlatý. Škurzok padl, Modrzejewski zmocnil se jeho listin a pod ukradeným jmenem vrátil se do vlasti a oklamav svou manželku, oženil se po druhé, dopustiv se na ní hříchu do nebe volajícího, zločinu před zákonem.“

„Jsem ten, koho ve mně hledáš,“ odvětil muž s mrazivým klidem. „Jsem Kazimír Modrzejewski, který v mladické sleposti zahořel bezúzdnou láskou ku koketě bez srdce a svědomí, který obětoval své lásce štěstí svých rodičů a pojav Stanislavu z Kieleckich za ženu, upadl v ruce vydíravé rodiny, která pod vůdcovstvím jeho ženy na mizinu ho přivedla. Jsem týž Modrzejewski, jenž krvácel a šel do vyhnanství za otčinu, týž, který marně volal ženu svoji do exilu, dostávaje od ní za odpověď povržlivé mlčení a od přátel ujištění, že nemá více ženy, že Stanislava Modrzejewská žije v pohodlí a radovánkách u hýřivých příbuzných. Jsem týž Modrzejewski, který vyhnán z Francie, zaklepal na dvéře své ženy a přivedl ji — pouze do rozpaků. Paní Modrzejewská se toliko styděla za svého muže mučeníka a tento muž se pln ošklivosti obrátil a šel jako žebrák, nemající střechy, pod níž by hlavu skryl, ani srdce, na němž by spočinul. Byl chycen a musel za Škurzoka odsloužiti povinnost vojenskou — —“

„A nyní vrací se k němu kající žena, vypuzená od schudlých příbuzných a žádá na něm po právu, aby jí vrátil manžela, jeho srdce i jeho ruku.“

„Já nemám jiné choti mimo ženu mého srdce a matku mých dětí.

Já byl jsem pro tebe mrtev a tys pro mne pouhým stínem na hrobě mého bláhového snu o štěstí. Ty jsi roztrhla sama na vždy všechen svazek mezi námi."

„Neustoupím. Já ti sice odpouštím, ale chci, abys vyhnal svoji kuběnu —"

„Ani slova více! Kuběna, — ty mi odpouštíš! Můj démon z tebe mluví," zvolal muž v zuřivém hněvu.

„Poslyš, Stanislavo," pokračoval důrazně, zmírniv se násilím, „měj rozum. Zápasil jsem dosti sám s sebou, avšak moje láska zvítězila a měl jsem za to, že obětoval bych sebe i Bětu přeludu, kdybych své mrtvé ženě věrným zůstati chtěl. Učiním-li tobě nyní po vůli, zdrtím pro choutku bídné, až ku krvelačnosti sobecké cizinky pět šťastných, krásných lidských životů. Ty přinášíš mně pomstu a nežádáš ode mne lásky, nemám také žádné pro tebe. Chceš chleba a toho ti opatřím do sytosti. Jen pro bůh nechtěj překročiti práh mého domu."

„Pane Modrzejewski, já volám po svém právu a nikoli po almužně. Jdu, — avšak k soudu, aby ztrestal tvoji nevěru a vrátil mně muže —"

Bůh ví, jak se to stalo! Kladivo strážníkovo zasvištělo nad hlavou ženy, na koleje klesl bezvládný trup a za několik vteřin burácel přes něj vlak.

„U hektometru 23. přejeta neznámá žena, jež se nepochybně v samovražedném úmyslu na koleje položila. Strážník č. 3. nebyl ani na trati ani na svém místě," napsal strojník do raportu a strážník č. 3. byl přísně pokutován, poněvadž se mělo správně za to, že zanedbanou přehlídkou tratě mohl samovraždu neznámé ženy zameziti.

Štěstí se vystěhovalo z čísla třetího. Strážník chodil jako galvanisovaná mrtvola, žena i děti mořily se zármutkem a inženýr byl nespokojen; Skurzok nevkročil více noční dobou na trať.

Přišla bouřlivá podzimní noc a Skurzok válel se na loži týrán děsnými sny, z nichž probudil se s výkřikem „Hektometr 23."

„Hektometr 23," žvatlalo po něm děcko a otec vypukl v křečovitý pláč.

„Moje dítě, mé svědomí," naříkal.

„Pro Bůh, co se s tebou děje?" naříkala Běta.

„Mlč!" osopil se na ni Skurzok, náhle se ztišiv a naslouchal. Hučením vichru pronikal zvláštní lomoz.

„Vezmi lucernu a pojď," velel strážník.

Vyšli ven; měsíc chvílemi prohlédl roztrhanými mračny a při jich svitu spatřili manželé ujížděti celou řadu vozů beze stroje. Ob čas donesl k nim vítr zřetelně rachocení vagonů.

„Šest vozů, samé naložené uhláky. Ujely po svahu a při větru z Mirotína! A z Libenic vyjede za tři minuty osobní vlak! Signál — muži, dej do Libenic výstražný signál!" křičela Běta, chvějíc se hrůzou a úzkostí.

„Jest pozdě! Dříve než by v Libenici hnuli výhybkou, vletí vozy do stanice a roztříští vlak."

Pohlédl s tváří ledově klidnou a bledou ku hektometru 23. Bludičky skákaly po trati a nad bařinou zmítala se mlha v příšerných figurách.

„Běto, bůh ti žehnej, modli se za mne a opatruj děti," zvolal nešťastník, uchopil železnou páku, letěl skokem k osudnému místu, zarazil železo pod kolejnici, na níž zemřela Stanislava a vyvrátil ji nadlidskou silou šílence.

V témž okamžiku přiburácely bleskem vozy, první zaryl se u Skurzoka do země a hromový rachot rozléhl se krajinou.

Pod skupinou trosek nalezena strašně zohavená mrtvola strážníkova; pohřbili jej se ctí a slávou a v kancelářích ředitelstva se hrozně rozvadili vrchní inženýr Fanta s inspektorem Veselým.

Fanta, byrokrat od kosti, nazval nebožáka Skurzoka ignorantem, který nevštípil si do paměti §. 64. instrukce o službě na trati, jenž zní: „Ujedou-li vozy ze stanice a není-li možno zastaviti je způsobem sub §§ 62 a 63 udaným, a je-li jisto, že ujeté vozy způsobí veliké neštěstí, musí strážník tomuto neštěstí zabrániti tím spůsobem, že v jisté vzdálenosti od sebe nakupí na kolejnicích hromádky štěrku, písku neb hlíny, čímž vozy nejlépe se zarazí, aniž by náhlým zastavením přílišně poškozeny byly. Jen v tom případě, že není po ruce dostatečného materialu a nezbývá-li více času, může strážník naházeti dřev a pod. na koleje, čímž vyšinutí vozů se spůsobí. Ale pokud možno má se tak státi v místě, kde dráha běží v niveau a po měkké půdě, aby vyšinuté vozy nejmenší škody vzaly."

Inspektor Veselý dokázal však zkušenostmi, že ujeté vozy vzdor § 64. prorazily už nejednou hromádkami, rozdrtily a přeskočily dřeva a pak teprvé spůsobily neštěstí.

K nemalé žalosti Fantově a jeho družiny komisních duchů přesvědčil inspektor většinu kanceláří o důmyslu a obětavém heroismu Skurzokově.

Následkem toho dán vdově po strážníku plný jeho plat za výslužné a vřaděn do předposlední věty § 64. mezi slova „a pod. na koleje .. čímž" doplněk „aneb vytrhnouti některou kolejnici."

Ve stínu lípy.

Od

Svatopluka Čecha.

(Dokončení.)

V.

Teď hostinská, v kruh zasedajíc hostí,
pustila uzdu bystré výmluvnosti:

Což, strýčku, schází vám — krom této nohy?!
Hůř' skončil žití běh váš soudruh mnohý.

Když zájezdní jsme měli hospodu
na říšské silnici, tu povoz bídný,
jak snědých cigánů byt nepoklidný,
nám přiklepal se kdysi ku vchodu.
Pod jeho nápravou se kolébala
svítilna vetchá s žerdí strakatou,
nad polámanou obručí se pjala
děravá plachta s hojnou záplatou
a v předu budil váhavými kroky
chraptivý zvonec koník chudoboký.

U našich vrat se ztajil skřipot kol,
však nikdo s vozu nešinul se v dol.
Jen malá ručka okraj plachty zdvihla
a pod ní, s cetkou v čele bezcennou,
bělavá dětská hlavinka se mihla
pod rozedranou čapkou červenou,
jak pod lupením sprchlým růží planých,
ve věnci cůpků polorozpoutaných.

Můj posléz' k vozu přistoupil. O, běda!
Ztrnulým okem hleděla mu vstříc
ze stínu plachty nehnutá a bledá,
šediny stříbrem ověnčená líc —

tak leželo tam na pořesté truhle
v hulánském plášti tělo kmeta ztuhlé.

Až slzou polil nás ten obraz bídy!
Tvář poznali jsme starce invalidy,
jenž jedním létem ztrativ za moru
své syny oba, stáří podporu,
i manželku svou, příbuzenstvo celé
až na jediné vnouče nedospělé,
umělou rukou, zdětinštělý kmet,
dřevěných loutek urobil si sbor —
až podiv byl, jak pěkný měly vzhled,
hýbaly rtoma, otáčely zor —
a povoz přikoupiv za jmění trosku,
s hezounkou vnučkou potloukal se světem,
hrál Fausta s ďábly, Horiu a Glosku,
k úsměvu starým, k vytržení dětem.
Však nyní pán, jenž v tomto zemském důle
s vysosti nebes na nitkách své vůle
nás loutek chabých řídí životy,
ukončil rázem jeho trampoty:
kmet ku svým loutkám cestou sklonil šíji
a žití dohrál smutnou komedii.

Starcovo tělo složili jsme v síni
a v jizbu vzali děcko. Leč co nyní?
Z večera u nás tlupa sousedů
se shromáždila v hlučnou besedu
a pronášela za žbánkem svá zdání —
Co moudrých rad tu bylo na vybrání!
A často spěly hledy přítomných
za kamna v kout — jak věž tam stály věru
zelených kachlů, hladkých, ohromných —,
kde na lavičce podezděné, v šeru,
sukénkou přioděna pestrou, kusou,
hlavinku na klín pochylujíc rusou
sirota po loutkáři — ubožáček! —
seděla schoulena, jak v bouři ptáček.

Jen můj si mlčky v hostí kruhu jarém
s čepičkou zahrával, jak spůsob měl —
tu čepičku jsem ušila mu darem,
když o námluvách k našim docházel:
z modrého sametu vám byla celá,
na vrchu hvězda z perliček se skvěla
a zlatý střapec splýval do předu —
tak chodil mlčky vřavou sousedů,
až náhle čepičku svých prstů zbavil
a spůsobem svým drsným klidně pravil:

„Eh, jaké řeči! Pohřeb vezmu na se
a pro výžle pás můj se neukrátí.
Snad najdou kupce kůň a hamparátí,
pak s nebožtíkem účet vyrovná se.“

A tak se stalo. Přivykalo robě
Lidušce mojí. Podobna si v líci,
ta dítka obě, zdravím jen se rdící,
jak spářené dvě třešně lnula k sobě.
I zdomácněla u nás sirota,
za krátko uschly slze pro dědečka
a z toulavého při něm života
jen dvě jí věci nešly ze srdéčka.

Z těch první byla klisna vyzáblá,
zmořená tahem, stářím ochablá;
dívenka sirá ubohé to zvíře
kochala něhou, nepodobnou k víře.
K ní do stáje se kradla každé chvíle,
pamlsky různé schovávala pro ni,
svou „princeznou“ ji nazývala mile —
snad přezdívka, již loutkář dával koni.
I byl to pohled zvláštních půvabů;
když siré děcko, vlezši do žlabu,
objalo ručkou klisny hlavu sivou
a pohrávalo s chudou její hřívou,
ji tisklo, hladilo a celovalo,
svá tajemství s ní šeptem sdělovalo,
a když kůň starý okem velkým, tmavým
pod řasou bělavou k ní tiše zřel,
jak rozuměl by slovům jejím žvavým
a lásku láskou němě oplácel.

A vedle koně láskou výstřednou
v ní kotví loutky, v truhle okované
na půdě naší zatím uschované.
Tam přistihla jsem děcko nejednou,
jak za truhlicí sedíc otevřenou
společnost pestrou z její útroby
v sukénku stěhovalo rozestřenou,
jak hýčkalo ty němé podoby
na loktech svojich, jak si s nimi hrálo,
jak těšilo se z jejich skvoucích tret,
k nim rozmlouvalo, jich se vyptávalo,
pak odpověď jim kladlo v němý ret
té každé loutky přiměřeným hlasem
Kašpárka sopránem a Fausta basem.

Tak prošla zima. V kraj se díval smavý
hor slavný zástup, bílých čapek prost,
však s jejich boků přivalil se dravý
se zlobným hlukem do nížiny host:
potůček tichý vzkypěl jarní vodou
a na řeku si zahrál s naší škodou.

Leč za to na dvorek mi plnou dlaní
rok tento sypal boží požehnání.
Jak fazolí se z vajec vyklobalo
kuřátek pestrých na pět ošatek
a mračnu zlatému se podobalo
kol matek bílých plémě housátek,
že pouhá vzpomínka mi radost činí —
vždyť nejkrasší to pohled hospodyni!

I dětem ples byl z toho nemalý.
S housátky po lukách se toulaly
a s písněmi si v kadeř pletly vínek
z měsíčků žlutých, bílých konvalinek.

V tu dobu chlapík divné postavy
k nám zavítal. Pod čapkou s dlouhým pérem
vlas divoký se snoubil s vousů šerem
a z boty palec dral se zvědavý.
Byl poběhlý to školák, hanba rodu,
jenž s tuláky a cigány měl shodu,
žil jako ptactvo, kvítí v písmě svatém —
ač polních lilií se neskvěl šatem.
Když časem v sousedů se octnul davu
a chmeloviny duch mu vznítil hlavu,
tu vesele mu temné oči hrály
a v líci smědém smál se každý sval,
tu žití svému hlučné vzdával chvály
a šťastným sebe filosofem zval.
Tu v rozedraných pantalonech hledal
groš poslední a říkal v pustém smíchu,
že za všechnu by jmění, slávy pýchu
a všechnu světa učenost jej nedal;
svět knihou nazýval a lidstvo moli,
co prý se živí z plísně její blány
však liter neznají, jež na ní psány —
nu, zkrátka: řeči, jak je blázen volí.
Latinská slova vplítal do těch šplechů,
až čelo pokleslo na vlhký stůl:
rád býval proto viděn v mokrém cechu
a bosým filosofem v kraji slul.

Však nedávno mu po zemřelém strýci
dědictví jakés malé připadlo.
I přicházel k nám, vážnost čírou v líci,
by koupil sobě loutek divadlo.
Můj smál se, svolil. Litkup s hosty pili —
co žertů, šprýmů tehdáž natropili!
Filosof bosý v koutě za kamny
hned první hostům dával představení.
Smích otřásal tu jizbou náramný!
Co blázen tropil, není k vypravení:
ty šprýmy divoké a změny hlasu,
rej pestrých loutek v šumném poplachu —
nu právě, jakby tuto drobnou chasu
byl náhle posed' zástup rarachů.

Pak truhlu s loutkami na vozík snesli,
vyvedli starou klisnu ze stáje —
nerada kráčela od plných jeslí! —
a nový loutkář vyjel do kraje.

Po chvilce Lidka sama do vrátek
vehnala zlaté mračno housátek
a hlásala, že běží s pláčem, křikem
silnicí družka její za vozíkem.

Můj hned se vypravil, zlou tuchou jat,
bláhové děcko nazpět přivolat.
Již nad silnicí křídlem hnědým jemným
vypudil soumrak zlatou záplavu.
I spatřil na ní za povozem temným
letící v dáli drobnou postavu.
A právě tulák s chechtem koně švihl,
že daleko vůz odnes' jeho cval,
sirotek s nářkem ručky za ním zdvihl,
upadl, povstal, plačky běžel dál.

Můj darmo volá. Děcko chvátá dále,
ač hrkot vozu ve tmě usíná,
klopýtá v běhu, padá neustále,
a vstává opět, náruč rozpíná,
za vozem volá, daleko se tmícím:
„Ach, princezno! Mé loutky! Princezno!"
žalostným hlasem, srdce zrývajícím:
„Ach, princezno! Má zlatá princezno!"

Již soumraku ji halí křídlo sivé.
Jen „princezno!" zní temnem, „princezno!"
volání táhlé, žalné, úpěnlivé:
„Ach, princezno, ach, princezno—o—o!"

Můj dal se v běh. Štve zlá ho myšlenka:
Vod rozpoutaných šumy k němu vanou —
tam urván most — vůz jistě dal se stranou —
leč ku předu snad letí dívenka.
Teď rázem ztichlo volání to žalné —
jen vody pod nohou mu šumí valné.

Děs ve zraku, bled jako mrtvý v hrobě
se posléz vrátil, svolal chasu k sobě,
lucerny, bidla vzali ku pomoci
a vydali se za ním v temno noci.
A přinesli ji. Ležela v mém klíně,
stín věčné noci majíc na víčku
a v čele věnec žlutých měsíčků,
jejž uvila si před tím na lučině.
Však smrti okamžik jí blahočinně
zanechal úsměv sladký na líčku:
Snad myslila, když v hloubnou vodu divou
vnořila prsty, že se probírá
milého koně plavou chudou hřívou;
snad viděla, když vod ji semkla tůně,
jak známá truhlice se otvírá
a loutek dav se schází v jejím lůně.

Však nebožtík můj často s těchto chvil
zasléchal v noci, sen když míjel řasy,
hlas děcka volající, táhlý kvil,
jak tehdy v srdce hluboko se ryl,
a já, když někdy pozdějšími časy
filosof s loutkami k nám zabloudil,
těch loutek vrtění a třepotu
a šibřinkám jsem nemohla se smáti;
neb vždy jsem v duchu malou sirotu
v nevinnou náruč viděla je bráti.

I teď ji vidím, úsměv na líčku
v kadeři věnec žlutých měsíčků
a řku: Můj bože, kolik divných bájí
i v malém dětském srdéčku se tají.

VI.

Pojezdný kadeř v purpurové skráni
si zlatou podezřelou opravil
a nad mohutnou břicha svého bání
k tichému mlýnku palce sestavil,
mžouraje smavým okem v řase bílé
rty potom otevřel — Leč této chvíle
ctihodná krčmy paní s lepou dceří
od stolu prchla za ochranu dveří

a pojezdný, tam vztáhnuv ruce obě,
v žertovné káral uprchlice zlobě:

Ženštiny zbrklé! Dávají se v let,
jak hýkadlo by sedělo jim v týle,
a já chtěl historku jen vyprávět
tak nevinnou, jak poupě růže bílé.

Či nevinnou tak historie není
prvního dívčích ústek políbení?

Jest ovšem dávno tomu. Byl jsem švarný
let sedmnácti mladík lepotvárný.
Tu jednou otec — pojezdným byl taky —
s vážnými ke mně zahovořil zraky:

Můj synu, rosteš jako bujný chmel;
již věru čas, by úponky tvé zpupné
postříhal kolkol umný pěstitel
a meze vykázal jim nepřestupné,
bys těsně uvázán na kázně kůl
k zdárnému cíli snaživě se pnul.
A proto v zámku po včerejším honě
jsem zmohl mocí přímluvného slova,
že lipovský tě vrchní blahosklonně
do praxe přijme. Nuže, do Lipova!

I jel jsem zvolna na pryčce tam panské
přímluvné v kapse psaní velikanské,
z nankýnu maje krásné pantalony,
s knoflíky zářivými siný frak
a kolem čela rusý, libovonný
kadeří pálených se vlnil mrak.

Pan vrchní — tehdá byl to kníže pravý —
mne přijal vlídným ukloněním hlavy
a důstojně se za obšírný stůl
v lenošky spustiv hedbáv zlatotkaný,
bych usadil se v křeslo s druhé strany,
mně blahosklonně rukou pokynul.
Však zdálo se, že mdloby jakés tíže
mu pohyby a sdílný jazyk víže.
Mnul sobě čelo, uzardělé temně,
a mnohokrát mu prudké kývnutí
malátné hlavy, náhlé zívnutí
řeč přetrhlo, již takto bručel ke mně:

O, hospodářství, drahý muži mladý,
má mnohé vzácné, utěšené vnady.

Však třeba při něm pilné činnosti —
horlivé — nikdy neumdléva — jící —
a především se spolků, pitek stříci —
jež hubí pružnost, vodí k lenosti —
poslední v lože — první k práci denní —
spát maličko — —

Tu zvolna hlavu nížil
a k podpoře jí ruce na stůl skřížil,
jak by se nořil v němé přemýšlení.

Ba v myšlení byl zabrán přehlubokém.
Já marně čekal, hleděl teskným okem,
kdy pozdvihne svou hlavu z dumy clon,
až poučil mne harašivý ton,
jak pila, kmenem vesele kdy bzučí,
že sen ho pojal pevně do náručí.

Což nyní počnu? Marné zakašlání
a jinak zbuditi jej, úcta brání.
Tak dlouhý čas tu sedím v rozpaku,
mačkaje bílé rukavičky sňaté
a na spícího zřím, na květy zlaté,
jež za ním na hedbávném povlaku
lenošky modré ozdobně se vinou,
na bílé třapečky, jež kol ní kynou.

Tu dveřmi za lenoškou znenáhla
zvědavá hlavinka se protáhla
a párek očí, smavě blýskající
pod temnou řasou lehce vypjatou
v dívčiny něžné filigránském líci,
těkavě bloudil tichou komnatou.

Dál, dál se klonila tvář zvědavá,
až posléz, plna mladistvého kouzla,
lehounkým krokem do komnaty vklouzla
v obleku zdobném útlá postava.
Jak na zjev, o němž bdícímu se sní,
jsem na ni hleděl, ana přichvěla se
k lenošce modré, shýbla líčko k ní
a s úžasem je směšným zdvihla zase,
jak něžný prst pak majíc na rtíku
na špičky lehce tělo povypjala
v růžových trepkách, zlatých špalíků,
a ke mně srnky půvabem se brala.

Bych odpustil, mne poprosila tiše.
Že otec kvasil po včerejším honu,
dnes na oběd též mnohé požil číše.
Tak šeptala mi v jemném hlavy sklonu

s laškovné tváře odhrnujíc vzad
volného vlasu kaštanovou clonu.
Pak vedle mne, — jak hostitelka snad
chtíc otce nahraditi po dřímotu —
si přistavila křeslo bez šramotu.
I byla-tě to malá koketa,
jež tvářila se, jakby nohou celou
již byla vyhoupla se do světa,
a dámou byla na vše vychytřelou,
ač sotva patnáct jsem jí hádal jar.
Však má též mysl snažila se všecka,
bych kavalíra přijal celý tvar.
Tak nevinné dvě duše, polou děcka,
jak pastýřský pár malý na obrázku
jsme dvorně bavili se na vzájem
slov lichotných a vtipů turnajem.
Tak šeptali jsme mnohou sobě zkazku —
až div, jak náhle jsme se spřátelili —
tak smíchem tajeným jsme ševelili
a v přitlumené mele rozpustilé
jsme tiše hráli, jak dvě myšky čilé.

Dívčina roztomilá k posledu
přinesla šachy v naši besedu.
Byl pravý div to řezbářského díla:
Figurky nesla ze slonové kosti
vonného dříví plocha černobílá
a práce figur plna umělosti.
Tak loudivě a svůdně ku hře zval,
jak vábí k tanci vyzdobený sál.
Však ruka má vždy bez rozmyslu hmátla
v těch figur dav a pramálo jsem dbal,
že královnu mi bujný koník vzal —
vždyť jiná královna mi hlavu mátla.

Můj zrak se toulá po hlavince její,
postavě něžné, vábném obličeji.
Obzírám kadeř, v jejíž hnědé vlně
nad skrání měkké ustlala si lůže
skropená rosou plná bílá růže —
jak tento květ jí sluší čaruplně!
Zřím ouška lem, jenž rdí se pod kadeří
jak skromná jahoda pod větve šeří.
Zřím s povzdechem na bílou, pružnou šíji,
na čela nezkalený slunný běl,
na očí třpyt, jež z pola řasy kryjí,
na rtů a líce červánkový pel,

jenž do žertu mě neustává zváti
svým jarým úsměvem. Však já jsem ztich'
a jí též na rtu zanik' šepot, smích
a nevím, jak jsme přestali pak hráti.

O, bože můj, když srdce mladé schvátí
sladkého pudu první zaplání,
jak v růžné mlze svět se oku tratí
a krev se perlí vínem do skrání,
jak čarovná tu hudba v uchu zvoní
a z oka slza rozkoše se roní!
Co vyváží tu číši blaha plnou,
když poprvé se ke rtu skloní ret
a duše v duši splývá snažnou vlnou!
Ten se rtů dívčích utržený květ
s líbezným pelem čisté poesie,
v němž rosa jitra lidského se třpytí,
je králem všeho pozemského kvítí
a krásnější též nebe sotva kryje.

Nuž, přestali jsme hráti. Ruka moje
jí na šíji se octla, nevím jak,
a náhle úchvat milostného znoje
mi tělem zachvěl, mlhou zastřel zrak
a ret můj hořel v příštím okamžiku
na jejím drobném, chvějícím se rtíku.

Než v této blahé zapomnění noci
nás šramot probudil. A ve hrůze
do hněvných lící procitlému otci
jsem tupě zřel, jak ve tvář Meduse.

Dívčina prchla. Na můj kleslý znak
však hrom svůj vychrlil ten hněvu mrak.

Taková praxe — zvolal vrchní v zlobě —
by nešla k duhu mně ni mojí dceři.
Zpět domů putujte a v prvním keři
hned metlu notnou uřízněte sobě!

Tak žalostivé na konec má znění
ta historka o prvním políbení.
Přec v paměti ji budím mnohokrát;
vždyť jara člověk vzpomene si rád,
když po strništi hvizdne chladné vání
a listy žluté s větví padat počnou —
Však zbytečného nechme rozjímání
a vy tam, šumaři, zahrajte skočnou.

VII.

Ach, pane, — šumař zasmušilý děl —
mně ze strun, žalnou rozladěných sudbou,
duch veselosti navždy uletěl.

Byl čas, kdy jarou zvonívaly hudbou,
kdy smutek duši mé byl řídký host.
Ač otce svého nepoznal jsem jméno,
ač sirotek, vesnici za břemeno,
jak planý chmel jsem nevázaně rost;
ač osud uplétal již dětské skráni
ostnatý věnec zloby, pohrdání
a jediný mě těšil vlídný zjev —
stařičký učitel, jenž ze soustrasti
naučil hocha pérem, smyčcem vlásti;
ač v době jinošské, kdy mladá krev
za břehy kázně vykypěla žhavě,
ničemou mladým zval mne pohrdavě
vesnických mravokárců svatý hněv:
přec veselou jen znaly housle moje
a bez závisti jasný stíhal zor
vířící plesně pod věncovím chvoje
děv, hochů vyfintěných šumný sbor,
ať s hůry na houslistu v koutku zřeli —
já byl jsem sobě víc, než dav ten celý.

Tu jednou ve sboru těch dívčích lící
sokyně nové zjevila se tvář,
nad všechny zdobou, půvabem se skvící
jak v roji hvězd jitřenky libá zář.
Zrak blankytný se v temné řasy kmitě
k dukátům ňader klopil rozpačitě,
ruměnce dech se po líčku jí střel,
jak na ovoci sladkém růžný pel.
Tak stála v dívek závistivých davě,
poprvé tance ždajíc ostýchavě.
Však brzy sotva tanečníkům stačí —
vždyť nevěsta to vísky nejbohatší.
Tu nejprvé jsem ve svém životě
těm hochům záviděl, když ručku malou
objali směle dlaní neurvalou
a kroužili s ní v bujném výskotě,
a poprvé jsem k houslím hlavu zpupnou
hluboko sklonil ve své nicotě
před něžnou vnadou, pro mne nepřístupnou.

Však splnil se můj nejsmělejší sen:
když hledával ji zrak můj v plesném reji,
tu nalezal, že také pohled její
zalétá ke mně, touhou naplněn.

A netušil ten dav, že naše duše
přes hlavy jejich v tajné blaha tuše
neviditelné vinou úponky:
úsměvy, hledy, čela příklonky,
že jak dva družné kmeny v lesa hloubi
vždy houšť a houšť se lásky poutem snoubí; —
až jednou hudec, skřipky hodiv stranou,
uchvátil v náruč dívku milovanou
a všechna sudby pouta odhodiv,
s ní kolem zavířil, všem na odiv,
tu všemu světu zjevila se jasně,
planoucím písmem psána divukrásně,
pod její řasou, na rtu, na tváři
k bídnému tajná láska šumaři.

Pak poznali jsme lásky smutné trýzeň:
rodičů hněvy, soků nástrahy,
útrapy stálé, řídkou blaha přízeň,
shledání tajná, vroucí přísahy
a blíž' a blíže chvíle hrozná spěla,
kdy Anna s jiným zasnoubit se měla.

V tu dobu roznesl se krajem hlas,
že chystají se mnozí k družné pouti
v dalekou Rus, až kamsi pod Kavkaz,
kde půdou panenskou jen třeba hnouti,
by proměnil se divopustý kraj
v sad jeden čarokrásný, zemský ráj.
Tam v slovanské prý zemi, mezi braty,
můž' vykvésti jim nový domov zlatý.

Když zvěsti ty v můj sluch se dostaly,
úmysl čelem kmit' se zoufalý.
A stal se skutkem. V jeden večer tmavý
jsem chvěl se na poli u božích muk,
zrak upíral jsem ve tmu nedočkavý
a vnímal úzkostlivě každý zvuk.
Až stín se přichvěl — klesl v náruč moji —
v mou ruku sklouzla teplá ručka malá
a drahá hlavinka v slz horkém zdroji
na prsou mojich hořce pozaštkala.
Ač pudila ji v dálku láska ke mně,
přec loučení jí probodalo hruď
od otce, matky, milé rodné země
bez křížku v čelo, slůvka: Zdráva buď!
Pak slíbal jsem té žalné rosy vděk
jí s růže líčka, rtíků poupátek

a šli jsme, těsně přivinuti k sobě.
A zenáhla nám nebe nad hlavou
zaplálo v plné hvězdiček svých zdobě;
jich drobné oči září kmitavou
nás vyhoštěnce těšiti se zdály:
že s naší láskou zůstanou nám v dáli.

Klopotný dech teď zavanul nám v sluch.
Hle! třetí na cestu nám přibyl druh:
přítulný Lesoň, věren milé paní
v dalekou cizinu se plížil za ní.

Nežďejte, páni, bych vám vyprávěl,
co na cestě té daleké jsem zřel!
Jak ve snu střídaly se, splývaly
obrazy kolem divné pestrou změnou;
leč k duši mé jen bledou hrály pěnou
těch různobarvých zjevů přívaly.
Ba, právě jako ze sna stíhal jsem
tu davy hor, jež zlatě sluncem plály
a modrým stínem tratily se v dáli,
tam koní dlouhohřívých volný sněm
na stepi pusté, s nebem splývající,
tam opět ptactvo, nad vln safírem
bílými křídly zvolna kývající,
jak ze sna zasléchal jsem hlahol měst,
zpěv šumný moře, lodě hlasný ruch:
bylť zrak můj otrokem dvou jasných hvězd
a na rtu krásném ukován můj sluch.

Pak objevil nám Kavkaz mlhy krovem
kamennou hruď, zeleně huňatou,
v zátoky krásné klíně azurovém
náručí hor nás objal rozpjatou.
Krajané moji pod horami v blízku
na skromné říčce, v lesa okraji
se rozložili v tábor — příští vísku.

Však já jsem od nich oddělil svůj krok
v kozácké vsi za cenu koupiv malou
dvojkolou káru, klisnu sestaralou,
jsem s Annou vystupoval v hory bok.
Pryč od lidí! V jich pohrdavém hledu
i zde jsem četl zašlou svoji bědu.
Když hory vysoké jsme přešli vaz
a kraj pak liduprázdný, krásy divé,
hlubokým slavným tichem objal nás,
když panenských jen lesů stromy snivé
nás vítaly svých temen ševely —
tu rozkoší mé rty se zachvěly.

I byla slavná, úchvatná to pouť!
Před námi spousta vrchů mnohohlavá,
les všechno dřímavý a zeleň smavá,
co žasnoucí můž' pohled obepnout.
A když se noříš v lesa toho hloubi,
tu zdá se ti, že tajemný kýs div
ty stromy žhavým lásky dechem snoubí.
Kmen každý v roztoužení, jakby živ,
ku kmenu tulí se a vzpíná, sklání
v zelených větví vroucím objímání.
Tak peň se ku pni vášnivě tam tiskne
v lupenů hustém, stinném oblaku
jen časem lístek osamělý blýskne
jak zlatý peníz v tomto soumraku.
A jak by milostné těch stromů plesy
věncovím vhodně ozdobiti chtěl,
úponky malebné jim v čela věsí
had révy divoké a planý chmel.

Pak pořídlými lesa vrcholy
s povzdechem rozkoše tvůj hled se níží
pojednou v tiché, vábné údolí,
kde traviny zelený samet svíží
povléká stráň, kde stromů skupení,
řetězy spjata rostlin povíjivých
malebně mísí různé lupení,
květoucí keře, pěkných barev živých,
rozvívajíce dech svůj ambrový
zde břehy tvoří, jinde ostrovy
té zelené trav libodechých tůně —
vše krása jediná, opojná vůně.
A ves ten půvab krásný jarní sen
tu zdá se dřímat od stvoření svého,
nižádným krokem lidským nerušen;
jen časem laňka z houští dřímavého
vychází v luhu květoucího klín
lehounkým krokem, šíji táhlou níží
a ve zrcadle jasné vody shlíží
lahodným okem ztepilý svůj stín.

Teď stoupá chodec slunnou strání žhavou,
oděnou chvrastím nízkým, řídkou travou.
Píď každá divným životem tu žije.
Hemžení, šustot budí každý krok:
zde bleskorychle prchající zmije
jak stuha pestrá písčinou se vije;
tu mračno kobylek se dává v skok;

tam ještěrka co smaragdový blesk
se po kamení míhá na útěku;
s lupenu pádem onde v divném vděku
vzácného brouka září zlatolesk;
jen želva mrtvý nápodobí klid:
své nohy vtáhši, přikrčujíc hlavu,
divákům všetečným až po únavu
jen oblý, hrubý nastavuje štít.
Vše v barev čarovných tam plane pychu:
květ lepotvárný nad vysokým stvolem
i motýl, jenž mu klesá do kalichu,
i moucha veliká, jež bzučí kolem.
Ba i ten pavouk velký, břichatý,
oděný v samet pestrý huňatý,
jenž na ni spřádá lehké bílé nitě
pod větví svislou v přeumělé sítě.

Posléze dospěli jsme úvalu,
kde stála pustá víska horalů,
již kladše Rusům dlouho marné vzdory,
s cizinou rodné zaměnili hory.
Teď byla spoustou kamení ta ves
a nad ní časem kmenů mladých davy,
křoviny ostnaté, vysoké trávy,
kapradí nádherné a bujný vřes
v divokou srostly, neprostupnou směs.
Jen sekyrou jsem cestu našel do ní
a ze zřícenin pracně upravil
útulek nám, chlév zmořenému koni.
Pak hranici jsem z klestí sestavil
a s ubitou na cestě drobnou zvěří
chléb černavý nám sloužil za večeři.

Noc první v tomto neútěšném stánku
nám prošla bez poklidu, beze spánku.
Kol kolem po horách, tu blíž tu dál
ston šakalů a vlků hrozný, táhlý
se v ustavičné zlobě ozýval,
tu jednotlivé vytí, sbor pak náhlý;
a časem, jak by těsný vilo kruh
kol naší skrýše hladové to plémě,
nám blizounko jich vytí znělo v sluch —
pak Anna s hrůzou tulila se ke mně.

Však druhý den, když v nové opět kráse
dol rozkošný se zaskvěl kolem nás
v zeleném stromoví a květné řáse
a kosů se stráně jen zvučel hlas,

jsme s chutí jarou do díla se dali,
potřebné sháněli, kraj ohlédali.
A když jsme seděli pak z večera
pod lípou květoucí a v posled kolem
hor slavný zástup, vrchol za vrcholem
oděla divná barev nádhera,
když halily své velkolepé tvary
v brunátné, zlaté, fialové páry
a sám ten Ošten, sněžný jejich král,
v pozadí hávem purpurovým vzplál,
tu v obdiv zaníceni těmi zjevy
jsme vyznali si, že ten pustý kraj
je s láskou naší přece jenom ráj
a já jsem zulíbal ret svojí Evy.

Pak záhy novému jsem přivyk' žití.
Chýš upravil jsem, za ní dvorek čistý,
tam na tyč fazole se poč'ly víti
a tabák rozkláněl své širé listy.
Za vískou pustou zdivočilý sad
ukláněl větve pod ovoce tíží
do houští révy, jíž byl obepjat,
a studánka v něm prýštila se svíží.
Hvozd okolní zvěř hojnou pro nás měl
a ve pních kotlavých med lesních včel.

Tak moh' jsem žíti šťastně, spokojeně;
však jedno kalilo mé duše jas:
že družce mojí v ponenáhlé změně
stín temný klad' se do čela i řas.
Ni kraje půvaby, ni láska moje
nemohly zahnati těch stínů roje,
to stálé vzpomínání strastiplodné
zašlého života a země rodné,
a trapné výčitky zub hlodavý,
že rodiče své v hoři zůstavila,
že na věky snad již se připravila
o matky, otce pohled laskavý.

Napsala otci list. Co úpěnlivých
tam proseb vložila, do řádků těch,
skropených slzou, splynulých a křivých!
Jak toužebně ve mnohých na to dnech
čekala kozáka, jejž vodila sem cesta,
když nosil psaní z přímořského města.
A přinesl jí odvět. Však, o běda!
List upustila k zemi, na smrť bledá:
hněvivý otec neznal dcery více
a navždy odřekl se poběhlice!

Palma delebová.

Z té doby vůčihledě bledla, chřadla,
až ruka má ji chorou v lože kladla.
A jednou nad hasnoucí jsem se shýbal.
Byl den to hrozný. Mračen temných pluk
do úvalu se těžce přikolíbal
a vzbudil bouře neslýchaný hluk.
Jak rozbíti by chtěla hromu mlatem
velebný horstva prestol kamenný,
tak burácela v kraji, děsně vzňatém,
sterými žhoucích blesků plameny.
A když řev bouře mlčel na chvíli,
tu slyšel jsem, jak rtové družky mojí
za odpuštění k Bohu kvílily,
jak vzlykaly, než smrt ji ve hrob sklátí,
že v náruč nepojme ji otec, máti.
Oslepná blesků nesčíslných zář
mi jevila jen sesinalou tvář
s bolestným okem, vytřeštěným divě —
Dešť v okno bil — pes kňučel žalostivě.

Však bouře minula. Jas plnil chatu,
kraj znovu skvěl se v libém slunka zlatu.

Tu koně klus, krok lidské nohy chvatný
před chatou zavzněl. Hle, teď do dveří
vstupuje snědolící kozák statný.
Z mohutných vousů, hustých kadeří,
z huňaté burky, hnědé, pocuchané
perlami vláha zašlé bouře kane.

List promoklý nám z torby podává.
Nemocná zdvihá skráň, vztahuje ruku,
však má jej otvírá dlaň třesavá,
zrak přelétá ho v bouřném srdce tluku,
a čtu již nahlas prostičké to psaní,
jež slova neváží a neměří,
tak nezdobné, přec vůni božskou schrání —
tu sladkou čistou doušku mateří.
I čtu, že všechno matka prominula,
též otcův tuhý odpor pošinula,
ať přijde, přijde, zlatá Anička,
by v náručí ji opět přivinula
a zlíbala ji s plesem na líčka,
že vstříc jí letí touhy perutěmi.
Co trpěla as v divné cizí zemi!

Zrak nemocné se plní svitem, vláhou.
Vztahuje ruku zas — list kladu do ní
a dcera líbá každou řádku drahou,
čte, líbá znovu, slzy v písmo roní,

Z té doby vůčihledě bledla, chřadla,
až ruka má ji chorou v lože kladla.
A jednou nad hasnoucí jsem se shýbal.
Byl den to hrozný. Mračen temných pluk
do úvalu se těžce přikolíbal
a vzbudil bouře neslýchaný hluk.
Jak rozbíti by chtěla hromu mlatem
velebný horstva prestol kamenný,
tak burácela v kraji, děsně vzňatém,
sterými žhoucích blesků plameny.
A když řev bouře mlčel na chvíli,
tu slyšel jsem, jak rtové družky mojí
za odpuštění k bohu kvílily,
jak vzlykaly, než smrt ji ve hrob sklátí,
že v náruč nepojme ji otec, máti.
Oslepná blesků nesčíslných zář
mi jevila jen sesinalou tvář
s bolestným okem, vytřeštěným divě —
Dešť v okno bil — pes kňučel žalostivě.

Však bouře minula. Jas plnil chatu,
kraj znovu skvěl se v libém slunka zlatu.

Tu koně klus, krok lidské nohy chvatný
před chatou zavzněl. Hle, teď do dveří
vstupuje snědolící kozák statný.
Z mohutných vousů, hustých kadeří,
z huňaté burky, hnědé, pocuchané
perlami vláha zašlé bouře kane.

List promoklý nám z torby podává.
Nemocná zdvihá skráň, vztahuje ruku,
však má jej otvírá dlaň třesavá,
zrak přelétá ho v bouřném srdce tluku,
a čtu již nahlas prostičké to psaní,
jež slova neváží a neměří,
tak nezdobné, přec vůni božskou schrání —
tu sladkou čistou doušku mateří.
I čtu, že všechno matka prominula,
též otcův tuhý odpor pošinula,
ať přijde, přijde, zlatá Anička,
by v náručí ji opět přivinula
a zlíbala ji s plesem na líčka,
že vstříc jí letí touhy perutěmi.
Co trpěla as v divné cizí zemi!

Zrak nemocné se plní svitem, vláhou.
Vztahuje ruku zas — list kladu do ní
a dcera líbá každou řádku drahou,
čte, líbá znovu, slzy v písmo roní,

je na hruď tiskne v blahém úsměvu
a pod ním cítí divnou úlevu.

Pak přála si, bych vynesl ji ven
pod jasné nebe. Ustlal jsem jí v trávě
na plášti svém. Kraj ve sváteční slávě
kol usmíval se, bouří osvěžen.
Pod každým listem květoucího křoví,
na každém stéblu husté traviny
se houpal klénot vláhy démantový —
vše v slzách blaha, úsměv jediný.
Hor zástup zelená se, modrá v šíru,
z nich pára vlá, jak mirrhy vonný dým
a nad nimi znak nebeského smíru
obloukem září pestrým, velebným —
v ten obraz její tichý zrak se hřížil,
než anděl smrti na věky jej sklížil.

Já opustil však chatu, krásný dol
a všechno, co jsem pro ni tamo stvořil, —
nač pro sebe bych potu krůpěj nořil?
Co mně ta záře, krása, vůně kol,
když jenom pro ni všemu jsem se těšil
a vše se táže: Zda's ji nepohřešil?

Však nyní pohání mne touha zpět
tam na hrob její znovu pohledět.
V něm netkví pyšná deska mramoru,
však za to cypřiš chví se zádumčivá
a zelených jak třiseň praporů
jí břečtan s vršku skloněného splývá
a pod ní do kraje mé družky stín
tkaninou zdobnou bujných kapradin
dvou modrých květů kalichy se dívá.

VIII.

A na to mlynář:

Bolestnou vás ranou
zasáhl osud zlý. Však, milý příteli,
jak jícen hrobový nad vaší Annou,
i vaše hruď se časem zacelí.
Jak na tom rově zelenými vínky
nad hrobním kvítím břečtan povívá,
i v duše vaší smutné upomínky
nadějí nových zeleň zakývá.

Hle, tak jste všichni v naši besedu
květ zapletli, ten světlý, onen černý;
než kde nám vězí lesník proněvěrný
by zavinul v ten věnec k posledu

peřestý kvítek šumavého boru?
Aj, hleďme! šibal tamo v besídce
s Lidunkou krásnou dal se do hovoru
a mní, že skryt je naší vyhlídce.
Jak líc ji rozpaluje žhavým okem!
Oč, hubinku že v posled uloví,
oč, že nám nebude již příštím rokem
nalévat dívka nektar chmelový.

Nuž, zbývám já a snad vám bude vděk,
že besedu můj skončí přípitek:

Nechť kraj náš rodný stále štěstím dýše,
nechť usmívá se květů zdobou svíží,
nechť plných klasů zlatem šustí v pýše
a větve shýbá pod ovoce tíží!

Ať hrozen z kadeřavé révy kštice
jak safír náušnic mu visí dále,
ať jeho jablko i dítek líce
ruměncem svěžím zardívá se stále!

Ať jeho chmel kol tyčí převysokých,
jak půvab jeho dívek útlobokých
kol statných jinochů, se družně vine
a z plných číší k veselosti kyne!

Nechť jeho skalám rovna mužů čela,
v nich myšlenka, jak skal·těch jedle smělá,
nechť z jeho ňader stříbra poklad ryzí
a paní jeho něha nevymizí!

Ať z jeho brázdy stále k nebi tryská
skřivánčí jásot, slavík jeho pěje,
ať lidu jeho zpěv dál teskní, výská
a básníka mu píseň prsa hřeje!

Nechť jako hvězd na nebes jeho báni,
jak jiskřiček po jeho sněžné pláni
bez počtu po něm krásných vznětů kyne,
však duchů noc i mráz ho navždy mine!

Nechť uhájí se před nepřátel zlostí
svých synů láskou, ramenem a krví!
Nechť duchů našich plod, prach našich kostí
jej vnukům našim k žatvě zlaté mrví!

Tak, rodný kraji náš, buď zdráv nám stále.
K pyšnému květu rozvíjej se dále!
Shrň v sebe vděky, půvaby všech zemí
a jako hvězda skvěj se nade všemi!

Buď hrdým klénotem na klínu země,
buď růží čarokrásnou v její kštici,
staň korunou se slávy v její témě
a perlou nadšení na jejím líci!

Král stepi.

Román

od

Serváce B. Hellera.

VI.

Minul týden, a já byv od Rostislava Sologuba o tom, co se bylo stalo, zpraven a spolu vyzván, abych také přijel, dostavil jsem se v naznačený den do Petrohradu. První má cesta byla k rakvi Alexandra Korsákova.

Na jedenácté linii Vasiljevského ostrova vzbuzoval obecnou pozornost dům v okázalý smutek zastřený. Celé průčelí jeho bylo pokryto černými draperiemi a čalouny se stříbrným třepením, že nikde ani proužku bílého kamene nebo omítky vidět nebylo. Všechna okna celého průčelí, v přízemí, prvním i druhém poschodí byla vysazena, v přízemí a druhém patře vlajícími, uvnitř zavěšenými černými oponami a záclonami nahražena, kdežto v prvním patře vysoké okenní otvory černými štíty se zlatými hraběcími erby pevně byly zadělány. Uprostřed průčelí umístěn mezi bohatými postříbřenými ornamenty a přiměřeně shrnutými draperiemi těžký zasklenný obraz Matky Boží starého byzantinského slohu: roucho ze zlatého plechu a jen hlava a ruce malba. Pod obrazem visela na zlatých šňůrách velká svítilna s hořícím světlem. Také vrata domu byla vysazena a černými těžkými portierami nahražena. Jen vnitřní, z ulice neviditelné dvéře zůstaly na svém místě.

Vystoupiv ze sáněk vešel jsem do vnitř. Průjezd, schodiště a chodby byly černým suknem ověšeny a černými koberci obloženy. Ve všech rozích a výklencích hořely před svatými obrazy lampy a tlusté, hojně zlacené voskové svíce. Denní světlo nemělo nikam přístupu. Vystoupiv do prvního poschodí vešel jsem do velkého sálu. I zde byly dvéře vysazeny a černými portierami nahraženy. Sál proměněn byl ve velkolepou hrobku: ani paprsek denního světla, ani proužek veselých barev. Místo oken černé štíty se zlatými erby, strop, stěny i sloupy samá černá draperie s řídkým zlatým třepením, černé záclony a flóry. Uprostřed sálu stál katafalk, kolem něhož a na jehož stupních úžasné množství bohatě zlacených voskových svíček planulo. Svíce ty sestaveny byly dle výšky a tloušťky v pravidelné stupnice, tak že od dolejšího

I byla slavná, úchvatná to pouť!
Před námi spousta vrchů mnohohlavá,
les všechno dřímavý a zeleň smavá,
co žasnoucí můž' pohled obepnout.
A když se noříš v lesa toho hloubi,
tu zdá se ti, že tajemný kýs div
ty stromy žhavým lásky dechem snoubí.
Kmen každý v roztoužení, jakby živ,
ku kmenu tulí se a vzpíná, sklání
v zelených větví vroucím objímání.
Tak peň se ku pni vášnivě tam tiskne
v lupenů hustém, stinném oblaku
jen časem lístek osamělý blýskne
jak zlatý peníz v tomto soumraku.
A jak by milostné těch stromů plesy
věncovím vhodně ozdobiti chtěl,
úponky malebné jim v čela věsí
had révy divoké a planý chmel.

Pak pořídlými lesa vrcholy
s povzdechem rozkoše tvůj hled se níží
pojednou v tiché, vábné údolí,
kde traviny zelený samet svíží
povléká stráň, kde stromů skupení,
řetězy spjata rostlin povíjivých
malebně mísí různé lupení,
květoucí keře, pěkných barev živých,
rozvívajíce dech svůj ambrový
zde břehy tvoří, jinde ostrovy
té zelené trav libodechých tůně —
vše krása jediná, opojná vůně.
A ves ten půvab krásný jarní sen
tu zdá se dřímat od stvoření svého,
nižádným krokem lidským nerušen;
jen časem laňka z houští dřímavého
vychází v luhu květoucího klín
lehounkým krokem, šíji táhlou níží
a ve zrcadle jasné vody shlíží
lahodným okem ztepilý svůj stín.

Teď stoupá chodec slunnou strání žhavou,
oděnou chvrastím nízkým, řídkou travou.
Píď každá divným životem tu žije.
Hemžení, šustot budí každý krok:
zde bleskorychle prchající zmije
jak stuha pestrá písčinou se vije;
tu mračno kobylek se dává v skok;

tam ještěrka co smaragdový blesk
se po kamení míhá na útěku;
s lupenu pádem onde v divném vděku
vzácného brouka září zlatolesk;
jen želva mrtvý napodobí klid:
své nohy vtáhši, přikrčujíc hlavu,
divákům všetečným až po únavu
jen oblý, hrubý nastavuje štít.
Vše v barev čarovných tam plane pychu:
květ lepotvárný nad vysokým stvolem
i motýl, jenž mu klesá do kalichu,
i moucha veliká, jež bzučí kolem.
Ba i ten pavouk velký, břichatý,
oděný v samet pestrý huňatý,
jenž na ni spřádá lehké bílé nitě
pod větví svislou v přeumělé sítě.

Posléze dospěli jsme úvalu,
kde stála pustá víska horalů,
již kladše Rusům dlouho marné vzdory,
s cizinou rodné zaměnili hory.
Teď byla spoustou kamení ta ves
a nad ní časem kmenů mladých davy,
křoviny ostnaté, vysoké trávy,
kapradí nádherné a bujný vřes
v divokou srostly, neprostupnou směs.
Jen sekyrou jsem cestu našel do ní
a ze zřícenin pracně upravil
útulek nám, chlév zmořenému koni.
Pak hranici jsem z klestí sestavil
a s ubitou na cestě drobnou zvěří
chléb černavý nám sloužil za večeři.

Noc první v tomto neútěšném stánku
nám prošla bez poklidu, beze spánku.
Kol kolem po horách, tu blíž tu dál
ston šakalů a vlků hrozný, táhlý
se v ustavičné zlobě ozýval,
tu jednotlivé vytí, sbor pak náhlý;
a časem, jak by těsný vilo kruh
kol naší skrýše hladové to plémě,
nám blizounko jich vytí znělo v sluch —
pak Anna s hrůzou tulila se ke mně.

Však druhý den, když v nové opět kráse
dol rozkošný se zaskvěl kolem nás
v zeleném stromoví a květné řáse
a kosů se stráně jen zvučel hlas,

jsme s chutí jarou do díla se dali,
potřebné sháněli, kraj ohlédali.
A když jsme seděli pak z večera
pod lípou květoucí a v posled kolem
hor slavný zástup, vrchol za vrcholem
oděla divná barev nádhera,
když halily své velkolepé tvary
v brunátné, zlaté, fialové páry
a sám ten Ošten, sněžný jejich král,
v pozadí hávem purpurovým vzplál,
tu v obdiv zaníceni těmi zjevy
jsme vyznali si, že ten pustý kraj
je s láskou naší přece jenom ráj
a já jsem zulíbal ret svojí Evy.

Pak záhy novému jsem přivyk' žití.
Chýš upravil jsem, za ní dvorek čistý,
tam na tyč fazole se poč'ly víti
a tabák rozkláněl své širé listy.
Za vískou pustou zdivočilý sad
ukláněl větve pod ovoce tíží
do houští révy, jíž byl obepjat,
a studánka v něm prýštila se svíží.
Hvozd okolní zvěř hojnou pro nás měl
a ve pních kotlavých med lesních včel.

Tak moh' jsem žíti šťastně, spokojeně;
však jedno kalilo mé duše jas:
že družce mojí v ponenáhlé změně
stín temný klad' se do čela i řas.
Ni kraje půvaby, ni láska moje
nemohly zahnati těch stínů roje,
to stálé vzpomínání strastiplodné
zašlého života a země rodné,
a trapné výčitky zub hlodavý,
že rodiče své v hoři zůstavila,
že na věky snad již se připravila
o matky, otce pohled laskavý.

Napsala otci list. Co úpěnlivých
tam proseb vložila, do řádků těch,
skropených slzou, splynulých a křivých!
Jak toužebně ve mnohých na to dnech
čekala kozáka, jejž vodila sem cesta,
když nosil psaní z přímořského města.
A přinesl jí odvět. Však, o běda!
List upustila k zemi, na smrt bledá:
hněvivý otec neznal dcery více
a navždy odřekl se poběhlice!

Palma delebová.

Z té doby vůčihledě bledla, chřadla,
až ruka má ji chorou v lože kladla.
A jednou nad hasnoucí jsem se shýbal.
Byl den to hrozný. Mračen temných pluk
do úvalu se těžce přikolíbal
a vzbudil bouře neslýchaný hluk.
Jak rozbíti by chtěla hromu mlatem
velebný horstva prestol kamenný,
tak burácela v kraji, děsně vzňatém,
sterými žhoucích blesků plameny.
A když řev bouře mlčel na chvíli,
tu slyšel jsem, jak rtové družky mojí
za odpuštění k bohu kvílily,
jak vzlykaly, než smrt ji ve hrob sklátí,
že v náruč nepojme ji otec, máti.
Oslepná blesků nesčíslných zář
mi jevila jen sesinalou tvář
s bolestným okem, vytřeštěným divě —
Dešť v okno bil — pes kňučel žalostivě.

Však bouře minula. Jas plnil chatu,
kraj znovu skvěl se v libém slunka zlatu.

Tu koně klus, krok lidské nohy chvatný
před chatou zavzněl. Hle, teď do dveří
vstupuje snědolící kozák statný.
Z mohutných vousů, hustých kadeří,
z huňaté burky, hnědé, pocuchané
perlami vláha zašlé bouře kane.

List promoklý nám z torby podává.
Nemocná zdvihá skráň, vztahuje ruku,
však má jej otvírá dlaň třesavá,
zrak přelétá ho v bouřném srdce tluku,
a čtu již nahlas prostičké to psaní,
jež slova neváží a neměří,
tak nezdobné, přec vůni božskou schrání —
tu sladkou čistou doušku mateří.
I čtu, že všechno matka prominula,
též otcův tuhý odpor pošinula,
ať přijde, přijde, zlatá Anička,
by v náručí ji opět přivinula
a zlíbala ji s plesem na líčka,
že vstříc jí letí touhy perutěmi.
Co trpěla as v divné cizí zemi!

Zrak nemocné se plní svitem, vláhou.
Vztahuje ruku zas — list kladu do ní
a dcera líbá každou řádku drahou,
čte, líbá znovu, slzy v písmo roní,

je na hruď tiskne v blahém úsměvu
a pod ním cítí divnou úlevu.

Pak přála si, bych vynesl ji ven
pod jasné nebe. Ustlal jsem jí v trávě
na plášti svém. Kraj ve sváteční slávě
kol usmíval se, bouří osvěžen.
Pod každým listem květoucího křoví,
na každém stéblu husté traviny
se houpal klénot vláhy démantový —
vše v slzách blaha, úsměv jediný.
Hor zástup zelená se, modrá v šíru,
z nich pára vlá, jak mirrhy vonný dým
a nad nimi znak nebeského smíru
obloukem září pestrým, velebným —
v ten obraz její tichý zrak se hřížil,
než anděl smrti na věky jej sklížil.

Já opustil však chatu, krásný dol
a všechno, co jsem pro ni tamo stvořil, —
nač pro sebe bych potu krůpěj nořil?
Co mně ta záře, krása, vůně kol,
když jenom pro ni všemu jsem se těšil
a vše se táže: Zda's ji nepohřešil?

Však nyní pohání mne touha zpět
tam na hrob její znovu pohledět.
V něm netkví pyšná deska mramoru,
však za to cypřiš chví se zádumčivá
a zelených jak třiseň praporů
jí břečtan s vršku skloněného splývá
a pod ní do kraje mé družky stín
tkaninou zdobnou bujných kapradin
dvou modrých květů kalichy se dívá.

VIII.

A na to mlynář:

Bolestnou vás ranou
zasáhl osud zlý. Však, milý příteli,
jak jícen hrobový nad vaší Annou,
i vaše hruď se časem zacelí.
Jak na tom rově zelenými vínky
nad hrobním kvítím břečtan povívá,
i v duše vaší smutné upomínky
nadějí nových zeleň zakývá.

Hle, tak jste všichni v naši besedu
květ zapletli, ten světlý, onen černý;
než kde nám vězí lesník proněvěrný
by zavinul v ten věnec k posledu

peřestý kvítek šumavého boru?
Aj, hleďme! šibal tamo v besídce
s Lidunkou krásnou dal se do hovoru
a mní, že skryt je naší vyhlídce.
Jak líc jí rozpaluje žhavým okem!
Oč, hubinku že v posled uloví,
oč, že nám nebude již příštím rokem
nalévat dívka nektar chmelový.

Nuž, zbývám já a snad vám bude vděk,
že besedu můj skončí přípitek:

Nechť kraj náš rodný stále štěstím dýše,
nechť usmívá se květů zdobou svíží,
nechť plných klasů zlatem šustí v pýše
a větve shýbá pod ovoce tíží!

Ať hrozen z kadeřavé révy kštice
jak safír náušnic mu visí dále,
ať jeho jablko i dítek líce
ruměncem svěžím zardívá se stále!

Ať jeho chmel kol tyčí převysokých,
jak půvab jeho dívek útlobokých
kol statných jinochů, se družně vine
a z plných číší k veselosti kyne!

Nechť jeho skalám rovna mužů čela,
v nich myšlenka, jak skal-těch jedle smělá,
nechť z jeho ňader stříbra poklad ryzí
a paní jeho něha nevymizí!

Ať z jeho brázdy stále k nebi tryská
skřivánčí jásot, slavík jeho pěje,
ať lidu jeho zpěv dál teskní, výská
a básníka mu píseň prsa hřeje!

Nechť jako hvězd na nebes jeho báni,
jak jiskřiček po jeho sněžné pláni
bez počtu po něm krásných vznětů kyne,
však duchů noc i mráz ho navždy mine!

Nechť uhájí se před nepřátel zlostí
svých synů láskou, ramenem a krví!
Nechť duchů našich plod, prach našich kostí
jej vnukům našim k žatvě zlaté mrví!

Tak, rodný kraji náš, buď zdráv nám stále.
K pyšnému květu rozvíjej se dále!
Shrň v sebe vděky, půvaby všech zemí
a jako hvězda skvěj se nade všemi!

Buď hrdým klénotem na klínu země,
buď růží čarokrásnou v její kštici,
staň korunou se slávy v její témě
a perlou nadšení na jejím líci!

Král stepi.

Román

od

Serváce B. Hellera.

VI.

Minul týden, a já byv od Rostislava Sologuba o tom, co se bylo stalo, zpraven a spolu vyzván, abych také přijel, dostavil jsem se v naznačený den do Petrohradu. První má cesta byla k rakvi Alexandra Korsákova.

Na jedenácté linii Vasiljevského ostrova vzbuzoval obecnou pozornost dům v okázalý smutek zastřený. Celé průčelí jeho bylo pokryto černými draperiemi a čalouny se stříbrným třepením, že nikde ani proužku bílého kamene nebo omítky vidět nebylo. Všechna okna celého průčelí, v přízemí, prvním i druhém poschodí byla vysazena, v přízemí a druhém patře vlajícími, uvnitř zavěšenými černými oponami a záclonami nahražena, kdežto v prvním patře vysoké okenní otvory černými štíty se zlatými hraběcími erby pevně byly zadělány. Uprostřed průčelí umístěn mezi bohatými postříbřenými ornamenty a přiměřeně shrnutými draperiemi těžký zasklenný obraz Matky Boží starého byzantinského slohu: roucho ze zlatého plechu a jen hlava a ruce malba. Pod obrazem visela na zlatých šňůrách velká svítilna s hořícím světlem. Také vrata domu byla vysazena a černými těžkými portierami nahražena. Jen vnitřní, z ulice neviditelné dvéře zůstaly na svém místě.

Vystoupiv ze sáněk vešel jsem do vnitř. Průjezd, schodiště a chodby byly černým suknem ověšeny a černými koberci obloženy. Ve všech rozích a výklencích hořely před svatými obrazy lampy a tlusté, hojně zlacené voskové svíce. Denní světlo nemělo nikam přístupu. Vystoupiv do prvního poschodí vešel jsem do velkého sálu. I zde byly dvéře vysazeny a černými portierami nahraženy. Sál proměněn byl ve velkolepou hrobku: ani paprsek denního světla, ani proužek veselých barev. Místo oken černé štíty se zlatými erby, strop, stěny i sloupy samá černá draperie s řídkým zlatým třepením, černé záclony a flóry. Uprostřed sálu stál katafalk, kolem něhož a na jehož stupních úžasné množství bohatě zlacených voskových svíček planulo. Svíce ty sestaveny byly dle výšky a tloušťky v pravidelné stupnice, tak že od dolejšího

k hořejšímu konci katafalku po obou stranách vždy mohutněly a rostly, a nad hlavou nebožtíka již hořícím zlatým sloupkům se podobaly. Bylo jich několik rovnoběžných stupňovaných řad, kteréž kolem katafalku lesklou a planoucí hradbu tvořily. Uvnitř této hradby byl hustý hájek vzácných exotických rostlin a palem, kteréž s obou stran své šťavnaté vějířové listy nad rakev skláněly a nad ní řasnaté zelené klenutí tvořily. Stranou od katafalku stál na umělém, skvostným zlatým rouchem pokrytém lešení v záplavě světel velký, z chrámu přinešený obraz Matky Boží, u něhož dva kněží v těžkých zlatotkaných řízách na stráži stáli a z velkých, na pultech rozložených obřadních knih přidušenými hlasy modlitby říkali. Mimo to modlilo se po obou stranách katafalku několik diakonů.

Když jsem do sálu vstoupil, ležela na zemi před katafalkem, čelo v složených rukou na první stupeň majíc skloněno, dáma v rouše nejhlubšího smutku. Jinak nebylo v sále mimo kněze a diakony nikoho. Setrvav chvíli opodál přistoupil jsem ke stupním katafalku. Truchlící dáma pozvedla hlavu a vidouc mne povstala. Byla to Adelaidu, bledá, ale i ve smutku krásná. Podala mi mlčky ruku a pokynula pak, abych vzhůru vystoupil. Při tom přemohla ji zase žalost a ona bolestně zaštkala.

Vystoupil jsem po pěti nízkých stupních vzhůru na katafalk. Zde ležela v houšti vzácných rostlin postříbřená, z valné části fialovým aksamitem potažená a zlatými ornamenty okovaná otevřená rakev a v ní jiná, hermeticky uzavřená rakev ze silného broušeného křišťálového skla. Pernatým listím palem prosýpala se žlutá záře voskových plamenů na lesklé víko vnitřní rakve, ve kteréž v černém salonním obleku balsamovaná mrtvola hraběte Alexandra Korsákova se nalézala. Na ztuhlé tváři čackého mladíka jevil se poslední ztrnulý úsměv. Podoba nebyla valně změněna. Hleděl jsem dlouho s opravdovým bolem na tu druhdy tak krásnou a šumnou hlavu a z obrazné paměti mé nořily se všechny výjevy z Voroběnky, v nichž zesnulý mladý hrabě měl účastenství. Jaký by se byl z něho asi vyvinul kavalír! Měl všechno, co člověka šťastným, velkým a obecně prospěšným učiniti může: ohromné jmění, urozenost, slavné jméno, lepost těla, vzdělání, osvíceného ducha a šlechetné srdce — a to všechno zničeno jediným, zbytečným výstřelem! V tu chvíli proklínal jsem v duchu všechny souboje, jichž jsem byl dosud horlivým obhájcem. Bylo to podivné dumání, do něhož jsem se nad mrtvolou hraběte Alexandra pohroužil, a byl bych v něm kdo ví jak dlouho setrval, kdyby mne nebyl vyrušil šramot, kterýž z toho vznikl, že se kněží u zázračného obrazu Matky Boží střídali.

Sestupuje s katafalku ohlížel jsem se po Adelaidě — byla již odešla. Čekala na mne venku na chodbě.

„Sergěji Antonoviči," pravila podávajíc mi znova ruku, když jsem byl ze sálu vystoupil, „děkuju vám, že jste nás přišel navštívit. Váš příchod rozmnožil sice můj beztoho již nesmírný zármutek, vzbudiv ve mně celou řadu trapných upomínek, ale proto přece jsem vám povděčna. Zlíbala bych každému nohy, kdo přichází, aby nad mrtvolou mého Alexandra upřímně zatruchlil. A na vás bylo vidět, že jste opravdu zarmoucen. Suďte dle svého citu, jaký musí býti teprv bol mého srdce!"

„Mírněte svůj zármutek, Adelaido," odpovídal jsem utěšujícím tónem; „pomněte, že jsou ještě jiní, kteří s vámi stejně, ba ještě více než vy truchliti musejí: sestra, kteráž jediného bratra ztratila a otec, jemuž s jediným synem přímý rod odumřel. Což jest bol přátelství proti bolu sestřinu a otcovu?! . . ."

„Mýlíte se, milý Sergěji," vpadla mi s truchlivým pathosem do řeči, „můj bol je větší, než slovem vypovědět, než myšlenkou obsáhnouti lze. On ztratil syna, ona bratra — já ztratila jsem všechno."

„Hrabě Korsákov a Zenaida jsou přítomni?" otázal jsem se, abych řeč jinam obrátil.

„Nejsou ještě," odpověděla zase mdlým hlasem; „ale očekávám jich každou chvíli. Oznámili telegraficky, že dnes přijedou. Byli, jak snad víte, v Londýně."

„Vy tedy sama, slečno, pořádáte smuteční obřady?"

„Já sama, a děkuji bohu, že mi aspoň té milosti dopřáno! Stálo mne mnoho slz, než jsem si to od Sologuba vyprosila. Rostislav mne dosud nenávidí, považoval mne za nepřímou původkyni smrti hraběte Alexandra a pokládal sám sobě za hřích, že dopustil, abych jej v nemoci ošetřovala; o tom pak, aby mrtvola mé péči byla svěřena, nechtěl ani slyšet tváře se, jakoby po jeho náhledu památka hraběte tím zneuctěna byla. Dovolával se práva přátelství a chtěl smuteční záležitosti sám obstarat; já zase dovolávala jsem se práva neskonalé lásky a prosila ho na kolenou, aby mi té jediné útěchy neodnímal. Vida můj nesmírný bol, dal se posléz milosrdenstvím hnouti a zůstavil mi péči o drahou mrtvolu."

„Jednala jste velmi šlechetně, slečno, a nikdo vám neodepře uznání, že jste památce mladého hraběte zjednala poctu zrovna královskou. Nečiníte snad příliš mnoho nad své síly?"

„Příliš mnoho?!" opakovala s podivením mou otázku. „Sergěji Antonoviči, vy nechápete dosud, co tu pořádám! Strojíc tyto exsekvialie pořádám vlastně pohřeb sama sobě, svému světskému životu, svým nadějím a tužbám. Alexandr byl jediným ideálem mého života, předmětem mých nejkrasších snů a tužeb, ale tato touha stala se také zdrojem a příčinou všech mých nesrovnalých, zvrácených skutků i poklesků. Pohřbívajíc tedy svou lásku a naději života, konám zároveň také slavnostní pokání. Mé nicotě slušel by ovšem lépe smutek tajný, pokorně ukrytý, ale památka toho, kterýž nás opustil, žádá smuteční slávy co největší. Až drahé ty ostatky odvezou, rozdám zbytek svého jmění a uchýlím se do kláštera. Pak, Sergěji Antonoviči, neuvidí mne již nikdy z vás nikdo, neuslyší nikdo mého jména."

„Vzdejte se té myšlenky, Adelaido," domlouval jsem jí; „uchýlením se do kláštera neprospějete nikomu. Setrvejte raději ve společnosti lidské a staňte se jí užitečným členem. Najdete snadno vhodné a vděčné působiště a můžete svým talentem a vzděláním spůsobiti tolik dobrého, že se někdy činnosti vaší a památce bude žehnat. Neníť žádnou cennou obětí, vyloučiti se ze světa a oddati se neplodnému bolu a dumání; lidstvo potřebuje stále hlav a rukou činných, a kdo blahu trpících a opuštěných se věnoval, ten přinesl oběť největší!"

„Myslíte?" otázala se smutně a upřela na mne oči. „Ale mně

je úzko v té společnosti lidské, mně zdá se, že mne ta společnost sama ve svém středu nestrpí . . ."

„Klamete se, myslíc stále jen na jednu vrstvu společnosti," pokračoval jsem ve své domluvě. „Opusťte třeba tu vznešenou společnost, která vás dusí, přilněte k prostému, vděčnému lidu, věnujte se na příklad vychování malých opuštěných dívek, nebo nějaké podobné blahodárné činnosti a uvidíte, že se vám vrátí mír a blaženost."

„Budu o tom přemýšlet, příteli," odpověděla Adelaida. „Ale nyní půjdu, vykonám ještě u katafalku krátkou modlitbu a připravím pak, čeho k pohřbu ještě potřebí. Nebude to vlastně ani pohřeb, nýbrž toliko pohřební průvod na nádraží. Alexandr bude na Voroběnku odvežen a tam teprv pohřben. Jen aby starý hrabě a Zenaida skutečně přijeli." Při těch slovech se patrně zachvěla a doložila skoro šeptem: „Můj bože, jak se jejich příchodu bojím!"

Na to stiskla mi prudce ruku a odešla do sálu.

Vyšel jsem na ulici a vsednuv do sáněk ujížděl jsem nejkratší cestou domů na onu stranu řeky Něvy. Na mostě potkal jsem velké skvostné sáně s třemi koni — ujížděli v nich hrabě Dimitrij Korsákov a Zenaida a proti nim Rostislav Sologub. Děkuje za pozdrav dal mi starý hrabě rukou znamení, abych se vrátil a za nimi jel. Křikl jsem na kočího, ten obrátil a již uháněli jsme za hraběcí trojkou, kteráž jako okřídlená triga rozhrnutým rojem drobných sáněk ku předu letěla. Dohonil jsem je teprv před černě ověšeným domem slečny Adelaidy. Starý hrabě povstal v saních a pohlednuv na dům zachvěl se tak mocným pohnutím, že zábradlí u kozlíku zachytiti se musil, aby neklesl. Ale vzmužil se rychle a vyskočiv ze saní smekl velkou bobrovou čepici a vešel s obnaženou hlavou do domu. Sologub vedl za ním contessu Zenaidu, kteráž jako bezduchý stín podle něho se vlekla. V průjezdě, když se byla černá portiera za námi zase spustila, obrátil se starý hrabě a podávaje mi ruku pravil mocně rozechvělým hlasem:

„Smutné setkání, příteli! Nemůžete si ani pomyslit, s jak smíšenými pocity do tohoto domu vcházím! Že musíme právě sem jíti!"

„Toliko jeden pocit jest tu na místě, pane hrabě," vpadl jsem mu do řeči zpozorovav, že se ho opět zmocnil odpor k Adelaidě a jejímu domu, „jen s jedním pocitem jest dovoleno překročiti práh tohoto v nejhlubší smutek pohrouženého domu, s pocitem velikého bolu nad nesmírnou ztrátou, která vás, která nás všechny stihla."

„Máte pravdu," odpověděl pevně hrabě; „a nyní veďte nás na místo!"

Ukázav hraběti rukou na schody přistoupil jsem k Zenaidě, abych také ji oslovil; ale při pohledu na její bledou a žalem změněnou tvář uvázlo mi slovo na jazyku. Zenaida podala mi mlčky a prostě mechanicky ruku, kterouž jsem výrazně políbil. Na to předběhl jsem hraběte, abych jej do sálu uvedl, ježto Sologub contessu vésti musil.

Vešli jsme do sálu. Hrabě neohlednuv se na pravo ani na levo stanul naproti ozářenému zázračnému obrazu Matky Boží, požehnal se třikráte křížem, pak spustil se zvolna na kolena a na ruce a dotknuv se třikráte čelem černě potažené podlahy povstal zase a obrátil se teprv ku katafalku, na němž uprostřed palem a hořících světel mrtvola jeho

jediného syna spočívala. Před katafalkem ležela opět, hlavu na první stupeň majíc položenou, dáma ve smutečním oděvu.

Hrabě podumav chvíli popošel blíže, vystoupil nejistým krokem vzhůru po stupních, klesl tam na kolena, rozhrnul palmové větví, objal oběma rameny skvostnou rakev a líbal horoucně vnitřní křišťálové víko. Dlouho objímal rakev, dlouho hleděl do ztuhlé tváře svého prvorozence, s nímž se ani otcovsky nebyl rozžehnal, pak zvedl se a sestupoval těžkým krokem dolů. V tu chvíli pozvedla se na polo černá dáma, která před katafalkem byla ležela a upjala na něho své žalem zarudlé oči. Hrabě dostoupiv podlahy pohledl na ni, ana u jeho nohou klečela, a zdálo se, že se na okamžik zamyslil. Chvíle té použila dáma, uchvátila oběma rukama levici starého hraběte a vtiskla na ni horký polibek. Starý hrabě se zachvěl, stáhl ruku nazpět a odstoupil do pozadí.

Na to vedl Sologub k rakvi Zenaidu, která skoro omdlévajíc jako bez vlády vléci se nechávala. I ona prodlela dlouho na katafalku a když pak smutně a chabě dolů sestupovala, vztáhla černá, na stupních katafalku opět ležící dáma po ní obě ruce a políbila pokorně obrubu jejího roucha. Zenaida pohledla bezděky dolů, ale dáma sklonila opět hlavu, jakoby si netroufala contesse do tváře pohlednouti.

Starý hrabě to zpozoroval a obrátiv se ke mně pravil polohlasně:

„Co to dělá ta ženština; snad nešílí?“

„To nikoliv, pane hrabě,“ odpověděl jsem; „jedná z překypujícího citu a smiřuje se s minulostí! Kéž by se jí to smíření podařilo!“

Hrabě podíval se na mne tázavě a zavrtěl hlavou, jakoby byl chtěl říci: „To není možná!“ Mezi tím přiblížili se Sologub a Zenaida a hrabě vida, že pobyt u mrtvoly na jeho dceři zlý účinek jevil, pravil pevně, ale s výrazem starostlivosti:

„A nyní pojďme již odsud! Vy pak, Sergěji Antonoviči,“ doložil obrátiv se opět ke mně, „jděte laskavě a přiveďte za námi Adelaidu. Musíme s ní přece několik slov promluvit! Řekněte jí, aby nás uvedla do přijímací síně.“

Uklonil jsem se zlehka a přistoupiv ku katafalku nachýlil jsem se k Adelaidě, kteráž dosud s čelem o stupeň opřeným tu na kolenou ležela, a ztlumočil jsem jí, co mi byl hrabě uložil. Pohledla s podivením na mne a v očích zachvěl se jí záblesk jakési blahé naděje; pak zavěsila se na mé rámě a vyšla se mnou na korridor, kdež hrabě, Zenaida a Sologub již čekali. Přistoupili jsme k nim a Adelaida oslovila je smutně, ale přece vroucně:

„Zarmoucena do samé hlubiny duše prosím o velikou milost, abyste svým vstoupením zasvětili práh mého bytu. Pane hrabě, šlechetná contesso i vy, Rostislave Sergějeviči, prokažte mi tu nezaslouženou čest pro památku toho, za nějž všichni tak bolestně truchlíme!“

„Uveďte nás, Adelaido,“ odpověděl měkce starý hrabě, „a zůstavte všechny okolky!“

Adelaida uklonila se hluboce, zavěsila se opět na mé rámě a uvedla nás do útulného salónku v zadním křídle domu.

Když jsme se byli na křeslech usadili, promluvil hrabě zdánlivě lhostejným, ale patrně stísněným hlasem:

„Děkuji vám, Adelaido, z povinnosti otcovské za poctu a pozornost, kterouž jste v mé nepřítomnosti památce mého syna prokázala. Byl bych si ovšem přál, aby jiní byli vykonali, co vy jste učinila, ale nezneuznávám proto nikterak vaši dobrou vůli a zásluhu. Opakuje ještě jednou svůj dík, prosím, abyste mi, možno-li hned nyní, odevzdala účty, bych ještě před odjezdem učiněný náklad mohl zapravit."

Tvář Adelaidina jevila po těchto slovech výraz pravého zděšení. Ruka, kterouž se o lenoch křesla opírala, zachvěla se jí mocným rozčilením a rty její se bolestně sevřely. Nastala chvíle trapného mlčení, než Adelaida aspoň tak se upokojila, že mohla odpovědět.

„Nemám ovšem ani nejmenšího práva," pravila truchlivě, ale pevně, „žádati od vás, pane hrabě, jakékoliv šetrnosti. Ale přese všechno, co v minulosti se stalo a svými účinky i do přítomné doby zasáhá, myslím, že přece nezasluhuji takového ponížení, jakéž jste mi právě učinil. Odpovídajíc pak na vaše přímé vyzvání, pane hrabě, prohlašuji rovněž přímo a určitě, že žádných účtů nepředložím a také nic nepřijmu. Co jsem učinila, neučinila jsem za vás, pane hrabě, nýbrž za sebe, a blahořečím vaší nepřítomnosti, že mi poskytla možnost, abych památku drahého zesnulého poctila. Jest to v nevýslovném bolu má jediná útěcha!"

Hrabě hleděl na ni s podivením, jakoby jej ta řeč velice byla překvapila, a odvětil již měkčeji:

„Nechtěl jsem se vás nikterak bolestně dotknouti, Adelaido. Bylo by to nespravedlivé a v tu chvíli také zcela nemístné. Avšak musím setrvati na svém, že by bylo rovněž nespravedlivé, kdybych dopustil, abyste snad sama hradila náklad, kterýž tak velice vaše síly převyšuje. Děkuji vám tudíž ještě jednou za vaši soustrasť a ochotu, ale prosím, abyste od otce přijala náhradu za to, co pro syna učiniti jeho a jen jeho jest povinností. Nenuťte mne, abych přijal od vás dar, kterýž mně nijak prospěti nemůže, ale vás těžce poškoditi musí. Úmysl váš a vaše dobrá vůle stačí tu úplně."

„Jsem vám neskonale povděčna, pane hrabě," odpověděla vroucně Adelaida, „že v tom, co jsem učinila, dobrý úmysl shledáváte. Avšak právě proto musím vás opětovně se vším důrazem prosit, abyste mi to oblažující vědomí nekalil chladným odchodním návrhem, kterýž by na místě byl jen v tom případě, kdybych prosta byla všeho hlubšího citu. Ale poněvadž je opak toho pravdou a já jedinou potěchu z toho čerpám, že mi bylo okolnostmi dopřáno učinit, co vašeho laskavého uznání došlo, prosím snažně, pane hrabě, abyste o věci té dále nemluvil, poněvadž na vaše nabídnutí nikdy přistoupiti nemohu."

„Když tedy jinak nechcete, mějtež si svou vůli," pravil na to poněkud nevrle hrabě Korsákov; „avšak zachovejte si v paměti, že máte za mou pokladnou požadavek, kterýž vám ochotně a bez prodlení bude vyplacen, kdykoliv byste toho pocítila potřebu. Učiním u svého hospodářského úřadu opatření, aby v tom případě ani mého zakročení nebylo potřebí a aby závazek ten i na mého dědice přešel. A nyní dovolte, abychom se vzdálili. Odpoledne dostavíme se k průvodu."

„Než odejdete, vyslechněte, pane hrabě, ještě vroucí mou prosbu," promluvila chvějícím se hlasem Adelaida. „Jest to poslední prosba, kterouž vás obtěžuji: dovolte mi, abych vašeho zesnulého syna na Vo-

roběnku doprovodila a tam v jeho pohřbu se súčastnila. Nebudu vás svou přítomností obtěžovat, pojedu ve vzdáleném vagoně a také při pohřbu na Voroběnce budu se držet v uctivé vzdálenosti, abych vám nikterak nebyla na překážku."

„Nemohu vám zabraňovat, abyste jela," odpověděl po krátkém rozmýšlení hrabě, „poněvadž je dráha každému volna a přístupna, ale nezvu vás!"

Adelaida sevřela bolestně rty, sklopila oči a držela se křečovitě oběma rukama lenochu křesla, aby neklesla.

Hrabě Korsákov, kterýž byl mezi tím povstal, dal znamení k odchodu a vyšel, poněkud rozčilen, sám první z komnaty. Zenaida odcházejíc zastavila se u Adelaidy, pohledla na ni soustrastně a podávala jí ruku. Však Adelaida byla tak trapně dojata a do sebe pohroužena, že toho ani nepozorovala. Zenaida odstoupila zase, zavěsila se na Sologuba a ohlednuvši se ještě jednou na Adelaidu, odešla.

I já musil jsem odejíti. Ale dříve přistoupil jsem k Adelaidě a vzav ji za ruku, chtěl jsem ji upokojit řka:

„Nermuťte se proto, slečno, že vám hrabě odepřel pozvání. Snad si to ještě rozmyslí a vy jste na cestu připravena. Nechť odvezou sluhové vaše zavazadla na dráhu; možná, že řekne hrabě teprv na nádraží: „Adelaido, jeďte s námi!" — vždyť ho znáte, nu a pak vsednete a pojedete. Však ani kdyby toho neučinil, nemáte hrubě příčiny se rmoutit; vyť jste za Alexandra již dosti truchlila a poslední poctu prokázala jste mu měrou vrchovatou."

Pohledla na mne, jakoby mi nerozuměla, podala mi mechanicky ruku a pravila:

„Sergěji Antonoviči, jděte již za nimi; myslili by, že se spolu o něčem umlouváme."

Když jsem z domu vystoupil vsedali již hrabě, jeho dcera a Sologub do saní. Vsedl jsem do svých, pozdravil a saně naše se různými směry rozejely.

Odpoledne ke třetí hodině naplnila se 11. třída Vasiljevského ostrova skvostnými ekypážemi se šlechtickými znaky. Téměř celá petrohradská aristokracie dostavila se k smutečnímu průvodu, a velký sál prvního poschodí, kde katafalk se nalézal, jakož i chodby k němu vedoucí byly naplněny panstvem v nádherných kožiších a vojenských pláštích, zpod nichž nesčíslné řády se jiskřily. Byla to první velká schůze residenční aristokracie v domě Adelaidy Campbellovy! Však ani ta nebyla by se bez zvláštního, vyššího zakročení sešla, neboť v salónech byli zpočátku většinou rozhodně proti tomu, aby se do Adelaidina domu šlo a navrhovali, aby se za to co možná všechna šlechta na nádraží shromáždila a tam průvodu očekávala. Ale o záměru tom donesla se zpráva do dvorních kruhů a velký kníže Mikuláš nařídil svému pobočníku, aby jej při pohřební slavnosti zastupoval a do domu, kde mrtvola mladého hraběte vystavena byla, se dostavil; tolikéž projevil přání, aby se v průvodu súčastnilo důstojnictvo kyrysnického pluku, jehož majitelem starý hrabě Korsákov druhdy byl. To spůsobilo obrat. Šlechta považovala to za pokynutí dvora, aby se k vůli nevysvětleným

vedlejším okolnostem starému hraběti žádná lítost nepůsobila, a dostavila se počtem okázale hojným.

Adelaida neodvážila se již do sálu vstoupiti, vědouc, že by se stala předmětem obecné a velmi nemilé pozornosti; čekala samotna v postranní komnatě, kteráž k hořejšímu konci sálu přiléhala, aby se po skončených posledních církevních obřadech v zadu k průvodu připojila. O třetí hodině dostavil se velký sbor vysokého i nižšího duchovenstva, a za půl hodiny hnul se průvod směrem k nádraží nikolajevské železné dráhy. V čele průvodu jel velký osmispřežní církevní kočár se zázračným obrazem Matky Boží, proti němuž obvyklým spůsobem dva kněží v bohatých ornátech seděli. Na koních před kočárem sedící kostelní sluhové, kteříž vezouce zázračný obraz nikdy hlav svých pokrýti nesmějí, měli — poněvadž ztuha mrzlo — hlavy obtočeny bílými hedbávnými, zlatem protkanými šaty. Pak následovalo oddělení diakonů, nesoucích na skvoucích žerdích těžké zlaté korouhve, obrazy a vysoké křišťálové kříže, dále sbor duchovenstva, v jeho čele tři pravoslavní biskupové v těžkých, zlatých, drahokamy posetých mitrách a pláštích, pak druhé oddělení diakonů s kouřícími kaditelnicemi a za ním otevřený, šestispřežní, bílými draperiemi se zlatým třepením ověšený pohřební vůz, na jehož bílé střeše velká zlatá koruna se skvěla. Za vozem šli zase diakonové s kouřícími kaditelnicemi, pak vojenská deputace, starý hrabě Korsákov uprostřed zástupu prvních kavalírů města a posléz studentstvo právnické fakulty. Průvod uzavírala dlouhá řada ekypáží, z nichž poslední byl kočár Adelaidy Campbellovy. Sbor kněží celou cestou zpíval a před kočárem se zázračným obrazem, v čele průvodu, padal všude prostý lid na kolena, žehnal se kříži a skláněl hlavy až k samé zemi. O páté hodině došel průvod k nikolajevskému nádraží. Zde vykonán ještě krátký církevní obřad, načež kněží a šlechta do kočárů vsedli a na všechny strany se rozejeli. Na to snešena rakev do nádraží, zavřena, uložena do kovového sarkofagu a vyzdvižena do zvláštního vagonu ve vlaku, který již na kolejích byl sestaven. Na perronu začínalo již hemžení cestujících, kteří na ruských drahách třeba na půl hodiny před odjezdem vlaku, ba možno-li ještě dříve, do vozů vsedají. Také hrabě Korsákov nařídil, aby mu jeho vyhražený vagon se salonkem a ložnicemi byl otevřen.

Tu nadešla doba, abych se hraběti a contesse poklonil a se Sologubem rozloučil. Učinil jsem to ve formě, jakouž okolnosti určovaly a ohlížel se pak, ale marně po Adelaidě. Mimo mne nikdo si na ni nevzpomněl, tak se aspoň zdálo; však možná, že si na ni přece vzpomněli, ale nevidouce ji, o tom se nezmínili — kdož to může věděti! Teprv když kyli hrabě, Zenaida, Sologub s komorníkem a komornou do vagonu vstoupili a já semo tamo jsem procházeti se začal, uzřel jsem na konci perronu o sloup opřenu dámu, jejíž tvář hustým černým závojem byla zastřena. Poznal jsem v ní Adelaidu. Zamířil jsem k ní, ale než jsem na místo došel, byla zmizela, aniž bych byl v davu hemžícího se lidu mohl seznat, na kterou stranu odešla. Tím časem dospěl čas a vlak vyjel z nádraží.

Když byl poslední vagón s dohledu zmizel, obrátil jsem se, abych nádraží opustil. Tu, u samého východu, spatřil jsem Adelaidu. Stála nepohnutě a hleděla zamyšleně v tu stranu, kudy vlak byl odejel.

„Slečno,“ pravil jsem přistoupiv k ní, „zanechte již toho dumání. Vizte, čekají, abychom opustili perron!“

Požehnala se křížem, jakoby byla právě tichou modlitbu skončila, a pohlednuvši na mne otázala se roztržitě:

„Řekl jste něco, Sergěji Antonoviči?“

„Abyste již mysl vyjasnila a na odchod pomyslila.“

„Ach ano,“ povzdychla si smutně; „za nimi nemohu a zde zůstat nesmím. Musím domů. Ale ten domov, Sergěji Antonoviči, naplňuje mne hrůzou! Můj dům je pustá, děsná hrobka, plná teskných upomínek a vidin. A přece tam musím — sama, ode všech opuštěná, úplně osiřelá!“

„Skončte již s minulostí, Adelaido, a žijte zase věcem přítomným. Čas hojí všechno, on zhojí i váš zármutek. Nebe se vám zase vyjasní a s neblahou minulostí smíří vás bohdá šťastnější budoucnost. Co doba vzala, doba zase nahradí!“

„Nemluvte tak, Sergěji Antonoviči,“ odpověděla s bolnou výčitkou; „zní to jako rouhání! Nerouhejte se mému citu a velikosti ztráty, za kterouž není a nemůž' býti náhrady. Však odpouštím vám; vždyť není ani možná, abyste pochopil, jak truchlivá kapitola mého života se právě uzavřela. A co kyne mi dále? Temná, vší radosti a potěchy prostá budoucnost . . .“

„Dovolte, slečno, abych vás ve vašem voze doprovodil,“ pravil jsem vycházeje s ní z portálu nádražní budovy. „Škoda, že jsem tu sám cizincem a že vás nemohu uvésti do některé rodiny, kdež byste aspoň několik dní ztráviti a ze svého zármutku probrati se mohla. Divím se velice, že si vás nevzali na starost Galicynovi nebo kněžna Lidie. Jaký to nedostatek soucitu!“

„Nekřivděte jim,“ odmlouvala Adelaida; „byli by mne zajisté pozvali, ale mělo se obecně za to, že pojedu na Voroběnku. Myslili zajisté, že mne Alexandrova smrt se starým hrabětem a Zenaidou smíří — a oni zatím odejeli nedavše mi ani s bohem! Jak šťasten je proti mně Sologub!“

„Máte pravdu, slečno,“ odpověděl jsem, abych hovor jinam obrátil, „Sologub je šťastnější. Je sice ještě dalek svého cíle, ale myslím, že již na dobré cestě k němu. Hrabě se cestou z Londýna patrně o něm již nějak rozhodl. Když byl na nádraží z vozu vystoupil, podal mu přátelsky ruku, děkoval mu za telegrafické zprávy a za všechno, co v oné smutné záležitosti byl učinil, nenamítal nic proti tomu, když Sologub Zenaidě své rámě nabízel a svolil ochotně k tomu, aby je na Voroběnku doprovodil. Nenaznačil prý ovšem ani slovem, zda-li s ním něco dále zamýšlí, ale jsem přesvědčen a Sologub to sám také tuší, že mu hrabě nabídne, aby se do svého dřívějšího úřadu na Voroběnce vrátil.“

„A pak stane se chotěm Zenaidy,“ doložila jako ze snu Adelaida. „Jak je šťastný! Z rozvalin mých nadějí a tužeb vyrůstá mu nejkrasší naděje, vzroste mu svrchované blaho pozemské. Moje neštěstí otřáslo tuhým odporem hraběte. Já klesám do temnoty hlubin, on stoupá na výsluní štěstí. Já zápasila jsem a ztratila v tom zápasu všechno, snad i své dobré jméno — on vítězí bez boje. Přeju mu toho štěstí, ač je

dosud mým nepřítelem, ale přece mu závidím. Jakž bych mu neměla závidět? On bude Zenaidu svou nazývat, svou ženou jmenovat, a já . . . jsem zcela povržena. Ani mi ruky nepodala, ba ani jediného slova na mne nepromluvila! Což jsem se tak těžce na ní prohřešila, že mi ani ve společném bolu, že mi ani nad mrtvolou bratra nemohla odpustit?"

„Jste na omylu, Adelaido," namítl jsem jí konejšivě; „Zenaida byla bolem a žalem tak sevřena a schvácena, že vůbec na nikoho nebyla s to promluvit. Ale proto přece byla dopoledne vaším zármutkem a vaší zdrcenou velikou láskou k zesnulému tak dojata, že odcházejíc z vaší komnaty, k vám přistoupila a na smíření ruku vám podávala. Však vy byla jste řečí hraběte, kterýž vám pozvání na Voroběnku odepřel, tak trapně dojata, že jste toho ani nespozorovala a nevědomky její ruku odmítla."

„Jak že?" zvolala rozčileně Adelaida, „ona se chtěla se mnou smířit, a já jsem . . . se i o tu útěchu oloupila? Jak krutě a nemilosrdně dopadla na mne ruka osudu! Odříkajíc se světa, měla jsem jen tu jedinou ještě touhu, abych se s ní ve smíru rozešla . . . zdaž toho ještě dosáhnu? Na Voroběnku nesmím a kde jinde mohla bych ji vyhledat? A přece musím ji ještě vidět, musím aspoň její kolena ještě obejmout, než . . . bude všemu konec!"

„Netrapte se pro tu maličkost, slečno," domlouval jsem jí opět. „Zenaida necítí k vám už žádného hněvu, viděl jsem to jasně na její tváři, v jejím oku. Smířila se již s vámi ve svém dobrém srdci, a příležitost, aby vám to mohla říci, zajisté se také ještě najde."

„A nenaskytne-li se, musím si ji sama stůj co stůj zjednat!" odpověděla Adelaida s pathosem, kterýž zněl jako blouznění. „Ani si nemůžete pomyslit, Sergěji Antonoviči, jak nesmírnou mám touhu, s contessou v míru se rozžehnat. Jest mi toho nezbytně potřebí, aby v mé choré duši opět mír zavládl!"

Za touto řečí dojeli jsme na místo. Kočár se zastavil a Adelaida se zachvěla.

„A nyní s bohem, můj příteli!" pravila podávajíc mi ruku. „Vím, že jste mi byl od počátku přítelem, ačkoliv jste mé jednání neschvaloval a snad také proti němu působil. Měl jste dobře! Nyní se rozejdeme, nepochybně na vždy. Jaká to protiva v okolnostech, v nichž jsme se seznali a v jakých se nyní loučíme! Zapomeňte na moje poklesky a zachovejte mne v přátelské paměti!"

„Buďte ubezpečena, Adelaido," odpověděl jsem nikoliv bez pohnutí, „že na vás vždy vzpomínati budu s upřímným soucitem. Však doufám, že se neloučíme na vždy, nýbrž že se v utěšenějších, šťastnějších okolnostech zase shledáme. Žijte blaze!"

„S bohem, můj jediný příteli! S bohem!" zvolala měkce ale důrazně, když jsem byl z kočáru vystoupil.

Vjela do domu a já šel jsem zamyšlen nazpět do víru vnitřního města. Byla to má poslední rozmluva s Adelaidou Campbellovou.

VII.

Uplynulo asi šest měsíců. Bydlil jsem v Moskvě v hôtelu „Slovanského Bazáru“ na Nikolské ulici. Sestoupiv do velkolepé jídelny v přízemí zabral jsem se do čtení petrohradských listů. Mimo obyčej četl jsem také místní petrohradské zprávy a tu napadla mi notice „Golosu,“ ve kteréž tučným písmem vyražena byla slova „velkolepý dar.“ Notice ta zněla takto: „Známá v četných petrohradských salónech markéza Adelaida Campbellova, dáma neobyčejné krásy a bystrosti ducha, učinila velkolepý dar na prospěch trpící mládeže. Darovala totiž svůj velký dům na 11. linii Vasiljevského ostrova, pak villu v Oranienbaumu a 100.000 rublů na hotovosti obci petrohradské za tím účelem, aby zřízen byl ústav, ve kterémž by se, pokud výnos fondu bude stačit, vychovávaly nemanželské dítky chudých matek, především dívky. Dárkyně vypracovala sama stanovy a domácí řád ústavu, jež pomocník ministra vyučování beze změny schválil, a ustanovila sama sebe za první ředitelku ústavu. Avšak než úřadní řízení v té věci ukončeno bylo a ústav otevřen býti mohl, změnila markéza svůj úmysl, zůstavila volbu první ředitelky městské radě a oznámila, že vstupuje do kláštera. Co ji k tomu přimělo, není nám známo. Však praví se, že nesmírně a bez útěchy truchlí po mladém hraběti Alexandru Korsákovi, kterýž zastřeliv, jak známo, v souboji knížete Rumjancova, sám těžce poraněn byl a zemřel. Nechť provází šlechetnou dárkyni do klášterního zátiší blahé vědomí, že vykonala skutek, pro kterýž jí povždy bude žehnáno!“

Odložil jsem časopis a spustiv hlavu do dlaní oddal jsem se myšlenkám. Bylo mi líto té krásné děvy, jejího ducha a vzdělání, a přec byl jsem zase rád, že se blahořečí jejímu jménu a činu. Vzpomínal jsem na ono krásné jitro, kdy poprvé jsem ji uviděl v parku na Voroběnce a v obraznosti mé střídaly se obraz za obrazem všechny výjevy, jichž jsem byl na zámku hraběte Korsákova bezděčným svědkem. V tom přinesl mi portýr těžké psaní, jehož adresa psána byla markantní rukou přítele Sologuba. Strhnuv dychtivě obálku začal jsem s napnutím čísti. List zněl takto:

„Milený druhu můj a příteli!

Zvěděv z vašeho listu, že hodláte Rusko již opustit, spěchám, abych vás těmito řádky ještě v Moskvě zastihl. Povím hned, proč. Přeju si totiž, abyste — než do vlasti se navrátíte, ještě jednou Voroběnku navštívil. Píšete mi, že se chcete vrátit přes Taganrog, Azovské a Černé moře na Oděssu — nebude vám tudíž snad příliš obtížno vykonati zajížďku ku svému příteli, kterýž by vás tak rád zase k srdci přivinul. Také hrabě a Zenaida, má Zenaida, uvítali by vás s upřímnou radostí.

Milý příteli! Román hraběte Korsákova není ještě u konce; ale myslím, že k němu rychle dospívá. Muž ten je přese všechny chyby své zvláštní povahy přece jen k politování. Každý přehmat mstí se na něm až příliš krutě. Pomíjím mlčením, poněvadž to sám dobře znáte, jaké následky mělo jeho bažení po Adelaidě a jednání s nebožtíkem hrabětem Alexandrem. Že mne z přepjaté hrdosti a umíněnosti z domu

vypudil, mělo za následek takové zanedbání a spustošení celého hospodářství, že bude potřebí celého roku, aby napraveno bylo, co za tak krátkou dobu se pokazilo. Avšak co konečně na tom; to znamená jen ztrátu hmotnou, a ta dá se nahradit. Mnohem hůře, ba mohu říci osudně ztrestal se hrabě svým nerozvážným, ze zlosti a malicherného ohledu na veřejnost uzavřeným sňatkem s Adelaidinou matkou. Dověděl jste se již v Petrohradě, jak si ta dáma zde vede a jaký duch zde za jejího vladaření se uhostil. Než to by všechno ještě nic nebylo, kdyby v ní starý zlý duch nebyl procitl. Hraběnka je, prostě a zkrátka řečeno, nenapravitelná koketa, kteráž Londýn nebo Kalkutu nikdy neměla opustit. Tam byla by svým libůstkám mohla hovět, zde však působí úplný rozvrat a hrozím se, že brzy nadejde katastrofa, jak sama Zenaida již v Petrohradě předpovídala. Pařížské, londýnské a petrohradské dámy ze vznešené společnosti říkají, že jest jim všechno dovoleno, jen když to nedělá skandal. Také naší hraběnce mohlo by se na konec z různých ohledů dovolit, aby se na totéž stanovisko postavila, kdyby žila aspoň — v Moskvě; ale zde, kde oči všech na ni stále jsou upjaty... Než vypravujme raději.

Když jsme před půl letem s mrtvolou hraběte Alexandra na Voroběnku jeli, setkali jsme se na poslední stanici s knížetem Tumeněvem a jeho mladou chotí — snad jste dosud ani neslyšel, že se *oženil?* Vzal si starší dceru knížete Baranova a jest s ní velice šťasten. Hrabě nezaslal na Voroběnku žádné zprávy, že přijedeme, a takž musili *jsme*, aby na zámku zbytečný zmatek nevznikl, mrtvolu na stanici zůstavit. Najali jsme sáně, abychom napřed sami na Voroběnku dojeli a tam na slavnostní přivežení mrtvoly všechno připravili. Tu namanul se kníže Tumeněv a prosil důtklivě, aby contessa s komornou na několik dní na jeho zámek zavítala a s ním a kněžnou teprv k pohřbu na Voroběnku se odebrala. Kněžna je roztomilá dáma, ku kteréž Zenaida ihned přilnula, a takž rozejeli jsme se: Zenaida s knížetem a kněžnou na Gorochovo, hrabě a já přímo na Voroběnku.

Když jsme asi o 10. hodině k parku se blížili, uzřeli *jsme mezi* stromovím, kteréž pod tíhou sněhu se prohýbalo, ostrou *září* rudých světel. Zároveň zaslechli jsme řehtání několika set rolniček, houkání vozků, štěkot psů a řihání koní, což všechno hlavním stromořadím nám vstříc se valilo. Hrabě poručil kočímu, aby stranou za malé houští zajel a tam koně zadržel. Sotva že se bylo po jeho rozkazu stalo, vyřítilo se ze stromořadí na pestře ověšených koních devět zámeckých kozáků s planoucími obrovskými pochodněmi a za nimi řada domácích i cizích saní. Vedle každých saní klusali dva jezdci s pochodněmi, jeden na pravé straně, druhý na levé a mezi tím vším proplétaly se v divém letu rozpoutané smečky loveckých psů. V posledních saních, za nimiž zase devět kozáků s pochodněmi uhánělo, seděla hraběnka s jakýmsi statným, ale již nehrubě mladým důstojníkem. Oba byli přikryti lesklou černou medvědí přikrývkou, tak že skoro jen hlavy ven jim vyčnívaly, ale proto bylo přece patrno, že těsně k sobě lnuli a že on pravou ruku kolem jejích boků měl položenu. V oblak sypkého sněhu, jenž od koňských kopyt ustavičně vzhůru lítal, zahalen, vinul se ten řetěz ozářených saní jako obrovský ohnivý drak po hladké sněhové

pláni, až dole za vesnicí s očí nám zmizel. Hrabě hleděl za ním se zachmuřeným čelem a pevně sevřenýma rtoma, křikl pak na vozku a za chvíli slézali jsme na slavnostně osvětleném nádvoří před zámkem.

Dovedete si zajisté sám představiti překvapení zámeckých sluhů, když hraběte a mne po jeho boku uviděli. Však hrabě nenechal jich dlouho na rozpacích, nýbrž nařídiv přísně, aby o jeho příchodu nikomu z hostů, ani hraběnce se nezmínili, poručil, aby nám do zeleného kabinetu večeři podali a ve dvou sousedních komnatách lože upravili. „Společnost nesmí být zprávou o mém příchodu ze zábavy vyrušena, rozumíte?!“ opakoval, když jsme na schody vcházeli, a nedotekl se již té věci ani jediným slovem. Při večeři mluvili jsme o věcech, kteréž s předmětem mého vypravování nikterak nesouvisí; když pak potřeba jídla byla ukojena, povstal hrabě, přecházel chvíli po kabinetu, přistoupil na to zase ke stolu a spustiv mi těžce svou pravici na rameno, pravil obvyklým, vám s dostatek známým úsečným způsobem: „Rostislave, vy zde již zůstanete!“ — „Milerád bych zůstal, excellencí, ale jsem na jiné místo vázán, jak ráčíte vědět,“ odpověděl jsem radostně dojat. — „Ach, co vázán!“ namítal hrabě. „Znám to dobře; máte volnost do roka bez překážky službu opustit. Vévoda to jinak nedělá. Formality obstarám sám. Tedy zůstanete?“ — „Poroučíte-li, excellencí, zůstanu,“ odpověděl jsem ochotně. — „A což, vzdáváte nebo nevzdáváte se myšlenky na contessu Zenaidu?“ otázal se drsně ale beze všeho hněvu. „Nezamlouvejte mi věc nikterak, znám všechno a chci určitou krátkou odpověď.“ — „Zachovám se v každém ohledu dle vašich rozkazů!“ slíbil jsem tuše, že to již není nebezpečno. — „Proč rozkazů?“ durdil se hrabě. „Což myslíte, že svůj rozkaz změním?“ — „Toho se domýšleti nesmím,“ odtušil jsem dvorně ale poněkud odvážně; „však i kdybyste jej ráčil změnit, bude mi svatým zákonem.“ — „Hm, dobrá,“ pravil zase hrabě; „ale teď již dosti o tom! Jste tedy zase, čím jste dříve býval. Chovejte se dle toho!“ Po této rozmluvě poslal mne spat, ale sám přecházel ještě dlouho po kabinetu a mluvil chvílemi tak hlasitě, že jsem myslil, že se s někým vadí. Však byla to jen samomluva a nebylo těžko hádat, o jakém předmětu.

Tím časem vrátila se společnost na saních z projížďky, a v zámku bylo zase hlučno. Sluhové zachovali se dle rozkazu a nikdo z hostů nedověděl se skutečně, že hrabě přijel; hraběnka ovšem dostala o tom zprávu a zachovala se dle toho. Při večeři, kteráž se o jedné hodině s půlnoci podávala, divili prý se všichni účastníci, že se hraběnka pojednou zcela změnila — dříve veselá, koketní, plná vtipu a rozmaru, pak jako obratem ruky vážná, odměřeně vlídná, plná důstojnosti. Nejvíce byl prý tou změnou překvapen a pohoršen plukovník Vanovskij, týž důstojník, s kterýmž hraběnka pod medvědí přikrývkou na projížďce byla. Nepotřebuji vám asi teprv dokládat, že se mezi oběma vyvíjel poměr; ba z poznámek, jež domácí lidé tu a tam dělali, mohlo se soudit, že byl poměr již hotový. Hrabě, pln podezření a nedůvěry, zavedl se svou ženou přísný výslech, ale nedospěl k žádnému výsledku; chytrá dáma vymkla se hladce jako úhoř z každé léče a hrabě nemaje žádných důkazů a povrhuje nedůstojným vyzvídáním na služebných musil

na tom přestati, že hraběnku důtklivě napomenul, aby na příště v obcování s hosty méně důvěrně si počínala.

Tím byla věc na povrch vyřízena a za krátko dovedla hraběnka svým chováním rozptýliti i všechno podezření, kteréž bylo v jejím choti utkvělo. Chovala se delší čas vskutku tak, že by jí ani nejpřísnější mravokárce nic nebyl mohl vytýkat. Hrabě tím ukojen oddal se zase klidně svému dřívějšímu životu: studuje, maluje, pořádá honby a výlety a nestará se nikterak o to, co jeho choť dělá. Nikdo ho z toho klidu nevyrušuje — bylo by to také s hříchem, ale bojím se, že bude z něho náhodou vyrušen způsobem velice trapným. Vyvinulť se tu poměr, který každého, kdo o něm tušení má, ošklivostí naplňuje. Víte zajisté, milý příteli, že je hraběnka, ačkoliv již 39. rok překročila, přec ještě velmi sličná a vnadná; tolikéž bude vám známo, že je Mikuláš, levoboček hraběte Korsákova, zhýralý světák, kterýž z nudy a dlouhé chvíle i v nesmyslnostech pikantní zábavu hledá. Tento Mikuláš kvitoval, odložil důstojnickou uniformu, přijel sem a tráví tu život dokonalého darmošlapa. Nemaje tu mnoho zábavy po svém vkusu, začal koketovat také s hraběnkou, hraběnka přicházela mu z podobné nálady v ústrety — zkrátka: mezi oběma zavládla důvěrnost, kteráž bez zlých následků zůstati nemůže. Lekám se dne, kdy hrabě ten nešvár prohledne. Štěstí ještě, že nemá Zenaida o věci té ani tušení; opustila by zajisté ihned zase otcovský dům, a jaká by to pro mne byla rána, dovedete si zajisté sám představit.

Zenaida miluje mne upřímně a vroucně a já dal bych za ni, jak víte, život. Opakuje mi při každé rozmluvě, že nikdo nebude jejím chotěm, než já. Otužila se časem a zkušenostmi tak, že jest naprosto nemožno, aby se s ní opakovala hra, kteréž jste z části sám byl svědkem — myslím na její násilné zasnoubení s knížetem Tumeněvem. *Hrabě* to ví a jsem přesvědčen, že ji už nikdy do žádného sňatku nebude nutit. Já ovšem mám k cíli ještě daleko, snad dále, než sám se domnívám, ale proto přece nepozbývám naděje. Čekat musíme, toť jisto; ale důvěřuji, že nebudeme čekat marně. Jak vidíte, opustila mne již bývalá malomyslnost, pro kterouž jste mne druhdy tolikráte káral. Přijeďte se na mne podívat — budete míti ze mne radost!

Mluvil jsem před chvílí s hrabětem a Zenaidou. Řekl jsem jim, že vám píšu, a oba uložili mi, abych vás také jejich jménem pozval. Jsem jist, že aspoň Zenaidě neodřeknete a těším se tedy, že vás bude moci co nejdříve obejmouti

váš

Rostislav."

P. S. Oznamte mi laskavě, kdy přijedete, abych pro vás vše mohl zařídit. Zejmena musím vám vstříc poslat koně, poněvadž by se vám snadno státi mohlo, že byste nedostal povozu. Také bych vás rád sám do zámku uvedl.

VII.

Byl krásný červen a na Voroběnce luh, háj i sad v nejbujnější zeleni. Meškal jsem již pět dní na zámku „krále stepi" a čas ubíhal mi velmi příjemně. Jako před dvěma lety vyjížděl jsem s Rostislavem

do polí a s hrabětem do lesů. Pod večer pak, když sám sobě jsem byl zůstaven, bloudil jsem při slunce západu krásným parkem a kochaje se půvabem jeho malebných partií a dýchaje libou vůni květoucích lip a nesčíslných květin pouštěl jsem myšlenkám uzdu, vzpomínal těch, kteří tu druhdy bývali, a snil podivné věci o lidském blahu a štěstí. Tou dobou navštěvoval jsem také hrob Alexandra Korsákova. Nalézal se na ostrůvku uprostřed jezírka ve východní části parku, v nevelikém, ale nádherném mausoleu z bílého a černého mramoru. Kolkolem květl v nevídané kráse háj stolistých růží a v haluzích několika košatých stromů, kteréž nad mausoleem živou střechu tvořily, sídlil sbor nejlíbeznějších pěvců lesa. Navštíviv hrob sedal jsem na prvním mramorovém stupni mausolea a pozoroval v zamyšlení, kterak se hladina jezírka kolem zlehounka čeřila, až jsem v dáli na lučině spatřil ztepilou dívčí postavu v černém rouše. Uzřev ji vstoupil jsem rychle na lodičku a odvesloval k protějšímu břehu; odstoupiv pak stranou do skupiny starých stromů usadil jsem se vždy na pahejl skáceného buku a čekal, až dívka přijde. Přicházela pravidelně v tutéž dobu a nesla vždy čerstvý věnec z polního a zahradního kvítí. Odepjala lodičku, přepravila se na ostrůvek, zavěsila věnec na votivní desku a dlouho se modlila. Teprv když soumrak stíny kolem rozkládati začal, spustila se na kolena, políbila mramorovou podlahu, pod níž Alexandr Korsákov spočíval, vzala starší, uvadlý věnec a přepravila se zase nazpět na břeh parku. Tak činila, pokud povětrnost dovolovala, každý den — učitelka dívek z vesnice, Serafina Akimova. V zámku věděli o tom a vyhýbali se v tu dobu úmyslně celému okolí mausolea, aby něžnou truchlící dívku z pobožnosti nevyrušovali.

Šestého dne mého pobytu na Voroběnce vrátil jsem se, jako obyčejně, večer z parku a odebral se přímo do menšího salónu, kdež se tou dobou čaj podával. Vešed do salónu byl jsem nemálo překvapen vida u stolu Zenaidu, Sologuba a doktora Skvorcova, ani neobyčejně rozčileně spolu rozmlouvali. Souďě ihned, že se o nějaké důležité rodinné záležitosti jedná, chtěl jsem se rychle zase vzdálit; však zadrželi a vyzvali mne, abych se v jejich hovoru súčastnil.

„Nepozoroval jste, příteli, dnes nikde nic nápadného?“ otázal se Sologub, jakoby nějakého vysvětlení ode mne očekával.

„Nepozoroval,“ odpověděl jsem; „co pak se stalo?“

„To jest to,“ vpadl mi rychle do řeči Skvorcov, „co nám schází! Nevíme nic, než že se něco stalo.“

„Opravdu, příteli,“ promluvil zase Sologub; „dnes stalo se tu něco neobyčejného, nám dosud záhadného.“

„Hrabě byl celé odpůldne neobyčejně rozčilen, nevyšel ani z domu, měl při zavřených dveřích prudkou scénu s hraběnkou, kteráž odcházejíc od něho sotva prý na nohou se držela. Pak předvolal si pana Mikuláše, zamkl také za ním dvéře, a co pak mezi nimi se dělo, nikdo neví. Jisto je pouze, že si pan Mikuláš u okna své komnaty okázale s velkým jezdeckým revolverem pohrává,“ vypravoval ustrašený doktor.

Podíval jsem se významně na Sologuba, ale ten pokrčil rameny, nejspíše, aby zamezil domněnku, že jsme my dva tu záhadnou událost prohledli. Porozuměv tomu pokynu tvářil jsem se, jakobych o ničem ani tušení neměl a nad tím, co mi doktor vypravoval, velice udiven

byl. V následujícím pak hovoru zůstaveno hlavní slovo doktorovi, kterýž všechen svůj důmysl vyčerpával, aby záhadu na dno pronikl, ale — jak jsme pozorovali — od pravdy vždy více a více se vzdaloval. V tom vešel hřmotně do salónu hrabě, uklonil se zlehka, zasedl na své staré místo a tváře se chladným a lhostejným oznamoval:

„Hraběnka nepřijde. Jest jaksi churava. Dala si přinést čaj do svého kabinetu, a Mikuláš — musí ještě v noci v jisté pro mne důležité záležitosti odcestovat. Není to nic, co by vám za rozčilení stálo. Zenaido, dej znamení, aby přinesli čaj!"

Rozumí se samo sebou, že zábava toho večera velice vázla; nutili jsme se všichni do hovoru a veselosti, ale nikomu se nechtělo dařit. Hrabě byl velice roztržitý, nevěděl, když jsme jej oslovovali, o čem se mluvilo, a díval se nápadně často na Sologuba a Zenaidu. Když jsme tak asi hodinu byli proseděli, povstal hrabě, jakoby se byl o něčem rozhodl, přejel si dlaní čelo a zvolal hlasem nápadně teskným: „Finita la comedia!" Pak obrátil se zase k nám a pravil úsečně, ale mocně rozechvělým hlasem:

„Zenaido a Sologube, ráno o osmé hodině dostavte se do zámecké kaple! Přijde pop a ověnčí vás. Budete svoji, a jak doufám, šťastni. Dobrou noc!"

Odešel kvapně, zajisté jen, aby se vyhnul radostnému výjevu, kterýž na jeho slova následovati musil; jásání a děkování šťastných milenců nehodilo se asi k tomu, co v jeho duši se dělo, proto odbyl věc tak úsečně. Zenaida a Sologub byli zpočátku překvapením jako omráčeni; však úžas jejich ustoupil záhy nesmírné radosti: ani slova nepromluvivše padli si do náručí a dlouhý, vřelý polibek tlumočil výmluvněji, než všechna slova, co v tu chvíli cítili. Když se byli z překvapení a prvního záchvatu radosti probrali, povstal doktor Skvorcov, aby jim k zasnoubení gratuloval, a já následoval jsem jeho příkladu. Na to chtěli jsme je opustit, aby si bez svědků, v takovéto situaci zbytečných a obtížných, o svém štěstí promluviti mohli, ale v tom rozletěly se dvéře a do salónu vrazila v zoufalém chvatu a zděšení, jako furiemi štvána, Adelaida Campbellova, a klesnuvši Zenaidě k nohám, zvolala hlasem svrchovaně žalostným a úzkostným:

„Zenaido! Umírajíc přicházím, abych vás ještě jednou uzřela, abych slovo smíru z úst vašich vyslechla a u vašich andělských nohou svou duši vydechla! Proneste je, to slovo smíru, abych klidně mohla zemříti!"

„Adelaido!" vykřikla zděšeně contessa. „Co to znamená? Povstaňte přec a vzpamatujte se!"

„Nemohu," odpověděla Adelaida úpěnlivým hlasem, „umírám!... Zenaido, neváhejte, ... než bude pozdě ... aspoň ruku mi podejte!"

Contessa sebrala v rozechvění všechnu sílu, pozvedla Adelaidu vzhůru k sobě, objala ji pevně levou rukou a hladíc něžně její zlaté kadeře, domlouvala jí tónem nevýslovně měkkým:

„Adelaido, má ubohá přítelkyně, Zenaida se na tebe nehněvá; mluv jen, mluv rychle, co se ti stalo, abychom ti pomohli!"

Adelaida nazvedla hlavu, upjala své krásné, široce rozevřené oči na contessu, usmála se blaženě a pravila slábnoucím hlasem:

„Tedy smířena? Díky vám ... nyní ráda umírám!“

Na to přikročil k ní Sologub a tiskna jí soucitně ruku prosil:

„Adelaido, promluvte přec, co se vám stalo, musí se vám pomoci! Jste mezi přáteli, mluvte!“

Adelaida upjala zase na něho oči, usmála se opět a odpověděla:

„Jsem se všemi smířena, již je mi spomoženo!“

Na to otřásla se prudce a pozbyla vědomí. Položili ji na divan a jali se ji křísit. Avšak Skvorcov okřiknuv je přistoupil blíže, ohledal nemocnou a obrátiv se k nám, zvolal zděšeně: „Otrávena!“ — Zachvěli jsme se při těch slovech všichni a nikdo nemohl dlouho slova ze sebe vypravit. Doktor přiklonil se zase k Adelaidě a pozoroval ji, aby podstatu jedu rozpoznal.

„Doktore, pro bůh, pomozte jí!“ zalkala Zenaida.

„Ještě není pozdě,“ odpověděl Skvorcov; „pomoc je možná, ale ručit ovšem za nic nemohu. Nechť odnesou nemocnou do komnaty vedle lékárny. Dvě ženské musejí u ní zůstat na stráži; já sám probdím také noc u jejího lože.“

Za chvíli byli jsme opět sami v salóně rokujíce, co by se dále mělo učinit nebo zamezit. Otrávení Adelaidy bylo nám všem velikou záhadou. Proč se vůbec otrávila? Proč zde? A proč dříve, než se dle poslední své tužby se Zenaidou rozžehnala? Anebo byla snad otrávena? Ty a podobné otázky vnucovaly se všem, ale zůstávaly bez odpovědi, až se posléz kolem otevřených dveří salónu kmitla hraběnčina komorná. Sologub rozběhl se ke dveřím a zvolal:

„Uljašo, prosím, na slovíčko!“

Uljaša vstoupila na celém těle se třesouc a vytřeštila na nás zraky.

„Uljašo,“ promluvil opět Sologub; „nevíte, jak se to stalo? Nebyla slečna dříve u vás?“

„Jakže,“ divila se ustrašená děva, „panstvo neráčí to ještě vědět?“

„Nic, nic nevíme,“ volali jsme všichni; „vypravujte rychle, mluvte!“

Obstoupili jsme Uljašu, která dosud těžce vydychujíc trhanou řečí takto se jala vypravovat:

„Co se mezi hrabětem a hraběnkou událo, ráčíte snad lépe vědět, než já. Já nevím nic, než že byla po rozmluvě s ním neobyčejně rozčilená, nepokojná a smutná. Na krátko před tím, než jí čaj přinesli, seděla v křesle a hlasitě štkala. Já seděla jsem na stoličce u jejích nohou. „Uljašo,“ pravila pojednou utírajíc slzy, „rozloučíme se brzy a již mne nikdy neuvidíš!“ To není možná! zvolala jsem, to nemůže být! — „Musí to být, milé dítě,“ odpověděla hraběnka, „půjdu do širého světa oplakávat svůj nešťastný život, ač neudělám-li vůbec všemu konec!“ Chtěla jsem ji těšit, ale nedala se. Tu vstoupil lokaj nesa v jedné ruce zlatý, víčkem pevně uzavřený a zapečetěný pohár, v druhé pak ruce zapečetěný list s nadpisem. Poklonil se, postavil pohár na stolek vedle křesla, odevzdal list hraběnce a pravil: „Milosti, zde list a číše od pana hraběte!“ Hraběnka roztrhla kvapně obálku, čtla, čtla a ještě více zbledla. Ruce sklesly jí do klína. Pak vzala opět lístek do ruky a čtla hrobovým hlasem nahlas ... ne, to nemohu opakovat. Zde je ten lístek, račte si jej sami přečísti.“

Sologub vytrhl jí dychtivě lístek a četl:

„Madame! Přemýšlel jsem chladně, čeho uražená čest mého domu vymáhá, a dospěl jsem k přesvědčení, že by jen smrt byla za váš skutek dostatečným trestem. Já však nevraždím. Máte svobodnou volbu: vezměte peníze, jež jsem vám poukázal, a jděte se svou hanbou do světa, daleko odsud, kamž nikdy už vrátit se nesmíte, anebo vypijte obsah poháru, jejž vám sluha přináší a zemřete očišťujíc své jméno a zadost činíc pokálené cti mé rodiny. Rozhodněte se, jak chcete, ale každým spůsobem musíte zejtra ráno můj dům opustit."

Sologub dočetl a tázal se Uljaše:

„Nuže, co stalo se pak?"

„Mezi tím, co hraběnka tento lístek na hlas přečítala, byla do komnaty tiše vstoupila slečna Adelaida. Stanula jako přimrazena u dveří a čekala patrně, co hraběnka učiní. Hraběnka odhodila lístek, povstala a zvolala mocným hlasem: „Nuže, učiním zadost uražené cti a konec svému bídnému životu, ale ještě zde a ihned!" — Na to odtrhla víčko s poháru i s pečetí a pozvedla nádobu, aby jed vypila. Než jsem jí v tom zabrániti mohla, přiskočila slečna Adelaida, vytrhla jí pohár z ruky a zvolala v nesmírném rozčilení: „Žij, matko, tvá dcera umře za tebe!..." Na to odstoupila rychle a napřahnuvši levou ruku proti nám vypila jedním kvapným douškem obsah poháru. Pak vrhla se hraběnce na šíji a jala se ji horoucně líbat. Chtěla jsem odkvapit a o pomoc volat, ale nemohla jsem ustrnutím s místa se hnouti a úžasem slova ze sebe vypravit. Zatím vyrvala se slečna z matčina křečovitého objetí a zvolavši na mne: „Neděs se, Uljašo, to nebyl jed, to byl jen nápoj lásky!" odkvapila, nejspíše sem nahoru. Byla bych se za ní pustila, ale hraběnka, přemožena tolikerými dojmy, padla do mdloby. Musila jsem ji křísit. Při tom křičela jsem, co síla stačila, ale nikdo nebyl na blízku našich komnat, a než jsem se lokajů dovolala, stalo se, co již víte. Teď znáte všechno a dovolte, abych zase odešla — hraběnka leží a potřebuje mé pomoci!"

Po těch slovech odběhla. My pak byli jsme ještě dlouho pospolu, až doktor potřetí od nemocné Adelaidy se vrátil a ujišťoval, že se jí už lépe daří. Na to jsme se rozešli.

— — — — — — — — — — —

Ráno o půl osmé přišel sluha a oznamoval, že mne žádají, abych se také do zámecké kaple dostavil. Věděl jsem, co to znamená a odebral jsem se tam s pocity velice smíšenými. Hrabě nedal se večerní události od svého úmyslu odvrátit, a ve vší tichosti požehnal tedy pop sňatek Zenaidy a Sologuba. Když jsme z kaple vycházeli, přistoupil hrabě k novomanželům a pravil:

„Za hodinu se s vámi rozloučím. Zavazadla pošlete za mnou do Moskvy. Odjedu tam, kde jedině ztracený klid mohu nalézti — do Indie."

A vskutku loučil se již za hodinu „král stepí" na nádvoří s plačící dcerou a zarmouceným zetěm. Objav Sologuba a přivinuv Zenaidu několikráte vřele k srdci vyšvihl se do sedla a zvolal kyna jim ještě pravicí na rozloučenou:

„Spravujte rozumně své statky a vzpomínejte na mne! Snad se ještě uvidíme! Buďte šťastni!"

To pověděv chtěl již koně bodnouti a čekající družině jezdců povel dáti; ale v tom zpozoroval, ze doktor Skvorcov s přiběhnuvší komornou cosi rozmloval. To hraběte patrně zarazilo. Sklopil na okamžik hlavu, pak se na polo obrátil a zvolal rozechvělým hlasem: „Hej, doktore, jak se daří Adelaidě?"

Rozpačitě pokročil Skvorcov ku předu a pravil smekaje klobouk:

„Právě zemřela!"

Hrabě Korsákov sňal mlčky s hlavy korkovou, bílým mušelínem ovinutou helmu, požehnal se křížem, pokryl zase hlavu a pravil nejblíže stojícím Sologubovi a Zenaidě:

„Položte také za mne věnec na její rakev a pohřběte ji s největší poctou! S bohem!"

Pak bodl koně, křikl na jezdce a odejel — na vždy.

Konec.

ROZHLEDY

v literatuře, umění a vědě.

Z Umělecké Besedy.

Beseda Umělecká chystá na rok 1881 místo dosavadní prémie obrazové, kterouž jest na r. 1880 krásný obraz Čermákův „Bašibozuci odvádějí dívky Černohorské,“ literární sborník, v němž charakterisovati se mají svými pracemi naši přední spisovatelé. Za redaktora obsáhlé této publikace, jež čítat bude třicet tiskových archů, zvolen p. Josef Barák.

Literární odbor zahájil po prázdninách činnost svoji dne 11. října schůzí, ve které starosta p. Dvorský vítaje shromážděné členy mluví o významu Besedy Umělecké v ohledu literárním a národním v životě českém, vyličuje činnost odboru v době právě minulé, dokládá, že touž cestou bráti se hodláme i letos. Ukazuje, kterak jest povinností každého, chovati a buditi vlastenecké uvědomění a kterak zvláště literatuře náleží veliký dík za udržení našeho bytu národního.

P. Barák zmiňuje se vřele o starostovi komitétu pro zbudování Chocholouškova pomníku, Karlu Zardovi, mladíku nadaném a pilném, jejž bída sklátila do hrobu. Přimlouvá se, aby hrob jeho byl označen deskou.

P. Pokorný přimlouvá se za odbírání „Orola“ a Sasínkových Letopisů a odporučuje básně Chaloupkovy.

V schůzi dne 25. října přednášel p. prof. Kořenský o Barrandeovi. Letos 18. srpna dočkal se tento učenec 80. roku svého věku. O genialním učenci tomto na poli vědeckém máme málo zpráv a jest povinností naší, aby se o něm při této příležitosti promluvilo, poněvadž získal si o naši zemi velikou zásluhu neunavným zkoumáním útvaru silurského. Podává stručná dáta životopisná a zprávu o vědeckých jeho pracích, jež vydává v jazyku francouzském. Rozpředla se po tom živá debata, jíž účastnili se pp. Frič, Dvorský, Chodounský, Strakatý, Nejedlý, Kalaš, Barák, Pazelt a j.

Dne 8. listopadu odbýval odbor literární valnou hromadu, v níž za starostu zvolen p. Fr. Dvorský, za místopředsedu p. J. Barák a do výboru pp. Sobotka, Dunovský, Hrubý, Nejedlý a Chalupa.

Schůze odboru dne 15. listopadu. Na řadě byl referát o Tomkově spisu „Jan Žižka,“ jenž směřoval k vytknutí obsahu spisu p. Tomkova, zvláště míst, jimiž učenec tento opravuje dosavadní mínění hlavně našich historiků. Po tomto referátu podány některé zajímavé dodatky.

P. dr. Kalaš připomíná, že rodina vdovy Zdeníkové, u níž Žižka v Hlavacích bydlel, nalézá se tam dosud.

P. Jar. Hrubý. Ostrov v Lužnici, na němž Adamité se rozhostili, nalézal se u vesnice Valů. Dnes ho tam již není, ale jest to bezpochyby louka, mající dosud podobu ostrova, jež v pamětech rodiny p. Hrubého se připomíná jako ostrov.

P. J. V. Frič. Buben, o kterém se rozhlašovalo, že byl potažen kůží Žižkovou, nalézá se nyní v Berlíně, kam jej zavezl Bedřich Veliký z Prahy.

Jak p. Sobotka připomíná, děje se o témž bubnu zmínka v korrespondenci Aroueta Voltaira s Bedřichem Velikým, který na dotaz učeného Francouze odpovídá básničkou, že jej skutečně přivezl. P. Frič oznámil dále pověst v lidu zachovanou o Žižkovi, která svědčí o tom, že paměť velikých činů našeho hrdiny národního v lidu nezanikla. Když bojoval Žižka u Rábí, volal na něho rytíř Sezema: „Žižko, šíp letí, zakryj oko!“ Žižka, jenž v témž okamžiku ztratil druhé oko, odvětil mu: „Již jest zakryto!“ Velel dále, maje šíp v oku, až dosáhl vítězství.

P. Dvorský. Žižku nazývají cizinci nevzdělaným a chtějí to dokázati tím, že měl písaře. Toho si však platiti nemohl, poněvadž byl nemajetným. Žižka si přál královskou vládu, a proto nebyl fanatikem. — Výtka vraždění by se mohla obrátiti proti těm, kdož činili útok. Jméno „Jan Žižka“ bývalo u nás druhdy velmi běžné. Znak Jana Žižky byly tři francouzské lilije a l. 1705 byl jakýsi hospodářský úředník jménem Jan Žižka povýšen do stavu šlechtického a přijal také do znaku tři francouzské lilije, přidav si ještě půl bílého koně. Rod tohoto Žižky vymřel v nedávné době ve Štýrském Hradci.

Následoval referát p. Jar. Hrubého o spisu Pr. Sobotky „Rostlinstvo v národním podání slovanském.“ Referent podává přehled zkoumání bájesloví slovanského a vyslovuje naději, že bude někdy možno podati důkladný obraz báj. slov., až se seberou všechny zbytky historických zpráv a ústního podání. „Rostlinstvo“ Sobotkovo počíná stavěti základy k vylíčení slovanského bájesloví a jest prvním dílem rozsáhlého spisu, v jehož druhém díle bude živočišstvo, v třetím věci neživé. P. Hrubý podává obsah spisu, poukazuje k úplnosti obsahu, k jasnosti vypravování. Zaokrouhlenosti v druhém oddílu není viděti, poněvadž to nebylo ani možné. Některé odstavce tohoto oddílu jsou důkladné, jinde postrádáme allegorického významu rostlin a ten nemohl býti podán, poněvadž není znám. Upozorňuje dále na výklad Sobotkův, praktiky se dotýkající, životního a světového stromu, spojitosti bájeslovných bytostí společných různým kmenům slovanským (na př. Rusové mají Ladu, Srb. Kralici, Čechové Králku).

Fr. Chalupa, jednatel lit. odb.

Nejnovější výzkumy moří.

(Dokončení.)

Teplota moře řídí se ve vrchních vrstvách celkem dle teploty vzduchu nad vrstvami těmi, avšak značnější proměny teploty vzduchu mají na teplotu moře účinek jen znenáhlý a slabší než na pevnině. V mělčích mořích mírných pásem jeví se ročními počasími značnější proměny teploty než v mořích horkého a chladného pásma. Vrchní vrstvy otevřených rovníkových moří jsou skorem ustavičně stejně teplé. Teplota jen velmi málo klesne pod a jen velmi málo stoupne nad 25° Cels.

V mořích chladného pásma jest voda téměř ustavičně stejně studena; teplota její stoupne jen velmi málo stupňů nad 0 a klesne jen jeden neb dva stupně pod 0. V hlubokých otevřených mořích mírného a horkého pásma ubývá teploty do hloubky. Od povrchu až do 180 m. ubývá jí rychle, po té volněji až do 900 neb 1100 m., dále ještě volněji do hlubších vrstev. V hloubce od 3700 m. objevena byla ve všech oceánech stejná teplota nejvyšší + 1·5° Celsia a nejnižší — 0·6° Celsia. V tropických mořích lze si tuto nízkou teplotu vysvětlit jedině spodním prouděním z ledných moří.

Organismy moře co do rostlinstva záležejí hlavně z řas (Algæ), kteréž se však daří jen ve vrchních vrstvách až do hloubky 50 m. a nikoliv, jak na př. Jules Verne fantasticky líčí, až do největších hlubin. Většina druhů roste v mořích všech pásem poblíž skalnatých břehů, na úskalích, kamenech aneb jiných pevných hmotách na dně mořském, na nichž mohou se zachycovat. Fucoidee, Oscillarie a Diatomaceе tvoří mnohdy rozsáhlé plovoucí louky ve vrchních vrstvách rozličných moří. Takž bývá někdy Červené moře od mikroskopické červenavé Oscillarie (Trichodesmium erythraeum) na mnoho set mořských mil rudě zbarveno. Naproti tomu neobmezuje se zvířena mořská na žádné vrstvy, živoci nalézají se na dně mořském ve všech hloubkách.

Zvířena na dně mořském závisí na povaze půdy, na množství potravy, teplotě, slanosti, plynech, okolnostech světelných a pohybech vody. Jelikož žádná třída mořských živoků nemůže žíti od látek nerostných, pochází potrava všech mořských živoků buď přímo neb nepřímo z říše rostlinstva. Zvířena ve velkých hloubkách, kde již rostlinstvo se nedaří, přijímá svou potravu z pohroužených rostlin a zvířat, jež žily ve vyšších vrstvách. Na dně mořských hlubin nalézající se látka, pod jmenem Bathbius Haeckelii, jež pokládána byla za nejjednodušší organismus, o němžto se myslelo, že v temných hlubinách oceánu stále sám vzniká, nemůže sloužiti žádnému živoku za potravu, jelikož není žádnou organickou hmotou, nýbrž jen jemnou klkovitou sádrou. Tvoří se teprve pak, když mořskou vodou prosáklé hmotě ode dna vytažené přidá se lihu, kterýž v mořské vodě rozpuštěný síran vápenatý (sádru) srazí v jemných klkách.

V hlubokých mořích oživeny jsou nejvíce vrchní a spodní vrstvy, mohutné střední vrstvy obsahují buď jen málo živoků neb jsou úplně pusty. Dna mořská, hlubší než 3700 m., mají chudší zvířenu, kteráž jest tím rozmanitější a bohatší na druhy, čím více hloubky ubývá. Živoci z největších hlubin vynořené podobali se co do tvaru živokům vrchních vrstev. Nesmírný tlak vody, úplný nedostatek slunečního světla a živoucího rostlinstva nejeví tudíž zvláštní tvůrčí moc na zvířenu v hlubinách oceánů. V mělčích pobřežních mořích jsou nejméně oživena místa, pokrytá pohyblivým pískem a náplavem říčním, na nichž nalézá se jen málo druhů škeblí, mořských červů a raků. Velmi chudé na druhy živoků jsou pobřežní končiny pevninou obklíčených moří s malým obsahem solí, jelikož se zde nemohou udržet z volných moří přistěhovalé druhy, které nesnesou proměny v slanosti vody a teplotě. Nejhojněji oživeny jsou mělčí krajiny mořské v mírném a studeném pásmu, kde hloubka moře obnáší 40—100 m. a kde při téměř stejné nízké

teplotě nachází se hojnost potravy, jako na př. v mělkých mořích na východním pobřeží severní Ameriky a západním pobřeží severní Evropy. Ohromné množství ryb může se tu vyvíjeti a udržovati jen tím, že tu nalézá ohromné množství malých živoků k své výživě. Nejbohatší život mořský jeví se na korálových skalách v tropických mořích, neboť zde stýkají se všechny okolnosti, jež podporují vývin mořské zvířeny: jasné světlo sluneční a bujné rostlinstvo, stejnoměrná slanost a teplota oceánu, kterýž krom toho příbojem stále vzduchem se zasycuje.

Mořská zvířata, jež jen v stejnoměrně teplých vrstvách tropických moří se udržují, jsou „teplá stenothermní" čili na teplé jen vrstvy obmezená. V hloubce větší než 900 metrů má zvířena všech otevřených moří stejný ráz. V hloubce té žijící zvířata rozšířena jsou po dně mořském od severního ledového moře až k jižnímu, jelikož v těchto obrovských prostorách nalezla všude stejné podmínky životní. Celkem má zvířena hlubin oceánu velkou podobnost se zvířenou v menších hlubinách moří ledových, patrně proto, jelikož ve velkých hlubinách oceánu panuje tatáž stejnoměrná nízká teplota jako ve všech vrstvách ledových moří. Zvířata v mořích ledových a v hlubinách oceánů žijící jsou „studená stenothermní" čili na studené jen vrstvy mořské obmezená. V tropických mořích jest tudíž zvířena ve vrchních vrstvách jen na teplé a ve spodních vrstvách na studené moře obmezena; tato zanikla by ve vrstvách vrchních, ona ve vrstvách spodních. Oni živoci, kteří v obojích vrstvách mohou se udržet, jsou eurythermní, na teplé jen vrstvy neobmezeni. Druhy jejich nalézají se i v mělkých mořích pobřežních a v mořích pevninou obklíčených, kde stenothermní druhy pro měnivou teplotu hynou. V studených, temných a němých hlubinách oceánů zachovaly se do dnes leckteré tvary živoků, jež existovaly již v oněch pradávných dobách, kdy usazovaly se na dně mořském sekunderní a tercierní vrstvy kůry zemské.

V Středozemním moři nalézáme onu od severní točny k jižní rozšířenou, na studené vrstvy obmezenou zvířenu, jelikož hlubiny moře toho jí neposkytují těchže podmínek životních. Středozemní moře není na dně ledově chladné jako propasti oceánů, spousty vod jeho od 200—300 m. hloubky mají až ke dnu teplotu průměrně 12—13° Celsia. přes tuto mnohým živokům příznivou teplotu jsou hlubiny Středozemního moře jen spoře oživeny neb i všeho života prosty, což má nepochybně svůj původ v tom, že spodní jeho vrstvy nemají dostatek kyslíku k dýchání mořských zvířat potřebný. Ledové a na povrchu ledového moře kyslíkem nasycené vody nemohou sem proniknouti z hlubin atlantského oceánu, jelikož jim brání v tom vysoký hřeben horský, kterýž v úžině Gibraltarské dělí hluboké údolí Atlantského oceánu od pánve moře Středozemního.

K. M.

K vyobrazením.

Manesovy dětské kartony. [„Vinobraní" — „Na vodě."]*) Opouštíme útulné místnosti malé dílny malířské nezastavujíce se ani v ele-

*) Pokračování článku „Manesovy dětské kartony" v listopadovém sešitě.

gantních prostorách zámeckých ani v stinném loubí parku, jenž letní sídlo ode všad obklopuje, zanecháváme kresbu, lekturu, zpěv a zaměstnání podobná — umělec sám vede nás ven v širou přírodu, v jas podzimního dne; v pozadí rozprostírají se obrysy vrchů mírně se sklánějících, níže leží háj, my sami octneme se výše na šikmé stráni, již vinohrad s celým pokladem svých zralých plodů zaujímá. Zde nastala práce, neb chceme-li zábava idyllická, dobu „pastýřských výjevů“ svým způsobem nám připomínající. Nastalo vinobraní. Švarný tlum, veselý ruch jednotlivců a celých zástupů, jež mírnější svit slunce oživuje, avšak již neunavuje, stoupání a slézání po sklonu terasovitém, ono proplítání se činností různých, jež opět na vzájem se doplňují — to vše, co při slově vinobraní ihned na mysli nám vztane, toť ovšem umělec na malém prostoru jemu vyměřeném v úplnosti nám předvésti nemohl. Sáhl tedy k abreviatuře, k prostředku, k němuž relief a vše co se mu podobá v případě takovém povždy se uchýlí. Bylyť ovšem doby, jež v ohledu tom v požadavcích svých velice skromny byly. Mladý muž, jenž tyčí nádob se dotýká, toť znamenalo — abychom již při víně zůstali — Krista, jenž při svatbě Kanaanské vodu u víno mění. Týž muž před skalním výklenkem zobrazoval skráceně vzkříšení Lazara, jež Rembrandt toliko pomocí 12 osob nám zobraziti dovedl. Bylyť to ovšem abreviatury z dob primitivnějších, avšak i v umění novějším nedosáhl toho sochař neb malíř vždy, aby způsobem skráceným přece p l n o u t r e s ť děje n á z o r n ě nám vylíčil. Tak tomu ovšem chce požadavek přísnější, jemuž Manes v případě našem snadno a hravě vyhověl. Vylíčilť nám třemi postavami dětskými řezání, sbírání a odnášení hroznů, tedy jádro celku a všechny výkony podstatné.

Práci své podávají se mladí dělníci s onou vážností a opravdovostí, jež také jinde na scenách kyklu našeho zřejma jest. Malý hošík v pozadí vylízá horlivě na stupeň terasy, pomáhaje si levicí, kterouž se keře drží i dosahuje nataženou ručkou svou k hroznu, na nějž celá pozornost jeho se upjala. Neméně opravdový v každém pohybu svém je hoch v klobouku, jenž hrozny do ošatek nastrádal, aby v nůši připravenou je vsypal. Poklesává nožkou výše stojící, aby s ošatkou svou se níže dostal, obličej jeho má onen vážný výraz, zdánlivě mrzutý, tak obyčejný u dětí v praktický výkon pohroužených, při němž pozornost svou na určitý předmět zcela upírají. Holčinka s malou nůší, s tím živým obratem hlavy, buclatou ručkou popruh pevně držící, je rozkošně vyznačena. Stojí zde tak spolehlivě a čeká tak trpělivě, až košík se jí naplní! Tak chovají se děvčata v případech podobných, najmě když s hochy sobě hrají. Každý, kdo děti pozoroval, ví jak umělec každou črtu z přírody tu vzal.

Hošíka s ošatkou v ruce a s druhou vedle sebe můžeme jaksi za hlavní osobu děje považovat. Zaujímá v obraze též postavením svým místo vynikající. Jest uprostřed umístěn, je ze všech největší a všecek viditelný. Děvčátko toliko do polovice spatřujeme, druhý hošík je do pozadí pošinut, nestojí zcela nahoře, je též stínem více podřízen. Volná plynulá linie spojuje všechny tři postavičky v jeden celek, zachovávajíc při všem podrobném a nenuceném přilínání k povaze předmětu onen

šiký směr s hůry dolů, který zároveň sklonitou povahu terrainu způsobem tak případným vyjadřovati napomáhá. — —

Z jasného slunečného dne říjnového octli jsme se v letním podvečeru.

Když lesklá hladina vodní pod šikými paprsky slunce zářivě se zbarvuje, když stráně, keře, stromy z břehů dlouhé kmitavé stíny na ni vrhají, když úpal slunce přestal a jenom vlažný vánek řeku jemně čeří, zahrávaje s vlnami, jež tu stříbrně, tu zlatě zas se skvějí, tu tmavomodré nebe, tu purpurové tony červánků obrážejí, pak odvazuje se s rozkoší loďka od břehu a veselá společnost dám a pánů zasedá zde ke kormidlu, tu k veslům, hovor, žerty, smích mísí se s jejich rythmickým udeřením, se šumem vody, a k cíli vytknutému letí bystře loď. Jinak na cestě zpáteční! Jede se po vodě; prací, hovorem mladá společnost poněkud se unavila, plné ticho přírody samo k většímu klidu všechny vyzývá. Vlna samoděk nese, veslař ulehl si pohodlně v přední část loďky, na místo kormidla objal kormidelník něžně svou něžnou společnici, jež z počátku snad jen sebrané kvítí a rákosí ochraně jeho byla svěřila. Třetí mužský člen společnosti chopil se nástroje i vyluzuje z něho zvuky přitlumené, jemné, s náladou večera splývající. Odvracíť zrak svůj ztraceně, snad také diskretně od skupiny milujících k večerní krajině. Též děvčátko s věnečkem v měkkých vláskách a s hrstí květin při jízdě nastrádaných hledí tiše před sebe a šplouchá ručkou v svěžích vlnách řeky tajemné. Měkké dumné ticho rozložilo se nad celou krajinou, i voda tišeji šumí a ve vlažném vzduchu umdlévají v tlumeném polohlasu i sladké zvuky nápěvu milostného. V takový podvečer utichá hovor, otázka vázne, odpověď umlká, jest něco kolem nás co uprostřed společnosti každého osamocuje, němě sedí na konec i ti, kdož němě sobě rozumí.

Kolikráte Manes sám s tou jemně ostruněnou duší svou tuto náladu večerní pocítil. Účinek její on na malém obraze několika rysy mistrně vyznačil. Všude jinde Manes pojil, zde odlučoval. Oba milující tvoří skupinku na všech stranách osamocenou, každá z ostatních postav jest sama s sebou zaměstnána, v své myšlenky pohroužena, působí pro sebe.

S tím souhlasí, že žádný společný obrys veškeré části v jednu vytknutou skupinu tu nepojí, naopak komposice na rozčlánkování celku důraz kladouc i zde k obsahu případně se přimyká. Nic nesmí souhlas ten v podstatě rušit. V těch mezích však zůstává proud linií harmonický, jako letní ten večer sám a plynulý jako vlny, po nichž loďka zvolna se nese. Ležící veslař splývá obrysy i stínem zcela s loďkou, z kteréž se vzhůru v nebe, snad v prokmitající hvězdy dívá, nikoh kolem sebe nedbaje. Malý hudebník a děvčátko s vlnami sobě hrajíc jsou tváří od sebe odvráceni, přece však tvoří obrysy jejich krásnou oživenou linii, která je v skupinu pyramidální pojí a opět od ostatních odděluje. Contour, jenž skupinu milenců ohraničuje, jest na straně hocha případně strmější a splývá na straně děvčete důvodně zvolněji dolů, až při vodním kvítí jemně se ztrácí a doznívá.

Posezení a pohyby všech osob jsou přirozeně různé. Hlavičky jejich jsou tu skloněné, tu pozdvižené, hledy k nám otočeny a zase v druhou stranu odvráceny, vzhůru neb dolů neurčitě se nořící, paže

jsou spuštěny, tu více, tu zas mírněji poohnuty, vše je rozmanité a životné, vše se střídá jak právě různost činnosti to s sebou nese. I stářím jsou malé postavy ty zřetelně nestejny. Nejstarším je patrně hošík děvčátko něžně k sobě vinoucí. Jest to snad onen malý kavalír, který v „studiu“ malířském tak pozorně za mladou umělkyní před stupnicemi stál. Nejmladší holčička v řeku se dívající připomíná nám živě onu malou slečinku z dílny umělecké, která tak pečlivě a pohrouženě kresby na podlaze byla prohlížela. Buclatá pážička její zde s vlnami si pohrává. Jest roztomile podána, a s touže hravou lehkostí je kreslen hošík s guitarou, jenž s veslařem společnost doplnil.

Všechny pohyby pojí s ladností pravdivost způsobem rozkošným. Vizmež jen toho hrajícího hošíka s prsty lehce přiloženými k strunám, kterýchž se sotva dotýká. Hlava jeho jest odvrácena, nespatřujeme výraz tváře, avšak dítě tak jako člověk naivní mluví každým pohybem i celým tělem svým. A tento malý hudebník uprostřed výjevu umístěný vyslovuje zároveň ještě jednou celý ráz obrazu, octnulť se s nástrojem svým tam, jakoby zvláštní povahu jeho v sobě soustřeďoval a zosobňovati chtěl, povahu klidně doznívající nad jiné lyrickou a skrz naskrze hudební. Dr. *M. Tyrš.*

V zátiší. Je sváteční letní odpoledne. Zda možno ztráviti je příjemněji, než ve stínu stromů, s poutavou knihou po ruce? Tak soudila i rodina, v jejíž tichý kruh nás obrázek uvádí. Vystěhovali se z dusného pokoje ven před obydlí, pod stinné skupení stromů; otec zasedl tam, odloživ obtížný kabát, za prostý zahradní stůl, oba malí synáčkové přitulili se k jeho boku a sličná dceruška předčítá mu z nějaké zábavné knihy. Nepozorují, že blíží se návštěva, která bezpochyby přeruší jejich lektýru. Dceruška odloží as knihu ochotně; hošíci přijmou za vděk kornoutem cukroví, kterýž tušíme v šosu přicházejícího mladíka a starý pán zamění snad později tvrdou lavici pohovkou ve svém pokoji. Zazlí mu proto dceruška neb mladý host? Pochybujeme.

Palma delebová. Právem nazývají se palmy kněžkami rostlinstva. Zasluhují názvu toho jak pro velebný a ztepilý svůj vzrůst, tak pro nádhernou ozdobnosť svého listí. Však jsou netoliko vzácnou okrasou tropických krajin, na které je valná většina palem obmezena, nýbrž i pro národy tamější stromy velice užitečnými, ba namnoze nezbytnými. Z dříví a listí jejich hotoví tam člověk své nářadí a náčiní, míza jich poskytuje mu občerstvující nápoj (palmové víno) a ovoce jejich výbornou potravu. Důstojné místo mezi nimi zaujímá palma delebová (Borassus Aethiopum), rostoucí ve střední a východní Africe, kdež v mnohých krajinách zastupuje zcela palmu datlovou, která tam řídne neb úplně zaniká. Obyčejně roste pojednotlivě; však dle Bartha tvoří na březích stojatých vod někde celé háje. Podoba její je velice ztepilá. Peň její, na pohled jako z kruhovitých kusů složený, dvě stopy tlustý, však uprostřed poněkud naduřelý, vypíná se rovně jako svíčka do výšky 60—80 stop a nese na temeni svém korunu obrovských, vějířovitých listů. Plod palmy delebové pokládá se v střední Africe za nejlepší ovoce.

